This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

377.o.

7 A 11
14

377.0.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

ORGAN ARCHAEOLOGICKÉHO SBORU MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO A HISTORICKÉHO SPOLKU V PRAZE.

Redaktor:

Dr. **JOSEF LAD. PÍČ.**

Díl XIV. Ročník 1887. 1888. 1889.

K dílu tomu přispěli pp.:

K. V. Adámek, Axamit, Fr. Bareš, Dr. Josef Bozděch, Josef Braniš, MDr. Ed. Čermák, Klim. Čermák, Václav Diviš-Čistecký z Šerlinků, Dr. Jos. Emler, Ed. Fiala, Jan Herain, Jos. Hladík, Dr. K. Hostaš, Dr. K. Chytil, Dr. Herm. Jireček, Mart. Kolář, Fr. Lang, Fr. Leger, Eman. Leminger, M. Lüssner, A. Macák, Karel B. Mádl, Ant. V. Maloch, Fr. Mareš, J. F. Mocker, J. Nedoma, Adolf Pecenka, J. Pekař, Dr. Jos. L. Píč, Václ. Pokorný, Fr. X. Prusík, J. K. Rojek, Ant. Rybička, MDr. Čeněk Ryzner, Prokop Slavík, Josef Smolík, Josef Strnad, V. Steiner, Josef Šimek, V. Schmidt, Dr. Jan Špot, Boh. Štrér, Václav Schulz, Dr. Josef Teige, V. Vaněk, V. Veselý, K. Vondráček Dr. Zikm. Winter, Dr. Č. Zíbrt.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES REFORMATTING SECTION 1995. CONSULT SUL CATALOG FOR LOCATION.

RAZE.
oru Musea království Českého.
V kommissi knihkupectví Fr. Řivnáče v Praze, v Museu.
1889.

DB200
P3
v.14
1887/89

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
ART LIBRARY
FEB 14 1977

Knihtiskárna J. Otty v Praze 1889.

Obsah čtrnáctého dílu „Památek“.

A. O době předhistorické.

Strana

Mohyly na Husíně. (Tab. I.) Od K. Hostaše 3
Pračov, staré hradiště. Od V. Diviše Čisteckého. (S vyobr.) 45
Naleziště starožitností „na Bechově“ u Zvoleňovsi. Od V. Schmidta 97
Hromadný nález bronzových artefaktů na Stráži u Radětic. Od V. Pokorného 149 455
La Tène. Od J. Smolíka. (S vyobr.) 217
Mohyly v okolí Milavečském a Chrástavském u Domažlic. Od Fr. Langa 307 407
Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém. Od Dra. J. L. Píče. (S vyobr.) 329
Z hrobů u Libčevsi. (Tab. I.) Od J. Smolíka 363
Pohřebiště u Hospozína. (Tab. II.) Od K. Vondráčka . . . 437
Předhistorické památky v Boleslavsku. Od A. Pecenky. 507 581
Žárové hroby u Měníka. Od J. Hladíka. (S vyobr.) 509 585 643
Kulturní jámy u Přemyšlení od V. Schulze, u Čáslavi od Kl. Čermáka a u Podbaby od Dra. J. L. Píče (S vyobr.) 517
Hradiště na Levém Hradci. Od Dra. J. L. Píče. (S vyobr.) 579
Mohyly Luženické na Domažlicku. Od B. Štréra. (S vyobr.) 651

B. O době historické.

Sarkofag sv. Longina v kol. chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Od M. Lüssnera. (S vyobr.) 1
Jak vypadali naši předkové. Od Dra. J. L. Píče. (S vyobr.) 13
Albínové (Bílkové) z Helfenburku. Studie rodopisná od A. Rybičky 19
Zprávy o statcích špitálských konec mostu v Starém Městě Pražském. Od Dra. Zikm. Wintera 25 81 131
Zpráva o horním archivu „z Vlašského dvora“ v Hoře Kutné. Od A. Materky (S vyobr.) 29
K otázce o stavbě chrámu sv. Barbory. Od J. Braniše . . . 35
K otázce o původu mistrů Gmündských. Od Dra. K. Chytila 39
Králův Dvůr a Beroun s okolím. Od M. Lüssnera 57
Lázně staroslovanské. Od Dra. J. L. Píče 61
Zřízení JMti pána pana Rudolfa z Štunberku (na Novém Městě Hradišti nad Methují), kterak se poddaní JMti chovati mají (1588—1620). Od J. K. Rojka 63
Příspěvek k poznání zřízení cechovních v Čechách. Od Dra. J. Emlera 69
Jan Ferdinand z Schönfeldu a jeho museum. Od A. Rybičky 69
K dějinám převratů kutnohorských v XV. věku. Od J. Šimka 73
Kouzla a čáry starých Čechů Od Dra. Č. Zíbrta 85 141 191 253 303 411 641
Archa Bydžovská. Od K. B. Mádla. (S vyobr.) 91
Příspěvky genealogické. Napsal Dr. J. Teige 97
Stěnomalby v chrámě sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Od Dra. K. Chytila 113
Příspěvky k místopisu českých Chodů. Od Dra. H. Jirečka . 117
Z výstavy kostelního umění ve Vídni. Od K. B. Mádla 119 177 283
Pozůstatky některých hradů a tvrzí v správním okresu Hořovickém. Od M. Lüssnera 125
Z dějin města Chrudimi. Od A. Rybičky . . . 129 183 245 301
Obyvatelstvo královského města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské. Od J. Strnada 137 193 247
Něco o Samuelí Adamovi z Veleslavína. Od A. Rybičky . . 145
K dějinám kostela sv.-Barborského v Kutné Hoře. Od J. Šimka 145
Památky českého umění výtvarného. Gotický rám v městském museu v Praze. Od K. B. Mádla. (Tab. III. IV.) . 169
O potomcích Vršovců. Od M. Koláře 171 229
Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách. Od J. Braniše 179 237
Zpráva o některých starobylostech a památkách středověkých Od M. Lüssnera. (S vyobr.) 187

Strana

Nález Senický. Od Ed. Fialy 197
Památky českého umění výtvarného: Relief v kostele Zlíchovském. Od K. B. Mádla. (S vyobr.) 235
Ještě slovo o kultu sv.-Klimentském v zemích našich. Od Dra. H. Jirečka 241
Beneš z Loun, jeho erb a rod. Od Dra Z. Wintera 243
Kniha Třebenská. Od Fr. X. Prusíka 251 293
Dodatek k článku: Nález denarů českých a českomoravských u Rakvic na Moravě. (Tab. XXXII.) 273
Také něco o erbu a rodu Beneše z Loun Od A Rybičky . 287
Knihtiskaři plzeňští v XV. a XVI. století. Od J. Strnada . . 289
Starý zvon na Bradě. Z pozůstalých zápisek A V. Malocha 305
Památky architektonické, nalezené při opravě kostela sv. Jiří na hradě Pražském. Od M. Lüssnera 371
Starý portál kaple sv.-Václavské. Od J. F. Mockra. (S vyobr.) 377
Nález mincí na Starém Postřekově. Od J. Smolíka 377
Příspěvky k dějinám českého mincovnictví. Od E. Lemingra 383
Městec Heřmanův, město a velkostatek v Chrudimsku. Od A. Rybičky 391 443 503 569
Rodiny šlechtické v XV. a XVI. století v Plzni usedlé. Od J. Strnada 397 447
M. Jiřík Kezelius Bydžovský. Od J. Pekaře . . 401 451 499 635
O některých starobylých památkách chrámu sv. Jiří na hradě Pražském. Od M. Lüssnera 403
Zprávy o starodávných malbách na domech Kutnohorských. Od J. Šimka 407
Okrouhlé kostelíky v Čechách. Od K. B. Mádla . . 427 483 619
Ještě o Beneši z Loun. Od K. B. Mádla 441
Brakteaty nálezu Heřmanického. Od Ed. Fialy. (Tab. III. IV.) 459 533 595
Písmeny v poli pečetí. Kapitola ze sfragistiky české. Od M. Koláře 493
Beneš Lounský jinak Benedikt Reta z Pistova, královský komorník a jeho rod. Od J. Heraina 497 563
O nálezu na Bojišti a jiných pracích zlatnických. Od K. B. Mádla. (Tab. V.) 547
Archaeologické nálezy v kostele sv. Jiří na hradě Pražském. Od M. Lüssnera. (S vyobr.) 557
O některých památkách kostela v Libiši. Od M. Lüssnera . 560
Jak se Kutnohorští chystali vítati krále Ferdinanda I. Od J. Šimka 573 630
Mladoboleslavské kancionály. Od Fr. Bareše. (Tab. VI. VII.) 611
Stavba hradu Pražského za krále Vladislava II. Od Eman Lemingra 625
Listy Netolických. Od Dra. Z. Wintera 629

C. Zprávy a drobnosti.

Archaeologický Sbor Musea království Českého 205 315 413 659
Pohřebiště u Trnové 51
V Mlčechvostech nalezená hliněná nádoba s větším množstvím jantarových kroužků 52
Hroby u Libšic 52
Jména starých děl 53
Hrádek pod Vlčí skalou nad Bílým Podolem 99 264
Hrádek u Třebonína 102
Nové nálezy z okolí Libochoviček 103
Archaeologické nálezy v Hoře Kutné 104
Hromadný nález na Stráži 105
Nálezy v Tursku 105
O velkém ohni v Mostě 105
Mince v Čechách roku 1450 106
Komu též bývalo o pražskou čistotu starati se 106
Z archivu Vodňanského 106
Jiří Zach 155

Strana

Lesy Hostomické . . . 155
Starožitná monstrance v Hostomicích . . . 156
Francouzové roku 1742 v Podbrdsku . . . 157
Prusové v Podbrdsku roku 1744 . . . 158
Nález u Koudelova blíže Čáslavě . . . 159
Starožitný nález v Německém Brodě . . . 161
Staré hradiště u Hradce nad Jizerou . . . 161
Staré pohřebiště u Sovenic . . . 162
Čech a Němec . . . 164
Plat kněžský bídný . . . 164
Čáry znamenité . . . 164
Vzdělaný zeman . . . 164
Čechové velmocný a silný národ . . . 164
Ležení pro dluhy . . . 164
Alchymie a krejčí . . . 165
Palmare Nymburského advokáta roku 1561 . . . 165
Kšaft člověka hrdla odsouzeného . . . 165
Záložna v Hradci už roku 1529 . . . 165
Zvláštní nápis na radnici Novoměstské v Praze . . . 165
Dodatek k zprávě o sarkofagu sv. Longina . . . 166
Mohyly Osvračínské . . . 208
O nálezech u Milaveč a Velkých Luženic. (S vyobr.) . . . 209
Další zpráva o mohylách u Domažlic . . . 211
Mohyly v lese Škanivě na Domažlicku . . . 213
Hadačky . . . 214
Z archivu Jindřichohradeckého . . . 255
Mohyly Husínské . . . 257
Nález pálstavů pod Tamochovem . . . 259
Pohanské pohřebiště u Řepova . . . 261
Předhistorické sídliště . . . 262
Předhistorické hroby . . . 262
Sadské nálezy . . . 263
O nálezu mincí . . . 263
Nález staré monstrance na Mělníku . . . 264
Oprava topografická . . . 264
Příspěvek topografický . . . 265
Pražské františkánské kancionály . . . 265
Kutnohorské řeči a písně na potupu ševců (1533—1551) . . . 267
Páni čeští do Karlových Varů . . . 269
Češi ve Štyrsku . . . 270
Upřímný lékař . . . 270
Král kmotrem . . . 270
Z Vysočan . . . 318
Pohřebiště u Ledce . . . 320
Žárové hroby u Škvořetic . . . 322
Jeskyně u sv. Prokopa . . . 342
Příspěvek k mincovnictví pp. z Eggenberka . . . 325
Kdo dal stavěti kutnohorskou kamennou kašnu? . . . 326
Zřícenina kostelní v Praze . . . 327
Památný kámen z bývalé brány poříčské . . . 328
Pijácký mor . . . 328
Věrný kumpán . . . 328
Josef Jireček . . . 413
Z Vyšehradu . . . 419
O kovové skříni v kapli sv. Václava . . . 419
Hradiště Černovice u Vilémova . . . 420
Předhistorická osada u Bukvic (u Jičína) . . . 421
Nález zlatých mincí . . . 421
Dodavek k studiu o českém zvonařství roku 1875 vydanému 421
Nápisy zvonové . . . 422
Některé listy Karla IV. . . . 422
O zahajování soudů . . . 493
Nález mincí v Staré Říši na Moravě . . . 465
Z Doudlebska . . . 469
Z Podbaby . . . 471
Z Ostruhové ulice v Praze . . . 471
Ze Záběhlic . . . 472
Z Košíř . . . 472
Staré hradiště Libické . . . 472
Z Ledce . . . 473
Z Levého Hradce . . . 473
Z Boží Vody . . . 473
Z Buštěhrad . . . 473
Dlaždice Vyšehradská . . . 473
Zapomenutý basrelief v Praze . . . 474
O paláci někdy Slavatů na Smichově . . . 474

Strana

Kdo byli leflíři? . . . 475
Spisovatelské honoráře . . . 476
Drahocenný starožitný nález v Praze . . . 541
U Hrbovic . . . 542
Ve Kníně . . . 542
Nález mincí v Čáslavě . . . 543
Dvě zajímavé přísahy . . . 543
Zámek Kacerov . . . 599
O mistru Vilémovi z Avignonu . . . 601
Mohyla na Stříbrníku . . . 601
Hromadný nález bronzů u Žehušic . . . 603
Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém . . . 605
Zlatý náramek z Oblat . . . 606
Strážiště na Bradlech (Pradelberg) . . . 609
Nález starých peněz roku 1669 v Jindř. Hradci . . . 607
Co stálo vyraziti zuby a rozbíti hlavu za starodávna . . . 608
Vidimus . . . 664
Václav Zdeněk Chřepický z Modlíškovic . . . 664
Výstava anthropologická . . . 664
Na Libici . . . 668
Peci na tavení železné rudy . . . 669
Pec na tavení železa . . . 669
Hroby se skrčenými kostrami . . . 669
Z okolí Miletína . . . 669
Pražské groše na Rusi . . . 670
Římská mince . . . 670
O opravách v kapli sv. Václava . . . 670
Poštovský pacholík, poštovský pán . . . 671

D. Literatura.

Dr. Joh. Knieschek: Zu dem Gedichte Ludiše und Lubor in der Königinhofer Handschrift. 53 — Ал. С. Фаминцына: Божества древнихъ Славянъ, выпускъ I. С.-Петербургъ 55. — Th. H. Masaryk: Skizze einer sociologischen Analyse der sogenannten Grünberger und Königinhofer Handschrift 108. — Dr. M. Wertner: Über die zweite Gemahlin des Ritters Záviš von Rosenberg Falkenstein. 112. — J. Ledr: Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína. 166. — Výroční zpráva c. k. státní školy střední v Litomyšli. 166 — Tucha Edm.: Die Kirchenbaustyle des Mittelalters und deren wichtigere Denkmale in Böhmen. 168. — Zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská“ na rok 1886—1887. 168. — Dr. J. Emler: Fontes rerum Bohemicarum. — Prameny dějin českých. Díl IV. 214. — J. Müller: O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína příjmím Pulkavy. 215. — J. Neuwirth: Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden. 215. — Pravidla o cenách professora Kotljarevského. 215. — Dodavky ke kulturní studii Ant. Rybičky: O českém zvonařství. 271. — Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl VII. 271. — Sněmy české od l. 1526 až po naši dobu. Díl V. 272. — Archiv český. Díl VIII. 424. — Der politische Bezirk Dauba von F. Bernau. 424. — G. Ossowski, Wielki kurhan Ryżanowski. 424. — Mittheilungen der Centralcommission XIV. 425 — Паметници изъ Българско. 426. — J. Emler: Libri confirmationum. Lib. VIII. us. X. 477. — Dr. Č. Zíbrt: Staročeské výroční obyčeje. 477. — Fr. A. Slavík: O jednotě bratrské v Čechách jihovýchodních. 477. — J. Braniš: Zbytky původní stavby augustianského kláštera v Borovanech. 477. — Časopis vlasteneckého musejního spolku Olomouckého. 478. — Moravské ornamenty. 478. — Dr. M. Kříž: Kůlna a kostelík. 479. — Dr. R. Behla: Die vorgeschichtlichen Rundwälle. Houdek: O staroslovanských hradech 480. — M. Wosinski: Das praehistorische Schanzwerk Lengyel. 481. — Mittheilungen der k. k. Centralcommission. XIV. 481 — Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. XVIII. 482. — J. Teige: Ehepacten der böhmischen Landtafel, Quellen des sogenannten Dalimil. 482. — H. Usener: Religionsgeschichtliche Untersuchungen. 544. — Сергѣй С. Гатценко: Житомирскій могильникъ. 609. — Д. Самоквасовъ, Исторія Русскаго Права. 610. — Archiv český. Díl IX. 671. — Časopis vlasteneckého musejního spolku Olomouckého. 673. — První výroční zpráva Společnosti přátel starožitností českých v Praze. 673. — Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. 673. — Jahrbücher und Jahresberichte des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde. 674.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. Josef Lad. Píč.

Dílu XIV. Roku 1887. Sešit I.

Sarkofag sv. Longina v kol. chrámu ss. Petra a Pavla na Vyšehradě.

Sděluje *M. Lüssner.*

V topografiích našich se mezi památnostmi kollegiatního chrámu ss. Petra a Pavla na Vyšehradě uvádí také kamenná rakev sv. Longina, která však uložena pod stolem oltáře téhož svatého, za mřížemi a pod pokryvkou oltářní, lehce ujde pozornosti navštěvovatele kostela, a proto asi na ten čas blíže popsána nebyla. Oltář řečený nachází se v severní postranní lodi chrámové, jest první hned v levo od vchodu a mimo řečenou rakev nic znamenitého do sebe nemá. Sarkofag ten pozůstává z pískovce, jest 60 cm. vysoký, 212 cm. dlouhý a po stranách užších 73 cm. široký. Protože oltář stojí v rohu kaple, možno viděti pouze přední dlouhou stranu sarkofagu, pak úzkou stranu v pravo; víko schází úplně. Na straně přední jest v prostředku vytesán en basrelief stejnoramenný kříž řecký, jehož ramena na koncích jsou o něco širší nežli v prostředku. Vedle kříže jsou po každé straně tři polokruhy, kteréž pod okrajem rakve tvoří celkem vlys polokruhový, známou to ozdobu staveb romanských. Na úzké straně pravé vidíme též stejnoramenný kříž a vedle něho s každé strany jeden oblouk polokruhový. Vnitřní prostora jest 43 cm. hluboká, při jedné straně jest ukončena rovnými hranami, na protější ale jest zakulacena — místo to pro hlavu ustanovené.

Nejstarší sem náležející zprávu podal nám Pavel Židek (nar. r. 1413, zemř. po r. 1441), a po něm Crugerius a jiní. Dle toho Václav z Buřenic (úplným jménem Václav Gerartův z Buřenic, řečený Kralík), probošt Vyšehradský a patriarcha Antiochenský, přivezl r. 1409 tělo sv. Longina z Říma do Čech a jemu

v basilice ss. Petra a Pavla na Vyšehradě čestný hrob zařídil (honorifice tumulavit). V této původní zprávě není udáno, že by byla zároveň, jak jinde později uvedeno, i kamenná rakev přivezena z Říma, což by byla ovšem bývala úloha málem nepřekonatelná, když uvážíme velikou tíž balvanu toho a nedostatky tehdejší komunikace. Nicméně vypravuje Židek a jiní kronikáři, že dne 2. listopadu 1420 Husité, jak ničili nejslavnější poklady říše, také pozůstatky sv. Longina i s rakví kamennou (sac. lipsana cum lapideo tumulo) do Vltavy smetli. Z toho by ostatek vyrozuměti se dalo, že tělo sv. Longina, jak z Říma bylo přivezeno, uloženo bylo do rakve kamenné. Vypravují ovšem dále, že tělo sv. Longina jakož i rakev později opět z Vltavy vytaženy a kostelu navráceny byly; však jiné zprávy tomu odporují, jelikož z nich se dovídáme, že svaté tělo, vržené do Vltavy, padalo prý hloub a hloub, aniž mohlo dna řeky dopadnouti, z čehož dle bájení lidu podnes pod Vyšehradem bezedná jest propasť; rakev ale tenkráte se prý nepotopila a kostelu navrácena byla. (Viz: Ekert Posv. místa II. p. 271.)*)

*) Beckovský v Poselkyni II. 3. str. 466. ovšem vypravuje, „že kaciři skrze jisté divy to svaté tělo s hrobem kamenným z vody vytáhli a v radním domě Nového Města složili. Ale protože do tehož domu několikráte Boží posel, hromový kámen, udeřil, konšele na hrad Bezdězi pro katolicky kněze poslali, kteří to sv. tělo z té truhly kamené vyzdvihli a sebou na hrad Bezdězi vezli a v starožitne kapli složili. Kde ale ono sv. tělo odpočiva, věděti se nemuže“.

Tolik však zdá se býti jisto, že po katastrofě vypravované již o ostatcích sv. Longina spolehlivých zpráv nemáme. Tak viděl r. 1606 dějepisec Zachariáš Theobald sice rakev kamennou, ale ne ostatky svatého.

Myslím, že z řečeného se vší pravdě podobností uzavírati můžeme, že popsaný sarkofag nebyl přivezen z Říma, a také že nebyl zhotoven po přivezení sv. těla, protože jest slohu romanského, což dokazují nejen vlys obloučkový, ale i stejnoramenné kříže, jakých nalézáme vůbec na pozůstatcích romanských, a také na mincích našich Boleslavů, Jaromíra a Oldřicha. Sarkofag tedy musil zde již býti hotový, když r. 1409 ostatky sv. Longina do Čech přivezeny byly, a byl pouze použit k uložení svatých těch ostatků, které v bouřích husitských se ztratily. Pochází tedy sarkofag asi z dob, kde v chrámu ss. Petra a Pavla pochováni byli král Vratislav († 1092) a jeho manželka Svatava, pak vévodové Konrad I. († 1093), Soběslav I. († 1140) a Soběslav II. († 1180).

Máme tedy před sebou památku starobylou domácí, původně asi znamenité osobě na Vyšehradě pochované věnovanou, která se jeví býti tím důležitější, protože v Čechách co stejného asi známo není. Kamenná rakev, někdy v zříceninách kláštera Nepomuckého nalezená, nemá žádných ozdob zevnějších.

Mohyly na Husíně.

Tab. I.

Píše dr. *Karel Hostaš.*

Asi tři čtvrti hodiny na severozápad od král. města Klatov, právě nad vsí Tajanovem, rozprostírá se mírný táhlý pahorek vůbec *Husín* zvaný. Jménem tím označuje se již od dob nepamětných, a staré městské knihy Klatovské (byltě Husín ode dávna a dosud jest majetkem obce Klatov) zhusta o něm se zmiňují.

Husín tvoří jaksi poslední výběžek hory „Doubravy“ ze středohoří Chudenického na jihovýchod, a spadá východní částí svou dosti příkře do údolí řeky Úhlavy, jež tu omývá skalnatou jeho patu, razíc si běh údolím, sevřeným vrchy středohoří Chudenického (útvar silurský), a protějšími výběžky prahorních Brd.

Zde před několika lety nalezl jsem předvěké pohřebiště, jež letošního roku došlo konečně soustavného proskoumání. — Mohyly rozkládají se v táhlém sedle, jež utvořeno jsouc pokrajními vyvýšeninami Husína, otvírá volný pohled k severu na nejvyšší skupinu středohoří Chudenického (vrchy Bitov, Doubravu, Ričej, Beleč, Tuhošť) a kosmo k severovýchodu do lučnatého údolí Úhlavina. Pohledu v opačnou stranu jižní zabraňuje les na této části Husína vzrostlý, za to však s obou okrajních vyvýšenin, východní i západní, skýtá se rozkošná vyhlídka do širého údolí Úhlavy, lemovaného v pozadí velikány Šumavskými, na král. město Klatovy a je obstupující výběžky Šumavy a Brd.

V popsaném sedle, z největší části lesními stromky nově osázeném, zjistil jsem celkem 27 mohyl, není však vyloučena možnost, že ještě některé méně patrné mohyly skrývají se na jižní části pahorku mlázím porostlé, aneb také že jiný jich oddíl snešen byv zmizel v polích, na severní části k Husínu přilehajících.

Místu, kde mohyly se vyskytují, říká lid ve „vlčích jamách“, což živě upomíná na „vlčí kopce“, jak také někdy mohyly se nazývají.

Mohyly rozměrů i složení jsou různého. Největší mají výše 2—3 metry i více, kdežto jiné jen nepatrným vyvýšením od ostatní půdy se rozeznávají. Složeny jsou mohyly vesměs z prsti a kamenů břidličnatých lícních a částečně též buližníkových. — Obojí druh kamene lámán, po případě nalézán byl zde na místě, čemuž břidličnaté složení pahorku, jež místy v buližník přechází, nasvědčuje.

Poměr, v kterém obě součástky hrobových staveb, kámen a prst, se vyskytují, není stejný. Větší část mohyl (zejména mohyly menších rozměrů) byla, jak se podobá, prostě z kamenů a prsti nanešena, kdežto v jiných pozorovati lze jakýsi pořádek při skládání kamene a zasypání jeho prstí. Při jedné pozorovati bylo vrstvy kamene skládaného, střídající se s vrstvami země tu a tam kamenem promíšené.

První pokus prozkoumati tyto mohyly stal se sice již r. 1882, avšak při namáhavé několikadenní práci na dvou mohylách a výsledku téměř žádném opět toho zanecháno, až teprv r. 1885 a 1886 započato zkoumání soustavné.

Nejprve odkryta byla jedna mohyla širokým řezem příčným od z. k v. a v ní učiněn první nález nehluboko pod povrchem zemitým. Ve vrstvě totiž popelem a nedopálenými kostmi promíšené objeveno množství střepin z rozličných nádob a část železného jakéhos předmětu, snad zbraně bodné.

Drobné kusy střepin, jichž v původní nádoby více složiti nelze, roztřídili jsme takto:

a) Střepy nádoby do bledočervena vypálené, $^1/_2$ až $^3/_4$ cm. silné, s okrajem vyvaleným;

b) střepiny nádoby barvy šedé, zevnitř tuhou natřené;

c) střepy větších nádob hrubých, cihlovitých, až 1 cm. silných, povrchu drsného, barvy šedohnědé;

d) střepy popelnice hladké, jak se zdá na kruhu robené, barvy uvnitř zahnědlé, zvenčí tuhou natřené, $^1/_2$ cm. silné, s okrajem mírně vyvaleným;

e) střepy z okřínku do červena vypálené $^1/_3$ cm. silné;

f) zbytky nádoby do červena vypálené, povrchu drsnějšího, $^3/_4$ cm. silné. Okraj nádoby, malými provrtanými úšky opatřené, byl vyvalený.

Mohyla byla as 1 m. vysoká a průměr její obnášel 5. m. Rov její, jak se podobá, nebyl pravidelně z kamenů sbudován, nýbrž jednoduše z kamene břidličnatého, buližníkového a prstí nasypán.

Druhá mohyla otevřena širokým průkopem od severu k jihu hnaným. Tu v rovu, tedy nad povrchem ostatní půdy, nalezena popelnice baňatá a hodně sploštěná, vkusně ornamentovaná (č. 1.), pak střepy jiných různých nádob a část předmětu železného. Popelnice ta na více kusů se rozpadla a jen s velkou obtíží dala se opět sestaviti, ač okraj vůbec velmi jest porušen. V obvodu největším měří 82 cm., její výška po okraj 10 cm. a průměr okraje 17·5 cm. Ve středu největší vypukliny táhnou se kolem nádoby dva úzké do ní vtlačené pásky a tolikéž i na svrchní části nádoby, tam kde počíná okraj, který, jak pozorovati lze, byl na venek vyhrnutý. Prostoru 3 cm. širokou mezi těmito dvojitými pásky vyplňuje ornament do nádoby vtlačený a představuje dva řetízky kolem nádoby ovinuté, sestávající z esovitých článků šikmo postavených a do sebe zasahujících. Hoření řetízek as o polovici menší je doleního. Esovité ozdůbky (články podoby ∞) složeny jsou z krátkých čárek do nádoby vtlačených. Kolem dna, jež má 9 cm. v průměru, táhne se pásek na několik milimetrů vystupující, čímž zdá se dýnko do vnitř trochu vtlačeným. Barva je tmavošedá, střepy na $^3/_4$ cm. silny. Celá popelnice je sličná úpravou i ornamentem (*esovitá ozdůbka*), jenž je charakteristickým pro mohyly Husínské vůbec.

Ostatní střepy tu nalezené náležely k nádobám rozličného druhu, jenž v původní stav naprosto nemohly více složeny býti. Jsou tu:

a) střepy nádoby tmavošedé s dvěma vroubky pod okrajem mírně vyvaleným;

b) střepy nádob hrubých, až na 1 cm. silné povrchu drsného, z hlíny pískem promíšené;

c) střepiny $^1/_3$ cm. silné z nádoby s úškem, která pod okrajem bývala ozdobena řadou důlků;

d) střep s pupíkem vyvstávajícím;

e) střepy jiné nádoby s pupíky z hlíny vytaženými, kdysi ozdobené;

f) střepy většího okřínu, barvy červenohnědé;

g) různé jiné střepy bez ozdob.

Část železného předmětu tutéž nalezená, 10 cm. dlouhá a 3—4 cm. široká, je snad zbytkem meče v mohyle jako milodaru uloženého.

Složením svým podobá se mohyla tato předešlé mohyle první s tím toliko rozdílem, že zde kamennou součást skoro samá břidla tvořila. Výšky měla mohyla as 1 m. a v průměru 6 m.

Pahrbek *třetí* mohyly byl rozlezlý a nasypaný z prstí a kamení nejvíce břidličnatého; držel zvýší as $^1/_2$ m. V něm porůznu nehluboko pod povrchem nalézány střepy, pak patrné stopy bronzu v beztvárných drobtách. Střepy objevovaly se jakoby schválně bývaly rozmeteny v mohyle a náležely vesměs nádobě hrubé, povrchu drsného s okrajem rovným, trochu rozšířeným. Tato mohyla kopána řezem příčným v délce as 9 m.; až na malé zbytky poboční snešena byla z větší části.

Čtvrtá mohyla byla $1^1/_2$ m. vysoká, objemu dosti značného (průměr 8 m.) a nalézá se asi ve středu všech mohyl ostatních. Do mírného pahrbku mohyly z kamene (břidlice i buližníku) a prstí složeného hnán ze dvou stran proti sobě průkop, odkud pak s obou stran násep zvolna odnášen. Ve středu pahrbku trochu propadlém, as 30 cm. zhloubí objeveny první střepy nádob se zbytky spálených mrtvol, t. j. s nedopálenými kůstkami, pak s popelem a dřevěným uhlím. Nádoby zde uložené, vesměs byly rozmačkány. Z některých větších kusů podařilo se sestaviti tyto jakž takž celé:

1. *Okřín* barvy šedé, po jedné straně do červena vypálený, mající v průměru při otvoru 24 cm., výšky 9 cm. a v síle střepů $^3/_4$ cm. Ve střepech okřínu ve smíšenině popele, prstí a kůstek nalezeny dva železné kruhy mezi sebou spojené, jež níže jsou popsány.

2. *Nádoba mísovitá* č. 2. (okřínek) s okrajem vyvaleným a dvěma vtlačenými páskami okrášleným. Barva šedá, otvor v průměru 23 cm., síla střepů $^1/_2$—$^3/_4$ cm.

3. *Nádoba válcovitá* č. 3. při dně na venek silně vypuklá, do červena vypálená. Rozměry: výška $12^1/_2$ cm., průměr dna $5^1/_2$ cm., průměr dna i s obloukem 10 cm., obvod válcovité části nádoby 19 cm. Nádoba při otvoru mírně se rozevírá. Ostatní střepy, jichž nebylo lze více v původní nádoby složiti, jsou:

a) Několik střepů barvy šedohnědé $^1/_2$—$^3/_4$ cm. silných z nádoby větší, asi popelnice, jež při okraji byla ozdobena dvojatým řetízkem z ozdůbek esovitých mezi třemi pásky. Esovité ozdůbky byly do nádoby vtlačeny. Nádoba sama, jak se podobá, byla hnětena v ruce; č. 4.

b) Střepy $^3/_4$ cm. silné, žlutohnědé z popelnice silně vypuklé. Pod okrajem nalézala se pěkná ozdoba skláda-

[illegible] dvoučárkovými polo- [illegible] esovitých článků [illegible] vyznačuje se pěk- [illegible] provedením, č. 5.

[illegible] hnědé as [illegible] cm. silné z okraje ná- [illegible] bývalý řetízkem z neúplných esovi- [illegible] dvonásobnou řadou bodů: č. 6. [illegible] barvy hnědé as [illegible] cm. silné, ozdobené [illegible] kroužky; č. 7. Ozdoby na všech [illegible] byly do nádob vtlačeny.

Střepy na 1 cm. silné, na nichž spatřuje se [illegible] obloučnatá vypuklina (žebra). Tvořily pa- [illegible] nádoby, jež zevnitř tuhou byla natřena: č. 8.

Kromě toho byly zde střepy hrubé do červena vy- [illegible] a na 1 cm. silné z větší jakés nádoby; střepy [illegible] větší nádoby hrncovité (průměr zachovaného dna 8 cm.); střepy [illegible] cm. silné z okraje barvy šedohnědé, v ruce hnětěného; střepy z nádoby džbánovité, tuhou natřené s vysokým hrdélkem; drobné střepy jiných různých nádob, jichž bývalá podoba více určiti se nedá.

Vedle artefaktů keramických nalezeny v mohyle té předměty železné i bronzové.

K prvějším náležejí zmíněné výše dva spojené *železné kruhy* č. 9., jež objeveny byly ve střepech okraje shora (1) popsaného. Jsou tloušťí silného prstu a mají v průměru po 9 a 10 cm. Na nich, která je prostupují, lpí pevně nedopálené kůstky. Oba kruhy [illegible] na sobě nikoli soustředně. [illegible] předmět, jest [illegible] *meče*, nalezena v severním boku mohyly. Délka této zachovalé části dvousečné zbraně měří 32 cm. při šíři 4 cm. Na jednom konci, patrny jsou dosud tři vystupující nýty, jimiž připevněna byla k rukojeti. Několik jiných úlomků železných blíže určiti nemohlo.

Z mihodarů [illegible] část spony č. 10., 10 [illegible] cm. dlouhá, jest to [illegible] drátěnou zavitou nahoře [illegible] oblouk, jehož spodek podoby hlavy [illegible] koňské [illegible] k sedlu [illegible] a ostatní zavity sebou [illegible].

Mimo nepatrnou střepinku nenalezeno v této mohyle na mimo bronzové předměty. Rov mohyly snešen byl úplně, kamení v něm, břidla i buližníku, bylo velmi spoře a patrně se jen as na dva vozy.

[illegible] mohyla náleží mezi největší všech mohyl Husinských. Byla na [illegible] m vysoká, z prstí a kamene [illegible] cm. a průměru [illegible] m., snešena tak, že z celé mohyly [illegible] kamen, převážně břidla, [illegible] sotva [illegible] Po několikadenním pilném kopání [illegible] v zámném středu mohyly ve hloubi asi [illegible] m. [illegible] průměru měří prstí a kamenem [illegible] Pevnější byla prst velmi vlhká (mohyla [illegible] v zámném svahu Husinské), je spěž [illegible] Nalezeny zde tyto předměty bronzové:

1. Puklice [illegible] vypouklé při bytcích dubového dřeva [illegible] podoba byly upevněny. Ani jedna z nich [illegible] nebyla celá, nejvíce části mají [illegible] cm. v průměru. Na rovnách okrajích puklic pozorovati bylo dříve, [illegible] byla na dřevo připevněny. Barva [illegible] vesměs barvy [illegible] (spoje) několik úlomků má barvu do šediva [illegible] jako papír [illegible]. Byly pak puklice tyto, jak na některých kusech lze pozorovati skládány šikmo na sebe. Mnohé kusy dřeva jsou puklicemi v pravém slova smyslu prostoupeny. Nejzachovalejší z nich představuje č. 11.

2. Dvě velké jehlice do vlasů. Větší (č. 12.) měří dosud 31½ cm. délky a ve vzdálenosti 4 cm. od ploské hlavice zdobena je vývalkem vroubkovaným. Také pod samou hlavicí pozorovati lze několik vroubků. Menší z jehlic (č. 13. má dosud 14 cm. délky a i na ní pozorovati jest vývalek as 3 cm. pod ploskou hlavicí.

3. Dva náramky válcovité, otevřené. Jeden z nich (č. 14.) má v 7 pasích vyrytou řadu vroubků, na druhém téhož tvaru rez jen slabé stopy vroubků zanechala.

4. Zbytky tří jiných náramků vnitř ploských, na straně vnější do hrany vystupujících, průřezu trojúhelníkového (č. 15.); na jednom z nich pozorovati lze vkusný ornament z přímých čárek složený.

5. Dýka (č. 16.), 13 cm. dlouhá se dvěma dosud skoro 2 cm. dlouhými nýty (č. 16.*a*), jimiž připevněna bývala rukojeť. Největší šíře dýky obnáší 3½ cm.; průřez tvoří nízký kosočtverec.

6. Jehlice z vlasův, dvěma svrchu popsaným podobna (č. 17.), 19 cm. dlouhá, ana ležela vodorovně na kamenu. Pak při ní rovněž v poloze vodorovné na kamenu ležel:

7. Palstav (č. 18.), 15 cm. dlouhý, při obloučnatém ostří 4 cm. široký. Lpěly na něm dosud kusy dřevěné násady.

Veškeré tyto bronzové předměty nalezeny byly, jak již připomenuto, ve středu mohyly, ve hloubce asi 1½ až 2 m. Při snášení západního boku téže mohyly objeveny ještě tyto bronzové milodary, totiž:

8. Jehlice do vlasů (č. 19.), se sploštělou knoflíkovitou hlavicí, kolem dvěma vroubky opatřenou. Pod hlavicí patrny jsou čtyry vroubky a na mírném vývalku 3 cm. pod hlavicí 12 vroubků. Až do nejjemnější špičky nyní chnutě zachovaná jehlice má v délce 26·5 cm.

9. Náramek válcovitý (č. 20.), trochu sploštělý a otevřený. K oběma koncům náramek se úží a tu i tam zjevny jsou stopy vroubků, jimiž byval zdoben.

10. Náramek ploský, s dvěma hlubokými rýhami podélnými na vnější straně; na obou koncích jest súžen (č. 21.).

Kromě toho nalezen zde drátový (pětinásobný) kotouček, skrovný zbytek spony, nebo prstenu, podobného onomu, jenž dobyt byl z mohyl u Metelska. („Památky" XII. 4.)

Po předmětech železných nebylo v mohyle té ani stopy.

Z nádob hliněných nalezeny byly toliko dvě velmi porušené a sice ve středu mohyly pod ložiskem bronzových předmětů (1.—7.).

Prvá z nádob, z kusů neúplně slepená, měří nyní i s porušeným zbytkem okraje 12 cm. do výšky. Jest silně vypouklá, má poměrně malé dýnko, nikoli ploché, nýbrž s okrajem na 1 cm. vystupujícím, t. j. ven vyhrnutým. Při okraji zachován zbytek ucha, protější okraj schází docela.

Z druhé nádobky zachovala se celá baňatá část, pouze okraj schází (č. 22.). Ozdobena je řadou trojúhelníků, hoření část banky objímajících a dolu vrcholy obrácených. Plocha trojúhelníky uzavřená vyplněna je šikmými přímkami. Dolení část baňky obepíná dvojitá

čára zubatě lomená, mezi níž vypíchány jsou body. Ozdoby vesměs jsou vtlačeny. Na hoření části měla nádobka někdy dvě malá úška, z nichž jedno dosud zachováno. Pod úšky vystupují malé pupíky. U prostřed mezi oběma úšky po obou stranách vytaženy jsou z hlíny žeberka kolmá. Největší obvod baňky měří 37 cm., výška její 7 cm. Dýnko jako při popelničce před tím popsané má vystupující, ven vyhrnutý okraj, na 1 cm. vysoký a průměr jeho obnáší 6 cm. Barva nádobky je šedohnědá, střepy na 0·5 cm. silny.

Kromě toho nalezeny v této mohyle do červenohnéda vypálené střepy, jež jsou, jak se podobá, zbytky několika menších nádob. Jedna z těchto byla baňatá s trojúhelníkovým ornamentem, nad nímž při hrdle vinou se dvě rýhy střídavě s řádkami krátkých čárek, do nádoby od pravé strany k levé vpíchaných (č. **23.**). Jiná nádobka hrubšího povrchu měla úško kruhové a opět jiná měla podobu rendlíčku s okrajem trochu do vnitř prohnutým (průměru as 12 cm.).

Šestá mohyla. Největší tato mohyla na Husíně prostírala se na severním svahu pohřebiště a je na $3^1/_2$ m. vysoká. Vrchol její byl silně propadlý, tak že původně nasypána byla mnohem výše. — Otvírání dělo se průkopem do mohyly od severu k jihu stupňovitě hnaným. Průřez tím docílený (17 m. v délce) ukazuje, že při této mohyle kameny skládány byly vrstvovitě, takže vždy vrstva kamenů střídá se — celkem však dosti nepravidelně — s poměrně mohutnější vrstvou prsti. — Přes to, že širokým řezem největší — střední — část mohyly byla snešena, neučiněno tu v náspu jiného nálezu, leč že v jižním boku v nepatrné hloubce vykopán byl kus bronzové jehlice bez hlavice, 9·5 cm. zdélí a rzí valně porušený.

Veškeren průkop veden byl tak hluboko, že štěrkovitá mrtvina se ukazovala. Toliko pod středem mohyly, kde stále ještě nasypaná země se ukazovala, kopáno o celý půl metru níže, nežli na mrtvinu uhozeno. Zde tedy *pod zemí* (okolní), nalezeno několik střepů nádoby, bez ornamentů a nijak vyznačených. Od všech ostatních lišila se tato mohyla neobyčejně značnými rozměry, pravidelnějším složením, chatrným obsahem a zvláštním způsobem uložení popelnice pod povrchem okolní půdy. Sbudována byla asi tak, že po uložení popelnice do vykopaného hrobu zasypána zemí, na kterou pak kladena byla oblonkovitě vrstva kamenná, střídající se do výše s vrstvou zemitou do kuželu, až pak nejhořejší vrstva kamenná pokryta byla silným povlakem zemitým. Z průkopu 3 m. širokého vydobyto na 35—40 vozů kamene veskrze břidličnatého, mezi nímž balvany několik centů těžké nebyly řídkými.

Sedmá mohyla. V ní kopáno nejprve zkusmo, pak soustavně. Složena byla mohyla ta z kamene a země; rov byl as 1 m. vysoký. V samém středu rovu ve hloubi asi $^1/_4$ m. uhozeno na rozházené hliněné střepy, zbytky as tří neb čtyř v sebe složených nádob a na sporé úlomky bronzové jakés nádobky. Vše to nalézalo se v prsti od uhlí zčernalé a kůstkami promíšené. Z jedné části střepů hladkých, jakoby schválně vyhlazených, sestaven *okřín* (č. **24.**) s okrajem $2^1/_2$ cm. vysokým a uprostřed trochu dovnitř prohnutým. Průměr při otvoru obnáší 19 cm. Okřín jest práce jemná, jakoby z tmavošedé břidlice vykroužená. Z jiných střepů barvy šedohnědé složena popelnice baňatá (č. **25.**), na 18 cm. vysoká, která vyznačuje se nápadně slabými stěnami (3 až 4 mm.) a okrajem rovným, málo do vnitř prohnutým. Pod okrajem 4 cm. vysokým zdobena je nádoba ta kruhem bodů a od těchto dolů mělkými čarami. Průměr největší šíře (báně) obnáší 23 cm., průměr dna $9^1/_2$ cm. Většina ostatních střepů náleží nádobám hrubým, dle všeho popelnicím. Toliko dva druhy střepů jsou ornamentovány. Jedny as 1 cm. silné mají kol dolíčku, jakoby malíkem vytlačeného, věneček malých bodů vypíchaných (č. **26.**), druhé slabší náležely nádobě, která pod nízkým rovným hrdélkem byla kroužky s vystupujícím středem kol do kola ovinuta, pod tím pak zdvihaly se dvojnásobné krokve (č. **27.**).

Z milodarů objeven tu toliko náramek bronzový (č. **28.**) oblý, trochu sploštělý s konci přes sebe položenými. Na náramku, jenž pro malé rozměry (4 cm. průměru) hodil se jen na dětskou ruku, lze pozorovati ozdobu vroubkovou v pěti odstavcích. Tato mohyla snášena byla průkopem na 3 m. širokým a 10 m. dlouhým, z něhož vybráno as na 10 vozů kamene, skoro samé břidlice.

Osmá mohyla. Také tato rozlezlá mohyla byla menšího rozměru a podobným složením jako předcházející se vyznačovala (as 1 m. vysoký, průměr 14 cm.).

Nehluboko pod povrchem rovu, as na 35 cm., nalezeny tyto bronzové milodary:

1. Pěkná bronzová jehlice (č. **29.**), jemnou modrozelenou patinou pokrytá, mající místo hlavice malý výválek 7 vroubky ozdobený, a as 2 cm. níže jiný výválek s 9 vroubky. Délka 18 cm.

2. Dýka (č. **30.**), v průřezu na 7 cm. dlouhá, s největší šíří $2^1/_2$ cm. Rukojeť připevněna bývala dvěma nýty, jež na čepeli dosud po obou stranách vystupují.

3. Malý náramek oblý (č. **31.**), krásnou modrozelenou rzí prostoupený, na vnitřní straně trochu sploštělý a 6 odstavci vroubků zdobený.

4. Hrot čili šídlo (č. **32.**), $9^1/_2$ cm. dlouhý, po jedné straně v oblou špičku vybíhající, po druhé straně, jež snad do dřeva byla zasazena, sploštělý. Je pokryt zelenou rzí.

Z *nádob hliněných* nalezen zde rozpadlý džbánek, jejž podařilo se sestaviti (č. **33.**). Týž je 14 cm. vysoký; z výšky té připadá polovice na baňatou část, polovice na hrdlo. Dolení vypuklá polovice džbánu oddělena je od hrdla kruhem kolmých čárek a ozdobena čarami šikmo z dola na horu na dvě kolmé čáry vedenými. Ozdoby jsou vryté a dosti nepravidelné. Hrdélko s velikým uchem do polovice džbánku sahajícím je bez ozdob. Uroben je z hlíny nevypracované, pískem promíšené a proto povrchu drsného; barva povrchu je šedá. Mimo to nalezeny zde hrubé střepy větší jakés nádoby. Jako zvláštnost sluší zaznamenati, že v mohyle této objeveny též tři oblázkové kameny. Jeden z nich podélný na jednom konci je obroušen a sloužil patrně za nástroj, snad brousek; druhý oblázek má podobu sploštělé koule, a třetí, jenž býval podélný, je přeražen a trochu obroušen.

Devátá mohyla rozebrána byla úplně až na dva postranní cípy. Stavba její jako u většiny mohyl Husínských provedena byla z kamene břidličnatého a buližníkového, jehož z ní dobyto as na 12 vozů, pak z prsti volně nasypané. Rozměry řadila se mezi prostřední, jsouc přes

1 m. vysoká a průměru u paty 13 m. — Hned ve východním boku, odkud započato kopati, uhozeno ve hloubi as $^1/_2$ m. na bronzové předměty, totiž:

1. Malinké pokličky (knoflíky) (č. **34.**), kuželovitě vypuklé a při okraji dvěma dírkami, jež tu zastávaly službu úška, opatřené. Průměr při otvoru 1·4 cm. Knoflíky ze slabého bronzového plechu při dotknutí se takřka rozpadávaly.

2. Svitky z bronzu plechového, podobné jednoduchým špičkám cigarovým (č. **35.**). Nejzachovalejší jeden svitek je dosud skoro 7 cm. dlouhý a má při dolením otvoru na 1 cm. průměru. Svitky tyto sloužily zajisté jako ozdoby zavěšené na řemínku, tak sice, že řemínek na konci uzlem opatřený, protažen byl širším otvorem skrze súžený otvor hoření, v němž za uzlík zůstal viset. V zachovalých svitkách nalezeny ještě zbytky takovýchto řemínků, na nichž dosud uzlíky lze pozorovati. O něco blíže ku středu a trochu výše (as $^1/_4$ m.) nalezeny dále:

3. dvě jehlice do vlasů velmi porušené, z nichž zachovalejší (č. **36.**) je asi 16 cm. dlouhá. Poblíž jehlic těch ve hloubi asi jedné stopy objevena:

4. nádobka hliněná (č. **37.**), nyní 8 cm. vysoká. Při otvoru má $7^1/_2$ cm a při dně 6 cm. průměru, v objemu největší šíře 32 cm. a v síle střepin $^1/_2$ cm. Tvarem svým je baňatá a měla, jak lze pozorovati, dvě úška, která nebyla z hlíny vytažena, nýbrž *přilepena*, a po nichž nyní zbyla prázdná místa. Jedno plné úško (neprovrtané) nalezeno odpadlé při nádobě. Pracována byla v rukou. Kolem největší šíře nádobky vine se ornament sestávající z dvou řad trojúhelníků vrcholem proti sobě směřujících. Trojúhelníky vyplněny jsou šikmými čarami. — Nad hoření řadou táhne se stužka složená ze šikmých čárek. Ornament je do hlíny vrytý a rukou neumělou pracován; v nádobce bylo několik drobných úlomků z bronzových kroužků. Asi ve středu mohyly nalezeny ještě jiné dvě malé nádobky (osudí) mimo střepy různých nádob. Prvá má podobu jednoduchého šálku (č. **38.**), který byl hněten v rukou z hlíny nepropracované, a je bez ozdob. Jeho výška 5 cm., průměr $8^1/_2$ cm., průměr dna $5^1/_2$ cm., síla střepů až 1 cm. Nádobka druhá (č. **39.**) je cibulovitě baňatá s přiměřeně vystupujícím krčkem a trochu ven vyhrnutým okrajem. Krk od baňky oddělen je řádkou bodů do hlíny vypíchaných. Kdysi byla nádobka natřená tuhou, jež zůstavila na ní stopy. Obě tyto nádobky mají okraje poněkud porušeny. Střepy zároveň s nádobkami nalezené náležely nádobám, jichž původní tvar a podobu více zjistiti nelze. Jedny ozdobeny byly trojúhelníky, jichž úhly vyplněny jsou čarami vždy s protější základnou rovnoběžnými. Několik jiných střepů náleží nádobě mísovité, která na vnitřní straně byla ornamentována rovnoběžnými vrytými čarami, pak řadami bodů. Prostora mezi rovnoběžnými čarami vyplněna byla jemnými vlasovými liniemi, celá pak nádoba bývala vnitř tuhou natřena (č. **40.**).

Otevřeno takto a z části největší prozkoumáno z mohyl Husínských 11 a zbývá pro dobu příští ohledati ještě 16, z nichž však některé, většími stromky porostlé, na ten čas sotva budou přístupny.

Docílený výsledek vzhledem k učiněným nálezům sluší zajisté nazvati uspokojivým: v objevech zastoupeny slušnou měrou předměty hliněné, bronzové, méně železné a kamenné.

Hliněných předmětů, vesměs nádob, sestaveno celkem 12, daleko větší část leží ve střepech, jichž nelze více sestaviti. Vyskytují se pak mezi nádobami těmi a jich částmi kusy buď hnětené v rukou, buď pracované na kruhu hrnčířském, tu více, tu méně dovedně. Některé nádoby tvořeny byly z hlíny nevypracované, plné písku a mají tudíž zevnějšek cihlovitý, bez ozdob, a jsou velmi drobivé, jiné však, a těch je dobrá polovice, prozrazují pečlivou práci obratné ruky. Mnohé nádoby tohoto druhu byly tuhou natřeny, jiné vkusnými ornamenty, do stěn vtlačenými (rýsovanými) opatřeny a opět jiné rozličnými vývalky a pásky ozdobeny (ornament plastický).

Z ornamentů pozoruhodný je zvláště řetízek z esovitých článků nádobu objímající. Ornament tento vyskytuje se na několika nádobách a podobá se velice ornamentu na střepech nádoby nalezené v mohylách Poleňských nedaleko Klatov na protější straně hory Doubravy, ve vzdálenosti asi půldruhé hodiny od mohyl Husínských rozložených. Ještě hustěji vyskytuje se na nádobách jako ornament trojúhelník.

Z předmětů *bronzových* nejvíce zastoupeny jsou v nálezu jehlice do vlasů a náramky. Jehlic dobyto celkem pět mimo dva zlomky. Z těch jsou čtyři podobou skoro stejny s hlavicí plochou, kdežto jediný, krásně udržený kus nápadně od nich liší se tím, že na něm hlavici pouhý vývalek vroubkovaný zastupuje. — V náramcích pozorovati lze dva druhy, totiž válcovité, ozdobené v pásmech řadou čárek, pak ploské, různě ornamentované.

Ostatní předměty z téhož kovu jsou dýky (2), palstav, poklice, knoflíky a p.

Železné předměty pro silné jich porušení rzí takřka je prostupující těžko určiti. Několik větších kusů však spolehlivě lze za zbytky dvousečného meče prohlásiti. — Větší obtíže působí určení dvou kruhů, jež v okřínu byly nalezeny a celkem méně rzí utrpěly.

Oblázky v jedné mohyle pospolu nalezené ukazují patrně, že dvou z nich co brousků bylo užíváno, třetí přeražený snad za kladivo sloužil.

Obracejíce *výsledky* prokopáním několika mohyl docílené na lid, jenž své mrtvé na pahorku nyní „Husín“ zvaném pochovával, můžeme vším právem tvrditi, že lid tento v krajině zdejší (sev.-záp. od Klatov) stále, po věky byl usídlen, že měl smysl a vkus pro různé ozdoby svého těla, šatu a náčiní, a že robil sobě sám z hlíny nádoby, jež pak na mnoze opatřoval vkusnými a umělými ornamenty.

Krásným tahem v jeho povaze je pak úcta k mrtvým, již prokazoval jim stavbou vysokých a objemných rovů a ukládáním různých pěkných předmětů, ozdob i zbraní k mrtvole do hrobu.

Nad pochybnost jisto jest též, že lid tento stál v živém obchodním spojení s příslušníky národů cizích, kteří výměnou přinášeli mu bronzové ozdobné předměty a zbraně.

Při otevírání mohyl Husínských, určování jich rozměrů a sestavování nádob velice účinně a s patrnou láskou ku věci nápomocen byl mně p. *Josef Trapp*, absolv. obch. akad. v Klatovech, jemuž za to zde vysloveny buďtež vřelé díky.

Jak vypadali naši předkové.

Napsal dr. *J. L. Pič.*

Postava, rysy a pleť obličeje, barva vlasů a vousu, čili zevnější podoba člověka činí první a mnohdy i rozhodný dojem i mívá mocný vliv na úsudek pozorovatele, byť i v přísné vědě vše to málo vážilo. Jest zajisté nade vši pochybnosť dokázáno, že barva kůže, očí i vlasů po narození se mění, tak sice, že ani na př. děti černochů nejsou při narození černé, nýbrž bílé, načervenalé neb žluté kůže, očí modrých, a teprv potom, arci v dětském věku, tu dříve, tu později, zčernají jako rodiče jejich. Tajemství této změny vysvětluje se tím, že spodní vrstva kožní, duhovka, i dutina vlasu naplní se tmavým pigmentem; pigment tento mizí nejrychleji při vlasech a má za následek sešedivění vlasů.

Starověcí spisovatelé byli toho náhledu, že čím dále k jihu, tím černější jsou lidé; do jisté míry arci pravidlo to platí, avšak ne tak rozhodně, neboť i na severu nalézáme lidi pleti tmavé a na jihu opět lidi pleti světlé.

Pozorovalo se častěji, že přesídlením ze severu na jih a naopak pleť člověka se změnila: rovněž mění svou podobu horalé při přesídlení do rovin, ne-li hned, tedy jistě v druhém, třetím pokolení; avšak i na témže místě během věků obyvatelstvo může změniti svou pleť: víme zajisté ze spisovatelů římských zcela určitě, že národ gallský v dnešní Francii byl pleti světlé, dnešní Francouzové, jejich bezprostřední potomci, jsou pleti tmavé.

Navzdor vší této nahodilosti zůstává však přece zevnější podoba člověka a tudíž i celého národa velice zajímavou, právě že tato podoba zevnější působí na cit náš a obraznosť naši v první řadě; nebude tedy na škodu, když poohlédneme se poněkud, abychom něco určitějšího v té příčině zvěděli o našich předcích.

Nejstarší zprávu očitého svědka o zevnější podobě našich předků nalézáme u Prokopia.[1]) kdež čteme o Slovanech patrné na balkanském poloostrově se vyskytujících: „Ba ani podobou nic od sebe se neliší. Jsou totiž *všickni značně vysocí* (velicí) a *neobyčejně silní;* co do pleti pak a vlasů nejsou ani příliš bílí neb rusí, ani zase do černa (vlasy) zcela jim nepřešly, *nýbrž naryšavělí jsou všickni.*"

Dle výslovné zprávy Prokopiovy byli tedy Slované lidem statným a urostlým, zároveň ale i otužilým a houževnatým a podnikavým, což vysvítá nejen z vypravování samého Prokopia, ale i druhých spisovatelů byzantinských a rovněž i kronikářů latinských na západě. S těmito zprávami řeckými i latinskými nalézají se v souhlase i zprávy arabské. Ibn Fotland,[2]) kterýž roku 921—2 v Bolgaru na Volze viděl ruské kupce, praví: *„nikdy jsem neviděl lidí dokonalejších (větších) rostem než oni jsou; zrovna jako palmové stromy.*" Totéž potvrzuje i Ibn Dasta.[3]) kterýž na počátku X. věku poznal a popsal národy na severním břehu černomořském: *Rostem jsou* (Rusové) *vysocí, těla jsou krásného.*

Druhou zprávu Prokopiovu, že Slované byli ryšaví, potvrzuje zpomenutý Ibn Fotland, an mluví o zmíněných ruských kupcích v Bolgaru; totéž vypravuje Masudi,[4]) jenž na počátku X. věku poznal Slovany ruské na Chvalinském moři, že totiž *mají ruměné líce a ryšavé (rusé) vlasy*, což potvrzuje i pozdější Kazvini, Abu Mansur a j.

Naproti těmto zprávám o Slovanech jižních a ruských sluší postaviti zprávu, kterou podal španělský žid Ibrahim Ibn Jakub,[5]) cestovavší kolem r. 965 po zemi české právě o obyvatelstvu českém: „pozoruhodné jest, že obyvatelstvo země české (Bvimy) jest *pleti tmavé a černých vlasů*, i že ryšavosť u nich jest řídká."

Tato zpráva Ibrahimova, že staří Čechové byli pleti tmavé, potvrzuje se i domácími prameny: čteme o sv. Prokopu[6]) následující zprávu:

Byl jest člověk urozením vysokým,
v pleci i v těle stavem širokým,
u hnáty byl velmi silný,
ve všem tě(le) ovšem plný.
Hlavu dosti veliků jměl,
a tváří ovšem bieše biel;
(če)lo jměl dosti veliké,
bráda bieše črná také.
Vlasy črné střednie jmějěše
a vezřenie jasného bieše.
Promluvenie jměl milostivé
a srdce k každému nelstivé.

Podobně vypravuje i Cosmas[7]) k r. 1055 o Spytihněvovi: „Nebo byl *muž velmi krásný, vlasů černějších než smůla černá, vousů hustých*, vzezření veselého, tváře jeho byly sněhu bělejší a maličko přičervenalé v prostředku. Byl muž dobrý a od hlavy do nejnižší paty krásný". S tím souhlasí i to, co praví Dalimil (XLIV) posmívaje se Sasíkům:

Sasici biele vlasy jmajú
a pismo svědčí, že tací řiedko udatní bývajú.

Dle názoru Dalimilova byla tedy tmavá pleť výrazem mužnosti a statečnosti rovněž jako dle Cosmy a legendy o sv. Prokopu černý vlas a hustý černý vous byly příznakem muže krásného.

Spytihněv a sv. Prokop tedy, jakožto vzorové mužské krásy, nosili plnovous (bradu) černý; byl tedy plnovous (brada) u muže v Čechách v obyčeji, jakož dosvědčuje se i odjinud. Tak vypravuje zmíněný již Ibrahim Ibn Jakub:[8]) země Slovanů jest velice studená... a když lidé vypouštějí vodu z nosu (proplachujíce nos po způsobu mohamedánském? — či snad prosté dýchání nosem), tu brady jich pokrývají se vrstvou ledu jakoby

---

[1]) Procopios de bello Gothico l. III. c. 14.

[2]) Гаркави, Сказанія мусульманскихъ писателей о славянахъ и Русскихъ, Петербургъ 1870, 93

[3]) Хвольсонъ, Извѣстія... о славянахъ и Русахъ Ибнъ-Даста Петербургъ 1869, p. 39.

[4]) Гаркави p. 138

[5]) Куникъ и Росенъ, Извѣстія Ал-Бекри... о Руси и Славянахъ, Записки Акад. наукъ, XXXII. II. 49

[6]) Legenda o sv. Prokopu, A. Patera, Hradecký rukopis, Praha 1881 63.

[7]) Cosmas II. 14.

[8]) Куникъ и Росенъ ibidem p. 56.

sklem.. O plnovousu zmiňuje se i Dalimil (VIII.) při líčení ženské války v Čechách:

„Podbimy pod sě ty *bradaté* kozły“
Neb sě tehdy po pohansku jmiechu,
mužie dlúhé brady nosiechu.“

Podobnou zmínku činí i Cosmas (I. 4.) když vypravuje o soudě Libušině: „kteříž tak se pustili mezi sebou do hádky, že jeden druhému nehty vjeli do hustých vousů (spissam.. in barbam)“; a dále: „a bradu (barbam) z plných úst slinou poprskav..“ Rovněž tak sluší uvésti, že i patron země české, sv. Václav, pravidlem malován bývá s tmavým plnovousem; jsou arci v té příčině výjimky: na nejstarších denarech vyskytá

Zápas sv. Václava s Boleslavem (dle kodexu Wolfenbüttelského).

se vyobrazení sv. Václava a podobně i jednotlivých knížat někdy s plnovousem, někdy bez něho; na nejstarším našem kodexu, Vyšehradském, který kníže Soběslav 1130 daroval kapitule Vyšehradské a který pochází snad z XI. věku, vyobrazen jest sv. Václav bez vousů,[9]) ale podobně jest i Kristus bez vousů vyobrazen, následkem čehož drobnomalba kodexu tohoto v této příčině za doklad uváděti se nemůže. V kodexu tak zvaném Wolfenbüttelském (viz vyobrazení), sepsaném z rozkazu kněžny Hemmy na počest sv. Václava též v XI. věku, sv. Václav vyobrazen jest třikráte; dvakráte s naryšavělým dlouhým plnovousem a naryšavělými vlasy, na prvním pak obrázku znázorněn jest pololysý, s prošedivělým vlasem a plnovousem, jehož původní barva byla též naryšavělá. Tamtéž jest i vyobrazení Boleslava s obličejem mladistvým, bezvousým; čtyři velmožové čeští nestejně jsou zbarveni: dva mají vlasy ryšavé, dva barvy nazelenalé — původně zajisté černé; všichni čtyři mají dlouhé kníry, ve dvou případech i odchylné od barvy vlasů, v jednom případě i nepatrná brádka by se dala konstatovati. Než i v případě tomto jest důležitou otázkou, zdali původní barva neutrpěla změny, a ještě více, zdali malíř nemaloval dle svého nápadu (Kristus na titulním listu, anděl i mnich rovněž jsou ryšaví) a vyobrazil opravdu postavy české — zejména když vyobrazení nalézá se v odporu se zprávami historickými.

Zcela jinak bylo na Pobaltí, kdež Slované (alespoň v XII. věku) vous holili a vlasy nosili krátce přistřižené. Vypravuje totiž Saxo ve své historii dánské (XIV. 823.) o soše Svantovíta: „byl vyobrazen s oholeným vousem, ostříhaným vlasem, tak že bys myslil, že umělec zúmysla napodobil zvyk Rujanských, pokud se týče úpravy hlavy.“ Jedině velekněz Svantovítův nosil dlouhý vous a vlas, jakož vypravuje týž Saxo (XIV. 824): „kněz Svantovítův, proti obecnému zvyku vlasti své, měl dlouhý vous a vlas.“

O Rusích vypravuje Ibn Haukal (psal 976—7)[10]): „někteří z Rusů holí bradu, někteří z nich splétají ji na způsob koňské hřívy a barví ji žlutou (neb černou)

[9]) Památky arch. VII.

[10]) Гаркави p. 221. Méně spolehlivé jest, co praví dosti spleteně o nich Ademar o době Vladimirově (Pertz VI. 129. 130; Ademari hist. l. III.). Post paucos dies quidam Grecus episcopus in Russiam venit, et medietatem ipsius provintiae, quae adhuc idolis dedita erat, convertit, et morem Grecum in barba crescenda et ceteris exemplis eos suscipere fecit. — Zajímavější jest líčení kanovníka Vyšehradského k r. 1132 (Fontes II. 215): Kníže Vratislav, syn Oldřichův, pojal manželku z Rusi, krásou svou Helenu královnu řeckou převyšující, která se nad míru skvěla leskem bílé pleti, tak sice, že červený lesk zlata bělosť těla jejího některými červenými skvrnami natíral.

barvou"; z něhož pak tutéž zprávu opakuje Edrisi a Dimeški. — Na ruských starších malbách kníže bývá s plnovousem namalován, bojaři a vojíni pravidlem bez vousu; v sborníku Svatoslavově z r. 1073 vyobrazen kníže Svatoslav uprostřed rodiny své s tmavým mohutným knírem a krátkým plnovousem; rovněž podobají se i mince ruské X. a XI. věku mincím českým, vyobrazujíce knížata tu s vousem, tu bez vousu.

Nicméně dá se souditi, že i u Rusů vous byl čestnou okrasou muže, neboť praví Pravda Ruská v §. 7.: „a vo usě 12 grivně; i v borodě 12 grivně" — dle Troického spisku §. 60.: „a kto porveть borodu . . to 12 grivenъ prodažě . ."

S těmito zprávami starobylými nynější stav málo se shoduje: Jihoslované, které líčí Prokopios jako ryšavé, jsou dnes až na nepatrné výjimky tmavé pleti; rovněž tak by se ryšavosť ani o Rusích dokázati nedala: Malorusi jsou z polovice (k horám Karpatským) pleti světlé, postavy vysoké, z polovice pleti tmavé, postavy menší; mezi Velikorusy tmavá i světlá pleť je zastoupena, ryšavosť jako všude jest výjimkou. V Čechách rovněž tmavá i světlá pleť vyskytá se vedle sebe, mnohdy i v jednotlivých rodinách; mezi Slováky v krajinách hornatých převládá vysoký vzrůst, pleť světlá, v nížině a širších údolích pleť tmavá, vzrůst menší. Ještě méně shody jest ve příčině vousů: ruský sedlák pravidlem

Sv. Václav přináší přípitek na hostině v Staré Boleslavi (dle kodexu Wolfenbüttelského).

Ještě větší trest stanoví zákonník cara Štěpána Dušana §. 97.: „kto se obrěte iskubъ (vyškubati) bradu vlastělinu ili dobru člověku, da se tomuzii obě rucě otsěku"; §. 98. „i ako se oskuběta dva sebra, to mechoskubine 6 perperъ."

V souhlase s tímto ustanovením zákonníka Dušanova jsou i staré malby srbské, na nichž knížata vyobrazena vždy s plnovousem.

nosí plnovous a dlouhý vlas, Srb nosí kníry a kratší vlas, knír převládá u Poláků, jinde pak rozhoduje náhoda.

Nemajíce pak příčiny pochybovati o pravosti udajů očitých a jinak věrohodných svědků, musíme tudíž zaznamenati, že během tisíciletí pleť u různých kmenů slovanských podlehla proměně; vous i střih vlasu měnily se dle mody.

Albínové (Bílkové) z Helfenburku.

Studie rodopisná, kterou zdělal *Antonín Rybička.*

Mezi [illegible] staročeské rody vladycké sluší všim [illegible] rodinu *Albínů z Helfenburku,* ježto [illegible] v prodlení století XVI. a XVII. [illegible] politických i církevních platné [illegible] se proslavili. Podáváme tudíž přítomnou studii [illegible] zprávy, o rodině této až dosa[illegible] roztroušené, rozhojniti a tytýž opraviti. [illegible] zároveň, že prameny, z nichž jsme u věci [illegible] jsou tyto:

[illegible] *Březan:* hist. a geneal. zprávy a spisy rodu [illegible] se týkající; *[illegible] sněmy zemské;* Pa[illegible] *M[illegible]*; *[illegible]:* Historia [illegible] *J. Bergh[illegible]:* Pro[illegible] *[illegible]* Prag II. [illegible] R. *[illegible]:* Kirchliche [illegible] Mährens I.; *[illegible]* Lumír 1857; A. V. *[illegible]* [illegible] *[illegible]:* Malebné [illegible] III. 1885 a zvláště [illegible], jež s námi sdělil [illegible] přítel [illegible] *Lössner.*

Nejstarší [illegible] jak dime praotec [illegible] jest *[illegible] Bílek,* později obyčejně [illegible] Narodiv se na počátku XVI. století [illegible] na statcích pánů z Rožmberka z ro[illegible] jest [illegible] na vyšší [illegible] Vrátiv se [illegible] Rožmberskému, kdež hned od [illegible] povinnosti a to hlavně kan[illegible] latinské, později [illegible] *[illegible]* [illegible] svěřené mu povinnosti [illegible] a nezištně, [illegible] pp. vla[illegible] a Petra Kulhavého z Rožmberka, [illegible] pána Jostovým [illegible] pana Petra Kulhavého [illegible] hod[illegible] [illegible] Drahovským [illegible] *Albínem,* [illegible] k scho[illegible] a privilegie [illegible] Petra Kulhavého a který na[illegible] [illegible] Rožm[illegible] [illegible]

[illegible] 1557 [illegible] na Krumlově [illegible] místo, [illegible] Vá[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Albín se[illegible] [illegible]

[illegible]

Pro takové služby věrné a platné byl p. Vilím z Rožmberka Václavovi Albínovi i synům jeho po celý čas přízní svou nemálo nakloněn a zjednal jim rozličných milostí a nadání. Jmenovitě jakož byl Václav Albín již tehdáž užíval erbu a titule *z Helfenberku,*[2] p. Vilím z R. vymohl toho přímluvou svou při stavích království českého na sněmu r. 1553 shromážděných, že přijali Václava Albína i syny jeho Tomáše a Jana do stavu vladyckého království českého a zemí přivtělených, načež on od sebe i synů jmenovaných úterý po sv. Matěji roku 1554 učinil obyčejné přiznání k stavu tomu, a býval napotom přítomen na sněmích zemských a sjezdech krajských.

V pozdějších letech daroval p. Vilím z R. nejedny pozemky a užitky zahradní a polní Václavovi Albínovi; jmenovitě úterý na zejtří sv. Alžběty r. 1571 poručil, aby Václavovi Albínovi puštěn byl dvůr Malotín k užívání do života. Že však Václav Albín pro sešlost věku svého na dvoře tom nemohl již dobře hospodařiti, vzal p. Vilím z R. dvůr ten zpět, vyměřiv za to Albínovi slušný deputát v naturaliích a penězích, a přidav mu k jeho zahradě na Novém Městě v Krumlově ležící ještě zahrádku druhou. Václavovi Albínovi dostalo se i té radosti, že působením a přímluvou p. Vilíma z R. starší syn jeho dokt. Tomáš Albín zvolen a potvrzen byl na biskupství Olomucké, tak že dne 5. února 1575 jíti mohl do Olomúce k slavné intronizaci jmenovaného syna svého na stolici biskupskou.

Dosáhnuv vysokého stáří Václav Albín skončil dne 15. prosince 1577 běh činného života svého, načež dne 18. prosince t. r. pochován jest u slavném průvodu, „slouživ, jak V. Březan připomíná, věrně domu Rožmberskému od r. 1522 a nezůstaviv po sobě mnoho statku, nebo nebyl lakomec, přestávaje na mírném opatření a nebera na úrok[illegible]."

Václav Albín z Helfenburku měl dva syny: *Tomáše* a *Jana,* kteříž oba záhy vstoupili do služby domu Rožmberského.

Tomáš Albín z Helfenburku, vzdělav se v základních uměních humanistických, odebral se do Vlach, kdež studoval po tři léta na universitě v Pise a na to v Bononii a jest tu povýšen na hodnost doktora veškerých práv. Vrátiv se do vlasti své vstoupil Tomáš Albín do služby domu Rožmberského, jsa tu po delší čas mezi úředníky panem vladařem Vilímem z R. k správě hospodářské i politické nařízenými. Bývalť pak zhusta průvodčím pána vladaře na jeho cestách a poselstvích a

[illegible]

[2] [illegible]

jest vysýlán k jiným důležitým jednáním, kdež on vždy věci, o něž činiti bylo, k dobrému a počestnému pána svého hleděl k místu přivésti.[3])

Po smrti manželky své, kteráž mu byla porodila dceru Žofii a čtvero synů: Václava, Krištofa, Jana ml. a Abrahama, dr. Tomáš Albín vstoupil do stavu duchovního a pro svou všestrannou vzdělanosť a praktickou zkušenosť, jakož i k přímluvám pana Vilíma z R. a jiných vzácných osob dosáhl v krátkém čase nevšedních hodností církevních, byv jmenován kanovníkem v Pasově, v Praze na hradě u sv. Víta a v Olomouci, pak děkanem Karlšteinským a officialem arcibiskupa Pražského. R. 1574 ucházel se dr. Tomáš Albín o biskupství Olomúcké, úmrtím Jana Grodeckého uprázdněné, kteréžto hodnosti se mu i dostalo, byv dne 8. března 1574 kapitolou Olomuckou jednomyslně za biskupa zvolen a k přímluvě p. vladaře Vilíma z R. také kurií Římskou stvrzen a na to roku 1575 slavně intronizován. Avšak povýšení toto stalo se drovi. Tomášovi Albínovi v krátké době nanejvýše osudným a záhubným, způsobivši mu ihned při nastoupení velikých starostí a nesnází. Neboť předek jeho Jan Prodecký byl valně zadlužil statky biskupské, tak že dr. Tomáš Albín neměl takřka žádných příjmů a nucen byl sobě ihned peněz dlužiti a tudíž i samému císaři sobě stěžovati; k čemuž přišlo pak i to, že při volbě velmi těžkým výminkám musil se podrobiti. Jsa takto ze všech stran sklíčen a stísněn roznemohl se na zimnici i zemřel již v čtyřech nedělích po svém nastolení dne 10. m. března r. 1575, byv prý otráven „Filiponem biskupůtravcem".[4])

Pochován jest v kathedralním chrámu P. Olomúckém, kdež mu zdělán náhrobek s vyobrazením jeho biskupského erbu a tímto nápisem: „*Anno 1575 decima die Martii obiit reverendus in Christo Pater D. D., Thomas Albinus episcopus Olomucensis, hic sepultus, cuius anima Deo vivat . . .*"

Jakož byl biskup Tomáš Albín zůstavil po sobě dceru, pak čtvero synů, vše nezletilých, ucházel se nyní jich jménem Jan Albín, bratr Tomášův, strany pozůstalosti bratrovy u kapituly Olomúcké; avšak nevíme, jak asi jednání to vypadlo a dostalo-li se jmenovaným dětem biskupovým nějakého otcovského podílu dědičného čili nic.

Nadepsaný *Jan Albín*, druhý syn kancléře Václava Albína a bratr biskupa Tomáše, byl od mladosti své taktéž v službě domu Rožmberského. Jmenovitě r. 1549 přidán jest jako pachole služební mladému p. Vilímovi z Rožmberka, když on studoval v Pasově, při čemž Jan Albín ještě s několika jinými mladými šlechtici v učení tom taktéž měl účastenství. Na to když p. Vilím uvázal se u vladařství domu Rožmberského, byl Jan Albín v jeho kanceláři a potřebován jest při hospodářství i v jiných poselstvích.[5])

Mezi tím byl Jan Albín také delší čas až do roku 1565 úředníkem na Želči, a když roku 1580 p. Petrovi Vokovi z R. a manželce jeho paní Kateřině z Ludanic bylo postoupeno panství Helfensteinské na Moravě, Jan Albín zřízen jest tam za hejtmana při hospodářství, jež spravoval s dobrým prospěchem páně, ačkoliv mu vytýkáno, že jsa příliš horlivým katolíkem, nevražil na tamní poddané, kteří stáli k vyznání bratrskému, tak že jim chtěl i dáti zapečetiti jich dům čili sbor v Lipníku a když činiti bylo o obnovení tamní rady městské, nesadil žádného z nich mezi konšely a starší obecní. — Později byl Jan Albín zase v kanceláři páně na Krumlově, a připomíná se ještě r. 1586 při založení koleje jesuitské tamtéž; v tituláři Fouknárově z r. 1589 však již více nepřichází. Kdy zemřel a zanechal-li jakých dědiců přirozených, o tom nemáme zpráv širších, zůstavil však po sobě tu paměť chvalitebnou, „že sloužil pánu svému, p. Vilímovi z Rož., od mladosti v štěstí i neštěstí, v zdraví i nemocech, pilně a příjemně".

Jakož výše připomenuto biskup Tomáš Albín zůstavil po sobě čtvero synů: *Václava, Kryštofa, Jana* ml. a *Abrahama* a dceru *Žofii*. O Krištofovi, Janovi ml. a Abrahamovi nemáme zpráv leč tu, že při smrti otcově byli ještě nezletilí, a že Krištof později oddal se umění malířskému.

Co se pak týče nejstaršího syna *Václava*, tuť víme, že se záhy důkladně vzdělal v jazycích klassických a jiných vědomostech humanitních a to jak se podobá na katolických školách zahraničných, načež vstoupil do stavu duchovního a požívaje přízně vzácných osob katolických dosáhl v krátkém čase nevšedních hodností církevních. Byltě kanovníkem a arcijahnem u sv. Víta na hradě Pražském; roku 1594 jmenován jest děkanem a roku 1601 proboštem v Staré Boleslavi, kdež dal obnoviti kapli sv. Klimenta, a konečně r. 1604 zvolen za děkana na Vyšehradě. Zemřel však již r. 1606 na den přenešení sv. Ludmily a pochován jest u mříže před velikým oltářem v kolegiatním chrámu P. Vyšehradském.[6])

Žofie Albínka z Helfenburku, jediná dcera dra. Tomáše Albína, narozená asi roku 1562/3, dána jest po smrti matčině, jsouc tehdáž asi v svém 8. roce, od svého otce

[3]) Zvláště sluší připomenouti poselství, kteréž dr. Tomáš Albín r. 1560 vykonal k biskupu Pasovskému v příčině třenic, kteréž byly vzešly mezi Pasovskými a obyvateli Prachatickými, poddanými tehdáž páně Vilímovými, strany dovážení soli do Čech a vyvážení obilí z Čech do Bavor po tak zvané *zlaté stezce*, o kterémžto jednání dr. Tomáš Albín podal obšírnou a čtení hodnou zprávu pánu svému. (J. Jungmanna Hist lit. č IV 1120.)

[4]) Byl to *Jan Filipon Dąbrowsky*, děkan Olomúcký, který pro rozličné pikle a těžké přečiny (gravia crimina), jichž se při smrti Tomáše Albína i jeho nástupce Jana Mezouna byl dopustil, r. 1586 s hodností své ssazen a skrze biskupa Stan. Pavlovského na hradě Hukvaldském uvězněn jest.

[5]) Takto byl Jan Albín r. 1557 s p. Vilímem z R. při svatebním veselí, kteréž on slavil s Kateřinou kněžnou Brunšvickou; r. 1562 byl týž Jan Albín v komonstvu p. Petra Voka z Rožmberka, když tento jel pro Žofii Braniborskou, druhou manželku páně Vilímovu; r. 1571 byl tolikéž Jan Albín jako komornik při p. Vilímovi z R, když on byl v poselství do království polského a j. v.

[6]) Jan Berghauer četl tam času svého ještě tento nápis hrobový: „*Admodum reverendus ac nobilis Wenceslaus Albinus ab Helfenburg S. Metropolitanae Ecclesiae Pragensis Archidiaconus, Veteroboleslaviensis et Vyssehradensis decanus, obiit in die translationis S. Ludmillae Ao. 1606 et hic sepultus. Orate pro anima ejus —*", pod kterýmžto nápisem bylo viděti erb Albínů z Helfenburku. Nyní spatřuje se náhrobek ten, avšak pouze jeho dolejší část, erb Albínů z H. obsahující, na hřbitově Vyšehradském hned v levo u vchodu. — K tomu připomínáme ještě, že na domě č. 58 st., 18. nové na Hradčanském hlavním náměstí jest vyobrazeno tré erbů; na hoře o sobě erb Zbínka II. Berky, arcibiskupa Pražského (1592—1606); pod tím v pravo erb kapitoly Pražské, a v levo erb Albínů z H., kterýžto erb, jak se podobá, vztahuje se k Václavovi Albínovi z H., jenž byv kanovníkem a arcijahnem na hradě Pražském, jak se podobá tehdáž v tomto domě kapitolním přebýval

Albínové (Bílkové) z Helfenburku.

Studie rodopisná, kterou zdělal *Antonín Rybička.*

Mezi vzácné staročeské rody vladycké sluší vším právem pokládati rodinu *Albínů z Helfenburku*, ježto nejedni členové její v prodlení století XVI. a XVII. v tehdejších bězích politických i církevních platně působili a se proslavili. Podáváme tudíž přítomnou studii u veřejnosť, chtějíce jí zprávy, o rodině této až dosavade zde onde roztroušené, rozhojniti a tytýž opraviti, připomínajíce zároveň, že prameny, z nichž jsme u věci té čerpali, jsou tyto:

Václ. Březana hist. a genealog. zprávy a spisy rodu Rožmberského se týkající; *dsky a sněmy zemské;* Paprockého *Zrcadlo mark. Moravského;* Sl. *Humerschmida:* Historia monasterii Sti. Georgii; J. *Berghaura:* Protomartyr; *Schottky* Prag II. 231; Ř. *Volného:* Kirchliche Topografie Mährens I.; *Mikovcův* Lumír 1857; A. V. *Šembery:* Paměti Olomúcké. 1861; *Herolda:* Malebné cesty po Praze II.; *Sborník histor.* III. 1885 a zvláště *zprávy a vyobrazení*, jež s námi sdělil velectený přítel náš pt. pan místodr. rada *Lüssner.*

Nejstarší nám známý člen a ať tak díme praotec vzácné rodiny této jest *Václav Bílek*, později obyčejně *Albín* nazvaný. Narodiv se na začátku XVI. století v jižních Čechách na statcích pánů z Rožmberka z rodičů katolických a vzdělaných, poslán jest záhy na vyšší studie, jak se podobá, do škol zahraničných. Vrátiv se zpět vzat jest ke dvoru Rožmberskému, kdež hned od r. 1522 zastával rozličné povinnosti a to hlavně kancelářské, jsa tu písařem při expedici latinské, pročež také napotom obyčejně jmenován od lidu *latinským kancléřem.* Úřad tento jakož i jiné svěřené mu povinnosti Václav Albín spravoval tak bedlivě, rozšafně a nezištně, že požíval obecné důvěry a to nejen tehdejších pp. vladařů, Jindřicha, Jošta a Petra Kulhavého z Rožmberka, anobrž i pp. poručníků sirotkům páně Joštovým zřízených, kteří způsobivše po smrti pana Petra Kulhavého zvláštní kancelář Rožmberskou, osadili ji osobami hodnými: Jindř. Vojířem z Protivce, Jindř. Drachovským z Dr., Petrem Doudlebským z D. a *Václavem Albínem*, kancléřem přísežným; jemuž svěřeny jsou k schování a opatrování nejdůležitější listy a privilegie Rožmberské, i kšaft p. Petra Kulhavého a kterýž napotom potřebován jest ve všelikých pilných, tajných a platných jednáních, poselstvích a příčinách, rodu Rožmberského se týkajících

Když p. Vilím z Rožmberka r. 1557 ve vládu domu Rožmberského se uvázav, zřídil sobě na Krumlově zvláštní radu, povolal do ní, a to na první místo, tolikéž Václava Albína i užíval služeb jeho napotom po celý čas svého vladařství ve všelikých svých příčinách soukromých i veřejných. V službách těchto Václav Albín setrval po celý čas života svého a to věrně a bedlivě, jsa při tom i nemálo laskav na muže učené a vzdělané, kteří mu tytýž i díla svá připisovali a oddávali.[1])

[1]) Tak připsal Václavovi Albínovi *Jan Makovský* svůj český překlad příruční knížky (enchyridion) sv. Augustina, roku 1559 vytištěný.

Pro takové služby věrné a platné byl p. Vilím z Rožmberka Václavovi Albínovi i synům jeho po celý čas přízní svou nemálo nakloněn a zjednal jim rozličných milostí a nadání. Jmenovitě jakož byl Václav Albín již tehdáž užíval erbu a titule *z Helfenberku*,[2]) p. Vilím z R. vymohl toho přímluvou svou při stavích království českého na sněmu r. 1553 shromážděných, že přijali Václava Albína i syny jeho Tomáše a Jana do stavu vladyckého království českého a zemí přivtělených, načež on od sebe i synů jmenovaných úterý po sv. Matěji roku 1554 učinil obyčejné přiznání k stávu tomu, a byval napotom přítomen na sněmích zemských a sjezdech krajských.

V pozdějších letech daroval p. Vilím z R. nejedny pozemky a užitky zahradní a polní Václavovi Albínovi; jmenovitě úterý na zejtří sv. Alžběty r. 1571 poručil, aby Václavovi Albínovi puštěn byl dvůr Malotín k užívání do života. Že však Václav Albín pro sešlosť věku svého na dvoře tom nemohl již dobře hospodařiti, vzal p. Vilím z R. dvůr ten zpět, vyměřiv za to Albínovi slušný deputát v naturaliích a penězích, a přidav mu k jeho zahradě na Novém Městě v Krumlově ležící ještě zahrádku druhou. Václavovi Albínovi dostalo se i té radosti, že působením a přímluvou p. Vilíma z R. starší syn jeho dokt. Tomáš Albín zvolen a potvrzen byl na biskupství Olomúcké, tak že dne 5. února 1575 jíti mohl do Olomúce k slavné intronizaci jmenovaného syna svého na stolici biskupskou.

Dosáhnuv vysokého stáří Václav Albín skončil dne 15. prosince 1577 běh činného života svého, načež dne 18. prosince t. r. pochován jest u slavném průvodu, „slouživ, jak V. Březan připomíná, věrně domu Rožmberskému od r. 1522 a nezůstaviv po sobě mnoho statku, nebo nebyl lakomec, přestávaje na mírném opatření a nebera halafancův".

Václav Albín z Helfenburku měl dva syny: *Tomáše* a *Jana*, kteříž oba záhy vstoupili do služby domu Rožmberského.

Tomáš Albín z Helfenburku, vzdělav se v základních uměních humanistických odebral se do Vlach, kdež studoval po tři léta na universitě v Píse a na to v Bononii a jest tu povýšen na hodnosť doktora veškerých práv. Vrátiv se do vlasti své vstoupil Tomáš Albín do služby domu Rožmberského, jsa tu po delší čas mezi úředníky panem vladařem, Vilímem z R., k správě hospodářské i politické nařízenými. Bývaltě pak zhusta průvodcem pana vladaře na jeho cestách a poselstvích a

[2]) Kdy a kým dostalo se rodině Bílků čili Albínů *erbu* a *titule z Helfenburku*, nemohli jsme až po tu chvíli vyhledati; jisto však jest, že rodina ta nikdy nebyla v držení hradu jména toho, v Prachensku někdy stávalého — V erbu užívala rodina Albínů z H. štítu modrého, v němž za pahrbkem šedivým vyniká až po kolena mužík v červené župici a v červeném špičatém klobouku maje levou ruku v bok podepřenou, a nesa na pravém rameně rybu opeřeným šípem prostřelenou, nad níž se vznáší pták (sup nebo orel) k pravé straně rozkřídlený, kterýžto pták však tu, kde znak Albínovský jest spojen s jiným ještě znakem (biskupským abatyšským) se pohřešuje

jest vysýlán k jiným důležitým jednáním, kdež on vždy věci, o něž činiti bylo, k dobrému a počestnému pána svého hleděl k místu přivésti.[3])

Po smrti manželky své, kteráž mu byla porodila dceru Žofii a čtvero synů: Václava, Krištofa, Jana ml. a Abrahama, dr. Tomáš Albín vstoupil do stavu duchovního a pro svou všestrannou vzdělanosť a praktickou zkušenosť, jakož i k přímluvám pana Vilíma z R. a jiných vzácných osob dosáhl v krátkém čase nevšedních hodností církevních, byv jmenován kanovníkem v Pasově, v Praze na hradě u sv. Víta a v Olomouci, pak děkanem Karlšteinským a officialem arcibiskupa Pražského. R. 1574 ucházel se dr. Tomáš Albín o biskupství Olomúcké, úmrtím Jana Grodeckého uprázdněné, kteréžto hodnosti se mu i dostalo, byv dne 8. března 1574 kapitolou Olomuckou jednomyslně za biskupa zvolen a k přímluvě p. vladaře Vilíma z R. také kurií Římskou stvrzen a na to roku 1575 slavně intronizován. Avšak povýšení toto stalo se drovi. Tomášovi Albínovi v krátké době nanejvýše osudným a záhubným, způsobivši mu ihned při nastoupení velikých starostí a nesnází. Neboť předek jeho Jan Prodecký byl valně zadlužil statky biskupské, tak že dr. Tomáš Albín neměl takřka žádných příjmů a nucen byl sobě ihned peněz dlužiti a tudíž i samému císaři sobě stěžovati; k čemuž přišlo pak i to, že při volbě velmi těžkým výminkám musil se podrobiti. Jsa takto ze všech stran sklíčen a stísněn roznemohl se na zimnici i zemřel již v čtyřech nedělích po svém nastolení dne 10. m. března r. 1575, byv prý otráven „Filiponem biskupůtravcem".[4])

Pochován jest v kathedralním chrámu P. Olomúckém, kdež mu zdělán náhrobek s vyobrazením jeho biskupského erbu a tímto nápisem: *„Anno 1575 decima die Martii obiit reverendus in Christo Pater D. D., Thomas Albinus episcopus Olomucensis, hic sepultus, cuius anima Deo vivat . . .*"

Jakož byl biskup Tomáš Albín zůstavil po sobě dceru, pak čtvero synů, vše nezletilých, ucházel se nyní jich jménem Jan Albín, bratr Tomášův, strany pozůstalosti bratrovy u kapituly Olomúcké; avšak nevíme, jak asi jednání to vypadlo a dostalo-li se jmenovaným dětem biskupovým nějakého otcovského podílu dědičného čili nic.

Nadepsaný *Jan Albín*, druhý syn kanclíře Václava Albína a bratr biskupa Tomáše, byl od mladosti své taktéž v službě domu Rožmberského. Jmenovitě r. 1549 přidán jest jako pachole služební mladému p. Vilímovi z Rožmberka, když on studoval v Pasově, při čemž Jan Albín ještě s několika jinými mladými šlechtici v učení tom taktéž měl účastenství. Na to když p. Vilím uvázal se u vladařství domu Rožmberského, byl Jan Albín v jeho kanceláři a potřebován jest při hospodářství i v jiných poselstvích.[5])

Mezi tím byl Jan Albín také delší čas až do roku 1565 úředníkem na Želči, a když roku 1580 p. Petrovi Vokovi z R. a manželce jeho paní Kateřině z Ludanic bylo postoupeno panství Helfensteinské na Moravě, Jan Albín zřízen jest tam za hejtmana při hospodářství, jež spravoval s dobrým prospěchem páně, ačkoliv mu vytýkáno, že jsa příliš horlivým katolíkem, nevražil na tamní poddané, kteří stáli k vyznání bratrskému, tak že jim chtěl i dáti zapečetiti jich dům čili sbor v Lipníku a když činiti bylo o obnovení tamní rady městské, nesadil žádného z nich mezi konšely a starší obecní. — Později byl Jan Albín zase v kanceláři páně na Krumlově, a připomíná se ještě r. 1586 při založení koleje jesuitské tamtéž; v tituláři Fouknárově z r. 1589 však již více nepřichází. Kdy zemřel a zanechal-li jakých dědiců přirozených, o tom nemáme zpráv širších, zůstavil však po sobě tu paměť chvalitebnou, „že sloužil pánu svému. p. Vilímovi z Rož., od mladosti v štěstí i neštěstí, v zdraví i nemocech, pilně a příjemně".

Jakož výše připomenuto biskup Tomáš Albín zůstavil po sobě čtvero synů: *Václava, Kryštofa, Jana* ml. a *Abrahama* a dceru *Žofii*. O Krištofovi, Janovi ml. a Abrahamovi nemáme zpráv leč tu, že při smrti otcově byli ještě nezletilí, a že Krištof později oddal se umění malířskému.

Co se pak týče nejstaršího syna *Václava*, tuť víme, že se záhy důkladně vzdělal v jazycích klassických a jiných vědomostech humanitních a to jak se podobá na katolických školách zahraničných, načež vstoupil do stavu duchovního a požívaje přízně vzácných osob katolických dosáhl v krátkém čase nevšedních hodností církevních. Byltě kanovníkem a arcijahnem u sv. Víta na hradě Pražském; roku 1594 jmenován jest děkanem a roku 1601 proboštem v Staré Boleslavi, kdež dal obnoviti kapli sv. Klimenta, a konečně r. 1604 zvolen za děkana na Vyšehradě. Zemřel však již r. 1606 na den přenešení sv. Ludmily a pochován jest u mříže před velikým oltářem v kolegiatním chrámu P. Vyšehradském.[6])

Žofie Albínka z Helfenburku, jediná dcera dra. Tomáše Albína, narozená asi roku 1562/3, dána jest po smrti matčině, jsouc tehdáž asi v svém 8. roce, od svého otce

---

[3]) Zvláště sluší připomenouti poselství, kteréž dr. Tomáš Albín r. 1560 vykonal k biskupu Pasovskému v příčině třenic, kteréž byly vzešly mezi Pasovskými a obyvateli Prachatickými, poddanými tehdáž páně Vilímovými, strany dovážení soli do Čech a vyvážení obilí z Čech do Bavor po tak zvané *zlaté stezce*, o kterémžto jednání dr. Tomáš Albín podal obšírnou a čtení hodnou zprávu pánu svému. (J. Jungmanna Hist. lit. č. IV. 1120.)

[4]) Byl to *Jan Filipon Dąbrowsky*, děkan Olomúcký, který pro rozličné pikle a těžké přečiny (gravia crimina), jichž se při smrti Tomáše Albína i jeho nástupce Jana Mezouna byl dopustil, r. 1586 s hodnosti své sesazen a skrze biskupa Stan. Pavlovského na hradě Hukvaldském uvězněn jest.

[5]) Takto byl Jan Albín r. 1557 s p. Vilímem z R. při svatebním veselí, kteréž on slavil s Kateřinou kněžnou Brunšvickou; r. 1562 byl týž Jan Albín v komonstvu p. Petra Voka z Rožmberka, když tento jel pro Žofii Braniborskou, druhou manželku páně Vilímovu; r. 1571 byl tolikéž Jan Albín jako komornik při p. Vilímovi z R., když on byl v poselství do království polského a j. v.

[6]) Jan Berghauer četl tam času svého ještě tento nápis hrobový: *„Admodum reverendus ac nobilis Wenceslaus Albinus ab Helfenburg S. Metropolitanae Ecclesiae Pragensis Archidiaconus, Veteroboleslaviensis et Vyssehradensis decanus, obiit in die translationis S. Ludmillae Ao. 1606 et hic sepultus. Orate pro anima ejus —"*, pod kterýmžto nápisem bylo viděti erb Albínů z Helfenburku. Nyní spatřuje se náhrobek ten, avšak pouze jeho dolejší část, erb Albínů z H. obsahující, na hřbitově Vyšehradském hned v levo u vchodu. — K tomu připomínáme ještě, že na domě č. 58 st., 18. nové na Hradčanském hlavním náměstí jest vyobrazeno tré erbů; na hoře o sobě erb Zbinka II. Berky, arcibiskupa Pražského (1592—1606); pod tím v pravo erb kapitoly Pražské, a v levo erb Albínů z H., kterýžto erb, jak se podobá, vztahuje se k Václavovi Albínovi z H., jenž byv kanovníkem a arcijahnem na hradě Pražském, jak se podobá tehdáž v tomto domě kapitolním přebýval.

na vychování do kláštera Tišnovského na Moravě, kdež napotom zůstala až do 21. roku svého. Byvši odtud vyzdvižena nadepsanym bratrem svým Václavem, tehdáž probostem Staroboleslavským, měla vejíti v stav manželský. Že se však při námluvách zlomil prsten snubní, ženichem jí podaný, pokládala to Žofie Albinka za vyšší pokynutí, aby nevcházela v sňatek ten, anobrž, zachovajíc panenství, oddala se životu řeholnímu; načež také ihned vstoupila do nejstaršího českého kláštera panenského u sv. Jiří na hradě Pražském. Učinivši tu na den sv. tří králů r. 1587 slavný slib řeholní do rukou arcibiskupa Pražského Martina, zvolena jest pro svou nábožnosť a rozšafnosť již r. 1592 za převoryši a r. 1600 po smrti Judity Eibenstobrové z Eibenstolu a to jednomyslně i za abatyši staroslavného kláštera toho, načež na den sv. Trojice l. 1601 u přítomnosti mnoha osob vzácných a urozených stavu světského i duchovního korunována jest za kněžnu abatyši, v kteréžto hodnosti později potvrzena jest tolikéž arcibiskupem Zbyňkem Berkou dne 15. srpna 1606.

Žofie Albinka spravovala na to klášter svatojirský po drahně let co nejrozšafněji a to v době velmi pohnuté a nebezpečné, majíc bojovati s nevšedními nesnázemi, překážkami a útrapami. Neboť nedlouho po uvázání se v hodnosť abatyšskou bylo jí po delší čas co činiti s odpořilými klášterními poddanými, jmenovitě s obyvateli městečka Třebenic, kteří vypověděvše poslušenství své vrchnosti dosavadní, zpěčovali se odbývati platy a práce klášteru povinné, platiti desátek farářovi svému a navštěvovati tamní chrám katolický, anobrž odňavše mu klíče chrámové zbraňovali mu odbývati tamtéž obřady církevní, kteréžto spory teprv po delším vyjednávání jsou uklizeny, když Třebeničtí reversem dne 13. pros. 1608 podepsanym poslušenství a poddanství své klášterní vrchnosti znovu slíbili.[7])

Jakož byly chrám i cely klášter svatojirský času toho již nemálo sešlý, usilovala abatyše Žofie o to, aby vše bylo v lepší způsob přivedeno, dadouc chodby klášterní znovu vydlážditi, kůr rozšířiti, chrám vybíliti a ozdobiti i ostatní budovy opraviti.[8]) Taktéž vyplatila klášterní vesnice Bořanovice a Sedlce, od abatyše Ludmily z Blizivy v 300 kop. gr. č. před lety zastavené; vymohla u cís. Matiáše, že majestatem daným v Linci dne 17. března 1614 potvrdil a rozhojnil všeliké privilegie a nadání klášterní s tím doložením, že na věčné budoucí časy ani král česky, aniž abatyše s konventem nesmí statky klášterní zciziti, změniti nebo zastaviti, a učinila jiná ještě k dobrému a počestnému kláštera svého směřující opatření.

V hnutích a bouřích stavovských, r. 1618—1620, bylo ovšem abatyši Žofii a klášteru svatojirskému podnikati nevšedních útrap, soužení a ztrát, jakož to ona, abatyše Žofie, ve zprávě své, císaři Ferdinandovi II. v květnu r. 1623 podané, šířeji vypsala.[9]) Bitvou Bělohorskou byl sice dosavadní trapný stav kláštera svatojirského uvolněn, avšak nicméně bylo se abatyši Žofii nemálo namáhati, aby pobrané zboží klášteru zase bylo navráceno a vše jakž takž v předešlý způsob uvedeno.

Spravovavši klášter svatojirský co kněžna abatyše rázně, rozšafně a zbožně po 30 let a dočkavši se té cti zvláštní, že korunovala dvě královny české, r. 1616 Annu, manželku císaře Matiáše, a r. 1627 Eleonoru, manželku císaře Ferdinanda II., skončila abatyše Žofie Albinka z Helfenburku svůj bohulibý život dne 15. pros. 1630 v 67. roce věku svého a pochována jest v chrámě svatojirském, byvši jednou z nejstarších abatyší starožitného kláštera toho.[10])

Poslední člen této vzácné rodiny staročeské, jejž jsme mohli vyhledati, jest *Magdalena Albinka;* však nevíme, čí asi byla dcerou; žila na začátku století XVII. při dvoře Rožmberském, kdež se 16. února 1608 provdala za Mikuláše Wirtweina, rosbereitra p. Petra Voka z Rožmberku, který novomanželům těm i vystrojiti dal hody svatební. — Na to, pokud víme, nečiní se zmínky

---

[7]) Času toho zdržovala se „v arestu“ v klášteře svatojirském nějaký čas i Eva z Lobkovic, šlechetná a obětovná dcera pana Jiřího z Lobkovic, někdy nejvyššího hofmistra království českého. Neboť dříve ještě, nežli nešťastný pán tento r. 1606 z Kladského vězení přeložen byl na hrad Loketský, odloučena jest od něho nadepsaná spanilomyslná dcera jeho, kteráž až potud dobrovolně byla sdílela vazbu otce svého, a k nařízení císaře Rudolfa II. dne 12. května 1605 danému internována jest v klášteře svatojirském; odkudž teprv po smrti pana Jiřího z Lobkovic v měsíci květnu r. 1608 jest propuštěna, byvši tu po celý ten čas abatyši Žofii Albinkou co nejšetrněji a nejlaskavěji, ano právě po mateřsku chována a ošetřována.

[8]) Památka oprav a budov abatyši Žofii Albinkou v klášteře sv. Jiří na hradě Pražském způsobených zachovala se až podnes vyobrazenými tam erby jejími. Spatřujeme totiž erb její na klenuti v presbyteriu chrámu sv. Jiří vedle erbu císařského a klášterního, pak nad velikým kůrem jeptišským, Žofií Albinkou vystavěným. V kůru tom zachovala se až podnes sedadla jeptišek, kdež nad sedadlem abatyšiným viděti jest obraz Krista P. na kříži a pod ním dole Maří Magdalenu, Marii Pannu a Jana Ev. Nad těmito postavami a to v pravo vyobrazen jest erb, skládající se ze štítu rozčtvrceného, v jehož prvním a čtvrtém poli spatřuje se známý znak biskupství Olomučského, v druhém a třetím pak erb Albínů z Helfenburku, a nad štítem mitra a berla biskupská. Pod erbem čte se tento nápis frakturou: „Thomass Albin Urozený pan z | Helffenburku z boží Milosti kněze | a biskup Olomuczky“. V levo viděti jest tolikéž erb, a to štít rozčtvrcený, v jehož prvním a čtvrtém modrém poli sv. Jiří, v druhém a třetím erb Albínů z H., v prostřed pak štítek s erbem klášterním, červený kříž v bílém poli, se spatřuje. Pod erbem tímto čteme nápis tolikéž frakturou: „Zoffige Albinka z Helffenburku z boží Milosti kněz | na a Abatyſse klaſſtera S. | gyrzy na hradie Praſkem“. Jaký klenot asi byl nad erbem tímto, to nelze již rozeznati.

[9]) Dle zprávy této skonfiskovali stavové evangeličtí ihned po vzešlé rebelii všeliké zboží klášterní — městečko, vesnice, dvory, fary, mlýny, pivovar, vinice a zahrady se všemi zásobami na obilí, dobytku, nápojích a svrškách, prodavše zároveň všeliké zásoby a potřeby tyto, čímž jeptišky přišly u veliké nesnáze a nedostatky. Nad to žoldnéři stavovští, vedeni samým hejtmanem hradu Pražského, Krištofem Kaplířem, jedné noci vtrhli násilně do kláštera pod lichým záměrem vyhledati prý tam skryté osoby cizí, a činěny konečně od direktorů stavovských i vyhrůžky, že abatyši a jeptiškám bude opustiti klášter ten, který měl býti opevněn a rozličnými budovami pro vojsko stavovské opatřen, k čemuž ovšem nepřišlo. Zde sluší také připomenouti, že i král Bedřich po svém korunování dvakráte navštívil klášter svatojirský, zachovav se tu nemálo galantně k abatyši i k jeptiškám a to zvláště k mladším, avšak chování to nesrovnávalo prý se s důstojností a vážností královskou.

[10]) V chrámu sv. Jiří na hradě Pražském zachoval se náhrobník abatyše Žofie Albinky z červeného mramoru zhotovený a ležící na zemi mezi náhrobníky jiných abatyší svatojirských. Viděti jest na něm obraz její v rouchu řasnatém s korunou na hlavě a závojem, držíc v levé ruce knihu a v pravé berlu; dole u levé nohy spatřuje se erb Albínů z H., kolem pak náhrobku čteme nápis lat. lapidarkou: *„Hic sepulta illustris ac devota venerⁿa virgo Dna. D. Zofia Albina de Helffenburg principissa et huius monasterii abatysa cuⁱᵒ anima sit in benedictione. Orate pro eo. vixit annis 67 obiit vero XV. dec. a 1630“.*

o rodině této více ani v dskách zemských aniž v kalendářích titulárních a podobá se, že vzácná rodina ta, jakož mnoho jiných rodin českých, zanikla v tehdejších bouřích a neřestech válečných.

Konečně budiž tu ještě připomenuto, že ani *Albínové z Weissenblutu*, aniž *Albínové z Greiffenberku* s rodinou *Albínů* (Bílků z *Helfenburku*) erbem ani krví nebyli spřízněni; což platí také o *Sikmuntovi Antochovi* z *Helfenburku*, někdy professoru na učení Karlově a později měštěnínu Pražském († 1552).

Rodokmen Bílků (Albínů) z Helfenburku.

Václav Albín (Bílek) z Helfenburku
od roku 1522 lat. kancléř Rožmberský,*)
† 1577.

- Dr. Tomáš Albín z Helfenburku, úředník Rožmberský, potom biskup Olomúcký † 1575.
  - Žofie Albínka z H., abatyše Sv.-Jiřská, † 1630.
  - Václav Albín, děkan Vyšehradský, † 1606.
  - Krištof Albín, malíř.
  - Jan ml. Albín.
  - Abraham Albín.
  - Magdalena Albínka, ψ Mikuláš Wirtwein 1608.
- Jan st. Albín z Helfenburku, úředník Rožmberský, † po r. 1586.

*) Dostala se nám zpráva, že by byl v poslední čtvrti století XVI. jistý *Václav Albín z Helfenburku* s manželkou svou Dorotou (?) držel nějaký krátký čas *mlýn Mlasovský* při městě Vodňanech, jejž však brzy na to zase prodal, koupiv za to dům a grunty šosovní tamtéž. Byl-li však tento Václav Albín táž osoba s nadepsaným kancléřem Rožmberským aneb sice nějaký jeho příbuzný, toho — přes bedlivé u věci té na náležitém místě způsobené doptávání — nemohli jsme až po tu chvíli na jisto postaviti.

Zprávy o „statcích špitálských konec mostu v Starém Městě Pražském“.

Sděluje dr. *Zik. Winter.*

Řád křižovníků s hvězdou červenou, jsa založením ryze českým za dávného věku Otakarova, od počátku svého bytu nadán byl štědrotou blahoslavené Anežky a jiných příznivců pozemskými statky na vychování sebe a špitální chudiny. Ty statky byly ze svolení sněmovního r. 1557 za nejvyššího mistra křižovnického Antonína Prusa z Mohelnice šacovány v 10 000 kopách českých; lidé poddaní, k témuž špitálu platy a robotami náležití, šacováni jsou též v 10.000 groších.

V archivě křižovnickém složeny jsou dvě zprávy o špitálních statcích, jedna z r. 1610, druhá z konce století XVII.; my nepochybujeme, že přítel domácích dějin, třebatě křižovnický řád, zajímavý a v české straně katolické sic velice zasloužilý, nebudil snad osobní čtoucího zvědavosti: tož přece v těchto řádcích, z dotčených zpráv vyňatých, k svému potěšení nalezne leckterés zrníčko topografické i kulturní, čtení hodné.

Kteraký obraz skýtá zpráva prvá z r. 1610?

Z komend svých mimo užší českou hranici ležících míval řád důchod stálý roční jen z proboštství v Peltenberce na Moravě. Tamější probošt, jsa křižovník, povinen byl ročně do špitála u Pražského mostu posýlati 60 věder „dobrého“ vína. Fůry platili sobě bratří Pražští. Při tom bývalo to důležité ustanovení, aby též oni dali formanovi „zpropitné“. To bylo důležito pro zdar moravské zásylky. V oněch dobách mívali, podle Guarinona, formané vinní to divné právo, že smívali na veřejné silnici ze soudků po palec ulíti a upíti, což prý rádi, upili-li o několik palců více, vodou nahrazovali. Tohle křižovnické zpropitné až na konci cesty byl prostředek zlo předcházející.

V Čechách měl řád křižovnický v pateru krajích svoje zboží. Ale než do nich vejdeme, abychom poněkud nejprv ohledali Pražský dům konventní, na jaké míře tehdáž před zlou vojnou 30letou býval. Té dnešní italské nádhery a krásy nebyl ještě, aniž závodila pěkná kupole jeho s výškou věže mostecké. Tehdejší chrámek byl ctihodný romanský kostelík o dvou věžích, stojící níže nežli dnešní dům a chrám. Nynější plácek, architektonicky i spanilou vyhlídkou jeden z nejkrásnějších a nejpestřejších v Praze, byl nasypán teprve po vojně 30leté. V tom starém tedy chrámečku mívali křižovníci „kantora, varhaníka a mládence pro služby boží“. Takové zpívavé mládenečky chová řád po tu chvíli. Chudí lidé byli r. 1610 v křižovnickém špitale 24, „pojímajíc v to hospodyni u chudých, též děvku, která na pomoc přidána jest“. Špitální chovanci byli s polovici muži, polovice byla žen. Hospodyně musila je opatrovati za zdráva i v nemoci. Obzvláště „každého týhodne v sobotu povinna byla všem chudým v špitále mýti hlavy“. Jak byli stařečkové a babičky s tím špitálním „chováním“ r. 1610 spokojeni, nevíme, ale že sto let před tím pomlouvali na soudě Pražských konšelů nemastný hrách, kroupy a zelí, a pivo kyselé, to čteme v nejstarší knize svědomí archivu Pražského (č. 1047.), aniž toho spravedlivě komu vyčítáme: vždyť už od XVI. věku až po dnešní den zachovává se ve špitále mezi chudinou tradice zpurná, že páni dostali statky jen pro špitálníky, a z té tradice urodila se leckdy nespokojenosť některé smělejší babičky.

Stavení klášterské nebývalo před vystavěním nynějšího maličké vedle slov dotčené zprávy: „V témž špitále nemálo pokojův jest jak pro J. M. K. (tím asi myslí arci-

biskupa, jenž spolu býval velmistrem), tak i pro příjezd bratří křižovníků, kteří tu svá opatření, dokud v Praze zůstávají, mívají.“ Za kostelem dolů podél břehu Vltavského zaujímala rozličná hospodářská stavení křižovnická tutéž asi prostoru jako dnes. Křižovníci v samém Pražském městě mívali hospodářský dvůr se vším všudy, jak toho dnes jen na venkově spatřujeme. Byla tu nejprve pekárna konventní, v níž pekli chléb „pro dům J. M. K. nahoru, pro špitál a dvory“. Pekař klášterní pekal v témdni jednou a počty činíval za půl léta. Dále tu byla „šlachtata“ a to při špitálské zdi na břehu. V ní bit byl dobytek každého téhodne aneb jakž toho kdy potřeba ukázala. Maso „kde se poděje“, zapisovalo se v registra kuchyňská. Při kuchyni křižovnické bývala špižírna se sklepem „pro chování masa letního času“. Ve dvoře stávala kolna pro vozy a „při zdi nad ní byly podlahy pro schování potřeb hospodářských“. Podle kolny marštal „veliká kamenná“ byla na množství koní, nad ní byla podlaha pro sena a slámy i řezárna pro dělání řezanky, a dále kdesi u vrat k vodě stával „krmník pro krmení vepřů“, jejichž chování míval pekař na péči až do vykrmení. Co z vepřů zbylo po domácí potřebě, to křižovníci prodali. Mimo tato zvířátka chovali křižovníci ve „volárně“ dvě krávy pro dojení a vždy hromadu volů.

Při tak valném hospodářství rozumí se samo sebou, že křižovníci i pivo vařívali. Ve dvoře klášterském byla obšírná sladovna a pivovar, v němž obyčejně co týden vařeno bývalo pivo bílé „po 20 stryších pšenice na 30½ vértele“. To pivo bylo „na výstav“. Tedy prodávalo se po městě i na venek. Hořké pivo vařívali v zimě jen a to obyčejně čtyři neb pět varů. Z toho pivovaru byli povinni krčmáři z vesnic křižovnických pivo bráti. Byla-li vesnice od Prahy příliš vzdálena, platiti musil krčmář za cizí pivo posudné křižovníkům. Při pivováře byl hvozd a bečvárna, nad níž „obilnice veliká“ opatřovala sladům sypání. Tyto budovy stály „nad zadníma vraty špitálskými“. U vrat vedle vrátného míval bečvář světničku a „vertat“. Býval povinen nádobí pořizovati klášteru i dvorům. Nad hvozdem obýval v pokoji a v komoře jedné „Mathes J. M. K. kuchmistr s manželkou a dítkami“. Ze zprávy druhé, koncem století psané, vysvítá, že hospodářská „familia hospitalis“ byla o 20 osobách, z nichž v nově jmenuje se „písař, branný, pekař, řezník klášterský“.

Tenť dosti podrobný obraz křižovnického hospodářství v samé Praze.

Chceme-li poněkud ohledati venkovské zboží toho řádu, vejdéme nejprv do kraje Kouřimského. Podle zprávy archivu křižovnického, z níž opisujeme, začíná se kraj Kouřimský v nynějším Karlíně. Zpráva dí: „Na předměstí pražském za branou pořičskou slove na Špitálsku (kteréž se do kraje Kouřimského pokládá) jest osedlých lidí 41.“ Tito předkové nynějších Karlínských platívali velebným pánům k mostu sumou v rok 109 kop 17 gr. Mimo to přinášívali dar zeleného čtvrtku 29 kop vajec a 10. Oné sumy ovšem neodváděli najednou, díl o sv. Jiří a Havle, díl o svaté Trojici „z míst domovních“, díl ouroku svatojakubského z každého záhonu po 15 groších. Obnášel-li tento poslední díl 44 kop a 15 gr., lze snadno vypočítati, kolik lánů křižovnických těmi penězi najato bylo od poddaných. Počítáno-li dvanácte kop záhonů za jeden lán, dostalo se za peníze svrchu psané spravovati čtvrtinu lánu. Ale křižovníci na Špitálsku mívali více svého. Byly tu zahrady, stěpnice, chmelnice a vinice, kteréž sobě najímali Staroměstští a Novoměstští Pražané vedle urbáře za ročních 56 kop 30 grošů. Mimo to míval tu dvůr svatopetrský, též křižovnický, 27 kop 34 záhonů pěkných rolí — což nade dva lány země — a z toho placeno křižovníkům 330 kop 54 gr., záhon po 12 gr. počítajíc. Ale toho všeho není ještě dosti. Za předměstím kdes u špitálu sv. Pavla náležel křižovníkům dům „Robmhapovský“, při kterémž byla zahrada veliká. Čtyři pokoje toho domu najímaly se za půlletní činži šesti kop.

Poddaní špitálští mívali mimo plat hotový též leckterés povinnosti robotné. V štěpnici Ďáblické ovoce česávali a housenky na jaře sbírali; mimo to musívali na vinici Šárecké, kteráž byla ve 24 stryších Pražské míry, vína sbírati, ale „od toho se jim z lásky platilo“; též bývali povinni „každého roku při slavnostech výročních, když se jitřní v špitále v noci zpívají, totiž o veliké noci a o vánocích čtyři neb 6 osob na ponůcku do špitála k mostu vypraviti a ti mají dohlídati, aby se při špitále žádná škoda nestala, a když po jitrní jest, mohou zase domů odjíti“.

Svrchu psaný dvůr špitální u sv. Petra, jejž řádu darovala r. 1235 královna Konstancia, matka Anežčina, odkoupivši ho od řádu „Teotonicorum“, rozkládal se na jižní straně starobylého kostela Pořičského (nynější „dvůr biskupský“). Při zakládání Nového města zavřen byl ten dvůr mezi zdi městské a dobrý díl jeho dědin pojat na stavbu města. O něm podávají obě zprávy archivní některá návěští. Slovutný Pražský historiograf V. V. Tomek dí (II. 255.), že v XV. století „sloužíval ten dvůr, jak se zdá, výhradně účelům hospodářským“. V XVI. století bylo zajisté tak a pro tu dobu se zdání to úplně stvrzuje. Zpráva dí: „Ve dvoře svatopetrském na Novém městě Pražském za předešlých nejvyšších mistrů špitálských chovali se koně, dobytek, čeládka. Ale za času pana Martina, arcibiskupa, týž dvůr sveden jest, tak že pustý zůstával — a dědiny na Špitálsku lidem poddaným a Pražanům l. 1585 pronajaty byly, z každého záhonu při sv. Janu křtiteli dávali 10 grošů. Potom za pana Zbyňka Berky, arcibiskupa jakožto mistra špitálského ty dědiny držitelům vypověděny, však na žádosť jich zase léta 1597 jim pronajaty jsou na ten způsob, aby z každého záhona 12 grošů odvozovali. V tom dvoře svatopetrském pustém za času pana Zbyňka Berky jsou lidem některá stará stavení, jiným pak místa prázdná k stavení vykázána, kdežto jest nyní osedlých 24, ale ti ještě žádných berní nedávají, kromě ouroku svatojirského a havelského po 33 kopách. K témuž dvoru náležela ratejna, ta jest odprodána za dobré paměti pana Antonína z Mohelnice a dán držiteli též ratajny na to hamfešt, kteréžto ratajny nyní v držení jest Jan Kamenník, dává z ní o sv. Havle 20 grošů.“

Druhá zpráva, již budeme na dále poznamenávati jménem velikého mistra Pospíchala, z jehož péra pocházela, opakuje o dvoře a polích svatopetrských některé věci ze zprávy první a v posléz dí tyto noviny: „Přes ta pole (na Špitálsku) jde silnice ku Praze, na které se od povodně nemalá škoda děje a tudy formani vždy a vždy dáleji do gruntů sahají a cestu rozšiřují, a ačkoli v létu 1571 Staroměstskému ouřadu na 30 loket šíří pro rozšíření silnice ustoupeno jest s tou vejmínkou, aby okolo řeky kolili pro uvarování škody, však oni s dosti velikou prací k tomu přinuceni byli, že jak okolo domu Robhantovského (sic), tak dole, kde se velmi silnice zúžila koliti začali.“ Táž Po-

spichalova zpráva zmiňuje se o tom, což známe dobře z knih perkmistrových, že o vinice a chmelnice, jež na Špitálsku byly křižovníkův, „vždy rozbroj jest s perkmistrem J. M. C., který usiluje, aby se ouřadem jeho řídily a z nich perkrecht platily“. Pospíchal odvolává se v tom na nějakou výsadu z r. 1565, však neuvozuje z ní dokladu žádného. Ale tím zajímavý výpis špitálského pole není skonán. Pospíchal dí ještě dále: „Jsou taky rozličné jámy aneb západčí, z nichž pro zlepšení vinic břidlice, však i na druhou stranu Žižkova, pod jistý plat se béře. Též jest lom kamene v Žižkově hoře, tvrdý však; mnoho kamenů pro dům Robmhartovský (sic) z toho lomu se bralo. Item jest hlína, avšak něco písčitá.“

O lidech osedlých ve dvoře svatopetrském dí Pospíchal určitě, že drží 22 domy, do důchodů že platí ročně 65 Rýnsk. 24 kr.; a hambtfeštem od nejvyšš. mistra Vavřince Nigryna že mají právo o svých věcech kšaftovati, však že všechny takové kšafty při knihách špitálských skládány býti mají; kdyžby některý syn neb dcera k manželskému sňatí přistoupiti hodlal, aby se ohlásil při kanceláři špitálské a prosil dovolené; soudy nad nimi že drží se každoročně, k nimž jsou povinni všickni se dostaviti, a tu vrchnost konšele a rychtáře jim volívá. Obrázek to postranního práva, jakých bývalo v Praze několik.

Zajímavý jest poslední kus zprávy Pospíchalovy o lidech svatopetrských. Prý v létě 1658 „mnoho movirováno bylo, aby oni do kraje Kouřimského pojati byli, však skrze místodržících dekret purkmistr a páni Nového města v possessu zanecháni jsou“.

Zpráva o hornim archivu „z Vlašského Dvora“ v Hoře Kutné.

Příspěvek k místnímu dějepisu podává *Ant. Materka*.

Když v roce 1875 vyjednávalo ministerstvo Vídeňské s obcí Kutnohorskou o převzetí bohatého a důležitého archivu horního úřadu z bývalého sídla nejvyššího mincmistra království českého na „Vlasském Dvoře“ v Hoře Kutné, tehdy nepochopitelným způsobem (čili vlastně neomluvitelným) odprodána byla *část* téhož archivu i s dubovými skříněmi kupcům Kutnohorským od c. k. eraru za peníz k neuvěření malý — jako makulatura na váhu.

Naši páni kupcí nemálo se těšili ze silného papíru i z velkého formatu jeho nejen pro láci, ale — „že nyní již není takový k dostání a znamenitě prý se hodí ‚pod vánočky‘ a tudíž dobře se prodá“.

A skutečně na podzim téhož roku 1875 vzbudilo mou pozornosť, že zboží kupecké přichází zabalené v silném režném papíře, někdy vodotiskem zdobeném a velmi často s letopočtem na vysoké stáří listin poukazujícím. Byly to nejvíce různé „horní účty“ dolové a mincovní. „zprávy o dolech“ a „Auspajtech“ z první polovice šestnáctého století, často podepsané od vynikajících, zejména v Hoře Kutné historicky proslulých osob.

Pátraje blíže, odebral jsem se tehdy ihned k dotyčným obchodníkům a k mému překvapení nalezl jsem skutečně na půdách a v skladištích jejich ohromné množství svazků listin z archivu horního „z Vlašského Dvora“ pocházejících.

Ve spoustě této, ovšem nejvíce účtů horních, nacházely se však též „knihy svědomí“, „zápisové smluv rozličných do r. 1560“, „knihy dolův Kutnohorských od roku 1560 do 1620“, se seznamem nákladníkův a různých podílníkův, jich dědicův i s postupními listinami vždy pečetí opatřenými.

Dále shledal jsem „dopisy komory české“ z doby Rudolfa II., zprávy a nařízení „o vožení lesa po Labi od Trutnova“ k horám (do Starého Kolína); zprávy o mincování; různé smlouvy trhové, cedule řezané, závěti a inventáře rodinného majetku o pozůstalostech, kdež velmi často nachází se zajímavě popsáno vnitřní tehdejší zařízení domácnosti a uvádějí se „stříbrné kotlíky“, stříbrné pásy, stříbrné mísy, cínové džbány a talíře, ve značné váze, měděné vany, „šatu pernatého“ a v truhlicích „dykytových sukní, kožíšků kunich a popelicích“ atd. Dále velký počet „hlavních knih početních“ úřadu mincovního, vesměs česky psaných.

Vazby kožené těchto velkých knih byly velmi skvostné, bohatě figurami, ornamenty a znaky v zlatě vyzdobené. Poněvadž ale z tlustých těchto desk kornouty dělati se nedaly, byly tyto od kupeckých mládenců vesměs od knih zutrhány a odhazovány k — spálení. Několik jsem jich ale přece ještě zachránil a zdobí nyní sbírky naše domácí a Pražské. Tak na příklad zaznamenávám, že jsa návštěvou u jistého zdejšího obchodníka, zpozoroval jsem náhodou, jak malý učeň kupecký v krámě namáhá se, aby rozřezal nožem papíry na čtvrtky, a nemohl toho zmoci. Přihlednuv blíže, shledal jsem, že papír k rozřezání určený (k balení „na šafrán“) byly účty horní dolu „Žabka“ sešité do silné obálky, která noži mladého „Mercura“ vzdorovala. A obálka tato byla pergamenová listina česká, vydaná od Michala Smíška z Vrchovišť, proslulého druhdy správce stavby kostela sv. Barbory v Hoře Kutné, a zněla co dlužní upsání na čtyry sta kop grošův českých na stavbu vypůjčených!!! Datum na Horách Kutnách „létha Božieho tisic čtyr sta...“, ostatní část po pravé straně již scházela. — Z příčiny té požádal jsem hned i téhož obchodníka o zastavení ničení archivalních těchto památek, a jal jsem se staré listiny tyto přebírati, zavázav se ovšem prvé za tyto spisy a knihy, které sobě vyberu, *slušnou náhradu* zaplatiti, v čemž mně u obou obchodníků povoleno bylo.

Pokud povolání mé a čas mi dovolovaly, spěchal jsem vždy odpoledne na půdu k obchodníkům, abych v čas zachránil před zničením aspoň důležitější spisy. Bohužel že zima i nedostatek času, jakož i slabé zdraví mé, byly překážkou, že jsem celé to ohromné množství sám naprosto spracovati nemohl, a spolku vědeckého r. 1875 v Hoře Kutné ještě nestávalo.

Avšak výsledek mého namáhání byl skvělý a poznamenávám, že jsem zachránil před zničením tyto rukopisy:

Zápisy sněmovní; horní zákon z doby Rudolfa II. a Ferdinanda I. Smlouvu Svatováclavskou sněmu českého na

ochranu jazyka; tři dekrety královské, Matyaše, Maxmiliana a Rudolfa II., týkající se věsměs dolův Kutnohorských; rozsudky komory české; vlastnoruční listy mincmistrův a úředníků horních; zajímavou knížku s poznamenáním: „OUtraty jiezdy“ dvorní z Kutné Hory přes Vídeň do Pešti za krále Vladislava II. z r. 1503.

Knihy početní různé, a o příspěvcích na stavbu hradu Pražského, na stavbu kostela sv. Víta, a o příspěvcích na stavbu chrámu sv. P. Barbory v Hoře Kutné, z doby Vladislava II. Dále velké knihy početní o půjčkách z mince královské, a nákladnov na dolování a mincování atd., jakož zajímavé „knihy olověných dolův z Stříebra“ (české).

Velké množství dopisů v záležitosti z poddanství propuštění, od purkmistrů a konšelů měst: Benešova, Čáslavi, Českého Brodu. Německého Brodu, Jaroměře, Heřmanova Městce, Hradce nad Labem, Kolína, Litoměřic (česky), Ledče, Menšího města Pražského, Přelouče, Pardubic, Vysokého Mýta, Vrchlabí (česky), Vlašimi, Nymburku atd. s pečetmi.

Dále nalezl jsem celé svazky listin od „Starších nad havéři hor Stříbrných na Horách Kutných“ a na Kaňku; zajímavou listinu „Plavcův práva pořičného“ v Praze s krásnou velkou pečetí; dopisy Kutnohorského zvonaře Klabala, rozsudky v prích domácích a různá usnešení o účastenství na slavnostech, „o střílení ku ptáku“ atd.

Taktéž zde byly účty zádusní a sice kostelův Kutnohorských zrusených jakož i kostela sv. Vavřince na Kaňku.

Velké množství soukromých dopisův rodin patriciů Kutnohorských, zejména: Bartoše z Práchňan a manželky jeho Ludmily (s krásnou pečetí v zeleném vosku); listy celé rodiny Dačických z Heslova, počínaje od Martina Křivoláčka až do XVIII. století, a sice jak v záležitostech úředních tak i rodinných, jako smlouvy svatební, závěti, účty domácí atd; dále dopisy: Podivických z Podivic, Dobřeňských z Dobřenic, Maternů z Květnice, Šatných z Olivetu, Jiříka z Řásné, Lydla z Myslova, Vodňanských z Czazarova, Kozla z Ryzuthalu, Šultyse z Felsdorfu, Loreckých z Elkuse, Smíšků z Vrchovišť a na Libenicích, Novohradského z Kolovrat, Mírka ze Solopysk, Škréty Šotnovského ze Závorie, Písecký z Kranichfeldu atd. a jiných, jako: Hohuse Kostky z Postupic, Lva z Rožmitála, Kuny z Kunštátu, Ledčara ze Syonu, Kolony Felseckého, pánů z Rožmberka, Slavaty z Chlumu a na Košumberce, Jaroslava z Martinic, Kristofa Popela z Lobkovic, hr. Vchynských ze Vchynic a Tettova, Melantrycha z Aventýnu, Bohdaneckých z Hodkova, Lukaveckých z Lukavce, Hlavsy z Liboslavě, Dohalský z Dohalic, Radeckýho z Radče, Viléma z Oprštorfu, Hrabaně z Přerubenic, Veroniky z Lipy a na Kolíně, p. ze Švamberka, p. ze Šternberka, Karla ze Žierotína, Voděradských z Hrušova. Buriana Trčky na Lipnici, Salavy z Lipy, rodiny Robmháptů ze Suché a na Lichmburce (mezi nimiž dva listy ženské obsahu milostného) a j. v.*)

Mimo to zatýkací list Karla z Lichtensteina, vydaný na Hory Kutné na zatknutí jistého Slavíka pro roznášení knih „proti religionu Římskému“ atd.

Též byla hojnosť listů pergamenových ze starých velkých kancionálů *českých*, které jsouce přestříhány sloužily za obálky na horní účty a různá „Registra“. Jedna obálka na registrech z r. 1497 sešitá byla z více listin pergamenových na sebe složených, a uvnitř nacházela se část české pergamenové listiny, o povýšení jisté rodiny do stavu rytířského; bohužel nemohl jsem jméno zjistiti, an druhou část listiny té nepodařilo se mi již nalézti.

I více listin osob duchovních shledáno: latinská listina opata kláštera Zbraslavského s pečetí (Aula Regia), dopisy děkanů a farářů Horských, mezi nimiž uvádím zvláště proslulého Jiřího Mládežku, faráře kostela Matky Boží „Na Náměti“ s pečetí kalichem ozdobenou. Listy tyto dýší vesměs duchem utrakvistickým, a dovoluji si na doklad uvésti z dopisu z Předbořic z r. 1501 následující slova: „Pána teyna neczinime, že nás Pán Buoh všemohúcí, tiech Papežských knieží gako ňejakého přetěžkýho hříchu zbawyti ráčzil.“

Dopisy, na příklad Jana Salavy z Lipy a na Zhoři, velmi často datovány jsou buď před aneb po „památce mučennika Mistra Jana Husy“.

Než i vzácných *tiskopisů* českých bylo hojně na deskách knih početních nalepeno. Zvláště uvádím české kalendáře illustrované z počátku XVI. století, ozdobené znaky měst Pražských a Kutné Hory, na nichž den 6. července označen červeně, a pak veršovaná česká píseň „o smrti“ s illustrací a inicialkou.

Mimo to chovám co vzácnou památku český kalendář z roku 1506. Jest to dílo rukopisné inicialkami původně okrášlené, bohužel že nezachovalo se celé, neb bylo později sloužilo za obálku k účtům dolu „Plimle“. Při každém měsíci poznamenána jest sluneční doba. Na příklad „Leden“ 1506 začíná slovy: „Czasowé nowy a plny létha téhož který czas magycy nastati k wychodu a k orlogi czeleho města przeznamenitého Pražského, kdež gest den za cztyrmecitma hodin; postupugyc od západu sluncze; dále se znáti dáwagi: . . . “ Při měsíci Srpnu vymalováno jest žlutou barvou slunce a dole hnědou barvou naznačeno zatmění.

I z nešťastné doby pobělohorské mnohé zajímavé zprávy, dobu svou smutně označující, zde se nacházejí. Knihy již většinou jsou psány po německu a korrespondence úřadu horního i mincovního a komory české vesměs již jest německá. Nalézají se již zde dopisy rektora koleje Jesuitské v Hoře Kutné, a obsah jejich svědčí o době své, jakož i tištěné roční zprávy „Bratrstva Marianského“ při kostele sv. P. Barbory v Hoře Kutné, aučty různých cechů o nákladech vedených na náboženská processí a t. p.

Zajímavější byl nález prvních výtisků „Paměti“ od Jana Kořínka, známého kronikáře Kutnohorského, které vydával svého času v sešitkách malých, formátu 16°, v nestejných lhůtách „dle jednotlivých handštánů“.

U příležitosti té dovoluji si současně uvésti zde doslovně od téhož spisovatele mnou nalezený v témž archivu horním následující list:

Láskawy Pane!

Przynesl my wczera můg serwitor knihu Decretorium, ale poniewadž wnj malo psano gest, snadno gi duessni den Przehlydnu, proczež abych nezahalel, Prosym Pána, aby my dle swé Przyležytosti wyhledal následugycy acta po tiech, které gsem naposledy mniel, zaczinati se magi od Leta 1544, Inclusive et hisme Comendo.

Dnavis V Servus in Christo

Jaes. Korzinek.

P. S. Przypyssy wšech Privilegii zapůjčzenych s Podiekowáním zase odesylam.

*) Dle sdělení p spisovatelova největší část těchto listin nalezá se prý nyní ve státním archivu ve Vídni; než tam marně hledal je p. dr. J. Č.; dle doslechu přešly listiny ty prodejem porůznu do soukromých rukou.

List tento jest pro historiky Kutnohorské zajímavý a důležitý, an svědčí, že Kořínek „Paměti“ své sepisoval na základě původních pramenů v místním archivu tehdy ještě bohatém.

Dále nalezen velmi vzácný výkaz český o výtěžku z dolův, ozdobený znaky říšským, zemským a městským, a zobrazením horníků v krojích starobylých a pracujících v dole, jakož i dolu samého, jehož obraz tuto podáváme. V prostřed pak jest tento nápis:

Vbrlauffowé / aneb Kuppeyt na Starobylých a ſwobodných Horách Kutnách / Co geſt tohoto Qwartálu Luciae / Na gednu Tridcítau / aneb na čtyři Kukuſy rozděleno / Létha tohoto 1579.

ſſz.	gr.	de.	
28	—	—	Křijž Důl nad Reyzým.
15	—	—	Anna Důl nad Reyzým.
6	—	—	Hubáček mladý wort na Kaňku.
2	—	—	Sſwab wort na Kaňku.
2	—	—	Danyel wort na Thaurkaňku.
2	—	—	Hrdlička Důl nad Nyffli.
2	—	—	Sſpicffaus Důl na Kuklijku.
2	—	—	Kopřiwa Důl na Kuklijku.
1	20	—	Gelen Důl na Kuklijku.

Summa.
1930. ſſz. 40. gro.
Miſſenſkých. *)

Wytiſſtěno w Praze v Michala Petrle.

Jak ze stručného tohoto náčrtku seznati lze, obsahovala i odprodaná tato část horního archivu dosti důležitých a zajímavých listin, a jest co litovati, že roztržením tím bylo témuž archivu mnoho na úplnosti ublíženo, kterýžto, jak zde známo, již dříve mnoho utrpěl ztrát, nejsa nikým opatrován, aniž šetřen, aniž cena jeho vážena. — Nu ovšem, vždyť byly to jen česky popsané papíry!

Jak jsem byl již výše podotkl, bylo přebírání listin těchto pracné, a mimo to vyžadovalo též značný náklad, který nesl tehdy můj otec, v snahách mých mne laskavě podporující. Vida však, že bych toho všeho zachrániti sám nemohl, upozornil jsem na rozrušený takto archiv nezapomenutelného přítele a ctitele českých památek, pana Václava Předáka, tehdejšího presidenta krajského soudu Kutnohor-

*) O způsobu dolování a zaměstnaného hornictva podává následující zprávu současný svědek Jan Kořínek, spisovatel „Starých pamětí Kutnohorských“ z r. 1675 (vyd. z r. 1831 p. 190.):
„Při mnohých horách žádných treybů není, všecko rudní zboží po rumpálích na den táhnou. Ti, jenž to dílo konali, Treibíři se jmenovali, a povinni byli pozor dávati, aby do každé kóže 20 šilinků, do každého pak šilinku 5 koleček rudy vcházelo. Aby kóže nikdy prázdné doln nešly, ale vždy buď lesem (dřívím), buď hlínou, aneb jinou dolní potřebou se plnily.“
O hloubce dolů poznamenáno jest o „conku“ Kaňkovském:

1. „Šafary“ . . .	byl	hluboký	Pražských	loket	272.
2. „Kuntery“ . .	„	„	„	„	368.
3. Nová šachta .	„	„	„	„	256.
4. „Hoppy“ . . .	„	„	„	„	300.
5. Rabšteyn . .	„	„	„	„	260.
6. „Mladá Plimle“	„	„	„	„	216.
7. „Fraty“ . . .	„	„	„	„	328.
8. „Stará Plimle“	„	„	„	„	184.
9. „Šmitna“ . .	„	„	„	„	328.
10. „Nyklasy“ . .	„	„	„	„	296.
11. „Šváby“ . . .	„	„	„	„	232.
12. „Tolpy“ . .	„	„	„	„	160.
13. Panská šachta	„	„	„	„	440.
14. Koštoffal . .	„	„	„	„	192.

[illegible] příslušných kroků ochotné učinil, že [illegible] části archivu se pokračovalo, a li- [illegible] zachované nyní ve sbírkách městského [illegible] — Hlavní archiv horní byl jak známo [illegible] Kutnohorské z „Vlašského Dvora“ převzat do ochrany města a uložen jest nyní v městské radnici, kde víceletou prací zasloužilého archiváře p. P. M. Veselského jest uspořádán, tak že nyní městský archiv Kutnohorský mezi nejbohatší a nejdůležitější v Čechách náleží.

K otázce o stavbě chrámu sv. Barbory.

Napsal *J. Braniš.*

[illegible] panem ředitelem Zachem ve výroč- [illegible] střední školy Kutnohorské pojed- [illegible] v Hoře Kutné uveřejňovati jsem [illegible] úmyslně nerozřešené posud otázky [illegible] učinil ji předmětem nového [illegible] že jsem cíle svého dosáhl, neboť [illegible] Parléř a mistři Gmündští“ opět [illegible] ač nikoli rozřešena, neb pan [illegible] sám, že akta v otázce té posud [illegible] Poněvadž pak mínění mé od tvr- [illegible] v některých dosti podstatných [illegible] přátelé dějepisu umění nezazlí [illegible] předmětem hovoru, i doufám, že [illegible] užitku.

[illegible] příčin známých hledají v nápisu [illegible] na triforiu Sv.-Vítském chyby, a [illegible] mohli jim přisvědčovati, já však [illegible] který stavbu chramu Sv.-Vítského [illegible] zhotovil, sestavil jistě i nápis [illegible], aby se v něj chyba nevloudila. [illegible] každého badatele českého za- [illegible] Parléř“ se nazýval, avšak Němcům [illegible] bylo i před pěti věky. Otec [illegible] při řízení některého díla [illegible] v Čechách, příjmí Parléř, kteréžto [illegible] Kutnohorském o polírech a mistrech [illegible] pak do Němec přišel, přetvořeno [illegible], kteréž Jindřichovi zůstalo, a [illegible] při jméně téhož podržel, ač sám [illegible] Parléřem se nazýval. Žeby byl [illegible] jakým by bylo „de Polonia“ [illegible] strpěl, naprosto připustiti ne- [illegible] tom, že Petrův otec Jindřich [illegible] sakristie, po severní prázdná kaple. Kaple kolem ochozu mají podobu lichoběžníků, jichž přední, do chrámu otevřená strana má od osy k ose 8 kroků, t. j. 5·5 m., hloubky jest asi tolikéž, zadní pak strana jest mnohem delší (asi 6·5 m.), neboť kaple odděleny jsou jen dosti slabými pilíři, či lépe řečeno radialnými stěnami. Zadní stěny kaplí prolomeny jsou (což důležito), téměř celé ohromnými okny, kterých Grueber patrně ve zvláštním úmyslu označiti opominul.

Pro lepší porozumění věci dovolme si načrtnouti kratičce popis chrámu sv. Kříže ve Švábském Gmündu. Týž jest budova rozměrů velmi značných (větších než Sv.-Barborský o třech již původně stejně vysokých lodích, jichž bohatě rozvětvenou síťovou klenbu nese v přední části 2 × 6 oblých pilířů; k této západní partii přiléhá rozsáhlý kůr, jehož triumfalní oblouk podporuje dvé pilířů sestlených. Presbyterium obklíčeno jest dále osmi oblými sloupy, které je uzavírají třemi stranami šestiúhelníka a nesou nad nim a stejně vysokým ochozem síťovou klenbu o něco vyšší než jest v lodích, tak že tato část chrámu tvoří dosti samostatnou stejnolodní prostoru, kterou původně věnčilo 11 nižších kaplí, z kterýchžto první na severní straně nyní jest zazděna. Ku krajním kaplím pojí se kobky vchodové, a k těmto původně přiléhala po každé straně kostela štíhlá věž. Věže tyto o velkém pátku 1497 se sřítily, což dá se vyložiti dosti snadno. Stavba chrámu byla totiž patrně provedena ve dvou obdobích: v prvním sklenuty pouze kaple a ostatní prostor zůstal kryt zatímným stropem, ve druhé polovici XV. věku sklenut byl kůr s ochozem, a když se potom přikročilo ku klenbě lodí, hnulo se snad nepatrně zdivem velmi slabých věží, nebo nemohly tytéž snésti nového tlaku a sesuly se. Že by při této nehodě celý chrám byl utrpěl takové pohromy, pro kterou by se všech 22 pilířův od základu na oblé sloupy předělávalo, jest mínění naprosto mylné, neboť na celé budově po přestavování takovém není stopy, sloupy ty byly již původně oblé a dodělány až po bohatý ornamentalní věnec, od něhož počínají pozdější klenbové pasy.

Do chrámu jest pět nádherně ozdobených portálů, vchody vedle kaplí jsou nejbohatší a po levé straně severního zříme důležitý nápis literami uncialnými do ostění vtesaný a pruty zdobícího je panelu dvakráte přerušený; zní věrně takto:

✠ ANNO ✱ DNI. M° CCC°. LI° ✱
PONEBA TUR. PR IM'. LAP.
PRO FUN DAMENT O. HUIUS
CHORI ✱ XVI°. KL AUGUSTI

Portály v bocích lodí mají ozdob méně, západní průčelí jest, byť ne nádherně, přec velmi vkusně provedeno a

[illegible] že p. autor, nemaje jiných po- [illegible] v jednom z nejdůležitějších [illegible] chrámu, jejž Grueber ve svém [illegible] in Böhmen“ III. 93. [illegible] pojená. Poněvadž mi náčrt [illegible] noval jsem si v červenci [illegible] jsem velice překvapen, když [illegible] jest nejen povrchní, ale [illegible] nedostatečný. Nehledě [illegible] se vinou rytce, vytýkám [illegible] jsou vchody v přízemí [illegible] jest však kaplí [illegible] na severní straně jest [illegible] jsou bokové [illegible] na jižní [illegible]

*) Dle sděler [illegible] nalezá se prý nyn [illegible] hledal je p. dr. J. [illegible] porůznu do soukr [illegible]

svědčí, že chrám hned původně založen jest stejnolodní, vchod v jeho středu jest dvojdílný a ozdobou i podobou připomíná hlavní vchod chrámu Sv.-Jakubského v Hoře Kutné.

Po tomto kratičkém popisu můžeme teprve přikročiti ku srovnání chrámu Gmündského s naším Sv.-Barborským. Nejprve podotýkám, že kdybych nebyl znal mínění Gruebrova, na první pohled nebyl bych shledal podoby pražádné, celkový dojem jest naprosto jiný. Teprve když násilně vnucované domněnky upoutají odborníka k bedlivému pátrání, shledá v disposici obou staveb ten souhlas, že vnější obvod polověnce vepsán jest v Gmündu i v Hoře do polokruhu, a že kaple nejsou polygonalní; avšak právě v těch kusech nalezeno mezi oběma stavbami velmi závažné rozdíly. V Gmündu jest kaplí 11, v Hoře 8; kaple u sv. Barbory jsou odděleny mohutnými klínovitými opěráky, jichž vnější strana rovná se délkou zadní stěně kaplí, čímž tyto nabývají podoby lichoběžníkův otevřených širší stranou do ochozu; v Gmündu jest to právě naopak, neboť pilíře kaple dělící jsou jen všudy stejně silné, radialně postavené stěny, čímž stávají se kaple lichoběžníky do ochozu obrácenými stranou užší; v Hoře jsou okna kaplí přiměřené velikosti, v Gmündu jsou mnohem větší, nahražujíce skoro celou zadní stěnu. Ochoz jest u sv. Barbory stejně vysoký s kaplemi, v Gmündu s presbyteriem, toto jest v Hoře uzavřeno pěti stranami devítiúhelníka, v Gmündu třemi stranami šestiúhelníka, pilíře jsou v Hoře hranoly, v Gmündu válce atd. To vše jsou rozdíly přece tak kardinální, že snad již od nynějška nikdo nebude věřiti Gruebrovi, jenž by rád světu namluvil, že chrám Sv.-Barborský jest jen jakousi kopií kostela sv. Kříže ve Švábském Gmündu; mně pak nezbývá než opět upozorniti, že Grueber jest pramenem velice nespolehlivým, a nám proto potřeba vždy autopsie, neboť i sebe opatrnější soudy založené na klamných, z díla jeho vzatých praemissách nikdy úplně správnými býti nemohou.

Jinou závadou řešené otázky jest u nás bohužel příliš zakořeněné mínění, že celý chrám Sv.-Barborský jest dílem pozdní gothiky. Bohatý opěrný system a nádherné klenby se svou dekorací odvádějí i zřetel znalcův od počátků díla tak, že všeobecně uznává se mínění Vocelovo, že „první základní kámen asi okolo r. 1380 položen byl". Já však po studiu dlouholetém a pátrání pilném položil jsem založení budovy té z vážných důvodů písemných i technických v dobu dřívější. — Jesuita Kořínek, jehož zprávy o stavbě chrámu Sv.-Barborského, jak jsem se přesvědčil, z nejspolehlivějších pramenův archivních jsou čerpány, dovolává se r. 1610 vydané Kutnohorské mapy, „v nížto stojí, že ten Boží chrám okolo léta 1300 jest založen"; poněvadž pak toto pozdní svědectví s reservou béře, uvádí dále nepřímý sice, ale velmi důmyslný i nezvratný důkaz řka, „že ve dskách duchovních (lib. erect.) léta 1358 vyzdvižených žádné dokonce zmínky o založení kostela toho se neděje, z čehož zřejmá závírka následuje, že musil před vyzdvižením kněh takových býti založen, poněvadž, cokoli po jich vyzdvižení založíno bylo, to všecko se do nich se vší pilností ingrossírovalo, cokoli pak před tím se stalo, to vně zůstalo". Tento důvod Kořínkův každý soudný badatel musí přijati zvláště, vzpomene-li ještě papežské bully ze dne 16. dubna 1403, kde dí se zřejmě, že založení stalo se „...olim in fundo ac dominio Pragensi ... ordinarii loci ad hoc accedente consensu", t. j. kdysi (dosti dávno) na pozemku a panství kapituly Pražské se svolením řádné vrchnosti; kdyby se tak stalo po r. 1358, jistě by zápis o tom nescházel. Ty, kdož se sporu o právní poměr kostela dovolávají, pro nedostatek místa odkazuji na dílo Kořínkovo.

Detailů, jež by na pozdní dobu ukazovaly, na nejstarší partii chrámu sv. Barbory není, na mnohých zabezpečených stavbách starší doby mnohem vyvinutější tvary spatřiti můžeme; též není pravda, že by se bylo z počátku tak rychle stavělo, jako na př. v Kolíně neb u sv. Víta v době Karlově, zde stavěl císař disponující velikými prostředky, v Hoře pak jen měšťané, a to ne snad obyvatelé města celého, nýbrž hlavně jen ti, kdož bydleli na předměstí Cechu („cives de Czecha"). Kde na stavbách jsou kamennická znaménka, dá se podle počtu jich na té které partii ruch stavební v různých dobách dobře stopovati, což na chrámě Sv.-Barborském velice jest zajímavo. Dle zachovaných účtů bylo tu kolem r. 1514 zaměstnáno v huti až 30 kamenníkův, a právě tolik znamének můžeme sebrati v hořejší partii, jež tou dobou se stavěla; na triforiu je znamének celkem 10, a vydání zapsané v souvěkých registrech potvrzuje, že mistr Hanuš s tolikéž kamenníky pracoval. Avšak na nejstarším díle Sv.-B. chrámu nalezl jsem stále se opětující značky jen 4, připouštím-li, že 2 zmizely, pracovalo tu nejvýše 6 kamenníkův, a ti přece nemohli v osmi letech celý kůr až po první gallerii ani zhruba provésti, při čemž připomínám ještě jednou, že technické obtíže stavby byly veliké, a kdo ve kryptách nebyl, neví, co pevných základů jest pod zemí.

To vše jsou zajisté dostatečné důvody mínění, jež jsem s panem ředitelem Zachem v první stati pojednání o stavbě chrámu Sv.-Barborského vyslovil, nyní pak po řádném prozkoumání chrámu Gmündského dovoluji si ještě dále čeliti proti některým fikcím Grueberovým, jež jako zabezpečená fakta z jednoho spisu do druhého přecházejí. Grueber tvrdí na 160. str. svého výše udaného díla, že se Petr Parléř r. 1333 narodil ve Švábském Gmündě, kde prý se nedlouho před tím otec jeho Jindřich usadil. To jest věc naprosto vybájená, a p. Grueber při své krátké paměti patrně zapomněl, co pověděl na 93. str. téhož spisu, že se totiž Jindřich nemohl před r. 1351 ve Gmündu usaditi z té jednoduché příčiny, že tam nebylo pro něj práce. A to jest pravda jistá, neboť starší Gmündské stavby, zajímavý romanský kostel sv. Jana a r. 1208 založený chrám Františkánský, pocházejí z dob mnohem dávnějších, jiné pak opět z časů pozdějších, a proto jest zjevno, že otec Petrův Jindřich teprve okolo r. 1351 ku stavbě chrámu sv. Kříže s jinými členy rodiny své do města toho byl povolán. Pravdu tu i Grueber dobře cítil, a proto by rád četl na triforiu sv. Víta „de Colonia", aby Kolín n. Rýnem označen byl za východiště této umělecké rodiny; toho však kritická historie umění nikdy přijati nemůže, neboť, ač mistři Gmündští v příbuzenství byli s některými kamenníky, kteří v Kolíně n. R. pracovali, přec jak mezi základními tvary, tak i detaily dómu Kolínského nenalezneme forem s eminentně Parléřovskými stejnorodých, a proto tím více trvati musíme na původě Jindřichově odjinud a sice dle výslovného znění nápisu z Polsky.

Velmi ochotně uznávám p. autorem spisu „Petr Parléř a mistři Gmündští" odůvodněné mínění, že Jan, stavitel chrámu Světelského v Rakousích, jest totožný s Janem z Gmündu, stavitelem kůru Freiburského, a že týž Jan i při budování chrámu sv. Kříže v Gmündu byl činným,

avšak na základě dlouholetých svých studií chrámu sv. B. v Hoře Kutné, bedlivého prozkoumání chrámu Gmündského a dosti podrobných rysů Světelského dovoluji si poněkud měniti pořad staveb rodinou Parléřovců vedených, podotýkaje spolu, že mnohé zvláštnosti jejich dobře vysvětliti se dají, vycházíme-li při rozboru půdorysů jejich ne od závěru vnitřního kůru, ale od vnějšího polokruhu, do kterého polovice pravidelného n-úhelníka obvod kaplí tvořícího byla vepsána. Hmotné klínovité pilíře a jednodušší okna etc. usvědčují chrám sv. Barbory jako dílo nejstarší, ve Světlé se jich stavitel již zhostil a oddělil kaple pouhými stěnami, poněvadž však jich pevnosti ještě nedůvěřoval, vzepřel je i vně pilíři opěracími, ve Gmündě pak, kde celá stavba nejlehčí jest, nechal pouze tyto radialní stěny. Kromě tohoto seslabení opěracích pilířů jeví stavby Světelská a Gmündská proti Kutnohorské i jiné známky pokroku a odvahy. U sv. Barbory založen jest ochoz jako u starších chrámů toho způsobu ve stejné výši s kaplemi a loďmi pobočními, ve Světlé však a ve Gmündě zříme velkolepé stejnolodní prostory, v nichž ochoz dosahuje s presbyteří stejné výše; vnitřní pilíře u sv. Barbory jsou ještě dosti hmotné, ve Světlé jsou již silně probrány (hluboce profilovány), ve Gmündě pak docela ve štíhlé oblé sloupy proměněny, což patrně dokazuje, že nejstarší partie chrámu Sv.-Barborského jsou prvním, kostel Světelský druhým a Gmündský třetím článkem v řadě děl Parléřovcův.

Ku konci ještě dovolíme si promluviti slůvko o dekoraci řečených chrámův. Nejstarší část kostela Sv.-Barborského (a jen o té jest stále řeč) jest ornamentalní prací velice chuda, z čehož lze jest souditi, že stavitel příliš se držel svého vzoru, Cistercienského chrámu v Sedlci, nebo nebyl řezbářem; jedinou sochařskou ozdobou jsou tu chrliči první gallerie, a ti pocházejí z konce XIV. věku. Podobně sporou jest dekorace, pokud z výkresů soudíme, na chrámě Světelském, naproti tomu však honosí se kostel sv. Kříže v Gmündu výtečnými pracemi sochařskými, z nichž zvláště upozorniti sluší na portály a pověstný Boží hrob v čelné kapli za hlavním oltářem. Z toho jest patrno, že po roce 1350 byl v rodině kromě Jindřicha a Jana některý člen, jenž se zálibou věnoval se sochařství. Že takovým byl i Petr, svědčí Pražská jeho díla, avšak pobyt téhož v Gmündě byl příliš krátkým a nehodí se k době, když tamější portály a Boží hrob byly dělány. Byl-li to později některý syn Petrův neb někdo jiný z příbuzenstva, budiž úkolem dalšího našeho badání; já prozatím podotýkám jen tolik, že tohoto člena Parléřovské rodiny podle shody Gmündských skulptur s některými pozdějšími pracemi Kutnohorských kamenníků pokládám za otce řezbářské školy Kutnohorské, o níž jsem společně s p. ředitelem Zachem r. 1884 v programu Kutnohorské realky pojednal. Celkem mohu sděliti, že ne tak v základních tvarech chrámů jako spíše v kamennických pracích nalezl jsem pásku, která nás bohdá jednou dovede na stopu českých umělců, kteří v XV. století pracovali v cizině.

Z kamennických znamének, jichž na nejstarší části chrámu Sv.-Barborského jest pouze čtvero, jichž však na kostele Gmündském, pokud jsem dohlédnouti mohl, 18 jsem sebral, jsou sice některá velmi podobna, ale toliko jedno úplně stejné, z čehož by se, ač není-li to pouhou náhodou, souditi mohlo, že jeden tovaryš na obou dílech pracoval; mistrovského znamení, jež Grueber Jindřichovi přičítá, a jež by se dle něho v Gmündu spatřovati mělo, při nejbedlivějším pátrání nikde jsem tam nenalezl, což opět badatelům o věc tak důležitou se interessujícím může býti důkazem nespolehlivosti Gruebrovy.

Z toho pak, co tu povědčno, soudný čtenář může se přesvědčiti, kterak myšlénka moje, že totiž otec Petra Parléře Jindřich, když z Polsky vyšel, na své cestě k západu (snad mezi tím co bratr jeho Jan Cistercienský chrám ve Světlé stavěl) v Hoře Kutné prodlel a zde dle vzoru blízkého chrámu Sedleckého kostel sv. Barbory založil a potom teprve do Gmündu se odebral, není bezpodstatnou, a že tedy i za pravdě podobné míti můžeme, že císař Karel, když Petra z Gmündu do Čech ku stavbě chrámu Sv.-Vítského povolal, tuto uměleckou rodinu z dřívějších dob a sice z Čech dobře znal.

K otázce o původu mistrů Gmündských.

Napsal dr. *Karel Chytil.*

Záhadná otázka o původu a vlasti mistrů Gmündských má pro domácí i všeobecné dějiny umění rozhodně značnou důležitosť, anať novější kritika především hledí zjistiti a vysvětliti vznik i vývoj jednotlivých zjevů, vědoma si jsouc toho, že ani nejskvělejší talent, ani nejvelikolepější dílo nevyskytá se náhle, bezprostředně, bez přípravy a základu.

U mistrů Gmündských zprávami i jménem odkázáni jsme na Gmünd ve Švábích jakožto první historicky zajištěné působiště a na chrám sv. Kříže tamže jakožto s pravděpodobností první zabezpečené dílo jejich.

Zdaliž jest jím však skutečně? Na tuto otázku vyslovil jsem ve spisku „Petr Parléř a mistři Gmündští“ hypothesu, že nepochybně chrám Světelský jest rovněž dílem některého z oněch mistrů, kteréž by bylo tudíž dřívějším, starším jich výtvorem. Další otázka jest, může-li některý z ostatních chrámů, jež jim bezpečně neb s důvodnou pravděpodobností přičísti lze, činiti nároku na ancienitu? U chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně a münstru Freiburského můžeme tu otázku na základě historických dat popříti, a zbývá tudíž chrám sv. Barbory v Hoře Kutné, o níž historických zpráv se nedostává.

Nejprve povšimněmež si ještě poměrů a shody mezi chrámem sv. Barbory a kostelem sv. Kříže v Gmündu.

První, kdo na shodu tu poukázal, byl Grueber, jak ve spisku svém, řídě se pravidlem „suum cuique“, jsem poznamenal, dobře však jsa při tom toho si vědom, že jsou popis i plán jeho v mnohém nesprávny. Při návštěvě své v Gmündu nikterak jsem nebyl překvapen, shledav Gruebrův plán naprosto falešným, ježto vlastnosti ty sdílí s velkým počtem jiných jeho plánů a kreseb, a nadto bylo by bývalo překvapení takové tím méně odůvodněné, ježto se každý může o nesprávnosti onoho plánu přesvědčiti po-

rovnáním s plánkem nacházejícím se ve známém výborném díle „Geschichte der bildenden Kunst“ von Dr. K. Schnaase, sv. VI. str. 254.

Co se pozdějších osudů chrámu Gmündského dotýče, domnívám se, že má Grueber v mnohem ohledu přece pravdu. Sesutí věží jest faktum, rovněž jako pozdní původ klenby v choru a lodi; spor jest jen o to, zda i pilíře z pozdní doby pocházejí čili nic. Mínění, že by pilíře ty pocházely z téže doby a od téhož mistra jako pilířové stěny dělící chorové kaple, neobstojí nikterak před kritikou. Tyto stěny profilují se v ochoz zcela příbuzným způsobem jako ve Světlé, Kolíně a v chrámě Sv.-Barborském, a bylo by velmi podivné, že by byl týž stavitel také u hlavních pilířů nepoužil přípor. Oblé pilíře nevyskytují se ovšem nikde na jmenovaných místech, jakož se vůbec objevují teprve v době, v níž principy augivalního systému se počínaly uvolňovati, jmenovitě koncem XV. století, kdy žebra klenby nevyvíjejí se přímo z pilířů, na nichž buď jen způsobem zcela dekorativním spolehají aneb z konsol a opor na ně zvlášť nasazených vycházejí. Tak i nynější pilíře Gmündské pocházejí skutečně z XV. století a musíme míti za to, že buď staré pilíře aspoň částečně pohromu vzaly, čímž zavdána příčina k předělání všech, buď že nevyhovovaly tehdejšímu vkusu neb osobnímu rozmaru stavitele, anebo že dokonce nevěděl si týž rady, jak by své komplikované klenbové útvary o staré pilíře opřel, a usnadnil si úkol svůj přeměněním jich na tvar, od něhož byl uvyklým vycházeti. Zkrátka, ať se to vykládá jak chce, klenutí, pilíře a založení věžní sluší klásti do doby po spadnutí starých věží. Rozměry chrámu Gmündského jsou v jistém směru menší než chrámu Sv.-Barborského, jak lze souditi nejen na základě dojmu, nýbrž též dle dat na jedné straně v popisu Vocelově obsažených, na druhé straně vyplývajících srovnáním čísel, uvedených nejen od Gruebra, nýbrž též od Schnaaseho (l. c.) a Lotze v „Kunsttopographie Deutschlands“. Udání tato jako obyčejné kolísají a sice následkem nestejnosti měřítka, jakož vůbec velkou důležitosť by mělo správné přeměření veškerých památek dle jednotné míry metrické. Výměry pocházejí většinou z doby, kdy bylo v Německu a Rakousku asi desatero různých měr, a pro náš příklad jen podotýkám, že stará Vídeňská stopa = 0·316 m., kdežto Würtemberská = 0·286 m. Dle průměrného čísla různých udání, za něž ovšem nechci bráti zodpovědnosť, obnáší výška choru v Gmündu as 21 m., u sv. Barbory kol 30 m., šířka lodi v Gmündu 21 m., u sv. Barbory nečítajíc obě pozdější zevní lodi asi 24 m.; ovšem jest chrám Gmündský delší, čítaje 80 m., ale chrám sv. Barbory není po délce hotov; původně měl býti daleko delším a krom toho jest u něho vůči chrámu Gmündskému již na délce choru ubráno dle příkladu chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně. Co se podobnosti obou chrámů týče, naskytují se ovšem četné rozdíly, jež jsou právě následkem nenáhlého vývoje a nejednou poukázáno k tomu, že mistři Gmündští se základní ideou jimi použitou nakládali zcela volně. Ten hlavní princip není však násilně vnucený, nýbrž podává se nám, a přes všechny ony rozdíly jest principielní i vnější podobnosť tak frapantní, že při shlednutí chrámu Gmündského maně vzpomínka na chrám Sv.-Barborský a Kolínský vnucuje se sama.

Že by byl chrám Sedlecký sloužiti mohl za vzor Sv.-Barborského, nelze ničím doložiti. Je-li kde nějaká podoba mezi těmito chrámy, jest to pouze tam, kde původní chrám Parléřovský byl změněn, a nacházím dosti pravděpodobným, že přeměna chrámu Sv.-Barborského v pětilodní stala se snad pod vlivem vzoru Sedleckého, v době sice předhusitské, ale v době, kdy již ani Petr ani snad syn jeho Jan nebyli na živu.

S otázkou souhlasu choru Sv.-Barborského s ostatními stavbami souvisí otázka založení jeho, o němž bohužel nemáme žádných zpráv. Že v knihách erekčních o založení kostela zmínka se neděje, jest pochopitelno; předně stál zde již dříve jakýsi kostelík, nebylo zde tudíž žádného nového vyzdvížení, nýbrž jen nová stavba, ovšem nepoměrně velkolepá; než i tam, kde založen chrám zcela nový, nenacházíváme v knihách erekčních o tom zmínky, ježto jest zde zaznamenáno pouze vyzdvižení beneficií, fundací, mší a oltářů, upravení poměrů duchovenských, zkrátka věci čistě správy duchovenské se týkající, a právě z té okolnosti, že zakládání oltářů a mší při „novém kostele“ přichází v knihách erekčních teprv po r. 1384, souditi lze, že stavba sama počala nedlouho před r. 1380. Ta hojnosť nadání v té době svědčí, že i na stavbu samu z počátku muselo býti příspěvků dostatek. Zdá se, že Kutná Hora vládla tehdáž prostředky v pravdě královskými. Pánové Braniš a Zach ve svém pojednání (str. 37.) případně podotýkají, že „tehdy právě Hory Kutné těšily se ještě velkému bohatství, jež jedině mohlo pomýšleti na tak velikolepé rozšíření chrámu“ etc.

Nepřímý důvod starého Kořínka, odvozený z mlčení knih erekčních, jest tudíž omylný. Nutno jest přihlédnouti k stavbě samé a tu ani znaménka kamennická na ní se vyskytující nepodávají žádoucího světla. Jak o znaménkách kamennických soudím, vytkl jsem ve svém spisku v poznámce na str. 34.; co všecko lze na základě jich dokázati se zdánlivou určitostí, toho příkladem krom Gruebra jest též uvedený tam spis p. prof. Ržihy. Vždyť nevíme dosud bezpečně, jaký v jednotlivých případech měla znaménka ta účel, a dosud jich bylo užíváno jen jako důvodů k nejsmělejším konjekturám.

Než jest skutečně důvodné domnívati se, že již r. 1384 postaven byl kůr s ochozem a kaplemi po výši triforia? V poznámce své 26. poukazuji k tomu, že v závěti z r. 1384 chrám ani oltář se nejmenuje jménem a „o novém sice, ale vystaveném již kostele“, o němž prý již zde se mluví (Zpráva r. škol v Kutné Hoře str. 29.) není tu žádné řeči, nýbrž teprve v zápise z r. 1389 o závěti oné jednajícím a v zápise z r. 1388 děje se pak zmínka o oltářníku oltáře sv. apoštolů, o němž tudíž lze souditi, že tehdáž již existoval. Domnívám se v skutku, že tyto a následující pak zápisy mohou nám sloužiti do jisté míry i za měřítko postupu stavebního v ten smysl, že dovršení té které místnosti, v níž se oltář zakládá, sluší klásti do doby od vyzdvižení oltáře nepříliš vzdálené, ano někdy založen a nadán byl oltář i dříve, než místnosť byla hotova. Poukazuji zde opětně k analogii chrámu Sv.-Vítského i Kolínského, již považuji v skutku za správnou. O královně Blance, zemřevší v r. 1348, praví se v nápisu pod poprsím v triforii sv. Víta: „construxit et dotavit altare S Ludovici“, a tu bychom se musili domnívati, že kůr chrámu Sv.-Vítského již ve čtvrtém roce po založení byl hotov, kdybychom chtěli se držeti náhledu, že zakládání oltářů se dělo v budově již úplně hotové! Podobných příkladů jest hojnosť a poukazuji v té příčině pouze na prof. V. Tomka: Základy a Příběhy stavby kostela sv. Víta. Co se týče kostela

sv. Bartoloměje v Kolíně n. Labem, začala se stavba kůru r. 1360, aniž by o tom v knihách erekčních, jež tehda již byly vedeny, nějaká zmínka se nalézala, ovšem ale o následujících na to fundacích oltářních, a sice poprvé r. 1366 o založení a nadání oltáře sv. Ducha. Nemáme-liž zde tutéž lhůtu jako při chrámě sv. Barbory, klademe-li zde počátek stavby do doby kol r. 1380? Avšak kdyby i nebylo těchto přímých i nepřímých důkazů písemných, tu tvrdím, že z ohledů stylistických nelze jinam klásti prvotní plán ku kostelu Sv.-Barborskému než za chrám Kolínský.

Přihledněmež opět k rozboru půdorysů, při nichž všude sluší míti na zřeteli nikoliv vnitřní neb vnější chor o sobě, nýbrž oba u vzájemném jich poměru.

Přehledneme-li všechny plány, tu vidíme, že chrám Světelský, Gmündský a Freiburský mají vnitřní chor trojboký, tudíž závěru nejjednodušší formy, a že jeho třem interkolumniím u prvních dvou kostelů sedm kaplí odpovídá, což jest opětně poměr nejjednodušší; tento poměr počíná se již ve Freiburgu komplikovati, v Kolíně má již vnitřní závěr boky čtyři, u sv. Barbory pak pět; máme-li na zřeteli dále stálou změnu zevního závěru a poměr obou, vidíme, že chrám sv. Barbory jest posledním článkem v tomto vývinu. Tvarem pilířů a stěn kaple dělících chrám Kolínský a Sv.-Barborský řadí se těsně k sobě, a právě ta okolnosť, že ve Světlé a v Gmündu ochoz jest ve stejné výši s ostatní prostorou, kdežto u sv. Barbory založen jest ochoz ve stejné výši s kaplemi, jest jen důkazem, že stavba tato pojí se ke chrámu Kolínskému a že později povstala než obě uvedené. Nesmíme zde pustiti se zřetele stavbu, kteráž jest důležitým činitelem v celém působení Parléřovců a jež, jak na svém místě k tomu poukazuji, měla rozhodný vliv na další směr Petrův a mistrů Gmündských, totiž chrám Sv.-Vítský. Výše ochozu Sv.-Barborského povstala pod vlivem vzoru chrámu Sv.-Vítského a jest přímým následkem založení triforia, jež rovněž stalo se u sv. Barbory dle téhož vzoru, jako se to má zde vůbec s použitím a rozvinutím systému příporného. I zde nás vede opět cesta z Gmündu přes chrám sv. Víta, chrám Kolínský k chrámu Sv.-Barborskému, jenž opětně v tomto ohledu jest posledním článkem vývinu.

Jest vůbec zajímavo pozorovati, jak mistři Gmündští, vyšedší od rozloh chrámů klášterních, jakmile měli příležitosť u sv. Víta prakticky obeznámiti se se slohem kathedrálním, ihned se ho ujali a více se ho nespouštěli.

Naskytá se nám otázka, kde hledati sluší první vzor, jimž Parléřovci se řídili. Že to nebyl bezprostředně chrám v Pontigny, jest pravděpodobné. Přicházíme tím opětně k nápisu v triforii sv. Víta, a tu nerozpakuji se vyznati, že v jistém ohledu odchyluji se od jednoho tvrzení, jež ve svém spisku jsem vyslovil. Nejedná se zde o slovo „Arler", korumpované a odvozené, ať jest to již způsobem jakýmkoliv, ze slova Parléř, jež není ostatně výhradně české, nýbrž i v románských jazycích užívané (parleur, parléurmaçon); ale týká se to slova „de Polonia". Považoval jsem za svou povinnosť zmíniti se o náhledu učenců německých, kteří čtou zde „Colonia", ač náhled ten jsem nijak nehájil, ano sám jako protidůvod neshodu slohovou namítal. Chyba moje záleží pouze v tom, že jsem spolu s jinými tak apodikticky vyloučil Bononii vlaskou z konkurrence. Při vymítění tom rozhodovala u mne a snad také u jiných ta okolnosť, že v Italii nikdy sloh gotický tak se neujal, aby stavitelé její mohli působiti v cizině a že stavby mistrů Gmündských mají ráz eminentně nordický. Leč tu puštěno bylo ze zřetele, že Bononie se může považovati v tom ohledu za výminku a že skutečně stavby její gotice nordické nejvíce se blíží. Bohužel, že památky Bolognské nejsou jako vůbec většina středověkých staveb italských dostatečně známy a publikovány, a že i místní monografie jsou vzácné, a jsou-li jaké, nesnadno přístupné.

Jednu vlastnosť lze v rozlohách gotických chrámů Bolognských pozorovati: čtyrstěnné kaple, jež z pravidla rozloženy jsou podél lodi a mnohdy i kol ochozu. Jeden ze starších gotických klášterních chrámů Bolognských, totiž S. Giacomo Maggiore, má dle skizzy Lübkovy (Mittheilungen V. str. 168.) stejnou téměř disposici chorovou, jako chrámy ve Světlé a Gmündu: ochoz s věncem sedmi kaplí tvaru lichoběžníka, nevystupujících ze zevní periferie. Tento kapličkový system jest jakýmsi přímým následkem klášterních poměrů a mohl snadno tu i tam býti samostatným, na vzájem neodvislým výsledkem působení vzoru Pontignského. Tento system byl však v Bologni přenesen také na kathedralu, na velkolepý chrám sv. Petronia. Roku 1381 uzavřela republika vystavěti velechrám a zvolila za stavitele domácího mistra Antonia, syna Vincentiova, jemuž rádcem byl P. Andreas Manfredi, general řádu Servitů. Plán Antoniův nebyl sice proveden, úplně vybudována pouze loď a uzavřena jednoduchou konchou, ale projektovaný tvar choru zachoval se nám v kresbě, a blíže-li tento prohlédneme, spatřujeme na choru podobný útvar jako u staveb mistrů Gmündských: ochoz s čtverhrannými kaplemi, položenými mezi klínovité pilíře; jak vnitřní tak i zevní chor skonstruován ze šesti stran dvanáctiúhelníka, tak že i zde připadá v čelo choru pilíř, zvláštnosť to téměř výhradně u mistrů Gmündských se vyskytující. Jen mimochodem podotýkám ještě, že na plánu tom jsou na počátcích příční lodi po čtyřech stranách křížení zvláštní kaple, jež svědčí, že můj výklad o poloze kaple Sv.-Václavské není tak dobrodružným, jak na první pohled by se zdál a že založení takové má zde svou analogii.

Mané vnucují se nám při tomto pozorování různé otázky. Stojí ony dvě stavby Bolognské S. Giacomo a S. Petronio úplně o sobě, či jsou jak pravděpodobno východiskem a koncem celého vývinu příbuzných rozloh chorů Parléřovských? Pocházel snad otec Henricus de Polonia z Bologne? Byl Antonio Vincenzi příbuzen neb nějakou jinou páskou spojen s Parléřovci? Znal jich stavby a jejich plány?

Styky Čech s Bologní byly ovšem hojné: Karel IV. sám, jeho dvůr, jmenovitě kancléř Jan ze Středy, universita pěstovali styky s Italií; na druhé straně vidíme, že i Parléřovci nebyli v Italii neznámi. Jak známo, povolán byl k stavbě dómu Milanského r. 1391 Henricus de Gamodia, a ač plán jeho neprošel, přece ostal v dobré paměti a sám vlaský stavitel Guidolo della Croce mluví r. 1401 o převýtečném mistru Jindřichovi, jehož si Milánští nedovedli vážiti. Detail Antoniův jest ovšem vlaský a projektovaná kaple dle vzoru dómu Florentinského též poukazuje k tomu, že Antonio měl vědomě na mysli jakýsi kompromis mezi směrem domácím a zaalpským.

Použil jsem této příležitosti, abych předběžně na tyto okolnosti, kteréž by nás mohly vésti na pravou stopu původu mistrů Gmündských, poukázal a tím se pokusil, záhadnou otazku v jiný směr obrátiti.

Pračov staré hradiště.

Popisuje *Václ. Diviš-Čistecký.*

Zaslechnuv častěji o nálezech bronzů na Pračově, uznal jsem vzhledem ku nedalekému Hradišti u Nasevrk [1]) za vhodné Pračov ohledati, jednotlivé nálezy pokud možno zjistiti a se přesvědčiti, zdali zde jest co činiti s nálezy pohrobními, hromadnými čili s oněmi, jakéž se vyskytují na pradávných hradištích neb sedlištích.

Navštívil jsem za tou příčinou opět Pračov loni i letos a shledal zde náspy, jaké hradiště předhistorické vykazují. Jelikož tyto zbylé stopy dávné lidské práce stálým rozkopáváním očividně pohromu berou, v příštích několika letech s povrchu úplně vymizet, nálezy se ještě více rozptýlit a ostatní okolnosti v zapomenutí přijít mohou, dovoluji sobě výsledek svého ohledání tuto podati.

Jak známo, rozkládá se od hlavního temene Železných Hor, kde Chrudimka při troskách hradů Ohebu a Vilšteina blíž Seče ohbí tvoří, by severo-východním směrem v mírném svahu dále se brala, prv šíře, pak úžeji pásmo lesnatého pohoří k Bojanovu, Křižanovicům, Hradišti u Nasevrk, Stradovu až ku Pračovu, pod nímž u vsi Svidnice se sklání v nížinu méně pahrbkovitou, za to tím úrodnější, by končilo u nedalekých požehnaných niv Slatinanských. Tímto odvětím Hor Železných v žule a břidlici razí si Chrudimka při spádu 20 : 1 klikatě a velmi hlučně cestu hlubokými, divokými údolími a roklemi, a byť jen skromnými přítoky se napájela, oplývá následkem blízkých slatin a lesů přece hojností vody. Praménky i bystřiny, po krátkém svém běhu v Chrudimce ústící, mnohému příčnému korytu a údolíčku zvlášť romantického rázu propůjčují, za to však neschůdnosť celé této pohorské krajiny velice rozmnožují. Také názvy v poříčí Chrudimky: Samarov (Soumarov?), Mezisvětí, Ráj, Peklo atd. své místní poloze úplně odpovídají.

Jako vysočinu Naseberskou tak i Pračovskou považovati dlužno jaksi za rozhraní dvou různých krajů. Poloha směrem k Chrudimi se rozkládající podnebí mírnější poživá, kdežto strana opačná drsné klimatické poměry pociťuje.

Pračov sám o sobě málo jest znám, jeho názvu v letopisech starších neuvozováno, [2]) vždy jen zmínka činěna o kostelu sv. Jakuba nad Svidnicí, neb o sv. Jakubu proti Stradovu, též tak o klášterci zde stávajícím, [3]) po němž pražádné zbytky se nezachovaly, o němž vůbec známo není, na kterém místě stával. Nynější osada Pračovská, čítající mimo faru sedm hospodářských stavení, přivtělena jest vsi Svidnici. Vrch Pračov útvaru žulového zvedá se na levém břehu asi 80 m. nad Chrudimku. Téměř jeho ploché od kostela až pod valy *AB* mírně stoupající, zaujímá asi 3·3 hektaru. Od severní strany rybníku Svidnického táhne se cesta po skalní, lesem porostlé stráni vzhůru ku gotickému kostelu sv. Jakuba, kterýž stojí u prostřed zdí ohraženého hřbitova na samém kraji srázného ostrohu Chrudimky. Odtud k západu mírně stoupá vozní cesta po holé žule osadou Pračovskou, by na jejím konci odbočila před Výškovem k Licibořicům a ku Stradovu. Přístup od severu, východu a jihu jest velice znesnadněn, neboť jest Pračov na těchto místech chráněn přirozenými příkrými stráněmi, částečně i vodou. Chrudimka plyne údolím východním, jižně protéká širokou a hlubokou roklí potůček ústící pod kostelem do Chrudimky, kdežto pramen druhý na severovýchodní straně úžlabím méně spádným u rybníka Svidnického svůj krátký běh končí. Jen západní strana by patu Achillovu vykazovala, kdyby nebyla uměle opevněna. Zde však objevují se již zbytky původně nepřetrži-

[1]) V „Pam. arch." d. II. seš. 2. r. 1856 M. Lüssnerem popsané.

[2]) V Palackého hist. mapě Čech XIV. st. nalézá pojmenování.

[3]) Dle „Hradů a Zámků" d. I. Jaroš Lacembok, držitel Stradova, kolem 1370 postavil klášterec nad Svidnicí u sv. Jakuba, kamž uvedl kněží z kláštera Podlažického, tehdy Benediktiny, kdežto dle „Pam. arch." X. do kláštera Stradovského (recte Pračovského) uvedeni jsou před r. 1365 Františkáni přísnější (observantes). Do té doby spadá asi založení kostela. Dle Hájka byl klášterec po zboření kláštera Podlažického r. 1421 lidem Chrudimským tři dni oblehán a čtvrtého dne dobyt.

tých náspů, táhnoucích se, jak v půdorysu naznačeno, od stráně *A* přes kat. parc. 497. kolem stavení VII. přes cestu, hospodu VI., druhou cestu, parc. 453., 550. a 507. až na faru V. ku stráni protější *B*. Délka tohoto náspu obnášela 450 kroků, výška 2 m., šířka spodní 5 m. a vrchní poněkud zaokrouhlená 3 m. Místa vytečkovaná naznačují valy nyní buď úplně vymizelé, nebo jen nepatrné známky po sobě zanechavší, průhy černé vykazují náspy posud nedotknuté neb jen částečně rozmetané. Násep sdělán jest z kamene za sucha na sebe kladeného a hlínou hojně zasypaného[4]) na hřbetu skalním tak, že půda za ním i před ním pozvolně klesá a násep tím o něco vyšší posici zaujímá. Parcellu majitele Šimona č. 453. za nejvyšší bod Pračova považovati dlužno. Z těchto míst lze okolní krajinu zcela dobře obhlídnouti a vše kolem pozorovati; zvlášť rozhled na sever až ke Kunětické Hoře jest uvolněn. Parcella 453. ukázala se býti posud též nejvydatnějším nalezištěm bronzů, neboť na těchto místech uvnitř valů a blíže nich nejčastěji bronzy se naskytaly.

Po dalším bedlivém ohledání Pračova objevuje se ještě jedno lidskou prací opevněné a jen o něco málo nižší místo v středu jeho a sice na parc. 513. I zde již jen slabé zbytky dávných náspů pozorovati lze, které taktéž z kamene na sebe kladeného a hlínou za sucha proloženého sestávají, a jež nápadně se tratí jako při náspu vnějším, jelikož rozkopáváním jich získá ten který majitel na prostoře, kamenu a úrodné prsti. Jaké spousty kamene původní ohrazení Pračovské držely, podává nejlepší důkaz to velké množství podél hranic jednotlivých parcell nově naházených zdí z kamene! Pokud za přispění osadníků co pamětníků Pračovských původní obvod vnitřního hradiště stanoviti možné bylo, sestávalo toto z vejčitého, 4 m. vysokého, 68 kroků dlouhého, 26 kroků širokého prostoru, jejž 8 m. široký příkop a val též 4 m. vysoký, spodem 7 m., vrchem $3^1/_2$ m. široký kolem chránil, tak že osa větší celého tohoto opevnění (s valy) 100 kroků, osa menší 55 kroků obnášela. Velká část náspu padla stavbě hospodářských stavení č. IV. a VIII. za oběť. Přístup do ohrazení tohoto býval zajisté na straně jižní od cesty nynější, tak jakž asi příchod na Pračov vůbec hledati dlužno na severu u kostela *C* na cestě nynější, kdež posud těsný průlom skalní po způsobě branky se nalézá. Vstup druhý na Pračov býval asi u čís. VI. na cestě k nedaleké studánce.

Jak již svrchu podotknuto, uhodil majitel při sdělávání své role i zahrady č. p. 453. prodlením posledních 25 roků dosti zhusta na rozličné bronzy a střípky hliněných nádob; nejvíce se mu nálezy opakovaly mezi stavením a valem, kdež založenou má dobře prospívající štěpnici. Zde při kopání jamek pro stromky již v hloubce 20 až 30 cm. bronzy se objevovaly; též něco bronzů, škváry a uhlí nalézával při rozkopávání a rozvážení valu samého ve štěpnici a na trojhranném ladu za stodůlkou v hloubce $^1/_2$ m. Žel, že bronzy v jedněch rukou soustředěny nezůstaly; musil by jich býti počet veliký druhů rozmanitých! Známou dobráckou povahou páně Šimonovou, který, ač jsa sečtělý, teprv později důležitosť nálezů poznával, dostalo se bronzů všem se o ně přihlásivším osobám: panským úředníkům, lesníkům, učitelům, farářům neb i cizím na Pračov zavítavším hostům, tak že nyní více možno není úplný jich seznam podati.

Pokud se pamatovati mohu, uhodil pan Šimon na tyto věci bronzové: 6 srpků, z nichž některé přeraženy byly, několik spon o dvou růžích s jehlicí i bez ní, pálstav, celt, asi 10 rozmanitých střelek, velký kruh (na nohu), 30 kruhů menších (náramků) z nich něco v půli přelámáno, plíšek s otvorem, velký prsten, kus silného krouceného drátu, více větších a menších kroužků, přezek, část nožíků, větší hroudu bronzoviny atd. Mimo to nalezl na svém dvorku a na poli malý bronzový křížek a takový též medalionek, obě zajisté z doby novější. I někteří z občanů tamějších nacházeli před lety na svých pozemcích blíž valů *AB* taktéž bronzy a ve středu Pračova blíž vnitřního hrazení i předměty železné. Tak našel občan Výšek s čís. III. před dvěma roky při rozkopávání valů na parc. 450. sponu bronzovou prostřední velikosti bez jehly a kruh (náramek) též bronzový v hloubce 30 cm., jež obě pohodil a více naleznouti nemůže. Mladý Veissocher s čís. II. uhodil za tímto stavením u počátku valů *A* při kopání jamek pro stromky asi v hloubce 60 cm. na dvojostrý železný bodec s příčkou (dýku?), který pohodil. Občan Beneš nalezl při svém domku VIII. ve valu železný hrot s tulejkou, který mně odevzdal. Starosta pan Hájek ml. odevzdal mně železný přelomený mečík bez hrotu, jejž nalezl při orání svého poněkud svahovitého pozemku pod č. IV. nad kostelem. Při upravování pole pod č. III. přes cestu k okraji stráně nalezl Výšek st. před lety více střelek železných atd. Kdyby nic více se nebylo na Pračově nalezlo než co vytknuto, byla by toho již slušná sbírka, sloužící každému museu k ozdobě; po výtce jsou však tyto starobylé předměty roztroušeny.

Bych se o složení valů atd. osobně přesvědčil, nechal jsem v červenci m. r. po dva dny pěti dělníky na některých místech Pračova kopati a započato s prokopáváním půdy v šířce více metrů do 35—40 cm. hloubky, t. j. až na holou skálu na ladě trojhranné *D* od stodoly p. 453. až po val, při čemž uhozeno v hloubce 20 cm. na půl bronzového náramku a dále u náspu na kroužek bronzový. Střípků z nádob hliněných v ruce hnětených nalezeno více; jsou od $^1/_2$—$1^1/_2$ cm. silné, barvy špinavohnědé, bez okras. Dále prokopán v těchto místech na $1^1/_2$ m. šířky až po základ skalní val samotný, který sestával, jak již svrchu podotknuto, pouze z kamene za sucha na sebe kladeného a hlínou promíšeného; nenalezeno však zde ničehož, co by povšimnutí zasluhovalo. Týž výsledek vykazovalo zakopnutí u náspu p. 450., kdež svého času menší spona a náramek nalezeny byly. Druhého dne pokračováno v kopání na poli *E* od cesty dolů ku stráni; i zde až na některé střípky starých hladkých nádob $1^1/_2$ cm. silných ničehož nenalezeno. Konečně učiněn pokus na vnitřním, stromy vysázeném rondelku p. 513., kdež se taktéž práce naše okázala býti marnou. Odpoledne jsem další práci zastavil, když stařičký otec páně starostův, který stromy zde sám vysazoval a stavby č. IV. se súčastnil, mne ujistil, že v těchto místech nikdy na nic se neuhodilo.

Jak svrchu podotknuto, jsou oba náspy, jak vnitřní tak zevní, zdělány podle jednoho a téhož způsobu, a jelikož se bronzy poblíž valů neb v nich samých nacházely, dá se souditi, že jest to hrazení staré.[5])

[4]) Podobná konstrukce valu vyskytá se na hradišti (stráži) u Světlé, z doby již pozdní pocházejícím, neboť se tu vyskytují pouze střepy nádob na kole hrnčířském shotovených; podobnou zaj. konstrukci vykazuje v jedné části hradiště zvané Hrádek u Černosek a j.

[5]) Celá poloha tohoto hradiště (jak na přiloženém plánu patrno) tomu nasvědčuje, že s veškerým ovalením náleží do po-

Předměty železné a některé bronzové (?) (křížek, medalionek atd.) na rozličných místech Pračova, nejvíce kolem parc. 513. se naskytnuvší řaditi sluší do doby pozdější, kdy klášterec již stával neb lidem Chrudimským dobyt byl (1421), při kterémž válečném činu zajisté starého opevnění ba i kostela samého k důraznějšímu hájení Pračova použito bylo, neboť jižní strana kostela zajisté valného poškození utrpěla, vykazujíc nyní na této straně stavbu novější, lišící se co do oken gotických naprosto od zdí protější, kdežto asi klášterec dřevěný s kořene úplně vyvrácen byl. Místo, kde klášterec stával, jak svrchu řečeno, nelze nyní stanoviti. Pamětníci, poukazujíce na zbytky zdí a otvorů pro dvéře, na něž svého času při opravě terasu hřbitovního na straně jižní uhozeno, tvrdí, že stával na této straně kostela, tedy bezprostředně při něm, kteréžto domněnce však nedostatek místa nenasvědčuje; spíše se dá soudit, že nacházel se poblíž valů vnitřních na p. 513.

Zdali nedaleké, na pravém břehu Chrudimky ležící, však četnějšími, rozsáhlejšími a pevnějšími hradbami opatřené Hradiště u Nasevrk staršího původu jest než Hradiště Pračovské, nelze prozatím rozhodnouti; však pro větší stáří jeho padají na váhu výhradně nálezy kamenných předmětů, kdežto bronzů nějakých zde neobjeveno.

Lid okolí Pračovského staré náspy neb zdi a hromady kamene nanešené; taktéž i jiné pahrbliny jinak nepojmenuje než „hrobce“.

Na konec vypisujeme některé předměty bronzové, které — dle udání jich majitelů — na Pračově nalezeny byly, ačkoli nám už nyní nepoví nikdo, na kterém místě a v jaké společnosti. [6]) Jsou to následující:

1. Spona štítová o dvou kotoučích, z nichž každý z 12 pružných závitů se skládá. (Srovnej sponu Čepskou v „Památkách“ XII., tab. IX. 1.) Kotouče spojeny jsou velikým, kulatě šišatým, do tenkého plechu vyklepaným štítem, jehož líc jest čtyřmi, trojnásobnými, hrubě tečkovanými polokruhy okrášlen. Na obou stranách přechází štít ze šířky 2 cm. náhle ve drát 4 mm. silný. Na největším závitu jednoho kotouče je navleknuta jehlice kusá, t. j. s hrotem ulomeným, tak že její nynější délka jen 17·5 cm. obnáší. Kulatá hlavice její do tenka sklepaná, jejíž líc ku kraji prostě čárkován, jakož i její 2 cm. široká rukověť jehličnatými větvičkami mělce rýhována jest. Osa štítu leží ve středu obou kotoučů v téže přímce; průměr štítu drží 10 cm., každý kotouč 8·5 cm. Povrch celé spony, vážící 280 gr., jest hladký, lesklý, tmavozelenou patinou pokrytý, avšak porovitý.

2. Pálstav s laloky uzavřenými, vážící 370 gr., podobný jest v „Pam.“ XI. tab. XXI. 19. vyobrazenému.

3. Pěkně zachovalý srpek bez řapíku, podobný v „Pam.“ XI. tab. XII. 13.

4. Srpek předešlému podobný s pěkně vykrojenou hořejší částí bez řapíku s bradavičkou,

5. Kruh (na nohu) ve hmotě 8 mm. vysoký, 9 mm. široký, jehož vnější a vnitřní strany jsou zaokrouhlené, vrchní a spodní ploché. Průměr světlosti drží 9 cm. Kruh jest na jednom místě rovně rozříznut; oba konce však tak těsně k sobě přiléhají a tím kruh svírají, že řez znáti není.

6. Pádný celt s třemi vystouplými žebérky a s tulejí 2·5 cm. širokou, 6 cm. hlubokou. Drží zdélí 8 cm., zšíří při ostří 3·5 cm.; váží 145 gr. Podobný v „Pam.“ XI. tab. XXII. 40.

7. Náramek s konci přes sebe sáhajícími, poněkud zahnutými, průřezu do vnitř rovného a vně zaokrouhleného (4 a 2 mm.); průměr světlosti 6 cm. Oba konce jsou vrchem 4 příčnými čárkami, ostatní povrch jehličnatým vzorkováním opatřeny.

8. Náramek otevřený, hladký. Průřez jako u č. 7.; průměr světlosti 5·5 cm.

9. Střelka s tulejí, okraj nerovný, délky 4 cm.

10. Dva kroužky plné, 3 a 2 mm. silné, průměru v světlosti 15 a 9 mm.

11. Kus drátu 8 cm. dlouhý a 3 mm. silný, do šroubu skroucený.

12. Dolení část nože s řapíkem, délky 4 cm.

Jak už podotknuto, jsou bronzy tmavozelenou, spodem světlejší patinou pokryté, vesměs lesklé, hladké a od bublinovité tekutiny porovité.

Chemický rozbor bronzů Pračovských, bratrem mým Janem, ředitelem cukrovaru, pořízený, vykazuje tento výsledek:

Pilníkem čistě oškrabaný a takto patiny zbavený náramek obsahuje ve 100 dílech:

cínu	13·15
mědi	87·21
úhrn =	100·36

Patina ve 100 dílech:

vody	9·22
kyseliny uhličité	9·28 [7])
kysličníku cíničitého a látek v kyselině dusičné nerozpustných	42·54
kysličníku měďnatého	38·95
úhrn =	99.99 [8])

[7]) Množství kyseliny uhličité, přepočítané na kysličník měďnatý, v patině obsažený, dá formulu:

$$3CuO \cdot CuO \cdot CO_2.$$

[8]) Žíháním patiny nalezeny také stopy organických látek, které na vzduchu vzplanuly, ale váženy nebyly.

---

hanské doby *české*, a že **obydlené** dostalo se do doby křesťanské. (Viz „Památky“ XII. 193. atd.) Nálezy *bronzů* ve valu a nejbližším sousedství mohly by snadně svésti badatele k domněnce, že **ohrazení** to spadá do doby *předhistorické*. Avšak z této velmi pečlivé práce p. zkoumatele a z objektivního vypsání výzkumu samého dovídáme se, že bronzové předměty vyskytly se též *ve valu*, což vysvětlujeme si tak, že se tam dostaly z nejbližšího okolí *s hlínou* zde vydobytou a k nasypání valu použitou. Býval tedy ostroh tento Pračovský už hluboko v době předhistorické obydlen — nechť živými nechť spíše mrtvými — a zbytky pradávných těch obyvatelů dostaly se **později** při sdělávání nynějšího hrazení na místa jiná, t. j. do valu, kde je dosud nalézáme. Prozkoumání nejbližšího okolí té části valu, v němž se na bronzy uhodilo (v pravo i v levo), možná že by bez žádoucího výsledku nebylo. *Sm.*

[6]) Bronzy *1, 3, 5, 6, 7* a *8* kromě jiných podobných sedm náramků jsou majetkem pana Leisera, lékárníka v Chrudimi, *2* pana lesního Koce v Tříbřichách; ostatek, jakož i více jiných starých i středověkých předmětů bronzových a železných, uloženo je štědrým přispěním pánů: lesního Šollara ve Slavicích, gruntovníka Šimona na Pračově, řídícího Ant. Motyčky a starosty Hájka ve Svidnici, v Pardubickém museu.

Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Tab. I
1 1/5
2 1/6
3 5/12
4 3/4
6 1/1
10 1/1
11 2/3
9 1/4
5 3/4
7 1/1
8 1/2
10 a 1/1
13 1/2
17 1/2
19 1/2
14 2/3
18 1/2
16 a
16 2/3
20 2/3
22 3/7
23 2/3
12 1/2
15 2/3
24 2/9
26 1/1
21 2/3
29 1/2
30 2/3
36 1/2
25 1/6
39 2/5
28 2/3
32 1/2
35 2/3
27 1/1
40 3/4
33 1/4
31 2/3
37 3/8
38 1/3
34 1/1
Památky archaeol XIV. 1.
Lit. Ant. Vitek.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1887. **Sešit II.**

Králův Dvůr a Berounka s okolím.

Asi ¾ hodiny jihozápadně od Berouna leží mezi silnicí Plzeňskou a českou západní drahou nad levým břehem Lítavky v údolí příjemném a úrodném ves a zámek Králův Dvůr (Pal. pop. st. 273.), někdy hlavní místo panství jména stejného. Zámek, obklopeny rozsáhlým dvorem a zahradou, jest stavení sice jednoduché, ale dosti prostranné s dvojím okřídlím a věží na konci západním, celkem tvaru novějšího. Nicméně jméno místa toho spojeno jest s událostmi pro naše děje veledůležitými, an v zámku tom král Václav I., stížen těžkou nemocí v lesích Křivoklátských, dne 22. září 1253 skonal běh života a vlády své, a zde i král Václav IV. dne 8. května 1394 ponejprv zajat byl jednotou pánů českých.*) Však ač v zámku tom i Karel IV. častěji meškal a v kapli přítomen býval mši kaplanem zámeckým sloužené a tedy pomysliti se dá, že již tenkráte místo králům oblíbené i důstojnou vystavností se honosilo, nezachovalo se dle mého vědomí ničehož, co by poukazovalo k dobám těmto slavným. Jestliže ale památky v budově této dobám pozdějším přináležejí, mohou se vším právem považovati za pozoruhodné a proto nebude od místa, blíže s nimi se seznámiti.

Z dějin domácích jest známo, že během 15. a 16. století hrady Točník a Žebrák rozličným pánům byly zastaveny a podobá se, že již tenkráte zároveň s nimi zastaven byl i Králův Dvůr, od dob nepamětných královský hrad. Alespoň to jest jisté, že tou cestou Králův Dvůr r. 1552 se dostal Janu st. Popelovi z Lobkovic, jemuž pak zároveň s hrady Točníkem a Žebrákem v majetek postoupen byl. Pán tento zemřel r. 1569 a hrady jmenované přešly na jeho soujmenného syna Jana, a ten bezpochyby starý zámek Králův Dvůr úplně přestavěl, neboť starší jeho částky jen k jeho jménu se táhnou. Týž Jan, od r. 1586 nejstarší z Lobkovic, byl od r. 1570 až 1577 praesidentem nad appellacími, roku 1578 až 1590 hejtmanem lén německých koruny české a r. 1577—80 i praesidentem komory české. Zemřel bez mužských dědiců r. 1592.

První památku z dob nyní podotknutých vidíme na straně polední, do dvora obrácené zámku Králova Dvora, kde nacházejí se nad vchodem nyní postranním, někdy asi hlavním, dva, po stranách nohy držené znaky z červeného mramoru, a to po pravé straně erb Lobkovický, po straně levé pak orlice Kolovratská. I pažení vchodu jest mramorové, však pod znaky, kde se asi nápis nachází, maltou jest kryté. Kolem na zdi vyskytá se rustika, kterou zámek někdy ozdoben byl. Vstupujícího do předsíně vedou železné dvéře v pravo do síně veliké klenuté, celou šířku zámku zaujímající. Byla to za dob starých asi hlavní místnosť celého zámku, bohužel při návštěvě mé kozám, králíkům a drůbeži za obydlí sloužící. Nicméně se zde zachovaly malby na stropě a po stěnách. Na stropě vyobrazen jest Orpheus obklopeny zvířaty lesními a vedle z každé strany znak opět Lobkovický a Kolovratský. Po stěnách vidíme výjevy lovecké, mezi kterými vyniká lov na divokého kance. Na zdi severní však poutá pozornosť obraz zvláštního druhu. Vyobrazen jest tu jakýsi mladší vousatý muž, maje hlavu kloboukem krytou, jehož tělo vezí ve velkém sudu, tak že nahoře pouze hlava, dole pak nohy vyčnívají; sud jest obručemi okován; bílá čára naznačuje však místo, kde se mohl otevřít. Pod podivnou tou postavou čteme následující nápis německy:

Maditel von biftrytz Binych allhye
In dass faff kummen vnd weyf nyt Wye
Do hryn Do muffich dv^n Schyncken
Wein bruder kum Vnd bryng myr zu drynken.

K vysvětlení malby této neobyčejné poslouží snad upomínka, že v středověku mezi tresty náležela také upevnění sudu kolem hrdla trestanců, zvlášť pak těch, kteří opilstvím pohoršení působili. Sud takový neměl dna, dal se však po straně otevřít a opatřen byl na-

*) Viz o tom Palacký děje I. 2. str. 215. a II. 2. str. 299.

hoře kulatým otvorem, kterým prostrčena býti mohla hlava, kdežto nohy vyčnívaly dole. Takových trestních plašťů zachovalo se v musejích německých, ku př. v Mnichově, kde se na takovém sudu čtou slova: „Die Nachtspihler und Vollfaufer.“ Zdá se, že také v Králově Dvoře opatřeni byli takovým sudem, a že panstvo si tropilo s některým hostem pijákem žert takový, že opilého strčili do toho sudu trestního. K tomu také ukazuje název „Maditel“, což asi není jméno osobní, ale vyznačuje pouze pijáka, neb slovo „madidus“ znamená opilce, jako časoslovo „madere“ opilým býti. Že maditel tento, kterému v Králově Dvoře památku tu pozůstavili, pocházel z Bystřice, dá se vysvětliti tím, že toho času Jan z Lobkovic již byl majitelem Nové Bystřice, an ve čtvrtek po sv. Markytě 1575 koupil od poručníků Julia Krajíře z Krajku Novou Bystřici město, zámek s dvorem poplužním a t. d. Mimo v popsané síni našel jsem ještě staré malby v pokoji nárožním v levo od předsíně podotknuté položeném.

I v tomto pokoji vymalován na stropě znak Lobkovický s nápisem:

Jan Starſsy z Lobkowicz a (ne) tocznycze a nowe byſtrzytze.

Pak erb Kolovratský se slovy:

Johanka Lobkowſka z Kolowrat na tocznytze a n(owe) Byſtrzytze.

Pod znaky: 1585.

Kolem znaků těch jsou vymalováni andělé, kteří provozují hudbu rozličnými nástroji, mezi kterými rozeznati se dají flétna, dudy, buben, harfa, kytara, trouba, basa, varhany, kotel atd.

Jihovychodně od zámku nachází se starší stavení „forštovna“ nazvané a podle něho bývala kaple zámecká. Jestiť to budova věži podobná, se stanovou střechou, nemá však důležitosti, ana pochází, alespoň dle nynější úpravy své, asi ze 17. století. Vnitřek slouží za skladiště. Jde pověsť, že okolí bylo hřbitovem. Západně od zámku nacházela se veliká, z dob prý Karla IV. pocházející bažantnice „Obora dubova“ zvaná, částečně ještě nyní zdí ohraničená; vysoká hráz v místech těch jest pozůstatek rybníka, v kterém se nacházel ostrov.

Okolí Králova Dvora již v dobách předhistorických bylo obydleno; důkazem toho jsou opětné nálezy z časů těch dávných. Tak nalezen byl na blízkých polích bronzový hrot z oštěpu a kus litiny bronzové. Na poli východně od zmíněné kaple pozoroval jsem vyvýšeninu pokrytou střepinami z popelnic, uhlím a popelem, která by zasluhovala prokopání.

Od tohoto místa jest Karlova Huť jen Lítavkou oddělena, a tam r. 1873 přišli při kopání základů na tři hroby pravěké v průřezu podoby kuželovité. Z nálezů tam učiněných viděl jsem dvě celé popelnice barvy šedivé a tvaru staršího, z nichž jedna byla $14^1/_2$ cm. vysoká s okrajem přímým a bez uch, druhá pak $10^1/_2$ cm. vysoká měla ouška dvě. Z třetí větší popelnice zachoval se pouze okraj v průměru asi 23 cm.; také poklička z popelnice se vyskytla. Dále se našlo osm z parohů jeleních utvořených nástrojů a mezi nimi kladivo provrtané, $10^1/_2$ cm. dlouhé; konečně bronzová jehlice 16 cm. dlouhá s hlavicí čárkovanou, průřezu šestihranného, a bronzový drát, snad náušnice. Nálezy ty uloženy jsou nyní ve sbírkách knížete Fürstenberga na zámku Nižburském.

Jen čtvrť hodiny na západ od Králova Dvora vypíná se na výšině dosti příkré kostel farní p. Marie na nebe vzaté ve vsi Počaply zvané. I tento kostel, ač jistě již v první polovici 14. století co takový pozůstával, z dob těch žádnou památku nezachoval. Největšího stáří v kostele tom přičítati sluší menšímu zvonu podle písmen minuskulových, která kolem se táhnou a z nichž jednotlivá skupení zvláštním znamením jako slova jsou oddělena. Však skupení tato, ač jednotlivá písmena se dobře rozeznati dají, slova netvoří, jsouce zcela libovolně sestavena, tak že pouze co ozdoba zvonu slouží. Větší zvon byl dle nápisu r. 1739 Zachariášem Dietrichem v Praze slit. Více pozornosti zasluhují hrobové pomníky v kostele. Před hlavním oltářem v levo leží deska z červeného mramoru s nápisem:

Leta 1571 w ſtrzedu o ſuchych dnech postnich Umrzela gest Urozena pani Katerzina Ottowa z Swarowa manzelka urozeneho pana Zdenka Otty z loſu a na popowiczych a tuto odpocziwa.

Pod tím znak Svarovský; štít s hlavou telecí.

Jiný hrobový kámen v presbyteři v pravo jest pomník, dle kterého zde odpočívá: „D. Guilielmus Sebastianus Pressel caesareae Carolinae ferri fabricae director“, který dle chronogramu v latinských verších obsaženého zemřel r. 1716. Činím o tomto poměrně novějším pomníku jen z té příčiny zmínku, že z rodu pochovaného zde pocházeli dle zpráv dosti spolehlivých zasloužilí učenci a vlastenci Jan Svatopluk a Karel Bořivoj Pressel. Do rodiny té náležel asi také zasloužilý Dr. Václav Presl, nar. v Berouně r. 1654, který zemřel co děkan a Vikář v Prachaticích r. 1702; pak pochováni v děk. kostele berounském: Jan Jiří Pressl z Schwarzbergu † 1742 hejtman c. k. panství Točnického, pak Samuel Guilielmus Pressl de Schwarzberg † 1746. Šlechtictví, kterého požívali Presslové v minulém století, přišlo později v zapomenutí. Před vchodem kostelním v levo vidíme pomník z červeného mramoru s nápisem:

Leta 1587 w pondieli den Swa . . . Vmrzel gest Vrozeny Pan Pan Joachim Otta z Loſu a na winarzicych.

Znak: Kočka v skoku, nad přilbou tři péra pštrosí.

V pravo od vchodu podobný pomník s nápisem:

Leta panie 1568 w pondielj, ochtab wſſech swatych uſnul w panu bohu vrozeny a ſtateczny rytirz pan woytiech woſteſkeg kaplirz z Sulewicz a tuto v Panu atd.

S erbem známým Kaplířů ze Sulevic.

Budiž ještě podotknuto, že jsem se od osoby spolehlivé dozvěděl, kterak r. 1875 při rozšiřování hřbitova kolem kostela se rozprostírajícího vykopána byla popelnice, která stála mezi kamením a popelem. Jde pověsť, že na místě domu čís. 10. a 29., pak fary Počápelské měl státi hrad, z kterého prý ještě základní zdi a sklepy pozůstávají. Majitel pak stavení čís. 10. nalezl prý při stavbě poklad.

Dne 16. května 1887. *M. Lüssner.*

Lázně staroslovanské.

Každý z nás asi nejednou zadíval se na zdivo, kteréž jakožto nepatrný zbytek staroslavného Vyšehradu přilepeno jest na skálu Vyšehradskou, o němž lid tvrdí, že to „lázeň Libušina". Zdivo ono arci nepovstalo v době věhlasné Libuše, toť nad slunce jest jasnější: záhadnější však jest otázka, zdaž podání lidu alespoň tolik má skutečného podkladu, že staří naši předkové mimo koupání v studené vodě tekoucí neb stojaté znali též umělou lázeň? Domácí prameny české v té věci bohužel nepodávají dostatečného objasnění, i nezbývá naší zvědavosti, než poohlednouti se u druhých Slovanů.

Nejdůležitější v té příčině pramen slovanský jest Nestor,[1]) kterýž hned na počátku své kroniky vypravuje o cestě svat. Ondřeje skrze zemi ruskou, podotýká: „I přišel do Slovan, kdež nyní jest Novohrad, a viděl tu lidi přebývající, jak jest jich obyčej a jak se myjí a (v lázni) metlami mrskají, i podivil se jim. I šel do Varjah a přišel do Říma i vypravoval, jak mnoho naučil a jak mnoho viděl, i řekl jim: Divnou věc viděl jsem v zemi slovanské, když jsem šel sem; viděl jsem lázně dřevěné, a vytopí je náramně a svlekou se do naha, i polijí se kvasem louhovým, a vezmou na se proutí mladé, bijí se sami, a toho se dobijí, že sotva živi vylezou, i polijí se vodou studenou, a tak oživnou; a to dělají po všecky dni, nejsouce nikým mučeni, ale sami se mučí, a to dělají sobě lázeň a ne kázeň." Podobně vypravuje Nestor i k r. 945, kdež líčí krevní mstu kněžny Olgy nad Drevany: „A když Drevané přišli, poručila Olga udělati lázeň, řkouc takto: Až se zmyjete, přijďte ke mně. Oni pak vytopili láznici a Drevané tam vešli a začali se mýti; i zavřeli za nimi láznici, a poručila zapáliti ji ode dveří; i shořeli tu všickni."

Z obojího vypravování Nestorova zřejmě vysvítá, že Slované ruští od nepaměti (z dob sv. Ondřeje) stavěli zvláštní domy dřevěné, patrně o samotě stojící a s ostatními budovami nesouvislé (shořela lázeň, ale ne palác), v kterých připravovali si lázeň horkou. Choditi do této lázně horké bylo věcí obyčejnou dle slov Nestorových: „A to delají po všecky dni," a rovněž tak přijmou i poslové drevanští nabízenou lázeň ochotně, a netušíce úkladu, zajisté proto, že choditi do lázně horké bylo obyčejem, po daleké cestě pak prvým dobrodiním starodávného pohostinství. Způsob horké lázně dle Nestora zakládá se na vytopení lázně, polévání kvasem louhovým, šlehání mladým proutím a polévání studenou vodou, při čemž arci jest nejasno, k čemu vlastně vytápění lázně sloužilo a jakým způsobem se polévání těla provádělo; v té příčině pak nebude na škodu porovnati zprávy arabské.

Obšírnější z obou arabských zpráv o staroslovanských lázních nalézá se u maurského kompilatora Al-Bekra,[2]) kterýž dotčenou zprávu vypsal patrně z některého nyní neznámého spisu povestného cestovatele a zeměpisce arabského Al-Masuda v tento smysl: A oni (Slované) nemají lázní; ale stavějí sobě dům ze dřeva, a ucpávají skuliny jeho nějakou látkou, která se utvoří na jejich stromech, podobna jsouc zelenavému vodnímu mechu, a kterou oni nazývají udž (pozn. vydavatelů možného jiného čtení mch, tedy snad mech); sloužíť jim na místě smoly pro jich koráby. Pak udělají ohniště z kamení v jednom koutě jeho (domu), a nahoře proti ohništi otevrou okno, aby dým mohl vycházeti. Když pak ono (ohniště) se rozpálí, oni zavrou ono okno a uzavírají dvéře domu — a jest tam nádržka na vodu — a polévají tou vodou rozpálené ohniště, a tehdy zvednou se páry. A v ruce každého z nich jest svazek suchých větví, kterými oni uvádějí v pohyb vzduch a přitahují jej k sobě. A tehdy otevírají se pory jejich a zbytečnosti vycházejí z jejich těl, a tekou z nich řeky. A nezůstane na žádném z nich sledu vyrážky neb vředu. A oni nazývají dům ten al-atbbâ (istъba?).

Druhá zpráva arabská nalézá se u Ibn Dasty[3]) arci poněkud spletenější: „V zemi Slovanů bývá zima tak silná, že každý z nich vykopá si jámu na způsob sklepa, kterou pokrývá dřevěnou, ostře končitou střechou, jakéž vídáme u křesťanských kostelů, a na střechu tu klade zemi. V takovéto sklepy přesídlí se s celou rodinou, a vzavše několik dřev a kamenů, rozpalují tyto na ohni do červena. Když pak se rozpálí kameny v nejvyšším stupni, polévají je vodou, z čehož povstávají páry, ohřívající obydlí tak velice, že snímají i oděv. V takovém obydlí zůstávají do samé vesny."

Zpráva Ibn Dasty souhlasí jen v jedné části se zprávou u Al-Bekra zachovanou: jest zde zajisté vylíčen způsob selského domu, jaký se vyskytá, neb lépe řečeno dříve, za turecké doby, bývalo obyčejným v bulharské vesnici i v Rumunsku. Téměř zcela v zemi ponořené domy, s nevysokou střechou, bývaly při tuhých zimách teplejší, v létě pak poskytovaly chlad. Něco podobného zajisté jest vylíčeno u Ibn Dasty, ač bych pro starobylost podobných domů nedovedl uvésti žádného dalšího dokladu, leč snad tu okolnosť, že jsem něco podobného viděl i ve vinicích Frušky gory, jakožto obydlí pro ty, kdož tu celé léto na vinici meškali. Co se týče však druhé části ve zprávě Ibn Dasty, tož sluší přede vším podotknouti, že se parou domy nevytápějí a nevytápěly pro obyčejnou potřebu, a že tudíž v této druhé části zachována jest zpráva o staroslovanských lázních podobného způsobu, jak je líčí Al-Bekri, jen že Ibn Dastovi nebyla věc dosti zřejma a pochopitelna, a proto spletl dvě zprávy v jednu.

Než i zpráva Al-Bekrova má vadu, že není podotknuto, kterých Slovanů se týče, neboť Masudi mluví často všeobecně o Slovanech, neudávaje větve, kteréž zpráva se týče. Zpráva jeho však jest podrobná a určitá, a svědčí o dobrém prameni, z něhož čerpána: zvláštní budova dřevěná, ohniště z kamení, jeho rozpalování

[1]) Nestorův letopis ruský, dle překladu Erbenova p. 5. 41.

[2]) Куникъ-Росенъ, Извѣстія Ал-Бекри... о Руси и Славянахъ. Записки акад. наукъ XXXII. II. 57.

[3]) Хвольсонъ, Извѣстія... о Славянахъ и Руссахъ Ибнъ-Даста, Петербургъ 1869, §. 8. p. 33.

*

u sebe jich nedopouštěli ani sami nehrali o peníze ani o pívo; a kdožby se toho dopustil, krčmář i s těmi kdožby hrali dostatečně trestán bude pod pokutou 2 kop a vězením.

6. Kteří krčmářové píva šenkujete, lidem dávejte pívo v spravedlnosti bez fortele: k tomu rychtářové i konšelé bedlivě dohlídejte.

7. Všem se krčmářům o tom přísně ukazuje, aby žádnému domácímu též i přespolnímu, kterýž toliko na kvas a na řadování do krčmy přišel s zbraněmi nedali jíti, ale prve nežli by jemu píva dáno bylo, aby tu zbraň krčmář od něho vzal a ji schoval a jemu ji nevracoval dotud, dokudž by od něho v pokoji domů jíti nechtěl. Jestližeby pak krčmář ty zbraně dáti nechtěl od sebe a skrze to bylo u něho svády a bitvy se staly, tehdy každý krčmář o tom poručení od JMti Pána aby věděl, že nejprve sám jakožto původ a příčina té bitvy dostatečně o to trestán a pokutován býti má.

8. Nočního sedání přílišně dlouhého žádný krčmář aby u sebe nedopouštěl kromě lidem přespolním a přes svět pracujícím a živnosti sobě dodávajícím; a když by se kdo podnapil, aby jemu více píva dáváno nebylo pod trestáním.

9. Přikazuje se vám krčmářům také o tom, aby žádný z vás přes x grošův bílých vejše žádnému za píva nečekal a nevěřil, poněvádž se to očité vidí, že mnozí skrze své ožralství a pro volné od krčmářů za píva jim až do velké sumy věření grunty JMti Pána spouštějí, a sebe sami, manželku a dítky své hanebně o živnost připravují; tolikéž i krčmářové skrze tu příčinu za píva svým věřitelům platce býti nemohou a také sebe skrze to zavozují. Jestli žeby pak který krčmář přes tuto zápověd komu za pívo věřil více, takovému žádnému více přes patnácte grošů bílých dluhu na žádném za pívo dopomoženo nebude, nýbrž k tomu trestán býti má.

10. Přástev, tancův žádný u sebe aby nedopouštěl v krčmě ani jinde, a kdyžby je u sebe dopouštěl, ten pokuty JMti Pánu jednu bečku soli dáti má.

11. Kdyžby jeden druhému grunt prodal, hned abyšte s rychtářem a s konšeli k rejstrům gruntovním na zámek šli a to sobě do knih zapsati dali, tak aby skrze zápisu neučinění zmatkové se nedáli.

12. Rolí a luk jedni druhým bez vědomí a povolení pana ouředlníka abyšte nezastavovali, ani od gruntu neodprodávali bez dovolení pana ouředlníka; bude bez toho a trestán skrze to bude.

13. Jedni na druhých gruntech abyšte neosívali, ale aby sám k svému užitku hleděl na své roli osívati a roli nespouštěti pod trestáním. Pakliby skrze nemožnost sám oseti roli své nemohl, o tom panu ouředlníkovi aby oznámil a na čem to pan ouředlník postaví, tím se každý bude moci spravovati.

14 Peníze gruntovní, purkrechtní aneb syrotčí aby na právě kladeny bývaly a ne pokoutně, aby v tom zmatku nebylo činěno.

15. Souhrady a ploty ty abyšte dělali a opravovali když jest toho potřeba, a to obzvláštně při svatém Jiří, tak abyšte jedni druhým škody dobytky i jináče nedělali; kdožby toho neučinil a plotu i všelijaké hradby neopravoval, tehda skrze to trestán bude.

16. Jestli žeby kdo v škodě na roli své anebo na lukách cizí dobytek zastíhl, tehdy hned ten dobytek zajíti a ku právu k rychtáři neb k konšelu obvesti, aniž se na dobytku nerozumném prchlivě mstíti a jej chromiti má, a rychtář s konšely tu škodu opatřiti spravedlivě k nápravě aby to přivedli a zoumyslně škodu a často činící a všelijaké nevole panu ouředlníkovi oznamovali.

17. Kdožby se pak nočních pastev na lukách cizých dopustil i žití trav, a ten postížen byl, tehdy má v městě před rathouzem k kříži za hrdlo i za ruce přikován býti jako jiný zloděj, a potom z gruntův panských aby se ihned vyprodal a vypověděl.

18. Ourok aby vybírán byl na dvě neděle před svatým Jiřím též i před svatým Havlem, a to na minci dobré v tomto království českém berné, a kdožby k tomu pak času ouroku sobě nepřichystal, ten o to dostatečně trestán býti má.

19. Kdyžby od pana ouředlníka do které vsi z zámku cedule poslána byla k rychtářům neb konšelům, ty sobě hned bez prodlévání přečísti dejte, a co se píše pilně vykonávejte.

20. Na roboty případné a náhodní kdyžby vám od rychtáře z poručení pana ouředlníka jíti neb jeti kdy rozkázáno bylo, k tomu abyšte společně hotovi se najíti dali a se vší pilností vykonávali, aby tak jedni podle přísloví netáhli a druzí tomu se dívali pod skutečným trestáním; a to aby se pořádkem dobrým a zároveň mezi sousedy dálo každý rychtář v své vsi to bedlivě spravovati a říditi má.

21. Kdyžby kterému z vás jaká kdy potřeba toho nastala, žebyšte k opatření svému pana ouředlníka potřebovali podle příhod a potřeb kdy nastalylíby rozličných, tehdy o takové své potřeby v každou středu ráno prve než byšte co jedli a pili jakožto v den na to odložený na zámek najíti se dáti a slyšáni i v potřebách vašich opatrováni býti máte; a v sobotu ráno za díla potřeb všelijakých na panství JMti Páně placeno vám býti má; jiní pak dnové k jiným prácem a zaměstknáním od pana ouředlníka obráceny jsou; však jestliby potřeba jaká pilná buď JMP. neb vaše toho byla žeby prodleváno s ní býti nemohlo a řád tento zrušen býti musel, jedenkaždý že volný přístup vždycky v takové potřebě před pana ouředlníka míti bude, o tom konečně věděti má.

22. Jakož se někdy z dopuštění Božího přitrefují přívalové a povodně veliké tak, žeby někdy znamenitá škoda JMPánu na rybnících se státi mohla, podle toho také i jiným lidem, protož se vám o tom přísně poroučí, když byšte při které vsi o takové škodě přezvěděli, aneb žeby se pokřik stal a věděti se vám dalo, abyšte hned všickni bez meškání běželi tu kdežby náleželo a hájiti pomáhali, jakžby vám ukázáno bylo.

23. Struhám panským, kterýmiž se voda na rybníky žene, abyšte nepřekáželi, ani vody z nich nesráželi, ani lnu ani konopí v nich neb v rybnících močili; jestližeby se kdo pak tak nezachoval, tomu se každému takové konopě do dvoru i lnové poberou.

24. Poroučí se vám také o tom abyšte kachen nechovali aneb ven z dvoru nevypouštěli, poněvádž jsou při rybnících JMP. na škodu; pakli by je kdo přes toto poručení ven vypouštěl a oni na rybníce přistiženy bu-

ohněm, polévání pak vodou, svazek proutí, toť zajisté shoduje se celkem s vypravováním Nestorovým, kterýž jest určitější pouze v líčení svém ve příčině šlehání rozpařeného těla metličkami, což na Rusi do dneška se dělá, i ve příčině polévání studenou vodou, jakož do dneška při parních lázních jest obyčejem. Zajímavo jest zajisté, že v dnešní Haliči, a sice v menších městečkách v území ruském, podobné lázně jsou v obyčeji, jakož mi často vypravováno bylo a dokládáno, že tento způsob vyvinování páry účinnější a příjemnější jest než náš; o kamenném ohništi neb peci obyčejně podotýkáno, že bylo uděláno z velikých oblázků kulatých neb zakulacených, jak se nalézají v řečištích horských potoků a řek. Takových též kamenů i v Čechách užívalo se k tvoření páry v lázních a sice v době ještě dosti pozdní, jakož mi laskavě sdělil prof. dr. Winter o lázních Rakovnických, pro kteréž dle zpráv archivních oblázky veliké dováženy bývaly až z řeky Ohře u Žatče; i nebylo by tudíž s podivením, že by podobné lázně v Čechách sáhaly do doby starší, do které spadají zprávy arabské i Nestorovy, a že tudíž lid náš mohl klásti lázně do doby prastaré, až do doby Libušiny podobným asi způsobem, jako Nestor mluví o lázních kněžny Olgy.

Proti těmto zprávám o starobylosti horké neb lépe řečeno parní lázně u starých Slovanů a tedy i o dbalosti čistoty těla sluší uvésti a pokud možná objasniti zprávy poněkud protivné arabského cestovatele Ibn Fotlanda,[4]) kterýž praví o ruských kupcích, jež viděl ve městě Bolgaru: „Oni jsou nejnečistější tvorové boží, neočistí se po vykonání potřeby své a neumyjí se po souložení, jakoby divocí oslové“... a dále: „Každý den oni myjí si obličej a hlavu tou nejšpinavější a nejnečistější vodou; a to dělají tak: Každý den ráno přijde děvče, přinese veliké umyvadlo s vodou a postaví je před svým pánem, který si umyje obličej, ruce i vlasy, myje a češe jich hřebenem v umyvadlo, potom se vysmrká a naplije do něho, ba není špinavé věci, které by neučinil do této vody. Když to vše dokonal, děvče nese umyvadlo k tomu, který sedí blíže něho, a on učiní podobně svému druhu; ona pak nepřestane nositi umyvadlo od jednoho k druhému, pokud neobejde je všechny kolem, jenž jsou v domě (bydlelo jich totiž několik pohromadě), a každý smrká a plije do vody a myje si v ní obličej i vlasy.“

K této zprávě Ibn Fotlandově přede vším sluší podotknouti, že tu mluví vyznavač víry Mohamedovy, jemuž zákon nábožensky předpisuje dopodrobna pravidla o zachovávání čistoty tělesné i několikeré umývání denně; možné též, že co tuto praví, neviděl sám, ale slyšel od jiných vypravovati a nezaznamenal správně.

Do rámce stati naší patří především druhá část zprávy Ibn Fotlandovy, totiž o způsobu umývání, i dalo by se v té příčině podotknouti, že nebývá, alespoň pokud jsem viděl, u Slovanů zvykem, bráti vodu k mytí z umyvadla, nýbrž ze zvláštní nádoby vedle stojící, tak že vodu buď na ruku nalijí neb nejprve do úst vezmou, pak na ruce pustí a tak se myjí, při čemž by nebylo podivným, že více lidí do jednoho umyvadla za sebou se myje; mohamedánskému cestovateli pak bylo asi proti mysli, že voda z umyvadla po každém umytí se nevylila. Již pak samo užívání umyvadla jest dokladem, že staří Slované pořádné umytí každého rána a dle zprávy Ibn Fotlandovy i učesání považovali za věc důležitou.

Dr. *J. L. Píč.*

[4]) Гаркави, Сказанія мусульманскихъ писателей о Славянахъ и Русскихъ, Петербургъ 1870, p. 94.

Zřízení JMti pána pana Rudolfa z Štunberku (na Novém Městě Hradišti nad Methují) kterak se poddaní Jeho Mti chovati mají. (1588—1620.)

Nařízení JMti Pána!

Nejprve poněvadž to všem známé jest, že Pán Bůh všemohoucí na krajiny a na lidi rány své, totiž: neúrody, drahotu, hlad, mor a války pro hříchy, nepobožnost a nectné hůř než hovadsky zlých lidí obcování dopouštěti ráčí. Protož se vám poddaní moji milí o tom předně poroučí, abyšte se Pána Boha báli, služeb Božích neobmeškávali, nýbrž do chrámu Páně k poslouchání Slova Božího časně přicházeli, je s vážností a uctivostí slyšíc v srdcích svých zachovali a podle toho svatě a pobožně živi byli, přikázání Božích zoumyslně nepřestupovali.

2. Poroučí se vám rychtářům a konšelům o tom a přikazuje, abyšte všelijakých neřádův, kteřížby proti Pánu Bohu byly i proti JMti Pánu a dobrému pořádku nikoliv nedopouštěli a jich nepřehlídali, ale je zastavili a skutečně ty kteříž by se jich dopustili trestali a čehož by vám trestati nenáleželo to abyšte panu ouředlníkovi oznamovali, to učiniti povinni jsouc pod závazkem svým a pro uvarování se skutečného JMti Pána na vás k vejstraze jiným trestání.

3. Lání všelijaká, přisahání, hromování, nevážná a oplzlá mluvení, buď z obžralství neb z oumyslnosti aneb z zlého obyčeje, ty se všem přísně zapovídají, a vám rychtářům a konšelům o tom se přikazuje, abyšte slyšíc aneb sobě oznámeno majíc, žeby se kdo tak nezachoval, skutečně takové tak trestali aneb p. ouředlníku, čím byste svládnouti nemohli, oznamovali. Jestli žebyšte pak sami toho se dopouštěli, jiným ku příkladu nejsouc, aneb na jiných že byšte to přehlíželi, sami vy z poručení JMti Pána dostatečně trestáni býti máte.

4. Vy obec všeckna rychtáře a konšelů abyšte poslušni ve všem dobrém byli, pod trestáním přísným abyšte se z nich žádnému neprotivili.

5. V karty, v kostky, v kuželky i jiné hry všelijaké ty se vám na konec zapovídají všem, aby žádný

u sebe jich nedopouštěli ani sami nehrali o peníze ani o pivo; a kdožby se toho dopustil, krčmář i s těmi kdožby hrali dostatečně trestán bude pod pokutou 2 kop a vězením.

6. Kteří krčmářové piva šenkujete, lidem dávejte pivo v spravedlnosti bez fortele: k tomu rychtářové i konšelé bedlivě dohlídejte.

7. Všem se krčmářům o tom přísně ukazuje, aby žádnému domácímu též i přespolnímu, kterýž toliko na kvas a na řadování do krčmy přišel s zbraněmi nedali jíti, ale prve nežli by jemu piva dáno bylo, aby tu zbraň krčmář od něho vzal a ji schoval a jemu ji nevracoval dotud, dokudž by od něho v pokoji domů jíti nechtěl. Jestližeby pak krčmář ty zbraně dáti nechtěl od sebe a skrze to bylo u něho svády a bitvy se staly, tehdy každý krčmář o tom poručení od JMti Pána aby věděl, že nejprve sám jakožto původ a příčina té bitvy dostatečně o to trestán a pokutován býti má.

8. Nočního sedání přílišně dlouhého žádný krčmář aby u sebe nedopouštěl kromě lidem přespolním a přes svět pracujícím a živnosti sobě dodávajícím; a když by se kdo podnapil, aby jemu více piva dáváno nebylo pod trestáním.

9. Přikazuje se vám krčmářům také o tom, aby žádný z vás přes x grošův bílých vejše žádnému za piva nečekal a nevěřil, poněvádž se to očitě vidí, že mnozí skrze své ožralství a pro volné od krčmářů za piva jim až do velké sumy věření grunty JMti Pána spouštějí, a sebe sami, manželku a dítky své hanebně o živnost připravují; tolikéž i krčmářové skrze tu příčinu za piva svým věřitelům platce býti nemohou a také sebe skrze to zavozují. Jestli žeby pak který krčmář přes tuto zápověd komu za pivo věřil více, takovému žádnému více přes patnácte grošů bílých dluhu na žádném za pivo dopomoženo nebude, nýbrž k tomu trestán býti má.

10. Přástev, tancův žádný u sebe aby nedopouštěl v krčmě ani jinde, a kdyžby je u sebe dopouštěl, ten pokuty JMti Pánu jednu bečku soli dáti má.

11. Kdyžby jeden druhému grunt prodal, hned abyšte s rychtářem a s konšeli k rejstrům gruntovním na zámek šli a to sobě do knih zapsati dali, tak aby skrze zápisu neučinění zmatkové se nedáli.

12. Rolí a luk jedni druhým bez vědomí a povolení pana ouředlníka abyšte nezastavovali, ani od gruntu neodprodávali bez dovolení pana ouředlníka; bude bez toho a trestán skrze to bude.

13. Jedni na druhých gruntech abyšte neosívali, ale aby sám k svému užitku hleděl na své roli osívati a roli nespouštěti pod trestáním. Pakliby skrze nemožnost sám oseti roli své nemohl, o tom panu ouředlníkovi aby oznámil a na čem to pan ouředlník postaví, tím se každý bude moci spravovati.

14 Peníze gruntovní, purkrechtní aneb syrotčí aby na právě kladeny bývaly a ne pokoutně, aby v tom zmatku nebylo činěno.

15. Souhrady a ploty ty abyšte dělali a opravovali když jest toho potřeba, a to obzvláštně při svatém Jiří, tak abyšte jedni druhým škody dobytky i jináče nedělali; kdožby toho neučinil a plotu i všelijaké hradby neopravoval, tehda skrze to trestán bude.

16. Jestli žeby kdo v škodě na roli své anebo na lukách cizí dobytek zastíhl, tehdy hned ten dobytek zajíti a ku právu k rychtáři neb k konšelu obvesti, aniž se na dobytku nerozumném prchlivě mstíti a jej chromiti má, a rychtář s konšely tu škodu opatřiti spravedlivě k nápravě aby to přivedli a zoumyslné škodu a často činící a všelijaké nevole panu ouředlníkovi oznamovali.

17. Kdožby se pak nočních pastev na lukách cizých dopustil i žití trav, a ten postížen byl, tehdy má v městě před rathouzem k kříži za hrdlo i za ruce přikován býti jako jiný zloděj, a potom z gruntův panských aby se ihned vyprodal a vypověděl.

18. Ourok aby vybírán byl na dvě neděle před svatým Jiřím též i před svatým Havlem, a to na minci dobré v tomto království českém berné, a kdožby k tomu pak času ouroku sobě nepřichystal, ten o to dostatečně trestán býti má.

19. Kdyžby od pana ouředlníka do které vsi z zámku cedule poslána byla k rychtářům neb konšelům, ty sobě hned bez prodlévání přečísti dejte, a co se píše pilně vykonávejte.

20. Na roboty případné a náhodní kdyžby vám od rychtáře z poručení pana ouředlníka jíti neb jeti kdy rozkázáno bylo, k tomu abyšte společně hotovi se najíti dali a se vší pilností vykonávali, aby tak jedni podle přísloví netáhli a druzí tomu se dívali pod skutečným trestáním; a to aby se pořádkem dobrým a zároveň mezi sousedy dálo každý rychtář v své vsi to bedlivě spravovati a říditi má.

21. Kdyžby kterému z vás jaká kdy potřeba toho nastala, žebyšte k opatření svému pana ouředlníka potřebovali podle příhod a potřeb kdy nastalyliby rozličných, tehdy o takové své potřeby v každou středu ráno prve než byšte co jedli a pili jakožto v den na to odložený na zámek najíti se dáti a slyšáni i v potřebách vašich opatrováni býti máte; a v sobotu ráno za díla potřeb všelijakých na panství JMti Páně placeno vám býti má; jiní pak dnové k jiným prácem a zaměstknáním od pana ouředlníka obráceny jsou; však jestliby potřeba jaká pilná buď JMP. neb vaše toho byla žeby prodleváno s ní býti nemohlo a řád tento zrušen býti musel, jedenkaždý že volný přístup vždycky v takové potřebě před pana ouředlníka míti bude, o tom konečně věděti má.

22. Jakož se někdy z dopuštění Božího přitrefují přívalové a povodně veliké tak, žeby někdy znamenitá škoda JMPánu na rybnících se státi mohla, podle toho také i jiným lidem, protož se vám o tom přísně poroučí, když byšte při které vsi o takové škodě přezvěděli, aneb žeby se pokřik stal a věděti se vám dalo, abyšte hned všickni bez meškání běželi tu kdežby náleželo a hájiti pomáhali, jakžby vám ukázáno bylo.

23. Struhám panským, kterýmiž se voda na rybníky žene, abyšte nepřekáželi, ani vody z nich nesráželi, ani lnu ani konopí v nich neb v rybnících močili; jestližeby se kdo pak tak nezachoval, tomu se každému takové konopě do dvoru i lnové poberou.

24. Poroučí se vám také o tom abyšte kachen nechovali aneb ven z dvoru nevypouštěli, poněvádž jsou při rybnících JMP. na škodu; pakli by je kdo přes toto poručení ven vypouštěl a oni na rybníce přistíženy bu-

dou, tehdy se tomu každému potepou a poberou; k tomu ještě pokuty JMPánu 2 kopy dáti musí.

25. Do lesův panských abyšte bez hájných na drva nejezdili ani v nich sekali; jestli žeby pak kdo v tom postížen byl, má od hájných na zámek jako jiný zloděj přiveden býti, a tak k němu o to jako k jinému zloději přistoupeno bude.

26. Lovův a všech myslivostí v lesích, v řekách, v rybnicích, v struhách abyšte prázdni byli pod přísným trestáním; a jestli žeby kdo od druhého to viděl a na něj toho neoznámil buď rychtáři aneb panu ouředlníku, touž pokutou jakoby sám lapal trestán bude.

27. Kdožby kolik z dobrých lidí myslivost provodil na panství JMP. buď s chrty neb s ručnicí aneb jinak všelijak při kterékoliv vsi, zvláště těch jimž JMP. na gruntech svých zapověděti ráčil, hned kdožby je byl uhlídal aby oznámil rychtáři a konšelům, a oni aby ihned vyšli a zvěděli kdo jest a to na něj osvědčili a dali znáti na zámek panu ouředlníku; pakliby ten stavu rytířského nebyl, abyšte jej ihned vzali a na zámek panu ouředlníkovi přivedli; — jestli žebyšte se tak nezachovali, o tom sami dostatečně trestáni býti máte.

28. Kdyžby pak vám koliv od pana ouředlníka z zámku oznámeno bylo, abyšte na lov šli, tehdy všickni v místo vám oznámené abyšte se bez meškání společně najíti se dali; pakliby kdo sám nešel aneb na svém místě hodného neposlal, neb žeby malé pachole poslal, aneb žeby jiný před jinými z lovu domů šel, ten takový JMPánu jeden korec ovsa dáti povinen bude.

29. Psům z vůle a poručení JMP. aby žádný z pastevcův sebou na pole pojímati nedal, ani do lesův sebou nebral; ale každý svému psu aby nohy přední po svrchní pazour utal; kdožby se pak tak nezachoval, pokuty JMPánu dva korce ovsa dáti má a k tomu ještě trestán vězením býti.

30. Vy rychtářové každé čtyry neděle k sousedům svým dohlídejte, aneb osoby k tomu oberte, a nařiďte aby to bedlivě přehlíželi, jak se u koho topí aneb jak se každý šetrně v svém domě při ohni chová; to čiňte konečně pod skutečným trestáním.

31. Oheň kdyžby od koho skrze zoumyslnou neopatrnost a všetečnost vyšel, a ten žeby hned pokřiku neudělal ažby se již oheň rozmohl, a takby sám sebe i jiné sousedy své o statečky své připravil, ten takový na hrdle trestán bude; a kdyžby pak koli již z dopuštění Božího oheň vyšel, tehda sousedé všickni hájiti a sběhnouti se máte.

32. Poněvádž dobrý řád mezi vámi nařízen jest, že háky a žebříky obecní k takové potřebě míti máte,

33. Vy rychtářové a konšelé pilně k tomu dohlídati hleďte, aby skrz zoumyslnost a lehkomyslnost lidí to pokaženo nebylo, tak žeby snad potom v potřebě takové hoditi se nemohlo; a jestliže ještě v které vsi hákův a žebříkův obecních nemáte, tehda abyšte ihned na obecní groš zjednali o tom se vám přísně poroučí.

34. S světly žádný aby nechodil do chlívův, do stodol, do krčmy bez lucerny zvláště pak s loučí; pakliby se toho kdo dopustil a na něj to uznáno bylo, tehda o to dostatečně trestán býti má.

35. Předíva v jizbách a v světnicích ať sušena nebývají, lečby místo bezpečné pro oheň dostatečně opatřeno bylo.

36. Vy rychtářové abyšte z lehkých příčin mimo zvláštní potřebu panskou neb obecní hromady nedělali a obce nesvolávali pod trestáním; jestli žeby pak při kterých při obeslané hromadě z rozkazu pana ouředlníka aneb z kterých obecních hodných příčin který soused zoumyslně při jiných, neopovědíc o tom rychtáře, najíti se nedal, ten takový každý ač sousedem pokuty dva groše bílá česká dáti má, k tomu kládou den a noc ať jest trestán.

37. Poválečův a zhoubcův zemských všelijakých nepřechovávejte, ani jich jakým vymyšleným spůsobem fedrujte; nýbrž stalliby se na zhoubce zemské od koho kdy pokřik, abyšte hned všichni bez meškání honiti jej pomahali a to pod hrdlem ztracení.

38. Poroučí se vám každému o tom přísně, abyšte slibův a rukojemství na jiná panství nečinili, a jestliže se pak kdo toho přes toto poručení dopustí, ten sám se vyvozovati musí a proto přísně trestán bude.

39. Syrotkův panských žádný sám sobě ani jiným aby nepřistavoval; ale takové syrotky abyšte na Nové Leto stavěli na zámku před pana ouředlníka, a ty on bude přistavovati v ta místa, kde se jemu líbiti bude a také žeby s dobrým syrotků bylo.

40. Syrotkům ani žádnému jinému peněz s práva aby pouštěno nebylo na panství JMP. ani jinam bez vědomí pana ouředlníka; též syrotkům, kteříž u vás slouží, peněz na marné věcy abyšte nedávali, neb při vánocích o novým Letě z jejich mzdy panu ouředlníku počet učiniti musíte.

41. Čeledi jedni druhým abyšte neloudili, a kdožby o tom usvědčen byl, ten o to trestán bude. Item také čeledi vandrovní aneb zbytečné od jiných hospodářův podle zřízení zemského aby žádný z vás bez listu a vědomí pana ouředlníka nepřijímal; pakliby se kdo toho dopustil, ten pokutu na to uloženou dáti musí a ještě skrze to trestán býti má.

42. Kteří luky vedle řeky máte, o tom se vám přikazuje, aby žádný břehu nezasekával a toku smyčím nessužoval, tak aby voda u veliké povodně odpad volný míti mohla a JMP. i vám také škody nečinila; tak se chovati hleďte pod přísným trestáním, na to rychtáři a konšelé vycházejte.

Z opisu současného*)
J. K. Rojek.

---

*) Uvedené tuto zřízení selské panství novoměstského opsáno jest před lety, a sice z přepisu nalézajícího se v kancionálu, pocházejícím z počátku XVII. věku, kterýž tehdy byl v soukromých rukou v Náchodě. — Podobná zřízení selská byla zajisté jako v Němcích i u nás na každém asi panství a ačkoliv zřízení ta nevyplynula asi z práva domácího, českého, jelikož poměry selské spočívaly na právu emfiteutickém, německém, avšak jsou zajímavým výrazem doby, z které pocházejí a zasluhují v každém ohledu pozornosti každého zpytatele naší minulosti, i bylo by zajisté na čase, abychom jich více poznali; rovněž tak odporučujeme pozornosti obecnější v §. 36. vzpomenuté hromady selské, jejichž zřízení a jednání se zajisté v ledakterých zaprášených aktách zámeckých uchovalo; v nich zajisté mnohá stopa obyčejového práva domácího se objeví.

obsahovalo, ohledali jsme r. 1858 a popsali tolikéž v Památkách Arch.; jak však s celou tou sbírkou později bylo naloženo, a kdeby se ona asi nyní buďto celá aneb alespoň z části nacházela, to nepodařilo se nám až po tu chvíli vyhledati.

Ant. Rybička.

K dějinám převratů Kutnohorských v XV. věku.

Podává *Josef Šimek.*

Husitské války tvoří v dějinách českých epochu; boj vedený mezi Čechy a Němci zjevně a urputně skončil pro Čechy vítězně. Mnohá města, kteráž do 15. věku byla německá, otevřela brány Táborům a stala se českými. Tu stojí v prvé řadě Hory Kutny, jež během válek husitských zcela jinou tvářnosť na se vzaly; neboť kdežto ještě r. 1420 „bohaté a hrdé sousedy německé Kutnohorské pobádala vštípená nechuť národní k zuření proti Čechům co kacířům“, shledáváme již r. 1426 a násl. české zápisy v knihách městských, šepmistry a konšely pouze z Čechů volené! — Pokusili jsme se k dějinám této významné změny národnostní na Horách v následujícím článku příspěvek podati.

* * *

Bojuje proti Čechům pobýval v prvních dobách Sigmund rád na Horách Kutných, jemu cele oddaných; sem hrnuly se za ním velké zástupy Němců i katolických Čechů, kteří z Prahy i jiných měst pro víru vyhnáni byli. U Sigmunda hledali podpory, žádajíce ho zároveň, aby jim ku ztraceným statkům dopomohl. Hory Kutny tehda německé staly se takto ještě mocnější baštou Němectva v Čechách i nepřátel husitství. Když pak horníci, „fanatičtí to nenávistníci jazyka českého“, vedle jiných ukrutností výpravy na svou pěsť podnikli proti Přelouči a Chotěboři, tu vypravili se v počátku roku 1421 Pražané a Táboři pokořit horníkův, jsouce odhodláni proti nim vystoupiti jako proti největším nepřátelům. O tom zajisté byli horníci přesvědčeni a odevzdali raději své město bez boje Pražanům a Táboritům (24. dubna 1421), začež jim Pražané po jistých úmluvách, zvláště „pro zachování toho klenotu království českého“ listinu dali, v níž udávají, že „všecky nechuti, nelibosti a škodlivosti nám (Pražanům) kterakkolivěk a na čemžkolivěk učiněné pro pána boha míjíme a odpušťujem dobrotivě“, však „znamenitě vymiňujíce, jestližeby kdo z měšťan *usedlých neb hostinných* anebo kterých pomocníků pánů horníků a jich obce ze svrchupsaných čtyrem kusům spasitelným a spravedlivým od nich přijatých a k nim přistoupených kterakkolivěk odpíral, jim se protivil, jich za spasitelné a křesťanské přijíti nechtě, takový má jist *a bezpečen býti a u Hory s svým se vším statkem za ¼ léta od úmluvy učiněné přebývati bez překážky všeliké* ..... Pakliby se komu nezdálo k těm kusům přistoupiti, ten *může v tom čase v smlouvě uloženém* s svým se vším statkem movitým (nemovitého *trhem neb vzdáním odbuda) i smí se vší čeledí svobodně*, dobrovolně a bezpečně *se vybrati a vystěhovati*, kamžby se komu z nich nejpodobněji zdálo.“

Horníci zapsali se v jiné listině Pražanům proti Sigmundovi, jímž prý „proti všemu jazyku českému nad jiná města zavedeni“ byli a slíbili, že ve všem říditi se budou Pražany a přijímati od nich úředníky budou tak dlouho, dokud nebude krále řádně korunovaného. [1])

Že z Hor velmi mnoho horníků v této době se odstěhovalo, již z toho souditi možno, že i sám mincmistr, známý Mikeš Divůček, z Hor odešel; [2]) když se o nového mincmistra jednalo, prosili horníci o Petra Zmrzlíka ze Svojšína, jenž byl před Divůčkem již mincmistrem, ale pro příchylnosť ku kališnictví 1419 od Sigmunda byl sesazen. Tu stalo se horníkům po vůli a Petr dostal v Chrudimi od polních hejtmanů táborských a Žižky poučení a uvázal se v úřad svůj.

Avšak Petr Zmrzlík, jenž měl právo sázeti konšely, vykonávati vyssí soudnictví jak ode dávna mincmistři činili na Horách Kutných, zemřel již v srpnu téhož roku a po něm vystřídalo se rychle několik osob v mincmistrovském úřadě. [3])

Zatím uplynula v měsíci srpnu ustanovená lhůta oněm katolíkům, kteří ke čtyřem kusům přistoupiti nechtěli a Hory proto opustiti měli. A skutečně stěhovali se mnozí přísní katolíci a Němci z Hor; ale jsou přepadeni a od lidu venkovského oloupeni, takže smutně se do Hor vraceli, by tu čekali příchodu Sigmundova, co zatím vlažní katolíci novému pořádku se podvolivše ke 4 kusům aspoň na oko přistoupili. Že slíbená prve věrnosť Kutnohorských horníků byla lichou, to dobře Pražané tušili, a proto dal Žižka, když již Sigmund s novým vojskem přes Humpolec se blížil (pros. 1421) rozhlásiti, by pamatovali horníci na sliby učiněné, že Pražané i táborští hejtmané hotovi jsou dáti za ně své životy. Nicméně Hory dostaly se zradou v moc Sigmundovu, když byl Žižka s vojskem odtáhl. Avšak Sigmund nebyl tu dlouho pánem, neboť po známé porážce vojska svého u Nebovid (6. ledna 1422) neměl se ani v oblíbeném svém sídle za jista a uzavřel, že odtáhne, ale „klenot království českého“ že úplně zničí, by nepřátelům se ho neporušeného nedostalo. Oznámiv tedy vůli tuto měšťanům sobě oddaným vyzval je, by město opustili, což se i stalo. V noci po řečené bitvě jest město na čtyřech stranách zapáleno, co zatím Sigmund se svými věrnými Hory opouštěl. Přikvačivší do města Pražané a Táboři jali se požár hasiti, a to se jim i částečně podařilo, takže

[1]) Palackého Archiv I. 199. 201. 202.

[2]) V předmluvě ku svým Starým Pamětem Kutnohorským praví Kořínek, že Čechové tvrdí, že tohoto roku také Jan Faust z H. K., když mnoho horníků pro kat. náboženství před Husity odešlo, do Štrasspurku se odstěhoval.

[3]) Byl to Oldřich Vavák z Hradce, jenž zemřel již v září t. r. Po něm byl Mikuláš, vedle něhož ustanoven „svrchným písařem“ Diviš ze Srbče. Tento byl 16. prosince ustanoven za nejv. správce urbury a „dolejšího veksle čili měny“ na Horách s nařízením, aby ji k rukám Pražanů spravoval týmž způsobem jako před válkou Mikuláš z Lobkovic, nejv. písař urbury. (Tomek. D. P. IV. 201.)

[illegible] za [illegible] Tu [illegible] se Hor, po [illegible] s mor Pražané a již [illegible] 1422 [illegible] Sigmund Korybutovi Hanu Ostrovského z Malešova [illegible]. Když pak v následujícím roku Žižka s Pražany se zmocnil [illegible] se po [illegible] s Malešova (17. června 1424) proti Horám, [illegible] Pražané [illegible] a vypálili [illegible] tak že [illegible] již 1422 před zkázou [illegible] byla pomocí Táborů [illegible] [illegible]. Kdyby [illegible] Tu [illegible] dopálení Žižkou [illegible] se [illegible] a požitky mince [illegible] s Tábority; jinak požitky Hor [illegible] zřízení [illegible] jim r. 1421 již po[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]).

[illegible] Žižka vypálil Hory Kutny zaslouží a tak důvod [illegible] české národnosti pojetiti. [illegible] Hora [illegible] Bohuslavem, [illegible] nejmenem [illegible] domovní zahrady. [illegible] a což k tomu přicházelo po [illegible] na Horách [illegible]. A jakož [illegible] za české paměti Jana Žižky a Jana Hejzlera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. O tom dovídáme se [illegible] z roku 1428, z níž uvedená [illegible] z mladších zápisů nejstarší knihy Kutnohorského [illegible].

[illegible] R. 1428 [illegible] Bartoš hutmajtr po [illegible] od Táborů post exustionem [illegible] téhož roku připsali konšelé mlynari [illegible] v knihy měst. k jmění a požívání [illegible] práva a každého řádu obci této příslušného, *neb jest jemu od hauptmanův a od obcí polných dána týmž právem, jakož jsou jiným domy a zahrady rozdávány*; ze zahrady platiti má jen lozunk. Když pak dluznici zejména Beran a Mráz žádali k Thomovi na zahradu pro dluh Kra[illegible], „konšelé podali jim obojí stranu *k rozsouzení polným bratřím*. A tak Ambroz a Oltk tehdy mincmajstrové na Horách mezi nimi jsou vypovědeli, aby Thoma Beranovi za 5 hřiven dal půl páté a to jest splnil." Téhož roku dostalo se dle práva, které přisoudil hejtmanům a bratřím pro zákon boží bojícím (per capitaneos et fratres pro lege dei zelantes) domův: Ambrozi z Prahy, t. c. mincmistrovi, a Vác. Vodičkovi; dále přijal „Martl. Rysavý, jakož se po vypálení rozdávalo ten dům u tří králův i s průchodem". Současně potvrzuje se zkrze hejtmany táborské Vác. Libakovi a manželce jeho Vance plné právo k domu ležícímu u vysokého kostela, tak jak před vypálením [illegible] exustionem [illegible] dům byli koupili od Václa[illegible].

Nové podělení o statky Kutnohorským nebylo se obávati, že o statky zase přijdou, když by se i vypuzení majitelé vrátili, neboť i toho je uranila uvedená již taborská listina, v níž výslovně se praví, že „nejsou vinni statků [illegible] s [illegible] těm z uteklých, kteří jsou dříve od nich utekli s krajem uherským aneb kamžkoliv zákonu božímu protivné se jednaly ty vyměňujíc, kteří jsou s bratřími Pražany byli proti nám Táboritům zasli, těm jich statkové [illegible] domy, zahrady a jiné mají zase navráceny býti, jakož na sjezdném míru mezi námi a Pražany [illegible] jest". Tím dostáno bylo tedy i Pražanům, které Žižka 1424 byl vypudil, aby na Hory se vrátili a statků svých se ujali, takže rokem 1428 jakž i zápisové v knize nejstarší ukazují, počíná se místo novým obyvatelstvem oživati: z ožazených zdí povstávají bydliště nová, která nevyrovnají se snad nádherou starým domům, z nichž však ozývá se nyní naprosto český. —

Zajímavo jest, že mezi zápisy z let po r. 1428 nalézáme zprávy o několika bojovnících táborských, kteří odložíve zbroj a odřeknuvše se rysku válečného, na Hory se odstěhovali a tak ku počeštění [illegible] království nemálo asi přispěli. L. 1431 koupil Mikuláš ze Suchdola mincmistr, z bratří táborských, dům na náměstí Slunce ke kostelu sv. Barbory, který kdysi Jak. Kaufmanovi náležel.[9]) Téhož roku koupil Jan „notarius de exercitu Thaborienšium" s Marií manželkou svou dům za 17 kop na náměstí, na němž řezníci prodávají a to vedle domu Semenka a vedle domu, na němž namalováno bylo slunce (in qua depinctum est signum solis);[10]) téhož roku koupil bratr Václav, „někdy Tvaroh, někdy rychtář z Hlouška a tehdy setník vojska tabor-ského polního", a manželka jeho Maruše zahradu s domem v Hlouškách za 52 kopy.[11]) L. 1433 za šepmistrovství „bratra" Petra Ocka koupil si Václav z vojska táborského (de ex. T.) dům u brány Kouřimské za 53 kop od Václava zvaného velmi nepěkně, totiž „jedenáct sviní"; téhož léta koupil Řehoř písař (sceptor) z vojska táb. dům v ulici jdouce na rybný trh za 20 kop, dále koupil Mikuláš Srš „z vojska polního táborského" dům na dolejším městě za 17 kop, Filip ze Seče setník (centenarius) z vojska táb. pořídil si domek na olověném trhu za 11 kop a konečně koupil si téhož roku Jan řečený Ahnek z vojska sirotčího domek za 8 kop. Následujícího roku (1434) koupil Jakub z polního vojska dům na rohu pod rathouzem za 12 kopy od Matěje Chadyma a dodává v zápisu, že poroučí dům ten, kdyby jej bůh nezachoval, Matěji od Dubu. Současně prodal Mikuláš z polního vojska

[illegible] Dotýkaje se této události Koranek praví na rozličných místech své kroniky: „Hora od Žižky z gruntu vypálená", „Zhár Žižka" „Ten zlé paměti Žižka celé město v prach a popel obrátil [illegible] tehdaž havířstvo do cizích zemí se rozešlo a na H. K. pouštka byla" „Ž. spálil radní dům s celým městem", „Po r. 1424 toliko 3 domy a jedna stodola, jak staré paměti uči, obstály", „s Horou od táb. zhání vypálenou všecko (paměti z dob Vác. II.) zabynulo" „Ž. nejznamenitější horské paměti popálil, které potomstvu oznámiti by zasluhovaly".

[illegible] Tomek D. P. IV. 303.

[illegible] R. 1427 byli dva, Ambrož a Mikuláš.

Orig. v archivu Kutnohorském, opis v Palackého Archivu IV. 190.

[illegible]) Lib. memor. 1426—1489 B 2, 4 a 9; zápisy jsou dílem latinské, dílem české, což z textu jest zřejmo.

[illegible]) D 10 tamtéž. Ještě r. 1457 dovídáme se o tomto Táboritovi, že předstoupiv před šepmistry a „pány, kteří v knihách sedělí", dal zapsati Marketě, manželce své, dům v mincířské ul. na rohu vedle Vršavé vdovy a mezi ulicemi, z nichž jedna vede na koňský trh, druhá k sv. Barboře, se vším hospodářstvím i příslušenstvím, ložním rouchem i vším ostatním (P. 4 tamtéž).

[illegible]) E. 7 tamtéž.

[illegible]) E. 9 tamtéž. Nedá se nikterak určiti, je-li tento Tvaroh týž, o němž Palacký (IV. 2. 269) vypravuje, jak u Plzně proti Prokopu Hol. násilně vystoupil, načež na krátko hejtmanem Táborův učiněn byl; jméno a titul hejtmanský domněnku tu by podporovaly. R. 1448 nebylo ho více mezi živými, neboť manželka jeho Maruše prodávajíc zahradu Vác. Obročníkovi měla poručníka Petra (N. 2 tamtéž).

dům u Kouřimské brány Ondráčkovi za 16 kop [12]) a Martin Vlasatka, bratr Táborita (frater de ex. T.) a manželka jeho Běta koupili si dům na dolejším městě za 70 kop od Ondřeje z Janovic, řečeného Mrhač. [13])

Uvedli jsme celkem 10 husitských bojovníků, kteří v letech 1431—1434 do Hor se přistěhovali a tu domy si zakoupili; stalo se to tedy v době, kdy také Prokop Holý na Horách anebo na blízku již po některý čas se byl zdržoval. Udává se totiž, že r. 1429, když na Hory přišlo z Prahy poselstvo zvát ku výpravě do Míšně, nalezlo tu Prokopa Holého sídlem. [14]) R. 1431 zdržoval se Prokop na nedalekém Horám Kutným zámku [dle Tomka D. P. IV. 508], neb snad na Horách samých „oblíbeném tehdáž sídle jeho" (dle Palackého D. Č. III. 2. 132.), když vojsko táborské a sirotčí z Uher s nepořízenou se vracelo; tu později onemocněl, takže se nemohl sněmu v Praze držaného o novém roce 1432 zúčastniti. [15])

Rokem 1434 končí zápisy táborských bojovníků, vždyť učinila bitva Lipanská konec vojskům jejich; snad dal se i některý ze jmenovaných do Hory přistěhovalých Husitů ze svého klidu vyrušiti, snad i vykrvácel pro kalich — bojovaliť Kutnohorští na straně Prokopově vedle jiných 23 měst českých!

Zatím bylo se již r. 1433 stalo velmi důležité usnesení celé obce Kutnohorské, jež podává o tom jasného svědectví, jaký zavládl na Horách duch po roce 1428; usnesení to tím zajímavějším jest, poněvadž časově předchází důležité sněmy Pražské o sv. Janě Křt., po bitvě Lipanské a o sv. Valentině r. 1435. K vůli zajímavosti uvádíme celé znění: „Ambrož z Prahy a Mikuláš ze Suchdola, tehda mincmistrové od obojích vojsk sirotčích a táborských na H. K., Šimon krejčí, t. č. purkmistr, Mikeš hofmistr, Matěj Krupský, Jan Barbořin, Pecha řezník, Petr Očko, Petřík řezník, Petr Chyba, Jan písař, Blažek hrnčíř, Mrázek z pivováru, Zvěst pekař, Vavřinec z domu Frémové, Havlík od Kouřimské brány, Petr Valdyka, Tichý Jan mincíř z Feridanova domu, konšelé přísežní tudíž na H. K. a k tomu obecní konšelé Jan Halda, Thoma Bílejovský, Zikel Neškaredický, Jan Moudrý a jiní všichni konšelé tudíž na H. K. toho léta na radě jsouce s přivolením všech starších i vší obce malé i veliké tudíž na H. K. vážíce a myslíce na to, kterakby budoucí časy zkrze zřízené úředníky a správce tato obec mohla státi a v dobrém trvajíc v lepším prospívati a budoucího zlého zkrze neopatrné úředníků sázení, abychom mohli se uvarovati a vystříci, v dobré vůli svolili jsme a budoucí časy slíbili jsme sobě a slibujem to, což dole psáno držeti.... Nejprv, kdož žádají neb žádati budou bytu aneb osazení v této obci, chcem a přikazujem pro poctivosť této obce a pro řád zřízený, aby takový neb takoví prve než do obce budou přijati, listů sobě odkud jsou svého zachování dobývali, druhé, nyní a potom budoucí časy bude-li kdo neb kteří z cizozemců Poláků, Srbů, Slováků, Němců, Uhrů neb kteréhokoliv jazyka *aneb z dřevních horníků* do této obce přijat, chcem a přikazujem, aby takový neb takoví *v knihy městské zejména byli napsáni.* Třetí, chcem a přikazujem, aby tato obec a konšelé, kteří po nás budoucí časy budou cizozemcům *aneb lidem jiného jazyka než českého žádné moci nedávali ani kterého hlasu jim dopouštěli v obci*, dále chcem a přikazujem, aby *konšelství, rychtářství i jiných úřadů znamenitých cizozemcům nebylo dopouštěno....* Naposledy ku paměti této obci toto napsati kázali jsme: Léta 1432 ten týden po sv. Jiří, všech obcí, pánů, rytířů, panošů, zemanů zákonu božímu příchylných byl jest sněm valný tudíž na H. K. a na témž sněmu Jan Čapek z San, hejtman vojska sirotčího a Otík vojska táborského vstoupivše do naší obce mezi nás na vlaském dvoře řekli, vypověděli a nám v obci plnou moc dali a přikázali, aby nižádná osoba, kteréhožkoli důstojenství neb úřadu, *ježto jest s námi usedlý*, aneb ještě v této *obci živnosť, obchody* aneb úřady má neb mají, *aby zření jinam neměl ani měli, než toliko k konšelům a k této obci aby byli poddáni.*" [16])

Když konečně Sigmund za krále byl uznán, uzavřel, že doly Kutenské zase povznese, vyhnané horníky zase v starý majetek uvede a vůbec své oblíbené město zvelebí. I dokládá v listině dané v úterý před sv. Benediktem 1437, že má naději, až vrátí se na Hory starší horníci, že doly stříbrné jako dříve slavny a vydatny budou. I svolal, dokládá, tudíž staré i nové horníky a žádal je, by k obecnému dobrému jednotu utvořili a hory zase vzdělávali. „A tak oni obojí za jeden člověk se svolivše před námi a obecným sněmem vší země české v Praze, den sv. Doroty, zjevně jsou oznámili, všecko co jest kdy napřed v těch záštěch a časích, pročkoli a kterakkoli mezi nimi se stalo z srdce pominujíce... Pak *o tyto statky starých horníkův, kteréž nynější horníci drží*, mají každý s obou stran po příteli vydati a jestližeby se ti smluviti oč nemohli, tehdy toho slovutný Jan z Sútic mincmistr, aneb jiný, kdožby na témž úřadě byl po něm, má býti nejvyšší rozdílce, vždy hledě k obojí straně vedle milosti... Také jestližeby kdo ze starých horníků od dání listu tohoto pořád čtouc do dne a do roka k svému statku, kdyžby mu

---

[12]) Tamtéž F 5, 7, 8, G. 2 a 4.

[13]) O husitovi E. Vlasatkovi dovídáme se (v Lib. hered. 1442—1498 D 1.) k r. 1446, že učinil s Hanou z Chotěboře smlouvu o dům a pivovár i se sladovnou na Kolmarce; koupilť řeč. majetek za 41 kop. Dále mluví se o něm r. 1451 (Lib. mem. 1426—1489 N 7), že zapsal kopu platu věčného na svém domu, pivováru a sladovně na Kolmarku „k té lázni, kterou Šimek znova vystavěl; Šimek Vlasatkovi zapsal jest, aby on i jeho budoucí v té lázni na každý rok jednou do roka jmenovitě v ten úterý po hromicích lázeň zádušní topil za duši Vlasatkovu i jeho příbuzných." R. 1461 prodal s Matějem Bílejovským „starý farrhof naproti vys. kostelu Hansuškovi mincíři v týchž právech, jak sami od pánů byli koupili". (Tamtéž P. 12.)

[14]) Tomek D. P. IV. 447. 8.

[15]) Palacký D. Č. III. 2. 174.

[16]) Lib. mem. 1426—1489 F 4. K tomuto snesení vztahuje se pozdější ustanovení obce velké z r. 1476 (tamtéž P. 31), v němž předem se žádá, „aby kusové podepsaní zachováváni byli". K tomu dodávají se některá opatření; zajímavý jest odst. 8.: pp. obecní chtí míti, poněvadž *v městech odporných Čechův strany kalicha božího nepřijímají v sousedství, alebrž od statků, z měst, městeček je pudí*, aby také páni zdejší nynější i budoucí, po ten den žádnému kdož se s obcí v přijímání těla a krve p. Ježíše pod ob. způsobem nesrovnává, domů nezapisovali, ani kupovati dopustili." [K tomu dodává se písmem ze století sedmnáctého: „Tento artikul protržen, když Jindř. Velvarskému, muzikáři, který se odporného náboženství přidrží, zakoupení povoluje. Anno 1622.] Dále zajímavý jest odst. 10., kterýž zní: „St. žádali, když čas obnovení rady přichází, aby páni konšelé *nepsali žádných cizozemcův* ani jiných kalichu božímu protivných, než *ty, kdo jsou jazyka českého*..... a to, aby činili pro uvarování podezření zlého, obyčej předků svých, který za právo držíme, zachovávajíce."

to oznámeno bylo, se nevrátil, ten potom právo své na tom ztratí, a to všecko vedle práv a listů tomu městu od našich předků daných na obec má spadnouti." [17])

Avšak rovnání sporných záležitostí za života Sigmundova i po jeho smrti, ač dálo se před mincmistrem, nebralo žádného konce a nevedlo k žádoucímu cíli, nemohlíť se staří majetníci s novými nikterak srovnati. [18].) Proto vydal král Ladislav 7. května 1454 novou listinu této sporné záležitosti majetkové se týkající a 15. června 1454 potvrdil uvedenou listinu Sigmundovu. V listině Ladislavově ustanovuje se v domech v městě a na předměstích, na kteréž staří horníci právo a spravedlivosť prokáží, ale které po smrti Sigmundově drží, nebyly-li zvláště velikým nákladem provedeny, takto: domy mají ti, kteří k nim právo mají (tedy staří horníci) šacovati a šacuňku polovici dáti — noví držitelé jim v té ceně pak domy postoupí; chce-li nový majitel dům podržeti, dejž šacovanou polovici tomu, jenž právo k domu tomu má. Kdo z nových obyvatelů dům nákladně vystavěl, ten dejž si také od bývalého držitele dům ten šacovati: chce-li dům bývalý majitel, dejž dvě třetiny šacuňku, chce-li ho nynější majitel podržeti, dejž jednu třetinu bývalému majiteli. — Nato promlouvá se o mlýnech, zahradách, vinicích atd., konečně i doba se ustanovuje, ve které po úmluvě zaplatiti jest ujednanou mezi stranami sumu, tak aby „starší horníci, kteříž jsou při těch smlouvách přítomni byli osobně tudíž na H. K., k čemužby právo měli, toho cíl a rok měli k dovození své spravedlnosti do sv. Václava po těchto smlouvách nejprve příštího konečně; a ti, kteří osobně přítomni jsou nebyli, do vánoc ihned potom budoucích". Kdo do toho času spravedlnosť svou k statku některému by neprokázal, nemá se ani k ničemu táhnouti, aniž práva míti, „ale to má na obec horskou, o čež stál, spadnouti, vedlé práv starodávných tomu městu a té obci daných, plným právem". K listině přidána jest pečeť městská a mincmistrova. [19])

Že se sporná záležitosť skutečně urovnala r. 1454, toho nalezli jsme doklad v knize pamětní zápisův z let 1442—1498 archivu Kutnohorského, k níž připojeno jest na několika listech urovnání sporův. Úvod tvoří slova: „Léta božího 1454 tyto smlouvy počali jsou činiti v obci s starými horníky o statky vedle smlouvy zapsané a nejprv f. 4. die Sophiae:

Jakeš soukenik o zahrádku u sv. Bartoloměje s Ant. Krepsem na 70 grošich,

Havránek o dům na vinné ul. s Fronkou Siket-Martinovou a ženou a dcerou její na 10 kop.

Herink o dům na Páchu s Hrdeskou a jeho ženou na $^1/_2$6 kopy" — atd.

Celkem spočítavše smlouvy, shledali jsme, že přihlásilo se 236 stran, jež o zboží mezi sebou se urovnaly; zajímavo jest, že přišli na Hory o své statky se hlásit bývalí Kutnohorští majitelé, zvláště z Něm. Brodu, Jihlavy, Brna, Znojma, Prahy, Vídně a Prešpurka, takže směr a cíl bývalých horníků z toho vysvítá. Zašit jest také lístek nadepsaný „sbírání peněz z úmluv o statky s starými horníky, jakož p. mincmistr rozkázal slovem p. správcovým bráti polovici (?)", načež následuje seznam takto: Od Šimka koželuha 1 k., od Fričové řezníkové 2 k. atd. —

Tím tedy byl převrat na Horách dokončen a sankcionován; že při tom český živel získal, ukazují následující doby dějin Kutnohorských.

Než vraťme se ještě ku smlouvám z r. 1454, kteréž jsou nad míru důležity již proto, že stav majetku ustálily dokonale a trvale, — kdo po naznačeném shora terminu (do sv. Václava 1454, neb i vánoc 1454) se ku svému bývalému majetku nepřihlásil, ztratil veškeré právo. Také k této věci nalezli jsme doklady. R. 1466 hlásil se totiž Petr Šafář z Prahy o roční plat 6 kop ze dvora Přítockého a dotvrzoval to i listinami. Avšak místo, aby byl dosáhl práva, dostal pokárání od mincmistra a Kutnoh. konšelů, proč že se nehlásil, když ještě Feridan živ byl, jenž o tom všem věděl, a dále „poněvadž také víš, kterak za krále Ladislava provoláno bylo po všem tomto království, kdožby koliv ze starých horníkův i jiných měl právo k čemužkoli, buďto zde na Horách neb okolo, což k Hoře přísluší, aby právo své okázali do času JMtí kr. uloženého, že se jim má dáti spravedlivě od *horníků, jakož se jest stalo*". [20]) Že domy spláceny byly, také můžeme doložiti. Čtemeť, [21]) že r. 1456 (dvě léta po smlouvách) splácel Matěj Kyzlink „dům ležící na rohu podle dlouhé ulice pod lúběmi platěnými dle smlouvy obecné s starými horníky"; r. téhož splatil za Kyzlinka Hanuš mincíř ze Selnice 80 kop a stal se držitelem domu uvedeného dovoliv užívati Kyzlinkovi „světnici, komnatu a jednu pivnici".

Z uvedených dokladů patrno, že od r. 1428—1454 stavěno bylo horlivě na Horách a z poustek vyvedeny byly některé i „nákladné" budovy; avšak ještě po r. 1454 bylo mnoho domů zbořených a opuštěných, [22]) k nimž nikdo se asi nepřihlásil a proto obec je buď levně prodávala neb i darem dávala. Tak dostal 1458 Vaněk Svadlý, písař, *místo pusté* proti vysokému kostelu, „aby tu poustku stavěl sobě ku požitku a městu a obci ku cti". [23]) Téhož roku také starobylá radnice (starý rathúz, ve kterém sedali páni před r. 1424), která úplně shořela za velkých pohrom r. 1424, byla od pp. šepmistrů, konšelů i s obecními pány rozdána takto: Jeden kus „rathúzských zdí" dostal Jakub, syn Kuncův „k stavění, držení, jmění a požívání", druhý kus obdržel Janek Radek, švec, třetí kus Janek Slavík a čtvrtý Vaněra tkadlec a po něm Prokop Nápravník, „takou měrou, že oni si tu mají stavěti a se osaditi, jakožto i jiní sousedé". [24])

Byla zajisté stará radnice, jež ležela na obilném trhu, velmi rozsáhlá (páni tehda zasedli v novější radnici, která

---

[17]) Listina jest otištěna u Sternberka: Umrisse einer Geschichte der böhm. Bergwerke I. 2. 113—115.

[18]) Některé smlouvy byly však přece as uskutečněny, neboť 1437 dává Mik. Mnich, dědic nov. mlýna celé právo Thomovi mlynáři a dal se zastoupiti dvěma horníky, kteří pověděli takto: „Teď tento dobrý člověk prosí nás, abychom za něho pověděli, *neb neumí sám česky pověděti*...."; následuje smlouva (Lib. mem. 1426—1489 J. 8). V knize pamětní zápisův [1442—1498, G. 7.] čteme, že pp. určili Vác. Opatrnému z Prahy huť někdy Jašovu za sv. Barborou „vedlé podělení majestátu mezi novými a starými horníky, na nižto svědomí široké od něho, že jest toho nápadu dědic spravedlivý, vedeno bylo jest, kteréžto huti Jošt erkafěř v těch měrách byl jest v držení". Jošt Václavovi huť odstoupil r. 1451. Při tom poznamenati jest, že v letech 1442 až 1450 devět obyvatelů domy a poustky od obce koupilo a toliko jeden od dědice. —

[19]) U Sternberga I. 2. 116—118.

[20]) Lib. memor. 1462 1478, G 5.

[21]) R. m. hered. 1442—1478, K 8.

[22]) Jedna část města H. K. dosud zove se „Pusták", zdali z těch dob?

[23]) Lib. mem. 1426—1489. O 1.

[24]) Lib. mem. 1426—1489, M. 8. 9. N 9. Lib. her. G 2.

stála co nynější šk. realné). L. 1460 prodána jest poustka, někdy „farrhof“, M. Vlčkovi a J. Kozkovi za 4 kopy, [25]) 1462 koupil Gabriel mincíř pusté místo se zahradou na Koňském trhu, [26]) 1468 dali koňselé písaři Vítovi „vidouce službu pilnou“ pusté místo na Tarmarce. [27]) O pustých místech ještě za dalších let se dočítáme.

Že bohatí horníci této příležitosti se chápali, aby místa pustá koupiti, nové a velké, také však i výnosné domy stavěti mohli, jest přirozeno. L. 1469 vzato i v pilnou úvahu na radnici zmáhání se těchto boháčů, jehož výsledkem bylo usnesení, „aby ten, kdož má více domů než jeden, aby je prodal konečně do sv. Jiří nejprv příštího, *aby hospodářů přibylo* a nájemníků, jenž jsou více ku škodě obecné než k zisku, aby ubylo. [28]) Do města bohatého a obživujícího stěhovalo se mnoho nových obyvatelů; bohužel že zápisy o tom teprv od r. 1463, a ještě neúplně svědčí. Dovídáme se, že r. 1463 dalo příjemné 51 osob, r. 1464 26 osob, 1465 35 osob, 1467 30 osob, 1472 a 73 zase 50 osob atd.

[25]) Lib. her. maj. O 8.
[26]) Lib. her. maj. Q 2.
[27]) Lib. mem. 1426—1489, P 16.

[28]) Lib. mem. 1462—1478, H 27. Toto místo doslovně i Kořínek vepsal do své kroniky.

Zprávy o „statcích špitálských konec mostu v Starém Městě Pražském“.

Sděluje dr. *Zik. Winter*. (Pokračování.)

Odtud půjdeme tedy na křižovnický venkov.

V kraji Kouřimském nejbližší křižovnická ves za Prahou byly Ďáblice, o níž Pospíchal neví, kterak se řádu dostala. R. 1610 měla ves ta 9 osedlých a nápravníka, jenž povinen byl „koně a pacholka zbrojného ku potřebě panské na vojnu vypraviti“. Pojem osedlého kryje se asi pojmem sedláka potah majícího. Z Ďáblic vycházelo křižovníkům do roka na hotových penězích 67 kop 49 grošů. Nad to povinni byli poddaní vesničané zimními robotami o deseti dnech, vozbou dříví, oráním na jaře i na zimu po 20 dnech, sekáním 33 provazců dřeva v lese a sekáním i sušením sena i otavy. K tomu ještě o sv. Havle 20 slepic posýlati do domu a 24 strychy ovsa. V obci byla krčma s kovárnou, tu vystavováno pivo křižovnické. V Ďáblicích mívali páni mlýn za 30 kop ročních pronajatý a veliký dvůr s ornými dědinami obsahujícími asi 9 lánů a ještě 7 kop záhonů; krav 60, jalového dobytka 40 kusů, „sviňského pohlaví“ 60 kusů „mohlo“ se chovati. Klisen na ten čas měli ve dvoře paterý potah; ovcí 12 kop, které poddaní k stříži pásali, mimo ně chováno pacholkovi a ovčákovi 90 ovcí; z louky Ďáblické průměrně sena 35 vozů mívali a 20 vozů otavy; ze štěpnice, již zovou velikou, za mnoho kop ovoce prodáváno, „obzvláště když se obrodilo“. To byla ona štěpnice, v níž musili Karlínští poddaní sbírati housenky. Při témž dvoře bývala chmelnice, kteráž rodila obyčejně 144 balíky opojného ovoce. Chudí ze špitála chmel česávali.

Nade mlejnem mívali křižovníci rybník, do něhož nasazováno 30 kop kaprů; do něho sla voda z druhého rybníku, jenž byl nade dvorem; kteréhož násada tolikéž 30 kop bývala.

Mimo to byl maličký rybník ve dvoře, z něhož tryskal živý pramen. Ďábličtí bývali lovem ryb povinni. Nade vsí „jest háj pěkný okrouhlý, slove v Ládvím, stejká se s grunty paní libeňské ke vsi Kobylisům“. V něm sekali Ďábličtí dříví pro potřebu špitální. Jest toho lesa už dnes prořídlý zbyteček jen; malebně lemuje vršíky na obzoře Pražském nad Holešovicemi, a byla by věčná škoda, kdyby jeho křižovníci nešetřili.

Zpráva Pospíchalova z konce století jest o statku Ďáblickém i všech ostatních obšírnější. Vybéřeme z ní vždy jen věci důležitější a zvláště ty, z kterých vysvítá změna statků způsobená vojnou třicetiletou. O Ďáblicích dí Pospíchal: „Obzvláštních památek ve vsi se nevynachází, toliko že tu kostel založení sv. Augustina býval, jakž indulgentia na týž kostel ukazují, kde stával, žádného znamení se nenachází:*) jsou rozličné ve dvoře grunty, odkudž znáti, že veliké stavení bývalo. Ves v ty vojenské příběhy všecka v pustotinu přišla, stavení rozbořeno. Bývala tu veliká věž v prostřed dvora, jak gruntové ukazují, a domnívám se, že z kamení té věže za času generalmistra Berky nynější stavení postaveno jest.“ Pospíchalova zpráva má díl ráz pamětního spisu, díl jest jakous instrukcí hospodářskou, kteráž svědčí, že slovutný kněz spisovatel byl ockonom přemyšlující; o Ďáblických polích dí, že jsou bujná a „když času zimního mokra jsou, že obilí bujností polí zlehne a zpáchne, protož řídce hnojiti třeba. Nyní chová se 10 volův a 10 klisen, nimiž bez pomoci selské všechna pole se zdělati mohou, když toliko čeládka lenosti zanechá“. Počítaje 700 ovcí v Ďáblickém ovčíně Pospíchal dí: „Při témž ovčíně to obzvláště znamenati sluší, že v sedmi létech anebo nejdéle v osmi skáza na ovce přicházívá, jak sem sám toho zkusil; pročež hospodář v ten čas málo dobytka ať zavře.“ O rybníku nade dvorem na ohradě, jejž páčí už jen na 16 kop, dí Pospíchal, že jest hrubě zanesený a poněvadž je v něm voda pramenitá a na vejsluní, že ryby se dosti malé trou a nerostou. Radí, aby se rybník nasadil „drůbeží“. Tím ovšem nemyslí drůbeže dvounohé, než drobné rybičky, jimž od starodávna tak říkáno.

Hloupětín byla druhá křižovnická ves v kraji Kouřimském. Majíc r. 1610 osedlých v sobě osm s nápravníkem, nebývala o mnoho větší vsi Ďáblické. Poddaní povinni bývali roční sumou 50 kop a 5 grošů, robotami ženními (4 kopy), 8 kopami od vožení dříví, 51 strychy ovsa, 131 slepicemi.

Za Pospíchala — po 30leté vojně — bývalo lecčehos toho méně. Platu vycházelo 128 rýnských, slepic odváděno jen 84 (po 7 krejcařích jedna), ovsa jenom 28 strychů, strych po 24 kr. počítajíc.

*) Zpráva r. 1610 nemluví o kostele.

Poddaným bylo sušiti a svozovati do Prahy seno panské a rybníky Hloupětínské loviti. Ve vsi byl panský mlýn se „třemi koly moučnými a stupami“, jehož mlynář pro potřebu špitální 100 strychů žita „bez brání měřičného“ semleti a 15 str. krup udělati povinen byl. K tomu posýlal z mlejna dva krmené kapouny o vánocích do kláštera spolu s „hůsci“, kteráž byla v 60 krejcařích. Nájmu platíval 200 kop. Vojnou asi mlýn velmi pohynul. Pospíchal dí, že mlynář platiti má ročně 40 kop mimo jiné platy, pro kterouž příčinu málokdo na něm obstáti moci bude“. Húsce a 2 kapouni odtud dávány řádu i za Pospíchala ještě. Kapouna ceníl velmistr ve 12 krejcarech.

Obecnější zajímavosti jest zpráva o Hloupětínské skále, kteráž kámen dávala ku Pražským stavbám. R. 1610 mluví se tu o třech lomech bílého kamene pískového, z nichž jeden drželi Novoměstští za ročních 20 kop; ostatní dva měli za ročních 30 kop Hloupětínský obyvatel Kryštof Praj a sirotci „nebožtíka skalníka“. Po vojně zůstával jeden lom zcela pustý.

Z hor viničných Hloupětínských, na něž bylo privilegium krále Václava a jež obsahovaly půl patnácta strychu, řád býval ze strychu pintu vína. Tak od r 1500 za velmistra Matiáše ustanoveno. R. 1595 změněny pinty na peníze a tu bylo dáti ročně málo nad 6 kop. Dva rybníky Hloupětínské byly větší nežli Ďáblické. Násady do nich dáváno po 40 kopách kaprů. Při tom množství zůstávalo i za Pospíchala, jenž cení kopu kaprů v 12 zl. rýnských. Též nasazovány ryby do potoka, jenž slul „Punčoška“. Ten lovívali poddaní o suché dni pro špitál Pražský. Nad rybníkem pěkný dubový háj rozkládal se široko až k Hrdlořezům; druhý byl pod mlejnem o 25 provazcích; ten mezoval s grunty Adama Zapského. Ve vsi byl kostel sv. Jiří, při němž dosavade bratři zesnulí v prach země se ukládají.

Krcmu měli tu křižovníci jen jednu, kteráž ve vojně zhynula. Po vojně vystavěn na její místě ovčín. Pospíchal radí, aby se stavěla nová hospoda kdes u silnice na místě příležitějším.

V kraji Slanském bývala křižovníkům ves Dobřichovice, půl hodiny Karlštejna vzdálená. Majíc r. 1610 v sobě 19 osedlých, nebývala tedy z nejmenších. Málo nad 35 kop ročních platívali poddaní, ale mívali za to hodně robot ke dvoru křižovnickému, jehož obšírné stavení dosud nad Berounkou imposantně se zdvihá; 15 dní robot bývalo na trhání hrachu, kterážto poznámka svědčí tomu, že hrách býval hojností a pravidelností setí svého podstatnou krmí staročeskou — aspoň v křižovnickém špitále.

O robotách ženních dí se jen, „kdyžby toho potřeba ukazovala, povinni jsou pomáhati obilí panské voziti a kteří koně nemají, ti pomáhají na vrstvě dělati“. Mimo to bývali Dobřichovičtí též vázáni posýlati na sbírku vína a do lesů blízkých na lovy. K rychtě Dobřichovské náležela ves Novoklasy s dvěma osedlými, z nichž jeden, sedlák, platíval kopu v rok a dohlédal ve žních, druhý, chalupník, neplatil nikdáž nic, ale musil hlídati lesy na straně Karlštejnské. Ve vsi byla krcma. Pestrá v příčině poddanské byla sousední víska Léthy, též k Dobřichovicům náležitá. Čtyři lidé v ní náleželi křižovníkům, jeden ke klášteru Zbraslavskému a jeden man byl Karlštejnský. Křižovničtí platili něco málo nad 3 kopy a 10 slepic, a mimo to robotovali jako Dobřichovští. Třetí ves k rychtě dotčené náležitá — Hřevnice — byla sice za vodou, ale referent křižovnický roku 1610 má za to, „když ta ves ku správě rychtáře Dobřichovského náleží, že se bude moci z kraje Podbrdského vyníti a do Slanského připojiti“. I tu byli 4 lidé poddaní, platící v rok 6 kop 50 gr., a mající tytéž povinnosti jako ostatní.

Dvůr Dobřichovský měl k sobě 70 kop záhonů orných čili 5 lánů, louky tři, jedna „na struhách“, druhá u Mokropes, třetí „na Blatnici“ slove; z nichž bývalo asi šedesáte vozů sena i otavy. Za vodou „ve vohradě“ proti zámku měli křižovníci pastviště veliké za čtvery hony pro klisny a hřebce, a při dvoře samém mívali „zahradu velikou čtverhrannou zdí vůkol a vůkol obehnanou pro vaření kuchyňská“; při ní bývala štěpnice, jejíž plody časem se prodávaly. Chmelnice Dobřichovská dávala užitku 115 strychů chmele, z něhož v Praze vařili pivo.

Nade mlejnem Karlíkem byla křižovnická vinice a pod ním zpustlá vápenice, ale „ta se může za skrovný náklad opraviti“.

Ve dvoře chovali 160 kusů všelikterakého dobytka většího, 15 kop ovcí a 4 potahy klisen.

Mlýn Dobřichovský o třech kolích moučných najímali páni na rok za 120 kop; mlynář povinen byl 7 vepřů pánům vykrmiti a prkna k potřebě panské řezati; ale tu mu dávali od kopy prken 20 grošů. K panství křižovnickému v Dobřichovicích slušela též Berounka, po níž tehda se dříví ku Praze plavilo. Rybáři něco platívali pánům a poddaní povinni byli do roka splaviti do Prahy ku potřebě špitálské 384 vorů dřeva obyčejného a votýpkového 39 kop.

Křižovnické lesy Dobřichovské „na větším díle dubové“ začínaly se „od konce chlumu (proti zámku) blíž Dvořáka Šejnovského a táhly se vedle řeky Berounky až za lesem slove Nůše a Keřní důl; šíř těch lesů od řeky až k Řídký ke gruntům Kunsovým. Item lesové též duboví z té strany řeky u Karlíka počínají se u Vráže od gruntů pana Smolíka na Mokropsech a táhnou se až k Bukovci, obcinám Dobřichovským; šíř jejich jest od vinice Dobřichovské až k hrádku nad rybník Karlický: stejkají se v tom místě s grunty Karlštejnskými a nahoře vejš s grunty p. Smolíka u Vonoklas“. Všeho bylo asi 17 léčí.

Obšírnější jest memorial Pospíchalův. Z něho stůj tu nejprv historie Dobřichovic. „Dobřichovice nadány jsou špitálu hned při začátku jeho r. 1233 od krále Václava, kteréhožto statku v držení byli jsou až do léta 1420. Císař Zygmundt Dobřichovice zastavil Zygmundtovi z Pušbergku; jak pak dlouho on ten statek držel, se nenachází. Kdež i to znamenati sluší, že mnoho statků špitálských zastaveno jest od králů českých, z kterých některé vyplaceny jsou. Některé ještě posavad v zástavě zůstávají, o čemž se však věděti nemůže.“ Tato poslední slova divně osvěcují pořádek archivu křižovnického. Ani nevěděli, oč vojnami přišli a co jim rozchváceno bylo! O Dobřichovickém zámku dí Pospíchal tuto zajímavosť: „Jest tvrz, kterou Antonín jenerálmistr upravil a mnohými pokoji okrášlil, takže se svým dvorem častěji tu bydlel jako i jiní arcibiskupové posloupně. V času vojenském k spuštění přišla a zase jak střechami tak některými pokoji opatřena jest; v též tvrzi býval pivovar, jak ještě sklepové ukazují, který okolo léta 1600 skažen a do hospod piva ze špitálského pivovaru se berou.“

O dvoře Dobřichovském dí Pospíchal, že byl pěkně a nákladně od Lohelia vystavěn, maštale všecky klenuty, ale v ten vojenský běh že ke zkáze přišel. R. 1665 vystavili ho znova. Ke dvoru že náleží polí 600 strychů,

dobrých a užitečných. Ale prý nebývalo jich tolik. Kde nyní pole, řečená na Blatnicích, jsou, býval prý rybník, do něhož od mlýna Karlíka voda se vedla.

Nízká poloha těch polí a divá Berounka ovšem často způsobovaly mrzutosť hospodáři. Praví Pospíchal, že „kdykoli na Blatnicích voda stojí, tehdy v Dobřichovicích v sklepích vodu všude mají". Ovčín býval při zdi zahradní a Lohelius ho pěkně přestavěl. Ale vojnou pustý zůstával, až zase r. 1666 vyzdvižen. Za Pospíchala zavírali veň 400 bahnic a 300 „jarlinků".

Veliká zahrada vojnou též byla zhubena. Za Pospíchala teprva nové do ní štěpy vsazovali. Cihelnu a vápenici přenesli r. 1670 od Karlíka na Dobřichovská pastviště „pro lepší příležitosť".

O vinici zdejší dí Pospíchal, že z ní 20 sudů bývá, červeného víc než bílého, ale kdež na ní prve vína znamenitá bývala, nyní pak, co od krup byla potlučena, špatné víno se rodí. Bývalo prý okolo Dobřichovic za „časů dobrých" pro dobrou půdu břidličnou vinic mnoho, ale již nyní lesem zarostly. Žalostivo, co praví velmistr spisovatel o lesích. „Jest jich částka veliká, ale v tu rebelii od držitelů vysekány jsou a potomně pohořaly, takže k stavení dříví málo se nachází" — tedy za Pospíchala stráně nad Berounkou od Dobřichovic ke Karlíku byly zelené chrastí místo bývalého vysokého lesa. Lesů těch křižovníkům dal král Jan r. 1337 díl asi sedmi lánův. Ten kus vedle zprávy Pospíchalovy „protaušoval" špitál za les u Tetína, jenž pak odcizen jest, „aniž se nachází, na který způsob". Jmenoval se Mořina a bylo ho za 6 lánů. Smutně dí Pospíchal: „Jest sice za kostelem lesu něco, ale dříví v něm špatno, samo dubové, nevím, zdali to ten protaušovaný les jest, nebo ho za 6 lánů není." „V těch všech lesích — obzvláště na Vebnůši pěkný tok pro tetřívy jest; jinší zvěři vysoké něco na mále se nyní nachází."

O mlejně Dobřichovském dí Pospíchal, že z něho dává mlynář ročně 60 str. žita a 12 psenice a 7 vepřů; při něm že pila. Mejto na řece že křižovníkům dává se z voru 3 denáry „a když Beroupští na jarmark hrnce plují (což činívali od starodávna — viz kn. č. 3. arch. Pražs.), jsou povinni z nákladu něco hrnců dáti".

Z téže řeky Berounky platil rybář křižovníkům 30 rýnských ročně. Z chmelnice počítal Pospíchal ročně 100 strychů chmele užitku. Z nové krčmy krčmář odváděl 15 rýnsk. a vydával 100 sudů. Ze sudu hořkého dal 30 kr., z bílého 18.

Sousedů ve vsi bylo za Pospíchala 21, což cifrou se neliší mnoho od zprávy staré z r. 1610 „Lidé ti jsou živni a pracoviti, platí ročně ouroku 33 rýnské 50 kr., slepic 32 a roboty," tak cení je velmistr na jich chválu.

Pospíchal zprávu činí též o třech vsích k rychtě Dobřichovské náležitých, jenže už jména dvou změnuje. Jednu zove prostěji Řevnici a druhou per metathesin Vonoklasy místo Novoklas.

O Řevnici dí memoriae, že společna jest Zbraslavským. Býval tu prý kdysi dvůr Sedlej, po němž zbylo jen prázdné místo, k němu bývala louka Chyba řečená, jakž toho hamfešt z r. 1512 Pospíchalovi dokazoval. Tu louku pobrali Karlštejnští. Z té vsi býval někdy opat Zbraslavský povinen spitálu, jakž porovnání l. 1398 vysvědčovalo, při svatém Havle kopu č. dávati. Za Pospíchala ovšem nedávalo se už nic. O Řevnickou společnosť, o pastvy, lesy atd. se Zbraslavskými hádky bývaly už v starých dobách. Roku 1405 srovnány jsou ubrmanem Janem Řevnickým, sousedem Berounským. Vojnou všecko se změnilo. Nová zvyklosť pak byla ta, že jeden rok honili ti, druhý rok oni, pastvy byly společné. Za Pospíchala náleželi z té vsi dva „potažníci" a dva chalupníci k špitálu, a krčma, z níž do 50 sudů ročně užitku bývalo.

Ve „Vonaklasech" byli za Pospíchala jeden chalupník a jeden potažník — tedy proti zprávě roku 1610 klesla. O Letech nedí Pospíchal nic zvláštního.

V kraji Slanském byla nejbližší Praze křižovnická ves památný Slivenec — česká Carrara — ovšem růžová —, jež svým mramorem na mnohých místech Prahu ozdobila. Osedlých tu bylo podle první zprávy r. 1610 šestnácte, kteříž ouroku svatohavelského a svatojirského ouhrnkem spravovali 24 kopy; 28 kop dávali od vožení dříví a 8 slepic krmívali pro konvent.

(Dokončení.)

Kouzla a čáry starých Čechův.

I. Amulety, karaktery.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

Časopis Berlínské anthropologické společnosti (Verhandl. d. Berlin. Gesellschaft f. Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte) přináší od roku 1880 hojné snůšky čarovných říkadel, kouzelných amuletů pověrčivého středověku; skoro všech národů evropských si hledí a dovozuje vzájemnosť, společný původ takových amuletů. O nás není tam ovšem ani potuchy až na nepatrné zmínečky... Podali bychom tedy rádi zde, v jediném odborném listu českém, takovou sbírku zázračných karakterů, z domácích starých pramenů čerpanou. Podotýkáme však předem, že zatím nedáme se tu do nějakých kombinací a dohadů o nich, než uvedeme prostě material, na jehož základě teprve dle skutečnosti bude možno tak či onak souditi.

Člověk nemoha přirozenými prostředky dosáhnouti toho, čeho by chtěl, ať již nemoci se zbaviti, ať pokladů se dobrati, dočkati se dlouhého života, zjednává si umělé, kouzelné léky, čáry a věří, že tím chráněn bude před nemocí, že tím zlato, stříbro jen jen sypati se naň bude, že bude bezpečen a spokojen. Aby kouzlo ani na chvilenku nemizelo, nosí zázračný prostředek při sobě, nosí amulety, škarty pergamenové, papírové s podivnými, nesrozumitelnými písmenami (karaktery), pojídá ovoce, chleba, na nichž takové kliky háky

[illegible]

terů. Jeden takový čarovný karakter prošel celou Evropou, znám jest i v Africe, Americe u národů, jichž civilisace poměrně *jen málo* se dotekla, — a našli jsme jej také u nás v rukopise [8]) univ. knih., sig. 16 D. 36 f. 73. Je to čtverec, jehož písmena čtena z kterékoli strany dají vždy totéž.

S	A	T	O	R
A	R	E	P	O
T	E	N	E	T
O	P	E	R	A
R	O	T	A	S

Původní podoba proměněna rozmanitě, ale podstatou přece jen přechází tato *formule* od národa k národu, [9]) přibírajíc na se ten který živel národní a tím zdánlivě se různíc jednak užíváním při rozličných potřebách, jednak zkomoleninou základního vzorce.

Ve zmíněném rukop. univ. knih. přidán německý návod, že tohoto čtverce užívá se proti zlodějům a že žádný vůz nepřejede přes něj. Přidán zároveň jiný kouzelný čtverec téhož způsobu, na němž prý každý zloděj uvízne, jda přes něj. V tomto rukopise viděli jsme jej poprvé a snad přinášíme tím *novinku*, ježto mezi četnými podobnými citáty [10]) ve Verhandl. l. c. nikde jsme se ho nedočetli.

[8]) Dovolujeme si zde na zajímavý tento rukopis upozorniti. Má celou historii. R. 1785 zatkli podezřelého muže a vzali mu skvostně vázanou *knihu čarodějnickou*, plnou neznámých slov, jmen latinských, řeckých, hebrejských v pestré směsici, ozdobenou pěknými obrázky andělů, čertů, pekla a pod. Knihovník *Ungar* žádal císaře Josefa II., aby směl ji uložiti v knihovně Klementinské. Josef II. dal si ji poslati do Vídně, prohledl ji a odevzdal Ungarovi... Chová se v nynější univ. knih. pražské jako vzácná památka a zaslouží věru, aby laskavý čtenář se na ni podíval. Nedočte se ovšem v ní souvislého výkladu nějakého, ale zadumá se nad předivnými kliky háky a bezděky přisvědčí známému výroku, jak neschůdnými oklikami duch lidský chce dospěti ku pravdě.

[9]) Němečtí učenci, již jmenovaní, snaží se (Verhandl d. Berl. Gesellschaft f. Antrop.) buď doslovným překladem latinských těchto slov, buď dohady mythologickými a jinak vysvětlovati záhadnou formuli tuto. Shody však mezi nimi není — a snad lépe, nepouštěti se vůbec do svůdných výkladův — aspoň lépe, než tvrditi pak, co zdánlivě pravými kombinacemi zdá se neomylnou pravdou. — Na důkaz, jak rozšířen kouzelný tento čtverec, uvádíme něco málo dokladů. V. Schulenberg cituje (Verh. 1880, 282.) z rukop. sbírky *slezských* obyčejů, jak formuli Sator píší na dřevěný talíř a tím chtí oheň udusiti. Týž uvádí (Verh. 1881, 85, 86) podobný obyčej z Durynska. Týž dočetl se v rukop. sbírce prostonárodních zvyků *lužických*, sebraných od Jordana, že tohoto „koraktoru" užívali proti bolesti zubů, že nosili lístek s těmito slovy proti kousnutí vzteklého psa (Wendische Sagen, 1880, 182, 218.). Treichel (Verh. 1880, 42–47) pojednávaje o karakterech a amuletech, připomíná, že v *Kašubsku* užívali téhož prostředku. — Ve sbírce konzel *Albertus Magnus*... egypt. Geheimnisse, 1725 svaz. I. 56, II. 75, III. 55, III. 57, kdež odporučován čtverec Sator ku všelikým nemocem lidským i zvířecím — a rozmanitým čarám. — Viz Treichel, Gesch. West-Deutschl., 1881, 270, jak vyřezávají „Sator..." na dvéře jako ochranný prostředek. — H. Frischbier, Hexenspruch. Ein Beitrag z. Gesch. des Aberglaub. i. d. Provinz Preussen, 1870, 110; Montanus. Deutschen Volksfeste, Volksgebräuche, 1858, II. 121; Schild, Der Grossätti aus dem Leberberg, 1873, II. 68; Rochholz, Aargauer Besegr., Zeitschr. f. d. Myth. IV. 103; Roth, Kleine Beiträge, IV. 192; Michael, Opfer d. Aberglaubens, 1880, 70; Sommer, Volksthüml. aus d. Saalthal, 1878, 44. — Z francouzských dokladů: Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France, 1874, 152; 1877, 143. Ve francouzském rukopise knih Oxfordské ze 13. stol. čte se: čtverec „Sator". Viz Meyer, Documents manuscrits de l'ancienne littérature de la France, conservés dans les Bibliothèques de la Grande Bretagne. 1871, l. 170. — Že známa byla naše formule také v Anglii, svědčí C. King, Early Christian Numismatics, and other Antiquarian Tracts, London, 1883, 187. — O starém poháru, nalezeném na ostrově Gotlandu s týmž nápisem „Sator" pojednal Hildebrand ve švédském časopise, Svenska Fornmimesföreningens Tidskrift, V. 1. 1881. — Týž nápis čte se na zámku Rochemaure dle Davillier, Voyage en Espagne, Tour du monde, 1872, II. 376. — Čte se také na mosaikové podlaze kostelní v Pieve Terzagni u Kremony (z 11. stol.), jak sdělnje Weerth, Der Mosaikboden..., 1873, 20, tab. VII. — Ba Erman vykládaje význam čtverce „Sator" (Verh. 1881, 35) dovolává se knihy Hiob Ludolf, Ad hist. Aethiop. comment., 351, že v 17. stol. nazývali v Habeši pět ran Kristových jmény: sador, aroda, danad, adera, rodas. Posléze uvádíme svědectví G. Gardnera, jenž v popisu cest po Brasilii (Travels in the Interior of Brasil, 1846, 52) mezi ochranná kouzla proti uštknutí jedovatých hadů počítá slova „Sator", napsaná na zvláštním listku a na těle nošená. — Takových a jiných dokladů dočetli jsme se návodem a odkazováním dra. Köhlera (Verh. l. c.) a uvedli jsme je na důkaz, že formule „Sator" kolovala po celé Evropě a z Evropy jinam se dostala. —

[10]) Verhandl. 1881, Bastian dle sdělení Ermana:

R	V	A	C	H
V	A	C	H	C
A	C	H	C	A
C	H	C	A	V
H	C	A	V	R

Frischbier, Hexenspruch, 1870, 66. Pokousanému vzteklým psem dávají sníst chléb, popsaný slovy:

N	A	T	O	R
A	V	T	N	O
T	E	P	V	T
A	V	T	N	O
R	O	T	V	R

S	A	T	A	N
A	D	A	M	A
T	A	B	A	T
A	M	A	D	A
N	A	T	A	S

Amuletův a karakterův užívali staří Čehové jednak jako ochrany proti nemoci a jiné nehodě, jednak jako léku v různých chorobách, jednak jako čárného kouzla při dosažení rozmanitých tužeb a přání. (Pokračování.)

Archa Bydžovská.

Napsal *Karel B. Madl.*

Za velikého obnovovacího ruchu doby protireformační a pozdějších časů, kdy většina chrámů nabyla nynějších přístavků a vnitřní plastické i malířské výzdoby, zmizel nejeden starý oltář nadobro, nebo byl v ústraní pošinut aneb i jinému po výtce filialnímu kostelu přenechán. Takový osud stihl oltář v chrámu Týnském, který již v sedmnáctém století ustoupiti musil rozměrné stavbě pozdní renaissance s obrazem Skrétovým a zůstal nepovšimnut, až jej prelat Zeidler pro obrazárnu kláštera Strahovského získal. Podobně oltář souvěký druhdy v kostele sv. Jindřicha na Novém městě stávající nalézáme nyní v Jílovém a podle všeho stejný osud stihl archu Bydžovskou, o níž p. M. Lüssner podal na tomto místě zprávu (XIII., 181. sq.), ku které chceme dnes ještě několik poznámek přičiniti.

Až do roku 1883 stávala archa Bydžovská v malém kostelíku sv. Václava v Měníku, přifařeném děkanství Novobydžovskému. Tenkráte byla odtud i s dřevěným retabulem vyzdvižena, malby poslány do Prahy k opravě, kterou po smrti Petra Maixnera s náležitou pozorností dokončil Karel Javůrek, ale nebyla, jak původně zamýšleno, postavena do katolického kostela sv. Vavřince, nýbrž prozatímně uložena v městské radnici Nového Bydžova, poněvadž podobizny na křídlech postranních označily ji jako oltář utrakvistický.

Jako většina chrámů českých byl i Novobydžovský ve druhé polovici sedmnáctého věku rub na rub opravován a nově vyzdoben. Z té doby pocházejí veškeré nynější oltáře, z nichž největší cenu uměleckou má veliký obraz na hlavním oltáři „Umučení sv. Vavřince“, roku 1683 *J. Heintschem* malovaný, bohatá, až přeplněná a stísněná komposice obsahující všechny přednosti i vady Heintschova umění. Současná práce vzácných u nás rozměrů jest též úplná Křížová cesta od *Brdičky*, provedená s vervou přímo brutalní. Restaurace děkanského kostela byla skončena 1713 a jejím pracím, které zajisté více tehdejšímu duchu a vkusu odpovídaly nežli jednoduché křídlové oltáře a gothiky, musila též ustoupiti dosud zachovalá archa a buď tou dobou neb o něco později převezena do filialního kostelíka Měnického.*)

Vnitřní strany křídel poutají v první řadě svým obsahem. Pokud nám známo, zůstávalo toto místo pravidlem vyhrazeno světcům nebo výjevům biblickým a legendarním, samostatné podobizny, jako na arše Bydžovské oba bratří kněží, jsou unikem. Zpomínáme si arci, že na př. na oltáři Gentském nalézají se tolikéž samostatné podobizny donatorů, avšak arcidílo bratří Eycků má křídla dvojitá a klečící Jodocus Vyts a jeho choť Lisbetta jsou na straně zevní ve spodní části oltáře, kdežto na ostatních křídlech vidíme zase jen řadu různých svatých. Kde jinde na křídlech oltářů se setkáváme s podobiznami dárců, jsou tito vždy pojati jako zbožní prosebníci, kteří v průvodu svých patronů k obrazu střednímu, hlavnímu, v modlitbách se obracejí. Na křídlech archy Bydžovské stojí Jan i Václav Hraždovský jako samostatné postavy s pretensí prosté podobizny, dovozujíce oprávněnost svoji na toto místo jedině jako zakladatelé díla.

Tyto podobizny se značnou jistotou kreslené a jednoduše a velice pevně malované byly by zajisté nejlepším ukazatelem doby původu archy, kdyby v archivu děkanství Novobydžovského léta jejich úřadování byla zaznamenána. Avšak ani pamětní kniha, ani které listiny neobsahují bližších zpráv o oltáři a jeho donatorech. M. Lüssner považuje

*) Písemných přímých dokladů, že archa původně v Novém Bydžově stávala, arci není, avšak okolnosť, že na křídlech jejích jsou vypodobněni kněží utrakvistické fary Novobydžovské a retabulum bylo postaveno nákladem měšťana Novobydžovského, silně tomu nasvědčuje.

kněze Jana a jeho bratra Václava Hraždovského (sic) za totožné se soujmennými syny Anny Svinarské, která 1531 darovala kalich kostelu sv. Vavřince. Ze zápisu pamětní knihy děkanské arci není jisto, že by oba sourozenci bývali kněžími fary Bydžovské. Jiné záznamy z akt utrakvistické konsistoře o kněžích stejného jména jsou:

„1546 $^{13}/_{8}$ mladí kněží vrátivše se z Vlach dáni za kaplany, Joannes Kralovicenus dán do Bydžova knězi Jiříkovi na čtyry leta.

1550 $^{2}/_{5}$ Venceslaus Bydžovinus dán knězi Pavlovi, faráři u sv. Havla v Praze; kaplanem má býti pět let.“

Týž Václav Bydžovský byl 1562 farářem u sv. Antonína v Hradci Králové.*) O těchto kněžích zase nevíme, zdali byli bratry, a tak zbývá jen způsob maleb jako přibližný udavatel času.

Obraz střední představuje „Večeři Páně“, předmět v kostele zasvěceném službě pod obojí nad jiné případný a oblíbený.

Apoštolé sedí dosti stísněně kol bíle prostřeného stolu na nízkých lavicích rázu gothického, jejichž široká čela vyplňují růžice, v nichž setkává se již gothika s renaissancí. V ose obrazu, v čele stolu, sedí Kristus v bílé říze, plnou tvář pozíraje v před. Oči jeho něco málo divergující neobracejí se k žádnému z apoštolů, nýbrž hledí upřeně z obrazu ven na obec před oltářem klečící. Dlouhý temně hnědý vlas pravidelně rozložen splývá mu po ramenou. Levicí objímá pevně nodus velkého zlatého kalicha, pravicí po latinsku žehná. Jemu téměř na klíně spočívá Jan, miláček Páně, oko sklopené, kučeravý vlas vroubí sličné se vší péčí kreslené líce. Zde ještě přidržuje se umělec pojmutí středověku, který slova Písma o poměru Jana Ev. ku Kristu doslovně bral a mistru „na srdci ležícího“ zobrazoval. Několik desetiletí před vznikem oltáře Bydžovského maloval veliký umělec vlaský v Miláně též „Večeři Páně“ a zde poprvé posadil Jana zpříma po bok Kristův. Malíř ten byl Lionaros da Vinci. Jako při jeho „Večeři“, tak i zde rozrušily jednání i slova Kristova všechny apoštoly. V živém rozhovoru patrně v stručných větách a otázkách obrací se druh ke druhu, ruku klade na rameno sousedovo, na všech tvářích zračí se vážný zájem o tajuplný význam konání Kristova. Zde také spočívá hlavní těžiště obrazu. Komposice jeho jest sice souměrná, ano i se značnou opatrností na obě strany vyvážená, ale úzkou prostorou jsou apoštolové stísněni, sotva že mají dosti zvůle v pohybu, ba dokonce Jakub, příbuzný Kristův a jemu též bratrsky podobný, sedí v pravo mimo stůl, tak že jen hlava jeho mezi dvěma gloriolama vyhlédá. Za to hlavy veskrze svým založením, svojí hlubokou vážností karakteru a výrazu, pak výmluvný pohyb postav vedle sytých barev staví archu Bydžovskou na význačné místo českých maleb 16. věku. Zevní stránka hlav apoštolů není právě jemná, naopak jsou to téměř drsné tváře, silných markantních rysů, avšak veskrze obráží se v nich výborné studium přírody za vlivu současné malby německé, po výtce školy Dürerovy. K ní přiléhají svými typy a v provedení i čárkovaným způsobem malby vlasů a vousů, pak hlavně v šatu převahou přímek řasových a ostrými lomy. Podobné jeví se zde i vliv umění Dürerova ve skále barev, v jich hluboké sytosti a v povaze jich sestav. Archa Bydžovská patří k oněm pracím českým, jež v šestnáctém století as od let třicátých za přímého vlivu

Večeře Páně. (Archa Bydžovská.)

*) Dle laskavého sdělení p. administratora P. Fr. Kašťáka.

školy Norimberské byly malovány. Ze původce její byl umělec domácí, český, toho dokladem jsou zajisté v první řadě české nápisy na stužkách kol hlav kněží Jana a Václava se vinoucích, avšak podle výtečných již okolností a znamení možno souditi, že buď v Norimberce před tím pracoval, buď byl žákem mistra, který v Norimberce se učil. Právě ze tohoť a zase detailní způsob techniky, ano též barvy ti svojí... svědčí, že učil se z malo německých a ne jen z tehdejší dřevo- a mědirytin Dürerových a německých crossmisterů, které tehda umělecké trhy střední Evropy zaplavovaly.

V [illegible] pomněcí nelze z podobizen [illegible] bezpečně tohoto vzniku jejího. [illegible] M. [illegible] let zabývá jednotlivým [illegible] malby [illegible] pravděpodobnosti. Vliv školy Norimberské na české umělce [illegible] zajisté že až do [illegible] z ½ doby nalézá [illegible] „Nalezení Panny Marie" v Kočím [illegible] Po [illegible] nelze [illegible] archu [illegible] Dürera umělci, jak [illegible] a [illegible] jak nalézáme [illegible] na [illegible] a [illegible] zase [illegible] v perspektivě [illegible] z Norimberka [illegible] se ještě středověké [illegible] jak [illegible] proti [illegible] pokrývá celou [illegible] ornamentem [illegible] vyvinutým [illegible] vlnkem [illegible] rázu, [illegible] výtvorů. Všechno to prozrazuje, aby [illegible] Bydžovské [illegible] výše nežli co let čtyřicetiju 16. věku.

Retabulum oltáře jest [illegible] malbě, avšak náleží k nim jeho dělená odpovídá úplně téže rozevřené archy (2·52 m). Hlavní jeho část jest na tři dělená. Uprostřed zasazen silně vypnutý relief opětné „Večeři Páně" představující, jemu po stranách jsou ovalové kartuše řezané a polychromované. Na levé čtení:

Ta Archa gest na
Nákladi Slowutne
ho Pana Mikuláse
Czenka Meiřtřeti
na Mieřa Nowe
ho Bydziowa ke cti
a Chwale pana Bo-
ha wtielana a postawe
na Letna 1605

Pravá kartuš má dvě pole: ve svrchním spatřujeme na zelené půdě dvě křížem přeložené řeznické širočiny a v koutech takto vzniklých tři zlaté růžice, dole pak na modré půdě kráčí dva bílí lvové proti sobě.

Pan Mikuláš Čeněk náležel k rodině, v níž řemeslo řeznické a hodnost cechmistrovská i radní přecházely ze syna na syna až do našich dnů, kdy po meči vymřela. Obnovovatel archy měl též místo v radě městské a o jeho bohatství zajisté svědčí, že dvakráte sám obci v peněžité nesnázi se nalézající půjčkami vypomohl. Roku 1621 vydlužilo si u něho město 200 kop v dukátech a v létě příštím opět 600 kop. Podle doslovného znění nápisu v kartuši zdálo by se, že pan Mikuláš dal celou archu svým nákladem udělati a postaviti, avšak ze stohových rozdílů mezi malbou oltáře a řezbami retabula patrno, že věnování z roku 1605 vztahuje se pouze k opravě a doplnění archy. Obnova tato zasáhla částečně i malby. Veliký obraz střední zůstal neporušen, tolikéž zevní strany křídel, ale vnitřní jejich malby byly pokryty novými. Kněze Jana zakryla postava Ježíše papeže a bratra jeho Václava na pravém křídle patron donatorův sv. biskup Mikuláš. Ona malovala ruka druhá venkovského malíře, který byl více řemeslníkem nežli umělcem a jehož výtvory nebyly v pravdě hodny sousedství tak cenného jako jest malba „Večeře Páně". Na štěstí daly se snadno sejmouti. Proč bylo připojeno nové retabulum proč dal Mikuláš Čeněk křídla nové malovati,*) nelze dnes více určiti, že však nestalo se tak proto, aby utrakvisticky ráz oltáře zmizel, zdá se jisté, neboť Nový Bydžov byl tehda ještě protestantský a teprve 1624 opustili lutheráně město.

Hlavní část retabula — obě kartuše a Večeře Páně — spočívá na římsovi dobře čtyřkovatém, kdežto nahoře jest položen vys. v němž střídají se šestiboké facety s reliefy [illegible] jednoho modelu: vždy dva zlacené putti na modré půdě proti sobě jdoucí. Ornamentální ozdoba retabula nese dosela ráz německé renaissance. Kol kartuší svíjí, stáčí a propíná se štukový okraj dle všech pravidel tehdejší ornamentiky a koutové výplně retabula pokrývá pásový vzor a stejně jako první svědčí o vkusu kreslířově. Polychromie jest celkem diskretní. Hlavní ornament zůstává bílý, jen naříznuté a překlopené okraje nabývají místy barvy červené nebo bledě zelené a půda modré nebo šedé.

Uprostřed retabula zasazen jest relief „Večeře Páně". Podobně jak styl ornamentálních částí svrchu a spodu oltáře rozlišují se od sebe obě figurální kompozice a rozdíl jejich stává se nápadnějším právě totožnosti zobrazeného výjevu. Asi šedesát let uplynulo od času, kdy kněz Jan objednával na památku svého bratra u českého malíře archu Bydžovskou. Ten stál na rozhraní dvou slohů. Starší, gothický, zachovával ve výzdobě ornamentální, k novějšímu přilnul v kompozici figurální. Řezbář roku 1605 zase v ornamentice vskrze drží se německé renaissance, úplně ji ovládaje, v reliefu však patrny jsou vlivy oné periody, kdy studium vlaské malby počalo hranatost a ostrost německé a nizozemské školy mírniti a přeměňovati individuelní hlavy jejich i kornatá roucha na ideální, arci ne vždy k jejich prospěchu. Všichni malíři současně na dvoře Rudolfa II. žijící, ať byli již původu německého či nizozemského, pracovali v tomto směru, a relief retabula řadí se slohem svým k jejich dílům.

V komnatě, jejíž ploché stěny oživují korintické kanelované pilastry, sedí kol dlouhého stolu apoštolé v dlouhých řízách, uložených v četné okrouhlé záhyby. Co do živosti pohybu a karakteru hlav tato řezba daleko nedostihuje svrchní malbu; považujeme-li ji však, jak je slušno, za součást ozdoby retabula, celku se podřizující, pak smíříme se s obličeji povšechného typu a akcí jen konvencionelní. Pak také seznáme, že řezbář důvodně polychromii omezil na nejnutnější naznačení barev, omalovav obličeje, ruce a vlasy přirozenými barvami, ostatní ponechávaje vše bílé, jen něco málo pozlacením oživené. Vůči sytému, hluboce

*) Při této opravě byly nepochybně i rámy obrazu obnoveny a křídla přeměněna (srv. M. Hüssner l. c. str. 184.)

založenému lokalnímu koloritu archy jako hlavní části oltáře účinkuje převahou bílá, pouze na místech nejnutnějších, pak ale rozhodně a důmyslně polychromovaná ornamentika retabula v pravém poměru, a třeba že v oltáři Novobydžovském tři slohy si takořka ruce podávají a dva různí, časově značně od sebe vzdálení umělci na ní pracovali, přece jen celkový její vzhled a účinek jest jednotný a harmonický.

Naleziště starožitností „na Bechově“ u Zvoleňovsi.

Na straně jihozápadní od Zvoleňovsi, směrem k obci Želenicům zdvihá se návrší, které mírně stoupajíc, dosahuje u posledně jmenované obce značné výše. Po pravé straně polní cesty, která týmž směrem od Zvoleňovsi k Želenicům vede, rozkládá se široký pruh polí, které k jihozápadu končí náhle příkrým skalnatým svahem, zvaným „Německá rokel“, a na polích těchto říká se „na Bechově“.

Když se na podzim minulého roku v těchto místech na farském poli, jež najmuto má zdejší c. k. velkostatek, oralo, a sice hlouběji než jindy, t. z. „Sakovými pluhy“, uhozeno na několika místech na střepy ze starožitných nádob. Byv na to upozorněn, spěchal jsem ihned na místo a shledal jsem ze zdáli již, že pole toto, byvši již téměř do dvou třetin hluboko zoráno, vyznamenává se zvláštními černými podélnými pruhy ornice, v kterých, soudil jsem, že ony nálezy se vyskytují, což mne také nesklamalo. Z příčiny té, že, jak již dotčeno, bylo pole většinou již zoráno, dal jsem si ukázati místa, kde se střepy vyoraly, a ohledával jich kopáním do hloubky — poněvadž ale oralo se zde až pod ornici, byly nádoby nadobro rozdrceny a pluhem rozmetány — a kopání nemělo žádného výsledku. Téměř již ku konci orby, při nejhlubší jedné brázdě, t. zv. rozvoru, narazil pluh opět na střepy, při čemž objevila se dosti velká část jedné nádoby, kamení a popel, takže slibovalo ohledávání nějakého výsledku. Výsledky kopání v tomto místě jsou tyto: As $1^1/_2$ metru v průměru kulatá prohlubeň (pec) dosahovala až na štěrkovitý původní spodek pod ornicí; po stranách vyložena byla hrubými kusy kamenů a naplněna popelem, vypálenými kusy hnětené hlíny velikým počtem ponejvíce rozdrcených nádob, kostí, částí rohů atd. Dle pozůstalých den srovnáno tu bylo nejméně 15 kusů rozličných nádob rukodílných, které nevyznamenávají se sice ani nejmenšími okrasami, za to však svou velikostí a některé zvláštním na drsno upraveným povrchem. Kusy (hrudy) do hněda i do červena vypálené hlíny nesou rozličné otisky; po nástrojích nějakých nenalezeno ani stopy, pouze malý kostěný roubíček nese stopy spracování.

Úplně celá nádoba nevydobyta žádná; podařilo se mi však z ohromného množství střepů vybrati a sestaviti některé bezmála celé, jiné tak, že alespoň s jedné strany poskytují pohled úplný. Předměty, které jsem do sbírky musejní zaslal, jsou tyto:

1. Baňatá obrovská mísa (okřín), jež měří *48* cm. v hořejším průměru, dno 15 cm., výška 20 cm., s dvěma uchy, z nichž jedno uraženo. Vnitřek i povrch je hladký, na jedné zevnější straně žlutohnědý, na druhé do černa vypálený.

2. Baňatý hrnek hladkých stěn, průměr okraje 16 cm., dno 9 cm., výška 22 cm. měří; ode dna do polovice vypouklý, od prostřed k hrdlu přímo zúžen, s dvěma úšky, po jedné straně uprostřed mezi oběma uchy jsou 4 malé otvory a sice po dvou nad sebou do vnitř zúžené, na venek rozšířené, 1 cm. od sebe, 7 mm. v zevnějším průměru.

3. Podobný hrnek do šeda vypálený s dvěma uchy, pouze s polovice slepený, drží 22 cm. v hořením průměru, 11 cm. jest průměr dna a 30 cm. výška.

4. Část jiné velké nádoby baňatého tvaru jako č. 2., kterýž vyznačuje se tím, že má pouze vnitřek a hrdlo hlazeny, dolejší zevnější povrch jest uměle na způsob hrubé omítky upraven.

5. Rozličné části nádob různých.

6. Roubíček kostěný 4 cm. dlouhý, 5 mm. silný, do černa vypálen, který nese známky spracování nějakým nástrojem.

7. Část rohu tuřího.

8. Dva kusy za jistým účelem uhněteně hlíny, z nichž jeden velikosti dvou pěstí, druhý o polovici větší, oba jsou do hněda vypáleny. Na obou kusech, obzvláště však na větším, jsou stopy po lidských rukou patrny, jmenovitě jsou to otisky prstů a kožních vrásků na vnitřní straně konců prstů. Větší kus byl patrně vtlačen jednou stranou do nějakého kadlubu neb nádoby kulatého dna, v němž však vězel ještě jiný předmět, který zanechal po sobě mírně vypouklý půlkruh. K tomuto přiléhá opět jiný otisk, vytlačený pouze do polovice, po nějakém válcovitém předmětu urobeném vydutými kruhy. Oba tuto zmíněné kusy zdají se býti odpadky při výrobě jistých předmětů z hlíny.

Konečně zasluhuje povšimnutí

9. několik z množství tu nalezených kusů do červena vypálené hlíny, taktéž s otisky a jak se domnívám od rozličných kusů dřev (stonků). Jelikož se mi nález takový již podruhé naskytl (poprve při nálezu u Velkých Horek roku 1881, popsaném v Památkách) a vždy za stejných okolností, v obou případech totiž v pecích mezi popelem a střepy, přicházím k tomu úsudku, že za jistým, jak lze dle značné vzdálenosti obou nalezišť za to míti, tehdejšímu obyvatelstvu společným účelem se hlína hnětla a na jistou z dřevěných stonků urobenou kostru lepila, načež na ni přímo oheň účinkovati musil, který jednak hlínu do červena vypálil, jednak i po shoření částí dřevěných otisky zůstavil.

K vůli porovnání přikládám ještě

10. podobné kusy s otisky ze shora dotčeného naleziště u Velkých Horek a dovoluji si na předměty tyto jmenovitě pány odborníky upozorniti. *V. Schmidt.*

Příspěvky genealogické.

Drobné črty k rodopisu českému podává *Jos. Teige.*

IV. (Dokončení).*)

1. *Těmínové z Těmic.* V rozvodu v Sedláčkových Hradech, díl IV. str. 246. škrtnouti jest otazník pod Bohuslavem (1527), neboť zápis v Červené knize půhonné F 19. register soudu komorního jmenují jej výslovně dědem bratří Bohuslava, Melichara, Jana, Nikodema a Simeona (1569). Manželka jeho byla Estéra z Vlčkovic (DZ. 1 fd. 4.). Taktéž jmenuje Sedláček Témína, Burjana a Bohuslava syny Oldřichovými, což nepotvrzuje poznámka v registrách zelených 1585—1607 na str. 90.: V té při mezi Janem Tetaurem z Tetova z jedné a Těmínem z Těmic na Třebešně, s Bohuslavem, Burjanem, bratřími vlastními nedílnými Těmíny z Těmic, syny a dědici pozůstalými někdy po Jiříkovi T. z T., otci jich, i na místě Jiříka a Voldřicha, strýcův jich mladších nedílných, let nemajících T. z T., pohnanými z druhé strany, vině on Tetaur je Těmíny z 500 kop gr. dluhu spravedlivého a to takového, když jest týž Jan Tetaur l. 1570 v sobotu po Všech Svatých prodal smlouvou dědictví své tvrz Velešici, dvůr tudíž poplužní s poplužím, pivovárem, sladovnou, ves Vlkčice, celou ves Dobřemelice s dvorem, ves Lhotu s tvrzí pustou, ve vsi Voděradech, což tu má, ves Krašov, ves Kokořov, tvrz tudíž a dvůr poplužní, ves Volovče, Větrov, Čičovice, Vratišov, mlejn Burjánův, mlejn Míčasův, mlejn Šebestův Jiříkovi Temínovi prodal etc. V sobotu po sv. Martině r. 1587.

2. *Štítný ze Štítného.* Rozvod tento v těchto Památkách, díl IX. str. 591 doplniti jest o Kateřinu ze Št., o které mluví 1 Fβ R. s. kom. k roku 1531 a která provdána byla za Mikuláše Choboteckého; dále o Dorotu. dceru Václava ze Št., snad sestru prve jmenované (srov. reg. půh. černá k r. 1532), provdanou za Václava Mutrplasa z Tedražic.

3. *Rodovští z Hustiřan.* K rozvodu u Sedláčka, Hrady II., 245, připojujeme tento výňatek z reg. zelených půh. s. kom. pag. 64. (v pondělí po neděli Jubilate l. 1587): „V té při mezi Samuelem Nečepínským z Nečepína z jedné a Annou a Voršilou, sester vlastních a nedílných Rodovských z H. pohnaných se strany druhé viní on Samuel je sestry jako vlastní strejny někdy Jana Rodovského z H., nápadnice statku po něm pozůstalého ze 150 kop gr. č. dluhu, od téhož Samuele někdy Janovi R. z H. půjčených“ a tamtéž pag. 156 z r. 1589: „V té při mezi Lidmilou již Donátovou z H. původem a Honsem Veyspachem z Veyspachu a na Fultýnově pohnaným viní ona Ludmila jej Honsa z 83 kop gr. dluhu, a to takového, jakož jsou smlouvy svatební na Nezačově celé a dokonalé l. 1583 v neděli před sv. Václavem se staly, a to takové, že jest někdy Jan nejst. R. z H. a na Neznašově, ty časy hejtman kraje hradeckého ji na onen čas pannu Ludmilu dceru svou (nezná ani Balbín ani Sedláček) k stavu sv. manželství Abrahámovi Širnfeldovi ze Širnfeldu dal, a jí jest věnoval právem věnným 100 kop gr. a jest on Abrahám Š. zase jí Ludmile obvěnil, jakž země za právo má, za kteréhožto Abraháma Š. on Hons Veyspach vedle jiných rukojmě se postavil.“

4. *Měsíčkové z Výškova* K pojednání Kolářovu v Památkách IX., 943 dodáváme: Dle zprávy v Obeslání a půhonové 1538—1547 r. s. kom. k r. 1538 měl Jan Měsíček na Dolanech sestru Magdalenu, která se provdala do rodiny z Hrádku, Jan pak sám měl za manželku Anežku ze Žihobec, sestru Voršily, odtud (půh. první Kupidovy 1537—1538 FF). Registra půh. hřebíčková ku přem jmenují k r. 1588 Adama Ezechiela a bratra jeho Jana, a půhonné 23 F Dětřicha a Diviše (k r. 1579). Strejna tohoto posledního (jménem?) provdala se za Jana ml. Buzického z Buzic.

5. *Kapounové ze Svojkova.* K rozvodu v Památkách IX. p. 781 dodáváme, že synové Piramovi byli Albrecht, Jan. Karel, Zikmund, Oldřich, Zdeněk. (Srov. Reg. sedmý Jana Kupidy F 14 k r. 1547.)

6. *Myslíkové z Hyršova.* Ku článku v Památkách IV.a p. 67 poznamenáváme, že Jan M. z H. na Radiči měl s chotí svou Martou z Hirschfeldu 10 dětí a to: Racka, Zikmunda, Václava, Karla, Jana, Adama, Ludvíku, Kateřinu, Alžbětu a Prudencii, jak o tom svědčí zápis v Černé knize půhon. r. kom. s. z l. 1590—93 F 29 k r. 1591.

*) Srov. Památky XII, 467, XIII, 111, 229.

Zprávy a drobnosti.

Hrádek pod Vlčí Skalou nad Bílým Podolem. Lesnaté pásmo Železných Hor táhne se od Záboře proti Labské Týnici až ku krabatině Českomoravské u Ždírce, s kterou se na jihovýchodním úbočí spojuje, tvoříc vysokou jižní krabatinu bývalého kraje Chrudimského. Pěkné pásmo toto sklání se příkře k Čáslavsku, tvoříc na severu a východu příkré straně, stoupající od silnice ku Přelouči, co nad Žehušicemi dvojí serpentinou hřbetu jeho dostihne u výši 297 m., kdežto již nad Podhořany 387 m. a nad Žlebskými Chvalovicemi 566 m. dosahuje. Nejpříkřeji spadají boky Železných Hor mezi Svobodnou Vsí u Žehušic a Semtěší, kde lid příkrému svahu *Stráně* říká. Tato přirozená hradba na severu Čáslavska v tajinách svých lesů ukrývá tolik přírodních krás a památek pravěku, že zaslouží bedlivého prozkoumání.

Od Semtěše až po Žehušice vyhledalo již dávné obyvatelstvo ostrohy, krátkými příčními údolími způsobené a na nich *hrádky* sobě zařizovalo, aby z osad, při úpatí

hor vzdělaných, mohlo v nebezpečí ustoupiti do hrádků na hřbetu lesnatém. Pokud se dalo vystopovati, bylo v pásmu tom *Hradiště nad Semtěší* na ostrohu mezi potokem, v roklině od Vápenky se táhnoucím pod ostrohem, a mezi stružkou z Krištofova dolíku pod Husincem vycházející. Týž ostroh oddělen jsa dvěma příkopy a dvěma náspy od výšiny ostatní, ovládá nejen příčné údolí, kde nyní *Semtěš* s čtverhrannou věží, zbytkem to středověké tvrze se rozkládá, ale též širokou krajinu přes Bílý Podol a staroslavnou Čáslav přezírá.

Bystřinka od Hradiště Semtěšského spěchá ku potoku Podolka zvanému, kam též ještě více stružek se *Strání* se vine. Jednou z nich a sice nejbližší k západu od Semtěše jest ona, jež líbá podnoží *Hrádku* pod *Vlčí Skalou*, kde z malého rybníčku vyvěrá. Stráně skládají se z amfibolové břidlice šikmo zdvižené a k severu tvoří náhorní rovinu okolo Litošic, z které vyzdvihuje se jen asi 200 kroků jižně od silnice ku Přelouči malebná skupenina *Vlčí Skály*, blíže místa, kde silnice do půlkruhu se otočí a zase původním směrem pokračuje a kde se „Soudné duby" říká.

Kdybychom šli od Svobodné Vsi nad Žehušicemi a zahnuli čtvrtou alejí lesní z okresní silnice do lesa, vstoupili bychom do *Lipového mýta* a potom minuvše v pravém úhlu se křižující lesní cestu čís. parc. 569. dále k jihu, dáme se po cestě č. parc. 515., za kterou je rybníček sítím a olším husté zarostlý, a z toho vytéká bystřinka k jihu dolíkem Havlíkovým, jejž ovládá žulová skupenina *Vlčí Skály* v poloze lesní čís. parc. 509. Z Vlčí Skály otevírá se přes dolík Havlíkův rozsáhlá vyhlídka za Čáslav. Zde skály malebně jsou nakupeny a tvoří několik přirozených přístřeší. Jedno z nich je silně očazené od ohňů, které si zde vrchnosť Žehušická dávala zanítiti, když zde trávila krásné noci letní.

Sledujíce nyní bystřinku asi 600 m. po proudu, octneme se na úpatí *Hrádku*, který nad bystřinku pozvédá téměř do výše 55 m. Bystřinka spěchá dolů a ztrácí se v polích, jež od staletí vzdělává pilná ruka rolníků obce Bílého Podolí.

Než vraťme se raději po pěšině na levém břehu bystřinky Havlíkovým dolíkem až na příční lesní cestu č. p. 497. a po ní přijdeme hned na vyvýšenou polohu lesní č. p. 488., které se posud *Hrádek* říká, a jež se při stráni příkře ku Podolu svažující vypíná. *Hrádek* má velmi příkré boky k jihu proti Podolí Bílému a k západu, kde teče bystřinka v Havlíkově dolíku, třetí však jeho nejdelší strana uměle jest opevněna dvojím příkopem a dvojím náspem, které na způsob *C* souběžně uzavírají vnitřní plochu Hrádku, která trojúhelník s tupými úhly a vypouklými stranami představuje.

Přicházíme-li od severu z lesa, uhodíme nejdříve na první val asi 6 m. vysoký, který provázen příkopem zde jest nasypán a ztrácí se na západním svahu. S ním souběžný, avšak vyšší jest val vnitřní, který od vyvýšené plochy vlastního hrádku oddělen jest druhým příkopem 12 m. hlubokým. V nové době upraveny tu schůdky kamenné dolů i nahoru na vlastní Hrádek, kam se po 27 schodech po svahu 9 m. vysokém vystoupí. Obvod vnitřního *Hrádku* měří 140 m., z čehož na jižní stranu 38 m., na část proti západu 35 m. a na oblouk příkopem vroubený 67 m. vypadá.

Stráň západní jest srázná a skalnatá, a z boku jejího 15 m. nad dolíkem prýští živý pramen ze studánky dvěma vzepřenými balvany vroubené. Nezamrzá nikdy.

Asi uprostřed Hrádku je také výšina na všechny strany bokem 5 m. dlouhým se svažující. Všude nahoře rozházeno kamení a do nasypané hlíny ve valech kladeny také kusy kamenů. Celý Hrádek porostlý jest ořeším a boky jeho posázeny borovicemi, takže obzor jen probleskuje za dospělými stromy. Celkem opevnění toto bylo nepatrné a hájení proti severu dosti nesnadné. Šířka Hrádku měří jen 26·5 m. a délka vnitřku obnáší asi 60 m.

Není stopy, že na Hrádku zdi stály. Schody upraveny byly asi před třicíti lety, kdy sem často výlety pořádány bývaly. Jediný předmět tu nalezený je 25 cm. dlouhý, *železný klíč*, který patrně jen náhodou a v době novější sem se dostal. *Klim. Čermák.*

Hrádek u Třebonína. Majestátně vypíná se vesnice Třebonín při silnici Táborské k jihozápadu od Čáslavi. Na obzoru bělá se starodávný kostelík zdejší sv. Matouši zasvěcený a již u věku XIV. vzpomínaný. Celá osada rozložena na ostrohu s jedné strany k Čáslavi se svažujícím a s druhé strany omývaném bystrým potůčkem Medenicí, jež se vine hlubokým žlabem, na jehož úbočí založeny četné lomy vápencové.

Kdybychom se spustili z Třebonína příkrou cestou vozovou proti kostelu do údolí Medenice, dostihli bychom asi 700 m. jdouce proti vodě ku *Hrádku*, který na levém břehu potoka, již na pozemcích katastrální obce Veliký Lomec ovládá celé kopcovité okolí. Zde vyniká totiž z lesnatého hřbetu ostroh se dvou stran Medenicí při patě své omývaný, který zdvihá se jako celý hřbet do výše 65—70 m. nad hladinu potoka. Tam kde se Medenice pod Hrádkem zahýbá, ústí se do ní *Zvonová strouha*, bystřinka to s příčného údolí sem po skalinách spěchající, často však úplně vyschlá. Lid si vypravuje, že v ní vykopán byl největší zvon nyní při kostele v Třebonině chovaný, který prý byl zde zakopán za bouří husitských a zbytkem jest z osady, která druhdy na výšině k západu ke struze přiléhající prý stávala, jakož vyorávané základy stavení dosvědčují. Snad by se zde hledati měl *Bor*, odkud se psával Matyáš, svědek ve při Husově a jeho odpůrce, kterou osadu slavný Palacký v zdejší krajině hledal.

Naproti přes potok ční jako mohutná bašta Hrádek příkrým srázem skoro kolmo k Medenici se svažující. Přístup odtud jest skoro nemožný, tvrdá skála rulová prostoupena tu bílými pruhy křemene, a v rozsedlinách skalních uchycuje se svými kořeny bujný les borový a mládí modřínová. Lid říká poloze této v „borku", snad k vůli borům tu se rozkládajícím.

Kdo by chtěl bezpečněji vystoupiti na vrchol Hrádku, ten musí buď obejíti hned pod Třebonínem stráně levého břehu, aneb jíti pod Hrádkem až ku vozové cestě na Veliký Lomec vedoucí a od západu po kamenité stráni pravěké opevnění toto ohledati.

Upozorněn byv veleb. pánem P. Fr. Typltem z Třebonína na Hrádek tento, navštívil jsem jej s p. učitelem Ant. Filipím z Hraběšína o prázdninách r. 1883.

Od strany severní možno ostroh tento pohodlně ohledati. Opevnění podobá se čtverci, jehož strany J. Z. a J. V. lemuje pod strání Medenice, se strany severovýchodní pak ho chrání veliký val a hluboký příkop, jakož i vyvýšený

okraj vnitřního Hrádku, který kolem celé severní strany se táhne. Nejméně ohrazen jest od severozápadu, kde první val mizí a příkop je mělčejší. Přes příkop nyní vstupuje se do vnitřní ohrady po mostku nasypaném: mostků jest čtvero.

Délka ohrady od jihu k severu měří 79 m.; šířka napříč vyměřena na 82 m., tak že plošný obsah činí se všemi záhyby zajisté více než 6500 □m.

Objem Hrádku při okraji opevněm měří 341 m., a sice: jihozápadní okraj stráně 83 m., jihovýchodní okraj se skalinami 93 m., severovýchodní nejsilněji opevněná strana 75 m. a severozápadní 90 m. Tvoří tedy přirozená hradba větší polovinu (176 m.) ohrady, kdežto uměle ohrazeno 165 m. při obvodu.

Dobývatelům nejdříve překážel 6 m. vysoký násyp, přes který se od východu po mostku přeslo, a který se pod pravým úhlem jako rameno ohnul, tam kde příkop nejzhoubněji vržen v šířce 8·5—9 m. a zde 4 m. za ohbím teď vede most 3 m. široký. Za ním ještě na délku 40 m. tento velký náspp se táhne, pak však se sníží a po 10 m. délky úplně mizí. Zde počíná vně hrádku výšina po hřbetu stoupající a obrubu opevnění tvoří mělký příkop dolů ku straně se snižující, který přechází se po dvou mostech.

Jdouce opět příkopem na způsob podkovy objímajícím strany srázemi skalnými neohrazené, můžeme dobře ohledati, jak náspy z hlíny jsou vrženy, jen sem tam utuženy jsouce kamenem zde všude po lese se povalujícím.

První náspp zdvíhá se na 6 m. a do příkopu mezi oběma valy se spouští 4 m.; z příkopu tohoto zvedá se náspp druhý do výše 6—9 m. a pak mírněji klesá k vnitřní prostoře Hrádku samého.

Val vnitřní táhne se po obou severních stranách až k můstkům na okraji stráně se nalézajícímu, kde vně i na Hrádku hluboké dolíky se vidí a hned za můstkem končí malým valem na jihozápadním srázu.

Také pamětihodno, že i druhý kout při srázu jihovýchodním pojištěn dvěma širokými prohbími a pahrbem podélným, které od srázu skály příčně ku náspu prvému vedou.

Uvnitř Hrádku za prohbím dotčeným již za valem druhým stoupá půda skalnatá ku středu se všech stran a nejvyšší místo panuje skalkám i celému ohrazení.

Po budovách není ani památky, za to bují na celém Hrádku a jeho úbočích pěkný borový les a na podnoží modříny. *Klim. Čermák.*

V Čičovičkách získal velmi pilný badatel statkář p. *Václav Krumbholz* některé nové nálezy z okolí, tak na pr. z *Libochoviček* od p. J. Trappa, jenž tam objevil hrob s kostrou, která měla podle sebe rovný železný meč. Rukověť jeho, krátkou příčkou od ostří oddělená, bývala dle zachovaných posud stop pokryta dřevěnými destičkami a končila kratší příčnou tyčinkou, jejíž konce vzhůru zahnuty a spirálovitě svinuty byly. Mimo meč tento objeveno při kostře více drobných úlomků železných, z nichž jedny složiti lze v dosti dlouhý, téměř srpovitý nožík; při ostatních však o původním jich určení více souditi nelze. Též kostěné destičky, části to přilby (?), drobnými kroužky s teckou uprostřed hustě posázené a červeně zbarvené nalezeny u kostry zároveň s nádobou hlinenou, na kruhu zhotovenou, 16 cm. vysokou s průměrem otvoru 17 cm. a dna 18 cm., jež pod vyhrnutým okrajem pásem z šesti rovnoběžných rýh a nad tímto pásem z osmi souběžných vlnitých rýh jest zdobena. Dvě rovnoběžná žebra protata třetím tvoří známku dna. — Ze *Stelčovsi* má týž p. sběratel pět hmotných, hladkých, otevřených kruhů bronzových, každý s průměry 13 a 16 cm., jichž konce oba svinuty jsou v kulatá ouška. Kruhy ty pocházejí z hromadného nálezu „na Santůblu" (Sandhügel) u Stelčovsi před časy již učiněného a jsou jen malým zbytkem z něho; největší část různých bronzů roztavil místní kovář. — U *Černoviček* objeveny hroby s kostrami přímo ležícími. Z pohřebiště toho pocházejí: *a)* náramek z hladkého bronzového 4 mm. širokého prutu spirálně svinutý s průměrem 4·5 cm., *b)* úlomek druhého z prutu 7 mm. širokého. *c)* kostěná jehlice velmi jemně hlazená, v podobě berličky (T) 6·7 cm. dlouhá a až 6 mm. tlustá, jejíž příčné rameno 2·5 cm. dlouhé v celé délce uměle jest provrtáno, a konečně *d)* zlomky dvou podobných jehlic, tlustší a tenčí. — Z pazourku nalezena na poli u *Pazderny* velmi jemně pracovaná šipka v podobě rovnoramenného trojúhelníku, při základně vykrojená, a mezi *Okoří a Noutonici* dva podlouhlé střípky či „nožíky". — V *Čičovičkách* samých na poli č. p. 186. vedle velké popelnice naplněné roztlučenými kostmi spálenými objeveny dvě jehlice bronzové, jež však žárem velice utrpěly: na jedné přece dobře posud pozorovati lze, že měla hlavici o třech článcích rýhami zdobených, kdežto druhá byla pod hlavicí ovinuta tenkým drátem. — Větší hřbitov s mrtvolami skrčenými odkryl p. V. Krumbholz tamtéž na poli č. p. 339. Z jednoho zdejšího hrobu pochází: *a)* zlatý prstének z dvojitého drátu, na způsob známých bronzových vinutý, s průměrem 1·4 cm.; *b)* bronzové dláto 18 cm. dlouhé, v největší šířce 2 cm., v ostří 1·2 cm. měřící a 0·8 cm. tlusté, jehož hořejší konec dosti značně jest vykrojen: a *c)* hliněný hrníček se spodkem kulovitým, tuhou natřený, 6 cm. vysoký, s průměrem otvoru 5 cm., úplně hladký. Z ostatních hrobů na poli tomto jsou: *a)* hrníček, jen velikostí a dvěma pupíčky od předešlého se různící; *b)* kamenný brousek 9 cm. dlouhý a až 1·5 cm. tlustý, při hořejším konci vykrojený, aby spíše na šňůru zavěsiti se mohl; *c)* kamenný brousek 13 cm. dlouhý, jen z jedné strany hlazený; *d)* červený kamének v podobě sploštělé koule, jak v hrobech obyčejně bývají; *e)* jehlice bronzová ve špičce již původně prohnutá, s ouškem na sříznuté hlavičce, 9·5 cm. dlouhá; *f)* kulatá bronzová tyčinka 11 cm. dlouhá, nyní ještě v délce 4 cm. hustě obtočena tenkým sploštěným drátem; *g)* kousek takovéto rourky ze svinutého drátu; *h)* elliptická destička z parohu vyřezaná, 7·5 cm. dlouhá a 0·7 cm. tlustá a konečně *ch)* dva korále jantarové provrtané, v podobě válečků 0·6 cm. vysokých. — Z uvedeného snadno lze poznati, jak důležité a nálezy bohaté jest celé okolí Čičoviček. I přejeme neunavnému tamnímu badateli p. Václavu Krumbholzovi zdaru i pro další budoucnost. —*s.*

Archaeologické nálezy v Hoře Kutné. Při kopání základů ku stavbě nového domu páně Vašákova v ulici orlové uhodilo se ve hloubce $2\frac{1}{2}$ metru pod povrchem, ve hlíně diluvialní, na jamky kotlovité, zasypané hlinou černavou, promíšenou tu a tam popelem a uhlíky. Jamky tyto byly as $1\frac{1}{2}$ metru hluboké a nalezeno v nich blíže samého jich dna více nádobek, buď celých, buď rozbitých. Nádobky tvaru džbánovitého, bez uch, s mírně vyvaleným okrajem, některé buď bez ozdob, buď ozdobeny blíže kratičkého hrdla *vlnitou* jednoduchou čarou, uloženy byly v jamce v poloze šikmé, tedy postaveny jsouce na boku. Mezi nádobkami vězely kameny, na nichž jsou patrné stopy žáru.

Mimo kameny nalezeny tu i kosti a sice zvířecí kosti (z větších ssavců) nepálené. Nádobky mají v průměru 11—15 ctm., výšky $11\frac{1}{2}$—13 ctm., průměr největší baňatosti $13\frac{1}{2}$ až 15 ctm. a průměr dna $6\frac{1}{2}$—8 ctm. a jsou výborně pálené; lom střepů jeví hlínu tmavošedou, jemnou. Naplněny byly zemí patrně s popelem smíšenou, též tu a tam objevena drobná kůstka ptačí. Kovových artefaktů zde nalezeno nebylo, toliko několik plíšků malých bronzových, ve velikosti denárů. V uhlié, s uhlíky smíšené zemi nalezeny i stopy zuhelnatělé slámy.

Základy tu stávavšího starého domu nedostupovaly ani hloubky povrchu jamek výše dotčených, vyloučena tu tedy možnosť, že by nádoby a střepy tu nalezené byly pozůstatkem nějaké středověké dílny hrnčířské. Nádobky upomínají celkem tvarem na onu, která zobrazena jest v Arch. Památkách v XII. díle na tabulce druhé, nalezenou u Otmik (pohřebiště z XI. století). —

V okolí nového cukrovaru nalezeny mnohdykráte popelnice buď prostě v jamce postavené anebo kameny obložené. Při některých nalezeno též menších nádobek přistavených, tvaru kuželovitého, jakoby ze dvou komolých kuželů sestavených. Popelnice jsou tvaru baňatého, avšak nízké, opatřeny uchy a ozdobeny na spodní části podélnými rýhami, jakýmisi črtami nepravidelně do sebe a přes sebe taženými. Z bronzů nalezeny poblíže téhož cukrovaru dvě hlavice jehel známého tvaru hřebovitého a jedna takovátéž jehlice celistvá s hlavicí ploskou, ozdobenou hvězdou z konkavních obloučků složenou. V okolí Hory Kutné vyskytují se nálezy předhistorické vůbec dosti četně, což ovšem svědčí o tom, že nynější terrain kutnohorský v dobách pradávných byl obydlen. Zanímavé tyto nálezy byly částečně pány nálezci a sice p. stavitelem Procházkou a panem ředitelem cukrovaru Herbstem darovány archaeologickému spolku „Vocel“. *K. L.*

Hromadný nález na Stráži. Asi dvě hodiny na jihovýchod od král. horního města Příbrami rozprostírá se nade vsí Raděticemi mírný, lesem porostlý pahorek „na Stráži“ zvaný. Zde uhodili letos na jaře dělníci dobývajíce kamene, pod dvěma balvany na hromadu starých artefaktů bronzových, skoro vesměs na kousky rozlámaných, ušlechtilou, krásně lesklou, bledo- až tmavozelenou patinou pokrytých, z větší části srpů. Mimo tyto předměty bronzové byly v témž úkrytu kusy oxydované mědi a cínu. Veškerý ten patrně hromadný nález vážil prý asi 6 až 8 kg. *P.*

V Tursku uhodil letos v červnu majitel statku p. V. Duda dávaje dvůr svůj srovnati na hluboké, kuželovité, popelem, hlinou a kameny vyplněné jámy, v kterých vedle rozmanitých střepů i celé, tuhou silně natřené nádoby: koflíky, misky, hrnce a okřiny se nacházely. Mezi jamami těmi ležely v řadách kostry mrtvol, z nichž jednotlivé hliněné přesleny a nádobku při sobě měly. Na podobné naleziště přišel i soused p. Šebek v zahradě své. Bohužel bylo vše, mimo několik střepů z jedné jámy, pohozeno a zničeno. *—z.*

O velkém ohni v Mostě. V knize litoměřické stojí toto při roku 1515 psáno: „Most město z gruntu vyhořelo v den sv. Řehoře. Tak byl velký oheň, že žádný svého nic unésti nemohl, žádní sklepové, železné závory ani dvéře postačiti nemohly. Zapálilo se v soumrak první a v hodině všicek voheň minul. Zázraci byli před tím velicí i skrze dobré lidi staré jako proroctví Duchem svatým oznamováno bylo, že nějaká pohroma přijde. Shořalo lidí na 300 a 6 kněží.“

Mince v Čechách právě r. 1450. Jest zajímavo čísti v kšaftech měšťanů Pražských Novoměstských, kteraké měli svrchu psaného roku peníze. Čteme v knize Novoměstské (č. 26 dsky zemské) o penězích „horských lehkých, kopách starých i míšeňských, nových horských, starých horských, peněz horských obecných, zlatých uherských, rýnských, haléřů horských, peněz starých črných, peněz orlíků za kopu, zlatém řečeném nobl“.

Komu též bývalo o Pražskou čistotu starati se. V manualní knize starších ouředníků kostela Mikulášského v Praze čteme o sedlácích Kojetických, že k jich robotě náleželo z Prahy vyvozovati bláta. Ale nedělali to nijak dobře. R. 1593 zapsáno o nich zlostně: „Rychtáři a konšelům domluveno, když z povinnosti sousedé vysíláni bývají do Prahy bláta z města vyvozovati, že vozů prkny opatřených nemají, takže bláto vezouc zase po městě roztrušují; jestli se který toho víceji dopustí, takovému ta prkna nehodná do školy k spálení vzata býti mají a ten soused šatlavním vězením skutečně trestán býti má.“

Z Archivu Vodňanského.

Podáváme tuto několik výpisek z archivu Vodňanského jakožto pomůcku k domácí historii kulturní a k vyrozumění tomu, kterak a v jaké míře ctihodní předkové naši — pokud měli úplnou autonomii obecní v rukou svých — u věci té sobě počínali, jmenovitě kterak podnikáním staveb veřejných a opatřeními v příčině policie zdravotní a mravní k dobrému a počestnému obci k správě sobě svěřených skutečně a platně prohlíželi.

O stavení kůru kostela Vodňanského. „Letha po narození Božem tisícého čtyřstého patnáctého stala se jest úmluva mezi *měšťany Vodňanskými* a kostelníky s jedné strany a mezi *mistrem Jaklíkem**) s jeho synem *Václavem* strany druhé, tak že ona společně a nerozdílně měla udělati kůr kostela Vodňanského, pakliby koho bůh neuchoval, ale druhý má dokonati, takýmto dokonáním aby byl úplně dokonán a klenut, ale se střechou nemají nic činiti. Nejprve mají zeď udělati od krumfešta nejvýš bez dvů třidceti loket, oken v kůře sedm a osmé podle varhan, devět pilířův, kůr sklenut, jakž má být, s jedné strany věže vzchod k varhanóm, veliký oltář a okolo oltáře a před oltářem tesným (sic) kamenem udělati stupně, před kůrem udělati stupně tesným kamenem, kamene tesného nalámati, a od toho mají měti půldruhého sta kop a devět kop grošův stříbrných rázu pražského. A ta úmluva naložena jest podle jiných úmluv a v knihy tyto vypsána pro budoucí paměť. Léta ∾ xxxv⁰. po Sv. Martině (1435)“.

Lib. Mem. A x IIj.

Svolení obecní o hru a neřády v domích.**) „V pondělí prvním v — postě před svatým Valentinem,

*) Bohužel nemáme na tu chvíli širších zpráv o mistrovi Jaklíkovi a synu jeho Václavovi, pročež sobě toho přejeme, aby ti, kdož by o nich měli nějakých vědomostí, neobtěžovali sobě tuto výpisku jimi doplniti.

**) V prodlení století XV. rozmohly se karban a jiné hry hazardní v Čechách i na Moravě, v městech i na venku v té míře, že vrchnosti církevní a světské k odvarování vzcházejících tím nepořádků a škod mravních i materielních nuceny se viděly nejen slovy důtklivými, anobrž i tresty skutečnými v příčině té

léta Božího M°v°xvj° (1516) pan purkmistr se pány obojího úřadu i se vší obcí svolili jsú na tom jednostejně bez přerušení na budúcí časy zůstati:

Jestli žeby kdy a kde u kteréhožkoli hospodáře, buďto mezi staršími přísežnými aneb z obce *jací neřádové, povykové nebo hry* dály se a v tom usvědčeni byli neb toho u sebe dopustili, s takového každého bez milosti má kopa po míšensku vzata a na obecní potřebu obrácena býti a zase nemá vracována býti; pakli by kdokoli súsed za toho, kdožby tu vinu propadna jí dal, se ku pánům přimlúval, s toho též každého druhá kopa má také bez milosti vzata býti a na potřebu obecní se obrátiti a nenavracovati. Pakliby u kohožkoli bez vědomě hospodářova hrali a k tomu vůle jeho žeby nebyla, hospodář předce kopu dej a ti, kteří jsú hrali, mají pánem rychtářem přidrženi býti, aby jemu ta kopa od hráčův navrácena byla. A to svoleně a zůstáně všickni jednostejně pan purgmistr se pány obojího úřadu i se vší obcí přiřkli a slíbili sobě zdržeti věčné časy bez přerušení." Lib. Contr. ab. ao° 1499 A. 1.

Snešení o Pekařích a Řeznících. *) Páni obojího ouřadu *Pekařům* opět poručili: Aby dostatek chleba a cožby na spravedlnosti bylo bílého i režného vydávali a to každého dne bez pokřiku a naříkání chudého lidu. A jestližeby se skrz jich nedbanlivosť nedostatek v chlebě kterého dne zběhl, tehdy kolikrátby se toho kolikdo z nich dopustil, pokaždé xx gr. m. pokuty dáti bude povinen. Však ti, kteří by chléb mezi nimi měli a nedostatku tomu odolati bezelstně nemohli, ti podle vinných nemají pokutováni býti. Actum v středu po sv. Petru v okovách léta 1570. Téhož dne o *Řeznících* snešeno a podle předešlého snešení opět jim připomenuto a o tom poručeno:

Poněvadž jest jim již výše maso o peníz přivětšeno, aby se dostatkem masa zásobiti hleděli, časně dobytek vyráželi, na lidi nekřikali, a když co lepšího masa mají, toho aby sobě toliko nepřivlastňovali a domův nebrali, než s jinými se v tom sdělovali; do vsí po koupi aby chodili a po ní se s pilností ptali a ožralství i zahálky se nedopouštěli, bez ouředníkův žádného masa sami sobě nesadili. Tolikéž také dobytky velké aby v šlachtátě nebo doma a ne v krámích vyráželi a to před tím dnem prve nežli prodávati budou, a teplého masa neprodávali a to vše pod skutečným trestáním v sobotu od nešporův až po neděli do večera. Actum uts."

Man. Cons. ao. 1579. m. Jan.

---

před se jíti. Pročež také mimo jiná opatření i to za právo nalezeno: *„Že všeliký zlib herní nevíže"* a tudíž že žádný peněz prohraných nebo na hru zapůjčených platiti povinen není, a za tou příčinou že žádný soud dluhův herních (to jest půhonův k herním pohledáváním se vztahujících) k sobě nepřijímá, anobrž že každý, kdoby podobnými žádáními soudy zaneprazdňovati směl, na penězích nebo na těle pokutován býti má."

*) Stesky obecenstva na pekaře a řezníky jsou u nás tak staré, jako živnosti tyto a opakují se stereotypně, třeba že při každém sazení rady městské jmenovány bývaly zvláštní osoby, jež každého měsíce, anobrž i každého téhodne k pekařům, řezníkům a všelikým jiným živnostníkům, kteří věcmi potravními obchod vedli, bedlivě měly dohlížeti a o to se starati, aby obecenstvo co míry, váhy, ceny, povahy atd. věcí potravních se týče, nebylo skracováno.

Literatura.

Th. H. Masaryk: Skizze einer sociologischen Analyse der sogenannten Grünberger und Königinhofer Handschrift, Archiv für slavische Philologie, Berlin 1887. X. Bd. p. 54—101. Nadepsaný článek jest prvým v řadě statí protirukopisných, kterým p. prof. Jagič dopřál místa v posledním čísle Archivu, vzdor tomu, že to jsou více méně překlady z Pražského Athenaea. Jako český original z Anthenaea tak obsahuje i uvedené německé zpracování pouze rozbor rukopisu Zelenohorského s tím pouze rozdílem, že tu a tam něco pozměněno, tu a tam něco doplněno; ježto pak pan prof. Masaryk si velice zakládá na výsledcích svého badání i zřejmě vytýká, že pisatel těchto řádků v dřívějším svém odporu nevyvracel jednotlivé vývodů oněch, tož nezbývá, ba jest i povinností povšimnouti si jich blíže, a to tím spíše, poněvadž tak ostře dotýkají se základních principů domácích našich starožitností.

P. prof. Masaryk vyslovuje na různých místech (p. 65, 67, pak 72, 83, 88, 100) thesi, že RZ. co do jazyka, pergamenu, písma i inkoustu patří do X. věku neb do doby o něco dřívější, kdežto v českém článku svém v Athenaeum tvrdil, že pochází ze století VII.—IX; tentokráte tedy přidal se p. spisovatel k mínění dosud nejvíce běžnému, vyslovenému ve známém spise Würdigung etc. (p. 33) Úsudek znamenitých našich učenců Šafaříka a Palackého osnován, jak známo, na porovnání se zlomkem evangelia sv. Jana, a ježto zlomek ten je falsum, nemůže se přirozeně ani hájiti vývod odtud učiněný. Ve příčině jazyka stanovili oba zmínění učenci jakožto nejzazší hranici druhou polovici XII. a XIII. století, tak že jazyk nedokazuje tak určitého vymezení, zejména při možnosti přepisu a pod. Pergamen RZ. jest unicum a nedá se z něho žádný vývod učiniti; ve příčině písma pak jest mezi palaeografy dnes veřejným tajemstvím, že z různorodého toho písma písmena a v tom způsobu, jak psána jest v RZ., vyskytá se teprve v rukopisech XIII. věku. Zelenavý inkoust byl svého času úkazem úplně osamělým a teprve r. 1837 nalezen na Rajhradském Kyrillském zlomku (IX. věku) podobný inkoust, při čemž zjištěno, že zelená ona barva tvořila spodní část písma, kteráž objevila se po odloupnutí svrchní, hnědé části písma; r. 1840 podal pak p. Corda dobrozdání, že složení inkoustu dle tehdejšího stavu chemie se zjistiti nedá. V nejnovější době arci objevena celá řada podobných zelených rukopisů, sahajících až do XVI. věku; p. Stoklasou vyslovena domněka, že zelenavosť ta pochází od mědnatých součástek inkoustu, a domněnka ta částečným prozkoumáním se potvrdila, ba potvrdilo se, že písmo RZ. reaguje stejným způsobem jako jiné staré rukopisy. Z toho ze všeho plyne především to, že RZ. jest rukopisem starým, jakož že při všech svých zvláštnůstkách jako rukopis před XIII. století klásti se nemůže. Poněkud zvláštní arci jest poznámka p. prof. Masaryka, že totiž pravosť rukopisu chemií se dokázati nedá, nepravosť však ano (p. 65); dle našeho prostého rozumu jest však pouze dvojí možnosť: buď jest to a neb non a, nebo jinak: buď jest rukopis pravý neb jest falsum, je-li falsum, nemůže býti pravý, není-li falsum, je pravý. Způsob pak, jakým pánové z Athenaea chtějí míti dokázánu pravosť nějakého rukopisu neb jinak řečeno, co vše žádají, aby se s rukopisy provádělo, jest vůbec vědeckou novinkou.

Poukázavše tedy k tomu, že dnes nelze RZ. klásti do X. věku a na základě tom činiti dedukce, musíme při zvláštnosti právě RZ. obrátiti zření své k věcnému obsahu básně, neboť pomocí kulturní historie dá se též mnoho zjistiti. Pan prof. Masaryk obrací v té příčině hlavní svou argumentaci na rozbor „zadrugy", i chceme jej tudíž na tomto poli stopovati, podotýkajíce však již předem asi tolik: Když nějaký vzdělaný člověk chce nabyti poučení o rodovém životě slovanském, stačí mu zajisté, když přečte si nějaký, neb několik spisů povšechných. Když však někdo s námi chce disputovati o věci tak veliké důležitosti, když osobuje si jménem přísné vědy soud rozhodný o tom, co pravé jest a co nepravé, pak p. prof. Masaryk dovolí, že žádáme o něco více, v našem případě zejména znalosť rodového života na místě, kde se dosud zachoval, znalosť podrobné literatury, znalosť starých listin a pramenů právních o téže věci jednajících, neboť jenom na základě přesných a konkretních praemis mohou býti přesné a konkretní konkluse. Tak všeobecné, nejasné a tak často nesprávné a neporozuměné definování „zadrugy", jaké nalézáme u p. prof. Masaryka (p. 56—65.), však za základ nějaké opravdové diskuse o RZ. připustiti nemůžeme.

V rozboru věcném RZ. vyskytá se především otázka, zdali se vší určitostí v Čechách rodové zřízení zjistiti se dá; p. prof Masaryk je přiznává, v čemž s ním souhlasíme ve věci, byť i ne v důvodech: ad a) z kronikářů toho nelze zjistiti, alespoň ne pro celý národ; ad b) principy dědičného práva odpovídající rodovému zřízení týkají se pouze šlechty, a není přímo dokázána jich spojitosť s právem obecným, národním; ad c) Břetislavův zákon o staršinství je protivou domácího práva a novotou, a nepatří tudíž k důkazu; ad d) rodové zřízení na Slovensku dosud zachovalé, které jsem svého času nalezl a zjistil, dokazuje něco ale ne vše, neboť na př.: v uherské Rusi do dneška zachovaly se rody, v Povolží jest mír — o poměru obou chtít dnes již rozhodnout, bylo by předčasné; ad e) rodové zřízení u druhých Slovanů jest pomocným argumentem. Věc dá se však definovati určitěji asi takto: na Slovensku šlechta (zejména četná šlechta drobná) zůstala vždy v přímém spojení s lidem; principy dědičného práva, jaké ukládala v listiny a jak potom vešly i v zákonník Verbőczyho, odpovídají do nejmenších podrobností národnímu právu obyčejovému, což jest nejlepším důkazem, že se jedno od druhého nikdy neoddělilo nebo jinak, že ono z tohoto vzalo původ; toto právo dědičné v listinách a u Verbőczyho stilisované shoduje se opět do podrobností s dědičným právem naší šlechty u Všehrda a jinde stilisovaným, a protože ono uherské neb vlastně slovenské zakládá se na obyčejovém právu národním, tož jest dána přímá analogie, že i dědičné právo naší šlechty nedílné odpovídá dědičnému právu obyčejovému národnímu, tak že rodové zřízení v Čechách v době historické, které dosud obyčejně konstatováno na základě RZ., touto přesnou analogií bylo by zjištěno.

V jednotlivostech působí p. prof. Masarykovi veliké nesnáze (p. 68.) především různá terminologie, která prý prozrazuje padělatele. Jest to v první řadě různé pojmenování „zadrugy“: čeleď, rod, děti. Ohledáme-li věc poněkud blíže, shledáme asi toto: „děti vsě tu zbožiem v jedno vladů“ jest zcela jednoduché, neboť děti stojí tu proti předcházejícímu *ot* a můžeme slovo to zaměniti neb vysvětliti slovem synové, resp. bratři, kteří v jedno vladů, t. po smrti otce se nedělí, čili jak naše právní prameny praví „nedílní bratři“. Slovo rod jest širší, znamená nedílné bratry s celým jejich potomstvem. Podle slovanského práva přechází držení rodového zboží na syny čili nedílné bratry, neboť když dojde k dělení, děli se právě podle počtu bratrů (teprve jihoslovanské zákonodárství našeho věku v té příčině učinilo změny) a jen oni mohou žádati díl, kdežto ostatní potomstvo jen skrze ně je spolumajetníkem. Otázka jest arci, proč básník praví: vladyku si z rodu vyberúce a ne z dětí čili z bratří, kteří především k tomu měli právo. Jest zajisté těžko stopovati básníka, kterak totiž v obraznosti jeho vznikají představy a kterak se spojují, i myslím, že vykladatelům básní málo kdy se podaří nalézti ten pravý výklad, a tak i zde; nicméně jest vážným, že báseň pasivní právo volební abych tak řekl rozšiřuje z bratří (dětí) na celý rod. Připadá mi pak v té příčině asi toto: mezi syny nejstaršího bratra a mezi nejmladším bratrem nemusil vždy býti veliký rozdíl v stáří; mezi Rurikovici na př. prováděl se velmi přesně princip, aby nejprve vládli synové (bratří) před synovci (kterým často ani údělu nedávali), a přece se často přihodilo, že synovec před strýcem a proti strýcovi dostal se k vládě, i myslím, že bychom podobných případů shledali víc, na doklad, že báseň, kde mluví o volbě vladyky, rozšiřuje pojem dětí čili bratří v rod. Pojem čeleď jest však nejširší, obsahujíc mimo rod i otroky, zajatce a pod. u mocných rodů zajisté četné; těm všem, totiž rodu i otrokům i zajatcům a podobným poroučel stejným způsobem zvolený neb prostě uznaný vladyka neb náčelník rodu, v původní fási otec. Nevidíme tedy záhady v tom, že tyto tři pojmy v básni vedle sebe neb lépe po sobě jsou uvedeny dle svého obsahu a významu. Rovněž tak opakuje p. prof. Masaryk (p. 68.) i v německém článku své pochybnosti o různém či nestejném pojmenování náčelníka rodu, totiž: ot, glava, vladyka, vojevodí, eventuelně i kmet; než i tu nebude tak zle. Slova kmet a lech totiž netýkají se přímo rodu, ale znamenají titul neb hodnosť občanskou, a sluší ji tudíž z řady této vymýtiti. Podobně jest i slovo glava slovem pouze obecným a znamená předního muže, náčelníka vůbec (pohlavár, hlavar) a není v odporu s rčením básně. Slovo: vojevodí uvádí se též nevlastně, neboť těžko jest hledati ve slově tom více než obrazné rčení: vsiak ot svei čeledi vojevodí může znamenati tolik, že každý náčelník rodu četného, veliké čeledi takový činí dojem jako vojvoda, když vládne nad svým lidem. Při tom arci sluší vymeziti pojem vojvody. Vysvětloval jsem již na jiném místě, že slovo vojvoda, jsouc původu domácího, znamenalo původně knížete, o čem svědčí ta okolnosť, že v tomto smyslu zachovalo se u Rumunů a Maďarů, převzaté byvši od Slovanů, jakož u nás i stará píseň dosvědčuje: svatý Václave, vojvodo české země, kníže náš, kde vojvoda postaveno k označení důstojenství, kníže jako titul nebo epitheton. V pozdějších dobách vyskytá se slovo to i ve smyslu vojevůdce, však i jiný ještě má význam. Připadají mi v té příčině poměry uherské Rusi, pro kterouž diplomatický titul zněl ducatus (zajisté původně vévodství): toto vévodství uhersko-ruské (Mukačevské) dělilo se na jednotlivé „krajiny“, sestávající vždy z několika (okolo desíti) dědin, a náčelník takové krajiny nazýval se buď krajnik, neb vévoda neb i centurio (conf. Abst. d. Rumänen p. 140 sq.); takovýto vévoda byl pak nejen vojenským náčelníkem, ale i správcem krajiny. Takovíto vojevodové upomínají se zajisté i v básni o Čestmíru: i zaje vojevodu nám, totiž Vojmíra, takovým byl zajisté i Kruvoj; ale jak souvisí s těmito vojevody výraz: krajiny Neklaniny a tyto s výrazem (v Záboji) vše vlasti, to zůstaviti musíme dalšímu badání. Celkem tolik pověděti můžeme, že obsah slova vévoda i u nás v Čechách během času značně se zmenšil, tak že znamenal arci vojenského náčelníka, ale zároveň i občanského správce menší krajiny (dědin), a tomu se podobati mohl již náčelník četného rodu, hojné čeledi. Zbývají tedy pouze dva výrazy: ot a vladyka; ot může být přirozený otec, může být i epitheton (náš lid říkával do nedávna promiscue: sedlák, hospodář, pantáta, ve mlýně pan otec), a jak daleko nazpět sáhá slovo vladyka jakožto správce bohatého rodu pro nedostatek pramenů udati trudno — celkem však v obou slovech nic podivného hledati nelze.

Slovo zboží nemusí též přiváděti do rozpaků, neboť nebyla a není ani dnes pouze půda společná rodu, nýbrž vše, co s půdou souvisí, i dům, i dobytek (statek) i úroda, ba i z hospodářství vytěžené peníze, ba podle starého i dnešního (svědectvím jsou naši grani, drotaři, platenkáři atd.) řádu i co jednotlivec mimo dům získá svým přičiněním.

Pan prof. Masaryk hledí dále objasniti různosť v pojímání rodového zřízení ve zlomku sněmu a v L. S. i míní, že tu rozhoduje princip staršinství a volba vladyky, a prohlašuje zlomek sněmu za mladší fasi rodového zřízení, LS. ale za starší. My o té věci soudíme poněkud jinak: v LS. mluví se o dělení po smrti otce, v zlomku sněmu pouze o společném, nedílném držení, a tuto okolnosť považujeme za rozhodující. Budiž dovoleno uvésti malý příklad: na Malé Rusi (v Rumunsku) je zřízení rodové historicky zjištěno; dnes však v maloruské Haliči (Rumunsku) zůstanou často synové i ženatí pospolu s otcem v nedílnosti, po jeho smrti se však rozdělí; v Uherské Rusi zůstávají bratři vždy v nedílnosti, jako bývalo někdy na celé Malé Rusi, i říkáme: v Uherské Rusi zachovala se starší forma rodového zřízení, v Haliči jest v rozkladu. Vůbec počítáme rodové zřízení jen tam, kde synové i po smrti otce zůstanou v nedílnosti, tak že zvláštní charakteristická známka staroslovanského i dnešního rodového zřízení jsou nedílní bratři (fratres indivisi); když se rozdělili, říkalo se, byť i každý zastupoval četný rod: fratres inter se divisi a i dnes lid jinak v takovém případě neřekne než: oni su svi razdjeleni, při čemž se dá zřejmě na jevo, že to není dobře, že dříve bylo lépe, kdy byly veliké rody (kuča); slovo zadruga je známo lidu, ale neužívá se, alespoň jsem je slyšel pouze výjimkou.

Princip staršinství hraje vůbec velikou úlohu v stati p. prof. Masaryka (p. 57., 59., 66., 70., 72., 73., 75.), ačkoliv v básni o něm není vůbec řeči. P. prof. Masaryk jest totiž toho náhledu, že u starých Slovanů panoval princip staršinství čili senioratu, a na náhledu tom staví logikou někdy hodně divokou většinu svých dedukcí, jest však v té příčině úplně na omylu. Staršinství zavedeno bylo u Slovanů teprve Břetislavem (1055), velikým knížetem Kijevským Jaroslavem (1054) a Boleslavem Křivoústým (1139) jakožto řád úplně nový, o čemž svědčí především současný Kosmas, pak okolnosť ta, že dříve, v Srbsku i potom, knížata zemi mezi své syny rozdělovali, konečně i ten úkaz, že staršinství již v druhé generaci vzalo za své a tudíž neutvrdilo se v názorech lidu. Sama pak Libuše, o níž podání zachovalo se s mnohými příměsky mythologickými, byla přece jen kněžnou a následovala po Krokovi, ač byla nejmladší — zřejmý to důkaz, že senioratu nebylo, vzdor tomu, že stáří vždy bývalo nejen respektováno, ale že mu za obyčejných okolností dávána příslušná přednosť. Že při ustanovování nového vladyky neb knížete nekonala a nekoná se volba novověkým způsobem, totiž hlasováním, o tom mluvil jsem již na jiném místě; ostatně slovo: vyberúce ani nežádá takého výkladu.

Další a stará bolesť naskytá se ve příčině výroku Chrudošova: prvenců dědinu dáti pravda, a odpovědí na něj: nechvalno nám v němcích iskati pravdu, u nás pravda po zákonu svatu. P. prof. Masaryk staví tu určitou otázku: bylo-li u Němců prvorozenství právem, a odpovídá na otázku tu záporně, ano i s doložením, že v tu dobu princip ten nemohl se k nám dostati z Němec (p. 75—80.). Na to dovolili bychom si odpověděti asi toto: Chrudoš nestojí na stanovisku prostého obecného práva, jelikož neuznává soudního rozsudku: to co žádal, nebylo právem, nýbrž mělo býti pro něho privilejem, i jest otázkou, zdali v Němcích něco podobného nebývalo, o čemž by v Čechách nebyli měli vědomí. Napadá mi pak toto: za Karlovců franských považována vždy celá někdejší říše franská za společné dědictví a otčinu rodu královského, o čemž nejzřejmější svědectví podává poslední spojení říše za Karla Tlustého. Jinak bylo za rodu saského: po smrti Otty I. nastoupil syn jeho Otta II., tehdy osmnáctiletý: proti němu domáhal se trůnu bratrovec jeho Jindřich Pyšný, tehdy dvaadvacítiletý a tedy starší a učinil taktéž i při nastoupení Otty III.; v obou případech pomáhal mu Boleslav II. český a s ním i Měčislav polský — i myslím, že tu vyskytá se skutečný (třeba ne i obecný) případ primogenitury v Němcích, o kterémž u nás věděli a sice před dobou, než z které pochází to spracování básně, které se nám v RZ. zachovalo.

Jest zajisté velikou závadou při kritisování RZ., že se staví vždy otázka, bylo-li to či ono již v době Libuše, neboť jest přirozeno, že báseň do svého konečného napsání mnohé změny mohla, ba musila prodělati, o čemž nejlépe svědčí okolnosť ta, že báseň o Libuši u nás kolovala ve variantech, sestávajíc patrně z několika rhapsodií. Tak vyskytá se u Dubravia, Pulkavy a Aeneáše Silvia jméno sestry Libušiny Kazi ve formě Béla; a kdežto Kosma, Dalimil a druzí kronikáři vypravují, že událosť stala se na Libušině hradě, vyskytá se u Pulkavy (ap. Dobner III. 75) a Aeneáše Silvia (c. 4) variant pověsti, dle kterého celá událosť odehrává se na Vyšehradě, Balbin pak (Miscel. VII. c. 4) hledí oba varianty v jeden spojiti, vykládaje, že Libin hrad jest vlastně Vyšehrad (Libin arx est Wissehradensis). Že pak podstatou vypravování našich kronikářů, neb alespoň některých, jest patrně báseň, kterou oni pak svým způsobem reprodukují, tomu by nasvědčovaly malé reminiscence; na př. u Kosmy (l. c. 4): žena sedíc na vysokém stolci oslovila hrubé muže (Poče kněžna s otnia zlata stola); že vás nesoudím metlou železnou (kýby vládl vám po železu); u Dubravia (l. 1): honestius est viros regi a viris (mužu vlásti mužem zapodobno), což u Paprockého (Diadochus c. 9., vyd. 1598 p. 12—13) již rozvedeno kronikářsky: Vždycky mužové nad muži, tak jakž jest toho obyčej, panovati mají; item: Dubravius (l. 2) Libusa in medium eorum cum puellis progreditur (stúpi kněžna v bělostvúci rize, stúpi na stól oteň v slavně sněmě. Dvě věglasně děvě vyučené věščbám vitězovým atd.), což i u Paprockého (l. c.) Tu vyšla Libuše s mnohými pannami svými atd. V básni naší proti předlohám kronikářů vyskytá se pak nový variant, kde události dvou dnů, po případě dvou rhapsodií spojeny jsou patrně v jeden, čímž báseň získala na efektu.

Když takto již z kronikářů dají zjistiti se varianty staré pověsti neb lépe básně o Libuši, a tudíž nade vši pochybnosť jest zjištěno, že pověsť během času se vyvinula a měnila, jest přirozeno, že se změnou u vypravování události přibrány i nové pojmy, a nelze tudíž, jako již pověděno, přikládati k básni měřítko doby Libušiny, nýbrž měřítko doby, v které báseň byla konečně napsána, a naopak třeba zase v úvahu vzíti, které době které pojmy přináležejí. To pak týká se především věcného obsahu básně, v prvé řadě zřízení rodového a odbývání sněmu.

Poslednímu předmětu věnuje p. prof. Masaryk tentokráte též jednu stať (§. 16), ale pouští se tím na pole ještě nesnadnější a jemu neznámější, tak že by téměř každá věta vyžadovala zvláštního rozboru. Bude tedy nejlépe, když krátce povím úsudek kruhů povolaných. Za posledních patnácte let rokovalo se několikráte v kruhu slavistů právě o záhadě obsahu RZ. i uznalo se vždy jednomyslně za pravdu: v RZ. jsou věci obsahem svým věcným prastaré, které mohou sáhati i do X. věku, ba i do doby Libušiny, v tom počtu především popis rodu ve zlomku sněm; naproti tomu jsou věci pozdější, které absolutně nemohou pocházeti z věku X. neb doby starší, v tom počtu především hlasování na sněmu. Že podobný výrok učinil i Šafařík na přímou otázku p. prof. Höflera (p. 77. nein, in dieser Form nicht), jest zcela přirozené; slavista tak znamenitý musil nutně k podobnému úsudku dospěti. Tehdy nenapadlo nám pátrati po době, do které by se ono hlasování klásti mělo — a to zejména proto, že se považovalo za nutné vyčkati nových zkoušek chemických, neboť na zkoumání Cordovo se hledělo s nedůvěrou. Když však nejnověji Cordovo zkoumání se novým pokusem potvrdilo, považoval jsem zejména vůči útoku p. prof. Masaryka za povinnosť, shledati to záhadné hlasování.

Že se hlasování ono vyskytalo v řízení soudním, kteréž pro četnou schůzi lidu pravidlem podobalo se sněmu, a sice v právní formě potazu a nálezu, že obé již do doby posledních pěti Přemyslovců klásti se může, dostačí úplně k objasnění básně i k stanovení doby, ku které se báseň hlásí. Překvapilo mne arci, že p. prof. Masaryk v článku uveřejněném ve vážném vědeckém časopisu neostýchal se (p. 101.) opakovati nezdařený vtip pokoutního zdejšího lístku: 6 = 7 = 8 narážeje tím na jmenovaný počet osob, jimž přičítati se může právě ono hlasování, neboť ze Všehrda (II. 21) mohl se dozvěděti, že podle staročeského způsobu hlasovali nejen porotci čili kmeti ale i předsedové soudu, t. parkrabí, král i jiní nejvyšší úředníci kolem trůnu shromáždění.

Vytýká mi dále p. prof. Masaryk, že nevzal jsem žádného zřetele na zkoumání filologické. V této příčině především jest na snadě odpověď ta, že na tomto poli naskytá se odborníkům práce dost a dost, do kteréž míchati se nám neodborníkům nepřísluší, dále okolnosť ta, že ony moderní vymoženosti filologické, které se vedou do boje proti rukopisům, nalezly mnoho odporu právě u odborníků, zejména pro methodickou svou část a že tak mnohé již vyvráceno nově shledanými doklady, nesvědčí nikterak o neomylnosti výsledků těch. O způsobu používání výsledků těch proti rukopisům chci ještě pouze uvésti úsudek osoby povolané, boje našeho vzdálené, totiž Hradeckého slavisty K. Kreka, kterýž v druhém vydání znamenitého svého spisu Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, Graz 1877 p. 367 praví: Würden in der Frage nach der Echtheit oder Unechtheit Grundsätze massgebend sein, von denen zumal der diesmalige Protagonist sich hat leiten lassen, um die KHS. und die GHS. als Impostur erklären zu können, dann wäre bald kein Denkmal von Anfechtungen sicher.

Ještě několik slov: Nemůžeme především schvalovati, že páni odpůrci tak rádi a tak často do ciziny se utíkají ve sporu, který ne s cizinou, nýbrž mezi námi se vede, aby se buď na vzájem chválili, neb sami svou vlastní vědeckou pronikavosť vynášeli. Nemůžeme rovněž schvalovati frivolní onen ton, v kterém p. prof. Masaryk si libuje, když užívá výrazů: p. 67: dass die beiden Fetzen (t. rukopisy); p. 73: die beiden bösen Buben (t. Chrudoš a Staglav); p. 55 citat a v závorce Text von Hanka, kdežto p. 88 připisuje text Lindovi, palaeografické provedení Hankovi atd. Rovněž tak sluší vytknouti i ton, v jakém mluví p. prof. Masaryk o básnické ceně RZ.: p. 87: die GH. ist sehr gedankenlos; p. 90: deutet auf mittelmässige Poetaster; p. 94: ist künstlerisch werthlos; p. 80 ist überhaupt ein leeres Wortgeklapper. Pan prof. Masaryk může míti arci své měřítko aesthetické krásy i nepříliš aesthetický způsob definice její, tolik však dovolí, abychom konstatovali, že proti subjektivnímu úsudku jeho dá se uvésti úsudek jiný, všeobecný, dle kterého básně obou našich rukopisů vynikají právě ve příčině aesthetické krásy své nad jiné básně své doby, a právě RZ. čili Libušin soud od lidí povolaných co do aesthetické krásy klade se na prvé místo, zejména pro svou jednotnosť a dramatickou živosť. Vyhlašovati však Herdrovu Fürstentafel (p. 90) za lepší a správnější, neb dokonce tvrditi, že báseň Herdrova sloužila za vzor padělatelům, toho nemá se dopustiti nikdo ve vážném článku, neboť i každý laik pozná, že Herdrova báseň je skládána podle překladu Hájkovy kroniky, báseň o Libušině soudě že povstala samorostle, zajisté na základě starých rhapsodií, opěvujících povolání rodu Přemyslova na trůn český. *Dr. J. L. Píč.*

Dr. M. Wertner, Ueber die zweite Gemahlin des Ritters Zaviš von Rosenberg-Falkenstein. (Vierteljahrsschrift für Heraldik.) Berlin 1887.

V řadě článků o Arpadovské genealogii jednajících (ročn. XV. p. 1—85) vypravuje v odstavci s titulem uvedeným spisovatel o Elišce jeptišce dominikánského kláštera na ostrově Marketském u Pešti, a vyvrací na základě dokladů, které K. Szabó snesl, jakoby Eliška před Závišem zasnoubena byla za knížete Milutina Srbského. Srovn. Dudík, Dějiny Moravy, díl VII. str. 85. a sl. Nedostatek znalosti českých pramenů jest v práci té patrná. *J. Teige.*

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Pič.**

Dílu XIV. Roku 1887. Sešit III.

Stěnomalby v chrámě sv. Petra na Vyšehradě.

Napsal dr. *K. Chytil.*

Chrám sv. Petra na Vyšehradě byl koncem století XIV. valně sešlý, ač Karel IV. po příkladu matky své Elišky Přemyslovny o jeho obnovení pečoval. V listině z r. 1397,[1]) kterou uděluje papež Bonifacius odpustky věřícím, kteří by přispěli k opravě jeho, přímo udává se za pohnutku, že kostel, „jak se tvrdí, opravy ne nepatrné má zapotřebí". Podobá se, že opětný impuls ke snahám po opravě dal nový, v lednu 1397 nastoupivší probošt, Václav zvaný Králík z Buřenic, patriarcha Antiochenský, který sám r. 1404 oltář ku cti vzkříšení Páně (in honorem resurrectionis dominicae) založil a při něm sbor kanovnický zřídil.[2]) Že pak skutečně oprava rokem 1397 zahájená provedena jest, jak zamýšleno a v listině oné vytčeno bylo, „congruis honoribus", a že chrám nákladně při té příležitosti vyzdoben byl, o tom svědčí stěnomalby z oné doby pocházející, které při nedávné opravě celého chrámu odkryty byly v kaplích na straně epištol. Některé z těchto maleb byly během času opravovány, jiné pokryty byly v století XVI. a XVII. malbami novými, všechny pak v pozdějších dobách byly zabíleny a zakryty. Dosud nepřišly zúplna na jevo a jen část jich byla odkryta sejmutím vrstvy omítkové, avšak při opatrném pokračování bylo by lze i ostatek přivésti na světlo.

Objevené malby nacházejí se ve druhé, třetí a čtvrté kapli, od vchodu počítajíc. V kapli druhé shledáváme onu, kteráž právě proboštem Václavem nadána byla. Zde nad oltářem přistavěným ku stěně dělící tuto kapli od třetí vymalována „Resurrectio dominicae": Kristus stojící nad kolena ve čtverhranném hrobě. Nahé tělo Krista pokrytého jen kol kyčlí krátkým rouchem skasaným k boku v uzel, vystupuje na modré půdě; ve skřížených rukou drží Kristus palmu, hlavu chýlí v před a celým výrazem připomíná spíše trpitele — Ecce Homo — než triumphatora nad smrtí. Pojetí toto, celé provedení, celá postava ve svém držení těla opakují se podobným způsobem nesčíslněkráte v českých miniaturách doby Karlovy a Václavovy, kteréžto době, totiž počátku XV. stol., také tento obraz náleží. V kapli sv. Kříže na Karlštejně vyobrazen Kristus stejným způsobem, jen s tím rozdílem, že zde se již blíží tři Marie, podobně též na malém oltáříku Tomáše z Modeny tamže, jen v cyklu mistra kaple Svatováclavské vyobrazen Kristus s korouhví v ruce způsobem dle všeho starším, jako ku př. v Passionale Kunhutině. Obraz tento patřil na počátku XV. věku již k předmětům ikonograficky ustáleným, a stálé jeho opakování jest též příčinou, proč při provedení úžasně nedbalém, tak nedbalém, že ani prsty ruky nejsou označeny, celá malba v koncepci své jest tak výraznou a v poměrech zcela správnou.

Prostora v cípu nad tímto obrazem, oddělená od něho jednoduchým pasem, obsahuje výjev, nyní zcela zašlý, na jehož zbytcích jeví se nedostatečnost původce v tom případu, kde neměl obvyklých šablon. Pokud ze zbytků souditi lze, jest zde vyobrazeno jakési umučení; na zemi leží nahý muž, nad ním i vedle něho vznášejí se jakés postavy rovněž nahé, vesměs dosti nejapně skreslené, ale při tom přece s jistou silou rýsované. Celá tato stěna pokryta byla v XVII. st. jinou malbou, jejíž pozůstatky se místy se starým malováním mísí. Protější stěnu zaujímají dvě velké sedící postavy — nepochybně Kristus a Panna Maria — jež mají opětně ráz určitosti a jisté mohutnosti, která se jeví v uspořádání skupiny a seřásnění rouch.

Průčelní stěna kaple rozdělena jest oknem na dvé: na levo od okna jest umístěna na rudé půdě postava rovněž veliká, v zelené roucho zahalená, kterouž nelze dosud blíže určiti, anať značná část její, jmenovitě hlava, jest zakryta; na pravo od okna nachází se malovaná

[1]) Viz Tomek, Základy V. 183
[2]) Tomek l. c.

tabulka s nápisem, počínajícím majuskulí H, a nad ní objevuje se nějaká postava rovněž dosud málo znatelná. Nápis jest v nynějším stavu po větší části nečitelný a litovati jest, že nemohl býti s větší péčí odkryt a že záhy po odkrytí nějakým všetečným čtenářem, jenž patrně neměl zdání, jak sluší zacházeti se starými nápisy, byl počmárán. Nepochybuji, že při opatrném použití oživovacích prostředků by bylo přece lze větší část nápisu přečísti a dle toho celý doplniti; prozatím postačí několik slov, jež bez pomůcek bylo možno přečísti, poněvadž právě ta slova o původu maleb nás dostatečně poučují.

Anno (dni) milessimo qua(dringentesimo)
. . . . VIII die . . . . . .
. . . . . consecratum (hoc)
altare a (reveren) dissimo . . . . . .
dno Wenceslao priarcha . . . . . .

Máme tedy v tomto nápisu zajímavý dokument, křestní list maleb, jenž svědčí, že pocházejí z doby probošta Václava, patriarchy Antiochenského.

Pod těmito obrazy a oknem táhne se po délce stěn malovaná architektura napodobující pažení sedadel kanovnických, pod nimiž namalovány jako ozdoba řady štítků erbovních. Tak i kdyby nebylo zmíněného nápisu, podávala by malovaná tato sedadla další důkaz, že zde hledati sluší oltář Vzkříšení, založený r. 1404 spolu s nadáním pro zvláštní sbor kanovnický.

V následující kapli, třetí od vchodu, odkryto dosud velmi málo, a bylo by záhodno pustit se zde dále v práci. Alespoň stěna dělící obě kaple slibuje přiměřenou odměnu; nyní z omítky jen tu a tam vyráží kus nějakého roucha a zelený ornament gothický, heraldicky stylisovaný, nesoucí ráz XV. století. Malby na čelní stěně se vyskytnuvší jsou ovšem v nynějším svém stavu pozdější; jsou to na levo od okna Navštívení Panny Marie, s podpisem Mater Domini, pocházející ze století XVI., a na pravo nějaký muž s holí v ruce. I zde byly nějaké nápisy, kteréž dosud za postavou muže prosvítají.

Následující kaple chová malby, kteréž uměleckou cenou svou vynikají daleko nad všechny ostatní. Nad oltářem na levé stěně vymalována jednoduchá trojdílná architektura, v níž stojí pod baldachýny Panna Maria se svatým Jiřím porážejícím draka a jakýmsi svatým biskupem. Bílé roucho svatého Jiří zdobí jak obyčejně kříž, nohy jeho jsou chráněny holeněmi a hlavu jeho kryje jakási vévodská čepice; biskup jest oděn v černou kasuli s modrým rubem, zelenou tuniku a spodní albu. Na stěně protější jest po celé výšce vymalován znak, jenž jest v pravdě mistrovským dílem heraldické stylisace. Dva štíty k sobě se klonící, opatřené kolčími helmy, z nichž vyrůstají křídla mohutně rozepnutá, odděleny jsou od sebe točenicí, jejíž závojovité cípy volně vlají. Forma točenice jest táž, jaká se vyskytuje na odznacích krále Václava na mostecké věži a v četných dílech miniaturních. Oba štíty jsou stejné, rozpoltěné po výšce a v obou nachází se po výšce dělená orlice bílá a černá v modrém poli. Písmena *p* a *a* nad znakem umístěná mohla by se vykládati jako: patriarcha Antiochenský, leč na celém znaku nevidíme ani stopy po odznacích duchovenských. Nad míru zajímavá jest dekorace čelní stěny, v níž rovněž obě písmeny spolu s písmenou *w* se objevují. Dekorace ta skládá se z dvou řad vzorků se střídajících, v jedné opětuje se písmeno *p* vždy proložené vkusným paprskovým ornamentem, v druhé střídají se písmena *w* a *a* oddělená od sebe malými závojovými věníky modré barvy a obvyklé formy.

Jest to dekorace rovněž tak jednoduchá, jak ušlechtilá a originalní a mohla by sloužiti dobře za vzor moderním malířům, aby nebyli nuceni sáhati při výzdobě našich skrovných chrámů k vzorům vzatým většinou z francouzských kathedrál. Dekorace má týž ráz jako půdy inicialek v četných illuminovaných pracích doby Václava IV.; ozdoba půd písmenových byla vzata jednak z malířské dekorace nástěnné, jednak z dessinu koberců a záclon, a dala by se tudíž snadno použiti jakožto vzor pro malbu dekorativní, kteráž ve středověku původně nebyla v podstatě ničím jiným než applikací ornamentů tapetových. Tuším, že by se dalo nalézti v miniaturních pracích Václavovy doby hojnosť motivů hodících se pro naše chrámy, jež mají většinou skrovné rozměry, motivů, jež by poskytly polychromní výzdobě případný, slohový a do jisté míry originalní ráz, blížící se nejspíše způsobu, jaký byl u nás v dotčených dobách obvyklým.

Po tomto odbočení musíme si položiti otázku: jaká asi budoucnosť kyne odkrytým malbám. Jsme předem přesvědčeni, že to, co dosud objeveno, bude pobudkou, aby v pečlivém odkrývání a stopování starých zbytků se pokračovalo dále a že posléz přistoupí se ku svědomité restauraci, pro niž zajisté dal by se nalézti umělec, s duchem oné doby spřízněný, náležitým citem i porozuměním vypravený. Získati takového jest sic nesnadné, leč ne nemožné. Však slyším již mnohé pochybnosti, zdaž stojí vskutku za opravu a za náklad s ní spojený to staré malování, z něhož laik namnoze jen s tíží něco vykouká, jak je sešlé?!

Tři momenty zde padají na váhu: máme zde před sebou malby jednak vskutku umělecké, jednak památky důležité pro historii umění v Čechách a posléz památky mající zájem čistě historický.

Tuším, že uměleckou cenu nebude upírati nikdo malbám čtvrté kaple, co pak historie umění se týče, nemáme památek oné doby nazbyt. Co se objevilo, obyčejně po krátké době zase tajně zmizelo, byvši znovu zabíleno. Dobou staví se jen malby Libišské jim po bok, a umělecká cena těchto nejvíce se blíží malbám kaple druhé. Jest to týž ráz, svědčící o značné routině; určité rýsování, hbité provádění obvyklých figur, dětinská nejistota při komposicích nezvyklých, nedostatek souvislosti mezi jednotlivými obrazy a libovolné rozdělení stěnových ploch. V malbách kaple čtvrté jeví se za to všude úměrnosť a ušlechtilosť a malby kaple této nejvíce se blíží miniaturám evangeliáře Zbyňkova a bible Antwerpské, s nimiž sdílí též pevnou a vzletnou kresbu. Malby naše nechtějí býti zcela samostatnými obrazy, nýbrž jsou především ozdobou stěny. Tím liší se od některých stěnomaleb doby Karlovy, která sáhala ráda k obrazům cyklickým, v malém v kapli Svatováclavské, ve větších rozměrech v kostele Marianském na Karlštejně a posléz v Emausích. Malby Emauské jsou vrcholem všeho, pokud se týče fantasie a široké koncepce. Jestliže se v těch živých a rozsáhlých komposicích emauských jeví patrně vliv vlaský, ostávají malby Vyšehradské při

jednoduché koncepci oněch maleb českých, jak tabulových, tak i nástěnných i miniaturních, v nichž celá komposice se skládá z jedné, dvou neb tří osob, mnohdy bez vzájemného vztahu vedle sebe postavených neb v obvyklou skupinu spojených. Obrazy ty jsou v podstatě své pouhým výrazem a zároveň předmětem pobožnosti; k tomu však v malbách Vyšehradských přistupuje ještě jiný element, který současně se jeví též v malbách miniaturních, totiž element dekorativní a jmenovitě malby kaple čtvrté jsou zřetelným toho výrazem, jakož i charakteristickým příkladem ducha a směru doby Václavovy.

Třetí moment čistě historický, který by snad jinde při otázce zachování nevystupoval v popředí, ozývá se právě na Vyšehradě mnohem hlasitěji. Chrám starobylého Vyšehradu nemá již v sobě pranic starobylého a jest to přímo povinností zachovati ty zbytky, které šťastnou náhodou se objevily; žádáť to již pieta, kterouž kapitola chová ku svým předchůdcům a památkám, jež zůstavili. Nepopře nikdo, že probošt Václav Králík z Buřenic patří k nejzajímavějším osobnostem, jež zasedaly na stolici proboštské. Bylť zajisté v řadě rádců krále Václava osobností vynikající a v historii své doby hrál úlohu ne neposlední. Znali jsme ho dosud jakožto muže světového vzdělání a rozhledu, nyní seznáváme v něm též muže umění milovného, vlastnosť, kterou sdílel s králem samým a celým jeho družstvem, legendou i historií dosti osočovaným, seznáváme v něm nyní i přítele chrámu Vyšehradského nad jiné horlivého a o opravu a vyzdobení jeho pečujícího, zásluha to, kterou zachováním jeho díla by měli oceniti nynější jeho nástupci, sami o úpravu chrámu „congruis honoribus“ rovněž horlivě pečující!

Příspěvky k místopisu českých Chodů.

Podává *Herm. Jireček.*

Konfirmační knihy arcibiskupství Pražského, jichž uveřejňování knězem Frant. Tinglem započato a archivářem Jos. Emlerem dále jest vedeno, místopisu českému XIV. věku bohatou poskytují pomůcku. Také i o Chodech, těchto starých věrných strážcích země České, mnoho zpráv nových podávají.

Podle vědomostí nyní před rukama jsoucích můžeme již rozeznati patero hlavních sídel Chodů českých, a sice jedno na severozápadě v Rudohoří a čtvero na západě v Českém Lese a v Šumavě.

První sídlo: Chodové na staré stezce ze hradu Sedlce přes Rudohoří do dávného Srbska vedoucí, v župě Sedlecké (in provincia Zedliz *Codou* cum finibus suis et ultra eam provinciam Meringin. 1196. Erb. Reg. I. 430.).

Druhé sídlo, složené z osad: Chodová Planá, Chodové a Chodovský Újezd u Sv. Kříže, na staré stezce ze hradu Mže přes Žandov na Cheb vedoucí. Toť jsou oni Chodové, o kterýchž praví listina z r. 1213 (Erb. I. 548.), že jim náleží ostříhati bránu zemskou t. zv. Tepelskou (homines in Tepla et in toto circuitu circa silvam commorantes, quibus portam terrae et munire et custodire sufficiat). Podrobné zprávy o těch třech osadách jsou ze XIV. a XV. věku tyto následující:

1. Chodová Planá (Pal. 400). R. 1404 ustanoven tam za faráře „ad ecclesiam in Chodowa Plana“ kněz Jan, v ty časy farář Bohuslavský. Podací právo vykonávali času toho panoši Hynek Woyzberger a Dobrohost.

2. Chodové (Chodones, Chodones antiqui, dnešní Chody, něm. Hinterkotten. Pal. 400). R. 1359 potvrzen jest za faráře „in Chodonibus“ kněz Blažej, farář z Pístova (Pal. 403). Předchůdcem jeho byl kněz Marek. R. 1370 připomíná se farář Jan, jenž té fary se vzdal, načež jiný Jan tam ustanoven. R. 1405 zemřel na té faře kněz Jan, načež tam povolán „in Antiquis Chodonibus“ farář Manetinský Pavel. R. 1409 na místo Pavlovo ustanoven Řehoř, oltářník z Blevic (Pal. 391). Podací právo v Chodech těchto vykonával král český; podání Blažejovo r. 1359 stalo se „ex consensu Karoli B. regis, dictae ecclesiae patroni“. R. 1370 ustanoven Jan s přisvědčením císařského patrona. R. 1405 vykonávali právo podací dom. Wenceslao rege assentiente, ex concessione regis, Zachař ze Svinar a Bušek Calta z Kamenné Hory; tu dokonce se dí, že „ipse rex jus patronatus dinoscitur obtinere“. Nejinak bylo r. 1409, kdež farář ustaven „de consensu D. Wenceslai regis“ (277).

3. Újezd Chodonum s kostelem Sv. Kříže (nynější Heiligenkreuz, Pal. 400). R. 1357 na místo faráře Zdimíra „in Vgezd Chodonum“ povolán jest Tóma, farář Zbynický. R. 1363 slove tam farářem po smrti faráře Petra, Jan řečený Pes „in Chodonibus ad S. Cruce m“. Roku 1376 byl farářem „S. Crucis in Chodonibus“ po Janovi kněz Mikuláš, farář v ty časy Teplický. R. 1380 po smrti Petra faráře „ad ecclesiam S. Crucis in Chodonibus“ Ondřej ze Souměři. R. 1408 děje se zmínka o Jakšovi, faráři „ecclesiae S. Crucis in Vgezd Chodonum“, kterýž se o faru tuto směnil s Bohuslavem, farářem v ty časy Dobrským.

Také i při tomto kostele příslušelo podací právo králi samému; neboť r. 1376 učiněn farářem Mikuláš „s přivolením krále Václavovým“, r. 1380 pak Ondřej „ku podání krále Václava“, kdežto r. 1408 podací právo, patrně ve jménu královu, konali tam synové po Oldřichovi řečeném kuchmistr.

S tímto „Újezdem Chodonum ad S. Crucem“ nesmí se mísiti jiný „Újezd ad S. Crucem“, kterýž hledati se musí v sousedstvě Plas, ježto sousední fary tohoto druhého Újezda jmenují se r. 1378, 1385 a 1408 Krašov, Žebnice, Radnice, Strážiště. Zdá se také, že Palacký v „Popise“ pochybil, pokládaje dnešní Heiligenkreuz *u Bělé* (jižně od Přimdy 377) za svrchujmenovaný Újezd Chodový; místněji měl Chodový Újezd ten naznačiti farní osadu dnešní Sv. Kříž (Heiligenkreuz 400) severně od Přimdy a západně od Chodové Plané ležící.

*

Třetí sídlo: Chodové při hradě Tachovském, o kterém máme zprávu z listu cís. Karla (1365), kdež Bohuslavovi ze Švamberka císař zapisuje 60 kop gr. z důchodů též hradu ročního na městě Tachově a na vsi řečené Novo-Chody k témuž městu příležící (Registra zápisů. Pa. Archiv I. 76). Jiná osada u Tachova nese jméno Chodův, ale trochu zkomolené: Marchkoten (nyní Maschakoten 399), jížto polovice byla královská a polovice Tachovská (Ib. 172).

Čtvrté sídlo: Chodové na Stráži, po kteréž nynější osada Stráž, něm. Neustadtl (395) jméno má, na staré stezce vedoucí od kláštera Kladrubského přes Přimdu do Bavor, známé hned r. 1126. Těmto Chodům král Jan r. 1331 potvrdil jistá práva ze starší doby pochodící: Chodones vero et Theutonici circumsedentes judicia sua apud oppidanos in Strazz habere debent, sicut prius et hactenus fieri est consuetum (Eml. III. 1809).

Páté sídlo: Domažlické, vůbec známé: Chodones in Domazlicz sive Thustam spectantes, Chodonibus ad civitatem et dominium nostrum Thust spectantibus (Eml. III. 1173 a 1893). Jich osady byly: Postřekov, Kleneč, Drazenov, Újezd, Tlumačov, Mrdakov, Klíčov, Podsinovice, Lhota ac alibi prope civitatem nostram Thust et nemus residentes (Eml. III. 1049).

Ku Chodům Domažlickým počítáme také osadu „Všeruby“, nyní Neumarkt zvanou; jméno toto, podle povahy jazykové prastarodávné, znamená totiž osadníky, kteří všichni povinni byli hvozd opatrovati a stezku přes něj v čas potřeby zaroubávati.

O těchto Všerubích rozuměti dlužno, co praví Břetislav u Dalemila:

Káza všěm v Domažlicích býti,
řka: „Tu sě nám jesť s ciesařem sníti.“
Káza všěm v les vníti,
i káza Chodóm o Němcích i o sobě les zarúbiti...

Páni počechu mu za zlé jmieti,
řkúc: „Budú-li nem silni, kudy chcem ujieti?“
Kněz vecě: „Jaz sem proto kázal zarúbiti;
anebo sě braňte, neb sě dajte zbiti:
jáz nechciu odtudto beze cti otjieti.
Ktož ote mne poběhne, kázal jsem jej Chodóm zabiti.“

Jižně připojovalo se k Chodům Domažlickým území tak zvaných Králováků ve královském Hvozdě pomezním.

Z výstavy kostelního umění ve Vídni.

Napsal *Karel B. Madl.*

Od 19. března do posledního srpna naplněny byly letos sály v rakouském museu občasným výstavám vyhrazené předměty, jež staré i nové umění ku výzdobě chrámu a potřebě liturgické vytvořilo. Na dvanáct set objektů čítala výstava, veskrze majetek předlitavských kostelních a klášterních pokladů, nebo vlastnictví veřejných sbírek a soukromých sběratelů. Na této zevní vlastnosti bylo nutno přestati, neboť „rakousky“ původ jen u některých děl možno s jistotou dokázati, kdežto u mnohých není pochyby, že z ciziny sem přišly. Pro Vídeň nebyly celkem tuto vystavené předměty novinkou. Již roku 1861 nalézala se většina jich v archaeologické výstavě, mnohé z nich opětně se vyskytly v archaeologickém oddělení světové výstavy 1873 a konečně téměř vše, co z nich cenou uměleckou neb archaeologickou se honosí, publikovaly průběhem několika desetiletí ponejvíce Zprávy ústřední kommisse. Než přes to vše upoutávala velikolepá ta výstava plnou silou.

I cíl výstavy byl tentokráte jiný nežli při archeologických bývá. Shromážděné zde objekty měly zúrodňujícím způsobem účinkovati na moderní uměleckou produkci, jejich valné řady měly ukázati, kde dlužno hledati vzory a podnětu pro nové tvoření a že takový program a cíl byl nejvýše na místě, přesvědčila i zběžná návštěva moderního oddělení výstavy. Leč s té stránky líčiti výstavu Vídenskou nespadá do těchto sloupců: pro ne jest jiná vyhražena.

Z Čech zaslano bylo do Vídně právě půl sta uměleckých děl, dvacátá část oddělení pro staré umění. To není mnoho na zem, která přes veškeré pohromy jí postihnuvší si zachovala přece jen značnou hojnost svědků dřevní umělecké činnosti, slušno však uvážiti, že jednak byla dožadována z Vídně díla, o nichž se již byla stala literarní zmínka (po většině v německých listech), jednak že byly naskrze vyloučeny předměty větších rozměrů. Než i při naznačeném čísle byl to soubor prací českých a z Čech, jaký ode dob výstavy „Arkadie“ 1861 na radnici Staroměstské nebyl pod týmže stropem.

Těmto předmětům jest věnována tato zpráva.

* * *

Kdo jen poněkud zná stav a obsah starých miniatur roztroušených po knihovnách rakouských, nebyl překvapen vida, že knihy miniatur českých uměleckou i archaeologickou hodnotou valnou většinu ostatních překonávají. Také zde byl skvělý výběr těchto vytvorů štětce; jen české museum nepřispělo k němu ničím, tak že právě doba Karolinská, tedy pravá epocha české miniatury, zde neměla téměř žádného zástupce. Mezera tím vzniklá byla tím citelnější, že snad nejskvělejší repraesentant oné periody zde vystavený, zlaté evangelium kněze Jana z Opavy dokončené roku 1368 (C. k. dvorní knihovna ve Vídni), nebyl rozevřen a jen zlatnickou práci jeho desk bylo možno obdivovati.

Všech nejstarší byla *kniha evangelií z pokladu dómu Svatovítského*, jejíž bohaté vinutiny, nordického původu, svědčí, že v IX. století ruka umělcova na nich pracovala.[1]. Evangeliář čítá 241 listů 35 cm. vysokého a 26 širokého pergamenu, spjatých do desk nepochybně teprve tenkráte, kdy kniha darem přešla v majetek dómu Praž-

[1]) *Ambros*, Dom zu Prag. Fr. *Bock* v Mitth. d. C. C. XVI., 97. sg.

ského. Ze staré vazby zbyl relief ze slonové kosti řezaný, představující sv. Petra, bezvousého, v širokou togu zahaleného, který asi současně s malbami, ale v jižních zemích vznikl. Všechno ostatní: orámování polí, zasazené polodrahokamy a relikvie, jakož i vně vložená hedbávná tkanina s figuralní ozdobou[2]) jsou pozdějšího původu. Na počátku každého evangelia pokrývají bohaté miniatury vždy tři celé strany. Na první „invocatio" evangelisty, na druhé evangelista sedící na trůnovitém sedadle neb faldistorium, an píše historii Kristovu, na třetím jest počáteční písmě evangelia v bohatém orámování. Postavy lidské jsou sice veskrze schematické v pojmutí i kresbě, přece však blíží se přírodě značněji nežli ony karikaturní figury irských miniatur, jež místo těla a jeho údů vykazují prostě ornamentalní pásky. Ornamentika evangeliaře jeví veškerou bohatosť nordickou, zde splítají, podbíhají, přestupují, svíjejí a rozvíjejí se pruhy a proužky vždy nové figury tvoříce, tak že nejednou jsme na rozpacích, zda hady, ptáky a zvířata umělec z nich jako jiný ornament spletl, anebo podoby jich z přírody vzaté takto stilisoval. Kniha evangelií zevním svým účinkem řadí se k nejbohatším; písmo, ornamentalní orámování skví se zlatem a barvy (červeň, zeleň, modř a žluť) ponejvíce to lomené vyplňují ostatní prostory.

Když miniaturista pracoval na výzdobě evangeliaře Svatovítského, obětovali Češi ještě bohům domácím, ale již v následujícím věku skonal v Boleslavi první český světec církve křesťanské a jeho podobu nalézáme v nejstarší české knize miniatur, na 55. stránce *kodexu Vyšehradského*. Jeho bohatě vinuté inicialky — zlaté pásky rudě vroubené — jsou obsaženy v „Památkách krasopisných" a jeho figuralní miniatury, hojné komposice hrubých, málo oživených a spoře kolorovaných figur častěji popsány. Český původ jejich nepodléhá pochybnostem, jeť sv. Václav výlučně českým patronem, podoba jeho v mimočeském umění jest cizí a mnohé tváře mužů v kodexu Vyšehradském honosí se statnými kníry, vousem slovanským. Jsou sice prosté vší hlubší individualisace, kroj postav má základ svůj v antice, ale aspoň onou zevní známkou prozrazuje miniaturista kodexu, v jakém okolí pracoval. V inicialkách jest kodexu Vyšehradskému úzce příbuzný pergamenový rukopis *evangelistaria* o 225 listech (25·5 × 17·5 cm.), majetek *metropolitní kapitoly*; tytéž principy u vedení zlatých pásků písmen, totéž zlacení a rudé vroubení, totéž vyplňování koutů a koutků barevnými lístky s ozdobami bílou krycí barvou nanešenými a touže barevnou půdu nalézáme zde jako v kodexu Vyšehradském, ba kdyby nebylo rozdílu ve figuralních malbách, bylo by možno obě knihy považovati za práci téhož miniaturisty. Avšak postavy lidské v evangelistaři jsou o něco živější a přirozenější v pohybu, tváře jejich méně hrubě malovány[3]) nežli v knize Vyšehradské. Evangelistarium obsahuje deset figuralních komposic na zlaté půdě: čtyry evangelisty, narození a zvěstování Páně (stromy jsou jen symbolicky naznačeny a listí jejich červeně malované), vjezd do Jerusalema, sv. ženy u hrobu, nanebevstoupení a seslání sv. Ducha. Právem klade se kodex Vyšehradský do XI. století a sem také dlužno zařaditi i evangelistarium kapitoly Svatovítské.

Časově po těchto knihách sledují dva skvosty miniaturního umění doby Přemyslovců: perokresby obrazové *bible Velislavovy* a *passionale abatyše Kunhuty* „Dat" Pragae anno domini 1312", o nichž v „Památkách arch." zevrubně bylo již psáno.[4])

Jak praveno, celá doba miniaturního rozvoje století XIV. byla ve výstavě zastoupena pouze jediným dílem, arci nad jiné skvělejším, *evangeliařem Jana Opavského*. Listy jeho z velmi jemného a vybraného pergamenu pokryty jsou veskrze zlatým písmem a sličným listovým orámováním.

Podle čtyř erbů na 1[b] soudí se, že toto zlaté evangelium bylo provedeno pro Bedřicha III., na téže stránce při levém okraji dole jest 1444 A. E. I. O. V a na zbylé sponě desky vrytý letopočet 1446 a tutéž devisu Bedřicha III. Stranu 190[b] vyplňuje nápis: *Et ego Joh'es de Oppavia psbiter Canonici Brunnensis Plebanus in Lantskrona hunc librum Cum auro purrissimo de penna Scripsi Illuminaui Atq: deo cooperante qpleni In anno domini Millesio Trecentesio Sexagesio VIII.*

Před každým evangeliem jest na celé straně dvanáct legendarních výjevů ze života evangelisty a druhou protější stranu cele vyplňuje vždy počáteční iniciala evangelia. Ze všech nejbohatší a nejskvostnější jest na 2[a] písmě L(iber generationis), jehož břevna vyplňují hudoucí andělé a ostatek prostoru dvacet starších těl do S a Z stočených, z nich každé končí lidskou hlavou, celou galerií nejrozmanitějších, bystře vypozorovaných a mistrně provedených typů. V nich obsaženo jest nejvýmluvnější svědectví o bedlivém a přímém studiu přírody v tehdejším českém umění. Podobně luxuriesně jsou i ostatní počáteční písmena evangelií vyzdobena, ač jich provedení jest o něco méně pečlivější. Každá kapitola evangelií počíná figuralní komposicí na ploše nejvýše 9 cm, ve čtverci, plných života a mnohá tvář v nich překvapuje svojí produševnělostí výrazu. V koloristickém ohledu stojí Jan Opavský na výši, odkud pozdější miniaturisté jen dolů se ubírali. Zde slučuje se jemnosť barvy s čistotou tonu k harmonickému, a zde případněji řečeno, milému celku. Je-li třeba náhrady za ztracená, protože padělaná jména miniaturistů XIV. století, jméno plebana Landškrounského skvěle vyplní vzniklou mezeru.

Pětadvacet let později vznikla *Apokalypsa Vyšebrodská* velikého folia s inicialkami figuralní komposicí vyplněnými. Všechny vynikající vlastnosti miniatur Jana Opavského zde jakoby v opak se přeměnily. Místo jemnosti a procítěné propracovanosti vidíme zde postavy hrubě kreslené, ornamenty sice ještě rázovité, ale chudší invence, barvy bez síly a výrazu, stíny čárkované. Apokalypsa Vyšebrodská druží se k oné skupině miniatur, jež z nevysvětlitelných dosud příčin v ornamentech obsahují lednáčky v kruhovém závojíku a lázeňskou služku, z nichž nejrozsáhlejší, ale také nedokončena jesti šestidílná bible Rotlevova ve dvorní knihovně Vídeňské. Všechny výklady této zajisté zvláštní ozdoby svatých knih dosud se neosvědčily a sotva kdy nabudou žádané pravděpodobnosti. Zde třeba ještě zmíniti se o pergamenovém rukopise „*Concordantia caritatis*"

[2]) Bock (l. c. 103) klade ji do dob Karla Velikého.

[3]) V kodexu Vyšehradském jsou obličeje pérem kresleny a toliko rty, ruměnec tváří a oči barvou vyznačeny.

[4]) Popis tohoto rukopisu podáme v samostatné stati.

z knihovny knížete Jana Lichtenštejna. Miniatury jeho jsou poněkud volnou kopií Concordancie psané Ulrichem, opatem kláštera Lilienfeldského (1345—51) a ráz jejich, příbuzný s českými miniaturami XIV. století svědčí, že vyšly z ruky českého malíře. Všechny dosud uvedené knihy českých miniatur jsou již delší dobu známy, některé z nich byly také již podrobněji popsány. Ze soukromé sbírky dra. A. Figdora nalézal se ve Vídni český rukopis, jehož původce na konci se výslovně jmenoval *Jiljí z Ratiboře*, kněz řádu kazatelského v Plzni, který jej 1505 pro p. Ladislava ze Šternberka dokončil. Hojné jeho miniatury nabývají zajímavosti svými vzory. Ještě nesou význačný ráz český, ale kněz Jiljí měl patrně před sebou realistické miniatury nizozemské a jich názor na mnohém listu zanechal patrné stopy. Pan Ladislav ze Šternberka byl patrně velký milovník skvostně vyzdobených knih, i císařské sbírky ve Vídni obsahují miniatury z jeho knihovny a proň byl také vyzdoben překlad Řehoře Hrubého z Jelení „*Vitae Sanctorum*" sv. Jeronýma, nyní v universitní knihovně Pražské, který A. Baum v těchto listech popsal. V nich již zcela vědomě a určitě vystupují cizí vlivy; předlohy k nim byly hojné tehda mědirytiny německých mistrů, typy postav i způsob komposice mají v nich svůj původ a neméně i bohaté členěné, ba přeplněné romantické krajiny v pozadí. Barvy nabývají veliké hloubky, avšak s ní zároveň i tíhy pozbývajíce transparence a lehkosti, kterou arci nejméně dovedla nahraditi světla zlatem nanešená. Než vedle původců takových knih pracovali v Čechách miniaturisté houževnatěji se přidržující tradic domácích. V čele jich stál Jan Táborský z Klokotské Hory ne tak svým uměním, ale jako chef veliké dílny malířské. Z ní vycházely obrovské folianty, nesmírné zpěvníky, kancionaly, kůry literáckými objednané, na něž jejich jednotliví členové vedli náklad. I tato skupina byla ve Vídni zastoupena: byl zde veliký *kancional* o 425 listech (63·2 v. 42 cm. š.) zdobený roku 1530 *Pavlem Mělnickým*, který z Loun sem byl poslán, a druhý o stejném počtu listů, který nákladem téhož města *Jan Táborský* 1563 dokončil, nyní majetek p. M. Donebauera v Praze, pak kancional Malostranský, rovněž z dílny Táborského 1572 vyšlý, známý pro vyobrazení mučenické smrti m. Jana Husi. Všechny miniatury jejich svědčí, že umění české drobnomalby chýlilo se ku konci. Ještě tu onde nalézáme obraz pozoruhodné síly v koncepci, zdatné postavy, ale kresba klesá a ještě více kolorit. Jen ornamentika uchovává svoji dřevní bohatosť, ba jakoby v přepychu se rozvíjí po pergamenu. V ní ještě žijou elementy gothické, třeba v pozdním jich stadiu. Ikonografická část se značně rozšířila. Nejsou to více výlučně biblické obrazy. Ve velikých listnatých inicialách opakují se sice výjevy písma šíře rozvinuté za vlivu malby renaissanční, ale v ornamenty mísí se i allegorie, sceny historické, podobizny donatorů nabývají větší platnosti nežli druhdy, ano na str. 364. kancionalu Malostranského vidíme v postranní lištně nahoře Viklefa, an křesáním z kamene jiskru vyluzuje, pod ním Husa svíčku rozžehajícího a dole Luthera planoucí pochodní mávajícího. Tímto obrovským kodexem končila na výstavě řada českých miniatur.

Výborným doplňkem byly by bývaly obrazy tabulové, kdyby rozměrem nebyly se vymykaly z rámce výstavy. Obsahem svým dojista sem patřily; bylať ve středověku vždy hlavní ozdobou oltáře malba, za jejíhož vlivu v době čtrnáctého věku rozvinula se archa, troj- až pětikřídlový oltář. Z velikého bohatství oltářů, jimiž hlavně doba gothická české kostely naplnila, z doby předhusitské, malounko se zachovalo, za to pozdní rozvoj slohu až do plného rozkvětu renaissance vykazuje dosud značnou řadu děl, kde řezbářství a malířství spojují se ku velké práci. Několik součástí oltářních řezbářské práce a celé malované triptychon ve výstavě náleží českému umění. *Trojkřídlá archa* pochází *z kostela sv. Barbory na Horách Kutných* a vznikla ne jak seznam výstavy udává v XV., ale jak styl maleb výslovně praví, počátkem následujícího století. Střední hlavní obraz na 1·52 m. vysoké a 1·06 široké desce malovaný představuje Navštívení P. Marie. Z brány domu v levo, kde na prahu ještě Zacharias stojí, vyšla Alžběta požehnané Marii vstříc a prostřed obrazu se setkaly. V dáli vrší se modravé kraje, zelená půda je oživena motýli, kobylkami a jiným hmyzem pečlivě podle přírody, avšak v nepoměrné velikosti k lidským postavám malovaným. Každá vnitřní strana křídel jest do výše na dvé zlatou guirlandou dělená. V levo na hoře zvěstuje anděl Zachariasovi narození Janovo, dole vychází Zacharias němý z chrámu; ve svrchní části pravého křídla káže Jan Kř. lidu, ve spodní části křtí kleče Krista v Jordanu.[5]) Celým rázem svým blíží se oltář Kutnohorský umění A. Altdorfera († 1538): komposice romantického kraje, detailované loubí stromů, čisté Dürerovské typy postav na hlavním obraze, plné barvy, ale slabý život duševní ve tvářích svědčí výmluvně pro tohoto stoupence Dürerova. Dnes jest již známo, že A. Dürer a umění jeho epigonů působilo valně na českou malbu XVI. století. Jejich obsáhlá činnosť rytecká snadno vysvětluje příbuznosť typů a komposice mezi nimi a českými malíři, ale odvislosť našeho malířství té doby od Norimberské školy zračí se v barvě koloritu a technickém provedení, tak že nutno za to míti, že naši tovaryši malířští často putovali do říšského města a zde pilně se učili, poněvadž na druhé straně je dosti známek nasvědčujících, že i malby podobně vysloveného rázu německého, jak archa Kutnohorská, byly v Čechách malovány.

Nejen německé malířství, ale též řezbářství zasáhlo svým vlivem české umění a všechny dřevořezby XVI. st., jež u nás nalézáme, nesou toho známky, jako sochy sv. Barbory a Kateřiny z kostela Svitavského a jiné Brněnským museem vystavené. Rovněž i obě *křídla oltáře z kaple ve Vlašském Dvoře* Kutnohorském sem spadají. Postavy sv. Vojtěcha a sv. Ludmily v silném reliefu jsou připevněny na plochu dřevěné půdy, ale daleko nenaznačují výši řezbářského umění na Horách Kutných, jež vytvořilo známé „Ecce Homo"; za to jsou však truchlivým dokladem, kterak přímo barbarsky u nás památky starého umění bývají restaurovány. Mladšího původu nežli tyto řezby jest dojista *sv. Ondřej* s křížem, majetek p. L. Schönbauera v Krumlově. Tělo jest silně prohnuté, vousatý obličej sice ostrých rysů, ale ve výrazu strnulý, za to vykazuje roucho, zejména řasy pláště zachycené pravou rukou, výborné partie. Na poškozených místech polychromie a zlacení možno sledovati

[5]) Na zadních zevních stranách archy jest „Ukřižování" zběžná, slabá práce.

techniku: vyjímaje nažin jest celá socha nejprve polepena hrubým plátnem, na které nanešen křídový nátěr, ten pak vyhlazen a zbarven nebo pozlacen.

Jaké bravury dostoupilo řezbářství dvě (v XVII.) století později, patrno na *krucifixu z archivu zámku Roudnického.* Tělo Kristovo již sahá k mezím manýry, ale hlava mrtvého Spasitele jest dosud ušlechtilá, trup poněkud v anatomii přehnaný; za to ukázal původce jeho všechnu svoji virtuositu v řezbě, která s obdivuhodnou lehkostí provedla spletitou trnovou korunu, neušetřila na kolenou a kloubech ani jediné rány a nezpěčovala se i tekoucí krev ve dřevě zachytiti. (Dokončení.)

Pozůstatky některých hradů a tvrzí v správním okresu Hořovickém.

Napsal *M. Lüssner.*

Naskytla se mně příležitosť navštíviti a prohlížeti pozůstatky některých hradů a tvrzí v správním okresu Hořovickém, o kterých, třeba byla sem tam kratší zmínka učiněna, podrobnějšího popisu nestává a o kterých, ač jistě nebyly bez vlivu na dějiny naší vlasti, na ten čas z většího dílu nemáme zpráv historických, leč velmi skrovných a nedostatečných. Podávám sepsání přítomné co výsledek vlastního ohledání a vyhledávání s přáním, aby dalšímu pátrání se poštěstilo, děje míst těchto doplniti a důkladněji vypátrati.

Budiž zde nejprve zmínka učiněna o 1900' vysoké, lesem kryté hoře „*Rač*“ nazvané, která se asi půl hodiny západně od Dlouhé Lhoty (soudního okresu Zbirov. Pal. pop. 271.) vypíná, a na které, jak již jméno ukazuje, stával hrad. V popisu Palackého hrad ten se neuvádí a v jiných spisech se o něm jen krátká zmínka děje. Stál na nejvyšším temeni řečené hory v hlubokém lese, a místní pozůstatky dosvědčují, že trval v středověku a že z kamene byl vystavěn.

Hluboký a široký, do skal vysekaný příkop mohutným obloukem hájil hrad na straně polední, kdežto na straně severní srázné skály podobnou obranu zbytečnou činily. Hrad vnitřní vystavěn byl mezi dvěma skalami vysokými, na nichž asi vypínaly se věže neb hlídky. Dobře se vedle skalisk těch rozeznává stavební kámen, malta a vápno, kdekoliv nekryje křoví a stromoví povrch; také příkop jest částečně ssutinami naplněn, zdiva však nad povrchem již se nezachovalo. Ze ssutin těch vznáší se vysoký kříž dřevěný, jistě také co znamení bývalé důležitosti místa tohoto. Vyhlídka s temene toho jest velice půvabná na Zbirov, Hořovice, Veliké Lohovice, Drahnoujezd atd. Památka hradu se také zachovala v pojmenování okolní polohy, lesní „Hrad“ nazvané; není však pochybnosti, že již v dobách dávných rozbořen byl. Již v urbaři zboží Rožmberského od r. 1379 až 1380 uvádí se mezi „bona in Strašic pertinentia“ pouze „silva Radeč“, o jakémsi hradu v lese tom řeči není. V urbaři panství Zbirovského od roku 1652, tedy ovšem o 300 roků mladším, uvádí se mezi reviry také pouze „Rewir teškowský pod starym hradem“ a v něm poloha „v Radczi“, „na Wydrziduchu“ atd.

Kdo tedy asi hrad ten zakládal, jaké byly osudy jeho a komu náležel, nepodařilo se na ten čas vyhledati, pročež budiž jen ještě připamatováno, že dle jistých úředních zápisků Zbirovských na hradě tom prý obývali strážníci, kteří vybírali clo od kupců, konajících cestu z Plzně do Prahy neb naopak. Snad souvisí s touto zprávou směrem tím neb oním výš uvedené pojmenování nedaleké lesní polohy „na Vydřiduchu“. Dle jiné pověsti vídají obyvatelé vůkolí o jasném poledni na Rači bílou paní, kterak s třemi služkami prádlo pere, po stromech věší a na slunci suší.[1])

Jest pravdě podobno, že kostel ve Lhotě Dlouhé pod horou Rač stojící byl dle založení svého a v prvotním trvání svém v jakémsi spojení s hradem řečeným, však styky takové přestaly záhy s hradem. Podací právo, které snad původně příslušelo pánům na Radči, vykonávali již koncem 14. století zemani, kteří se psali z míst jiných, jako Busco de Lític (1360), Ruthard de Volduch (1360 až 1363) atd. Kostel ten, sv. Filipa a Jakuba, byl již v letech 1344—50 farním, náležev k dekanatu Rokycanskému a k arcidekanatu Plzeňskému, a platil desátku papežského v letech 1369—1405 po 2 gr. Byl vystavěn v slohu gothickém, byl ale napotom úplně přestavěn, tak že ze staré stavby zůstalo pouze sanctuarium v podobě špičaté lomenice se mříží železnou. Zvony pocházejí z dob novějších a vůbec v celém, ostatek velmi čistém a vkusně upraveném kostele není ničehož, co by pozornosť archaeologa poutati mohlo.

Pozůstatky jiného hradu neb tvrze najdeme v té samé krajině asi půl hodiny severozápadně od obce Chotětina, v údolí úzkém a lučnatém mezi stráněmi lesem porostlými. Zde se aspoň jméno místní — *Rovná* totiž — zachovalo, podle kteréhož i les vůkolní „Rovensko“ se nazývá. Ve slov. top. Ortha a Sládka činí se zmínka o místě tom slovy: „Rovna zaniklá tvrz a pod ní mlýn“. Tvrziště zaujímá celou šířku údolí a tvoří podlouhlý čtverhran vyvýšený nad plochou ostatního okolí, jest valy a příkopy obehnané a nyní stromovím porostlé. Dlouhé strany hledí k lukám v jihu a severu a délka jejich obnáší 40 metrů, kdežto strany úzké pouze 18 m. měří a strání lesnatých se dotýkají. Na konci severovýchodním, kolem něhož se potůček Chotetínský vine, rozeznávají se základy zděného čtverce, jako od věže; rozsáhlejší podlouhlý čtverec zdí základních zaujímá stranu západní, kde podle prohlubin v náspech asi byl vchod do tvrze. Při bedlivějším pátrání teprv nabudeme přesvědčení, že zdi maltou byly vázány. Kolem tvrziště táhne se příkop 15 m. široký; valy nad ním mají výšku 6 m. a převyšují tvrziště. Jest patrno, že tvrz byla hájena především vodou a rybníky. Skorem naproti domnělému vchodu tvrze táhne se 27 m. dlouhá a dosti široká prohlubeň uvnitř kamením krytá, která, jak se podobá, pochází z rozvalených sklepů, neb i zde vyskytnou se zbytky zdí a základy jakési bašty. Zdá se, že tu máme před sebou pozůstatky předhradí. V lesích vůkolních pozorovati lze často stopy záhonů a brázd někdejších polí. — I o tvrzi této na ten čas jest pouze známo, že Kristof

[1]) D. Grohman. Sagen aus Böhmen, p. 90.

z Valdsteina a na Libšteině r. 1573 prodal tvrze a dvory Rounou a Biskoupky s vesnicemi Rovnou, Sebešicí a Cetkovem Ladislavovi z Lobkovic a na Zbirově.[2])

Tvrz, nyní popsané asi podobná, nacházela se v obci *Chotětíně* (Pal. pop. str. 271.) na tom samém potoce jako tato. Stála v zahradě čís. 1. a nízký kamenitý pahrbek označuje místo její. I tato tvrz obklopena a hájena byla vodou. Ještě nyní k straně půlnoční nachází se rybník větší, skrovnější pak na straně východní; k západu dosvědčují pozůstatky hrází, že i zde bývaly dva rybníky. Na místě úvozu k straně polední byl asi příkop a přístup k nevelké tvrzi této. Pahrbek řečený má délku jen 50 a šířku 25 kroků; bylo mně pak vypravováno, že při nahodilém kopání přišli zde na staré zdivo. Podle většího již zmíněného rybníka na straně západní prýští se pramen deskami kamennými obložený a velice vážený pro svou zdravou, ba léčivou vodu. Pozůstává v obci pověsť, že na tom tvrzišti prý stál klášter, podání to, které se v Čechách při zaniklých hradech a tvrzích nezřídka opakuje.

Z majitelů tvrze této uvádí se v listině týkající se kláštera Plazského Merbod de Gothatyn (Chotětín) co svědek,[3]) a členové rodu, kteří se psali z Chotětína, vykonávali právo podací při kostele farním v Drahno-Újezdě (Pal. pop. str. 271.). Jmenovitě vykonávali právo to již r. 1359 Drahon a Zdislav z Chotětína (společně s jinými), pak r. 1374 bratří Zdislav z Chotětína a Albert z Drahno-Újezda, a konečně r. 1412 Dorota, vdova po Michalkovi z Chotětína. V listině r. 1565 tvrz tato již se uvádí co pustá.[4])

Východně od silnice Plzeňské a dráhy západní leží asi hodinu od Zbirova obec Karez (Pal. str. 271.), která ve válce třicetileté k takovému zpustošení přišla, že ani místa nebylo k poznání, kde stála. R. 1652 byl pak v místech těch panský dvůr vystavěn, z kterého se napotom ves nynější vyvinula. V obci této není památky po jakési tvrzi, kdežto se pozůstatky takové patrně zachovaly ve vsi asi půl hodiny k západu položené, zvané *Kařízek* neb *Kařez Malý* (Pal. str. 271.), a k této se také asi táhnou historické zprávy jak o Kařezu tak i o Kařízku. Na východním konci vsi této pod domky čís. 14. a 16. vidíme v zahradě k čís. 14. náležející pahrbek nepravidelný asi 40 kroků v průměru, příkopem obehnaný, kolem kterého se náspy táhnou. Valy jsou zvlášť k straně východní, kde snad dle otvorů v hrázi i brána bývala, ještě ke 4 m. vysoké, příkop pak má šířku 15 kroků. V příkopě tom jest studánka, která bezpochyby společně s vodou s vyššího položení nad tvrzištěm tekoucí příkop naplňovala. Pod tvrzí k západu pozůstává rybníček. Původní účel místa toho klesl patrně v zapomenutí téměř úplně, náleží nyní čtyřem obyvatelům a jest nepravidelnými ploty a obradami rozkouskováno; obyvatelé si skorem ani nevšímají tvárnosti místa a jen zřídka dovede ten neb onen pověděti, že pozemek původně byl panský a že tu státi měl hrad. — I historických zpráv o této jak se zdá dosti znamenité tvrzi nemáme obšírnějších. Roku 1263 uvádí se v konfirmační listině kláštera Ostrovského (nyní sv. Dobrotivé) co svědek Zipota de Carzez;[5]) v listinách r. 1281 a 1283 týkajících se kláštera Plazského, jmenován jest „vir nobilis Otto de Karzez neb Karsitz";[6]) v seznamu pak těch, kteří s p. Hynkem Krušinou z Lichtenburku r. 1420 dali list odpovědný městům Pražským, jmenován jest: Racek z Kařizku.[7]) Když bratří Lobkovicové r. 1565 o zbožt Zbirovské se dělili, byla tvrz již pustá a při ní dvůr poplužní.[8]) Ostatek tvrziště to bylo až do roku 1652 i s příslušenstvím panské, neb v urbaři Zbirovském z téhož roku čteme: „Karzizek. Item przi te wſy begwala twrz puſta a przi ni dworecz popluzni s dedinami, lukami a porostlinami, ten gſaucze mnoho leth puſteg, nyni gednomu sedlaku prodan gest. 1652."

Od Oujezda neb Újezda, někdy panství Hořovického (Pal. pop. str. 270.), rozprostírá se k západu les *Doubravka* nazvaný, v kterém se na místě stromovím nepokrytém nachází asi $^1/_2$ hodiny od Kařizka jakož i z Cerhovic myslivna, řečená „pustý zámek", vedle zbytků tvrze. Zachoval se ovšem pouze vršek kulatý, obehnaný příkopem a jednoduchý val celek obkličující. Objem valu obnáší 172 kroků a průměr celé té tvrze 57 kroků; plocha vršku vnitřního, který jest asi 2 m. vysoký, čítá v průměru jen 24 kroků; valy jsou o něco vyšší.

Na kopečku tom ovšem stála vnitřní tvrz, která dle podání sestávala z několika pater; nyní na povrchu ani stopy zdiva pozorovati nelze. Jde pověsť, že kolem tvrze té rozložena byla ves, čemuž ovšem celá místnosť a tvar plochy pozemní nasvědčuje.[9]) V lese okolním viděti stopy po brázdách rolních. Tvrz tato prý se jmenovala Doubravka a náležela dle podání posléz třem sestrám, které zde zemřely neprovdané. Odkázaly prý něco polí kostelu v Praskolesích a $^5/_4$ sáhu dříví škole tamtéž, které majitel velkostatku Hořovického ještě i nyní dává. Potvrzení, že podobný odkaz polností skutečně se stal, našel jsem v sešitu nyní v rukou soukromých se nacházejícím a nadepsaném: „Letha 1622 17. January Weypis ze Mſſalu, Reyster Praskolesky ffary." V tomto sešitu se uvádí předně desátek ze 6 vesnic, pak úroky a konečně dědiny a pole k faře náležející; pak následuje: „Poznamenaní duchoduw k zaduſſi Sv. Mikulaše a sv. Prokopa we wſy Praskolesich. — Někdy przed lethy dawnymi, kterez se upamatowati nemohau, geden stawu rytirzskeho, genz na niegaky Daubrawcze (blízko od miesteczka Czrhowicz) bydlel odkazal k zaduſſy praskoleskemu dyl swug gruntůw pozemskych, ktere geſſtie y nyní lepegj nežli za 600 kop miß. ſtogi. Genz prwe przed lethy wſſeczkno lesy byly, ale nyní giz nietczo luk a diedin wornych z nich nadielano gest, ktere czrhowſſti sausedy v drzení magj a z nich k temuž zaduſſi po 7 kop. miß. kazdoroczně platu dawagj. Wſſak leſowe a porostliny k samemu užiwani zaduſſy zustawati magy." — Z historických zpráv týkajících se míst: Doubrava, Doubravka, Doubravic a p. týká se Doubravky naší pouze následující v Lib. erect. Vol. XIII. (apud Balbinum) str. 288.: „Concordia de decimis ecclesiae in Crhovicz inter plebanum et Michaelem dictum Chabecz de Dubravicz armigerum, arbitris plebano in Zbiroh et Rzehincone cliente de Ugezdecz. 10. Mart. 1405."

Zříceniny tvrze Doubravky neb Doubravice byly prý obráceny k vystavění hospody, která leží pod vrchem, po

[2]) Desk. zem. C. 62. D. 3.
[3]) Emler Reg. str. 555.
[4]) Lib. conf. I. p. 99. III. p. 17. & VII. p. 55. Obrazy Zbirovské sep. A. Drachovský, p. 54.
[5]) Paprocky o St. pansk. str. 68.
[6]) Emler Reg. p. 533. & 555.
[7]) Arch. čes. IV. p. 378.
[8]) Drachovsky. Obrazy Zbirov. p. 54.
[9]) L. 1622 byla se statkem Hořovickým konfiskována i ves pustá Doubravice. Bílek p. 487.

němž les stejného jména jest rozložen, podle silnice Plzeňské a která se nazývá též Doubravka neb i Bouchalka.

Budiž ještě připamatováno, že blízká poloha lesní východně od tvrziště toho nazývá se „Hrobiště".

Z Doubravky dostaneme se směrem západním za $^3/_4$ hodiny na *Hrádek*, jak se nyní nazývá panský ovčinec s obydlím pastýře na místě vyvýšeném položený a k obci Oseku (Pal. pop. str. 270.) náležející. Že zde skutečně býval hrádek neb zámek, lze již rozeznati z polohy a z celého tvaru návrší, vynikajícího nad celým okolím. Lid místo jihozápadní za ovčínem nejvíce vyvýšené ještě zvlášť naznačuje pojmenováním „Na zámku". Pahrbek v těch právě místech zaujímá plochu od východu k západu asi 200 kroků dlouhou a 43 širokou, jest nerovný a ovocnými stromky pokrytý. Pod stráněmi vrchu sem tam rozeznati možná neurčité pozůstatky valů a příkopů. Na straně polední příležitostně přišli na šíji do skály prosekanou, na straně pak protější na dubové pažené dvéře. Často zde vykopávají střepy z nádob hliněných. — O „Hrádku" historických zpráv nemáme pod jménem tímto, zdá se však, že vlastní pojmenování jeho bylo původně jiné a že vytratilo se z paměti lidských, tak že pouze zbyl všeobecný název Hrádek. Tvrziště leží asi ve stejné vzdálenosti od Oseka jakož i od obce Záluží (Pal. str. 271.), jen že jest ze strany Zálužské přístup pohodlný, kdežto návrší Hradecké k Oseku jest příkré a méně přístupné. Že ostatek přístup k bývalé tvrzi skutečně byl ze strany k Záluží obrácené, jde také z toho, že jedno místo k té straně blíže Hrádku nazývá se „za brankou u drah". Jest tedy příčin domýšleti se, že Hrádek ten, jako blízká, cestou spojená obec původně se jmenoval „Záluží" a že teprv později z příčin neznámých přidělen byl k Oseku. Záluží se v Čechách počítá neméně dvaceti a nedá se proto ihned rozsouditi, ku kterému se ta neb ona zpráva historická o Záluží táhne. Nicméně se podle všeho zdá, že Hrádek náležel původně rodu pánů z Hazenburku, sedením na Valdeku, z kterého Oldřich Zajíc z Hazenburku založil r. 1263 klášter Augustinianský na Ostrově, nyní sv. Dobrotivé. Již nejstarší zpráva o Záluží táhne se ku klášteru tomu. R. 1319 totiž Vilém z Valdeku, synovec zakladatele, odkázal konventu 5 kop věčného platu a ves „Plešiviec", [10]) která pak vyměněna byla za „Zaluſs". Dle pamětní knihy kláštera řečeného zemřel roku 1358 dom. Zbinko de Zaluſs alias de Hazmburk, též synovec zakladatele a Heřmana, převora kláštera téhož. R. 1372 Marquard de Zaluzie vykonával podací právo při kostele v Rebříku (Pal. 272.). [11]) Roku 1380 zemřel Joannes miles de Valdek et de Zaluž et domina Margareta uxor sua, dom. Agneſka filia ipsorum. [12])

Připomínám ještě, že z Hrádku dobře jest vidět hrad Valdek a že výšina, na které stojí ovčinec, panuje krajině vůkolní, tak že poskytuje vyhlídku zvlášť k Hořovicům a k Cerhovicům.

---

[10]) Dle podání stála na louce jižně od Kareza ves jménem Plešivec a ves Karez povstala prý teprv, jak Plešivec přišel k úplnému rozboření.

[11]) Lib. conf. II. p. 11.

[12]) Paprocký o St. pansk. p. 16.

Z dějin města Chrudimi.

Podává *Ant. Rybička.*

I.

Artikule k uvedení a zdržení dobrého řádu v kr. věn. městě Chrudimi z úřadu podkomořského v letech 1575—1577 vydané.

Uvykli jsme již jaksi tomu, pokládati druhou polovici století XVI. za jakýs zlatý věk vlasti naší a to hledíc jak k hmotnému blahobytu tak i k literarnímu a uměleckému vzdělání i veškerému ostatnímu životu socialnímu tehdáž u nás panujícímu. Avšak přihlížíme-li bedlivěji k věci té, vyrozumíváme, že doba tato přes svůj jaksi skvělý líc měla také svou temnější, ať tak díme, pouze hliněnou stránku rubní, ježto se tu dočítáme příběhů, jenž řádu dobrému a životu mravnému nemálo jsou na odpor. Pročež také tehdejší vyšší úředníci, jimž svobodná města česká byla podřízena, jmenovitě podkomoří měst královských a věnných, vyrozuměvše, že nejedny věci v obcích tamních potřebují skutečného napravení, pro uvarování dalších škod a těžkostí z toho pocházejících, nuceny se viděly na místě JJ. MM. Císaře a Císařové vydávati městům těm zvláštní artikule a nařízení, aby od každého v obci té držány a plněny byly.

Takovéto obšírné artikule a nařízení vydal tolikéž obci kr. věn. m. Chrudimi ve středu po sv. Školastice r. 1575 tehdejší podkomoří měst věnných pan Michal Španovský z Lišova na Pacově, vyrozuměv, že i v městě tomto rozličným věcem potřebí jest skutečného napravení. Z artikulů těchto podáváme několik kusů důležitějších, jakožto pomůcku k zrcadlu doby tehdejší, tuto u veřejnosť.

Předně. Jakož před některým časem několika Chrudimským sousedům předměstským, kteří své vinohrady měli, dovoleno bylo, aby vína na svých vinicích obrodilá doma šenkovati mohli, avšak toliko až do Hromnic a dále nic; že však skrze takové šenky předměstské, zvláště v těchto letech rozpustilých a zlých velicí povykové, křiky, bitvy, smilstva, dlouhá sedání přes půlnoc se dály, čeládka cizí, majíc doma při statku hospodářů svých býti, když hospodář ulehne, z obydlí odchází a rozličných rozpustilostí a neřádů proti zákonu božímu se dopouští, správcové duchovní na to, avšak marně, touží a v obci déle zůstávati nechtějí a kterak tyto zlé věci a neřády nemohou se jinak přetrhnouti, lečby takové šenky předměstským sousedům zapovězeny byly, čehož také mnozí rozumnější a nábožnější obyvatelé na týchž předměstích vysoce žádostivi jsou: pročež p. podkomoří s vůlí a schválením J. M. císařové, jakožto paní města toho, nařídil, aby po ten rok 1575 všelicí takoví šenkové předměstští zdviženi a zrušeni byli a předměstští sousedé aby toho vůli měli, vína svá sousedům v městě přebývajícím, kdež pro bázeň práva a rychtáře městského takových rozpustilostí vykonávati nelze, nebo přes pole komužby chtěli, prodávati a pouštěti.

Druhé. Jakož mnozí na předměstí i v městě, opustivše svá řemesla, z nichž až dosavade poctivou živnosť měli, na handle rozličné, na kupování železa, obilí všelikého a jiných věcí se vydávali, skrze co by svým časem nedostatek některých potřebných řemesel a tím i drahota nemalá při řemeslech i jiné svízely z toho povstati mohly a jakož takové handle toliko měšťanům ve zdích (uvnitř města) přebývajícím, náležejí, kteří takovým jich předměstských v handle se vtíráním velikou újmu v svých živnostech trpí; k tomu kdyby měla svoboda býti k handlům za městem, každý raději by za město se táhl, nežli do města, kdež mnohokráte těžké a nesnesitedlné práce a platy nésti musí, a žeby pak k správě obecní hodných osob zřídka nalézti bylo; pročež takové handle na předměstí i v městě jim se zastavují a aby při svých řemeslech zůstali, se nařizuje. Kdoby pak všetečně to přestoupiti směl, tomu každému aby vše, coby koupil, pobráno a k obci obráceno bylo.

Třetí. Co se zvláště *ševcův* týče, poněvadž oni těchto let na své řemeslo jistý odbyt mají a s velikým ziskem pracují; avšak nicméně stydíce se na předměstí přebývati a na svém řemesle přestávati, ihned z všetečnosti a zhýralosti do města se táhnou, hned na to várky činí, obilí překupují, jiné handle vedou a mimo potřeby své mnoho toho z obce prodávají, a poněvadž *ševci při městě Chrudimi od starodávna k pracím obecním a zvláště k úřadu konšelskému a starších obecních se nevolí,* pročež se nařizuje, aby mimo svou potřebu vlastní na prodej žádného obilí nepřekupovali a handlův pod propadením toho k obci, coby na prodej koupili, neprovozovali.

Čtvrté. Jakož konšelé těchto let pro zlosť a nevážnosť lidskou každého dne nesnesitedlné práce zdarma konati a v svých živnostech hynouti musejí, a jakož podle snešení obecního žádný z nich více piva vařiti ani vína vyšenkovati nesmí nežli ostatní sousedé, totiž přes osm varů piva vařiti a přes osm desátek vína šenkovati nemůže a to v jistých vyměřených časech, totiž var po varu v šesti nedělích dělati a desítku po desítce též v šesti nedělích šenkovati a dříve nic; pročež se nařizuje, jakož jsou konšelé přední v práci, aby alespoň v tom přednosť míti mohli a tudíž aby nynější i budoucí konšelé v čtyřech nedělích var piva dělati a desítku vína též v čtyřech nedělích šenkovati mohli.

Konečně, poněvadž masné krámy Chrudimské jsou toliko dřevěné, čímby nebezpečenství ohně a škoda nemalá mohla městu vzejíti, nařizuje p. podkomoří na místě J. M. Císařové, aby krámy ty nejdéle do sv. Jakuba nejprv příštího dobrou zdí obehnány a sklenuty byly.

Artikule a nařízení tato byla následujícím na to podkomořím J. M. Císařové p. Humprechtem Černínem z Chudenic den sv. Firmiána 1577 až na ten artikul schválena a stvrzena, jenž se týče piva vaření a vína šenkování, konšelům za náhradu jejich prací povoleného, kterýžto artikul jest změněn a nařízeno takto: Jakož za starodávna na vychování purkmistra a jeho služebníků za 4 neděle 3 kopy gr. alb. a tolikéž po vyjití roku a vypovědění osob a práv purkmistrovi po 2 kop. gr. č. z měšce obecního se vydávalo, aby od této chvíle počínajíc purkmistrovi za 4 neděle po 5 kop. gr. a když rok vyjde, po 3 kop. gr. na místo nadepsaných várek a šenku vinného se vyplácelo. *)

(Pokračování.)

*) Viz Liber Transactionum z r. 1505 Y. 1—3.

Zprávy o „statcích špitálských konec mostu v Starém Městě Pražském“.

Sděluje dr. *Zik. Winter.*

(Dokončení.)

V kraji Slanském byla nejbližší Praze křižovnická ves, památný Slivenec — česká Carara — ovšem růžová — jež svým mramorem na mnohých místech Prahu ozdobila. Osedlých tu bylo podle první zprávy r. 1610 šestnácte, kteříž ouroku Svatohavelského a Svatojirského ouhrnkem spravovali 24 kopy; 28 kop dávali od vození dříví a 8 slepic krmívali pro konvent.

Mimo to měli povinnosti robotné ku dvoru Dobřichovskému, kamž i na lesy chodívali pomáhat při honbách. Hliniště Slivenecká měli na ten čas najatá dva hrnčíři Vyšehradští a dva Hlubočepští za ročních 6 kop 40 gr. Ve skále mramorové za Slivencem byly v ten čas čtyři lomy, z nichž ročně užitek byl v 38 kopách. Ty lomy najali sobě jakýs Jindřich Straka, Knobloch a Dryačník. K rychtě Slivenecké slušela ves Kolynk s 6 osedlými, kteří do roka platili špitálu 40 kop. Pospíchal zove tu ves Holín, o níž dí, že spolu se Slivencem dána byla od Václava pro zdržení a opravu kamenného mostu Pražského. Byly to jediné vsi, které z většího darování zůstaly. R. 1666 vyzdvihli v Slivenci křižovníci panský dvůr a 5 chalup v Holyni, v Slivenci jednu. Ale chalupníci ti byli dle slov Pospíchalových lidé nedbanliví. O skále dí, že se jí užívá jen na jediném místě. Jiná ves křižovnická v témž kraji, půl druhé míle od Prahy vzdálená směrem k Velvarům, byla *Tursko,* z historie památné. V ní obývalo počátkem století XVII. 16 osedlých a nápravník, kterýž měl též vojenskou povinnosť, jako jsme se zmínili při jiném jeho kollegovi. Turští na hotovém groši platívali „ouroku“ 84 kop; bývali povinni 112 dni roboty ženní, což dalo se 18 kopami vyplatiti; vozby dříví mohli se též 30 kopami ročními zbaviti, ale ovsa musívali 53 strychy pánům při mostě Pražském posýlati spolu s dvěma kopami slepic.

Také nebylo lze vyplatiti se z orání při dvoře Turském, čímž byli povinni za 41 dní, mimo to bývalo pilnou jich povinností „sklásti seno do kop, též konopě vytrhávati, ovce k střízi práti a holiti“. Jen za holení ovcí jim platil správce zvláště některý groš. Ze tří krčem v Tursku bývalo též doněkud příjmu; krčmáři musili bráti pivo z Prahy. Ke dvoru Turskému bylo více než 8 lánů dědin orných, většího dobytka i „se sviňským pohlavím“ 125 kusů, koní s tři potahy, ovcí 10 kop; ovčáku chováno 90 kusů; z luk bývalo užitku 21 vozů sena. Chmelnička při témž dvoře byla r. 1610 „zapuštěna“ — referent měl za to, že jí lze „jedním rokem spraviti“. Konečně měli křižovníci u Turska

též háj dubový „okrouhlý, přes 100 provazců veliký, sám o sobě ležící". V tom hájí káceli dříví pro dvůr Turský. Bóh pomozi háji! Když správčí „zapustil chmelnici", kteráž díla žádala, proč by netěžil z lesa, což bylo skoro bez práce?

Pospíchal ve svém memoriale o Tursku píše to, co čísti lze v Hájkově kronice, a k tomu ze své zkušenosti přidává, že ta ves snad potom slula Černuce a pod tím jménem r. 1233 špitálu byla darována.

Jak zase pak na předešlé jméno byla by přezděna, o tom nedí. „Byla tu asi znamenitá tvrz, jak zříceniny ukazují, vůkol a vůkol valy, jichžto díl ještě stojí, ohrazená. Slejchával jsem, že by tu templáři bydleti měli, možná dost, však podstatného k víře mimo řeč lidskou nenacházím. V tom dvoře stála věž veliká a znáti jest, že obšírné stavení bývalo, an ještě posavad grunty se nacházejí. Ten dvůr i ves l. 1632 saského knížete hofkucher vypálil, proto že tu od Charvatů zajat byl a když propuštěn jsa do Drážďan se vracel, ohněm se odměnil. Potom pusta zůstávala až po pokoji v l. 1649 zase se lidé v ní osazovati počali." Z polí špitalských začalo se těžiti teprve r. 1654 a dvůr znova postaven r. 1661. zdmi šindelem krytými opatřen. O tři léta později vyzdvižena byla pro lepší pohodlí pocestných pěkná hospoda panská v Tursku, z které platil hospodář do špitálu 60 rýnských. Pro tu hospodu v prostřed vsi způsobili téže doby rybníček, ne ovšem aby jím hospodář Pražské pivo křižovnické směchoval, ale aby zimní led z něho na chlazení nápoje měl.

Dí-li referent z r. 1610 o zapuštěné chmelničce, Pospíchal naproti tomu oznamuje, že ji „zkaziti dal, nebo pro bujnosť země chmel zkopcovatěl a tudy vždy větší náklad nežli zisk, nyní na to místo štěpnice se vysazuje". O poddaných klášterních dí velmistr, že by „při živnostech svých obstáti mohli, jen kdyby někteří nebyli nedbalci a ožralci". Charakteristická jest rada velmistrova, kterak tu ves Tursko pozdvihnouti. Prý jde silnice Roudnická polem Turským nedaleko vsi, a proto aby se „jeden statek zkazil a vystavíc některou chalupu mohla by tu krčma s dobrým užitkem býti, což pak se s rozumem dáti musí, aby se příčina sousedům k protestirování nedala".

Za Turskem následující ves klášterská byly Kralupy, které měly r. 1610 osedlých třinácte. Ti platívali 57 kop platů ouročních, slepic odváděli do 60 a kuřat 9. Mimo to mívali některé povinnosti ke dvoru Turskému. V Kralupech vybírali křižovníci na řece Vltavě od Prahy tekoucí clo neb mýto za plavbu dřeva do Litoměřic hnaného.

Na to clo měli tu křižovníci osoby nařízené, které v ten čas, „když se řeka zavřela", i s rejstříky „co od koho přijali" pánům křižovnickým v Praze odváděli. Ročně se tak scházelo 12 nebo i 15 kop. Mimo to byl v Kralupech sedlský mlýn o třech kolech a „čtvrté stoupy". Z krčmy byl též jaký taký důchod, neboť v krčmě pijeno bylo pivo křižovnické. Za Kralupy tři dubové háje „v jednom položení na dél čtvrť míle a na šíř asi jedny hony" též byly zboží křižovnické. Jeden z nich zval se „telecí háj". K rychtě Kralupské příslušela ves Dolany s 5 osedlými špitálskými lidmi; čtyři sousedé byli Kolovratovi z Buštěhradu. Svou část koupili křižovníci r 1337 za 113 kop gr. č. od Ješka z Prasince, ale musili potom ještě 46 kop přidati bratřím Ješkovým, kteří byli Wanko et Domaslaus. Od té doby ještě dvakráte o ni přišli křižovníci, načež vždy zase ji vyplatili. V též vsi byla r. 1610 tvrz pustá, od kteréž r. 1601 na 12 let lidem Turským, Kralupským a Dolanským dědiny k užívání jsou puštěny za ročních 58 kop 32 gr. A bylo těch dědin hodně mnoho! 29 kop záhonů! Ale že ze záhonu plat vycházel jen po míšeňském groši, proto tak málo bylo ouhrnkem.

Pospíchal ve svém memoriale nejprve všímá si poněkud Kralupské historie, pokud souvisí s řádem křižovnickým. A tu dí, že daroval ves Václav král řádu r. 1253, jakž list jeho ukazuje, ale dodává: „Ta ves asi odcizena byla, nebo nacházím, že r. 1377 ji od Jana biskupa a Jana biskupa Misnensi za 230 kop gr. čes. velmistr tehdejší jest koupil, jak též list na to ukazuje." Dále vypravuje, že sic Kralupy leží „na veselém místě" u Vltavy, ale že trpívají vodou. R. 1670 voda zlá několik stavení v niveč připravila. V zahradě u krčmy stával někdy hrad, „jakž zříceniny ukazují", ale jakou příhodou zrušen, neví se. Na mýto Vltavské, jímž se druhdy z voru po 3 denárech vybíralo, naříká Pospíchal. Jez prý ten tam a plavci nemajíce se kde staviti toho mýta pomíjejí — „leč na koho maní trefí, také nyní špatné handle s dřívím dolů jsou". Řeka se najímá rybářům za ročních 10 kop, ale z lososů, kolik jich nalapají, na mále do špitála dávají. Sousedů bylo za Pospíchala právě tolik jako počátkem století — třinácte, z nichž jen 9 bylo „potažníků". Dí Pospíchal: „Sousedé té vsi nejsou obzvláštní hospodářové, větším dílem nuzní."

Největší hněv má na mlynáře. Je to mladý člověk prý, jenž mlýn, „jemuž na gruntech špitálských rovného není," spouští.

O Dolanech dí Pospíchal, že vojnou byla ves rozbita a že ubylo jednoho usedlého. Nedávno že se našel nad hájem vápenný kámen, pro nějž ihned vápenice vystavěna. Vápno je dobré a snadno že by se mohlo svozovati do Prahy až k císařskému mlýnu, poněvadž prý cestou není jezů. Ve vsi Dolanské že prý jsou poddaní Buštěhradští, lidé nezbední. — „Vždy oni proti našim válčí; naše strana jsouc v čele, mohla by jim dosti odměňovati. Slabému před třemi lety vola, že do zahrady vešel, sekvestrirovali a posavad jeho nenavracují, a Chvatěrubští při mlejně Kocandě do gruntů našich sklep vkopali a posavad na časté napomínání toho napraviti nechtějí." Tak žaluje a loučí se od nich Pospíchal.

V témž kraji následující ves, Vrbno, r. 1610 o sedmi osedlých, ležela pod Mělníkem. Ale nebyla celá ves křižovníkův; půle slušela k zámku Mělnickému. Tu mívali křižovníci podací a ze záduší počty se činívaly, „když hejtman špitálský v Vrbně soudy držíval".

K rychtě Vrbenské příslušela ves Hořín se dvěma člověky. Obě vsi dostaly se špitálu nadáním krále Václava r. 1233. Z dvojatosti poddanství bývaly často nesnázky, v nichž Mělnické panství nad špitálským obyčejně vítězilo, o čemž Pospíchal obšírně vykládá.

V kraji Žateckém bývala křižovníkům starodávná ves Pšov, v níž r. 1610 sedělo 14 špitálských lidí, kteří do roka spravovali 84 kopy a 32 gr. Krčmář Pšovský nemohl na tu dálku desítimílovou z Prahy voziti panského sem piva, i protož bral pivo, kde se mu vidělo, a platil posudného ročně do 15 kop. Takž posýlával do Prahy 10 kop krčmář sousední vsi Kaštic, kteráž se čtyřmi osedlými slušela k rychtě Pšovské. V témž kraji měli křižovníci ještě u města Mosta ves Nemelkov s osmi osedlými a nápravníkem. Mimo ty byli tu ještě dva osedlí, kteří povinni

byli službami komendě Mostské, též křižovnické. Platu chodilo odtud 43 kopy a z krčmy asi 3.

V přívětivém kraji Podbrdském, jímž vine se Vltava, bývala křižovníkům nejprve pěkná víska Borotická, v níž měli páni r. 1610 „osedlých s koňmi osm“. Ves leží v lesnatém dolíku míli cesty za „Knínem hor zlatých“ jdouc k Vltavě. Špitálští osedlí platívali ouroku a z luk i z kopanin ročně několik grošů nad 12 kop. Povinni byli též k honům vysýlati, ba o žních až i do dvora Dobřichovického nádenníky dostavovati, což pro dálku asi nebývala věc příjemná. Z rychty „Borotské“ bývalo splavovati rok co rok do Prahy 83 vory dříví z lesů špitálských pokáceného. K té rychtě příslušela na onen čas ves Hubenov s devíti osedlými — „desáty v nově vystavený se nepočítá“, — kteřížto lidé poddaní platívali 9 kop ouroku, jednu libru prachu ručničního při lovu a za paseky 57 grošů, povinnosti ostatní — ženní, lovecké, splavení dřeva do Prahy — tytéž mívali jako Borotičtí. Při vsi byly dva mlýny selské.

Za Boroticemi přes vršek velká ves špitální byla Drašetická r. 1610 o 15 osedlých. Ti platívali 17 kop, mimo to byl povinen každý sedlák „z lánu jednoho ročně po jedné obláči konopí na tenata dávati“, na lovy choditi a dříví splavovati jako sousedé za vrchem v Boroticích. Nedaleko odtud třetí ves, Kobylníky, se 4 osedlými vším tím byla řádu povinna jako Drašetická, jenže k platu, který 4 kopy nepřebíhal, ročně ještě 54 slepice o sv. Havle přidávali.

K rychtě Drašetické slušela ves Kramiště s 5 osedlými, kteří mimo dvě kopy platu povinni bývali ročně k špitálu splaviti 17 kop otypkového dříví.

Jiná ves křižovnická v Borotickém okolku byly Žipanovice o 12 osedlých, kteří mívali tytéž povinnosti jako ostatní robotníci. Platili asi 17 kop, splavovali 48 vorů dříví do Prahy a 16 kop otypek, koudele na tenata ročně dávali 7 obláčů a chodívali na lovy ba i na žně až k Dobřichovicům. Mlýny tu byly dva o jednom kole a krčmy též dvě. Arcibiskup Zbyněk učinil s císařem smlouvu o krčmáře všech 4 vsí, posléz jmenovaných, aby pivo brali z císařského pivovaru Dobříšského, proti tomu aby velmistr z pivovaru špitálského nebyl císaři povinen dávati posudného. V okolku těchto vsí rozkládalo se hojně lesů křižovnických, kteréž dělily se ve tři hájemství a to Borotické, Drašetické a Žipanovské. Jeden z nich byl v jednom kuse od Kramiště až na „Druhovy“ po grunty Dobříšské a odtud až k Homoli na dél půl míle, na šíř půl čtvrti míle; z lesů měl řád užitek největší.

Pospíchal o těch čtyřech vsích, posléze předepsaných, vypravuje, že nadány jsou špitálu r. 1235 dobrotou Konstancie, české královny, mimo Kramiště, kteréž vzniklo vysekáním lesů „patrně teprve okolo léta 1590“. Totéž zdá se mu býti při vesnici Hubenově. I Pospíchalovi vidí se býti největší užitek kolem Borotic jen a jen z lesů. Jsou prý černé „a tolik jich, že dobře tři dni honiti v nich jest. Okolo Drašetic (prý) Rohatec, okolo Chramišť Kopanice, okolo Hubenova Dejkov — Kolem l. 1630 vysekána okolo Dejkova veliká částka; sousedé žipanovští sobě pasek nadělali, ale platu pro chudobu platiti nemohou.“

Pospíchal vypravuje též o pivním důchodě v těch roztomilých Povltavských pahrbinách. Prý „dokavad handle šly, znamenitý odbyt na piva tu byl, nebo vracejíce se plavci z Prahy tu se stavovali, nyní pak pro chudobu lidskou není na žádné silnici odbyt“. V tom viděti následky vojny třicetileté i v těchto odlehlých českých krajinách.

Pospíchal jsa dobrý svého řádu hospodář sháněl, kde jen bylo trochu lze, dobyti některého důchodu. A tu našel v starých pamětech i šťastně obnovil proti protestům, obzvláště Dobříšským, že na řece Vltavě při břehu Žipanovském musili mu plavci spravovati clo a to „z voru po 1 krejcaru, z kopy dřev tolikéž, z kopy latí 7 kr.; z prken 2 kr.“, z koryta každého 1 kr.; z šindelů tisíc po 2 kr.“ — a tím vybral pro pokladnici řádovou ročně 40 rýnských. Měl ještě jiný úmysl dobrý, ale ten mu zhatili líní poddaní. Píše: „Nachází se nad Županovicí u vrchu Bradle kámen vápenný, který však posavad vyhledán není, a poddaní bojíce se nějaké práce o tom dokonalé zprávy učiniti nechtějí.“

Tedy necháno tak. Chudobu zdejšího lidu svádí Pospíchal na úpadek obchodu dřevařského. Praví: „Lidé v těch vesnicích jsou chudi pro nedbanlivosť a lenosť jejich, nebo jsouce zvyklí handlům s dřívím a nyní té příležitosti nemajíce k těžení polí svých špatnou chuť mají. Bývali tu bohatí lidé, dokavad dříví v Praze platilo, špitálské lesy trvaly, ale když pominuly, též bohatství jich v nic přišlo, jakož jsem sám znal Matouše Kottnaura, který peněz na tisíce měl, potom v žebrotě umřel. Lépeji nyní jest, aby dokonce poddaným handl v dříví, obzvláště vození k vodě, se zapověděl, nebo odtad žádného zisku nemají.“ — Také prý zmoženi jsou nemírnou kontribucí. Komise nejsouc těch vsí ani povědoma, „vysoko je vysadila.“ — Podivnou příčinu uvádí velmistr Pospíchal, proč některé lesy pohynuly. „Na těch lesích v Zákopanicích skrze oheň léta 1645 nemalá škoda se stala, takže nejlepší kus lesa v nivec přišel. Takového ohně příčina dávala se myslivcům Dobříšským, že by to z nenávisti učinili, ale prokázati se to nemohlo.“

Naposled uvádí starší zpráva křižovnická r. 1610 ves Klučenice v kraji Vltavském.

V ní počítali před vojnou 10 osedlých, kteří platili jen asi 8 kop ouroku i z kopanin; ale robotnou povinnosť měli do roka 180 vorů dříví porážeti, vyvážeti a k špitálu splavovati a „když se jim kdi poručí“ na lovy do lesů choditi. Ve vsi byl pivovar nějakého Šišky, jenž z něho platil ročně 20 kop.

K rychtě Klučenické byla přidána ves Kosobudy s dvěma člověky, jich povinností bylo ročně popláceti 82 groše a dříví splavovati.

V hájemství Klučenickém byl v jednom položení veliký les, jenž slul „na Špitálsku“. Začínal se od Záhořan, od gruntů Jana ze Švamberka, a táhl se asi za půl míle až ku Křesimi „do půl řeky“. V tom místě půl řeky Vltavy náleželo ke gruntům špitálským. Odtud až ke gruntům pana Jana Bukovanského „slove v Ouzkým“ podél gruntů Kamýckých až zase ke Švamberským. Lesů těch bylo na šíř a dél půl míle.

Do nich smívali lidé cizopanští Švamberští jakož i lidé pana Myšky z Kamýka dobytek hnáti. Za to dávali poddaní Orlického pána mistru špitálnímu do Prahy ročně ze vsi Vojtířova 24 slepic, z Podskalí 4 a ze Lhoty páně Myškovi 12, k čemuž přidávali ještě 6 džberů ovsa. Druhá zpráva — Pospíchalova — jsouc vždy poučně hovorna právě při Klučenicích zamlká a stane.

Toť tedy o křižovnickém zboží vše, co víme. Sumou bývalo na počátku 17. věku platů ze 243 lidí osedlých a šesti nápravníků do roka 1492 [illegible] a z mlýnů panských vycházelo 420 [illegible] vorů spla[illegible] Prahy ročně 384.

dříví otypkového 39 kop. Ostatní důchod z řek, dvorů, lesů, zahrad, vinic díl patrn jest z přítomného líčení a díl ani číselně udán není.

Na konec podotýkáme, že měli křižovníci r. 1610 na svém panství 10 chrámů a 22 krčem, což by na tehdejší ohromné pití nebylo ani tak mnoho.

Obyvatelstvo královského města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské.

Podává *Jos. Strnad.*

Již delší dobu zabýval jsem se sbíráním všelikého materialu týkajícího se zejména starší doby města Plzně, a co ovšem vždy tanulo mi na mysli, bylo, zdali jsou oprávněna tak často projevovaná tvrzení, že Plzeň byla tehdáž německou. I jal jsem se sestavovati si a vypisovati jména jednotlivých měšťanů, jak jsem je tu v listinách, tu v knihách městských z doby té nalezl, a hleděl jsem cestou a methodou, jakou proslulý badatel profesor V. Tomek ve svých dějinách Prahy se bral, též k cíli dospěti. I chci naznačiti v následujícím na základě pramenů souvěkých některé zajímavé stránky poměrův obyvatelstva Plzně předhusitské a sice jména a příjmení, pak pokud možno přihlednouti k národnosti a počtu obyvatelstva.

Jména a příjmení.

Srovnáváme-li jména křestní obyvatelstva, tu přirozené se nám nabízí rozděliti je ve dvě skupiny, první zahrnující jména ze století XIV., druhou pak obsahující jména od r. 1400 až do r. 1420. Pro XIV. století máme zprávy jen z listin a pak z nejstarší knihy závětí dosti sporé. Napočetl jsem tu pouze 183 osob mužských a 35 osob ženských, jmen osobních u mužských 46 a u ženských 16. Z jmen mužských sečetl jsem jmen českých zhruba 10 u 53 osob, jmen německých 19 a 58 osob, společných a neurčitých 17 u 72 osob, kdy jest velice nesnadno, jen z pouhého jména po latinsku psaného rozhodnutí, zdaž tu na Čecha či na Němce mysliti máme.

Nejobyčejnější české jméno bylo Václav vyskytující se jedenáctkráte,[1]) Martin (9), dále Blažej, Vojslav, Miloslav, Ctibor, Prokop, Blažek, Lucek, Milota.

Německá jména nalézáme Konrad (8), Heinrich (7), Oldřich (7), Henzl (5), pak Hermann, Wolfram, Theodorich, Albert, Leopold, Fridrich, Pertold, Tyrmann, Dominik, Pessold, Gebhard, Sifrid, Hiltprant.

Společně užívaná jména pak jsou následující, která tu s českým příjmením, tu zase s německým přicházejí a posléze osamotněle, kdy je pak čítám za neurčitá: Mikuláš, Petr, Jakub, Ondřej, Pavel, Bartoloměj, Šimon, Tomáš, Štěpán, Adam, Fabian, František, Jiří, Velich, Mirkl, Vavřinec.

Nejhojnější jméno bylo Mikuláš (24), pak Jan (13), Václav (11), Petr (9), Martin (9), Konrad (8), Heinrich, Oldřich a Jakub po 7, čítaje v to různé obměny jednotlivých těchto jmen.

U ženských máme jména Kremla — pak Kateřina (4), Maruše (3), Bětka, Petra, Hoda, Nicka, Ludmila, Madla — Marketa (6), Anna (7), Alžběta, Helena, Žofie, Klára.

Mnohem hojnější máme počet jmen z prvních 20 let století XV. U mužských jmen jest zastoupeno 75 různých světců mezi 1014 osobami, u ženských 32 světic u 236 osob.

[1]) K vůli krátkosti připojuji, kolikráte se které jméno vyskytlo v následujícím vždy v závorce.

Lze pak roztříditi jména ta následovně:

Biblická z časů před Kristem: Adam, Baltazar, Saul, Michal, Rafael.

Jména apoštolů: Bartoloměj, Filip, Jakub, Jan, Matěj, Ondřej, Pavel, Petr, Šimon, Tomáš.

Jména otců církevních a jiných osob z dob prvního křesťanství: Ambrož, Augustin, Bernard, Jeronym, Jiří, Kliment, Konstantin, Lukáš, Marek, Štěpán, Vavřinec.

Jména jiných svatých ze vzdálenějších zemí: Alexius, Antonín, Blažej, Dominik, Fabian, František, Havel, Lev, Martin, Maurie, Mikuláš, Řehoř, Roman, Valentin, Vít.

Jména dědiců českých a jiná domácí jména: Bohuslav, Bozděch, Budislav, Buzek, Hodislav, Kmošek, Milota, Něpr, Nět, Protiva, Svatoslav, Sulek, Trojan, Václav, Velislav, Vojslav, Vojtěch, Zdeněk, k nim dlužno přičísti polského patrona Stanislava.

Jména původu německého: Arnold, Albert, Albrecht, Dětřich, Habart, Jindřich, Hermann, Otmar, Oldřich, Olbram, Purkard, Sigmund

Jména ženská.

Cizí světice: Alžběta, Anna, Anežka, Benigna, Barbara, Cecilie, Dorota, Hata, Judita, Klara, Kateřina, Kunhuta, Maří Majdalena, Margareta, Osana, Sofia, Uršula.

Od mužských jmen odvozená: Jana, Oldřiška, Petra.

Česká: Krišta, Ludmila, Napka, Něta, Očka, Přiba, Svata, Svatomira, Václava, Zdena.

Německá: Adla, Kuna.

Nejoblíbenější jméno mužské bylo Jan (172), tak že každý šestý člověk se tak jmenoval; pak Václav (110), kterým každý devátý se nazýval.

Stejně rozšířena vyskytují se Mikuláš (84), Petr (80); pak Jakub (74), Matěj (72), Martin (59).

Po těchto by přišla Blažej (33), Ondřej (31), Jindřich (30), Šimon (26), Tomáš (17), Prokop (16), Bartoloměj (16), Pavel (16), Jiří (14), Vavřinec (13), Sigmund (12) a Oldřich (10).

Ostatních jmen užívalo se již řidčeji.

Z ženských jmen byla nejoblíbenější:

Kateřina (46), Margareta (38), Alžběta (2), Anna (21), Dorota (19), Maří Majdalena (18) a Ludmila (9).

Jména tato osobní zde uvedená brala ty nejrozmanitější proměny v životě společenském a tvary jich ustalovaly se takřka trvale, kdežto s původním jménem zřídka kdy v ryzí formě se setkáváme.

Tak Adam obměňován v Adámka; Bartoloměj v Bartoše, Bartu, Bartla; Bohuslav v Bohuše, Bohunka; František ve Franu; Havel v Havlíka; Jakub v Jakoubka, Jakeše, Jakla, Jekla, Kubu, Kubíka, Kubastu; Jan v Johánka, Janka Jence, Jíchu, Ješka, Ješíka, Jandu, Janka Hanuše; v Johanna, Johla, Jehlíka, Johaška, Hanse, Hanzla, Heinzla, Haince a Hanzlíka; Jindřich v Henzla, Jindru, Henricha, Hainrecha, Jindřiška, Hynka, Hynciká; Konrad v Kuneše, Kunce, Kyncla, Kuncla; Klement v Klímu; Michal v Michka, Michálka; Martin v Martinka, Mořeše, Maršíka, Mertla, Merkla; Matěj v Macha, Macka, Machka, Maška; Mikuláš v Miku, Mikeše, Mikšíka, Mikešku, Mikulce, — Niku, Nikuše, Nicka, Nikalíka, Nikla, Klause; Ondřej v Ondráčka, Ondráška; Petr v Petříka, Petrana, Peše, Peška, Pešíka; Pabian v Pabeše, Pabianka; Prokop v Prokopce; Řehoř v Řeháka, Říhu, Řehu; Sigmund v Ziku; Šimon v Šímu, Šimka, Šimáka, Šídu, Šíchu, Šimánka; Tomáš v Tomu, Tomáška, Tomce; Václav ve Vaňka, Váchu, Vachotu, Vaněčka, Vechu, Fencla; Vavřinec ve Vávru a v Laurina.

Neméně hojné jsou obměny jmen ženských.

Mimo Alžbětu užívalo se obměn Běty, Bětky, Elšky, Ely; Anna měnilo se v Anničku a Anku; Dorota v Doru; Kateřina v Katruši, Kaču, Kači, Kačenu; Maří Majdalena v Marušku, Maruši, Máru, Máři, Máni, Machnu; Margareta v Maretu, Martu, Marketu; Johana v Johanku a Janu; Sofie v Žofku.

Příjmení v době této nebyla ještě ve smyslu našem ustálena, aby vždy členy jisté rodiny označovala, nýbrž nalézáme někde již skutečná příjmení, ale jen vždy jisté osoby se týkající; jinde se k jménu křestnímu přidává zaměstnání, na př. Frana řeznik, Milota kramář ap., opět jindy přidává se místo rodné, odkud dotyčná osoba pocházela, Dominik z Budějovic, Sifrid z Ejpovic, Mazanec z Kotíkova, Hanzl z Kralovic ap., opět jindy přidává se k jménu křestnímu osoby křestné jméno otcovo neb matčino Hanzl Hermanův, Mikuláš Miloslavův ap.

V následujícím pouze k vlastním příjmením přihledneme. Valná část jich jsou přezdívky, které jen určité osobě dávány byly, a jsou pro nás zajímavy tím, že se v nich jistou měrou obrazí vkus, vtip a rozmar tehdejšího obyvatelstva Plzeňského. Seznámíme se zase nejprve s příjmením ze století XIV., jichž celkem jen skrovný počet shledáme. Česká příjmení nacházíme tato:

Bílý, Černý; — Malý, Chudý; Mníšek, Hošek; Kabát, Rubáš; Prasátko, Pastuška; Košík, Hrneček, Truhlička; Košťál, Oříšek, Šiška; Mazanec; Brada, Nožka, Hlavnička; Strachota, Mladota, Kývač, Ošmakal, Pikač; Slanec, Zbiroh, Držek, Stach, Svach; Pabianek, Trojan; Račický, Zebnický, Bramburský.

Německá příjmení jsou:

Reichl, Scharf, Scherzl; Sulman, Schmidmulner, Schadmirnicht, Huelpach, Bretzigel, Herschefti, Leimvater; Hakker, Motler, Kratzer, Vegest, Ripl, Nusl, Fogl, Stuberifoll, Zumper, Duer; Kuttener; Wernher, Frekl, Zwinilinger, Pruner, Pucher, Ebrzwein.

Mnohem hojnější a tudíž i rozmanitější jsou příjmení v století XV. Tu lze roztříditi je již v hojné druhy dle původu, odkud pojmenování vzato.

Tak vztahují se na vlastnosti těla: Chromý, Krátký, Křivec, Malý, Krásný, Spanilý, Rajský, Suchý, Bosák.

Jednotlivých částí těla lidského též jako příjmení užíváno jako: Hlava, Hlávka, Hlavnička, Mazohlávek; Bradáč, Bradatý, Holík; Huba, Hubatý, Hubenec, Klevetka; Kadeřávek, Chlupáč; Nosek; — Očko, Hled; Šilhánek, Šilhavec, Šilhan; — Hluchý; Měchýř, Moček; — Malík, Mozolec; Kostka, Kostěnec; Hrb, Hovno a Hovenec ano i Nasral v hrnec.

Dle barvy pleti neb šatstva: Bílý, Běl, Černý, Černoch, Černík, Šedík, Zelený.

Vlastnosti duchovní k rozumu se vztahující: Múdrý, Mudroch, Chytra, Šíbal.

Na srdce a letoru poukazují: Skuhránek, Smutek, Stýskal, Hrdý, Hrdule, Štědrý.

Na ctnosti, zvyky, též nepravosti: Kutil, Klevetka, Kalivod, Hněvek, Rubal, Hulvát, Trdlo, Špinka, Neužil, Ryl, Pobuda, Hýkal, Drabalnos, Bzdinka, Pizda.

Od jednotlivých stupňů věku lidského: Pachole, Jinoch, Mužík, Bezdětek.

K příbuzenství poukazuje: Sestřenec.

K národnosti se vztahují: Němec, Němček, Morávka, Polák, Švábek, Vlach, Vlašek.

K stavům tříd společnosti: Knížek, Mnich, Proboštík, Popel, Žák, Žáček, Ženíšek

Dle zaměstnání a řemesel: Sedláček, Rybáček, Zvoník, Zpěvák, Hudec, Hudek, Dojáček, Sklenář, Sládek, Hliňák, Horník, Cihlář, Sviňák.

K poměrům osobním se vztahují: Chudý, Chudoba; Novák.

K poměrům místním: Záluba, Dědina, Výšek, Příkopec, Nárožník, Kutský, Zásadský a velice četná jména dle osad Borovský, Dudlovský, Blovický, Berůnský, Volovecký, Plánský a p.

Dle bytostí nadsmyslných: Čert.

Od zvířat vzata jsou jména: Chrt, Koza, Kobyla, Kolnch, Krt, Kůň, Kocůr, Kozlík, Mul, Lev, Lvík, Nedvěd, Prasátko, Rys, Skopec, Vlk, Zajíček.

K nim by příslušela: Rohan, Dýkovec.

Od ptáků: Čapek, Červenka, Čejka, Havran, Havránek, Holub, Kokot, Kuřátko, Orlík, Ptáček, Racek, Stehlík, Straka, Skřivan, Skřivánek, Špaček.

K tomu dlužno připojiti Hnízdo, Vaječko.

Od hmyzu: Motýl, Žížala.

Od ryb a jiných: Candat, Pulec, Rak.

K rostlinám poukazují jména: Cibule, Hrách, Hrachoč, Chmelík, Ječmen, Pšenice, Pšeníčka, Rokyta, Štěvík, Šípek.

Od částí rostlinných vzata jsou: Chrást, Košťál, Oříšek, Pařízek, Suk, Šiška, Šťávek.

Od nerostů jméno: Jílek.

Od jídel a nápojův: Bochník, Koláč, Koláček, Klobasa, Kůrka, Kvásek, Mazanec, Masař, Zkazilmaso, Škvarek, Homola.

Od šatů: Kukla, Kuklík, Šata.

Od zbraní: Šíp, Šípař, Střílka, Zbraněk.

Od rozmanitých jiných nástrojů a nádobí: Hrneček, Kříž, Kabelec, Kolovrat, Kbelec, Kužel, Kudla, Košík, Okřín, Okřínek, Sekyra, Truhlice, Truhlička, Úborek.

K zjevům přírodním vztahují se: Hrom, Mráz, Mraček, Povětří, Plískota, Suchota.

Od jiných rozmanitých pojmů: Balík, Blatnička, Češek, Hromada, Komínek, Krčma, Masopust, Měsíc, Penízek, Popel, Plachta, Sobotka, Stodolka, Tobolka, Tříska, Smolka.

K tomu pak dlužno připojiti posléze jména, kterých nepodařilo se mně do uvedených druhů zařaditi, aniž v nové roztříditi.

Bubla, Burda, Bronec, Drda, Drštka, Cilka, Cikl, Čen, Češen, Hašek, Hlazek, Hac, Hralík, Hursa, Hurta, Koranda, Kaněra, Květata, Kotůn, Lapek, Lichvice, Nunvice, Okuj, Obsek, Oldránek, Okrpil, Opršal, Paldík, Paruch, Petlech, Pětival, Pelhřím, Picek, Plodič, Předbor, Rataj, Ryňák, Slanec, Sod, Strul, Šišma Vrhec, Vrhlík, Vrška, Tořil, Vydurek, Voldan, Výtřasa, Zbiroh Zizek, Zvěst, Zvrtl, Zalyně, Zdoň, Žerovec, Žilík.

Veliký jest nepoměr co do počtu, srovnáváme-li příjmení česká s německými za XV. století. V století XIV. držela sobě ještě obojí skoro rovnováhu, za to teď jest příjmení německých mnohem méně, vyskytujíť se stále skrovněji a proto nevynikají tou rozmanitostí jako česká příjmení.

Spiesshanzl: Prunner, Goldprunner: Hakker, Holwirt, Riegler, Schmid, Unterkaufel: Habich, Stross; Ruth; Preisstein, Fibrstein; Fürstl, Herrscheftl; Hufnogl, Feistkolb; Schrollentritt, Truller, Speier, Pauschel, Gugler, Heraus, Leschlicht; Petcolt; Flik; Peichter, Stander, Frim, Šnorl; Kumprecht, Kecumbrot, Lacmbok; Perman, Pelzman, Fritzman; Huelpach; Hess, Egrer, Elpogner, Passover, Reuss; Entrisch; Knap, Hartl, Fortisch, Frencl, Fenda; Fegal.

Mnohá německá příjmení vyskytují se v české úpravě: Ebrzvín, Holba, Hertwík, Kreflík, Lochmánek, Macheř, Pumba, Šachta. Častěji přicházejí též Němec a Němček.

Posléze pak vyskytují se příjmení, která na cizí původ poukazují, jako: Anoda, Draling, Dunich, Fidok, Kredo, Kokrle, Landiger, Luer, Lun, Milvus, Monach, Muras, Nole, Onklas, Prazma, Sapian, Smantrava, Suprdan, Swentr, Tarantl, Vakal.

Zbývá ještě třetí druh obyvatelstva Plzeňského, Židé. O Židech ze XIV. století nezachovalo se nám vůbec nižádných zpráv, teprve z XV. století a to hned z počátku vyskytují se zprávy o nich v soudních knihách. Židé tvořili tehdáž v Plzni zvláštní obec, drželi poměrně dosti domů v městě v rukou svých, hlavně v dnešní Solní ulici a Sedláčkově, měli zde též svou modlitebnu či synagogu, v dnešní Solní ulici mezi váhou městskou a hostincem u modré hvězdy, mimo to měli zde též svůj hřbitov na předměstí Skvrňském, v místech dnešního anglického dvora.

V zmíněných soudních knihách od r. 1407—1420 uvádí se celkem 35 Židů a sice 19 mužských a 16 ženských. Jména jejich jsou následující: Abraham, Aron, Ebrl, Goe řečený Chadim, Hesl, Israel (lékař), Hengut, Juda, Jonáš, Merkl, Muše též Moše, Michal, Kumprecht, Ladmann, Lazar, Lev, Salman, Smoel a Šimon; židovky pak: Anna, Dobra, Syna, Friška, Guldana, Freida, Jitka, Hvězda, Hestra, Malá, Lidl, Pipka, Rachel, Slávka, Zdobna a Zdena.

(Dokončení.)

Kouzla a čáry starých Čechův.

I. Amulety, karaktery.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Pokračování.)

Zajdeme k některým nemocným se podívat, jak se léčí... Nejdříve k ubožáku, jímž lomcuje *zimnice.* — Nahlédne do domácí knihy lékařské a dočte se tohoto léku: „*Proti zimnici slova na jablce.* Někteří jablko rozdělé na tré a na první straně napíší tato slova: „*Nestvořený otec*" — a na druhé straně: „*Bezsměrný otec*" a na třetí straně: „*Věčný otec*" — a dadie prvý den první stránku na čtítrobu (lačný život) sniesti a druhý den druhú a třetí den třetie stránku!" (Rkp. univ. knih Pr., sign. 17 B 18, 76[b]). V českolatinském rkp. sign. 11 C 2, 142[a] poznali jsme lék podobný. „Proti zimnici. Scribe haec nomina in tribus partibus pomi: in prima parte scribe: „† *Dum proficiscendi tempus instaret* †", in secunda parte: „† *beatum gallum* †", in tertia parte: „† *febris dimisit.*" Kdo by nepřestal na tomto léku, vykládá obšírněji hned následující dodatek: „Vel aliter. Scribe haec verba in quatuor partibus pomi, in prima: † *Dum proficiscendi* † — in secunda parte — † *tempus instaret* † — in tertia — *beatum gallum* †. Istas comedat patiens per tres dies, prima die primam, altera secundam et tertia terciam. In quarta parte: † *febris dimisit* — et hanc quartam die quarta igne comburas et sanabitur." —

Slíbili jsme nahoře, že se nedáme do výkladu staročeských charakterův a amuletů, podáváme tedy soudnému čtenáři další doklady, z nichž teprve dospějeme k úsudku, nutně z nastřádaného materialu vyplývajícímu. —

Jako psávali kouzelná slova na *jablko* a toto jedli, tak a podobně si vedli *s oplatkem.* V rkp. univ. knih. sign. 17 G 9,60[b],61[a] a rkp. téže knih. sign. 17 H 22, 125[a], 125[b] radí staročeský herbář: „Proti zimnici. Vezmi *oplatek* a napiš na něm: † *In nomine patris stet unda fluens* † — a na druhém oplatku: † *In nomine filii sicio* — a na třetím: † *Criste consumatum est.* A potom vezmi jablko a rozkroj na čtvero: na prvnie straně napiš: *Dum proficiscendi* — na druhém kusu: *instatura tempus instaret* — a na třetím: *Beatum gallum* — a na čtvrtém: *febris invasit.*[11]) A kaž nemocnému spěti tři páteře a tři Zdráva Maria, Otci, Synu i Duchu svat. — a nazejtřé opět ráno též pět a když sní tři stránky a čtvrtú spal ohněm a rci tři očenáše a tři Zdráva Maria, klekna na kolena a budeť zdráv, by smrtelná byla zimnice."'

Ve zmíněném již rkp. českolat. (11 C 2,141[b]) podobá se předcházejícímu tato rada: „Proti zimnici. Accipe tres *oblatas* et in prima ita scribes: „† *Oliua* † *fons* † *Amos*", quam infirmo prima die dabis, dum patitur. lecto evangelio sub caput eius „*In principio erat verbum etc.*" Quo lecto dices hanc oracionem: Inclina, domine, fias aures tuas ad desideria supplicantium, ut quod devoto corde poscimus, benignus admittas, ut *famulo tuo* N., qui febrium ardoribus (cottidiana vel terciana vel quartana) vexatur, fidelis famuli tui Sigismundi sociorumque eius Petri et Pirrini precibus clementer annuas, ut dum illorum etc." Secunda die alteram da, in qua scribes: † *Ely* † *Archos* † *tues* †; languentique dabis, postquam lectum fuerit evangelium super caput eius „Recumbentibus undecim discipulis etc." — require in ascensione — sicut in primo die complebis. In tercia die terciam da, in qua scribes: † *Aquila* † *Erathon* †, lecto super caput eius hoc evangelio: ‚Erat quidem regulus.' Require dominica XXI." Ostatní děje se jako prvého dne.

Zázračně také působí *lístky šalvějové popsané.* Odporučuje rkpis sign. 17 G 9, 61,[a] rkpis sign. 17 H 22, 125[b], 126[a] „proti zimnici každé. Utrhni tři lístky *šalvěje* a když budeš první trhati, rci k němu takto: „*Ve jméno* † *otce hledal sem tebe*" — a druhému lístku rci: „*Ve jmé* † *syna nalezl sem tě*" — k třetímu: „*ve jméno* † *ducha svatého zbírám tě.*" A když je tak utrhneš, na první napiš: „*Kristus daruje*" — a na druhém: „*Anděl zvěstuje*" — a na třetím: „*Svatý Jan káže*" — a potom zetři ty lístky a dej tomu, ktož má zimnici, vypiti a přestaneť jemu!"

Laskavý čtenář snad odloží další četbu a pomyslí si, že na papíře mohli míti napsáno staří Čechové ledaco, že mohli si všelijak staré latinské a středověké recepty upravovati, ve skutečnosti že toho nebylo. Nevěří-li nám, jistě uvěří zkušenému otci *Štítnému,* jenž takto horlí proti „poboňkům, kterýchž učení lékaři nedržie". Kromě žehnání, „*napsánie, která na jablce, na oplatce neb na listě, neb pro zuby, ješto na stěně škohrtají, leč na vuzi — zapovědění (rozuměj: poboňci) jsú kostelem* (církví). Čím pak viece ta žehnánie, ješto jsú se lží smiešena — a některá jsú holá lež, anoť repce baba pochukujíc a praviec: by Buh chodil po zlatém mostě a utkal se s svatým Petrem neb s svatú Maří, aneb s kakús dobrú bratří — i vzelží kakés řeči, chtiec lží tělo uzdraviti, ano lež i duši zabije!" — Kdyby se nebylo výše pověděných popsaných jablek, oplatků, lístků užívalo, jistě nebyl by Štítný tak a ještě mnohem šíře toužil na pověrečné bezbožné „poboňky".

Vysvětlujíce slovo „*vuz*", přecházíme k jinému druhu zázračných prostředků. *Vuz* značí pásku, „návaz" (strslov. vązъ, ligamentum). Nosili totiž nemocní lístek, také různými slovy popsaný, stočený na stužce nebo pásce — a tomu říkali „*návaz*". — Odtud známé nám již jméno „*navazači*". Lépe objasní věc návod staročeský, v němž jakási narážka o setkání se sv. Petra s Kristem, jak Štítný se na to durdí (v rkp. univ. knih. pr. sign. 17 B 18, 78[b]). „Proti zimnici. Teď máš *o lístku* psáno, že mnohé ženské tváři byl spomocen, ale mužské málo. Takto jej máš psáti: † In nomine † patris † et filii † et spiritus sancti † amen †. Ante portas Iherusalem iacebat sanctus Petrus et superveniens Jesus, dixit ei: Quare est hoc, quod hic iaces, Petre? — Domine, de mala febre. Dixit Petrus: Adoro te, domine, ut quicunque haec verba secum portaverint scripta, et si super infirmum legerentur, ut non posset ei nocere mala febris neque venenum, neque gutta. Et dixit Jesus ad Petrum: Fiant ista, quae petis. † Jezus † Nazarenus † rex † Judeorum † libera, domine † famulum † tuum † Johannem † vel famulam tuam Barbaram † de febre

[11]) Variant v rkp. 17 H 22: „Na první stránce napiš: *Cum perficescenti* — na druhé stránce: *instatura* — na třetí stránce: *beatum gallum* — na čtvrtém: *febris invasit.* —

mala et de frigore † quod tenet totum corpus meum † miche † genu † a † am † n † et hoc † in nomine † patris † et filii † et spiritus † sancti † amen †. — A ten lístek pověs nemocnému na prsy a tak dlouho nechaj, ažť jemu i přestane ta nemoc; nebo jest věc zkušená!"

Jiný nápis proti zimnici, který psali na lístek a nosili na hrdle, viděli jsme v rkp. un. knih. sign. 17 D 10, E 30 a poněkud obšírnější, sign. 17 B 18, 78ª. „Tento nápis jest proti rozličným *zimnicem*. Napiš na prvniem lístku takto: † Criste in nomine tuo † pax pater † vita filius † medicamenta † spiritus † sanctus. Na druhém, na třetiem a na čtvrtém napiš táž slova jako na prvniem a ktož by měl zimnici na každý den, nebo třetie den, nebo čtvrtý den, aby u sebe nosil."

Jablko, oplatek s charaktery snadno mohl nemocný pozříti. V rukopisech těch, z nichž právě radu jsme vyčetli, radí „navazač", aby papírové lístky netoliko nosili na krku, než aby je polykali. Laskavému čtenáři snad se to zdá hořkým lékem . . . a přece je to poměrně dosti chutná ještě medicina. Považíme-li, že v rkp. knih. un. 17 H 22, 124ª odporučuje se proti zimnici „*viselčí (oběšencovy) kosti*", na prach spálené, s teplým vínem smíšené, nebo „*kosti nekřtěných dětí*", ba také vyvařený „*postranek*" oběšeného — pak jest rada, aby nemocný si pochutnal na několika svinutých škartičkách, velmi příjemná a medicina taková proti oněm sladká více než med. — Pokračuje tedy rukopis 17 D 10: „Aneb nápis ten na čtyřech lístciech malých svina, pěkně sněz lístek jeden po čtyry dny pořád a vždy hodinu první na noc, toho jinak nezměňuje; neboť by platno nebylo, ač by hodinu tu před položením obmeškal." Druhý rkpis (17 B 18) rozepsal se o tom šíře: „Vezmi *papier* a napiš na čtyry lístky táž slova, jakož svrchu psána stojie a každý lístek sám o sobě napsaný svina, což muožeš najskrovněje, dajž nemocnému na každý den jeden, ty čtyři lístky po čtyři dni pořád a znamenaj dobře ty časy neb ty hodiny, když lístky počneš přijímati. První lístek máš přijěti poslední hodinu, kdy čtrmercietma hodin udeří aneb v první hodinu, když na noc udeří, v kterúž se hodinu zdá, tu sobě vezmi a znamenaj sobě tu hodinu, aby čtyři lístky přijímal pořád na každý den, v kterúžkolivěk hodinu přijmeš ten lístek, též hodiny aby nezmeškal druhý den, třetí i čtvrtý den té hodiny aby neproměnil nikterak a takť s Boží pomocí přestane, nebude-liť smrtedlna. Protož pomni, aby tu chvíli zachoval k přijímání a jse nepochybil, jakož jsem svrchu psal; neb by jinak nebylo platno — a také na to vždy pomni, když lístky přijímáš, že po nich ten večer nemáš píti ani jiesti; leč by jeho nemohl pohltiti, tehdy jej zapí pivem neb vínem a potom ten večer viec nic nepí. Takéž pomni a rozuměj tomu, aby to tak činil, jakož svrchu psáno stojí."

Ještě jiný kouzelný prostředek čtli jsme v rkp. 17 D 10, E 29: „Nomen graecum contra febres: *αβρακυλαυς*. Řecké písmo *abrakulaus*. Toto slovo jest času toho z Uher na *Zelenú Horu* posláno, když jest v Čechách lidi velmi zimnice trápila. I psali jiní je takto na lístek, jakož nadepsáno jest a vždy každý den jeden lístek, aby snědl, kleče nábožně a řiekal první den jeden pateř, druhý dva a třetí 3 etc. a tak až do desieti pateřuov a těch lístkóv také deset bude, a tak je znařezuje, jakož se svrchu znamená, v linii každé — a ten lístek jeden vždy odtrhne a snie až do desieti.

a	jeden pateř.
ab	dva pateře.
abr	tři pateře.
abra	čtyři pateře.
abrak	pět pateřů.
abracu	šest pateřů.
abracul	sedm pateřů.
abracula	osm pateřů.
abraculau	devět pateřů.
abraculaus	deset pateřů.[1]"

Zdá se, že podobným zázračným lékem proti zimnici byla slova, aspoň tomuto *abrakulaus* sestrojením podobná, jichž jsme se dobrali na přídeští české kniby Hortulus animae z r. 1598 v univ. knih.[12])

ARABILADU
ARABILAD
ARABILA
ARABIL
ARABI
ARAB
ARA
AR
A

V magické knize, již uvedené (16 D 36, f. 71) napsán také podobný návod, jak se léčí zimnice:[13])

Abracadabra
Abracadabr
Abracadab
Abracada
Abracad
Abraca
Abrac
Abra
Abr
Ab
A

Tím podán přehled čarovných léků *proti zimnici*. Jednotlivými drobnůstkami, které sice pohotově máme, nechceme laskavé čtenáře nuditi. Všecky možno zařaditi do kategorií svrchu udaných, a že se hodí do těchže kategorií doklady ze staročeských lékařských knih vůbec, snadno každý vyrozumí. Býval herbář knihou rodinou, kterou zdědil praděd od praděda a kterou odkázal svým dětem, svým potomkům. Přepisovali si jej, opisovali — a tím vysvětlíme si vzájemnou shodu. Proto jsme chtěli a chceme vytknouti hlavní druhy charakterův a amuletů, do nichž pak dovede každý, kdo by četl obdobné zázračné recepty staročeské, vhodně všecky jiné vřaditi. (Pokračování.)

---

[12]) Ručičky značí, že slova takto seřaděná možno čísti dvěma směry a po každé dostaneme totéž.

[13]) Dr. Wuttke, D. A. Aberglaube d. Gegenwart, 1869, 169, §. 246. uvádí také slovo: Abracadabra; dle návodu lékaře Q. Serena Sammonica že se má psáti tak, aby vždy poslední písmeno se vynechalo.

Něco o Samuelovi Adamovi z Veleslavína.

Napsal *Ant. Rybička.*

V Památkách archaeol. bylo již několikráte šířeji promlouváno o arcitypografovi a nejvzácnějším českém spisovatelovi M. Danieli Adamovi z Veleslavína, jakož i o tiskárně a rodině jeho. Co se rodiny týče, tuť víme, že M. Daniel z Veleslavína zůstavil syna Samuele, který narodiv se roku 1592 převzal r. 1615 tiskárnu otcovskou a oženil se roku 1619 s Ludmilou Sieglerovou z Gettendorfu. — Samuel Adam z V. byl muž nemálo vzdělaný, znaje se jmenovitě v rozličných jazycích, pak zvláště také v zpěvu a hudbě.[1]) V hnutích politických r. 1618—1620 stál Samuel A. z V. k stavům odpořilým a bojoval v bitvě na Bílé hoře jako praporečník ve vojště stavovském, po jejímžto nešťastném ukončení zběhl z měst pražských dříve nežli byla vojskem císařským obsazena. Jakož se pak Samuel A. z V. k vyzvání knížetem z Lichtenšteinu dne 17. února 1621 vydanému nedostavil, vedle resoluce komise executionis dne 16. dubna 1621 odsouzen jest hrdla, cti a statku svého a jméno jeho přibito na šibenici; načež veškeré jmění jeho pobráno v pokutě k fisku císařskému. Z veškeré sumy za jmění toto stržené vyplaceno toliko nadepsané manželce Samuelově Ludmile 1500 zl. rýn. věna jejího.

O dalších příbězích Samuele z Veleslavína postrádali jsme až po tu chvíli všeliké vědomosti a teprv nedávno dozvěděli jsme se o něm jakés zprávy a to z feuilletonu letošních Národních listů č. 233. — F. M. uveřejnil totiž v čísle onom a několika následujících číslech s titulem: *Ze zápisků jezuitských* zprávy o kněžích z Tovaryšstva Ježíšova, kteří v XVII. století za tehdejší protireformace v Čechách při navracování evangelíků do lůna církve římskokatolické horlivě působili.

Na prvním místě čteme tu zápisky jezuity *Václava Ignáce Johanidesa;* týž, byv narozen r. 1607 v Horšově Týně, vstoupil později do řádu jezuitského a vyučoval napotom mládež v umění literním jakož i potřebován jest v missiích v okolí Jičínském a Berounském, jmenovitě tuto na panství Karlšteinském a Milínském. Na Milíně, jejž držel času toho pan Karel Kavka z Řičan, horlivý to katolík, zdržoval se P. Johanides r. 1634 a 1635 jako missionář a setkal se tam i obcházel důvěrně po celý ten čas s výše psaným *Samuelem Danielem z Veleslavína,* který tam byl tehdáž v službě p. Karla Kavky z Řičan. O Samuelovi z Veleslavína pak zaznamenal P. Johanides ve svých zápiskách tyto zprávy, jichž se byl od něho samého dozvěděl, a to takto: „Samuel Adam z Veleslavína bojovav v bitvě Bělohorské jako praporečník, zachránil se po bitvě té skákaje po krách ledových přes oba ostrovy pod Prahou ležící; uprchl pak do Hollandska a odtud do země Anglické, kdež vstoupil do vojska a přešel na víru kalvinskou. Když bouře utichly, nouzí jsa donucen, psal p. Janovi Kavkovi, aby mu vyprosil milosť u císaře Ferdinanda II. Když pak císař k tomu přivolil, Samuel z Veleslavína vrátil se do Čech a to do Milína. Zde přestoupil k víře katolické a jakož se znal v rozličných jazycích, stal se tu sekretářem páně Kavkovým. Na Milíně zabýval se napotom téměř ve dne i v noci čtením knih rozličných, nedbaje o věci zevnější, a obcházel velmi důvěrně s P. Johanidesem, jemuž se zpovídával a svátosť oltářní z jeho rukou přijímal. Samuel z V. skládal tu také písně rozličné k slavnosti narození Páně, Božího těla, hodům velikonočním a j. a to co se textu i nápěvu týkalo; nevěrné své ženě dal výhost, a žil vůbec bez vášně.“ — Bohužel, že P. Johanides na to — po roce 1635 — byl vyslán na missie do jiných míst vzdálenějších, a nezůstavil dalších zpráv o Samuelovi z Veleslavína, tak že nevíme, kdy a jestli na Milíně nebo někde jinde smrtí sešel.

[1]) Samuel Adam z Veleslavína byl také jedním z oněch osmi obyvatelů Pražských, kteří roku 1616 v Praze založili *„collegium musicum“*, první to spolek, jehož účelem bylo „cvičení se v hudbě a v zpěvu a provozování dobrých motet, madrigalů a jiných zpěvů a umělých komposicí“, dle statut v roce 1616 sepsaných a obsažených v „Chaos rerum memorabilium“ E. II. z., v městském archivu pražském. (Příloha k Věnci sv. I. 1844, str. 73.)

K dějinám kostela Sv.-Barborského v Kutné Hoře.

Sdělil *Josef Šimek.*

V dosavadních studiích o stavbě kostela Sv.-Barborského v Hoře Kutné [1]) shledáváme k r. 1532 jen několik slov, jež vzata jsou z „Paměti“ Mikuláše Dačického z Heslova. Ve stavebních účtech pak „zeje citelná mezera sahající od r. 1529 do první polovice l. 1545“ (Řehák). Nám podařilo se nalézti v knize pamětní k r. 1532 a následujícím dvěma [2]) nové, dosti podrobné a zajímavé zprávy k dějinám stavby *krovů* a zvonice při kostele Sv.-Barborském, jež tuto sdělujeme.

30. ledna 1532 odevzdali páni v plné radě stavbu krovu na řečeném kostele mistru Petrovi a doložili, aby jeřáb a jiné potřeby k tomu připravil a dále oznámil a sepsané dal, jakých potřeb ještě bude žádati. Vyšší pak dohled svěřen čtyřem obecním pánům. Bohužel, že brzo páni se přesvědčili, že zvolili mistra nehodného, neboť v sezení dne 15. května držaném žádali Benedikta kamenníka, aby krov zhotovil a „mistru Petrovi, poněvadž tomu dosti nerozumí, nápomocen byl“. Mistru Petrovi domluvili zároveň, že připověděl, že chce všemu zadost učiniti a práci že rozumí, ale že nečiní. Kdyby nyní nevěda, kam se díti, od stavby odešel, obci vzešla by škoda i posměch, ať tedy zůstane při stavbě, „a poněvadž to obmeškáno jím při počátku, aby koncem a pilností svou to

[1]) S. Řehák: Kutnohorské příspěvky 58. 89. Zach Braniš, ve výr. zprávě reálních škol v H. K. 1886 str 30. 31.

[2]) Lib. memor. (1531—34) E 38, F 38, G 10, 19, 20. 34 40, H 3, 4, 5, 6, 11, 16, 17, 22, 47. Druhá paginace: B 27, G 4, H. 18, 33.

nahradil a opatřil". Učiněná domluva nedojala m. Petra valně, neboť již v sezení 12. června držaném žalovali někteří z ob. pánů, že „neumí Petr mistrovati a při tom stavení nic nemistruje ani nedělá a že nic jiného v hlavě nemá než pivo a že pohrává a jiným překáží; a k tomu (řízení díla) že se nehodí než Vaněk nějaký, že lépe tomu rozumí, jakž sám Benedikt i on sám (Petr) se k tomu zde přiznal". Pp. šepmistři uznali, že chybili odevzdavše Petrovi stavbu, a že chtí jinak opatřeno míti, hlavně však uvedli, že nechtí, by od díla počatého se ustalo. I postavili Vaňka nad Petra.

S mistrem tesařským měli páni tedy nehodu, ale horší nehoda nastala, když se nedostávalo peněz. Věc tuto závažnou a smutnou vznesli 24. června pp. šepmistři na pp. obecné žádajíce o radu. Obecní páni radili, by se pořádaly sbírky mezi lidem, a poněvadž budou žně a není v lidu peněz, aby dály se úpisy a sliby, slíbené peněžitou daly, konečně by kněží lid ku příspěvkům vybízeli. I ku Kaňkovským se pp. šepmistři obrátili o pomoc peněžitou dokládajíce, že „bez pomoci jiných nebude moci dosti učiněno býti".

Zatím zhotovovali tesaři krov dále; m. Petr však, ač už byl napomínán a Vaňkovi podřízen, byl nenapravitelným. 10. července shledáváme se s ním již zase na radnici; páni domlouvají mu jako osobě, jíž řízení stavby původně byli odevzdali, kdežto by měl k práci pobádati a „jakožto forman předek držeti, že té pilnosti o tom nemá, nýbrž i jiným dělníkům překážku činí rozprávkami, hrou, zahálením", takže dělníci naň sami stěžují. Petr vymlouval se, že choditi musí, provazy sháněti, železa dáti dělati a konečně že ho také dělníci neposlouchají. Pp. ho upozornili, že je mistrem a ví, čeho potřebí jest, a vzešla-li jakás škoda z jeho liknavosti, že musí nahraditi. Nespokojenosť s Petrem vznikla však i mezi pracovníky a vzala na se ráz vzpoury. V čele nespokojenců stál Vaněk a chtěl od díla ujíti, ba i jiné k podobnému činu pohnouti. Vaněk, jenž buď písemně svou a svých stížnosť uvádí, nebo někoho z rady za mluvčího požádal, vyslovuje se rozhodně „nežby bezděčně dělal, žeby pod meč hlavu dal"; vedle toho stěžoval, že nedostává „stojícího", a když prší a on nedělá, že škodu béře. I usneseno, by i Petr i Vaněk byli předvoláni a vyslyšeni. Vaněk stěžoval si, že dílo přijímaje nic s pány si nebyl smluvil; když on a soudruzi nepracují, že plat nejde a nevydělají-li v létě, z čeho mají v zimě žíti? Zato béře „luon" Petr nic nedělaje a neuměje, kdežto oni musí nahoře dělati. Petr chodí po zemi, pije a dobrou vůli má; o jeho dovednosti prý svědčí, že „na Vlašim dílo zmrhal zkrze své umění". I žádá tedy Vaněk pro sebe i jiné tovaryše, když by se 2 svátky naskytly, by aspoň za jeden placeni, když by po 2 dny pršelo, by za jeden placeni byli. Petr že ho (Vaňka) poslouchati nechce, leč jen Benedikta „a že není nic platen a provazy jeho že nejsou než těch, čí jest náklad a oni že mají každý své nádobí". I svolili páni, aby za jeden den placeno bylo, když by 2 svátky neb dešťoví dnové byli, Vaňkovi pak přidali 5 den. malých, tak aby měl 5 gr. týdně. Vaněk i tovaryši přijali odpověď tu s uspokojením. (O Petrovi není řeči.)

Peněz však pořád a pořád se nedostávalo! Ve schůzi ob. pánů 14. srpna žádán Jan Masník o peněžitou pomoc, a když tvrdil, že nemůže vypomoci, žádáno od něho aspoň oněch 10 kop, které byl už dříve upsal na stavbu. V témž sezení ukázalo se, že jinak nelze pomoci si k penězům než tím, když by „se klenoty biskupské zpeněžily i něco kalichů na to dílo naložilo, aby to dílo, poněvadž jest věcí zádušní, se ukončilo". Tento návrh předložen velkému shromáždění starších (16. srpna) a opatřen tím úvodem, žeby nebylo radno peníze vypůjčovati a poněvadž jest to dílo od předků začato, že nemá k zmaření přijíti. Doslova znělo odůvodnění návrhu takto: „Poněvadž jest zde měděnice, umyvadlo biskupské a kalichové, a to jest VMtí a VMt to ráčili jste koupiti biskupu,[3]) a by pak i biskup byl, že nejste povinni jemu toho dávati, než země všecka nechť ho chová a jemu klenoty jedná, a poněvadž věci ty jsou zbytečné, neb v některých kališích se neslouží a poněvadž pak se tam v záduší obrátí, ježto kdyby to zhynulo, nebylo by i kalichů potřebí." I starší páni se rozhodli, aby předkem biskupské klenoty k stavbě obráceny byly. O tomto rozhodnutí všeobecně přijatém dorozumění jsou i farářové jednotlivých kostelův (19. srpna).

Dva dni na to žádali neunavní šepmistři starších havířských, „aby erbů ptačích[4]) na krov Sv. Barboře udělili, poněvadž tam kaplu mají a erbové jsou staří někteří a ti, kteříž je udělali, zemřeli; a páni také chtí jim odplatiti a je opatrovati". Od starších havířských došla 28. srpna příznivá odpověď s poznamenáním, že i „oni svůj nedostatek oznamují a prosí, aby nejprv nedostatek při horách opatřen byl, stane-li se to, že všecka obec bude dobře se míti a že oni přece teď na žádost činí a dávají od ptáka erby..." Erby byly vděčně přijaty a zajisté peněz za ně stržených na stavbu užito.

Téhož dne byl obeslán kněz Vít, farář od Náměti, a byl mu oznámen nedostatek peněz (v téže schůzi jednalo se o půjčku zádušních námětských peněz na stavbu) a byl žádán, aby vždy jednal ve prospěch pánů, když by někdo proti usnesením panským mluvil. Farář pravil, že dosud neslyšel nic proti usnesením panským až na to, co páni Kapounové řekli, „jestliže totiž by ty klenoty se měly bráti, kteréž jich předkové nadali, žeby oni nic k záduší potom činiti nechtěli", a dodal prý, „žeby sestra jeho k tomu záduší 100 kop poručila, aby napomenuti byli, žeby těmi snad mohlo zahrazeno býti a klenotů zanecháno". Tu odpověděli šepmistři, že, o takovém daru nic jim známo není a kdyby se čekalo, žeby zatím mohla stavba zkázu vzíti. Proto usouzení jejich jest správno, když rozhodli, aby klenoty méně pěkné, ale díla starého brány byly a kterýchž se nepotřebuje a zase kdyby bylo boží nadělení, lepší klenoty na ta místa zdělány byly".

4. září žádáni jsou starší erckaféři, „aby šindelů jeden tisíc kop půjčili k stavení sv. Barbory, poněvadž krov na jich kostele jest ještě dobrý a zatím může jiný býti zjednán a oplacen".

Téhož dne byli požádáni úředníci mince, Jan Běšín a Pavel z Podivic, „aby dopustili, aby klenoty zbytečné z kostelů vzaté zmincovány byly, poněvadž prve to jest od JMtí z komory pánův povoleno, než že z toho jest posešlo:

---

[3]) Filipovi de Villanuova, jenž 1504, 6 a 7 na H. K. sídlil.

[4]) Stříbrné znaky toho, jenž zvítězil při „střílení ku ptáku". Dodáváme, že již r. 1533 starší havířů „kratochvil ptáka střílení" chtěli opustiti „předpokládajíce chudobu na horách, že jest to někdy za hojnosti bývalo a státi mohlo, ale v tuto chudobu, že se jim zdá, aby toho nebývalo". Páni šepm. připomenuli jim aby se s Kaňkovskými a hutníky smluvili. (Lib. mem. 1531—1534 B 25) Rozhodnutí v této záležitosti chybí.

nyní však toho potřebí, by k tomu tedy povoliti ráčili. Proti tomu, že netoliko povoliti ale pomoci žeby chtěli, než že chtí vznésti na p. hejtmana a pány . . ." V seznamu klenotů dodatečně v schůzi té uvedeném nalézáme, že bylo od sv. Barbory vzato 10 kalichů, 2 pušky a monstrancí malá, od Náměti vzato 11 kalichů, od vysokého kostela 6 kalichů. „A odcud z rathouzu měděnice stříbrná, umyvadlo, berla biskupská, křížek etc. kotlíček, jakž to vše zváženo, sepsáno a do truhly panské i s tím sepsáním a váhou vloženo." Jak byli oznámili úředníci mince, přednesli žádosť šepmistrů o zmincování klenotů na pány u české komory, ti však žádosť takovou odmítli, nad čímž v radě obecních (18. září) nemalá trpkosť povstala. Určili tedy v témž sezení, že stříbrné klenoty prodají a to hřivnu po 4 kopách grošů. Kdy a komu se prodávalo, o tom není zápisu, že se tak stalo, to však jest jisto, neboť krov konečně byl dostavěn. Žádáť 16. října mistr Petr, aby od něho „dílo na kostele krovu sv. Barbory přijato bylo a aby páni spropití dáti ráčili. I jest na tom zůstáno, aby tam bylo vysláno a dílo ohledáno a což by bylo uděláno ohledáno, a zpráva jest, že se vížka velmi kývá, když zvoní na zvonec, ale aby některak to svázáno a upevněno bylo. A zvonec ten aby dolů byl dán a jiný způsoben. A spropití, ač nepilně dělali, aby jim ale 1 kopa dána byla, neb ani těch tovaryšů mnoho není. A mistru aby dali spropití šatlavu, aby potom dílo tak přijímal, kterémuž by mohl a uměl dosti činiti a poněvadž obci škodu učinil a na 50 kop gr. pro něho jest více dáno a jinému mistru placeno. A že mohlo o čtvrt léta dříve uděláno býti. A že slyšeti, že špalky, prkna, šindely metali svým kuběnám, znajíce, že jim již to dílo přestane a žeby jakž on též oni byli hodni jednostejně spropiti."

Po mnohých nesnázích a zpronevěřeních postaven tedy konečně krov na kostel v říjnu r. 1532.

K r. 1533 nalezli jsme v uvedené knize toliko jednu zprávu. Šepmistři vyzývají starší havířské a konšely mincířské (ku konci května), aby dali i oni na opravu kaplí a kostela, „aby se to stavení nekazilo, jakž velmi jest se již pokazilo". Odpovědi nenalézáme.

K r. 1534 máme zprávy, že byl přelit zvon a od každého centu zaplacena měla býti kopa gr. Poněvadž peněz nebylo, zůstáno na tom, aby byla petice (aby se vybíralo). Druhé zprávy týkají se stavby zvonice Sv.-Barborské pro 4 zvony „na krchově u fary"; požádáni jsou 20 července Voldřich ze St. Kolína a Stolický, by podali plán stavby, „jak zvonové mají jedni nad druhými viseti". a co budou od díla chtíti. Věc celá se valně však protáhla a k stavbě se toho roku nepřistoupilo, „ač šiferunky" některých tesařů byly poddány. Nejvíce vadil v tom nedostatek vhodného dříví, tak že shora jmenovaní mistři se vyslovili, že nemohou „dělati bytedlně z syrového dřeva, že bude vrzačka a kolebačka. A že již jest pozdě a zima nastala a oni též mají díla jiná žádajíce, aby sobě páni jiné obmyslili. Páni žádali, poněvadž pozdní čas, „aby naučení dali, jakého dříví a jak mnoho má býti a tam-li má hned tesáno býti neb tu v půldruhého objetí dubů několik musí býti a se vytesati, svrchní konec s spodním srovnati."

V knize pamětní k roku následujícímu není ani zmínky o kostele Sv.-Barborském.

Hromadný nález bronzových artefaktů na Stráži u Radětic.

Podává *Václav Pokorný*, c. k. horní správce.

Upozorněn byv Příbramským týdenníkem „Horymírem" ze dne 25. června 1887 na nález učiněný, navštívil jsem Radětice za příčinou zevrubného prozkoumání naleziště, i dovoluji si o něm pověděti tolik:

Ves Radětice leží v krajině pahorkovité $7^1/_2$ km. jihovýchodně od král. horního města Příbrami a něco přes 2 km. na severovýchod od městečka Milína.

Od cesty spojovací osadu Radětice s blízkou vesnicí Stěžovem zvedá se na sever mírné návrší na role vzdělané, na jehož hřbetu, „na Stráži" zvaném, prostírá se obecní, asi 30 roků starý, smrkový lesík parcelní čís. 658/I. Na témž místě bývala dříve dráha a před nimi stávaly zde dle ústního podání silné habry.

V lese tom vyhledávali dělníci Příbramského kamenického závodu pana J. Kotrbatého v první polovici měsíce března r. 1887 material k pomníkům se hodící a narazili dne 8. března na místě na ten čas ničím neoznačeném, aniž jinak nápadném, — 40 krokův od sousedící parcely čís. 648 a 35 krokův od parcel č. 647 — při odstraňování dvou ze země trčících o sebe opřených balvanů žuly amfibolové na jamku asi půl metru hlubokou, v níž ležely prostě na zemi, nejsouce v nižádné nádobě, bronzové předměty patinou pokryté, skoro vesměs až na jedinou výjimku kusé a jinak poškozené, jež však podle starého, rovněž patinovaného lomu do úkrytu původně již rozlámané položeny byly.

S těmito věcmi pohromadě ležela zásoba mědi a olova v kruscích rozličné velikosti.[1])

Sluší též podotknouti, že tam nebylo pražádné stopy ani po střepech, popelu, nedopálených kostech, ani po kadlubech k lití artefaktův, ač jsem se zřejmě po nich pídil. Dle předcházejícího lze na určito tvrditi, že jest nám zde činiti s *hromadným nálezem*, a že předměty tyto v pravěku ukryl na Stráži, jako v nějakém skladišti pod širým nebem, potulný obchodník nebo slévač, jenž si pro ně z příčin jakýchkoliv více nedošel.

Veškerý nález vážící přes 6 kg. šťastní nálezci sebravše, odnesli do Radětic. Zde pak se dostalo bronzů na památku, jak se zdá, o ně se přihlásivším osobám; největší část od nálezcův zakoupil prý za babku místní hodinář.

Podařilo se mi získati některé artefakty z dotčeného nálezu, jiné pak mi laskavě zapůjčil p. F. V. Hušpaur, železník a majitel dílny zámečnické v Příbrami, do jehož rukou se valná část bronzů od jmenovaného hodináře před mým příchodem do Radětic dostala.

---

[1]) Cínu zde nebylo, čímž budiž opravena stručná zpráva o nálezu v listech těchto XIV. str. 105. uvedená.

*

Popis věcí nalezených a vyobrazených na tab. II. čís. 1.—35.[2])

Čís. 1. Úhledný srp, v části hořejší pěkně vykrojený, v části dolejší náležitě zaokrouhlený, hodně ubroušený a ve dva kusy přeražený konci dole v malý oxub, na němž jest bradavička neboli papík a sice kolmo na ploše srpu. Podél vnějšího okraje táhne se mírný hřbet. Spodní strana srpku jest, jakož i u všech následujících srpků a jejich zlomků zcela ploská. Týž jest obzvláště poblíž bradavičky pokryt krupičkovatou po hmatu drsnou patinou. Rozměry: Tětiva (*a*), t. j. vzdálenosť hořejšího konce srpu k počátku břitu drží 17 cm., vzdálenosť od téhož hořejšího konce k bradavičce obnáší 19 cm., největší šířka srpu v dolejší části 2·8 cm., váha srpu obnáší 0·0525 kg.

Čís. 2. Ve tři kousky přelomený srp s řapíkem a zubem. Podél vnějšího okraje táhne se hodně vysedlý hřbet, s nímž se skoro stýkají dvě rovnoběžná žeberka od ostrého zakončení řapíku přímo k němu vedená, tak že jest řapík o dvou žlábcích. Dolejší část hřbetu, jakož i vnější žeberko jsou sekány nebo vroubkovány, mimo to jest řapík k větší trvalejšímu připevnění k násadě ještě opatřen dírkou, jíž býval prostrčen nýtek. Z okraje řapíku a sice vnějšího vyčnívá zachovalý zub, od něho výše ve vzdálenosti 6 cm. jest zbytek ubroušeného tytlíku, jenž zbyl v místě, kudy roztavený kov do formy na slévání neboli do kadluba lit byl. Rozměry: Tetiva (*b*) obnáší 16 cm., tetiva (jako u č. 1.), t. j. vzdálenosť od hořejší části srpu k spodnímu ukončení řapíku $16\frac{1}{2}$ cm., řapík má délí 6 cm., největší šíř srpu u tytlíku $3\frac{1}{2}$ cm., váha tří zlomků dohromady 0·135 kg.

Čís. 3. Srp též ve tři kusy již původně před nálezem přeražený má dlouhý zub, a řapík na konci ulomený. S mírně vystupujícím hřbetem stýká se část žeberka druhdy z řapíku vycházejícího. Hřbet i žeberko jsou až do svého splynutí sekány. Na vnějším okraji srpu lze pozorovati vysedlý zbytek tytlíku. Rozměry: Tetiva (a) obnáší $13\frac{1}{2}$ cm., největší šířka srpu u tytlíku 4 cm., váha přeraženého srpu 0·125 kg.

Čís. 4. Srpek velmi malých rozměrů, na čtyři kousky dílem již před úkrytem, dílem teprve po nálezu přeražený. Řapík necelý, u dírky odlomený, má poměrně veliký zub a pouze jeden žlábek s okraji sekanými. Na okraji vysedlého hřbetu lze jest spatřiti zbytek tytlíku. Rozměry: Tětiva (a) obnáší $9\frac{1}{2}$ cm., největší šířka srpu a sice u tytlíku má $2\frac{1}{2}$ cm., váha srpu obnáší pouze 0·06 kg.

Čís. 5. Skrovný zbytek srpku bez řapíku a bez zubu. U dolejšího zakončení vyčnívá asi 1 cm. vysoká bradavička skoro kolmo na ploše srpku. Od bradavičky táhne se rovnoběžně se hřbetem žeberko. Zaokrouhlená dolejší část břitu byla již před nálezem přehnuta.

Čís. 6. Řapík, jehož okraje i vodorovné žeberko jsou sekány nebo vroubkovány, má silný též sekaný zub a jest bez dírky. Drží v délce od sploštěného konce až ku břitu 7 cm.

Čís. 7. Řapík se dvěma zuby vedle sebe a se zbytkem dírky; dolejší část jeho schází. S vysedlým hřbetem při okraji stýkají se dvě rovnoběžná, částečně vroubkovaná žeberka, tak že jest řapík o dvou žlábcích.

Čís. 8. Zlomek srpu se řapíkem a širokým zubem. Mezi vroubkovaným hřbetem a rovným též vroubkovaným žeberkem jest žlábek. Na břitu viděti lze, že srp byl silně upotřebován.

Čís. 9. Celý řapík se zubem o jednom žlábku uprostřed s dírkou původně provrtanou. Hřbet i splývající s ním mírně zakřivený jsou skoro sekány. Řapík tento jest od dolejšího původně přiostřeného konce až k počátku břitu zdélí 6 cm.

Čís. 10. Celý řapík se zubem o dvou žlábcích utvořených hladkým, vysedlým hřbetem a dvěma hladkými žeberky: prostřední žeberko na dolejším sploštělém konci řapíku se rozvějuje a s vysedlými okraji spojuje. Řapík drží v délce 6 cm.

Čís. 11. Zlomek řapíku o jednom žlábku, jejž uzavírá mírně vysedlý hřbet a s ním rovnoběžná část rovněž mírného žeberka. Žeberko i hřbet jsou částečně vroubkovány.

Popsané zlomky čís. 5., 6., 7., 8., 9., 10. a 11. váží celkem 0·355 kg.

Ostatní mimo typické zlomky srpů, jichž napočítali jsme ještě 38 kousků, z nichž však nebylo lze sestaviti celku ani jediného,[3]) váží dohromady 0·85 kg.

Uvedené zde zlomky bronzových srpů jsou vesměs krásnou patinou pokryty.

Čís. 12. Část bronzového, jasně zelenou měděnkou pokrytého meče a sice dvousečného čepele s ostrým, místy vydrobeným břitem. Po jeho délce táhne se na obou stranách uprostřed $1\frac{1}{2}$ cm. široký hřbet obloučného povrchu. Rozměry: Šířka čepele drží $3\frac{1}{2}$ cm., tloušťka u hřbetu obnáší 6 mm., váží 0·015 kg.

Čís. 13. Úlomek dýky (?) z bronzu zhotovené a lesklou světlozelenou patinou okysličené. Po obou stranách se nalezající břit má nahoře vydrobený zub. Rozměry: Zbytek tou drží zdélí 6 cm., největší šířka měří 19 mm., tloušť ve hřbetu má $1\frac{1}{2}$ mm., váží 0·0095 kg.

Čís. 14. Zlomek neznámého předmětu, bronzový a temnou patinou pokrytý. Jest to neumělá, začátečnická, nebo spíše nedokončená práce, jež měla nabyti snad teprve cizelováním vkusného tvaru. Dosavadní délka obnáší 6 cm., největší šířka hlavice 16 mm., nejmenší pak při ulomeném konci 5 mm. Průřez celku jest čtyřhelník s hranami dole přitupělými. Váží 0·046 kg.

Čís. 15. Řemeslně upravená, lítá a cizelovaná hlava bronzová, jasně zelenou měděnkou potažené jehlice s osmi kreky, jest dosud 9 cm. dlouhá. Hrot schází. Průměr hlavice v nejširší části obnáší 11 mm., průměr jehlice 4 mm. Váží 0·026 kg.

Čís. 16. Hořejší část jehlice bronzové, uměle spracované, 18 hlubokými vruby okrášlené. Jak se zdá, byla po nálezu od nepovolaného zkoumatele vypálením v ohni patiny zbavena. Délka obnáší $7\frac{1}{2}$ cm., tloušť 12 mm. Váží 0·036 kg.

Čís. 17. Hořejší část velmi řemeslně upravené, pěkně patinované jehlice. Měří dosud 9 cm. délky. Ve vzdálenosti $1\frac{1}{2}$ cm. od miskovité hlavy zdobena jest čtyřmi vývalky 8 mm. od sebe odstávajícími a sice prvý, druhý a čtvrtý vývalek jest vroubkován, třetí pak jest mělkými čárkami

[2]) Na přiložené tabulce II. jest u každého obrazce zlomkem [illegible]ten poměr jeho ku skutečné velikosti. — Srovnej „Památky“ [illegible], tab. XII. Red.

[3]) Při sestavování srpů, jakož i při určování váhy nalez[illegible] artefaktů velice účinně a s patrnou láskou ku věci nápomoc[illegible] byl p. F. V. Hušpaur, jemuž za nevšední ochotu i jinak mi p[illegible]kázanou vzdávám upřímné díky.

do siksaku položenými ornamentován. Jehlice tato byla od nálezců místy nešetrně poškrabána. Váží 0·067 kg.

Čís. 18. Část hořejší bronzové jehlice s 27 vroubky, dosud 10½ cm. dlouhá, od nálezců krásné měděnky částečně škrabáním zbavená. Průměr vroubků obnáší 5 mm., jehlice 4 mm. Váží 0·013 kg.

Čís. 19. Zbytek bronzového patinovaného, 4 mm. silného drátu bez okras. Drží v délce 5 cm. a váží 0·005 kg.

Čís. 20. Sekyrka bronzová, t. zv. pálstav s otevřenými laloky uprostřed umístěnými, se břitem téměř rovným. Pálstav ten jest drobné velikosti, pouze 7 cm. dlouhý a váží 0·139 kg. Jest to jediný předmět našeho nálezu, jenž zůstal celým a až na nepatrné poškrabaniny dokonale zachovalým; ostatní předměty jsou veskrz kusé zlomky a jen z některých kousků se daly sestaviti věci zde popsané.

Čís. 21. a 22. Jsou jakési zbytky bronzových předmětů tak nepatrné a dílem porušené, že původního tvaru nebo účelu nesnadno stanoviti lze. Prvý předmět jest místem zvláště jasně zelenou ušlechtilou patinou potažen, místem však patina odprýskla. Váha obou čísel obnáší 0·0035 kg.

Čís. 23. Části přelámaného bronzového plechu celkem málo okysličeného. Šířka plechu obnáší 7½ cm., tloušť 1 mm. Okrasa záleží v tom, že jsou ze spodku plechu vyklepány tečky neboli čočičky v souměrných řadách a sice při hořejším i dolejším okraji prostou řadou, od těchto pak okrajních řad táhnou se příčně dvě rovnoběžné řady. Mimo to táhne se prostředkem po délce celého plechu zvnitř vyklepané, mírně vyčnívající žebérko. Váha všech 18 úlomků plechu rozličné velikosti obnáší 0·154 kg.

Čís. 24. Zbytek kotouče z bronzového drátu, jehož čtvercový průřez ztloušťí 3 mm. v prvních čtyřech závitech přechází v průřez ellipsový. Kotouč ten byl patrně v době novější v ohni přepálen, čímž patina skoro úplně odprýskla. Pokud z porušeného stavu lze jest souditi, byl pouze na jedné straně ornamentován a sice rovnoběžnými čárkami. Zlomek ten, k němuž patří čtyři kousky překrouceného stejnotvárného drátu, váží s posledními dohromady 0·083 kg.

Čís. 25. Kusý bronzový kotouč liší se od předešlého tím, že jest ze slabšího a veskrz sploštělého bronzového drátu, jenž jest pouze na jedné straně souměrnými skupinami čárek rovnoběžných dovedně ozdoben. S tímto skrovným, ve dvé přeraženým zbytkem zdá se i dle totožné ornamentiky, že souvisel pod čís. 26. přiložený zbytek bronzového štítku a že obojí jsou částí jakési spony o dvou růžicích.

Čís. 26. Zbytek štítku (nebo náramku?) z tenkého, uprostřed 12 mm. širokého bronzového plechu. Týž jest uvnitř hladký, vně má po celé délce dva rovnoběžné, mělce vyklepané žlábky, jež od sebe dělí mírně vystupující žebérko. Okraje i žebérko jsou rovnoběžně sekanými čárkami okrášleny. Konec štítku jest ve drát s čís. 25. totožný stažen. Předmět ten byl patrně po nálezu násilně přelomen, čímž patina v okolí lomu odprýskla. Čís. 25. a 26. váží dohromady 0·02 kg.

Čís. 27. Část otevřeného bronzového náramku, jenž svou úpravnou prací a pěknou patinou vyniká. Ku konci jest zúžen, uvnitř hladký a má pouze na povrchu okrasu čárkovanou, jak ukazuje vzorek po délce i šířce v plochu vodorovnou rozvinutého náramku 27 *a*. Zdá se, jakoby byl obvodu více méně ellipsového. Tloušť uprostřed obnáší 6 mm. Váží 0·021 kg.

Čís. 28. Rovněž zbytek náramku z bronzového, kulatého, lesklou patinou potaženého, uvnitř hladkého a vně čárkami, jak ze vzorku 28 *a*. zřejmo, ornamentovaného drátu ztloušťí 8 mm. Váží 0·029 kg.

Čís. 29. Asi polovice litého, uvnitř žlábkovaného, na povrchu hlubokými a širokými zářezy ornamentovaného, otevřeného, temnou patinou pokrytého náramku. Tloušť obnáší 2—3 mm., šířka uprostřed 18 mm., na konci 12 mm. Váží 0·0215 kg.

Čís. 30. Zbytek otevřeného náramku z kulatého, 5 mm. silného bronzového drátu, jenž se při konci zahrocuje. Vnitř jest hladký, vně ornamentován a sice asi 2 cm. od sebe vzdálenými skupinami rovnoběžných přímek. Viz sem náležející vzorek 30*a*. Váží 0·012 kg.

Čís. 31. Část kroužku, jinak prstenu z vinutého nebo krouceného, 3 mm. tlustého bronzového drátu. Váží 0·001 kg.

Čís. 32. Část válcovitého, krásně patinovaného náramku z bronzového, 5 mm. silného drátu. Vnitřek jeho jest hladký, vnějšek bohatě a vkusně souměrnými čárkami ozdoben, jak z obrazce 32 *a*. patrno. Váží 0·014 kg.

Čís. 33. Zbytek kruhu neboli náramku z krouceného nebo vinutého, 4 mm silného, bronzového, krásně lesklou patinou potaženého drátu. Vnitřek jest částečně ploský. Váží 0·0047 kg.

Čís. 34. Kousek krouceného nebo vinutého bronzového, místem patiny vypálením zbaveného, 2 až 3 mm. silného drátu. Takových drátkův objeveny tři kousky, jichž společná váha obnáší 0·01 kg

Čís. 35. Část zahnutého, kutého, bronzového kruhu s povrchem hladce vytepaným. Průřez jeho jest 6 mm. vysoký lichoběžník. Jest jako čís. 14. méně úhledná, neúplně provedená práce, jíž se snad mělo dostati rytých okras teprve pozdějším ciselováním. Váží 0·022 kg.

Mimo právě popsané a vyobrazené památky lidské práce byly v nálezu objeveny v bezprostředním sousedstvu 33 krušce mědi celkové váhy 4·135 kg. a též několik kouskův olova, z nichžto se však pouze jeden kousek vážící 0·3 kg. šťastně do majetku p. Hušpaura dostal. Ostatní nalezené krušce olova slil v závaží k hodinám zmíněný Radětický hodinář, jenž nepochybně valnou část vzácných pravěkých těch artefaktů opilováním ba i vypalováním v ohni namnoze porouchal.

Krušce mědi jsou vesměs pokryty korou zelenou zásaditého uhličitanu mědnatého, totožného s malachitem a řečeného měděnkou (patina antiqua, aerugo nobilis).

Kousek olova jest potažen slabou šedou pokožkou kysličníku olovičnatého (Pb_2O), na níž lpí místem měděnka od sousedních předmětů pocházející. Lučebným zkoumáním krušce mědi a olova jde na jevo, že zkoušená měď jsouc slohu krystalinického, obsahuje mimo valné množství síry též stopy olova a železa. Dle všeho jest to měď surová, neboli černá, jež se hodila pro větší svou tvrdosť, nežli má měď zkujněná, zvláště k slévání nástrojů.

Nalezené olovo chová v sobě 0·368 % stříbra kromě stopy železa a jest tudíž tak zvaným olovem stříbronosným nebo rudným.

Cínu v sobě nemají kovy zkoumané.

Nemohu nezmíniti se, že olovo tak značné stříbronosnosti naprosto nemůže pocházeti z alpských zemí, t. j. z Norika, odkud spíše naše krušce mědi původ svůj asi vzaly.

Z bronzových artefaktů podroben byl úlomek srpu lučební zkoušce, jíž vyšetřeno bylo, že zkoumaná slitina ta obsahuje ve 100 dílech:

mědi	92·40
cínu	6·40
niklu	0·68
olova	0·15

a skrovnou část železa a síry.[4])

[4]) Panu Karlu Mannovi, c. k. hlavnímu průbíři při huti Příbramské, vyslovuju tímto plné díky za laskavosť, jakou rozbor chemický mědi, olova i bronzu ochotně provedl.

Dle složení svého chemického a sice hlavně pokud se týče podstatných částek slitiny, totiž mědi a cínu, podobá se náš bronz skoro na vlas znamenitým starším českým bronzům Jineckým, jež byly objeveny roku 1826 blíže vsi Běřína.[5])

Bronzy čís. 1.—3., 6.—16., 19., 21.—26., 33. a 34., pak krušce mědi a olova jsou majetkem p. F. Hušpaura; ostatní bronzy jsou zpravodajovy.

[5]) Viz Pravěk Vocelův. A Kronika práce IV. str. 159

Zprávy a drobnosti.

JIŘÍ ZACH,

ředitel c. k. vyšší realní školy a realného gymnasia v Hoře Kutné, záslužný spisovatel český v oboru archaeologie, skonal dne 5. října 1887 v 57. roce věku svého.

Lesy Hostomické. Město Hostomice v Podbrdsku má 979 jiter 1211 □⁰ lesů, z nichž 679 jiter 45 □⁰ náleží obci, a ostatní 300 jitra 1166 □⁰ měšťanstvu.

Původ těchto 300 jiter měšťanům náležejících lesů má do sebe jakousi historickou důležitosť.

Hostomičtí tvrdí, že město v 2. polovici 13. věku na půdě královské od Přemysla Otakara založeno bylo. V nejstarší nadační listině městečka Hostomic, která dne 3. května 1343 za panování krále Jana od Hynka Berky z Dubé, purkrabí Pražského, vystavena jest, obnovují se Hostomicům stará práva těmito slovy:

„Qui quidem oppidani Pragae recognoverunt coram nobis, quia literas patentes quas habuerunt, per eorum negligentiam perdiderunt."

Dále obsahuje ona listina zřejmě následující výhradní právo:

„Omnes etiam homines praedicti Oppidi de silvis nostris in Birdo ligna sicca cum equis ducentes, quilibet eorum solvit per annum per unum grossum denariorum praedictorum."

Platil tedy jednotlivec za dříví suché, z Brdských lesů koni vožené, ročně 1 Pražský groš.

Mimo to každý, kdo svůj dobytek v Brdských lesích pásl, povinen byl dávati o velkonocích 1 sýr a 10 vajec.

Za každý zdravý kmen (smrk, jedli, borovici) dávalo se po 1 kuřeti.

Hostomští měšťané své výhradní právo vykonávali pilně, ku svému prospěchu po všecka následující století, potahujíce je na všecky královské lesy v Brdech. Vozili odtud suché dříví i zdravé kmeny, pásli svůj dobytek, kde se jim zlíbilo, a považovali královský hvozd Dobříšský takřka za svůj poloviční majetek.

Avšak r. 1630 dal Ferdinand II. Dobříš odhadnouti a prodal ji Brůnovi hraběti z Mansfeldu za 40.000 zl. bez myslivosti.

Nyní nastaly zlé časy měšťanům Hostomickým.

Jezdili ovšem jako dříve do lesů Dobříšských, ale s překážkami. Veliké jitření mezi lesníky Dobříšskými povstalo, když Primas Hostomický veřejně pronesl, že každý měšťan Hostomický právo má souši sobě utnouti kdyby i při samých vratech zámku Dobříšského stála.

Došlo k potyčkám, krvavým rvačkám, k zabavování nástrojů, vozů, potahů.

Na to se odhodlali Hostomičtí k společné valné výpravě do lesů Brdských. Dne 31. ledna 1746 vyjeli tam u velikém počtu pro dříví.

Lesníci Dobříšští, o výpravě zpraveni, očekávali příjezd Hostomických v lese pod Hradcem, zahnali měšťany a odvedli povozy i s dobytkem na Dobříš.

Od toho dne trvala právní rozepře obou stran, tvrdošíjně vedena jsouc po mnohá léta. Konečně vynešen při zemském soudu v Praze dne 17. června 1763 Hostomicům příznivý rozsudek, a dne 4. dubna 1764 umluveno společné srovnání obou stran.

Zvláštní kommisse ustanovila dne 19. června 1764 nové hranice mezi lesy Dobříšskými a Hostomickými na věčné časy.

Dále obdrželo měšťanstvo Hostomické za odstoupení nadřečených výhradních práv kus lesa od Dobříšských, ve výměře 300 jiter 1166 □⁰ co vlastní majetek na všechny budoucí časy.

Starožitná monstrance v Hostomicích. Zvláštní památnosť bývalého filialního, nyní děkanského kostela v městě Hostomicích, jest starodávná, stříbrná, v gothickém slohu provedená monstrance.*) Roku 1861 vystavena v Praze od spolku Arkadie přičiněním zvěčnělého archaeologa Ferdinanda Mikovce. Jest 28½ palce vysoká, 7½ liber těžká a mnohými soškami svatých vyzdobená, z nichž hlavně ony Panny Marie, sv. Petra a Pavla pěkným provedením vynikají. Svým zevnějškem připomíná velmi známé gothické monstrance v Sedlicích a Malesicích.

Dle podání byla asi před 200 roky v obecním lese Hostomickém, v dutém dubu, blíže studánky Brdlavky nalezena a do Hostomic odevzdána.

Od té doby chovala se při filialním kostele Nastol. sv. Petra v Hostomicích.

*) Fotografii monstrance zaslal jsem před lety do českého Musea.

Avšak farářové Bezdědičtí nepřestávali tvrditi, že monstrance tato od Karla IV. farnímu kostelu v Bezdědicích darována byla, že tedy tomuto kostelu od nejstarších dob náleží. Spor o monstranci trval neustále a nabyl zvláště roku 1823 větších rozměrů.

Při tom kladli Hostomští hlavní váhu na to, že r. 1810, když se zlaté a stříbrné nádoby do mincovny odváděti měly, onu monstranci v Praze 600 zl. v bankocetlích vyplatili. Farář Bezdědický tomu odporoval, namítaje, že obec Hostomická v Praze pouze 58 zl. ve stříbře a nikoliv 600 zl. v bankovkách k zachránění monstrance zaplatila.

Na to předložili Hostomští účet ze dne 10. dubna 1810, kdy monstrance do Pražské mincovny odvezena a tam odhadnuta byla.

Výplata obnášela 147 zl. 30 kr. ve stříbře, tedy skutečnou cenu kovu. S povolením krajského úřadu složili Hostomští cenu v bankocetlích, úhrnem 516 zl. 15 kr., an prý při odhadu zjištěno, že monstrance jen 5 liber vážila.

Veškeré výlohy sčítovány následovně v bankovkách:

Za monstranci vyplaceno 147 zl. 30 kr., což dělá v bankocetlích	516 zl.	15 kr.
Stříbrníkovi při odhadu diškrecí	36 „	— „
Od polírování	40 „	— „
Za papír a obložení	— „	18 „
Za příležitosť p. Hřebíčkovi 5 dnů	30 „	— „
Oráči výživa a diškrecí	7 „	— „
Od kočárku panu Pikhartovi	6 „	— „
Správa kočárku, 2 ráfy	3 „	— „
Od přívozu	— „	12 „
Strava p. vyslance u 3 líp v Praze	21 „	— „
Quartir	11 „	46 „
Marštal a sláma	3 „	18 „
Diškrecí	1 „	15 „
Poslovi Čížkovi od nešení monstrance	5 „	— „
Truhláři Alaertinovi za spodek	1 „	— „
Štafírovi Conradovi	1 „	— „
Za bavlnu na zapakování	— „	18 „
Ještě jednou poslovi	4 „	— „
Ještě jednou štafírovi	50 „	— „
Vydáno	761 zl.	52 kr.

Avšak ani tímto průkazem spor o monstranci urovnán nebyl a trval dále až do nejnovější doby, kdy v Hostomicích samostatné děkanství zřízeno bylo. Tomu přisouzena monstrance a chová se nyní při kostele Hostomickém.

Francouzové r. 1742 v Podbrdsku. V listopadu r. 1741 byla celá krajina Podbrdská až ku Praze vojskem francouzským obsazena.

Nebylo tenkráte ve vesnicích snad ani jediného koně, jelikož vesměs od Francouzů k dovozům requirování byli.

Roku 1742 utrpěli Francouzové od vojska rakouského několik citelných porážek, u Krumlova, Týna n. V. a Písku, načež zpáteční tažení směrem ku Praze nastoupili.

Dne 11. června 1742, v neděli o hodině 9., právě když Hostomští při ranní mši byli, přihnali se Francouzové od Dobříše do města. S pokřikem „mon dieu Pisek“ a s velkým lomozem kvapili nedobře vyhlížejíce městem dále. Tři armádní sbory prošly takto velkým spěchem, což trvalo až do 3. hodiny odpolední. — Rozložily se táborem v polích mezi Lhotkou a Lochovicemi. K večeru přitáhl čtvrtý sbor od Jinec na Lhotku, a to novou cestou, na západní stráni vrchu Plešivce vystavěnou, která od té doby „cesta francouzská“ sluje. Tento čtvrtý sbor veden byl maršálem de Broglio a zůstal noclehem v městečku Lochovicích.

Panovalo veliké vedro. Vojsko francouzské trpělo hladem i žízní velmi a dopouštělo se rozličných prostopášností. — V noci brali drůbež, kosili nezralé obilí i trávu na lukách. Dne 12. června 1742 hnul se nepřítel dále, směrem k Berounu. Avšak uherští husaři byli již tu, neživíce žádného, kdo se opozdil. V Hostomicích zabili dvanáct Francouzů, ačkoliv o pardon prosili. Pak rozsekali ještě pět, opozdivších se v městě.

Dne 17. prosince 1742 vytáhl franc. maršál Belisle s celým vojskem z Prahy, směrem k Chebu. — Panovala náramná zima, tak že Belisle když do Úhoště dorazil, asi 700 mužů sesláblých, churavých a zkřehlých tam zanechati musil.

Tito zajatí vedeni na to do Rakous Hostomicemi. Jelikož mezi nimi tyf panoval, nakazili obyvatelstvo, a v krátké době rozzuřila se nemoc v městě tak povážlivě, že farář Bezdědický P. Uhlíř přes 800 lidí svátostmi umírajících zaopatřiti musil. Z těch nemocných zemřel desátý díl.

Prusové v Podbrdsku r. 1744. Dne 31. srpna 1744 objevili se první pruští husaři na Špitálsku před Prahou, a již 1. září rozbila pruská armáda svůj tábor v poli od Vysočan k Nuslím. Cís. generál Bathiany táhl arciť od Bavor s 20.000 mužů Praze ku pomoci, avšak Prusové zmocnili se již 16. září 1744 Prahy. Bezdědický farář P. Uhlíř praví o tom ve svých zápiskách: Quis enim pro hunc tantae potentiae et exercitatissimo militi Borussico obstare voluit?

Jakmile cís. generál Bathiani zprávu o vzetí Prahy obdržel, neodvážil se více k dalšímu pochodu. Zůstal v polích mezi Lochovicemi a Bezdědicemi táborem, zde očekávaje, co se dále díti bude. Mezi tím vyslal král Bedřich z Prahy 4000 mužů s rozkazem, by se Berouna zmocnili. Bylo to o svátek Narození P. Marie, když Prusové nemajíce dostatek jezdectva před Berounem zaujali postavení ochranné. — Tu přikvapili Chorváté a uherští husaři pluku Betlenova, a pobili veliké množství Prusů. Tito se nyní postavili za řekou na kopci do čtverhranu, tak že jim rakouské jezdectvo více škodit nemohlo. — Druhého dne přitáhl sám král Bedřich s 11.000 mužů k Berounu. Císařské vojsko stálo již poblíže Králova Dvora v bitevním šiku připraveno.

Král Bedřich přehlednuv s vrchu za řekou vše bedlivě, pravil: „Není potřebí, abych se dnes k bitvě odvážil, neb celý Beroun nestojí ani za jediného mého muže.“

Na to poručil vojsku zpáteční pochod ku Praze, o hodině deváté před polednem.

Nález u Koudelova blíže Čáslavě. Na podzim r. 1885 dala správa velkostatku Filipovského orati parním pluhem rozsáhlé pole nedaleko Koudelova řečené „sto záhonů“ a dotýkající se na severu polní cesty z Čáslavě do Koudelova a Skovic vedoucí. Tmavočerná, hluboká ornice od nepaměti dobře hodila se k rolnictví; v sousedství východním rozkládaly se od starodávna rybníky teď vysušené.

Máme zprávy, že v cihelně u Koudelova objeveny kamenné mlaty a klíny, též bronzové nástroje a ve sbírkách „Včely Čáslavské“ chová se pěkný hadcový mlat, objevený při upravování lokalní dráhy, když dělníci každodenně přicházeli na hrnečky černavé při odkrývání ornice; z nich však nic nezachováno.

Při dotčeném svrchu orání obrátil parní pluh ornici až do hloubi 35 cm. na povrch. Po nastalých potom de-

štích šel prohlížet zorané pole správce velkostatku pan Jan Hendrich, předseda „Včely Čáslavské", a po způsobu svém prohlížel brázdy hluboce vyorané. A tu asi uprostřed pole „sto záhonů" zvaného nalezl 21 cm. dlouhý kamenný nůž z amfibolové břidlice přibroušený, veliký klín pěkně přibroušený ze zelenavé horniny (13·5 cm. dl. 6 cm. š.) a tři menší 7—8 cm. dl. a 3·5—4 cm. široké klínky z hlinité břidlice při podélném okraji hrubě porušené a otlučené, jakož i značný počet pazourků, rohovců a křišťálů sem tam roztrousených a patrně úmyslně odštípaných, jakož i dvě hrubá křemencová drtidla s jednou stranou ohlazenou. Nález jevil se tak důležitý, že pozváni po dvakráte činní členové „Včely Č." a na místech označených kamennými klíny kopáno systematicky.

Asi uprostřed pole, více však ku severu, otevřena jáma asi 4 m². plochy mající a odebrána zprvu svrchní ornice, v níž vězel sem tam nějaký úlomek střepiny. V hloubi 40—50 cm. byla země ulehlá, vazká a nesnadno zde pracováno. V ní objeveny veliké a hrubé kusy nádob dobře vypálených, však tlakem země rozvalených. Mnohé okrášleny skoro až ke dnu otisky nehtů hustě vedle sebe a nad sebou vtisknutých. Tyto nádoby měly tvar baňatý, nahoře zúžený a z hnědé hmoty jejich vyzírají lupénky slídy. Dále následovaly zase střepy z velikých nádob neozdobených, jen jeden střep z největšího vydmutí odpadlý měl nalepený pásek hliněný s hrubými vřezy kolmými. Z jedné menší baňky udržela se část mající v obvodu pupík místo ucha, ačkoliv zdejší nádoby skoro vesměs uchy opatřeny jsou. Jedno z těch uch hrubě utvořeno z kusu hlíny a je 11 cm. dlouhé, s malou však jen dírkou, co by prst prostrčil. V hloubce 60 cm. začala žlutá hlína cihlářská a v ní seděly nádoby rozpukané. Pod hrubými střepy nalezena sličná baňka hladkého povrchu, která ode dna široce se rozbíhá do průměru 14 cm. a při hrdle je 10 cm. široká. Okraj jest otlučen, lze však páčiti výšku její na 11 cm. Tato baňka slepena ze střepů, v něž před časy se rozpadla, jak lom svědčí. Mívala úhledná dvě ouška a při hrdle trojúhelníkovým čárkováním ozdobena. Trojčáří běží také pětkráte přes obvod od hrdla ke dnu. Střepy jsou tenké a stejně tlusté. Hned vedle ve vazké hlíně vězela nádobka velmi pěkného tvaru, která se poněkud komolému, prohnutému kuželi podobá. Dno její je malounko vydmuté a 12·8 cm. měří přes průměr, uprostřed dna vlastního je vydutý důlek mající průměru 3 cm. Ozdobný kotlík tento míval dříve asi 9 cm. výšky, nyní je okraj všude u výši 7 cm. otlučen. Tam naměří se přes průměr 8 cm. Hned u dna připevněno bývalo *jediné* ouško 3 cm. vysoké a teď uražené. Ozdob na povrchu hnědě zbarveném nikde není. Spodek je tmavší, jakoby v ohni byl stál. Svršek *přilepen* ke dnu a nádoba *hnětena rukama*, jako všecky zde nalezené. Stěny jsou velice tenké (2 mm.) a na povrchu lesklé. Vedle této nádobky vyňal jsem z hlíny malou pilku (5 cm. dl. a 2·5 šir.) z červenavého achatu, tence vyštípnutou a zoubky stejnoměrnými opatřenou.

K čemu se pilky takové hodily, vidno na výsadcích parohových. Pravěký člověk ořezával jimi s více stran paroh, až se výsadec dal odlomiti. Všechna hlína kolem kotlovitého naleziště byla začernalá, a v nádobách byly stopy bělavého popela. Malé nádoby byly nejspíše popelnice, ostatní nádoby rozmetané házeny do jámy při obřadech pohřebních. Na *jediném* střepu narýsována hrubě také *vlnovka*.

Asi sto kroků odtud k východu založena jáma taktéž rozsáhlá. Hojné kosti tuří, jelení a vepřové hned ve svrchní vrstvě vyorané upozornily na toto místo. Hlouběji ležela lebka tura s jedním rohem 26 cm. dlouhým, pak několik výsadců ze silných jelenů, kteréž výsadce 16—28 cm. dlouhé buď odlomeny aneb vzpomenutým způsobem odřezány. Také kusy sříznutých parohů objevovány.

Zde převládaly hrubé střepy opálené, mezi nimi rozmetány kosti, z nichž zejména sanice nějakého velikého psa pozornosť vzbuzovala. V kypré hlíně vyhazované až do 80 cm. hluboko objevena *jehlice kostěná*, oblá, stejně ohlazená a dole ulomená. Jest 5·5 cm. dlouhá, dole jen 3 mm. tlustá a řemeslně vyrobená. Zajímavo, že právě v takových prastarých nálezech pečlivě přibroušené jehlice bývají, kdežto na Hrádku v Čáslavi mají šídla hrubší podobu a jsou z nártních kostí, jen na konci přibroušených, vyrobena, kdežto tato jehlice celá pečlivě obroušena.

Jiné zajímavé předměty z jámy této jsou kusy *cedníka* malými dírkami na dně i po stěnách. Dírky jakoby takovou malou jehlicí byly vrtány. Cedník měl rovné dno a kuželovitě se šířil k vrchu. Je do ruda dobře vypálen a silnějších až 11 mm. tlustých stěn. Na Slánské Hoře nalezen cedník kuželovitý se dnem kulovitým. Na Hradišti u Stradonic a ve Vokovicích objeveny půlkulovité cedníky s obrubou dnešním plechovým podobné. Podobné Koudelovským známe ze žároviště od Drobovic a z nejspodnější vrstvy na Hrádku. Na Hrádku u Čáslavi v době historické užívali hrncovitých cedníků s provrtaným dnem, v jakých u Litomysle posud nudle cedívají, ovšem, že jsou tyto z Hrádku nepolévané.

Mezi uříznutými výsadci nalézá se jeden, který na konci má příčnou rýhu k účelu nepovědomému. Mezi kostmi byly některé odštěpky, z nich mnohé mají tvar šídla nepřibroušeného a pod hrotem na 2—3 cm. znamenati lze vruby, aby mohly k nějaké násadce uvázány býti. Hodily by se za dosti vydatné hroty k šípům.

Obyčejným průvodcem takových nálezů bývají obtěžkovadla na sítě, jinak přesleny. Zde objeveny dvě s obou stran vystupující k dírce kuželovitě. Obě měří dírkou 3 cm. výšky a jsou ze stejné slídnaté hlíny uhněteny a dobře vypáleny. Podobné známe z Hradiště u Stradonic.

Zvláštní zmínky zasluhuje kus parohu hladce po dvou stranách sříznutého v délce 7 cm. Nesnadno bylo by tak rovný a hladký řez učiniti *kamennou* pilkou. Přes všechno hledání nic z kovu nenalezeno, ale odštěpků pazourkových všude hojnosť. Mnohé roubíky z výsadců parohových mají konec ohlazený a jako působením ohně zčernalý.

Mezi střepy nalezeny úlomky dvou mísek, jedné černě natřené s kolmými vruby, vždy po sedmi kolmo vrýpanými; druhá vyniká sličným profilem, jest mělká a při otvoru pěkně dovnitř vyvalena. V jámě této ještě nalezen hliněný kotouč do žlutočervena vypálený, mající 19 cm. v průměru, při obvodu jako kladka promáčknutém je skoro 3 cm. vysoký. Hodil se dobře za podstavec nádob na ohništi. Kamenné kotouče známe ze Slánské Hory a z Hrádku v Čáslavi ve vrstvě nejhlubší.

Konečně ještě učiněna zkouška asi 60 kroků západněji od první jámy. Na místě tom vynesl pluh na povrch části temeni kosti z lidské lebky. Pod povrchní ornicí objevena 4—5 cm. tlustá vrstva bělavého popelu, hojné uhlí a kusy kostí hovězích.

Střepů zde nebylo.

Veškery starožitnosti nálezu tohoto a mnoho střepů vzato do sbírek „Včely Čáslavské". *Klim. Čermák.*

Starožitný nález v Německém Brodě. Při dobývání stavebního písku na rulovém návrší, poblíž nádraží severozápadní dráhy, přišlo se ve hloubce 20 cm. na jámy naplněné popelem, uhlíky, střepinami i nádobami celými. Čtyry jámy jsou čtyrhranné, 3·5 m. hluboké, 1 m. dlouhé, 0·85 m. široké. Pátá má tvar nepravidelně kulatý a jest kameny na způsob studně vyroubena. Hloubka 5 m., průměr 1·3 m.; naplněna byla množstvím nádob, které v šesti patrech seřaděny byly. Mezi nádobami rozestaveny byly nepravidelně kameny, na kterých, jakož i na mnohých nádobách patrny byly stopy žáru. Výška nádob jest 11—21 cm., největší baňatosť 9—16 cm., průměr dna 5—12 cm. Tvaru jsou baňatého, džbánovitého a vásovité ponejvíce bez uch. Ozdobeny jsou v několika případech ornamentem vlnitým a pouze ve dvou i klínovitým.

Pozoruhodna jest nádobka, která poblíž hrdla okrášlena jest zvláštním klínovitým ornamentem.

Dno mnohých nádob a jedno ucho opatřeno jest značkou, nikoliv však vrytou. Znaménka tato mají podobu kříže, hvězdy, kruhů soustředných, hvězdy v kole atd. Některá shodují se úplně se značkami, které vyobrazil Vocel v Pravěku II., jmenovitě vyobrazení 122, 123, 124, 125, 126, 135.

Některé nádoby obsahovaly popel, jiné naplněny byly peckami třešní ptačích, jiné výhradně peckami švestek a sliv anob zrnky révy vinné. Několik nádob přikryto též bylo hliněnými poklicemi, které se částečně zachovaly.

Z živočišných zbytků určil jsem často se vyskytnuvší zuby koňské a dosti hojné kosti ovce. — Předměty kovové tu nalezené jsou vesměs železné. Nesou na sobě stopy silného žáru a mnohé jsou velice oxydovány, že nyní jest těžko původní tvar zjistiti. Mají ponejvíce podobu hrotů a kroužků. Tyto věci nalezeny byly buď v nádobách aneb ležely opodál těchto. V nepatrné hloubce 2 dm. nalezen byl také železný gothický klíč. Později objevena byla opět jiná jáma, ve které byl nalezen velký seškvařený železný srp.

Podobný nález učiněn byl r. 1858 v Chrudimi a Králové Hradci (Pam. arch. díl III. str. 235.) a nedávno též v Kutné Hoře (XIV. str. 104.), kdež již často před tím podobné nálezy učiněny byly, které však nepovšimnuty zůstaly.

Nalezené v Brodě starožitnosti daroval jsem sbírkám arch. spolku „Vocel“ v Hoře Kutné. *Prokop Slavík.*

Staré hradiště u Hradce nad Jizerou. Na svých obchůzkách po údolí Jizery v okolí Mn. Hradiště nejednou jsem se vyptával i pátral po starých valech čili šancích, v tom přesvědčení, že mezi Klášterem a Turnovem nějaké staré hradiště nalézati se musí. Pátrání mé bylo vždy marné, venkované neznali žádných šancí. Konečně dne 31. srpna vracel jsem se z Loukovce nad Jizerou, doprovázen p. farářem Károu a p. učitelem pod večer domů, a podle obyčeje zastavil jsem se na stráni nad Jizerou, ohlédaje se vůkol po rozkošné krajině; opět napadlo mi dlouho hledané hradiště i pronesl jsem nahlas myšlénku svou: ono nějaké to hradiště přece jen v té krajině musí být. Zde jest vesnice Hradec, odpovídá p. farář, ale o hradišti jsem neslyšel. Je-li zde vesnice Hradec, mělo by tu být i hradiště, pravím na to, a v tom již zhlédnu dlouhý rovný val, porostlý křovím a ovocnými stromky na západní straně řečené dědinky. Jelikož se schylovalo k večeru, neměl jsem více času, abych hradiště ihned ohledal. Na druhý den obdržel jsem však již zprávu od p. faráře Kary, že jsem se nemýlil; zároveň obdržel jsem kousky pálené hlíny z hradiště. Vzkázav p. faráři, aby laskavě vymohl dovolení ke kopání, odebral jsem se den nato na hradiště a nalezl jsem společně s p. farářem Károu následující:

Vesnice Hradec leží proti Loukovci na vysoké stráni, spadající kolmou skalou k Jizeře; hned pod vesnicí sbíhá k Jizeře úzký, ale dosti hluboký úval, kterým kdysi vedla cesta k Jizeře a sice v místě, kde mezi Hradišti a Turnovem nejsnadněji možno přebroditi Jizeru, a kde až do let čtyricátých stával most. Ostrožna takto v ostrý úhel vybíhající k západu opevněna uměle valem, který měří rovnou čarou dnes ještě 90 kroků; k jižní stráni snesen patrně val v délce 17 kroků na severní straně, k Jizeře v délce 5 kroků. Val tento jest 9 kroků široký, na 1—1 $^1/_2$° vysoký; lid jmenuje val ten „hráz“. Val sám nasypán jest z jílu, kterýž nalézá se ve spodní vrstvě půdy, i jest na straně k hradišti obrácené vypálen. Průkopem učiněným p. farářem Károu se zjistilo, že na původní půdu nakladena vrstva dřeva (jedlového), podobně snad i na povrch, a naházená hlína valu že ohněm vypálena; z dříví spáleného pod naneseným valem zbyla vrstva popelu a uhlí. Na zevnější straně jest jíl nepálený, za to sesouvá se hlína valu do dneška při deštivém počasí vzdor tomu, že nasázeno tu křoví, aby hlína „hráze“ byla pevnější. Patrno jest tedy, že vypálení vnitřní strany valu učiněno proto, aby hlína nasypaná nevezla se dolů, na straně zevnější pak že právě tonto sesypavší se hlinou zanesen příkop někdy zde vyhozený. Jediný podobný případ valu z páleného jílu nalezl Virchov na sever od Krakova.

Při dalším ohledání shledáno, že severní svah nad Jizerou i jižní nad úvalem měří po 160 krocích; na západní straně, v samém úhlu vybíhá hradiště ve dvě nad sebou položené hlídky podoby kruhovité, pět kroků v průměru, vévodící právě onomu brodu přes Jizeru; vyhlídka odtud je až k Turnovu. Na hradišti samém ani v okolí jeho nikdy nenalezeno ničeho dle zprávy starých pamětníků.

Dle všeho toho jest hradiště u Hradce starým opevněním na jednom z nejschůdnějších brodů přes Jizeru na staré snad cestě zemské tu k Turnovu, tu k Ještědské pomezní stezce, i řekl bych, že patří k hradištím mladším.

Dr. *J. L. Píč.*

Staré pohřebiště u Sovenic, okr. Mnichovo-Hradištského. Roku minulého připadl majitel usedlosti p. Janeček, při dobývání kamene na poli svém, na pokraji příkrého svahu, sklánějícího se k Jizeře na velká žároviště a hroby, tu volně v zemi položené, tu kamenem obložené, tu hloub v zemi ukryté, tu blíže ornice se nalézající, ba mnohé v samé ornici během času arci rozorané. V každém hrobu nalézalo se pravidelně několik popelnic (2—4), v jednom dokonce nalezeno nádob 17, uprostřed nich pak složeny lidské kosti a dvě lebky; lebky bohužel rozšlapány jsou dětmi, když p. J. nechal přes poledne hrob odkrytý, aby vše jak právě leželo, mohl ukázati p. faráři J. Károvi, zajímajícímu se horlivě o nálezy tyto. Dozvěděv se o pohřebišti tomto, navštívil jsem s p. učitelem Sedláčkem p. J., kterýž mi ochotně ukázal věci nalezené: několik popelnic větších i menších s celým obsahem, pak pazourkové kameny, mezi nimiž několik pěkných nožíků a dva šípy, patrně již shotovené dle vzoru šípů bronzových, dále šíp bronzový (jeden podobný daroval p. J. museu Turnovskému, jeden p. Brejchovi, řediteli pivovaru na Klášteře, a jeden p. faráři Károvi, který jej opět daroval Českému Museu) a konečně zlomky bronzových jehlic s kulatou, jemně vroubkovanou hlavicí (podobná nalézá se i v museu Turnovském).

Na žádost mou slíbil p. Janeček, že po odbytě sklizni dovolí mi ohledati pohřebiště, vzdor tomu, že na poli zaset byl mladý jetel. Dne 31. srpna dostavil jsem se tedy na místo společně s p. farářem Karou, p. učitelem Sedláčkem, p. Janečkem a dvěma dělníky. Během dne prokopáno asi 10□" a v blízkosti na jaře objeveného žároviště nalezeny jsou čtyry celé hroby, dva hroby již vybrané a dva rozorané.

1. Prvý hrob nalezen v hloubce asi $^1/_2$ lokte, roubený 2—3 řadami kamenů, přikrytý kameny v objemu asi 1 m. Při odkrývání kamenného roubení nalezen zlomek bronzové jehlice. Při odkrývání kamenů nalezena (na straně východní) větší nádobka zvýší 11 cm., při hořením okraji 28 cm., v největším objemu 39 cm. veliká, slabě ve vypuklé části rýhovaná a do polovice pískem, smíšeným popelem naplněná. K nádobě této přikloněna byla v hoření části, těsně přiléhajíc, nádobka malá s širokým otvorem; opodál k západu stály podle sebe dvě malé nádobky, s otvorem užším, zvýší 5·5 cm., při otvoru 19 cm., s největším objemem 25 cm.; opodál k severu stála malá rovněž nádobka; kromě toho nalezeny střepiny nádoby větší. V jedné z menších nádobek, kteréž vesměs naplněny byly hlinou, nalezen zlomek malé kosti lidské.

2. Druhý hrob nalezen o něco dále a sice hned pod ornicí v pouhé zemi: nejprve nalezena nádoba dnem vzhůru obrácená, zvýší 12 cm., ve vypuklé části 42 cm., v užší 30 cm. v obvodu; nádoba tato, naplněná hlinou pískovitou, smíšenou poněkud popelem, s malými kaménky pískovcovitými v ohni opálenými; nádoba tato již v zemi porouchaná, rozpadla se při vyjímání ze země. Druhá nádoba, zvýší 20 cm., při otvoru 47 cm., v největším objemu 65 cm. stála podle prvé; střep větší, který jí kdysi přikrýval, byl posunut, tak že ležel po straně. Obsah nádoby této, přikrytý dvěma nad sebou ležícími střepy, sestával z počátku z pouhého písku; pak objevena nádoba tuhová, kulatým dnem vzhůru obrácená i částečně porouchaná, obsahující opět písek.

3. Třetí hrob objeven v hloubce asi 1 metru, již v prohloubené skále přirozené, obložený kamením. Popelnice pánvi podobná, kamením téměř zaklínovaná, nalezena pouze jedna a sice zvýší 23 cm., při otvoru 100 cm., v největším objemu 108 cm., na dně 40 cm. měřící. V popelnici této, na jedné straně již v zemi poněkud porušené, nalezeny kosti mladého člověka, jakož vysvítalo z lebečných kostí, na nichž švy ještě nebyly srostlé a podobně i z dásní; mimo množství kostí a hlíny smíšené popelem nalezen zlomek bronzové jehlice.

4. Při čtvrtém hrobu nalezen nad kamennou konstrukcí malý hrneček, v dolní části slabě rýhovaný, otevřený, s ulomeným ouškem, šikmo položený. Po odebrání kamenů nalezena popelnice silně smačknutá a následkem toho i valně poškozená, při úzkém otvoru 39 cm., při nejširším objemu 79 cm.; obsah její prozkoumán nebyl, aby nádoba se zcela nerozpadla. Podle této rovněž šikmo postavené nádoby nalezeny střepy nádoby na příč položené, a střep malé nádobky s ouškem.

Při kamenném obkladu hrobů již prázdných nalezeny dva pazourky a hlazené kameny, patrně otlučené, v hrobech prázdných byl tu a tam nějaký střep; v hrobech rozoraných mimo střepiny nenalezeno ničeho.

Dr. J. L. Píč.

Čech a Němec. V knize svědomí c. 1049 v archivě Pražském čteme: „Tesař Bernart nadal zrádců Čechóm a odprosil a dali ho přísežní do vězení a bylo tu dobrých lidí víc než o tři stoly Němců a Čechů. Bernart nadal nám, žebychom Čechové všickni zrádci byli a že sme hodni zvěšení a nemajíli na čem nás věšeti, že by sám chtěl provazů nakoupiti. Já (Pavel Moravec tesař) nechtíc toho tak nechati, radu sem bral s nebožt. mistrem Matesem a mistr radu dal, abych k němu poslal dva tovaryše, ználi se k těm slovům a on se znal; potom nás mistr Mates obeslal i jiné mistry, aby nás o to porovnali a když byl před mistry mnohými po dvakrát se k tomu přiznal a po třetí zapíral: potom nás mistr smířil, pravil, že má nad námi dosti moci, že sme jeho obadva učedlníci, abychme sobě pokoj dali." To bylo r. 1566.

Plat kněžský bidný. Kouřímští zapsali sobě r. 1552 do knihy rudé toto: „Uznavše stížnosť pana děkana strany lůnu (lohn) jeho, že na těch 40 grošů českých se vydržeti s čeládkou svou nemůže; i z společného uvážení témuž p. děkanovi knězi Petrovi 20 grošů míšeňských do sv. Havla z měšce obecného přidávati sou se svolili a to své snešení v obci oznámeno jest."

Čáry znamenité. Čemu lidé věřili?! Kristof Laubský r. 1679 žaluje u hejtmana kraje Rakovnického, Albrechta Kolovrata, že „pacholek, který u mých koní sloužil a již po zaplacení do marštalí nočně vešel a něco ze žlabu vzal, takže manifeste judicirovati mohu, že jest mé koně očaroval, neb sotva bezmálo prázdný vůz čtyři táhli!" (Archiv Rakovnický.)

Vzdělaný zeman. R. 1556 vinen byl Jan Doubek z Lautrpachu od Tomáše Vodičkova zetě na komorním soudě, že maje k sobě posla s půhonem téhož soudu komorního poslaného, nápis „přečetši" nepřijal a posla bil. Doubek z Lautrpachu se hájil, že „se nenachází, aby ten půhon přijavši nápis jeho čísti měl, neb mnohým jest vědomé — že ani čísti neumí." (Z Register arciknížecích červených, nových.)

Čechové velikomocný a silný národ. Známý Aeneas Silvius, jenž Čechům nebýval právě příznivý, stav se papežem, poslal jedenkráte tureckému knížeti Machometovi list poselací, v němž mu hrozí: „Co učiníš, jestli že s Vlachy, Francouzi neb s Němci a Čechy, velikomocnými a silnými národy zaneprázdnění míti budeš?" (Překl. Šimona Lomnického.)

Ležení pro dluhy. V knize č. 992. archivu Pražského zápisy panských dluhů století patnáctého v sobě na konec tyto řádky mívají: „Pakli bychom toho všeho neučinili, tehdy máme nazejtří do Prahy neb do jiného města v šíří a vzdálí okolo Prahy v šesti mílech ve ctnů hospodu, tu kde by nám od našich věřitelů pokázána byla, vléci a tu pravé a obyčejné ležení plniti, jeden druhého nečekaje, ani se druh druhým vymlouvaje, každý sám svým životem; aneb že každý místo sebe rytířského řádu panoší v to ležení moci bude postaviti, v kterémžto ležeti máme a z něho na nižádné právo nevyjížděti, ležbychom dříve věřitelóm našim ty všecky věci svrchupsané zdrželi, škody splnili a zaplatili."

Alchymie a krejčí. V manuálníku Novoměstských zápisů (č. 89.) při roce 1451 čteme: „Když Svatoš krejčí,

měšťan Nov. města Pražsk., nařekl právem Barthoše literata z Sušice dávaje jemu vinu, žeby jemu slíbil dovesti některakého běhu v alchymii a toho nedovedl a Svatoš pro to veliků škodu vzal na zlatých, na řemesle i na svém statku; proti tomu Barthoš odpověděl, že o tu při jest s ním smířen křesťansky. Páni kázali jim o tu při přátely vydati z obú strana. Barthoš vydal Petra, písaře obecného, a Svatoš vydal Kříže zámečníka. Ti vyslyševše žaloby, odpovědi, vznesli to v radě na pány a z rozkázání panského p. Jan Tatrman, konšel, smířil strany křesťansky, aby dobří přietelé byli a nikdy sobě toho záští nezpomínali. Kterýžto mír slíbili sú obě strany držeti."

Palmare Nymburského advokáta r. 1561. Kantůrek Jeroným vypravuje v Nymburské knize svědomí: „Když sem měl v Praze soud o nářek poctivosti od Opendy před raddami císařskými a k tomu soudu do Prahy jsem po devětkráte jezdil: za první jízdu dáno mi podle smlouvy dva tolary, po tom po osmkrát po tolaru, učiní deset kop; co sme v hospodě protrávili, zaplatil u Kbelských v Praze, tak jak cedule řezané ukazují."

Kšaft člověka hrdla odsouzeného. Roku 1456 zapsáno jest pod pečetí Jana Chalupy rychtáře a konšelů poslední pořízení v Miscell. (č. 26.) v zemských deskách, z něhož vyjímáme: „Potěšení i pomoci milosrdného pána Ježíše Krista především žádaje pokorně já Vaniáš, spoluměšťan Nov. Města Pražs., z dopuštění Božího pro mé prohřešení sedě u vazbě a již každú hodinu čekaje odsúzenie s rozumem učinil sem poslední poručenstvie — k sv. Mikuláši na Malú Stranu dvě kopy, k sv. Jindřichu na dílo kostela dvě k., na špitál pod Vyšehradem kopu na potřeby chudým za spasení mé dušičky; dům můj u horské brány Dorotě, ženě své, a dluhy za pivo za 13 věrtelů piva bílého po 13 groších."

Záložna v Hradci už r. 1529! Kancléř Adam z Hradce poručil r. 1529 pět set kop, „aby dáno bylo konšelům v Hradci městě mém, aby z nich každého roku chudinu v Hradci i z vsí okolních, kteří děti mnohé a statku málo majíce rádi se živiti chtěli, zvláště chudé sirotky, vdovy těhotné, chudé ženy aby zakládali z té summy do časů slušných mimo žádného možnosť neobtěžujíce." (Desky zemské. Kvat. trhov. č. 3.)

Zvláštní nápis na radnici Novoměstské v Praze. Na straně polední věže při radnici této jest vytesán do kvadru asi $1^1/_2$ metru nad dlažbou nápis, který tuším ještě uveřejněn nebyl a který aspoň pro svou zvláštnosť čten býti zasluhuje. Jest stejnou latinskou lapidarkou psán a zní:

Signa te signa temere me tangis et angis
Roma tibi subito motibus ibit amor.
Wenceslaus Jary.
A. D. 1640.

Hlavní cena kuriosity té asi spočívá v tom, že každý řádek nápisu čten býti může od začátku, neb naopak z konce, tedy od levé k pravé, neb naopak od pravé k levé straně, a že to i ono čtení dává výsledek ten samý, totožný. Jest to umělý kousek, který skladateli asi dal práce dosti; zdaž však mínil hlubšího smyslu do slov těchto položiti, jest nesnadno říci, ač věta ta ovšem vykládati by se dala. Připomíná poněkud čarovných těch průpovědí, o kterých v posledním sešitu Památek pojednáno bylo. *M. Lüssner.*

Dodatek k zprávě o sarkofagu sv. Longina. Při stavbách opravných v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě letošního roku podniknutých byl i oltář sv. Longina na čas rozebrán a odstraněn, a tu poskytnuta byla příležitosť sarkofag sv. Longina, jím krytý, i v nitřku, zvlášť pak i dno jeho prohlédnout. Odvolávaje se na zprávu o sarkofagu tom v Památkách podanou dodávám co výsledek dalšího ohledání, že na dně sarkofagu při konci hořejším okulaceném bylo vytesáno zvláštní místo pro hlavu, krk a plece pochovaného, pak na konci dolejším že vyhloubeno bylo do tloušťky kamene místo čtverhranné, 8 cm. hluboké patrně proto, že prostora pro mrtvolu ukázala se býti krátká. I s tímto rozšířením celé místo pro tělo pochovaného ustanovené ukazuje se býti 2 m. dlouhé a chovalo tedy osobu postavy veliké. V ose dna proraženy jsou dva otvory celou tloušťkou kamene, jeden 80 cm. od konce dolejšího a druhý 70 cm. od tohoto, onen čtverhranný, tento okulacený, nepravidelný. K čemu otvory tyto sloužiti měly, nedá se s jistotou ustanovit; připomínají však bezděky pověsť, kterak v rakvi té na Novoměstském tržišti prodávány prý byly ryby, což by ovšem proražení otvorů pro výtok vody vysvětlilo.[1])

Ku konci připomínám, že strany sarkofagu ke zdi přiléhající podle hmatu měly ty samé ozdoby jako strany viditelné. *M. Lüssner.*

Literatura.

Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína. Studie rodopisná. Napsal Josef Ledr, říd. školy Novodvorské. 1886. Nákladem vlastním, knihtiskárna Karla Šolce v Kutné Hoře.

Monografie rodopisné bývají u nás dosti vzácným zjevem. Tím vítanějším bude nám spis genealogický založený na badání v archivu zemském, v dskách zemských, v hraběcím archivu zámku Kačínského a j. v.

Pan spisovatel pojednává v úvodě o vzniku šlechty v Čechách, dále o původišti Chotkův, podává pak různé zprávy o rodu Chotků, načež následují články nadepsané: Chotkové z Vojnína, Chotkové z Chotkova, hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína, hrabě Jan Rud. Chotek, praotec všech nyní žijících hr. Chotkův a synové hr. Jana Rudolfa a jich potomci. Mnoho zajímavých zpráv a podrobností jest zde vypravováno způsobem přehledným a slohem jasným; přidány jsou k úhlednému spisu dvě rodopisné tabulky: vývod rytířů Chotků z Chotkova a vývod hrabat Chotkův z Chotkova a Vojnína, pak dva barvotiskem provedené erby: znak českého hrabství i znak říšského hrabství hrabat Chotků.

Výroční zpráva c. k. státní školy střední v Litomyšli. Podává ředitel ústavu za školní rok 1887. V Litomyšli tiskem Josefy Bergrové. Nákladem vlastním. Lex. 8, str. 60.

V Památkách Arch. XI. str. 59. obrátili jsme zření čtenářů vlastenských a zvláště milovníků starších památek literarních a uměleckých na *gradual*, na radnici Litomyšlské chovaný, kterýž byv zřízen ku potřebě tamního českého kůru literatského roku 1561—63, psán jest *Jiřím Lachcsem Nepomuckým*, sousedem Pražským, a illuminován *Matoušem Ornysem z Lindperku*, malířem a

[1]) Viz Ekert II. str. 271. a Svátek praž. pov. str. 43.

zeměměřičem, taktéž v Praze [illegible]. — Tento gradual [illegible] vším právem sluší pokládati mezi [illegible] staročeského umění výtvarného a průmyslu [illegible] tehdáž přání důtklivé, aby [illegible] vzácnou knihu tuto [illegible] bylo, prohledal a [illegible] miniaturní podrobně [illegible] týče, gradual ten vypsati a [illegible]. — Pan tomuto ve všech [illegible] Štěpánek professor na c. k. reálném gymnasii Litomyšlském, podal na str. 1—24. výše přivedené zprávy [illegible] gradualu tak zevrubné a [illegible] kteréž mu bylo [illegible] v příčině té nezbývá [illegible] jiným podobným památkám [illegible] na př.: gradual Příbramský, [illegible] bibliothece Pražské chovaný [illegible] IV. č. 57. a j. v. [illegible] známosť uvedeny. [illegible] všech přátel staršího [illegible] šího domácího způsobu [illegible] školní, z níž [illegible] tolo v XI. dílu Památek [illegible] pro pominame zde toto:

Gradual Litomyšlský [illegible] zvýši, 43 cm., [illegible] virala v sobě 374 listy [illegible] století tehdejšími [illegible] tak že pozůstalo [illegible] [illegible]

[illegible] Litomyšlský, latinský i český, nezachovalo se ani v tamním městském ani děkanském archivu aniž jinde nějakých zpráv a [illegible], že jakož r. 1783 vůbec všechna du[illegible] [illegible] byla zrušena, týž osud stihl i literátský kůr Litomyšlský, jehož jmění movité i nemovité, kromě gradualu často připomenutého, odevzdáno zřízené k tomu kommissi, gradual však s povolením c. k. krajského úřadu Chrudimského [illegible] obci Litomyšlské, ježto ukázáno, že někdejší správa městská na [illegible] knihy [illegible] z důchodu svého něčím [illegible], od kteréžto doby gradual ten bedlivě se chová a [illegible] v městském archivu Litomyšlském.

Ant. Rybička.

[illegible] Edmund. **Die Kirchenbaustyle des Mittelalters und ihren wichtigere Denkmale in Böhmen.** Ein Leitfaden für Cleriker und Freunde der christlichen Kunst. — Nákladem vlastním. V komissi [illegible] Neugebauera v Praze 1887. 8°.

[illegible] sám v předmluvě charakterisuje dobře svůj spis, který [illegible] pouhým [illegible] některých umělecko-historických [illegible] V první části načrtnut jest vývoj středověkých slohů, ba[illegible] a vypsány jednotlivé systemy v celku dosti [illegible], tak že pro první čtení postačí. Druhý oddíl obsahuje se[illegible] [illegible] staveb v Čechách, srovnaných jednak [illegible] jednak podle krajů. Vocel, Mikovec a Grueber byli [illegible] prameny, z nichž svoje stručné popisy čerpal. Proč [illegible] stavby kostelů nově vybudované, jako [illegible] a na Smíchově, kostely v Liberci, Vrch[illegible] sv. Kocha na Strahově uváží mezi stavbami [illegible] nesnadno vysvětliti. Tuchova práce [illegible] německé odborné literatury ani dějin [illegible] v Čechách, zůstává pouze dobře míněnou kompilací.

M.

Zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská" na rok 1886—87. V Čáslavi 1887. Nákladem vlastním. 52 str.

[illegible] archaeologický spolek tento přidal ku své výroční zprávě [illegible] vyjímáme, že na [illegible] zakladajících, 45 dopisujících, [illegible] členů a [illegible] činných členů, též 4 pojednání, [illegible] interessu. Předseda spolku p. Hendrich [illegible] str. 18—32 způsobem podstatným o Drobovicích. [illegible] komenda něm. rytířů zde založena byla, [illegible] příspěvek podává více [illegible] Žďárský, který p. Hendrich [illegible], podle něhož Jan z Pome nejprve povolal mnichy z Oseka [illegible], kteří [illegible] let pobyvši, načež když opat Osecký Slavek [illegible] mezi nimi nekázeň, povoláni byli zpět. Na [illegible] pramene, teprve po delším čase založena komenda [illegible]. Ježto pak tento Slavek, syn Bohuslava I. z rodu Rysemburských, narodil se asi r. 1180—85, stal se opatem v letech [illegible] jest pravdě podobnější, a opatoval asi [illegible] padá nejdříve [illegible] založení komendy do roku [illegible] souhlasí s míněním p. spisovatele (str. 20). Týž pramen vypravuje, že Jan z Pome vystavěl v Drobovicích „chrám [illegible] který dosud jest viděti" 1300; v něm [illegible] zakladatel Jan z Pome, Wichard z Zrnovy a [illegible] Celé pojednání jest psáno velmi [illegible] nebyly použity některé listiny v III. a IV. díle [illegible] Kromě vypsání sporu Adama St. [illegible] a na [illegible] s obcí Čáslavskou od V. Jedličky [illegible] nacházíme tu ještě vypsání dějin hradu Chlumu od [illegible] p. K. Čermáka. K návodu p. Nechvíle v našich Památkách X. [illegible], kterého p. Čermák použil, dodáváme, že manželka [illegible] byla Anna [illegible] VI. 180.[**] Ostatně bylo použito zpráv z DD. [illegible] Reliquiae tabul. I. 498; [illegible] 22. DD. 21. 112 Reliq. II. 132. 16. 264 ib. 139. [illegible] práce nabyla větší úplnosti. Toliké dějiny XVI. a XVII. století mohly býti důkladněji probrány. Konec knížky [illegible] po sbírkách spolkových od J. Nováka.

J. Teige.

[illegible] chybně psáno na str. 24 jméno bratří Petra a Prokopa, [illegible] z Lukavce, místo Lukavecků z Lukavce, kteří r. 1538 v pa[illegible] zároveň se strýcem svým [illegible] Bernartovi Žehušickému z Nestajova [illegible] z Nestajova [illegible] prodali, srovn. zápis v DZ. 44 B 4.

[**] [illegible] z Hradce nezemřela, jak udáno na str. 42, [illegible] 1582, než [illegible] 1588. Chybná listová nachází se na str. 43. [illegible] Český [illegible] přímo užity nebyly.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Tab. II.

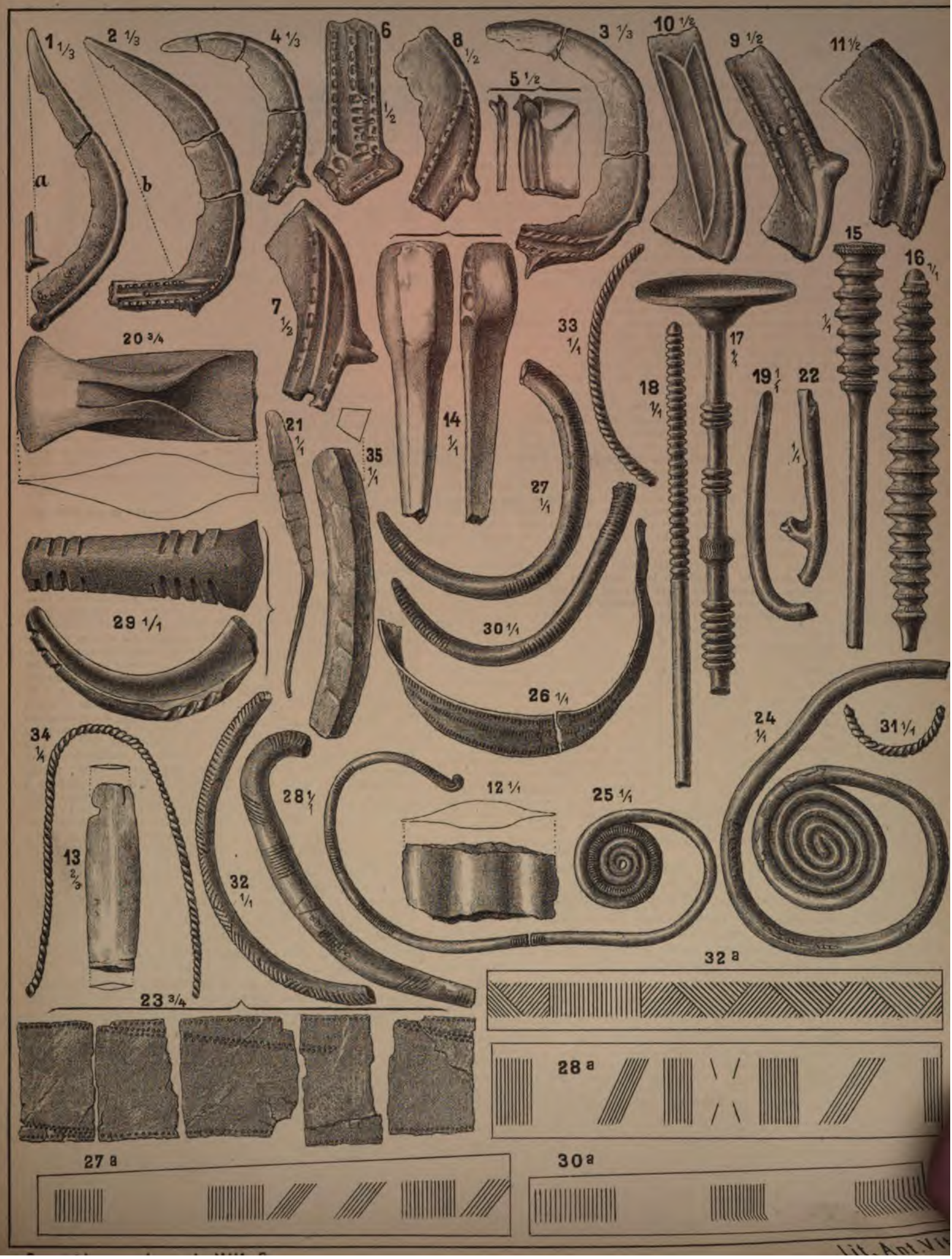
1 1/3
2 1/3
a
b
4 1/3
6 1/2
8 1/2
5 1/2
3 1/3
10 1/2
9 1/2
11 1/2
7 1/2
20 3/4
14 1/1
33 1/1
15 1/1
16 1/1
17 1/1
18 1/1
19 1/1
22 1/1
21 1/1
35 1/1
27 1/1
29 1/1
30 1/1
26 1/1
24 1/1
31 1/1
34 1/1
13 2/3
28 1/1
12 1/1
25 1/1
32 1/1
32 a
23 3/4
28 a
27 a
30 a

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1887. Sešit IV.

Památky českého umění výtvarného.

Gotický rám v městském museu v Praze.

(Tab. III. a IV.)

Jest známo, že mezi výtvory malířskými z doby Karolinské nalézá se řada deskových obrazů vyznačujících se zcela původním a zvláštním způsobem orámování. Kolem střední desky, vlastního obrazu, jde plochý rám něco málo nad vnitřní pole vyvýšený a od něho jen úzkým profilem dělený. Půda obrazu i rámu jest zlacena a na ploše rámu jsou symetricky umístěny malované podoby svatých, světic, andělů a donatorů, někde poprsí, jinde celé postavy. Do dnes nebylo podobně vyzdobených rámů mimo Čechy nalezeno, a všechny příklady této zvláštní ozdoby vykazují nepopíratelné známky českého štětce. Vyjímaje rám kol Veraikonu svatovítského jsou to výlučně obrazy Madon, jež věnčí kolem buď postavy světic, buď svatých a sice po většině podoby českých patronů.[1]) Tak vzrůstá pravděpodobnost, že naznačený druh ozdobných rámů jest specialitou českého umění 14. a 15. věku.

Půvabný a dosud jediný svého druhu známý rám, který městské museum pražské ze sbírky Jos. Hellicha bylo zakoupilo, druží se svojí disposicí a ozdobou k řadě uvedených příkladů, jsa zároveň vzácným dokladem, že zvláštní ozdoba českých rámů přešla od malířů i do dílny řezbářské. Ploché tělo rámu jest vnitř i zevně vroubeno profily, vnitřní otvor, v němž býval zasazen nyní zmizelý obraz, měří 28 × 50 cm., zevní hrany 76·5 × 90 cm. na výšku. Podobně jako na rámech malovaných i zde nalézáme pravidelně po ploše umístěné podoby andělů, svatých a donatora výborné práce řezbářské, jejichž disposici naznačuje připojené schema:

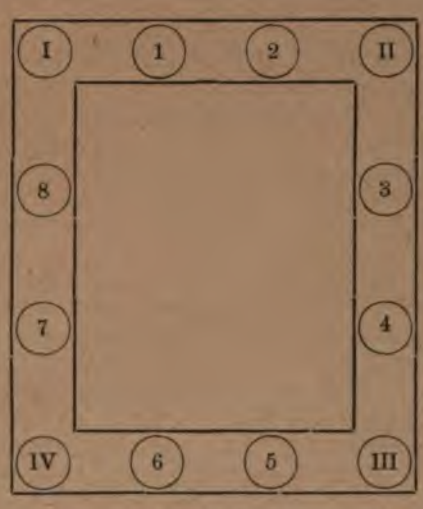

I.—IV. Andělé.
1. Sv. Jan Křt.
2. Sv. Jan Evang.
3. Sv. Vít.
4. Sv. Vojtěch.
5. Sv. Prokop.
6. Donator.
7. Sv. Sigmund.
8. Sv. Václav.

Rám celý jest zlacen, rovněž i gotickými lupeny vroubená čtyř- a šestikruží[2]) obejímající řezby; mezi jednotlivými medaillony jsou hrubě jen naznačena špinavě červenou barvou čtyřkruží, jež asi zde nahrazují buď zamýšlené, buď ztracené řezané gotické růžice.

V silném reliefu vystupují postavy andělů a svatých po pás viditelné, všechny provedené rukou stejně pečlivou a v pravdě mistrně nožem řezbářským vládnoucí. Čtyři andělé v rozích, okřídlení, s blánkami, na nichž jen místy jsou silně zkracované zlomky marianských antifon[3]) čitelny, jsou členy oné bohaté rodiny andělské, jejichž

[1]) Madona Vyšebrodská, dvě malé Madony v Rudolfinu, jiná v rakouském museu ve Vídni, v městském museu v Praze a j.

[2]) Největší jejich průměr 12 cm.

[3]) Dle udání musejního.

roztomilé tváře oživují kodexy miniatur doby karolinské. Jejich půvabné hlavy s tím živým a pravdivým výrazem, naivnost jejich dětství jsou zde jako přímí předchůdci zpívajících dětí, jimiž Luca della Robbia ozdobil zábradlí varhan v Santa Maria del Fiore. Avšak původce rámu pražského dovedl se stejným uměním vytvořiti též hlavy ostatních postav, různé stářím, povahou i vzhledem, pracuje všady se zřetelnou, úsilnou snahou po individualisování. Přirozeno, že mezi současnými českými miniaturami a drobnějšími malbami a těmito řezbami, o jichž domácím původu nemůže býti pochybnosti, trvá blízké pokrevenství, které pak dochází nejlepšího výrazu v jemné kresbě produševnělých hlav a neméně v jich podrobné a pečlivé modelaci. Řezbář, pracující vždy o plné, tělesné formě, však předčil i miniaturistu v provedení rukou. Sice předčí ruce na českých malbách 14. věku co do pravdy a správnosti práce cizí, přece však nevystihují ani ve svých článcích, ani v celku přírodu; prsty jejich jsou buď dlouhé buď zase krátké, jen přibližně členěné a skoro vždy souběžně ohnuté. Ruce v řezbách rámu však je značně předstihují svojí jemností a pravdou ve formě, i rozmanitostí a přirozeností pohybu.

Proud života prochází všemi postavami, držení těla jednoduché a případné, rovněž i výrazný pohyb paží, a jen některé hlavy jsou poněkud násilněji vychýleny z osy, aby nevynikaly z orámování. Řezby, až na skrovné výjimky, výborně uchované,[4]) jsou cele polychromované: řasnatá rouch jsou matně, atributy skvěle zlacené, na širokém vykrajovaném límci ss. Sigmunda a Víta barvou vyznačen hermelín, podobně orlice na štítu a praporci sv. Václava, zrnitá půda čtyřkruží s anděly temně červená, v šestikružích lomeně zelená. Obličeje a obnažené ruce jsou do podrobna v přirozených barvách polychromovány. S plným realismem nanesen ruměnec na tvář, ret delikátně v pružných konturách malován, oko do detailů, ano i šedavý nádech oholené brady sv. Vojtěcha zde nalézáme. Kučeravé, plavé vlasy všech hlav v řezbě i polychromii vykazují stejně se opakující provedení.

Zbývá pokusiti se o rozřešení otázky vzniku.

Řezby nesou zřejmou pečeť konce čtrnáctého věku. Ráz jejich umění, jich silně oživené hlavy, čilý pohyb, bohatost a měkkost řasnatého roucha jsou toho doklady. Také ještě zevní okolnosti přispívají k utvrzení onoho určení. Sv. Sigmund, král burgundský, připomíná podobu Václava IV. v mužném věku. Umělec asi použil mladé, svěží tváře královy bohatě lemované dlouhým, kučeravým vlasem, který bujně odstává od hlavy jako na podobiznách Václavových v současných miniaturách. Porovnejme tyto a mimoděk dostaví se mínění, že původce rámu měl podobu královu na mysli, když o svých reliefech pracoval.

S plastikami na staroměstské mostní věži dlužno pak porovnávati řezby rámu; jeví obě skupiny tak nápadnou spolu příbuznost, že asi časový a snad i osobní původ jejich nebude příliš rozdílný. Ve hlavách obou skupin nalézáme skoro týž typus, touž snahu po jemné individualitě, ale nejblíže se stýkají (vedle některých zevnějších momentů) v uložení a podání roucha. Četné a bohaté jeho záhyby hojně objímají tělo, a uloženy jsou v měkkých, podajných liniích. Při tom nesmí býti přehlednuto, kterak při obou pracích hřbety vysokých, velkých řas poměrně ostře se táhnou, kdežto konce rouch v plynulých, vlnitých čarách vybíhají.

Na zpodním břevně rámu klečí v celé postavě donator s rukama sepjatýma, hlavou pozdviženou, v modlitbě obraceje se k obrazu nad ním se nacházevšímu. Kdo jest to?

Pallium, úzký pruh přes obě ramena jdoucí, označuje jej zcela bezpečně jako arcibiskupa. Třeba tedy donatora hledati v řadě arcibiskupů pražských z doby Václava IV.; avšak tím by doba vzniku rámu a zmizelého obrazu stále ještě měla velký prostor v letech panování Václavova (1378—1419). Než nesmějí býti opominuty ještě jiné okolnosti. Vedle svatých patronů země české spatřujeme dva světce jiné, mladistvou tvář miláčka Páně a předchůdce Kristova oděného v srstnatou koži zvířecí. Zajisté jest přirozeno, nalezneme-li v nich osobní patrony donatorovy a považujeme-li buď arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi aneb Jana z Jenštejna za objednatele. Prvý vzdal se arcibiskupství 1378, tedy již v prvním roce panování Václava IV., který byl tehda mladík sedmnáctiletý, a také zmíněná příbuznost dřevořezeb se sochami mosteckými, které dlužno klásti až na samý konec 14. stol., ne-li na práh následujícího, nepřipouští snadno považovati Očka z Vlašimi za donatora. Mimo to jest obličej klečícího arcibiskupa plnotvářný, kdežto podobizny Očkovy vykazují tvář suchou a úzkou. Že však jest král na rámu již v mužném věku zobrazen, možno souditi, že arcibiskup Jan z Jenštejna asi po shodě s králem 1393 na svůj náklad dal provésti tuto skvostnou památku české dřevořezby čtrnáctého století. V tomto soudu utvrzuje nás dále srovnání podoby klečícího arcibiskupa s poprsím Jana z Jenštejna v triforii svatovítském, a proto klademe původ řezeb mezi léta 1393 nebo zcela jistě 1378 a 1395, kdy Jan z Jenštejna poděkoval se v Římě z hodnosti arcibiskupské.

Karel B. Mádl.

[4]) Některé vyčnívající atributy a p. jsou nově přidělány; tak na př.: palma sv. Víta, spiraly berlí sv. Prokopa a sv. Vojtěcha, svršek žezla sv. Sigmunda, hrot praporce sv. Václava a j.

O potomcích Vršovců.

Napsal *Martin Kolář.*

Na popraží dějin českých rudým plápolem hradu Libického ozářené spatřujeme r. 996 Vršovce vítězné, jichžto potomci odvetou osudu o sto let později r. 1108 rukou katovou na hradě Vratislavi, na náměstí Staroměstském a vůbec, kde sekera biřice jich dostihnouti mohla, vykrváceli. Snoubili se s Přemyslovci, ukládali jim o život, zasedali v radách jejich a v úřadech a byli vůbec předním rodem českým, který nejdéle vrchní moci

a vrchnímu panství Přemyslovců odolal. Příčiny jejich neúmorného odporu nemůžeme si jinak vysvětliti nežli řevnivostí dávnou na Přemyslovce, jež pocházela od knížecí nebo lešské důstojnosti, kterou mezi kmenem Čechů vynikali. Statky jejich kolem Řipu a v dávném úkraji Čechů nás k této domněnce vedou a jméno rodových osad Vršovic u Loun, Vršovic u Prahy a Vršovic u Prčic nejsou posledním jejím dokladem.

Abychom líčili osudy Kochana, Mutiny, Božeje a jiných mocných Vršovců, k tomu není zde místa a učinili tak jiní s dostatek, že bychom sotva lepšího něco mohli pověděti; přestaneme na tom, abychom ukázali, zdali vůbec mezi šlechtou českou v dobách pozdějších potomci mocného tohoto rodu se udrželi. Proti Kosmovi, jenž vypravuje, že všichni Vršovci vyhlazeni byli, ukázal p. Jireček z nepodvržených listů, že v druhé polovici XII. století ještě žili potomci Nemoje Vršovce a kostel Vyšehradský i klášter Doksanský hojně nadali. (Světozor r. 1861.) Nebude nezajímavo, když nadání tato dopodrobna sem postavíme a zároveň seznáme, jaké statky z původního majetku si dochovali. R. 1174 stalo se narovnání mezi kapitolou Vyšehradskou a mezi potomky Nemojovými o statky Nemojem r. 1102 kněžím Vyšehradským darované: Črnúc, Vražkov, Chraberce, Skršín a Lbín. [1]) List královský r. 1226 Doksanskému klášteru daný, připomíná majetek Vršovců ve Mnětěši, Martiněvsi (za kterou Vršovcům klášter dal zaniklé nyní na Vltavě Němčice), v Krabšicích, Vražkově a Protivči [2]) a klášteru Ostrovskému věnoval Vršovec Dětřich popluží v Mezouni před r. 1205. [3]) Vesnice tuto připomenuté většinou na Slansku leží, Chraberce, Skršín a Lbín jsou na Litoměřicku, Mezouň na Berounsku a Protivec již zašla. Jiných statků, které Vršovci měli, necháme stranou, poněvadž buď výbojem jich dosáhli, jako Libic na Slavníkovcích, buď výsluhami od panovníků českých, jako úřadů v Žatci, Litoměřicích a na Vratislavi u Mýta. Připomínají se sice ještě jiná jména Vršovců, ale zpráv o nich pomíjím, poněvadž prameny, ze kterých by kdo je vážil, Annales Gradicenses anebo opisy Friebekovy, dle Brandlových slov podvrženy jsou (Matice mor. r. 1878 str. 104.).

Vizme nyní dále, kdo nám zůstavil nejstarší zprávu o potomcích Vršovců a erbem zvláštním je vyznamenal mezi panstvem českým. První náš heraldik a rodopisec šlechty Dalemil nejprve také připomenul, že kníže české Bedřich Vršovice přijal na milosť, když na Moravu proti bratru svému táhl r. 1185, a dokládá: „— — — by svú hanbu jměli na paměti, káza jim bradaticiu na ščítě jmieti, júž sú byli jich přietelé zbiti i káza jim jich dědiny vrátiti.“ [4]) Mnohem dále šel Hájek ve své kronice české, jenž na str. 206. vyobrazil starostu Vršovců, jak stoje před knížetem Bedřichem od něho přijímá štít, na němž jsou dvě sekery křížem přeložené zanechav erbu starého vrše, jenž za zády jeho stojí maje na helmici čápa. K malování tomu Hájek celý list přidal knížete Bedřicha, kterým po způsobu pozdějších majestátů Vršovcům nový erb udělil r. 1185. Nejapné toto falsum Hájkovo vedle slov p. Jirečkových vyvraceti nikterak sice nepomýšlím, ale zprávou Dalemilovou také zcela nepohrdám, nýbrž na pravou míru ji uvésti hodlám. Spatřiv více pečetí šlechtických domácích rodin než kdo jiný v Čechách, prohlašuji Dalemila za prvního důkladného znatele naší heraldiky české a zprávy jeho o znacích bez rozpaků všechny přijímám za pravé. Jenom několik málo dokladů toho uvedu. Dalemil nám první řádně vypsal starý Svatováclavský erb království Českého, jenž odjinud nedostatečně znám byl, orlici v plameni, kterou Vocel také v passionálu Kunhutině zcela dle Dalemilova vypsání vymalovanou našel r. 1860. [5]) Podobně našel jsem v královském archivu Drážďanském vypsaný od Dalemila erb dvou orlic v rodě vladyk ze Vlastislavi, dříve zcela neznámý, [6]) a navrátil jsem místo obvyklého jména odřivous dle jednoho variantu Dalemilova v kap. 92. v. 37. rodu pánů z Benešova pravé jméno jejich erbu: Zavinutá střela; [7]) v loni pak o prázdninách p. kollega Sedláček první v archivu Olešnickém ve Slezsku nalezl praedikat pánů ze Žampachu posud jen z Dalemila známý, totiž potomka Petraňova ze Zebína „s trúbú“, pana Petra ze Zebína odjinud ze Žampachu r. 1341 připomenutého, čímž dokázáno, že lovecká trubka, jakou Koldové a Hložkové ze Žampachu na štítě svém měli, již do dob Dalemilových sahá (Sedl. Hrady V. 43). Když Dalemil erby rodin českých správně vypsal, jaké byl by měl příčiny, aby nám pověsti erbovní zjinačil? Uložil je zajisté tak ve své kronice, jak je uslyšel, a sama střízlivosť vypravování Dalemilova nám ručí za to, že nenadsazuje a nepřehání po způsobu genealogů pozdějších. Jaký jest rozdíl na příklad mezi pověstmi erbovními u Hájka a Paprockého proti Dalemilovi? Kde jsou jejich šperky a pochlebenství i chvalořeči na předky rodin, které oběma přály a je podporovaly? Proto také čtenář historického jádra u Dalemila mnohem snadněji se dobéře, nežli u rodopisců, kteří po něm následovali. Nejinak se má věc, když přihlížíme k časové době, jak daleko vzdálen byl Dalemil od událostí, které vypravuje, a když povážíme nejen čas, který jeho nástupce dělí od týchže událostí, nýbrž i veškeré vzrušení myslí národa českého, které války husitské za sebou v zápětí měly a celou minulosť panstva českého jako na sedm zámků zavřely. Uvedu na doklad, jak Dalemil nám líčí původ erbu pánů z Hasenburka, kteří dle jeho kroniky od Dětříška Buzovice pocházeli, a Hájkovu romantickou smyšlénku o Bivojovi, jenž kněžně Kazi na hrad Kazín divokou svini živou přinesl. A pozorujme, jak Hájkův Hovora stane se hned praotcem mocného rodu pánů z Berků z Dubé, kdežto u Dalemila páni jemu za vysvobození Jaromíra ves pod Velízí dají, a jak do třetice Kosmas hodnověrně vypravuje, že Hovora na šlechtice povýšen a loveckým úřadem ve Zbečně obdarován byl. [8])

Pominu jiných pověstí erbovních a zastavím se u Vršovců Dalemilových s bradaticí na štítě. Není to nikterak pravdě nepodobno, aby se nebyly pamatovaly rodiny od Vršovců pocházející za doby Dalemilovy na

[1]) Erben: Regesta regni Bohemiae str. 150. a 151.
[2]) Tamtéž str. 327.
[3]) Tamtéž str. 223.
[4]) Dalemil kap. 73. v. 1.—8.

[5]) Archaeol. pam. IV. odd. 1. str. 98.—100.
[6]) Sborník historický r. 1883. vydaný na str. 109.
[7]) Nejstarší pečeti šlechty české až do r. 1300. str. 16.
[8]) Hájek na l. 99. a 100., Dalemil v kap. 34., Kosmas kn. 1. kap. 34.

svůj společný původ, který na věčnou památku [illegible] bradatice si zobrazily, jakož [illegible] kteří na věčnou paměť [illegible] lánské, zlatý řebřík v modrém po[li] [illegible] rýmžto erbem již r. 1225 [illegible] brady se honosil Břevnovský [illegible] ztečení Milána. Neznáme [illegible] ana nejstarší z r. 132[illegible] ve [illegible] se nalézá a Boleslavov [illegible] svědčí, ale proto [illegible] století společně [illegible] vypsal jsem naschvál [illegible] vadž o bradatici [illegible] paky pana Jirečka [illegible] slova bradatice se [illegible] k pochybnostem [illegible] Vršovců, jichžto erb [illegible] erb všech rodu [illegible] vidlo heraldiky české [illegible] erbovní znamení [illegible] i čtvřikrát [illegible] cizího [illegible] v práv[illegible]

[illegible]

[illegible] jenož nemůže dvěma [illegible] tečkami [illegible] [illegible] Mikuláš z [illegible] [illegible]

[illegible]

Ar[illegible] pan [illegible]

Erb Zdeňka [illegible]

[J]indřicha z Bie[illegible] [illegible] mají i štěpiny na [illegible] na Šumburském mají na [illegible]

Z výstavy kostelního umění ve Vídni.

Napsal *Karel B. Mádl.*

(Pokračování.)

Z drobnější plastiky, o jejíž práce velké umění a umělecký průmysl vedou spor, slušno uvésti oba *rohy* ze slonoviny řezané, pokladu svatovítskému náležející. Oba jsou známy a často reprodukovány a není také již o jich původu různých mínění. Oba olifanty byly do Čech z ciziny přivezeny a jako rohy Rolandovy v úctě chovány. Starší z těchto loveckých rohů jest pokryt bohatou ozdobou, čtyři široké pásy, úzkými pruhy s akantovým ornamentem od sebe oddělené, obsahují figuralní v plochém reliefu řezanou ozdobu: na obou vnitřních zobrazeny závody na čtyřspřežních bigách, oba krajní vyplňují kentauři, pávi, nozi vždy po jednom v kruhu uzavření. Hrotité listy ornamentu, obsah výjevů, jakož i vozy i kroj závodících a pak zvláště kruhový motiv označují tento roh zřejmě jako práci původu byzantského. Druhý olifant, jehož tělo jest hladké, kdežto kol otvoru hlásného se vine širší vlys s jízdnými rytíři a hrady, a při otvoru ústním pak pletený ornament, nese ráz umění románského.

Stejně cizího původu jest též soška stojící *Madony* s děckem v náručí z pokladu svatovítského, jen prostý šestiboký podstavec s oválovým křišťálem v čele zdá se, že byl teprve v Čechách pracován. Madon pražské podobných v pojmutí, pohybu i provedení a s ní zajisté současných jest známa celá řada. Zejména francouzské a belgické sbírky vykazují jich značný počet a snad právě tato okolnost stala se původem, že všeobecně i s pražskou Madonou se považují za práci francouzskou z konce 14. století, ačkoliv nelze přehlednouti nápadnou jejich příbuznost se školou sienskou.

Dva skvostné *patriarchalní kříže* zahajovaly časově zlatnické práce z českých sbírek na vídeňské výstavě. Nepopíratelně staršího původu a vzácnější práce jest *kříž* z pokladu kláštera vyšebrodského. Seznam výstavy považuje jej cele za práci byzantských zlatníků osmého století, vyjímaje nověji přidělané nohy. V „Knize mrtvých“ z roku 1479, sestavené na základě starších zápisů čte se: „24. srpna 1290 zemřel pan Záviš z Falkenštejna, který daroval tomuto (vyšebrodskému) klášteru dřevo svatého kříže drahocenně ozdobené.“ Zpráva tato, třeba úplně věrohodná, neposkytuje ovšem žádných indikací k původu práce. Kříž vyšebrodský jest dvojitý a obě břevna příční i svislé hlavní zakončují se vždy liliovitým tvarem vyznačeným velkým drahokamem.

Obě strany cele pokrývá zlatá ozdoba, avšak ve svém uměleckém způsobu rozdílná. Přední stranu, kde ve spodním křížení jest zasazen malý Kristus ze zlata — změna a přídatek doby daleko pozdější — pokrývají hojně kameny, mezi filigranem vysoko nad plochu vystupující, na zadní však, jen málo kameny zdobené, leží filigran na půdě jen v jedné ploše, přerušen pouze malými deskami emailovanými, tak že zadní strana jest jako plocha, přední jako relief. Pozoruhodné jest zde zasazení drahokamů. Všechny jsou zasazeny ve zvýšených skoro centimetr vysokých zlatých pouzdrech, přidržovány v nich zlatým drátem, který se vlnitě vine tvoře tak prolamovanou pásku, jež neobyčejně půvabně kraj kamenů vroubí. Podobně, aby výše kamenů dosáhly a mezi nimi nezmizely, stojí drobné perličky mezi kameny nebo při kraji, na trubičkách jako na malých sloupcích, nahoře stejně jako kameny ovroubené a připevněné. Filigran se svými úzkými spiralkami a uzlíčky uprostřed působí poněkud neklidně. Konečně nesmíme přehlednouti šňůru drobných perel, navlečených na zlatý drát, která celek vroubí, ozdoba to na pracích byzantinských zhusta se vyskytující.

Zcela jinak vyhlíží zadní strana. Filigran zde zdobí, spíše pokrývá, větší, hladké, nepřerušované plochy. Sestávaje ze zlatých proužků, jest jednou ostrou hranou přiletován, kdežto druhá jest pilníkem drobně zrněna. Proužky běží rovnoběžně vzhůru vysílajíce v pravo a v levo malé spiralky, končící prostřed v uzlíčky; celek jeví se zběžnému pohledu jako úpravně vázaná síť. Rozdíl od filigranů na př. velkého kříže v zámku roudnickém jest tak zásadný, že nemožno míti za to, že by oba předměty pocházely z téže země, od téhož umělce a byly téhož rázu uměleckého.

Avšak jeví se zde ještě jeden rozdíl veliké důležitosti. Na zadní straně kříže jest řada čtyrhranných a okrouhlých zlatých desk, zdobených vroubeným smaltem, mezi desky s filigranem zasazena tak, že tvoří původní ozdobu a nelze je míti za pozdější přídatek. Není pochyby, že tyto desky jsou řeckého původu — lhostejno zdali z exarchatu či Cařihradu — nasvědčují tomu nejen řecké nápisy, ale také zobrazení svatí, hlavně řečtí, jako Demetrios, Georgios a porovnání s četnými emailovými pracemi pokladu kostela sv. Marka v Benátkách.“ [1])

Také *kříž roudnický* byl ve Vídni vystaven, jako práce XII. stol. Základní forma jest jednodušší, práce filigranová hrubší vyšebrodského. Dvě břevna křížem položená, rozšiřují se na koncích obdélníky a též střed vyznačen čtvercem, tvar to kříži z kláštera svatopavelského v Rakousích velice příbuzný. Též zde jest každá strana kříže svým způsobem ozdobena: líc oble broušenými drahokamy a filigranem, rub četnými rytými figurami a symboly. Větvičky filigranu nejsou kladeny prostě vedle sebe, jen aby zlatou půdu pokryly jako na kříži vyšebrodském, ale vyrůstají z různých, drahokamy vyznačených bodů přesně, symetricky a ornamentalně rozvinuté. Kolem celku vine se řada drobných křišťálů jako šňůra perlí. Postavy evangelistů a jich symboly na rubu kresbou svojí druží se úplně k miniaturám současným.

Kostel sv. Markéty v Břevnově u Prahy zachoval si malounko památek z prvních dob svého starobylého trvání, za to jeho známý *relikviář* honosí se býti snad jediným svého druhu. Dosud aspoň není znám druhý, který by byl jako tento stejně bohatou, vysoce plastickou výzdobou desky knihy liturgické. Po trojí restauraci arci

[1]) J. Falke, Geschichte des deutsch. Kunstgewerbes, p. 30 sq.

zbyl nyní jen relikviář sám, listy knihy (plenáře) a zadní deska zmizely. Zlatnická práce relikviáře břevnovského jest takou měrou samostatna v komposici, že, kdyby nebylo starých pověřujících nápisů, které jej výslovně jako součást plenáře označují, sotva by jej kdo za svrchní desku knihy považoval.

Plecha obdélníkového relikviáře (37 × 30·5 cm.) jest dělena po délce na tré. Střední část hlavní vyplňuje nyní skleněný válec opásaný dvěma obroučky, gotickým ornamentem vroubenými; v jeho dutině uložena jest kosť sv. Markéty panny a mučennice. Postranní pole obsahují na výš po čtyřech odděleních, kde pod baldachýnky jsou ploché, dosti hrubě řezané reliefy z perleti. Vždy řezba v pravo a v levo se doplňuje: v poli svrchním v levo archanděl Gabriel, v pravém Maria u pulpitu klečící, představují dohromady Zvěstování. Pod nimi v levo bičování, v pravo ukřižování Krista, níže levému reliefu Narození Páně odpovídá na druhé straně Klanění sv. tří králů a nejdoleji v pravo dva evangelisté. Druzí dva v levo chybějí. Čtyři rohy rámce celek ohraničující obsahují v medaillonech symboly evangelistů, v prostřed levé strany malý štítek s emailovaným znakem opatství (ostrv), prostřed pravé erb konventu (tři šikmá břevna) a prostřed dole erb zemský.

Gotické detaily a hlavně povaha celkové komposice zařaďují tuto práci do druhé poloviny čtrnáctého věku, oné doby, kdy zlatníci pražští na největší podniky se odvažovali. Stříbrná litina zlacená vykazuje také jak ve svých detailech, tak i v jednoduché ciseluře značnou rodovou příbuznost s mitrou sv. Eligia. Nejen cit slohový káže hledati původ relikviáře břevnovského v této době, nápis na tloušťce desky kolkol se vinoucí nepřímo tomu nasvědčuje. Roku 1406 dal „hoc librum plenarium" bratr Václav, sakristan kláštera, vlastním nákladem „de novo reformari". Jaké asi povahy byla tato oprava? Nezdá se, že by hlavní rozdělení a ornamentika bývaly změněny. První restaurator relikviáře zajisté omezil se na pouhé upevnění snad rozviklaných a opadaných částic a doplnil nepochybně výzdobu jeho zmíněnými třemi štítky erbovními v úmyslu označiti jej pro příští časy jako majetek kláštera svatomarketského. Dno skleněného válce zdobí zevně malá tepaná hlava anděla a páskový ornament renesanční. I v tomto druhém doplňku relikviáře jsme nápisem na něm zpraveni: Opat Augustin, nastoupiv 1653 hodnost svoji, podnikl tuto druhou opravu, která, jak vidno, stejně jako první prvotní ráz relikviáře nikterak neporušila a podobně i restauratoři minulého století pouze technicky zabezpečili „hujus olim libri partem", jak nápis opata Augustina relikviář nazývá.

Mitra sv. Eligia, s níž jak praveno deska břevnovská slohově souhlasí, má pro nás mnohý význam. Všeobecně poutá svojím tvarem zevním, pak jest zlatnické její vyzdobení prací pověřené českou a konečně i o době původu nemůže býti sporu. (Dokončení.)

Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách.

Podává *Jos. Braniš.*

Památky výtvarného umění jsou nejspolehlivějšími a nejobjektivnějšími svědky vzdělanosti doby neb národa, ony nemohou býti padělány, v nich není možna lež, ani nadsazování, ani ujímání, ani osobní strannictví, a právě proto zasluhují zvláště bedlivé pozornosti a pilného studia. Avšak studium to není tak snadným. O některých památkách poznamenali souvěcí letopisci a kronikáři určitá data, o většině se nám takových naprosto nedostává. Tam, kde není písemných pamětí, může bystrý, theoreticky i prakticky vzdělaný odborník, jenž mnoho podobných a příbuzných výtvorů domácích i cizích nejen v obrazích, ale i vlastními zraky poznal, přibližně stanoviti dobu vzniku, ale nemenší jsou obtíže, jež vyskytují se nám při posuzování památek souvěkými zprávami zdánlivě určených.

Zprávy takové přečasto týkají se budov, které již dávno zmizely a ustoupily dílu novějšímu, a kromě toho učí nás zkušenosť, že právě v oboru výtvarného umění nebývají kronikáři středověcí svědky naprosto spolehlivými. Přepjatosť líčení jest obyčejnou jejich chybou, přepínají vypisujíce pohromy, jichž požárem neb jinak utrpěla stavba, přepínají, i když mluví o souvěkém díle novém; nepatrné někdy opravy líčí jako důkladné přestavování, přestavování pak jako stavbu úplně novou. A proto, čím více takových zpráv o některé budově míváme, tím opatrněji musíme je srovnávati a stavbu samu studovati, máme-li bezpečně určiti, které době ta neb ona část přináleží.

Počátky umění stavitelského můžeme u nás v Čechách sledovati od zavedení křesťanství, ovšem jest památek z nejstarších oněch dob velice poskrovnu, avšak nemá-li býti v historii našeho stavitelství hned na počátku citelná mezera, jest potřeba nejstarší stavby, o nichž v prvních pramenech dějin českých zmínky se dějí, zvláště pilně vyšetřovati, v nich základní elementy a nejprostší tvary hledati, seřaďovati a tak stanoviti základ, od něhož české umění cestou empirie a cviku domácího i zkušenosti v cizině nabytých postupovalo k výtvorům dokonalejším. O vyšetření takové chci se u některých charakteristických budov pokusiti.

Nejstarší z datovaných staveb, jež posud se zachovaly, jest kostelík sv. Petra, jejž kníže Spytihněv I. postavil na hradě Budči v prvních letech věku X. Loď jeho, hrubě zděná rotunda, jest patrně ještě původní, později přistavěna byla věž a konečně presbyterium. (Viz popis Baumův v „Památkách" r. 1872 str. 374—376.)

Druhá, rovněž částečně zachovaná a pro dějepis českého stavitelství zvlášť důležitá památka jest chrám sv. Jiří na hradě Pražském. Právě o této budově zachovalo se nám několik písemných zpráv, jež však posud historii našeho výtvarnictví byly spíše ku škodě než k užitku. První jest zpráva o založení téhož kostela knížetem Vratislavem I., jež stalo se ve druhém desítiletí X. věku, druhá týče se zřízení kláštera při témž chrámě knížetem Boleslavem II. asi r. 973,

třetí pak vypálení chrámu při obležení hradu Pražského od knížete Konráda r. 1142 a opětného jeho vystavění.

Právě tato poslední zpráva zdá se mi býti poněkud přepjatou, neboť praví letopisec souvěký, že prý kostel sv. Jiří tenkráte nejen dočista vyhořel, ale i do samého základu pobořen byl. Slova ta a spolu zmínka o německém kamenníku Wernherovi, jemuž opětné zbudování chrámu tehdy bylo svěřeno, stala se německým dějepiscům umění a zvláště architektu Gruebrovi ve známém díle „Die Kunst des Mittelalters in Böhmen" vítanou oporou pro tvrzení, že chrám sv. Jiří teprve po r. 1142 od základů v nynější podobě své byl postaven. Grueber sám přijal kronikářskou tu zprávu proti vlastnímu stavitelskému soudu a přesvědčení, neboť ve starších spisech svých, řídě se toliko dle forem, kladl stavbu do století XI., kam ji řadil i nejvýš nedůvěřivý Mertens a po něm Schnaase, avšak dnes přijato jest zúmyslně bludné mínění Gruebrovo ode všech historiků německých, našinci pak obyčejně cizím slovům největší víry přikládajíce, rovněž Gruebra sledují a to tím spíše, že K. V. Zap při svém popise téhož chrámu v „Památkách" D. IV., 2. str. 162—175. staršího původu rozhodně nehájí, ba jindy i nápadně o něm pochybuje; a proto myslím, že jest svrchovaný čas podrobiti věc kritické úvaze.

Při bedlivějším zkoumání chrámu svatojiřského pozoruje každý znalec dvojí dílo doby románské, a sice starší a pozdější; dílo to v některých částech rozhodně se liší, jinde zase tak splývá, že znáti jest na starších partiích pozdější předělávání a opravy. Již půdorys kostela jest velice zajímavým. Tvar kůru kromě připojené kaple sv. Ludmily jest pravidelný, za to však partie lodní jeví nápadnou délku, skrovnou a při tom nestejnou šířku bokových lodí a konečně nepravidelné střídání podpor, tak totiž, že po dvou prostých pilířích hrubý sloup následuje. Délka dá se vysvětliti tím, že podélná část odpovídala asi rozměrům budovy klášterní a byla tedy místem stavebním podmíněna, severní loď boková jest proto asi širší, že nad ní bylo potřeba široké empory pro jeptišky, a proto nemohou samy o sobě býti kriteriem doby, a znalci nezbývá než nastoupiti cestu methody srovnávací a zkoumati, zdali se disposice, formy celku a detaily shodují s dobou, které se obyčejně připisují.

Chrám sv. Jiří se svým klášterem byl nejen v době Přemyslovcův, ale i později jedním z nejpřednějších a nejbohatších ústavů duchovních v Čechách, v něm nejen dcery šlechtické, ale i zbožné dívky z panovnické rodiny hledaly útulku své zbožnosti, a dle toho se jistě řídilo i jeho stavení a výzdoba. Kdyby byl povstal za panování Vladislava II., kdy v Čechách neobyčejná činnost stavitelská se rozvíjela, pak zajisté srovnávala by se úprava jeho se stavbami, jež z polovice XII. věku bezpečně pocházejí a posud se nám zachovaly. Ku srovnání zvolíme dvě současné budovy a sice chrám kláštera Doksanského (1143) a kostelík ve Sv. Jakubě u Kutné Hory (1165).

Doksanský chrám objevuje se nám v základním tvaru jako znamenitá třílodní budova s bohatě založenou partií kůrovou. Ramena příční lodi ukončena jsou v polokruhu apsidami, k ramenům těm při stranách kůru přiléhají kaple opět apsidami uzavřené, a presbyterium samo původně rovněž končilo polokruhovou apsidou. To vše tvořilo znamenitě promyšlenou a malebnou skupinu východní části chrámové, která byla i přiměřenou ornamentikou vykrášlena, jak to posud ukazují leseny a polosloupky na apsidách příčné lodi. Velmi zajímavé a pro tu dobu charakteristické detaily zachovaly se v Doksanské kryptě. Tam vidíme význačně profilované patky a bujnou ornamentikou zdobené hlavice sloupů, z nichž poznáváme, jakou asi bývala ozdoba nákladných budov klášterních, jež stavěly se v Čechách v polovici XII. věku.

Avšak odpůrce mohl by nám namítati, že snad chrám Doksanský byl jen čestnou výminkou, za kterou jiné souvěké stavby v zemi zůstávaly daleko pozadu, a proto zvolili jsme ku přirovnání ještě jiné dílo z téhož času, totiž vesnický kostelík ve Sv. Jakubě. Jest to staveníčko nevelké, sestávající z kvadratické průčelní věže, podélné, skoro 9 m. dlouhé a 6 m. široké lodi a apsidy v poloměru 2·4 m. A hle, jak skvostná jest ozdoba veského kostelíka tak skrovných rozměrův! Kolem apsidy vystupují z bohatě profilovaného soklu polosloupy nesoucí kolem ozdobné archivolty, jižní strana lodi ve dvou patrech jest rovněž rozčleněna v arkady, a výzdobu dovršují skulptury velkých rozměrů, vnitř pak, kde nebylo k jiné ornamentice příležitosti, hleděl stavitel aspoň na sloupcích emporu nesoucích ukázati vkus a dovednost svou. Všudy vidíme tu neobyčejně vyvinutý rhythmický smysl a cvičenou ruku, která patrně neprováděla podobné věci poprve.

Datum obou těchto budov bezpečně jest zjištěno, a proto sluší s nimi v otázce naší stavbu a formy kostela svatojiřského srovnávati. A kde tu spatřujeme podobně promyšlenou disposici jako v Doksanech, kde bujnou ornamentiku, kde smysl pro rhythmické rozčlenění? Na starší části chrámové nikde, naopak zříme prostotu až úžasnou, nejistotu a tápání v hledání forem, nedostatek zručnosti technické tak, že kdyby jádro kostelní stavby skutečně pocházeti mělo z doby po ohni r. 1142, název „provinzieller Barbarismus", jehož o něm užil Kugler, byl by svrchovaně oprávněným. Štěstí pro nás, že máme jiné v skutku pověřené památky z polovice XII. věku, jimiž dokázati můžeme, že naše výtvarné umění v té době v ničem nezadalo dovedností západních sousedů.

Z provedeného srovnání patrně jsme poznali, že chrám sv. Jiří ve hlavních částech svých za panování Vladislava II. stavěn nebyl, a že tedy původ jeho sluší hledati v dobách dřívějších. Kdyby byl od základů býval přestavován za paměti Kosmovy, byl by se jistě náš kronikář o stavbě v samém sousedství kathedrálního chrámu vnitř hradu podnikané aspoň slovem zmínil, a proto myslím, že pohlédnouti musíme v doby ještě starší. Že by chrám byl týž, který kníže Vratislav I. postavil, není nikterak pravdě podobno, ale jednoho důležitého momentu pominouti nesmíme, totiž založení kláštera.

Každý soudný znalec musí přisvědčiti, že původní Vratislavův kostelík, jenž asi byl rozměrů nevelikých, za klášterní chrám naprosto se nehodil, a že tedy spolu se stavbou kláštera zbudován byl i nový, požadavkům vyhovující, důstojný chrám. Klášter, jak dosvědčuje životopisec sv. Vojtěcha, měl pevné zdi, byl tedy stavěn solidně a nákladně z kamene, a tak zajisté i kostel.

Ostatně souhlasí s touto dobou, totiž poslední čtvrtí X. století i ráz stavby a některé detaily starší části chrámové. Prosté čtyřhranné pilíře s nejjednodušším soklem a pouhou šikmo sříznutou krycí deskou, bez otupení neb zářezu v rozích jsou právě tak známkou velikého stáří jako nerozčleněné, hrubé oblouky arkad. Ještě větší pozornosti zasluhují sloupy pro své polygonalní patky, hmotné dříky a prazvláštní hlavice, jichž tvaru nenalézáme jména. Tvůrce jejich pracně hledal přiměřený přechod od oblého dříku k tíži na čtyřhranné krycí desce spočívající. Nepravidelné střídání podpor,

[illegible] XIII [illegible]

[illegible] II., dostali [illegible] vytvory [illegible] získaných [illegible] stavitelství [illegible] vůbec vykázali [illegible] jest jednou [illegible] bolnou ma-

[illegible] pod pokutou, kdoby [illegible] nebo bohatý, aby [illegible] byl. Sousedé před- [illegible] prosto vyloučeni, a to- [illegible] bráněno, vína svá po [illegible] právo, pro vzešlé z toho [illegible] městskému napotom za-

[illegible] práva várečného požívali, kteří měli své řádné [illegible] v jiné věci k vaření piva [illegible] sest pivovarů: *Šichův*, [illegible] *Tomáškův* a *Kaprův*, [illegible] městské ostatní práva [illegible] várkami svými byli ukázáni [illegible] sousedů, do Marsálkova [illegible] do Štěpánova 18 sous., do [illegible]nova tolikéž 20 sousedů. [illegible] sousedům pivovary držícím od [illegible] z každého varu po 2 gr.

alb., že však času toho cena všech věcí a prací vzhůru vešla, rada městská k žádosti hospodářů pivovarních v pátek před sv. Lucií r. 1539 vyměřila, aby počnouc po novém létě, když se bude psáti 1540, každý soused hospodáři pivovarnímu po 5 gr. m. za jednu každou várku platiti byl povinen, avšak nic více. Za to však aby hospodářové pivovarní kotle, pánve, kádě a jiné věci k pivovaření potřebné v dobrém způsobu zdržovali, a jestli by skrze neopatření kotle, kádí a t. p. sousedu druhému nějaká škoda vzešla, tu aby hospodář povinen byl napraviti; kdoby pak více nad 5 gr. m. od várky žádal a toho usvědčen byl, jakož i kdoby dobrovolně nad sumu tu více dával, ten a takový aby za pokutu po celý rok piva nevařil. Co se pak patok čili piva zadního týče, ty aby každý nákladník do svého domu nositi dal a jenom před svým domem nebo v domě svém je prodával; kdoby pak u věci té tak se nezachoval, aby rychtáři městskému 5 gr. alb. zapravil a nad to i patoky k ruce jeho propadl.

V pivovářích Chrudimských vařeno času toho jenom *bílé pivo pšeničné*, a nedočítáme se příčiny, proč se asi tehdáž nevařila i piva ječmenná a smíšená, jakož se to v jiných městech i na statcích šlechtických času toho a v století XV. a na začátku století XVI. i v m. Chrudimi odbývalo. — Co se pak pšeničných sladů dělání týče, tuť dle usnesení rady a obce Chrudimské z jedné, s tehdejšími Chrudimskými sladovníky ze strany druhé r. 1561 v pondělí po sv. Jakubu učiněného, na tom jest se ustanoveno: „Aby — dle obdarování někdy od J. M. krále Vladislava daného — sladovníci pšenic na svých rolích nesejvali, než toliko jiná všechna obilí, zaseté již pšenice aby sklidili, ihned vymlátili a prodali; aby pšenic nekupovali a v nich nehandlovali a freimarků se sedláky nebo s kým koliv nedělali; sladů pšeničných ze svých sladoven žádnému aby neprodávali a sladů méně z 12 korců pšenice nedělali; aby vše, coby na sladích, jim k dělání od sousedův daných, vyrostlo, zúplna navrátili; slepicím, kachnám a dobytku z toho nic nedávali, ale každému, což jeho jest, vraceli, spolků v pšenicích se sousedy a žádným jiným aby neměli; kdyžby sedláci, forberečníci a jiní lidé přespolní pšenice k dělání sladův přivezli, aby ji dříve nepřijímali, pokudby osoba od p. purkmistra vyslaná jí neohledala a kolik korců jí bylo přivezeno, nezapsala a pšenici tu aby toliko k dělání sladů obrátili; co se roštování pšenice dotýče, tu aby více než na půl zrna pšenici neroštovali, a pšenic nehodných a nečistých vůbec k sobě nepřijímali; kdyžby pak který sladovník pšenici namáčeti chtěl, aby pro toho souseda, čí pšenice jest, čeledína svého poslal, aby on splavky všechny s sebou vzíti mohl; kterýby pak sladovník dle všeho toho se nezachoval, aby jako zloděj pokutován byl.“ [2])

Za příčinou tohoto práva pivovárečného podnikati bylo obci Chrudimské, tak jako jiným městům českým, v druhé polovici XV. a na začátku XVI. století s okolní šlechtou nemalých sporů a důtklivých rozepří, z nichž zvláště ta, kterou Chrudimští ku konci století XV. měli se Zikmuntem Šárovcem z Šárova na Slatinanech a v níž křivi zůstali, nemalého hluku v stavu městském celého království způsobila, jakož jsme o tom již na jiném místě [3]) šířeji byli promluvili, a tuto toliko připomínáme, že obec Chrudimská, chtějíc se podobných škodlivých sousedů na budoucno zprostiti, napotom důtklivě k tomu přihlížela, aby co možná nejvíce příležících zboží šlechtických — jakož byla Slatinanské, Rabšteinské, Tuněchodské, Mnětické a j. v. — skoupila a takto všeliké živnosti městské a jmenovitě pivovarnické úplného průchodu zjednala.

Mnoholi piva tehdáž v městě Chrudimi každého roku se vařilo, toho nedošly nás zprávy jisté; avšak nelze o tom pochybovati, že v první polovici XVI. století, kdež obec Chrudimská v držení znamenitého zboží pozemského byla, a všickni její poddaní toliko pivo Chrudimské šenkovati povinni byli, pivovárnictví Chrudimské nemálo rozsáhlé a výnosné bylo. Když však osudného roku 1547 město Chrudim svých statků pozemských pozbylo a vystavování piva Chrudimského toliko na město s jeho předměstími a několik vesnic okolních se vztahovalo: tuť i dosavade kvetoucí živnosť pivovarnická v Chrudimi nemalou škodu vzala. Teprv ku konci století toho živnosť ta opět obrátila se k lepšímu způsobu, ježto tehdáž v městě i na předměstích počet domů hostinských i krčem se rozmnožil a pivo Chrudimské času toho již také do vesnic jiným vrchnostem náležejících v hojné míře se vystavovalo a dováželo. [4])

Bohužel, že takovéto rozhojnění obchodu pivovarnického, s nímž taktéž spojen byl tehdáž i prodej *vína páleného*, a jmenovitě takovéto rozmnožení městských domů hostinských a krčem předměstských bylo na zjevnou újmu a škodu panujícímu tam druhdy dobrému řádu a mravnému životu. Ukazujíť k tomu tužby a stesky tehdejších správců duchovních, téměř neustále se opakující, jakož i velmi nepříznivé u věci té zprávy a výkony rychtářů městských a čtvrtníků předměstských, podávané a činěné za příčinou v domech a krčmách těch přiházejících se surových hádek, krvavých rvaček i násilných vražd, jakož i provozovaného tam karbanu, smilstva a podobných výtržností, a to i osobami k honoraci domácí, zvláště pak k drobné, času toho v Chrudimi přebývající šlechtě náležejícími, téměř každodenně konaných a provozovaných, tak že rychtář i čtvrtníci ve dne i v noci mívali plné ruce práce a zaneprázdnění nemilého, aniž by bývali s to, i jen poněkud jakýs trvalý řád a jakous takous kázeň v městě a v předměstích zdržovati. Taktéž v souvěkých Chrudimských zápisech soudních dočítáme se téměř na každém listu nějakého řízení a rovnání strany urážek a nářků cti a dobrého jména a náprav proto činěných, jakož i strany náhrady a dostiučinění za poranění, okrvavění i jiné škody, rvačkami opilých kumpánů vzájemně sobě způsobené. Vůbec žilo tehdáž také v Chrudimi nemálo osob stavu městského i šlechtického, kteréž dobře mohly se porovnati s pověstným času svého u věci té šlechticem Kutnohorským, *Mikulášem Dačickým z Heslova!*

Běhy válečnými, jimiž v druhé čtvrti století XVII. země česká byla zastižena, utrpělo, tak jako všeliké jiné chrudimské živnosti, i tamní před tím nemálo výnosné pivovárnictví znamenité škody a valného úpadku; byloť tehdáž i několik

[2]) Kolik bylo po celý ten čas sladoven v Chrudimi, nelze určitě vyměřiti; bývaloť jich sedm i více nebo méně, jak toho kdy potřeba pivovárníků vyhledávala. Při tom připomínáme, že pro uvarování nebezpečí ohně přísně bylo nařízeno, aby žádný dřev pivovárních do města nevozil, leč s jeden var, a to teprv den nebo nejvíce dva dni před piva vařením.

[3]) Viz *Památky arch.* I. str. 317.

[4]) Jmenovitě vystavováno času toho pivo Chrudimské do vesnic Pardubických, Žumberecký, Nasavrských, Přestavlckých, Městeckých i Choltických.

pivovarů a sladoven zpustošeno, jakož i chmelnic docela zničeno.[5]) Teprv v druhé polovici století XVII., když po ukončení války 30leté a uzavření míru vestfálského zběhlí z města sousedé zase do Chrudimi jali se navracovati a noví tamtéž se usazovati a takto zpustlé domy a zaniklé živnosti opět jsou obnovovány: i zotavilo se taktéž poněkud i tamní pivovarnictví a sladovnictví. Času toho vařeno však v Chrudimi již také vedle piva pšeničného tolikéž pivo *ječmenné*, při čemž dáváno na var piva bílého čili pšeničného, 17 sudů čtyřvěderních obsahující, 24 korce s vrchem pšenice, a na jeden var piva ječného, 16 sudů čtyřvěderných v sobě zavírající, 32 korce s vrchem ječmene. Při tom od zdělání jednoho korce ječmene na slad placeno sladovníkovi po 7 krejcařích a od jednoho korce pšenice po 6 krejcařích; za to byli sladovníci vázáni z každého korce štrychované míry ječmene a pšenice $4^1/_2$ věrtele s vrchem sladu a tak na jeden korec obilí 2 čtvrtce přírůstku sladu krátkého vyměřiti, a to dle přísahy každého roku po obnovení rady městské k tomu konci zvláště činěné. Nákladníci pak byli povinni hospodáři pivovaru a jeho lidem, na které náleželo: slad semleti, dříví k várce rozštípati, pivo uvařiti a je i s patokami nákladníkovi do domu donésti, od jednoho každého varu 3 zl. 56 krejcarů zaplatiti. Jakož pak času toho všeliké slady se mlely v mlýnech obecních, slušelo nad to zaplatiti do důchodu obecního od mletí sladu pšeničného 20 gr. bílých a od mletí sladu ječného 1 zlatý; mimo to bylo tehdáž usneseno a svoleno, že k zpomožení ochuzelé obce chrudimské po jistý čas z jedné každé várky tolikéž do důchodu městského platiti se má po 4 zlatých.

(Pokračování.)

[5]) Času toho pěstovalo se při městě Chrudimi také *chmelařství*, a jmenovitě mezi sousedy podměstskými, v čtvrtích kateřinské, prostřední a odpolní usedlými, čteme jich několik, kteří mimo jiné grunty šosovní drželi zvláště také tu větší, tam menší chmelnice. Ovšem neumíme udati, byla-li takovýmto chmelem domácím potřeba místní kryta čili nic, a nebyli-li chrudimští nákladníci nuceni tehdáž kupovati i chmel cizí: Rakovnický, Žatecký a j.

Zpráva o některých starobylostech a památkách středověkých.

(S vyobrazením.)

Podává *Moric Lüssner*.

O Nechanicích (Pal. pop. 113) co zaniklé tvrzi blíže stejnojmenného města na pravém břehu Bystřice, v lučinách položené, bylo v Sedláčkových Hradech díl V. str. 329 v ohledu jak topografickém tak i historickém důkladně a úplně pojednáno. V řádkách následujících míním o některých nálezích, které se vyskytly při rozkopání tvrziště toho zprávu podati, zvlášť proto, že nález jeden, v posledních letech učiněný, větší zasluhuje pozornosti. — Když jsem místo to před lety navštívil ponejprv, pahrbek, na němž tvrz vnitřní stála a který

Přístroj ku střílení.

obehnán byl valy a příkopy, byl ještě dosti zachovalý a leželo na něm stavivo, zvlášť pak ozdobnější pažení okna. Tenkráte tam náhodou vykopali pěknou, na střevíc dlouhou a špičatou dyku, na které se ještě byl udržel jílec dřevěný, silně sukovitý, způsobu v 14. století obvyklého. V dobách pozdějších byly na tvrzišti také nalezeny koule kamenné, před třemi pak roky bylo vykopáno náčiní neobyčejné, celkem tvaru kalicha, z kovaného železa, 26 cm. vysoké (viz vyobrazení). Hořejší část má při okraji poněkud poškozeném průměr 14 cm., dutina vnitřku jest 8 cm. hluboká a přechází v úzké části dolejší v dutý cylinder průměru $3^1/_2$ cm., který však neproniká celek nohy, nýbrž končí se v hloubce $12^1/_2$ cm., kdežto se nachází malý kulatý otvor, jako dírka zápalní. Celé zařízení činí ten dojem, že dutina cylindru sloužila asi k naplnění prachem střelným, kterýž zapálen kouli vloženou do části hořejší vyhoditi mohl. Že náčiní to

Kadlub na slévání kulí.

podobné ustanovení skutečně mělo, jde také z toho, že zároveň s ním také vykopána byla koule železná, která při průměru 12 cm. položena do dutiny hořejší, tuto vyplní tak, že pouze třetina její vyčnívá nad okraj. Protože ale náčiní to v stavu tom, jak nalezeno bylo, nepohodlné ku střelbě býti se ukazuje, dá se mysliti, že k účelu takovému pažené býti musilo jakýmsi obložením, načež by pak před-

stavovalo jádro jakéhosi hmoždíře neb menšího děla buď dřevěného neb koženého. K prosbě mé vyjádřili se páni věcí podobných znalí v ten smysl, že náčiní řečené sice dle celého svého zařízení ovšem k střelbě ustanoveno bylo, že však stejný přístroj na ten čas známý není. Na větší dálku náčiní to sice účinkovati nemohlo, což ale při obhájení tvrzi, k čemu asi ustanoveno bylo, také zapotřebí nebylo. Páni znalci byli také toho mínění, že přístroj ten z prvních dob střelby prachem nepochází, protože zároveň nalezena byla přináležející koule ze železa, kdežto prvotně použito bylo k střelbě kulí kamenných, jakých zde i jinde vykopáno bylo a kterých na př. nalezeno bylo v posledních letech u větším množství při stavbě chrámu sv. Víta na hradě pražském.

K slévání kulí v středověku poukazuje nález učiněný roku 1886 zde v Praze. Při kopání základů nového domu čís. 1681. nové 21.—II. v Ostrovní ulici přišli v hloubce 8' na kadluby patrně k slévání kulí dělových ustanovené. Byly to kadluby dva k sobě náležející a jeden celek tvořící; zachován byl však pouze jeden, kdežto druhý dříve nežli nález vůbec známým se stal, již položen byl do zdí základních a tedy za ztracený považován býti musí. Zachovalý kadlub pozůstává z dioritu (zelenokamu), jest 35—40 cm. dlouhý a 15 cm. tlustý. Na ploché straně jedné nacházejí se prohlubiny dvě, z nichž jedna jest kulatá, průměru 13 cm. a dutou polokouli představuje, druhá jest tvaru listu okulaceného se špičkou, v průměru $7\frac{1}{2}$ cm. Na protější ploše kamenné jsou prohlubiny tři, vesměs kulaté, průměru 7, $9\frac{1}{2}$ a 11 cm.; však i na úzké straně kadlubu vidíme prohlubinu listu podobnou, průměru 8 cm. Že vyhloubení kulatá ustanovena byla k slévání kulí, nedá se pochybovati; ustanovení však listu podobných vyhloubení jest ovšem nejisté. Musíme litovati, že druhá část kadlubu k ztracení přišla, neb na této prý bylo místo znát, kterým lit byl kov roztavený. Díl zachovalý kadlubu, zde vyobrazený, nachází se nyní v museu městském, kde se i chovají čtyři nádoby hliněné, středověké, které zároveň při kopání základů domu č. 1681.—II. nalezeny byly.

Kadlub kamenný k slévání kulek ručničních byl také před lety nalezen pod hradem Lipnicí v Čáslavsku (Pal. 203) a kadluby z hadce k slévání kulí a broků s letopočtem 1734 nacházejí se v museu národním. —

Vraceje se ještě jednou k Nechanicům podávám zde některé nápisy v kostele městském se nacházející. Nad vchodem západním viděti jest znak a nápis tento:

Johann Ernest Schafgotsch genand Reichsgraf und Herr von Khinast und Greifenstein. 1692.

V postranní lodi kostelní severní stojí ve zdi tré kamenů hrobových a sice:

1.

Podoba paní s modlicí knížkou s erbem Bořků ze Zabědovic (půl šachovnice) vedle nohy pravé s částečným nápisem:

Letha panie 1600 w autery po S. Watcz. um. vrozē Pany . . Weronyka Kapri . . . . . Swoykowic a tuto pochowana geft oczekawage blahoslavē . . . .

2.

Nápis s erbem:

Letha panie 1598 we cztwrtek po pamatcze S. Ondrzege Vmrzel vrozeny Hēralcpawa (?) Czachowſky z Svemyslicz a tuto pochowā ḡt oczekawage blā wzk

(Znak rodu zde jmenovaného jest vyobrazen v II. dílu hradů Sedláčkových.)

3.

Znak jest otlučen, nápis zní:

Letha panie 1585° vmrzela gest vrozena Katerina Pecingarka z Bidzina a tuto pochowana gest.

V kostele tom nachází se také menší cejnová křtitelnice na třech nohách s nápisem tímto:

1681.

Z pobožnosti k blahoslawene pannie Marigi a nakladem urozeneho a stateczneho rytirze pana Jana Gindricha Kaprzika z Lesonicz gest krzitelnice tato vdielana a do kostela nechanickeho na pamatku darowana, kteryzto tu take odpoczywa w panu. Modlete se za dussy geho.

Vedle nápisu toho jest viděti erb obrácený přilbou dolů, totiž ve štítu dva meče křížem položené, nad přilbou pak pět per pštrosových. Podle postavení erbu byl asi Jan Jindř. Kapřík z Lesonic poslední rodu svého. O rytíři tomto jakož i o rodinách, ku kterým se táhnou ostatní zde uvedené nápisy, pojednáno v hradech Sedláčkových. — Ze čtyř zvonů na věži kostelní pochází pouze jeden z r. 1693, ostatní pak ze století nynějšího. —

Sotva půl hodiny východně Nechanic leží ves Lubno, (Pal. pop. 113), o které budiž proto krátká zmínka učiněna, že i tam zachovaly se památky po tvrzi rytířské a to na severovýchodním konci vsi v levo od cesty k Popovicům vedoucí. Tam leží nad pravým břehem Bystřice mezi rybníky, močály a pastvinami na pahrbku domek číslo 27. Pahrbek jest částečně vodou a hlubokými příkopy na 50 kroků z každé strany dlouhými obehnán a také valy dosti vysoké se ještě zachovaly, zvlášť na straně k Nechanicům obrácené. Majitel čís. 27. mně vypravoval, že dle podání tu stál zámeček, že před tím domek jeho s dvěma domky sousedícími tvořily jen jednu držebnosť, a že tato byla emfiteutická, tedy původně panská, vypravoval dále, že pahrbek, který v jeho zahrádce byl nejvyšší, sám snížil odkopáním, při čemž přišel na uhlí, střepiny a na věci železné. — Historických svědectví o tvrzi té máme jen po skrovnu. R. 1457 uvádí se Vaněk Homole de Lubna a r. 1477 Václav Homole z Lubna, který byl s Markvartem z Richmburka a Hertvínem z Mnětic poručníkem Alžběty, dcery někdy Vavřince z Nechanic. O právní při, kterou toto poručenství za následek mělo, viz Sedláčkovy Hrady D. V. str. 329. O Lubné viz také Reliq. tab. terrae tom. II. str. 280 a Pal. Arch. čes. IV. str. 319.

Kouzla a čáry starých Čechův.

I. Amulety, karaktery.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Pokračování.)

Prohlédneme si léky a kouzla proti *padoucí nemoci.* Všeobecně a trochu nejasně radí rukopis 17 H 22, 276ᵃ, 276ᵇ. „Proti padoucí nemoci. Item *pivoňku* nositi na hrdle. Pakli kdo chce, i na druhý rok jiný kus uvázati a nositi a vždy ať pivoňka dotýká se života! A také nemocný má býti v čistotě, nemuože-li do roka, ale nejméně za 40 dní, buď muž neb žena — a kaménky vlaštovičí, pivoňku, lístky, též kuorky dubové, jmelé, ač by kto na každý rok na hrdle nosil ty věci, jest jemu bezpečněji.“ — Než jinými doklady toto povysvětlíme, připomínáme radu z rkp. 17 B 18, 102ᵇ. „Padúcí nemocí trápeného ihned jeho trápenie zbavíš, kuoži jeho uviež v rúchu a pověš na *hrdlo* . . .“ A nyní o pivoňce. V témž rkp. 62ᵇ zvěděli jsme: „Proti padoucí nemoci o dietěti. Pak-li děťátko má tu nemoc, ješto ještě sse, vezma *pivoňky tři* zrna, pověs jemu *na hrdlo.*“ — Kdo prvně tak radil, vykládá rkp. 11 C 2, 182ᵃ. „Padoucí nemoc. Praviť *Matěj ten mistr,* [14]) že pivoňková zrncě dietkám prospievají, ktož je vložíc v rúšku neb v měšec, za nit přiviežíc na hrdle nosie, že jim velmi pomoc činí, a když by to s hrdla ztratil, že by sě utrhlo, nemá toho hledati, ani na to dbáti, neb jemu již ostane ta nemoc — a jest to na mnohých zkušeno. A pakli by to nalezl, ale vís to přec.“

Ještě jinak navádí rkp. 17 H 22, 277ᵃ, 277ᵇ. „Proti padoucí nemoci. Vezmi siemě neb kaménky, ješto se nalezají v pivonce svrchu — a jest černé barvy — na kterémžto aby slúženo bylo devět mší na čest *sv. Valentinu.* A potom zadělati to zrno v *prsten zlatý neb stříbrný,* aby se dotýkalo bolého prstu a na mezním prstu má nositi. Pakli nemáš zrna, ale kořen. Také v *mosazném* i v *cínovém* pomnožť pán Buoh od toho.“

Podobně se užívá *dubového jmelí.* Odporučuje rkp. 17 H 22, 278ᵃ, 278ᵇ „proti veliké padoucí nemoci. Vezmi kuorky dubového melí, na prsty uvazovati na mezní na obú ruků, ať by kuože se dotýkalo, druhdy ve dne i na noc a zvláště ješto nedělá, i v svátek. Item *v mosazných prsteních* zlatník zadělá těch kuorek, ať se prsta dotýkají. Také prsten dělají s *hruškovým* melím na palec na pravé ruce. Dokudž jej nosí, nebude ho trápiti, a když se chceš umyti, sejmi prsten a potom zase vstré na palec a choď s ním.“ — O tomto léku kolovala báje, že anděl zjevil to králi Davidovi (rkp. 17 B 18, 63ᵃ, 63ᵇ). „Když král David pásl dobytek svého otce poslušenstvím, tehdy viděl jest, že padúcie nemoc jednu ženu překotila. I poprosil Boha, aby jemu ráčil zjeviti, které by proti tomu lékařstvie najlepší bylo aneb mohlo býti. Tehdy jemu anděl odpověděl: „Ktož *melé dubové* nese na pravé ruce v prsteni tak, že by se to melé holé ruky dotýkalo, toho nikdy nemoc padúcie nepopadne.“ [15])

Bližšího o „kaménctch vlaštovičích“ dočtli jsme se v rkp. 17 H 22, 273ᵇ, 274ᵃ. „Měl by pak kaménky, ješto vybírají z pupkuov mladých vlaštovic (dokudž na nich ještě šeré peří bývá, dotud najdeš; a nebude-li v jednom ptáčeti, ale vykuchaj druhé až do posledního), zašije ty kaménky v čistý šátek, aby to do roka nosil *na hrdle.* Také pomni, aby se pět pátkuov postil nemocný aneb jiný za něho bude. Před jídlem spěje pět pateřů a pět zdráva Maria, s vodú chleba pojésti a píti vodu ten pátek — a to učiň na čest a chválu pánu Bohu a sv. Valentinu a můžeš jim rozkázati vždy jiné kaménky nositi již bez takových postů — a to pro lepší bezpečnost.“ — Nyní porozumíme dobře tomuto receptu: „Proti padúcí nemoci. Učiň prach z *umrlčích kostí.* Dávaj píti nemocnému s vínem na lžíci zamíšeje a ne vypíti všeho. Přilej opět vína, zamíšej, ať vypí ostatek. A tak pí ráno a večer — a velmiť z toho očerství. A *lístky nositi a když může dobyti kaménkuov, nositi je na hrdle* — a jemu nikdy nepraviti, jaký by jemu prach dal píti. A ještě muože-li míti *dítěte nekřtěného kóstky,* lépeť bude. A to když dítka bývá ta nemoc, to píti dávati“ (Rkp. 17 H 22, 276ᵇ, 277ᵃ).

Vedle amuletů z pivoňky, dubového melí, hruškového, vedle kaménků nosili popsané škartičky papírové — karaktery. V rkp. 17 H 22, 273ᵃ, 273ᵇ poučuje staročeský lékař o padoucí nemoci. „Obecně vždy psáti lístky bez tytlíků (skratek, abbreviatur) a nositi na hrdle, ať života lístek dotýká. Netřebať ho v šatu obinovati. Potom druhý *a když ten od potu sejde, opět jiný.* Tak napiš, kolik chceš lístků najvíce, každé slovo upřijmě bez tytlíků a úplně: † In nomine † sanctae † et individuae † trinitatis † Amen. † Caspar † fert † mirram † Melchior thus † Baltazar aurum. Haec tria nomina regum si quis portaverit secum, solvitur a morbo domini pietate caduco † Heli † Heli † Heloy † Lamazabatani † tetragrammaton † sanctus Valentinus episcopus. [16])

V podobný rozum vypovídá týž rkp. 17 H 22, 279ᵃ, 279ᵇ. „Proti veliké, padúcí nemoci. Píš to čtení na lístku. „Veden jest Ježieš na púšť od ducha, aby byl pokúšen od ďábla“ až dokonce — a tuto modlitbu: „Pater pax est † et filius † vita, spiritus sanctus † remedium † amen † on † eon † son † yon † mon † et celon † tum plasma conserva † amen. In nomine patris et filii et spiritus sancti † Caspar † Melchior † Baltazar † Amen † sanet Christus et repellat (psáno: repleat) omnem morbum caducum a N. et ab omni, qui circa se literam portaverint et faciat hoc in nomine patris et filii et spiritus sancti Amen †.“ — Ale pomni, že máš vše *bez tytlíků* psáti a pak ten lístek na hrdle nositi, [17]) *ať visí proti tomu duolku pod prsy,* ať se

[14]) Nejspíše Matěj Vysokomýtský (Altomutensis), slavný lékař český na konci 15. stol.

[15]) Rkp. 17 H 22, 351ᵇ pod.

[16]) Podobný lat. v rkp. 11 C 2, 135ᵃ, pouze jména čarovná jiná: „† Sariage † buchabor † lordech † dorthoi † Metniboth atd.

[17]) Že návod takový a podobný byl lidu znám, že tedy nebyl pouhým výmyslem staročeského písaře, svědčí rada v modlitbách, známých pod jménem „*Perličky*“. Náš lid věří, že kdo je při sobě nosí, nikdo mu nemůže uškoditi, vojáka chrání před deštěm kulek. Mají název „Oběť před Bohem“ — tištěny prý v Berlíně. Na listu *f* čteme a vypisujeme: „Jména sv. třech králů. Kdo ty jména sv. třech králů při sobě nosí, ten je zachráněn před *padoucí nemocí*: C † M † B. Svatý Kašpare, sv. Melichare a svatý Baltazare. O vy svatí tři králové, proste za mne, abych byl před padoucí nemocí zachráněný. Amen.“

dotýká těla. A když ten lístek se zkazí od potu, daj jemu jiný, ať vždy s ním chodí."

V témž rkp. 277[b], 278[a] poznali jsme ještě jiný návod proti veliké, padoucí nemoci. „Vezmi svíci tak dlúhú, jako jest nemocný a přeměř jej třikrát na kříž v sobotu v kostele na nešpoře. A on ať se rozestře na zemi křížem a zasvěť tu svíci na čtyři strany a kaž jemu pilně bdíti a modliti se, dokudž neshoří svíce. A potom napiš najsvětější jméno to: A † G † L a *pověs na hrdlo, ať nosí a jiné lístky.* To jest výborné lékařstvie."

Ojedinělým dokladem z hojné sbírky, shodující se na vzájem, zůstal tento: „Proti padúcí nemoci. Padne-li nemocný na zemi, dobuď chutně jeho krve, napiš na jeho čele: „† Jesus † Nazarenus † rex Judeorum." — Písař dodává: „Ať čela neumývá, což bude moci najdéle, ať by na čele jemu dlúho trvalo to písmo." (Rkp. 17 H 22, 271[b], 272[a]).

(Pokračování.)

Obyvatelstvo královského města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské.

Podává *Jos. Strnad.*

(Pokračování.)

Národnosť obyvatelstva.

Zjištění národnosti obyvatelstva Plzně předhusitské jest zajisté velice zajímavý úkol, ale rovněž neméně nesnadný. Nesnadnosť a obtíž záleží v tom, že nemáme nižádných spolehlivých zpráv o poměru obou národností z doby té, a dále že nezachoval se nám v současných pramenech všech až posud uchráněných a známých zevrubný výčet všeho obyvatelstva tehdejšího. Proto dlužno považovati i následující řádky za pokus v této věci, podati na základě všechněch zpráv dle možnosti správný obraz národnostních poměrů královské Plzně před válkami husitskými. Prameny, z kterých zprávy ty možno čerpati, jsou: 1. zachované městské knihy a privilegia královská; 2. poměr jmen a příjmení; 3. poměr tento při úřadu konšelském; 4. výčet osad, ze kterých se obyvatelstvo do města stěhovalo, a posléze 5. názvy pomístné.

1. Knihy městské zachovaly se čtyři.

a) Nejstarší jest kniha privilegií a závětí, zápisy jdou od r. 1320—1460. Kniha ta obsahuje do roku 1420 následující zápisy: Opisy dvou privilegií a jednoho listu královského, dvě smlouvy obce, tři rozsudky v rozepřích jednotlivých měšťanů, šest nadačních zápisů a jich stvrzení, 11 úpisů dlužních a 41 závětí, tedy všech těchto různých zápisů 66 kusů. Všimneme-li si, v jaké řeči jsou psány, tedy jest pouze jediná smlouva z r. 1343 německá (obec činí urovnání s pány Litickými o sporné pozemky při řece Radbuze na Borech), čtyři kusy a sice 3 dlužní úpisy a jeden rozsudek, psány jsou po česku, ostatních 61 kusů psáno latinsky. Závěti vesměs jsou jen latinsky zapsány, však hned po roce 1420 nacházíme již závěti také české a sice již r. 1424. Obsahuje kniha uvedená po roce 1420 ještě 44 různé zápisy a z těch jest 26 českých, 18 latinských, německý ani jediný.

b) Knihy soudní zachovaly se dvě: *α)* nejstarší soudní kniha od r. 1407—1411, kterou chová české zemské museum v Praze; *β)* druhá od r. 1411—1449, chovaná v museu Plzeňském. V knihách obou nacházíme prodeje domů, dvorův a nemovitých pozemků, jako luk, vinic, chmelnic, zahrad a polí, dále zápisy zástav různých předmětů z domácnosti, kteréž měšťané dlužíce se, židům v zástavu dali, při čemž vždy též se udává suma, půjčená na zástavu takovou, pak soudy o vraždy. Všechny zápisy ty od r. 1407 až do 1420 a i dále jsou výhradně po latinsku vedeny, jen po různu a nahodile nacházíme hojná slova česky psaná, na př. Mach sladovník, Petr brnieř, Andreas sklenář, Albert hokynik, Jakeš kotlář, Nosek súkeník, Buško kramplěř, Kunso pláteník, Kriška švadle, Antoniš pekařík, Matěj senoseč a p.

Jinde místní jméno místo po latinsku píše se po česku: Pecha Volevecký, Bláha Důdlevský, Janda z Prčice, Václav z Hnidús.

Zajímavě zapisována jsou jména ženská: Domina Káče Lichvicová, Lida Štěvíková, Sopha Jírová, Káče Dlúhá, Bětka Krátká, Valchářka, Hufnoglová, Elška Krtová, Cihlařonissa a p.

Též některé zápisy zástav židům učiněných jsou zvláštní: Lev judeus reposuit 2 předenie lněné, 1 osnova de bombice, 2 spindl de bombice, 1 čechel, et 2 ciechy lecti, — Blažko statuit equum pili plesnivý, alterum pili rysý. — Dobra judea reposuit tunicam nigram cum bělizny, nigram jakkam und argenteam dekam. — Dobra judea reposuit duchnu peřinu. — Eadem rep. moždíř, caligas coloris lucidi flavei alias blankytné. — Musse et Dobra judei reposuerunt simul blány chřebtové. — Slavka judea reposuit clipeum alias terče. Mathias emit medium laneum et unum jitro bez puol čtvrti circa Petrum Vlkyšský. Patrno tu, že všude, kde písař neznal významu latinského, užil českého, aneb kde se mu to po latinsku nezdálo býti dosti srozumitelným, připojil hned k tomu význam český, dle všeho tudy v lidu tehdejší Plzně obvyklejší; osoby nacházíme zapsány tak, jak se v životě společenském nazývaly, česky a nikdy nesetkáme se tu s jmény německými. I jména písařů z doby té jsou zajímavá: r. 1369 uvádí se písař Mikuláš, r. 1396 Strachota Mikuláš, 1407 Hynek, 1407—1410 Svatoslav, 1410—1417 Jan a 1418 Mikuláš.

c) Čtvrtá posléze kniha sahá od roku 1418—1470 a obsahuje platy z domů, řemesel, obchodu, polí jak v městě, tak i ve vesnicích městu patřících. Zápisy zde jsou výhradně latinské a zřídka kdy nalezneme některá jména hlavně řemesel česky psaná, po německých není ani stopy.

Při listinách královských nenabudeme velikého výtěžku. Z 31 listin do roku 1420 městu udělených jsou všechny latinské až na dvě německé z r. 1392 a 1393 z kanceláře krále Václava IV., české listiny z doby té není ani jediné.

2. Mnohem určitější poměr vyskytne se nám když jména a příjmení česká s německými srovnáme. Ve XIV. století ovšem shledali jsme 19 jmen německých, 10 českých a 17 neurčitých, za to příjmení z téže doby máme zachováno 35 českých a 27 německých. Však v XV. století, jak se již zprávy množí, roste tím počet obyvatelstva českého, jak tomu i jména i příjmení nasvědčují. Všimněme sobě příjmení nejprve, jaký jest poměr mezi nimi, neboť tu spíše se dopídíme pravděpodobného výsledku, berouce ovšem za pravidlo, že příjmění české významem značí též Čecha a zase příjmení co do významu německé označuje Němce, ač zajisté dlužno připustiti, že i tu mohly a jistě byly výjimky:

Poměr ten objeví se nám následovně:

Příjmení českých	340,	což v	procentech	= 81%
Příjmení německých	63	„	„	= 15%
Příjmení neurčitých	18	„	„	= 4%

Rodiny židovské v to nejsou čítány. Srovnáváme-li jména, tuť jest to již mnohem obtížnější, dle jména po latinsku psaného určiti přibližně národnosť. Ale i tu všeliké okolnosti nám mnohdy nepomáhají, buď že jméno spojeno s příjmením českým, aneb že jméno vyskytuje se v obměnách českých, neb že osada, z které dotyčný měšťan pocházel, jest česká. Všech jmen mužských i ženských, počítaje v to i všechny obměny, sečtl jsem 1400, z těch pak českých určil jsem 1110 a německých 290, což v poměrných číslech by dalo 75% českých jmen k 25% jmen německých.

3. Jaké byly poměry v nejvyšším úřadě obecním, totiž konšelském? Ze století XIV. máme zase velmi sporé zprávy, totiž asi jen z 18 let se nám zachovaly, a to ještě jen z 11 let známe úplný výčet konšelův. Až do roku 1350 nalézáme mezi 12 jmény konšelů jen v letech 1334, 1339, 1341, 1343, 1344 a 1347 jediného Čecha, ostatní jména jsou vesměs německá. Po roce 1350 až do roku 1400 zachoval se nám již jen třikráte úplný počet konšelů, totiž 1377, 1379 a 1385, a tu v roce 1377 nalézáme mezi 12 konšely již čtyři jména česká, v letech pak 1379 a 1385 již po šesti jménech českých a po šesti německých, tedy již polovici rady. Od roku 1385 až do roku 1407 scházejí nám zevrubné údaje o úplném počtu konšelů; za to však od roku 1407 až do 1420 zachoval se nám skoro vesměs z těch let úplný výčet všech 12 konšelů, a tu jest poměr jmen českých a německých valně příznivý ve prospěch oněch.

Tak jmenuje se:

roku	1407	12	konšelů,	z těch	10 Čechů	a 2	Němci
„	1408	12	„	„	10 „	2	„
„	1409	12	„	„	10 „	2	„
„	1410	12	„	„	9 „	3	„
„	1411	10	„	„	7 „	3	„
„	1412	12	„	„	8 „	4	„
„	1413	12	„	„	10 „	2	„
„	1414	12	„	„	9 „	3	„
„	1415	12	„	„	9 „	3	„
„	1416	12	„	„	10 „	2	„
„	1417	12	„	„	10 „	2	„
„	1418	11	„	„	8 „	3	„
„	1419	12	„	„	10 „	2	„

Pozorujeme i tu poznenáhlý vzrůst počínaje od druhé polovice XIV. století jmen českých v úřadě konšelském, po roce pak 1400, totiž mezi lety 1407 až 1420 shledáváme rozhodnou převahou jména česká, kdy poměr obou k sobě, totiž českých k německým jest jako 2 : 1 v roce 1412 a skoro týž 1411 a 1418, pak jako 3 : 1 v letech 1410, 1414 a 1415, v ostatních pak letech 1407—1409, 1413, 1416, 1417 a 1419 jest poměr ten nejpříznivější jako 5 : 1. A domohlo-li se již tu obyvatelstvo české takové většiny, zajisté že, jak tomu i jména i příjmení nasvědčují, bylo město valnou většinou české a obyvatelstva německého jen malé procento. Dovedl živel německý pouze v první polovici XIV. století ve výhradném skoro držení úřadu konšelského se zachovati, v druhé polovici vidíme již, jak stále živel český se vzmáhá, až konečně po roce 1407 nacházíme jej již ve valné převaze.

4. Z kterých osad stěhovalo se obyvatelstvo do Plzně? Udání osady při jméně osobním bohužel není všude, a proto musíme spokojiti se zase jen se skrovnějším počtem; ale i tu jest výsledek zajímavý.

V XIV. století uvádí se 27 jmen osad u 34 osob, z těch jest pak měst královských 7 (Praha, Budějovice, Domažlice, Cheb, Klatovy, Stříbro a Žlutice);

poddaných městeček 10 (Dobřany, Dvůr Králové, Horažďovice, Kralovice, Manetín, Pomuk, Touškov, Týn Horšův, Uteré a Všeruby);

čtyři okolní osady (Chotíkov, Litice, Račice, Týnec);

jedna poddaná ves (Útušice); posléze pět vzdálenějších osad (Jechnice, Chřelenice, Strašice, Vlčice, Zebnice). Z těchto 27 míst není ani jednoho, kteréž by leželo mimo zemi Českou.

V století XV. jsou zprávy již hojnější a proto i poměry osad k sobě rozmanitější. Sečtl jsem tu až do 1420 celkem 128 osad u 227 osob a sice:

královských měst 14 s 25 osobami, z čehož připadá na Domažlice 6. Klatovy 3, Stříbro 3, Tachov 2 osoby, pak po 1 osobě na Beroun, Čáslav, Cheb, Most, Prahu, Přimdu, Sušici, Slané, Žatec a Kladsko.

Města arcibiskupa Pražského 3 se 17 osobami: Týn Horšův 9, Rokycany 7 a Prachatice 1 osoba.

Poddaných měst a městeček 23 s 41 osobou: ze Staré Plzně 5, z Boru, Dobřan, Kralovic, Manetína a Všerub po 3; z Horažďovic, Mýta, Přeštic a Teplé po 2; z Blatné, Blovic, Hostúně, Hradce Jindř., Kasejovic, Kdyně, Kladrub, Lípy, Pomuka, Poříče, Radnic, Strašic a Touškova po 1 osobě.

Poddaných vesnic 8 s 35 osobami: z Dudlevec 11, Črnic 10, Radobyčic 4, Božkova a Lobez po 3, Utušic 2, z Koterova a Škvrňan po 1 osobě.

Okolních osad 45 se 70 osobami: z Chotíkova a Křimic po 5, z Račic, Týnce a Volevce po 4, z Dúbravy a Litic po 3, z Črmné, Hradiště, Ledec, Lhoty, Malesic, Netunic, Nýřan, Pernarc a Uněšova po 2; posléze z Březí, Bukovce, Borku, Ejprnic, Hradiště Okrouhlého, Chotěšov, Chvalenic, Chlumčan, Kokota, Lešťan, Nezbavětic, Nekmíře, Radimovic, Svojšína, Střapole, Sekyřan, Slovic, Tatiné, Tlučné, Touškova Hartmanova, Újezda, Ulic, Vochova, Vlkýše, Zebnice, Záluží, Zruče, Žákavy a Třemošnice po 1 osobě.

Konečně jiných osad 34 s 38 osobami: z Plané 3, Chlumu a Mrtníka po 2, z Bděnovsi, Boječince, Dobré Vody, Hanova, Hluboké, Holejšova, Hnidús, Holostřev, Chřelovic, Jesenic, Kbelan, Košetic, Lomnice, Malkovic, Něšova, Nýrska, Ostručkovic, Přehýšova, Předenic, Prčic, Račína, Plesoma, Plevníka, Skvířina, Utviny, Újezda Železného, Vražné, Velké vsi, Žernovníka, Žerovic a Žitonic po 1 osobě.

Jak z výčtu podaného jest patrno, leží všechny osady tyto v Čechách. K těmto uvedeným dlužno uvésti Bischofswert, ležící mimo Čechy, kde však určitě, nelze na jisto říci, poněvadž jest několik osad téhož jména. Sestavíme-li si všechna místa tato k vůli snazšímu přehledu v tabulce, kde by bylo patrno, kolika procenty jsou královská města zastoupena co do míst, a kolika co do osob a podobně i ostatní, dostaneme následující obraz.

Platí to pouze pro století XV.

	Osady		Osoby	
	Počtem	%	Počtem	%
Královská města	14	11	25	11
Arcibiskupská města	3	2·36	17	7·4
Poddaná městečka	23	18	41	18
Poddané vesnice městské . . .	8	6·3	35	15·5
Okolní vesnice	45	35	70	30·9
Jiné osady *)	34	26·7	38	16·8
	127	100	226	100

Jak z přehledné tabulky té patrno, stěhovalo se vesnické obyvatelstvo hojněji do města, nežli z měst a městeček, tak že asi poměr přistěhovalého obyvatelstva vesnického k přistěhovalému z měst a městeček by byl asi jako 2 : 1, z čehož patrno, že lid selský hojněji se do města stěhující byl zajisté český, jak tomu jména osad všech nasvědčují, a jak i příjmení to dotvrzují. Jinak poněkud jest to s přistěhovalci z měst. Přihlížíme-li k jménům křestným a příjmením osob přistěhovalých odtud, tuť bychom dostali poměr pro národnosť českou ještě příznivější. Tak z měst arcibiskupských přistěhovalí obyvatelé mají jména česká a z poddaných městeček připadne 13% jmen českých na přistěhovalce české a 6% jmen německých aneb neurčitých na německé obyvatelstvo. Připočteme-li tudíž k 63% osob obyvatelstva vesnického 7·4% z měst arcibiskupských a 13% z městeček poddaných, obdržíme 83% obyvatelstva českého.

Docházíme srovnáváním jak jmen křestných, tak i příjmení i osad, k zajímavému tomu výsledku, že Plzeň již před válkami husitskými byla velikou většinou českou a že obyvatelstvo české též i nejvyššího úřadu konšelského většinou bylo v stálém držení.

5. Zbývá posléze přihlédnouti k názvům pomístným v nejbližším okolí města Plzně tehdáž se vyskytujícím. Názvy tyto pomístné mají zajisté též svou důležitosť, vždyť mnohé z nich až do dnes žijí. Jsouť to: Bory, Hrádek, Hýkalka, Kamenice, Kozinec, Lochotín, Mitrwald, Mnichova hora, Mšov, Obcizna, Stráž, na Vídni a Záhorsko. Ze všech těch názvů jedině Mitrwald k německému ukazuje původu. A s těmito ryze českými názvy setkáváme se v tehdejších městských knihách, což nasvědčuje tomu, že okolí nejbližší města bylo vždy české a že přistěhovalí osadníci němečtí do nově založeného města na půdě královské povolaní nedovedli setříti ráz ten a vtisknouti krajině okolní ráz svůj ani v těch dobách dávných XIV. a na počátku XV. století. Všechny uvedené okolnosti mluví ve prospěch národnosti české, a zajisté že asi od pravdy se příliš neodchýlíme, vezmeme-li poměr příjmení českých k německým za poměr obou národností k sobě před válkou husitskou, tedy obdržíme 84% Čechův a 16% Němců, tedy výsledek zcela jiný, nežli jak často mylně se za to má, že snad poměr byl obrácený. Tento rozhodný český ráz královské Plzně zůstal i ve všech následujících stoletích zachován až do dob našich.

(Dokončení.)

*) Bischofswerth z počtu toho jest vyňat.

Nález Senický.

Napsal *Edv. Fiala.*

Dne 11. října 1887 orali panští oráči na poli řečeném „Skoukal", náležejícím ku dvoru „Bláta" a ležícím blíže obce Senic, panství poděbradského. Pole „Skoukal" bývalo před lety z části rybníkem, z části paloukem, křovím porostlým.

Nynější nájemce dvora „Bláta", pan Mazánek, dal loni pole to velmi hluboko orati, a tu dne 11. října při orání, a sice v místech, kde asi onen výše uvedený palouk se nalézal, uhodil oráč František Kasík na nádobku hliněnou asi 12 cm. vysokou, souběžnými čárkami vlnitými a tečkami na povrchu vkusně ozdobenou, která nárazem se rozbila a z ní vyvalil se „poklad".

Poklad ten sestávající asi z tisíce kusů denarů českých vévod Bořivoje II., Svatopluka a Vladislava I. zakoupil jsem, vyjímaje něco málo exemplářů, jež však většinou mnou prohlédnuty byly, tak že nález tento v čas zakoupený přátelům české numismatiky tuto přístupným učiněn býti může.

Denary pak nálezu toho jsou následující:

Bořivoj II.

$^{25}/_{9}$1100—$^{14}/_{5}$1107, podruhé $^{24}/_{12}$1109—$^{4}/_{1}$1110, potřetí 1118—$^{10}/_{8}$1120.

1. *Líc*: V perlovitém obvodku poprsí k levé straně obrácené drží v ruce před sebou kříž; opis zevna:

✠ BORIVVOI

Rub: V perlovitém obvodku osoba v celé postavě drží v pravé pozdvižené ruce meč, levicí uchvacuje před ní stojící shrbenou postavu za vlasy; opis zevnitř:

✠ WENCEZLAVS

měří: 16½ mm., váží: 73 cgr. Kusů: 1. Vyobrazen: H. T. XXI. č. 33.

2. *Líc*: V hladkém obvodku poprsí k levé straně obrácené s úzkou čelenkou; opis zevna:

✠ BORIVVOI

Rub: V hladkém obvodku jezdec obrněný k pravé straně obrácený; opis zevnitř:

✠ WЕИCEZLAVS

měří: 15 mm., váží: 52 cgr. Kusů: 1. Vyobrazen: H. P. XXI. č. 38.

3. *Líc*: V perlovitém obvodku osoba v celé postavě s předu, sedící, drží v pravé ruce dlouhé kopí, levou opírá o štít s bodcem; opis zevna:

✠ BORIVVOI

Rub: V obvodku perlovitém osoba v celé postavě k levé straně obrácená, sedí na ozdobné židli, drží v levici jakýsi předmět (državu?), pravicí žehná; opis zevnitř:

VVENCEZLAVS

měří: 15 mm., váží: 70 cgr., 75 cgr., 64 cgr. Kusů: 8. Váží dohromady: 542 cgr. Vyobrazen: H. P. XXII. č. 4.

4. *Líc*: V perlovitém obvodku velmi ozdobný rámec románského slohu, v němž poprsí vévodskou korunou korunované s předu, u tohoto v pravo žerď s třídílným praporečkem, v levo malý křížek; opis zevnitř:

✠ DVX . BORIVOI

Rub: V perlovitém obvodku anděl klečící na pravém koleně k levé straně obrácený zdvíhá malé pacholátko ruce spínající; opis zevnitř:

✠ . S . VVENCEZLAVS

měří: 15 mm., váží: 60 až 80 cgr. — Všechny dohromady 23068 gr. Kusů: 316. Vyobrazen: H. P. XXII. č. 7.

Velmi pěkný tento denar až dosud kolku vzácného byl v tomto nálezu velmi četně zastoupen.

Různosti kolku záležely v tom, že opis pozůstává u některých exemplářů z písma velmi jemného, u jiných hrubšího, slovo pak DVX tak jest umístěno, že písmeno X někde právě proti středu levého oblouku rámce se nalézá, jinde více nahoře, jinde opět více dole; značnější odchylky v typu nalezeny jen u následujících exemplářů:

Líc: Rámec hrubě kreslený nepravidelný, poprsí v něm taktéž hrubé; opis zevnitř: ✠OIIOOΛVOS.

Rub: Kresba hrubší, opis zevnitř: ✠I VVƧI I ILAƆ váží: 57 cgr. Kusů: 1.

Líc: Opis zevnitř: ✠ DVX . BORVOI

Rub: ✠ . S . WEИCEZLAVS váží: 84, 82 cgr. Kusů: 2.

Líc: V obvodku skoro hladkém.

Rub: Obvodek jako na líci, postava anděla s pacholátkem větší. Měří: 15 ½ mm., váží: 63 cgr. Kusů: 1.

5. *Líc*: V perlovitém obvodku před osobou na zvláštní židli vpřed sedící, v pravici trojdílný praporec, v levici državu třímající stojí s levé strany druhá osoba držící v pravici meč; u nohou sedící postavy jakýsi koberec? Opis zevnitř:

✠ DVX . BORIVOI

Rub: V perlovitém obvodku poprsí zpříma s plnovousem a vlasem kučeravým, v šatě řasnatém, na rameni sponou spjatém, drží v pravici državu, v levici knihu. Opis zevnitř:

✠ S VVENCEZLAVS

měří: 17 ½ mm., jiný 18 mm.; váží: 70, 68, 55, 75, 72, 78, 58, 60 cgr. Dohromady 536 cgr. P. T. V (XXV) č. 2. Kusů: 8.

6. *Líc*: V perlovitém obvodku vévoda se skloněným praporcem, opásán jsa mečem a štítem, jede cválem s levé strany k pravé; půda dole naznačena tečkovaným proužkem; opis zevnitř:

✠ DVX . BORIVOI

Rub: V perlovitém obvodku poprsí zpříma s jednoduchou září kolem hlavy; v pravici drží před prsoma knihu zavřenou, levici žehnajíc podzdvihuje. Opis zevnitř:

✠ S . W . ENCEZLAVS

Denar ten nejprve se objevil v Němčickém nálezu, dříve znám nebyl; měří: 18 mm., váží: 77 cgr. Kusů: 1. P. T. V. (XXV.) č. 3.

7. *Líc*: V perlovitém obvodku vévoda na koni k levé straně obrácený, na pravé pozdvižené ruce sedí mu sokol, levici má zavřenou. Opis zevnitř:

✠ DVX . BORIVOI

Rub: V perlovitém obvodku poprsí brněním oděné k levé straně obrácené, hlavu krytou helmicí, v pravici třímá praporec, před sebou pak velký, bodcem opatřený štít; opis zevnitř:

✠ . S . VVENCEZLAVS

měří: 16 mm., váží: 85, 74, 75, 74, 88, 70, 76, dohromady 2388 cgr. Kusů: 32. P. T. V. (XXV.) čís. 4.

Krásný tento denar, s líčením opravdu zvláštním, neobyčejným, ponejprv objevil se v nálezu Němčickém. Odchylky typu nalezl jsem nepatrné, pozůstávající v tom, že konec bodce praporcového, jejž postava v rubu denaru drží, dotýká se buď písmena VV v opisu, neb zasahuje nad, nebo pod tuto písmeno.

Svatopluk

$^{14}/_{5}$1107—$^{25}/_{12}$1109.

8. *Líc*: V drobně perličkovaném obvodku poprsí s úzkou čelenkou k levé straně obrácené s vlasy kučeratými, drží před sebou v pozdvižených rukách chrámec s věží křížkem opatřenou; opis zevnitř:

✠ SVATOPVLC

Rub: V drobně perličkovaném obvodku postava k pravé straně obrácená sedí na židli, nahoře bakulkou, dole 2 tečkami ozdobené, rukou levou drží dlouhý kříž, pravici pak vztahuje k stojící osobě druhé, jež jí jakousi číšku podává; uprostřed mezi oběma postavami pacholátko s pravé strany hledí vzhůru a ruce do výše vztahuje. Měří: 17 mm., váží: 65, 62, 60, 68, 63, 60 cgr., dohromady: 378 cgr. Kusů: 6. P. T. XXIII. č. 5.

Vladislav I.

$^{2}/_{10}$—$^{25}/_{12}$1109, $^{4}/_{10}$1110—1118 (údělný kníže v severovýchodních Čechách 1118—$^{11}/_{8}$1120, $^{11}/_{8}$1120—$^{12}/_{4}$1125.

9. *Líc*: V drobně perličkovaném obvodku poprsí ke straně levé obrácené drží v levici kříž, pravici pozdvihuje žehnajíc; opis zevně:

✠ VVLADIZLAVS

Rub: Jezdec na vzpínajícím se koni k levé straně obrácený, pod jehož kopyty leží postava hlavou směrem ku hlavě koňově; opis zevnitř:

+ WENZEZLAVS

měří: 16 mm., váží: 65 cgr. Kus: 1.

Pozoruhodná jest při tomto jinak obyčejném denaru změna opisů rubu i líce.

Líc: V perličkovaném obvodku poprsí ke straně levé drží v levici kříž, pravici žehnajíc pozdvihuje; opis zevnitř:

+ WENZEZLAVS

Rub: Jezdec jako dříve, ležící postava nohama ku hlavě koně obrácená. Měří: 15½ mm., váží: 75 cgr. Kus: 1. Opis setřený.

11. *Líc*: V perlovitém obvodku obrněný jezdec se strany pravé kopím bodá po postavě pod koněm ležící; opis zpět zevnitř:

+ SVALCIDALVV

Rub: V perlovitém obvodku poprsí zpříma v řasnatém, na rameni spjatém šatě, s prostou září kolem hlavy a křížkem v ruce pravé, levou podzdvihujíc; opis zevnitř:

+ S VVENCEZLAVS

měří: 15½ mm., váží nejl. 70 cgr., nejt. 81 cgr. Kusů: 7.

Odchylka. *Líc*: V obvodku drobně perliček., který nahoře jest otevřen, představa jako dříve, toliko hlava jezdce vyčnívá z obvodku; opis zevnitř zpět:

+ SVAZIDALVV

Rub: Jak dříve. Okraj oboustranně silně zoubkován. Kresba d. toho velmi jemná. Měří: 17 mm., váží 70 cgr. Kus: 1.

12. *Líc*: V perlovitém obvodku poprsí zpříma, v pravici drží meč přes rameno za týl položený, levé rameno kryje štít s bodcem; opis zevnitř:

+ DVX . VVLADIZLAVS

Rub: V perlovitém obvodku dvě poprsí zpříma, z nichž ono na straně pravé žehná pravicí, levicí pak kalich drží, druhé poprsí drží v pravici dlouhý kříž; opis zevnitř:

+ SCS . VVENCEZLAVS

měří: 16 mm., váži 85 a 82 cgr. Kusy: 2. Vyobrazen: P. V. (XXV) č. 7.

13. *Líc*: Ve vroubkovaném obvodku poprsí zpříma v oděvu řasnatém, ruce otevřené, pozdvižené mající, nad každou rukou blíže hlavy hvězda šestihranná; opis zevnitř:

+ DVX . VVLADISLAVS

Rub: Ve vroub. obvodku jede na koni osoba s levé strany, držíc před sebou v pravici kouli; opis zevnitř:

+ SCS . VVENCEZLAVS

měří: 17 mm., váží: 83, 81 cgr. Kusy: 2. Vyobrazen: P. V. (XXV) č. 8.

14. *Líc*: Ve vroubk. obvodu vévoda sedě k pravé straně obrácený, na nízkém ozdobném stolci, drží v levici meč a žehná pravicí osobě před ním klekající; opis zevnitř:

+ DVX . VVLADISLAVS

Rub: Ve vroubk. obvodku poprsí s vévodskou korunou zpříma v oděvu, drží v levici knihu, v pravici pak dlouhé kopí; opis zevnitř:

✠ ꝏCS . VVENCEZLAVS

měří: 16½ mm., jiný 17 mm.; váží: 65, 70, 76, 78, 82, 85, 88 cgr.; dohromady: 24.710 cgr. Kusů: 327. Vyobrazen: P. V. (XXV) č. 9.

Denar tento, který poprvé v nálezu Čáslavském se objevil a to v počtu nepatrném, později v nálezu Mokropeckém v počtu četném se nalézal, byl v nálezu tomto četně zastoupen; je to denar kolku dosti jemně provedeného a v opisech správného. Odchylek nalezl jsem jen po skrovnu a sice:

Líc: Kresba velmi hrubá v obvodku vroubkovaném; opis zevnitř:

+ DVX . VVLAISVJVV

Rub: Poprsí hrubě provedené drží v pravici krátké kopí, v levici velkou knihu; opis zevnitř:

+ C . VVLVꝏJEJAVO

měří: 17 mm., váží: 76 cgr. Kus: 1.

Líc: Kresba hrubá v obvodku skorem hladkém; opis zevnitř:

E . ꝏAOLN A . +

Rub: Hrubé poprsí s krátkým kopím a knihou zcela malou, šat jinak uspořádaný; opis zevnitř:

+ VN . O . ∃L

měří: 17¼ mm., váží: 72 cgr. Kus: 1.

Další odchylky u některých denarků byly ty, že židlička, na které vévoda sedí, různě je kreslena, tak na některé nalézají se co ozdoba 3 obloučky, jinde 5 až 6; na rubu pak je kopí různé délky a vystrojení.

15. *Líc*: V jemně vroubkovaném obvodku obrněné poprsí zpříma s korunou vévodskou na hlavě, drží v pravici meč, levé rámě kryje štít; opis zevnitř:

+ DVX VVLADISLAVS

Rub: V jemně vroubkovaném obvodku poprsí k levé straně obrácené s přilbou neb jakousi čapkou na hlavě; nad sepjatýma rukama vznáší se malý křížek; opis zevnitř:

+ SCS . VVENCEZLAVS

zevně jemně vroubkovaný okrajek. Měří: 15 mm., váží: 55 cgr. Kus: 1. Vyobrazen: P. V. (XXV) čís. 11.

16. *Líc*: Ve vroubkovaném obvodku osoba v řasnatém šatě s vévodskou korunou na hlavě sedí zpříma na ozdobné vyvedeném stolci, v pravici třímá meč o rameno vzepřený, levici opírá o štít bodcem opatřený; u nohou koberec; opis zevnitř:

+ DVX . VVLADIZLAVS

Rub: Ve vroubkovaném obvodku stojí dvé postav zpříma; kolem hlavy každé je prostá záře, postava v pravo, v šatu kněžském se suknicí bohatě ozdobenou, drží v pravici berlu, levicí pak přidržuje

oděv svrchní; osoba druhá, v krátké, taktéž ozdobné suknici, brnění a řasnatém plášti, drží v pravici dlouhé kopí, levici pak o štít ve středu velkou tečkou ozdobený opírá. Opis zevnitř:

✠ . S VVENCELAVS . E . ADALBETVS

měří: 18 mm., váží: 60, 63, 65, 66, 70, 75, 78, 83 cgr. Kusů: 59. Dohromady 4237 cgr.

Denar tento, až dosud toliko v jednom exempláři ve sbírce p. E. Mikše známý a dle tohoto též v P. V. (XXV) č. 13. vyobrazený, v nálezu tomto byl 59 kusy zastoupen; celé uspořádání a kresba jakož i provedení jsou tak jemňounké, ano umělecky provedené, že mezi denary doby té rovných není.

Pozoruhodné jsou též na denarech těch v opisech použité důmyslné zkratky A' = AV, a E místo ET.

Odchylky shledány v kresbě hlavně *rubu*, a sice v tom, že berla svatého Vojtěcha někde toliko pod obvodek, jinde přes tento dosahuje. V nápisech pak shledány odchylky, jak následuje:

Rub: Opis zevnitř:

✠ S . VVENCEZLA'S E ADALBERTVS·

váží: 75, 73 cgr. Kusy: 2.

Rub: Opis zevnitř:

✠ . S . VVENCLDEZLA'S . E ALBERTVS

váží: 76 cgr. Kus: 1.

Rub: Opis zevnitř:

✠ · VVENCEZLAVS . E . ADALERTVS

váží: 72, 71 cgr. Kusy: 2.

17. *Líc*: Ve vroubkov. obvodku obrněné poprsí ke straně levé, obličej však hledí více v před, na hlavě má korunu vévodskou, v pravici třímá trojdílný praporec, levicí pak kryje velký štít se silným bodcem; opis zevnitř:

✠ DVX . VVLADIZLAVS

Rub: V obvodku vroubkovaném dva proti sobě obrácení andělé s velkými křídly pozdvihují postavu zpříma v řasnatém oděvu; opis zevnitř:

✠ S VENCEZLA'S . E . ADALBETVS

měří: 19 mm., váží: 75 cgr. Kus: 1. Vyobrazen: P. T. XXIV. č. 38.

18. *Líc*: V obvodku perlovitém osoba na stolci sedící zpříma, v šatě řasnatém, nohy o koberec neb podušku opírajíc, drží na klíně pádný meč napříč položený, vedle osoby této stojí dvě jiné, z nichž ona na pravé straně dlouhé kopí, ona na levo štít drží. Opis zevnitř:

✠ DVX . VVLADISLAVS .

Rub: V perlovitém obvodku poprsí v řasnatém, na rameni spjatém plášti zvedá obě ruce do výše; v pravici pozdvižené drží krátký třídílný praporec, v levici pak klas; opis zevnitř:

✠ SCS . VVENCEZLAVS .

měří: $15^1/_2$ až 17 mm., váží: 62 až 75 cgr. Kusů: 31.

Odchylka: Vše jako dříve, toliko poprsí v rubu drží v pozdvižené levici předmět malému strometku podobný. Opisy jak dříve. Měří: $16^1/_2$ mm. váží: 59—75 cgr., dohromady 1754 cgr. Kusů: 25.

Denarky tohoto kolku objevily se poprvé v nálezu Mokropeském (dosud nepopsaném) r. 1875, kde četně byly zastoupeny. V nálezu Senickém byly denary tyto nejšpatněji zachovány, silně okysličeny a rezem rozežrány, tak že mezi zlomky nejčetnější počet tvořily.

19. *Líc*: V obvodku vroubkov. poprsí obrněné pěkně provedené, k pravé straně obrácené, s vlasy kučeravými, drží v pravici přes rameno pádný meč, jehož jílec dole hruškou končí, čepel pak tečkami ozdobena jest. Opis zevnitř:

✠ DVX . VVLADISLAVS

Rub: V obvodku vroubkovaném osoba zpříma v celé postavě sedí na oblouku, v pravici drží meč vztyčený, levici pak opírá o štít, v prostředku bodcem opatřený a tečkovitými okrasami vroubený; opis zevnitř:

✠ SCS . VVENCEZLAVS

Kraj po líci i rubu vroubený. Měří: 16 mm., jiný 17 mm.; váží: 76, 95, 96, 70, 91, 85, 95, 83, 82, 68 cgr. Dohromady: 1315 cgr. Denar ten dosud znám nebyl. Kusů: 16.

Co jemnosti zrna se týká, přepáleny zlomky nálezu toho a učiněna zkouška, jejíž výsledek *655 tisícin*. Nález tento v součástkách svých nejvíce se podobal onomu v roce 1877 blíže Němčic vykopanému, který tehda, bohužel, důkladněji prozkoumán nebyl a též až asi na 20 kousků úplně zmizel, tak že ani zjistiti se nedá počet denarků v nálezu tom objevených.

Nález ten popsal pan prof. J. Smolík dle pěti exemplarů z nálezu toho do Musea se dostavších v Památkách ročník 1879 díl XI. sešit 3. a vyobrazil na přiložené tamže tabulce V. Dále pak nálezu roku 1885 blíže Mokropes učiněnému (dosud neuveřejněnému), kterýž toliko tři kolky obsahoval, jež v tomto nálezu Senickém vesměs zastoupeny byly, a sice jsou to denary Vladislava I. typ. 12., 14. a 18. Typy 12. a 14. nalézaly se též v nálezu Čáslavském (v květnu r. 1878) p. prof. Smolíkem v Památkách důkladně popsaném, ale v počtu velmi skrovném (vyobr. P. T. V. č. 7. a č. 9.).

Co se doby zakopání pokladu toho týká, tu kladu tuto do času, kdy Bořivoji II. bratrem Vladislavem trůn postoupen byl, načež oba Čechy společně vládli a sice tento Čechy severovýchodními, onen jihozápadem, tedy do let 1118—$^{10}/_{8}$1120, proč, — to objasnil p. prof. Smolík již v ročníku 1879, a nebylo by tedy místné zde již známé opakovati.

Uzavíraje tento popis nálezu Senického dovídám se o nalezišti samém ještě následovní: sdělujeť mně p. učitel Jan Zedník v Senicích: „V místě, kde nález byl učiněn, někteří kopali, a našlo se množství starých hrnců, bezpochyby pohanských(?) popelnic, z nichž však žádná nezůstala celá; sám když jsem jámu ohledal mimo množství kostí a střepů nalezl jsem kamenný šíp. Dělník, který kopal, nalezl veliký hliněný přeslen a nástroj kamenný hladce obroušený; obé prý darováno bylo našemu Museu. Není pochybnosti, že kopáním na mnoho předmětů by se přišlo.“

Zprávy a drobnosti.

[illegible]logický Sbor Musea král. Českého. [illegible]ely rok neudál žádný důležitější nález [illegible]torické, byly nicméně v každé schůzi před- [illegible]starožitnosti z dob dávných i věku středního, [illegible]ty se zavedl případný rozhovor. Kromě věcí [illegible]ých zaslal pan Václav Schmidt, úředník při [illegible] ve Zvolenévsi, celou sbírku rozmanitých, nej- [illegible] kusých předmětů z dob minulých, záležejí- [illegible]onách z popelnic a p., v starých kachlech práce [illegible], jak to vše vykopáno bylo „na Bechlíně“ [illegible]. Rovněž p. Otak. Červinka předložil sbírku [illegible]nádob hrobových, předměty kostěné i kamenné [illegible] Kropáčovy Vrutice, a připojil k tomu pře- [illegible]pku, na níž vyznačena jsou veškerá naleziště [illegible] okolí. Poněvadž se na tato uhodilo obyčejně [illegible]hodou a soustavně snad žádné z nich prozkou- [illegible]lo, jest dotyčná mapka pro budoucnost velice [illegible] průvodčím. Dokud se týče jiných artefaktů [illegible]ovaných, vypisují se takto:

I. Z doby předhistorické.

Předměty kamenné. Malý mlat vrtaný, u Prusi- [illegible] Holešova na Moravě nalezený — od pana Jul. [illegible] tamtéž; velký mlat vrtaný a jiný v otvoru přera- [illegible] z hrobu vykopané na poli „Světec“ řečeném [illegible] (okres Smíchovský) — od p. Františka Párise [illegible]; mlat z okolí Domažlického — od p. prof. Strera [illegible]ažlicích; dvě dlátka, z nichž jedno vydobyté „na Vej- [illegible] u Citova a druhé (menší) v Podobčí u Dolních Beř- [illegible] — od pana Milana Vaetera, správce školy v Křiveni- [illegible] pak pěkná sekérka nalezená u vsi Mohelnice nad [illegible]ou — od p. učitele Sedláčka.

b) *Kostěné* šídlo, vyhrabané u Holubic s hořejšími [illegible] kamennými od p. Fr. Párise.

c) *Předměty hliněné.* Na předním místě uvésti sluší [illegible]lnici z mohyly Chrastavické na Domažlicku, neobyčej- [illegible] rozměrů, držící totiž 88 cm. zvýší a 1·5 m. v objemu. [illegible]tala se do Musea ještě s dvěma menšími, a třeba v mo- [illegible]le samé neodolala tlaku těžké klenby kamenné, byla pp. [illegible]lezci, totiž p. Maškou, akadem. malířem v Domažlicích, [illegible] Ondřej. Švejnarem, učitelem v Luženicích, p. Haningrem, [illegible]itelem v Milavčích (kteří spolu s několika pp. studujícími [illegible] okolí mohylu tu rozebrali) znova slepena a sádrou uvnitř [illegible]tužena. Obsah její byl nad míru skrovný, totiž mimo popel [illegible] nedopálené kůstky těla lidského shledán v ní bronzový hrot od kopí, dva bronz. nožíky, bronz. kroužek a dva kameny na tření. — Pan prof. Dr. Josef Píč prozkoumal 4 hroby se spálenými těly u Sovenic nedaleko Mnichova Hradiště a daroval z nich celý obsah: 3 popelnice a 6 šálků mimo střepiny. — Dále zaslal velkou porouchanou nádobu s puklicí — p. Fr. Živnůstka, starosta v Kozovazích u Mochova; porouchanou nádobku, ryhami ozdobenou z hrobu u Holubic — p. Fr. Páris; hrobovou nádobku od Svémyslic — studující p. V. Peyr, a závaží tkalcovské s přeslenem, vydobyté z předhistorických bydlišť u Radimi nedaleko Peček (na dráze) — p. J. Vaněk, ředitel v Radimi.

d) *Předměty bronzové.* Kromě uvedených milodarů mohyly Chrastavické darován zachovalý mečík s řapem, 53 cm. dlouhý, vyoraný „na náhonu“ v Chlebích u Nymburka — od p. Fr. Urbánka, statkáře v Chlebích; kusy předmětů z hromadného nálezu na Stráži u Radětic na Příbramsku (jež popsány a vyobrazeny jsou v předešlém sešitě těchto listů) předložil p. Hušpauer; část nálezu daroval p. Václ. Pokorný, c. k. horní správce v Březových Horách.

e) *Lebky lidské.* Lebku vykopanou z hrobu u Bobnic blíž Nymburka daroval p. V. Brzák, statkář v Bobnicích, a dvě lebky z pohřebiště Libšického (viz „Památky“ XIII. díl str. 381.) p. A. Stefany, obchodník v Libšicích.

II. Z doby historické.

a) *Předměty kovové.* Železná halapartna a hrot od kopí z dvou starožitných tvrzišť bývalého panství Jilmanského na západním břehu Bošického rybníka — od pana J. Felcmanna, ředitele cukrovaru v Bošicích; železná ostruha stříbrem plátovaná (spolu s korálem z jakés hmoty dílem už vydrolené), nalezená u Dolínku (okr. Karlín) — od pana Panýrka, ředitele tamtéž; železná ostruha z lesa u Dymokur — od p. V. Brzáka v Bobnicích; veliký železný meč s písmeny J. P. — od p. Alfreda Seiferta, malíře v Mnichově; železná sekera s topůrkem z hrobu na Havraňsku — od p. Fr. Urbánka v Chlebích; plítka, vykopaná v Ličně u Rychnova — od p. prof. Truhláře; destička s vypuklými postavami svatých a cyrillským nápisem — od p. Marka Freunda, učitele v Praze; cínové víko od cechovního poháru a pamětní křížek jubilea Kostnického z r. 1869 — od p. Fr. Párise; kartáčová koule z bojiště u Křečhoře blíž Kolína — od p. Náblíka; kování od „svobodnické“ hole — od p. J. J. Kárasa, obchodníka v Jimramově na Moravě.

b) *Předměty hliněné a skleněné.* Rozličné nádoby kusé, vykopané u sv. Jakuba na Starém m. v Praze — od p. J. Novotného; necelý kachel s vypouklou ozdobou ze Štvanice v Praze — od p. F. Párise; 3 porouchané kachlíky od Bošic — od p. J. Felcmanna tamtéž; veliká číše skleněná z r. 1697 se znakem hrabat z Bubna — od pana Vincence hr. z Bubna a Litic; starší skleněná láhvička na šňupavý tabák se zátkou v kosti vyřezávanou — od pana Papáčka.

c) *Malby.* Vzácný aquarell starobylé kašny v Kutné Hoře od J. Jasn. Jana II. panujícího knížete z Liechtensteina. — Dva minuat. obrázky na perleti v barvách uměle provedené — od p. Hofmeistra, c. k. kontrolora při puncovním úřadě v Praze.

d) *Rytiny* a *fotografie.* 19 rytin in folio — od pana V. Hofmeistra; fotografie staré křtitelnice Pernštýnské v Pardubicích — od pana V. Diviše-Čisteckého z Šerlinků tamtéž; 2 fotogr. tabulky denarů — od p. E. Fialy v Praze.

e) *Pečeti.* Stará pečeť: Sigillum scabinorum in Hostimicensis (!) — od p. prof. Ant. Truhláře v Praze; visutá pečeť v kovové krabici císařovny Marie Teresie — od pana Ferd. Stockého v Praze; 3 otisky pečetí města Poděbrad — od p. J. Hellicha, lékárníka tamtéž; otisk pečeti Dobřanské z r. 1632 a cechu sladovnického — od pana J. Heraina, inženýra v Praze.

*

f) *Varia*. Znak v plechu vyražený arcibiskupa Antonína Petra Přichovského (1793—[illegible]) v Jednotnicích nalezený — od pana prof. F. X. Prusíka v Praze. Marmurská soška dřevěná a jiná soška bronzová — od slečny Karoliny Valzové na Smíchově; kožený pas [illegible] zámky vyšívaný a malá kožená starší brašnička — od p. Ant. Schierla v Mnichově; par pravých kožených [illegible] střevců — od slečny Josefy Taibergové v Strakonicích; karlovový sáček s vyobrazením pomníku na paměť [illegible] vání ruské říše z r. 1862. — Zakončení byla věnována platky z r. 1580.

III. Mince

O denarech z nálezu Rakovského na Moravě [illegible] popis a vyobrazení nálezu se v letošních listech dne XIII. čís. 7. a 8. mimo zprávu tamtéž na str. 8[illegible] [illegible] ti následující *opravu*: Jak tam připomenuto, byla [illegible] akvických denarů Museu darováno od p. L. Masaryka, [illegible] narníka v Praze. Ukázalo se však během roku, že ony denary p. L. Masarykovi nenáležely, nýbrž — jakož i tento [illegible] aje se k tomu, ovšem ze pozdě, s Museem sdělil. — Byly vlastnictvím p. V. Schierla, učitele v Hustopeči na Moravě. K žádosti Museu přenechal pak tomuto p. V. Schierl 7 kusů českých a českomoravských denarů; ostatní mu [illegible] navráceny. — Nové dary na mincích dostaly se Museu [illegible] 3 miseňské grose a jeden hessenský — od pana J. [illegible] obchodníka v Dobřivě; malá mince města Isny z 1527, 2 malé mince m. Noerdlingen (r. 1527), krejcar [illegible] canda II. z r. 1625 a měd. medailka Sokola Vídeňského z r. 1887 — od p. Ant. Rybičky, c. k. vrchního [illegible] [illegible] 2105 Václava II. a trojgroš Sigmunda III. od [illegible] K. v Semicích u Čes. Brodu; 12 denarů z [illegible] u Poděbrad (Borivoje II. a Vladislava I.) [illegible] jeden dosud neznámého rázu) od p. L. [illegible] 6 denarů z téhož nálezu — od p. Al. Vaní v Se[illegible] s polovinou nádobky s vinitou okrasou, v níž [illegible] nacházely: stříbrná medaille Husova — od [illegible] Nerody, spisovatele v Praze, a 2 denary Vrati[illegible] od p. Kamenického, inspektora v Semilech. — [illegible] zlatá mince cís. Valentiniana, nalezená [illegible]

[illegible] obětovným pp. dárcům vysloveny byly zasloužené [illegible]

IV. Dopisy.

[illegible] *J. Napravil*, ředitel, a p. *Václ. Schmidt*, úředník [illegible] Zvolenévsi, sdělili se sborem, že mezi [illegible] Jroubkovicemi (nedaleko Smečna) při ražení [illegible] uhozeno na radové hroby s celými kostrami. [illegible] minulých letech nedaleko od tohoto pohřebiště [illegible] sachty k dobývání kamenného uhlí na [illegible] starožitnosti se přicházelo, nebylo toho valné [illegible] povědomo, ničehož se z nich nezachovalo. [illegible] nových těchto hrobů všímáno si však už více [illegible] z nichž se pp. dopisovatelům do ru[illegible] s osovitým zakončením, a sice buď [illegible] měděných a stříbrem plátovaných. Až [illegible] se v práci pokračovati, nepochybně že [illegible] se uhodí. — Pan *Fr. Leger*, účetní [illegible] dopsal Sboru, že v nedalekém místě [illegible] bronzových pálstavů (jak se zdá, hro[illegible] [illegible] nichž se p. Legerovi podařilo 3 velmi za[illegible] [illegible] kusy získati. Jsou 50, 32 a 30 cm. dlouhé a [illegible] se [illegible] vyobrazením v těchto listech dne XI. [illegible] XIII. z čísla 16. — Pan *František Kvetenský* v Mšenbrosicích oznámil, že na jeho poli v místech [illegible] na střípiny z popelnic se přicházelo (snad na [illegible] pozdě) na se vyhoběti celou popelnici 45 m. [illegible] v objemu c. za 45 cm. v průměru [illegible]

Josef Emolík,
[illegible]

Mohyly Osvračinské. Zabývaje se letos v létě s [illegible] synem i samotnou stavbou zámku Osvračinského a zřízením rozsáhlého parku tamtéž, prozkoumal jsem na příležitosti té i krajinu tamější důkladněji.

Jakmi [illegible] hranic s jedné strany se zámek [illegible] Mlýnovskou odkud Museum naše [illegible] [illegible] bronzový [illegible] druhé strany pak s Krchleby, kdež již několika lety též několik hrobů se odkrylo.

Patrně tedy důkladněji dověděl jsem se od [illegible] [illegible] „Perma“ zvaném, na několika místech [illegible] hromovité vršky se nalézají: ohledav pak místa a [illegible] jsem na onom místě, že vršky ty jsou mohyly.

[illegible] mohyl, jež nalézá se blíže lesní cesty [illegible] od Zyma Horšova, a sice na výši [illegible] a skládá se ze šesti mohyl, z nichž [illegible] jest monumenta. Místo, kde mohyly umístěny, jsou [illegible] a lesem asi 40 let starým porostlé. Mohyly [illegible] na středu jsou již valně snesené, tak že [illegible] prostředku a největší 3 m., ostatní [illegible] m. [illegible] m. [illegible] a 0·50 m.

S [illegible] zápočtu ovšem a mohyly nejvyšší a [illegible] nejvíce asi následující: Z počátku po odstranění [illegible] a vrstvy bylo [illegible] rostoucího byla zem kypá, [illegible] 60 cm. pozorováno: hlouběji však shledán jen velmi tvrdá se spečeným popelem, silně uhlím postoupeným [illegible] tak že kopání pozvolna šla. Se [illegible] tedy namáhavým prokopána mohyla až do roviny terénu, kde se na [illegible] a silně opálenou vrstvu hlny [illegible] vše, však, že kromě několika drobných zbytků kostí nic nebylo nalezeno. Pozoruhodné jest též, že při kopání, vyjma [illegible] křemenů, žádný větší kámen nenalezen.

Nerozmýšlel na to dál jsem prokopati opět malým [illegible] a sice přistoupeno tentokráte k té nejnižší. Zde jevil se pravý opak toho, co u oné vysoké; neb sotva že zakopáno asi na 30 cm., již uhozeno na vrstvu kamenů značné velikosti. Po odvalení pak několika těchto kamenů nalezeno v zemi dosti kypré značné množství střepů, jež dříve aspoň tři nádoby a to značnější velikosti tvořiti musily; nádoby ty zdají se býti z hlíny nepálené a tolikéž uvnitř jedna z nich tuhou potřena. Jedna nádoba musila býti velikosti obzvláště značné, jak dle rozměrů střepů souditi se dá; u nádoby té shledán okraj vroubky opatřený, ostatní však povrch všude jen hladký. Zdá se, že při sázení lesa nádoby ty za své vzaly, ana, jak patrno, zem z mohyl těch odvážena byla. Z milodarů vzdor usilovnému pátrání objeven toliko nepatrný zlomek jehlice.

Druhá skupina mohyl nalézá se dále v lese, od prvé asi patnáct set kroků směrem k Chotiměři vzdálená; skládá se ze čtyř mohyl, kteréž umístěny jsou na mírném svahu v lese asi 80letém. Prvá mohyla tvaru nízké dvojité homole (nejspíše dvojče), jest 11 m. široká a průměrem asi 2·50 m. vysoká, jest již z daleka patrna, ježto je porostlá

bujnou travou, což k ostatní skrovné vegetaci borového lesa patrný kontrast tvoří. Ostatní tři již více snesené a deštěm splavené mohyly jsou umístěny od prvé ve vzdálenosti 25 m. a musily býti dříve též rozsahu dosti značného.

Prozkoumání jich ponecháno na dobu pozdější, možná pak, že zde snad s větším štěstím pracovati se bude a archaeologie naše nějakým novým kusem se obohatí.

O nálezech u Milaveč a Velkých Luženic. Okolí domažlické je velice bohato na pohanská pohřebiště. Pocházejí z doby, kdy mrtvoly byly spalovány a popel jejich do mohyl uschován. Nejblíže Domažlic jsou hroby luženické, pak milavečsko-chrastavické, němčické, zahořanské a nad novým mlýnem. Na několika místech zachovaly se pověsti, že na tom neb onom místě (prý) byla bitva. Hospodář obyčejně, jak mu mohyla byla v cestě při vzdělávání polí, rozkopal ji. Takovým způsobem zmizela u Domažlic četná pohřebiště.

Všecka zmíněná pohřebiště rozkládají se na návrších, obyčejně na nejvyšším bodu celé krajiny. Jsou rozložena na velice mírném svahu návrší, buď úplně k západu neb poněkud k severu.

Největší pohřebiště milavečsko-chrastavické je rozloženo na návrší od strany západní k severní. Je rozděleno ve tři oddělení. Západní je nejrozsáhlejší; napočteno na něm asi 15 mohyl, větších i menších. Nejvyšší má výšku přes 2 m. 50 cm. a průměr obnáší asi 15 m. Tato je zároveň nejvyšší ve všech třech odděleních. V druhém oddílu jsou 4 mohyly a na severním asi 12.

V čase prázdnin navrhl jsem pp. učitelům a studentům, chtěli-li by se dáti do kopání mohyl. Návrh byl přijat a hned druhého dne dali jsme se do práce. Počali jsme kopati na největší, o které jsem se svrchu zmínil. Tato byla kopána již v roce 1879., avšak jáma, která byla vykopána, nesvědčila nikterak o důkladném jejím prokopání. Po tříhodinné práci však shledali jsme, že nepřijdeme k cíli, poněvadž se nám neobjevila určitá vrstva složeného kamene; kopali jsme asi 1 m. do hloubky a tu naleznuvše železný hřeb, málo zrezavělý, odešli jsme k jiné mohyle. Dalo se dle nalezeného hřebu snadno souditi, že mohyla byla již dříve dosti hluboko kopána, při čemž zapomenut tam onen hřeb. (Byl nejspíše z bran, z polního přístroje.)

Vyhlédli jsme si tedy mohylu menší, 1 m. 32 cm. vysokou, průměrem 8 m., hned z počátku narazili jsme na klenbě. Prvý den odkopáno dvoje klenutí, pod nímž nalezeny dvě popelnice menší. Tyto byly spadlou klenbou tak rozdrceny, že nemohlo se při nejlepší vůli z nich více za-

Průřez mohyly u Milaveč r. 1887 prokopané.

1. velká popelnice; 2. malá nádobka; 3. sesypané kamení; 4. hlína, popel a uhlí v jámě pro popelnici vykopané; 5. střepy, kterými byla veliká popelnice obložena; 6. dutiny ve velké popelnici nezasypané; 7. první klenba; 8. nádobky nad první klenbou; 9. vrstva země; 10. druhá klenba; 11. na klenbu položené kameny; 12. třetí klenba.

chovati než větší střepy. U prvé byl okraj čtyřmi vtlačenými pásky ozdoben, u druhé nenalezeno ozdoby žádné. Poslednější byla barvy červené, více cihlové, drsné, první byla pěkně černě hlazená.

Druhého dne kopal jsem na témž místě dále do hloubky. Po chvíli objeveno nové klenutí, tedy již třetí. Pod tímto, přišlo se opět na střepy, ale velice silné a větší. Zprvu myslil jsem, že jsou to 3 neb 4 popelnice sestavené v kruh; ale při dalším kopání překvapeni jsme byli tím, že všecky střepy pocházejí z jedné velké popelnice. Odkopána tedy pozorně země a kamení i podařilo se z nalezených střepů slepiti celou nádobu.

Tato popelnice je výšky 88 cm., průměr tentýž, tedy v objemu ku 3 m. Vsazena byla do jámy, tak že hrdlo její bylo v rovině se zemí. Byla obložena střepy z nádob podobných mísám. Ostatní zasypáno bylo popelem a uhlím, v němž nalezeny různé malé bronzové předměty a malé kůstky. Uvnitř popelnice byla na dně jiná menší nádobka, v které nalezeny dva broušené kameny, bronzový hrot, malá deštička bronzová, nejspíše zbytek jehlice a více jiných malých kousků bronzu. Pod velkou popelnicí byla však již pravidelná vrstva země, tak že ustalo se v dalším kopání.

Druhého téhodne kopáno na pohřebišti u Velkých Luženic, kde nachází se asi 25 mohyl. Zde však práce se valné nedařila. Kopáno do velké hloubky a šířky, při čemž nalezeny pouze dvě malé popelnice pod zcela zachovalým klenutím, jehož půdorys byl eliptický. Vykopána pak ještě jedna mohyla, kdež nalezeny opět jen dvě malé popelnice; větší je přímočarně ornamentována, kterou podařilo se aspoň poněkud slepiti, a druhá byla na způsob malé mističky s malým ouškem.

Bylo by zajisté záhodno, aby tamní obce nedovolovaly dobývati kámen z mohyl, neboť tím ničí se tak drahocenné památky národní naší minulosti.

Další zpráva o mohylách u Domažlic. Jest čtenářům „Archaeolog. Památek“ z rozdílných míst dosti známo, že severní část okolí Domažlického jest velice zajímava bohatstvím rozmanitých drahocenností starožitných, jež uloženy jsou v četných hrobech pohanských, starodávnými obyvateli zde milým zemřelým nametaných. Počet takových mohyl jest veliký, a přece ještě přichází se na nové skupiny nejen v lesích tajené, nýbrž i v otevřených polích. Obzvláště v lesích Chrastavských a Milavečských jest půda jimi mnohonásobně rozvlněna, však vyskytují se též v lesích Přívozeckých a na polích Lštínských i Třebnických.

Povzbuzen nálezem bronzového vozíku a meče, kteréž jsem společně s panem učitelem Zahořikem Česk. Museu zaslati mohl, odhodlal jsem se v prázdných chvílích tu a tam v práci pokračovati.

V celku po zmíněném nálezu kopal jsem ještě na třech místech v letech 1883—1885., a sice nejprve v lese Chrastavském od Milaveč směrem západním tam, kde vede pěšina přes paseku do Třebnic. Od této cesty asi sto kroků poněkud směrem severovýchodním jedna z mohyl zdála se mi ze všech okolních nejvyšší, totiž asi 1 m., v průměru byla asi 5 m. Nejprve odkopali jsme svrchní zemi a kopali pak do kola do 1 m. hloubky. Když jsme vrchní zemi odklidili, objevil se kolem věnec kamenných balvanů, v jehož nitru neshledali jsme ničeho pozoruhodného mimo uhlí silně popelem promíchané. Kamení bylo žárem místy silně pokryto lesklou látkou, což svědčí, že plamen a žár byl mocný. Toto vše jakož i částečky rozmělněných kostí ukazují, že na místě tom buď mrtvola na hranici byla spálena aneb pohřební oběť učiněna. Mohyla mohla býti kdysi značné výšky, snad do 3 metrů, deštěm však a živelní silou větší část půdy se sesula.

Bylo mi vyprávěno, že u vesničky Němčic, půl hodiny za Třebnicemi na cestě ku Meclovům taktéž se nalézají mohyly. Vydal jsem se tam a prohledl místo to. Jest tam u této vesnice mohyl mnoho, možná že jich bude do 30, a sice nad vesnicí směrem východním, tak že poslední nalézají se na poli Hánově. Vzav si dovolení, kopal jsem. Mohyla právě poslední byla asi 3·5 m. vysoká a na patě v průměru 10 m., tvaru homolovitého, jen temeno trochu sesuté na boky. Udělal jsem průkop od východu k západu. Když jsme asi 0·5 m. písčité půdy odklidili, narazili jsme na kámen. Dal jsem tedy z obou stran proti sobě a zase křížem od vrchu prsť odklízeti. Při další této práci shledali jsme, že střed jest propadlý, a proto bylo třeba zase z obou stran začíti. Odstranivše podle možnosti zemi a kamení, nalezli jsme uprostřed pod velikým kamenem ploským rozbitou popelnici, v níž ležela malá nádobka na způsob okřínu. Popelnici jsem slepil až na několik kousků cele. Jest 20·5 cm. vysoká, nahoře 58·6 cm. v objemu, v středním vydutí 74·35 cm., ve dně 32·1 cm. Zhotovena jest na kole z hlíny a tuhou potažena. Má 4 řady ryh: třikrát 18 čar od dola vzhůru a jednou 15 čar. Úška má 2, z nichž jedno větší a druhé menší. Okřínek jest 3·9 cm. vysoký, 9·5 cm. v průměru a zhotoven jest z jemné, bělejší hlíny. Vedle popelnice v bílé hlíně leželo asi 40 hranolků bronzových s hřebíčkem, které však rzí tak byly porušeny, že jen několik jich zůstalo neporušených, ostatní se rozpadly. Popelnice stála sama na obrovském balvanu, který byl přes 2 m. dlouhý a 1 m. široký. Kromě toho nalezen byl ještě bodec z jehlice bronzové, a sice při západním vchodu.

Bezpochyby byla mrtvola v společném žárovišti spálena, popel do nádoby vložen a ta s některými bronzovými věcmi na onen obrovský balvan postavena. Pak byly upevněny kolem veliké kameny a dutina s popelnicí přikryta ploským kamenem a kamení kolkolem přiložené navezenou zemí přikryto. Máť pole půdu písčitou, hubenou, ale na mohyle shledáváme dobrou jilovitou zemi, zcela od oné na poli se různící. Při této mohyle lítoval jsem, že mi nebylo více prostředků po ruce. Jsem jist, že by se bylo ještě něco zevrubnějšího poznalo, kdyby vyházená země a kámen nebyly dalšímu kopání bránily. Při příležitosti se k ní ještě vrátím.

Na to kopali jsme v jiné skupině, v „hájích“ pana hraběte Františka Dohalského, kterýž s uznání hodnou ochotou neobmezené dovolení dal ku hledání a kopání na pozemcích jemu příslušných na kterémkoliv místě a beze vší náhrady. Háje tyto leží ve vzdálenosti asi půl hodiny východně od Milaveč. Jest zde znamenité množství mohyl v skupinách větších i menších, v lese i na poli. Na tomto místě kopal r. 1884. též pan učitel Lštínský, Ant. Melzer, s některými studenty a nalezli některé malé drobotiny bronzové, které se rozpadly, jak se jich dotkli. Také části popelnice rozbité tam nalezeny. S menším ještě výsledkem potkal jsem se při vlastní práci. Vybrali jsme mohylu na pohled největší. Při kopání nastoupily hned při počátku veliké obtíže; neboť pod svrchní zemí seřaděny byly do kužele mohutné balvany, mezi nimiž tu a tam země byla promíchána popelem, uhlím a kostičkami. Po odstranění všech spočíval na dně převeliký balvan, pod nímž ležely kosti ještě na prst dlouhé a jiné opět rozdrobené, ano

i v prášek rozmačkané. Kopali jsme ještě ve třech, ale neshledali jsme zase ničeho; v těchto nenalezli jsme žádných kamenů.

Loni na podzim oral výměnkář Tomáš Vaněk z Milaveč z č. 79. na poli v honu „u kapličky". Táž jest při cestě, kudy se jde z Milaveč do Františkova, a zasvěcena jest nejsv. Trojici. Zmíněné pole jest asi třetí od kapličky, a sice po levé straně cesty. Při orání narazil pluhem na kámen. Chopiv se tedy motyky a lopaty, jal se pracovati, při čemž přišel na pískovcový kámen, jehož povrch byl přihlazen. Pod kamenem nalezl kus křemene v mastné hlíně; týž jest dobře hlazen, vybíhá do špičky a kde jest nejsilnější, jest přeražen. Odstraniv kámen přišel na popelnici z hrubé hlíny asi na 1 cm. silných stěn, ale byla kamenem tím rozmačkána. Okraj její poněkud byl ozdoben důlky vedle sebe v řadě vtlačenými. Také byla ještě menší jemnější nějaká nádoba při ní též rozbitá a něco různých střepin. Kromě toho nalezena ještě dvě závaží hliněná. Obě jsou z hlíny a tuhy dobře pálena a dírkou při užší části opatřena. Ostatně při dalším kopání nebylo lze nic určitějšího pátrati. Mohyly tu jistě nebylo; neboť kolem nic tomu nenasvědčuje. Snad byla prostě mrtvola spálena, do popelnice popel uložen, tato s dary do vykopané jámy vstavena, kamenem oním příklopena a na to zemí zarovnána.

Při příležitosti a v prázdné chvíli dáme se do práce poznovu. *Fr. Lang.*

Mohyly v lese Škanivě na Domažlicku. Východně od Domažlic a na sever od Nové Kdýně mezi Sedlcem a Oprechticemi prostírá se borový les, zvaný Škaniva. Lid okolní báji o něm, že jest to místo nějakého propadlého města. Ve skutečnosti byla tam někde ves Škaňov, která ku konci 16. stol. v písemných památkách označuje se již pustou. Les ten jest částečně a to hlavně ve své západní straně pokryt mohylami. Napočítali jsme jich asi 63; pohřebiště to však dosahovalo daleko přes část svou, nyní lesem pokrytou, zaujímajíc také vedle ležící zoraná již pole a bylo snad z větší části položeno mimo lec na těchto polích. Dá se to souditi z toho, že lidé na polích těch při orání ještě dnes nalézají všeliké kulaté věci bronzové, dle vlastních slov „knoflíky a víčka od sklenic".

V předešlém roce 1885 sestavila se ku přímluvě pana Matěje Taura, hostinského v Nové Kdýni, společnost několika přátel starožitností, mezi jinými též pp. okres. soudce Čamný, P. Diviš a j. za příčinou otevření některých mohyl, k čemuž nám bylo s velikou laskavostí p. Schwettrem, ředitelem Trhanovského panství, dovolení uděleno. Počali jsme již hodně na podzim s třemi nádenníky kopati a pracovalo se 14 dní za stálého dohledu p. M. Taura, který byl zvlášť pro tu věc zanícen. Poněvadž se společnost velkou částí za povoláním rozešla, uznávám za svou povinnost přece některé zprávy podati, byť něco pozdní; časem snad se opět seskupíme ku pokračování v započatém díle, týkajícím se krajiny v dějinách zajisté velice důležité a významné. Z mohyl v lese rozložených jest již mnoho poškozeno tím, že z nich okolní rolníci kámen ku stavbám brali, ale také časem se mohyly samy sesuly, tak že některé pouze ve tvaru mírných kulatých vyvýšenin se zvedají.

Pokusili jsme se o otevření tří mohyl ve Škanivě, jedné velké a dvou malých. Ona byla jedna z nejzachovalejších a měla v průměru 22 metrů a 4 m. hloubky, tyto pouze asi 2 m. v průměru. Při všech přišli jsme nejprve na obyčejnou zemi, která se ve Škanivě nalézá; doleji bylo k ní přimíšeno něco dřevěného uhlí. Uprostřed byl velmi pevně složený kámen do kužele. Kámen ten byl patrně snešen z rozličných míst; neboť byl rozličného druhu, který se v těchto místech a v celé Škanivě a nejbližším její okolí nenalézá. Poznali jsme i kámen křemenný z Radonic.

V první námi otevřené mohyle našli jsme hned na povrchu střepy hliněné nádoby, jež se nalézaly na kamenném kuželi zevně; kužel složen z pevně spojených kamenů a spočíval na utlučené zemi.

V druhé menší mohyle vybrali jsme pouze střepy misky asi 30 cm. v průměru, kterých jsme však sestaviti nemohli.

V třetí nalezli jsme střípky, jimiž bylo lze jako grafitem psáti. Byla asi půl metru hluboko a ty sestavivše obdrželi jsme mísku. Nad kamenným kuželem našli jsme na východní jeho straně tři nádoby. Velmi plochou mísku as 20 cm. v průměru, pak dvě nádoby tvaru polévkové mísy, jedna asi na 2 litry, druhá ve velkosti 3 litrů. Všechny byly hliněné. Ouška (u všech na každé straně) u první byla jen na způsob pupínků, u druhé měla ouška otvory, co by tlustší nit prošla, při třetí měla tvar uch našich džbánů, avšak velikost pouze 4 cm. Nádoby ty byly s okrasami; při vykopání měkké na vzduchu a slunci ztvrdly.

Také jsme v témž lese přišli na jámu as metr hlubokou, na půl metru zasypanou obyčejnou zemí. Pod touto nasypána byla 5—6 cm. tlustá vrstva popele. Jáma sama měla v průměru dva metry. Nebylo to žároviště?

Dr. *Josef Bozděch.*

Hadačky. Je vůbec známo, že v 16. století k hadačkám utíkali se častokráte lidé, jimž věci pokradl zloděj. Farář sv. Štěpána Jan Aupický dí ve své knize r. 1571.: „Mnohej na zprávu hadačky nařkne někdy i nevinného, z toho bude míti druhou starost, když nářku nemůž prokázati" — rozuměj u soudu. *Z. W.*

Literatura.

Fontes rerum Bohemicarum — Prameny dějin českých. Díl IV.: Kronika Zbraslavská. — Výpisy z rozličných kronik s několika zápisy zbraslavskými. — Kronika Františka Pražského. — Kronika Beneše Krabice z Weitmile. K vydání upravil Josef Emler. V Praze 1884.

Převeliká důležitost publikace této i v celku i jednotlivostech jest nám neodolatelným podnětem, bychom i nyní ještě pozornost všech přátel minulosti české důtklivě k ní obrátili. Otvírajíť se tu neocenitelná zřídla pro dějiny posledních roků věku třináctého a celého téměř století následujícího, i zároveň poskytuje se ukázka, jakého stupně u nás dosáhla kritika dějezpytná. Látka zajisté historická, jež v objemném dílu tomto nám se podává, již také jinde s péčí a bedlivostí nevšední byla uveřejněna; tak zejména kronika Petra Žitavského a Františkova nejnověji Loserthem, Beneš z Veitmile Pelcíem a Dobrovským: nicméně vydání přítomné nade všecky ostatní předčí, a to jak úplností a správností kritickou, tak rovněž hojností podrobných zpráv úvodních o životě a poměrech každého spisovatele, i o rázu, ceně a stavu práce jeho. Za příklad úplnosti a vzácné svědomitosti uvésti možno kroniku Františkovu; starší vydání jsou dílem kusá, dílem vadná, a nové Loserthovo z r. 1875, jsouc ku praktické potřebě jen jako dodatek neb variant k textu kroniky Zbraslavské přičiněno, nepodává díla spisovatelova ve vlastní a původní způsobě, což ovšem s přísným stanoviskem kritickým nijak se nesrovnává. Podobně kritika textu všude jest provedena v míře daleko rozsáhlejší nežli stalo se jinde; příkladem býti může kronika Zbraslavská, jakož i dodatky, obyčejně k ní připojované, kdež netoliko všechny známé rukopisy bedlivě srovnány, nýbrž i nové objeveny a zdárně upotřebeny. Co se konečně jednotlivých úvodů týče, dlužno vyznati veskrz, že jsou skutečným obohacením dosavadních vědomostí jak biografických, tak literárních; sem náležejí přede vším hojné zprávy o Benešl z Veitmile, tuto

z veliké části poprvé na světlo vynesené a rovněž mnohé dodatky o Petru Žitavském, vydavatelem až příliš skromně za nepatrnosti pokládané; neníť to věru nejmenší zásluha i tam nalézti něco nového, kdež od jiných hojně a pilně již dříve bylo zkoumáno. Vůbec nepochybíme, nazveme-li přítomné vydání vzorným, ježto i nejpřísnějším požadavkům kritickým vyhovuje a každé podobné publikaci jinozemské směle po bok stavěti se může. —*ř.*

O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína příjmím Pulkavy, zvláště pak o rukopise krakovském. Sepsal Josef Müller. 8°. Str. 26.

Známy jsou snahy císaře Karla IV., aby se spořídilo sestavení dějepisu českého od nejstarší doby až na jeho dny. Po pokuse dosti nezdařilém, jenž v příčině té učiněn byl od slavného cestovatele, později biskupa Bisignanského Jana z Marignoly, podniknuta podobná práce v posledních letech života Karlova patrně za spolupůsobení císařova se štěstím lepším, která nyní známa jest obecně pod jménem kroniky Pulkavovy. Byla to jaksi příruční kniha dějepisu českého, sestavená dle tehdejšího způsobu na základě pomůcek Pulkavovi přístupných dosti svědomitě, již původce její a po něm i jiní dle těchto pomůcek, jak po ruce byly, i zdokonaliti se snažili, čímž rozličné recense, dle novějšího způsobu řekli bychom opravená a rozmnožená vydání, práce této vznikly. Ve spisku, jehož název jsme výše položili, shrnul pan Müller stručně vše, co jednak o spisovateli, jednak rukopisech a vydáních jejich posud bylo v rozličných pracích roztroušeně podáno a z vlastního badání připojil obšírnější popis českého rukopisu Pulkavy nyní v krakovské knihovně universitní chovaného. Pan Müller jedná v práci své nejdříve o osobě tak zvaného Pulkavy, potom o rukopisech recense první, jichž vyčítá šest, a které jsou vůbec jazykem latinským psány — my bychom nyní mohli jmenovati ještě sedmý v universitě vratislavské chovaný — dále obrací se k vyčtení rukopisů recense druhé, a sice i s kronikou Mikuláše Minority čtyř latinských, pak čtrnácti českých a tří německých. Z toho poznati možno, jak oblíbeno bylo čtení kroniky té v Čechách. Po tomto vyčtení rukopisů podává pan Müller podrobný popis velikého a skvostného českého rukopisu Pulkavovy kroniky v knihovně university Krakovské, k němuž připojuje zprávu, již o témže rukopise p. Josef Jireček r. 1859 uveřejnil v „Památkách archaeologických". Zvláštní cenu dodávají práci p. Müllerově snímky dva, jeden latinského (nejstaršího to) rukopisu Pulkavovy kroniky někdy v Pulavě nyní také v Krakově chovaného, a druhý českého často zmíněného rukopisu univ. knihovny krakovské. *Elr.*

Neuwirth J., Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden. Prag J. Calve 1888 8°.

S tímto titulem vyšel v polovici ledna t. r. objemný spis, v němž auktor daleko obšírněji nežli jeho předchůdci líčí vývoj umění v Čechách. Používaje pilně pramenů literarních a odborných pojednání (tentokráte i českých) vypisuje jednotlivá období a slohový život umění dobře a okrouhle. Zatím při zběžném prolistování spisu dvě věci se staví v popředí: Zdá se nám podivno, končiti historii českého umění smrtí Václava III., kdy přece nekončí slohově žádné období, kdy naopak gotika byla v plném rozvoji. Pak závěrečná úvaha zní jako konec důkazu, že veškeré umění v Čechách se vším všudy náleží jen a pouze v říši umění německého, důkazu, který ostatně auktor snaží se po celou svoji knihu vésti.

Prozatím toto ohlášení o spise, ku kterému bohdá obšírněji se vrátíme.

Pravidla o cenách professora Kotljarevského. Při císařské Akademii nauk v Petrohradě založeny dle Nejvyššího schválení odměny na jméno *Kotljarevského* z prostředků věnovaných vdovou po zvěčnělém professoru, a sice na základě následujících ustanovení, potvrzených p. ministrem dne $\frac{15.}{27.}$ listopadu 1883:

1. Dle Nejvyššího schválení, daného dne $\frac{17.}{29.}$ března r. 1883, zakládají se při císařské akademii nauk odměny na jméno *Kotljarevského*, zvěčnělého professora university sv. Vladimíra v Kyjevě, za spisy, jichž obsah níže v článku 7. určen jest.

2. Na tyto odměny naznačují se úroky z kapitálu *osmi tisíc* rublů, věnovaného od vdovy *Kotljarevského* a sestávajícího z úpisů Východní půjčky.

3. Tento kapitál zůstane navždy netknutým a může vzrůsti budoucně připočtenou k němu částí úroků v níže vzpomenutých případech.

4. Odměna *Kotljarevského* sestává na první dobu z *tisíce* rublů a přisuzuje se vždy za tři léta ze sumy úroků posledních tří let.

5. Za spis, uznaný za zcela uspokojující, přisuzuje se celá cena v připomenutém rozměrů; jestli nebude takého spisu, to za spisy, v značném stupni vynikající vědeckými vlastnostmi, mohou býti přisouzeny poloviční ceny o 500 rublů každá.

6. Ceny, zůstavši nepřisouzenými aneb z jakýchkoli příčin nevydanými, připojují se k základnímu kapitálu. Dle toho, jak úroky vzrostly, Akademii zůstávuje se právo: 1. kromě jedné celé ceny o 1000 rublech, přisuzovati dle potřeby ještě i poloviční a 2. ustanovovati thema pro práci konkurenční, z oborů, vypočtených hned v článku sedmém.

7. Cena *Kotljarevského* naznačuje se za vytištěné učené rozpravy z oboru slovanské filologie a archaeologie, zejména:

a) Za rozpravu z oboru slovanských starožitností, rozbírající život Slovanů v zeměpisném aneb kulturním ohledu v nejstarší době jich historického života; podobného druhu rozprava může obmeziti se jedním kterýmkoli slovanským plemenem, ale i v takém případě má ona obsahovati zeměpisné rozšíření, povahu, zasídlení a vnitřní život plemene.

b) Za rozpravu z oboru dějin slovanských literatur aneb ústní slovesnosti; rozpravy z oboru dějin literárních mohou týkati se celé doby aneb předkládati důkladný kritický rozbor jednotlivého spisovatele, zaujímajícího vynikající místo v literatuře svého národa. Rozpravy z oboru dějin ruské literatury mohou se súčastniti v ucházení se o cenu jen v tom případě, když se jedná o poměru ruské k některé jiné slovanské literatuře.

c) Za rozpravu z oboru slovanských nářečí v grammatickém aneb lexikálním ohledě, mající za předmět buď historický jich osud, aneb zvláštnosti živých národních hovorů; v posledním případě k rozpravě mají býti přiloženy vzory toho hovoru. Z tohoto oboru prací nevylučují se slovníky a mluvnice, mající povahu zcela vědeckou.

8. Při stejné hodnotě spisům prvé (pod a) z vypočtených v předcházejícím článku kategorií dává se přednosť před druhou (pod b), a těmto spisům před třetí (pod c) kategorií.

9. Uchazeči o ceny Kotljarevského mohou býti buď ruští aneb i cizí poddaní, ale za spis, vytištěný v jednom ze slovanských nářečí, užívaných mimo Rusko, cena vydá se jen po vytištění onoho v ruském překladě.

10. Cenu obdrží jen spisovatel spisu aneb jeho dědicové, ale nikterak vydavatel cizí práce.

11. K ucházení se o ceny *Kotljarevského* připouštějí se jen spisy, vyšlé v třileti předcházejícím konkursu.

12. Naznačené na soutěž spisy zasílají se v Oddělení ruského jazyka a slovesnosti císařské Akademie nauk v Petrohradě ne později jak během prosince před konkursním rokem. Tři měsíce před lhůtou Oddělení oznámí v novinách o nastávající soutěži (konkursu).

13. Konkurs (soutěž) na odměnu *Kotljarevského* bude se díti r. 1889, 1892, 1895 atd.

14. Cenu přisuzuje Oddělení ruského jazyka a slovesnosti, kterému zůstavuje se právo k prohlednutí zaslaných na soutěž spisů pozvati cizí učence.

15. Skuteční členové císařské Akademie nauk nemohou se v ucházení se o cenu účastniti.

16. Zpráva o přisouzení cen *Kotljarevského* čte se jedním z členů Oddělení ruského jazyka a slovesnosti ve veřejné schůzi dne $\frac{19.}{31.}$ října konkursního roku.

17. Cizím posuzovatelům, na znamení uznání Akademie, mohou býti vydávány pamětní peníze, na jichž zhotovení paní *Kotljarevská* věnovala zvláštní sumu, tisíc pět set rublů.

18. Jestli by během času, po nabyté zkušenosti, ukázala se potřeba v změně toho neb onoho z výše vyložených pravidel, to císařská Akademie nauk po návrhu Oddělení ruského jazyka a slovesnosti vyprosí na to povolení ministra národní osvěty, při čemž však samé ustanovení cen nemůže býti změněno.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

I.

IV.

III.

II.

6

1

Gotický rám v městském museu pražském.

8

4

3

2

5

7

Gotický rám v městském museu pražském.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1888. Sešit V.

La Tène.

Píše *Josef Smolík.*

Následkem neobyčejného sucha v tuhé zimě z roku 1853 na r. 1854 klesly na Švýcarsku vody vůbec a jezera zvláště. Na březích Rýna, Aara, Limmata vystupovaly z vody zbytky staveb římských, dosud neznámých, a v jezeře Curyšském ukázaly se jehly bývalých lidských bydlišť právě jako při nízké vodě roku 1829, kdy si jich však dále nevšímáno. Této výhodné okolnosti použil Ferdinand Keller a věnoval *první* těmto místům od vody opuštěným zvláštní svou pozornosť tím, že náplav a písek blíže břehu, dokud možná bylo, hluboko dal prokopati a proházeti, při čemž nemálo starobylých předmětů dávné lidské práce na den vynesl. Těmito nikým netušenými výsledky obrácena ve Švýcarsku pozornosť všech milovníků starožitných památek k břehům jezerním v celé zemi a práce jich nad očekávání byla požehnaná.

R. 1858 podal Ferd. Keller první stručnou zprávu, vlastně pouhý seznam se skrovným vypočtením nalezených artefaktů 26 stanic obvodu jezera *Neuchâtelského*, které horlivý badatel plukovník Schwaab v Biele zjistil.[1]) Mezi těmito zmínka se činí též o stavbě na jehlách „*A la Tène*" u Prèfargiera,[2]) a poznamenáno, že jest nalezištěm velikého množství věcí *železných*, zejména mečů s pochvami železnými, hrotů od kopí, střel, kos, seker, nožů, nůžek, kruhů, spon a p.; bronzových předmětů shledáno tam málo a naskrz jen drobnějších mimo rozbitou láhev z modrého skla, několik hliněných střepin, římských cihel a římský ruční mlýn. Mnohé artefakty, zejména železné meče kolem r. 1860 zde vydobyté, byly vyloženy na světové výstavě v Paříži r. 1867 a vzbudily pozornosť nemalou všech archaeologů. Prof. Desor v důkladném svém pojednání o stavbách na jehlách v Neuchâtelském jezeře[3]) velice vřele se ujal stanice la Tène a důmyslně snažil se vysvětliti její původ a účel.

Avšak tito a všichni jiní archaeologové pracující dotud v stanici la Tène byli odkázáni pouze na bagrování, poněvadž celé to místo bylo tehda 60—70 cm. pod vodou.

Teprv r. 1875 a 1876, kdy v jezeře Neuchâtelském voda značně opadla, tak že celá stanice la Tène byla od jezera téměř opuštěna a mimo některá proláklá místa, naplněná dosud vodou a bahnem, nechť díme, na suchu — mohlo se začíti a skutečně se započalo zkoumání důležitého toho místa pomocí lopat a motyk. Práce této ujali se záhy rozliční milovníci starožitností i celé archaeologické společnosti konajíce ji tu méně, tu více s rozmyslem a soustavně. Po r. 1880, kdy hladina jezerní opět od břehu ustoupila, vzala kantonalní společnosť Neuchâtelská další prozkoumání stanice la Tène do rukou a podnikla výzkum ten přesně, pravidelně a soustavně. A třeba v následujících letech pro stoupání vody v jezeře práce ta byla přerušena, může se na ten čas říci, že stanice la Tène, držící v délce s břehem jezerním rovnoběžné as 200 m. a v šířce as 40 m., úplně jest vyčerpána. Po tolikaletém bagrování, kopání a přehazování dychtivých i horlivých pracovníků na rozličných místech stanice této nezbylo z ní už ničehož mimo kupy štětu a písku, příkopy a jámy bez ladu a skladu.

Všichni archaeologové až do nejnovější doby, kteří pojednali o la Tène, zejména Ferd. Keller, prof. Desor,

[1]) Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich. B. IX. Pfahlbautenbericht 1; B. XII. Bericht 2.

[2]) „La Tène" dle výkladu prof. Desora sluje písčitá mělčina při břehu jmenovaného jezera, a jest to název rybářský.

[3]) Die Pfahlbauten des Neuenburgersee.

Troyon a j., považovali tuto stanici za právě takovou stavbu na jehlách, jaké byly všechny ostatní stanice v jezerech švýcarských. Teprve v posledních as pěti letech začali tamější badatelé o tom pochybovati, až konečně na slovo braný znatel jezerných staveb Viktor Gross na místě samém a na základě výsledků soustavného zkoumání, maje po ruce neobyčejně četný material v minulých letech z téhož naleziště vydobytý — dokázal důkladnou svou prací „La Tène, un oppidum Helvète" (Paris 1886), že stanice stavbou jezerní v běžném toho slova smyslu nikdy nebyla.

Jest zajímavo a poučno zároveň sledovati hlavní momenty těchto nejnovějších výzkumů, které vyvracejí omyl po 30 roků archaeologický svět ovládavší. Všichni badatelé bez rozdílu souhlasí totiž v tom, že la Tène od pradávných dob byla místem mírně vyvýšeným, poněvadž utvořeným ze štětu a písku, jak obé sem během času jezerní vlny byly nanesly. Tato vyvýšenina nebývala vždy pod vodou, nýbrž kdysi též na suchu, a obmezena jsouc nechť přirozeným, nechť později rukou lidskou sdělaným příkopem, tvořila zde po drahná léta malý ostrov. V obvodě jeho shledány v posledních letech kořeny stromů jedlových, na důkaz, že zde kdysi stromy ty rostly, ať už na divoko aneb byvše zúmyslně sem zasazeny někdejšími obyvateli, kteří toto místo jimi opevňovali jako hrází. Dvě řeky pak, Broye a Thielle, spojovaly je s jezerem Moratským a Bielským, kdežto vykopané zde zbytky tří lávek tomu nasvědčují, že ono místo přes příkop spojeno bylo s pevnou půdou okolní. Veškeré starožitnosti jakož i spodky někdejších stavení shledány byly pouze na tomto vyvýšeném místě a v dotyčném příkopě, z čehož jde, že bylo kdysi skutečně obydleno. Poněvadž však celá jeho rozloha drží pouze asi 8000 m² čili 0·8 hektaru nebo 1·4 jitra, nemohlo zde nikdy mnoho lidí současně bydleti, a má se za to, že mnohem více se jich zdržovalo kdesi na pevnině v okolí, ačkoli na ten čas archaeologického důkazu se nedostává.

Ony spodky někdejších stavení záležely v jehlách, které do štětu a písku zaraženy byly nepochybně v době, kdy celé to místo bylo na suchu. Tu a tam shledáno, že na ty jehly navlečeny byly nahoře hrubě spracované podvaly, 5—6 m. dlouhé, vodorovně a po dvou rovnoběžně položené, kterým dostalo se jakési pevnosti příčními trámy, do nich zapuštěnými, tak že na tomto spodku mohla spočívati jakás čtverhranná chatrč. Kdežto však v jiných stavbách jezerních uhodilo se vždy na jehly nepravidelně tu a tam v bahně roztroušené, vyskytly se v la Tène pouze jehly ve skupinách, do kterých už původně sestaveny byly. Poněvadž pak všech zde objevených takových skupin bylo sotva asi dvanáct, soudí se z malého toho počtu, že celá tato, nechť díme, osada založena zde byla za účelem jiným, nežli podobné stavby v jezerech ostatních.

Jiná příčina, proč la Tène k obyčejným stavbám na jehlách přičísti nelze, jest ta, že se zde neuhodilo na žádnou kulturní čili archaeologickou vrstvu, záležející z nakupeného uhlí, střepin, kostí zvířecích — zkrátka z tak zvaných odpadků kuchyňských, které v žádné jiné stavbě jezerní dosud nescházely. La Tène byla, jak známo, přebohatá na artefakty železné, avšak nebyly tyto nalezeny v určité vrstvě, nýbrž ležely v největším počtu ve hloubce 40 cm. až 3 m. a v počtu menším ještě z hloubky 6 m. byly na den vynášeny. Římské cihly se známkou legie XXI., která někdy ležela ve Vindonisse (nyní Windisch), a něco málo hliněných střepin a p. vydobyto z vrstvy nejhořejší, avšak i nejspodnější; též bronzové předměty promíchány byly s ostatními, tak že o jakémsi vrstvení snad věcí starších a mladších nemůže zde býti ani řeči. Mimo to, nač se veliká váha klade, nalezeny zde *mince*, a sice nějen v stanici samé, nýbrž i v nejbližším okolí. Prof. Desor už r. 1864 dostal odtud první minci gallskou; později objeveno jich několik a mimo ně dosti mincí římských. Nejstarší z těchto náležely koloniím římským, z nichž zastoupena byla zejména první římská kolonie Lugdunum Copia (Lyon), pak Vienne v Dauphiné, Nîmes (colonia Nemausus) a Massilia; ostatní pak byly z doby císařů římských od Augusta do Hadriana (31 rok před Kr. až 138 r. po Kr.) ba v počtu menším až do Konstantina Velikého (do r. 337).[4]) Poněvadž dosud v žádné jiné stanici jezerní ve Švýcarech na mince se neuhodilo, nabývají tyto zde zvláštní důležitosti.

Rovněž množství *železných* artefaktů v la Tène vydobytých tomu nepřipouští, aby toto místo i co do účelu i co do času na roveň položeno bylo ostatním stavbám na jehlách, kde, jak známo, železných předmětů buď vůbec nebylo, aneb tam byly nad míru vzácny, ano mnohem vzácnější nežli *bronzové* předměty v stanici la Tène. Při tak velikém počtu dosud objevených staveb jezerních ve Švýcarsku mohlo by se očekávati, že snad ta neb ona byla článkem jakési doby přechodní, v níž by patrno bylo ponenáhlé přibývání železných předmětů a couvání bronzů. Avšak takového přechodu v dotyčných stavbách nelze vůbec pozorovati, a v stanici la Tène jest zase toho pravý opak, poněvadž zde poprvé a náhle veškerá soutěž mezi bronzem a železem mizí, ano poslední má zde rozhodně vrch, kdežto bronz nejen hmotou, nýbrž i tvarem, okrasami a p. se zde vyjímá jako upomínka na dobu starší. A právě z té příčiny, že v jedněch stavbách jezerních rozhodně převládá bronz, v této pak, la Tène, opět železo, že tedy není žádného přechodu od jednoho kovu k druhému, mimo to pak, že tyto železné artefakty docela jsou rozdílny od bronzových a celou svou povahou označují všeobecnou změnu všech věcí: to vše vnucuje myšlénku, že zde máme před sebou zcela novou kulturu, rozdílnou od předešlé, a proto že jest i rozdíl *časový* mezi stanicí la Tène a ostatními stavbami na jehlách. Lid, který založil si bydla v la Tène, jichž zbytky shora jsme popsali, sotva kdy se stýkal s obyvateli jezerních staveb ve Švýcarech vůbec, a zvlášť s těmi se nesešel, kteří se na jiných místech téhož jezera Neuchâtelského kdysi usadili. Lid ten při hotovení svých zbraní, nářadí polního, náčiní kuchyňského, ozdob a p. nenapodobil ani v tvaru, ani v slohu, okrášlení atd. starších předmětů bronzových, on se vůbec neopíral o starší kulturu, která na den vynešena byla v jiných stavbách jezerních, nýbrž pracoval samostatně své potřeby za určitým účelem. Že pak byl i jiného původu nežli obyvatelé ostatních jezerních staveb, toho důkaz podalo prozkoumání 11ti lidských lebek v la Tène nalezených, z nichž pouze dvě byly dlouhé a 9 krátkých,

[4]) Antiqua p. 53. 128. Zürich 1884.

kdežto dosud prozkoumané lebky z ostatních stanic byly vesměs dlouhé.

Z toho ze všeho plyne, že stanice la Tène nenáleží mezi stavby na jehlách ve smyslu běžném, že nebyla dočasným útočištěm (refugium), jak Troyon soudil, poněvadž mince zde nalezené dokazují nepřetržité její trvání po několik století, a že také nebyla skladištěm, jak Desor se domníval. Toto už přírodou povýšené místo, stromy někdy roubené, na němž jehly ve skupinách nalezeny jakožto spodky někdejších chatrčí, a v jehož půdě shledány byly největším počtem železné zbraně — bylo nepochybně kdysi založeno od lidu válečného, kterému na tom záleželo, aby měl odtud nejen rozhled na celé jezero Neuchâtelské a jeho okolí, nýbrž též dozor na starogallskou silnici z Ženevy do Kostnice, která se táhla odtud nedaleko. A proto se nejvíce pravdě podobá, že la Tène bývala někdy *vojenskou strážnicí* (stražištěm nebo čihadlem), která povýšena jsouc na jehlách a spojena můstky s pevninou účelu svému úplně vyhovovala. Kdo byl pánem okolní pevniny, tomu byla strážnice ta snadno přístupna a polohou svou nad míru užitečna.

Kdy byla stanice la Tène *založena*, o tom nás už nikdo nezpraví, na všechen způsob však mnohem později, nežli kdy *zanikly* ostatní stavby jezerní, v nichž převážnou většinou nalezeny předměty bronzové. Gallské mince zde objevené dosud se nepodařilo určiti tak, aby se *najisto* vědělo, *kdy* a *komu* náležely, ačkoli takové i na jiných místech nejen ve Švýcarech, nýbrž v Gallii vůbec, pak v jižním Německu, v Čechách a v poříčí Dunaje na břehu pravém byly nalezeny. V západních Švýcarech měly dle všeho vrch do příchodu triumvira Caesara do Gallie (58 př. Kr.), načež později zatlačeny byly mincemi římskými, kterých v la Tène rozhodně více nežli gallských bylo shledáno. K nejstarším z těchto dlužno počítati mince římské kolonie Lyonské, mající na líci dvě hlavy od sebe odvrácené (Caesarovu a Augustovu) s opisem: IMP. CAESAR DIVI IVL, a na rubu příď lodi válečné s jménem COPIA (Lugdunum); pak mince kolonie Viennské na líci s dvěma hlavami a s týmže opisem jako na předešlé, a na rubu s přídí, na níž dřevěný srub se skratkou C. I. V. t. j. Colonia Julia Viennensis [5]) Zdali tehda, tedy ještě před naším letopočtem, byli snad Římané v držení stanice la Tène čili nic, nelze na jisto pověděti; na všechen způsob však už v dotčené době byli obyvatelé její ve spojení nechť s legiemi, nechť s obchodníky římskými. Na základě pak ostatních mincí římských dlužno za pravdu uznati, že la Tène pravdě nejpodobněji jako stražiště římské nepřetržitě byla obydlena až do IV. století po Kr., kdy stálým klesáním moci římské v západních Švýcarech musila býti opuštěna. Béřeme-li však zřetel k značnému počtu rozličných železných artefaktů, zejména zbraní, a mezi těmito zvláště k mečům (o nichž dále řeč bude) v la Tène objeveným, kterých nikterak Římanům přisouditi nelze: musíme za to míti, že už před Římany sídlil zde lid bojovný, jak se za to má, gallský, který překvapen byv snad náhlým stoupáním jezera i své zbraně nucen byl zde zanechati na pospas vlnám, které celou stanici tu spláchly s povrchu zemského a během času pokryly vše pískem a štětem. Později použili pak Římané téhož místa rovněž k válečným účelům. Takovým výkladem pravdě podobným hledí se z rozdílností nalezených věcí objasniti *dvě* doby stanice la Tène, z nichž první byla gallská a druhá římská.

[5]) Antiqua pag. 131. Zürich 1884.

Neobyčejné množství železných předmětů zde vydobytých, které — jak už praveno — o bronzové vzory starší doby se neopírají, prozrazuje zvláštní kulturu, jíž dáno též jméno „la Tèneská". Kultura ta jest rozšířena daleko po Evropě, vyskytujíc se nechť v hrobech, nechť na hradištích, v bydlištích a p., a její pojmenování rozumíme tak, že neznačí snad artefakty v la Tène skutečně pracované a jinam rozvážené, nýbrž že veškeré, zejména železné předměty, podobajíce se svým tvarem, zevnější úpravou a celým spracováním oněm la Tèneským, klademe do stejné kulturní, dlouho trvající doby, nechť svůj původ vzaly kdekoli. Samo sebou pak se vyrozumívá, že vedle novějších též starší dobře spracované železné předměty zachovaly se po delší dobu a dočkaly se u velkém počtu jiné doby kulturní, totiž římské, která během čtyř století rozšířila se daleko za hranice zemí, římskými legiony zabraných. Rovněž jest samozřejmo, že la Tèneská kultura nebyla zničena římskou náhle, nýbrž že dlouhou dobu snášely se vedle sebe. A proto není se čemu diviti, že výrobky obou těchto dob kulturních, u nás jako jinde, v nálezech pohromadě přicházejí, jsouce někdy vespolek tak promíchány, že se podobá pravdě, jakoby mezi oběma časového rozdílu ani nebylo.

K poznání artefaktů v stanici la Tène vydobytých už z té příčiny, aby se s podobnými u nás nalezenými porovnati mohly, uvádím následující typické druhy.

I. **Zbraně.** Veškeré železné zbraně jsou velmi pečlivě a téměř vesměs stejně, totiž kladivem, pracované; hotovitel jejich byl as řemeslný pracovník, železa výborně znalý. Zbraní v kadlubu slitých bylo zde málo. *Dýky* zde vůbec nebylo, z čehož se soudí, že se tehda už jinak bojovalo nežli v době starší, na př. Hallstattské, z které dýky v hrobech tak zhusta se vyskytují. Veškeré zbraně byly pískem a štětem tak důkladně přikryty, že jsou neobyčejně zachovalé.

1. *Meče.* Železných mečů nalezeno zde na 100 kusů; všechny jsou stejného rázu a zdélí 80—95 cm. Čepel o dvou břitech na některých s mírným žebrem uprostřed, drží v šířce 4—5·5 cm., a úží se málo teprv u plekna, které jest spíše okrouhlé nežli zahrocené; v hořejší části čepele nacházejí se na některých vtlačené značky, snad tovární, aneb známky majitelů. Jílec býval buď kostěný, buď dřevěný; nezachoval se žádný, nýbrž na jeho místě jest nyní obyčejně silný a nápadně dlouhý (až 16 cm.) řap. Rozhraní mezi čepelem a řapem jest velice pozoruhodné, ano pro meče la Tèneské význačné tím, že tam není ani kříže, jako na pozdějších mečích železných, ani pláště, jako na starých mečích bronzových, nýbrž že tam upevněna hůlka, obloučně nahoru ohnutá a na obou koncích vodorovná (obr. 1.). Na kterých mečích takové hůlky není, tam vystupuje řap přímo z prostřed čepele, nahoře vodorovně sříznutého. — Asi polovice nalezených zde mečů byla v pochvách obyčejně železných výminečně bronzových. Každá se skládá ze dvou pruhů na tenko jako plech vyklepaných, jichž okraje podélné jednoho jsou zahnuty přes souběžné okraje druhého, a sice

i bába); na spodní straně jsou hladké, na vrchu vypouklé (obr. 8.).

5. *Jehlice do vlasů* jsou obyčejného rázu, a sice buď bronzové s prostou hlavičkou, buď železné s hořejším koncem do očka ohnutým aneb s krčkem pod hlavicí. Mimo to objeveny zde knoflíky z litého bronzu, trubičky z bronzového plechu a korále obyčejného tvaru buď skleněné, buď smaltové.

Obr. 8. 1/3

III. **Nástroje a nářadí domácí** bylo zde shledáno v počtu mnohem skrovnějším nežli nářadí válečné, tak že se zdá, jakoby někdejší obyvatelé stanice této dotčené potřeby byly dostávali odjinud a zanášeli se výhradně válkou. Sem náležejí:

1. *Sekery.* Kdežto ve stavbách jezerních seker (bronzových) nalezeno na sta, známo jich jest odtud pouze asi 15. Otvor pro násadu bývá na nich sdělán dvěma laloky, které někdy stepány a rozšířeny jsou tak, že tvoří dutý válec (obr. 9.). Jiného druhu byly tam sekery nynějším podobné, a jako předešlé železné; pouze jediná tohoto druhu sekérka, nepochybně votivní, byla bronzová.

Obr. 9. 4/15

2. *Srpy a kosy* pouze železné neliší se valně od dnešních; nejdelší kosa držela 75 cm.

3. *Nože, nůžky a sekáčky* vesměs železné. První jsou bez okras s rovným, silným hřbetem, podobné nožům řeznickým. Na konci řapu nalezá se buď knoflík nebo úško, jejich délka až i 28 cm. Málo jich jest vykrojeno po způsobu nožů bronzových. — Nůžky v počtu asi 12 shodují se s nynějšími nůžkami ovčářskými, držíce v délce 23—25 cm. — Sekáčky široké s krátkým řapem mají na dolejším konci buď očko aneb jsou zde svinuty do kotouče (obr. 10.).

Obr. 10. 1/3

4. *Kladiva a dláta* železná. V jiných stavbách jezerních s nálezy bronzovými vyskytla se kladiva v takovém počtu, jenž opravňoval k domněnce, že obyvatelé ti sami si bronzové nářadí a p. hotovili. V la Tène objevena však pouze dvě kladiva, z čehož se soudí, že snad veškeré zde nalezené železné věci pracovány byly buď kdesi v okolí aneb odjinud sem přineseny. — *Dláta* podobají se velice bronzovým, nejsou však na povrchu nikterak ozdobená; některá mají tulej pro násadu, jiná jsou plná a lze na rozpláclém, tupém konci pozorovati, že se jimi pracovalo; drží v délce až 20 cm.

5. *Pilky* železné pouze tři zde nalezeny. Podobají se dlouhým nožům, jichž břity jsou zoubkované; jedna z nich měla řapík rohovou násadou povlečený a držela zdélí téměř 34 cm.

6. *Kleštičky* (pincety) *a žengle.* Jedny jsou železné, jiné bronzové a bylo jich zde napočteno asi 15, z nichž nejdelší kleštičky měly zdélí až 25 cm., obyčejně však jen 6—8 cm. Žengle, blíž hořejšího konce rozštípené a do úška rozšířené, nynějším docela podobné, byly rozličné délky. Nalezen zde též jehelníček bronzový, litý, nahoře i uprostřed pohyblivými kroužky ozdobený, zdélí 10 cm. a v něm byla jehla železná.

7. *Vědérka bronzová* dvě z hladkého plechu. Jedno podoby válce jest v kolmé čáře snýtováno, též okraj jeho připevněn jest k obruči železné, na níž se nacházela úška pro hák; drží v průměru 16 cm. a zvýší 22 cm. Druhé podoby baňatého hrnce s okrajem šikmo rozestouplým jest pod tímto stuženo železnou obručí; průměr okraje rovná se výšce 16 cm.

8. *Kotle a háky na jich zavěšení.* Bylo zde as 12 kotlů z tepaného plechu bronzového, který při hořejším okraji přinýtován k železné obruči, 6—7 cm. široké a přes okraj zahnuté; každá obruč má dvě úška a v každém po silném železném kruhu. Bronzový plech sešel u některých; nejzachovalejší kotel jest 22 cm. vysoký a při okraji 40 cm. široký. — Háky železné, na něž se kotel zavěšoval, skládají se ze dvou prutů; každý jest jako provaz stočený, dole ohnutý, nahoře pak okem spojený s jiným prutem rovněž stočeným a okem opatřeným. Oba tyto hořejší pruty visí na řetěze o 10 článcích kruhových, které upevněny jsou opět na železném a stočeném prutu na konci v hák ohnutém. Tento prut, 47 cm. dlouhý, zavěšen byl v čas potřeby svým hákem kdesi nahoře na jakýs pevný předmět svisle, od něho splýval onen 10ticlánkový řetěz as 37 cm. dlouhý, a pod ním oba podvojné pruty, z nichž každý hořejší měl délky 33 cm. a dolejší 35 cm.; na háky obou dolejších prutů zavěšen byl kotel.[8])

9. *Udice a přístroje k lovení ryb* byly zde jen v počtu skrovném a vesměs železné. Každý háček měl ozub jako nynější; některý visel na slabém drátku. Zdá se, že na lapání velkých ryb užíváno jiných přístrojů, podobných nynějším podávkám o dvou nebo třech zubech zvláštním způsobem zahnutých (obr. 11.).

Obr. 11. 1/3

10. *Mince.* O mincích římských byla už zpředu řeč. Starší všech zde objevených jsou dvě zlaté mince; jedna chatrně napodobený stater Filipa Macedonského a druhá téhož čtvrtstater; obě jsou v líčení skrovně zachovalé a byly as dlouho v oběhu. Gallské mince nechť stříbrné nebo bronzové (vlastně směs z mědi, cínu a olova, jíž Francouzové říkají „potin“ [9]) obíhaly zde až do křesťanského letopočtu a jsou vesměs lité. Bronzové mají po

[8]) Sečteme-li délky těch prutů a řetězů dohromady, seznáme, že celá délka tohoto zařízení činí okolo 156 cm.; k tomu pak zavěšen kotel as 22 cm. hluboký, tak že — i když se spodní pruty rozevřely a do uch kotlu prostrčily — byl hořejší hák as 175 cm. od země vysoko.

[9]) Mittheil. der antiquarischen Gesellschaft in Zürich XV. B. 1866. Beschreibung der gallischen Münzen v. Dr. Meyer.

i bába); na spodní straně jsou hladké, na vrchu vypouklé (obr. 8.).

5. *Jehlice do vlasů* jsou obyčejného rázu, a sice buď bronzové s prostou hlavičkou, buď železné s hořejším koncem do očka ohnutým aneb s krčkem pod hlavicí. Mimo to objeveny zde knoflíky z litého bronzu, trubičky z bronzového plechu a korále obyčejného tvaru buď skleněné, buď smaltové.

Obr. 8. 1/3

III. **Nástroje a nářadí domácí** bylo zde shledáno v počtu mnohem skrovnějším nežli nářadí válečné, tak že se zdá, jakoby někdejší obyvatelé stanice této dotčené potřeby byly dostávali odjinud a zanášeli se výhradně válkou. Sem náležejí:

1. *Sekery.* Kdežto ve stavbách jezerních seker (bronzových) nalezeno na sta, známo jich jest odtud pouze asi 15. Otvor pro násadu bývá na nich sdělán dvěma laloky, které někdy stepány a rozšířeny jsou tak, že tvoří dutý válec (obr. 9.). Jiného druhu byly tam sekery nynějším podobné, a jako předešlé železné; pouze jediná tohoto druhu sekérka, nepochybně votivní, byla bronzová.

Obr. 9. 1/15

2. *Srpy a kosy* pouze železné neliší se valně od dnešních; nejdelší kosa držela 75 cm.

3. *Nože, nůžky a sekáčky* vesměs železné. První jsou bez okras s rovným, silným hřbetem, podobné nožům řeznickým. Na konci řapu nalezá se buď knoflík nebo úško, jejich délka až i 28 cm. Málo jich jest vykrojeno po způsobu nožů bronzových. — Nůžky v počtu asi 12 shodují se s nynějšími nůžkami ovčářskými, držíce v délce 23—25 cm. — Sekáčky široké s krátkým řapem mají na dolejším konci buď očko aneb jsou zde svinuty do kotouče (obr. 10.).

Obr. 10. 1/3

4. *Kladiva a dláta* železná. V jiných stavbách jezerních s nálezy bronzovými vyskytla se kladiva v takovém počtu, jenž opravňoval k domněnce, že obyvatelé ti sami si bronzové nářadí a p. hotovili. V la Tène objevena však pouze dvě kladiva, z čehož se soudí, že snad veškeré zde nalezené železné věci pracovány byly buď kdesi v okolí aneb odjinud sem přineseny. — *Dláta* podobají se velice bronzovým, nejsou však na povrchu nikterak ozdobená; některá mají tulej pro násadu, jiná jsou plná a lze na rozpláclém, tupém konci pozorovati, že se jimi pracovalo; drží v délce až 20 cm.

5. *Pilky* železné pouze tři zde nalezeny. Podobají se dlouhým nožům, jichž břity jsou zoubkované; jedna z nich měla řapík rohovou násadou povlečený a držela zdélí téměř 34 cm.

6. *Kleštičky* (pincety) *a žengle.* Jedny jsou železné, jiné bronzové a bylo jich zde napočteno asi 15, z nichž nejdelší kleštičky měly zdélí až 25 cm., obyčejně však jen 6—8 cm. Žengle, blíž hořejšího konce rozštípené a do úška rozšířené, nynějším docela podobné, byly rozličné délky. Nalezen zde též jehelníček bronzový, litý, nahoře i uprostřed pohyblivými kroužky ozdobený, zdélí 10 cm. a v něm byla jehla železná.

7. *Vědérka bronzová* dvě z hladkého plechu. Jedno podoby válce jest v kolmé čáře snýtováno, též okraj jeho připevněn jest k obruči železné, na níž se nacházela úška pro hák; drží v průměru 16 cm. a zvýší 22 cm. Druhé podoby baňatého hrnce s okrajem šikmo rozestouplým jest pod tímto stuženo železnou obručí; průměr okraje rovná se výšce 16 cm.

8. *Kotle a háky na jich zavěšení.* Bylo zde as 12 kotlů z tepaného plechu bronzového, který při hořejším okraji přinýtován k železné obruči, 6—7 cm. široké a přes okraj zahnuté; každá obruč má dvě úška a v každém po silném železném kruhu. Bronzový plech sešel u některých; nejzachovalejší kotel jest 22 cm. vysoký a při okraji 40 cm. široký. — Háky železné, na něž se kotel zavěšoval, skládají se ze dvou prutů; každý jest jako provaz stočený, dole ohnutý, nahoře pak okem spojený s jiným prutem rovněž stočeným a okem opatřeným. Oba tyto hořejší pruty visí na řetěze o 10 článcích kruhových, které upevněny jsou opět na železném a stočeném prutu na konci v hák ohnutém. Tento prut, 47 cm. dlouhý, zavěšen byl v čas potřeby svým hákem kdesi nahoře na jakýs pevný předmět svisle, od něho splýval onen 10tičlánkový řetěz as 37 cm. dlouhý, a pod ním oba podvojné pruty, z nichž každý hořejší měl délky 33 cm. a dolejší 35 cm.; na háky obou dolejších prutů zavěšen byl kotel.[8])

9. *Udice a přístroje k lovení ryb* byly zde jen v počtu skrovném a vesměs železné. Každý háček měl ozub jako nynější; některý visel na slabém drátku. Zdá se, že na lapání velkých ryb užíváno jiných přístrojů, podobných nynějším podávkám o dvou nebo třech zubech zvláštním způsobem zahnutých (obr. 11.).

Obr. 11. 1/3

10. *Mince.* O mincích římských byla už zpředu řeč. Starší všech zde objevených jsou dvě zlaté mince; jedna chatrně napodobený stater Filipa Macedonského a druhá téhož čtvrtstater; obě jsou v líčení skrovně zachovalé a byly as dlouho v oběhu. Gallské mince nechť stříbrné nebo bronzové (vlastně směs z mědi, cínu a olova, jíž Francouzové říkají „potin“ [9]) obíhaly zde až do křesťanského letopočtu a jsou vesměs lité. Bronzové mají po

[8]) Sečteme-li délky těch prutů a řetězů dohromady, seznáme, že celá délka tohoto zařízení činí okolo 156 cm.; k tomu pak zavěšen kotel as 22 cm. hluboký, tak že — i když se spodní pruty rozevřely a do uch kotlu prostrčily — byl hořejší hák as 175 cm. od země vysoko.

[9]) Mittheil. der antiquarischen Gesellschaft in Zürich XV. B. 1866. Beschreibung der gallischen Münzen v. Dr. Meyer.

jiné se rozšířilo, že právem celý rozrod Bořitovicí nazvati můžeme. K Bořitům řadí se potom Vítové a Boleslavové, jak níže ukážeme. Vladykové z Peruce, kteří na štítě tři širočiny nebo bradatice měli, mají své Bořity v l. 1318, 1367 a 1400,[11]) ku kterým se druží Bořita z Ředhoště blízké 1203—1226 a jeho syn Bořita z Letovic na Moravě nebo z Ředhoště v l. 1203—1255,[12]) Bořita z Ředhoště r. 1318[13]) a r. 1328 Bořita, syn nebožtíka Bořity z Jinec na Svinařově u Smečna;[14]) Bořitu Sekérku ze Sedčic známe z r. 1441; Bořena z Trhlav z roku 1384,[15]) a bylo svrchu praveno, že oba poslední rodové dvě sekery na štítě měli. Spřízněni erbem a rodem byli zajisté s našimi Bořitami: Bořita ze Selmic (na Žatecku) 1363—1365;[16]) Bořita a Lipolt z Malnic (u Postoloprt), kteří Ostředek na Kouřimsku si koupili r. 1415[17]) a Bořita z Kystré 1363—1366;[18]) u jiných rodin bývá jméno Bořita osamělé na památku matky některé z našeho rozrodu, jako Bořita z Martinic, praotec slavného rodu hrabat z Martiniců, tak jméno své dostal a odkázal všem svým dědicům. Na Moravě Hynek z Řidhoště, bratr Bořity z Hobzí, arciděkana Znojemského r. 1353 připomenutého,[19]) má na štítě dvě sekérky křížem přeloženě r. 1367 a 1368 (Jindřichův Hradec), Bořita z Budče a v Meziříčku má erb Hynka z Řidhoště r. 1447 (Jindř. Hradec), podobně Jan Bořita z Bystřice a z Jarohněvic r. 1453 (Třeboň), jehož předek Albertus de Bystricz již r. 1337 dvou seker na štítě užíval. Až do Slezska na Opavsko dostal se s jménem Bořitou náš erb, jejž tam měl Alšík z Heroltic r. 1378 (Třeb.), příbuzný zemřelého Bořity z Heroltic. Vedle Bořity vyskytá se v nejstarších pamětech Vršovských jméno Boleslav, připomínajíc nám hrůznou událosť, kdy vévoda český Boleslav Ryšavý svého vlastního zetě Vršovce neznámého jména o přátelské hostině v Praze zrádně zabil roku 1003.[20]) Boleslav ze Smečna, syn Bořity z Ředhoště, r. 1252 poprvé jmenovaný, byl nejvyšším sudím království českého roku 1284—1287[21]) a pravděpodobně dědem Boleslava z Budynic r. 1328 svrchu připomenutého, jenž se též z Rožďálovic r. 1322 nazýval a r. 1355 na zašlém nyní Hradišti u Smečna patronoval.[22]) Na Moravě připomíná se r. 1210 Boleslaus pater Boruthae nobilis Moravus[23]) a r. 1286 jmenují se bratří Bořuta, Boleslav, Svébor a Částa z Bystřice;[24]) Boleslav pak z Vesel má na pečeti z r. 1337 tři sekery na štítě tak uspořádané, že topůrka dvou hořejších seker ostřím od sebe odvrácených zaražena jsou do sekery dvojsečné v dolejší části štítu umístěné (Třeboň).

[11]) Nejst. zbytky desk zemských půhonných str. 29. a Libri confirm.
[12]) Erben Reg. 213. 328. a Emler Reg. II. 3. 23.
[13]) Nejst. zbytky desk zemských půh. str. 8.
[14]) Emler Reg. III. 590. a arch. Vyšehr. kap.
[15]) Desky dvorské.
[16]) Libri conf.
[17]) Orth a Sládek: Topogr. sl. Č.
[18]) Libri confirm.
[19]) Wolný Znoj. kraj str. 79.
[20]) Palackého Dějiny I, 1. str. 282.
[21]) Emler Reg. II. 568—606.
[22]) Nejst. zbytky desk zemsk. půh. str. 65. a 66. a Libri confirm.
[23]) Erben str. 241.
[24]) Emler II. 593 a 600.

Jméno Vít doložiti můžeme erbem dvou seker na Moravě v rodě vladyk z Kralic, kde Vít z Kralic r. 1392 na štítě dvě bradatice křížem přeložené má (arch. stav. Mor.) a r. 1475 opět Vítem z Kralic (st. arch. Víd.). Ke Kralickým druží se vladykové ze Strážovic, ze kterých Vítek r. 1398 pečeť svou zase dvěma sekerami má vyznačenou (Třeboň). Kromě těchto Vítů též v rodě Bystřických Vít nebo Vítek z B. v r. 1374—1406[25]) se připomíná. V Čechách známe s erbem Vršovců (třemi bradaticemi) jen Vítka řeč. Šlechtu z Peruce r. 1400 a Vítu z Malotic, která dvě bradatice na štítě měla r. 1461;[26]) avšak bezpochyby štít s dvěma sekerami měl Vyecz ze Žaboklik r. 1318 a po něm synové jeho Jan a Vít ze Ž., kteří r. 1360 v Žaboklikách patronovali s Budivojem ze Sedlčic a po nich bezprostředně r. 1372 Beneš řečený Sekyrka ze Sedčic.[27])

U rodu posledního vladyky na chvilku se pozastavme, — poněvadž potomkové jeho posud v Prusku žijí jako jediná letorosť mohutného kmene Vršovců, kteréhožto původu nebude Sekérkům doufám nikdo již odpírati: neboť obstojí rod tento ve všech třech zkouškách, kterých žádá heraldika a genealogie na rodinách, jež ratolestí mají býti nějakého většího rozrodu: mají Sekérkové ze Sedčic stejný s ostatními rodinami Vršovců erb, mají stejná jména a mají blízká Vršovcům českým sídla. Namítne mi někdo, že Ratibor ze Sedlčic r. 1305 neměl na štítě bradatice, nýbrž srp, jak jej každý viděti může v archivu kapitolním v Praze, a že na tuto okolnosť již Palacký sám poukázal. Ano, pravda jest a také sourodý s Ratiborem Sedčickým Budivoj z Jechnic na Moravě srp na štítě měl r. 1292 (v Malt. arch.) a v Čechách nedaleko Sedčic usedlí vladykové z Křečova srp Sedčických si dokonce zdvojnásobili jako Mikuláš z Křečova r. 1488 (c. k. un. kn.) ale to vše nestačí, aby náhled náš vyvrácen byl. Není nám zde dopřáno tolik místa, kolik bychom uvésti mohli příkladů toho, že na jednom sídle více rodin cizích sobě erbem a původem se vystřídalo, ač všechny tyto rodiny sobě braly příjmí své od tohoto jednoho sídla na jméno rodné zcela zapomínajíce a tak činily nejen po ten čas, co na tom sídle seděly, nýbrž i potom, když dávno již zboží toto v držení jiných rodů bylo. Tak v Čechách známe tři rody, které z Rabštejna na Plzeňsku se psaly, a na štítě buď tři nohy lidské, buď radlici měly, nebo polovičného štítu užívaly, a z Kostomlat u Poděbrad čtyři rodiny se psaly: Sezema z K. r. 1223 s řebříkem na štítě (arch. Břevn.), Mutina z Kostomlat r. 1284 s dvěma pokosnými břevny Drslaviců (Vídeň), Dětřich z K. s křídlem r. 1350 (Třeb.), Perchta, dcera neb. Sezemy z K. opět Drslavického erbu r. 1351 (arch. sv. Jiljí) a Beneš z K. s dvěma rukama vyzdviženýma na pečeti (c. k. místodrž. archiv v Praze). Komu nepřipadne na mysl, jak mnoho pánů častokráte o jeden statek deskový se dělilo, zvláště před válkami husitskými, jak Berně kraje Plzeňského z roku 1379 p. Emlerem vydaná svědčí? A pánové takového třebas dosti malého statku nebyli vždy jednoho původu, nýbrž často ženitbou do rozrodu na jednom místě osedlého

[25]) Knihy půhonné Mor. od Brandla I. 32—174.
[26]) Desky dvorské.
[27]) Nejst. zbytky desk zemsk. str. 61. a Libri conf.

cizí rod se dostal a vedle původního nebo starodávného rodu jiní rodové na témž statku se rozhostili: připomenu čtenáři jenom jméno osady Sedmipany na Vlašimsku a Šťáhlav na Plzeňsku, kde 9 pánů bylo r. 1379.

Podobně se vedlo vesnici Sedčicím. Rod za starodávna na ní usedlý se srpem na štítě vymřel Budivojem ze Sedčic r. 1360 připomenutým (synem Rudolfa ze Sedčic r. 1344 jmenovaného)[28]) nebo jinam se odstěhoval, anebo jen část nějakou Sedčic si ponechal a vladycký rod Sekérků, jenž od jinud do Sedčic přišel anebo posud malou jen částku Sedčic držel, obdržel majetkem svým vrch, čemuž také příjmí Sekérka svědčí, které si od erbu vladykové tohoto rodu vzali na rozdíl od ostatních vladyků, kteří též ze Sedčic se psali a nazývali. Dokladem toho, co jsem o Sekércích ze Sedčic pověděl, jest i obliba, jakou mělo a má jméno Ratibor v rodě jejich, nepřipomínajíc ovšem Hájkova starosty rodu Vršovského, nýbrž Ratibora ze Sedčic se srpem na štítě, který Sekérkům buď ke statku a zboží v Sedčicích pomohl, aneb z jiných příčin ve vděčné paměti u nich zůstal. Není nezajímavo také zvěděti, proč dle Hájkova smyšleného majestátu z r. 1184 na erb Vršovcům udělený Fridrich vévoda český Ratiborovi Vršovci hrad Přím nynější Přimdu dává za odměnu jeho statečnosti na Moravě. Na kostele v Přimdě zvenčí po levé straně ode vchodu na jih obráceného jsou dva erby z kamene vytesané; jeden náleží bavorským rytířům Gleysenthalerům z Bleisberka a z Gleysenthalu, podobný jsa erbu Voračických z Paběnic s literami „I z K" nade štítem, a druhý erb v úpravě novější nese na svém štítě dvě rohaté sekery nebo dvě halapartny s literami „M z" a nerozluštěným posud monogramem. Mikuláš Gleysenthaler po česku Kleysentoler držel v druhé polovici XV. věku blízké manské statky Orlov, Kundratice a v Souměři jeden dvůr kmetcí, kteréžto zboží r. 1471 dcera jeho Voršila, provdaná za Mikuláše Vrbického z Rajšic, prodala Janovi z Ojnic[29]); kterému rodu a které osobě štít s dvěma halapartnami náleží, posud nevíme. Hájek dle podoby domníval se před sebou míti erb Sekérků ze Sedčic a složil hned celý majestát a obdarování Vršovců s určitými jmény osoby a hradu, zatím co Dalemil jen o erbu Fridrichem vévodou Vršovcům uděleném vypravuje. A nebylo mu dosti na smyšleném Ratiborovi Vršovci: také Jan Tista ze Štědré, jenž s Přimdy roku 1416—1418 nájezdy loupežné činil daleko široko v okolí[30]), byl mu Vršovcem, a sice ho pojmenoval Jenem Tistou Vršovským ze Sedčic (list 374.), snad na památku Jana Tisty, jenž vévodu Svatopluka r. 1109 zavraždil.

Než dosti této hájkoviny: a místo abychom s ní skončili rozpravu svou, vyčteme ještě jména rodů v Čechách, na Moravě a v Slezsku, kteří dvěma sekerami nebo jednou se vyznamenávali vedle rodin, jak myslíme, původu Vršovského. Na Loketsku nejblíže Sedčickým měli dvě sekery vladykové z Luk (Zbyněk z Hořesedl na pečeti r. 1436 v arch. Třeb.), na Plzeňsku vladykové Cukrové z Chylic (Jiřík r. 1474 v arch. Třeb.) a Sekáčové z Újezdce (Václav r. 1454 v arch. c. k. un. knih.). Na Pracheňsku Radkovcové z Mírovic (Václav r. 1452 v c. k. univ. kn.), kteří původně z Letův u Orlíka se psali, erbem Sekérků se honosili; jednu pak bradatici měli vladykové Stupenští z Houžné (tvrze zašlé u Českých Budějovic), vladykové z Blska u Vodňan (Ondřej r. 1392), vladyka z Mladějovic Přibl r. 1454 (arch. města Krumlova, Goldenkron od Pangerla 483) a z Kestřan Maršík řeč. Záraza r. 1398 (v c. k. univ. kn.). Na Táborsku dvě sekérky na štítě jsme našli jen v rodě vladyk z Bukové (Jan r. 1394 v Třeb.); o jiných rodech s tímto štítem v Čechách nevíme.

Na Moravě ke štítu dvou bradatic se hlásili mimo rodiny svrchu připomenuté vladykové z Otradic (Černín r. 1378 arch. stav. Mor.), vladykové z Říčan (Arkleb r. 1409 tamtéž), a Jan Sele z Bransud, man kláštera Třebíčského (1453—1457 tamtéž); na Slezsku Jan z Olbramic (1504 arch. c. k. míst.), jehož rod na Černikovicích (v Královéhradecku) v Čechách Matyášem Dobšem z Olbramic r. 1579 vymřel.[31]) Jednu bradatici na štítě měli na Moravě vladykové z Rohozova, kteří z Moravy do Čech se přestěhovavše v Kutné Hoře Vítem Dobšem z R. r. 1577 vymřeli (Dačický II. 3) a vladykové ze Strážnice, jichžto rodu kněz Táborský Bedřich ze Strážnice a na Kolíně náležel dle erbu Šimona, syna Šimonova ze Strážnice z r. 1499 (městské museum v Praze). Také dvojsečnou bradatici až na Slezsku v Ratiborsku jsme nalezli u vladyk z Benkovic.

Zdali a jak jmenovaní tuto rodové mezi sebou spřízněni jsou, na jisto ovšem postaviti dnes nelze při skrovných památkách naší minulosti. Uznáváme rádi, že bradatice jest nástroj příliš všeobecný, než aby všechny rodiny, které ji na štítě mají, jednoho původu byly, neboť jsme ji našli také jako erb opatrných měšťanů, ať Čechů (Wolbram Nicolai filius v Praze 1394 arch. česk. musea), ať Němců (Kunrat der Hekkel v Chebu 1360, c. k. stát. arch. Víd.); ale přes to všechno netajíme se, že mnohé rody svrchu vyčtené mezi sebou také zpřízněny býti mohou, jako jsme toho příklad na Rohlících z Malotic nahoře měli a za druhý příklad sloužiti mohou Čámští z Ostrého, kteří dle původního sídla svého, tvrze a vrchu Ostrého u Jinec, od Bořitů Jineckých pocházejí. Nic tomu nevadí rozšířenosť našeho štítu v Čechách, na Moravě a Slezsku: jest právě důkazem starobylosti jeho zrovna tak jako rody se zavinutou střelou a s pětilistou růží od samého začátku našich dějin ve všech jmenovaných třech zemích usazeny byly. Abychom lichosť Hájkovy povídačky o vrši, starém to prý erbu Vršovců, dokázali, stačí nám jen poukázati na rodiny, které toho erbu užívaly. V severozápadních Čechách našli jsme vrš na štítě v rodině vladyk z Kopist (Henslín Ssadernicht z Kopist nebo Chudeřic 1417, Drážďany) v jižních u Sudliců z Lazic, ze kterých Jan Sudlice z L. hejtmanem na hradě Krumlovském byl r. 1495 (arch. města Kruml.), ve východních Čechách u Sudličků z Borovnice (Mikuláš na Lhotce 1557, archiv česk. stav. v Praze) u vladyk z Krasoňovic (Petr r. 1390 v arch. Drážď.) u vladyk z Holišovic (Hovorka, purkrabí Žlebský r. 1398, v Břevňovském arch.) a jednou jako klenot v rozrodě Říčanském u Ješíka řeč. Bláznice r. 1398 (Břevň.). Kromě nahodilé stejnosti erbu není žádné spo-

[28]) Desky dvorské
[29]) Desky dvorské.
[30]) Letopisové čeští na str. 23. a 24.
[31]) Sedláčkovy Hrady, díl II. str. 194.

jitosti mezi těmito rodinami, ze kterých žádná ani majetkem, ani věhlasem v bězích války nebo míru nevynikla, jako jsme příklady toho měli u rodin s bradaticí.

Končíce článek tento, nevyčerpali jsme zajisté dějiny všech rodin, které od Vršovců pocházeti mohly a mohou: upozorníme jen na rod pánů z Letovic na Moravě v r. 1195—1262, mezi nimiž dva Borutové se připomínají, dále na příbuznosť Letovských s Vítkovci českými doloženou kšaftem zakladatele kláštera Vyšebrodského, pana Voka z Rosenberka, jenž r. 1262 (Pang. Hoh. 18) bratřím odjinud známým, Heřmanovi a Bořitovi z Letovic, po jedné vesnici odkázal a na Lutobora z Letovic, jenž u dvora pánů z Rozenberka se připomíná r. 1293 (Pang. Hoh. 56). A není to žádnou náhodou, že hrad Borotín, vystavěný v srdci majetku Vítkovců, připomíná jméno slavných Bořitů, třebas z Letovic moravských se psali, a že třetí Vršovice v Čechách u Prčic se nalézají, prvního známého sídla Vítkovců, jichžto jméno Vítek též u potomků Vršovců oblíbeno bylo.

Za zprávu o vladykách Čámských z Ostrého díky činím pp. kollegům Hejnicovi a Sedláčkovi.

Památky českého umění výtvarného.

Relief v kostele Zlíchovském.

(S vyobrazením.)

Pro dobu ležící mezi skonem gotiky a barokem dlužno jednotlivé zástupce plastiky v Čechách teprve shledávati. Zdánlivě ani co do počtu, ani co do uměleckého významu nevyrovnávalo se sochařství tohoto období žádnému z obou právě jmenovaných. Co právě známe z plastik z konce 15. a ze 16. věku, není arci dosud mnoho, jsou to však přece jen práce značné ceny umělecké, rozlišujíce se zároveň od gotických tím, že odloučily se od architektury a nabyly samostatnosti.

Práce sem spadající jsou buď celé oltáře řezané, buď závažné jejich části ornamentalní a figuralní a ovšem pak řady náhrobních desk nejrůznější kvality. Díla prvních dvou skupin vycházela pravidlem z dílny řezbářské; hodilyť se řezby ve dřevě nejlépe k okrase oltářní, kdežto náhrobky prováděny bývaly v kameně, někdy též v kovu. Že pak počet zachovaných řezeb jest poměrně nepatrný, snadno pochopíme, uvážíme-li, že doba následující, doba baroku a rokoka rozvinula v Čechách činnosť podivuhodné kvantity, a že při tom vůči starým památkám uměleckým nevyznamenávala se nikterak zvláštní tolerancí.

Sedmnácté a zvláště pak osmnácté století jsou také bohatší na individuality, aneb aspoň pojmenované osoby umělecké, nežli doba předcházející, z níž dosud jen jméno Jakuba, řezbáře Kutnohorského, k nám významně zaznívá, aniž bychom však z uchovaných děl té doby směli mu které s naprostou jistotou připsati.[1]) Jinak zase jest tu velký řezaný oltář na Zbraslavi, krucifix v kostele Týnském, v kapli na Petříně, kašna Krocínova atd., o nichž nevíme, z čí že ruky byly vyšly. K těmto bezejmenným plastikám přidružujeme dnes relief v kostelíku sv. Filippa a Jakuba na Zlíchově u Prahy, připevněný na zdi pod kruchtou po levé straně vstupu.

Připojený světlotisk dovoluje nám uvésti pouze stručně obsah této pozoruhodné práce řezbářské.

Právě v ose celé komposice stojí Kristus, nahý, pouze šatem kol beder opásaný, Kristus Vykupitel, ale bez ran ukřižování. Jemu po levé straně klečí rytíř, dobrý padesátník, v plném plátovém brnění, jen přilba schází. Týž drží Smrť, v pravo za Kristem stojící, za ruku, kdežto Kristus na spojené jich ruce klade svoje tak, jakoby je od sebe roztrhnouti chtěl. Vedle těchto tří hlavních postav komposice ještě dvě doplňují celek. Při levém kraji stojí Maria Orodovnice, k níž zraky Kristovy se obracejí, v pravo, těsně za rytířem, klada mu ruku na rameno, stojí patron jeho sv. Ondřej, znatelný po hrubém kosém kříži. V pozadí zvedají se hory, v pravo zdivo jakési budovy.

Řezba právě vypsaná jest upevněna na prkně z měkkého dříví, se tří stran orámovaném,[2]) které tvoří jaksi firmament, kdežto při hořením kraji jsou ještě přibity řezané obláčky, a celek spočívá na konsolovitém podstavci, vybíhajícím v květový ornament s klečícím andělíčkem.

Personifikace Smrti na deskách, zasazených ve zdi kostelní, pravidlem značí náhrobek a tak i řezba Zlíchovská obecně považuje se za prosté epitaphium, ačkoliv vůči její při epitaphiu méně obvyklé komposici, vůči její ikonografické složitosti a jejímu pokrevnímu příbuzenství s okruhem „Reje Smrti“ vystupuje přirozeně domněnka, že by směl býti pro relief Zlíchovský hledán případnější význam, snad jako desky votivní, kterou rytíř vypodobněný ve zbožném díku za uzdravení ze smrtelné nemoci dal zhotoviti.[3]) Bohužel, že řezba

---

[1]) Monogram JB na podstavci sochy „Ecce Homo“ v Kutné Hoře nikterak neznačí jméno Jakub; nikdy nebyly skratky takového druhu, jaký se zde předpokládá (první a poslední písmeno jména) v užívání.

[2]) 108 cm. široké a 126 cm. vysoké; šířka rámce 7 cm.; výška postav 80 cm.

[3]) Uvažme pohyb rukou tří hlavních postav reliefu, sledujme zrak Kristův, pozorujme pohyb a výraz svaté jeho Matky, jakož i sv. Ondřeje a ikonografický význam řezby sotva zůstane záhadou: Rytíř v prosebné modlitbě klečí u nohou Kristových, pozvedáť Smrť sutky vysoko nad hlavu, na znamení, že čas jeho uplynul. Avšak svatý patron rytířův jako orodovník pokládá ruku na jeho rameno a Panna Maria s rukama sepjatýma a zrakem na syna upřeným orodujе za oběť, jíž si Smrť byla vybrala. Kristus vidí a slyší prosbu matčinu, vstupuje mezi Smrť a klečícího a lehkým, ale určitým pohybem vyprošťuje ruku rytířovu z kostnatého sevření. Snad nezabíhá výklad náš daleko, domníváme-li se, že rána pod samým srdcem naznačuje i druh nemoci.

tato zde visí beze všelikého nápisu, bez udání aneb aspoň naznačení provenience, pouze svatý patron za klečícím rytířem naznačuje, že křestné jméno tohoto bylo Ondřej.

Pokud se stránky ryze umělecké týče, třeba zpředu zpomenouti vlastní komposice, v níž vládne pravý cit pro rozvrh a rozestavení postav na plochu a prostor poměrně malý, kde Maria, Kristus a rytíř vyplňují plochu popředí, Smrť a sv. Ondřej tělem ustupují sice zpět, ale hlavy jich všech ve stejné platnosti a váze zcela rovnoprávně účinkují. Pohyb rukou a nohou ve své jednoduchosti a přirozenosti nese se rázem takořka monumentalním, jen hlavy, jež zbližuje typická příbuznosť, nejsou dosti osobité, ve výrazu tváře převládá vážnosť ale postrádáme zde i hlubší procítěnosti. Zejména hlava rytířova, jeho patrona, ba i Kristova nejeví dostatečné míry vnitřního života a zevnější exprese. Za to rozšklebeny obličej Smrti stojí na své výši, jsa zcela v pojmutí doby, ukrutný a děsný zároveň, jako vůbec neznámý umělec všechno vynaložil, aby obě ty vlastnosti při této postavě plného výrazu došly. Typem náleží ona první polovině 16. století; není to dokonalý kostlivec doby následující, ani vyhublý, vyschlý chlapík věků předcházejících. Vidíme tělo značně setlelé, tu a onde na hnátech drží se ještě něco prohnilého masa, spodní čelisť vroubí kudrnatý vous, temeno kryje krátký chundelatý vlas. V rozevřené dutině břišní sedí žába, zahryzávající se do srdce a jako nákrčník ovíjí se kol hrdla kluzké tělo hadí. Kol beder obložen krátký šat, stejně jako u ostatních postav uložený v hojné, silně vystouplé a po tehdejším vkusu kornaté a jako vroubkované řasy. Základní rys umění řezby Zlíchovské jest onen realismus, který s plnou naivností přimyká se ku přírodě a skoro bez výběru a idealistických skruplí i pro Krista a jeho svatou Máť spokojuje se s náhodným skoro modelem, při tom ale zůstávaje na povrchu, neopíraje se o znalosť vnitřní anatomie. Jeť stavba kostry Smrti jenom přibližná a nahé tělo Kristovo, postrádající vzletu a krásy, vykazuje místa jasně svědčící, že umělec o vnitřním ústrojí těla neměl hlubších vědomostí. Za to technická stránka vyžaduje si plné chvály. Umělec vládl nožem způsobem virtuosním, neznaje obtíží, ano i příležitosť k bravuře vyhledávaje. Celek je řezán z lipového dřeva do značné výše z jediného kusu se všemi částkami volnými a jen něco málo partií nejvíce vynikajících jest přiděláno. Velké plochy i drobné detaily, roucho, kov i maso jest provedeno s onou dovedností, jaká jest charakteristickou známkou našich dřevořezeb až do 17. století.

Všechen styl řezby Zlíchovské svědčí, že mistr, z jehož rukou byla vyšla, pracoval v první polovici šestnáctého věku. Kdyby osoba donatorova byla pověřena, snadno by bylo čas vzniku ještě blíže ustanoviti, okamžitě dlužno však hledati časové indikace v reliefu samém, ve kroji, vlastně pouze ve zbroji rytířově, poněvadž řasnaté roucho svatých postav není krojem osoby.

Ve dvacátých letech 16. věku přišly střevíce se zatupenými špičkami, „medvědí tlapy", všeobecně v módu a vláda jejich v kroji a zbroji potrvala do let padesátých, kdy také počínalo celé plátové brnění ustupovati částečnému, a též spodní čepec, těsně na hlavu přiléhající, jaký má klečící rytíř, mizel. Stejně sluší uvážiti, že skoro současně se zmíněnými „tlapami" objevují se při brnění kovové „braguetty" a všechny tyto součástky nalézáme při brnění klečícího rytíře. Sdružíme-li s těmito zevnějšími znaky ještě uměleckou povahu reliefu, jsme oprávněni hledati původ jeho kol středu šestnáctého věku.

Karel B. Mádl.

Příspěvky k vyšetření nejstarších kostelních staveb v Čechách.

Podává *Jos. Braniš.*

(Dokončení.)

Jiná specielně pro dějiny českého stavitelství veledůležitá památka jest kollegiatní chrám sv. Václava ve Staré Boleslavi.

O budovách Staroboleslavských zachovalo se zpráv nemnoho, ale bezpečných i zajímavých. První z nich v kronice Kosmově týká se samého založení města a dí, že Boleslav I. ještě jako údělný kníže v těch končinách kázal „hraditi město kolkolem dle způsobu římského", dílo neobyčejné, jakého Čechové do té doby neznali. Slova „dle způsobu římského" u starých kronikářů nejsou neobyčejna a znamenají z pravidla důkladnější stavbu kamennou, provedenou technikou římskou, pokud se v prvních stoletích středověku sem tam udržela, u Kosmy i stavbu okrouhlou, na př. původní chrám sv. Víta. Zde znamenati mohou opevnění kamenné, okrouhlé dle vlaského způsobu bez zakřídlujících věží, jakož se dosti značné zbytky jeho kolem Staré Boleslavi dodnes spatřují. V novém tom hradě byl jistě kostelík sv. Kosmy a Damiana a snad i druhý sv. Klimenta. O prvním zachovaly se zprávy historické, o druhém není sice zpráv písemných, ale posud zachovaná prastará kaple sv. Klimenta ukazuje patrociniem svým neklamně k počátkům křesťanství v Čechách, neb aspoň k době, kdy ještě liturgie slovanská udržovala se vedle latinské. Není nemožno, že bývalo tu kněžstvo obojího obřadu, slovanské při kostele sv. Klimenta, latinské při kostele sv. Kosmy a Damiana, aspoň tituly by k tomu ukazovaly. Toť ovšem jest skromnou mojí domněnkou.

Že oba kostely byly kamenné, nelze pochybovati, vždyť bylo město stavěno dle způsobu římského. Chram sv. Kosmy a Damiana stal se v dějinách českých brzy pověstným, neboť v jeho dveřích zabit byl dne 28. září 935 sv. Václav a po tři léta v něm i pohřben.

Tak stalo se místo to předmětem vroucí úcty zbožného národa, a po stu letech vystavěn byl zde od knížete Břetislava I. z kořisti polské s velikým nákladem kollegiatní chrám sv. Václava, který r. 1046 od biskupa Šebíře byl posvěcen.

Ve II. díle „Památek" dostalo se budově té od K. V. Zapa obšírnějšího popisu; týž však zdá se mi dnes po 30 letech poněkud neúplným. Odkazuji sice i zde k němu laskavého čtenáře, ale dovoluji si na základě mnohaletého pozo-

rování k určení stavby samé přičiniti některé pro dějepis českého stavitelství důležité poznámky.

Předně potřeba jest vytknouti jedno důležité faktum dějepisné. Zap podotýká při svém popisu, že „válka Husitská neušetřila Staré Boleslavi i oloupila nás zde o jednu z nejznamenitějších památek slohu romanského“, a dále připojuje, že prý nějaký zástup voje Táborského Boleslav vypálil a vymordoval. To jest, mírně řečeno, křivdou jako mnohé jiné na účet Husitů neprávě počtenou. Jest ovšem pravda, že kapitula Staroboleslavská se tehdy rozprchla a pozbyla veliké většiny svých statkův, avšak chrám sám zůstal patrně bez velké pohromy.

Neníť v něm nikde ani stopy nějakých oprav ze století XV., jež by po takovém zpustošení byly musily následovati, a nejen písemná svědectví, ale i některé posud zachované náhrobky jsou zjevným důkazem, že se tu v době krále Vladislava konaly služby boží. Ovšem stihala tehdy chrám jiná nehoda, neboť když kanovníci se rozprchli, a jmění kapitulní se ztenčilo, nedostávalo se budově téměř půldruhého století potřebných oprav, a za nedbalých děkanů Václava Hájka z Libočan a nástupce jeho Cypriána byl chrám ve stavu žalostném. Tenkráte, v polovici století XVI., byl patrně ještě původní, v ničem nezměněnou a žádnými přestavbami ani přídavky nedotknutou stavbou romanskou. Teprve na sklonku XVI. věku přičinlivý a zasloužilý děkan Pěšín, chtěje sešlou budovu zachovati, prováděl větší opravy, sesílil chatrné zdi bokových lodí opěráky, sklenul lodi poboční a přestavěl věže. Takto obnovený chrám stihla nejkrutější rána r. 1640, kdy od Švédů byl vypálen a severní věž úplně pobořena; v následujících pak letech opět byl opraven a hlavní loď sklenuta.

Avšak i při této rozsáhlé restauraci zachováno jest staré zdivo z doby Břetislavovy, nejen celá disposice stavby, ale i pilíře, arkady a t. d. jsou vždy ještě původní. Nejpatrněji jeví se to ovšem ve východní polovici veliké krypty, které se opravy kromě dvou pilířův a okének netkly; přední polovice její pochází asi z počátku století XII., kdy pro veliký počet kněžstva při kollegiatním chrámu vysoký kůr byl rozšířen, a proto i krypta pod ním daleko do lodi prodloužena.

Abychom pravdu svého tvrzení doličili, dovolíme si nejprve načrtnouti disposici budovy. Táž jest kromě kaplí bokové lodi zakončujících velmi pravidelně založena. V čele byly původně dvě hrubé, čtyřhranné věže, mezi nimi snad empora, dále pak dělilo širokou hlavní loď od bokových po každé straně pět prajednoduchých pilířů, ku hlavní lodi pojil se nad kryptou založený vysoký kůr uzavřený polokruhovou apsidou, k severní lodi delší kaple knížecí (nyní Vrábská), k jižní kratší kaple sv. pěti bratří, obě polokruhovými, s loďmi stejně širokými apsidami ukončené. Ani hlavní loď, ani bokové lodi, ba ani apsida vysokého kůru nebyly klenuty,[1]) což patrno jest i z toho, že při interkolumniích ani do hlavní, ani do bokových lodí, ba ani v kůru nepovstávají čtverečná pole, stěny pak jsou poměrně tak slabé, že když ku konci XVI. století bokové lodi se klenuly, bylo potřeba zdi sesíliti vně a částečně i vnitř opěráky, a později při klenutí hlavní lodi sesíliti pilíře připojenými pilastry. Jedině krypta byla klenuta, a sklepení její jest pro stopování stavitelské techniky velmi poučným. Stojíť ve starší, Břetislavské části 18 sloupků (dva jsou modernisovány), které nemají ještě ani attické patky, ale jakýs neforemný, proláklý knžel, z něhož vyrůstá hrubě tesaný dřík, k němuž bezprostředně pojí se krychlová hlavice bez krycí desky. Od jednoho sloupku ke druhému přepjaty jsou hrubé oblouky a ve čtverečných políčkách mezi nimi provedeny malé křížové klenby.[2]) O něco pozdější jest přední část krypty, sloupky mají tu plinthus, nad ním talířový kotouč s uzlíky v rozích a pod hlavicí oblouk, krycích desk též zde není, ale křížová klenutí jsou souvislá bez obmezujících pasův, jedna hlavice a jedna patka zdobeny jsou znešvařenou ornamentikou. Jinak není nikde ani vnitř, ani vně chrámu stopy po ornamentalním díle, ani památky obloučkového vlysu neb jiné ozdoby v pořímsí, ani stopy po lesénách, polosloupcích, neb něčem podobném, a proto myslím, že tu nikdy nic takového nebylo, neboť při opravách jen z nouze podnikaných nebyly by mohly okrasy kamenné úplně zmizeti. Velkolepost stavby Břetislavovy záležela pouze ve značných dimensích a šťastných poměrech celé budovy, ozdoba pak nejspíše v nástěnných malbách, a jest pravdě podobno, že nynější veliké obrazy ze života sv. Václava, které stěny nad arkadami kryjí, dány po požáru švédském v náhradu za staré malby, které v týchž místech za starodávna bývaly.

Zmínil jsem se již, že jedinou původní nepravidelností chrámové stavby jest zvláštní prodloužení severní bokové lodi, jejíž apsida, kapli Vrábskou zakončující, nepoměrně daleko k východu sáhá. Co asi toho příčinou? Sledujeme-li pozorně tloušťku zdi mezi touto kaplí a kryptou, vidíme, že jest mnohem silnější než kdekoli jinde v celém chrámě, bezmála dvakrát tak silná jako na opačné straně při kapli sv. pěti bratří, tak že se zdá, jako by tu dvě různé stavby v jedno byly spojeny. V této silné zdi jest místo mučennictví sv. Václava dnes s obou stran copovou dekorací zastavěné a v oltář upravené tak, že zeď samu a zvláště ostění dveří, v nichž světec zabit byl, vyšetřiti není možno. Lid domnívá se obecně, že starší část krypty jest ještě oním původním kostelem, na jehož prahu sv. Václav byl zavražděn, což ovšem správno není, neboť krypta jest integrujícím členem Břetislavovy stavby.

Že místo, kde svatý kníže smrt utrpěl, bylo velmi záhy předmětem zbožné úcty, a že po stu letech při stavbě velkého chrámu Břetislavova téhož pilně šetřeno bylo, jest nepochybno, kritický badatel totožnost místa podezřívati nemůže, naopak nepravidelné postavení téhož v chrámě a poměr k ostatním místnostem bývalého hradu jest zřejmým důkazem pravosti. Proto dovoluji si vysloviti skromnou domněnku, že tak zvaná Vrábská kaple ve své daleko k východu posunuté apsidě a nepoměrně silné zdi, v níž martyrium sv. Václava se nalézá, chová části onoho prastarého kostelíka, v jehož dveřích sv. Václav byl zabit, a tedy částečně ještě z první polovice X. věku pochází. Opakuji ještě jednou, že místa bylo vždy šetřeno, a že při jinak velmi pravidelné stavbě chrámové jeví se v této historicky památné části nápadná úchylka, a podotýkám, že i starý, nyní v zapomenutí přišlý název „knížecí kaple“ sluší v počet vzíti.

Připomenul jsem výše, že i kaple sv. Klimenta nyní na jihovýchodní straně chrámu sv.-Václavského stojící pravdě

[1]) Že hlavní apsida klenuta nebyla, jest lehce pochopitelno, stavitel nedovedl ještě provésti konchu tak značných rozměrů. Podobně není na př. klenuta souvěká západní apsida u sv. Michala v Hildesheimě.

[2]) Podobně spatřujeme ve kryptě Žičské (r. 974) hlavice sloupků bez krycí desky a od sloupku k sloupku přepjaté široké pasy.

podobně již v dobách před Břetislavem v Boleslavi bývala, a jest možno, že nynější její výstavnost z X. století pochází. Historických důvodů kromě samého jména nemáme pro to pražádných, se stanoviska pak stavitelského nemůžeme toho dokázati, ale — také ne popírati. Jest to staveníčko tak prosté, že není na něm známky, která by charakterisovala dobu původu. Nápadným však jest postavení jeho vedle chrámu, jest totiž severozápadní roh kaple od konce jižní lodi kostelní sotva 1 m. vzdálen, tak že pro upravení průchodu mezi oběma stavbama roh ten dole jest poněkud podebrán a výše o chrám obloukem opřen.

Mimoděk vnucují se nám zde tyto myšlénky. Kdyby byla kaple stavěna spolu s chrámem, byla by s ním jistě bezprostředně spojena; kdyby byla založena později — čemuž však odporují příliš prosté formy — jistě by ji byli postavili o něco dále, aby nemusili k vůli volnějšímu průchodu podebírati roh. Nezbývá tedy než uznati, že v nynější své podobě stávala dříve než velký chrám, a že stavitel téhož, vázán jsa v první řadě na starý kostelík sv. Kosmy a Damiana, šířkou nové stavby druhého kostelíka sv. Klimenta dostihnouti nemohl a jej takto vně ponechati nucen byl.

Formy samy, jak jsem pravil, nemají nic pro určitou dobu charakteristického. Obdélná loď s připojenou apsidou postrádají naprosto dekorace, okénka jsou přespříliš uzounká, nestejná a nemotorně provedená, pozornosti zasluhuje zdivo složené z maličkých kvádrů. Takové na několika prastarých stavbách českých pozorujeme, a zdá se mi, že by to mohla býti právě technika cizí, snad nějaké „opus romanum“ starých kronikářů; zbývalo by potom jen vyšetřiti, na které stavbě vyskytuje se poprvé, jak se šířilo, a jak dlouho zůstávalo v užitku. I vchody kaple sv.-Klimentské jsou tak jednoduché, že není možno ničeho z nich vyčísti, a odčiníme-li klenbu, která, ač křížová, původu jest pozdějšího, nebrání nám nic považovati kosteliček ten za jednu z nejstarších křesťanských staveb v Čechách.

K závěrku této stati zbývá nám ještě připojiti některé úvahy. Že při stavění prvních křesťanských chrámů, a zvláště kamenných, předkové naši nebyli samouky, jest na bíledni. I základní tvar budov i techniku brali z ciziny, ze zemí, kde křesťanství bylo již v rozkvětu. Od německých sousedů se tehdy mnoho naučiti nemohli, ti tehdy ještě sami byli učni cizinců. Tak povolal Karel Veliký do Cách umělců ze všech končin předmořských, biskup Meinwerk do Paderbornu dělníků řeckých; lépe stavělo se v Němcích jen tam, kde byly staré stavby římské, na př. v Porýní, jinam přiváželi dekorativní antické kusy až z Italie, na př. Otto I. do Magdeburka, a podobně našel jsem kusy římských sloupů v Essen, Hildesheimě a Soestu, jež patrně dosvědčují, že v dobách, kdy výše líčené stavby u nás povstávaly, i v Německu umění bylo v počátcích, i tam rokem 1000 počíná se z různých, dílem antických, dílem barbarských elementů vytvářeti sloh nový. Ostatně jest zajímavo, že již na těchto prvních českých stavbách jeví se známky samostatného počínání, nemajíť ani příční lodi, ani západního kůru, ani mezi věžemi umístěné zvonice, postrádají tedy vůbec zvláštností, které v různých sousedních krajinách německých jsou charakteristickými.

Ještě slovo o kultu Svato-Klimentském v zemích našich.

Napsal Dr. *H. Jireček.*

Jest tomu dvacet roků, co jsme ve „Slovenských Novinách“ příležitostně ukázali na ten pamětihodný úkaz, že ve všech vlastech, na kteréž se vztahovalo působení sv. Cyrilla (Konstantina) a Methoděje ve století devátém, nalézají se četné svatyně zasvěcené ke cti *sv. Klimenta*, mučenníka Páně, jehožto tělesné pozůstatky, na severním pobřeží Černého Moře nalezené, od řečených světců z Byzantska přes Pannonii a Moravu jsou do Říma neseny, aby k věčnému klidu ve věčném městě byly uloženy.

Nesouce pozůstatky tyto, meškali Konstantin-Cyrill a Methodéj po tři léta v knížectví pannonském či blatenském a na Moravě, v říši Rostislavově. Odtud šli zase přes Blatensko, přes nynější Krajnsko do Benátek a dále do Říma, kde jich papež Adrian s měšťany římskými veleslavně vítal.

Podle toho, kde se podnes (tedy po tisíci létech) nalézají kaple a kostely sv. Klimentské anebo kde bezpečně takových stávalo, vystopovali jsme dokonce i směr cesty, kterou se řečení světci brali na Moravu a z Moravy do Říma.

Kaple tyto jsou ve stručném přehledu: V osadě Kelemen v okresu Koprivnickém; v osadě Heiligenbrunn (Szent-Kut) u Německého Novohradu (Németh-Ujvar) v Železné Stolici; v osadě Bük u Csepregu v diecesi Rabské; v Močonku na Slovensku před hradem Nitrou; v lesích u Osvětiman blíže Velehradu, v Lipůvce za Brnem na cestě do Čech; na starém slovanském hradě Litomyšli; na též takovém hradě Hradci nad Labem; v Dobřenicích na staré dráze od Hradce ke Praze; v Sadsce; na téže dráze; na Vyšehradě; na Opyši při hradě Pražském. Z Prahy roznesla se sláva Svatoklimentská po celých Čechách i nalezají se svatyně toho jména v Bubnech u Prahy, na Levém Hradci, v Odoleně Vodě (Odolce) u Prosíka, v Chlumčanech u Citolib, v Chržíně u Budyně, v Murách nad Ohrou, v Mirovicích, na dráze k Písku, a na starém hradě slovanském Práchni.

V dnešním Krajnsku, jež na západ sousedilo s Blatenskem, nalezá se sedm kostelů Klimentských, nejvíce v okolí Lublánském. Ve starém Furlansku jest kostel toho založení v Povoletto (blíže Nimis u Videmi). Benátky samy honosí se starobylým kostelem na ostrově: S. Clemente in Isola. Stará Padua má kostel toho jména podnes filialní. Odtud jsou kostely toho jména na cestě ku Ferraře: Granze di Camin, S. Clemente u Rimini, ostrůvek S. Clemente u Ankony a konečně basilika Sv. Klimenta v Římě.

Povzbuzen naším poukázáním na kultus Svatoklimentský, sledoval polský historik Maryjan Sokołowski stopy kultu tohoto v území polském, i podařilo se mu objeviti značný počet svatyň Svatoklimentských v okolí Krakovském. Píšeť zajisté v rozpravě své: „Ruiny na ostrowie jeziora Lednicy“ (Pamiętnik Krakowski 1876):

„Křesťanstvo do Polska přišlo v IX. století z Byzantska přes starou Moravu. Jsou na to důvody mnohé, na něž málo posud bylo dbáno; jeden z předních jsou pak kostely zasvěcené na jméno sv. Klimenta.“ Tak Sokołowski. A dále:

„Již kronista Długosz (XV. století) vypočetl šest takových svatyň v mezích starého biskupství Krakovského, a sice pořádkem od Tater až za Vislu na sever: V Zassově u Starého Sącze, v Rzepennikach u Ciężkowic, ve Wieliczce, v Czrnině u Mielec, v Lędzinach u Pilice a nejsevernéji v Dzierzgowě u Lelowa.“ „Také jmeno Kliment (Klimata) ve středověku značně bylo oblíbeno v Polsku; v samém 13. věku čítati lze po listinách malopolských 17 Klimentů.“

My, prozkoumavše nynější schematismy biskupství Krakovského a Tarnovského, našli jsme tyto podnes stávající kostely sv. Klimenta v končině mezi Tatrami a Vislou: 1. Ve Wieliczce (Ex antiqua ecclesia solummodo capella Morsztynorum dicta in suo loco remansit, tit. eccl. S. Clemens P. M.) 2. V Trzemeszné, dekanátu Myslenického: Kostelík dřevěný. 3. V Paleśnici (druhdy Palecznici), dekanátu Czchowského, postavený roku 1397, zprvu dřevěný. 4. V Zawoji, dekanatu Makovského, kostelík dřevěný (tak zvaná církvice). Dále na východ kostelů toho jména se nenalézá.

Tímto zjevem osvětluje se pojednou připomínka Legendy pannonské, že „kníže mocný velmi, sedící ve Vislanech,“ působením arcibiskupa Methoděje z pohana učiněn křesťanem.

Známky kultu Svatoklimentského v zemích našich jsou nerozborným podkladem toho, že působení bratří Solunských vztahovalo se netoliko na Moravu, ale i na Čechy i na Vislany (pozdější Krakovské Malopolsko).*)

Nic není platno učencům některým, že zavírají oči, aby neviděli zjevu tohoto, jako to ještě nedávno učinil v rozpravě své „Bonifacius der Apostel der Deutschen und die Slavenapostel“ (v Praze, 1887) Pražský prof. Konst. Höfler. Svatyně Svatoklimentské po tisíci letech důrazně hlásají působení bratří Solunských v zemích našich, i utvrzují se tím zjevem zprávy psané, kteréž zachoval kronista Kosmas, jakž jsme o tom psali hned v českém i německém vydání „Slovanského Práva“ r. 1863 a 1866.

*) Z doby této Kyrillo-Methodějské zachovala se v Polsku dlouhou dobu jako u nás památná píseň Hospodine pomiluj ny, jakož souditi můžeme z Ipat. letop. (p 183), kdež o bitvě u Jaroslavi r. 1249 zaznámenáno: Ляхы крѣпко идуща на Василька Керьлешь поюща, силенъ гласъ ревуще въ полку ихъ (tutéž píseň zpívalo i vojsko české v bitvě na Moravském poli 1278. — Pez, scr. r. austr. III. 149.) *Red.*

Beneš z Loun, jeho erb a rod.

Zpráva od *Z. Wintera.*

Vedle zprávy dra. Wernicke (Mitth. d. Centr.-Comm. z. Erforsch. d. Kunstdenkm. XII., 2, str. 54) leží v Zhořeleckém archivě dvě psaní z r. 1516 s nadpisem „an Benedict von Pyesting, an Benedict Ryed“. Kdo chceš, čiň z toho důsledky o národnosti slovutného mistra kamenníka. Nám nepřipadá tu nic vyvraceti ani tvrditi, my povíme přítomným drobtem jen, které nové příspěvky k životopisu Benešova se nám v ruce připletly.

V archivě Pražském čteme v knize svědomí č. 1126 fol. C. 5. při době, kde by toho nikdo netušil, roku 1590 svědectví „Vítha pohůnka menších desk zemských ku potřebě Janovi Rethovi z Pistova“, svědectví to zhola osamocené a jediné jest v těchto zajímavých slovech: „V paměti mám, že sem od mnohých poctivých lidí slýchal, že nebožtík Benedykt Ret z Pistova byl paumistrem paláců na hradě Pražském, i kruchtu sv. Víta vyměřil a dal vyklenouti, pro kteroužto umělosť král Vladislav na rytířstvo ho pasoval, že ze stavu rytířského od lidí držán byl; dáleji sem i toho povědom, že nebožtíka Benedykta syn Wolff i tolikéž nebožtík pan Jan Reth, syn Wolfů, též téhož pana Jana syn, pan Jan tytulo a erbu po nebožtíkovi Benedyktovi užívali a všickni tři psávali se Rethové z Pistova a v erbu svém užívali lva držícího cyrkl v nohách svých a helm nad nim zavřený a nad tím křídla vorlova; pana Jana Retha z Pistova toho Benedykt byl pradědem a dobře a chvalitebně se chovali. Též sem také povědom, že syn nebožtíka Benedykta druhey Zikmund z Moravy nebožtíkovi Janovi Rethovi posílal žádajíce ho, aby se k němu vypravil, že majestat, který nebožtíkovi Benedyktovi, dědu jeho a jemu náleží, že mu jej vydá, ale smrt v to vkročila, že jest umřel. Více nevím.“ Pod tímto svědomím stojí psáno: „Dán toho vejpis pod pečetí Janovi Rethovi z Pistova ve čtvrtek po neděli reminiscere 1590.“

Z toho patrno, že se Rethové, potomci Benediktovi, kdes u jiného nežli Pražského soudu soudili. Oč, nelze říci. Pohledali jsme v knihách soudu komorního, ale k letům osmdesátým ani devadesátým nic nenalezeno o rodě z Pistova, co by se hodilo k hořejšímu svědectví. V registrech půhonných červených při r. 1598 (sign. laskavě mi pověděl pan Teige) ovšem čte se, že „Václav starší Vítha z Zerzavého na Vlčovsi pohání Jana Rettu z Pistova a na Hojovicích z nedržení smlouvy trhové o statek tvrz Hojovice s dvorem poplužním“ atd. Z půhonu viděti, že Rett prodává, Vítha kupuje a že Rett neodvedl smluvený počet obilí sutého do určitého času. (Fol. CC. 4.) Tato zpráva potud dobrá, že víme, kde potomci stavitele druhdy na slovo braného koncem století seděli.

Za to v jiné knize půhonné $\left(\frac{18}{F}\right)$ — ale při r. 1560 — čteme věc, která se svrchu psaného svědectví dobře dotýče. Pánům z Pistova přelo se rytířství. Možná věc, že chlapstvím naříkáni byli za celé století častěji, a nebylo by divu: stavitel Beneš stav se rytířem, řemesla nenechal, a řemeslo s rytířstvím se nesnášelo. V půhonech z roku 1560 čteme: „Jan Reyt z Pistova pohání Vilíma Chynského ze Vchynic a na Tuchořicích, viniti ho chce z nářku chlapství, a to z takového, tu kdež jest leta tohoto při času Matky Boží Hromnic v domu jeho v Starém městě Pražském ležícím proti sv. Klimentu, jenž slove Apatyka, mezi jinou řečí jemu Janovi on před lidmi mluvil z oust v ouši slova tato, vyjedený chlape, a tak těmi slovy jest jeho nařekl.“

Stranou zapsáno, že Gregor Šorfer z Šorfenštejna slíbil za původa za škody toliko outratní a nákladní; pod tím pak zapsáno, že „poklid“ učiněn byl do budoucího soudu, kterýžto „poklid“ se ještě dvakráte opakuje a konečně zapsal písař, že páni „nestáli“. Bylo tedy po soudu.

Z dějin města Chrudimi.

Podává *Ant. Rybička.*

(Pokračování.)

III.

Kolik bylo asi domů v XVI. století v Chrudimi?

Známost toho, kolik bylo druhdy domů v kterém městě Českém a jaké se tam provozovaly živnosti, jest důležitou i zajímavou pomůckou k domácí historii kulturní. Pročež jsme také po delší čas sbírali data podobná, kr. věn. města Chrudimi se týkající. Bohužel však jsme při tom vyrozuměli, že pomůcky tyto, třeba byly váženy z pramenův úředních (ze sněmovních přiznání berničných, register šosovních, knih pamětných a t. p.) [1]) nejsou ve všem spolehlivy a srovnaly, tak že lze jich užiti jenom opatrně a skrovně a tudíž také k otázce: *„kolik asi čítalo kr. věn. město Chrudim domů v XVI. století?“* nelze odpověděti *určitě*, nýbrž, ať tak díme, jenom přibližně a k pravdě podobně.

Král. věnné město Chrudim skládalo se v XV. a v následujících stoletích z města u vnitř hradeb — v zavříti hradeb — ležícího, pak z nového města a podměstí, vně hradeb se nacházejících, a město i předměstí s počátku dělily se toliko na *ulice* — (mezi nimiž byla ještě okolo r. 1440 též *ulice židovská*) — později však ono i tato rozvrženy jsou na *čtvrti*.

Vnitřní město bylo ohrazeno zdí pevnou, původně 4 lokte širokou a zde onde až 20 loket vysokou s četnými baštami, z nichž bašta *Ocáska* byla nejvyšší, jsouc věží opatřena. Do města vcházelo se dvěma branami, *horní a dolní*; z horní brány šlo se *branou poboční* nad dlážděním do podměstí jižních; nad to vedly ještě dvě fortny ven z města; na severu fortna pardubská a na jihu fortna nová (tmavá z podsíně dlouhé). V druhé polovici století XVI. rozděleno bylo město vnitřní na čtyři čtvrti: Šíchovskou, Domapilovskou, klášterní a bohatou. — *Čtvrť Šíchovská* (později také Pachovská) zvala se tak dle *Lukáše Šíchy*, jenž držel dům za naší paměti Rozvodovský, a čítala 40 domů, táhnouc se od horní brány po jižní straně náměstí dlouhou podsíní až k bráně dolní. — Hledíc k šosu, jenž se z každého domu tehdáž platil, byly ve čtvrti této největší domy: dům Šíchův (14 gr.), dům Petra Svěchína (30 gr.), dům Jiříka Boleslavského, nynější záložna (12 gr.) a vedlejší dům *„hostinský“* Jiřího Rychnovského, obyčejně *kantorovský* zvaný (12 gr.). Čtvrť *Domapilovská*, zvaná dle Václ. Domapila, jenž držel veliký dům nárožní, táhla se od domu Suchorad řečeného — za naší paměti J. Krátkého a potom M. Skopcové — dolů po levé straně ulice Martiniho až k domu, kde jest knihkupec Pospíšil, odkud přešla na druhou stranu do ulice filištinské až k fortně pardubské. Z 33 domů, jež čtvrť tato v sobě obsahovala, byly největší: dům Václ. Lípy, nárožní Václ. Domapila, pak v ulici Martiniho dům Bur. Kochánka — později malíře M. Radouše, — Duchosl. Tugurina, Jána Tomana a Valentina Březovského; v čtvrti této byly též koce soukennické a krámy masné, druhdy jenom dřevěné, ku konci století XVI. však zděné a cihlami kryté.

Čtvrť klášterní šla od fortny pardubské na horu k bývalému klášteru dominikánskému — kde nyní jest soud krajský — a zavírala v sobě všechna tamní stavení, jakož i v příležící uličce okolo zdí městských až za děkanství. Ve čtvrti této čítalo se nejvíce domů — 44 — avšak téměř veskrz malých, až na tři domy větší: Šeb. Krištofa, Martina Faltina a Jiřího Řeháka, z nichž se platilo po 6 gr. šosu.

Čtvrť bohatá počínala u dolní brány u nynějšího domu Saláškova a táhla se nahoru okolo lékárny po severní straně náměstí až na stranu západní okolo chrámu děkanského. Čtvrť tato, obsahujíc 32 téměř veskrz větší domy, slula *bohatou* proto, že domy tamní drželi tehdá přednější patriciové chrudimští: M. Mart. Rakovnický, Adam Bohouš z Polkenšteina, Jiřík a Samuel Francové z Liblic, Krištof Soukeník, Jiří Gregor, Adam Pivnička z Radostic a j. v. [2]) Dle uvedeného rozpočtu čítalo se ku konci XVI. století ve vnitřním městě chrudimském asi 149 větších a menších domů, mezi nimiž bylo 6 domů s pivovary.

Nové Město s podměstím leželo vně zdí a bran městských; avšak tyto části města byly tolikéž ohrazeny, a to hlubokými příkopy, náspy a tytýž i pevnými ploty, a hradby tyto byly zavřeny i branami, jakož byla: Brána novoměstská k Vlčnovu, br. Štěrbovská a Šarova k Slatinanům; br. Batíkova a svatokřížská k Podhůře, br. městecká k Heřm. Městci, br. Holubova k Pardubicům, br. Katova k Paumberkům vedoucí. [3]) Nové Město s Puší čítalo času toho 46 domů; podměstí bylo tehdáž rozvrženo na sedm čtvrtí, z nichž obsahovala čtvrť *Rybářská* 40, čtv. *Vořovská* 48, čtv. *Kateřinská* (ze všech nejobšírnější) 69, čtv. *Dláženská* 37, čtv. *prostřední* 35, čtv. *odpolní* 43 a čtv. *Puterkasy* 32 domy a domky, tak že nové město s podměstími čítalo 304 domy a mimo to ještě 7 mlýnů na podměstí ležících, tudíž dohromady 311 domů. Při tom sluší připomenouti, že ve čtvrti Kateřinské, prostřední, odpolní a Putrkasích bylo tehdáž mnoho dvorů šosovních s 15 až 40 pruty rolí orných kromě zahrad a luk. [4]) Takto držel ve čtvrti Kateřinské Matěj Mydlář a po něm Eustach Landek dvůr Klobásovský s 41 prutem, Mikuláš Bracháček s 40 pr., Jan Šára s 16 pr., Daniel Mydlář s 22 pr., Hynek Anděl a Mikuláš Toch každý s 15 pr.; ve čtvrti prostřední bylo nejvíce — 5 — sladoven; ve čtvrti odpolní držel nadepsaný Matěj Mydlář a po něm Eustach Landek dvůr s 49 pr., Vít Volejníček dvůr s 17

---

[1]) Přední pomůckou při spisování kusu přítomného byla nám: *„Registra šosu svatomartinského, podle starobylé zvyklosti města tohoto (Chrudimi), sepsaná a v počet vedle jedné každé čtvrti sousedův v pořádnost uvedená . . . .“ skrze Jana Oujezdeckého, v pondělí po památce Očišťování Panny Marie 1586“* v archivu městském chovaná, avšak pro hojné v ní přicházející oprávky a dodávky ne dosti spolehlivá.

[2]) Viz vypsání naše: *„O erbovních a patricijských rodinách v XV. až XVII. století v městě Chrudimi usedlých.“* (Zpráva o zasedání král. učené spol. české. 1883.)

[3]) Z druhé polovice století XVI. došla nás dvě vyobrazení města Chrudimi, jedno asi z r. 1580 v českém kancionále chrudimském vymalované a zvláště co se týče tehdejšího ohrazení města Chrudimi zajímavé, a druhé asi z r. 1600 v Paprockého „Diadochu“ vytištěné.

[4]) Dle staročeské míry obsahoval v sobě *lán*, co se mohlo jednou spřeží zdělati; po shoření desk obsahoval lán v sobě 64 korce. *Prut* měl 5 jiter nebo 25 provazců a 1050 loket. Na vinicích měl prut však toliko 8 loket.

pr. a sladovnu a M. Jan Netorin z Dražic měl tam veliký dům, z něhož se platilo 18 a půl gr. šosu; ve čtvrti Putrkaské držel Daniel Mydlář dvůr a mlýn Černínský s 34 pr., Jan Holub dvůr s 26 pr. a Matěj Holub dvůr Hynkovský s 15 pr. mimo zahrady a luka.

Sčítáme-li domy městské — 149 — s domy předměstskými — 311 — dohromady, byla by obec chrudimská na konci století XVI. a na začátku století XVII. obsahovala v sobě asi 460 větších a menších domů [5])

Vedle rozsáhlého a vydatného polního hospodářství provozována jsou času toho v městě Chrudimi všeliká tak zvaná *městská* řemesla, a to s dobrým účinkem, ježto výrobky chrudimské, jmenovitě: kůže, mouka, mýdla, svíčky, slady, sukna, obuv a j. v. v celém okolí tehdáž byly hledány, anobrž i za hranice jsou vyváženy. — Vedle řemesel těchto provozovali tehdejší obyvatelé chrudimští, zvláště předměstští, i rozličné „*handle*“ a to: šmejdem, [6]) mýdlem, rybami — čerstvými a sušenými — herinky — [7]) moukou, chlebem, koláči, drůbeží, olejem, solí, zbožím hrnčířským a p. a z každého takového handle placeno ročně k obci 3 gr — 6 gr. m.

Co se týče *úroků* z polí, luk a zahrad, tyť při šosu martinském ročně vybírány jsou takto: z jednoho lánu 56 gr. 4 den., z půl lánu 28 gr. a 2 den., z pěti prutů 23 gr. 4 den., ze čtyř prutů 18 gr. 6 den., ze tří prutů 14 gr. 1 den., z dvou prutů 9 gr. 3 den., z jednoho prutu 4 gr. 5 den., z půl prutu 2 gr. 2 a půl den., ze čtvrti prutu 1 gr. 1 a půl den., a z jitra 6 den. — Desátku kněžím při sumě hromičné z každého prutu rolí vybíralo se po 1 gr. m. — Mistři řemesla ševcovského, již stávali v dni sobotní v kocech soukennických, platili každý ročně z místa svého po 15 gr. m., a to jednu polovici při vybírání sumy hromičné, druhou pak při vybírání šosu sv. martinského. [8])

Běhy a něřestmi válečnými, jimiž stižena byla vlasť naše po celou druhou čtvrť století XVII., tak jako jiná města česká, utrpělo tolikéž město Chrudim ohromných škod a přišlo v nevypravitedlný téměř úpadek. Neboť okolo r. 1650 byla více nežli třetina domů a živností tamních docela spuštěná a zničená, [9]) z pozůstalých pak domův a budov byl málokterý úplně zachovalý a k přebývání a provozování v něm živností způsobilý. Dle toho jest i vyrozuměti, že nadepsaný počet domů v městě Chrudimi času toho velice se změnil a zmenšil.

Mnoho-li pak bylo domů v Chrudimi ku konci osudného století XVII., toho nemáme vědomost a víme toliko, že na začátku století minulého, když se jednalo o jakés takés upravení daně gruntovní, vyhledalo se, ovšem asi jenom přibližně, že tehdáž největší gruntovníci v Chrudimi byli tito: Antonín Elsnic ve čtvrti Vořovské s 52 korci rolí, baron Schmidl ve čtvrti Kateřinské s 151 korci, Matěj Pillote tamtéž s 64 korci, Frant. Viktorín ve čtvrti dláženské s 99 korci, Jakub Pinčura tamtéž s 103 korci, Frant. Jablonský ve čtvrti prostřední s 78 korci, baron Kustoš ve čtvrti odpolní s 261 korci a hrabě Schönfeld v Putrkasích s 204 korci.

Konečně připomínáme ještě, (že po zavedení konskripce čili popisu domů za panování císařové M. Terezie) r. 1764 tehdejší písař při pokladnici pravovarní domy ve vnitřním městě Chrudimském vyčetl takto: „*Čtvrť Šichova* obsahovala tehdáž domy od č. 71 až 107, tudíž 37 domů; *čtvrť Domapilova* domy od č. 108 až 120, pak od č. rozbořeného domu Hořákovského 23 až 43, dohromady 34 domy; *čtvrť klášterská* od č. 44 až 70, pak od č. 9 až 17, dohromady 36 domů, a *čtvrť bohatá* od č. 120 až 139, od č. 1 až 8 a od č. 18 až 25, dohromady 32 domy; a tudíž všech domů v městě napočítáno 139.“

[5]) V jedné starší zápisce čteme toto: „Za starodávna obnášelo nové město s puší 46 domů, čtvrť rybářská 35 d., čtvrť vořovská 22 d., čtvrť kateřinská 64 d., čtvrť dláženská 36 d., čtvrť putrkaš 30 d., čtvrť prostřední 30 d., čtvrť odpolní 39 d., čtvrť šichovská 37 d., čtvrť domapilová 29 d., čtvrť klášterní 45 d. a čtvrť bohatá 29 d., tudíž bylo dohromady v Chrudimi domů 464. Bohužel že nevíme *kdy* a *kým* sčítání toto bylo způsobeno.

[6]) *Šmejdem* vyrozumíval se času toho obchod čili handl s věcmi a nástroji od železa, mědi, mosazu, plechu i dřeva atp. k potřebě v domácnosti, řemeslech, hospodářství polním atp. sloužícími. (Geschmiede u. Nürnbergerwaarenhandlung.)

[7]) Jak rozsáhlý se tenkráte provozoval obchod s rybami čerstvými, tomu vyrozuměti poněkud i z toho, že byl času toho 31 haltěř ve čtvrti rybářské, z nichž každého se platilo po 2 gr. m. úroku.

[8]) Viz poznámku čtvrtou. — Co se týče šosu, úroků a platů tuto vyčtených, sluší připomenouti, že se týkají toliko rolí orných a luk a nikoliv také *vinic*, z nichž se vybíral zvláštní poplatek čili desátek viničný.

[9]) Na svědomí, jak zbědována byla obec Chrudimská času toho, uvádíme toto: Roku 1655 rozvržena kontribuce zemská na m. Chrudim sumou 706 zl. 58 kr., z každého tam usedlého souseda po 6 zl. počítajíc. Kontribuci tuto nemohli však Chrudimští pro svou úplnou ochuzelosť v čas určitý odvésti, pročež vložena do města exekuce vojenská, na jejížto vychování od m. října 1655 počínajíc za celý rok vydati musili 250 zl. a nemohouce i napotom ještě kontribuci tu úplně zapraviti, žádali císaře Ferdinanda III. za ulevení platu toho. Bylyť totiž z nových po ukončení války a uzavření míru tam znovu usedlých sousedů odešly zase 34 osoby, kteréž nejsouce s to, aby platily uložené sobě kontribuce domy své opustiti a jinde prací nádennickou živiti se nuceny byly, tak že po odčítání jich v celém městě toliko 203 osoby usedlé pozůstaly. Co se týče výše psané žádosti o slevení kontribuce, nezdá se, že by jí bylo vyhověno bývalo, ježto v aktech souvěkých nenalezli jsme nijaké k žádosti té vyšlé resolucc vyšší.

Obyvatelstvo královského města Plzně dle jmen a národnosti až do války husitské.

Podává *Jos. Strnad.*

(Dokončení.)

Počet domův a obyvatelstva.

I tu shledáváme se s týmiž obtížemi, jako již dříve, totiž že není bezpečných a určitých zpráv ani o domech ani o obyvatelstvu. Hlavním ač kusým pramenem jest již připomenutá výše kniha městská, platův a berní okolo r. 1418 začínající a jdoucí až do r. 1470. Z knihy té poznáváme, že město záleželo z města vlastního a ze čtyř předměstí. Město vlastní dělilo se zase na čtvrti (partes). V knize té vypisují se držitelé jednotlivých domův od první

čtvrti počínaje, u každého držitele udávají se též všechny jiné nemovitosti, jakož i řemesla a obchod. Při všech těch zápisech nalézáme též udané jisté summy, z kterých se poplatky vyměřovaly. Leč summy tyto nemohou značiti skutečnou cenu dotyčného majetku, tedy domu, aneb sladovny atd., nýbrž jsou to asi dle mého náhledu přibližně udané čisté výnosy jednotlivých těchto nemovitostí. Uvedu zde příklady podobných zápisů:

IV. pars. Mikule braseator domus de 6 sexagenis;
de hereditate in Dubnicze de 12 sex;
de braseatorio in domo (de) 6 sex.

aneb: Martinus Hromadko juvenis domus de 5 sex.
item de paratis (de) 4 sex.
it. de artificio (de) 3 sex.
it. de braxatorio a Nicolao cuprifabro (de) 6 sex.
it. de braseatorio in domo (de) 6 sex.

Kniha bohužel nezachovala se celá, úplné zápisy máme v ní jen o IV., V., VI., VII. a VIII. čtvrti, z I. čtvrti jen 13 domů se uvádí, kdežto II. a III. čtvrť se docela ztratily. Nejlepšího přehledu všech zápisů různých nabude se, jak doufám, z následující tabulky. Čísla nahoře od 1—16 značí různé summy v kopách, jaké se při domech uvádějí, čísla pod tím kolmo uvedená, udávají nám, kolik domů v jisté čtvrti bylo o 1, o 2 atd. kopách. Římské číslice po straně shůry dolů označují 8 čtvrtí městských, na to pak uvedeny jsou jednotlivé části před městem ležící.

Čtvrti městské	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	16	Úhrn domů
I	—	—	—	—	1	2	1	5	—	4	—	—	—	13
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV	—	1	2	5	7	1	—	—	—	4	—	—	—	20
V	1	7	4	8	10	—	—	1	1	—	—	—	—	32
VI	3	15	12	8	4	—	—	1	—	—	—	—	—	43
VII	1	12	6	4	5	—	2	2	1	3	—	1	1	38
VIII	3	—	15	14	1	2	1	3	—	1	—	—	—	40
	8	35	39	39	28	5	4	12	2	12	—	1	1	186
U Špitála	13	18	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	33
Škvrňské předměstí	4	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Malické předměstí	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Pražské předměstí	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Rybáři	2	8	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
	21	31	3	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	61

Čtvrti městské uvnitř hradeb vybíhaly všechny z náměstí a byly takto obmezeny. První čtvrť obsahovala v sobě domy od Pražské ulice podél východní části náměstí a šla až po klášter Minoritský, nynější Františkánský; druhá čtvrť prostírala se mezi ulicí Františkánskou, jižní stranou náměstí a ulicí Školní, třetí zaujímala domy mezi Školní a Říšskou ulicí, čtvrtá mezi Říšskou a Divadelní ulicí a částí západní náměstí, pátá prostírala se mezi Divadelní a Solní ulicí a ostatkem západní části náměstí, šestá sáhala od Solní ulice k Dominikánské, sedmá obsahovala v sobě domy mezi Dominikánskou a Saskou ulicí a celou částí severní náměstí, a posléze osmá prostírala se mezi Saskou a Pražskou ulicí.

Předměstí pak byla Škvrňské na západě a jihu mezi Mží a Radbuzou, Malické na severu a po obou březích Mže se prostírající s kostelem Všech Svatých, Špitalské na východě, tak jmenovala se část ostrovní utvořená Radbuzou a jejím mlýnským ramenem a Pražské za Radbuzou na pravém břehu jejím se prostírající s kostelem sv. Mikuláše, kde též se na Vídni říkalo.

Vypisuje se nám tudíž v knize té v městě 186 domů. Čtvrť šestá jest největší, čítajíc 43 domy, ač ovšem z valné části vesměs menší, čtvrtá čtvrť jest nejmenší, majíc pouze 20 domů; nejvíce velkých domů máme ve čtvrti sedmé, kdež také se nacházejí největší dva domy v městě vůbec, jeden s 12 a jeden se 16 kopami, kterýžto poslední byl tudíž tehdáž největším domem v městě.

Abychom vyplnili mezery v knize berní, scházejících totiž čtvrti, tuť musíme pracně sestavovati si z knih soudních všechny prodeje jednotlivých domův a obdržíme touto cestou spolehlivý počet domů jak neúplné čtvrti první, tak i scházejících čtvrtí druhé a třetí. Čítala pak první čtvrť 30 domů, druhá čtvrť 35 a třetí 40; poněvadž ale se v knize berniční z první čtvrti 13 domů uvádí, tedy zbývá nám 17 domů z první a pak druhá se třetí dohromady, tedy všech scházejících domů jest 92, a obdržíme tím tedy počet všech domů v městě 278. V to však nejsou zahrnuty budovy následující: dva kláštery, jeden Minoritský, jeden Dominikánský, pak radnice, škola a katovna, tedy celkem pět budov, o které dlužno počet obývaných domů v městě zvýšiti, tudíž 283.

V předměstích bylo 61 dům, v to však není čítán špitál sv. Máří Majdaleny v předměstí Špitálském, pak mlýny, jichž bylo pět a pak lázně dvé, tedy ještě o osm více, což činí 69 domů. Bylo tudíž všech domů v městě i v předměstích 352. Že číslo toto domů spíše menší jest než větší, tvrdím s určitostí, ač ovšem o mnoho nikoliv.

Mimo tyto budovy prostíraly se ještě v předměstích dosti četné hospodářské dvory, pak pivovary a též některé sladovny. Z těch jen dvory hospodářské byly obydleny, ale ani počet těchto nemáme určitý, vyčítá se jich v uvedené knize berní v Špitálském předměstí 5, ve Škvrňském 14, v Malickém 5 a v Pražském pouze 1, tedy dohromady pouze 25, kteréžto číslo příliš nízkým se mi zdá býti.

Jde nyní o to ku konci, určiti přibližně, kolik asi obyvatelů připadlo by na jeden dům. Z pozdějších dob, až teprve z r. 1714 známe, jak počet domů tak i počet obyvatelstva, čítalať tehdáž Plzeň jen 255 domů a 2772 obyvatelů, připadlo by na jeden dům 10·8 obyvatelů. Po druhé máme teprve až z nynějšího století známy i počet domův i obyvatelstva a sice z r. 1820, kdy město čítalo 524 domův a 7570 obyv., na jeden dům tudíž 14, pak z r. 1830, kdy se čítalo 548 domů s 9004 obyvateli, tedy 16 na dům, dále

z roku 1840, kdy se uvádí 563 domů s 10.181 obyvateli, tedy 18 na dům; v r. 1858 čítala Plzeň 710 domů s 17.379 obyvateli, z čehož by na dům přišlo 24 obyvatelův; při posledním sčítání roku 1880 měla Plzeň 1681 domů s 37.536 obyvateli bez vojska, i připadlo by tedy 22 duší na dům. Myslím, že neuchýlíme se příliš od pravdy, když vezmeme pro dobu naši, počátek totiž XV. století, 10 obyvatelů na dům, a obdržíme pak 3520 obyvatelů. Jak již výše vzpomenuto, že počet domů spíše větším byl, dále že na předměstích máme dvory hospodářské, které zajisté též obydleny byly, můžeme tudíž přibližně vzíti za pravdu, že čítala Plzeň ke 4000 obyvatelův do války husitské.

Kniha Třebenská.

Podává *Frant. X. Prusík.*

Město Třebenice pod Košťálovem, na bývalém Litoměřičtě, má *starou* knihu městskou,[1]) kterou svého času při prodeji starého archivu zachránil tamní městský lékař, pan Dr. Václav Pařík.[2]) Tato má na prvním a jediném pergamenovém listě *od pozdější ruky* tento nápis: Letha 1434 Zaloziena tato Kniha Mieska. Pod tím stojí od ruky ještě pozdější: w Miestys Trzebeniczich Pod Kosstialowem. — Než kniha založena jest vlastně aspoň o rok dříve (r. 1433), o čem svědčí připisek na listě 91ᵃ: Anno Dni Millimo CCCC⁰ XXXIII⁰, jenž jest psán touž prvou rukou, co zápisy na listě 1ᵃ—2ᵃ, jež pocházejí bez pochyby též aspoň z r. 1433; první datum jest na l. 1ᵇ: feria 4ta post conversionem Pauli (25/I) t. j. 28. ledna (r. 1433). Rok však jest poprvé udán teprve na l. 2ᵃ: Ano Dni M⁰ CCCC⁰ XXXIIII⁰, načež hned v následujícím zápise Ano Dni MCCCC⁰ XXXVII⁰.

Tato „Kniha[3]) městská" má formát čtvercový o výšce listův $27^3/_4$ cm. a šířce $20^1/_4$ cm., psána[4]) jest na papíře s dvojím znamením vodním; v přední části jest jakási koruna s křížem vysoce vyčnívajícím, v zadní vlnitá křivka v podobě ſl. Vrstvy jsou nestejny. Za prvým listem pergamenovým následují dva prázdné listy papírové, jichž nečíslujeme; pak jest kniha popsána od listu 1—81ᵃ, listy 81ᵇ—86ᵇ jsou prázdny, list 87ᵃ jest zase popsán, 87ᵇ prázden, od 88ᵃ—91ᵃ jsou opět listy popsány, poslední stránka 91ᵇ jest kromě několika později napsaných slov prázdna. Vazba jest stará: bukové desky koží zevně olepené, červotočem valně prohryzlé.

Třebenice byly město *poddané*, neboť už — pokud známo — kolem r. 1228 klášteru Svatojiřskému na hradě Pražském potvrzuje král Přemysl I. v župě Litoměřické vedle sousedních Chodovlic, Hlúpohlav i vesnici zvanou „Trebenici", t. j. Třebenice. Císař Zikmund zapsal Třebenice roku 1436 Janu Kaplířovi ze Sulevic, hejtmanu Litoměřickému (Pal. Archiv Č. I, 502, 39), po němž se pánem Třebenic připomíná r. 1445 syn jeho Václav (Kn. Třeb. 2ᵇ). Později se dostaly Třebenice v moc pana Viléma z Illburka, o němž jest v Kn. Třeb. 13ᵃ k r. 1468 památný zápis tento:

„Jakož se stala ruoznice v české zemi lleta Božieho tisícieho čtrstého šedesátého sedmého, povstali sú páni někteří proti Královské Milosti jmenem Jiří. Pak pan Hilburk byl jest v drženie té chvíle městečka Třebenic; a ten jistý pan Hilburk byl sě také s jinými pány zpiečil proti Královstvie českému (*czie-*). Pak v těch různicích městečko Třebenice přišlo v jeho moc královskú. Pak tu všecku odúmrť vyprosil na Královĕ Milosti pan Mikuláš Vintberský, kterúž jest držela (*drzie-*) panie Anka Holubcová. Pak pan Mikuláš Vintberský dal to zbožie na kolací těm, kteríž (*kteryz*) jsú měli příbuznosť k tomu Žichovi Tlamovi a Těžkému Janovi a bratru Válo(vu)."

O témž Vilému z Illburka děje se v knize častěji zmínka, jako r. 1466 (90ᵇ), 1477 (a paní Její Milosť z Radic?), 1484, 1490 (18ᵃ), 1504 (31ᵃ).

Později se dostaly Třebenice zpět klášteru sv. Jiří, aspoň už r. 1540 jmenuje kniha pannu Barboru z Šelmbergka a s Kosti, abbatyši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, pánem Třebenských i Oupohlavských milostivým i dědičným (88ᵃ). Též r. 1544 (49ᵃ). Rovněž se tak uvádí později abatyše Lidmila z Blíživa (65ᵇ, 69ᵃ a j.).

O toto poddanství se dělily s Třebenskými[5]) některé osady okolní, z nichž se uvádějí jmenovitě: Jenčice 1ᵃ, Úpohlavy 1ᵇ a j., Čížkovice 9ᵇ, Chodovlice 10ᵃ a j., Koleleč 32ᵃ a j. Proto také osadníci z nich přicházeli v potřebách soudních do Třebenic, jimž ode dávna zaručeno bylo vlastní soudnictví a vlastní správa obecní.

Soudy v Třebenicích se konávaly nejvíce v příčině zboží hbitého i nehbitého, jež jeden druhému vzdával (= odevzdával), prodával a p. Takové soudní zápisy jsou téměř naskrze *obsahem* knihy Třebenské. Konaly pak se, jak se podobá, soudy dvojí:

1. Malé či konšelské, které se v knize Třeb. označují formulí: „čtyři lavy, tu kdež moc a právo", jako na př. v prvém a nejstarším zápise 1ᵃ, jenž z plna zní:

„Přišla Margareta, Mamkova dcera z Jenčic, s mužem svým Petříkem Črným *přede čtyři lavy*,[6]) *tu kdež moc*

---

[1]) *O starších* ještě „raystrech" se děje zmínka k r. 1477 na l. 18ᵇ: stal sě jest vajpis z rajstr do těchto knih Václavovi z Kauta (t. j. zápis na sad, jejž „kaupil u Vášovic sirotkóv"). Léta Božieho M⁰ CCCC⁰ LXII⁰.

[2]) Touto příležitostí vzdávám osvědčenému vlastenci, nynějšímu purkmistru Třebenskému, p. Dru. Václavu *Paříkovi*, srdečné díky za ochotu, s jakou mi zapůjčil knihy výše zmíněné k volnému užívání.

[3]) Mimo ni mají v Třebenicích, jak mi oznámil p. Dr. V. Pařík, ještě podobnou knihu z r. 1490, jejíž větší část jest vyřezána, na sponcích jest vyražena orlice; pak účty z r. 1575—90 a konečně knihu zápisův na vinice z r. 1556. Na faře pak se chová český kališnický gradual pergamenový, jejž maloval roku 1574 Matouš Ornys z Lindperka.

[4]) Z palaeografických příčin udáváme, že některé zápisy psány jsou inkoustem *jasně zeleným* (32ᵇ, 35ᵇ, 36ᵃ).

[5]) Tohoto tvaru se v knize stále užívá, nikdy Třebenický.

[6]) Slovníky české neuvádějí starého dokladu k slovu *lava* (= lavice), jež se v knize Třebenské vyskytuje až do konce. Téhož slova užívají dialekticky, na př. na Moravském Valaště (Světozor 1888, 243).

a právo, i v svém zdravém životě z dobrým rozmyslem i z dobrú paměti i vzdala i dala Petříkovi Černé[v], muži svému, to všecko, což má nebo mieti bude kdežkolivěk hbité i nehbité[7]) i dětem jeho i jeho budúcím. A on jie vzdal zasě týmž právem to všecko, což má neb mieti bude kdežkolivěk, po své smrti i jejím dětem."

Podobné formule jsou s malými změnami aspoň z počátku všude v knize Třeb., někdy jest něco vynecháno, někdy přidáno, jako: před moc a před právo, před zahájený súd (2^a), před čtyři lavy před zahájený súd (2^a), před súd dobře zahájený, súd zahájený a utvrzený (16^a), soud právě hájený a p. Teprve od r. 1434 (2^a) bývají jmenováni konšelé, a sice všech 12, neb aspoň většina jich s rychtářem, jako hlavou. Zápisy pak jsou od začátku až do konce (t. j. do r. 1577) veskrze *české* až na jediný latinský[8]) z r. 1468 (14^b): po němčině není zde ani stopy.

2. Velké či plné soudy se dály z pravidla u přítomnosti pána Třebenského neb jeho zástupce (úředníka, purkrabíe); první zmínka se děje k r. 1445 (2^b): Když bylo o plném súdu, byl pan *Václav*[9]) a purkrabie Mikuláš, rychtář Soběk, purkmistr Martin a konšelé při tom byli atd. Tak rovněž roku 1447, ale později se uvádějí opět jen konšelé, až zase r. 1454 se dí, že Mikuláš purkrabie byl soudu přítomen. A tak se to střídá neustále. Přítomnosť pánova neb zástupce jeho na soudě vyznačena jest v kn. Třeb. na př. r. 1459 dne 12. ledna před purkrabí Harovníkem a před úředníky Hersú a Fraňkem; dne 24. ledna před úředníky Hersú a Fraňkem. R. 1460 dne 6. února před purkrabí Harovníkem a úředníky Hersú a Fraňkem. Roku 1462 dne 27. ledna před purkrabí Harovníkem a úředníkem Fraňkem (7 zápisův). R. 1464 při tom sú byli pan *Křtěn*, úředník páně pan Dřienek. R. 1477 dne 9. ledna: purkrabie Johannes Franěk z Jarpic (r. 1484 týž). Roku 1477 dne 22. ledna Harovník purkrabie. Roku 1479 urozený pan Aleš z Kozojed, purkrabie na Mšeném. R. 1479 dne 22. července: coram officialibus Johanne castellano et Frankone. Rovněž r. 1482 dne 28. října. R. 1485 dne 21. ledna: za súdu pana *Beneše* a purkrabie pana Jakuba. Roku 1490 za hejtmana pana Martina. R. 1491 za urozeného pana Martina ze Sulevic, v ty časy hejtmana. R. 1496 pan Václav z Huorek v ty časy purkmistr na Mšeném. R. 1507 pan Jindřich purkrabie na Mšeném (rozkázaním *panie* Jejie Milosti); rovněž 1504. Památnější však jest, že i abatyše kláštera Svatojiřského dvakráte předsedala soudu, a sice:

„Soud vobecný zahájený, kterýž byl držán tu středu před svatým Divišem (t. j. 6. října) letha 1557 *u přítomnosti urozené a nábožné panny Lidmilly z Blíživa*,[10]) *abbatyše kláštera s. Jiří na hradě Pražským, pána vrchního*, u přítomnosti urozeného pana Vavřince z Horního Luhova, ouředníka téhož kláštera, za purgmistra Václava Penížka, konšeluov Havla postřihače, Václava Drašťaty, Jana Hnáta, Jana Kekule, Jana Benáka, Jana Krále, Vondřeje Kožišníka, Jana Haníka, Mikuláše Kazdy, Víta Rathouského, Barthoně Mojžíše, rychtáře Thomáše sladovníka." Zápisův na soudě tom se stalo 7 a „při *posudcích*" či „při držání posudkuov" pak 14. Dva zápisy vkládá sama abatyše do knihy Třebenské skrze svého úředníka a sice o prodeji domu i dvou vinic a poloučtvrtí dědiny.

Po druhé: „Soudu zahájení stalo se v pátek před svatým Matějem (t. j. 18. února) letha 1558 *u přítomnosti a z vuole Její Milosti urozené a nábožné panny Lidmilly z Blíživa, abbatyše kláštera s. Jiří na hradě Pražský* (*sic*), *panem vrchním*, a urozeného pana Vavřince z Horního Luohovava (*sic*), téhož kláštera ouředníkem, a za purgmistra toho času Václava Drašťaty, primatora Václava Penížka, konšeluov Havla postřihače, Jana Hnáta, Jana Kekule Jana Haníka, Jana Benáka, Jana Královic, Vondřeje Kožišníka, Mikuláše Kazddy, Víta Rathouského, Barthoně Mojžíše, soudcí Pavla bakaláře na místě Thomáše sladovníka, toho času rychtáře."

Zápisy obou soudův obsahem se od sebe nic nelišily, jednajíce o stejných věcech.

Po soudě se konával ještě *posudek* (též plur. *posudky*); při nich býval někdy i pán, jako abatyše Lidmila z Blíživa r. 1557 (aspoň se neuvádí při posudcích jiná formule o přítomných), neb jeho zástupce, jako r. 1485 „při panu Kubíkovi, purkrabí", r. 1490 „za urozeného pana Martina ze Sulevic, v ty časy hejtmana" a j., nebo seděli „na posudku" pouze konšelé. (Dokončení.)

[7]) Výborné slovo české tvořené od kořene hъb (hýbati, hnouti), tedy = mobilis a immobilis. Český slovník žádný neuvádí ho ve smyslu uvedeném.

[8]) Zajímavo, že zde písař ještě jména osob překládá (Gallus = Havel, Spus, t. j. Spiritus = Duchek), což důkazem, že se nebyla do té doby ustálila jako příjmení.

[9]) Václav Kaplíř ze Sulevic.

[10]) Neprávem sluje v „Slov. Nauč." abatyše tato „z Bližívé", o čem svědčí jednak místa tuto uvedená, jednak nápis vyrytý na knížecí koruně abatyší Svatojiřských: Virgo Ludmilla A *Blyzyw* Abbatissa Me Fecit M. D. LIII. (Srv. Arch. Pam. II, 90[b].)

Kouzla a čáry starých Čechův.

I. Amulety, karaktery.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Pokračování.)

Chtěli jsme ukázati ve statích, otištěných v ročníku minulém, jak středověká víra lidová, že lístky, popsané slovy neznámými, divnými klikyháky, mají moc zázračnou, dostala se záhy do Čech a v památkách staročeských že je plno a plno návodů k těm a podobným amuletům. K tomu cíli a konci vybrali jsme vždy ze skupiny jednotlivé aspoň některé doklady na ukázku. Nadobro vyčerpati látku není možná, jednak bychom také čtenáře nudnou nakupeninou podivných slov unavili. Přes to přese všechno je třeba, abychom měli hojný materiál snesený z roztroušených pramenů

v jedno, jako jej snášejí všude jinde. Rádi bychom tedy podali ještě další ukázky amuletů a karakterů staročeských. Nebylot u nás posud ničehož nic v oboru tomto vykonáno.

Poznali jsme celou řadu zázračných prostředků dle návodů, v rukopisech lékařských uložených. Na potvrzenou, že to nebyla pouhá theorie a v praxi že snad nebylo užíváno amuletů, připomínáme tu doklady, jichž jsme se dočtli v archivu Třeboňském a Jindřichohradeckém.

Kantor v Soběslavi píše purkrabímu na Krumlově roku 1474 o nemoci „paní Machny“ ... „Než jižť jsú jie jednu věc poslali z Chúsníka a tuť *nosí na hrdle* a má nositi až do devátého dne a tak praví, že by měla ta nemoc hned přestati; neb jest purkrabie Chúsnický také tu věc na hrdle nosil a pravil, že mu od té věci ta nemoc přestala pak.“ (Arch. Třeboň.)

R. 1558 píše Jiřík Šebířovský Henrychovi ze Švamberka: „A toto v malém šátku, což jest zelenýho, račte *na hrdle nositi na holým životě* a kořen, když by na VMst nějaká tesknost přišla, račte skrájeti, jej jísti a tu VMsti každá tesknost bohdá pomine.“ (Arch. Třeboň.)

Mandaléna z Hradce píše svému bratru Joachymovi roku 1564: „Posílám teď paní manželce Vaší jakejsi uzlíček. Zdálo-li by se Vám, že byšte jej ... *na hrdlo pověsili*; šak nic zlýho v něm není, a do devátýho dne aby jej na hrdle nosil a v devátej den v tu hodinu, v kterú mu se na hrdlo vundá, aby mu se zase sundal a po vodě pustil. Uhlídáte s Boží pomocí, nebude-li mu lipe; neb sem já letos tím tak mnoho lidí shojila, že věc nepodobná.“ (Arch. Jindřichohradecký.)

Jaksi úvodem k dalším snůškám nastřádané látky budou nám slova Mat. Šteyera v Postille svát., 1719, str 272, 273. Rozhovořil se o amuletech. „Díš ...: Jak se to dokáže ku př. v cedulkách proti zimnici, že se tam dává nemocnému zdraví s ďábelskou pomocí? — Odpověď: Někdoť musí tu zimnici zahnati; Nebo ten papír s těmi slovy svou přirozenou mocí, nebo pán Bůh skrze zázrak bez přirozených prostředků, nebo naposledy zlý duch přičiněním. Pán Bůh, jenž hříšníků neslyší, neučiní zázraku k vůli bezbožných lidí, jací obyčejně bývají ti, kteříž takové cedulky skládají a spisují, neb pověrků užívati radí. Sama cedulka aneb ta slova, která son na ní psaná, žádné přirozené moci nemají k zahánění zimnice .... Tedy stává-li se skrze takové cedulky něco divného ku př., že se zažene zimnice, to se musí od zlého ducha skrze tejné jeho působení státi. A medle jakou moc mají tato slova, která v takových cedulkách psaná se našla: *Hax, pax, max* etc., *Arac, Amou* etc., *Darata, Daries* etc., *Galbes Galdis* etc., *Gibel, Cor* etc. Na cedulce proti ukousnutí od vzteklého psa tato slova byla: *Ira, bira, lira, pira* etc. Co ta slova vyznamenávají a jakou moc mají buď psaná, neb oustně propověděná!“ —

Šteyer znal patrně amulety dobře a věřil, že mají moc zázračnou, třeba ji připisoval zlému duchu. Se slovy, od něho zapsanými a jim podobnými, setkáváme se opravdu jednak v návodech staročeských, jednak v návodech středověkých knih kouzelných.

Uvádí formuli: *Hax, pax, max* etc. Známý učenec *Wierus*, jenž napsal spis: „*De praestigiis daemonum*“ (v univ. knih. Pr. několik exemplářů; užíváme vyd. z roku 1564) zmiňuje se o těchto slovech, že prý jich užívají proti pokousání vzteklého psa: „... qui pomi particulae inscribit: *Hax pax max Deus adimax*[1]) — atque edendam illam venenato a cane rabido porrigit.“ (IV. 405.)

Doklad podobný našli jsme v rukop. univ. knih. Pr. (17 D 4), str. 81. Vedle prostředku proti škrkavkám a psotníku připsána slova:

DEX PEX NOVA MXZATX VAhX[2]) PRAX
ZVAX ZISX PYX IVONXAX ANIX

☆☆☆

Šteyerovu formuli: *Galbes Galdis* čtli jsme u Wiera (IV. 406): „Similibus diabolicarum vocum portentis contra dentium dolorem utuntur: *Galbes galbat galdes galdat.*“ Slova ta zná také osvědčený pracovník v tomto oboru, J. L. Holuby ve Slovenských Pohľadech, 1884, str. 31.

Přistupujeme nyní k „cedulkám“ se slovy „*Ira*“ atd. proti ukousnutí vzteklého psa. Dobrali jsme o nich několika zajímavých zpráv. (Pokračování.)

[1]) Srv. Verhandl. d. anthrop. Ges., Berlin, 1881, 165, dle Baltische Studien, Jahrg. 31, str. 311.
Týž, Treichel, Verhandl., l. c., 1882, 365:

M A X	M A +
E D E M	E D E M
A X E X E	A + E + E
Y M A X E	I M A + E.

[2]) V rukopise zkomoleno.

Zprávy a drobnosti.

Z archivu Jindřichohradeckého. Z urbáře starého panství Hradeckého učinili jsme si za laskavého vedení a upozornění pana archiváře Tischra některé výpisy, jichžto ukázky tuto podáváme.

Na listě 60. téhož urbáře napsána jest: „*Zpráva strany chalupníkův.* — Ačkolivěk jak na panství hradeckém, tak i na všech jiných k němu přivtělených chalupníci až posavad žádnýho stálýho platu vrchnosti neplatili, však nicméně užívajíce i s manželkami a dítkami svými ochrany panský tak dobře jako jiní na gruntech usedlí poddaní, a živnosti své při tom vyhledávajíce, uvolili se platiti do důchodův platu stálého každého půl letha po dvouch groších malých a jednom penízi. Avšak rozuměti jest toliko ty chalupníky, kteří na obci aneb koupivše od některého sedláka kus jeho gruntu, na něm sobě svý vlastní chalupy vystavěli, s nimiž dědičně a podle svý libosti vládnou. Vynachází se sic víc chalup, ty ale k gruntům, z nichž beztoho vrchnosti plat jde, přináležejíce, v tuto povinnost se nepotahují, ledaby časem od téhož gruntu odcizeny a někomu za dědičný prodány byly, což kdyby se stalo, rychtářové oznámiti, a držitelové takových chalup podobně jako jiní v nadotčený plat potaženi býti mají.“

Byli tedy podle této zprávy chalupníci trojí: 1. takoví, kteří vystavěli sobě chalupy na pozemcích obecních, 2. kteří měli chalupy na pozemcích od sedláků koupených, a 3. kteří bydleli v chalupách od sedláků vystavěných a ke

statkům dotyčných jich původců příslušných. Chalupníkům tohoto třetího druhu říkalo se a říká se podnes podruzi; i jest s podivením, že v tomto zápise ten název podán není. Podruh byl v podobném závazku k sedlákovi, jako sedlák k vrchnosti. Takovéto podružství trvá posud ve vesnicích.

Na listě 127. řečeného urbáře zapsána jest: „*Paměť, pro jakou příčinu některým gruntům peníze za roboty se připisují.* Vynachází se v tomto urbáři rozdílně, že některej usedlej poddanej má k svýmu gruntu jinej připojenej, a takového užívá, což se od mnoha let jemu z milosti vrchnosti dovolilo; a to větším dílem takové grunty, na kterých pro jich skrovnost a nehodnost obzvláštní hospodářové obstáti nemohli, nýbrž pobudouc na něm, vždycky ustupovati museli. Z takových tehdy gruntů ti, jenž je mají, spravují sice ouroky a dříví gruntovní i varový*) dělají, pěších ale robot prázdni byli. Pročež při nynějším tohoto urbáře spisování namluveno s nimi všemi, co by tak za ty malý roboty vrchnosti platiti jměli, jakže se to každému gruntu připsáno nachází. Při některých obcech dokonce se o ně rozdělili, meze rozvorali, takže znamení jich nepozůstalo. Bylo by sice vinšovat, aby raději tím více hospodářů bylo, ale poněvadž již to tak daleko zašlo, musí se při tom zanechat, a zavděk přijíti, že předce ouroky gruntovní z nich vychází (sic), i nyní tímto platem za malý, totiž pěší neb ruční roboty náhrada se činí, však podtad (podkadž možné) k tomu nedopouštěti; neb vrchnosti dva usedlí, byť chudi byli, více užitku nesou nežli jeden. Jakož pak panství Hradeckých důchody a užitkové podle zkušenosti přede vším jiným v množství poddaných svou vzáctnost a podstatu mají, k kterým pak za týž roboty žádný platy se nepřipisují, tu je znamení, že ti jistí je stavěti a hospodáře na ně dosaditi mají.“ *J. Nedoma.*

Mohyly Husinské. (Dodatek k článku „Mohyly na Husině“) v 1. seš. XIV. dílu Památek.

Průběhem letní doby r. 1887 přibylo k 11 sneseným mohylám Husinským dalších pět, vedle toho pak rozebrány ještě důkladně zbytky sedmi mohyl dříve již otevřených.

Pět nově prozkoumaných mohyl bylo rovněž z kamenů a prsti prostě naneseno, pouze na jedné větší postihnouti bylo lze pravidelnou vrstvu skládaného kamene.

Prvá z těchto mohyl byla $1^1/_2$ m. vysoká, z kamene buližníkového a břidlového, pak prstí nasypaná. Nalezeno v ní nad povrchem ostatní půdy pouze několik bezvýznačných střepin hliněných, pak dva malé střípky bronzu.

V druhé mohyle stejného složení i rozměrů objevena ve středu as 1 m. hluboko bronzová dýka, malá puklička bronzová zcela rozpadlá a několik pouze střepů hliněných. Dýka tvořící v průřezu nízký kosočtverec je 12 cm. dlouhá, měří v největší šíři 3 cm. a opatřena je dosud 2 nýty pro rukojeť.

Z hliněných střepů význačny jsou pouze dva, jeden, úlomek malé vkusné nádobky opatřené úškem (či snad dvěma) celou výšku hrdélka (as $1^1/_4$ cm.) objímající, pak jiný se vtlačeným důlkem, obklopeným body ve hlínu vpíchanými a s ozdobou z vyčárkovaných pásků sestávající.

Třetí mohyla tvořila nízký, nad povrch ostatní půdy nepatrně se zdvíhající pahrbek.

Zde nalezena ve hloubce as 1 m., mezi kameny nádoba válcovitá v druhou tvaru okřínovitého vložená, obě úplně rozmačkané.

Válcovitá nádobka měla kdys asi 18 cm. v průměru.

Jiná nádobka, z níž pouze jen několik střípků zachováno, byla vnitř i zevnitř silně tuhou natřena a měla podobu vkusného džbánečku. Baňka nádobky kolmo rýhovaná a mírně vyvstávajícími pupíky bezpochyby na místě úšek opatřená, měla rovné, 5 cm. vysoké hrdélko s průměrem as 9 cm.

Ze střepů jiných tu nalezených má jeden nízký pupík, jiný plné úško, obé z hlíny vytaženo.

Ve *čtvrté mohyle*, nejmenší všech Husinských (výška ani ne $^1/_2$ m., průměr 4 m.) objeveno pouze několik prostých střípků hliněných.

Pátá mohyla nejzazší na pohřebišti směrem k severozápadu byla na $2^1/_2$ m. vysoká a lišila se v složení svém od ostatních tím, že as v polovici její výše táhla se kamenná vrstva celý povrch mohyly v této výši obklopující. Část mohyly nad i pod touto vrstvou kamennou se nalézající byla prostě z prsti a kamení nanesena.

V této mohyle na bronzy neuhozeno, za to ale vyskytla se zde hojnost střepů nejrůznějších, z nichž podařilo se sestaviti, a to ještě neúplně, pouze nádobu mísovitou, jejíž průměr dna 10 cm., průměr otvoru 21 cm. měří, pak část menšího okřínku s průměrem as 16 cm.

Porůzné střepy ukazují na několik rozličných nádob práce hrubé i jemnější. Ornamenty na střepích vyskytují se plastické (pásky oblounovité) i rýsované (ozdoba trojúhelníková, dvojitá). Jedna z nádobek tu uložených, bohužel v střepy úplně rozpadlá a valně porušená, podobá se džbánkovité nádobě z mohyly třetí dobyté. Jako tato byla po obou stranách tuhou natřená, podél po baňce pruhovaná a úškem (úšky?) opatřená. Mezi střepy nalezeno množství nedopálených kůstek, pak dva malé oblázky.

Prozkoumané *zbytky 7 mohyl* v době dřívější otevřených vykazují tento výsledek.

V mohyle pokusmo již r. 1882 bez výsledku otevřené, as 1 m. vys. objeveno:

1. na samé zpodině *dýka* bronzová, ve dví zlomená, 17 cm. dlouhá s 2 nýty, jimiž někdy připevněna byla rukojeť; největší šíře dýky, jejíž průřez tvoří nizounký kosočtverec, obnáší $3^1/_2$ cm.;

2. ve hloubce as $^1/_2$ m. dva *oblé náramky* bronzové s vroubkovou ozdobou v odstavcích. Jeden z náramků je uvnitř trochu sploštělý;

3. několik střípků jemnější hliněné nádoby beze všech ozdob.

V další mohyle také již dřívější léta bez úspěchu otevřené (srov. str. 5. odst. 2. Arch. Pam. 1887) uhozeno ve hloubce as 30 cm.:

1. na náramek bronzový, průřezu kosočtvercového, otevřený. Malý tento náramek — patrně ozdoba ruky dětské ($4^1/_2$ cm. v průměru) ozdoben býval řadou vroubků v několika odstavcích;

2. bronzový pálstav 27 cm. dlouhý, na obloučnatém ostří 4 cm. široký;

3. něco střepů hliněných, z nichž dva nesou plastickou ozdobu ve způsobě pupíků z hlíny vytažených, jiný pak ornament trojúhelníkový rýhovaný.

Ve snesených zbytcích ostatních mohyl v článku hlavním již popsaných nalezeno *v mohyle* na místě prvém

*) Vorové dříví bylo ono, jež sedlák zavázán byl dodávati do pivováru.

uvedené množství střepin různých nádob, okřínů, misek, baňatých popelnic a osudí. Zmínky zasluhují:

1. střepiny nádobky, jak se podobá baňaté s uchem ploským 3 cm. širokým, které objímá celou výšku hrdélka (4 cm. vys.);

2. střepy nádobky baňaté s rovným hrdélkem $4^1/_2$ cm. vysokým a malými provrtanými oušky sedícími pod hrdélkem na baňce. Hrdélko od baňky dělí řada šikmých čárek ve hlínu vtlačených;

3. střepy jiné nádobky větších rozměrů s nápadně slabými stěnami ($^1/_3$ cm.) a malým ouškem (snad dvěma) z hlíny vytaženým;

4. část dýnka malinkého osudí, průměr dna as 4 cm.;

5. střep s ozdobou trojúhelníkovou.

Střepy — vesměs hliněné — nalezeny nad půdicí mohyly.

V mohyle druhé objeveno ve hloubi as 1 lokte něco střepin nevýznačných, pak předměty bronzové:

1. *náramek* otevřený, vnitř ploský, na straně zevnější do hrany vystupující, průřezu trojúhelníkového (srov. č. 15. tab. XIV. 1.);

2. *zbytek jehlice* 17 cm. dlouhý;

3. *část jiné jehlice* 15 cm. zdélí.

V mohyle páté nalezen v boku jižním as 8″ hluboko kus *bronzové jehlice* $5^1/_2$ cm. dlouhý, porůznu pak střepy hliněných nádob, z nichž jedna vyznačovala se mírně prohnutým, 7 cm. vys. hrdélkem, jiná pak jemností stěn natřených z obou stran tuhou.

Zbytky *mohyl 6. a 7.* nevydaly žádných nálezů více. Předměty mohyl Husínských dobyté uloženy jsou vesměs ve sbírkách městského musea Klatovského.

Dr. *K. Hostaš.*

Nález pálstavů pod „Tamachovem“. Súčastniv se dne 16. září 1887 honu na panství Červeno-Poříčském, ohledal jsem mimochodem jedinou ještě zbyvší mohylu pod Tuhoštěm — z oněch mnou r. 1885 rozebraných.

Náhodou přítomný pan cís. král. hospodářský assistent J. Bibr při té příležitosti se mnou sdělil, že před krátkým časem nalezen při zaorávání strniště na poli pod „Tamachovem“ jakýsi „měděný“ předmět; — má prý týž jeden z panských šafářů.

K mé žádosti byl onen předmět přinesen, a shledal jsem, že jest to krásný

1. bronzový, úplně zachovaný „pálstav“ 16·9 cm. dlouhý a 0·5 kg. těžký; po každé straně opatřen dvěma laloky silně zahnutými; na horní as 5 cm. široké ploše nalézá se úško k provlékání řetízků neb řemínků, ostří jest konvexní

Poněvadž jsem tušil, že to as nebyl jediný předmět, jenž nalezen byl, začal jsem pátrati po dalších nálezech a podařilo se mi v brzku ještě dva pálstavy získati a sice:

2. jeden 14 cm. dlouhý, váhy 0·32 kg.,

3. druhý 13 cm. dlouhý, váhy 0·30 kg.,

tvaru stejně typického jako onen shora uvedený, totiž s velikými, silně zahnutými laloky a úškem.

Z těchto dvou byl onen větší poněkud porušen, a sice zřejmo, že kdos jím hřeby zatloukal, při čemž úško ulomeno a bronz tu i tam pohmožděn.

Druhý, menší, až na malý úštěpek zcela zachován.

Maje již tři exempláře stejného tvaru, pátral jsem dále a dověděl jsem se, že jeden pálstav hozen byl nálezcem (hochem volákem) do řeky, 3 neb 4 kusy pak rozebrány a rozptýleny dělníky při dvoře zaměstnanými.

Rozumí se, že bylo mou snahou i tyto získati a děkuji vzácné ochotě pana c. k. vrchního správce velkostatku Červeno-Poříčského A. Tredla, že dostalo se mi dalších dvou pálstavů, které v době, kdy jsem se po předmětech pídil, jemu doručeny a tak zachovány byly.

Doručen mi byl panem c. k. vrchním pálstav č. 4. 15·5 cm. dlouhý, který vážil 0·4 kg., a č. 5. 12·5 cm. dlouhý, který vážil 0·37 kg.

Tento poslední zasluhuje zvláštní zmínky již proto, že ve tvaru svém poněkud liší se od svých druhů.

Jest to ovšem též pálstav laločnatý s charakteristickým úškem, avšak hořejší jeho plocha, poměrně širší, ozdobena podélnými, k ostří súženými, nevalně vynikajícími ryhami. Ostří jest daleko širší, téměř polookrouhlé. Horní plocha, jak již zmíněno, nehlubokými ryhami (lépe snad řečeno nevysokými žebry) krášlená — jak již byla z kadlubu vyšla, poblíže ostří, na hraně ztepána v znenáhla zvýšené okraje. A právě na těchto zříti a sledovati lze upravení tohoto, dojista nikdy neupotřebovaného pálstavu. Jest zřejmo, že tak jako široké ostří pálstavu samého, tak i ty vyvýšené hrany — nepochybně v stavu horkém, — tedy kdy křehký jinak bronz do jisté míry kujný jest, tepáním kladiva byly rozšířeny, a sice znatelny jsou tu jednotlivé úhozy, jimiž byl okraj vyhnán z podoby, kterou byl původně v kadlubu litím obdržel.

Zřejmo, jak pálstav (žhavý snad) na hladký předmět, primitivní snad kovadlinu, položen byv, silnými úhozy na jedné straně byl roztepán, pak obrácen a stejným tepáním i na této straně u formu uveden jako na první lícní stěně, jen že na této (lícní) stopy nárazu přilnutím ku kovadlině byly urovnány a i shlazeny, kdežto na straně posledně stepané sečísti lze nárazy, jimiž vyvýšená hrana byla sdělána.

Patina na tomto pálstavě nejméně vyvinutá (zachovaná?) zdá se, že po nalezení dlouhým smýkáním znenáhla byla setřena, tak že obzvláště v místech, takému smýkání nejvíce vysazených, bronz úplně neokysličený na den vychází.

Pálstavy všechny, jak již z popisu vysvítá, jednoho jsou charakteristického tvaru, pálstavy to laločnaté (dle Mortilleta Hâches à aileron), tedy typu to, vyjímaje celtů dutých, nejmladšího; vyznačeny pak jsou všechny, v Čechách při pálstavech dosud nepříliš zhusta vyskytnuvším se úškem.

Z kadlubu pocházejí všechny pálstavy a nalezeny byly, jak již podotknuto, při orání strniště a sice poměrně na malé ploše, když se byla ornice poněkud silněji pluhem zabrala. Též souhlasí všechny zprávy v tom, že nalezeny pouze pálstavy a žádný jiný artefakt bronzový, železný neb hliněný.

Získáním takto pěti pálstavů a zpráv dosti spolehlivých o jiných 2 až 3 kusech, jakož i zpráv o nalezení samém ustálil se u mne náhled, že vyskytl se zde nález hromadný, že tedy lze (pakli ony nalezené exempláře nejsou již pouhý zbytek skladu) očekávati, že při dalším prohlubování ornice objeveny budou opětně tovary bronzové, že tedy „pod Tamachovem“ nalézal se buď ukrytý sklad neb snad i slévárna oněch bronzových artefaktů.

Ohledání naleziště mne v náhledu prvnějším utvrdilo.

Pole zvané „pod Tamachovem“, jihovýchodně as 15 km. od Červeného Poříčí vzdálené, jest lán k c. k. panství Poříčskému patřící. Dráha Plzeňsko-Eisensteinská dělí pole ono ve dva díly velice nestejné výměry. Při tom podotýkám, že dráha zmíněná ony dva kusy dříve zceleného pole dělí značně vysokou hrází a nikoliv snad průkopem. Na onom značně menším, bych tak řekl odříznutém, západním cípu pole jest místo nálezu.

Na té před několika týdny zorané parcelle neshledal jsem nic nápadného, jen zřejmo, že pluh, asi na dvou, málo od sebe vzdálených, jen několik čtverečních metrů rozlehlých plochách dotkl se mrtvého spodku, málo začervenalé hliny a to tuším ona místa, kde pálstavy nalezeny byly. (Bližších označení mi posud udáno nebylo.)

Po mohylách neb žarovišti nikde ani stopy, mám též za to, že z níže uvedených příčin ani možno není, že by místa onoho za pohřebiště druhdy mohlo býti užíváno. Na orništi samém jsem mimo několik s pěst velkých žulových pecek kulovitého tvaru (s vršku Tamachova splavených), dále dva malé úlomky okraje jakés nádoby (ze spracované černé hlíny pěkně hlazené, střepům z hrobů ovšem ne nepodobné), pak úlomky moderních cihel a kamenouhelné strusky, — bezpochyby kompostovým hnojivem přivezené — ničeho nenalezl.

Žulové ony pecky mají na povrchu as 1·3 cm. silnou, nápadně rudočervenou kůru, jádro pak (hrubozrnný, silně slídou prostoupený granit) světlošedé. — Na Tamachově, bezprostředně nad tímto panským polem se vypínajícím, vystupuje ona silně zvětralá žula na povrch a sice uloženy zde kulovité neb vejčité balvany (pecky) charakteristického tvaru u velikosti vejce, též však balvany až $^1/_2$ m. průměru v písku (Granitgrus) zvětráním žuly na místě povstalém; pecky ty však snad bez výminky na povrchu žlutou korou jsou pokryty, tedy se valně neliší od oněch na místě nálezu zvednutých. Na Tamachově samém (441 m.) nenalezl jsem ani známky, jež by opevnění neb hroby připomínala, rovněž beze stop týchž jsou výše naleziště ležící pole.

Z toho všeho soudě, mám za to, že pálstavy buď na témž místě nalezeny, kde původně byly zakopány, aneb od něho jen málo vzdáleny jsou.

Všech pět pálstavů, jichž získati dosud se mi bylo podařilo, jest nepopiratelně jednoho, ne zhusta vyskytujícího se tvaru, neboť na pálstavech úšek málo kdy nalezeno. (Viz „Památky“ dílu XI. tab. XXI. 16.)

Též i zřejmo, že upotřebením netrpěly, zvláště pak onen prvý největší činí dojem, jakoby čerstvě ulitý z kadlubu byv vyňat, také ihned k dlouhému odpočinku byl uložen.

Týž pálstav nese na obou stranách zcela zřejmě onen šev, kde obě poloviny kadlubu přiléhaly, dále jest v dutině pro násadu několik menších, avšak značně vyvýšených drobtů bronzu přiškvařeno; z toho lze soudit, že v tomto pálstavu násada dosud nevězela, neboť by ona přiškvařená zrna důkladnému zasazení topůrka byla jistě na závadu, a lze předpokládati, že by byla před zasazením tím odstraněna, neb i samým potřebováním nástroje na zmar přišla.*)

Fr. Leger.

Pohanské pohřebiště u Řepova. Osada Řepov jest asi hodinu cesty vzdálena od Mladé Boleslavi, leží na potoku „Klenici“, blíže císařské silnice, vedoucí z Mladé Boleslavi k Jičínu, a na úpatí památného „Chlumu“, na kterém se zbytky staroslovanského hradiště nalézají. Osada Řepov povstala teprve v době novější a sice roku 1787 rozprodáním polností, které dříve ku dvoru Řepovskému náležely a který majetkem obce Boleslavské byl.

Pohřebiště to zdá se býti dosti prostranné, ano vykazuje mnoho uložených koster. Co se týče polohy téhož, nalézá se na severozápadním konci obce u polní cesty, vedoucí k Jemníku. Na témž místě nalézal se dle tvrzení pana starosty obce dříve pahrbek (snad mohyla?). Když pak k účelům ekonomickým z vršku toho hospodáři hlínu odvážeti počali — narazili na hroby, v nichž se kostry v nestejných výškách a ve vrstvách nad sebou nalézaly.

Kostry ty, jak dle velkosti souditi lze, přináležely mužům značně vzrostlým a byly položeny jako všude v pohanských hrobech směrem k východu. Až posud bylo zde podobných koster značné množství nalezeno, avšak nádob velmi málo — pouze tři! Co se týče těchto nádob, jsou dvě menšího tvaru, prosty všech okras, třetí jest však velmi pěknými okrasami, t. j. vrytými čárkami zdobena a prozrazuje patrně slovanský původ. Mimo tyto nádoby, malé kamenné kuličky a kousek zrezovatělého železa (nějaké spony) nenalezeno zde žádných jiných starožitností. Že však osoby ty i bronzu používaly, jest viděti na jedné lebce, která ženštině náležela, ana na jedné straně kosť lebeční bronzovou zelení zbarvena jest. Nádoby ty, jakož i charakteristické lebky uloženy v museu Boleslavském

Nález tohoto pohřebiště, jakož i hodnověrné svědectví některých občanů, že se ob čas v okolí Řepova, Jemníka, Plas, Kosmonos a Stakor jednotlivé popelnice nalézají, poukazuje k tomu, že celá tato krajina mezi Chlumem a Babou vzdor své bařinaté a mokré půdě v pravěku obydlena byla. O nálezu Stakorských bronzů bude pojednáno na jiném místě.

Adolf Pecenka.

Předhistorické sídliště. Dle zprávy „N. L.“ rozkopány nedaleko Všechlap a Zabrušan blíže Duchcova před nedávnem náspy, známé pode jménem „švédské hradby“, i nalezeno v nich množství starožitností. Všude, kamkoli se kopne, je černá, práškovitá, mastná zem a v té množství střepů, kostí, perliček z hlíny, nástrojů z kamene zhotovených, skelných škvárů a věcí bronzových. Východně od náspů nalézá se úvozem oddělená mohyla a staré pohanské pohřebiště. Při kopání shledány tři přesně od sebe oddělené vrstvy. Ve vrstvě nejhořejší nalezeny po většině věci železné: přesky, ostruhy, hroty oštěpů atd. Ve vrstvě střední nalezeno veliké množství nožů formy nejrůznější, dále kadluby, přístroje ku výrobě perliček skleněných, asi 300 perel z hlíny, několik prstenů z bronzu a jantaru, jemné stříbrné drátky, množství nástrojů z kostí: dýk, šídel, jehel, hladítek atd., množství kostí a zubů ze zvířat domácích a divokých, najmě zuby vlčí a medvědí, množství rozbitých popelnic se zvláštními srdcovitými ornamenty, spousta kostí ptačích. Ve vrstvě nejspodnější nalézají se v zemi ztrouchnivělé výhradně střepy a zlomky rukou nedovednou zhotovených nádob, pak kosti a zuby zvířat a kamenné nástroje, zejména kladiva, dláta, klíny, brusy, kamenné nože atd.

Předhistorické hroby. V kraji slanském odkryty u vsi Řisut, hodinu na západ od Slaného, dva pohanské hroby v místech „na kopcích“ zvaných. V prvém hrobě nalezena v hloubi jednoho metru lidská lebka, u níž ležely čtyry náušnice ze zlatého drátu. Kromě těch vykopán ještě zlomek drátu bronzového, a jantarové korale, z nichž prostřední je největší, ostatní menší. Kromě toho vyhrabány

*) Když už byla tato zpráva vysazena, sdělil s námi pan *Fr. Leger*, že dvorní museum ve Vídni jsouc od ředitelství cís. statku Červeno-Poříčského na hořejší nález upozorněno, vyslalo sem svého úředníka. Týž pak dal ono naleziště „pod Tamachovem“ prokopati, při kteréž práci se ještě uhodilo na 8 pálstavů rovněž laločnatých, na celt bronzový a jakési bronz. kování (nákončí) mimo třepiny tenké bronz. nádoby.

dvě bronzové jehlice, na silnějším konci ouškem opatřené, a široké bronzové náramky na hnátech kostry navlečené. Oba jsou podél paralelně rýhované, kruhové, rozevřené, liší se od sebe jen tím, že jeden je na obou koncích k sobě přivřených zaokrouhlen, druhý však hladce zkrojen. Oba hroby vyloženy jsou uvnitř pískovcovými plackami a naplněny šedomodrým slínem, kdežto okolní a vrchní ornice je žlutá. Bližší zprávu podáme příště.

Sadské nálezy. Ve sbírce p. Frant. Paroubka v Sadské chovají a popisují se následující předměty, najmě mince:

1. Kus **popelnice** z pálené opuky sadské, barvy žlutavé se zrny bílými a hnědými, tloušťky 13 mm., bez lesku a ozdob a dle zakřivení velkého rozměru. Nalezena byla r. 1865 na poli PN: 480 „pod skalou" v přívrati od Jos. Friedricha st. při jarním orání, když se mu vůl do země probořil. Vlastník pole tehdy kopati nedovolil.

2. **Římské mince** (nálezy z let 1850—1858).

a) *Trajana* císaře (l. 89—117) stříbrný denar; nalezen v Tatcích od Karla Vaváka při kopání základu u hospody. Avers: Hlava s vavřínem a nápis: JMP CAES NER TRAIANO OPTIMO (dále nečitelno). Revers: Socha bohyně s nápisem PRO—VID(entia) a na okolku nápis: P(ontifici) M(aximo) TR(ibunicia) P(otestate) CO(n)S(uli) P(atri) P(atriae) S(enatus) P(opulus) Q(ue) R(omanus).

b) *Hadriana* císaře (l. 117—138) stříbrný denar; nalezen byl v Sadské za „Spálenou ulicí" v příkopě u role PN: 7 od Jos. Beneše. Avers: Hlava věnčená vavřínem a nápis: HADRIANVS AVG COS III P(ater) P(atriae). Revers: Sedící vestalka s kahanem a nápis: FORTVNAE REDVCI.

c) *M. Aurelia* císaře (l. 161—180) stříbrný denar; nalezen byl v Sadské na zahradě býv. knížecího dvorce a tvrze NC. 27. od Jos. Němečka. Avers: Hlava s vavřínovým věncem a nápis: M ANTONINVS AVG TR(ibunicia) P(otestate) XXIII. Revers: Postava stojící bohyně „Salus" s hadem a nápis: SALVTI AVG COS III.

d) Téhož císaře stříbrný denar; nalezen byl v Sadské, v zahradě „u Klášterských" NC: 5. při domě p. Frant. Němce. Avers i revers jako při předešlém, toliko jiný ráz.

e) *Lucilly* augusty, dcery M. Aurelia, choti cís. L. Vera († 169), pak Claudia Pompeia, zavražděné od bratra Commoda r. 182, stříbrný denar; nalezen byl v Sadské, v rolích „na mordě", východně od PN: 2779. od Aloisa, syna Jiřího Spousty. Avers: Hlava s vlasy zapletenými a nápis: LVCILLAE AVG AVTONINI AVG. Revers: Stojící bohyně s věncem v ruce (nápis nečitelný).

3. **České mince.**

a) *Vratislava II.* stříbrný denar, nalezen na bývalém kníž. dvorci.

Líc. Mezi zoubkovaným dovnitř okrajem a hladkým okruhem excentrický nápis: ꝏWꞔATIꞕLA, nad okruh vyčnívá sedící postava s kopím v pravici.

Rub. V zoubkovaném do vnitř okraji a v hladkém okruhu excentr. nápis: WEHCEꞕLAVꝏ; uvnitř hlava.

b) *Břetislava II.* stříbrný denar; nalezen tamže.

Líc. Mezi hladkým okrajem a perlovitým okruhem excentr. nápis: BRACIꞕLAVS; poprsí vyčnívá přes okruh s obrácenou levou tváří, před níž trčí kopí.

Rub. Mezi okrajem do vnitř zoubkovaným a perlovitým okruhem concentr. nápis: ꝏWEHCEꞕLAVS; nad perlovitý okruh vystupuje přímo hledící poprsí.

Dle těchto nálezů sadských i četných nálezů mincí římských v okolí Sadské soudí majitel sbírky ve svém dějepise téhož města, že by se mohlo v geografii Claudia Ptolomaea slovo „*Σετουάκωτον*" vztahovati k tomuto místu.

OGP.

O nálezu mincí zaznamenal Viktorin Vilém Šermer, měšťan Litoměřický, v pamětní své knize takto:

„Memorial. Když v létu 1640 generalfeldzeigmeister Evstachius Torstensohn švédský u mého bratra Voldřicha Šermera v quartíru ležel, jehožto soldati, když u Staré Boleslavi v poli leželi, jednu babku vrbovou podťali, chtíce ji na oheň dáti, z nížto [an byla vnitř prázdna] vypadla veliká plecatá konvice z samých starých řízských [sic] tolarů kurfiřtských udělaná a plná dukátů. Ta konvice byla okolo šesti žejdlíků velká, na níž bylo 72 tolary na způsob koleček v okně sazených, tak že mohl vnitř i zevnitř ráže dobře viděti, jak okolo konvice, tak na dně i na víku; však v prostřed víka i na dně uprostřed byly portenglesery zlatý zasazeny. NB. O ty pak dukáty všecka kompagnie se rozdělila a tu konvici [z níž sem já také pro památku pil] panu generalovi darovali." — *z.*

Nález staré monstrance na Mělníku. Při stavbě mostu Mělnického přes Labe a sice při úpravě půdy pro základy pobřežního pilíře, odkryta prastará, ve skále vytesaná, avšak značně zanešená studně, která dle všeho v středověku v podhradí usedlým obyvatelům dobré pitné vody poskytovala. Při částečném odvážení zmíněného již nánosu narazilo se na zbytky a části starého gothického okenního skruží a pak na shora uvedenou, avšak polámanou monstranci.

Monstrance ta jest velmi pěkně a dovedně z bronzu provedena, jest 50—60 cm. vysoká, a sahá dle svých forem svým původem do 14. století. Nález ten jest tím důležitý, že právě odkryté části gothického skruží, jakož i monstrance, jsou snad zbytky a památky starého kostela, který se pod starým Mělníkem v blízkosti nynějšího pobřežního pilíře nalézal. Jest jen litovati, že se celá studna neprohledala, ano dle všeho bylo by se ještě na jiné starožitnosti narazilo. Co se týče této monstrance, sluší podotknouti, že jest majetkem Mělnického musea. *Adolf Pecenka.*

Oprava. V díle XIV. na sloupci 99—102. popsán Hrádek pod Vlčí Skalou. Při posledním ohledání a zakopnutí na středověkém hrádku tomto zjištěny na straně východní dávné zdi z lámaného kamene, teď hustým houštím zakryté. Při hlubším zakopnutí uprostřed hradiště vyvalovaly se též kousky malty a cihel. — Dále ve sl. 102. dotčeno *Boru*, kterýž v této krajině prve hledán. Nyní již dostatečně zjištěno prof. Aug. Sedláčkem, že osada téhož jména bývala nynější ves Sv. Mikuláš blíž zámku Kačiny, kteráž druhdy *Bor* sv. Mikuláše se jmenovala, čemuž zase odpovídá starožitná *Záboř* proti Lab. Týnci. *Kl. Čermák.*

Oprava topografická. Jak v „Topografickém slovníku Čech" J. Ortha str. 650. tak i Tom. Bílka „Dějinách konfiskací v Čechách po r. 1618" str. 164. uvádí se zvláštní *statek Radonice*, kterýž v r. 1587 Jindřichu Homútovi z Harasova patřil, a napotom r. 1628 Oldřichem Homútem ryt. z Harasova prodán byl cís. rychtáři staroměstskému Františku Osterštokovi z Astfeldu, jakoby ležel *v okresu lomnickém* kraje Budějovického. Tomu však není tak; statek ten jest *Radonice okresu karlínského* a sice

ona část, kteráž přifařená byla k faře Svémyslické. Neboť dočetl jsem se v starém missálu Svémyslickém k r. 1522 na listu posledním, v poznamenání, kteréž l. 1609. podle starších register kněze Jana Karlovského, který l. 1652 byl farářem Svémyslickým, učinil kněz Šimon Čermák Litoměřický, že přináleží kromě vsi Zalenče (vsi Jísenského statku), Svémyslice, Sychrova krčmy, Čertous vsi pánův Koliátův (t. j. kollegiátů kolleje císaře Karla jinak Veliké) a pana Čejky na Chvalech, Počernic vsi Koliátské, dvoru Dechtár taktéž k faře Svémyslické: *ves Radonice pana Hamúta*, z níž odváděli Dvořák, Haťák, Tomek a Trčka desátek po půl strychu ječmena na míru brandejskou. A dále jmenuje se později: *díl Radonic pana Osterštoka* přináležející k poddacímu kostelnímu ve vsi Svémyslicích založení sv. Prokopa opata v registrách urbárních Brandýského vrchního úřadu z r. 1651 str. 465. *V. Veselý.*

Příspěvek topografický. Zesnulý historiograf království Českého ve svém „Popise království Českého" na stránce 599. v rejstříku *B.* uvádí mezi osadami, jichžto polohu někdejší na onen čas nebylo lze určiti, na bývalém panství Lešanském v někdejším Berounsku, také osadu „Navemsobě" řečenou.

Když jsem letošního roku v létě u přátel v blízkých „Netvořicích", asi hodinu cesty od Lešan, dlel, pátral jsem v té příčině v okolí, a nalezl, že zde skutečně se nalézá vesnice jménem „Vensov", jíž však zdejší lid prostě sobě navykl říkati „na Vensově" tak jako říká na „Strahově", na Křivoklátě, na Karlsteině a j. v., čítajíc asi 15 domků a leží pod homolovitým vrchem mezi Netvořicemi a Lešany. Chybí ta osada jak v „Sommerově topografii Čech", taktéž v Orthově „Slovníku topografickém"; avšak na mapách vydaných od generálního štábu starší v měř. 1 = 144.000 i novější v měř. 1 = 75.000 stojí správně „Vensov".

A. Macák.

Pražské františkánské kancionály. V pražských Novinách r. 1852 č. 2. dočetli jsme se neznámým referentem uveřejněné tam zprávy, že se v knihovně františkánské u P. Marie Sněžné na Nov. M. Pr. chovají tři starožitné, vzácnými miniaturami, překvapující něhou a krásou vynikajícími ozdobené kancionály, jež ku konci XV. století, a to jeden r. 1494, druhý r. 1496 a třetí r. 1499 byly zdělány *M. Matiášem z Keče.* Kancionál z r. 1494 že zavíral v sobě sedm miniatur, z nichž vynikaly: rybolov apoštolů Petra a Ondřeje s krajinou v pozadí, pak modlící se Marie Panna, oba mistrovsky provedené. V druhém kancionále z r. 1496 že se spatřovalo šest obrázků, z nichž sluší připomenouti: 1. Zvěstování Panny Marie, kterýžto obraz vynikal spanilostí obličejů, měkkostí draperie a jemností barev; — 2. SS. tři králové, kdež zvláště pozoru hodna byla zadní krajina s gotickými stavbami, dobře provedenými stromy a oblohou z jemné žluti do temného modra trefně přecházející a 3. obraz ukřižovaného Krista P. pro anatomickou správnosť a hluboký výraz v obličeji. — Třetí kancionál z r. 1499 že byl ozdoben šestnácti obrázky, v nichž osoby tam vyznačené spanilými a významnými obličeji vynikaly, jmenovitě: v třetím obrázku: Marie nebes královna; v dvanáctém: sv. Anna a zvláště v šestnáctém: Kristus z mrtvých vstalý, v němž všeliká umělcova způsobilosť jakoby sestředněna byla. Mimo to spatřovaly se v zpěvníku tomto sličné arabesky a rozviliny, původností kreseb a svěžitostí barev i trefným skupením vynikající, ačkoliv nelze prý zatajiti, že illuminátor znal se lépe v kresbě květů a rozviliu nežli postav zvířecích a že v skládání záhyb šatů a rouch klonil se k způsobu staroněmeckých umělců. Vůbec pak pronáší se referent o vyozdobení kancionálů nadepsaných velice příznivě, ano tytýž nadšeně.

Ježto v pozdějších zprávách a vypisováních staročeských miniatur v Památkách Arch. a jiných spisech Vocelem, Zapem, Baumem, Chytilem u veřejnosť podaných nečiní se zmínky o dotčených kancionálech františkánských, pátrali jsme po příčině takového jich sobě nevšímání, činíce na několika místech poptávky. Konečně bohužel došla nás nedávno z pramene docela spolehlivého u věci té zpráva ta: *že vytčených výše tré kancionálů v archivě pražského kláštera františkánského na ten čas již více nepozůstává,* ježto byly všechny tři v letech padesátých od tehdejšího P. kvardiána za *osm set zlatých* (800 zl.) prodány a že ani jméno kupce toho (amateura?) ani místo, kde by se vzácné knihy tyto nyní chovaly, známy nejsou!!! Že jsme touto — ať tak díme — hiobskou zprávou asi málo byli potěšeni a že jsme onen kšeft p. P. kvardiána příliš neschvalovali, netřeba tuto připomínati, anobrž každý přítel archaeologie domácí snadno nám uvěří, s jakým asi pocitem jsme, po přečtení zprávy oné, zvolali: „habent sua fata libelli"!

Z téže zprávy dozvěděli jsme se však alespoň, že v archivu nadepsaného kláštera františkánského chovají se ještě dva latinské pergamenové kancionály, ovšem daleko menší podstaty a ceny artistické nadepsaných tří prodaných. I vychází ze zprávy té, že jeden z pozůstalých tam dvou kancionálů nezavírá v sobě žádných illustrací, v druhém pak že se spatřují dva poněkud povšimnutí hodné obrázky v iniciálkách obsažené, a to Kristus P. z hrobu vstalý, nástroji umučení svého obklíčený, a Marie Panna na měsíci stojící a spanilým obličejem vynikající. Kolem obrázků těchto i sice v knize té vyznačené pestré a rozmanité arabesky a rozviliny byly však pozdějším převazováním knihy té u větší části pořezány a zkaženy. Mimo obrázky a arabesky tyto zavírá kancionál ten také ještě několik ozdobných iniciálek, z nichž však některé s příležícím textem z příčin nám neznámých papírem jsou přelepeny a přepsány. Na konci zpěvníku tohoto spatřuje se pro přílišné skratky nesnadno čitelná poznámka, kdy, kde a kým byl on vzdělán a dopsán, totiž: *12 die Januarii a. 1498 per fratrem Mathiam . . . de Kehtz . . . notarium publicum tempore vicariatus fratris Ambrosii de Lewmberg in et pro loco ss. 14 auxiliatorum extra Cadanam per eiusdem loci quardianum . . . fratrem Jacobum de Reno . . .**) Že nadepsaný Mathias de Kehtz jest tatáž osoba s Matějem z Keče, jejž referent v Pr. Nov. 1852 jmenuje illuminátorem tří prodaných kancionálů, a že Mathias . . . de Kehtz — o němž nebylo nám možno na tu chvíli širších biografických dát vyhledati — nebyl illuminátorem, nýbrž že byl toliko písatelem knih těchto, toho netřeba zde doličovati, anobrž jest nám litovati, že jméno nebo jména mužů, kteří náležejíce k domácím umělcům doby Jagelonské kancionály františkánské vzácnými miniaturami ozdobili, zůstávají nám neznáma.

---

*) Z latinské poznámky této vychází, že kancionál nadepsaný zdělán a ukončen byl bratrem Matějem z Kehtze (sic) dne 12. m. ledna r. 1498 za vikářství bratra Ambrože z Lewmberku pro chrám SS. čtrnácti pomocníků v Kadani působením bratra Jakuba od Rýna (de Reno), toho času kvardiána Kadaňského kláštera.

Při té příležitosti dozvěděli jsme se ještě také, že v archivu pražského kláštera františkánského chová se tolikéž bible latinská, drobnými avšak pěknými literami psaná, v původní starobylé vazbě, s hojnými miniaturami v iniciálkách, kteréž, ačkoliv nemají zvláštní ceny umělecké, alespoň hledíc k poznání kroje v 14. století u nás užívaného nejsou nedůležity. Bylaté bible ta — jak na konci jejím poznamenáno — psána Mikulášem z Písku (per manus Nicolai de Arena) r. 1389, a to zajisté ku potřebě některého chrámu českého, jakož k tomu ukazuje list, již původně k ní přivázaný a známým Mikulášem Puchníkem r. 1393 kostelu v Miličině vydaný. *Přítel archaeologie domácí.*

Kutnohorské řeči a písně na potupu ševců (1533—1551). Nebylo snad nikdy řemesla — vyjma nanejvýše lazebníky, — aby tak častému vydáno bylo dotýkání a posměchu jako řemeslo ševcovské. Nepátrali jsme po bližších příčinách zjevu toho, ale jisto jest, že dosud padne mnohé uštěpačné slovo na potupu ševcův. Ševci ovšem nesnášeli nikdy pokojně takových „nářků", ba oni byli velmi nedůtkliví v té příčině a dovolávali se všemožně vyšší ochrany; a díky té nedůtklivosti! neboť ona jest příčinou, že se nám zachovaly zprávy o dotýkání poctivého cechu ševcovského nebo jednotlivých jeho členův. Budeme vypravovati o útrapách ševců kutnohorských (1533—1551) v chronologickém pořadu.

Poprvé žalují (1533) cechmistři řemesla ševcovského Jiříka Sigmundova a Vlašťovičkova Vaňka, že o nich nepořádnou píseň zpívali, „že sú ševci komendeři a že na den mimo dům hledící, umřel-li jest který kůň" a že se zakládali, že ji v hospodě u ‚Zlaté husy' zazpívají. I šli k ‚Zlaté huse' a byli by ji též tam zpívali, kdyby nebylo panů cechmistrů. I stěžují si též cechmistři šepmistrům, že takoví nejsou ani nebyli nikdy, aby měli kůže dříti anebo, jakož zpívali, se zachovávati, nýbrž že kůže od koželuhů kupují a žádali za ochranu. Obžalovaní prosili o průtah, poněvadž prý se žaloby nenadáli a jest jim do 14 dnů povolen. Po té lhůtě sešly se strany na radnici opět a žalobníci dodávají, že píseň k lehkosti i jejich manželkám jest. Nic nevzpomohlo Vaňkovi a Jiříkovi, že tvrdili, že když jiní zpívali, oni že také přizvukovali a že se k mistrům i tovaryšům jako k dobrým lidem chovati chtí, cechmistři i to uvedli, že tu píseň velí zpívati, když i jednoho ševce vidí a že skoro ostýchají se ševci vycházeti, aby ostuzováni nebyli; že na hospodu přišli svévolně zpívat té písně a žeby snad byli i některé v šatech vynesli, kdyby nebylo cechmistrů tu bývalo. Páni vyslyševše obě strany rozkázali, aby píseň ku právu složili a oba vinníky dali zavříti do šatlavy.

Za tři léta žalovali cechmistři zase; přihodilať se tato událost. Jeden ze starších pánů, jménem Jakub Hubáček, byl kdesi pozván a tu na kvasu zpíval o ševcích důtklivou píseň k jich nemalé lehkosti těmito slovy: „Stala se jest novina, zrodila ševce kobyla . . ." Příčina k žalobě ovšem dostatečná, ježto ševci „nejsú hovada, než lidé a toto jim neměl činiti, poněvadž i v těchto místech sedaje i jiným radí". Po krátkém průtahu dostalo se ševcům od Hubáčka té odpovědi, že oni žalují z návodu, kdyby byli k němu se zachovali dle zřízení zemského a dotazku učinili, že by jim byl odpověděl, zpíval-li či nic, ale když cech místo jednotlivců vystupuje, že neodpoví. Páni žádali strany, aby přátelsky se smluvily, což se nejspíše stalo, poněvadž více o této při není zmínky.

Jednoho času r. 1542 seděl Mikuláš krejčí v hospodě „u Bakalářů" a spustil mezi jinými žerty vysokým hlasem píseň: „A vy ševci komendéři." Za to byl žalován, ale tu hned s počátku odpovídal na žalobu, že má ševce za dobré a šlechetné lidi, a že se to stalo žertem a tu prý za to měl, že žert žertem bude. Avšak cechmistři mu odvětili, že nepřijímají tohoto žertu, a chce-li žertovati, ať jest bez újmy jiného. I vzat jest Mikuláš do trestu.

Za dvě léta na to dotekl se ševců jakýsi Jan Vycpálek způsobem zvláštním, řekl jednou, že sobě více váží jednoho člověka jakožto pána z Guttenštejna (tehda mincmistra) než 18 ševců. Jan Vycpálek vymluvil se však cechmistrům ho žalujícím velmi vtipně těmito slovy, že nic nemluvil na jich lehkosť, že je má za dobré lidi, že nemá však k nim žádné povinnosti nejsa v jejich cechu a protož mohl říci, že sobě více pána (z G.) váží než 18 ševců, a mohl prý i říci „více než je všecky, ševce, dobrú však měrú, tím by jich nedotekl na poctivosti pranic". Páni rozhodli ve prospěch Vycpálkův, žádali ho však, aby podruhé k obsahu a složení své řeči více přihlédl.

Určitěji ovšem mluvil r. 1548 jeden z cechu proti svým; byl to Říha švec od kouřimské brány. Cechmistři žalovali naň, že mluvil, „že cech náš zrádný byl a doufám bohu, že toho dočkám, že tento zrádný cech zkažen bude jako v jiných městech a starší že by byli loupežníky vdov a sirotků". Předvolaný Říha upíral, že by byl mluvil „o zrádném cechu", ale řečené loupežení starších odůvodňoval a vykládal takto: „poněvadž ráčili jste při obnovování cechu jim (starším) poručeti, co se cupusův dotýče, aby je spravedlivě vyhledali a uložili a pak k bohatému též k chudému, k sirotkům a vdovám spravedlivě zachovali, pak že sú oni toho neučinili, než všecky srovnali a některým rozkázali, aby čeledi nechovali a když bylo v Kolíně na trhu, že sú mu připověděli laskominy a on pověděl, že doufá p. bohu, že toho dočká, že ten cech zkažen bude jako v jiných městech a že není než loupežení vdov a sirotků." To všecko že řekl z lítosti, — dodal sice nebohý Říha, ale páni mu neodpustili a vsadili jej do šatlavy.

Téhož roku přišlo k velké bitvě mezi ševci, pekaři a mlynáři; bylo to v hospodě zvané v Betuli. Po dlouhém výslechu se ukázalo, že Tuček a Mládek tam vešli svády takové uspořádat a aby hodně ševce pozlobili, zazpívali jim píseň „psům ta rýžka a ševcům kůže", sami pak Vrabce poličkovali a kordy sekali a když byla bitva všeobecná, smáli se ševcům a pekařům, že „si sobě tam navařili". Páni vyslechše všecky strany a šiky bitevní, odsoudili Tučka do klády, poněvadž učinil počátek bitvy, zpíval, hromoval pravě, že chce všecky na sobě vynésti, Mládka dali do vězení, že o ševcích zpíval a k bitvě podpaloval.

Zdá se, že některé písně potupné déle se udržely v paměti těch, kteří posměšky strojiti chtěli ševcům. Aspoň vypadá píseň, kterouž v následujících řádcích z r. 1551 poznamenáme, velmi podobně oné, již zpívali někteří 1533. Tovaryši ševcovští stěžují si tohoto roku (1551), jak někteří řezničtí o nich zpívali píseň: „švec chodí po rynku mimo každý dům nahlédaje, umřel-li jest který kůň; neumřela než kobyla, ta by se ševcům hodila."

Zde tedy shledáváme obšírnější znění potupné té písně. Při výslechu poznamenal jeden řeznický, že on nezpíval uvedenou píseň, nýbrž jinou „před ševcovic na hnoji roste travička zelená, po níž poskočila má milá" a mluvil i o další příčině bitky; za to byl ovšem do trestání panského vzat.

Téhož roku dostalo se nectného titulu ševcům od Melichara nožíře, jenž sedě „u Raků" nadal bez příčiny ševcům

„koněděrců“. Melichar byv o té věci tázán, tvrdil, že nic nemluvil na potupu ševců a že má k nim dobrou vůli. Když prý v řečené hospodě seděli a kantor z Brodu přišel, zazpívali si a byli veselí; po chvíli vyšel on s kantorem ven a potkali jednoho ševce a ten dal kantorovi ránu i dvě a ten zvolal: „co to děláš?“ švec mu však nadal lotrů a zrádců žákovských. Tu Melichar zvolal, ty koněděrče, neb mu příčinu dal k vůli příteli, pány cechmistry nikterak tím však nemyslil. Nicméně potrestán jistý Melichar proto, že maje ševce za dobré lidi, koněděrců jim dával. —

Uvedli jsme znění hanlivých písní, jak je písař za výslechů ve knihu[1]) vepsati stačil, při čemž někdy musil vynechati části další; poněvadž pak nikoho páni k tomu nepřivedli, aby píseň takovou ku právu položil (byla by se pak zajisté v knize zašitá nám dochovala) a písař jen počátek nebo markantní místo uvedl, nedochovala se žádná píseň celá na časy naše. Než tušíme, že již z nepatrných úlomků písní a řečí vidny jsou útrapy tehdejších ševců.

Jos Šimek.

Páni čeští do Karlových Varů. Jak staří páni hledali zdraví v Karlových Varech, o tom svědčí některé doklady archivu Třeboňského:

R 1560 píše pan Vilém z Rožmberka panu Henrychovi ze Švamberka (Orig. Fam. Švamberk 22): „Kdež mi račte oznamovati, že se do Varův strojíte: i všeho toho, čím byšte nedostatku zdraví svého pomocti ráčili, věrně vám vinšuji. Než tak, jakž správu mám, i také sám s velikou znalostí ty Vary poznal (z čehož ze všeho pán Buoh pochválen bejti rač), ty Vary sou znamenitě prudký a jest potřebí s rozumem jich užívati; má věrná upřímná a švakrovská rada by byla, abyšte ráčili s sebou jednoho neb dva lékaře vzíti, tak abyšte ráčili věděti, kderak v nich se chovati máte, aby ani mnoho, ani málo se nestalo.“

R. 1564 píše týž témuž (Orig. Fam. Švamberk 22): „. . . . A poněvadž vám předešle po Vařích dobře bylo, že jste se některé léto na zdraví lépe měli, rada by má byla, abyšte, kdyby vám zase lépe bylo, vypravili se do Teplic, neb tu není žádného času sobě potřeby obírati, než kdyžkolivěk muože se jeden mejti. Nebylo by škodné i toho koštovati.“

Téhož léta píše Břetislav ze Švihova panu Henrychovi (Orig. Fam. Švihovský): „Co se dotejče Varův, ten úmysl muoj byl jest, ješto jsem tam i poslal a hospodu sobě zjednal i peněz něco dal — a tak mne odmluvili — ješto jsem také již vyjel byl a v Nepomuce ležel; i praveno mi, že by něco počínalo tam promírati okolo Varův. I tak já jsem se zase obrátil a tam dojeti nechtěl z té příčiny. Však ještě úmysl muoj jest, dá-li pán Buoh k máji měsíci tam se vypraviti, leč peněz jmíti nebudu moci; nebo jednostajně ty chrastivosti na mně velmi jsou a zbejti jich nemohu, ani choditi a dostoupati na nohy. Než naději se k pánu Bohu brzo polepšení. Však tak udělám, nemeškajíce posla svýho hned tam vypraviti, aby mi hospodu i všechno zjednal a přezvěděl, mrou-li čili nic — a VMt též račte učiniti. A zatím se postarám o peníze.“

Že zůstali oba doma, soudíme z listu následujícího: Píše zase Břetislav panu Henrychovi téhož léta (Orig. Fam. Švihovský): „Znám to, že by snad VMti i mně mohlo prospěšno bejti, bychme byli do Varuov jeli, ale mnozí mně odrazovali, že jsem tam nejel a VMt také že jste ráčili pro nedostatek zdraví doma zůstati. Bohdá se obadva doma zhojíme; neb dnes mi přišlo z Žačě oznámení, že jeden bohatý velmi primas v Žatci, jménem Peřina, myl se dva dni u Vařích a přijedvše zase do Žačě, třetí den umřel. Tak se obadva milýmu pánu Bohu poroučíme jeho svaté milosti.“

Končíme nábožnou průpovídkou shodující se s koncem listu pana Švihovského z málo známé knihy od F. Webra „*Amuletum*“, vyd. 1645, str. 156.:

„Bez Boha marné *teplice*
i lékařů na tisíce.“

Č. Zíbrt.

[1]) Veškeré zprávy uvádíme z kutnohorských knih pamětních řečených let.

Češi ve Štýrsku. Od roku 1543 počínaje téměř po půl třetího století pracovali ve Štýrském Hradci na opevnění a úpravě Zámeckého vrchu (Schlossberg) zaměstnávajíce při tom německé, vlaské a české síly. *Jos. Wastler* v Mitth. d. C. C. 1887 otiskuje řadu archivalních zpráv k tomu se táhnoucích, kde v letech 1548 až do 1550 nalézáme českého pracovníka. Povolán byl totiž mistr Václav Ponnitz, aby vedl železnými rourami vodu do hradeckého zámku, a týž započal 2. září 1548 s prací, maje k ruce dva pomocníky *Havla a Jiřího Behama*, které s sebou z Čech přivedl. V podstatě bylo založení mistra Václava asi toto: Zastavil Muru hrázi a sesíleným spádem vody hnal ve vodárně velké kolo, které svým obratem střídavě zvedalo dva písty čerpadel, jimiž se voda do rour zvedala. Za celou práci obdržel mistr Václav r. 1550 vyplaceno 350 tol., oba jeho pomocníci obdrželi zvláštní platy. Pečeť mistra Václava, kterou přitiskl dne 23. června 1550 na kvitanci, obsahuje v oválovém poli štítek s dvěma křížem položenými vesly a nad ním initialy W P. (l. c. p. CC—CCI.)

Ml.

Upřímný lékař. Vypisujeme z archivu Třeboňského (Orig Fam. Švamberk 22) psaní, které poslal r. 1548 lékař mistr Voldřich Lehner Henrychovi St. ze Švamberka: „Jakož jste pak VMt mně připsání učiniti ráčili, jak byšte ráčili býti nevelmi zdrávi, toho v pravdě sem nerad o VMti uslyšel, anýbrž bych toho od pána Boha vděčnější byl, kdybyste se ráčili tak dobře a zdravě jmíti, abyšte mé rady a líkařství nikda nepotřebovali. Jakž pak koli se přihodilo, toto VMti za radu a naučení dávám a svůj oumysl oznamuji, abyste ráčili ten nedostatek, který ste sobě učiniti ráčili *skrz kvasy*, *skrovnosti* zahnati; neb mně se nezdá býti VMti za užitečné těchto horkých časův lékařství posýlati; než toliko VMti konfekty posýlám, kterejchž byšte ráčili užívati při raným jitru, kdybyšte ráčili na sobě horkost číti. A tý sem do VMti důvěrnosti, že mé rady poslechnouti a těch kvasů zanechati ráčíte; neb dobře ráčíte znáti, že i hovado té cesty, na které se urazilo, jse vystříhává, nadto pak VMti jsouc pánem rozumným. A toto mé připsání k VMti věřím, že ráčíte vděčně a dobrým oumyslem přijíti, nebo VMti věrně a upřímně radím.“

Č. Zíbrt.

Král kmotrem. Ferdinand král píše r. 1534 Vilémovi Švihovskému, hofmistru: „Jakož jsi nám psaním oznámil, že Pán Bůh manželce tvé syna poroditi dáti ráčil, prose nás, abychom jemu kmotrem byli a někomu na našem místě, aby to dítě ze křtu zdvihl, poručiti ráčili, i předkem tobě syna toho přejem a kmotrem také jemu býti ráčíme, kteréhož urozený Oldřich hrabě z Hardeku na místě našem okřtiti dáti i poctu od nás manželce tvé přinésti má.“ (Arch. c. k. místodrž.)

Z. W.

*

Literatura.

Dodavky ke kulturní studii Ant. Rybičky: „O českém zvonařství.“ Otisk z Věstníka král. české společnosti nauk. 1887.

Ukazujíce k oznámení nadepsané studie kulturní v „Pam. Arch.“ XIII. str. 411. a 412. obsaženému, přivádíme z dodavků těchto toto:

Co se týče *českých legend na zvonech* sluší nedávno teprv objevenou legendu na prostředním zvoně v Přivlicích: *„Pane + bze + racz + zdarziti + tento + zvo + leta + boziho + MCCC osmdesateho + sesteho“*, pokládati za nejstarší až po tu chvíli známý *český nápis zvonový*, kterýžto zvon i nápis ve „Světozoru“ r. 1886 č. 43. str. 685. věrně a správně jsou vyobrazeny. — K starším, a to vzácným zvonařům a konvářům pražským, v studii nadepsané přivedeným, přidati náleží i tyto: *Jana Konvaře* (Joannes Cantarista atque campani fusor) z r. 1506—1526, *Jana Wladyku* (Joannes Wladyka canulator) z r. 1493 a násl. pak *Hanuše Kryštoffa Löfflera* (z r. 1592 a násl.), císařem Rudolfem II. z Tyrolska ke dvoru pražskému povolaného. — Mezi nejstarší dosavade známé zvony pražské sluší pokládati zvon největší v chrámu P. u sv. Havla na St. M. Pr., r. 1455 ulitý s českou legendou a vyobrazením kalichu, avšak bez udání jména zvonařova — Jediná huť zvonařská nyní v městech pražských v klášteře sv. Anežky na St. M. Pr. č. 817. stávající jest času tohoto v držení vdovy po *Jos. Dépoltovi* († 1/2 1887) pozůstalé, v níž ona společně se synem Jos. D. provozuje živnosť kovoliteckou. (Stück-, Roth- u. Glockengiesserei.)

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem zemského fondu král. českého vydává kommisse k tomu zřízená při král. české společnosti nauk. Redaktor Josef Kalousek. Díl VII. v Praze 1887. 4° str. 731.

Slavný historiograf Palacký stejnou měrou pečoval o to, aby národu svému zůstavil důkladné vylíčení dějin domácích, které by pak osvěžilo a rozproudilo život národní, jakož aby tiskem vydal důležité prameny k dějinám domácím dosud nevydané, aby pak, přístupnější jsouce, nový zájem budily v badání historickém. U vydání pramenů těchto historických přední místo zaujímá ovšem archiv český, kteréhož Palacký nákladem stavů království Českého vydal v r. 1840—1872 šest kvartových dílů, obsahujících prameny dějepisné v jazyku českém psané ze století XIV—XVI. Vydáním Palackého arci bohatá zásoba dějepisných pramenů jazykem českým psaných ani pro dobu uvedenou nebyla vyčerpána: i bylo zajisté velikou zásluhou spolku historického v Praze, že dal podnět k obnovení publikace tak důležité; podal totiž dne 1. října 1884 žádost ke sněmu království Českého, aby na účel ten zase povoloval summu peněz z prostředků zemských, jakáž před smrtí Františka Palackého (1876) stávala v rozpočtu zemském. Na doporučení výboru zemského povolil zemský sněm na rok 1886 a podobně i na rok 1887 částku 3000 zl. na další vydávání Archivu s tím doložením, aby naučné vedení prací s vydáním spojených svěřeno bylo král. české společnosti nauk, kteráž, dohodnuvši se s výborem zemským, zřídila k vykonávání úkolu sněmem na ni vzneseného kommissi, ve kteréž nacházejí se členové její: V. V. Tomek, A. Gindely, J. Emler, J. Kalousek, J. Čelakovský, J. Goll a A. Rezek. Kommisse sama pak ze svého středu jmenovala redaktorem prof. dr. Kalouska, který na základě programu Palackým 1840 označeného se zdarem provedl vydání dílu VII., kterýž především obsahuje doplnění památek historických z doby Palackým vymezené, jichž hojný počet v archivech dosud se nalézá. I nalezly v sedmém tomto díle místa: především dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitála, velmocného někdy purkrabí pražského za králů Vladislava II., Ludvíka i Ferdinanda I., kteréž z archivu třeboňského vydal Fr. Dvorský, pojav do dílu tohoto dopisy z let 1508—1520; dále sděluje Ant. Rezek dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského v l. 1450—1470, K. Köpl podává dopisy úřadu podkomořského Budějovickým 1412—1526; pak uveřejňuje redaktor J. Kalousek: Denník českého poselstva ku králi francouzskému r. 1464, dále následují Registra soudu komorního z let 1471—1482, jež vydal J. Čelakovský, J. Emler sděluje „Zlomek register zápisů markrabství moravského z r. 1459“ a „Výpisy z českých původních listin c. k. veřejné knihovny Pražské z let 1391—1477“. Ve většině uvedených článků bude pokračováno v díle VIII. Ku konci podán jest rejstřík písemností chronologicky spořádaný, pak rejstřík jmen osobních a místních a na konec rejstřík věcný. Úprava jest jako při dílech předcházejících velmi slušná; rovněž i věcně nový díl Archivu udržuje se na téže výši vědecké, jako díly vydané nesmrtelným Palackým. č.

Sněmy české od l. 1526 až po naši dobu Vydává král. č. archiv zemský. Díl. V. 1577—1580. V Praze 1887. Str. 835. 4°.

Obšírná publikace tato, jejíž zajímavosť a záslužnosť všestranného nalezla uznání, dospěla svazkem tímto pátým k líčení sněmovního jednání z let 1577—1580 čili jinak k počátku panování krále Rudolfa II. Na 100 tiskových arších sneseno tu 409 čísel, jež obsahují nejen snesení sněmovní z dotčených let, nýbrž i listiny, týkající se jednání sněmovního; napočetli pak jsme 218 čísel českých, 180 německých, 2 latinská, 8 českých a německých a 1 české a latinské, což arci svědčí již o hojném užívání jazyka německého i se strany panstva českého.

Úvodem jaksi položena jsou akta, týkající se nastoupení Rudolfa II. na trůn český a jeho usídlení se v Praze. V jednání sněmovním všech čtyř let mají pak proposice královské celkem stejný obsah, odpomoci totiž tísni peněžní, povstalé válkami tureckými již za předcházející doby. Především vzrostly dluhy na 10.000.000 zl., roční náklad na válku tureckou obnášel 1.600.000, z kterých země Rudolfovy uhraditi měly 600.000, a konečně i o vydržování dvora musilo býti postaráno z prostředků zemských, když doly kutnohorské málo vynášely a největší část statků zemských zastavena byla, neb ničeho nevynášela. Sněmy zanášely se každoročně těmito otázkami, ale zaplacení dluhů přece nedocíleno, ačkoliv za tou příčinou r. 1579 svolán i generalný sněm zemí koruny České do Prahy, na válku pak tureckou povolována každoročně berně domovní a na vydržování dvora posudní, kdežto proposice královské domáhaly se toho, aby stavové čeští zavázali se odváděti ročně určitou summu 150.000 kop na válku tureckou a 120.000 zl. na vydržování dvora královského a berni domovní i posudní aby vybírali sami.

Vedle obtížného tohoto jednání finančního má dále veliké zajímavosti jednání sněmovní o srovnání práv městských na sněmu r. 1578, rovněž tak i sněmem r. 1577 vyžádané nařízení o drahotě řemeslníků a dozoru nad jakostí práce a cenami (ze dne 28. července 1578), čímž vzmáhající se drahotě a nesvědomitosti řemeslníků učiněna býti měla přítrž. Rovněž tak zajímavé jest i dočasné ustanovení o způsobu hotovosti zemské (na sněmu r. 1579 a 1580), podle kterého každý z majetku 4000 kop vypraviti měl do pole jednoho jezdce těžce oděného, ze 40 domů selských vypraven býti měl jeden pěší; když by však v náhlé potřebě hotovost tato v čas do pole vypravena býti nemohla, když tehdejší pokolení již válečnictví odvyklo, mělo na rychlo najato býti 1000 mužů branných. V letech 1579 a 1580 jednáno také o opravu horního práva, ač konečného jeho prohlášení nedocíleno. Toutéž dobou (1580) usnesl se sněm o zničení špatné cizí a zavedení dobré mince domácí v Čechách. Velice zajímavý jest též podaný návrh papežského nuncia Placentina na zavedení protireformace v Čechách byť i prostředky násilnými, který arci na ten čas nenalezl ohlasu ani u Rudolfa. Konečně sluší ještě upomenouti, že do tohoto pátého svazku pojaty byly též listiny o povyšování do stavu šlechtického v Čechách.

Vydavatelé Sněmů pp. Dr. A. Gindely, Fr. Dvorský a J. Pažout podavše takto material bohatý a cenný k dějinám počátečného panování krále Rudolfa zavděčili se zvláště čtenářům, že vedle obecného úvodu podali ke každému roku zvláštní úvod, obsahující vylíčení podrobné nejen jednání sněmovního, ale i nejdůležitějších akt jednání toho se týkajících. Vydání samo jest jako u svazků předcházejících co do vnitřní i zevnější úpravy velmi pěkné a správné, a zasluhuje uznání a pochvaly nejhojnější měrou.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Relief v kostele zlíchovském.

Relief v kostele zlíchovském.

Zemská knihovna v Praze

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1888. Sešit VI.

Dodatek k článku:

Nález denarů českých a českomoravských u Rakvic na Moravě.[1]

Tab. XXXII.

Píše *Josef Smolík.*

Rakvický nález byl nejen velice bohat na denary dosud neznámé vévodů českých, nýbrž první vrhl netušené světlo na mince údělných knížat moravských, jak v předešlém článku šířeji vyloženo bylo. Mimo to shledáno v něm množství denarů původem svým záhadných při legendě po obou stranách čitelné a srozumitelné, neméně však i takových s opisy sice čitelnými, avšak nesrozumitelnými; na některých byla legenda otřená, neúplná a proto neurčitá. K záhadným denarům náležejí ony s jmény svatých na tab. XIV. (XXXI.) č. 17.—30., 52.—54., k neurčitým pak tamtéž č. 31.—42., 55.—57.

Článkem tím a tabulkami XII. a XIV. (XXX. a XXXI.) nebyl však nález Rakvický úplně vyčerpán, poněvadž denary zde na přiložené tab. XXXII. vyobrazené poznal jsem teprv z pojednání prof. dra. Luschina z Ebengreuthu, který největší díl nálezu Rakvického k prozkoumání do rukou dostal.[2] V dodatku tomto setkáváme se nejen s denary dosud neznámými, nýbrž i s takovými, které byly už v dřívějších „Památkách" uveřejněny a vyobrazeny, avšak s jmény *jiných* vévodů, nežli kterých na znatelné a čitelné legendě zde nacházíme. A proto vším právem sluší pokládati nález Rakvický pro domácí mincovnictví dosud za nejdůležitější.

Denary na přiložené tab. XXXII. vyobrazil jsem v témže pořádku jako na tab. XII. a XIV. (XXX. a XXXI.) a popisuju je takto:

Břetislav II.

Č. 1. *Líc.* Z hladkého oblouku na koncích zahroceného vystupuje poprsí z příma s bakulatým křížkem v pravo. Opis zpět zevna:

BRACIZLAS ×

Rub. Z hladkého oblouku vystupuje poprsí v pravo obrácené, majíc před sebou kopí; v levo u hlavy tečka. Opis:

SΩVSZCVƧ (= Wenceslaus?)

Obě strany tohoto denaru vidíme na *dvou* denarech už vyobrazených na tab. XII. (XXX.) 19. líc, a 18. rub. (Luschin I. 14.).

Svatopluk.

Č. 2. *Líc.* V obvodku téměř hladkém kříž, v jehož koutech čtyři hlavičky zpříma hledící. Opis zevna:

✕ = VΛTOϤSV

Rub. Z kruhu nahoře otevřeného vystupuje mezi dvěma bakulatými křížky až k okraji poprsí zpříma,

[1]) Srovnej „Památky" díl XIII. str. 289. atd., pak str. 337. atd., tab. XII. a XIV. (XXX. a XXXI.)

[2]) Numismatische Zeitschrift. Wien. B. XVIII., XIX. Táhnu se k zvláštnímu otisku téhož článku s tab. I.—VI. a poznamenávám denary a tabulek těch vzaté opět křížkem (×) jako na předešlé tab. XIV. (XXXI.). Srovnej „Památky" XIII. str. 358. atd. Prof. Luschin vyobrazil tamtéž některé denary z téhož nálezu, které náležejí p. Eduardu Fialovi v Praze, a které mi od tohoto k vyobrazení zapůjčeny byly. Poznamenávám je zde hvězdičkou (*). P. E. Fialovi za tuto ochotu vzdávám díky.

bez rukou: v pravém poli jest trojdílný praporec. Opis zevna:

+ WENCEZLAV (Luschin III. 57.)

Č. 3. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí zpříma drží v pravé ruce trojdílný praporec, vyzdvihujíc ruku levou; v poli levém bakulatý křížek. Opis:

+ DSVATO..DS

Rub. V perlovitém obvodku sedí osoba zpříma s mečem na klíně, jejž drží v pravici; v pravém poli kopí. Opis:

+ SAVAD..AO.S⋊VC

Rub jest dvakrát ražený, a proto tak zkomolený. (Luschin v textu str. 75. č. 132.)

Vladislav I.

Č. 4. *Líc.* V hladkém obvodku sedí osoba v širokém rouše, pozdvihujíc pravici a držíc praporec v ruce levé; v pravém poli klečící osobička pozdvihuje k ní ruce. Opis:

...VVLADIZLA..

Rub. V hladkém obvodku sedí v pravém poli osoba k levé straně obrácená, majíc meč o pravé rameno opřený a pozdvihujíc ruku levou; před ní stojící osoba druhá pozdvihuje pravici s pohárkem(?). Opis otřený. (Luschin V. 94.)

Denar ten jest celý málo zachovaný. Líc jeho shoduje se s lícem známého již denaru, který při Soběslavu II. vyobrazen v „Památkách" XI. tab. IX. (XXVI.) 30.

Ota II.

Č. 5. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí k levé straně obrácené s bakulatým křížkem. Opis zpět:

+ OTTODVX

Rub. V perlovitém obvodku sedí osoba zpříma, držíc v pravici meč a opírajíc o štít ruku levou. Opis zevna:

SDSVVƎIIƎVVSD..V (Luschin IV. 67.)

Č. 6. *Líc.* V perlovitém kruhu, nahoře otevřeném, poprsí s bakulatým křížkem v ruce pravé. Opis:

...OTTO..X

Rub. V perlovitém obvodku stojí zpříma osoba rozkročená, dorážející s mečem v pravici a kulatým štítem v levici na lva, který se na ni sápe; pod pravou rukou dva kmeny, jimiž se znázorňuje, že boj ten udál se v lese. Opis necelý:

...VVE..EZLA.. (Luschin IV. 66.)

Boj se lvem líčen zde as tak jako na známém už denaru Vladislava I. v „Památkách" XI. na mé tab. V. (XXV.) 10.

Č. 7. *Líc.* V perlovitém obvodku na trůně hlava s krkem k levé straně obrácená. Opis zpět:

+ OTTO DVX

Rub. V perlovitém obvodku poprsí zpříma s mečem v pravo (ruky zde není). Opis zevna:

+ ƧDƧVV....ИIAI (Luschin IV. 72.)

Líčení na lícu i s opisem shoduje se s lícem denaru téhož údělného knížete, jenž vyobrazen mezi Rakvickými v „Památkách" XIII. na mé tab. XIV. (XXXI.) 3.

Č. 8. *Líc.* V perlovitém obvodku sedí osoba zpříma, držíc v pravé ruce kopí a levou ruku opírajíc o štít. Z opisu zpět zbylo pouze:

O.T....X

Rub. V perlovitém obvodku hlava s krkem zpříma hledící mezi dvěma bakulatými křížky. Opis:

+ SC.....EC..VS (Luschin IV. 77.)

Č. 9. *Líc.* V perlovitém obvodku tvář zpříma. Opis zpět:

+ OTTO DVX

Rub. V perlovitém obvodku kostel o dvou věžech, mezi nimiž na štítu bakulatý kříž. Opis zevna:

SCS VVƎNC.BIAI

Denar ten dosud nikde ani popsán, ani vyobrazen nebyl.[3])

Ota II. a Spytihněv.[4])

Č. 10. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí zpříma mezi dvěma kříži, naznačenými pouze tečkami. Opis zpět:

+ OTT.D..

Rub. V celém poli bez obvodku stojí osoba zpříma s kopím v ruce pravé. Opis:

+ SPIAICN.V DVX (Luschin IV. 79.)

Soběslav I.

Č. 11. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí s bakulatým křížkem k levé straně obrácené. Opis:

.EƧOOBΣVN..VS

Rub. V perlovitém obvodku poprsí zpříma mezi dvěma bakulatými křížky. Opis:

+ SCVNCEΣAAVS (Luschin V. 89.)

Č. 12. *Líc.* V perlovitém obvodku tři osoby, z nichž prostřední sedí, pozdvihujíc pravici s pohárkem(?); obě ostatní jsou k ní obráceny, ona v pravo sedíc, druhá ve stoje. Opis:

+ SOBE=LAVS DVX

Rub. V perlovitém obvodku objímají se dvě poprsí. Opis:

+ WEИCEΣLAVS (Luschin V. 91.)

Takový denar s lícem nedosti znalým a legendou trochu otřenou vyobrazil jsem v „Památkách" XI. na tab. V. (XXV.) 14. a popsal tamtéž na str. 106. jako denar vévody Vladislava I.[5]) Čitelný opis na lícu tohoto

---

[3]) Daroval jej sbírce musejní p. A. *Vomela*, učitel v Rakvicích.

[4]) O Spytihněvovi viz „Památky" XIII. str. 337. a 342.

[5]) Nepocházel z Čáslavského nálezu, jak Luschin v práci své na str. 53. píše, nýbrž byl už *dříve* ve sbírce musejní. Líčení na něm vykládá Luschin jako smíření obou bratří (Vladislava I. a Soběslava) r. 1115, jež se událo, jak známo, prostřednictvím polského knížete Boleslava Křivoústého.

denaru poučuje nás však o jiném, čímž předešlý omyl se opravuje.

Č. 13. *Líc.* V obvodku téměř hladkém cválá jezdec v šupinatém brnění k levé straně maje meč o pravé rameno opřený. Opis:

✠ CVSXOBEZLAVS
1 2 4 3 5

C místo Ꞓ = D a ostatní písmena seřaděna dle číslic podložených.

Rub. V obvodku skoro hladkém stojí osoba zpříma s praporcem v pravé a štítem v levé ruce. Opis:

✠ ... VVEИCEΣLAVS

Denarů takových měl jsem v ruce 9, a kromě zde vyobrazeného byla na všech legenda buď otřena nebo skrojena tak, že jsem se určitého jména dobrati nemohl; též líčení po obou stranách bylo mdlé. Luschin sám z několika těchto denarů vyobrazil (na tab. V. 93.) jeden téměř beze vší stopy legendy na líci. Soudím z toho, že rovněž i v letech minulých — ačkoli denary tohoto rázu nebyly žádnou vzácností — kdekoli se vyskytly, postrádaly vesměs žádoucí čitelné legendy. A proto se nedivím, že týž denar připsal Hanka Vladislavu I. (v „Památkách" IV. tab. XXIV. 15.).[6])

Jindřich.

Tento nejmladší syn vévody Vladislava I. byl při otcově smrti (r. 1125) malé pachole. Ačkoli z *listin* dosud známých velmi skrovničké máme o něm zprávy, an nikdy se jako údělný kníže nepřipomíná: přece jen na základě *tří denarů* Rakvických se vší pravdě podobností můžeme *Jindřicha* pokládati za údělného knížete *Olomouckého.* Projděme stručně události tehda sběhlé, které jsem šířeji vyložil v předešlé své práci („Památky" XIII. str. 347., 348.). Po smrti nešťastného Oty II. stal se r. 1125 údělným knížetem Olomouckým *Václav*, syn vévody Svatopluka, jenž se však už r. 1130 se světem rozžehnal. Komu po něm tehda panující vévoda Soběslav I. osiřelý úděl Olomoucký svěřil, *písemně* zjištěno není. Na základě však oněch tří denarů nerozpakuju se tvrditi, že po Václavovi stal se údělným knížetem Olomouckým *Jindřich.* K denarům těm náleží na tab. XIV. (XXXI.) 39. („Památky" XIII.) vyobrazená mince, kterou jsem měl pouze v jediném exempláři a k tomu ještě s legendou otřenou, tak že jen konec jména .....ICH na určito bylo čitelné. Z té příčiny položil jsem denar ten mezi *neurčité.* Avšak na tabulkách prof. Luschina (V. 97.) shledávám *týž* denar s legendou zachovalejší, totiž ✠ H.NDЯ.CH. Mimo to jsou tam ještě dva denary, které zde vyobrazuju u č. 14. a 15. a s obou snadně lze vyčísti jméno HINDRICH, tak že není žádné pochybnosti o tom, jak se jmenoval ten, kdo měl právo je raziti. Na rubu tří těch denarů čteme opis S. WENCEZLAVS. Uvedl jsem v předešlé své práci důvody, z kterých považuju denary (této doby) s opisem S. WENCEZLAVS buď za české nebo Olomoucké: poněvadž pak nebylo českého vévody toho času s jménem HINDRICH, kladu je do údělu Olomouckého a přiděluju knížeti *Jindřichovi* († 1169).[7])

Č. 14. *Líc.* V perlovitém obvodku velká hlava s krkem k levé straně obrácená. Opis zevna:

HIDRICO.

Rub. V perlovitém obvodku poprsí zpříma s pozdviženým mečem v pravici. Opis zevna:

✠ SCS VVƎNCƎZJAI (Luschin V. 95.)

Tuto velikou hlavu s krkem viděli jsme už na denaru Oty II. (tab. XIV. [XXXI.] 5.).

Č. 15. *Líc.* V perlovitém obvodku okřídlené (?) poprsí zpříma. Opis zevna:

✠ HI.DЯICH

Rub. V perlovitém obvodku stojí osoba s pozdviženým kopím v pravici a štítem v ruce levé. Opis zevna:

✠ SCS VVENCEZJAS (Luschin V. 96.)

Líc tohoto denaru shoduje se s rubem právě jmenovaného denaru Oty II. (tab. XIV. [XXXI.] 5.).

Denary s jmény svatých.

Č. 16. *Líc.* V hladkém obvodku poprsí k straně pravé s praporečkem v pravici a s mečem, o rameno opřeným, v ruce levé. Opis:

✠ S VVENCEZLAVS

Rub. V zoubkovaném obvodku poprsí, s vévodskou korunkou na hlavě, drží v pravici trojdílný prapor; levé rameno kryje štít. Opis:

✠ S VVE=CENLAV

Denar ten jest sice po obou stranách značně otřený, praporeček na líci málo zřejmý, nicméně opisy jsou dosti znatelny. Denar ten přichází mezi Rakvickými už po třetí; po jedné straně jest sice na všech jméno svatého Václava, avšak po straně druhé na každém jméno jiné. Vyobrazil jsem jej na tab. XII. (XXX.) 41. s jménem vévody Vladislava I., pak na tab. XIV. (XXXI.) 16. s jménem Soběslava I. a zde dokonce bez jména vévody s pouhým opisem patrona českého. O této rozdílnosti dovolím si dále mínění své pronésti.

Č. 17. *Líc.* V perlovitém obvodku osoba v celé postavě hledí k straně pravé, držíc v pravici trojdílný praporec a štít v ruce levé. Opis:

✠ SC.VVENCESLAVS

Rub. Z perlovitého kruhu nahoře otevřeného vystupuje mezi dvěma bakulatými křížky poprsí zpříma (podobné zde č. 2.) s berlou k levé straně. Opis:

SC.VEN.LVS × (Luschin V. 104.)

Denary neurčité.

Č. 18. *Líc.* V perlovitém obvodku osoba v celé postavě zpříma drží v pravé ruce kopí a v levici štít. Z opisu zbylo pouze:

..X.V.....

[6]) Denar č. 13. ve dvou exemplářích daroval sbírce musejní p. A. Vomela, učitel v Rakvicích.

[7]) Prof. Luschin vykládá o těchto třech denarech jinak, o čemž později.

*

Rub. V perlovitém obvodku dvě osoby naproti sobě: ona v levém poli sedí, drží trojdílný praporec. Z opisu pouze:

. . . . . Z H L . . (Luschin V. 10.)

Podobný rub vyskytuje se na denaru vyobrazeném na tab. XXVI. 31. („Památky" XI. a připsaném Soběslavu II.

Č. 19. Denar ten není celý, i jinak jest chatrný.

Líc. V perlovitém obvodku na trůně hlava spíše profil nežli hledící k straně levé. Opis otřený.

Rub. V perlovitém obvodku sedí orel hledící k straně pravé. Z opisu zbylo pouze:

. . . S O . N . . (Luschin VI. 122.

Č. 20. *Líc.* V hladkém obvodku hlava zpříma, jak se zdá, na trůně. V opise jsou písmena všelijak položená.

Rub. Osoba v celé postavě s velikou poměrně hlavou zpříma drží v pravé ruce kopí; nohy sáhají do legendy, z které se zachovalo:

A . . R H — — . S (Luschin VI. 123.

Č. 21 *Líc.* V perlovitém obvodku hlava na trůně zpříma mezi **E** — **E**. V opise pouhá písmena všelijak položená smyslu nedávají.

Rub. V perlovitém obvodku stojí osoba s bakulatým křížem, obrácená k straně levé; dole v levo S. V opise rozličná písmena všelijak položená. (Luschin VI. 124.)

Č. 22. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí zpříma. Z opisu zbylo pouze:

✠ I C E . . . . . S

Rub. Z perlovitého polokruhu vystupuje osoba zpříma s křížkem bakulatým v ruce levé. Opis vyplněný rozličnými písmeny, nedává žádného smyslu. (Luschin VI. 125.)

Č. 23. *Líc.* V obvodku někdy perlovitém hlava zpříma hledící; pod ní křížek.

Toto zcela neobyčejné líčení nemá na českých a českomoravských denarech dosud páru. Z opisu zbylo pouze na konci . . . . . O ✠

Rub. V perlovitém obvodku sedí málo znatelná osoba s křížkem, obrácená ku straně levé. V opise několik písmen. Luschin VI. 127.

Toto líčení připomíná rub jiného denaru rovněž neurčeného, který vyobrazen jest na tab. XIV. (XXXI.) 28.

Č. 24. *Líc.* Z perlovitého oblouku vystupuje osoba zpříma s mečem v pravici. Opis nesrozumitelný:

✠ O N C A T T ∞

Rub. V perlovitém oblouku poprsí s bakulatým křížkem k straně levé. Opis zevna:

Z W N — I O V A (Luschin VI. 128.)

Č. 25. *Líc.* V perlovitém obvodku tvář zpříma. Opis zpět zevna:

✠ W C N . D I S — L A S (Wenceslaus?)

Rub. Z perlovitého kruhu neuzavřeného sáhá do opisu hlava na trůně. Opis:

S . V A . V T I O S ✠ (Luschin VI. 129.)

Č. 26. Denar ten jest velice chatrný; po obou stranách málo znatelny jsou pouze hlavní rysy; o legendě ani stopy více. Vyobrazení jest zřetelnější originalu.

Líc. Jezdec s obnaženým mečem cválá k straně levé.

Rub. Osoba v celé postavě zpříma chystá se k boji, majíc v pravici meč a štít v ruce levé; u pravé nohy **V.** (u Luschina popis v textu u č. 133. bez vyobrazení).

Č. 27. *Líc.* Z hladkého kruhu nahoře otevřeného sáhá do opisu hlava na trůně zpříma. Opis zevna:

A Z I T A ∞ . .

Rub. Z perlovitého kruhu otevřeného vystupuje neurčité poprsí s bakulatým křížkem k straně levé. Opis zevna:

V A C N E V . . . (Luschin v textu č. 134.)

Č. 28. *Líc.* V perlovitém obvodku sedí osoba zpříma držíc v pravici praporec a štít v ruce levé. Okraj jest přikrojený a opis valně otřený. Líc ten nalézáme na známém denaru Vladislava I., jejž vyobrazil Hanka na tab. XXIII. 31—36. („Památky" IV.

Rub. V perlovitém obvodku poprsí zpříma drží pozvižené v pravé ruce knihu a v levé bakulatý křížek. Z opisu zbylo:

✠ . . . V E . . . . . A V S (u Luschina není).

Na konci dlužno ještě podotknouti, že prof. dr. Luschin ve své důkladné práci neshoduje se ve všem s mými náhledy, nýbrž na jich místo že hledí k platnosti přivésti náhledy jiné, s nimiž se zase já srovnati nemohu. Kde listiny, *současné* s těmito denary, nezachovaly nám o nich žádných bližších zpráv, kde tedy badatel nemá k dotvrzení svého náhledu jiného základu nežli denary samy, a k tomu denary dosud vůbec neznámé, tak že o nich dříve nikde ani slůvka nepadlo: tam ovšem se otvírá široké pole volným náhledům a domněnkám a nikoho nepřekvapí, když se v některých kusech mínění rozličná pronášejí. Budiž na počest prof. Luschina řečeno, že odůvodněné náhledy své nikomu jako nevývratné nevnucuje, nýbrž klade je oproti domněnkám mým jako pravdě bližší a podobnější. V čem se tedy oba rozcházíme?

Prof. dr. Luschin má za to, že některé Rakvické denary nechť s pouhými jmény svatých aneb s opisem HINDRICH, zejména ony, které jsem vyobrazil na tab. XIV. (XXXI.) 17.—21., 27., 39., 52., pak na přiložené zde tab. XXXII. 14., 15. a 17., náležejí *biskupům* Olomouckým. Důvod toho čerpá z práce dra. G. A. Branowitzera (o právu biskupství Olomouckého mince raziti v III. dílu „Archiv für Kunde Oesterreich. Geschichtsquellen" 1849), který ji opřel o dvě listiny Bočkovy (Codex Moraviae I. p. 225, 228), o témže právu jednající. První připisuje se vévodovi Vladislavu II. (bez datum) a druhá německému králi Kunratu III. (datov. v Bamberce r. 1144.). Poněvadž Vladislav II. dosedl na český stolec teprv r. 1140, a denary Rakvické, ne-li r. 1130 (jak na str. 353 uvedeno) tož o málo let později najisto však před smrtí Soběslava I. († 1140) zakopány byly: neměly by obě dotyčné listiny — jsouce pozdějšího datum — vlastně s našimi denary co dělati, kdyby se v nich nečinila zmínka, že biskupové Olo-

moučtí v Podivíně už dávno před r. 1140 téhož práva mincovního účastni byli. A k tomuto už *dřívějšímu* právu táhne se prof. Luschin dokládaje, že ani Palacký ani Dudík — kteří jak známo i dotyčné dvě listiny Bočkovy za pravé neuznali — neměli k tomu důvodné příčiny.

Maje tedy na zřeteli tyto dvě listiny přiděluje prof. Luschin tři denary Rakvické s opisem HINDRICH (na tab. XXXI. 39 a XXXII. 14. 15) synu ctihodného našeho kronikáře Kosmy, *Zdikovi*, kterého Soběslav I. roku 1126 (23. bř.) Olomouckým biskupem jmenoval a Adalbert, arcibiskup Wormský za takového s jménem *Jindřich II.* (30. října roku 1126) posvětil.[8]) Při tom se též k tomu poukazuje, že líc číslo 14. a 15. shoduje se s lícem a rubem denaru Oty II. (na tab. XXXI. 5.) a z toho dovozuje, že denary ony raženy byly nedlouho po smrti Oty II.; tedy v prvních letech biskupské důstojnosti Jindřicha II. — Že by jméno HINDRICH na dotyčných denarech znamenalo snad Jindřicha, syna Vladislava I., toho prý připustiti nelze, poněvadž týž žádné politické důležitosti se nedodělal. Ostatní shora vyjmenované denary s jmény S. Petrus a S. Johannes pokládá prof. Luschin za denary Olomouckého biskupa nejspíše prý *Janu I.* (1063—1083), jiné pak za biskupské mince bezejmenné.

Nemohu ovšem o tom rozhodovati, jsou li hořejší dvě listiny Bočkovy pravé čili nic, a mám také za to, že domnělé biskupské denary s pouhými těmi opisy neurčitými oněm listinám podpory as neposkytnou. Zanechaje tedy těchto věcí přihlížím pouze k denarům těm samým, k jich líčení a legendě. A tu jest ovšem nápadno, že na žádném z nich není příznaku stavu kněžského zejména důstojnosti biskupské, jako na př. mitry, berly a pod. Rovněž schází na nich úplně titul „episcopus" třeba všelijak zkrácený a zkomolený, jak to vidíme na starších i současných biskupských denarech cizích. Shoduje se s pravdou, že líc č. 14. a 15. nachází se na lícu a rubu denaru Oty II. [a přidávám k tomu, že líc č. 15. viděli jsme též už na rubu denaru Oty Sličného (tab. XXX. 10.), z kterého tedy přešel na denar Oty II.], jakož i, že denary s opisem HINDRICH mladší jsou denarů Oty II; avšak to vše nerozhoduje o tom, jsou-li dotyčné denary *biskupské* čili nic, poněvadž údělný kníže Jindřich právě jako biskup Jindřich II. dostoupili svých hodností teprv *po smrti* Oty II., jak se z předu šířeji nachází. Ostatně na oněch denarech s opisem HINDRICH spíše světské než biskupské tváře a příznaky pozorovati se domnívám. Přihlížeje pak k opisu S. Johannes mám dosud jako prve („Památky XIII. 346) pevně za to, že jménem tím rozuměti se má *svatý* a nikoli *biskup*. Abych ničehož neobmeškal uvádím, že zde na jediném denaru č. 17. vyskytuje se skutečně osoba s berlou (jako na denaru Litolta Znojemského sv. Mikuláš, tab. XXX. 43.). Avšak opis po obou stranách stejný zní: SCS WENCEZLAVS, kterého jména biskup v Olomouci toho času nebyl, tak že oba stejné opisy zase jen jméno *svatého* naznačují.

Z toho ze všeho plyne, má li býti podán důkaz alespoň pravdě podobný o mincovním právu biskupů Olomouckých, že ony dvě Bočkovy listiny (Codex Moraviae I. 225 a 228), nejsouce ani denary samými v tom podporovány, dokonce k tomu nepostačují. Byloť by zapotřebí zcela jiných, nezvratných a nikým nepopíraných dokladů, že vévodové čeští dělili se o svrchované své právo mince raziti s *biskupy* Olomouckými, a denary takové by ve všem nechť líčením nechť opisem samy sebou už musily prozrazovati svůj původ. Z těchto příčin tvrdím venkoncem, že biskupové Olomoučtí toho času neměli práva mince raziti.

Prof. dr. Luschin neshoduje se se mnou ještě v jiném kuse. V článku svém (díl XIII.) roztřídil jsem totiž denary *s jmény svatých*, a přidělil veškeré z nich s opisem *S. Petrus* údělu *Brněnskému*. Prof. dr. Luschin (str. 66.) praví však, že původní stoliční kostel Olomoucký zasvěcen byl sv. Petru, a teprv r. 1131 že tam vysvěcen chrám sv. Václava, z čehož prý jde, že též denary s opisem S. Petrus — S. Johannes náležejí biskupství *Olomouckému* (zejména biskupu Janu I, jak shora uvedeno). V článku svém (str. 296.) uvádím zřejmě, že v Olomouci nejstarší kostel založen byl ke cti sv. Petra a Pavla a pravím, že tamtéž bylo už roku 1071 „castrum scti Wenceslai" (Erben 64.), kde později kníže Svatopluk († 1109) položil základ nového chrámu stoličného *ke cti sv. Václava*. Z toho patrno, že sv. Václav v Olomouci uctíván byl už jako patron mnohem dříve nežli r. 1131, kdy nový chrám k jeho cti byl vysvěcen, ba dlouho před Svatoplukem, jenž základ k němu položil, čehož plným důkazem jsou všechny dosud známé denary Oty I. Sličného († 1087), který nebyl nikdy vévodou českým, nýbrž až do své smrti údělným knížetem *Olomouckým*, a na žádném denaru nemá jméno sv. Petra, nýbrž na všech *sv. Václava*. Příkladu jeho následovali Svatopluk a Ota II. (Otík), kteří jako údělní knížata Olomoučtí opatřili všechny své denary pouze jménem sv. Václava. Naproti tomu nesou denary známých knížat údělu *Brněnského*, na př. Kunrata, jediné jméno *sv. Petra*, jako denary údělu *Znojemského* pouze jméno svého patrona *sv. Mikuláše*. A proto pokládám předešlé své přidělení denarů tomu neb onomu údělu na tak dlouho za správné, dokud se nevyskytnou jmenovaných právě tří knížat Olomouckých, zejména Oty Sličného, také denary s opisem „S. Petrus", aneb denary *zjištěného* listinami knížete některého údělu s jménem patrona údělu jiného, který mu přidělen nebyl.

V článku předešlém (XIII. str. 350) pokusil jsem se též vysvětliti původ takových denarů, na nichž přicházejí *pouze* jména svatých (tab. XXXI. 17.—30.), a sice nechť jména *dvou* svatých, aneb *téhož* svatého jméno na *obou* stranách. Pravil jsem tam, že svrchovaný vévoda český — když se mu byl některý údělný kníže zprotivil, proti němu povstal, pole sbíral, z údělu buď prchl aneb byl vypovězen — přece jen se staral o zůstalou v údělu rodinu takového odpůrce, poněvadž mu byla příbuzenstvím velice blízka, snad i bez viny na zbojném počínání si knížete údělného. V případech takových dosadiv vévoda český nechť svého bratra nebo syna jako správce do opuštěného údělu zůstavil mu též právo mince raziti, která se po mé domněnce od dřívější rozeznávala tím, že na ní vynecháno jméno ušlého knížete údělného a mince opatřena pouze jménem sv. patrona dotyčného údělu.

[8]) Luschin str. 60—67.

[illegible] tento také nedošel souhlasu prof. dra. Lu[illegible], který má spíše za to, že takové ohledy na rodinu [illegible] knížete údělného neshodovaly se s drsnou [illegible] 11. a 12. stol., ačkoli o několik řádek dále zlá [illegible] příliš pohanou uprchlého knížete, že se [illegible] na takových denarech vypustilo (Luschin [illegible]). Doklady uvádí z Kosmy (II. 14., 15), že vé[illegible] vlastní svou matku, poněvadž byla Němka, [illegible] vypověděl a naproti své švegruši, první to [illegible] vévody a krále Vratislava, že bezohledně se [illegible].

Tato dvě fakta, čerpaná z domácích pramenů, vrhají [illegible] na toho, koho se týkají, avšak o jiných [illegible] případech naši kronikáři nevypravují, z čehož [illegible], že jich v dotyčné době také nebylo.

[illegible] pozorování poměru českého vévody k příbuzné [illegible] knížete údělného v předešlém článku [illegible] str. 350.) měl jsem na mysli *slovanskou zádruhu*, [illegible] době, o níž se jedná, najisto byla u nás všeobecně platnou, tedy právě tak u lidu obecného jako [illegible] Přemyslovců. Tehda každý člen rodiny nebo rodu [illegible] právo žádati opatření z požitků dědin, a proto nebylo žádných nemajetných, chudých v národě. Chudý byl, koho rod pro zlé skutky ze středu svého vyloučil, kdo tedy byl zlý, zlý-syn čili zlosyn. Takový ztratil opatření své v rodu a stal se potřebným, nuzným, sešlým.[9]) Nepraví se však nikde, že kromě tohoto zlosyna i jeho žena, děti, zkrátka jeho celá rodina, jejíž výživu měl na starosti, *také* spolu s ním byla z rodu vypuzena, že *také* stala se potřebnou, nuznou, sešlou. Nebyla to tedy snad neuvěřitelná humanita v drsné době 11. a 12. věku, nýbrž prostý starodávný zvyk slovanský, který třeba pozměněný, i u nás tu a tam dosud nevymizel.

A právě denar č. 16. mohl by snad býti zvláště případným třemi exempláři téhož líčení a rozličných opisů. Na prvním exempláři nalézá se jméno vévody českého Vladislava I., na druhém jméno Soběslava I.; na třetím už jen po obou stranách jméno sv. Václava, z čehož bylo by snad možná přiděliti jej některému údělnému knížeti Olomouckému, který nepohodnuv se s vévodou českým byl údělu prost a jehož osiřelé rodině právo mincovní zůstalo.

[9]) Dr. Herm. Jireček. Slovanské právo str. 156.

—

Z výstavy kostelního umění ve Vídni.

Napsal *Karel B. Mádl.*

(Dokončení.)

Gremium zlatníků pražských přišlo na velikou škodu [illegible] českého průmyslu uměleckého o všechny svoje [illegible], ale alespoň uchovalo si několik cechovních památek, [illegible] v českém museu uložených. Stářím snad [illegible] všechny zajisté velký náramní prsten z pozlacené mědi s velkým křišťálem, jinak ale umělecky [illegible] po stránce ryze umělecké předčí pak *mitra* [illegible] *kopa* ostatní. Císař Karel IV. obdržel od krále Karla francouz-kého jako vzácný pozůstatek po biskupu Eligiovi patronu zlatníku, jednoduchou mitru, z tmavě červeného hedvábného kepru, a daroval ji cechu zlatnickému v Praze. Mistři pražští ve zbožné úctě nemeškajíce zrobili pro tuto relikvii svatého zlatníka schránku nejpřípadnějšího tvaru. Ze stříbrných, silně v ohni zlacených břeven a žeber sestrojili kostru mitry s četnými velkými otvory prohledným křišťálem vyplněnými, tak že jimi svatý pozůstatek téměř celý možno viděti. Široký pruh oválového rysu tvoří základ, z něhož vyrůstají cornua po kraji poseté krabolci drobnými, končící ve dvé fiály. Tato žebra zepřena jsou svislými a vodorovnými břevny vyzdobenými čtyřkružími. Ještě více nežli na relikviář břevnovský použil zlatník při mitře sv. Eligia tvarů stavitelských za ozdobu: hrany „rohů“ mitry odpovídají docela obloukům nad portálem gotickým, podržujíce i jeho krabolce a fiály, pro ornamentalní vyzdobení svislých břeven užil motivů okenních kružeb, pro vodorovná, výplně balustrad.

Gremium zlatníků vystavilo ještě několik jiných kusů ze svého pokladu, z nichž některým připisují valné stáří. Tak na př. zmíněný veliký *prsten* (13·5 cm. v průměru), jehož jednoduché formy nepřipouštějí bližšího určení časového, pak plochou skřínku rozdělenou na devět přihrádek, v nichž nalézají se relikvie českých patronů, která jest prosta umělecké ceny. *Stříbrný kalich*, který uzavřen jest v jiný bohatě tepaný, dojista nemá daleko takového stáří, jakého mu tradice, považující jej za práci sv. Eligia, připisuje. Něco málo dosti hrubě rytých listových ornamentů na spodu kupy spíše svědčí pro počátek 16. věku. Zevnější kalich jest prací domácí z počátku 18. věku, je na něm vyražena známka mistrova M I a C ve štítku a v ovalu kontrolní značka města Prahy: tři věže nad otevřenou branou. Podobně i velmi bohatý ornamentem i tepanými figuralními ozdobami kříž gremia jest pověřen co dílo pražského zlatníka Gschwandtnera z roku 1738.

Dvě velká poprsí svatých, dva relikviáře, vzniklé na samém prahu 15. věku byla naprostou novinkou nejen výstavy, ale též archaeologie. Před krátkým časem nalezena byla *v kapli arcibiskupského paláce v Praze poprsí sv. Petra a Pavla*, před tím nepovšimnutá, ba dokonce neznámá; jimi rozmnožuje se řada poprsních relikviářů, jež se nám z doby gotické dochovaly, ale jsou také již z posledních. Pojmutí hlav, typ jejich a celý sloh staví je na rozhraní dvou věků, čtrnáctého a patnáctého, mimo to nese každé z nich i zevní známku, jež je na určité místo, jehož meze na rok jsou vytčeny, zařaďuje. Na každé obrubě mezi dvěma erby čteme jméno arcibiskupa Albíka z Uničova, jehož krátké vladaření na duchovním prestolu církve české bylo mezi 29. říjnem r. 1411 a před koncem roku následujícího. Jsou

to dva široké typy se značným již sklonem k individualisování, v modelaci však postrádáme ostré energie, která příbuzným pracím současným je vlastní. [1])

Ostatní práce zlatnické jsou po většině *kalichy*, z nichž jeden teprve před sedmnácti lety rozmnožil *poklad domu svatovítského*; byl 18. března 1871 nalezen při kopání základu pro nový pilíř ve starém jakémsi sklepení naplněném exkrementy. [2]) Ale zajímavější ještě nežli objevem jest svojí technikou. Kalich tento ze zlaceného stříbra měří 19·1 cm. výšky, spodek přímočarně zúžené kupy (10·2 v průměru) ovinut jest gotickými, silně vypuklými lupeny, podobně též šestipaprskový nodus. Noha z šestilistového základu vyrůstající je veskrze ozdobena zvláštním druhem emailu, který právě v poslední době uveden do vědecké literatury jako „uherský drátový email". [3])

Proveden jest na způsob emailu cloisonné, s tím však rozdílem, že hráze jeho, kontury ornamentu, jsou tvořeny z vroubkovaného, filigranovitého drátu, který převyšuje povrch emailu, který ostatně na mnohých kusech této techniky spíše jest pryskyřičnou barevnou masou nežli emailovou sklovinou. Zdali kalich pražský jest prací uherskou, není nade vši pochybnosť jisto; dnes tím spíše možno pochybovati o uherském privileji této zvláštní techniky emailové (s níž je i osobitý druh vegetabilní ornamentiky spojen), poněvadž jsou známy též práce nesoucí nápisy, jež svědčí, že mimo Uhersko byly zhotoveny. Jinak možno klásti kalich právě uvedený na samý sklon 15. století podobně jako druhý hojným gotickým listovím, na kupě též prolamovanou kružbou ozdobený, taktéž pokladu svatovítskému náležející a jiný z *Dobroměřic* u Loun. *Kalich z Rané* nese na úzkém štítku v jednom poli šestistranné nohy letopočet . 1 . 5 . 2 . 9, na druhé straně inicialy M a S (donatorovy?) Noha jeho vyzdobena jest listovím čistě gotického střihu, stejné faktury jako na druhém kalichu z pokladu svatovítského; za to ostatní ornamentika spadá v okruh renaissance. Kupa sama má již široké dno a profil značně prohnutý, spodek její kryje systém kapkovitých puklic a které též nalézáme na sploštělém, ale již kulatém nodu, ano dokonce na nároží šestibokého dříku stojí balustry. Třetí kalich z domu svatovítského (16. stol.) jest označen jako práce augšpurská pyrem městským, ciborium z Loun, práce barokní, nese datum 1714 a marku vídeňskou.

Textilních památek poměrně jen po skrovnu bylo z Čech vystaveno. Ne snad, že by naše kostely byly jimi chudé, ale spíše, že dosud nebyla jim věnována náležitá pozornost. Jeť na štěstí mnoho ještě sakristií po Čechách, v jejichž skříních pod bezcennými ornaty z první polovice našeho století odpočívají zapomenuty výborné práce umění tkalcovského a vyšívačského z dob předcházejících. Arci že daleko více jich na dobro zašlo, pohozeno jako starý, nepotřebný cár, rozprodáno za fatku kočujícím antikvařům. Tak dosud zůstávaly textilní práce u nás nepovšimnuty a zanedbány, že ani „Pam. archaeol." nepřinesly jediné podrobnější zprávy o některém kuse, tím méně jeho grafické znázornění. A přece, jaké tu ještě jsou po Čechách kusy různo roztroušené, vzácné buď svojí tkaninou, buď vyšíváním, buď obojím zároveň, určení kostelního i světského, jejichž původ sahá od desátého do minulého století! Z této řady, jak praveno, jen málo objevilo se ve Vídni, ale kusy, které zde byly vystaveny, třeba by počínaly teprve 16. stoletím, třeba by jen jako bludné balvany bez souvislosti a po náhodě pouze ve výstavě se objevovaly, dávají tušiti dosavadní v tom naše bohatství nynější, ovšem pak žel, že daleko dřívější.

Snad nejstarší z nich jest *kasule* ze svatováclavské kaple *Vlaského Dvora* v Hoře Kutné z rudého sametu. Břevna kříže na zádech jsou rozdělena celkem na šest polí, z nichž každé obsahuje scénu z mládí Spasitelova; Navštívení P. Marie, Zvěstování, Narození Páně, Klanění tří králů atd. Nejspodněji při Obětování v chrámě klečí též donator sám, jehož erb jest v levo vyšit: věž s nárožními vížkami. Seznam právem klade kasuli na počátek 16. věku; ráz postav, v nichž se i nizozemské vlivy (anděl ve Zvěstování Páně) jeví, patří sem. Šest těchto výjevů jest vyšíváno na hrubém plátně, obrysy dosti neohebně kreslených postav jsou zvláště obšity, někde dokonce i jednotlivé části vystupují plasticky, avšak daleko ne tak jako na kříži *kasule z Vysokého Mýta*.

Zde již veškerá vyšívaná ozdoba vyniká v silném reliefu, jak právě šestnáctý věk měl v oblibě, kdy umění vyšívačské takořka zpychlé svojí dovedností přestoupilo přirozené svoje hranice a v závod se dalo s plastikou. Na kasuli Vysokomýtské pní celá postava Kristova na kříži, u jehož paty Maria, Jan a Maria Magdalena v žalu pohřížení; na koncích příčního břevna vidíme poprsí sv. Petra a Pavla, na vrcholi přečnívky křížové Hospodina Otce. Nahé tělo Kristovo jest všeho nejslabší, spokojujíc se jen přibližným udáním plastických tvarů, kdežto řasy rouch svatých dosti hojné, správně vedené a ostře lomené lépe se umělci vydařily. Pozoruhodný jest vzor hedvábného sametu, z něhož jest kasule šita: na půdě z rudého sametu vyvíjí se ornament granátového jablka žlutou hladkou plochou, jehož detailní tvary jsou širokou a krásně vedenou kresbou vyvedenou vazbou sametovou vyznačeny.

Následující století sedmnácté oblíbilo si vlivem orientalním jiný způsob vyšívané ozdoby, daleko delikatnější předcházející. Vyšívání figuralní, jež v půvabné a jemné malbě jehlou jako na *kasuli kláštera broumovského* a jiné, náležející *křesťanské akademii v Praze*, dostoupilo svého vrcholu a překročilo jej ve vyšívání plastickém, ustoupilo z větší části renaissanční arabesce, jejíž vábné a plynoucí linie v bohatém, rozvážném i pružném zároveň vinutí vyznačuje vyšívačka nyní zlatou nití, kterou klade na povrch látky, zachycujíc a připevňujíc ji ob čas příčným stehem hedvábí. Skvostného zástupce z Čech nalezlo toto vyšívání v *kasuli* ze zeleného atlasu, již zaslalo *děkanství Fridlandské*. Ta náleží do prvních řad těchto vyšívání. Vedle zlaté niti, po většině dvojitě vedené, zvyšují zlaté cetky, penízky, diskretním způsobem nádheru celku, v jehož středu stojí Madonna v plamenné glorii. *V klenotnici katedraly svatovítské* nahromadilo se znamenité množství prací textilních, z nichž většina ale vznikla teprve v minulém století; odtud také pochází *ornatus integer* representující ve výstavě vyšívání v Čechách ze samého počátku minulého věku. Ve-

[1]) Srv. vyobr. v „Methodu" XII, 99.
[2]) F. J. Beneš v „Mitth. d. C. Comm." XVII. p. III.
[3]) J. Hampel, „Das mittelalterliche Dratemail." Budapešt 1888.

[illegible] ornamentu jsou oboustranné, po jedné z [illegible] po druhé z růžového atlasu, ale rub i líc po celé ploše pokryty jsou hojným barokním ornamentem, [illegible] zlatem. Pluvial, kasule, stola, manipul [illegible] a [illegible] jednolitý výtvor ornamentální [illegible] pozdějších výstřelků a nevkusu. Ornament jest na obou stranách týž, tak že podle [illegible] možná užívati ornatu dle předpisu: strany [illegible] na př. o svátcích Kristových, svatých panen; strany [illegible] o svatodušních a svatých mučenníků.

Na konec ještě zmíniti se zmíniti ještě zpomenuto prací z kůže.

Křesťanská akademie vystavila tři kasule celé z kůže vytlačené. Barokní velké jejich ornamenty jsou částečné [illegible], částečně vyšepány a zlatem, stříbrem neb i jinou barvou vyznamenány. Při nich jen látka a technika zajímá, neboť po stránce umělecké nelze je příliš vysoko klásti. Zda v Čechách byly zhotoveny, nevíme: neníť nám ani bližší jejich provenience známa, která by snad na pravou stopu mohla vésti. Není však dokonce nemožné, že by i tento druh uměleckých řemesel býval u nás provozován: jeť kasulím akademie dosti příbuzna kasule a stola z fary novoroušnické na Moravě a také *antipendium z kostela sv. Václava v Netolicích* ve výstavě se nalézající zdá se nasvědčovati, že podobné práce kožené po českých krajích měli aspoň v oblibě. Antipendium netolické jest děleno širokým ornamentalním orámováním na tři pole, z nichž střední obsahuje P. Marii v gloriole, obě postranní vásy a silné barokní volutové ornamenty. Prof. J. Koula, který je v prvním sešitě svých „Památek uměleckého průmyslu v Čechách" vyobrazil, píše o jeho technickém provedení: „Vše z prvu jest zlacené, pak od ruky výkres silnou černou čarou proveden a půda neprůhlednou světlou modří vyplněna. Ornament pokryt množstvím vtlačených kroužků, čtverců neb čar pomocí razítka."

Jak praveno, již číselně ve výstavě vídeňské Čechy nevynikaly tak, aby z vystaveného již jejich bohatství bylo zřejmo a patrno, jako na př. při světové výstavě r. 1873. Nicméně přehled děl, jež z Čech do Vídně byla zaslána, vzbuzuje živé zpomínky na přemnohé dílo v zákoutí kostelů a zámků českých, a tak vystupuje před námi zase obraz dosavadního bohatství vlasti naší na výtvory umělecké. Od výstavy „Arkadie" nebyl u nás učiněn více pokus soustřediti zase na čas k potěše laiků a ke studiu odborníků výbor z onoho bohatství. A přece, jaké důležitosti je podobná revue, na mnoho-li bývá me upozorněni, jak mnohý objekt vedeme od té chvíle v evidenci, chráníce jej již tím před zašantročením a zkázou!

Také něco o erbu a rodu Beneše z Loun.

Podává *Antonín Rybička.*

Dodavkem k tomu, co v Památkách XIV. sv. 5. str. 243. a 244. o erbu a rodu *Beneše z Loun* bylo přivedeno, připomínáme toto: K jaké asi potřebě Jan Reth (Reta) z Pistova užil výpisu svědomí, Vithem pohůnkem menších desk zemských ve čtvrtek po neděli Reminiscere r. 1590 učiněného, tomu vyrozuměti jest z konceptu majestátu — chovaného v archivu c. k. ministeria vnitra — daného císařem Rudolfem II. ve čtvrtek den sv. Jakuba apoštola (25. Julii) 1591. I čteme v listu tom, „že *Jan Reta z Pistova*, obyvatel království Českého, prosebně přednesl, kterak předkové jeho užívali od starodávna stavu rytířského a erbu, jenž se vypisuje takto: Štítu všeho černého, v němž lev, zvíře žluté barvy, k pravé straně obrácený na zadních nohách stojící s vyplazitým jazykem a ocas vzhůru vyzdvižený mající, v předních nohách cyrkl železný, špicí dolů obrácený držící; nad štítem koleč helm a okolo něho fafrnochy žluté a černé barvy z obou stran a nad tím dvé křídla orličí vedle sebe postavené, pravé žluté a levé černé barvy, se spatřují, — že však majestát jim na to vydaný někde k založení přišel a že se ho doptati nemůže; že však on předložil hodnověrné svědectví, kterak *Benedikt Reta z Pistova*, praděd jeho, od krále Vladislava v kostele sv. Víta na hradě pražském na rytířství pasován byl a nadepsaného erbu užíval. Pročež že — prohlížejíc k všemu tomu — císař Rudolf II. majestátem výše dotčeným nadepsaného stavu a erbu jemu — Janovi Retovi z Pistova — mocně podtvrditi a povoliti ráčil, aby se i napotom *z Pistova* psal a erbu toho užíval."

Jak dlouho napotom ještě Jan Reta z Pistova stavu rytířského užíval a jestli nějakých příbuzných času toho měl, toho nemohli jsme vyhledati. Podobá se však, že byl bezdětek a snad poslední mužský potomek rodu svého. Neboť v dskách zem. č. 129. O. 25. čteme vyznání z r. 1600, kterým Jan Reta z Pistova, leže tehdáž v domě dra. Matyáše Kremera z Granova na St. m. praž. na smrtedlné posteli, před úředníky od desk zemských k němu vyslanými: Zachariášem Kabou z Rybňan, úředníkem J. M. Králové a Hendrichem Chanovským z Dlouhévsi, písařem menších desk zem., veškerý svůj statek mocně odkazuje Anně Žofii Lukavské z Tetova, manželce Jana st. Lukavského z Lukavce.

K všemu tomu ještě jenom přidáváme, že v Fonknerově tituláři z r. 1589 rodina Retů z Pistova se nepřipomíná a žeby snad alespoň v dskách zemských — ježto Jan Reta z P. času toho (1598) držel zboží zemské, Hojovice, — nějakých dat k rodině té se vztahujících bylo lze vyhledati?

Dle toho, co v Památkách XIV. str. 243. a 244. a tuto o rodině Retů z Pistova jest přivedeno, dal by se vývod rodu Beneše z Loun sestaviti asi takto:

Beneš z Loun (Beneš Reta z Pistova, Benedikt Ryed v. Pyesting)

Wolf R. z P., (*Zikmunt* z P. žil a zemřel na Moravě)

Jan R. z P.

Jan R. z P. († ? 1600 poslední známý potomek Benešův).

Knihtiskaři plzeňští v XV. a XVI. století.

Podává *Jos. Strnad.*

Plzeň zaujímá v dějinách knihtiskařství jedno z nejpřednějších míst tím, že záhy po vynalezení knihotisku v Plzni zřízena tiskárna. Souhlasně pokládá se Kronika trojanská za první tisk plzeňský a nejstarší tisk český vůbec, a klade se původ jeho do r. 1468. Od doby té nalézáme zde tiskárnu pak stále až do r. 1533. Prvních sedm tisků plzeňských, totiž: 1. Kronika trojanská, 1468, 2. Nový zákon, 3. Passional, 4. Nový zákon, 1475, 5. Statuta provincialia Arnesti, 1476, 6. Agenda a 7. Missale ecclesiae Pragensis, 1479, nemá žádného udání jména knihtiskaře. První čtyři též neudávají místa, kde tištěny byly, teprve Statuta mají poznamenáno, že tištěny jsou „in Nova Plzna" a přídavek „Orate pro impressore". Přídavek tento opakuje se též při sedmém tisku Missalu z r. 1479. I snažil jsem se z knih městských z doby té zachovaných zjistiti jméno knihtiskaře toho, však práce má zůstala bez výsledku. Z doby té máme zachované následující knihy: 1. Knihu soudní od r. 1455—1487 sahající, kdež zapsány jsou všechny změny nemovitého majetku. 2. Knihu smluv od r. 1461—1530, kdež zaneseny jsou hlavně propuštění z rukojemství, z poručnictví, zápisy dlužní a p. 3. Knihu závětí od r. 1460—1560 sahající; a posléze 4. Knihu pergamenovou berní a platů městských z domů, řemesel, obchodu a jiného všeho majetku od r. 1471—1540. Tato poslední kniha není úplná, měšťané zapsáni jsou tu dle osmi čtvrtí městských a dle předměstí a tu nám chybí druhé čtvrti část, třetí celá a zase část čtvrté čtvrti.

Zajisté, že dosti hojný material a přece po tiskaři v něm ani stopy. Příčina pak toho vězí v tom, že nikde u žádné osoby se nesetkáváme s jménem na př. impressor, aneb knihtiskař, aneb knihař a p., dle čeho bychom na zaměstnání toto souditi mohli, ač u jiných měšťanů skoro pravidelně, byli-li řemeslníky, to udáno jest. I proto možná, že zde máme jméno hledaného knihtiskaře a že jest nám známo, ale poněvadž zaměstnání jeho není označeno, proto nemůžeme určiti, kdo by to byl, a rovněž z prvních tisků ani odjinud nemůžeme se toho dozvěděti.

Podobně se má věc i s druhými knihtiskaři, kterých jména dovídáme se z děl u nich tištěných, v knihách městských není opět ani té nejmenší zmínky o zaměstnání jejich, tak že kdybychom byli zase jen na knihy městské odkázáni, nedověděli bychom se tu v příčině naší ničeho o tom, že Mikuláš Bakalář, Jan Pekk a Jan Fencl řečený Mantuan byli těmi knihtiskaři. Až dosud o těchto třech knihtiskařích velmi málo bylo známo, i doufám, že vítány budou některé příspěvky životopisné, čerpané z knih městských.

1. Mikuláš Bakalář.

První zprávu máme o Mikuláši Bakalářovi, který vždy jen tímto jménem v knihách se uvádí, z r. 1493. [1]) Vypůjčil si Bakalář 130 zlatých uher. od dvou svých spoluměšťanů Heřmana z Žernovníka a Jana Penízka z Slatiné a slibuje jim peníze ty zaplatiti o příštích svátcích velikonočních, do té doby zapisuje pak věřitelům svým dluh ten na domě svém, který však není blíže určen. Dovídáme se tudíž, že r. 1493 byl Mik. Bakalář již usedlým měšťanem v Plzni a že tu měl svůj vlastní dům. Který by to dům byl, tu pomáhá nám perg. kniha platův a berní městských, z které seznáme, že ležel v druhé čtvrti, a sice na rohu nynější Školní a Andělské ulice, teď č. 143, patřící Antonínu Ivanovi, obchodníku. Kdy a jak se v držení domu toho dostal, nelze určiti. Zmíněná dříve kniha soudní má zápisy jen do r. 1487 a odtud máme až do r. 1509 mezeru, a proto lze jen ustanoviti, že M. Bakalář mezi lety 1487—1493 přibyl do Plzně a zde se usadil. Dům zmíněný držel až do r. 1483. Šimon Blažkův, který jej roku uvedeného prodal Janu Ruthovi a synu jeho Klimentovi, po němž pak nacházíme Bakaláře držitelem, který si jej buď zakoupil, aneb soudím, že spíše se přiženil do domu toho. V domě tom dlužno hledati tudíž nejstarší plzeňskou tiskárnu, ze které Bakalář tolik hojných spisů vydal v následujících dvaceti letech.

Po druhé připomíná se Bakalář r. 1494, kdy zdejší měštěnínka, paní Marketa Žatecká, odkázala v závěti své dětem Bakalářovým šest kop míš. Peníze ty obdržel Bakalář od poručníků závěti paní Markety r. 1495 dne 12. ledna, [2]) kdež v zápise se praví, že peníze ty byly odkázány sirotkům a dětem jeho. Dále zavázal se Bakalář poručníkům, že, až děti jeho dorostou a ty peníze chtíti budou, jim je dáti chce bez odporu a když by dříve než děti jeho zemřel, že jim chce pojistiti peníze ty na domě i na jiném statku svém před jinými dětmi, kteréž by měl s druhou manželkou. Byl tedy již r. 1494 Bakalář vdovcem a po první manželce zůstalo mu několik dítek. Roku 1495 nalézáme jej již po druhé ženatého, druhá manželka jeho jmenovala se Dorota, jak později seznáme.

Posledně pak připomíná se Bakalář r. 1514, kdy si zakoupil zbořeniště domu po velikém požáru z r. 1508, kterým větší část města lehla popelem, za 10 kop. míš., které ihned hotově zaplatil. [3]) Zbořeniště toto nalézalo se v VII. čtvrti, v nynější Dominikanské ulici, nyní č. 287., patřící Frant. Růžičkovi, čalouníku. Bakalář jal se tu stavěti dům. Od r. 1514 se více s Bakalářem nesetkáváme, a proto musil brzy na to zemříti, jistě před r. 1520. Pouze k r. 1527 uvádí se jeho manželka Dorota, která však již byla provdaná za Martina Nosa, a dává si osvoboditi zbořeniště výše uvedené od bývalého držitele. Uvádí se, že již dům tu stojí, který ještě r. 1537 jest v držení Doroty Nosové.

2. Jan Pekk.

Druhý knihtiskař jest Jan Pekk, v knihách městských obyčejně Hans Pekk jmenovaný. Rodilý byl ze Švab a přistěhoval se do Plzně krátce před r. 1521. Roku t. dne 3. června zakoupil si v Plzni dům od měštěnína Jana Kantora v první čtvrti ležící mezi domy Jiřího Pernhomara a

[1]) Kniha smluv od r. 1461—1530 f. 43.

[2]) Kniha smluv od r. 1461—1530 f. 49.

[3]) Libri empt. et vendit 1509—1538 f. 21.

Jindřicha Školy;[4]) jest to nynější rožní dům v Pražské ulici do náměstí č. 94. Za dům ten měl dáti J. Pekk 360 kop míš., z kteréžto summy složil hned 150 k. m., ostatek pak zavázal se spláceti v přírocích čtyřnedělních, a sice v prvním přírocí měl složiti 50 kop a ve všech ostatních po 40 k.

Jan Pekk se brzy v Plzni oženil vzav si za manželku Apolonu, dceru Mikuláše Hazuky. Z toho lze si vysvětliti, proč nacházíme jej v knize berní a platů městských uvedeného pode jménem Jan Hazukův. V domě tom zřídil si tiskárnu svou, při čemž byl z počátku, asi do r. 1526, společníkem jeho měštěnín Jan Fencl, řečený Mantuan; od roku 1526 nacházíme vždy na knihách pouze Pekka samého uvedeného. Největší činnost vyvinul Jan Pekk v letech 1528 a 1529 vydav hojné spisy; poslední knihu u něho tištěnou máme z r. 1531. Brzy na to asi r. 1532 zemřel J. Pekk, neboť r. 1533 d. 15. července[5]) jmenuje se Apolona, manželka jeho již vdovou. Pekk měl dvě dcery s manželkou svou: starší Annu, mladší Elenu.

Mimo uvedený dům držel J. Pekk ještě kus pole a louku. Louku držel zástavou od r. 1524, kdy dědicové zemřelého Petra Frany postoupili ji Pekkovi v dluhu 60 k. míš., které jemu Frana zůstal dlužen. Zápis ten jest zajímavý tím, že Pekk jest tu zapsán Jan Pekk z Švabachu.[6])

Jak mnohé okolnosti tomu nasvědčují, nebyl J. Pekk v dobrých peněžních poměrech. Bylť upomínán r. 1529 pro dluh 150 k. míš. od norimberského měštěnína Filippa Ponholzra, na místě kterého přišel do Plzně jeho plnomocník, měštěnín norimberský Šebestian Wattenhofer, který zavřel s Pekkem smlouvu v ten smysl, že se Jan Pekk zavázal spláceti dluh svůj v ročních lhůtách po 15 zlat. rýn.; za rukojmí postavil Jana Mantuana a Wolfa Strakonického, měšťany plzeňské.[7])

Hned po smrti Pekkově zaplatila manželka jeho 15. července 1532 dluh 64 k. m., které zůstal Pekk dlužen Václavovi od duhy, měštěnínu Starého města pražského.

Rovněž ani domu svého nezaplatil, zůstav ještě dlužen naň 160 k. míš. I tchyni své, paní Magdaleně Hazukové, zůstal dlužen 100 k. m., kterých se ona vzdává r. 1534 d. 18. února ve prospěch jeho obou osiřelých dcer.[8]) Když nedlouho na to zemřela i Apolona, vdova Pekkova, již roku 1534,[9]) tu přičiněním paní Majdaleny Hazukové a syna jejího vladyky p. Dobrohosta z Hradištka přišlo k sečtení všeho jmění s poručníky Pekkovými, Kašparem řezníkem, Janem Fenclem a Pavlem Lvem r. 1536 d. 11. února. „I poněvadž dluhů nebožtíka Jana Pekka veliký počet pozůstal a statek všechen ještě prodán nebyl, tu našlo se z domu a z některého statku na díle prodaného sirotkům 161 kop m., kteréž při Pavlu Lvovi poručníku jsou a od něho vydávány a před pana purkmistra kladeny býti mají.[10]) O peníze tyto měly se poděliti obě pozůstalé dcery stejným dílem. Dům Pekkův zakoupil r. 1534 Pavel Lev za 338 k. m.

Roku 1540 d. 6. května učinil p. Dobrohost z Hradištka s Pavlem Lvem počet takový, že Pavel Lev mimo dům zakoupil též knihařský pres se vším tím, což k tomu náleží, za 56 kop gr. míš. Ježto za dům měl dáti Pavel Lev 338 k. a 56. k. za pres, tedy dohromady měl zaplatiti 394 k. 30 gr. míš. Z toho dal P. Lev při zakoupení domu hned 100 k., jiným věřitelům jako Apoloně Kantorové nedoplacených za dům 142 k.; Martinovi Divišovskému do Prahy 25 k. m.; do Slavkova Haslarovi za cín 13 k. m.; Janu Fenclovi 20 k. m.; Filippovi Ponholzrovi do Norimberka 12 k. 30 gr.; Šebastianovi apatekáři 4 k. m.; Kateřině Jílkové 1 k. m., a jiným ještě, tak že úhrnem zaplatil až dosud 333 k. 30 gr. a má tudíž doplatiti ještě 61 kopu m. Když r. 1544 zemřela paní Majd. Hazuková, vzdal se syn její pan Dobrohost z Hradištka, měštěnín Menšího města pražského, všeho statku po matce své v Plzni ve prospěch obou dcer Jana Pekka a Apolony manželky jeho, sestry své.[11]) Z dcer těch provdala se starší Anna za měštěnína Menšího města pražského slovutného Jana Šimunka, kterýž r. 1549 přijal od poručníků Pekkových podíl manželky své 80 k. 30 gr. a podobně roku 1550 bylo od týchž poručníků vyplaceno Aleně ještě svobodné též 80 k. 30 k. m.

S prodáním knihtiskařského náčiní Pavlu Lvovi roku 1540 končí nám též zprávy o tiskárně plzeňské. Zdaž Pavel Lev prodal náčiní to jinam, nedovídáme se z knih městských více ničeho.

3. Jan Mantuan příjmím Fencl.

Jana Mantuana nacházíme r. 1518 ještě v Norimberce, kdy r. toho vydal společně s Janem Pekkem Enchiridion.[12]) Dle všeho se asi hned na to oba tito společníci přestěhovali do Plzně, neboť r. 1520 nacházíme Jana Mantuana již v Plzni, kdež pak stále až do r. 1544 se s ním v městských knihách setkáváme. Vyšla sice ještě téhož roku 1520 v Norimberce „Zahrádka duše“, kdež dedikace pochází od Jana Mantuana Fencla, kdežto kniha tištěna v tiskárně Jana Stichsa a nákladem Jana Šimara z Augspurka, však již roku toho v červnu přichází Jan Mantuan mezi konšely. Jest též držitelem domu v druhé čtvrti ležícího na náměstí, nyní číslo 135., a spolu i majitelem jiného rozsáhlého nemovitého statku. Podivnou jest ta okolnost, že nikde v současné knize pozemkové nenacházíme, že by byl Jan Mantuan dům ten koupil. I musil tudíž jiným způsobem státi se jeho držitelem. Zajímavo jest, že dům ten před Mantuanem byl v držení měšťana Václava Fencla, i jest zajisté oprávněné domnění, že se Mantuan přiženil do rodiny Fenclovy, z čehož pak bychom si mohli zcela dobře vysvětliti jeho druhé jméno Fencl. Shledali jsme něco podobného i u Jana Pekka, který též zapsán v knize jedné Jan Hazukův, poněvadž měl za manželku Apolonu Hazukovou. Jedna okolnost ještě zbývá, kterou dlužno uvážiti, že cizí přistěhovalec v tak krátké době zvolen do rady městské. Musilť si zjednati ihned Mantuan důvěru u svých spoluměšťanů, kterou si dovedl též po celý život svůj udržeti. Jest totiž Mantuan jedním z málo měšťanů, kteří skoro stále zasedají v radě. V těch 23 letech od 1520—1544 byl čtrnáctkráte konšelem a dvakrát starším obecním. Konšelem jej nacházíme v pěti obdobích vždy tříletých, a sice v letech 1520, 1521 a 1522; po druhé 1524, 1525 a 1526; po třetí 1531, 1532 a 1533; po čtvrté 1536, 1537 a 1538 a posléze po páté 1540 a 1541. Mezi staršími obecními přichází r. 1535 a 1543.

---

[4]) Libri empt. et vendit. 1509—1538 f.
[5]) Liber contractuum N. 222 f. 17.
[6]) Liber empt. et vend. 1509—1538 f. 86.
[7]) Kniha smluv 1461—1530 f. 163.
[8]) Liber contractuum N. 222 f. 29. v.
[9]) Liber contractuum f. 30 v. 1534 dne 8. dubna mluví se o Apoloně již jako o zemřelé.
[10]) Kniha zápisů sirotčích k r. 1536.
[11]) Lib. contractuum N. 222. f. 88. v.
[12]) Jungmann, Historie literatury III. 840.

Jan Mantuan neměl dle všeho vlastní tiskárny a byl společníkem Jana Pekka. První knihu, kterou dosud známe, již po příchodu svém do Plzně, a to dosti pozdě, vydali, jest Erasma Roterodamského výklad na Otče náš. Kniha ta vyšla r. 1526 nákladem Jana Mantuana a Jana Pekka měšťanů plzeňských, ale to jest i první i poslední kniha, kdy se s Mantuanem jako knihtiskařem setkáváme; od r. 1526 přichází vždy Jan Pekk sám. Bezpochyby vzdal se Mantuan od té doby činnosti knihtiskařské a věnoval se asi úplně správě majetku svého. Že však jeho poměr k Pekkovi byl stále přátelský, vidíme z toho, že Pekk ustanovil Jana Mantuana též jedním z poručníků svých dcer a dle všeho půjčoval i Mantuan peníze Pekkovi, jak viděli jsme, že mezi dlužníky se též jmenuje, a sice s 20 k. míš.

Když zemřela r. 1532 Anna, vdova po Václavu Fenclovi, dostalo se Mantuanovi značného rozhojnění nemovitého zboží. Odkázalať Anna louku, velikou chmelnici a zahradu pod sv. Mikulášem manželce Jana Mantuana a dětem jejich. Mantuanovi samému odkázala vše, ať mnoho toho či málo, což měla v sklepě svém u sester bosáckých, s tím pouze, aby synu svému Janovi, až by dorostl, vydal pozlacený kalich. Byl též ustanoven spolu se Šimonem Ješkem poručníkem závěti zemřelé Anny.[13] Mimo to dostalo se Aleně, manželce Mantuanově, ještě na hotovosti 62 k. m., kteréž jí byly r. 1533 vyplaceny.[14] Summu tuto pojistil Jan Mantuan manželce své na domě svém r. 1540.[15] Roku 1544 byla summa tato z domu přenesena na dědinu jednu a dům byl od Aleny z této summy osvobozen.

Roku 1543 zakoupil si Jan Fencl dům ležící v VI. čtvrti, v nynější Dominikanské ulici, teď č. 282., za 300 k. m. od Marty krampléřky, ale ihned jej zase prodal za 291 k. m. Jiříkovi Novodvorskému.[16]

Výše uvedený zápis z r. 1544 jest poslední zmínka o Janu Fenclovi a musil brzy na to zemříti, neboť r. 1545 d. 13. března prodává Alena dědiny některé pro dluhy a jiné nedostatky.[17] O Aleně se rovněž nedovídáme určitého roku, kdy zemřela, jen tolik lze určiti, že před rokem 1550 se to stalo.

Zbývá ještě všimnouti si rodiny Mantuanovy. Dítky měl tři, dvě dcery, Voršilu a Marketu, a syna Jana. Syn Jan zemřel ještě dříve než oba jeho rodiče, neboť se s ním nikde nesetkáváme. Z dcer vdala se starší Voršila za měštěnína Václava Kropáče, druhá Marketa zemřela, jsouc ještě svobodna. Roku 1550, po smrti jak Jana Mantuana, tak i manželky jeho Aleny, přišlo k rozdělení všeho majetku, a sice mezi poručníky Markety, ještě nedospělé dcery Mantuanovy, a Václavem Kropáčem na místě již zemřelé druhé dcery Voršily. Kropáčovi vyplaceno na hotovosti k předešlým 35 k. m. ještě 30 k. a vydána mu polovice knih pozůstalých po Janu Mantuanovi; Marketa dostala dům, louku, zahradu, dědinu klín zvanou a chmelnici.[18]

Však již roku následujícího zemřela i Marketa a tu prodali dědicové její dům Mantuanovský za 550 k. m. Zikmundovi Plzákovi. Knihy, které předešle Marketě ponechány, dány teď Václavu Kropáčovi, tak že Kropáč zdědil celou bibliotéku Mantuanovu.[19]

[13]) Kniha závětí od 1468—1565 f. 133.
[14]) Liber contractuum N. 222. f. 22.
[15]) Tamtéž f. 77.
[16]) Liber empt. et venditionum 1538—1568 f. 48.
[17]) Liber contractuum N. 222. f. 77.
[18]) Tamtéž f 120. v.
[19]) Tamtéž f. 129.

Kniha Třebenská.

Podává *Frant. X. Prusík.*

(Dokončení.)

Správu obce vedli rychtář a 12 konšelův, dbajíce toho, by nikomu nebylo křivděno, nikdo ve svých právech zkracován, jmenovitě vdovy a sirotci, jichž jmění od konšelův bylo spravováno. K těm povinnostem bylo se nastupujícím konšelům zavazovati i přísahou, jakou nám uchovala kniha Třebenská (87[a]) v tato slova:

„Letha 1546 tato *přísaha* vložena jest v tyto knihy z rozkázaní urozeného pána Václava Slataníře z Slataníř, hajtmana kláštera sv. Jiří na hradě Pražském.

Konšelská.

Přísaháme Pánu buohu, všem Svatým, Osvícené kněžně panně panně Barboře z Šelnberka a z Kosti, abbatyši i všemu konventu kláštera s. Jiří na hradě Pražském i ouředlníku Její Milosti podaně a poslušně se zachovati i vší obci této v tomto ouřadu končenském (sic!), kterémuž sme voleni a povoláni, předkem cti a chvály buoží hleděti a jiné k tomu vésti, pravdu vésti, křivdu tupiti, zlee a nepoctivé rušiti, tajnosť rady zachovati, soudy, ortele spravedlivé vynášeti chudému i bohatému, sirotky i vdovy opatrovati a v tom ve všem věrně, právě a spravedlivě se zachovati, toho jinak nečiniti ani pro přízeň ani pro nepřízeň ani pro dary ani pro kterú jinú koli věc. Toho nám dopomáhej Pán buoh i všickni Svatí. Amen.“

Na listě 1[a] a 1[b] (r. 1433) se konšelé vůbec neklaďou, teprve od listu 2[a] (r. 1434) se připomínají, ale ne vždy v témž pořádku, nýbrž takto: od r. 1434 do 1449 se uvádí na prvém místě *rychtář* (iudex) a po něm hned *purgmistr* (burgmistr), odtud pak obráceně na prvém místě purgmistr a na druhém teprve, ba později až na posledním, rychtář. Roku 1455 (4[a]) uvádí se: purgmistr a rada: rovněž 1554 (69[a]). Od pořádku, jak jsme ho tuto stanovili, jest v knize Třebenské zřídka kdy odchylka.

Vedle purkmistra jmenuje se také *primator* r. 1558 (list 72[b]): „za purgmistra toho času Václava Drašťaty, primátora Václava Penížka, konšeluov Havla postřihače, Jana Hnáta“ atd.; podobně r. 1559 (73[b]), 1561 (75[b]), 1562 (75[b], 76[a], 76[b]) a j.

Rychtáři k ruce býval *sudí* či *soudce*, jenž vedle něho na soudě zasedal neb ho i zastupoval; v knize Třebenské

*

se jmenuje na př. *Ondřej* (*Ondráček*) sudí od r. 1467—1470 vždy na prvém místě, i před purkmistrem: r. 1477 *Franěk* sudí (18ᵃ); r. 1485 a 1490 jmenuje se sudí *Benda* (18ᵃ, 23ᵃ, 24ᵃ); jindy *Pavel Bakalář*: „Soudu zahájení stalo se... za purkmistra... primatora... konšeluov... *soudcí* (*rkp. soudczy*) Pavla bakaláře na místě Thomáše sladovníka toho času rychtáře“ (r. 1558, list 72ᵇ). Rovněž r. 1559 (73ᵇ): „za Pavla Bakaláře *sudího* na místě Václava Draštaty rychtáře.“ R. 1561—1568 (75ᵇ—81ᵃ) jmenuje se sudím *Jan Vrtal* „za purgmistra Jana Kekule, primatora Václava Draštaty a jinejch přítomnejch k tomu lethu zvolenejch konšelův, rychtáře Jana Kazlara Hnáta, sudího Jana Vrtala.“ Jeho úřad sudí zastupuje rychtář: „na místě Thomáše sladovníka“ (78ᵃ, 79ᵃ, 79ᵇ, 80ᵃ).

Konšelé k sobě mívali *písaře*, o němž se několikráte zmiňuje zápis, jako r. 1507 (29ᵇ) o Václavu písaři; r. 1568 (81ᵃ) o Václavovi Filopovém (sic) z Čáslavě, toho času písaři.

V radě zasedali nezřídka *řemeslníci*, jako Janek pekař, Havel bečvář (r. 1431 a j.), Bartošek švec (1437), Válek řezník (řezník), Benešek pekař (pistor 1446), Vencl kožišník (1446), Petr řezník (1446), Bartoš pekař, Duchek řezník, Žemla řezník, Bartoš řezník, Duchek nápravník, Vaněk krejčí, Bartošek pekař, Próša pekař (1456), Vaněk sladovník (1456), Vaněk kovář (1459), Václavek švec, Vaněk krejčí (1461), Šimon postřihač (1477) a j.

Konšelé byli v úřad *sázeni* týmž způsobem jako v jiných poučných městech: určitý o tom zápis máme na l. 18ᵇ: Léta Božího 1477 tu středu na s. Vincencí [t. j. 22. ledna] Franěk ouředník sadil radu tyto: purgmistr Duchek řezník, rychtář Šimon postřihač, konšelé: Jakub pekař, Janek, Mydlovec, Jiskra, Václav bečvář, Ryšák, Václavek pekař, Těžký, Václav kožišník, Thóma švec, Angel.

Konšelé, jako v jiných městech[11]) jsouce nejvyššími poručníky *sirotkův* jednak měli dohled nad poručníky, vyžadujíce na nich počtu ze správy zboží sirotčího, jednak sami se ujímali sirotčího jmění, když nebylo poručníka; změny v majetku sirotčím mohly se dáti toliko s jich svolením.

Toho příkladův v Knize Třebenské několik:

L. 1493 „stala sě smlúva přátelská s povolením pana hajtmana, pana Habarta, strany jedné, což se Vlkové dotýče, a strany druhé, jejích dětí nebožce Vlka, a to takto, že má jim třom sirotkóm vydati každému XXVI kop a s lože šatuov a každému po krávě. Pakli by kterého z sirotkuov Pán buoh neuchoval, theda paní Martha nemá těm sirotkóm, kteréž by zůstaly živy, krávy ani šatuov (vydati), než což se peněz dotýče, jestli že by kterého Pán buoh neuchoval, aby z jednoho na druhého spadlo a živý aby obdržel. A také kteréž peníeze má bráti od Václava z Úpohlav a paní Martha chtěla co přikúpiti, má přikúpiti s panským povolením a s panskú (vol?), s panem purgmistrem a s sázem [m. súdcem], jich radú.“ (L. 26ᵇ).

L. 1494 „před-túpili sú sirotci nebožce Prudičovi, Václav a Jakob, před súd právě hájený a otevzdali sú duom Bóh nebožce Jakobě (?) sirotky těmi, kterýžto duom leží strany jedné Hazimi a strany druhé Simona rychtáře, aby tomu podlé [illegible] meze a práva, v panské poplatky a v [illegible] rádi by tak, jakožto dědictvie za [illegible]

„[illegible] pekař chtěl za sirotčie peníeze za 1 [illegible]

L. 1505(?) „koupil Beranec duom od sirotkův nebožce Jirkových postřihačových čtvrť dědiny a zahradu za 100 kop a za 10 kop míšeňských a má zavdati 10 kop na M. B. kořennú [t. j. 15. srpna] a má platiti po 10 kopách každý rok až do vyplacení.

It. dal Beranec Václavovi a Lídě XXIX kop.

It. maceše Uršile X kop.

It. Kletičanskému I kopu.

It. u Johannesa položil Beranec X kop a vzal je řepnice k páně ruce.

It. dal sem opět Beranec Vaňkovi XX kop míšeňských.“ (L. 89ᵇ.)

L. 1511 za hejtmana pana Polence „stala sě smlouva přátelská mezi Havlem kuchmistrem a sirotkem nebožtíka Šprycha i manželkú jeho s povolením páně Jeho Milosti i páně hejtmanovú a to taková, že statek nebožtíka Šprycha šacován jest ve sto kopách a v 20 kopách míšeňských, a Havel kuchmistr má chovati sirotka toho až (do) jeho let a klásti má sirotku tomu na každý rok po 4 kopách míšeňských až do šedesáti kop míšenských. A když by přišel sirotek ten v léta, tehdy bude míti vůli toho aneb těch 60 kop vzíti, aneb se v statek vázati. Jestliže by pak sirotek chtěl se v statek uvázati, tehdy má Havlovi vydati sirotek z toho statku 60 kop a na každý rok má dáti 4 kopy až do vyplacení.“ (L. 90ᵃ.)

Avšak časem se konšelé vzpírali vzíti sirotčí peníze v opatrování, svalujíce povinnosť tu na páně Milosť; jako nalézáme zapsáno na listě 90ᵇ:

„Anno Domini MCCCCLXVI⁰ dominica prima in Jeiunia. Peníeze, kteréž jest Marcová páně Milosti položila sirotčé:

Uherských zlatých CXXXVII zlatých.
Rýnských zlatých LXXXIX zlatých.
Širokých grošóv smiešených CXXXX kop gr.
Horských peněz CXII kop a XX gr.
Vídeňských s Horskými CXXVI kop gr.
Drobných haléřóv II kopy gr.

A těch jest peněz páně Milosť podala conšelóm, aby jich dochovali sirotkóm nebožce Marcovým, a purgmistr a conšelé otepřeli sou, že jich nemají kde schovati bezpečně a prosili páně Milosti, aby je opatřil jako pán jich, aby je schoval. A páně Milosť kázala přátelóm těch sirotkóv, aby jeli s těmi penězi až na Hazemburk. A oni to učinili. A při tom jsou byli purgmistr Duchek řezník, rychtář Jan Rózek, conšelé Jan Těžký, Tábor, Próša krajčí, Václavec švec, Razim, Šícha pekař, Vaněk Prudič, Haník, Václav bečvář, Sličný, Petr Vlášek.

A dále páně Milosť mluvil k conšelóm, žeť budu prositi pana Oldřicha,[12]) bratra svého, ať je káže schovati, a neuchoval-liť by Pán buoh mne, věřímť já bratru svému, žeť tak vecle vráceny budou, jakožť vloženy sou a schovány.“

Načež následuje tento výčet:

„Anno Domini MCCCCLXVI⁰ znaménka, kto mají nebožce Marcových sirotkóv peníeze mají (*sic!*):

Vaněk má X kop gr. českých.
Benák má X kop gr. českých.
Jan Težký má X kop gr. českých.
Václavek pekař má X kop gr. českých.
Jan Zelený má X kop gr. míšeňských.
Janek bečvář má X kop gr. míšeňských.

[illegible] Prahy II 312.

[12]) T. j. Oldřich Zajíc na Budyni a Klepém (Hazmburce).

Petr Vlášek má X kop gr. míšeňských.

Žich Tábor má X kop gr. míšeňských i dal je Jírovi Marcovu.

Charbuzínský má X kop gr. míšeňských.

Havel švec má X kop gr. míšeňských i dal je Jírovi Marcovu.

Próša krajčí má III kopy a X gr. českých a míšeňských VII kop bez X gr.

Purgmistr Duchek nápravník má VII kop gr. míšeňských.

Reda má X kop gr. míšeňských.

Váňa má X kop gr. míšeňských.

Václav bečvář má X kop gr. míšeňských."

Toto vše pak jest mřežováním přetrháno a podepsáno:

„Jíra, Marcóv syn, kázal nám dáti ty peníze, kteréž nám byl poručil pán, Hilburkovi. A my jsme dali jemu. A to se dálo za Duchka purgmistra, nápravníka."

Zápisy *židovské* nalézáme v knize dva:

Jedním zápisem r. 1505 žid Abraham „spolčuje manželku svú Evu v tom statku s dětmi, což má neb jmieti bude; a jestli že by dětí nebylo, tehdy ji spolčuje s bratrem svým Samuelem v tom statku na rovný díel; a nad to nade všecko dluhy, kteréž by byly nynie i potom, to jí napřed dává přede všemi, aby jí v tom žádný překážky nečinil. A v tom ve všem moc sobě zuostavuje změniti a učiniti jako s svým vlastním." (89[b].)

Jiným zápisem týž žid Abraam r. 1542 odevzdává Havlovi Ćapkovi „duom podle Lámače na Loucký v panské poplatky a v sousedské pořádky tak, jakž jest byl prvee v držení a zouplna jest zaplacen." (46[a].)

Jako jinde vykonávali konšelé též *spravedlnosť* a před nimi bylo se očišťovati z různých nářkův, jako svědčí tento zápis o nářku cti:

„Léta 1540. Den s. Mathieje předstoupil jest Jan Holček z Oupohlav před soud obecný hájený tu v Třebenicích, kdež moc plna a právo se vším dostatkem bylo, s pány Lithoměřickými i s přátely svými. Otázku učiniv na spolusousedech Třebenských i na spolusousedech Oupohlavských, podle slyšení se docházejících, měl-li by kdo jej z čeho viniti neb na lehkosť jeho manželce, dítkám zjevně neb pokoutně mluviti, aby se ozval i před týmž slavným právem a hájeným soudem se ohlásil. Zvláštní pak duomínku jest učinil o věci sobě neslušnee, manželce i dítkám nepoctivee, byl-li by kto ten, ješto by jměl o něm to smejšleti, že by on s mrchou nějakou se měl smejkati, aneb potomně jemu utrhati chtěl, buďto manželce nebo dítkám jeho, že by to rád slyšel i slušně se vyměřiti chtěl a aby téměř tu, kdež toho místo, čas i právo plné jest, v tom se ozval; pakli by nevěděl, aby ho při pokoji nechal i o něm nestatečných a nepruovodných věcí na straně zanechal. Tu sou se ohlásili obojí a napřed jmenovaní sousedi a vysvědčili všickni, že naň nic nepraví aniž praviti chtí, aby on tím neb k tomu podobným skutkem vněn (m. viněn) býti jměl aneb se čeho dopustil, což by jemu, manželce i dítkám na újmu a ublížení poctivosti býti jmělo, než že ho všickni měli, mají i míti chtí tak za dobrého, jakož jest a jiní dobří lidi ho drží i mají. — Tento zápis stal se s povolením Osvícené a Urozenee kněžny Její Milosti, panny panny Barbory z Šelmbergka a s Kosti etc., abbatyše kláštera s. Jiří na hradě Pražském, pána Třebenských i Oupohlavských milostivého i dědičného etc.; teež i s povolením urozeného pána Václava Slattaníře z Slattaníř etc., hajtmana její Milosti kněžny téhož kláštera s. Jiří na hradě Pražském etc., za purgmistra Mikuláše a konšeluov Havla postřehače, Blažka, Haníka, Vaňka Bartošovic, Vaňka Matějovic a rychtáře Jiříka Pryčáka(?), obývateluov Třebenských." (88[a].)

Zajímavý *seznam činův* pověstné roty zlosynův podává nám Kniha Třebenská na listě 91[b]; klademe jej tuto do slova:

„Anno Domini Millesimo CCCC°XXXIII°. Viny Pátého Martina [13]) i jeho pomocníkóv.

Martin Pátý a Švec z Že.lenek [14]) ukradli krávu a klisnu a patnádcte sýróv Markoltovi z Zabrušan. [14])

Martin Pátý a Štech z Radověsic [15]) ukradli dva koně u Velvařiech i dali jeden panu Hronovi a druhý Štech sobě zachoval.

Martin Pátý ukradl u pana Hrona vovci a hrnec másla.

Martin Pátý a Pašek z Radověsic, Syslóv syn, ukradli kuoň Olejníkovi tudiež v Radověsicích i prodali v Rúdnici.

Martin Pátý s Paškem z Radověsic ukradli kuoň v Teplici a prodali v Lúnech.

Martin Pátý, Krhule, Hynek jednovoký ukradli dvé koní v Črnčicích [16]) pod Kostomlaty na pastvě i prodali v Slaném.

Martin Pátý a Krhule ukradli krávu Stechovi z Radověsic i prodali v Lithoměřicích.

Martin Pátý a Janek s patkú, Syřistkuov syn, kradli koně okolo Lún a okolo Slaného, kdežkoli mohli.

Mikeš Matějíkovic z Žrnoseк s této strany, [17]) Knap, Jelítko také (z) Žrnosek ukradli v Padlešíně [18]) dvé koní v noci a v Moravanech [18]) tré také v noci a v Stebni [18]) dvé koní také v noci, a ty prodali v Slaném a v Rúdnici.

Martin Pátý a Václav z Chotěšova [19]) ukradli dvé koní v Černěvě [19]) nočně a prodali v Teplici.

Martin Pátý a Jakub z Kostomlat ukradli nočně dvé koní z Bielky [20]) a ty Jakub prodal.

Martin Pátý, Jaroš, Janek, Žich, Tomášovi synové, a Raduše z Dlažkovic [21]) ve dvoře páníem čtvero koní, krávu a svině pokradli v Dlažkovicích i jinú domovitú věc pobrali a to v noci a to páně Hynkovým kázaním a vědomím jsme učinili. A koně Tomášovi synové prodali a krávu pan Hynek snědl a svině schoval.

Martin Pátý a Stech z Radověsic a Janek ze Lbína [22]) Blahútovi z Třebenic nočně koně pokradli a ty v Chabařovicích [23]) prodali.

Martin Pátý, Krhule a Hynek jednovoký lúpili na cěstách, s kohož mohli býti; i ženy lúpili.

Martin Pátý, Krhule a Hynek jednovoký, Škřivan z Lahovic [24]) oblúpili kramářku z Mosta a pobrali jie peníeze a kořenie.

Martin Pátý, Štech z Radověsic a Jaroš Tomášovic, Janek, Syřistkuov syn, s patkú ukradli dvé koní u Tomíka z Třebenic ve dne v trh člověku z Moravan.

---

[13]) Není-li nazván po papeži Martinu V., jenž byl v Čechách pro své k nim nepřátelství velice nenáviděn?

[14]) Pal. Popis Čech str. 51.

[15]) Ib. 44.

[16]) Ib. 50.

[17]) t. j. z Žernosek malých. Pal. Pop. 48.

[18]) Pal. Pop. 54.

[19]) Ib. 44.

[20]) Ib. 53.

[21]) Ib. 47.

[22]) Ib. 74 (či 53?).

[23]) Ib. 56.

[24]) Ib. 45.

Martin Pátý a Mach z Žichova,[25]) Janek z Žichova a Mařík, Lyso z Hořenec[25]) vybrali jámu tudiež v Hořencích; a to zradila Lysova žena z Hořenec.

Jaroš a Žich Tomášovic, Krhule a Hynek jednovoký, Jan Raduše z Dlažkovic vybili Žrnosěcký; a Jelítko zradil."

Řemesla byla pod přísným dozorem rady města Třebenic, která jim dávala zvláštní „řádky":

„Anno Domini 1455 v tředu před svatým Benedictem (t. j. 19. března) purgmistr a rada dali jsú řádek *řemeslu krajčovskému* takovýž, jakož v jiných městech krajčéři požívají: aby jměli staršé čtyřmistry mezi sebú, aby sě spravednosť dála chudému i bohatému v jich řemesle. A když by mezi sebú chtěli staršé voliti, totižto čtyřmistry, a válec mezi sebú, aby to okázali pře radú, totižto před purgmistrem a před conšely. A dále chtěl-li by kto býti neposlušný mezi nimi a nechtěl by učiniti, což by v svém řádku uložili, a v tom jich neposlúchal, aby byl pánóm okázán a pokutu tu trpěl, kterúž by naň řemeslo položilo. A ktož by sě chtěl tomu řemeslu učiti, aby též učinil, což by mu starší rozkázali. A také ktož by sě chtěl v řemesle vosadit, aby týž řádek učinil, což by mu starší rozkázali. A ještě dále, chtěl-li by sě na řemesle kto mezi námi vosaditi, aby položil mezi nás čtyři groše a libru vosku, jakož jsme my položili a řádu nám toho páni popřieli. A chtěl-li by sě který pacholík řemeslu učiti, aby dal libru vosku." (L. 4[a])

„Anno Domini 1455 purgmistr a rada dali jsú řádek *řemeslu tkadlcovskému* takovýž, jakož v jiných městech tkadlci požívají: najprve aby jměli staršie a čtyřmistry mezi sebú, aby se dála spravedlnosť chudému i bohatému v jich řemesle. Najprve ktož by sě chtěl vosaditi na jich řemesle, aby dal libře dvě vosku. A také ktož by sě chtěl učiti řemeslu jich, aby dal libru vosku. A dále že by kto nechtěl těch starších od nich volených poslužen býti a poslúchati, což by v svém řádku jměli, aby to udělal, což starší rozkáží. A také dále svóle sě stala mezi mistry a mezi thovařiši, že jestliže by bóh neuchoval kterého mistra s jich řemesla, aby všichni mistři i s tovařiši provodili mrtvého k hrobu poctivě, i též zasě tovařišie mistra a mistři thovařiše; a jestliže by mu bylo dáno věděti, pakli by toho nechtěl učiniti, aby dal bez milosti puol libry vosku. A také sě svolili thovařišie sami mezi sebú, že jestliže by sě kde svadili, buď to v krčmě nebo kdežkolivěk a nesmluvili sě sami sebú a znesli na staršie, aby bez milosti po groši dali. A dále jestliže by mistřie obeslali kterého thovařiše a von by doma byl, nešel k jich rozkázaní, bez milosti aby groš dal. A také jestliže sě který thovařiš roznemóž, aby jemu bylo z nobce pójčeno vosm gr.; pakli by mu bóh pomohl, že by z nemoci z tee vstal, aby těch VIII gr. zasě voplatil k obci; pakli by umřel, aby to na šatách jeho zasě dobyli. A na konci sě svolili všichni spolu, aby po mrtvém sviece řemesla svého nesli a poctivě k hrobu provodili." (L. 4[b].)

Z řemesel se v Třebenicích uvádějí tato: krajčí (krajčíř), kožišník, postřihač, tkadlec, provazník, koželuh, bečvář, nápravník, kovář, zvonník, mydlář, pekař, mlynář, řezník, sladovník, sládek.

Sousedé neb vlastně sousedky Třebenské nezapomínaly při časných potřebách i na věčné a nezřídka vkládaly zápisy k účelu tomu. Tak *na kostel* odkazuje Tomík „polúčtvrtie dědiny (r. 1461, 8[b]) v půl kopě a Víta (r. 1466, 11[a]) 2 kopy grošův."

Jiný zápis k tomu účelu zní celkem takto: „Léta božieho 1476 Mandelena nebožce Tomíkova vzdala jest puol čtvrti dědiny a duom před městem na boží duom, aby na to puosobili, což by potřěbie bylo kostelu, po svue (?) smrti. A jestli že by nedostatek chudoby postihl mě, abych mohla prodati duom a to s potazem farářovým i tudíž pánuov konšeluov; a když by prodala a v tom aby mě pán buoh smrtí navštievil, theda což by koli zuostalo po mě smrti, toho vše dávám mocně na kostel tu u nás v Třebenicích." (L. 17[b])

Rovněž: L. 1491 „při posudciech tu středu po s. Pavlu na vieru obrácenie Víta Hotovcová otevzdává na kostel mastný krám, kterýžto jest podle Sličného krámu (s) strany jedné a podle obecnieho krámu (s) strany druhé s takovúto výmienkú, aby z toho krámu faráři tomuto i budúciem kněžím, kteříž budú každý rok, aby dáváno bylo faráři 20 gr. miešenských a střiedníku 10 gr. Pakli by střiedníka nebylo, aby těch 10 gr. na vosk s jiném ostatkem dáváno bylo, což zuostane po svrchu psaných 20 gr. farářových. Také farář, kterýž jest nebo bude, má čtyřikrát do roka památku učiniti za jich duše i za jich předšie." (L. 24[a])

Léta 1502 „odkázala Jana Ješková z Chodovlic 2 kopy k záduší a ty jest Mathouš držal i dal jest je za purgmistra Šprycha". (L. 90[a])

Roku 1543 zapisuje Krištof, jeho „statček aby připadl na špitál chudým", kdyby Bůh neuchoval jeho ženy a dětí (47[a]).

Připomenouti sluší, že té doby patřily Třebenice k straně *pod obojí*, jak vysvítá jednak ze zmíněného výše gradualu kališnického, tak i z data na l. 50[b] Kniby Třebenské k r. 1545: „na den mistra *Jana Husi.*"

Jak patrno, jest Kniha Třebenská v mnohých příčinách důležitou památkou, dosud veřejně neoceněnou.

Končíce úvahy své, nemůžeme nepoukázati ještě k důležitosti její i v příčině *jmen místních*, a sice jak osadních, tak topických (luk, polí a p.).

Jmena osadní, na věčším díle z okolí, se uvádějí v Knize Třebenské tato: Bělina, Bořislav (Pal. Popis Čech str. 53.), Břežany, Budyně, Čáslav, Čížkovice, Dlažkovice, Chabařovice, Chodovlice, Chotěšov, Jarpice, Jenčice, Jírovic mlajn, Kašův mlajn (43[a]), Klatovy, Kostomlaty, Kozojedy, Lahovice, Lbín, Litoměřice, Lovosice, Lúny, Lysovice (Pal. 6.), Moravany, Most, Mšené, Nohův mlajn, Rúdnice, Slaný, Slatina, Stebno, Sulovice, Teplice, Třebenice, Úpohlavy, Velemín, Velvary, Vlastislav, Vražkov, Vystrkov (část Třebenic (?) 77[a], 79[a]), Zabrušany, Zahořany, Želechovice, Želenky, Žichov.

Starší tvary než v Pal. Popise mají jména: Žrnoseky (s této strany 91[a], = Pal. Žernoseky malé 48); Bielka 91[a] (Pal. Bílka 53); Črnčice 91[a] (Pal. Černčice 50); Črněvo 91[a] (Pal. Černivo 44).

Odchylné od Pal. Popisu tvary podává Kniha Třebenská tyto: a) *druhotvary* v lidě žijící: *Ďakova* 23[b] (něm. dosud Diakova), Pal. Děkovka 47. *Sedlice* (z Sedlice 50[b]). Pal. Sedlec[26]) 44. *Radověsice* 91[a], Pal. Radovesice 44. *Črněvo* 91[a], Pal. Černivo 44. — b) Tvary *správnější*: *Koleleč* 32[a], 42[a], 42[b], 47[b] (pod Kolelečí: 46[b], 54[b]; za Kolelečí: 60[a], 68[a]; z Kololeče 57[a]), Pal. Koveleč, Kololeč 47. *Padlešín* 91[a] (tak i v Erb. Reg. 336), Pal. Podlešín 54; něm. Padlo-

[25]) Pal. Pop. 46.

[26]) Týž druhotvar nalézáme na Plaště, viz Sb. hist. III, 342.

schin ukazuje, že jméno to tvořeno od osoby nazvané Padlocha (= Padloch od padlý jako Zloch od zlý), vlivem pak měkkého *í* (v -ín) vzniklo Padlešín (srv. Hroznata — Hroznětín). *Hořence* plur. (z Hořenec, v Hořencéch 91[a]), Pal. sing. Hořenec (46). Tvar „z Blíživa" poukazuje k správnému nom. *Blíživ* nebo *Blíživo*, nikoliv Blíživa (Pal. 381), jež vzniklo asi z něm. Blisiwa, což jest původní čes. gen. („z Blíživa"). Viz pozn. 10. na str. 254.

Neméně důležita jsou i jména *topická* (polí atd.), vedle nichž se meze majetku určují zhusta jménem dvou sousedův. Jsouť pak v Knize Třebenské topická jména[27]) tato: a) dle sousední osady udaná: K Úpohlavóm 4[a], 6[a]; k Teplé 4[a]. b) Zvláštní názvy: U brodu 3[b]. Na Soberku 4[a]. Na chmelnici 4[a]. V *Rážkově* 4[a]. V Rážkově dole 16[a], 17[b], 26[a], 47[b]. V lukách (lán) 5[a] (nyní *U luk*). V struhách *pod humny* (lúka) 6[a]. Pod cestú 7[a] (nyní *Mezi cestama*). Na Be(z)se(n)nici (opraveno z Besedci) 10[a]. Nad drahami 23[b]. Na Polohlenie (kterážto dědina leží na Chodovličtě). Na Polulohlenie 27[a]. Na Černavě 31[a]. V Kácově 31[a]. Na Památkových (či spíše Paňátkových?) gruntech (vinnice) 50[a]. Na Jandovské 51[b]. Na Dubovce 54[a], 68[b]. Za lukami 55[a]. *Pod strání* 55[a]. *Pod Horkami* 57[b]. Na Kněžských gruntích 58[a]. Královská (vinnice) 58[b]. *Na Ladech* 77[a]. *V Klíči* 49[b].

Názvy částí města: V Koutě (dům) 39[a], 18[b] (Václav z Kouta, Vaňček krajčí z Kúta). Vondráč (statek jménem Vondráč) 4[a].

Třebenice byly město hrazené a měly předměstí (extra muros), z nichž dvě uvádí Kniha Třebenská: U Trávníku 45[b]. *Na Trávnice* 73[a], 74[b] (dům), 75[a]. *Na Loucké* 37[b], 46[a], 50[b].

O zajímavých *jmenech osobních*, uváděných v Knize Třebenské, z níž lze stopovati, kterak se příjmení ponenáhlu ustalovala, pojednáme na jiném místě.

[27]) Jména, jež se dosud uchovala buď v ústech lidu neb na mapách katastrálních, vytištěna jsou *kursivou*.

Z dějin města Chrudimi.

Podává *Ant. Rybička.*

(Dokončení.)

IV.

Veliký oheň v městě Chrudimi r. 1537 vzešlý.

Mezi největší zločiny pokládali předkové naši *žhářství*, a vyměřovali tudíž na ně i tresty důtklivé, anobrž hrozné; totiž upálení žháře takového na hranici z několika sáhů dříví zřízené, v jejímžto středu vztyčen byl sloup, k němuž odzouzenec býval připevněn, pokud s hranicí celou na prach spálen nebyl. Byl-li žhář dopaden při činu samém, tuť naloženo s ním dle znění řehole právní: „Buda žhář při horkém skutku (in flagranti) polapen, uvržen budiž ihned do ohně jím kladeného a spálen až na prach." — Bylať to ovšem procedura velmi sumovní, avšak i téměř nelidská, jejížto ukrutný způsob lze sobě vysvětliti a poněkud jej omluviti ovšem jenom rozhořčeností, jakou lid při takovémto zločinu bývá dojat, a obyčejně i velikou škodou, jež při tehdejší nedostatečné policii ohenní podobnými požáry sousedům na statku, na zdraví a nezřídka i na životě vzcházela. Nad to sluší tu ještě připomenouti, že času onoho nejen k zúmyslnému žháři, nýbrž i k té osobě bylo co k žháři hleděno, jejížto zjevnou nedbalostí a nevšední neopatrností oheň vzešel, aneb kdo sice k tomu i příčinu zavdal, když ohněm takovým sousedům na statku jich znamenitá škoda byla způsobena, a jmenovitě, když někdo při tom škodu na zdraví a na životě vzal.

Toto předeslavše podáváme zde souvěkou zprávu o velikém požáru, r. 1537 v m. Chrudimi vzešlém, takto: „V pátek po neděli družebné l 1537 byl oheň veliký na Novém Městě Chrudimském a na podměstí. Vyhořelo tehdáž celé Nové Město kromě několika domů, taktéž na Puši[1]) shořelo vše i okolo kostela sv. Michala. I na podměstí mnoho vyhořelo, tam kde Holubův dvůr a Putrkas až k lavičkám a pod stezku, kterou se chodí do Pardubic."

„Zapálilo se u Jindry Kameníka na Novém Městě a vyhledalo se, že oheň vyšel skrze ženu Ličky, provazníka, který byl v podruží u Jindry Kameníka. Přikročeno tudíž k Ličkové právem útrpným a byvši nalezena vinnou ohněm tím jest upálena v 5 nedělích rovněž od ohně v tu hodinu 18., kterouž hořelo."

Jakož se pak zároveň při tom nalezlo, kterak příčinou, že oheň ten vyšel, byl Jindra Skalník (Kameník), poněvadž s dotčenou podruhyní svou, Ličkovou, zle a nehospodářsky nakládal a ona více ze zoufalství nežli zlomyslně to učinila, podán jest tolikéž Jindra Skalník k právu útrpnému, a měl i on hrdlo i statek propadnouti. Avšak jest z milosti pánů při hrdle zachován, a dáváno mu každou sobotu 10 gr. m. z měšce obecního; když se pak zhojil od škod na trápení utrpených, učiněna jest s ním smlouva, dle které purkmistr a páni dopustili mu prodati peněz 30 kop míš. gr. na tom domě pojištěných, v kterém jest Kotrba pivovárník, a přejati sumu tu na sebe, a co měl platiti, to že budou oni platiti; dali mu pak 4 kopy míš. gr. na hotově i železa k lámání kamene a zaplatili i lékaři za jeho zhojení; kteréžto smluvení stalo se u přítomnosti pp. Zikmunda z Košíně, Martina Rohovlada z Bělé, Jana Nosala a jiných smluvčích v pátek po sv. Bartoloměji r. 1539.[2])

[1]) „Na Puši" jmenovala se část Nového Města Chrud. nad tak zvaným dlážděním, jdouc na podměstí Kateřinské.

[2]) Viz *liber Transactionum* z r. 1505. B 52 a 57.

Kouzla a čáry starých Čechův.[1]

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Pokračování.)

II. Hádání z říčice, vosku, vidoucího kamene a pod.

Přecházíme od amuletův a karakterů, o nichž se nám zprávy den po dni při četbě pramenů staročeských jen množí,[2]) k hádání z rozmanitých předmětů.

Z několika druhů vybíráme si nejdříve, jak staří chtívali poznati hádáním *ztráty* a *zloděje.* Konečný (druhá polovice XVI. stol.) touží ve své knize (Divadlo Boží, str. 152.), jak hřeší lid „nezřízeným dovídáním se" tajností rozmanitých; hříchem prý jest na př. „skrze lidi pověrné a čarodějné raddy hledati, buď o dosažení něčeho neb *o strátě a krádeži,* neb o čem koli k tomu podobném dovídati se; byť se pak i něčeho dověděti mohl člověk (jakož ďábel o zloději, mordéři a podobných věcech může věděti, poněvadž on takové lidi k zlým skutkům nastrojuje), nemá však žádný na ty věci se doptávati . . ."

V týž rozum hartusí *Beckovský* (Zákl. živ. kat., II. 25, vyd. 1707): „I zdali jsme také často neslyšeli, že mnohý nětco v domě svým strativ k staré babě neb čarodějnici šel a u ní zloděje svýho v zrcadle uhlídal?"[3]) . . . S ním souhlasí *Šteyer* (Postilla svát., 1719, 44): „Všetečnosť jest těch . . ., kteří o ukradených, založených neb ztracených věcech ptají se kouzedlníků neb čarodějných bab, aby jim pověděly, kdo je má a jak je zase dostati mohou."

Jak se to dělo, hned povíme. Dle Konečného (l. c., str. 152., 153.) hádali „skrze vodu, oheň, kamení a jiné věci živelní, jako *točení říčicí, kolem mlejnským, sekerou, užívání kamene světlého, zvláště křišťálu, kosti mrtvých lidí, vlasů, bylin, kadění, světla, vosku, obrazů, zrcadla, prstenů* a to vše s říkáním nějakých slov jistých, buď z písma nevážně vzatých, neb od ďábla smyšlených, kterýchž se neb zjevně neb tajně od nich užívá . . ."

Výpočet těchto kouzelných staročeských prostředků od současného svědka není bez zajímavosti a shoduje se se zprávami jinými. Dle Želetavského (Kniha Duch., l. c., l. D 3.) podává ďábel lidem čarodějným „instrumentův řemesla svého, skrze něž by hádali . . ., kterážto jsou rozdílná jako: na rukou člověka, ukazujíce mu znamení štěstí a neštěstí a kolik jeden muž žen a žena mužův bude míti. Item *na řešetě, na vodě, na volově, na vosku, na košili, na facalitu,* aby hádali a podlé raddy jeho lidem křivé věci oznamovali: jak dlouho má býti člověk živ na světě, brzo-li muž ženě umře; a komu co pokradli, bude-li moci k tomu zas přijíti etc."

Abychom se již dostali k hádání o zloději. Žalanský (O anjelích, II. 130) píše o tom: „Chaldejští když o zloději věděti chtěli, skrze *klíč, řešeto neb říčici* hádali, a toť

---

[1]) Ku článkům předcházejícím zaslal nám pan N. M. Grünwald z Mladé Boleslavi následující příspěvek, vysvětlující některé amulety z hebrejštiny: Amulet RVACH atd. Poznamenáváme k tomu, že tento amulet není nic jiného, nežli *permutace* slova hebrejského RVACH (ruach) znamenajícího v češtině „duch". Připojujeme zároveň, že obyčejně amulety tak sestavovány jsou, že první řádek rovná se poslednímu v opačném pořádku psanému, ostatní pak slova mezi těmito se nacházející jsou jen k tomu, by vyplnila slovo na kraji uvedená. — Tímto způsobem vysvětlujeme si taktéž amulet na str. 91. začínající se slovem *Saton,* kde druhá řádka „adama" nic jiného také není nežli hebrejské slovo „*adama*", znamenající země. Podobně na str. 192. jsou slova: Heli, Hely, Heloy Lamazabtani tetragrammaton ona známá hebrejská slova, jež Kristus umíraje vyslovil: „Můj Bože, Bože můj, proč jsi mne opustil," a nacházejí se původně v žalmech hl. 22, v. 2. Tetragrammaton (τετραγράμματον) jest, jak známo, ono čtyřpísmenné slovo, Boha znamenající, jež, vyjma velekněze jednou do roka, nikdo nesměl vysloviti. — Způsob psaní slova *Heloy* pochází z evangelia sv. Marka hl. XV. verš 34., kde čteme: *Ἐλωί.* — Tamtéž čteme na str. 193—194. „A potom napiš nejsvětější jméno to: A + G + L a pověs na hrdlo, ať nosí a jiné lístky. To jest výborné lékářstvie." Písmena A + G + L jsou začátečními písmeny hebrejských slov: **A**tta **G**ibbor **L**eolam a znamenají po česku: „*Tys mocný na věky!*" Co se týče dalších slov: „a pověs na hrdlo atd." zakládají se na neporozumění slovům, jež dí Šalamoun ve svých „Příslovích" hl. 3, v. 3. a 4.: „Láska a věrnosť nechť tě neopustí, pověs si je na hrdlo a napiš je na desku (lístky) svého srdce. A nalezneš přízeň a milosť v očích Boha a lidí." — Podobné i rada podávaná proti zimnici na str. 143., aby nemocný si pochutnal na několika svinutých škartičkách; „velmi příjemná medicina taková, proti oněm sladká *více než med,*" zakládá se na neporozumění slovům Ezechiašovým hl. 3, v. 1—3.: „Pojez tento závitek (výpis spisu) a jdi mluv k domu Israelskému. A otevřel jsem ústa, a on mi dal závitek pojísti. A on pravil ke mně: Synu člověka! svůj žaludek živ a své tělo syť tímto závitkem, který ti dávám. Pojedl jsem, a byl v mých ústech jak med sladký."

[2]) Čtli jsme na př. u Wiera, „De praestigiis daemonum" IV. 405 o prostředku proti psu vzteklému: „Contra canis rabidi morsum pomi inscribatur: „*Irioni khirioni essera khuder fere.*" Inde voratur." Srv. Holuby ve Slov. Pohľadech, 1884, str. 31.; v. Tettau und Temme, Volkssagen Ostpreussens, Lithauens und Westpreussens, 1837, 270, 271 a j. — Shodně s tímto návodem dává radu lékařský rukopis v univ. kníh. pr. (sign. 17 D 10, l. M 36): „Toto jest výborné proti ukušení psa vzteklého, slova tato řecká napsaná na papieře, i dán hovadóm v chlebě a lidem na pernice psaná černidlem, a ta slova na perníku napsaná dáti sníesti: † Yron † Tyron † Kyron † Kyrion † Kafron † Kafraon † strepo †. . ." Srv. rukopis téže knihovny (sig. 17 H 22, l. 327): „Proti kousnutí vzteklého psa. Vezmi nový lístek, napiš na něm tato slova: Yran † Kyran † Kafratarii † Kathasan †" — dávaj takový lístek, dokud se zdáti bude . . . Opět jiné písmo: „Yran † Kyran † Kyrion † Kafragan † stuto †." — — Srv. l. c., l. 327ᵇ: „Proti kousnutí zlého psa. Napiš na lístek: „Yron † Kyrion † Kyron † Kafraten † Kathazen † scriben † Deus genitor meritorum . . ."; l. 328ᵃ: „Opět jiní na chlebě píší: „Yron † Kyron † Kyrion † Katafar † strelle †"; l. c.: „Píší na chlebě: Grayr † Kyrion † Katafar † Strelle †; na chlebě napíše, daj nemocnému řka: Vezmi ve jméno Boží. Hoc ego facio Johannes Loquencius et probatum est." Srv. rukopis téže knihovny (sign. 17 H 23), l. 243: „A toť jest jisté a dokonalé. Napiš tato jména na sýru nebo na chlebu a daj je nemocnému sníesti: Yran, Kyran, Kirian, Kafratan, Kastagan, Skoroke." A když to snie, vezmiž rozchodník a mák i zetřiž to spolu a rozpusť čím chceš a daj nemocnému ten nápoj píti."

[3]) V sev. Čechách chodí do dneška lidé, bylo-li dobytku „učarováno", do Žitavy k „doktorovi", který nejen že dovede vždy pomoci, ale nabízí, že čaroděje v zrcadle okáže; pokud mi známo, neodvážil se nikdo do kouzelného zrcadla nahlédnouti. Při krádeži pomáhá klíč a řešeto; zvláštní způsob jest sbírání šlepějí. *Red.*

byla satanova svatosť. Naši totéž činí, ale s větším hříchem, nebo slova žalmu 50.: „Vidíš-li zloděje, hned s ním běžíš etc.“ nad říčicí brepcí a zle užívají. Tu jest patrné, že ani v klíči, ani v řešetu moc hádání není, ale v satanu, kterýž sobě tak lidi loví a slova Božího k zlému užívání přivodí!“

Hádání podobné, jakožto přežitek udržuje se podnes.[4]) Nahoře v dokladu z Konečného mluví se o užívání *„kamene světlého“*. Kámen takový, o němž hadači tvrdili, že v něm vidí všecky věci jinak skryté, byl nazýván také kámen *„vizí“* aneb *„vidoucí“*.

Zprávu o něm vypisujeme z Poličanského (Pokut., 1613, l. 34, 35): „Kteříž *vizí* aneb *vidoucí* slovou, jsouce k hadačům podobní, ti s vidoucím kamenem zacházejí, jejž také jmény hroznými, když mají, co chtějí tejného a skrytého v něm věděti a uhlídati, tuť se všecka jména svatých a světic i všech anjelův neb zlých i pána Boha všemohoucího vymluví a vyjmenují, až těžko na něho hleděti a mnohému hrozněji to konati. Protož i takové hrozné hadače a přestupníky pán Bůh hrozně ztrestává a ztrestávati bude Jakož se před lety někdy přihodila věc k tomu podobná. Rozprávějí, že jeden žák, souce učený, rodem ze vsi Kranuv, ten jednoho času s vidoucím kamenem šel do nějakých starých a zbořených zdí na staré *Hradiště*, kteréž jest nad řekou Vltavou, hledaje, zdali by v těch starých zdech v tom vidoucím kamenu nějaký poklad starý nalezl a udělavši sobě čáru, anebo podle obyčeje svého kolo, i všel do něho i počal sobě ten kámen v rukou svých zaklínati k vidění, aby mohl v něm viděti, jestli tu nějaký poklad“ Zatím prý uviděl ďábla, vyskočil přes čáru a ďábel jej hrozně pomačkal.

(Pokračování.)

[4]) Srv. J. V. Houška v ČČMus. 1855, I. 47: „Jiný způsob zloděje vypátrati jest: Zaklínač vezme řešeto (sejto), zabodne do prostředka nůžky a drží tyto za ucho. Modle se slova v předešlé pověře uvedená („Svatý Jene Kiliáne, prosím vás pro rány Páně, povězte, zda tu věc ukradl N.“; nyní jmenuje osoby, na něž je podezření)... a u které se sejto otočí, ta zlodějem jest.“ — Hádání z řešeta bylo známo ode dávna po celé Evropě (*coscinomantia*). Victorius Villinganus líčí je takto: „Man nimmt eine Zange, welche so lange sein muss, dass man damit ein Sieb zu beiden Seiten des Randes fassen kann. Damit wird das Sieb, wie vorgedacht, angefasst und in die Höhe gehohen, dass es vertikal hängt. Darauf müssen zwei Personen die Zange mit ihrem Mittelfinger von beiden Seiten zusammen halten und der Meister macht den Anfang mit einer Beschwörung, welche aus folgenden unverständlichen Worten besteht: *Dies, mies, Jeschet, benedoefet, dowima, Enitemaus* Endlich nennt er die Namen der Personen, welche er wegen einer begangenen That im Verdacht hält. Sobald er aber den Schuldigen nennt, soll sich das Sieb anfangen umzudrehen und ihn dadurch verrathen. Andere schreiben, man nehme eine Zange und lege das Sieb darauf. Die Zange müsse aber nur mit zwei Fingern angefasst und gehalten werden. Nachdem nun gewisse Gebete gesprochen und die Namen der Verdächtigen hergesagt worden, so würde derjenige für schuldig gehalten, bei dessen Namen das Sieb entweder gezittert, gewangkt oder sich umgekehrt habe.“ Gebhart, Österreichisches Sagenbuch, Pest, 1862, 458.

Starý zvon na Bradě.

Dle pozůstalých zápisek *Ant. V. Malocha.*

Hodinu cesty od Jičína, směrem severozápadním, hned pode chlumem, na němž nepatrné zbytky starého hradu Brady úplné zkáze propadávají, zdvihá se na konci vesničky, dle bývalého sídla hradního *Bradou*[1]) nazývané, mezi ovocnými sady filiální kostelíček sv. Bartoloměje, sahající původem do prvé polovice XIII. stol., avšak několikerou obnovou valně proměněný, vyzdobený dříve hojnými freskami, nyní z veliké části zcela zašlými a toliko v presbyteři na klenbě mezi pásy lépe zachovanými.[2]) Několik krokův od kostelíka jest nízká, dřevěná zvonice se dvěma starými zvony, jedním z r. 1455, druhým z r. 1567. Starší z těchto zvonů, mimo gothický nápis na hořejším kraji: *anno d. m. cccc. lv. comparata est ista campana* — jest úplně hladký; naproti tomu zvon mladší (průměr na dolejšku 85 cm. šikmá výška 65 cm.) honosí se pláštěm neobyčejně zdobným, opatřeným na střední ploše v předu i v zadu nápisy, a na hořením i dolením lemu širokým pásem výtvarných okras.

V prostředku plochy průčelní položen jest hlavní nápis, nahoře latině a dole po česku; částku latinskou s pravé i levé strany drží rukama dvě postavy (muž a žena), zakončené dolejškem v zakřivené tělo delfína; oddíl český ohrazen jest do čtverhranu rámcem, po jehož stranách viděti na levo hlavu lví, na podbradí ovroubenou vousiskem, a na pravo hlavu zcela podobnou, ale s rohy beraními. Nápis latinský obsahuje slova tato:

BRYCCIVS · PRA | GENSIS · AVXI | LIO · DIVINO | FECIT · ME.

Nápis český ohlašuje, že

SLYT A VDIELAN GEST ZWON | TENTO OBCY A OSADIE PRZY | NALEZIEGICY KOSTELV SWATE | HO BARTOLOMIEGE POD BRADY | NAKLADEM TE WSSY OBCE. LE | TA PANIE. 156 .[3])

Jako strana průčelní, tak i zadní protějšek jest opatřen delším nápisem orámovaným, ale toliko českým, s týmiž, jako na ploše průčelní, hlavami. Obsahuje výrok z Evang. sv. Jana (5, 28—29) ve slovech těchto, písmem lapidarním provedených:

Przygdet zagiste hodina w kte | rauzto wssyckni kterzyz w hro | bich gsav vslyssy hlas Syna Bo | zyho y pvgdau kterzy dobre wie | czy czynyli na wzkrzysseni ziwo | ta ale ti kterzy zle wieczy czy | nili na wzkrzysseni Saudu.

Však mnohem více než těmito nápisy poutáno jest oko naše vkusnými výtvory plastickými, na hořením a dolením

[1]) V okolí *„Brada“* všude za plurál se béře.
[2]) Viz Sedláčkovy „Hrady“ etc. díl V., str. 265.
[3]) Sr. Mitth der k. k. Centralcom. 1882 str. CXV. — O Brikcím z Cinperka v. Ant. Rybičky studii „O českém zvonařství“ str. 5.

lemu zvonovém umístěnými. Lem hořejší kolkolem jest vyplněn řadou výjevů z Nového zákona, 24 stejnoměrná políčka zabírajících, a to způsobem tím, že *patero* celkem vzorkův opakuje se postupně za sebou. Předměty zobrazené jsou tu následující: 1. Kristův křest v Jordáně. 2. Boháč a Lazar. 3. Obrácení sv. Pavla. 4. Milosrdný Samaritan a 5. Svatba v Kaně galilejské; postup zachován všude týž, pouze v poslední (páté) výplni z řady vypuštěn jest Boháč a Lazar. V invenci samé zvláštní nějaké původnosti ovšem není, za to však provedení jest obratné a větším dílem velmi zdařilé. Z charakterických jednotlivostí připomínáme, že při Ježíšově křtu evangelický „hlas s nebe řkoucí" naznačen jest postavou rouchem zastřenou. Parabola o bohatci a Lazarovi provedena jest na obrázku ve dvou oddílech, stěnou od sebe rozloučených; v prvé polovině boháč u stolu s pokrmy plným douškem popíjí, ve druhé kráčí sluha s mísou v ruce kolem Lazara bídně na zemi schouleného. Velmi živé jest obrácení Pavlovo, kdež od záře vycházející ze zjevu Spasitelova kůň jezdcův jako bleskem poražen přední svou částí upadá, tak že Pavel nohama země se dotýká. Podobně vyniká milosrdný Samaritan, shýbající se účastně ku ztrýzněnému poutníku, kdežto v pravo a v levo blíže stromoví lesního lhostejně odcházejí kněz a jáhen. Zdařilá jest i svatba v Kaně galilejské, kdež u stolu ženich proti nevěstě sedící husu rozkrajuje a matka boží prosebně ruce zdvihá do popředí k synu svému, blíže něhož dvě nádoby stojí na stole a jedna před stolem. Dolejší strana obrazův jest vroubena vkusnou a bohatou pleteninou lupennou.

Ozdoby dolejší umístěny jsou nad pokrajem ve dvou skupinách právě pod nápisy dříve uvedenými. Pod nápisem v průčelí vidíme patero vyniklých postav, představujících jednotlivé planety, s příznaky tehdáž vůbec obvyklými. Jsou to: Saturnus (Hladolet), s kosou v levici, Venus (Krasopaní) s lukem a toulcem, Juppiter (Kralomoc) s korunou na hlavě a štítem v ruce, Merkurius (Dobropán), v pravici berlu (caduceus) po způsobu žezla držící a v ruce levé okřídlené opánky zavěsmo nesoucí, a konečně Mars (Smrtonoš), zobrazený v profilu s mohutným mečem na plecích, statně vykračující. U každé z těchto podobizen položena jsou též příslušná nebeská znamení; u nohou Saturnových vidíme v levo vědérce (vodnář) a v pravo přední polovinu kozorožce, u Krasopaní v levo půlku berana, u Kralomoce v pravo lva, po levé straně Dobropána blížence, a u Smrtonoše tolikéž na levo lučiště se šípem (střelec). Obrazy se neopakují, nýbrž na jedné toliké ploše jsou podány.

Pod textem z evangelia na zadní straně zvonové jest druhá skupina plastická, obsahující řadu dětských postav, jimž u hlav, brzy v pravo, brzy v levo, jména starověkých Mus vyryta jsou. Charakteristickou postav těchto zvláštností jest, že představují vesměs *pacholíky*; jména Mus nevztahují se tudíž ku vlastní podobě, nýbrž toliko k výkonu, jakýž u jednotlivých hošíků jest naznačen. Prvý v řadě pacholík pravou nohu opírá v popředí na balvan a v ruce drží kouli, na níž levou rukou něco kružítkem vyměřuje; nápis VRANIA, na pravo blíže hlavy, zřetelně ukazuje, že míněno jest hvězdářství. Úkon *Klie*, Musy dějepisu, naznačuje pacholík v podobě stavitele, před jehož nohama se povaluje tesané kamení, kdežto v předu i v zadu budovy se zdvihají. Třetí v řadě, *Polyhymnia*, hraje na mandolínu před nivou, obilím se vlnící; u nohou jí leží nástroj dudám podobný. *Erato*, v pořadí dalším, hraje na housle, stojíc před domem; obličej jest poobrácen do zadu. Vedlejší *Thalia* stojí před hájem a v levé ruce, k ňadrům přitisknuté, svírá nějaký ostrý předmět; levá noha v kolení jest ohnuta a do výše, jako k tanci, zdvižena. Usměvavý obličej jest velmi jemně proveden. Další *Euterpe* zahrává na pastýřskou píšťalu a za sebou má postavené varhany. Z ostatních *Terpsichore* hraje na harfu. *Melpomene*, na lučině stojíc, rozevřenou knihu v obou drží před sebou, a poslední *Kalliope*, zády jsouc obrácena, pamětnou desku zavěšuje.

Dosti dobře možno souditi též o způsobu, jakým nápisy a plastické ozdoby na zvon byly přičiněny. Zhotovil se zajisté v sádrových formách příslušný počet voskových odlitků, a tyto přilepily se na hrubou tkaninu, s níž potom byly položeny na určená místa voštěného pláště zvonového. Zřejmý toho důkaz spatřujeme zvláště na lupenité obrubě hořejšího pasu, neboť tu zcela patrně vynikají otisky tkaniny, při slévání zvonu na plášť položené.

Hlas tohoto krásného zvonu po celém okolí čistým a lahodným zvukem chvalně se vyznamenává. I jest opravdu paměti hodno a v příčině kulturní důležito, že při značné drahotě, jež panovala v Čechách za Rudolfa II., tak znamenitá práce umělecká, dle přibližného odhadu aspoň 4000 zl. cenu mající, od osadníků čtyř vesnic, totiž Brady, Prachova (obou chudičkých), Rybníčka a Holína (jediná ves zámožnější), mohla býti pořízena.[4])

[4]) Sádrové odlitky veškerých ozdob na zvoně Bradském, opatřené výkladem velice obšírným, prof. Ant. V. Maloch nedlouho před svou smrtí (1880) odeslal do Vídně c. k. centrální kommissi pro zachování památek starožitnických; leč mimo krátkou zprávu, napřed uvedenou, nebylo práce jeho nijak použito.

Mohyly v okolí Milavečském a Chrástavském u Domažlic.

Prozkoumal v letech 1883, 1884 a 1887 *František Lang*, farář v Milavčích.

Mohyly v okolí Milavečském.

Přehled.

V „Památkách" roč. XII. několikráte se zmínka činí o mohylách Milavečských, kteréž lze roztříditi na západní a východní.

I. Západní mohyly dělí se na tyto skupiny:

První skupina mohyl nalézá se as čtvrt hodiny na západ od Milaveč, částečně na Milavečském lesním pozemku, z větší části na Chrástavicku. Z těch rozebrána dle „Památek" jen polovice jedné, a to největší mohyly, v níž nalezeny popelnice, džbán a mísa. (Vyobrazeno v „Památkách" roč. XII. tab. VIII.) Napočítal jsem zde asi 30 mohyl, však velmi nízkých, sotva půl metru výšky dosahujících.

Druhá skupina mohyl na hranicích Milavečské a Chrástavické obce, vzdálené směrem sev.-vých. od předešlých asi 15 minut. V těchto kopáno bylo r. 1887 akademickým malířem p. Maškem za pomoci studujících z Milaveč a Luženic. Nález: veliká nádoba, jež se nalézá nyní již v Museu, a některé bronze. Vedle ní jsou jen tři mohyly hustým mladým lesem zarostlé, k nimž družím osamocelé mohyly směrem zrovna sev. asi deset minut vzdálené. Jest tu asi pět nebo více pahrbků pohanským hrobům podobných. Počet zevrubně udati nelze, poněvadž jest okolí houštinami zakryto.

Třetí skupina nalézá se v Chrástavickém lese blíže hranic Milavečských, od předešlých asi deset minut sev.-vých. vzdálených. Zde kopáno bylo v r. 1883 a nalezen bronzový vozík a ostatní artefakty v „Pam." roč. XII tab. XIII. vyobrazené.

II. Východní mohyly ve dvou skupinách nalézají se jednak na lesním pozemku asi tři čtvrti hodiny od Milaveč vzdáleném, vysokorod. p. hrab. Dohalskému z Dohalic náležejícím, jednak na zádušním poli farního chrámu Lštěnského.

Na zádušním poli a přiléhajícím lesním pozemku napočítal jsem přes čtyřicet mohyl, z nichž otevřeno bylo několik, nalezeno však nebylo ničeho, vyjma střepiny z nádob.

Asi pět minut severněji v lese hraběcím nalezl jsem sedm pahrbků, z nichž dosud nebyl žádný prokopán.

Mohyly rozkopané skupiny třetí.

Z těchto pohřebišť nejvíce zajímal jsem se o hroby skupiny třetí.

1. Leží místo to od Milaveč směrem sev.-sev.-záp. as půl hodiny vzdáleno. Jest to návrší, klonící se k sev.-záp. a porostlé vesměs lesem již starým. V této skupině nalézá se ještě dvanáct mohyl, z nichž největší, pokud lesní stromy dovolovaly, v r. 1883 otevřena byla. Mohyla tato od paty sev. až k osedlému vrcholu 9 m. a v průměru patním as 20 m. V „Pam." l. c. lituje se, že nebyla pravidelně rozebrána. I my tu kopajíce toho litovali, ale jakáž pomoc, nedovolil li majitel lesa stromů pokáceti! Učinili jsme, co za těch okolností bylo možno.

I další kopání v těchto místech nebylo možné jinak než průkopem veskrz učiněným a rozebráním vnitra, pokud tomu stromy nepřekážely. Troufám však, že i tak jest možná dobře všeliké způsoby složení stopovati a řádně si prohlédnouti.

Mohyla z r. 1883 obsahovala vzácný milodar, čtyrkolý, bronzový vozík s takovoutéž nádobou, meč a ostatní artefakty l. c. vyobrazené.

Při tom dovoluji si zmínku učiniti, že místo, kde vozík onen byl nalezen, poněkud nesprávně jest udáno. Celá skupina leží v lese, ani jediný pahrbek na poli, poněvadž vůbec v nejbližším okolí ani polí není. Od první skupiny, kde v r. 1878 kopáno bylo, není místo to asi osm minut vzdáleno, ale více než čtvrť hodiny, a to směrem sev.-vých.

Dodatečně ku zprávě v „Pam." roč. XII. str. 385. n. dovoluji si připojiti: Mohyla tato nalézá se ve skupině oněch dvanácti mohyl skoro nejsevernějí. Složena byla uvnitř z kamene, jehož odvezeno 18 for křemene a 10—12 for jiných druhů: žuly, břidlice a p.; nicméně až dosud zůstalo mnoho for kamene pod zemitým obalem. Kámen toho druhu nalézá se v okolí jednak po různu, jednak v celých lomech. Mezi kamením byla země, ale nikoliv jako pojidlo, nýbrž ponenáhlu s vodou mezi ně vnikla.

Zdálo se nám dle skládaného kamení, že byly dvě homole pod jednou zemitou krytbou čili dvojče? Ve vých. kuželi asi uprostřed něho a ve výšce více jak metr nad okolní půdou stála popelnice a ostatní nádoby, jak v „Pam." toho léta poznamenáno jest. Kolem těchto nádob utvořen byl z velikých kamenů zvláštním způsobem jakýsi kruh. Kameny totiž jedním koncem až na 40 cm. byly do země zapuštěny a druhým klonily se ku středu. Na těchto kamenech, počtem asi 5—6, spočíval původně ploský kámen veliký, který spadnuv do prostoru takto utvořeného, nádoby roztříštil.

U nádob těch nebylo nalezeno ničeho kromě zlomku jehlice pod č. 13. na tab. XVII. l. c. vyobrazené.

Teprve při rozebrání druhého, záp. kuželu nalezeny milodary, již též popsané, a sice vesměs v té výši jako nádoby. Zdali byl kolem úpatí utvořen věnec, nemohu pověděti, poněvadž na ten čas až do úpatí rozkopána není.

Podporován jsa letošního roku skrze přičinění horlivého přítele starožitností gymn. prof. pana Strera, hloučkem několika milovníků téhož vlasteneckého oboru v král. městě Domažlicích, odhodlal jsem se ještě jednou mohyly Milavečské zkoumati.

2. Počal jsem tedy v téže skupině a sice s mohylou, nalézající se 17 m. západně od výše zmíněné. U porovnání s prvou jest ovšem nepatrna, neboť držela sotva $1\frac{1}{2}$ m. u výšce a 8 m. v průměru patním. Jádro její, též kamenné, bylo zemí pokryto. Kámen byl ponejvíce křemen, a mimo jeden kus pískovce, který však v nejbližším okolí se nenachází, také několik kusů břidlice. Kamení bylo nepravidelně složeno v malou mohylu, v níž stála popelnice do červena vypálená, tak že zvoní, a při ní jiné nádoby. Nádoby ty nebyly kryty kamenem, ale týž byl kolem obložen, jakoby tvořil okrouhlou zeď. Také nestály ve středu takto omezeného prostoru, nýbrž skoro těsně při severní straně. Věnce v úpatí nebylo.

Popelnice jsouc úplně roztříštěna, nedala se úplně složiti. Přece však tyto rozměry lze určiti. Průměr nahoře obnášel 36·5 cm., v největší baňatosti (od hora na 19 cm.) 46 cm., ve dně 12 cm. Ode dna šířila se ve velice tupém úhlu k bání, na níž nahoře byly proti sobě 4 pupíky mírně na venek vytlačené. Odtud náhle — v průměru 26·3 cm. — počíná hrdlo, mající v otvoru 30·5 cm. šířky. Při otvoru má okraj na 3 cm. vodorovně vyhrnutý s čtyřnásobným — nad pupíkem — prodloužením. Od hora dolů táhnou se nepravidelné drsné hrbolky v podobě ryhování vypuklými čarami. Povstaly snad tím způsobem, že hrnčíř od hora dolů prsty přitlačil. Výšku určitě udati nemohu, jistě ale obnášela tolik co baňatosť, t. j. 46 cm.

Popelnice sama byla ve dně naplněna do běla spálenými kostmi, nahoře pak zemí pomíchanou uhlíky a kostmi

Vedle popelnice byla jiná baňatá nádoba menší, zcela hladká a červená; však jest tak rozdrobena, že nelze si ji představiti. Domnívám se, že stála podle popelnice, poněvadž střepiny byly všechny na jedné hromadě.

Stejně říci nemohu, zda vedle či na popelnici uložena byla mísa, ve dně 12 cm., nahoře 36·5 cm. v průměru mající a 15·5 cm. vysoká, jejíž okraj se na 6·2 cm vztyčuje a pak poněkud do vnitř kloní. Jest zhotovena z pěkné hlíny, málo pískem pomíchané, vně hnědočervená, vnitř tuhou natřena. Okras nemá, jest ale nepravidelně důlkovaná a hrbo-

lata, místem jakoby rýhami opatřena. Od patky se elegantně vzhůru šíří.

Kromě této misky nalezen byl hrníček v popelnici, z pěkné, šlemované hlíny zhotovený, vně lesknoucí se tuhou potřený, vnitř bledě žlutý a velmi lehký. Jest 11 cm. vysoký, nahoře v průměru 11·3 cm., dole 11·6 cm., ve dně 5 cm. široký. Ode dna vypukle se šíří v malou misku na 3·1 cm. výšky a odtud skoro rovně, poněkud se úží k okrají v délce 8 cm. Dýnko má nožičku — kruh to 6 mm. vysoký a tolikéž silný. Uško se žádné nenalezlo a také už bezpochyby původně scházelo.

Nádoby ty stály nad okolní půdou asi 25—30 cm. a byly pohromu jednak sesutím zemitého obalu, jednak i kořeny stromů a hluboce propletenými. Popelnice ležela tak, že otvor byl k severu a dno k jihu — poloha to návrší a že tedy sesouvající se zemí po sklonu návrší byla poražena a ostatní nádoby střepinami přikryla, tak že nelze říci, byly li nádoby ty vedle nebo na popelnici. Jedině o hrníčku s určitostí mohu říci, že byl v popelnici.

Když jsem střepiny popelnice vybíral a blížil se ke dnu, zazelenal se bronz. Byla to malá spirálka z bronzového, něco přes 1 mm. silného drátku, který dosud pětkrát svinut jest, tak že měří spirálka ta v průměru 2 cm. Asi v 10 cm. hloubce nalezl jsem bronzový drát 5·2 cm. dlouhý a skoro 2 mm. tlustý. Jest to snad úlomek jehlice? Až ve dně mezi kostmi nalezaly se bronzové trubky z tenounkého drátu svinuté, 5—7 mm. v průměru, na 15 cm. dlouhé. Takže zakřivený drát bronzový tu byl, úlomek to bezpochyby nějakého kroužku. I ten jest jen na $1\frac{1}{2}$ mm. tlustý.

3 Mohyla pak prokopána jest asi 30 m. od předešlé vzdálena, výšky 1·5 m. Patní průměr obnáší 8 m. 60 cm.

Když byla odkryta země, uhodilo se v hloubce skoro 1 m. na kámen, který složen byl v eliptický věnec průměru 2·3 m. : 2·6 m., a sice delší průměr od severu k jihu. Vnitřní prostor vyplněn byl zemí. Když jsem pak opatrně zemi odkrýval, přišel jsem asi 20 cm. nad okolní půdou na vrstvu uhlíků, položenou po celé délce vnitřního věnce ve směru od východu k západu a na půl metru široce. Vrstva ta byla skoro 2 cm. vysoká. Pod tou byla jiná vrstva takto 2 cm. vysoká, v níž byly skoro samé kosti do běla vypálené a jako slité. I okolní zem byla značně do červena vypálena a pod kameny učerněna. Kámen složen byl v jedné řadě jeden kus za druhým (vrchní planek) poněkud ku středu nakloněn. Celkem objevilo se deset větších kamenů; použito bylo ploten břidlice a kremene.

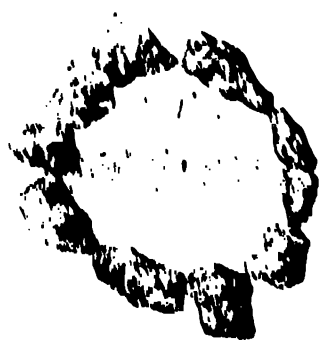

[illegible]

Popelnice ani jiná nádoba nebyla nalezena, leč jeden střípek z malé nádobky, z jemné šlemované hlíny a po obou stranách tuhou natřený, bez ozdob. Ač jsem bedlivě pátral, přece jsem více nenalezl. Snad již původně ani celá nebyla do hrobu toho vložena.

Při vrstvě uhlíků a kostí na straně severní v témž směru a v téže výšce přišlo se na bronz, a sice objevil se: bronzový meč na deset kusů rozbitý, již původně tak do hrobu položený. Směs kovová jest velmi porušená, křehká a místy zrovna seškvařená a popukaná. Plekno meče nejlépe zachované jest v délce 13·5 cm. dvakráte zohýbané; čepel v prostřed skoro v pravém úhlu zahnut, a jinak a jinak porušen. Domnívám se proto, že meč přestál silný žár, čímž si vysvětluju pukliny, zohybání a nepřirozené ztočení. Čepel meče jest obousečný, uprostřed nejsilnější, povrchu skoro neckovitého, k čemuž přiléhá přiměřené ostří. Nahoře u jílce jest nejširší 4·6 cm. a po obou stranách v délce as 5 cm. jest ostří pravidelně zoubkované. Střed nejsilnější pod jílcem jest v průměru 2 cm. ku síle 1 cm., ostří pravidelně se tenčí a jest více jak 1 cm. široké. Čepel od jílce, jinak nezachovaného, odděloval, jak na úlomku znáti, bronzový plát obloukovitý, po obou stranách nýtkem připevněný. Třetí nýtek byl snad v prostřed. Celý čepel měří délky as 70 cm. Patina jest zelená, ale drsná, kov pak v úlomku barvy rudé. Podoby a rozměry jílce vyložiti nemůžeme poněvadž nebyl nalezen.

Vedle meče totiž, ale nikoli v téže čáře, nalezen byl bronz podoby řapu, snad část meče, na němž dřevěná nebo kostěná rukojeť byla připevněna. Řap ten jest 12·7 cm. dlouhý, 2·5 cm. široký a 5 mm. tlustý. V jednom konci jest rovný, v druhém, kde patrně ulomen byl, šíří se na obě strany stejně do 3 cm. Po délce jeho jest sedm dírek pro nýty, z nichž dva zachovány, a jsou po 1·2 cm. dlouhé a 5 mm. tlusté. Je-li tento řap, o čemž nepochybuju, jílec meče, pak byl by týž 72·7 cm. dlouhý.

Bronzová dýka bez jílce. Čepel její jest v polu přerazen, plekno silně ohněm ztaveno. Jest dosud 17 cm. dlouhá, nahoře pod jílcem ulomeným 4·2 cm. široká, prostředkem čepele táhne se mírný val v šířce 2·2 m. Ostří drží as 9 mm. Ulomený jílec byl původně třemi nýtky upevněn, z nichž prostřední byl nejsilnější, ony po stranách však slabší.

Bronzový nůž s ulomenou špičkou, bez řapíku, jest 9·6 cm. dlouhý a 2·3 cm. široký v největším rozšíření. Podoba se nožíku z mohyly, prve vyobrazeném v roč. XII. tab. XIII. č. 4. K němu náleží nepatrný kousek bronzového řapíku o téže šířce.

Bronzový artefakt neznámého mi účelu. Držadlo jakési 2 cm. dlouhé rozepíná se ve dvě tyčinky 1·6 cm. dlouhé a 3 mm. silné, mezi nimi přední plánek 1·6 cm. široký, který vyloha v kratičkém špici, při níž po každé straně jest vrub. Vnitřní otvor širok 8 mm. a nejmenší 2 mm. Celý artefakt jest 5·2 cm. dlouhý a 2 mm. tlustý. Ležel na zetlelém kusu kůže, na níž patrně byly zbytky velmi tenounkého bronzu.

Bronzový artefakt [illegible] cm. dlouhý a 3·5 cm. široký, [illegible] hrubého povrchu, v němž [illegible] jest [illegible] 1 mm. v průměru. Možno, že to [illegible] zbytky rukojeti dýky.

[illegible] jednak [illegible] úlomky jednak [illegible] jsem jednu vrstvu [illegible] smíšeninou, na níž ležel kus kůže [illegible]

4. Mohyla od předešlé 22 m. sev. vých. vzdálena, jež se velikosti rovná předešlým dvěma. Byla skoro $1\frac{1}{2}$ m. vysoká, vnějšího patního průměru asi 8 m. Když odstranila se země do hloubky 1 m., uhodilo se na kámen složený u věnec, k němuž na vých. straně družil se menší, uzavírající spolu i první. Průměr prvního věnce měřil 2·80 m. a menšího 1·35 m. Oba věnce zdělány z osmi balvanů břidličnatých (i přes tři centnýře těžký jeden) a ze dvou menších křemenů. Skoro u prostřed, ve výši as 20 cm. nad okolní půdou, stála popelnice a menší nádoby na tisíc kusů roztříštěné. Pokud lze ze střepin souditi, byly tři nádoby různé. Z nich největší a hrubého, černého lomu jest zhotovena z hlíny křemenitým pískem promíchané a špatně pálená. Byla tvaru baňatého, na zevnější straně ryhami od hora dolů zbrázděna. Menší nádoby byly z lepší hlíny, dobře pálené a vnitř tuhou natřené. Mezi střepinami těmi ležely uhlíky, kostičky do běla vypálené a počernělá kolem země. Svědkové to pohřbu. Zaujímali asi čtvrtinu plochy v celém okruhu.

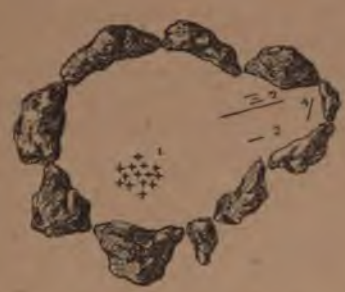

Vnitřní věnec mohyly č. 4.
1. střepiny, 2. meč, nůž atd., 3. bronzový plíšek, 4. hrot. — 1 cm. = 1 m.

V menším věnci nalezeny byly bronzové milodary, a sice:

Bronzový meč obousečný, úplně zachovalý. Bronzový jílec, jehož průřez tvoří skoro elipsu průměru 3·4 cm. : 2 cm., končí dole v oblouk 8·2 cm. v obvodu a 1·4 cm. široký, který dobře k čepeli přiléhá. Nahoře rozšiřuje se v knoflík 1·1 cm. tlustý v průměru 4·5 cm. : 3·4 cm., z něhož vystupuje as na 1 cm. pupík. Jílec ani knoflík nezdají se míti okras, aspoň pro silnou vrstvu rzi nelze ničeho pozorovati. Celý jílec s obloukem a knoflíkem jest 9·4 cm. dlouhý, z čehož na ruku pouze 6·9 cm. připadá. — Čepel jest nahoře 3·4 cm. široký, v prostřed 3·2 cm. a odtud souměrně se úží v pleknu. Prostředkem čepele táhne se stejně až ku pleknu oblý hrb, 9 mm. v průměru široký. — Břit mečový měří 11 mm. a jest silně rzí vyhlodán. — Čepel drží 50·9 cm. a přičteme-li k tomu jílec i s výběžky 9·4 cm., tedy jest celý meč dlouhý 60·3 cm.

Meč tento ležel v dřevěné pochvě, potažené koží, skoro 7 cm. nahoře široké, přes 5 cm. dále dole, v krajích přes 1·5 cm., v prostřed přes 2 cm. (jedna půlka počítána) tlusté. V ní snad spočíval celý meč, poněvadž i na jílci jeví se známky zpuchřelého dříví. Při meči ležely jehlice, nůž a ostatní artefakty, jež dále takto popisuju:

Bronzový nůž celý i s řapem zachovaným o dvou nýtech. Jest 18·4 cm. dlouhý a 2·6 cm. v největším oblouku široký. Břit jest rovný a svršek v mírném oblouku se táhne až skoro ku třetině od špice, kdež jeho šířka drží 1·6 cm. Odtud tvoří nový oblouk do 1·9 cm. šířky, který se zdá po obou stranách býti ostrým, alespoň jest čepel u prostřed tlustší. Řapík nože jest 1·4 cm. široký a byl snad dřevem nebo kostí pokryt, jež dvěma nýty po 1·5 cm. délky upevněna byla. Řapík po krajích jest o 1 mm. s obou stran silnější, tak že vnitř jest as 2 mm. a po obou krajích na 4 mm. tlustý. Řapík měří až ku počátku ostří 7 cm., čepel pak 11·4 cm.

Mezi mečem a nožem ležela bronzová jehlice úplně zachovalá. 15·6 cm. dlouhá, z čehož připadá na hlavičku 1·2 cm. a 14·4 cm. na bodec. Hlavičku tvoří nahoře plochý knoflík kulatý, 4 mm. tlustý a v průměru 1·9 cm. Pod tímto knoflíkem běží dva vroubky, jeden oblý, druhý ostrý v průměru 6 mm. Bodec jest v prostředku o něco tlustší než pod knoflíkem a ve špičce. Okras nebylo žádných.

Rovněž k témuž meči náleží:

Bronzový čtyřhranný hranolek, 3 cm. dlouhý, 1·9 cm. široký a 0·4 cm. tlustý, podobný hranolku z vozíkové mohyly č. 1., vyobrazenému v „Pam." roč. XII. tab. XVII. č. 12.

Bronzový váleček (hlavice jehlice) o 9 vroubcích 3·7 cm. dlouhý, jeden vroubek od druhého na 4 mm., v širším konc. 1·1 cm., v užším 0·85 cm. v průměru. Podobný váleček (nemýlím-li se, dva) vykopán byl i při meči s oním hranolkem ve vozíkové mohyle č. 1., který však na zmíněné tabulce vyobrazen není. Snad ani nebyl dodán?

Bronzová kulička v průměru 1·3 cm., podobná kuličce nalezené taktéž při meči v mohyle č. 1. a vyobrazená pod č. 7. l. c. Jest to snad ulomená hlavička jehlice, anebo tají v sobě jiný význam?

Beztvarý kousek bronzu, 2·9 cm. po jedné a 2 cm. po druhé straně dlouhý, 2 cm. široký a nestejně na 1 cm. tlustý, kostrbatého povrchu, na němž nalézá se jakási zelenavá látka, kterou lze snadno odrýpati nebo smýti. Podobá se látce té, z níž utvořeny koláčky z uvedené mohyly č. 1. a pod č. 19. l. c. vyobrazené.

Podle meče směrem jižním asi na 10 cm. vzdálí nalezen byl na shnilém dřevě kousek bronzového plechu bez určitého tvaru na 1 mm. tlustého.

Za mečem ve směru délky mečové ležel bronzový hrot z kopí neb oštěpu, od ostatních předmětů tu naznačených odloučen ve vzdálí asi 30 cm., již u samého kamene. Hrot ten jest v polu nalomen, ale dosud peven, a jak v lomu viděti, navlečen na pevném bronzu, vyplňujícím dutinu obliny. Hrot ten i s kováním č. tulejí jest 18·5 cm. dlouhý, z čehož připadá na vlastní hrot 12·3 cm. a 6·2 cm. na tulej. Hrot v největší šířce má 3·5 cm. a středem táhne se tulejová oblina na bronzovém drátu navlečená, která měří od násady 2·6 cm., od ostří 1·6 cm. a souměrně se úží až do 3 mm. K této oblině přiléhá s obou stran listový břit valně rzí porušený, držící 1·2 cm. v největší šířce. (Podobný hrot, tuším, nalezen byl v mohyle skupiny B a s popelnicí Museu darován.) Hrot ten upevněn byl na dubovém dřevci, jehož zbytek v dutině tulejové dosud vězí. Násada byla něco přes 2·6 cm. v průměru silná a upevněn na ní hrot dřevěným hřebíčkem dosud zachovaným.

Půlka bronzového kroužku stlačeného, 1 cm. širokého, v průměru tolikéž a asi 1 mm. tlustého. K čemu sloužil, určiti nemohu, byl ale ve zbytcích pochvy mečové nalezen a náleží tedy k meči, noži nebo pochvě.

5. Mohyla směrem sev. 19 metrů vzdálená, zdála se nejslibnější v letošním kopání, a zatím byla kořist nepatrná. Byla na 2 m. vysoká a v průměru patním přes 9 m. Jádro kamenné, a sice vesměs z křemene, pokryto bylo na hoře na

10 cm. zemí. Kámen nahoře byl u velkých, až dva centnýře těžkých kusech. Mezi kamením byla země, ne jako pojidlo, ale naplavená. Již ve vrstvě zemité objevily se střepiny různých nádob, jichž přibývalo mezi kamením. Čím níže k zemi, tím mezi menším kamením i větší byly balvany, mezi nimiž dva tak veliké, že čtyři dělníci jimi pohnouti nemohli. Teprv po velikém namáhání, když kolem všechen kámen byl odebrán, podařilo se i tyto balvany odstraniti. Vážil jeden dozajista přes šest centnýřů. Vedle těchto balvanů nalezeny střepiny z veliké nádoby, snad popelnice, ač popelu tu nebylo. Střepiny stěn této jsou skoro 2 cm. tlusté a dle částečného oblouku držela nádoba ta skoro 1 m. v průměru a byla do červena vypálena, takže zvoní. Zhotovena jest z hrubé hlíny, povrchu hladkého, tvaru baňatého s okrajem mírně odklopeným.

Jiná nádoba, taktéž baňatá, byla zhotovena z hlíny jako tuha černé, pomíchané ostrým bílým pískem. Povrchu jest v odstavcích shora dolů čárkována a na hnědo natřena. I ta měla okraj mírně na venek zahnutý.

Jiná nádoba dle dna a velmi tupého úhlu přilehlé strany byla snad mísa, hladká a vnitř tuhou, vně do hněda natřena.

Bylo zajisté ještě více nádob, z nichž některé tenkých, rovných stěn byly zhotoveny z pěkné, šlemované hlíny, než ze sporých, a to příliš drobných střepů ničeho nelze sestaviti.

Kde původně všecky ty nádoby stály, nemohu říci, poněvadž ani dýnka z nich v celosti na jednom místě nebyla nalezena, ale vše to rozmetáno mezi kamením od hora až dolů na 25 cm. do země. Vůbec celé složení bylo tak nepravidelné a nespořádané, že nyní nelze utvořiti si obraz, jak původně mohyla ta byla nahromaděna.

Asi u prostřed, poněkud k vých. pod kamením byla země skoro v rovině s okolím na víc než půl metru zdélí počerněná. Byl to popel smíchaný s uhlíky a kostičkami skoro úplně spálenými. Mezi touto směsí nalezl jsem bronzové zbytky rzí úplně porušené. Rez ale byl zcela jiné barvy než u ostatních bronzů. Kdežto tam bronz se stkvěl krásnou zelení, byla barva tuto skoro modrá a popelavá, některé kusy i šedé. Bronzy ty jsou ponejvíce perličky průměru 1—5 mm. Těch bylo víc než 100, zachováno jenom 30. Tvar jiných bronzů jest jazykový, v prostřed totiž vysedlá hrana vybíhající ve špici, a po stranách jsou svislejší poněkud pláty. Opět jiné jsou úlomky kroužků, nýtů, pěkně točených drátů jako brk silných a pod. Vše to ale úplně rzí porušeno. O bronzových těch ozdobách nelze úsudku se dodělati, poněvadž nic celého nebylo, a každý kousek jinde ležel.

V žádné z těchto pěti mohyl nebylo nalezeno železa, ani žádné stopy po okysličeném železe.

Ostatní mohyly této skupiny jsou dosud netknuty, avšak z jara i na tyto přijde řada, aby celá ta skupina byla rozebrána; dvě mohyly neznámo kdo rozebral. Snad z nich použito kamene na lesní cesty. Také ničeho se neví, že by tam se bylo co nalezlo. (Dokončení.)

Zprávy a drobnosti.

Archaeologický Sbor Musea král. Českého odbýval řádné schůze dne 3. února a 4. května. V době té udál se důležitější nález u Ledec nedaleko Slaného (1 hod. jih.-záp.), kde se uhodilo na celé kostry skrčené v hrobech kameny lemovaných, tedy na hroby, jimž vůbec Únětické říkáme (viz „Památky“ XI.). Z uložených tam milodarů získalo Museum dvě porouchané nádobky kromě střípků rozličných, kamenné dláto 17·5 cm. dlouhé a v ostří 6 cm. široké, 40 jantarových korálů různé velikosti; z bronzu pak dlátko, 3 náramky, 6 jehlic poněkud zahnutých s hlavičkou podoby obráceného skomoleného kužele, z něhož vystupuje drobný kroužek (jako Únětické v Pam. XI. tab. XIV. 21, 22, 26 a j.) mimo 3 zlomky ze drátu stočených prstenů; a ze zlata: 3 svitky z podvojného drátu silnějšího a 3 prsteny z tenkého drátu uměle svinuté. Milodary tyto doplňují platně nálezy v hrobech Únětických a Zlonických a všeho uznání zasluhuje majitel onoho pozemku p. Václav Zahrádka v Řisutech, že je přičiněním a prostřednictvím p. Josefa Kalousa, starosty v Řisutech, sbírkám musejním přenechal. — V cihelně p. Eislera za cukrovarem ve Vysočanech u Prahy přišlo se na hrob se spáleným tělem, z něhož celý obsah laskavým prostřednictvím p. prof. dra. Antonína Friče Museum získalo, totiž: dvě malé stříbrné spony bez jehel (někdy železných), tři spony železné, z nichž jedna byla z části stříbrem plátovaná, bronz. plíšek se dvěma nýty (kování), železný nůž, dva kusy železného udidla koňského a 3 korale na povrchu vroubkované z jakés pevné hmoty. Už několikráte bylo v těchto „zprávách“ poukázáno k veliké důležitosti, jakou má vždy zachování *všech* s'arožitností na tom neb onom místě objevených, poněvadž — jako i v těchto dvou případech — nejlépe nás poučují o tom, kterých věcí z jakéhokoli kovu *současně* bývalo někdy užíváno. A proto jest to velice potěšitelné, že sbírky musejní opět takovými nálezy byly obohaceny.

Kromě uvedených dostaly se Museu následující dary:

I. Z doby předhistorické.

a) *Předměty bronzové.* Tři pálstavy z hromadného nálezu pod Tamachovem u Červeného Poříčí — od p. Frant. Legera, účetního cukrovaru v Lužanech; zachovalý hrot od kopí s tulejí, část lunelly s držátkem (domnělé břitvy předhistorické), okrasa z drátu na obou koncích do růžice svinutého a dvě plechové trubičky — vše vykopáno v Buděhosticích — od p. Heřmana Jandy tamtéž; 10 úlomků rozličných nářadí a okras z hromadného nálezu na Stráži u Radětic — od p. Václava Pokorného, c. k. horního správce na Horách Březových, jakož i ostatní kusy z téhož nálezu (jak zde na str. 149 atd. popsány a na přiložené tam tabulce vyobrazeny byly) — od p. Hušpaura, majitele zámečnické dílny v Příbrami; prsten z Hradiště nad Stradonici — od p. Engelb. Mixy, přednosty stanice v Staré Huti; náramek a dvě hadité jehlice s dutou hlavičkou z hrobu s kostrou (už čtvrtého) na poli u Lounek — od p. V. Merunky, statkáře v Lounkách; dvě jehlice vykopané na poli p. Hellera nade vsí Vršany u Mostu — od p. Pavla Hlouška, kupce v Mostě Hněvině prostřednictvím p. inženéra Jos. Hanzlíka; kroužek z hrobu v Řisutech u Slaného na pozemku č. p. 606. — od p. Jos. Kalousa, starosty tamtéž.

b) *Předměty hliněné.* Dvě nádobky, vykopané na poli p. Hellera nad Vršany atd., jak právě uvedeno; zachovalý šálek z hrobu v Řisutech p. č. 606. jako nahoře; nádobka válcovitá z mohyly u Milaveč — od pana faráře P. Langa v Milavčích.

c) *Předměty kostěné.* Čtyři kančí tesáky, z nich jeden provrtaný, a zlomek násady z naleziště nad Vršany — od téhož p. dárce, jak shora uvedeno.

d) *Jantarový* koral nalezený při kopání studně as 4 m. hluboko na louce při řece Bělé u Obrnic blíž Hněvina Mostu — od p. Fr. Židlického, stavitele v Kouřimi.

II. Z doby historické.

a) *Předměty kovové.* Železná stará sekera a podkova, nalezené v živcovém lomu v hloubi as 2 m. na pozemku „Smolči" na panství Vltavotýnském — od Jeho Eminencí Františka hraběte z Schoenbornů, arcibiskupa Pražského; 10 starších pečetidel — od. p. Ed. Fialy v Praze; železný kosíř, vykopaný na Žižkově (zakoupen).

b) *Varia.* Z pozůstalosti slovutného učence J. S. Presla malé mosazné pečetidlo s inicialkami J. S. P. — Nové gusle jihoslovanské — od p. Andro Murata z Dubrovníka; ozdobné starší střemchy kostěné, vykopané na Bílé Hoře — od pana A. Menouška v Praze; 9 malých dlaždiček z pálené hlíny v podobě osmičky z římského někdy hradiště u Požarevce v Srbsku — od p. J. M Černého, tajemníka musejního; hlavička dýmky z bílé hlíny, představující poprsí orientalského rytíře v plné zbroji, pěkně modelovaná — od pana J. Žlábka, studujícího v Praze; 4 sádrové odlitky dvou starších forem na oplatky a fotografie starého kalicha — od p. A. Materky v Hoře Kutné; železný kordík, vykopaný v Jelením příkopě na Hradčanech (zakoupený).

III. Mince.

Dva denary cís. Antonina — od p. Vasgestiana, ředitele cukrovaru v Bílině; 6 denarů českých a 9 cizích z nálezu Rakvického, mezi nimiž na přiložené zde tab. XXXII. č. 9. dosud unicum — od p. Fr. Vomely, učitele v Rakvicích na Moravě; Rožmberský početní groš z r. 1590 — od p. Jirků, učitele ve Vysokém Chlumci; český početní groš krále Maxmiliana z r. 1566 — od p. J. Pudila, ředitele staveb knížecích v Bílině; 687 bílých a malých penízů z doby husitské až do času Ferdinanda I., českých a slezských, spolu se dvěma kamennými pokladničkami, do nichž někdy vkládány a v době novější největším dílem v nich nalezeny byly — od p. Antonína Michela, ředitele továren knížecích v Hospozíně; 10 medaillek příležitostních z doby novější — od pana Lavanta, c. k. úředníka v Praze.

IV. Dopisy a výklady.

P. Frant. Leger, účetní cukrovaru v Lužanech zaslal podrobnou zprávu o nálezu bronzových pálstavů u Červeného Poříčí (viz str. 259.) a přidal k ní pozdější prozkoumání téhož naleziště úředníkem cís. dvorního musea ve Vídni, která se strany nejedné jest pro nás poučnou; příležitostně se k ní vrátíme. P. Jos. Novotný v Praze sdělil se Sborem, že mezi přátely a známými sebral na pomník zasloužilého archaeologa P. Václava Krolmusa, jehož tělo na Vyšehradském hřbitově odpočívá, 40 zl. r. č. Sbor se na tom snesl, aby tato částka doplněna byla Sborem do 100 zl. na kamenný pomník ctihodnému badateli, a spolu požádal přítomného p. Ed. Fialu, stavitele, aby potřebné projednal a se Sborem sdělil. — P. A. Michel zaslal obšírnou zprávu o pohřebišti blíž Hospozína s výkresy nalezených tam milodarů, která s jinou zprávou o hrobech na jiných tamějších místech objevených v „Památkách" uveřejněna bude. — Město Hořice ohlásilo Sboru, že tam sl. zastupitelstvo městské založilo museum, jež má býti středištěm mimo jiné též všech starožitností v okolí tom objevených Sbor se usnesl k žádosti správního výboru nového musea na tom; aby nejen museu, nýbrž všem jeho členům „Památky" přenechány byly za roční předplatné 2 zl. (místo 3 zl.). — P Čeněk Ryzner, lékař v Roztokách, ohledal naleziště u Hospozína, kde p. A. Michel s příkladnou horlivostí o zachování starožitných památek vůbec se stará na prospěch Musea Českého, a podal o všem důležitějším žádoucí zprávu. — Jednatel Sboru promluvil o (někdejším) pohřebišti Hallstattském, dosud nejdůležitějším, poněvadž nejdůkladněji prozkoumaném, o další své cestě vykonané v prázdninách r. 1887, která věnována byla prohlednutí museí německých zemí rakouských, zejména města Lince, Solnohradu, Innsbruku, Bregenze, Štýrského Hradce a Běláku, pak Krajinské Lublaně a Terstu.

Za zvláštní šetrnosť k starým památkám domácím a za nevšední přízeň k našemu Museu jmenoval Sbor svými *dopisujícími členy* jednohlasně: P. T. pp. *Antonína Michela*, ředitele továren knížecích v Hospozíně; *Františka Vomelu*, učitele v Rakvicích na Moravě; *Václava Krombholze*, statkáře v Číčevičkách; *Františka Legra*, účetního cukrovaru v Lužanech, a *Bohumila Stréra*, professora v Domažlicích.

Josef Smolík,
t. č. jednatel.

Z Vysočan. V cihelně pána z Istlerů nad silnicí za cukrovarem uhodili dělníci při kopání hlíny na jámu kuželovitou, která, ornicí i poloornicí až do hlíny cihlářské zasahujíc, na dně svém měla nádobku hliněnou, kterou však tíž dělníci z neznalosti rozbili a toliko věci v ní uložené zachovali a do sbírek musejních dodali. Jsouť to dosti zajímavé drobotiny stříbrné, bronzové a železné, většinou značně porouchané, i korale;

1. Jemná *jehlice* bronzová s pěkně modelovanou, jedním hlubším a dvěma mělkými žlábky článkovanou hlavicí, má pod touto v dírce zavěšený otevřený kroužek z tenkého drátu s průměrem světlosti 7—8 mm. Jehlice, nyní bez špičky, bývala asi 6·5 cm. dlouhá.

2. *Plíšek* bronzový, 24 mm. dlouhý a 8 mm. široký, s dvěma silnými, na 6 mm. vystupujícími nýty; sloužil snad za ozdobu řemene.

3. Zlomek *stříbrné fibule* „vendické", část to oblouku vroubkovaným žebrem příčným článkovaného v hladkou, prohnutou patku, jen při okrajích jednoduchou ryhou opatřenou, a v ozdobnější krk, z něhož však jen malá část se zachovala. Týž měl při obou okrajích a uprostřed po celé délce dvojitou řadu drobounkých dolíčků, mezi nimiž volnou prostoru dvě a dvě úhlopříčné rýhy rozdělovaly dosti nepravidelně. Na straně této ohraničeno jest žebro příčné řadou trojúhelníkových zářezů. Pod patkou umístěn jest na 1 cm. vynikající, 6 mm. dlouhý žlábek pro jehlu.

4. Zlomek *stříbrné fibule*, jejíž oblouk z tenkého, až 1·7 cm. širokého plechu jest zhotoven V hlavě oblouku oddělovaly se od něho po obou stranách dva 5 mm. široké pásky (sklopky), jež oba konce péra pokrývají a i s obloukem vzadu vzhůru se obrátivše tětivu péra rourovitě objímají. Drát péra jest nejspíše zasazen do hlavy oblouku (spojení není přístupné) i vine se nejprve osmi svity v levo,

přechází pak na vnější straně (tetivou rourkovitě pláštěm zakrytou) na stranu pravou a vrací se osmi svity zpět k východišti svému, aby odtud co jehla 2·5 cm. dlouhá přímo vybíhal. Pérem tímto, 2·8 cm. dlouhým, prostrčen jest tenký železný drát, jehož konce dovnitř, pod oblouk, jsou zahnuty. Z oblouku zachovala se jen část 1, 5 cm. dlouhá, jež po obou krajích a uprostřed dvojitým, hustě dolíčkovaným žlábkem po celé délce jest zdobena. Až na železný drát v péře jest fibule ta celá stříbrná a bývala asi 3 cm. dlouhá. [1])

5. *Fibule železná*, rzí silně poškozená, bezpochyby jednodílná, ježto se zdá, že hlavice přecházela v péro svíjející se na stranu levou, které pod obloukem přeskočilo na stranu pravou a rovným počtem svitků vrátivši se k oblouku, vybíhalo odtud přímo co ostrá jehla, jež nyní úplně chybí. Oblouk (v podobě S) jest v hlavici poněkud nabubřelý a asi uprostřed své délky v nejvyšším bodu článkovanou hlavicí neb růžicí ozdobený; končí dosti hmotnou hlavicí, poněkud vzhůru vypjatou. Pod patkou hned vedle konečné hlavice umístěn jest 1 cm. dlouhý žlábek pro jehlu. Fibule jest 3·4 cm. dlouhá a 1·7 cm. vysoká a má péro 3 cm. dlouhé.

6. *Fibule železná* s hmotným obloukem, který v hlavě ještě sesílen jest zahnutou, ostře odstávající částí, 1 cm. širokou a 3 cm. dlouhou, jež na vnější straně při hranách dvěma stříbrnými dráty, z nichž jen zbytky zachovány jsou, byla ozdobena a snad i tenkým plátkem stříbrným mezi nimi. Ze spodku této části vybíhá drát, jenž svíjel se v péro; z tohoto a z jehly zbyly jen nepatrné zlomky. Oblouk sám jest hladký, mírně prohnutý z 2, 2 cm. na 1·7 cm. při tupě useknuté, poněkud vyhrnuté patce se úžící. Zde, na spodní straně umístěný žlábek pro jehlu jest 8 mm. dlouhý a odstává na 11 mm. Fibule 3 cm. dlouhá a 1·6 cm. vysoká utrpěla mnoho rzí.

7. *Fibule železná*, předešlé tvarem uplně podobná, jest až na část péra neporušená, 2·7 cm. dlouhá a 1·8 cm. vysoká. Zdaž plátek a krajní oba dráty, kterými rozšířená část hlavice na straně vnější jest sesílena a ozdobena, jsou též stříbrné, nelze nyní pro přílišnou vrstvu rzi zjistiti. Za to patrna jest tu hlavička nýtu, jímž plátek jest připevněn. Ze spodu hlavice vybíhá kulatý drát, jenž v desíti svitcích na pravo se vine a odtud na vnější straně oblouku háčkem z hlavice vystupujícím zachycen na stranu levou přechází, aby týmž počtem svitků k východišti svému se vrátil a odtud co jehla 2·2 cm. dlouhá k žlábku od patky na 14 mm. odstávajícímu vybíhal. Levá část péra nyní chybí. Oblouk mírně prohnutý jest v hlavici 2·7 cm. široký, úží se tu ostrými zářezy na 2·1 cm., a to zuenáhla až k tupě useknuté mírně vyhrnuté patce na 1·5 cm. Plátek v hlavici a patka jsou rýhovány; na této patrny jsou nad to tři krupičky stříbra — zbytky to buď povlaku stříbrného, neb spíše kousky v žáru přilnuvší z fibulí stříbrných.

8. Tři *korale* kulovité s průměry otvoru 6 mm. a obvodu 1—1·6 mm. na povrchu ve směru otvoru hluboce a dosti hustě vroubkované či žlábkované, jeden jest bílý, druhý jasně zelený a třetí světle hnědý, všecky značné tvrdosti a první dva leského povrchu.

9. *Železný nůž* 14·4 cm. dlouhý, z čehož na rukojeť 4·7 cm. připadá, měří v největší šířce, při samém držadle, 1·8 cm. a má mírně prohnutý hřbet až 4 mm. tlustý. Ost jest mírně vykrojeno, rukojeť průřezu čtyřhranného z 5 × mm. na 1 × 5 mm. znenáhla ubývající. Nůž jinak dobře z chovaný jest pokryt silnou vrstvou rzi.

10. *Železné udidlo koňské*, skládající se ze dvou pr hnutých tyčí 13·5 cm. dlouhých, které na přímém konci své v ouškách zavěšeny mají kroužky různé velikosti, veln nedbale a z různých zlomků zhotovené, neuzavřené; na p sledním z těchto zavěšena jest tyčinka 4·7 cm. dlouhá s pr řezem čtyřhranným 5 × 10 mm. — Škoda, že nezachova se též nádoba, v které tyto věci patrně s kostmi z těl spáleného byly uloženy. Zajímavý jest nález ten hlavn proto, že v jediném hrobě objevuje se tu pět fibulí čtyr různých tvarů, které ovšem všecky z jiných pohřebišť po jménem provinciálně římských známy jsou a do prvních dvo století po Kr. přináležejí. Největší počet nalezišť sem spa dajících — kostí z těl spálených v nádobách aneb prost v jamách uložené — hlavně z krajin severnějších zaznamen a jednotlivé kusy vyobrazil dr. Ingwald Undset v díle svém „Das erste Auftreten des Eisens in Nordeuropa" na str. 141 403., 436. a 492.

V téže cihelně, avšak na místě jiném, nalezena dost hmotná *jehlice bronzová* 15·6 cm. dlouhá, zakončená válco vitou, 2·5 cm. dlouhou a 7 mm. tlustou hlavicí, která př konci dolním čtyřmi, při hořejším pěti kruhovými ryham jest ozdobena. Prostora mezi těmito rozdělena jest v podélné 2 mm. široké pásy, z nichž každý dvěma řadami šikmýc vroubků — ornamentem jehličnatým — jest vyplněn. Okras ta byla dosti úhledná, nyní však i s patinou jest seškrá baná. —

Na poli u Vysočan při silnici do Hrdlořez vedoucí na lezli dělníci při upravování půdy pod obyčejným valounen *svitek zlatého, hladkého drátu*, 14 grammů těžký. Drát as 110 cm. dlouhý a 1 mm. tlustý byl uprostřed přehnut, ote vřené konce jeho žárem spojeny, tak že na obou stranách kličky povstaly, a tento, nyní dvojitý drát stočen jest ve závity s průměrem 4·2 cm. Zdá se, že svitek tento jest jed ním článkem z většího řetězu a že zde uhozeno na jádr zničené mohyly. Podobáť se svitek tento oněm z Veltrul (Památky archaeologické X. 808) a z Nové vsi u Kolín (P. arch. XIII. 379.). —*z*.

Pohřebiště u Ledce. Na poli svém, ležícím v kata stru obce Ledce na panství Smečenském a prostírajícím se na všech svazích mírného kopečku, objevil pan Václav Zahrádka z Řisut, odklízeje kameny hned pod ornicí u ve likém množství se nalézající, rozsáhlé pohřebiště. V hrobech hustě v nepravidelných skupinách podle sebe leží mrtvoly skrčené s jednou obyčejné nádobkou při hlavě a různým ozdobami hlavně na krku a prsou; přikryty jsou značným množstvím kamenů — obyčejných valounů i kusů znamenité opuky — tvořících jakési nepravidelné klenutí dosahující až k samé ornici, tedy asi na 20 cm. pod povrch. Bohužel vyskytuje se zde brzo spodní voda a mimo to i půda sama patrně velmi rychle rozkládá, tak že z koster jen málo kusů se zachovalo, a sice něco zubů, kousky lebky a kosti stehenní, a to jen na jednom svahu kopečku, kde poměry patrně byly příznivější. Poněvadž hlavním účelem práce bylo odstraniti kameny, bylo mnoho věcí v hrobech objevených hlavně s počátku pohozeno a ztraceno tak že jen nepatrná část se zachovala. Prozkoumání celého pole bude možné sice teprv až na podzim, přece však již

[1]) Původní její podobu přesně zjistiti nelze; zdá se, že shoduje se s onou, jež v „Schriften der physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg" 1879. Jg. XIX. na tab. III, fig. 13. vyobrazena a na str. 197. a 223. popsána jest.

nyní podáváme popis předmětů z pohřebiště zachovaných. Jsou to:

1. Dva *závitky z tenkého, hladkého drátu zlatého*, dvojitého, na jednom konci v ouško zahnutého; tvoří půldruhého kruhu s průměrem 1·3 cm. a váží každý $1^3/_8$ grammů.

2. Podobný *závitek či prsten* tvoří dva kruhy s průměrem 1·8 cm.

3. Tři *„prsteny" zlaté*, zhotovené velmi uměle z dosti silného plíšku 10 cm. dlouhého a 4·5 mm. širokého, který na obou koncích v ostrou špičku vybíhá a dvojím zúžením ve tři téměř stejné části jest rozdělen. Na vnitřní straně jest úplně hladký; středem vnější však táhne se po celé její délce poměrně značně vystupující žebro velmi hustě a jemně směrem šikmým vroubkované (jakoby provázek pletený tu přiložen byl). „Prsten" pak zhotoven jest způsobem následujícím. Plíšek svinut jest v půldruhé kružnici s průměrem světlosti 1·3 cm., načež v druhé, zúžené své části jest přehnut a zpět otočen v délce $^2/_3$ celé kružnice. Tím způsobem povstal „prsten", který, myslíme-li si jej na prst nastrčený, má na straně dovnitř ruky jediný jen úzký pramen, kdežto na straně vnější má tři prameny široké. Ozdoba tato jest velmi úhledná sloužila však sotva co skutečný prsten, spíše co náušnice neb co článek nákrčníku mezi řadou korálů. Každý kus váží $3^1/_4$ grammu. Nalezeny byly celkem čtyry; jeden zakoupilo městské museum ve Slaném. Zlato všech uvedených svitů jest téměř ryzí, přirozené, jak objevuje se v rudách.

4. Čtyry zlomky podobných umělých *„prstenů"* z hladkého drátu bronzového.

5. *Čtyřicet jeden koral jantarový* nejrůznější formy a velkosti od ploských kotoučků s průměrem 5 mm. až do válečků neb sploštělých kuliček s průměrem 17 mm. Povrch všech jest úplně zvětralý, bledě žlutý; jádro má však posud jasný, do ruda přecházející lesk, místy až ohnivý.

6. *Dlátko bronzové* 11·3 cm. dlouhé, uprostřed 6·5 mm. tlusté a 8 mm. široké, sploštuje a rozšiřuje se odtud ve svrchní části své, která do násady se zasazovala, kdežto druhý, užší konec v obloukovité ostří, nyní (upotřebením?) porouchané, vybíhá. Celý povrch hladký tmavou patinou se skvělými krupičkami jest pokryt.

7. *Pět bronzových jehlic*, z nichž dvě značně jsou porouchané; na hlavici kuželovitě rozšířené, četnými vroubky zdobené, mají všecky dosti značné ouško až na 3 mm. vystupující, při špičce pak jsou všecky v mírném oblouku prohnuté. Průměrná délka jich jest 8 cm.

8. *Jehlice bronzová*, 7·5 cm. dlouhá, se špičkou v ostrém oblouku zahnutou, sploštuje se ve svrchní části své v hlavičku lopatkovitou, jejíž okraje nyní olámány jsou, tak že původní podobu její stanoviti nelze.

9. *Náramek z bronzového*, 2 mm. tlustého plechu, s konci přímo useknutými, má průměry světlosti 4·4—5·3 cm. Vnitřní strana jest úplně hladká, vnější pěti, 4 mm. širokými žlábky po celé délce rozdělená. Jinak jest povrch bez ozdob a tmavá jeho patina z větší části oškrábaná.

10. *Pár* předešlému celkem podobných *náramkův*, s konci však mírně zaokrouhlenými. Pět žlábků na vnější straně nesahá až k samým koncům, nýbrž ohraničeno jest pokrajními žebry, zde poněkud mírněji vystupujícími. Průměry světlosti měří 4·4—5·2 cm., tloušťka plechu 2 mm., šířka 3 cm. Jeden z párů jest neporušen, druhý značně poškozen.

11. *Kofíček* bezuchý z dosti jemné hlíny, tuhou natřený, nyní velice poškozený, byl něco přes 5 cm. vysoký, s průměrem dna 3·5 cm., otvoru asi 4 cm. a největšího obvodu uprostřed 6 cm.

12. *Nádobka* z jemné hlíny, též tuhou natřená, nyní však na povrchu značně porouchaná, jest 7 cm vysoká s průměrem dna 3·2 cm., otvoru 4·5 cm. a největšího obvodu ve spodní části 7 cm.

13. Dle udání nálezce objeven byl uvnitř jednoho hrobu též krásný *mlat* z kamene tmavozelené barvy, černě žilkovaného, 17·5 cm. dlouhý, v obloukovém ostří 5·6 cm. a v tupé hlavici 4 cm. široký, při největší tloušťce 2.5 cm. Jest až na nepatrné kazy úplně neporušený.

Všecky tyto uvedené věci uloženy jsou ve sbírkách musejních, doplňujíce jiné příbuzné nálezy. Byloť pohřebišť, v nichž mrtvoly skrčené pod nasypanými neb pravidelně sklenutými či v komory srovnanými kameny byly uloženy a podobnými milodary ozdobeny, objeveno v Čechách již několik. Nejrozsáhlejší z nich blíže Únětic za Roztoky ležící systematicky prokopal a podrobně popsal i vyobrazil p. Čeněk Ryzner, lékař v Roztokách (Památky archaeolog. XI. 289—308., 353—368.). Prohnuté jehlice s ouškem na kuželovité hlavici, rozmanitě vinuté „prsteny" z drátu zlatého i bronzového, množství jantarových korálů i drobné nádobky objevují se zde právě jako u Ledce. Podobné četné hroby s týmiž milodary jsou kolem Malých Čičovic, kde pp. Kašpar Čermák a Václav Krumbholz více již jich otevřeli (P. A. V. 44. a XI. 274.) Několik podobných hrobů s pravidelným klenutím objeveno bylo „na Svidně" u Skalska (P. A. VI. 173., 236.). v Nymburce na levém břehu Labe v prostém písku (P. A. XII. 138., 139.) v okolí Korna blíže Berouna („Světozor. 1886. XX. str. 685., 687., obraz f, k, m, n, p) a v cihelně u Lovosic opět s deskami a kameny lámanými i valouny (P. A. XIII. 23—26.). Charakteristickou ozdobou všech jest ve špičce prohnutá, na sříznuté hlavici značným ouškem opatřená jehlice bronzová. —*z.*

Žárové hroby u Škvořetic. Škvořetice leží v pahorkovité, rybničnaté krajině (460 m. nadmořské výše), asi šest kilometrů od Blatné na východ, s kterýmžto městem spojuje je okresní silnice. Na západ od vesnice vypíná se táhlý vrch, směrem od západu k východu, jen na temeni svém lesem porostlý, kdežto svahy již v pole a louky zdělány jsou. Vrch tento nazývá se Hradiště (543 m. nadmoř. výše). Ze vsi vede polní cesta k jihozápadu podél panského dvora a podél cihelny vzhůru na Hradiště a tu vine se skoro středem svahu vrchu na jižní straně oddělujíc tu les od polí panských, níže se rozkládajících. Hned za těmito panskými poli, právě tam, kde počínají dále luka, rozkládá se malé pole ve výměře 1288 čtver. sáhů, staré č. p. 589, nové č. p. 815, patřící Františku Proškovi ze Škvořetic. Pole to jest úplně rovné, jako sousední pole a louka, kde nikdež není a nebylo nikdy pozorovati žádných ani větších, ani menších kopců. Pole to již dlouho se vzdělává, tak že nynější majitelé nepamatují, že by jindy tu cos jiného bývalo. Čas od času přicházel Proška při orání pole toho na ploché žulové kameny, větší a menší, ač přece tu žádné skály není v okolních polích ani lukách. R. 1883 jal se na jednom místě vykopávati kameny ty a tu již velice jej překvapilo, že našel kameny ty pěkně na sobě srovnané, a když jeden po druhém ven vyňal, objevily se vespod najednou dvě plechové nádobky, a sice broncové, jedna roz-

bitá již, druhá celá. V první našel tři kůstky a něco popelu a v druhé pouze popel. I vzav nádobku celou i větší kousky z druhé, odnesl je domů a zachovalou nádobku daroval domácí škole, kousky pak zadržel pro sebe. V létech následujících mimo kameny nic již jiného se nevyskytlo. Tak zůstala věc dále nepovšimnuta až do r. 1887. Toho roku ubytoval se v zámku Škvořetickém zeť pana barona Hildprandta, p. baron Koller, který jest horlivým sběratelem různých starožitností, jichž celou sbírku chová u sebe na zámku Škvořetickém: zbraně, mince, klíče, zámky a pod. Když se p. baron Koller dozvěděl od lidí svých o nálezu p. Prošky, vyžádal si od tohoto ony střípky z nádobky, ano docílil i toho, že mu darována byla též ona celá nádobka; však tím se neupokojil. Doufaje najíti více a zajímavějších předmětů, vyžádal si svolení p. Prošky, aby směl pole jeho za účelem prozkoumání prokopati. Ihned z jara, jak možno bylo jen v poli pracovati, počato s pracemi, které dosti dlouho trvaly. Nejprve byla horní, úrodná vrstva odstraněna a již tu objevily se po celém poli samé kameny skoro pravidelně od sebe po celém poli rozložené. A všechny tyto kameny označovaly hroby četné tu se nalézající pradávných bydlitelů této krajiny. Hroby tyto byly vesměs tak zřízeny, že záležely z hlubší jamky asi metr zhloubí a $^1/_2$ až 1 m. zšíří.

Středem pole bylo možno sledovati úzký pruh kamenem dlážděný, jakoby cestu, která na západním konci pole ústila v jakousi kamennou, již částečně zřícenou komoru, z velikých kamenů záležející. Dle sdělení p. barona Kollera nenašlo se ničeho v ní.

Hroby upraveny tak, že na vrchu nalezal se veliký, plochý kámen, pod ním menší kameny do kužele srovnané, na jichž spodu spatřovaly se na utvrdlé půdě hojné zůstatky dřevěného uhlí, škváry železné a bronzové a někde i kůstky ještě nalezeny. Uvnitř kamenného kužele nacházely se střepy hliněné nádoby s různými předměty tu bronzovými, tu železnými. Ježto nádoby se stran i s hora byly kameny obloženy, nepodařilo se proto ani jediné nádoby celé dostati. Kameny všecky dal pan baron Koller odvézti z pole a všechny hroby otevříti. Počet hrobů všech udává sám asi na 500, ač soudím, že jest to číslo trochu přehnané; při prokopávání tom nebyly bohužel hroby číslovány a tudíž také nebylo poznamenáno, co v kterém z nich nalezeno. Podobně, ač většinou prý jen po jedné hliněné nádobě se v každém hrobě nacházelo, přece ani tu nebylo dbáno toho, aby všechny střepy z jednoho hrobu pohromadě se zachovaly, z nichž pak by bylo velmi snadno sestaviti nádobu, nýbrž střepy házeny na hromady a pak v koše sebrány a tak se nyní pohromadě nacházejí v počtu několika tisíc, tak že jest to holou nemožností, z nich nyní sestaviti jen jedinou nádobu.

Ježto všude ve spodu našly se zbytky popelu a tu i tam kostí, lze tudíž předpokládati, že mrtvola tu spálena a pozůstatky její pak sebrány a v nádobě hliněné uloženy a kameny ploskými obloženy; avšak nebylo nasypáno žádných mohyl, i máme tu tedy ploché žárové hroby.

Nálezy zde učiněné dle ústních zpráv lze roztříditi na: 1. hliněné nádoby, 2. předměty bronzové, 3. železné, 4. jeden provrtaný kámen.

Co se hliněných nádob týče, tu lze jen říci, že jsou dělány rukou bez kruhu a velmi nedokonale páleny. Největší část střepů nemá ozdob žádných, jinde nacházíme ozdoby záležející z teček aneb čárek v jedné aneb více řadách kolem celé nádoby se vinoucích. Na některých střepinách objevily se vlnité okrasy ve způsobě ležatého S. Lom jest do hněda a nestejný.

Bronzové předměty jsou dílem nádoby, dílem ozdobné předměty, vesměs patinou světlozelenou pokryté.

a) Náramky, 7 kusů, z nichž šest jest úplně stejných, pětihranných, bez všelikých okras. Sedmý náramek jest tlustší, kulatý a na obou koncích jen na svrchu několika čárkami ozdobený. Vnitřní průměr všech jest $5^1/_2$ cm.

b) Bronzová deska uprostřed malou dírkou opatřená. Okrasa její záleží ze dvou řad, z nichž každá tvoří kruh, ze samých malých kroužků záležející. Deska jest podoby elipsovité, 11 cm. a 12 cm. malá a velká osa.

c) Malý čtyřhranný kroužek ($1^1/_2$ cm. prům.)

d) Ozdoba větší, záležející ze samých knoflíků, a sice větších jest 24 a menších 44. Knoflíky jsou dole opatřeny ouškem, kterým u většiny z nich řeménky protaženy jsou. Větší knoflíky mají vespod dvě ouška proti sobě na koncích.

e) Malá, úhledná nádobka (koflík), však bez dna.

f) Několik úlomků z větší nějaké nádoby, která jest na povrchu zdobena různými pruhy ze samých čárek se skládajícími.

g) Kus bronzového plechu z větší nějaké nádoby, jejíž tvar těžko určiti lze. Ozdoba záleží zase z různě rozložených pruhů z čárek se skládajících.

h) Kousek duté bronzové rourky, v níž ještě zbytky řeménků se spatřují. Mimo to ještě více bronzového plechu s dírkami, však beze všech ozdob.

Předměty železné.

a) Dva hroty kopí, větší a menší, z nichž při každém nalezeno po čtyřech železných kroužcích. Delší hrot má tulejku 10 cm. zdélí a 2 cm. v průměru, na spodním okraji čtyřmi kruhy zdobenou, čepel dvojbřitký 27 cm. zdélí, dole 4·8 cm., nahoře 2·4 cm. široký, špice jest ulomena. Druhý hrot jest 28 cm. zdélí.

b) Krátký, mírně prohnutý nůž s jedním břitem (či dýka spíše). Jílec 9 cm. z délí i s hlavicí, čepel 38 cm. zdélí a 7 cm. zšíří. Čepel jest prohnut teprve ve spodní třetině své.

c) Úlomek z jiné dýky, totiž jílec se spodní částí čepele též s jedním břitem.

d) Malý, úzký nožík a dva zbytky z podobných nožíků.

e) Tři udidla, největší 19·5 cm. zdélí, druhá dvě něco málo kratší.

f) několik kusů železných škvárů.

Mimo tyto předměty bronzové a železné nalezen ještě skleněný massivní korál s dírkou uprostřed a malý, plochý kámen s dírkou uprostřed, dírka shora i zdola se ke středu zužuje.

Všechny uvedené předměty jsou uloženy ve sbírce p. barona Kollera na zámku Škvořetickém. Ku konci budiž ještě pouze připomenuto, že všechny předměty, zejména ozdobné, jeví velikou příbuznosť s nálezy hallstadtskými. Tak na př. knoflíčky u Škvořetic nalezené jsou téhož druhu jako hallstadtské; rovněž i ozdoby z pruhů čárkovaných záležející srovnávají se s podobnými okrasami nálezů hallstadtských. *J. Strnad.*

Jeskyně sv. Prokopa padla, jakož známo, za oběť prosaické zizkuchtivosti lidské. Když pak letos na počátku května pokračováno v lámání kamene v těch místech, kde

dříve byla jeskyně, přišlo se v zadní části jeskyně na četné trhliny ve skále, vyplněné hlinou a krápníky, v kterýchž objeveno bylo množství zbytků kostí diluviálních, zejména medvěda jeskyňového (Ursus spelaeus), hyeny jeskyňové (Hyena spelaea), soba (Tarandus rangifer), zubra, koně a j. Nad jiné zajímavá jest čelisť lidská, jakož i jiné částky lidské kostry slepené vápenitým tufem a uhlím, jedinou to stopou kultury lidské. Část nálezu toho dostala se do kn. Schwarzenberského musea a část do Českého musea.

Příspěvek k mincovnictví pp. z Eggenberka. Kde *Jan Oldřich* své mince dal raziti, obdržev dne 24. února 1625 to právo, není známo. Dal sice z r. 1633 někdejší Rožmberské doly na stříbro v zahradě Krumlovského měšťana Dobiáše Novosedelského, jakož i u cihelny na levé straně ke Chvalšinům jdouc prohlédnouti; ale že by byl v Krumlově mincoval, o tom bych proto pochyboval, že jeho nástupce *Jan Antonín* teprve r. 1641 někdejší starou Rožmberskou šmelcovnu s třemi ohni opravil a novou mincovnu zřídil. O tom, zda snad Jan Oldřich ve Waldsteinu v Štyrsku mincoval, nelze nic určitého říci; vímť jenom, že r. 1636—1637 kníže Jan Antonín Waldšteinské hory a tamní mincovnu od hutního mistra Michala Müllera a Michala Fuchsa dal ohledati a rudy v Štyrském Hradci zkoušeti.

Jana Oldřicha zachovány jsou tyto kolky tolarové velikosti:

Lic: Ioa. Vd. D. G. Pr. E. D. Crum. & Ekhenberg.
Rub: Ferdinandus II. D. G. Romano. Impera. Semp. Augus. E⁰. 16—25 (u koruny).

Lic: Jo. Vdal'. D. G. DV. Cru. Eken. Prin'x.
Rub: Com. Poston. Dūs. In. Ernhausn. Ec 1629.

Pod *Janem Antonínem* jest Michal Müller mincmistrem a Pavel Dräxler šmelcířem. Mincovalo se nejen v Krumlově, nýbrž i ve Waldšteinu; stříbro dávaly hory Ratibořické a Waldšteinské. Mimo to skoupeno množství starého tak zvaného pagamentového stříbra, při čemž mnoho starožitných věcí na zmar přišlo. Kolky nezachovaly se žádné.

Po smrti Jana Antonína († 1649) raženy mince nejen stříbrné, nýbrž i zlaté s poprsím obou nezletilých knížat *Jana Křišťana* a *Jana Seifrida*. Mincmistrem jest Vít Scheiblhoffer, jehož začáteční písmeny se až do roku 1658 na mincích vyskytují. Nová šmelcovna povstala v Smyslově u Tábora. Zachovány jsou kolky tolaru z r. 1652 (oba), 1654 a 1658 vždy avers, 1655 líc $^1/_4$ tolaru a líc dukátu z r. 1652.

Po nabytí zletilosti a rozdělení statků mincoval pouze *Jan Křišťan* v Krumlově, kdežto Jan Seifrid ve Waldšteině mincovnu ladem nechal. Mincmistrem Jana Křišťana byl Filip Häckhl, tudíž sigle P. H. Ježto Häckhl vypočetl, že groše po třech krejc. největší užitek dají, raženy r. 1677 a 1678 pouze tyto. Kolky objednány napřed v Pasově, potom, když nedostatečnými shledány, od císařského rytce Jana Jiřího Mühlera z Vídně. I r. 1679 a 1688 mincováno. Ano r. 1684 zamýšlel kníže Jan Křišťan mincovnictví zvelebiti, vydalť patent ke všem svým úředníkům a poddaným, aby staré stříbro pilně kupovali a odváděli; ale smrť mincmistra Häckhla a nejistota, dle jakých předpisů by se právě mincovati mělo, jakož i zápověď císařská na ražení drobné mince překazily úmysl knížete, a když tento r. 1710 zemřel, odeslala ovdovělá Maria Arnoštka všechny archivalie svému švakrovi *Janu Seifridovi* do Štyrského Hradce. Tím se vysvětluje, že i naše zprávy jsou kusé; snad by se z Herbersteinského archivu bližší detaily dostati mohly. Co upomínka na stoleté panování Eggenbergů v Krumlově chová se štok, kolky, jakož i mince v tamní románské komoře. *Fr. Mareš.*

Kdo dal stavěti kutnohorskou kamennou kašnu? Památná kamenná kašna, jež loňského roku (1887) došla částečného opravení, jest němým pomníkem zašlé slávy Hor Kuten. Stavitel a kamenník její není znám, ale nakladatele stavby této skoro s určitostí lze stanoviti. Není to ovšem Smíšek z Vrchovišť, jak v některých knihách [1]) čteme, nýbrž sama *obec kutnohorská*. Stavba kamenné kašny byla totiž současně prováděna se stavbou nádherné radnice gothické, kterouž požár 1770 zachvátil, plynuly tedy peníze na tyto obě stavby, jež měly Horám ozdobou býti, z jedné pokladnice. Toto své tvrzení dokládáme následujícími místy ze starých knih archivu kutnohorského.

„R. 1480 dali jsou páni šepm. a pp. obecní zapsati a rozkázali Martinovi Kršňákovi haldu tu proti zahradě Jandy erckaféře v dědičné požívání a Martin Kršňák dal za to pánům obecním na obecní útraty 8 zl. uh. zvláště *na opravení kašny veliké na obilném trhu* (L. hered. rub. maj. a 15.). — Když r. 1493 Michal z Vrchovišť dával účet z obecních peněz za léta 1490—1493, byv jich správcem za ten čas čili obecním hospodářem, dovídáme se, že přijal 418 k. 47 gr. a vydal 319 k. 36 gr., zbylo mu tedy 26 k. 11 gr. Z těchto dal, „z rozkazu panského panu Prok. Kroupovi 7 kop, neboť je p. Prokop byl vydal *ze svého na kašnu novou a na rathouz.*“ (L. flav. min. O 10. P 4.) — Za dvě léta *1495* skládal účet z obecných peněz Duchek Pyšnice, a tu udává, že příjmů z rybného trhu má 47 k. 19 gr.

z undrláku 20 k. 8 gr.
loni zůstalo za ním 21 k. 10 gr.

„*Z toho vydáno na kašnu pod chlebnicemi 87 k. 4 gr.*“ (L. flav. maj. a 3.). —

Z toho všeho vysvítá, tuším zřejmě, že podnikli páni stavbu ozdobné kašny stavěvše právě velkolepou gothickou radnici a že stavbu *ukončili r. 1495*. Spočítáme-li sumy na kašnu věnované, tedy jest to 94 kop, 4 gr. a 8 zl. uh. (zl. uh. i radnici platí) —

Nákladná a nádherná stavba svědčí o tom, že starost o hojnost vody pro město byla upřímná. Ještě k r. 1529 čteme (Lib. mem.) při počtu hospodářském, že páni obecní se diví velké sumě, jež byla vydána, „ale že tuší, že na trouby a na kašny jest mnoho vynaloženo“.

Konečně uvádíme, že poslední číslice v letopočtu jest *stará pětka*, a nikoli sedmička. *Josef Šimek.*

---

[1]) Jak chybné jsou často údaje v průvodcích a popisech památek kutnohorských, vidíme z tohoto. V jedné knize čteme: „Kašnu tuto dal r. 1497(?) Smíšek z Vrchovišť na svůj náklad pořiditi za to, že obec kutnohorská povolila, by jemu na ‚Hrádek‘ také ‚crk‘ vody puštěn byl“; kdežto věc se má zcela jinak. Čtemeť v nejstarší knize zápisní kutnohorské k r. 1498, že bývalo často o vodu zle na Horách a „tu páni pojali vodu z gruntů bilanských k troubám druhé studnice, kteréž p. Jan Smíšek z V. v držení toho ty časy byl, s vůlí však téhož p. Smíška jeho dobrou. A za tu dobrou vůli, páni s ob. a staršími *povolení své témuž* p. Smíškovi dali takové, aby sobě *pojal vodu na svůj Hrádek k své potřebě*...“ Tedy dobrodincem tu byl Smíšek a kutnohorští ku díkům zavázani. S ‚crkem‘ na Hrádku nemá však kašna nic činiti.

Zřícenina kostelní v Praze. Na Sádelerově pohledu na Prahu z r. 1606 vidíme kostel P. Marie Sněžné na Novém Městě jako úplnou zříceninu beze střechy, bez klenby a beze zdi průčelní, tak že se do zpustlého vnitra pohlednouti může. V bouřích r. 1434, 1462 a 1521 kostel tento velkolepý zkázu utrpěl takovou, že i živly dále mohly rušiti, čeho snad ruka lidská ušetřila. Teprv za příčinou uvedení Františkánů do zpustlého kláštera započata byla r 1604 obnova kostela, zřízena nová klenba i zeď průčelní. Později byl vystavěn i nynější portál kostelní, kdežto čteme po stranách porouchané sošky P. Marie: Anno Domini 1648. Opravní a doplňující stavby při kostele tom však nebyly všestranné, neb, ač byly loď hlavní, pak kaple přiléhající k straně polední službám božím navráceny, zůstala kaple na severní straně kostela pusta do dnešního dne. Připomínám, že kaple s obou stran kostela považovány byly i za poboční lodi chrámové, což však správné býti se nezdá, any s jedinou hlavní lodí ve spojení nejsou a asi také nebyly, nýbrž za úplně samostatnou stavbu pojímány býti mohou. Kaple severní při kostele P. Marie Sněžné jest nyní zajímavá zřícenina gothická v prostředku města, a jen asi proto méně známa, že jest kryta domy později přistavěnými a že kolem jdoucí, třeba by zrak ke kostelu obrátil, a i skulpturu na lomenici brány vedlejší obdivoval, ji nepozoruje, nejsa k ní zvláště uveden.

Přístup k zřícenině jest nyní pouze domem čís. 757. a částečně i domem čís. 755. (u Pinkasů) na Jungmanově náměstí možný, an vnitřek bývalé kaple nyní tvoří dvorečky domů těchto. Presbyterium kaple najdeme ve dvorečku domu čís. 757. (16. nov.), a jest, ovšem bez klenby, celkem dosti zachovalé. Vidíme zde ještě tré oken gotických, v kterých, ač jsou zazděné, zachovala se i kružba gotická. Zdivo presbyteře přiléhá ke kostelu, který asi byl zároveň stranou polední kaple. Strana protější tvoří nyní zadní zdi přistavěných domů novějších a zachovala se na nich pažba lomených oblouků gothických, z které vycházely klenby křížové a pod kterými nacházela se okna, jejichž stopy rozeznati lze. — Kaple $5\frac{1}{2}$ met. široká prostírala se až k západní zdi průčelní kostela. Vchodem prolomeným v presbyteři dostaneme se do zahrádky, částky to bývalého hřbitova, kde máme příležitost prohlížeti i zevnější stranu zajímavé zříceniny a kde pak zmíněná, skulpturou ozdobená brána na ulici by vedla, kdyby nebyla stále zavřena. Místnost popsaná a nyní domy krytá zasluhuje co malebná zřícenina a starobylá památka v prostředku města pozornosti a návštěvy. Připomínám, že i představená kaple na straně polední kostela původně byla gothická, a že na půdě té patrné zbytky slohu toho pozorovati lze. —

Ku konci budiž podotknuto, že dům č. 757., o kterém výše řeč byla, začátkem tohoto jara k pobofení přišel, by na jeho místě nový vystavěn byl. Na štěstí zůstala při tom zeď půlnoční kaple, která zároveň zadní zeď domu toho tvořila, nedotknuta a vůbec pobořena nebude. Na ten čas jest ovšem přístup k zřícenině usnadněn.

Také budiž o tom zmínka učiněna, že důležitá, avšak velice porouchaná skulptura na bráně vedlejší teprv za dob novějších na místo toto přenesena byla, an před tím, a sice ještě za naší paměti, při starém vchodu v uličce, kterou se jde do ulice Ovocné a na Václavské náměstí, se nacházela, a to asi ještě na místě původním, jak se toho dočteme v Dějep. Prahy od Tomka D. II. str. 227. *M. Lüssner.*

Památný kámen z bývalé brány poříčské. V národním museu nachází se podlouhlý kámen s korunovaným erbem v prostředku, v jehožto štítu vidíme kosočtverec na špici stojící, v němž se na pokos křižují dvě čáry, tvořící v kosočtverci větším čtyry kosočtverce menší. V pravo od erbu toho stojí písmena: W. I. A. G., v levo pak: V. H. Z. D. Kámen ten pochází z bývalé, v novější době rozbourané brány poříčské neb kutnohorské, a byl s některými ornamentálními částkami do musea odevzdán.

Jar. Schaller v obšírném popise hlav. města Prahy jedná na str. 16. dílu I. o branách pražských a sice napřed o bráně poříčské, a uvádí nápis na ní se nacházející takto: nahoře: L. I. R. I. S. A. G. H. B. R., který správně vykládá: Leopoldus I. Romanorum imp. semper Augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex. 1697. — Pod tím: W. A. G. W. H. Z. D. — W. I. A. G. V. H. Z. D. Výklad této částky nápisu Schaller nepodává a také odjinud — pokud vím — známý není. Myslím, že první oddělení toho dolejšího nápisu k ztracení přišlo, druhé oddělení však že jest to samé, co se nyní v museu chová a které se asi má čísti:

Wilhelm Johann Anton Graf
und Herr zu Daun.

Že čtení toto celkem bude správné, vychází z toho, že popsaný znak v prostředku jest erb hrabat z Daunu, a že jmenovaný Vilém Jan za času cís Leopolda byl komandujícím v Praze. Rodina Daunova pochází z Porýnska (Trierska) a již Filip Arnošt z Daunu († 1671) byl se svým bratrem Janem Jakubem povýšen Ferdinandem III. do stavu hraběcího. Syn jeho Karel Bedřich byl r. 1684 podkomořím nad věnnými městy v Čechách; jiný ale téhož syn, Vilém Jan Antonín, stal se polním maršálkem, tajným radou a komandujícím v Praze, dostal inkolat dolnorakouský, český a uherský, jakož i nový diplom hraběcí. Zemřel r. 1706, a kámen výše popsaný slouží památce jeho v Praze. Z osmi jeho dětí byl Wirich Filip Vavřinec cís. komorníkem, generalem a vojevůdcem (* 1668, † 1741) pak otcem proslulého Leopolda Josefa Marie, vysoce slavného polního vůdce a vítěze u Kolína dne 18. června 1757 (* 1705, † 1766). Tento, jakož i otec jeho odpočívají v umrlčí kapli kostela augustinianského ve Vídni, kde mají skvostné pomníky.

M. Lüssner.

Pijácký mor. V nejstarší zápisní knize skutečské na 187. listu pro paměť a výstrahu budoucím poznamenáno řečí drastickou: „Léta Božího 1572. v pátek den Obětování Panny Marie kněz Ondřej, farář v Rané, umřel v domě Vavřince Šmakala (souseda skutečského) přepiv se páleným. Potom v neděli před svatou Kateřinou Šípek též zcepeněl přežrav se páleným.“ *K. V. Adámek.*

Věrný kumpán. V zemských deskách (Misc. č. 92.) jest při roku 1534 zapsána poslední vůle Václava Mělnického příjmím Starého rychtáře, jenž obýval v Starém Městě na Šmerhově a tu za drahný čas s veselými přátely až do své smrti pijel. V dotčené poslední vůli poroučí dům svůj v Mělníce tamějšímu písaři Ananyáši, své kuchařce 50 kop míšensk., posluhovačce 30 kop, na Mělnický špitál „u loukovy brány“ 100 kop, na Pražský špitál u sv. Pavla (v Karlíně) 50 kop „a tovaryšstvu, s kterýmž sem častokrát dobrú vůli míval a pijel — koflík jeden, aby pijíce z něho na mne spomínali“.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Dodatek k Rakvickým denarům (na tab. XXX. a XXXI.)

Břetislav II. č. 1. Svatopluk č. 2, 3. Vladislav I. č. 4. Ota II. č. 5-9. Ota II. a Spitihněv č. 10.

Soběslav I. č. 11-13. Jindřich č. 14, 15. S jmény svatých č. 16, 17.. Neurčité č. 18-28.

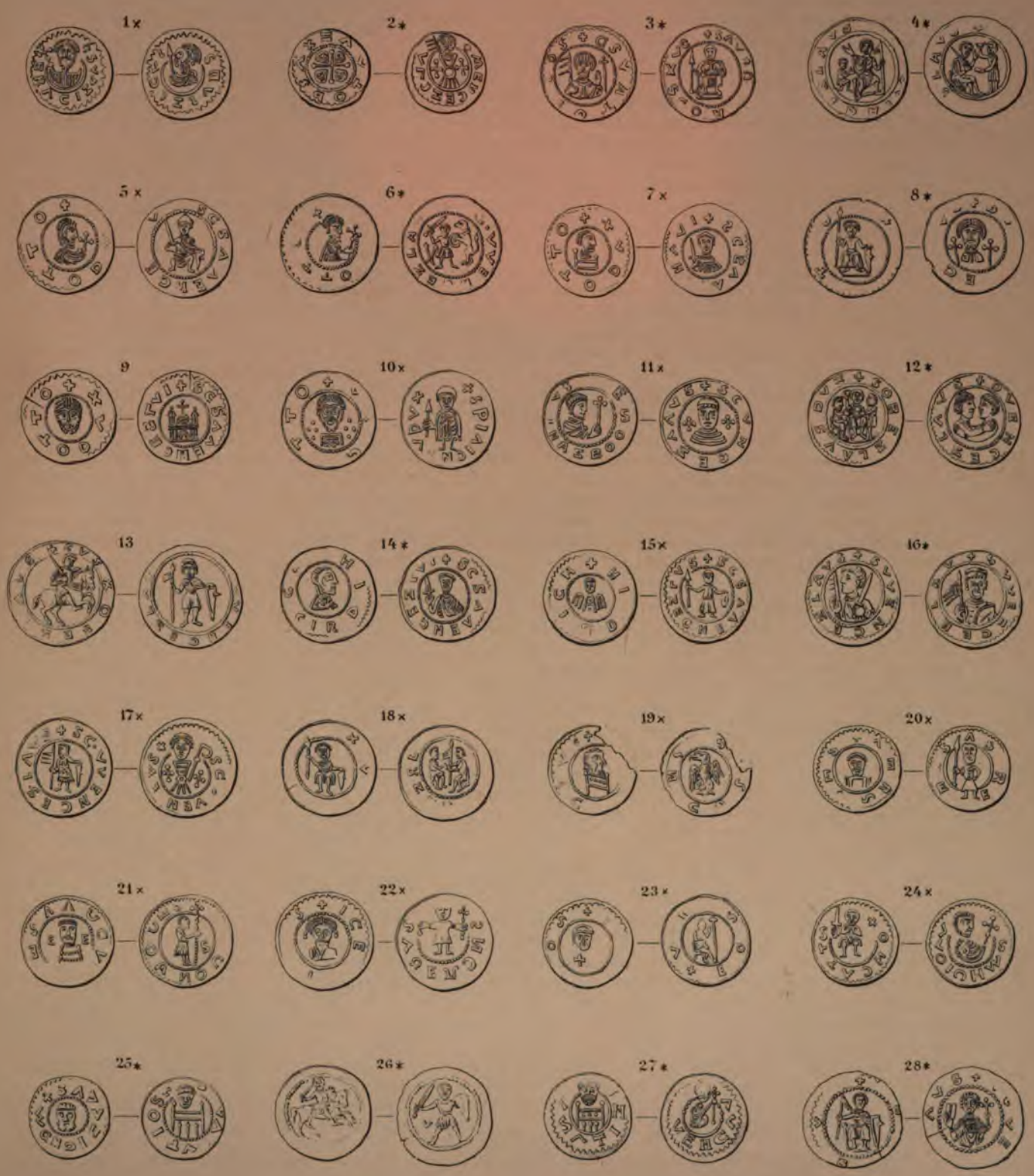

Lit. Ant. Tk.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1888. **Sešit VII. a VIII.**

Mužský
a jeho okolí v ohledu archaeologickém.[1]

Napsal Dr. *J. L. Píč.*

Mohutné pískovce Jizerské, do nichž vody vyryly malebná údolí i podélná i příčná, prorvány jsou na středním Pojizeří čedičem a porfyrem i vytvořily malebné skupiny skalní, známé pod jménem Hrubá a Malá Skála a Mužský. Prvé dvě skupiny zdobeny jsou i pomníky doby historické, tu zříceninou hradu Valdštýna a Trosek a zámkem Hruboskalským, onde Fridštejnem a Malou Skalou a lákají tudíž dvojnásob k návštěvě. Mužský naproti tomu opuštěn a zapomenut jaksi zádumčivě hledí v kraj a obklopený kolmými stěnami skalními spíše zapuzuje cizince, než by jej lákal. Nezdobí arci temena jeho skal velikolepé zříceniny středověké, neboť i z pevného někdy Valečova zbyla jen osamělá věž, ale přece zbyla na jeho temeni nejedna stopa dob dávno minulých, o nichž nezachovalo se žádné písemné památky. Budiž tedy dovoleno odhaliti roušku s těchto památek bezejmenných na temeni šedého Mužského i na jeho úpatí a pověděti o nich, kolik na ten čas pověděti se dá.

Obr. 1. Ženská vrata na Hradech.

Na prvém místě sluší se arci promluviti o malebném průčelí Mužského, k Mnichovu Hradišti a tudíž i k Jizeře obráceného, kdež z předhistorických památek především upomenouti třeba:

Hrada nazývá se jedno z největších a nejpevnějších hradišť v celém království. Ohraničení jeho jest celkem přirozené: na straně zjz. tvoří nepřístupnou baštu stěna mohutných pískovcových skal, které tak malebně vypadají od Mn. Hradiště; na straně ssz. jsou podobně srázné skupiny skalní, na straně jižní dělí hluboké údolí „Hrada“ od „Klamorny“, na straně pak východní zarývá se do hřbetu Mužského příčné údolí, zvané „pod Hrady“, lemované rovněž pískovcovými skalami. Z tohoto údolí jediný byl přístup na Hrada, a sice na straně severní tak zvanými „Ženskými vraty“, kterýžto název lid dává dvěma skalám proti sobě stojícím a částečně i přisekaným, tak že dojem opravdových vrat tvoří (viz obr. 1.), pak dvěma úžlabinami mezi skalami, z nichž jedna asi uprostřed též uměle zatarasena byla, po případě v bránu

[1] Sluší tuto s obzvláštním uznáním podotknouti, že sl. okresní výbor Mnichovohradišťský přispěl 30 zl. ku prozkoumání Mužského, i věnoval 70 zl. na pořízení potřebných vyobrazení ku článku přítomnému; za to redakce zavázala se dodati sl. okr. výboru 250 zvláštních výtisků tohoto článku, který následkem toho vytištěn jest celý.

proměněna býti mohla (záseky po obou stranách ve skále svědčí o opevnění dřevěném), a při jižní straně, kde část valu z kamene a hlíny sdělaného dosud se zachovala. Nad tímto údolím veden po vrcholu skal val z hlíny nasypaný, asi $1^1/_2$° vysoký, ačkoliv samy skály dosti jsou srázné. Na straně severovýchodní vypíná se

Obr. 2. Kamenná dlátka z Hradů.

osamělá skupina tří skal, v níž pověstné „Drábské sedničky" se nalézají, o nichž obšírněji zvlášť promluvíme; na straně jv. pak, kde dnes dosti příkrá cesta vozová vede k usedlosti pana Píče, kdysi bývala příkrá stráň. Délka strany východní, v údolí „pod Hrady" měřená, obnáší 550 kroků, šířka při straně severní od Ženských vrat až k Drábským sedničkám 476, v prostřed 485 kroků, celková pak výměra polí (les při stráni východní a holá skaliska arci nepočítaje), obnáší 50 korců. Na hradišti samém nalezeny několikráte při skalách zvířecí kosti ve větším množství, kteréž patrně za odpadky kuchyňské považovati musíme. Jinak na některých polích vyskytají se drobné střepiny, tu a tam nalezne se nějaké kamenné dlátko 7—10 cm. dlouhé, 3—5 cm. široké, tu celé, tu v zlomcích (viz obr. 2.). Řekl bych, že „Hrada" mají ráz našich slovanských hradišť, navštěvovaných pouze v dobách válečného nebezpečí.

Drábské světničky nazývá lid skalní tvrziště na sz. okraji Hradů. Tři obrovské pískové skály k sobě přikloněné jsou tu úžlabinou odděleny od ostatního hradiště a k nim na západní straně přiléhá ještě skalka menší. (Obr. 3.) V této poslední ve výši několika sáhů jsou vytesány dvě světničky skalní, každá s okénkem a se vchodem, ku kterému snad kdysi vedlo zvláštní schodiště. Do oné pak skupiny skalní vede dnes vchod se strany jižní, kde někdejší ředitel panství p. Fr. Ermer v letech třicátých dal položiti jednoduché schůdky. Po 42 schodech a úžlabinou skalní, tehdy také rozšířenou, aby člověk pohodlně mohl projíti, přijde se do skalního nádvoří, kdež počínají být patrny stopy někdejšího obývání lidského.

Hned při vchodu dnešním na pravo nalézají se stopy světniček, jež číslujeme dle přiloženého plánku (obr. 4.):

Č. 1. Světnička s jedné strany do skály vytesaná, s ostatních stran někdy patrně dřevěná; pozůstavající tato strana světničky jest 2 m. dlouhá, 3 m. vysoká.

Č. 2. Světnička kdysi do skály zcela vysekaná, dnes na polo zbořená, tak že jen část klenby stojí; jest 5·20 m. dlouhá, 3·60 m. široká a 1·80 m. vysoká. Světnička tato částečně jest prokopána: nalezeny střepiny nádob na kruhu hrnčířském shotovených, v tom počtu část džbánečku pomalovaného (obr. 5.) i střepiny popelavé barvy červenými pruhy ozdobené.

Č. 3. Světnička úplně zachovaná, do skály vytesaná, 3·50 m. dlouhá, 3·10 m. široká, 1·90 m. vysoká; dvéře jsou 1·90 m. vysoké a 90 cm. široké.

Č. 4. Do skály vytesaná chodba, někdy snad též světnička 2·70 m. dlouhá, 1·50 m. široká. Dnes z této chodby musí se na pokraji lézti na vrchol skály, kdež

č. 5. podobná chodba mezi dvěma skalními výstupky se nalézá a snad někdy též dřevem kryta byla; jest 4·50 m. dlouhá, 3·10 m. široká, 2·10 vysoká; při kopání nalezeny střepy nádob na kruhu točených.

Č. 6. Světnička z největší části zachovaná, do skály tesaná, 4 m. dlouhá, 1·50 m. široká. 2 m. vysoká; při kopání nalezeny v popeli střepiny. Na samém pokraji skály nalezena rýha (tečkami naznačená), která naplněna byla popelem, kostmi a střepinami; i kousek železa zahnutého se tu vyskytl.

Č. 7. Rourovitě v poměru 50 k 70 cm. vysekaná dutina 3 m. vysoká po obou stranách vyvýšeniny na vrcholu skalním; od jedné k druhé dutině vysekán žlábek a podobně napříč. Ve vysekaných těch dutinách patrně kdysi položena dřeva, a poněvadž zde právě se nalézá nejvyšší bod celé té skupiny skalní s rozkošnou

Obr. 3. Pohled na skálu s Drábskými světničkami.

vyhlídkou k jihu, západu i severu, řekl bych, že tu postavena byla věž pro hlídku.

Č. 8. jest podobná dutina 2·20 m. vysoká; lid oběma říká komíny.

Slezeme-li toutéž cestou dolů, vstoupíme na skálu (C) menší na povrchu rovně osekanou a tu nalezneme

č. 9. opět jen jednu stranu světničky do skály vysekanou, 4 m. dlouhou, 1·50 m. vysokou.

Odtud po 13 schůdkách nověji přistavených vystoupíme ze skalního nádvoří na levo na skálu (B), kdež nalezneme

č. 10. někdy do skály vytesanou, dnes zasypanou světničku 3·60 m. širokou, 2·70 m. dlouhou;

č. 11. chodbu 2·30 m. dlouhou, 1 m. širokou;

č. 12. světničku do skály vytesanou 3·30 m. dlouhou, 3·20 m. širokou, 1·90 m. vysokou.

Č. 13. Sestoupíme-li po schůdkách, vejdeme do chodby ve skále vysekané, 1·50 m. dlouhé, vysoké a široké; odtud vejdeme do

č. 14. světničky dosti zachované 5·50 m. dlouhé a 3·50 m. široké, 2·50 m. vysoké, s dveřmi 1·40 m. vysokými, 1 m. širokými, a odtud do

Obr. 4. Plánek Drábských světniček na vrcholi skály.

č. 15. světničky 3 m. dlouhé, 2·80 m. široké a 2 m. vysoké, též ve skále vytesané. Na dolení té části skály jest ještě

č. 16. světnička nahoru otevřená, 0·90 m. dlouhá a 1 m. široká.

Vrátíme-li se nazpět, vystoupíme po 5 schodech na vrch skály, kdež namane se nám na levo proti nejvyšší hrbolině skalní otesaná skála

č. 17. a podle ní 14 schodů na vrchol. Při kraji pak nalezneme

č. 18. půdorys i jednu stěnu světničky někdy patrně ze dřeva postavené, 3·60 m. dlouhé, 3·20 m. široké, kdež na povrchu v nepatrné vrstvě hlíny a štěrbinách skalních nalezeny střepiny, v tom počtu i s vlnitým ornamentem a část malé podkovky z malého koníka.

Č. 19. vykazuje též jen půdorys ve způsobě žlábku do skály vytesaného, 3 m. dlouhý, 1·50 m. široký.

S této strany možno viděti i otvor studně vycházející s vrcholu skály E, která někdy souvisela se skalou B, tak že se přecházeti mohlo, a teprve za posledních 40 roků tak valně se odklonila. Studně tato při otvoru jest kulatá, dále do skály pak oválná jako studně na Starých Hradech.

Na skálu D možno vystoupiti pouze po vysokém řebříku na skálu C postaveném. Zpředu vrchol skály jest plochý, tam pak, kde skála se zvedá, vede skalní chodba po 9 schodech do světničky

č. 20., kteráž na dvou stranách pouze skalou ohraničena, v ostatních částech někdy byla ze dřeva; jest 3 m. dlouhá, 1·50 m. široká; podotknouti sluší, že na straně šířky, tam kde kdysi přiléhala skála, vytesán jest žlábek pro odtékání vody.

Č. 21. jest světnička též jen s jedné strany skalní stěnou opatřená; jest 5 m. dlouhá, 4 m. široká.

Obr. 5. Části nádob z Drábských světniček.

Č. 22. jest o něco hlouběji položená světnička 2·70 dlouhá, 2 m. široká a, jakož na skále viděti, někdy klenutá; pod sesutým klenutím nalezena vrstva popele, střepiny a železný kroužek; na pokraj skály vysekán byl výklenek, kdež narovnáno bylo v popelišti čedičového kamene.

Č. 23. jest rovněž níželi do skály vtesaná světnička 3 m. dlouhá, 2 m. široká; na západní straně světničky nalezeno ohniště kamenem obložené, popel, střepiny z nádob s ozdobeným (kolem) dnem (obr. č. 5.) a kosti jelení; po straně byla ve skále tesaná lavička.

Č. 24.—25. spolu jaksi souvisely, neboť zde okraj skály se sesul; prvá jest 1·68 m. dlouhá, 1·60 m. široká, druhá 2·70 m. dlouhá, 1·80 m. široká; v této nalezen na povrchu okraj nádoby na kruhu točené, podobný onomu z mohyly v Dobré Vůdě.

Č. 26. jest rovněž světnička hlouběji do skály vytesaná se sesutým povrchem; jest 2·70 m. dlouhá, 1·80 m. široká.

*

[illegible] ve skále mezi světni-
[illegible] ke dveřím 2 m.
[illegible] hloub než
[illegible] 1·2 m. dlouhá, 4·50 m.
[illegible] Na obdélné
[illegible] která
[illegible] v rohu
[illegible] jak dva schůdky vedoucí
[illegible] ne-
[illegible] světnička přes chodbu.
[illegible] vnitřek
[illegible] 1·2 m šířky.
[illegible] ve skále vytesána.
[illegible] jest
[illegible] se
[illegible] světnička
[illegible] jest
[illegible]

podobných světniček dosud obydlených: jsou buď do skály zcela vytesány a opatřeny okénkem a dveřmi, neb dokonce na polo ve skále vytesány, na polo ze dřeva přistavěny (obr. 6.). Zajímavo pak jest, že na návrší, kde nalézá se světnička vyobrazená, nalezeny byly dosud vypláklé střepiny i pobarvené týmž způsobem jako v světničce Drábské č. 2. (obr. 6.), což by svědčilo o tom,

[illegible] Vaněkova na Mušce

[illegible]

Hradiště na Kazovsi [illegible]

nalezen železný nůž, silně rezí pokrytý, s ulomeným řapem v délce 11 cm. (obr. 7.). O něco dále a více ještě na po-

Obr. 7. Železný nůž z hoření vrstvy na Klamorně.

vrchu nalezena podkova z malého koníka, bez předního zubu, v předu 4 cm. široká a neforemně rozpjatá na 11 cm. Dále ke středu, kde byla vrstva půdy sotva 20 cm., nebylo ani popele ani čehož jiného více.

Na to kopáno mezi skalami hned při první světnici. Půda skláněla se tu do úžlabiny, nicméně nalézala se tu mohutná vrstva popele do výše 2 m. a v šíři 4 m. V úžlabině té kopáno 6 dní v samém popelu až na skálu i nalezeno ohromné množství střepů, především oněch silných, s červeným povrchem, z nádob velkých, s okrasou na vypouklém proužku jednoduše ďubkovanou, střepy větších i menších nádob tu hladkých, tu jednoduše trojúhelníky neb tečkami vtlačenými ornamentovaných, jakož vidno na obr. 8. Vedle střepů zastoupeno bylo množství kostí z domácích zvířat, zvěře, v tom počtu zub medvědí, kančí tesáky, pak provrtaný psí špičák. Z nástrojů 6 kamenných dlátek z hadce, živce, křemene a břidlice, z nichž 2 zlomená, ostatní 6, 8, 11 cm. dlouhá, v ostří 3·5, 4, 4·5 cm. široká, pak jedno dlátko z křemenitého jemného pískovce v délce 13·5 cm., v ostří 2·5 cm. a v tloušťce 1·6 cm. a část provrtaného dlátka. Dále nalezen prohnutý nožík z břidlice v délce 10·5 cm., se silným zakulaceným hřbetem, pak nožík rovněž z břidlice, plochý, hladký, ostrý, 11 cm. dlouhý, a k spracování připravený zahnutý nůž z břidlice v délce 15 cm a v šířce 4 cm. Dále nalezen pískovcový hranolek 6 cm. dlouhý do čtyrhranu přibroušený, tak že každá strana měří 1·5 cm. (obr. 9.).

Z pazourku nalezeny 3 nožíky 6 a 5 cm. dlouhé, 1·5 a 2 cm. široké, tříhranné, jeden podobný nespracovaný, 2 zlomky jiných, škrabátko 5·5 cm. v břitu měřící a kousky i zlomky pazourkové (obr. 10.). Z kosti nalezla se 2 dlátka z holení kosti jelení 8·5 cm. dlouhá, 1 cm. v břitu široká, pak šídlo 10 cm. dlouhé a polovice tesáku kančího při jedné straně přibroušená (obr. 11.). Konečně nalezeno kus přeslenu z pálené hlíny v podobě kolečka 3 cm. v poloměru, 2 cm. tloušťky. Ze železa nalezena tu v hloubi 1 m. část železné spony valně rezí pokrytá, s hlavicí zubovitou a štítkem v podobě dvou valně zploštělých koulí k sobě přiléhajících; ke sponě té zdá se že patřila jakožto jehlice část železa rovněž valně rzí pokrytá v podobě hřebíku; patrně patří ony k vrstvě hořejší na svahu sesunuté.

Obr. 8. Ornamenty nádob z dolní vrstvy na Klamorně.

Konečně zbývá podotknouti, že svrchu zmíněné čtyry světničky polozasypané dosud kopány nebyly. Nalézají se ve skalách na západní straně hradiště, a sice jedna k straně severní 3·70 m. dlouhá, 1·60 m. široká a 2·10 m. vysoká, polosesutá; druhá k straně severozápadní 6 m. dlouhá, 3·50 m. široká, k straně jihozápadní pak jsou dvě světničky, z nichž jedna 6 m. dlouhá, 3 m. široká, druhá 3·20 m. dlouhá, 2 m. široká, 2·30 vysoká.

Z tohoto ohledání hradiště na Klamorně možno s velikou určitostí souditi, že zastoupeny jsou tu doby dvě, starší a mocnější, representovaná hrubou keramikou a převládajícími nástroji kostěnými, kamennými a pazourkovými, a druhá, která zastoupena jest nádobami na

kruhu točenými, v jednom případě s vlnitým ornamentem (obr. 12.), vedle toho pak již i železo. Náhled tento tím více má podstaty, jelikož při kopání stopována vrstva popele až do úzké úžlabiny skalní v původní výši dvou metrů; nad tímto popelem byla vrstva hlíny, uprostřed které před několika roky vykopáno množství kostí zvířecích, patrně odpadků kuchyňských, pocházejících rozhodně z doby pozdější než dolení vrstva popele. Že nalezla se spona železná tak hluboko, dalo by se vysvětliti svahem. Hliněný val pak na pokraji hradiště sluší přičísti této době pozdější.

Obr. 9. Kamenná dlátka a nože z dolení vrstvy na Klamorně.

Staré Hrady. Opustíme-li „Hrada" při Ženských vratech a ubíráme-li se podél severních skalních stěn Mužského, přijdeme asi po čtvrt hodině do lesa zvaného *„na Chodově"*. Po nějaké osadě Chodovské není tu arci ani stopy, a rovněž jen malý kus pole, dnes k vesnici Mužskému patřící, nese totéž jméno. Za to vybíhá právě na Chodově táhlý skalní ostroh k straně severní, který končí mohutnou skupinou skalní dvakráte mezerou mezi skalami přerušenou. Na prvou z oněch dvou skupin skalních na konci ostrohu jest přístup dosti snadný; dojde-li se však na konec skály, proti samým Hradům, spadá skála tak kolmo, že možno jen sešplhati se po borovici podle skály rostoucí neb dostati se po řebříku. Z přirozeného toho příkopu lze již snadněji vylézti na vlastní „Staré Hrady", které sestávají z několika obrovských pískovcových skalisk, jež k severozápadní straně o něco jsou vyšší, k jihovýchodní pak dnes dosti se kloní, tak že až na pokraj samého srázu skalního odvážiti se neradno; možná však, že dobou zeminy se skály byly spláknuty a podoba povrchu skalního tudíž změněna. Na strmých těch skalách valů zvláštních arci zapotřebí nebylo. Patrno též, že Staré Hrady asi nikdy veliký počet lidí neukrývaly, ale že spíše byly stražištěm při severní hranici země.

Obr. 10. Pazourkové škrabátko a nožíky z dolní vrstvy na Klamorně.

Ze starožitností na Starých Hradech uvésti lze ne mnoho: na jihozápadní straně hradiště nalézá se mezi prvou a druhou skalou malá úžlabina; nad touto úžlabinou, na svahu druhé čili prostřední skály nalézají se zbytky „světničky" na polo do skály vysekané, a sice k z. 4 m., k s. 3·80 m. dlouhé. Obě tyto stěny světničky jsou do skály sekány patrně nástrojem naší špici podobným, a sice do hloubky 1·60 a 1·80 m.; obě druhé strany jakož i střecha patrně sdělány byly ze dřeva. Při odklízení hlíny, kterou světnička zanesena byla, nalezena na skalní půdě pouze vrstva popele, jiné stopy po někdejším pobytu strážných vojínů ani tu, ani kolem se nezachovalo. Na vrcholu pak této prostřední skály sdělán malý vrcholek na 2 m. vysoký a na 4 m. v průměru, a sice z hlíny, která jeví patrné stopy ohně. Bylo to vlastní stražiště, s kterého je rozkošná vyhlídka do krajiny k západu i severu; dnes roste tu malý doubek. Na jihovýchodním svahu této skály vytesána pak do skály „hradská studně" při kulatém otvoru zavalená dnes balvanem a přístupná pouze při dně, kde kus skály se odtrhlo, tak že

Obr. 11. Kostěná dlátka, šídlo, škrabátko z rozštěpeného kančího zubu, provrtaný psí špičák z dolení vrstvy na Klamorně.

Obr. 12. Keramika z hoření vrstvy na Klamorně.

se do studně vniknouti může. Studně tato nejméně 15 m. hluboká jest pouze při hořením otvoru kulatá, dále pak ovalná v poměru 2·30 k 1·50 m.

Podle tohoto ohledání sluší Staré Hrady jakožto opevnění čili stražiště klásti do doby pozdní podobně jako „Drábské sedničky". Jméno místní „na Chodové" jest pak příliš svůdné, než aby neuvedlo nám mimoděk na mysl stražiště „Chodů" dnes zapomenuté, zejména když i v severněji položeném městečku Hodkovicích památka po osadě Chodské do XIV. věku se udržela. (Pam. arch. X. 259.)

Sklep na Chodové nazývá se jeskyně skalní, která nalézá se na svahu skalní stráně v místech, kde ostroh skalnatý k Starým Hradům od Mužského vybíhá. Přístup k jeskyni znesnadněn jest mohutným skaliskem. V úžlabině těžce přístupné nalézá se do skály (směrem do ostrohu) vchod do jeskyně $1\frac{1}{2}$ m. dnes vysoký, pískem arci zanesený. Sestoupíme-li po písčitém vchodu do vnitř skály, nalézáme se v první jeskyni okrouhlé, jež má 6 m. v průměru a $2\frac{1}{2}$ m. výšky uprostřed; celá jeskyně jest velmi začazena. Z jeskyně této projde se otvorem pro navalené tu balvany dosti obtížným a rovněž asi $1\frac{1}{2}$ m. vysokým do jeskyně druhé, která má 27 m. v průměru a jest uprostřed na 2 m. vysoká; i tato jeskyně jest velmi začazena.

Obr. 13. Nádobka ze sklepa na Chodové.

V zadní jeskyni byla půda popelem pokryta, pouze při vchodu byla holá skála na povrchu. Kopání v jeskyni bylo dosti obtížné, jednak že na pokrajích strop se příliš skláněl, jednak že kopati se musilo při loučích. Shledáno, že popel leží na původním písku zvýší 20 až 25 cm., někde i na 40 cm. Téměř uprostřed nalezena rozbitá nádobka tmavě lesklá, pálená, která se pak téměř celá sestaviti dala (obr. 13.). Podobá se nádobkám zejména v hrobech u Veselí hojně se vyskytajícím (jedna podobná nalezena i v hrobech Sovenických), s úzkým dýnkem (4 cm.), baňatostí do čtyr hran vybíhající (31·5 cm.) a na rozích 4 ryhami obloukovitými, mezi oblouky pak 3 kolmými ryhami zdobenou, a užším (7 cm. v pr.) otvorem a 2 malými úšky. Mimo to nalezeny některé kosti, zejména žebra jelení, i kůstky menších zvířat. V první jeskyni byl na povrchu písek na 5 cm., pod ním pak vrstva popele na $\frac{1}{2}$ m. a pod tou opět písek. Jeskyně první prokopána od zadní strany počínaje asi do polovice a nalezeny pouze střepy, v tom počtu ucha větších nádob, rovněž tmavě lesklá, pak žebra jelení, v počtu pak kostí menších zvířat zejména kostra hlavy zaječí. Před jeskyní nahromaděno bylo tolik naplaveného písku, že neprobrali jsme se na původní půdu, zejména když nám nedostávalo se času.

Podle nalezené tu nádobky můžeme určitě říci, že jeskyně obydlena byla patrně jen v dobách válečných — jinak by se byly zachovaly věci v domácnosti potřebné, a sice v poslední době spalování mrtvých čili současně s těmi, kdož pohřbeni jsou v Sovenicích.

Sednička na „Kobylí hlavě" jest za Starými Hrady na východ do skály v podobě dvojího obdélníku tesaná; v zadní části jeskyně nalézá se kamenný sloup. V přední části jeskyně nalezeny byly v hloubi $\frac{1}{2}$ m. dvě ohniště obložená kamením a četné střepy nádob pozdějších na kruhu hrnčířském točených, s kolečkem vytlačeným na dně; rovněž nalezeny i střepiny slabě žluté zdobené červenými rovnoběžnými pruhy, podobně jako v Drábských sedničkách (č. 6.). Podobně i v zadní části nalezen popel a střepiny. Zlomky železa nalezeny v přední části více na povrchu.

Kurovodické naleziště soustavně dosud prozkoumáno nebylo; co dosud pověděti lze, dopadá asi takto: Při dvoře Kurovodickém na severozápadním svahu Mužského nalézá se malé tvrziště 26 kroků v průměru, obehnané příkopem, místy, kde terrain je vyšší, až 2° hlubokým a naplněným vodou. Na tvrzišti tom nalezeny cihly, spálené obilí a některé věci železné dle pověsti z jakési spálené stodoly sem zavezené. Asi 50 kroků odtud v zahrádce i dále na poli nalézají se střepiny tu hladké, tu s ornamentem tečkovaným; nedá se však stanoviti nic dále, neboť když za příčinou odvodňování veden byl příkop dosti dlouhý podle blízkého pole, nalézány jsou tytéž střepiny, ale na určité vyznačené jámy se nepřišlo.

Obr. 14. Skupina nádob z hrobů žárových u Sovenic. Pam. XIV. str. 162. Hrob č. 1.

Obr. 15. Nádoby z hrobů Sovenických. Pam. XIV. 162. Hrob č. 2.

Jámy popelovité ve Svijanech. Asi sto kroků od místa, kde r. 1854 v hromadném nálezu odkryty byly i pověstné a záhadné labutky Svijanské, prostírá se zámecká školka, v kteréž nápadná jsou černá místa s hojnými střepinami. Jednu z takových jam jsem dal vykopati: byla 2 m. dlouhá, 1·75 m. široká a přes 2 m. hluboká. V tmavé, patrně popelem míšené hlíně nalezeny četné střepy, i ony silné, na povrchu červené s dubkovaným ornamentem (č. 8.), i tenké, většinou černé a hladké, pak kosti zvířecí, spálená hlína, na dně pak uhlí. Kopalo se ještě na jiných místech, kde stromky nasázeny

nebyly, ale tu, pod trávníkem, neuloženo na jámu a zjištěno, že mimo ony jámy popelovité se střepy a p. nenalézají.

Žárové hroby u Sovenic v okr. Mnichovo-Hradištském odkryty byly práce dvěma roky u Sovenic nad Jizerním svahem na poli statkáře p. Janečka. Jak již při [illegible] zprávě o hrobech těchto pověděno (P. XIV. 182.) nalézají se tu i žároviště i pohřby, tu volně v zemi položené, tu kamenem obložené, některé na 1 m. hluboko v zemi ukryté, některé blíže ornice se nalézající, některé i v samé ornici, během času arci rozorané. V hrobech nalézá se 1–3 nádob (obr. 14), jednou nalezeno dokonce i nádob 17 s dvěma lebkami a lidskými kostmi; nádoby stojí buď rovně, buď jsou šikmo položené neb i obrácené; někdy nalézáme se nádobka v nádobě. V největší nádobě, střepinami neb rozbitou poklicí přikryté, vlastně tu popelnici, nalézá se obyčejně popel smíchaný i s nedopálenými kůstkami [illegible]

Obr. 16. Z pohřebiště Sovenického šípy: nahoře pazourkové, dva pazourkové, mezi nimi hranolovitě obroušený, uprostřed šíp bronzový.

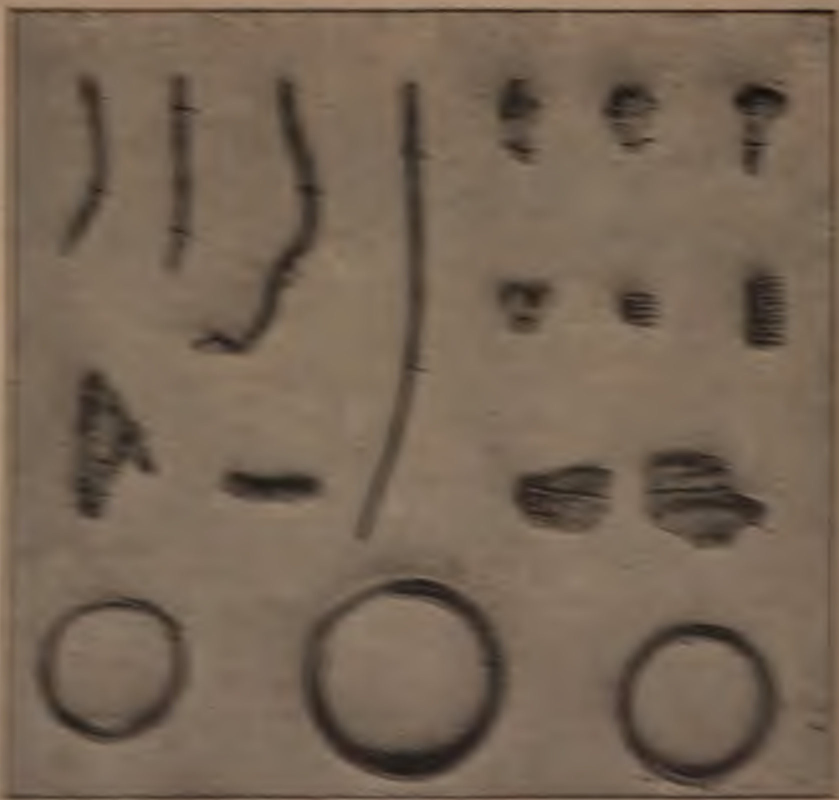

Obr. 17. Bronzy z pohřebiště Sovenického: [illegible]

nu, šíp hranolovitě obroušený (ob. 16.) 2·2 cm. dlouhý, úlomky pazourku, oblázkové kameny a pod.; střepiny rozbitých nádob, snad z tryzny pocházející, naházeny obyčejně s hlínou na hrob. Stopy po nasypaných mohylkách není žádné.

Letos počátkem srpna pokračoval p. Janeček ve vybírání kamene z pole i přišel na zajímavý hrob: v hloubce 1 m. nalezl pohřeb přikrytý a obložený kamenem, na samé skále spočívající. Ve vrstvě popela kolem popelnice nalezl rozlámanou jehlici v délce 9·4 cm., bronzový korálek [illegible] mm. síly, 1·7 cm. dlouhý (obr. 17.), část náramku 1·5 širokého, 3·5 cm. dlouhého, čarami nejprve kolmými, pak šikmo položenými zdobeného (obr. 18.) a část, [illegible] přesky. Nádob v hrobě tom bylo pět (obr. 20.): veliká popelnice baňatá, 25 cm. vysoká, při otvoru 100 cm., v největším objemu 194 cm., při dně 40 cm. měřící. [illegible]

ve velké popelnici: části dvou bronzových náramků kulatých, 0·6 cm. silných, místy hladkých, většinou jemně rýhovaných, 2 spiralky z bronzového drátu, první z 11 závitků sestávající 1·4 cm. dlouhá, druhá ze čtyř závitků, 0·6 cm. dlouhá (obr. 17.), podobná oné z žárových hrobů u Dražkovic (Sbírky mus. č. 1661), jež tu provlečena bronzovým drátem v kruh svinutým, tak že sloužiti mohla za náušnici; pak části bronzového nožíku s ulomeným řapem 1·9 cm. širokého a 2 a 1·8 cm. dlouhého.

V jiném hrobě byla osamělá popelnice zcela podobná oné z předešlého hrobu, v ní pak vedle popelu a kostí nedopálených nalezena jehlice bronzová (č. 19.) s hlavičkou kulovatou 1·2 cm. v pr., 13·2 cm. dlouhou, s ryhami v hoření části.

Smluviv se s p. Janečkem, kopal jsem na pohřebišti tom po dva dny. Prvé dopoledne nalezeny pohřby dva:

1. prvý v hloubce téměř 1 m. ovalně obložený kamením v poměru 1·13 m. k 0·90 m.; při rozebrání kamenného obkladu nenalezeno však nic; popel s některými střepinami ležel podle v pouhé zemi v šíři 1 m.

2. Druhý pohřeb byl něco opodál, na samém téměř pokraji stráně; byla to jednoduchá nádoba červeně na povrchu a uvnitř natřená, jež se při dotknutí drobila. Zdálo se nám, že alespoň spodní část nádoby ze země vyzvednem, ale i ta se rozlomila v rukou, za to však vyvalily se: bronzová jehlice bez hlavičky v délce 9 cm., pak tři do sebe vložené kotouče bronzové o dvou závitech (náramek a náušnice?), jejichž konce jsou ostře zahroceny, 4, 3, 2·7 cm. široké (obr. 16.). Podle této popelnice ležel střípek ornamentovaný podobně jako ornamentované nádobky z hrobu na prvém místě popsaného. Odpoledne téhož dne nalezeno pohřbů několik:

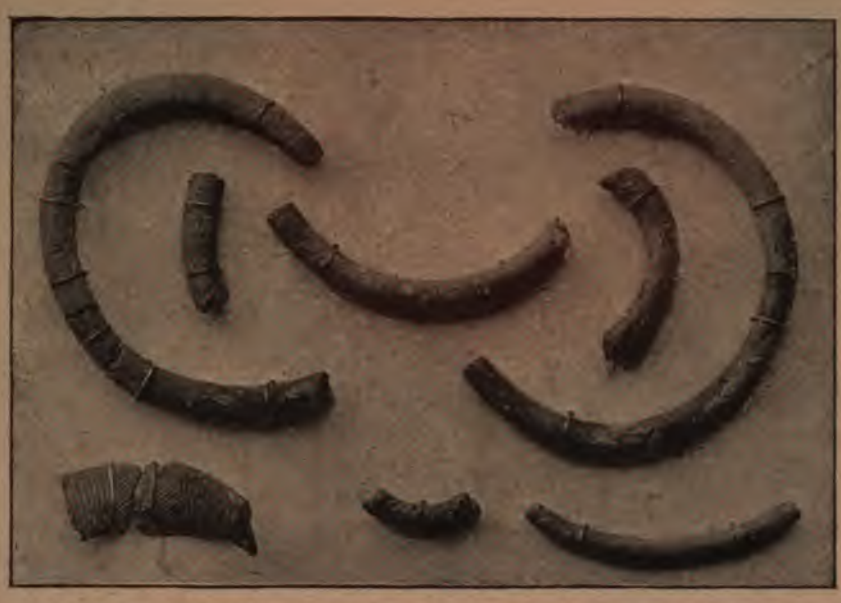

Obr. 18. Z pohřebiště Sovenického zlomky bronzových náramků kulatých, zevně místy rýhovaných i širšího rýhovaného.

Obr. 19. Z pohřebiště Sovenického bronzová jehlice.

3. Především pohřeb, v němž nalézalo se nádob pět, z nichž největší spočívala na kamenu; byla to nádoba 18 cm. vysoká, 48 v hořením objemu, v největší baňatosti 50 cm., ve dně 29·5 cm. obsahující. Druhá nádoba bylo osudí s hora dolů rýhované, rovněž 17 cm. vysoké při hořejším okraji 30 cm., v baňatosti 49 cm., při dně 22 cm. Pak nalezen větší šálek s úškem, v hoř. prům. 19·5 cm., při dně 6 cm. v průměru a dva malé kořlíčky, z nichž jeden s visutým úškem (obr. 21.).

4. V hrobě následujícím nalezeno velké osudí, v baňatosti své šikmo rýhované, 22 cm. vysoké, 10 cm. v průměru při hořením otvoru, 74 cm. v největší baňatosti, přikryté polorozbitou nádobou (obr. 22.); vedle ležel rozbitý okřín.

5. Hned vedle nalezena nádoba hrubá, na povrchu červená, s hořením okrajem olámaným, podoby téměř mísovité, 18 cm. vysoká, 130 cm. v baňatosti, 42 cm. při dně v objemu.

6. Na téže straně nalezen ještě hrnek hrubé práce červeně natřený; 16 cm. vysoký, při okraji 16 cm. v průměru, při dně $8\frac{1}{2}$ cm. v objemu; 45 cm. v baňatosti, byl přikrytý misou na stranu svezlou a v polovici rozlomenou (obr. 23.).

7. V místech, kde dopolední hroby objeveny, nalezen opět pohřeb kamenem obložený, v něm pak pouze popel a střepiny.

8. O něco dále nalezeno o samotě osudí 17 cm. vysoké, v hoř. objemu 30 cm., 57 cm. v baňatosti, 7 cm. v průměru při dně (obr. 24.), obsahující hlínu s popelem.

9. V téže poloze na druhý den nalezena polovice náramku v pouhé hlíně a nedaleko odtud přišlo se na pohřeb, v kterémž nalezena rozrušená popelnice v hloubce téměř 1 m.; podobný rozrušený hrob nalezen opodál ještě jeden.

10. Popelnice v podobě obyčejného hrnce, červená na povrchu, nalezena obrácená; byla 19 cm. vysoká, 59 cm. v baňatosti, při dně 10 cm. v průměru.

11. K večeru po dlouhém marném kopání nalezen v hloubce 1 m. malými kameny obložený hrob (obr. 25.), v němž baňatá popelnice 19 cm. vysoká, při otvoru 81 cm., v baňatosti 93 cm. a při dně 36 cm. obnášející. Podle ní stál hrneček s dvěma úšky při hořením okraji, 17 cm. vysoký, při okraji 35 cm., v baňatosti 43 cm., při dně 29 cm. v objemu. Vedle bylo osudí slabě rýhované v baňatosti, polorozrušené, a konečně malý okřínek.

Hroby sovenické podobají se i podle složení svého

Obr. 23. Skupina nádob z hrobů Sovenických, hrob č. 2.

Obr. 24. Nádoba z hrobů Sovenických, hrob č. 8

Obr. 25. Nádoba přikrytá z hrobů Sovenických, hrob č. 4.

Obr. 26. Skupina nádob hrobů Sovenických, hrob č. 11.

v museejních sídrkách na 60 nádob se nalézá, zároveň hrobům u Libochovan (Pam. arch. XI. 621.) a nalézají se i na Moravě, ve Slezsku, v Lužici, v Čechu, v Branibořech, Pomořanech, Meklenburku, tedy v zemích, kde západní Slované sídleli. Co do času pocházejí z poslední doby spalování mrtvol, o čemž nejlepší svědectví podává zmíněné pohřebiště u Dražkovic, kdež vedle žáro-

u nás bylo i v první době křesťanské téměř obecně obyčejema zakázáno posledně knížetem Břetislavem r. 1039, a v hrobech s náušnicemi s svitým zakončením (tyto nalezeny pouze v Boru u Libějic v mohyle se spáleným tělem) nalezen byl y denary Vratislava II. pokud ještě vévodou byl, tedy z let 1061—1086 (a sice u Hořovic, u Otmik a u Sušice), mohli bychom říci, že hroby tyto

pocházejí ne-li z XI., tedy alespoň z rozhraní XI. věku a rozumí se, z doby již křesťanské.

Z okolnosti té, že uprostřed hrobů tuto vykopaných dle určitého udání p. Janečka i p. faráře Káry nalézalo se žároviště přes 1" v průměru, s množstvím popelu, dalo by se souditi, že mrtvoly spalovány na společném žároviští a pak kolem žároviště ukládány do země tu jednodušeji, tu s větší pečlivostí. Bronzové milodary, nalezené v hrobech, patrně byly dávány většinou do popelnic teprve po spálení, neboť jeví zřídka stopy žáru. Železné věci, zejména zbraně železné, v hrobech těch dosud nenalezeny; jelikož pak četná hradiště tohoto okolí svědčí, že tu sídlel národ bojovný, a slovanský pohřební obyčej vyžadoval, aby muž nejen v pěkném rouchu, ale i se svými zbraněmi do ráje odešel, mohli bychom souditi, že železné zbraně dávány mrtvým na hranici a žárem že zničeny byly; některé škváry železité nalezené na pohřebišti Sovenickém by alespoň tomu nasvědčovaly.

Zbývá ještě podotknouti, že několik set kroků odtud, ve vesnici, a zejména v zahradě p. Janečka, nalezeno bylo při kopání ohniště z kamene zdělané, s popelem kolkolem, a se střepinami z nádob pozdních, na kruhu točených, podobných pozdější vrstvě na Klamorně, jako na obr. 12. Nějaká jáma se tu zjistiti nedala, a jest tedy sídliště na místě dnešních Sovenic i co do stavby — patrně tu byly dřevěné budovy s kamenným ohništěm — i co do keramiky čili nádob zcela rozdílné od jam Svijanských a právě podle nádob rozhodně mladší, snad i z doby oněch hrobů Sovenických, v kterémžto případě by vysvítalo, že v domácnosti užívaly se již nádoby na kruhu točené, do hrobů pak že dávaly se ještě nádoby v ruce hnětené. Zajímavo jest též, že na pohřebišti Sovenickém vedle pozdních bronzů nalezeny nástroje a úlomky i pazourkové i kamenné, což ovšem svědčí o jejich pozdním ještě užívání.

Mohyla v Dobré Vůdě patří zajisté k největším v celém království, neboť měří v dolením obvodu 127 kroků, a jest se strany východní na 10 m., se strany západní na 5 m. vysoká. Dle sdělení domácích lidí byla mohyla

Obr. 26. Keramika z mohyly u Dobré Vůdy.

při vrcholu na 1 m. již snesena, aby povrch použit býti mohl na pole. Dvakráte bylo v mohyle též kopáno a podle vypravování nalezeny dva pohřby, při kterýchž nalezeny: velké kameny, popelnice (baňka), pak jakýsi šíp a spálené zrní; patrně že byly i jiné věci — snad odtud pochází i kroužek z bronzového drátu s sovitým zakončením ve sbírkách školních v Mn. Hradišti a od Dobré Vůdy pocházející — které ač byly museu věnovány, přece cíle svého nedošly. Abych se přesvědčil, jakého druhu pohřby se tu nacházely, dal jsem kopati na místě dosud neprokopaném i přišlo se skutečně v hloubi 20 cm. (tedy 120 cm. pod někdejším povrchem) za nedlouho na vrstvu popele více než na metr se prostírající, ve kteréž nalezena patrně část puklice s knoflíkem, na povrchu červená (obr. 26.), pak železný šíp s tulejkou, čtyřhranný, v šíři 12 mm. v délce 7 cm. (obr. 27.), pak železný hrot plochy, buď z většího šípu neb lehkého kopí k házení určeného, z délí 11 cm., v šíři 2 cm. (obr. 27.) pak železné hřebíky, střepiny barevné (č. 26.), okraj

Obr. 27. Šíp a hrot kopí z mohyly u Dobré Vůdy.

hnědé nádoby na kruhu točené (číslo 26.), pak kosti zvířecí. Konečně uhozeno na jádro kamenné podoby oválné v poměru 1 m. k 1·20 m., a složené z balvanů opukových a čedičových. Když jádro to rozebráno, nalezena pouze vrstva jílu a jiného nic. Patrně že tu popel ze spálené mrtvoly a milodary nasypány prostě na zem a podle že narovnán kamenný obklad, jako se vyskytlo i v mohylách Plavských i v žárových hrobech Sovenických. Můžeme pak podle tohoto uložení pohřbu i podle milodarů souditi, že tento třetí pohřeb, po případě celá mohyla, patří do poslední doby spalování mrtvol v Čechách, tedy po případě již do doby křesťanské.

Pohřebiště v Solči nalézá se uprostřed návsi, mezi školou a kostelíkem. Tu totiž během času rozkopán vysoký břeh a hlína odvážena na pole. Při té příležitosti přicházelo se na hrnce s popelem, z nichž však nic nezachováno; kdysi prý nalezena i jakási ozdoba stříbrná, kterou nálezce prodal židovi; nyní prý, jak mi vykládal starosta, již nepřichází se na nic. Na jižní pak straně, kde břeh onen kloní se k návsi, nalezeno dle téhož svědectví několik koster; v těch místech vyhrabali jsme také náhodou část lebky lidské, pod níž šeredná ropucha udělala si bydliště. Patrně že v těchto místech zastoupena poslední doba spalování a první doba pohřbívání mrtvol, tedy již doba křesťanská.

Při hoření hospodě v Solči říká se „v šancích". Jest to tvrziště 72 kroků v objemu obnášející, s hlubokým, do země vyhloubeným příkopem, dole 4 kroky širokým. Nalezena tu před několika lety ostruha s kolečkem, klíč a krátké čtyřhranné šípy, věci patrně již středověku náležející.

Val na Klášteře zachoval se dosud v zahradě při hostinci p. Roubička. Před časy sahal val ten od stráně k Jizeře obrácené tam, kde dva domky nad silnicí vystavěny jsou, až ke stráni nad potokem klášterským. Stavbou oněch domků, pak stavbou stodoly při usedlosti

*

p. Roubíčka před časem val ten snesen z části, tak že zbyly z něho pouze 3 kusy, a sice: ve velké zahradě v délce 54 kroků, v zahrádce menší v délce 24 kroků a při západní straně nad strání v délce 25 kroků. Val ten jest z vnitřní strany na 2°, ze zevnějšku na 3° vysoký a na vrcholu na 3 kroky široký. Když val ten v pohnutinách obepínal ostroh klášterský, i byl zajisté zevnějším valem, který chránil předhradí; vnitřní val býval asi v těch místech, kde dnes stojí zeď oddělující zámek čili pivovar od dědiny; v zahradě mezi starým hřbitovem a zámkem mohla by se alespoň hledati stopa starého hradního příkopu.

Poráň nazývá se ostroh nad romantickým údolím, zvaným Plakánek, táhnoucím se od Kosti k Šoboice. Na konci tohoto ostrohu zachovaly se dle sdělení p. Dra. J. Šolce valy, kteréž právě konec ostrohu, na třech stranách pro srázné skály nepřístupný, mění v hradiště. Dle zaslaného od pana Fierlingra plánku jest příkop od stráně k stráni na 80° dlouhý; pozemek uvnitř hradiště nazývá se „na šancích", kterýžto název jasně svědčí, že mimo příkop býval tu i val. Na hradišti tom nalézány před lety nádoby.

U Malé Lhoty asi 1½ hod. jižněji nalézá se dle téhož pramene rovněž hradiště. Dle výkresu zaslaného mi rovněž p. Fierlingrem, hradiště to, „na Starých Hradech" zvané, nalézá se na ostrohu v skupinu skalní vybíhající a jest dvakráte vyváženým příkopem 6—7 kroků širokým ohraničeno, tak že vnitřní opevnění skal počínaje až k prvému příkopu po délce ostrohu 65 kroků, druhé od prvého příkopu k druhému 60 kroků se prostíralo.

U Hejkovic, na jižním svahu výšiny Chlumské, nalézá se dle sdělení p. nadlesního Švarce hned za dvorem panským rovněž hradiště, na kterémž nalezeno kamenné dlátko.

Na Valech nazývá se nepatrné vyvýšení v poli poblíž silnice (od Libáně) k Markvarticům vedoucí. Vyvýšení to je v podobě obdélníka 200 kroků dlouhého a 120 kroků širokého vroubeno nízkým valem, kterýž zevně ½—2° měří, vnitř pouze na západní straně patrný jest; na ostatních stranách rozorán na pole, při čemž prý větší kameny z valu vybírány. Nalezené na valech bronzy (Pam. arch. XI. 822.) poukazovaly by arci na staré hradiště, kdežto poloha a podoba svědčila by o původu novějším.

Hrádek u Oudrnic. Asi půl hodiny na východ od Libáně vypíná se nad dědinou Oudrnicemi malé návrší, na jehož úbočí vyskytá se malé opevnění, téměř kruhovité (vlastně v podobě nepravidelného pětihranu), celkem 320 kroků v objemu, dnes bez vnitřního valu. Od opevnění toho spadá příkop na 3° a více. Příkop ten jest dole 5 kroků široký, i vypíná se z něho na všech stranách hřeb opatřený valem, většinou nízkým, na třech místech vypínajícím se nad samo vnitřní opevnění. Jest to jeden z těch nepatrných hrádků, jež sloužívaly snad pouze jednotlivým dědinám za útočiště ve válce a které tak často vyskytují se zejména v Horní Lužici, a rovněž i na Rusi, zejména v Kijevské gubernii pozorovány byly, ač není-li to také již středověké tvrziště.

Hrádek u Nadslavi nazývá se malé hradiště, kteréž v lese „Vysokém" na malém svahu se prostírá. Objem (kmen) kolatého toho hradiště obnáší 82 kroků; nízký val jen částečně zachován. Kolem hradiště jest příkop a na zevnější straně jeho nalézá se též náhlý val. Hrádek tento jest podobou nápadným svým Hrádku u Outrnic, ač není tak rozsáhlý. Před časy prý nalezeny na hrádku podkovy a jiné nadčlověcí, z nichž se však nic nezachovalo. Dle celkového dojmu mohli bychom hrádek ten připočísti k opevněním předhistorickým, neboť tvrziště (jako v blízké Střevači neb v Sokli) mají poněkud jiný ráz.

Hradisko u Ostrumeře jest prostranné opevnění, kteréž prostírá se na mírném svahu k jihu se sklánějícím nedaleko Ostrumeře nad dědinou stejnojmenou. Úplně zachován jest val východní v délce 400 kroků na samém pokraji mírné stráně; jest asi 1° vysoký a celkem křovím porostlý. Na severní straně táhne se val ten asi 170 kroků dále a jest odtud přerušen lomem v délce asi 100 kroků; na západní přístupné straně jest val ten na 3° vysoký, ale jest dnes na polovic snesen; na jižní straně lze dnes pozorovati pouze vysoký břeh v délce 400 kroků, příkře do roviny spadající. Vnitřek hradiště jest dnes zaoraným polem, kdež nalezl jsem pouze jediný střep předhistorický souměrnou linií tečkovaný; jiné nálezy odsud jsou dle dosledku uloženy v Hořicích. V téže poloze o něco západněji nalézá se *hradiště u Koncechlamí* a o něco východněji *hradiště u Holovousů*.

Prachovské skály, dnes oblíbené výletní místo, slavné svým labyrintem skal pískovcových, chovají též nejedny stopy předhistorické, z nichž dosud jsou známy:

1. **Valy**: a) Hned nad dědinou Prachovem, u myslivny, prostírá se téměř polooblouковitě val na polo snesený, který někdy měřil 440 kroků, uzavíraje jaksi vchod do Prachovských skal s této strany. Nejpatrnější jest val tento při jižní straně, kdež prorván jest dvakráte polní cestou; průlomu tomu myslím teprve v nové době říká se „brána" a „branka". Na straně této přimyká val k skalnímu hřebenu a sklání se zároveň s terrainem k hlavní vozové cestě v délce 97 kroků, a odtud dále směrem sv. v délce 23 kroků; výška jeho obnáší místy 1½°. Odtud snesen jest val tento, až zase při svahu sv. částečně jest zachován v délce 55 kroků. Val ten zdělán jest z hlíny, při straně sv. z hlíny smíšené s drobným kamením, jak jí okolí poskytovalo.

b) Druhý val nalézá se pod „Plecháčem", tam, kde cesta se dělí do „Přední Točenice" a na „Moravsko", v místech, kde říká se na „moštěnicích", totiž cestě dlážděné po způsobu starodávných mostů kulovatými dřevy vedle sebe kladenými. Val tento, dosti značně porušený, jen na stráni při Plecháči a rovněž i na severním svahu se zachoval a vystupuje místy na 1½°; příkop před valem tu a tam též jest zřejmý; na straně vnitřní val ten jen místy lze rozeznati. Val tento zdělán jest z hlíny a kamene a patrně porušen jest tak valně proto, že tu dobýván čedičový (patrně z daleka sem navezený) a pískovcový kámen.

c) Třetí val jest na počátku „Přední Točenice" a uzavírá hluboké toto údolí; prostírá pak se od cesty na levo v délce 80 kroků, na pravo pak do stráně v délce 30 kroků. Výška jeho obnáší ½—1°, příkop místy dosud jest patrný.

2. „**Starý Hrádek**". Před údolím Přední Točenice, krátce za druhým valem odbočuje cesta na pravo, přes pole Moravsko, kdež staří lidé pamatují ještě ovocné

stromoví a kdež vykopány cihly, patrně jakožto zbytky staré osady, arci již z doby historické. Cesta vede dále na pokraji stráně spadající srázně do údolí řečeného „na stájích“ a zužuje se nad „Javorovým dolem“, kterýž dělí Starý a Nový Hrádek na dvou místech až na $2^1/_2$ m.; na těchto místech pozorovati lze i jakés záseky ve skále, kteréž by svědčiti mohly o bývalé bráně. Hradiště samo, se všech stran sráznými skalami ohraničené, měří asi 3 jitra. Dnes jest zarostlé nízkým lesem i nejeví na povrchu svém žádných stop předhistorických. V letech sedmdesátých bylo zde kopáno i nalezeny téměř uprostřed hradiště kostry pohřbené pod mohutnými pískovcovými plotnami, jejichž hlava položena byla na kameni; nad hlavou spočívala na kostkových kamenech deska, na kteréž vytesán byl kříž (Šnajdr, Materialy); dle sdělení p. míst. rady Lüssnera i na některých plotnách kamenných na povrchu ležících nalézal se vytesaný kříž. Z milodarů nalezeny byly bronzové naušnice s sovitým zakončením (Šnajdr, Materialy), dle svědectví starého hajného i náramky.

Dle zprávy p. Ant. Fierlingra nalezen tu bronzový hrot kopí, podobný onomu z nálezu Jineckého (Vocel, Pravěk obr. 35.). Tento hrot, ač-li skutečně tu nalezen, a podobně i val prostřední zastupovaly by dobu starší, než které přísluší hroby zmíněné.

Na Novém Hrádku, dle sdělení p. řed. F. Lepaře, jenž byl mi tu laskavým průvodčím, nenalezeno dosud ničeho.

3. Na „Babinci“, nejdivočejší to části Prachovských skal, známa jest jeskyně „Lachmanova“, vlastně hluboká to sluj v pískovcové skále, kdež nelze rozeznati žádných stop předhistorických. Za to o něco dále odtud jest patrna stopa někdejšího člověka na dvou místech: na přirozené balvany skalní, podél sebe stojící, nakladeny jsou patrně rukou lidskou na příč jiné balvany, tak že povstala skalní chýše na jedné straně otevřená, na ostatních neúplně uzavřená. Skalní chýše tyto jsou očazeny a na zemi snadno lze poznati vrstvu popelu as na 10 cm. silnou.

Mohyly u Nadslavi nalézají se v pěti skupinách:

1. Směrem ke Štidli v lese „Vysokém“ jsou mohyly 3, z nichž největší rozkopal p. hrabě Šlik. Byla zdělána z pouhé země, v kteréž umístěn byl pohřeb sestávající z 4—5 nádob, z nichž dvě menší zachovaly se celé.

2. U „Bartova sklepa“ rozkopána též jedna mohyla s kamenným jádrem čedičovým, v němž nalezena nádoba jedna.

3. U „Židového dubu“ nalézá se veliká mohyla podoby elipsovité, kterou na šíř prokopal pan tajemník Černý z Libáně, aniž by byl na pohřeb uhodil.

4. U „Bukvice“ nalézají se mohylky tři, z nichž jedna jest prokopána.

5. V lese „Starohradeckém“ nalézá se mohylek 8, z nichž prokopány dvě bez výsledku. Z ostatních mohylek vybral jsem dvě k prokopání: prvá, 22 m. v objemu, 1 m. zvýší probrána, pokud stromy dovolily, průkopem $2^1/_2$ m. širokým; nalezen pouze střípek tuhou potřený; na pohřeb neuhozeno, jelikož se pro stromy dále na strany kopati nemohlo. Druhá mohylka byla též na 1 m. vysoká a měla $20^1/_2$ m. v objemu. Po různu nalezeny střepy tuhové, v prostřed pak, v hloubce 65 cm., uhozeno na vrstvu popelovitou, v níž nedopálené kosti se nalézaly. Dále stranou nalézala se v hloubce 50 cm. část nádoby hrubé, do červena natřené, pod ní pak střepy dvou úhledných šálků vypálených, hnědožlutě natřených, pak malá nádobka z jílu, 4·7 cm. vysoká, 8 cm. v průměru (obr. 28.).

Obr. 28. Část nádoby z mohyly u Nadslavi.

Pohřebiště (?) u Kosti. Proti Poráni v údolí zvaném „Plakánek“, jež táhne se od Kosti směrem k Sobotce nalezli zedníci při odkrývání lomu u panské pily v hoření vrstvě hlíny dvě nádoby, jednu baňatou, druhou v podobě mísy; obě uloženy jsou v zámku Kosteckém.

Dodatek.

Když jsem o minulých prázdninách poprvé přišel na Mužský, abych si učinil plán o archaeologickém jeho výzkumu, dal jsem se v skalním lomu pod Drábskými světničkami do hovoru se skalákem Primkem (jehož za průvodce doporučiti mohu), kterýž na mou otázku, co by ty světničky znamenaly, mi vypravoval, že slýchal od Jos. Hanzla z Mužského, který loni v stáří 99 let zemřel a jako malý chlapec od svého děda vypravovati slýchal, „že bylo kdysi pokolení malých lidí, které v těch světničkách sídlilo a potom vyhubeno bylo“. O pokolení malých lidí, kteří během času vymizeli, vypravuje se velmi mnoho, především v Horní Lužici, kdež jim říkají „ludki“ neb „koltki“.[1])

Arci pokolení toto malých lidí nikdy nebylo, a může míti pověsť o nich význam buď mythologický neb může býti vzpomínkou historickou na pokolení přemožené a tudíž slabší, které ustoupiti musilo neb podmaněno bylo. Když pak v mythologii slovanské nevyskytá se nic, co bychom k tomuto pokolení malých lidí vztahovati mohli, nabývá podstaty výklad druhý, a to tím více, jelikož zejména v Horní Lužici vyskytají se hojné stopy obyvatelstva předslovanského, nejzřejměji v podobě kamenných a spečených valů (v pravlasti slovanské za Vislou, ano již za Odrou není žádného podobného více), z nichž nejzajímavější na hoře Černobohu (hoře to černých, cizích bohů).

Prokopáním alespoň částečným Drábských světniček ovšem zjištěno, že k nim takový výklad svrchu uvedené pověsti pojiti nelze, jelikož tu nalezeny pouze stopy obyvatelstva českého z dosti pozdní doby; za to ale hodil by se výklad ten k hradišti na Klamorně, jen několik set kroků vzdálenému, kde opravdu dvojí vrstva kulturní, starší i mladší, na sobě leží.

Porovnáváme-li starší onu vrstvu hradiště na Klamorně s jinými podobnými, shledáme, že i co do nádob i co do nástrojů kamenných a kostěných se nejvíce blíží popelovitým jamám u Přemyšleni, kdež nalezeny jsou i jehlice s úškem (známé z Řivnáče a hrobů Únětických), i kostry člověka dlouholebého mimo jiné se sponou tvaru à la Tène a kruhem s dutými polokoulemi. Rovněž tak srovnává se hradiště na Klamorně i s hradištěm na Řivnáči, s hradištěm na Slanské Hoře, s hradištěm v Šárce, s nalezištěm u Velkých Horek a j. i ve příčině

[1]) Conf. Preusker, Vaterländ. Vorzeit. Leipzig 1841, 50 sq.

ozdob na nádobách i ve příčině nástrojů, s tím arci rozdílem, že Klamorna mnohem jest chudší, jednak proto, že valná část povrchu byla lomem zrušena, jednak že Klamorna po většině byla hlavně jen útočištěm.

Jiný prostředek k porovnání naskytá se nám v provrtaném zoubku, který nošen byl patrně jako amulet; podobné totiž nalezeny: v Pětipsech, provrtaný kančí zub současně s kamenným klínkem, kostěným bodcem, jehlicí s úškem atd. (Pam. arch. X. 594.); v hrobech u Patokryj provrtaný kančí zub (Pam. arch. X. 204. 745.), na Řivnáči zoubek tchoře a vydry (Pam. arch. XI. 301.), na Slanské Hoře medvědí zub (Pam. arch. XI. 453.), v hradišti nad Cimburkem kančí zub (Pam. arch. XIII. 251.), v Únětických hrobech (se skrčenými kostrami) medvědí tesák (Pam. arch. XI. 306.) atd., čímž opět na totéž porovnání uvedeni jsme.

V okolí samém porovnati se dají s Klamornou ve příčině nádob: jámy Svijanské, pokud arci již z jedné prokopané jámy souditi můžeme (labuťky Svijanské ovšem dnes zařaditi nedovedeme), jámy popelovité v cihelně u Dobrovic, kdež nalézají se rovněž nástroje kamenné, kostěné, střepiny a kosti, a hrob v cihelně u Stakor, kdež při kostře nalezeny byly kruhy s dutými polokoulemi a střepy z nádoby červeně natřené s ozdobou prstem ďubkovanou. Do téže řady patří jámy popelové se střepy hrubými i jemnými, s nástroji kostěnými i kamennými mezi Jičínem a Popovicemi, kdež nalezen též hrob se skrčenou kostrou dlouholebce a železným mečem podoby la Tène (Šnajdr, Materialy), obdobnou jest i většina jam v hlinovníku u Nového Bydžova, kdež nalezeny kostry dlouholebé a při nich starší bronzy, v tom počtu kruhy s dutými polokoulemi šnekovitě vyzdobenými (Pam. arch. XII. 323., Mitth. Centralcomm. Wien VIII. 82.).

Jičiněveské bronzy (palstavy, oštěpy atd.) patří době ještě starší, snad téže, z které pochází oštěp ze Starých Hradů v Prachovských Skalách a snad i labuťky Svijanské; hrob v Zlivi u Libáně (Pam. arch. XIII. 66.) pochází z doby císařů římských, a jest patrně již pozdější.

Toto srovnání neodporovalo by arci staré pověsti o pokolení malých lidí vyhubených: nové pokolení, které potom vystavělo val a vysekalo světničky na Klamorně, a staré, zmizelé pokolení, jehož stopy nalézáme v popsaném výše popelišti a které porovnáním (Přemyšleň, Šárka) považovati můžeme za dlouholebé. Důkaz plný, že zmíněná pověst má podklad historický, bude arci proveden teprv tehdy, až takové dlouholebé pokolení nalezneme v hrobech kolem Mužského.

Hořejší vrstva na Klamorně, zastoupená nádobami mladšími, věcmi železnými i valem hliněným, shoduje se již rozhodně s rázem hradišť čistě českých, po případě s osadou u Sovenic.

Nápadné však jest především množství hradišť v těchto končinách a jejich seskupení: Klamorna, hned podle Hrada s Drábskymi světničkami, čtvrť hodiny odtud Staré Hrady, všechny takořka v průčelí Mužského; při Jizeře valy na Klášteře, proti Loukovci hradiště u Hradce (Pam. arch. XIV. 161.); na jižním svahu Mužského Poráň u Kosti, hrádek u Nadslavi, na posledním pak výběžku výšiny Hruboskalské valy v Prachovských Skalách a Staré Hrady; v paralelném pak asi položení Hradisko u Ostroměře, hrádky u Konecchlumu a Holovous. Téměř rovnoběžně, podél výšiny Chlumu, jsou především v průčelí téhož švédské šance (Pam. arch. V. 426.), patrně starší to položení hradu, který od Boleslava II. (967—999) neb Boleslava III. (999—1002) přenesen na ostroh při ústí Klenice do Jizery odtud název Boleslava Mladého nese; na protějším břehu Jizery valy u Michalovic, na východ pak na severním svahu výšiny Chlumské hradiště u Malé Lhoty, hradiště blíž dvora v Hejkovicích, hradiště u Psinic (Pam. XI. 127. 132.), Hrádek u Oudrnic (valy u Řmenína sem nepočítáme, jelikož pochybné jakosti jsou) a mohutné hradiště u Češova (obr. 29.).

Obr. 29. Roztřídění hradišť podél Mužského u Chlumu.

Není mnoho učenosti k tomu zapotřebí, aby zjevným bylo, předně že při údolí Jizery ležící hradiště především úrodný úval Jizery chrániti měla, za druhé pak že nemůže býti náhodou, že obojí řada hradišť tu na jižním úpatí Mužského, tu na severním sklonu Chlumu zbudovaná více méně čelem proti sobě stojí.

Jelikož pak zbudování takých hradišť, zejména hledíme-li k obrovským valům u Češova, u Ostroměře, Švédských Šancí a na Hradech, veliké práce stálo a za nejtěžší robotu zemskou se považovalo, jest zajisté na snadě, že robotám tak těžkým podrobilo se obyvatelstvo ne z pouhé záliby, ale z nutnosti válečné, právě že hradiště slovanská, čili staré hrady slovanské především válečný účel měly.

Přihlížíme-li k tomuto válečnému účelu našich hradišť, namane se nám arci na prvém místě důležitosť jejich ve příčině obrany proti vpádu cizího nepřítele, který na této straně mohl se státi dvojí cestou: od Ještěda, kdež u Světlé zachovalo se opevněné stražiště, [2]) jakož i poněkud k jihu položené návrší Stráž se nazývá; na té straně Jizery leží též vesnice Strážnice; hradiště

[2]) Vocel, Pravěk 404. Píč, Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage, 180.

u Hradce a na Klášteře hájí přechod přes Jizeru; možná že i samota mezi Semily a Benešovem zvaná Strahov označuje místo strážné. S druhé strany vpád nepřátelský mohl se státi od Trutnova přes Paku a Jičín, a dostal-li se nepřítel i vzdor zásekám a pohraničným stražištím jednou do země, konaly pevné hrady dobrou službu.

Než i mezi někdejšími domácími kmeny, o jejichž vzájemných půtkách došly do nás zprávy poetické i legendarné, bývalo určité ohraničení a hranice zabezpečeny strážnicemi, jakož již svého času s úspěchem dovozoval prof. M. Kolář (Pam. arch. IX. 190.) a jiní. Bohužel naskytá se v této příčině již závažná potíž ta, že starodávná území kmenů v zemi naší někdy osedlých nedají se do podrobností omeziti i vzdor tomu, že v té věci mnoho a důkladně badáno od mužů povolaných, jako Šafaříka, Palackého, H. Jirečka, V. V. Tomka, Vocela, Kalouska a j. Příčina hlavní spočívá ovšem v tom, že o starých kmenech, někdy v zemi české osedlých, zachovalo se zpráv příliš málo, a to tak kusých, že jen u některých původní kmenová jména a přibližné usídlení stanoviti můžeme.

Na místě tomto arci nemůžeme se pouštěti do rozebírání otázky té v celku, ale nemůžeme zůstaviti bez povšimnutí, pokud se týká stop předhistorických výše vyložených.

Nepřihlížejíce tudíž k vzdálenějším od Jizery Děčanům a Lutomiricům, musíme na severní straně Labe podle zakládací listiny biskupství Pražského, obnovené r. 1086, především uvésti kmen Pšovanů a obojích Chorvatů (ad aquilonem hi sunt termini: Psouane, Crouati et altera Chrouati). Vedle obou těchto kmenových názvů, vztahujících se k X. století, musíme na zřeteli míti ještě úděl Boleslava I., neboť ve městě jeho (Boleslavi), podle římského způsobu z kamene vystavěném, stával dle svědectví Dalemila (XLII.) ještě ve XIV. věku kamenný knížecí stolec (kdož jest v Boleslavi býval, ten jest, ač chtěl, ten stolec vídal), a knížecí ten stolec předpokládá příslušný knížecí úděl. Rovněž tak zde za Labem hledati musíme kněze zálabského rukopisu Královédvorského, a obdobný výraz Dalemilův (XCIV.), totiž hrady a města zálabská, kterýžto výraz ještě u Stranského se vyskytá u formě „Zalabiana". Spornou otázku o panství Libickém pomíjejíce uvésti musíme ještě území Hradecké (provinciam Gradec) na horním Polabí.

S pravděpodobností dosti velikou můžeme pak pověděti, že území ta nesáhala na jih Labe, pokud se ovšem týče toku řeky této od Pardubic k Mělníku, neboť tu na jih Labe musíme klásti nejprve starodávné Žlicko, podle Dalemila totožné s pozdějším Kouřimskem (XXII. Jemuž diechu dřieve Zličsko, tomu potom vzděchu Kúřimsko), a dále k Mělníku byly hranice území Pražského čili vlastního Českého, o čemž s jedné strany svědčí pojmenované hory sev. od Klomína „na hranicích". (Pam. arch. IX. 192.), s druhé strany pojem výrazu „za vodou" (na Mělnicku), tak totiž, že lid proti sobě staví „u nás" a „za vodou", poslední jako v cizině; zřejmě o tom konečně svědčí i někdejší hranice archidiakonatů.

O bližším rozdělení tohoto území na sever Labe arci bližších dějepisných zpráv se nedostává a v nedostatku tom béře se obyčejně útočiště k starým dekanatům. Pokládaje dosavadní vývody za známé, dovoluji si poukázati k tomu, že souhlasně s Křišťanovou legendou (c. 3. F. R. B. I. 204.) a s Dalimilem Pšov všeobecně stotožňuje se s dnešním Mělníkem; píše totiž Dalimil dosti obšírně (XXV.): „Ta iest była žena Bořivoiova a hrabienka ze Pšova; tdy tomu kraiu Pšov diechu, iemuž potom Mielnik vzdiechu; neb před Mielnikem hrad bieše, ten sobie jmie Pšov jmieieše; a pod miesto potok teče, ten sobie jmie Pšovka řeče"; (tam do dneška jest i vesnice Šopka). Dodatkem dosud jen od prof. Kalouska dotknutým (Hist. Sbor. I. 101.) jest zpráva slovanského prologu o svaté Ludmile dle rukopisu Moskevského ze XIII. věku (F. R. B. I. 123.), dle které „Blažená Lidmila byla ze země srbské, knížete srbského dcera", tak že by původní jméno krajiny té bylo bývalo Srbsko, druhé, od hlavního hradu odvozené a tudíž pozdější Pšovsko a třetí konečně Mělnicko (F. R. B. I. 192. de provincia Melnicensi).

Podotknouti sluší dále, že sídla těchto Pšovanů kladou se pravidlem od Labe až k vrcholu Ještěda, na západ od Jizery. K tomuto určení sídel Pšovanů vedla především zakladací listina biskupství Pražského, která Pšovany klade na hranici severní. Rovněž tak uvádí se za doklad i rozdělení církevní i politické; mimo župu a dekanat Mělnický počítá se k Pšovsku obvod dekanatu Kameneckého a Jabloneckého, a spojuje se obyčejně v politickém ohledu v župu Kameneckou (nejprv s hradem Boleslava Starého do r. 1052, pak s hradem Kamencem neznámé polohy, a konečně s hradem Bezdězí po r. 1264).[3]) Župa tato i dekanaty zmíněné prostírají se arci na západ Jizery od Labe u Staré Boleslavi až k vrcholu Ještěda, a leží v jižní své části, tedy opravdu na území Pšovském, jakož z dialektu tamního do dneška souditi můžeme; severní část území toho, na sever od Bezdězе arci dnes je úplně poněmčena a uniká srovnávání. Za to můžeme s určitostí říci, že nářečí Pšovské nekončí se na Jizeře, ale vyskytá se i dále na východ, nebo jinak, že to nářečí, které pp. J. Jireček a Šembera[4]) nazvali nářečím východním, z valné části i pokud se zvláštností samohlásek i souhlásek i tvarosloví týče, i na západ od Jizery až k Labi sáhá; v lexikální části každá krajina má své zvláštnosti.

Záměna *v* a *u*, na př. kauka místo kavka, i široká forma příčeští min., seďal, slyšal, i obecné zaměňování *é* v *i* a *í*, na př. líto, chlíb, totožné s podřečím podkrkonošským, vyskytají se především jen v kraji Hradeckém, a pojí Hradecko více s Podkrkonoším než s ostatní krajinou severního Polabí.

Nářečí Podkrkonošské pak, jež za vlastní Chorvatské považovati můžeme, rovněž tak neobmezuje se dekanaty Turnovským a Hradišťským, čili dle běžného třídění župami Turnovskou a Hradišťskou, ale sáhá od jižního sklonu Ještěda až ke sklonu Krkonoší, od Rokytnice k Hostinnému, čili jinak, objímá i obvod dekanatu Jičínského, krajinu to, která kdysi měla jméno župy Železnické, v době Lucemburské však počítala se již ke kraji Hradeckému.

---

[3]) Tomek, O starém rozdělení Čech na župy. Č. Č. M. 1859. Str. 182–192.

[4]) J. Jireček, O podřečí východních Čech. Č. Č. M. 1863. Str. 323. — A. V. Šembera, Dialektologie československá. Vídeň 1864. Str. 24.

Kde nářečí Podkrkonošské[5]) na jihu s tak zvaným východním hraničí, zasluhovalo by arci nového prozkoumání a ohledání. Ve příčině naší mohl bych z vlastní zkušenosti pověděti asi tolik: charakteristickou pro Podkrkonoší záměnu *v* a *u* (Kozakou, mrkeu) slyšel jsem nejdále k jihu na výšině Hruboskalské, jinak vyskytá se hned za Turnovem (a myslím výminkou přeskakuje na Libáňsko); infinitivní forma na *ť*, mluviť a j. vyskytá se rovněž již za Turnovem, zřídka před Turnovem; širokou formu příčeští minulého, le*ta*l, drž*a*l, slyš*a*l, ba i nádech tvrdého l (*ł*) možno slyšeti od starších lidí, zejména když rozpovídají se o minulých dobách, i na výšině Mužského; záměna *e, é* v *i, í*, jako círa, líto, díšť, rovněž na Mužském ucelela a může se často slyšeť; nom. plur. na *a* v topických jménech (vyskytající se i na Hradecku) rovněž kolem Mužského se vyskytá: Hrada na Mužském, Břeha, Kruha u Podola, Kouta, Vrcha u Viskře, Brada u Jičína atd. Na základě tomto mohli bychom tudíž říci, že formy mluvy Podkrkonošské sáhají do dneška v Pojízeří až po vrchol Mužského, a podél výšiny Mužského až do Jičínska.

Je-li však různosť nářečí výrazem různosti kmenové, musí mimo jazyk i různosť duševního i materielného života se vyskytati. Neslyšel jsem jinde v Čechách vykládati tolik o divých (lesních) ženách (slovo víla, které se tu dle Erbena, Pam. VI. 279., zachovalo, jsem neslyšel) i o podvržených jimi dětech nestvůrách, jako právě v Podkrkonošsku až do Hradišťska; v Pšovských krajinách jsem vůbec o nich nezvěděl. Lesní muži, kteří v noci honí (Malá Skála) neb vracení v lese (na Kozákově) nevím, zdali jsou domácího původu. Světlonoše, již podupají člověka, a větřice (též povětrný), která zasype oči pískem, jsou v Podkrkonoší dobře známi, kdežto krajina Pšovská „světýlka“ zná jen z knih neb ze školy, a místo větřice zná pláč Meluziny. Plivník neb Diblík, který obilí snáší, jest znám i na Boleslavsku; rovněž tak na celém Pojizeří na smrtnou neděli Moranu vynášejí ze vsi; čarodějnice pálí jen v okolí Jilemnickém dle starého způsobu večer před sv. Janem Křt. Nejurčitěji arci vyskytá se různosť při pověře o vodníkovi, který v Podkrkonoší nosí červený fráček a červenou čepičku: u Pasek (proti Rokytnici) pod skalou býval nejsevernější a za mostem pod skalou u Bakova resp. u Malé Bělé býval nejjižnější červený vodník; na dolejším Pojizeří, na Klenici, na horní Mrlině (v rybníce pod Starými Hrady u Libáně, u Kopidlna) je „hastrman“ (zřídka vodník) již zelený. Zelený pán (čert) jest rovněž zvláštností Podkrkonošskou a zvěčněn v té podobě i na oltáři v Nudvovicích; jeho oblasť sáhá až k Mužskému.

Obr. 30. Chalupa v Dobré Vůdě.

Fysický ráz obyvatelstva jeví, myslím, především vliv tu pohorské a onde otevřené, žírné krajiny s nenáhlým přechodem; převládají na severu poměrně vysokorostlé ale štíhlé pokolení mužské s podlouhlou tváří, ženské pokolení skrovného vzrůstu; modré oči a světlé neb světle kaštanové vlasy i vous převládají. V krajině Pšovské jsou postavy středního rostu, ale statnější, s formami těla okrouhlými, s obličejem plnějším (u děvčat boubelatosť), výraznějším a živějším; tmavé oči, vlasy i vous zaujímají již značné procento. Nicméně nedovolil bych si rozsouditi, mnoho-li tu vlivu krajiny a mnoho-li původního typu přichází k platnosti.

Národní kroj až na nepatrné stopy dnes ustoupil. Na Vysocku dle sdělení p. vikáře Kouble nosívaly ženy parádní „šlepky“ (snad šlepa = rus. šljapa), šišatý, totiž zlatem vyšívaný čepec, obyčejně ale „kyselník“, šátek svázaný tak, že cípy visely s hlavy, živůtek pestře vyšívaný a punt, v létě kabátek, v zimě kožíšek s varhánkami (dole kolem kraje lemovaný), přes hlavu kukli (větší šátek), sukni buď parkánku neb mezulánku (z látky parkanové neb mezulanové), punčochy modré neb makové a střevíčky. Mužští nosívali na hlavě buď „bačidlo“

[5]) O nářečí tom viz Kouble, Podřečí severních Čech. Čas. Č. M. 1864, str. 49., pak Dodatky k rozpravě o — ib. 56 250. — Vojtěchovského, Dodatek k podřečí okolo Vysokého, Světozor 1875, str. 8. — A. Šembera, Dialektologie, str. 30. — Dodatkem mohl bych uvésti některá rčení především z okolí Vysokého, jež mi většinou sdělil † p. vikář Kouble: nemohl jsem se ho odžehnati — chlasti (prší jen se leje) — bouří na dvéře — pták by na dům neslítnul (když jsou v domě sváry) — celý dům stál na hlase (radoval se z příchodu) — oko by toho nesneslo (jak je toho málo) — oči má v studýnkách (pláč na krajíčku) — nemám udlení (nevyjdu z práce) — schlystlý (kdo nevyhlíží dobře) — je havizdno (ošklivo) — ani smahotinky (nic) nezůstalo — má snědka, má snědek (mnoho pojídá) — povětrný mne chytil. — Z Podještědí: pojmenování: Jozanova Petra Floríka Nác — Koškova Franty Nác — dvě libry vepřova masa — hodiny se bijou, právě se bilo dvanáct — já jsem byla vstalá — boli mu hlava — postel, pouť mužského rodu — vžíce (lžíce), vře (lže) — žetlík, kour, rúsa, kúsa, půldňata, vejcata atd.

čapku) neb bankrotku, neb pumrovku (vysokou z kůže), kalhoty, punčochy makové a bagančata na knoflíky). V Podještědí dle vypravování staré nosívaly ženy vdané bílý čepeček s bílými krajpřes něj šátek červený na „ušičky" uvázaný, ale čepeček bylo vidět, svobodná děvčata nosila šátek, dále životek a punt, mimo to i šněrovačku červeným a zeleným vyšíváním, na sukních červené neb modré, zástěrku čili fěrtoch, punbílé neb červené, nízké střevíčky z červené kůže a červenou neb modrou mašlí. Mužští nosívyšený klobouk, dlouhý kabát a koženky do bot. Na Mělnicku a Boleslavsku kroj ještě dříve vzal nepatrné z něho stopy zbyly jako svatební relikvie ských: kulatý zlatý čepeček se širokou mašlí a mi pentlemi, zlatem vyšívaná šněrovačka. V obyživotě nosívaly na hlavě šátek podvázaný, ži- neb šněrovačku, ní kabátec a přes zabálku (velký volně přehozesukně a fěrtoch, punčošky, černé víčky. Muži nocepice neb vyklobouky, dlouhabáty, kalhoty do Myslím, že vyvytnou se ještě vazejména v Podkonoském kraji, neV zápiscích mých jsou všecky krajiny stejnou podrobnozaznamenány, tolik jest jisto, že Mělnicko a Boleslavsko od krajin na sever od Turnova a Jičína kroji valně se liší. Rovněž tak ostrý jest rozdíl obou krajin ve příčině jídla domácího, ač tentokráte do podrobností vcházeti nechci, zejména že v krajině Podkrkonošské jídelní lístek celoroční náhodou jen z chudších chaloupek jsem zaznamenal.

Obr. 31. Staré dřevěné domy v Sobotce.

Patrný rozdíl jeví se též ne tak v samé stavbě, jako spíše výzdobě obydlí. V celém Podkrkonoší vyskytá se totiž při starých dřevěných stavbách motiv obloukový, který, pokud se pamatuji, v slovanských krajinách vyskytá se hlavně v Krajině. Nejobyčejněji vystoupí tento motiv při opěracích sloupcích na zástěnku: zástěnek totiž kryt bývá pavlačí neb vystupující střechou, jež spočívají na vyčnívajících trámech. Tyto vyčnívající trámy podloženy jsou u samé zdi trámcem podél stavení položeným, a ten spočívá na sloupcích kolmých, z nichž při hořením konci vždy v úhlu vybočují dva postranní podpěrné sloupky do podélného trámu též zasazené. V Podkrkonoší pak obyčejně osekán jest onen podélný trám mezi postranními sloupky do kulata, tak že povstávají mezi jednotlivými kolmými sloupky polooblouky. Tento polooblouokovitý motiv vystupuje pak i ve vkusné, drobné ornamentice štítu v rozmanitých motivech. Tento způsob stavby staré stopovati lze i na jižní straně Mužského: obr. 29. podává nám arci jednoduchý a poměrně chudý štítek chalupy v Dobré Vůdě s motivem obloukovým, obr. 30. znázorňuje pěkně vyzdobené domy v Sobotce s podloubím. Jižněji od Hradiště nepamatuji se na nějakou podobnou stavbu, jižně od Sobotky viděl jsem ještě v Matici před Dol. Bousovem polooblouky mezi sloupky.

Krátký tento náčrt v různých svých jednotlivostech souhlasně poukazuje k tomu, že uprostřed mezi površím Mužského a Chlumu, v údolí někdy hojně rybničnatém a snad i poměrně málo osídleném, hledati sluší hranici kmenovou, čarou celkem od Bakova někde přes Bousov k Libáni vedoucí, což by tak asi přibližně shodovalo se s rozhraním dekanatu Mnichovohradišťského a Boleslavského, částečně i s někdejším rozdělením politickým.

Podkrkonošský onen kmen zvykli jsme si nazývati Chorvaty, Boleslavsko pak národně totožné s Mělnickem a konečně i s Nimburkem (mluvíme-li podle politického rozdělení ze XIV. století [6]) mohli bychom dle výše pověděného připočísti ku krajině starých Pšovanů, k čemuž by poukazovalo i jméno dědiny Pšoves u Kopidlna, již na okrajině nářečí a tudíž i kmene položené. Opevnění pak podél Mužského s jedné a podél Chlumu s druhé mohlo čeliti nejen vpádu cizího nepřítele, ale i označovati opevněné hranice dvou, a počítáme-li, že u Kopidlna se dotýkaly hranice Bydžovska, jež H. Jireček dialekticky počítá k Hradecku, tedy až tří bojovných kmenů. Osada Chodů na Starých Hradech s opevněním, podobně snad i osada Srbsko, mohly by se pak vykládati za posunutí hranic na úkor Chorvatů z doby, kdy ústřední moc knížecí zahlazovati začala staré meze kmenové. Pokládajíce pak rozhraní jazykové za starší než rozhraní potomních žup, cúd neb krajů, mohli bychom i založení měst Boleslava Starého a Boleslava Mladého na Jizeře, tedy právě na označeném území, vykládati v ten smysl, že území toto Pšovanů dostalo se v úděl Boleslavům a od té doby že starý ústřední hrad Pšov zastíněn byl na čas oběma novými hrady obou Boleslavů. Starý název Zálabí by pak arci nejsnáze slušel krajině právě této.

[6]) Viz Sedláčka, Rozdělení Čech za panování rodu Lucemburského, Čas. Č. M. 1870, str. 145.

Z hrobů u Libčevsi.[1])

Tab. I.

Píše *Josef Smolík.*

Staré české osady, v nichž *farní* kostel založen ke cti sv. Jana Křtitele, zasluhují v plné míře pozornosti badatele po domácích památkách z dob dávno minulých. Neboť v první době křesťanské — u nás jako jinde — ne-li veškerá „baptisteria", tož zajisté veliký jich počet, zasvěcena byla sv. Janu Křtiteli. Původně zřizována byla „baptisteria" *při vodě*, třeba podál kostela farního, a posvátný obřad pokřtění — poněvadž se z počátku vykonával na lidech dospělejších, na víru křesťanskou obrácených — děl se pohroužením (submergere) do čerstvé, tekoucí nebo prýštící se vody. Během času takováto „baptisteria" přestala, a křtitelnice umístěna ve *farním* kostele, často rovněž sv. Janu Křtiteli zasvěceném. Týž byl obyčejně zbudován na kopci aneb alespoň na návrší, kde před tím po několik století obyvatelstvo pohanské každoročně při letním slunovratu oddávalo se kultu Slunce zapalováním ohňů, zpěvem, tancem a kvasem, kterémužto starodávnému zvyku, když církvi jinak nebylo lze čeliti, dán takto křesťanský podklad. A tak známe někdy pohanský obyčej ten dosud jménem „svatojanské ohně".

Libčeves, obec v Rudohoří (2 hod. jižně od Bíliny) honosí se rovněž starodávným, pamětihodným kostelem sv. Jana Křtitele, který ve slohu romanském (až na pozdější gotickou presbyteř) zbudován jest na jihozápadní straně velikého popeliště s pohanskými hroby. Toto nachází se na mírném návrší hned za posledními staveními Libčeveskými, sklánějíc se k silnici do Třebenic vedoucí, a rozkládá se na půdě po několik korců. Zde pod výbornou ornicí uhází se všude až do hloubky 1 met. a více na popel, promíchaný se zvířecími kostmi spracovanými i nespracovanými, střepinami, zbytky bronzovými, skleněnými i železnými. A v této kulturní vrstvě, která se jako výborná mrva v těchto letech na hubenější pozemky rozváží, přicházelo se náhodou na celé kostry v hlouce as 80 cm. pod ornicí. Žádná z nich neležela v hrobě zvláště upraveném, tedy ani kamenem lemovaném, ani hlinou vymazaném a p., nýbrž prostě v zemi. Z počátku si koster těch všímáno buď málo nebo nic, a teprv letos v dubnu, když uhozeno asi na tři kostry, u nichž shledány rozličné, vzácné milodary, věnována jim větší pozornosť. Jak se později zjistiti dalo, ležely kostry hlavou k severovýchodu.[2]) Milodary od držitele půdy p. Jos. Hammerschmieda dostaly se v majetek Jeho Osvíc. Františka hrab. z Schönbornů, knížete arcibiskupa Pražského, který je blahosklonně sbírkám Musea král. Českého daroval.

Jak už připomenuto, nebylo při objevení koster těch bohužel nikoho, kdo by si byl povšimnul, kde a jak nalezené u nich milodary ležely, z kteréž příčiny o tom také ničehož pověděti neumíme, tak že nám jest přihlédnouti pouze k účelu toho neb onoho kusu a porovnati jej s jiným, už známým z kteréhokoli naleziště. A tu hned zpředu sluší podotknouti, že obsah hrobů Libčeveských velikou jeví podobnosť 1. s obsahem hrobů u Horních Kšel (viz „Památky" XII. 523, tab. XXII.), 2. částečně s obsahem hrobů u Kreuznachu nedaleko Bingen v Dolní Falci a 3. dílem též s milodary, vydobytými z Torsberského móru u Sueder-Brarupu v Angeln, východní to části Šlesvíka.

Bronzový pás (tab. I. č. I.) jest velice vzácná starožitnosť nejen u nás, nýbrž všude jinde, a málo která veřejná sbírka může se pochlubiti *celým* takovým pasem, jako jest tento, totiž *pasem složeným z bronzových článků, které po dvou spojuje bronzový kroužek*, a na němž zachovány jsou oba konce, totiž „dědek" i „bába". Známy jsou sice bronzové pasy z hrobů Hallstattských, kde jich objeveno asi 50, celých i kusých,[3]) rovněž známy jsou takovétéž, které popisuje L. Lindenschmit.[4]) Avšak tyto i ony neskládají se z jednotlivých článků, jako pas Libčeveský, nýbrž shotoveny jsou *celistvě* z tenkého, pružného plechu bronzového, vyklepanou prací rozmanitě zdobeného. Byly tedy napodobeny nejstarším pasům širokým, shotoveným nechť z lýčí nebo kůže, k nimž mnohem as později přidružil se pas z tkané látky. Ano známo,

[1]) Píšu „u Libčevsi", poněvadž se naleziště rozkládá v bezprostředním sousedství stavení Libčeveských, ačkoli místo samo náleží ke katastru blízké obce Všechlap, která patří k bývalému dominiu Světeckému, panství to arcibiskupství Pražského. Teprv před několika roky bylo toto místo s nynějším majitelem p. J. Hammerschmiedem zaměněno za jiný pozemek u Všechlap ležící.

[2]) Bližší tato data sdělil s námi p. t. p. *Jan Pudil*, ředitel knížecích staveb v Bílině, jenž schválně sem cestu vážil, začež mu vyjádřeny buďtež upřímné díky. Týž horlivý p. sběratel má z tohoto naleziště některé věci kostěné, jako jehlici, lžičku a p., malé nádobky celé, pak střepiny černého, též tuhového povrchu tenkých stěn mimo střepy velkých, hrubých nádob, pouze uvnitř vyhlazených, na povrchu drsných a jen vtlačením prstů zdobených. Odtud má též zuby vlčí, medvědí, jelení a hovězího dobytka, jakož i celou lebku lidskou, která má čelo špičatým nástrojem proražené a později opět zacelené.

[3]) Das Grabfeld von Hallstatt. Dr. E. Freih. v. Sacken, p. 47, Taf. IX.—XII.

[4]) Die Alterthümer unserer heidn. Vorzeit. I. H. III. Taf. 1. Nro 4, 5; II. H. II. Taf 3. Nro 1.—7.

že takové kožené pasy zdobeny byly na povrchu drobnými bronzovými hřebíčky,[5]) a třeba se takovéto v hrobech Hallstattských vyskytly s oněmi pasy plechovými pohromadě, uplynulo as mnoho času, nežli nahrazeny byly jedny i druhé pasem *článkovaným* typu Libčeveského, který jest oněch mnohem praktičnější a proto i mladší.

Celistvé pasy plechové i záponkami se liší od pasů článkovaných, neboť mají buď prostý háček plechový, který se zapouštěl do zářezu na konci druhém, aneb má záponka podobu ležatého ⊤ (—|) a byla prostrčena skrz příslušný otvor na druhém konci, kdežto záponka článkovaného pasu, dokud vůbec známo, zakončuje se zvířecí hlavičkou s táhlým krčkem, obyčejně nápadně modelovanou.

V hrobech u Horních Kšel objevena část pasu skládajícího se z několika článků, z nich každý o dvou rovnoběžných řetízcích z úzkého plechu bronzového byl složen, a vždy dva takové řetízky navléknuty jsou na bronzovém kroužku na obou koncích. Též háček (dědek) v podobě zvířecí hlavičky s táhlým hrdlem byl dosud na necelém pasu tom shledán.[6])

Z hrobů u Nového Bydžova zachován nepatrný zbytek dvou rovnoběžných řetízků železných, zavěšených na bronzovém kroužku.[7])

Též z hrobů Zabrdovických dostalo se nám do rukou několik zbytků takového železného řetízku spolu s bronzovou záponkou (háčkem) podoby ptačí s velkým zobákem a širším krčkem.[8])

K těmto zbytkům, nechť bronzových, nechť železných pasů, které se s tímto Libčeveským shodují v tom, že jsou článkované, každý článek že zakončen bronzovým kroužkem z drátu pouze stočeným, jakož i že jejich záponky (háčky) jsou podoby zvířecí — nemajíce s ním ovšem co do pevných sloupečkových článků ničeho společného — sluší připočísti nad míru pěkný bronzový článkovaný pás z hrobů Stradonických u Peruce (dosud nevyobrazený), který se v musejních nalézá sbírkách [9]) a Libčeveskému nejvíce ze všech se podobá.

U Kreuznachu v Dolní Falci vydobyto z hrobů mimo bronzový řetěz z obyčejných článků se skládající pět háčků podoby zvířecí hlavičky, jež se vesměs s háčkem pasu Libčeveského nápadně srovnávají. Jeden z nich visel dosud na uvedeném řetězu, ostatní čtyři nalezeny o sobě, tak že na jisto náležely někdy ke čtyřem pasům.[10])

[5]) Srovnej: Mohyly v okolí řeky Klabavky. „Památky" XII. 289, 343, tab. XV. 41. — Die Hügelgräber mit dem Fürstengrabe bei Pullach. Beiträge zur Urgeschichte Bayerns VI. B.
[6]) „Památky" XII. tab. XXII. 14.
[7]) „Památky" XII. tab. XXIII. 15.
[8]) „Památky" XII. tab. XXIII. 8.
[9]) Popis v „Památkách" XIII. 235.
[10]) Viz poznámku 4. B. II. H. VI. Taf. 1. Nro 5, 6, 11, 12.

Z hrobů v Torsberském móru v Šlesvíku vydobyty necelé bronzové řetězy dva, a sice oba článkované tak jako Libčeveský. Jeden skládá se ze sloupců tenkých, které vespolek jsou spojeny kroužky z bronzového drátu, a druhý ze sloupků plnějších, každý podoby válečku, na obou koncích zaokrouhleného a uprostřed staženého, jenž spojen kroužkem s článkem sousedním.[11])

Bronzové kruhy s dutými polokoulemi shledány v hrobech Libčeveských čtyři, z nichž tři jsou hladkého povrchu. Dva z těchto se úplně shodují (**č. 2.**) a na každém jest devět stejných polokoulí, na vejčitou podobu smáčknutých, a jedna dutá menší celá taková koule. Skládá se ze dvou polovic, z nichž jedna o pěti polokoulích a druhá o čtyřech polokoulích a oné menší celé kouli. Závěrky má dvě; jedna prostrčena skrz stěnu polokoule a zde její konec do hlavičky rozšířen tak, že se nemůže vyndati (jak to dobře viděti u č. 3.), z čehož jde, že kruh ten nelze na dva díly — každý o sobě — rozložiti, nýbrž pouze pootevříti, aby mohl býti na ruku, nebo spíše nad kotníky na nohu navléknut. Druhá závěrka na konci druhé polovice kruhu jest proražený čípek, který se zastrkuje do malé duté koule se strany proříznuté, jež rovněž jest s hůry dolů proražena, aby se obé nýtem upevnilo.

Na jiném kruhu (**č. 3.**) střídá se pět větších polokoulí se čtyřmi menšími a s malou dutou celou koulí. Skládá se ze dvou polovic; v jedné z nich jsou dvě polokoule větší a dvě menší, v druhé pak tři polokoule větší, dvě menší a ona malá dutá koule. Tato jest proražena a zapouští se do ní čípek rovněž proražený, kdežto naproti ní jest druhá závěrka prostrčena skrz stěnu polokoule větší a zde na hlavici rozšířena (jak na obrazci viděti), tak že se obě polovice od sebe odděliti nedají.

Poslední kruh (**č. 4.**) jest vzácnější předešlých a na ten čas snad jediný svého tvaru; alespoň jsem dosud takový nikde ani v musejích ani vyobrazený neviděl. Skládá se totiž že čtyř menších dutých polokoulí a z tolikéž dvojnásobných dutých věnců, totiž věnců po dvou se prostupujících, a tyto se s oněmi na kruhu střídají. Mimo to jest celý jeho povrch drobnými krupičkami posetý. Sestává rovněž ze dvou dílů, z nichž v jednom jest dutina se dvěma věnci a jedna polokoule, ostatní pak tvoří díl druhý. Proražený čípek v proražené polokouli dobře lze pozorovati, avšak závěrka druhá jen částečně dosud jest viditelná, poněvadž ostatní dutiny vyplněny jsou dosud zemitou hmotou, jako kámen tvrdou. —.

V článku svém „Bronzové kruhy s dutými polokoulemi" („Památky" XII. 551.) roztřídil jsem takové tehda známé kruhy — dokud se týče jejich závěrek a

[11]) J. Mestorf. Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein (1885).

*

počtu polokoulí v každém jich dílu — na šest skupin. Tyto kruhy Libčeveské se však do žádné té skupiny nehodí, nýbrž rozmnožují předešlé o skupinu sedmou, totiž kde plný čípek na konci jest rozšířen v hlavici, tak že se z dutiny vyndati nedá. V dotyčném článku (str. 552.) vyjmenoval jsem kromě Zabrdovic 17 míst *v Čechách*, kde bronzové kruhy s dutými polokoulemi nalezeny byly. K nalezištím těm sluší nyní připočísti toto pohřebiště u Libčevsi a mimo to ještě místa dvě, totiž Paředly u Mostu ($^3/_4$ hod. sev.), odkud známa jest polovice takového kruhu se dvěma čípky,[12]) a Poplzí u Libochovic ($^1/_4$ hod. již),[13]) tak že na ten čas máme *v Čechách* 21 zjištěných nalezišť bronzových kruhů s dutými polokoulemi.

Na Moravě známo bylo do nedávna pouze jediné místo, a sice v Rajhradě bezprostředně u benediktinského kláštera.[14]) V museu vlasteneckého Spolku v Olomouci jsou nyní menší takové náramky ze Slatenic, a sice celistvé (tedy asi jako kruh Přemyšlenský v „Památkách" XII. na tab. XX. 3.). K těmto nejnověji se přidružil 1 a $^1/_2$ kruhu o dutých polokoulích na vejčitou podobu smáčknutých, které vyhrabány byly z vrchu „Kopce" řečeného u Šardic blíž Kyjova.[15]) —

Vedle uvedených kruhů vyskytly se v hrobech Libčeveských ještě čtyři náramky bronzové (č. **5—8**.) Plný otevřený náramek (č. **5**.), v nejsilnější části rýhovaný, upomíná na podobné náramky z nálezu Duchcovského („Památky" XII. tab. V. 92.). — Otevřený náramek (č. **6**.), jenž vypadá, jako by byl z navléknutých perel (nebo spíše polovicí perel, poněvadž je uvnitř hladký), objevil se též v hrobech u Horních Kšel, a sice ve dvou poněkud se různících exemplářích („Památky" XII. tab. XXII. 5, 6.), které se však s tímto shodují nejen v tom, že na koncích každého jest po perle větší, nýbrž — nač zvláště upozorňuju, — že má každý z těchto kruhů po 30 perlách, z čehož soudobnosť jedněch i druhých sotva bude možná neuznati. — Třetí náramek (č. **7**.) jest shotoven z čtyřhranného pruhu hladkého plechu bronzového, který po celé délce byl do neuzavřené trubice zahnut a pak do kruhu stočen a sklepán; proto uvnitř v celém obvodu asi na 3 mm. se rozstupuje. Nyní jest vyplněn jakousi tvrdou hmotou, o níž na ten čas nelze říci, byla-li tam už původně aneb se tam spíše teprv v zemi dostala. V případě prvním nemohl by se počítati k náramkům, nýbrž ke kruhům ozdobným vůbec. — Čtvrtý náramek (č. **8**.) jest z bronzového drátu stočený tak, že oba konce sahají přes sebe.

[12]) J. N. Woldřich. Mittheil. d. anthrop. Gesellschaft. Wien B. III. 71.
[13]) Mittheil. der k. k. Cent.-Comm. B. XVI. p. CXCIV.
[14]) Archiv. f. Kunde Oesterr. Geschichte B. VI. 232.
[15]) Časopis vlasten. Spol. muzej. v Olomouci čís. 19., str. 130 V. H. (1888.)

Mimo uvedené náramky bronzové byly v hrobech Libčeveských ještě tři jiné, a sice dva skleněné a jeden lignitový (č. **9—11**.).

Skleněný náramek (č. **9**., jeho průřez kolmý **9a**) z tmavomodrého skla pokryt jest velkým dílem jakousi bílou mázdrou, na které patrny stopy barvy žluté. — Menší náramek (č. **10**.) ze skla světle zeleného jest uvnitř hladký, vně pak ozdobně potažen skleněnými nitmi; též na něm jest místy bílá mázdra.

Tyto dva skleněné náramky přivádějí hroby Libčeveské opět do časového styku s hroby u Kreuznachu[16]), kde podobné kruhy se vyskytly čtyři. Jeden z nich byl též ze skla tmavomodrého, na povrchu žlutými nitmi ozdobený, a s ním pohromadě shledán onen bronzový řetěz se záponkou podoby zvířecí hlavy, jak zpředu bylo vypsáno. Dva náramky rovněž tmavomodré byly v témže hrobě spolu se sponou, která se asi srovnávala s tou, již dále uvádíme u č. 13., a čtvrtý byl menší kruh ze skla světle zeleného. A když se na dvou místech shledají v hrobech předhistorických takové milodary i hmotou, barvou, provedením a p. se srovnávající — pak nemůžeme jinak o tom souditi, nežli že hroby jedny i druhé pocházejí z téže doby, nebo jinými slovy, že všechny tyto vyjmenované artefakty donášeny byly snad z týchže dílen a výrobišť právě tak do poříčí řeky Nahy (u Kreuznachu) jako do poříčí Oharky. —

Náramek lignitový (č. **11**.) jest barvy tmavohnědé a zcela hladký jako všechny jeho druhu. V Čechách zjistil jsem dosud šest míst, kde se na lignitové náramky uhodilo,[17]) k nimž tedy hroby Libčeveské náležejí jako místo sedmé. Na čtyřech nalezištích vyskytly se spolu s kruhy o dutých polokoulích, totiž v Novém Bydžově, na Julisce u Podbaby, u Horních Kšel a zde v Libčevsi — kterážto shoda zasluhuje všechnu pozornosť. Silný lignitový kroužek (č. **12**.) jest dosud v musejních sbírkách jediný. A jako v hrobech u Horních Kšel a Zabrdovic vedle kruhů s dutými polokoulemi nalezeny bronzové spony la Tèneského rázu: rovněž tak i v hrobech Libčeveských, kde shledány tři takové spony. Zachovalá spona (č. **13**.) podobá se oné u Kreuznachu objevené, a táhlá spona (č. **14**.), útlého rázu, jest slabší exemplář spony Kostomlatské („Památky" X. tab. X. 4. seš. č. 1.). Z třetí spony zbyla už jen část (č. **15**.), s kteréž však la Tèneský ráz zcela jest patrný.

Mimo tyto spony nalezena v Libčevsi prostá bronzová jehlice s malou hlavičkou (č. **16**.), pak čtyřhranná tyčinka, uprostřed slabší nežli na obou koncích (č. **17**.), kde — jak se zdá — přiklepána byla jako dlátko, a bronzový srpek silně okysličený (č. **18**.).

[16]) Viz poznámku 4. B. II. H. 9. Taf. 3, Nro 5, 6, 8, 11.
[17]) „Památky" XII. 526.

Praveno už shora, že místo u Libčevsi, kde se na hroby uhodilo, jest mohutné popeliště, že hroby nebyly nijak obmezeny, nýbrž mrtvoly že ležely v prosté zemi. Z toho jde, že máme před sebou rozsáhlé naleziště, buď celé nebo velkou jeho část, *z doby nikoli jevové*, a že tudíž i jednotlivé ty artefakty do téže doby nenáležejí, nýbrž že promíchány jsou zde věci starší s mladšími. Dokud se týče článkovaného pasu bronzového, kruhů s dutými polokoulemi, bronzových, skleněných a lignitových náramků, jakož i bronzových spon rázu la Teneského — o těch dlužno venkoncem prohlásiti, že náležejí vesměs do téže doby, poněvadž, jak shora ukázáno a nálezy dotvrzeno, vyskytly se jedny s druhými též na několika místech pohromadě, a to vesměs v hrobech s celými kostrami. Avšak dokud nám povědomo, nebyl ve společnosti milodarů právě vyjmenovavých dosud nikde nalezen bronzový srpek (č. **18.**), který se pokládá za artefakt starší než-li hořejší milodary. Rovněž pěkně hlazený kostěný závěsek s úškem (č. **19.**), který by mohl pokládán býti za římský „stylus", málo se shoduje s kostěnou střelou (č. **20.**), z hruba vyřezanou, o níž nedovedeme pověděti, je-li pravdě podobně onoho starší nebo mladší, leda že by *účel* toho i onoho artefaktu podmiňoval rozličné jeho spracování.

Dokud se týče doby, do které hroby Libčeveské pravdě podobně položiti můžeme, o tom rozhodují zde v první řadě spony la Teneského rázu a vedle nich skleněné náramky. O sponách těch pojednal jsem v článku „La Tène" („Památky" XIV. 217.), kde na základě *nálezů* dokázáno, že kultura la Teneská provázela kulturu římskou nejméně do III. století po Kr. Ony skleněné náramky, a po mém soudu i lignitové kruhy (z nichž jeden před málo roky vykopán byl z hrobů na Julisce u Podbaby mimo jiné též *s římskou* přazkou bronzovou) toto společné vystupování starší kultury s mladší dotvrzují. K tomu sluší připomenouti, že v Torsberském móru,[18]) kde se v hrobech na ony dva článkované, bronzové řetězy uhodilo, o nichž zpředu řeč byla, nalezeny též římské mince z doby císaře Nerona (54—68) až včetně do císaře Septimia Severa (193—211). Rád přiznávám, že ostatní milodary s těmito bronzovými řetězy v týchže hrobech objevené (jak je *z vyobrazení* posouditi lze — viz poznámku 11.) *mladší* jsou milodarů Libčeveských. I to mám na paměti, že mince v některém hrobu nalezená pouze toho jest důkazem, že *ten hrob není mince té starší*, kdežto ovšem jednotlivé milodary tam uložené po dlouhou řadu let, ne-li několika *desítiletí, mohly býti dříve „v modě"*, než-li se do hrobu společně s tou mincí dostaly. Nicméně sešly se ty milodary, třeba původem a počátkem starší, s tou mincí v hrobě, a tato nás poučuje o tom, kdy se to asi stalo. A proto, třeba by hroby Libčeveské starší byly hrobů v móru Torsberském, nicméně náležejí do doby, kdy od Dunaje i Rýnu přicházeli římští obchodníci aneb domácí překupníci do osad rozložených v poříčí Oharky, přinášejíce s sebou shora uvedené milodary Libčeveské. — —

[18]) Viz poznámku 11.

Vysvětlení tab. I. č. **1.—20.**[19])

Č. 1. Bronzový pás o 21 kroužcích ze silnějšího drátu prostě do kola ohnutých, jež se střídají s 20 sloupky, vkusně a řemeslně pracovanými. Záponka č. háček má podobu zvířete s táhlým krkem; na hlavě jsou čtyřhranné uši a podélný čumák končí v knoflík. Krk sedí na kroužku, který v jedno spojen jest s křížem, do jehož spodní části navléknut kroužek; celý tento háček jest zdélí 7·5 cm. Na druhém konci jest rovněž křížový článek 6 cm. dl., který se zakončuje ve dva malé kroužky, na nichž dosud potrhaný řetízek se závěsky. Na této straně pasu není více žádného křížového článku, any jsou všechny ostatní sloupky hladké až na poslední dva při konci druhém. Celý pás (přeražený, jemuž část jednoho sloupku se nedostává) jest 124 cm. dlouhý. Na obrazci vynechané dole články shodují se úplně s těmi, které křížové nejsou.

Č. 2. Bronzový kruh s dutými polokoulemi, vejčitě smačknutými, drží ve světlosti v průměru 7·8 a 6 cm. a výška duté polokoule 2·5 cm. Takové kruhy docela stejné byly zde dva.

Č. 3. Bronzový kruh, na němž se střídá pět polokoulí větších se čtyřmi menšími, k nimž náleží pátá malá koule dutá, do níž zapadá závěrka proražená. Ve světlosti má průměry 5·5 a 5 cm., výška větší polokoule jest 2·5 a menší 1·8 cm.; na povrchu stopy prohloubených koleček.

Č. 4. Bronzový kruh, na němž se polokoule střídají s dvěma věnci se prostupujícími, jež mají společnou dutinu. Povrch poset jest krupičkami; průměr světlosti drží 6 cm., výška dvojvěnce 3·5 a polokoule 2·4 cm.

Č. 5. Bronzový náramek plný, neuzavřený; světlost jeho má průměry 6 a 4·7 cm.

Č. 6. Bronzový náramek otevřený; průměry jeho světlosti jsou 6·4 a 4·8 cm.

Č. 7. Kruh z bronzového plechu, uvnitř po celém obvodu neuzavřený; kolmý průřez jest ellipsový, hrubý průměr drží 8 a ve světlosti 6 cm.[20])

[19]) Poměr k skutečné velikosti udává při každém čísle drobně psaný zlomek.

[20]) Tvrdá hmota písčitá, která kruh ten dosud vyplňuje, možná že pochází od původního formování. Pak by kruh č. 4., jehož dutiny vyplněny jsou též takovou písčitou hmotou, jevil se nám, jak byl právě z kadlubu v pouhém písku formovaného vyšel.

Č. 8. Náramek z bronzového drátu s konci přes sebe přeloženými, drží ve světlosti v průměru 7·4 cm.

Č. 9. Skleněný náramek tmavomodrý, s bílou mázdrou na povrchu, na níž stopy žluté barvy. Uvnitř jest hladký, vně má vysedlý pás, tak že kolmý jeho průřez jest **č. 9 a**; průměr hrubý 8·6 a ve světlosti 7 cm.

Č. 10. Skleněný náramek světlozelený, uvnitř hladký, vně skleněnými nitmi ozdobně potažený (kousek na povrchu odštípnut); průměr hrubý drží 6·8, ve světlosti 5·5 cm.

Č. 11. Hladký kruh lignitový; hrubý průměr 8·4 a ve světlosti 7 cm.

Č. 12. Hladký silný kroužek lignitový, 0·9 cm. vysoký; hrubý průměr má 3·8 a ve světlosti 1·9 cm.

Č. 13. Bronzová spona s vysedlým obloukem, jenž dole končí v dutou kuličku, z níž vystupuje stopka s knoflíkem. Oblouk jest nahoře stočen do péra o šesti závitech na každé straně, z nichž vychází jehlice do dolejšího žlábku, vně mírně vroubkovaného. Délka spony 7 cm., délka péra 3·6 a odlehlosť žlábku od duté kuličky 4·2 cm.

Č. 14. Bronzová spona 12·4 cm. dlouhá. Téměř uprostřed táhlého oblouku jest ozdobná kulička, ku které se spodek, takovou též kuličkou okrášlený, vrací a tam jest upevněn. Hořejší část oblouku zatočena v péro, po dvou závitech na každé straně, jež se prodlužuje v jehlici do žlábku zapuštěnou.

Č. 15. Zbytek spony z bronzového drátu, při níž péro nahoře nevracelo se s jednoho konce k druhému horem (jako u č. 13. a 14.), nýbrž otočeno bylo kolem oblouku.

Č. 16. Bronzová jehlice s paličkou zdélí 11·5 cm.

Č. 17. Bronzová tyčinka sploštěná zdélí 12 cm.

Č. 18. Bronzový srpek silně okysličený, bez špičky; tětiva od jednoho konce k druhému drží dosud 9 cm.

Č. 19. Kostěný závěsek, pěkně hlazený, s krčkem a úškem; na jedné (širší) straně má dva vyryté kroužky se středním bodem a na druhé jeden; drží zdélí 9·3 cm.

Č. 20. Kostěná střela s vydrobeným hrotem, o dvou křídlech; dosud jest zdélí 9·5 cm.

Památky architektonické nalezené při opravě kostela sv. Jiří na hradě Pražském.

Píše *M. Lüssner.*

Upřímnou radostí a nelíčeným zadostučiněním jisté naplněno bylo srdce každého vlastimila a ctitele dávného umění domácího, když minulého jara přesvědčiti se mohl místním ohledáním, že toužebně očekávanou, ale také s velice pilnou a důležitou opravou staroslavného kostela sv. Jiří na hradě pražském skutečně bylo započato, a potěšení toto rostlo i u větší míře, když během celého léta a jak dlouho tomu počasí přálo, pokroků bylo poznati, kterých v stavbě té dosaženo. Však radost a uspokojení nespočívá pouze v tom, že vůbec na památném tomto chrámu stavěno, ale především v tom, že můžeme býti přesvědčeni, že opravní stavby provedeny budou úplně v duchu, v povaze a slohu onoho času, v kterém budova tato románská dokonalostí původní se honosila, jelikož dílo nynější svěřeno jest vlivu a vedení nejlepších a nejpovolanějších sil, kterých vůbec ve vlasti své máme a které s obětavou vůlí pojí znalosti důkladné.

Obr. 1. a obr. 2. dvě patky starých sloupů romanských.

Stavba opravní započala podezděním a zevnějším upravením strany západní před věží polední, načež přikročeno k podezdívání a obnovení základů krypty a kaple sv. Lidmily. Po práci té, dosti choulostivé a nemálo pozornosti a dovednosti vyžadující, začátek učiněn se sesením hořejších částek věže půlnoční a nahrazením chatrného zdiva novým a trvanlivým. Odporučujíce prohlížení velezajímavých a důležitých staveb těchto vřele každému ctiteli památek našich vůbec a nejstarší naší basiliky pražské zvlášť, poukazujeme se stanoviska svého archaeologickéko zde především k tomu, že při potřebném, s opravní stavbou spojeném bourání a kopání objeveny byly důležité částky staré stavby románské, kterých bylo větším dílem, bohužel, v dobách pozdějších co staviva použito, které však vydávají svědectví, že kostel sv. Jiří byl asi již původně při svém založení, v prvních desíti letech 10. století stavěn z kamene, a že jeho novější stavba románská nepostrádala okras slohu přiměřených, ale že byla ozdobena důstojně a vkusně.

Při bedlivém okopání základů starobylé krypty ukázalo se, že tyto základy již nejsou dosti spolehlivé a že musejí býti nahrazeny novými základy úplně bezpečnými. Vyndány byly tedy původní kameny základní, a tu mezi nimi nalezeny byly částky starých sloupů, zvlášť pak podslupí průměru značného, a sice dvojího tvaru, jehožto vyobrazení zde podáváme (obr. 1. a 2.).

Jednoduchá prostota, pak znamenitá síla pozůstatků těch, především však naleziště mezi základy starožitné krypty mohou co důkazy považovány býti, že pocházejí ze starší, při pozdější stavbě románské zrušené stavby kostelní.

Co se dotýče pozdější, totiž nyní ještě stávající stavby románské, budiž podotknuto, že pouhým oklepáváním malty se ukázalo, že vnější strana presbyteria, totiž apsidy, byla tak, jak to jest viděti na věži polední, okrášlena římsou obloučkovitou a zubní (vyobrazení podáme po úplném ohledání věže). Napodobně byla nejen ta samá okrasa nalezena na věži půlnoční a pod ní okénka románskými sloupky osmihrannými na tré rozdělená, což ovšem nerozumnou pozdější „opravou" vše zakryto bylo maltou a nátěrem (obr. 3.).

Při bourání zdí z „oprav" těch pozdějších pocházejících ukázalo se, že, jak výše podotknuto, použito bylo pozůstatků starší románské stavby za stavivo. Barbarismus ten měl alespoň ten následek, že se pozůstatky ty co svědci nádherné minulosti zachovaly pro přítomnost, která umí lépe ocenit památek podobných. Našly se ve zděné helmé věže půlnoční částky opukových sloupů s hlavicemi a s podslupím sličným k nim náležejícím, a jest to úkaz zvláštní, že hlavně jsou úzce vodorovně pruhované, tak že se může souditi, že byly vyrobeny točením, jako dílem soustružnickým (obr. 4.). Zvlášť vynikají ornamenty lupenaté na některých kusech; jeden, zdá se, že pochází s nějakého portálu, a byl nalezen v zídce před portálem poledním (obr. 5.), jiný pak nárožní, kde vpleteny jsou do rozvilin stylisované obličeje, pochází z kapitelu jakéhosi bohatě ozdobeného sloupu (obr. 6.), dále rameno pateční oblouku portalového s ozdobou válcovitou a zubní (obr. 7.), konečně plocha hlavice s vykrouženými polokruhy (obr. 8.).

Není pochybnosti, že věží v těch zdech a klenbách ze století 17. a 18. pocházejících ještě mnoho podobných okras, pomocí kterých by nám možno bylo, sobě přibližně věrný obraz starobylého chrámu našeho v původní

Obr. 3. Sloupky romanské z okénka v půlnoční věži.

Obr. 4. Části opukového sloupku vodorovně pruhovaného.

Obr. 5 Část oblouku portalového

Obr. 6. Část hlavice sloupové.

Obr. 7. Rameno pateční oblouku portalového.

Obr. 8. Strana hlavice sloupové.

kráse utvořiti. Již k tomu přispěje nyní pohled na část polední strany kostela, kde po odstranění omítky viděti tré oken z části zazděných, původně románských, pak nabyté přesvědčení, kterak dlažba v staré kryptě, tenkráte — jak z času abbatyše Anny Ettlové z Rosenfelsu (1636—1641.) krypta dávno rumem zasypaná — vyčištěna a pod ní hrobka pořízena byla, výše byla položena, než ležela původně, čímž se stalo, že část patky sloupů tamních, a sice právě plinta a nad ní ležící podval s listy nárožními se dostaly pod dlažbu, což správnému posouzení sloupoví v kryptě na ujmu bylo.

Používáme příležitosti přítomné, abychom také podotkli, že z jistých příčin i část obezdívky mezi původními úpěrnými pilíři kaple sv. Lidmily podporujícími vylamána byla a že při tom nalezen kus hrobového kamene, na němž v erbovním štítu vysekána byla pětilistá růže pánů z Rožmberka a zbytek nápisu lapidárního totiž:

VIII. TEN „ „

Možná, že svým časem scházející částky pomníku toho nalezeny budou, a budiž zde pouze podotknuto, že mezi klášterními pannami nacházely se též slečny ze slavného rodu rožmberského (Balbin a Hamerš.)

V uvedené obezdívce nalezena byla také klenbová žebra goticky profilovaná a v nelomených barvách zeleně, červeně a žlutě polychromovaná, kteráž patrně z původního zaklenutí kaple pocházejí.

Důležitější nález byl učiněn v býv. sakristii pod věží polední. Zde k učelu podezdění odstraněna byla dlažba a pod ní byl nalezen pomník hrobový z opuky 1 m. 77 cm. dlouhý a 1 m. 07 cm. široký, na němž se zachovala část nápisu (got. majuskulí), totiž:

„ „ III. ★ M ★ CCCLVII. ★
O ★ DNS ★ ƬhOMƬS ★

t. j. (Anno domi)ni. 1357. obiit. dominus. Thomas „ „ další část nápisu jest ošlapaná, a plocha ostatní prázdná.

Máme zde nejstarší na ten čas známý, letopočtem osvědčený pomník hrobový v kostele sv. Jiří před sebou, jelikož pomník abbatyše Betky neb Alžběty v kapli sv. Anny, již na jiném místě popsaný, teprv z r. 1378 pochází. Jest to asi pomník kanovníka svatojiřského, o němž se pod jménem Tomas Syrec již v začátku 14. století až do roku 1356 zmínka činí, a který držel praebendu kněžskou v Kněževsi. (Tomek I. 597. a V. 220.) Tento kanovník Syrec obdaroval společně s měšťanem pražským Petrem Mudrakem kanovníky svatojiřské a kostel sv. Jiří bohatou nadací a zemřel l. 1357 2. kal. Septemb., což ovšem s letopočtem na pomníku popsaném úplně se srovnává. („Historia monast. S. Georgii" seps. J. F. Hommeršmidem str. 20.) Pod kamenem tím nalezeno něco kostí lidských, kus tenké tkané látky černé s ozdobou meandrickou a 2 mosazné přasky tvořící kruh silný, v průměru 27 mm., s jazýčkem.

Připomínáme vděčně, že nejhlavnější část přítomného sepsání, totiž vyobrazení, laskavě podal pan architekt Šula s potřebným k tomu vysvětlením, a použijeme k vylíčení poměru stavby svatojiřské následujících nám poskytnutých dat:

Výnosem c. k. ministra kultu a vyučování ze dne 20. července 1887 čís. 14.121 povolena na opravu *obou věží* kostela sv. Jiří, které pro ten čas nejnutněji oprav vyžadovaly, summa 23.500 zl. z fondu náboženské matice. V zásadě přijata byla oprava ta dle předložených plánů, zhotovených v stavebním oddělení c. k. místodržitelství v Praze, zároveň však nařízeno bylo, aby šetřilo se modifikací v plánech těch centrální komisí naznačených. Modifikace tyto, kteréž hlavně ve příčině zachování kaple pod jižní věží v nynější její podobě a stavu odporučeny byly, navrženy od pana c. k. vrchního stavebního rady Hlávky, kterýž co referent centralní komise v záležitosti té byl působil. Pro rok 1888 vložena pak do rozpočtu státního první položka z povoleného nákladu v obnosu 8000 zl., aby s prováděním oprav ihned započato býti mohlo. Na základě uvedeného ministerského nařízení uzavřen s p. staviteli V. Skučkem a A. Živným zadavací protokol na převzetí opravných prací stavebních, kteříž již při dřívějším místním vyšetření co odborní znalci pozváni byli a spolupůsobili. Místodržitelským výnosem pak svěřeno bylo vedení stavby p. c. k. inženýru T. Machovi v zastoupení stavebního odboru c. k. místodržitelství, pokud se týče vrchního stavebního rady p. Karla ze Scheineru, přednosty téhož odboru, a p. c. k. staveb. rady A. Braudnera; stálý dohled při stavbě pak p. architektu J. Šulovi, c. k. úředníku téhož odboru.

Poněvadž centralní komisí odporučeno bylo, aby stávající kamenné helmy věžní opět v kameni, a ne ve dřevěné konstrukci s břidlovým krytem, jak v plánech navrženo bylo, obnoveny byly, nařídilo ministerstvo kultu a vyučování komisionalní jednání v čase, až s bouráním týchž započato bude, aby konstrukce jejich stará zjištěna býti mohla, a na základě tom o jejich obnovení definitivně rozhodnuto býti mohlo.

S tímto ohledáním, které v srpnu letošního roku předsevzato bylo, spojeno bylo zároveň jednání o restauračních pracích *kostela* samého. K jednání tomu pozváni jednak zástupci obce a země, jednak zástupci konsistoře a cetralní komise. Přítomni byli pak zástupci c. k. místodržitelství a zástupce oddělení pro stavby při c. k. ministerstvu vnitra. Při komisi zjištěny byly a v protokole jmenovitě uvedeny všecky nutné a žádoucí opravy a úpravy kostela, s nimiž všichni přítomní souhlasili, načež zástupcové obce a země vyslovili ochotu přispěti dříve již v písemném jednání v té záležitosti blíže naznačenými peněžními obnosy na opravu s tou podmínkou, aby restaurace kostela nevztahovala se jen na odstranění vad konstruktivních, nýbrž aby obsahovala i úpravu zevnějšku i vnitřku basiliky důstojnou. Pokud oprav fresek v kapli jižní věže se týká, nařízeno uvedeným již ministerským výnosem okopírování týchž, tak aby teprve pro další práce opravné tytéž fresky co podklad sloužiti mohly, kterážto práce akad. malíři panu Heřmanovi k provedení svěřena byla. O dohled nad touto prací požádán byl se strany c. k. místodržitelství p. konservátor architekt Mocker, kterýž po čas kopírování fresek nad prováděním prací bděl a vzácnou radou svojí nápomocen byl. Elaborát jimi zhotovený, jakož i fotografické snímky maleb těch budou centralní komisi a ministerstvu vzhledem k dalšímu jednání předloženy.

Starý portál kaple sv.-Václavské.

(S vyobrazením.)

Sděluje *J. F. Mocker.*

Koncem r. 1886 ukončena podezdívka pilíře vystupujícího na severovýchodní straně vysoké věže; tím bylo umožněno přikročiti počátkem roku 1887 k rozbourání dělicí zdi u bývalé Trojické kaple, jež se mezi vysokou věží a kaplí sv. Václava nalézala, a při tom odkryt úplně starý rohový pilíř kaple sv. Václava.

Na hladkém líci zevnější západní stěny této kaple, jakož i na sesílení pilíře na vystouplém rohu nalezeny značné stopy požáru.

Na severní straně pozorováno pozdější opravování vystouplého zdiva kvádrového.

Při bližším ohledání tohoto zdiva nalezen pod dlažbou základ spérného pilíře přes roh položeného, 2' 8" dlouhého, 3' 9" širokého, který kvádry obložen a úplně zachován byl. Z nálezu tohoto dá se soudit, že kaple sv. Václava Matyášem z Arrasu byla původně bezpochyby zcela svobodně vystavěna a teprv při stavbě chrámu do půdorysu od téhož mistra vřaděna. Kaple tato byla se všech čtyř stran osvětlena, se západní strany přístupna, oltář pak byl k východu obrácen.

Uvedený spérný pilíř byl na severní straně do líce zdi úplně opracován; část jeho na západní straně je sice zachována, jednotlivé kvádry však, zvláště ony nad klenbou, jsou požárem silně poškozeny.

Z okolnosti této možno s jistotou tvrditi, že kaple tato, zejména jižní část křížové lodi po dvakrát požárem zachvácena byla, a sice prvně r. 1541 a podruhé v sedmileté válce r. 1757, v tomto případě zejména ona část nad klenbou Trojické kaple, kteráž od roku 1736 stávala.

Po odstranění střechy nad Trojickou kaplí a při sestrojení zatímní krytby nad onou částí sv.-Václavské kaple, kteráž do křížové lodi vystupuje, nalezeny zbytky bývalé hlavní římsy této kaple. Římsa tato ležela 2' 9" pod triforiemi a soudě dle vrstvy byla 1' 2" vysoká.

Průběhem dalších prací ohledána též poškozená západní zeď kaple sv. Václava, při čemž odkryt původní zazděný západní portál s velmi jemně provedeným profilováním pískovcovým, jež však následkem požáru velmi jest poškozeno.

Nade dveřmi nalézá se relief s hlavou Krista Pána plasticky ozářenou a po obou stranách symboly dvou evangelistů, kteréžto figurální obrazy svědčí o velmi umělém provedení; požárem však značně utrpěly.

Nad portálem tímto nalézá se též zazděné okno, které jest v souměrnosti s okny do jižní poboční lodi a s oknem v kapli sv. Ondřeje (Martinické.)

Jako na rohu severozápadním jsou též na západní zdi kaple zcela jasně k rozeznání operací pilíře, v pozdějších letech až na dlažbu odpracované.

Dne 3. března počato kopáním základu pro novou ukončující zeď mezi vysokou věží a sv.-Václavskou kaplí, při čemž v starých základech této zdi nalezeny opálené zbytky z karolínské doby, jako žebra, kusy kružeb a j. v. Mimo to přišlo se též na zbytky staré romanské stavby, podobné oněm z kulaté kaple, která ve dvoře starého proboštství svého času odkryta byla. Skoro na všech možno pozorovati stopy polychromie.

Při odkrytí základů kaple sv. Václava nalezeny též zbytky starých zdí, kteréž od dřívějšího kostela pocházely.

Zde též se přišlo při dalším ohledání na dvě dlažby, z nichž první hluboce 3' 9" z opuky dobře zachované, druhá o stopu níž z pískových silně následkem požáru zčervenalých ploten sestávala.

Základ kaple sv. Václava sestává z mohutných kamenů se širokým odstupňováním, spojených maltou výtečné jakosti, nemá žádných trhlin, a nalezá se vůbec ve velmi dobrém stavu.

Nález mincí v Starém Postřekově.

Píše *Josef Smolík.*

Starý Postřekov, obec v Pošumaví nedaleko Klenče, leží asi $2^1/_2$ hodiny severo-západně od Domažlic. O starém stavení čís. 24. vypravovalo se vůbec, že tam zakopán poklad, a pověsť ta zdála se býti tak hodnověrnou, že ještě asi před 20 lety po něm se pátralo, ovšem marně. Když pak nynější majitel p. Josef Bittner celou tu starou chatrč přestavoval v úhledný domek, přišel skutečně počátkem srpna t. r. na „poklad", a jest zajisté s podivením, že se ústním podáním o něm pověsť udržela více nežli 380 roků! [1])

[1]) Tolik s námi sděluje p. prof. B. Štrér v Domažlicích, jehož laskavosti máme co děkovati, že část „pokladu" toho zde vůbec uveřejniti můžeme.

Podobné „poklady" propadají — s malou vyjímkou — zvláštnímu osudu. Původní jich majitelé tajně a skrytě je zahrabali, zakopali nebo zazdili, a když po staletích opět se na ně uhodí, rovněž tajně a skrytě se rozstrkají, rozprodají a p. sem tam, tak že *celý* takový nález nikdy se nedostane do rukou povolaných k nemalé škodě numismatiky vůbec a domácí zvláště. A, máme za to, i k nemalé škodě nálezce samého, kterého by po případě každý znalec mincí slušně a rád odměnil, kdyby mu *všechny* ty mince pouze *předložil*, aby mohly býti prohlédnuty, popsány a třeba vyobrazeny. Tím by se takovému „pokladu" teprv dostalo náležitého objasnění, z kterého by majitel jeho poznal, které mince jsou

vzácnější, které obyčejné, za které z nich tedy může žádati více, nežli jest jejich hodnota vnitřní, třeba i mnohonásobné této hodnoty a t. p. —

Z nálezu Postřekovského dostalo se nám do rukou 9 zlatých mincí a více než 120 stříbrných. Kolik zlatých a kolik stříbrných mincí tam skutečně bylo, nikdo nám více nepoví; prvních prý asi 30 kusů a druhých „několik set".

Mince zlaté jsou tak zvané *zlaťáky* (rýnské dukáty, Goldgulden), které zrnem se nevyrovnají starým dukátům českým nebo uherským, nýbrž těchto jsou lehčí. Z těch 9 zlaťáků, které jsme viděli, žádný není český a dokud jsme byli dobře zpraveni, nebylo tam vůbec českých dukátů. Oněch 9 kusů popisuje se takto:

Město Noerdlingen.

Č. 1. *Líc.* Sv. Jan Křtitel s beránkem na ruce levé.
Opis:
MONETA ⁝ NOVA (štítek Weinsberský) o NORDLINGEN.
Rub. Říšské jablko.
Opis:
FRIDERICVS o ROMAN o IMPERATOR.
(Bedřich IV. 1439—1493.)

Č. 2. *Líc* jako č. 1.
Opis:
MONETA o NOV o (štítek Weinsberský) o NORDLI o *1893.*
Rub jako čís. 1.
Opis:
✠ FRIDERICVS o ROMAN o IMPERATO o

Č. 3. *Líc* jako č. 1.
Opis jako č. 1., na konci letopočet *1896.*
Rub jako č. 1.
Opis: MAXMILIANVS o ROM o REX
(Maxmilian 1493—1519).

Město Frankfurt.

Č. 4. *Líc* jako č. 1.
Opis:
MO o NO o FR (štítek Weinsberský) ANCH o *1897*
(= 1495.)
Rub celý jako č. 1.

Č. 5. *Líc* jako č. 1.
Opis:
o MON o NO o F (štítek Weinsberský) RANCH *1896.*
Rub jako č. 1.
Opis: MAXMILIANVS o ROM o REX.

Purkrabství Norimberské.

Č. 6. Zlaťák Švabašský.
Líc jako č. 1.
Opis:
ALBT o MARCH (psí hlava k straně pravé)
BRAND ⁝ ELTO.
Rub. Čtveřený štít se čtyřmi znaky, uprostřed pátý znak: žezlo.
Opis: MONETA NOVA AVR SWOBACH
(Albert Achilles † 1486.)

Č. 7. Zlaťák Švabašský.
Líc jako č. 1.
Opis: FRIDERI o D o G o MARCHI o (psí hlava k straně pravé) BRAND o
Rub. Kříž, v jehož ramenech čtyři znaky.
Opis:
✠ MONETA o NOVA o AVREA o SWOBACH
(Bedřich, syn Albertův † 1536.)

Arcibiskupství Kolínské.

Č. 8. Zlaťák Bonnský.
Líc. Svatý sedě zpříma žehná pravicí; dole dva malé znaky.
Opis: ROBERTVS (dva malé znaky) AREPI CO.
Rub. Kříž, v jehož ramenech po znaku.
Opis: ✠ MONE · NOVA · AVREA · BVNE
(Ruprecht byl arcibiskupem v letech 1463—1478, † 1480).

Tyrolsko.

Č. 9. *Líc.* Kníže v celé postavě s mečem v pravici.
Opis: SIGISM · ARCHI — DVX AVSTRIE.
Rub. Kříž, v jehož ramenech po znaku.
Opis:
MONET · NOVA · AVREA · COMIT · TIROL
(Sigmund Tyrolský vévodil 1438—1487, † 1496.)

Stříbrné mince byly zde pouze druhu menšího, největší z nich shledány groše, a mezi těmito opět jen v malém počtu groše české, a sice po skrovnu *Jiřího z Poděbrad*, a v počtu větším *Vladislava II.*, vesměs obyčejného, známého rázu.

Vedle nich zastoupeny zde byly následující země:

Uhry.

Malá mince. *Líc.* Uherský štít čtveřený, uprostřed havran (corvus).
Opis: ✠ M · MAThIE · R · hVNGARI.
Rub. Matka boží s dítětem na levé ruce.
Opis: PATRONA — hVNGARI
(Matiáš Korvin 1458—1490.)

Tyrolsko.

Č. 1. Groš. *Líc.* Poprsí k straně levé se žezlem v pravici.
Opis:
✠ SIGISMVND · ARChIDVX · AVSTRIE.
Rub. Kříž přes celou minci, v každém úhlu po znaku.
Opis: GRO — S · COM — ITIS · — TIROL.
(Sigmund Tyrolský 1438—1487, † 1496.)

Č. 2. Malá mince. *Líc.* Dva kříže o osmi ramenech, v pravém úhlu nahoře značka ◊.
Opis: (Kříž ve čtverci) SI-GIS-MVN-DVS-
Rub. Tyrolská orlice.
Opis: (Kříž ve čtverci) COMES (růžice) TIROL.

Štyrsko.

Malá mince. *Líc.* Korunovaný říšský orel.

Opis: FR-R-DG?-T-G-I-O-V (kde zde - jest na minci pět teček kolem středního bodu.)

Rub. Dva kříže o osmi ramenech, uprostřed štyrský levhard.

Opis: MON-NOV-STI-*90* (mezi dvěma růžicemi, t. j. 1490).

(Bedřich IV. panoval do r. 1493. Uncialky na lícu T-G-I-O-V vykládaly si prve: **A**ustria **E**rit **I**n **O**rbe **U**ltima, avšak nyní správněji: **A**lles **E**rdreich **I**st **O**esterreich **U**nterthan — jako heslo jmenovaného císaře.)

Gorice.

Malá mince. *Líc.* Znak gorický.

Opis: (Kříž ve čtverci) LGON ℓ COM ℓ GORI.

Rub. Dva kříže o osmi ramenech, v hořejším koutě v levo značka ℓ.

Opis: MON-GTT NOVT-LVGN.

Sasko.

Míšenské groše a půlgroše.

Č. 1. *Líc.* Kříž, v jehož koutech C-R-V-X.

Opis: (Dva meče křížem[2]) a lilie)
H o DI o GRTCIT o TVRINGH o LTII.

Rub. Míšenský lev k straně pravé se štítem Landsberským.

Opis: GROSSVS o MTRCh o MISSNHNSIS.
(Bedřich II., kurfiršt 1428—1464.)

Č. 2. *Líc* a *rub* jako č. 1.; u ohonu lva kolečko (o).

Č. 3. *Líc* jako č. 1.

Opis: (Dva meče křížem a patriarchální křížek)
H o DI o GRTCIT o TVRIVGH o LTRG.

Rub. jako č. 1.

Opis: M GROSSVS o MTRCh o MISNHNSIS.
(M znamená uniciálku jména **M**arkéty, choti Bedřicha II., která po r. 1440 s ním společně groše razila.)

Č. 4. *Líc* jako č. 1.

Opis: (Štítek se dvěma meči křížem a štítek s routami) H o W o DHI o GRTCIT o TVRING o LTRD·

Rub jako č. 1. (Bedřich II. společně se svým bratrem Vilémem III.)

Č. 5. *Líc* jako č. 1.

Opis: (Trojlístek.)
HT o D o G o DVCS STX o TV o LT o HTR o HIS
(H místo M).

Rub jako č. 1.

Opis: (Trojlístek.)
GROSSVS o NOVVS o DVCVM o STXONI 82
(= 1482. Arnošt a Albert společně v letech 1464—1486.)

Č. 6. *Líc* jako č. 1. Opis jako č. 5. pouze H o T o atd.

Rub. jako č. 5. i s letopočtem (14)82.

Č. 7. Půlgroš. *Líc* jako č. 1. Opis jako č. 6.

Rub jako číslo 5. Opis končí STXOI *88* (= 1488). Groše ty byly raženy už po smrti markraběte Arnošta.

Č. 8. Půlgroš. *Líc.* Routový znak v trojoblouku.

Opis. (Kříž ve čtverci.)
H o W o T o DG o DVCS o STX o TV o L o HTR o
HIS (H místo M).

Rub. Míšenský lev v štítě.

Opis. (Kříž ve čtverci.)
GROSSVS o NOVVS o HTRCh o HISΛ7 (H místo M, a zkrácený letopočet Λ7 = 1475. — Arnošt, zakladatel větve Arnoštské spolu s Vilémem III. a Albertem).

Č. 9. Půlgroš.

Líc. Meče křížem v trojoblouku.

Opis:
★ HT o h o D o G o DVX o STX o TV o L o MTR o MS.

Rub. Štít shůry dolů rozpoltený; v pravém poli lev, v levém kolmá břevna.

Opis:
★ GROSSVS o NOVVS o DVCVM o STXONI.
(Bedřich III. společně s ujcem Albrechtem a bratrem Janem v letech 1486—1525.)

Č. 10. *Líc* jako č. 9.

Opis:
✠ HTh o D' o G' o DVX o STX o TV' o L'MTRMS

Rub. jako č. 9.

Č. 11. *Líc.* jako č. 9.

Opis: (Trojlístek)
H o T o h o D o G o DVCHS o STX o TV o L o HTR o
HS (H místo M.)

Rub jako č. 9.

Opis jako č. 9. končí, STXOI *88* (= 1488).

Č. 12. *Líc* jako č. 9.

Opis jako č. 10.

Rub jako č. 9.

Opis jako č. 9. končí STXONI *91* (= 1491).

Mimo tyto saské groše a půlgroše bylo tam 9 takových kontramarkovaných. A sice na čtyrech, z nichž dva náležely Bedřichovi II. (zde č. 1.—3.) a dva témuž společně s Vilémem III. (zde č. 4.) byla kontramarka Ij, jež se chybně vykládá za uniciálku města Hildesheimu, které teprv od císaře Karla V. r. 1528 dostalo právo mince raziti. Spíše ji sluší pokládati za značku města Hannoveru, které už r. 1322 dosáhlo práva mincovního.[3])

Na třech groších téhož Bedřicha II. jest kontramarka křídlo, značka to města Kamence v Horní Lužici, které s Budešínem, Shořelcem, Žitavou, Lubím a Lubnem náleželo k známému svazku Šestiměstí (Hexapolis); na dvou groších téhož kurfirsta vyraženo Mohučské kolo.

---

[2]) Proto jim říkali *mečové groše.*

[3]) Goetz, Beitraege zum Groschen-Cabinet, p. 258, 270.

*

Hessko.

1. Groš. *Líc.* Kříž. v jehož koutech C - R - V - X.
Opis: ✠ LVDOWIC . , o DEI o GRACIA o LANT.
Rub. Lev s Niddaským štítem.
Opis: GROSSVS o LANTGRAVI o HAS
(Ludvík II., 1413—1458.)
Též zde byl téhož groš, kontramarkovaný Mohučským kolem.

2. Malá mince. *Líc.* Tři znaky položené jako jetelový list; v hořejším hesský lev, pod ním v pravo znak Ziegenheimský a v levo štítek Niddaský.
Opis:
✠ WILhEL · D' · GRA' LANTG · R · LAS.
Rub. Svatý Petr stojí za štítem čtveřeným, v němž v poli 1. a 3. hořejší lev, v poli 2. znak Ziegenheimský a ve 4. Niddaský.
Opis: (Dvě hvězdy nad sebou.)
MON o NO - VA o CASS - E.

Würzburské biskupství.

Jednostranný halíř, na němž štít shůry dolů rozpůlený; pravá polovice rozdělena vodorovně na dvě pole, z nichž v hořejším tři trojúhelníky vedle sebe, vrcholy dolů obrácené (pro biskupství Würzburské), a v dolejším čtyřdílný, k pravé straně nakloněný prapor (pro knížectví Franské). V levé polovici osobička v celé postavě majíc levou ruku o bok podepřenou a držíc v levici dlouhou hůl, nahoře růžicí ozdobenou. —

Takové mince byly v nálezu Postřekovském, které se nám do rukou dostaly. Českých grošů zde shledáno pouze 6 naproti 73 grošům a půlgrošům míšenským a 38 mincím tyrolským. Ostatní země zastoupeny jen několika málo mincemi, nechť stříbrnými, nechť zlatými. Pro malý počet mincí českých můžeme souditi, že původní majitel tohoto pokladu z Čech nebyl, nýbrž jakýs cizinec, snad obchodník, který z neznámé příčiny v Postřekově se zdržoval a tam svůj majetek zakopal. Poněvadž žádná z těch mincí, které po ruce máme, nesahá do r. 1500, dalo by se souditi, že poklad zakopán byl po r. 1496 — ovšem s vyhrazením, že v těch ostatních žádné mladší mince nebylo.[4])

[4]) Velectěná správa musea města Domažlic zaslala zdejší sbírce musejní *tyrolský* groš č. 1., *gorickou* minci, *míšenský* groš č. 3., *hesskou* minci č. 2. a halíř Würzburský — začež zde buďtež vyjádřeny díky.

Příspěvky k dějinám českého mincovnictví.

Napsal *Em. Leminger.*

1. Mincíři kutnohorští v Uhrách.

V pojednání svém „O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka“ (Pam. arch. XII. na str. 450.) připomenuli jsme, že někteří mincíři kutnohorští byli r. 1524 zjednáni na dílo mincířské do země uherské. S jmény těchto mincířů setkáváme se opět r. 1525, kde jeden z nich, Jan Kačička (Kacerovský), vznáší žalobu na druhy své, že se k němu nezachovali dle smlouvy a jemu rovného dílu nedávali, „než sami sobě vejš brali, bráti nemajíce“.

Že mincovna kutnohorská byla považována za vzor, a že z ní voláni mincíři na práci do zemí sousedních, zejména pak do Uher, toho máme na snadě ještě další doklady písemné. Již r. 1522 bylo do Uherského Nového Města vypraveno četné družstvo mincířské z Hory, a sice na žádosť nejvyššího kancléře, kterýž byl v té záležitosti s nejvyšším mincmistrem království českého uzavřel smlouvu, pro účastníky té výpravy velice výhodnou. Otiskujeme zde vynikající stati z tohoto zajímavého ujednání. „Letha od narození božího 1522 v neděli po sv. Stanislavu stala se jest smlouva obapolní mezi nejdůstojnějším v Bohu Otci pánem a panem Ladislavem z Alganu,[1]) biskupem kostela Vácovského a voleným biskupem Agrským, nejvyšším kancléřem krále JMti s strany jedné a mezi urozeným pánem a panem Jindřichem Tunklem z Brníčka a z Zábřehu, nejvyšším mincmagistrem království českého a markrabství Dolního Lužického fojtem s strany druhé a to taková: Jakož nadepsaný pan biskup ku potřebě krále JMti míti ráčí něco mincířův a pregýřův a jiných dělníkův od hory Guthny, kteřížby v království uherském v Novém Městě minci uherskou ku potřebě krále JMti mincovali a dělali, i kteříž tam k témuž mincování vysláni budou, takto od pana biskupa opatřeni a zachováni, jak se níže popisuje, beze všeho přerušení býti mají. Nejprve týž pan biskup má tejž mincíře opatřiti gysarem dobrým, umělým a zkušeným a werkmajstrem, aby werk složen byl a v cány přiveden, tak aby mincíři při mincování a díle meškáni nebyli. Item kteříž z mincířův a jiných dělníkův do jmenovaného království uherského k témuž dílu jíti by měli, že jim na výpravu dělníkům po čtyřech zlatých uherských a pacholatům po jednom zlatém zavdáno býti má...“ Závdavek tento měl jim při mincování býti „vyražován“ tak, aby ve čtyřech nedělích se pokaždé 1 zl. t. j. 40 gr. vyrazil. „A jakž by jmenovaní mincíři s jinými spoludělníky na tu cestu vyjeli, má jim hned od toho dne, v kterýžby od Hory Guthny vyjeli, každý týden na jednu každou osobu dáváno býti po jednom zlatém uherským na zlatě, a pacholatům čtyřem dva zlaté též na zlatě... na cestě a té jízdě i na na místě dotud a tak dlouho, dokavadžby dílo to jim, aby mincovati mohli, zpraveno nebylo. Také osoba má k tomu zřízena býti jistá, aby jim ty peníze tak, jakž se nadpisuje, na cestě i na místě beze všeho průtahu a hyndrunku dával. Když začnou dělati, má jim od každý hřivny sazené v werk mincířům po třech groších a pregýřům po dvou groších vše českých, cožkoli zmincují a zdělají každého týhodne, bez všelikého zadržování a odporu placeno býti...“ Také všemi potřebami: nádobím a

[1]) Na jiném místě nazývá se týž „Ladislaus de Alcano“.

pod. mají nákladem téhož p. biskupa býti opatřeni. „Pakliby hyndrunk jaký týmž dělníkům byl, tak žeby dělati nemohli, proto jim každý týden . . . jeden zlatý dělníkům každému a pacholeti půl zlatého dáván býti bez odpornosti má, jakoby dělali. Také na místě jsouce a to dílo dělajíce, ode všech překážek, nátiskův svobodni býti mají, a má jim osoba mocná ukázána a ustanovena býti, kteréžby osobě oni útočiště míti mají . . .“ Kdyby se některému zdálo býti obtížným a napraveno slušně býti nemohlo aneb z příčiny některé „kterému dělníku tam býti by se nezdálo a on tomu, kdož je v obraně a ochraně bude míti, oznámil a opověděl se a příčinu položil, tehdy mimo vůli jeho držán býti nemá; avšak to, což by zadělal, povinné jemu, aby zúplna zaplaceno bylo, a průvod aby jemu dán byl až zase na to místo, odkud vyšel, a placeno na té cestě zase jemu aby bylo, jakož se svrchu píše, také průvod aby jim dán byl na té cestě, aby je vedl a dovedl na místo, a list fedrovní od krále JMti dostatečný aby jim dán byl a bezpečenství . . .“

Náčelníkem tohoto družstva byl Jan Bártův, kterýž dovedl zajisté sobě i českému mincovnictví zjednati znamenitý věhlas v Uhrách, neboť mu tam říkali „nejvyšší mincmagister“. Když pak v Novém Městě mincovati se přestalo, přišel Jan Bártův s ostatními českými mincíři do Budína, kdež byl Janem Hwebem, úředníkem pánů Turzi z Betlemfalvy získán pro mincovnu v Kremnici. V dotyčné smlouvě, jazykem latinským psané, jmenem pana Alexia Turzího z Betlemfalvy uzavřené, tituluje se Jan Bártův jakožto „prudens ac circumspectus dominus Johannes Bartholomei de Montibus Cuthnis“, ustanovuje se jakožto „supremus prefectus et magister monetarum protunc per monetarios Boemorum Cremniciae cudendarum“ a povoluje se mu zvláštní požadavek jeho vzhledem k vývažku „vulgariter fiergewicht“; při tom však se vyhrazuje, že veškerá škoda, která by „incuria sua aut collaboratorum suorum infidelitate utcunque“ vzešla, musí býti jím napravena podle přísahy dané. Datum Cremnicie f. VI. post Michaelis archangeli. Anno dom. 1525.

Roku 1526 vznikla rozepře mezi Janem a podřízenými jemu mincíři Lukšem, Šebkem, Vaňkem, Pelanthem a jinými z té příčiny, že Jan nečinil dosti té smlouvě, kterou byli pan mincmistr a páni konšelé mincířství mezi nimi pořídili, než je byli na dílo mincovní do Uher odpustili. Kromě vývažku, který byl Jan sobě vymínil, měli se dílem rovným děliti o veškeré užitky. Jmenovaní mincíři stěžovali si tu v Kutné Hoře do Jana, že toliko ze začátku se zachovával dle úmluvy, později však že vše o své vůli změnil. Na odpor tomu Jan Bártův skrze Ondřeje od Zlaté husy dal mluviti, že tato smlouva byla závazna toliko pro mincovní dílo v Novém Městě, že pak „živnost“ v Kremnici od JMti pana Turzího dána jest jemu samému, a tak již ta první smlouva přestala.“ Rozsudek panem mincmistrem a pány šepmistry a pány vyřčený dává Janovi Bártovu za právo a vyzývá jmenované mincíře, aby „téhož Jana s pokojem nechali“.[2])

2. Český numismat XVI. století.

Čtouce v závětech předkův svých setkáváme se v popisech pozůstalostí po zámožnějších občanech zhusta se starými mincemi českými i jinými. Panovalať patrně již tehdy libůstka přechovávati v rodinné klenotnici peníze starší, zejména snad jakožto památné dárky křestní nebo-li vůbec příležitostní. Počínání takovéto nemůžeme ovšem nazvati jinak než libůstkou, ačkoliv nelze neuznati, že ze zárodků takových vyrostlo znenáhla účelné a soustavné sbírání mincí starších. Pozoruhodnou zvěsť o zakládání sbírky numismatické nacházíme již v XVI. století. V listě datovaném dne 8. listopadu 1572[3]) odpovídají úředníci mince kutnohorské radám komory české, kteří byli jménem arciknížete Ferdinanda žádali, aby témuž zaslány byly rozmanité druhy starých mincí, v Kutné Hoře ražených. Úředníci se omlouvají, že takových nemají, a že staré kolky a svršky byly většinou předělány na kolky nové;[4]) ale slibují, že se optají sem tam u měšťanů zdejších, a co shledají, to že pošlou. Které mince způsobem tímto byli sebrali a arciknížeti do sbírek jeho[5]) poslali, poznáváme z příslušného výkazu, jehož koncept v archivě horního úřadu se zachoval; v něm jest odhadnuta a vyznačena i cena jednotlivých mincí, a sice ku zvláštní žádosti, již arcikníže listem ze dne 7. října 1573 projevuje, jednak „zu unserer selbs eigenlichen Nachrichtung“, jinak též „damit wir auch hernacher den Unkosten wider richtigzumachen zu verordnen wissen“. Tuto následuje překlad německy psané té „specifikací“. „Český groš krále Jana Prvního za 5 kr., čes. groš krále Jiřího za 5 kr., čes. groš krále Václava Druhého za 4 kr., čes. groš krále Karla Prvního za 4 kr., čes. groš krále Václava Třetího za 4 kr., dva kutnohorské bílé groše za 4 kr. 2 den., dva říšské zlaté 2 zl., dva půlzlatníky 1 zl., dva desetníky 20 kr., starý jeden malý haléř Jana Prvního 1 den.; summa 3 zl. 47 kr.“

Hledíce se zalíbením na vzácnou tu péči, již arcikníže Ferdinand důsledně věnoval uměleckým věcem vůbec, tuto pak zvláště památkám českého mincovnictví, nemůžeme utajiti podivení své vzhledem k tomu, že úředníci mince kutnohorské nedovedli lépe vyhověti úkolu na ně vznesenému.[6]) Z neochotného jednání jejich vyzírá dle soudu našeho nedostatek vnímavosti vzhledem k věcem vznešenějším, ovšem snadno pochopitelná v té době, kde k úřadům horním se houfně drali lidé hrabiví a nevlastenečtí, toliko prospěchu svého hmotného dbalí.

3. Falešná mince.

Penězokazství provozovalo se zajisté od té doby, kde začato vůbec peníze raziti. Proti zločinu tomuto, jímž zájmy společnosti spořádané hrubě se urážejí a poškozují, mincovní řády ode dávných věků rozhodně vystupují, ustanovujíce pro penězokazce tresty kruté, jakožto smrt upálením, utětí ruky a pod. Avšak i přes toto přísné stíhání provinilců vyskytá

[2]) Archiv města Kutné Hory. Lib. sententiarum 1510—1535. K. 9—11.

[3]) Arch. měst. zprávy podávané radám komory české XVI. list 325—328.

[4]) Srovnej nařízení krále Ferdinanda I. z r. 1562 zejména pro mincovnu Kremnickou, Newald, I. 154.

[5]) Není zajisté nikoho tajno, že týž arcikníže Ferdinand byl zakladatelem znamenité starožitnické sbírky Ambrasské.

[6]) Připadá nám tu na mysl podobný případ z r. 1571, kde císař Maxmilian projevil přání, aby mu z dolů kutnohorských zaslána byla sbírka pěkných a úhledných štuf (blejna, leštěnce a jin.), jakož i ryzí stříbro v podobách rozmanitých („auch Silberpergkgewechse von allerlei Sorten“). Načež úředníci prosté odpověděli, že v dolech kutnohorských se dobývá nejvíce temnorudka, někdy pak že se nachází leštěnec, „deren aber nichts Schönes“; kromě Budějovic prý nevědí, kde by něco takového se vyskytovalo. Najde-li se něco, že pošlou.

se v starých zápisech značné množství případů, kde porušení mince bylo zjištěno. Několik případů takových bylo vytknuto již v pojednání o mincovnictví českém za krále Ludvíka (viz Pam. arch. XII. 450 a 451).

I z doby krále Ferdinanda I. nacházíme v zápisech souvěkých[7]) řadu podobných případů, o nichž tuto dáváme zprávu podrobnou, aby poznán byl ten způsob rozmanitý, jímž faleš se prováděla.

Roku 1529 rada komory království českého odpovídá šefmistrům a radě města Kutné Hory na oznámení, že jakási Anna, kloboučnice z Kolína, a Daniel Skřivan, zámečník, též z Kolína, s nějakými penězi falešnými „vůkol by jíti jměli", aby věc ta byla vyšetřena a o tom zpráva dána zpět. Shledalo se, že táž Anna, kloboučnice, platila Hubáčkové penězi falešnými; v Kolíně pak byl chycen a uvězněn „ten, od kohož, pravila, že má ty peníze".

Roku 1534 oznamuje Pavel, mince úředník, že mlynářka jakási utrácela zde falešné peníze malé a jsouc tázána, kde je vzala, pravila, že jich za zlatý vyměnila u Beneše kupce. Touž dobou ztratilo se ze dvou šmiten ve Vlašském dvoře nádobí mincířské a dokonce se přihodilo, že v mincovně při werku peněz našli nemálo falešných, které v loru se prozradily, poněvadž bělosti přijíti nechtěly. Usadilť se tu penězokazec přímo v královské mincovně!

Zvláště zajímavý případ „falše" se přihodil r. 1544, kde u kožešníka Jiřího Nedvídka v jeho domě „u slunce" byly nalezeny mincovní nástroje a kolky od falešné mince. Podezření nikoliv bezpodstatné na Nedvídka spadající bylo utvrzováno tím, že manželka jeho utrácela mnoho peněz za ryby, máslo a jiné, a o tchánu jeho kolovala již před tím pověsť, že je „falešník". Nedvídek jsa předvolán a přísně vyslýchán („poněvadž se týče krále a království"), odpírá obžalobě tvrdě, že nemá vědomosti o tom, kde se to nádobí v jeho domě vzalo, že manželka jeho „ve svých rukách neměla ani 2 kr., jako jiné ženy"; co se pak tchána dotýče, činil-li faleš, o tom že neví a že ho nezastává. Ohledav kolky řekl, aby považili, kterak by měl kolky dělati, jsa kožešník, k tomu že podoben není. Velice závažny byly však výpovědi svědkův. Tovaryš Nedvídkův Jiřík kožešník sice neviděl, že by N. byl dělal mince, ale spatřil u něho „nástroje takové, jako na Vlašském dvoře mincíři mají" totiž „na kovadlně kliště, nůžce, kladiva nahoře v suchém sklepě"; též pláty u něho vídal v almárce. Týž býval Nedvídkem posýlán pro pivo s penězi k Valové, kteráž peněz těch bráti nechtěla, pravíc, že jsou falešny a že jsou to „tvého pána peníze díla". Druhý tovaryš Nedvídkův Jan Sochor kožešník „jednou, když králíky drhl s Janem Truhláříčiným", slyšel, že „v té komoře, kdež byl starý" (otec Nedvídkovy manželky), cosi se tlouklo; i řekl Janovi, že se tam mincuje. Pak jednoho času, když „ten starý" odešel do kostela a k oknu té komory byl řebřík přistavený, že vlezl do vnitř a viděl tam „nějaký štok a na něm pláty a peníze bílé a špulíř, kterým vysekávají", a že peněz těch, bylyť bez rázu, nabral a okazoval je lidem i Nedvídkovi, a on mlčel. Když pak chtěl později od Nedvídka odejíti a v Kolíně dělati, nechtěl jej N. propustiti, pročež on rozhorliv se, ty peníze jim vrhl, řka: „Hle! kdybych chtěl, co bych Vám posloužil." „A N. viděl a nic těm penězům neříkal; než on starý řekl: Ba, milý Jene, nechte toho; radše buďte spolu dobře." — N. byl uvězněn, poněvadž neměl rukojmí ani peněz (200 kop), kterých páni od něho žádali, aby se dostavil; později teprve postavil tři čáslavské občany za rukojmí.

Roku 1544 přinesl Plzák pánům hospodářům činži z „hořejší kuchyně" a mezi jinými penězi nalezaly se groše ostříhané. Poněvadž v tom se shledávala faleš, byla obeslána Salomena, manželka Pavla Fugla, od níž prý Plzák ty groše byl obdržel. Salomena Fuglová sice má na paměti, že kdysi v letě dala Plzákovi „za 6 kop dudků, širokých za 4 kopy a drobných 1 ½ kopy", ale neví, jsou-li ty groše od ní, neboť grošů tak nezná; ostatně prý přijímá peníze od šmelcířů a ti opět od písařů a také prý dodala již několik set kop grošův úředníkům jistého pána, kteří přijímají peníze velice opatrně, a ti nikdy ničeho nenamítali.

Roku 1546 Václav postřihač vinil Davida postřihače, že ho nařkl, jakoby z malých peněz dělal velké (t. j. peníze bílé). David ovšem odpíral, řka, že tak mluvil, ale že to slyšel od jiných. Taková nařknutí (zdali zlomyslná anebo snad odůvodněná, kdo by o tom dovedl rozhodnouti?) vyskytují se dosti zhusta: při hádce hospodské prohodí jeden z rozvaděných ke druhému slova: „Já jsem peněz nedělal v sklepě, jako jsi ty dělal"; ten pak se ihned dovolává opatření u pánů šepmistrů, „poněvadž těchto časův o takové věci jiní těžkosť mají", — a tak povstala pře, která do nekonečna se protahuje.

Podobný případ porušování mince, z jakého viněn byl David postřihač, udál se roku 1549. Jakub Turnovský byl obviněn, že v preghauze falešné peníze (z malých bílé) dělal a jezdě s Jiřím Oselským po jarmarcích, penězi těmi malými platil, vydávaje je za bílé, nč jej Oselský „z toho trestal" slovy: „Milý brachu! jakými penězi platíš? Abys trestán nebyl!" Také ve hře s Oselským prohrávaje chtěl prý platiti penězi těmi, které ovšem Oselský odmítl. Dále oznámil kolkař Buryan Vrbík, že se mu kdysi byl kolek ztratil a potom byl nalezen mezi stolicemi, kdež Jakub a druhý jeho tovaryš dělal, za ním pod poduškou. Konečně na Jakubovi lpělo podezření, že ostříhoval groše, neboť byly u něho nalezeny ostřížky. Na to vše činil Jakub Turnovský vývod tento: především „pregéři jsouce s ním ve spolku a v jednom zavřeni, že by něco viděli, kdyby se jináče choval, než se na dobrého sluší"; on že jest úkol svůj před jinými oddělával, ba i jiným ještě pomáhal oddělávati; kdož by takovou faleš dělal, musil by „míti na to nějaký rozmysl neb čas k tomu"; ostatně prý v posledních dobách málo v preghauze býval. „A také pan Buryan Vrbík má v počtu kolky všecky a v opatrování; nechť je tázán, má-li kolky všecky". Pokud se pak ořezaných grošů týče, praví dále, že měl groše ohořalé, mezi nimiž byly některé ještě dobré a „nespuštěné" a on že jest to vařil v octě a v soli, potom na různo rozundával a některé že jest ostříhoval a upiloval, a což se nemohlo utratiti, ke Kašparu zlatníku nosil, aby mu bylo zprobováno, a to že prodal do mince. Nevinu svou chce dokázati též těmi, kterým platil penězi velkými i malými: bylit to soukenníci a pak ve Vrbici dělníci. Chce tedy psáti králi JMti, aby dán byl na rukojmí, „aby mohl svědky způsobiti"; bylť jakožto hrubý provinilec dán do klády a v poutech držen. Král povolil, aby dán byl na rukojmí pod 500 kop; „rukojmův osob" přihlásilo se dvacet pět.

Roku 1548 Jan Vrabčík z Chlumce stoje před pány „o jochmtal falešný" oznámil, že jej mezi jinými tolary

[7]) Archiv městský v K. H. libri memor. 1529—1551.

přijal a neví, od koho, neb jest tomu na rok; přebíraje pak tolary nalezl jej; když pak jej jiným okazoval, přistoupil Kubeš i prosil ho za něj, a on mu jej dal darmo a peněz žádných od něho zaň nevzal připomínaje, že jest falešný. Kubeš pak chtěl ten tolar udati za pravý a byl při tom přistižen. Rozsudek panský vzhledem ku Vrabčíkovi zněl takto: „poněvadž on tím tak daleko vinen není, jako ten Kubeš, a poněvadž páni o něm dobré slovo slyší (od Zikmunda Káby, úředníka v Chlumci), že jemu to promíjejí, však to praví, že jest neměl toho dělati a toho groše vypouštěti." Na to byl Vrabčík propuštěn.

Při roce 1551 zaznamenává Mikuláš Dačický toto: „Zjevena jest faleš v tolařích dělání, o čež mnozí těžkosť měli." V knize memorabilní 1548—51 nacházíme pak podrobnosti falše této, která byla bez pochyby dosti dlouho a měrou rozsáhlou provozována, až vyšla na jevo způsobem, jenž vysvitá z výpovědí Jana Toboláře, souseda kutnohorského. Týž oznamuje, že byl „v cizí zemi v městě Svidnici, kdež tolary za koupě platil, a když se domů navracoval, že jest z Svidnice posel za ním šel a na cestě ho uhonil a čtyři tolary s listem jemu dal, v kterém listu psáno bylo, že by falešny byly, aby jiné dal a, od koho je má, navrátil. A on ohledavše je, že se jemu nevidělo, aby falešny byly. Až potom přijedši domů předkem zlatníku a potom pp. úředníkům mince v tom oznámil a o všem, co se mu přihodilo, a ty tolary jim dal. A před tím že tolary přijal od Jakuba Srba pernikáře spoluradního 50 tol., od Zikmunda Hunka jinak Dobše 36 tol., od vrbických kverků za 20 kop a ty všecky tolary že vsypal do jednoho pytlíka a tak do Svidnice s nimi jel a tam jimi platil."

Zikmund Hunek jsa dotazován pravil, že ty tolary obdržel od úředníků z mince. Také u Jachyma šafáře v minci se našly tolary falešné; týž nevěděl, od koho je má, neboť prý od několika osob přijímal, zejmena od p. Pavla z mince 40 tol., od Velké Anky 40 tol., od Jak. Turnovského 40 tol. atd. a ty všecky tolary v jedno dal.

Jan z Liboslavi, zlatník a ryjec kolků peněžních, ohlédaje tolary falešné s Kašparem zlatníkem v úřadě mincovním uznali, že tytéž byly raženy řádným kolkem, jehož se v minci užívalo k ražení tolarů. Proto byl Buryan Vrbík kolkař, jenž měl kolky peněžní v opatrování svém, do vězení vzat, neboť byl již podruhé na sebe uvalil podezření, že komusi tajně kolky půjčoval a takto faleš podporoval. Když byl z vězení do rady předvolán, „puštěna naň ostracha" a domlouváno mu, aby raději vše řekl, „než aby se naň něco jiného vytáhlo." B. V. odpírá, že by komusi jinému kolky vydával, než do preghauzu pregéřům, od nichž je opět přijímá. „Ač kolky má v své moci, však plátů nemá ani do mince jíti nemůže, neb klíče od mince nemá a bez pp. úředníků a šafáře tam jíti nemůže a také tolarů nepřijímá. Však probéři probují pláty v minci; bez pochyby že by to (tu faleš) byli vyhledali." Konečně praví, že bez viny sedí a že „lotrem na stará kolena nebude," a prosí o ulehčení vězení.

Juza mincíř, syn Buryana Vrbíka, jemuž byl otec jeho odcházeje do Prahy ku panu z Guttštejna kolky poručil a v moc odevzdal, vypovídá jsa tázán, že jest ty kolky vydával, ale že při tom byl šafář a vrátný, a šafář že kolky vydané zapisoval, všecky že byly opět vráceny a žádný se neztratil; dokud pak pregéři pracují, on prý kolků nespravuje. Konečně dokládá Juza, že otci jeho bez příčiny těžkosť se děje; u Hruškův prý Zikmund Hunek vyhrožoval písaři mince: „jestliže na to přijde, na tebe povím, že ty tolary od tebe mám," a slyšeli to svědkové, a písař mince že tomu nic neřekl. Juza chtěl patrně vinu s otce svého svaliti na Jana písaře mince, o němž také Dorota Holíková mluvila, že „s Izdrahelem židem veliké wexle vede". Jan však dovedl dokázati svou nevinu, zejmena odpírá, „že s židem činiti nemá" toliko když byl kverkem v Plimlích „a těžkosť měli", že jsou se dlužiti musili, aby měli čím dělníky platiti a dílo nebylo zpuštěno.

Konečně byl vyslýchán ještě Jan Škola pregéř, který byl uvězněn proto, že právě na tom kolku, na kterém on tolary razil, ta faleš dělána byla. Týž tvrdí, že „pravá věc to není, co se mu přičítá, že nikdy takových šibeničních věcí a falší neprovozoval"; že sám nedělá, nýbrž se čtyřmi jinými, tak že „spolu sedí a na se hledí". A pohleděv na kolek řekl, že jest on na ten kolek dělal, a pohleděv na tolar pověděl, že jest „změtený" a takového že by pp. úředníci nepřijali, ale že by jej přestřihli. Konečně se dokládá Boha a prosí jej s pláčem, aby ráčil zjeviti jeho nevinu. Proti výpovědi této namítá přítomný mincmistr, že „se jistota nachází, že jest on na ty kolky pregoval a k tomu se jest sám přiznal; a že jest mohl míti v tobolce něco těch plátův falešných a tak vyraziti, což by chtěl."

Buryanovi Vrbíkovi velice bylo přitíženo vývodem, jejž učinil Mates Lidl z Myslova, úředník mince, proti nařknutí Jana Toboláře a Zikmunda Hunka, že by ty falešné tolary z mince pocházely. „Pro vochranu poctivosti mince" týž Mates Lidl sepsal sedm artikulů, v nichž praví především, že on sám nikdy nikomu z mince nevyplácí, než oba úředníci mince společně u přítomnosti písaře a šafáře mince, a že žádný do sklepa, kde se peníze chovají, sám nechodí, než vždycky dva spolu. Dále se hájí proti výtce, že by nepilen byl při minci a železa že zle opatřil a tady že se na železa krále JMti falešné tolary dělaly. „Opatrování kolků a železa," praví dále, „ne mé osobě, ale jednomu přísežnému a obzvláště na to zřízenému jest náleželo v té truhle pod tím zámkem, kdež předešle se zamykaly prve, než jsem já při minci úředníkem byl. A toho času, když se to zběhlo, Buryan Vrbík to sobě poručeno měl a k tomu úřadu zřízen byl . . . Ale jaký neřád a nepilnosť týž Vrbík při tom úřadu zachoval, to jest Vám také vědomo, když při vyčítání peněz v minci v podezření se dal, že jsme to s pilností na pana mincmistra vznesli, radili jsme i prosili, aby dotčeného Vrbíka z toho úřadu, který malý není, složil a jiným pilnějším opatřiti ráčil. Také jest Vám vědomo, že týž Vrbík železa pregéřských grošových půjčil, na které se předešle groše po sedmi penězích mincovaly, bez vědomí a vůle naší; a toho času žádný werk grošový nedělali a ty grošové platy těmi kolky jsou zpregovány. Když jsme o tom zvěděli, opět jsme na pana mincmistra s obtížností znesli, žádajíce velikou prosbou pro uvarování dalších neřádů a provozování falše úřad ten aby jiným opatřiti ráčil, . . . ale rovně toho jako i prve obdržeti jsme nemohli . . ." [8])

Arcikníže Ferdinand vyslal k vůli případu tomuto zvláštní kommissaře do Kutné Hory „pro vyhledání falše," totiž Jana Salavu z Lípy a na Malešově a Smila Myšku z Žlunic a na Hrádku.

Buryan Vrbík a Škola pregéř, na nichž lpělo ovšem podezření odůvodněné, byli stále drženi v tuhém vězení v kládě; ostatní obvinění byli dáni na rukojmí. Konečně

[8]) Archiv měst., hor. odd. č. 1526.

byli i oni dva „podle psaní a poručení“ arciknížete vyzváni, aby postavili rukojmě, že budou dáni z klády, „poněvadž jsou nezdraví, jeden starý a druhý nemocný“. Postavivše rukojmí Jan Škola 23, Buryan Vrbík 19 byli dne 2. září 1551 oba propuštěni, každý pod šest set kop grošů českých. Jak se věc skončila, nebylo lze vypátrati.

Zvláštní druh penězokazství nacházíme ve dvou zápisech z r. 1563. Nejvyšší mincmistr Jan Erazim z Švamberka oznamuje arciknížeti Ferdinandovi, „že nějaký Martin zámečník, člověk dobře zachovalý, na žádosť Jana Kulhavého havíře, pacholka prostého i dobře se chovajícího, půjčil jest 1 kp. gr. na minci široké, jakožto na jednom starém tolaru, k němu přiloživši dva krejcary, a druhém v šedesáti krejcařích, doloživše též k tomu deset krejcarů . . .[9]) a tu majíc sobě touž 1 kp. gr. č. Jan Kulhavý půjčenou na právě Hloušeckém Janovi Taškáři a Anně manželce jeho za zahradu purkrechtu jest složil, kteréžto peníze týž Taškář vyzdvihše s manželkou k svému užitku, jak se jim vidělo, obrátili a nějaký pláštík koupili; v čemž jest to nalezeno, že z téhož grošc v šedesáti krejcařích počet s jablkem jest vystrouhán, a jakž jest rozuměti, za tolar míň dvou krejcarů dán . . .“ Všickni dáni do vězení, a zlatý arciknížeti „pro spatření té věci“ odeslán.[10])

Téhož roku pak byl nalezen „zlatý radýrovaný“ u trubačů kutnohorských, kterýž jim při svatebním veselí od jakéhosi Jakuba Bukáče, měšťana kouřimského, „za práci jich v 68 krejcařích dán býti měl.“ K vůli tomuto tolaru „na 60 kr., na kterémž jablko s cifrou vystrouháno“, byl Bukáč volán na Vlašský dvůr; poněvadž pak byl seznán jakožto muž počestný, bylo mu uvěřeno, že ten zlatý bezpochyby od formanů za obilí přijal a nevědomky zase vydal. Když pak trubačům byl za něj dal náhrady 68 kr., byla věc při tom zůstavena a zanechána z rozkazu rad komory české, kteří doznávají, že „snad by se také taková a k tomu podobná věc nám i mnohem opatrnějším, že by mezi jinou mincí jeden z nevědomí takový tolar přijal a zase vydal, přitrefiti mohla.“ [11])

[9]) 1 kopa gr. = 140 krejcarům.

[10]) Archiv měst., hor. odd. č. 1251.

[11]) Arch. měst. kniha XVIII. obsahující vynesení rad kom. české list 243, 246—248. — Listina v archivu čes. musea.

V případech zde vytknutých shledáváme čtvero rozmanitých způsobů penězokazství.

1. Nejobyčejnější je ovšem okrajování peněz pravých, z čehož při mincích stříbrných nevyplýval asi značný zisk; nad to byl groš okrajovaný snadno poznán, poněvadž ráz jeho sahá těsně k okraji, a byl to vůbec peníz každému zevrubně známý.

2. Velice zajímavým případem falše lze nazvati vyškrabování počtu **60** v říšském jablku na zlatých; jednoduchým tímto výkonem byla odstraněna význačná známka říšských zlatých, které od starých tolarů rázem svým toliko nepatrně se lišily, co do velikosti pak s nimi skoro úplně se shodovaly. Proto bylo obecenstvo, přijímajíc peníze tohoto druhu, bez pochyby uvyklo všímati si toliko čísla v říšském jablku; čímž podvod nemálo byl usnadněn.[12]) Po zkušenostech těchto pak navrhovali úředníci mince, aby kolky nové řezány byly se šedesátkou znatelnější.

3. Nevšední stupeň úskočnosti vyzírá z falše té, kde peníze malé (haléře) byly předělávány na peníze bílé (denary), t. j. na peníze jakosti dvojnásobné Peníz malý musil tu býti rázu svého zbaven a poněkud sploštěn, což se asi jedním udeřením kladiva vykonalo, — potom obdržel ráz patřičný kolkem denarovým. Oboje tato mince jest jednostranná a neliší se valně od sebe ani velikostí, ani tloušťkou.[13])

4. Měrou rozsáhlou a jaksi soustavně zdá se, že bylo provozováno dělání peněz ze špatných plátův. Faleš ta se konala ovšem většinou v úkrytu bezpečném, a k tomu byly kolky s potřebným nádobím mincířským buď podvodně zhotoveny, anebo z mince ukradeny; jednotlivci však se odvážili tak daleko, že stánek falešnictví rozbili dokonce v mincovně, v preghauze, kde přece byli stále pod dozorem úředníků mince, jakož i ostatních pregéřův.

[12]) Dle řádu mincovního z r. 1551 byly raženy tolary, mající hodnotu 72 kr., poněvadž pak při provádění řádu toho shledány četné nesnáze a nemalý odpor, zřízen řád nový r. 1559, který však v Čechách teprve r. 1561 nabyl platnosti, — dle něho vybíjely se od r. 1562 říšské zlaté po 60 kr. Tolarům starým, před r. 1551 raženým, které byly dosud v oběhu, přiřknuta pak cena 68 kr — Pokud se týče rázu, porovnej v III. díle Voigtova spisu „d. böhm. Münzen“ na tab. II. obr. 17. a 20.

[13]) Pam. arch. XII. 57. a 58.

Městec Heřmanův.

Město a velkostatek v Chrudimsku.

Studie děje- a místopisná, již vzdělal *Ant. Rybička.* [1])

Kdy a kým *Městec Heřmanův* byl založen, o tom nezachovalo se nám zpráv podstatných a toliko stará pověsť vypravuje, že zakladatelem města toho byl — a to dávno před Žižkou a Husity — statečný a v okolí tom usedlý rytíř *Heřman*, který s rodinou svou pohřben jest ve chrámu sv. Petra a Pavla v blízkém Kostelci.[2]) Dle rytíře tohoto nazván pak Městec na rozdíl od jiných osad toho jména —

[1]) Pomůcky, jichž jsme při sepsání přítomném užili, jsou: Dsky zemské a dvorské, akta sněmovní, Starší letopisové čeští, Český archiv Fr. Palackého, Archiv Chrudimský, Archaeologické Památky, vrchnostenský, městský a farní archiv Heřmanoměstecký a rozličné starší i novější zápisky, podání a výtvarné památky.

[2]) Chrám sv. Petra a Pavla v Kostelci, půl hodiny cesty jihozápadně od Heřm. Městce ležící, jest budova starožitná, skládající se ze dvou kůrů a jenom jedné lodi, byvši druhdy na způsob tvrze (castellum) příkopy a náspy obehnána. Spatřujeme zde na zdi vymalovaného rytíře s rodinou jeho a erbem, jehož m. Heřmanův Městec na své pečeti užívá a jenž z listu lekninového v modrém poli záleží a s nápisem: „Rod urozených a statečných pánů rytířů Heřmanů r. 1694, renowirowany 1841 nákladem Wáclawa Mužáka.“

Městce Králové, Vojnova Městce a Městců v Královéhradeckém a Rakovnickém kraji ležících — Městcem Heřmanovým (Hermani oppidum).

Že krajina Heřmanoměstecká v době snad již předhistorické byla obydlena a vzdělána, a že křesťanství nedlouho po jeho uvedení do vlasti naší mezi tamními obyvateli bylo rozšířeno, o tom nám sotva lze pochybovati, hledíme-li k objeveným v době novější v okolí tom prastarým pohřebištím a podobným starožitným nálezům, k patronymickým i sice topicky vyznačným názvům osad tamních a k spůsobu stavby a obrazení starších chrámů tam jednak bývalých, jednak z části ještě zachovalých. Bohužel však listovních památek a zápisek o Heřmanově Městci a okolí jeho z doby starší došlo nás jenom v míře velmi skrovné, ačkoliv máme za to, že tu záhy v století XI.—XIV. vládnul vzácný a bohatý *rod Hronoviců*, jenž času toho nemalého míval účastenství ve všelikých veřejných bězích a případnostech vlasti naší.

Jmenovitě ku konci XIII. století připomíná se zhusta pán *Heřman z Lichtenburku*, bohatý a slavný člen rodu toho, v listinách českých a moravských, ku krajině této se vztahujících, jako svědek, smírce, obrman a t. p. (ku př. v smlouvě mezi Heřmanem a Zdeňkem, bratřími z Přibyslavi, s jedné a klášterem Žďárským strany druhé r. 1283 uzavřené).

Nejstarší nám zmáná paměť listovní o Městci Heřmanově a tamním okolí zachovala se v listu, daném v Praze dne 3. listopadu r. 1350, kterýmžto k nově zřízenému biskupství Litomyšlskému od arcibiskupství Pražského postupuje se několik dekanátů a jmenovitě i dekanát Chrudimský s jeho farami a filialkami, mezi nimiž se jmenují tolikéž: farní chrámy v *Městci Heřmanově*, *Hrbokově*, *Morašicích*, *Stolanech*, *Kostelci*, Stojicích, Svinčanech a Mičově. —[3])

Času toho byla celá tato krajina v držení jedné větve nadepsané rodiny pánů Hronoviců a jmenovitě na konci století XIV. a na začátku století XV. držel zboží heřmanoměstecké pan *Jaroslav z Opočna* a *Městce* (de Hermani civitate et Opočna), který r. 1402 seděl mezi kmety na soudu zemském a r. 1408 měl rozepři o kmetství to s Janem Michalcem. R. 1410 připomíná se však co držitel zboží heřmanoměsteckého již *Jan mladší Městecký z Opočna* (de Opoczno alias de Městec), syn Štěpána z Opočna jinak z Dobrušky. Jestiť to onen v dějinách tehdejších zlopověstný „*Jan Městecký*", o jehož loupežích, věrolomnosti, a ukrutném se zachování k straně kališnické široce vypravují souvěcí kronikáři a Staří letopisové Čeští. Známoť jest, kterak zlosyn tento mimo jiné násilnosti společně s Otou z Bergova v noci na den všech Svatých r. 1415 ztekl klášter Opatovický, zmučil tamního opata Lazara a pobral klášterní poklady; kterak r. 1416 na den sv. Doroty zabil p. Putu z Častolovic v domě Bechynově a kterak jsa hejtmanem posádky královské na Chrudimi při vzdání města toho Pražanům a Žižkovi v dubnu měsíci — ten den po sv. Marku — r. 1421 svatosvatě slíbil držeti napotom s nimi k straně pod obojí; avšak nedostál naprosto slibu a přísaze své, anobrž bojoval zase proti nim, a to zvláště z hradu svého Lichtenburku, na němž měl ukrutného purkrabí Lišku; roku 1423 bojoval týž proti Žižkovi u Hořic; taktéž vtrhl r. 1423 v pátek po sv. Bartoloměji násilně a zhoubně do předměstí Královéhradeckého a spáchal mimo vše to jednak sám, jednak s čeledí svou i jiných násilí a ukrutenství tamtéž a jinde; pročež visela korouhev jeho dvě leta na pranýři pražském vedle korouhve rovněž věrolomného pána z Plavna. Drže napotom již stále k straně císaře Zikmunda byl Jan Městecký neustále v boji s Pražany a Tábority, kteří pak zboží jeho Opočenské a jiné nemálo zpustošili; zemřel roku 1430 po veliké noci v Hostinném.

Dědicem Jana Městeckého byl syn jeho *Janek Krušina*, jejž byl on splodil s paní Kačnou z Bergova. Pan Janek byl však pravý opak otce svého, stoje pevně k straně Táborské a Sirotčí. Společně s Prokopem V. a Sirotky válčil na Moravě, v Plzeňsku, ve Slezsku a zabit jest v Brůmově r. 1435. Dědicem jeho stal se pan *Hynek Krušina z Lichtenburku* na Kumburce; avšak jak dlouho asi byl on držitelem zboží zděděného, o tom nemáme zprávy určité, na jisto jest však postaveno, že zboží Heřmanoměstecké v druhé polovici století XV. bylo v držení bohaté a vzácné tehdáž rodiny rytířské *Trčků z Lipy* na Lichtemburce a Vlašimi, kteráž po celý čas svého panství velmi laskavě se zachovala k svým poddaným Městeckým. Jmenovitě p. *Burian Trčka z Lipy*, nejvyšší písař desk zemských, a *Zdeněk Mikuláš odtud z Lipy*, bratří vlastní a nedílní, darovali listem, daným na Lipnici v pondělí po novém letě 1462 právo propustní a odúmrtní obyvatelům městečka jich Heřmanova Městce, a to tak, aby, kdokoliv by v městečku tom před konšely od pána nebo úředníka sazenými dvěma nebo třemi o statku svém pořízení učinil, komužby statek svůj poručil, ten aby ihned po smrti kšaftujícího jím vládnouti mohl; kdyby pak kdo bez kšaftu zemřel, tu aby statek jeho na sirotky a nejbližší přátely jeho připadl. —

Více *Mikuláš ml. Trčka z Lipy na Lichtemburce* listem daným tamtéž ve čtvrtek před božím narozením 1512 nadal a rozhojnil špitál Heřmanoměstecký a listem, jehož datum v sobotu před sv. Tomášem 1514, daroval obci Heřmanoměstecké rybníček Hořovtovský, konečně pak pp. *Mikuláš* a *Zdeněk bratři Trčkové z L.* na Vlašimi listem, daným ve středu po všech Svatých 1523, darovali pro lepší vychování lidí chudých v špitále Heřmanoměsteckém plat peněžitý, ze vsi Raškovic vycházející.

Po nadepsaných pp. Mikulášovi a Zdeňkovi Trčkovi z L. držel zboží Heřmanoměstecké *Zdeněk Trčka*, který své dědictví: Vlašim hrad s příslušenstvím, v Kunicích tvrz a Heřmanův Městec, městečko s příslušenstvím, postoupil r. 1537 úterý po obrácení sv. Pavla na víru v sumě 50.000 k. gr. česk. *Janu staršímu Trčkovi z Lipy* na Lipnici. Tento měl za manželku paní Markétu z Šelenberku a Kosti a již úterý před sv. Tomášem r. 1538 nadepsané městečko Heřm. Městec, ves Klešice celé, dvory kmetcí s platy, Lány, což tu má, Radlí, Ouherčice, Zdechovičky, Nerozhovice, Kostelec, Nařešice, Chotěnice, Vícemilice, co tu má, Růžkovice celé s platy, robotami, jak vše to měl, prodal za půlsedma tisíce kop grošů praž. bratřím *Buriánovi a Zikmuntovi Andělům z Ronovce*,[4]) kterýžto trh po shoření desk zemských od poručníků sirotků někdy Jana Trčky z Lipy v pon-

[3]) O zbožích Morašickém a Stolanském v prodlení století XVI. a XVII. se zbožím Heřmanoměsteckým spojených, viz *Památky archaeologické* II. st. 155, 259, 262.

[4]) *Andělové z Ronovce* užívali v erbu svém býka černého s červenýma rohama, k pravé straně obráceného, v poli modrém a nad helmem dvou křídel orličích. Rodina ta držela času toho rozličná zboží pozemská v okolí tom, jmenovitě domy a dvory šosovní v m. Chrudimi, pak vsi Morašice, Stolany, Čejkovice, Chotětice a j. v., byvše svazky přátelskými a příbuzenskými s tamní šlechtou drobnou hojně spojena.

dělí po sv. Řehoři 1542 obnoven a do nových desk (kvatern trhový černý. D. Z. I. F. 6.) vložen jest. Nadepsaní bratři Andělové nesetrvali dlouho v společném držení zboží Heřmanoměsteckého, anobrž v krátce po obnovení smlouvy řečené přešlo zboží to na *Zikmunta Anděla* samotného, kdežto Burián Anděl vzal sobě zboží Morašické a Stolanské. Týž Zikmunt Anděl byl pán nemálo rozšafný, práv a obyčejů zemských dobře znalý i horlivý jich obhajovatel; spravoval několikráte úřad hejtmana kraje chrudimského i býval potřebován v rozličných komisích důležitých a poselstvích veřejných.[5]) — Na poddané své byl nemálo laskav a milostiv, hledě k jich vzdělání a prospěchu hmotnému i duševnímu. K prosbě jeho vysadil také král Ferdinand I. majestátem, daným na hradě praž. v neděli před narozením P. Marie 1545, městečku jeho Heřm. Městci tré jarmarků s 8 dni pořad jdoucími. Zikmund Anděl sám listem, jehož datum v pátek před štědrým večerem 1552, dovolil obci Heřm.-Městecké, aby lesů, slove „buková stráň a volšiny", jako svých vlastních — kromě provozování myslivosti — mohla užívati; nadto, aby obec ta mohla sobě koupiti ves *Bylany* za 520 k. gr. č. od Adama Švika z Lukonos, a úterý po sv. Jiří 1554 prodal i on obci té kus pastviště a pole „lán" řečeného a r. 1569 dovolil, aby Městečtí mohli sobě koupiti tolikéž lázeň v městě s polem a lesem. Týž hleděl předem také k zvelebení řemesel a obchodů městských, za kteroužto příčinou vydal r. 1553 artikule a pořádek tamnímu cechu novoševcovskému, a r. 1570 tolikéž cechu zámečnickému, kovářskému, kolářskému a bednářskému a učinil jiná ještě prospěšná opatření živnostnická. — Že však — jsa horlivý vyznavač učení evangelického a bratrského — ve válce Šmalkaldské s jinými pány, rytíři a kr. městy českými nechtěl táhnouti ze země proti odpořilým německým stavům evangelickým, když král Ferdinand I. na to po jich porážce Mühlberské r. 1547 držel pověstný krvavý sněm na hradě Pražském, Zikmunt Anděl nucen jest vedle jiných pánů, rytířů a král. měst českých vzdáti se královi Ferdinandovi I. na milost a nemilost, a pokutou za svůj odpor své zboží Heřmanoměstecké se vším příslušenstvím v manství a léno uvésti a do desk dvorských vložiti, nemoha takto více volně jím vládnouti a říditi. Pročež připadlo zboží to po jeho smrti na císaře Maximiliána II., jakožto vrchního pána lenního, kterýž také majestátem, daným na hradě Pražském ve středu po neděli smrtelné 1575 „městu svému" Heřmanoměstci a obyvatelům jeho všeliké privilegie, výsady a nadání od králů českých a bývalých vrchností jemu propůjčené obnovil a potvrdil.

(Pokračování.)

[5]) Roku 1546 byltě jmenovitě také mezi vyslanými ze stavů Českých do Vratislavě ke králi Ferdinandovi I., v příčině jednání se Stavy Slezskými strany mezi nimi oběma vzešlých tehdáž nedorozumění.

Rodiny šlechtické v XV. a XVI. století v Plzni usedlé.

Podává *Jos. Strnad.*

Zabývaje se sestavováním držitelů domů v Plzni v století XV., přišel jsem též na některé rodiny šlechtické, ač velice počtem skrovné. Hledaje později doklady k různým jiným věcem v knihách z první polovice XVI. století, našel jsem mnohem četnější zápisy o osobách šlechtických, které zakupovaly si domy v městě. I sebral jsem všechny zprávy tyto a hleděl též určiti, které domy jim patřívaly, což se mně až na nepatrné výjimky podařilo. Větší část šlechty této vždy jen na krátkou dobu se zakoupila v městě, jen málo jest rodin, které se trvale usadily v městě.

1. Z Bubna Varleich Jan koupil si r. 1523 dům v městě za 105 kop míš., ležící v ulici Františkánské, nyní č. 117. Dům ten nedržel dlouho a prodal jej r. 1528 za 145 k. m. měštěnínu Bernartu Berešovi. Týž Jan Varleich byl držitelem sousedního domu na rohu ležícího, nyní č. 116., kterýž si zakoupil od paní Anny Bechyňové za 265 k. m. Roku 1531 odkázal Jan Varleich dům tento bratru svému p. Václavovi Varleichovi z Bubna a Šimonu Purkrábkovi rovným dílem, kteří dům ten již r. 1533 prodali za 250 k. m. Václavovi pekařovi.

2. Z Čachrova Kanická Dorota, vdova po Janovi Kanickém z Č., zapůjčila r. 1495 ur. paní Anně Šefránkové z Pautnova 200 k. č., kteréž jí paní Anna pojistila na domě svém v městě č. 159. Paní Dorota ihned zápisem tímto pro případ smrti své postupuje summu tuto synům svým Janovi a Václavovi z Čachrova.

3. Děčínský Sigmund též z Wartemberka zakoupil si rožní dům r. 1429, nynější č. 266., v Sedláčkově ulici, proti českému gymnasiu, ale již r. 1433 jej prodal.

4. Z Domašiček paní Hedvika byla provdána za měštěnína Plzeňského Albrechta Matiáše. Roku 1497 zakoupila paní Hedvika za 200 k. m. roční plat na domě paní Anny Šefrankové z Pautnova. Roku 1501 zakoupila si paní Hedvika s manželem svým dům v městě, nyní č. 97., na náměstí ležící od poručníků zemřelé měštěnínky Anny Jarošové. Roku 1505 vzdala paní Hedvika, měštěnínka Plzeňská, všechen statek svůj při městě manželu svému slovutnému Matiášovi, kromě 200 kop m., zapsaných jí na domě Šefrankovském, které odkázala ur. paní Dorotě z Týnce a dcerám jejím Lidmile, Kateřině a Anně a pak panu Jindřichovi z Domašiček, purkrabímu na Libšteině. Roku 1524 vzdali se ur. vladykové Jindřich z Domašiček, Jiřík a Jan bratří Zikšové z Trůclar a v Týnci podílů svých, připadajících na ně po smrti paní Hedviky Matiášové na domě Šefrankovském, ve prospěch p. Štefana z Pautnova.

5. Z Dešenic Jan měl r. 1511 zapsáno na dvoře měštěnína Sigmunda formana 200 zl. rýn.

6. Z Doupova Šťahlavský Jan koupil r. 1525 od Jana Kristinky dům blíže brány Malické, nyní č. 48. (v Saské ulici), za 185 k. m. Roku 1532 vzdává Jan dům s klenoty, penězi, svršky a se vším jiným movitým statkem manželce své paní Kateřině z Oujezda Purkartova a dětem svým rovným dílem. Dům ten držel až do smrti své někdy kolem r. 1534, kdy se již v knihách nebožtíkem jmenuje. Dům tento prodávají r. 1546 na místě sirotků Janových jeho bratří, vladykové Štahlavští z Doupova Milota, Beneš, Václav, Kundrat a Vilém, i na místě Habarta strýce jejich,

o kterém však nevědí, zdali ještě živ a zdráv, za 200 k. m. Ondřeji Kučerovi, krejčímu.

7. Z Drahobuze Nebilovský Smil koupil si roku 1526 dům za 140 kop m. v II. čtvrti města, v nynější Andělské ulici, asi čís. 152. aneb 153. Dům tento si změnil r. 1531 s Janem Fretznarem za jeho dům na rohu do náměstí a do ulice Mannsfeldské ležící, č. 98., přidav mu na dům svůj ještě 270 kop m. Dům tento prodal roku 1538 za 900 kop m. Mimo dům uvedený držel pan Smil ještě louku u Lobez, kterou koupil r. 1534 za 86 kop a již r. 1542 prodal za 120 k. m. Roku 1539 zakoupil si pan Smil v čtvrti druhé dům do náměstí ležící, č. 131., za 225 kop m. od Anny Stodské, kterýž držel stále až do smrti své někdy do roku 1568. Dům ten sdědil ur. p. p. Krištof z Roupova, na Vilšteině a Poříčí a prodal jej r. 1569 za 800 kop m. měštěnínu Matouši Houfovi.

8. Z Hozlau a z Rabšteina Pflugová Kateřina koupila r. 1538 od p. Smila Nebilovského výše uvedený rožní dům za 900 kop m., při koupi této zastupoval pí. Kateřinu bratr její Wolf Hozlauer z Hozlau. Paní Kateřina odkázala dům zmíněný r. 1539 bratřím svým Wolfovi a Jindřichovi. Dům tento pak r. 1554 prodán od pana Hendricha Hozlaura z Hozlau a na Dobronicích za 800 kop m. Linhartovi z Hyršova.

9. Z Hradiště Ebrzvín Václav koupil si s manželkou svou Martou dům od Jíry Pacuty, ležící v nynější ulici Veleslavínově. č. 52. Dům ten držel až do smrti své někdy okolo r. 1492. Bližších zpráv, komu se dostal dům, nemáme, poněvadž v knihách městských jest v době té mezera. Od doby této mizejí Ebrzvínové z města jakožto obyvatelé jeho, ale za to se s nimi setkáváme často jakožto s držiteli různého zboží v okolí. Tak velmi hojně vystupuje v době od r. 1490—1515 Petr Ebrzvín, tu jako svědek, tu jako rozsudí ve sporech a p., ač nenalezáme nikde, že by byl při městě osedlým býval. Dcera jeho Marketa provdala se za měštěnína Plzeňského Václava Urleicha, který však již roku 1505 zemřel. Pan Petr zakoupil si vesnici Koterov, kterou roku 1509 odkázal k nadání oltáře Všech Svatých a Panny Marie v kostele sv. Bartoloměje, svěřiv správu nadání tohoto konšelům Plzeňským, aby k oltáři jeho ročně vypláceli 12 kop gr.

10. Z Hurkova Václav byl držitelem domu v ulici Sedláčkově, č. 187., který prodal roku 1528.

11. Z Chvalenic Anna koupila r. 1518 dům v městě od Petra Vladaře za 101 kop m., kterýž dala připsati pro případ smrti své urozenému Janovi Snopoušovskému. Jan Snopoušovský prodal pak r. 1526 dům tento za 140 k. m. p. Smilovi Nebilovskému z Drahobuze (viz výše tohoto).

12. Z Chřínova Chřínovec Hynek koupil roku 1548 s manželkou svou paní Kunhutou z Širntinku dům za 600 kop míš. od Václava Zvíkovského v Divadelní ulici ležící, č. 224. Dům ten držel pan Hynek až do roku 1556, kdy jej prodal za 700 kop míš. Janovi Jironisovi a manželce jeho Dorotě.

13. Z Griespachu a na Kaceřově Griespek Florian ujal v dluhu 200 kop míš. dům kláštera Plaského od obce plzeňské r. 1550. Obec držela dům ten teprve od r. 1548, kdy tehdejší opat Plaský Bohuslav zástavou ve 200 kopách míš. postoupil dům tento obci. Dům Plaský až do dnes tak zvaný leží v ulici Dominikánské, dnešní č. 281, a byl od roku 1550 stále v držení rodu pánů z Griespeka až do roku 1623.

14. Z Kocova Jan koupil rožní dům za 270 kop m. od Šimona Purkrábka ze Slepé Huti pod Komárovem. Jest to dům rožní v ulici Zbrojnické a Františkánské, nyní č. 116. Dům ten prodal Jan Kocovský r. 1519 za 250 kop m.

15. Z Klenového a z Janovic na Žinkovech Vilém koupil si r. 1533 dům rožní za 180 kop m., proti kostelu františkánskému ležící, č. 126., jejž ale ještě téhož roku za tutéž summu prodal.

16. Z Křimic Točník Mareš zakoupil si dům r. 1454 na náměstí, nyní č. 138. Mareš byl syn Václava Točníka z Křimic. Roku 1472 prodává dům ten Uršula, manželka někdy Václava Točníka, a lze tudíž za to míti, že Mareš již též nežil.

17. Ze Lhoty Šatava Zdeněk vzal si za manželku Jitku, dceru měštěnína Oldřicha Zářeckého, držitele dvora v Malicích. Jitka vzdává r. 1483 manželu svému dvůr v Malicích, dědiny, louky, chmelnici, zahradu a vinici. I nacházíme Zdénka v knihách městských zapsaného Zdeněk Zářecký.

18. Z Mejtalu Mejtolar Jan zakoupil si v III. čtvrti č. 163. dům r. 1557 za 310 k. m., kterýž však dlouho nedržel, neboť již r. 1559 prodal dům ten ur. vladyka Fabian Mejtolar z Mejtalu, hejtman na Choustníku, na místě již zemřelého Jana za 310 k. m. Vilémovi Samcovi.

19. Z Nesselberka Urticellus Kašpar, jinak z Kopřivné hory, byl držitelem dvora na předměstí a prodává ve dvoře tomto roku 1537 kus parkanu se štěpnicí za 150 kop m. Manželka jeho uvádí se v zápise tomto Anna a syn Jeronym.

20. Z Netunic Anna, vdova po zemřelém p. Rackovi z Netunic, zakoupila si r. 1410 od Ely Egrerové dům rožní poblíž dominikánského kláštera, nyní č. 266. Po Anně objevuje se držitelem domu toho pan Vilém z Netunic, který dům ten též prodal r. 1429 panu Sigmundovi z Wartenberka.

21. Z Oudrce Anna zakoupila si dům blíže františkánského kláštera za 190 kop m. r. 1548. Dům ten však již roku 1550 byl prodán za 305 kop m. od uroz. vladyk Jana a Viléma bratří Podmokelských z Prostiboře a od pana Václava Točníka z Křimic na místě manželky jeho paní Anny z Prostiboře.

22. Z Pautnova Šefránková Anna. Anna byla dcera měštěnínky Plzeňské Doroty Kačicové a provdala se za Benedikta Šefránka, velice zámožného souseda Plzeňského. Benedikt Šefránek držel po otci svém Mikulášovi rožní dům do náměstí a Školní ulice číslo 139. a roku 1474 zakoupil si s manželkou svou jiný dům ve Školní ulici u brány Litické ležící, nyní číslo 159., k tomu zdědila paní Anna Šefránková po smrti matky své dům a všechen jiný nemovitý statek. Dům tento ležel v Pražské ulici č. 89. Benedikt Šefránek byl velmi často do rady konšelů volen a posledně jej nacházíme v radě 1485 Od doby té nečiní se více zmínky o něm, a dle všeho asi zemřel a paní Anna stala se dědičkou všeho rozsáhlého jmění po něm. Od r. 1493 jmenuje se paní Anna již stále jen pí. Anna Šefránková z Pautnova, z čehož lze souditi, že se asi provdala za vladyku Juniše z Pautnova, držitele blízkých Malesic, jehož jména však blíže neznám. Zdá se, že paní Anna brzy zase ovdověla, neboť se uvádí stále od r. 1493 sama až do smrti své r. 1506. Jmění, jaké držela paní Anna při městě, poznáme nejlépe ze závěti její, jakož i její lidumilnost z různých dobročinných odkazů. Paní Anna učinila závěť svou již r. 1503 dne 8. února, a tu odkázala dům Šefrankovský č. 139. vladykovi Šlejborovi Prackovi ze Svinné a pak Štěpánovi, Benešovi i Jiříkovi z Pautnova, vlastním bratřím a přátelům svým, pan

*

Pracek pouze do svého života měl užívati domu toho. K domu tomu přidala různé pozemky, pole, luka, lesy, vinice a p. Jiný dům svůj, Hladkovský zvaný, č. 130., též rožní do náměstí a Františkánské ulice, odkazuje paní Zikuně hraběnce z Ortenberka až do smrti její k užívání a pak Wolfovi Hladkovi má připadnouti. Podobně i k domu tomu přidává různé pozemky a dvůr v předměstí Litickém s dvěma pivovary. Jiný dům, Pimprlovský zvaný, též rožní do náměstí, č. 338., odkazuje na zaplacení dluhů a na odkazy některé. Posléze Přechovský dům svůj v Školní ulici, č. 159., dává sestrám Bosakyním v Plzni bydlícím, aby jej držely a v něm bydlely. Dvůr svůj na Pražském předměstí dává obci Plzeňské, aby tu v tom dvoře dítky povržené chovány byly, kterýmž dítkám již zapsala tvrz Smedčice, aby odtud platy vybírány byly. Mimo to hojně a štědře obmyslila v závěti své i kláštery a farní kostel v Plzni a jiné okolní kostely. Tak ke kostelu farnímu do Malesic odkázala na udělání monstrance nové jednu záponu zlatou ze svého perlového pásku a veliký pás v pěti hřivnách. Monstrance ta dodnes se chová při kostele v Malesicích, jest to krásná, umělá práce zlatnická a svědčí jednak o vysokém stupni tehdejšího zlatnictví, jednak i o šlechetné mysli paní Anny. V držení domu Šefrankovského nacházíme Štěpána z Pautnova, který jej r. 1524 prodal za 425 k. m. Kristofovi Cáhlavskému. Vladykové z Pautnova poznenáhlu prodali všechny nemovitosti jim při městě odkázané a okolo roku 1550 již mizejí z města Plzně docela.

(Dokončení.)

M. Jiřík Kezelius Bydžovský.

Napsal *J. Pekař.*

Jméno M. Jiříka Kezelia Bydžovského jest u nás nepříliš známo, jako nepovšimnut a dosud neoceněn jest jeho spis: „Vypsání města Boleslavi Mladé i jeho fundací, privilegií a některých případností, tolikéž o mnohých proměnách vrchností a v těchto posledních zarmoucených časích všelijakých obtížnostech i jiných některých rozličných příbězích.“

Práce ta má ovšem ráz kronikářský a jest pouhou monografií, ale na mnohých místech, zejména v době, jejímž očitým svědkem spisovatel byl, dotýká se dějin veškeré země a tu potkáváme se v ní s úvahami tak hlubokými, nevšední bystrosť úsudku a dokonalou známosť současných poměrů jevícími, že bychom toho u jiných historikův té doby stěží nalezli. Řízný pak a nehledaný vtip, který Kezelia neopustil ani v dobách nejtrudnějších, platně přispívá k osvěžení celého díla, jako je vřelá mysl vlastenecká povznáší.

Nebude tedy od místa, vylíčiti život spisovatele knihy té, život nevšední a po mnohé stránce zajímavý, bohatý strastmi a utrpeními, život to šlechetného, upřímného Čecha v prvé polovici věku sedmnáctého. Pobádá nás k tomu také přání samého Kezelia, jenž jeden motiv vzniku spisu svého označil v úvodě takto: „Druhá příčina mne k této mé práci probudila, abych, poněvadž sem o všecko téměř přišel, vždy některé památky, kterouž bych od upřímných upřímně připomínán býti mohl, po sobě zanechal.“ — Buďtež považovány tyto řádky za takovou upřímnou vzpomínku na nešťastného primatora Boleslavského a vzbuďtež ji i v srdcích jiných.[1])

Jiřík Bydžovský, jinak Kezelius, narodil se l. 1576, v sobotu před květnou nedělí (23. dubna), v městě Novém Bydžově, v ulici, kteráž od starodávna slove na Hradčanech. Navštěvovav z mládí školu rodiště svého, kamž — jak sám o sobě praví — k liternímu učení oddán byl, odebral se později na vysoké školy Pražské, kde „tytule v filosofii bakalářského l. 1599, 19. Augusti došel“. Jako bakalář spravoval některé školy v městech Pražských, a to u sv. Petra na Poříčí, u sv. Martina v Starém Městě a u sv. Mikoláše na Malé Straně, až l. 1604, 17. srpna podrobiv se „examenu mistrovskému“, „tytulem mistrovským jest ozdoben“ (M. Bacháček, tehdejší rektor koleje krále Václava, podal o tom zprávu ve zvláštním listu Bydžovským.)

Opatrní páni, purkmistr a rada města Boleslava Mladého, o zdar a vzrůst školy své tenkráte upřímně pečující, doslechli asi o mladém mistru mnoho řečí pochvalných, že v zimě l. 1605 dopsali oň rektoru universitatis academicae Pragensis, M. Bacháčkovi, žádajíce, aby jim ho za správce školního dodal. M. Bacháček odpověděl jim však 14. března, že to věc nemožná, že M. Jiřík Kezelius již jinam dodán a také potvrzen jest, ale nedlouho na to, 3. května, poslal již žádaného mistra ještě s dvěma kollegy (Vavřincem Felixem a Jakubem Grassiem) na školu Boleslavskou.[2]) Dlouho však Kezelius školy té nespravoval. Již 20. října 1605 za písaře předního městského zvolen byl, což nejlepším jest dokladem toho, jak brzo si dobyl přízně sousedův Boleslavských, kteří jej k jednomu z nejdůležitějších úřadů městských povolali: bylť přední písař městský takřka duší vší správy obecní.

Odtud usadiv se navždy v Boleslavi Mladé, věnoval se cele městu tomuto, „jež si byl po Bydžovu, vlasti své, oblíbil a upřímně při práci písařské i konšelské a jinak několik let zůstával“. Osudy jeho od té doby jsou připoutány k osudům obce Boleslavské.

Brzo zařídil si i krb rodinný. L. 1606, 23. ledna pojal za manželku Johannu Hanušovou, vdovu po uroz. panu Vojtěchovi Vartovském z Varty, někdy předním písaři Menšího města Pražského, která však již l. 1610 bezdětna zemřela.[3]) Hned léta následujícího oženil se podruhé s Lidmilou, dcerou Vavřince Novoměstského, souseda Mladoboleslavského. Zdá se, že oba sňatky přispěly nemálo k rozmnožení jeho jmění: l. 1619 měl dům na Staroměstském

---

[1]) Zprávy o životu M. Jiřího Kezelia vzali jsme dílem z vlastního jeho díla, kdež osudy své buď zevrubně vykládá, buď píše o sobě jako o sobě třetí, dílem z knih archivu Mladoboleslavského a z Dvorského Paměti o školách českých.

[2]) Fr. Dvorský: Paměti o školách čes. Listy 282., 317., 323.

[3]) V knihách smluv svatebních zapsáno, že „M. Jiří Bydžovský obvěnil manželku svou stem kop míš., ona pak měla přínosu 150 kop míš.

náměstí v Boleslavi a polnosti kolem města, jsa počítán k nejbohatším sousedům Boleslavským.[4])

Jak blahodárnou činnost rozvíjel Kezelius již v prvních letech svého působení v Boleslavi, viděti nejlépe z jeho snah o zvelebení kůru literátského, pěvecké to společnosti, jež byla střediskem vší městské intelligence. Kůr literátský v Boleslavi založil léta 1565 p. Martin Kašperský z Rájova, ale když tento později do Nymburka se přestěhoval, zanikl i kůr literátský s jeho odchodem, až teprve l. 1611 M. Jiřík Bydžovský znovu jej zvelebil, jak nám o tom vypravuje kniha literátská z l. 1612, kde na titulním listu čteme: M. Georgius Kezelius Bydžowinus memoriae monumentum posuit anno, quo MatthIas seCVnDVs Hungariae rex in regem Bohemiae designatus... Renovatum studio et opera M. Georgii Kezelii, Nicolai P. Milčini, Pauli Alexii Straconiceni, Isaiae Terrigeni Planiceni 1612. — Kezelius byl od l. 1612—1619 a pak až do l. 1627 jedním ze čtyř předních správců kůru tohoto a o své činnosti v povinnosti té píše: „Bydžovský, ten za své správy toho kůru literátského v l. 1611 positiv, kterýž přes 150 kop stál, na náklad literátský objednal a důchodu přes 500 kop zveličil, kteréž obci pod ourok půjčené jsou. Partes některé dosti vzáctné na větším díle obstaráním M. Jiříka Bydžovského spravené byly."

Největší činnost rozvinul ovšem Kezelius tehdy, když l. 1618 po veliké noci, 7. května, při obnově úřadu konšelského vyhlášen od hofrychtéře Matesa Prekla z Prukdorfu primatorem Boleslavským. Stal se hlavou královského města jen několik neděl před vypuknutím bouře stavovské, tedy v době nad jiné vážné a setrval jí i po obnově l. 1620, z čehož nejlépe lze poznati, že souhlasil s jednáním evangelických stavův českých, ač se k tomu nechce přiznati v kronice své, mluvě o ohavné rebellii a volaje: Vive Ferdinande secunde! O svém působení v bouřlivých těch letech nepřipomíná vůbec ničeho, zmiňuje se pouze o tom, jak nevčas se stal primasem. L. 1618, 23. března dostali totiž Boleslavští „nepříjemný recess" z místodržitelské kancelláře české, jímž přikázáno jim, aby podkomořímu Purkhartu Točníkovi zaplatili 600 kop míš. za obnovy v letech minulých a budoucně po 70 kopách pokaždé odvozovali.[5]) Bydžovský píše o tom: „Primas tehdejší Krištof Mimoňský choulostivě se toho ujímal a tuším tomu rád byl, když z své nohy trn dobyl a jinému jej vstrčil, prymasství rád zbyl a jinému ho nevčas postoupil, druhý nepovědomý do toho trefiti neuměl, až zatím hned toho roku ta ohavná rebellie následovala a nás nešťastně zavedla."

[4]) Když l. 1621 žádáno na Boleslavských 10.000 kop půjčky, rozvržena summa ta na sousedy a tu na Bydžovského připadlo 1000 kop, kterou převýšilo pouze 1200 kop, jež měl zaplatiti Petr Červenka.

[5]) Věc se měla takto: Když l. 1596 Boleslav Mladá se stala městem královským a podkomoří p. Humprecht Černín z Chudenic poprvé sázel radu a konšely, „uštědřili se mili Boleslavští a za tu obnovu jemu hřebce neb koně, kterýž za 70 kop míš. stál, darovali". Podkomoří pak každého roku po 70 k. od obnovy míti chtěl. Vymohli si sice Boleslavští l. 1600 od Rudolfa II. majestát, dle něhož jen desíti kopami podkomořímu za obnovu povinni byli, ale nástupce Černínův, podkomoří Purkhart Točník z Křimic, ani majestátu, ani nové resoluce císařské z l. 1604 dbáti nechtěje, raději rady Boleslavské neobnovoval, a když se o to Boleslavští znovu na kancelář JMC. českou dvorskou utíkali, „byli všude předcházeni, ošizeni i od jiných v tom opuštěni", až l. 1618 výše uvedený recess dostali s charakteristickým dodatkem, že ten recess nemá býti na potržení dotčeného majestátu. „A tak ten recess přece majestát císařský přemohl a Mladoboleslavští v zahanbení zůstávali." Podkomořímu pak platili Boleslavští odtud navždy po 70 kopách míš.

(Pokračování.)

O některých starobylých památkách chrámu sv. Jiří na hradě Pražském.

Píše *M. Lüssner*.

Mezi památkami chrámu sv. Jiří vyniká oltářní polovypuklá kamenná řezba, matku boží představující a nyní v kryptě na oltáři stojící, nejen starobylostí, an z počátku 13. století pochází, ale i také velikou uměleckou a historickou cenou, což uznáno především K. V. Zapem, který podal nejlepší popis a vyobrazení vzácnosti této. K zamezení všeho opakování věci již známých budiž na článek „Chrám sv. Jiří na hradě Pražském," v Památkách D. IV. odděl. 2. str. 162., zvlášť pak str. 174. poukázáno a zde pouze pro lepší vysvětlení podotknuto, že památka ta pozůstává ze tří části, totiž ze čtverhranné desky v prostředku, s obrazem sedící matky boží s Ježíškem, a dvou klečících abatyší vedle ní, pak ze dvou menších desk okulacených, na nichž se vidí na (herald.) pravé straně opět klečící abatyše (Anežka, sestra Přemysla Otakara I.), na levé pak král (Přemysl Otakar I.). Účel přítomného sepsání jest pouze ten, aby nápisy, které na této veledůležité skulptuře se nacházejí, také v tom způsobu věrně v známost uvedeny byly, jak se skutečně zachovaly, jelikož dle mého vědomí úplně a správně ještě uveřejněny nebyly. Zap nápisy ty podal, jak jich toho času, kde řezba ta nad vchodem v ambitu umístěna a zazděna byla, podati mohl, a jen proto místem neúplně a i nesprávně, že tenkráte asi sem tam omítkou kryty byly neb nátěrem. Nyní zde zvláštní překážky není, aby nápis mohl z blízka dobře prohlížen i přečten býti, i není těžko podati, co u Zapa schází.

Nápis na prostřední desce začíná v pravo (herald.) dole vedle klečící jeptišky a zní:

✠ MARIA · PRIMA · ABBA ⁝ ·

✠ AVE · MARIA · GRACIA · PLENA · DNS · TECVM ⁝

Pak na levé straně vedle druhé jeptišky:

✠ BERHTA · ABBA · S C̄D A · F V N D . . . X ⁝ ·

Poslední dvě slova patrně čísti se musí „secunda fundatrix", což u Zapa schází.

Nápis kolem krále na okraji křídla levého má začátek pod nohama krále a čte se:

✠ REX · QV. . VNCTA · REGIS · MISERERE · TVI · PETO · REGIS ⁝ REX · PREMISL · ·

Čte se tedy věta tato: „Rex. qui cuncta regis. miserere tui peto regis. Rex Premizl.“ Zapovi zvlášť začátek známý nebyl. a proto jemu věta ta byla nesrozumitedlná (str. 175.) Tímto jsme s původními do kamene vyrytými starobylými nápisy hotovi. neb nápisy ty. které se nacházejí na stužkách průpovědních. jež drží král Přemysl. jakož i abatyše Anežka, jako: „Ora pro nobis dēv“ a „(v)eniant omnes twi“ — pocházejí z doby mnohem pozdější. snad teprv ze 17. století. Nápisy tyto totiž nejsou do kamene vyryty. ale pouze černou barvou psány. a to písmeny. které nemajíce tvary staré. novější původ svůj patrně prozrazují. Možná. že průpovědní tyto proužky původně nápisy jinými, vyrytými opatřeny byly a že později. z příčin nyní ovšem neznámých. odstraněny a nynějšími nahrazeny byly. Také se podobá. že i na okraji křídla v pravo. kolem obrazu abatyše Anežky. byl nápis jako kolem obrazu krále Přemysla a že asi později k vyhlazení přišel. Ostatek i bez toho s oltáříkem tímto vzácným nemilosrdně bylo zacházeno: neb na levém křídle jest po slovu „Premizl“ okraj otesaný. což se stalo i s kusem okraje na pravém křídle snad jen proto. že otesané nyní částky překážely změněnému někdy umístění.

Bylo by záhodno. by tato pro dějiny domácího umění tak významná a ve svém způsobu jediná památka nejen co nejbedlivěji ušetřena. ale i úplně věrně ve všech svých podrobnostech vyobrazena byla. což že by se bylo stalo. ani o vyobrazení v Památkách obsaženém. tím méně ale o vyobrazení. které podal Grueber (Mittheil. d. Cent. Comm. Bd. XVII. p. V.) říci nemůžeme. při čemž litovati musíme. že Gruebrovo vyobrazení kresleno jest úplně libovolně. O mylném výkladu historickém a o předpojatém posouzení. které podal Grueber. ponaučí se každý. kdo jeho slova porovná s důkladným úsudkem Zapa.

Pozoruhodné pozůstatky dávné minulosti obsahuje také kaple sv. Anny při kostele sv. Jiří. Nemíníme zde promluviti o těch památkách. jejichžto popis jest již obsažen v článku výše citovaném. a obmezíme se pouze na pomníky ty. které leží v dlažbě před oltářní přehradou a po ten čas šířeji popsány nebyly. Jsou to tři náhrobky celé a jeden rozkouskovaný. Prostřední z kamenů těch jest 2 m. 34 cm. dlouhý a 1 m. 27 cm. široký. Kolem jde prohlubené, nahoře dvojité pásmo. v kterém někdy byl upevněn nápis kovový. rukou loupeživou vytržený. tak sice. že jen zbyly sem tam hřebíky mosazné, kterými byl původně upevněn. V hořejší částce desky jest prohlubená podoba mitry s křížkem, pak vedle ní s každé strany podoba trojhranného štítu erbovního a konečně pod mitrou naznačena ozdobná berle biskupská. Na všech těch oznacích byly původně desky kovové, nyní ztracené. tak že i zde pouze z pozůstalých hřebíků souditi můžeme. že jich skutečně bylo. Komu asi náhrobek ten. původně skvostný, za památku sloužiti měl. z popsaných pouze známek ovšem rozsouditi se nedá. a můžeme vyrozuměti jen to. že náležel vysoce postavené osobě infulované stavu šlechtického. nikoliv ale té neb oné abatyši, a že pochází ze 14. století.

Vedle toho kamene leží jiný v pravo (od pozorovatele), na němž podobně pouze prohlubené místo se zachovalo. kde někdy trojhranný štít erbovní upevněn byl. Hrobová deska v levo jest úplně hladká.

Mimochodem budiž zde poukázáno k tomu. že v 13. a 14. století hrobové desky častěji byly ozdobeny odznaky a nápisy kovovými. které u nás v dobách pozdějších asi bez výjimky vytrženy a odcizeny byly hrabivostí smutnou. Tak vidíme v ochozu velechrámu sv. Víta na hrobových kamenech pražských biskupů ze staršího kostela sem přenesených. stopy vytržených berlí. Při otevření hrobu sv. Vojtěcha před velechrámem byly nalezeny kusy náhrobku z bílého mramoru, na nichž dle prohlubených míst a dle zbylých hřebíků upevněna byla skvostná ozdoba kovová v podobě gotické lomenice (Weinberge) a na kterých se jen částky prohlubeného nápisů v got. majuskulích zachovaly. totiž:

III • MILOR • DE . . . pak SEPTV . . ESI . . .

což na ten čas ovšem nepodařilo se doplniti a vysvětliti.

Však navraťme se k památkám v kapli sv. Anny. Zde pozornosti zvláštní zasluhuje pomník mramorový rozbitý. z něhož vedle těch popsaných mramorových desk na straně levé čtyry a na straně pravé dva kusy při zdi leží. však nápisem jsou opatřeny. který sestavením slov k sobě náležejících na jednotlivých kusech alespoň z větší části přečísti a rozluštiti se dá a který asi co nejstarší původní hrobový nápis v kostele sv. Jiří pozornosti zasluhuje.*) Pozůstává z majuskulí gotických a jest tento:

+ HD. M. CCCLXXVIII. J. DIE S . . .
. RIE. OLI . . . . VEHERBIL DHH BIETRA
HBBH . . . . R. EG. RE . . . BO

Hned pod řádkem prvním jest vidět hořejší ohnutou část berly. na ostatních pak kusech části žerdi.

Alžběta neb Běta stala se abatyši po smrti Anežky r. 1364 a byla sestra Hostislava. děkana Sadského. Ona byla první abatyše svatojírská. která postavila české královně. a to Alžbětě, manželce Karla IV., korunu na hlavu. Hammeršmidt (Prodromus p. 387). pak P. E. J. Novak (Erinnerungen an St. Georg p. 45) myslí. že Bětka tato pocházela z rodu p. z Kolovrat. Budiž ještě podotknuto. že se podobá. že oltářní přihrádka ještě kryje některé slovo z nápisu podaného, kterým doplněn býti by mohl.

O něco dál k západu leží v kapli sv. Anny při zdi jiný pomník hrobový s podobou abatyše se závojem a berlou. však bez koruny. Při levé noze štítek erbovní. v němž dva parohy jelení přes kříž položeny. jak to vidíme na znaku purkrabí z Donína. Jelikož ten kámen jest opukový. rozdrobil se již valně. zvlášť jest nápis po okraji větším dílem zničen. Zachovalo se z něho pouze:

L . . a p . . . panna panna lidmi . . .
tuto pochowana . . oczekawa . . .

Jest to pomník abatyše Lidmily z Bliživé † 1562. která po ohni r. 1541 obnovovala porouchané stavby klášterní a od které nynější knížecí koruna pochází. Jak Paprocký (o st. rytíř. str. 270.) uvádí. užívali Bliživští z Bliživa za znamení rytířské rohův jeleních. a přicházejí v titulařích od r. 1534 až k r. 1589. — (Viz i Památky II. str. 89.)

*) Viz ostatně později sepsaný článek na str. 371

Zprávy o starodávných malbách na domech kutnohorských.

Podává *Josef Šimek.*

Chvalitebný to zajisté býval obyčej okrašlovati průčelí domů buď malbami na obmítce nebo sochami z kamene vytesanými. Na Horách Kutných, kdež dosud mnohé malby a kamenné sochařské ozdoby (ovšem z dob novějších) průčelí domů krášlí, býval zvyk ten ode dávna domácím a třeba zachovaly se z dob pohusitských a ze 16. věku skrovné toho druhu památky, přece staré zápisy o tom nás poučují, že naši předkové těch ozdob pilně hleděli a své domy rádi okrašlovali.

Malby na domech představovaly buď jednotlivé osoby, zvířata, věci a p. neb i nějakou skupinu. A poněvadž dle znamení a obrazů domy se jmenovaly, čteme tudíž o domu u slunce (r. 1432, 1535), u dubu (1536), u kola (1484; ozdoba *kolo* znázorňující dosud jest na starobylém domě č. 512. viditelna: jest z kamene vytesána a pazlacena), u kalicha (1544; dům tento ležel pod vlaským dvorem), u černé růže (1439), u raků (1488 a násl.), u vola (1506), u modrého lva (1511), u černého jelena (1514). u zlaté husy (1515 a násl.), u 12 havířů (1529), u tří králů (1428).

Mnohé z těchto domů byly velmi rozsáhlé, bylť dům u zlaté husy, který v rynku ležel, prodán (1549) za 227 kop č. gr.; také byla polovice jeho před tím (1515) za 130 kop odprodána. Dům u modrého lva (též v rynku) byl prodán (1511) za 230 kop. Dům u raků, který ležel nedaleko vysokého kostela, byl prodán (1488) za 300 zl. uh.

Byly-li obrazy nějaké na domě, který se jmenoval „nebe“ (1543, v refleřích), který slul královským (1520, u brány Klášterské), kterému říkali „v roznkartě“ (1450, na Kolmarce), „v šachovnici“ (1441, nad Tarmarkem) a „v andělích“ (1526, u sv. Bartoloměje), nesnadno udati.

Naskytl se nám též název domu, o němž souditi jest, že na jeho průčelí pěkná zvířecí scéna byla vypodobena K r. 1490 praví se totiž, že Jaroš řezník prodal Vávrovi řezníku „za 32 kopy dům v české ulici ležící, *„kde vlk husám káže“*.

Též cele malované nebo lépe snad barvené domy bývaly na Horách. Na Náměti jdouc na Rudný trh stál malovaný dům (1483), v Čáslavské ulici byl též malovaný dům (1474) a jindy (1497) mluví se o domu, „kterýž malovaný slove.“

Uvedeme-li ještě, co lib. her. (1560—1573) k r. 1563 obsahuje, totiž že Oldřich Tkadlec koupil dům *vedle sochy* proti Tichému, barvíři na dolejším městě, tedy vyčerpali jsme suchopárné zprávy o malbách na domech, vybrané ze 5 knih dědictví (l. hered. 1442—1573). Máme však pestřejší poněkud obrázek o jedné malbě průčelní, kterýž dobu svou výborně charakterisuje a uveřejnění zasluhuje. V knize pamětní (1538—1541) čteme k r. 1539, jak předvolán byl před šepmistry Matěj Máša a z rozkazu pana mincmistra (Albrechta z Guttenštejna a na Kolíně) tázán, proč dal *Žižku malovati na svůj dům* a kdo jej k tomu navedl; neboť prý to jest proti zřízení zemskému, kdež stojí, že strana pod jednou nemá se dotýkati strany pod obojí způsobou a obráceně a aniž čeho malovati ku potupě. Máša se bránil řka, že se nenadál, že by tím malováním něco nenáležitého činil, nýbrž že myslil, že to bude k poctivosti městu tomuto, poněvadž dům jeho jest na rohu; ostatně svedlo prý ho, že i jinde po domích i kostelích Žižka jest malován a že mu jeden z těch, kteří v městě soudci jsou (na Horách bylo od r. 1538 osm soudců z pánů volených), tak radil. Poněvadž však vidí, že jest to pánům a JM. p. mincmistrovi obtížno, že se dá malba snadno zamazati a zkaziti. Páni šepmistři odvětili na to, že se nikterak *nehájí domů ozdobovati a že takovým ozdobám jsou rádi*, než aby Žižky nemaloval, poněvadž by to k nepokoji bylo; „však může něco z těch vojáků, něco jiného, nějakou fikúru z zákona dáti vymalovati“ a aby tedy šel k prodeji, u něhož býti musí, a pak aby se na radnici dostavil, že se tu doví, jak se s ním naloží. Když odešel, zůstáno na tom dle vůle a psaní pana mincmistra, aby on i ti, kteří k tomu radili, trestáni byli. Hned zavolán také jeden z osmi soudců, kterýž Mášovi k malbě Žižky byl radil, totiž Lorenc Kořanský, a byv na věc tázán, odpověděl, že jen prý žertem řekl a Mášovi neradil, a slova jeho byla pouze: „Kdyby má byla věc, dal bych Žižku namalovati.“

Marny byly však všechny výmluvy, Máša i soudce byli potrestáni.

Ukončíme zprávou z konce 16. století, kterouž Kořínek na jednom místě osmého hanštánu zachoval. L. 1599 uchýlili prý se legáti virtenberského knížete ze strachu před morem z Prahy na Hory a tu drahný čas se zdržovali. „Před odjezdem pak erby své na domě bakalářovském, kdež hospodou stáli, na památku dobrého chování vymalovati dali.“

Mohyly v okolí Milavečském a Chrástavském u Domažlic.

Prozkoumal v letech 1883, 1884 a 1887 *František Lang*, farář v Milavčích.

(Dokončení.)

Mohyly východní.

Východně as půl hodiny od Milaveč při staré vozové cestě do Lštění rozkládá se objemné pohřebiště pohanské částečně v lese „Háji“, náležejícím panu hraběti Františku Bořkovi Dohalskému z Dohalic, částečně na zádušním poli chrámu Líteňského v tak zvané „Americe“, až do r. 1849 lesem porostlé. Na těchto polích napočítal jsem přes 30 mohyl, z nichž některé v kolmém průřezu přes 2 m. vysoké jsou, jiné pak rok od roku pluhem jsouce rozbrázděné se niží. V „Háji“ pak jest v téže skupině přes dvacet mohyl.

Největší z těchto mohyl nalézá se na půdě pana hraběte Dohalského z Dohalic, a sice zrovna na pokraji lesa. Na žádost mou dovolil pan hrabě laskavě, by se smělo kopati, jakož i překážející borovice vesměs poraziti. Budiž mu tuto za vlasteneckou laskavost náležitý dík vysloven. Mohyla ta u vnějším obvodu měřila 50—60 metrů a byla přes 2 metry vysoká.

Nejprve započal jsem odklízeti zem od strany jižní. Byla to vesměs země navezená. Teprve u hloubí více metrů uhodilo se na kámen. Poručil jsem zem okolo odkliditi. Tu objevil se věnec elipsovitý, pěkně postavený v síle 60 cm. Kameny nebyly ničím spojeny, jen zem se tu a tam protrousila. Vnitřní otvor byl 90 cm.: 110 cm. Výška kamene dosahovala 84 cm. a složen byl kámen v rovnosti s okolní půdou, poněkud k jihu nakloněnou. Ve věnci tom, a sice na straně východní, postavena původně hrobová nádoba, která dle střepin byla silně vypálena a z pěkné hlíny zhotovena, uvnitř tuhou natřena, tvaru nejistého, poněvadž ze zbytků nelze ani dva kousky k sobě dáti. Jediné to lze poznati, že ke dnu se skláněla v tupém úhlu. Ozdob nebylo žádných. Na jednom střepu krajním patrné jest skoro polokruhové prodloužení. Nádoba tato co do vypálení liší se úplně od nádob z mohyl západních. Mezi věncem nalezen popel ale bez uhlí, jehož jen velmi málo bylo nalezeno.

Zatím pokračováno s odklízením země od strany západní a tu vzdálí skoro 3 m. od tohoto věnce odkryta opět hromada kamení elipsovitého tvaru, a sice o 80 cm. výše než kámen předešlého věnce, v rozměrech 3·60 m. : 3 m. a 70 cm. výšky. V tom kamení nakupeném nenalezeno vůbec ničeho, a jen na jediném místě nalezena černá země, ale žádných kostí ani střepů tu nebylo.

0·90 cm. od tohoto nahromaděného kamení dále k východu a 3·5 m. od jižního věnce v rovné výši s předešlou byla opět odkryta elipsovitá hromada v rozměru 3·30 m. : 2·80 m. Když se kamení rozebíralo, nalezena hliněná nádoba, tentokráte na straně severní. Byla z hrubé hlíny, lomu černého s pískem křemenitým. Tato nádoba byla asi malá, dýnko zachované má v průměru 5·9 cm. a jest dosti silné. Stěny tenounké klenuly se v baňku. I tu nalezeno jen málo černé země a kostí žádných.

Zvláštní při této mohyle jest, jednak že pod jediným zemitým obalem nalezeny, abych tak řekl, tři kamenné hroby nesouvislé, zemí od sebe oddělené, jednak to, že druhé dva hroby o 80 cm. výše položeny byly prvního. Netvrdím, že by to bylo pohřebiště jen jediné osoby, aniž naopak tří osob. O tom nechť rozhodnou zkušení zkoumatelé starožitných památek.

Dal jsem kopati ještě do hloubky skoro na půl metru, ale tu uhodilo se již na mrtvou půdu.

Podle nádoby v hrobu jižním nalezeny byly dva zdrobečky bronzové.

Země na této mohyle bylo přes 200 for a kamení z těch tří hrobů 15—20 for.

Z ostatních mohyl této lesní skupiny nezůstala netknuta ani jedna, neboť již v předešlých letech otevřel jsem zde pět mohyl a od té doby každý rok o prázdninách pokoušeli se studující ze Lštění o některou. Výsledky vesměs byly stejné. Kromě střepin z nádob hliněných vím jen, že jednou tam nalezeny byly bronzové svitky, podobné oněm ve skupině západní. Kam však se poděly, o tom mi není nic známo.

Lépe zachovány jsou mohyly na polích. Tu před dvěma lety (1885) vybíral jeden nájemce pole z mohyly kámen, v orání mu překážející a nalezl celou nádobu, kterou ale, když v ní pokladu nenalezl, rozbil. Jiný nájemce před lety vyoral železný, či spíše bronzový kotlíček, malému okovu podobný. Dal jej ale kotláři, který jej rozlil jako měď.

Z uvedeného vysvítá, že veškeré mohyly v této straně liší se od oněch západních i složením i obsahem.

Mohyly Třebnické.

K vůli srovnání uvádím ještě skupinu mohyl u Třebnic, kde jsem na jaře r. 1884 jednu mohylu otevřel.

Mohyly Třebnické podle farního místa Třebnice nazvané leží vlastně nejblíže u německé vesničky Němčic a sice as pět minut jih.-vých. Lid tamější jmenuje je „Schusshügel". Mohyly ty nalézají se v lesíku a 3—4 na poli a pastvisku při lese.

Požádav majitele pole, aby dovolil mi jednu rozkopati, začal jsem, jak už nahoře praveno, z jara r. 1884. Mohyla ta byla na 2 m. vysoká a přes 10 m. v průměru. Jádro bylo kamenné, složeno nejvíce z křemene, ruly a svoru v kužel zemí na 20—25 cm. pokrytý. Uprostřed kamenného kužele zdělán byl z větších kamenů jakýsi prostor, v němž stála popelnice na velikém balvanu. Dno mohyly totiž bylo třemi takovými plochými kameny vydlážděno. Nádoba stála 50—60 cm. nad povrchem okolní půdy. Vedle nádoby na onom balvanu byla jemná bělavá hlíná, jako by zúmyslně tam daná, a v té nalezl jsem bronzové hranolky zvící 5 mm., opatřené na dolní ploché straně bronzovým drátkem, tak že nabyly podoby cvočků s hranolovou hlavičkou. Bylo jich 15—20, ale po většině rzí úplně rozrušené, tak že jsem jen pět kousků domů donésti mohl.

Nádoba sama, v níž shledáno něco začernalé země bez kostí, byla zvláštní náhodou rozbita. Mohyly této totiž při zdělávání map použito za trigonometrický bod a tyčka za tím účelem do mohyly upevněná, zaražena zrovna do té nádoby. Nicméně podařilo se mi ji úplně složiti. Jest 19·7 cm. vysoká, nahoře 18·5 cm., v největší baňatosti 23·6 cm., ve dně 9 cm. v průměru. Hrdlo jest 6·5 cm. vysoké a rovné. Proti sobě má dvě ouška nestejně veliká, jedno totiž drží výšky 2·2 cm. a druhé pouze 1·6 cm. Zhotovena byla z dobré hlíny, jest přirozeně bledá, místy černější, vnitř tuhou smytelnou natřená. Pod hrdlem táhne se kolem vysedlinka as na 3 mm., a odtud dolů učiněny pravidelné rýhy ve čtyrech řadách a sice třikráte jest 18 ryh a jednou 15.

Do této nádoby vložen byl okřínek 3·7 cm. vysoký, nahoře 9·6 cm., ve dně 2·3 cm. v průměru mající. Pod okrajem běží kolem žlábek 1·7 cm. široký, a odtud k dýnku se sklání vydutě. Dýnko jest do vnitř jakoby palcem vtlačeno. Baňatá část zdobena jest zvláštním způsobem. Pod oním žlábkem do kola a kolem dýnka nadělány jsou samé tečky, tvoříce kruh. Ostatní část skoro hvězdovitě rozdělena dvojatými krokvičkami vytečkovanými, dolů svislými. Vnitřní plocha krokvic jest opět ozdobena krokvičkou, jejíž prostor vyčárkován rovnoběžně s jednou stranou. Hvězdovitý tvar přerušen u malého na 5 mm. vysedlého ouška, od jehož krajů vedeny jsou dvě čárky ke dnu, a ty jsou zase čtyřmi čarami rozděleny na střední nerovný kosočtverec a čtyři vyčárkované trojce. Hlína, z níž nádobka zhotovena,

jest bledě žlutavá, dobře vyšlemována; nádobka sama jest velmi něžna.

Na západní straně v zemitém obalu nalezen bronzový bodec z jehlice.

Ostatně nemohl jsem pro nahodilé příčiny další části rozebrati. Snad až budou tyto odstraněny, bude lze i celý obal — zůstala ho asi jedna pětina státi — rozebrati.

Srovnáme-li nyní všecky tyto mohyly dle stavby a obsahu, shledáme, že některé se velmi sobě podobají co do stavby, liší se však obsahem, a jiné podobají se obsahem a liší se co do stavby.

Nejvíce podobnosti co do stavby shledal jsem v mohyle č. 1. skupiny třetí s mohylou Třebnickou. Jádro u obou kamenné, uprostřed kužele vysoko nad okolní půdou popelnice, v jakémsi omezeném prostoru, obal zemitý. Ale liší se opět tím, že v mohyle č. I. nebylo dno vydlážděno a udělány dva kužele, a v Třebnické zase nebylo krom bronzových cvočků a bodce jehlice milodarů.

Dále podobny jsou si mohyly skupení třetího č. 3. a 4. Skoro táž výška i průměr i věnec z balvanů. Liší se však opět tím, že v č. 4. byly ostatky v popelnici uloženy a přidány ještě jiné nádoby, v č. 3. kromě vzpomenutého střípku žádná nádoba, spálené kosti a uhlíky prostě na zemi uloženy. Milodary v č. 3. ohněm silně porušené ležely v jednom věnci s ostatky, v č. 4. úplně zachované ve zvláštním věnci.

Dále podobny jsou č. 2. a 5. skupení třetího. Obě jsou jádra kamenného, nepravidelně složeného, v obou popelnice a více nádob, v obou milodary jen na spáleném těle. Za to liší se opět tím, že popelnice v č. 2. byla značně nad niveau a v č. 5. v rovině.

Co do obsahu zvláštní shoda jeví se při meči z mohyly č. 1. a 4. skupiny třetí. V obou mohylách, vyjma jehlice, nalezen při meči nůž, hranolek, vroubkovaný váleček, kulička a nazelenalá látka, tato s tím rozdílem, že v č. 1. udělány z ní koláčky, tuto v č. 4. pak nalézá se na bronzovém kousku kostrbatého povrchu. Bezpochyby byly oba hroby současné aneb náležejí aspoň jednomu rodu.

Zcela různé jsou mohyly východní a mezi těmi ojedinělá a zvláštní o sobě jest mohyla kryjící jaksi tři hroby pod jediným obalem zemitým.

Kouzla a čáry starých Čechův.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Pokračování.)

III. Žehnání a říkadla.

Jinou ukázkou čar a kouzel staročeských buďtež některé doklady, jak staří žehnali nemoci, zaříkávali, užívajíce při tom slov, často zdánlivě beze všeho smyslu, ale zatím chovajících v sobě zkomolená obřadná úsloví z dob dávných, jak často bylo již na to poukazováno i od střízlivých badatelů.

Blahoslav († 1571) zapsal ve své Grammatice [1]) toto zaříkadlo: „Na Moravě staré babky směšně žehnávaly ourazy dětí plačících, hojíce je tak:

‚Ve jmě ranca
kus mazanca,
by to robě sedělo,
toho by nemělo!‘“

Říkadlo toto, patrně prostonárodní, zná také Poličanský.[2]) Rozhorliv se na čarodějné báby, co všechno tropí, vytýká mezi jiným: „Jiná baba opět, když jednomu oučej léčí, nad vodou vzívaje, říká:

‚Ve jméno sv. Rance
kus mazance,
ať oučej přestane
a zdraví nastane.
Dopomahejž mu toho sv. Kondrát!‘“

S podivením, že také dle Mat. Šteyera [3]) lekuje baba oučej, „nad vodou zívajíc, říká:

Ve jméno sv. rance“ atd.

Jako Šteyer, tak touží i kněz Bílovský na „směšné“ a bezbožné pověry podobné, „zlolejské a zlodějské“, v něž matky, hospodyně, ženy, hospodářové věří více než v Boha: [4]) „Baba, když oučinek (oučej) léčí, nad vodou vzívajíc říká:

Ve jméno sv. Rance“ atd.

* * *

V lékařských rukopisech staročeských zapsána jsou četná zaříkadla. Nejsou mnohá z nich domácího původu, prostonárodního; přece však, jak se podobá, vmísilo se v ně sem tam úsloví ze zaříkadel domácích.

„*Proti červené nemoci*: Žehnání říkaj třikrát pořád: ‚Byl jest pán Ježíš jat i umučen, Longin rytieř slepý proklál jemu bok svatý. Tuť jest tekla krev s vodú, tekši i přestala. Také tomuto člověku N. bílá i červená nemoc, byvši i přestala. Toho jemu dopomáhej Otec, Syn i Duch svatý. Amen.‘“ [5])

„*Proti ranám*: Vezmi olej s vínem a umaj mezi dvěma prstoma vomočené v tomto, požehnaj takto a přilož řka: ‚Svatých božiech pět ran račtež tuto ránu zaceliti bez bolesti a bez otoku. Ve jméno . . .‘“ [6])

„Toto jest *dobrý lék ke všemu*: ‚Ve jmě Otce † hledám tebe, † ve jmě Syna nalezám tě † Kristus sě narodil

---

[1]) Vyd. 1857, str. 271.
[2]) Pokuty a trestání, vyd. 1613, str. 36.
[3]) Postilla svát., vyd. 1719, str. 273.
[4]) Kázání Coelum vivum, vyd. 1724, 332, 333.
[5]) Rukop. univ. knih., 17 H 22, 194'.
[6]) l. c., l. 288.

† Kristus umučen † Kristus z mrtvých vstal † Kristus ukroť tuto nemoc. Ve jmě . . .'" [7])

„*Krev staviti z nosu*: Takto rci: ‚Počal sě pán Buoh v Nazareté. Narodil sě v Betlemě a umřel v Jeruzalemě. Jestli to pravda, stuoj krev. Ve jmě . . .'" [8])

Jak proti položeným tu zaříkadlům zní na př. toto: [9]) „Šli třie šťastní bratřie jednú ščastnú cestú, i potkal jest je pán Buoh, i řekl jim: ‚Kam to jdete, třie sčastní bratřie?' — ‚Pane, jdeme rozličného kořenie ryt na rány rozličné, na sečené i na bodené!' — I řekl jim pán Buoh: ‚Jděte a vezměte z beránka vlny a z revy vína a z olivy oleje a viežte ve jméno mé a mennujte bez přiemětuov, bez otokuov i beze všech přivřených věcí a žehnajte: Ve jméno . . .'"

Se začátkem podobným setkáváme se podnes v zaříkadlech [10]) a zajímavo jest, že i Štítný touže na kouzla, pověděl: [11]) „. . . repce baba pochukujic a praviec: ‚*By Buoh chodil po zlatém mostě a utkal se s svatým Petrem neb s sv. Maří aneb s kakús dobrú bratří* . . .'"

Na srovnanou vypisujeme z Poličanského: [12]) „Jiná baba opět na vyvinutí kloubů, anebo na zlámání kostí říká nejprve:

‚Ve jméno sv. Ducha:
Jel pán Ježíš na oslíčku,
sv. Petr na koničku:
‚Petře, pospěš.' — ‚Pane, nemohu.
Zlámal mi kůň nohu.'
Nu sejdiž se kost k kosti.
kloub k kloubu, srst k srsti, [13])
ať jest zase tato bolest celá jako kámen,
dejž to Duch sv. Amen!'"

Jiná baba lekuje prý střily těmito slovy (Poličanský, l. c.):

„Ve jméno Otce, šlo sedmdesáte a dva střílův,
potkal se s nimi pán Bůh.
kdež to jdete, střilové?
Jdeme Janových kostí lámati.
Jděte na dříví a skály a lámejte se,
a toho Kuby nechte s pokojem!" [14])

Jiná baba, když navní kosť lekuje, říká: „Jakož kamení neroste od Božího narození, tak ty také nerosť!" (l. c.) [15])

Žehnání *dětem na božec* [16]): „P. J. K. počal, já po jeho sv. milosti počínám: Šeltě pánbůh cestou, potkal se s ním božec. — ‚Kdežto jdeš, bošče?' — ‚Jdu (pomenujíc menem dítě) do hlavy, rukou, nohou, bříška, všechněch oudů kosti tříti, masa ssáti, krve píti, žil trhati.' — ‚Nechodiž ty, božče (vopěty pojmenujíc dítě mínem) hlavy . . . hřbetu, všechněch oudů kosti tříti . . . Jdiž ty, božče, na rozcestí, kde páni formani jedou, ať tě v potkovách koní roznesou. Jdiž do studánky, kde lidi vody neberou, vykoupej se, vykálej se (též pojmenuj dítě) na pokoji nechej'."

Ukázkou těchto zaříkadel pokusili jsme se naznačiti opět jeden druh čarování u starých Čechů. Pozoruhodné jest, že starodávná zaříkadla zde uvedená i jiná ještě, která po ruce máme, často navlas shodují se s pořekadly, jimiž podnes rány a nemoci lekují.

[7]) Rukopis téže knih., 11 C 2, l. 218.
[8]) Rukopis téže knih., 17 G 9, l. 22b.
[9]) Rukop. univ. knih. pr., 17 H 23, l. 19b, 20a.
[10]) Srv. ČČMus. 1860, 53., 55—56.
[11]) Vyd. Erben, str. 9.
[12]) Pokuty, vyd. 1613, 37.
[13]) Srv. ČČMus. 1860, 57.
[14]) Srv. ČČMus. 1860, 53, kdež podobné říkadlo, zapsané v nové době.
[15]) Srv. Květy 1847, 151; ČČMus, 1854, 535, kdež podobná zaříkadla.
[16]) Rukop. univ. knih. pr., 17 D 4, str. 80.

(Dokončení.)

Zprávy a drobnosti.

JOSEF JIREČEK,

c. kr. ministr m. sl., majitel řádu železné koruny II. tř., poslanec na sněmu království Českého, býv. poslanec na říšské radě, řádný člen a president král. české společnosti nauk, místopředseda spolku „Svatoboru", člen výboru Musea království Českého a „Matice České", člen „Royal Historical Society" v Londýně, akademie jihoslovanské, polské, uherské i četných jiných učených družstev, čestný měšťan mnohých měst českých atd.,

dokonal život vlasti a vědám věnovaný dne 25. listopadu 1888 v 64. roce věku svého.

Archaeologický Sbor Musea král. Českého. Ve schůzích, dne 20. října a 14. prosince odbývaných za četného účastenství členů i hostů, vyloženy byly mnohé dary a přírůstky v době poslední získané. V první z obou schůzí obracel k sobě zvláštní pozornosť velice vzácný dar p. Františka hraběte z Schoenbornů, knížete-arcibiskupa Pražského, totiž milodary z hrobů Libčeveských, o nichž zde zpředu zevrubněji pojednáno. V druhé schůzi předložil pan prof.

dr. Jos. Píč, redaktor „Památek“, výsledky své pilné práce, na rozličných místech naší vlasti předsevzaté, o nichž shora podrobně ve zvláštním článku vykládá. V obou pak schůzích měl Sbor příležitosť přesvědčiti se o nemalé přízni zejmena obecného lidu českého ku sbírkám musejním, který nejen ochotně vykopané a jinak nalezené starožitnosti zdarma jim daruje, nýbrž i mnohé cenné a vzácné předměty rád za pouhou hodnotu kovu přenechává. Bude-li se vědomí našeho lidu, který — dle naší zkušenosti — jest velice vnímavý pro staré památky, a byv o důležitosti jejich náležitě poučen, vždy jich zachrániti a zachovati usiluje, v tomto směru jako dosud rozšiřovati: přestanou snad časem hojné stesky — bohužel dosud oprávněné — na roznášení a rozstrkání důležitých starožitností tu a tam na den vynesených.

Z ostatních předmětů v obou schůzích vyloženy byly tyto:

I. Z doby předhistorické.

a) *Předměty kamenné, hliněné a kostěné.* Kamenné kladívko a spolu sekyrka s otvorem pro násadu, velmi vkusně vykroužená; byla objevena se střepinami pohromadě v hrobě na poli u Lešan, kterému se „v kopcích“ říká, ačkoli na ten čas žádných pahorků tam není. Vzácný tento artefakt daroval p. František Vlk, rolník a majitel onoho pole v Lešanech (č. p. 27.) — Kamenné kladívko a spolu sekyrka, menší předešlé, na niž se uhodilo při orání pole, „na Kostelci“ řečeného, u dvora Skršína v okr. Bílinském, od pana Rudolfa hraběte Chotka, majitele statku Bělušického, ku kterému Skršín náleží. — Dva kamenné mlaty, jeden provrtaný, druhý nedovrtaný, a pazourková špička, vše vyoráno na poli v Račicích — od p. Jos. Ubelakera, řídicího učitele tamtéž. — 34 úštěpky pazourkové (nožíkům podobné) ze vsi Bukvice nedaleko Jičína — od p. L. Schneidera, c. k. konservatora. — Kamenný ruční mlýn, dlátko z pazourku, hrobové nádoby celé i kusé a lidské kosti z hrobů naproti cukrovaru Hospozínskému (přes silnici) se rozkládajících — od p. A. Michela, řiditele knížecích továren v Hospozíně. — Paroh sříznutý, nalezený v Břehu — od pana Fr. Kohlíka, rolníka tamtéž. — Dvě hliněné nádobky a přeslen, u Lipan blíž Českého Brodu vyoraný — prostřednictvím pana Mor. Lüssnera, c. k. místodržitelského rady m. sl., od pana Jos. Jechouta na Smíchově. — Baňatý hrníček s úškem od Svémyslic — od studujícího pana K. Lange. — Střepiny z kulturní vrstvy za Velkými Jirny (směrem k Horoušanům) — od stud. pana Fr. Hrušky. — Střepiny starých nádob ze „Starého náhonu“ u Chleb — od p. V. Urbánka a v Chlebech.

b) *Předměty bronzové.* Dva otevřené náramky ozdobeného povrchu z většího nálezu, jenž se udál u Tišnova r. 1884 při stavbě dráhy — od p. Fr. Fraňka, inženýra v Blánsku n. M. — Spona u Lipan nalezená — od pana Josefa Jechouta na Smíchově. — 11 drobnějších zlomků ozdob a krušců z hromadného nálezu na Stráži u Radětic („Památky“ XIV. 149.) — od p. V. Pokorného, c. k. horního správce na Horách Březových.

c) *Předmět železný,* totiž celt, vykopaný u Lipan — od p. J. Jechouta na Smíchově.

II. Z doby historické.

a) *Předměty kovové a hliněné.* Železná ostruha, nalezená v Ledči n. Sázavě — od p. K. Makovského v Božejově. — Železná podkova — od p. Ed. Manna. — Zlomené ovčí nůžky, malý korál hliněný a rozličné střepiny, vykopané na Vyšehradě — od p. prof. dra. Jos. Píče. — Železná ostruha s tupým bodcem z téhož naleziště Vyšehradského — od p. Náhlovského v Praze. — Růženec z klokoče (bez křížku), dvě mosazné hvězdovité okrasy, část lebeční kosti a denar vévody Vratislava II. — vše vykopáno při opravování kostela sv. Jiří na Hradčanech v Praze — od p. Č. Ryznera, lékaře v Roztokách.

b) *Rukopisy.* Tři foliové knihy jednající vesměs o statcích někdy slavného kláštera Chotěšovského. Jeden svazek, nikoli celý, obsahuje mimo jiné velký počet privilejí tohoto kláštera od nejstarších dob, jež po r. 1580 sepsány byly od známého písaře Mejstříka z Vatikánu, který k některým latinským těm listinám přidal český překlad. Nemalá důležitosť jejich záleží též v tom, že bude je možná porovnati se starším vydáním na př. Pelzlovým, z jiného rukopisu otištěným, a kontrolovati zvláště rozličná jména místní, která u Pelzla nejsou na jisto postavená a proto opatřena otazníkem. Druhý foliant, tak zvané „knihy trhové“ v jazyku českém, pochází z věku XVI. a XVII.; třetí pak, tenký svazek, už v jazyku německém, náleží do druhé polovice věku XVIII. Dárcem knih těch jest p. Bedřich Zürchauer, správce knížecího statku v Nelahozevsi.

c) *Varia.* Čtyři skarabeje, čtyři ozdůbky k navléknutí, bronzová soška, bůžka představující, 7·5 cm. vysoká — od p. V. Kosiny v Sobotce. — Polovypuklá práce z kamene, zobrazující scénu z mučírny, s letopočtem 1562 (??) — od p. V. Nevenhorsta. — Dřevěný nůž na řezání papíru, lupa z bílého kamene v pouzdře, bílý šál na obou koncích pestře vyšívaný, perský koberec dle udání as 200 let starý, malý kobereček vlněný, barvy červené a tamborovaný, 4 hedvábné šátečky vyšívané a pátý z jakési látky papíru podobné s barevným okrajem, malá podložka vyšívaná, dvojí turecké střevíce, jedny mužské, druhé ženské, malý čibuk s troubelí smaltem zdobenou, tři dřevěné lžíce a skleněná nádobka s růžovým olejem mimo košíček a obroučku z kokosového ořechu — vše od p. Fr. Ježka v Blovicích. — Hliněný bůžek egyptský na dřevěném postavci — od p. Fr. Sádla. — Skleněná konvička moderní se základní barvou růžovou z továrny Muránské u Vlaských Benátek — od p. Tom. Hechta, sklenáře v Plzni. — Kachlík nepolévaný s polovypuklými postavami ženy a muže, vykopaný u Jedlibab blíž Veltrus — od p. Al. Kyslíka, technika v Praze. — Dvě dělové koule z kaple sv. Trojice v chrámě sv. Víta na Hradčanech — od p. Fr. Párise v Praze. — Železný kalamář mající podobu hrobu cís. Napoleona I. — od p. Josefa Červenky, obuvníka v Praze. — Rukověť k salonnímu zvonidlu z r. 1831 s nápisem „Ferdinand V. Koenig v. Ungarn“ a „Maria Anna Carolina, Koenigin v. Ungarn“ — od pana Bohumíra Černého, ozdobníka v Praze. — Dvě lebky z hrobů Přemyšlenských — od p. Č. Ryznera, lékaře v Roztokách, a 21 předmětů starších i mladších od p. Jos. Kubra v Ruzyni, a sice část starší přezky, mosazná puklice, nožík z pazourku, malý mlat kamenný, část většího mlatu a čepel podobného, část kamenného dlátka — vše vyoráno na poli „Ladě“ nad Šárkou, pak mosazný prsten, pincetta, kamenný mlat, malá popelnička — vše z Hradiště v Šárce; ostatní věci různé a mladší.

III. Mince.

Denar císaře Lucia Vera (161—164), nalezený ve Volovicích u Velvar — od p. MDra. Čtrnáctého v Kralupech nad V. — Z nálezu Oprechtického na Domažlicku,

*

který se záhy rozstrkal a roznesl tak, že se ani neví, kterých vévodů českých a jakého druhu (líčení) tam denary byly, získal a zaslal 147 kousků Bořivoje II. p. Boh. Štrér, prof. v Domažlicích, 10 kousků p. JUDr. Bozděch v Nové Kdyni a 3 kousky téhož vévody p. F. Leger, účetní cukrovaru v Lužanech. — Dva denary Bořivoje II. a 4 vévody Svatopluka („Památky" IV. tab. XXI. 35. a XXIII. 6., 7., 10.) z nálezu Zadražanského spolu se stříbrnou náušnicí s esovitým zakončením — od pana Eduarda Malého, prof. v Novém Bydžově. — Pět mincí z nálezu Postrkovského na Domažlicku, které v článku téhož jména z předu jsem vytknul — od sl. musea města Domažlic. — Početní groš kr. Rudolfa II. — od pana V. Šofferle, říd. učitele v Prachaticích. — Jeton Jiřího Kadnera z Erenfridesdorfu a jeho manželky Lucie, rozené Hartlebovny z Erndorfu mimo 2 peníze měd. novější — od p. Jos. Tomana, dozorce při dráze v Nelahozevsi. — Měd. medaille, ražená na počest svob. p. Max. Jos. Helferta — od p. prof. Jos. Truhláře v Praze. — 112 mincí stříbrných ze stol. XVI. — XVIII., a sice českých (13), rakouských (25) mimo 11 habránků z XV. stol. ze zámku Veleslavínského, uherských (12), slezských (13), tyrolských, štyrských a korutanských (11), bavorských (9), polských (2), saských (5) a ostatní německé, pak 16 mincí měděných, mezi nimiž jedna římská a jiná byzantinská, ostatní ze stol. XVIII. a 4 papírové cedule — vše od p. Jos. Kubra v Ruzyni. — Všem pp. dárcům vysloveny zasloužené díky.

Zakoupeno bylo: Svítek s podvojného zlatého drátu váhy 12 gr., nalezený na poli u Vysočan blíž Prahy; dva bronzové kroužky, šípka a zlomek náramku, kostěné šídlo, hliněné závaží a ozdobený střep z větší nádoby — vše nalezeno v Radotíně naproti nádraží; tři otevřené kruhy bronzové a hrot z nálezu u Týna nad Vltavou; 4 bronzové kruhy, u prostřed silnější než husí brk, k oběma koncům slabší a zde na plocho vyklepané a do úška zahnuté (hřivny), dva pálstavy bronzové, bez laloků sice, avšak s okraji vystupujícími, a pálstav hladký bez výstupků po krajích, všechny však mají do kruhové úseči rozšířený břit („Památky" XI. tab. XXI. 26. a 31.) — z nálezu nepochybně většího u Stachova na Podbořansku.

IV. Výklady.

Veškeré předměty právě vyjmenované daly vždy podnět k výkladům a rozhovorům. Milodary z hrobů Libčeveských jsou tak blízce příbuzné jiných, v musejních sbírkách už uložených, že podepsanému jednateli Sboru zapotřebí bylo pouze poukázati k této nápadné shodě. Týž pak upozornil přítomné na rozličné pojmenování *mohyl* u domácího lidu. Kdežto totiž v Milavčích, tedy v osadě obydlené dosud potomky někdejších strážců (Chodů) západních českých lesů v Pošumavi, místům, kde se známé mohyly Milavečské nacházejí, dosud říkají *„v hlavách"* („Památky" XI. 141. a XII. 161. 385.), tedy zcela tak jako Srbové (glavica): neznají tohoto vzácného výrazu v Lešanech na Velvarsku, nýbrž říkají takovému místu *„v kopcích"*. Poněvadž se na jisto za to má, že nynější občané Milavečtí onen název „v hlavách" zdědili ústním podáním od svých předků, může snad toto významné pojmenování (a třeba i jiná neobyčejná slova u Chodů dosud běžná) přivesti historika do té země, *odkud* vévoda Břetislav slovanský lid do západních hvozdů českých přiváděl, tam jej usazoval a zvláštními výsadami opatřil. — P. prof. dr. Jos. Píč vykládal o pohřebištích a hradištích, na která byl letošního roku uhodil, jak zde sám zpředu šířeji vypisuje. — Aby se zasloužilému starožitníku, důstojnému knězi P. Václavu Krolmusovi na Vyšehradském hřbitově, kde tělo jeho odpočívá, opatřil slušný pomník, sebralo několik ctitelů jeho k tomu konci 40 zl. a „Svatobor" k těmto přidal 25 zl. Sbor se na tom usnesl, že sumu tu doplní do 100 zl. (jak v předešlé zprávě uvedeno), tak že se už o shotovení důstojného pomníku vyjednává a ku konci přivádí. — Při opravování starobylého a dějinami proslaveného kostela sv. Jiří na Hradčanech v Praze, které se právě letošního roku před se vzalo, snažil se Sbor, aby nalezené při práci té starožitnosti se nerozstrkaly, nýbrž odváděly se tam, kam náležejí, ovšem v první řadě do zemského Musea. Za tím účelem podal veleslavnému c. k. místodržitelství žádosť, ve které mimo jiné vysloveno přání, aby dovoleno bylo Sboru vysílati ob čas ze svého středu experty, kteří by měli kdykoli přístup přihlédnouti k pracím v kostele sv. Jiří prováděným. Této žádosti bylo vyhověno, a Sbor ze svého středu zvolil za experty p. Morice Lüssnera, c. k. místodržitelského radu m. sl. a konservatora, a p. prof. dra. Jos. Píče, redaktora těchto listů, kteří se velmi ochotně v úkol ten uvázali. — Podepsaný jednatel Sboru dostal od p. dra. Sitenského, prof. hospodářské vyšší školy v Táboře, tak zvané „dotazné archy", vyplněné velmi bedlivě od jednoho p. lesmistra v Rudohoří, který podávaje zevrubný popis rašelin svého okolí zmínil se v něm též o starších památkách lidské práce tam objevených. Mimo jiné bylo tam uvedeno, že u černého rybníku nedaleko obce Jerna (Goern) při odvodňování rašelin uhozeno na *stavby na jehlách*, a sice nejen na jehly samy, nýbrž též na střepiny a p. Zpráva ta dostačila, že se podepsaný odvážil v minulých prázdninách místa toho vyhledati, což se mu teprv ve společnosti p. Mladějovského, správce uhelných dolů paní hraběnky z Valdsteina na Duchově (matky) v Hamrech u Janova, podařilo. „Po několikahodinné cestě dostoupil jsem — pořád do vrchu — vesnice Jerna a odtud za půl hodiny dorazil k černému rybníku (888 m. vys.), kde za pomocí hajného vyhledány byly domnělé stavby na jehlách. Shledány zde kolíky as 50—60 cm. dlouhé — dosud *bílé*, podlaha sdělaná z hůlek — dosud bílých, a tu a tam roztroušené střepiny z nádob polévaných a tak zvaných kamenných. — Zkrátka, nebyly to stavby na jehlách, nýbrž zde byl — jak soudím — asi před 80 roky zbudován lesní stanek, odkud urozený majitel střílel vysokou zvěř, která z černého rybníku — as 30—40 kroků vzdáleného — přicházela se napájet." [1]) — Za zvláštní šetrnosť ke Sboru a vydatnou pomoc při rozšiřování sbírek musejních zvolil důstojného p. P. Káru, faráře v Loukovci u Svijan Sbor svým dopisujícím členem. — Letošního roku želíme ztráty dvou mužů, z nichž p. *František Beneš*, c. k. konservator, po dlouhou řadu let byl kustodem archaeologických sbírek musejních, a p. *Josef Jireček*, c. k. ministr m. sl. — nehledíce k jiným jeho zásluhám o dějiny literatury české — vždy býval, jako člen Sboru, pilným navštěvovatelem schůzí a vřelého bral účastenství na všem, cokoli se týkalo nových výzkumů v archaeologii domácí. P. předseda dr. Jos. Emler věnoval každému z nich vřelá slova uznání a Sbor vždy povstáním dal na jevo hlubokou svou soustrasť.

---

[1]) P. prof. dru. Sitenskému, jakož i p. správci Mladějovskému dovoluji si vyjádřiti upřímné díky.

V. Dopisy.

P. Boh. Štrér, profesor v Domažlicích a dopisující člen Sboru, v několika dopisech zevrubné zprávy podal o nálezu Oprechtickém a Postrkovském, tak že pouze jemu uveřejněný zde článek o nálezu poslednějším děkovati máme. — P. L. Schneider, c. k. konservator, zaslal zprávu o diluvialním člověku nad Lochovem u Jičína, pak o osadě u vsi Bukvice s dílnou na pazourkové nástroje. — Ctěný výbor spolku musejního v Novém Bydžově přihlásil se ke Sboru vřelým, vlasteneckým dopisem, a Sbor, přeje mu vždy a ve všem mnoho zdaru, ochotně se prohlásil býti mu na ruku radou i skutkem. Žádosti spolku, aby „Památky" se mu dostávaly o třetinu laciněji, nejen vyhověno, nýbrž dovoleno, aby *každý* člen jmenovaného spolku téže výhody byl účasten

Josef Smolík,
t. č. jednatel.

Na Vyšehradě upravován letos pozemek před proboštstvím a vedle hřbitova pro park, a tu při kopání cest prohloubena místy půda až přes 1 m. a místy i více. Při kopání tom ukázalo se, že asi 1 m. pod nynějším povrchem nalézá se původní ornice na jílu položená; na této ornici původní spočívá vrstva kamenitá na půl metru a na této teprve nynější ornice. V původní oné ornici nalezeny jsou kosti zvířecí, střepiny z nádob menších s vlnitým ornamentem i přímými čarami, místy pak i střepiny silné z velkých nádob, tu bez okras, tu s okrasami, v tom počtu i s vlnitým ornamentem (viz obr.). Mimo to odevzdány mi pro Museum od dělníků rozlomené nůžky ovčácké a dva hliněné korálky malované. Místy vyskytují se malé jámy naplněné ornicí ve vrstvě jílu, v nichž rovněž střepy se vyskytují, ale jsou to jen nepatrné kotliny v podobě malých sklípků. Na jednom místě nalezen prý i pohřeb obložený a přikrytý kamenem, v dutině vnitřní však nalezeny pouze střepy a popel. Jiní pánové, především p. uč. Smola, nalezli v této spodní ornici bronzovou jehlu 12·5 cm. dlouhou, 4 mm. širokou, s dírkou 1 cm. dlouhou, 2 mm. širokou, pak pletený z bronzového drátu náramek o čtyrech pramenech, každý pramen o 3 drátech, hliněné přesleny a korálky, ruční mlýnek, srnčí paroh zahrocený, kopyto malého koníka staročeského a množství střepů nádob podoby výše naznačené. Kromě toho nalezena na stráni proti radnici část tyglíku se stopami škváry železné; železná škvára nalezena prý i ve spodních vrstvách na Vyšehradě u studánky; konečně i z blízkých Nuslí předložen v sezení společnosti přátel archaeologie tyglík na tavení kovu. Spodní tato vrstva na Vyšehradě souhlasí s hoření vrstvou kulturní v blízkých Slupech, kdežto dolení vrstva kulturní Slupská podobá se Přemyšleňské i Šárecké a p. Dr. *J. L. Píč.*

O kovové skříni v kapli sv. Václava podává p. architekt J. F. Mocker ve zprávě jednoty svatovítské následující dobrozdání:

V kapli sv. Václava nalezá se železná a pozlacená skříň mající podobu špičky gothické věže, která se považuje dle podání za model dostavěné věže sv.-Vítského chrámu.

Soudě dle architektonického pojmutí a provedení pochází tato kovová práce nepochybně z doby Karla IV. a po důkladném prohlédnutí této skříně lze míti za to, že tato mnohostranně prolamovaná práce kovová sloužila kdysi k chování tak zvaného „věčného světla".

Než naskytá se tu otázka: kde bylo původně toto věčné světlo postaveno? Pozorujeme-li prostřední část východní stěny v kapli sv. Václava, zpozorujeme, že zde stával původně zcela nízký oltář, nad nímž se nalezala vyobrazení, a sice Kristus na kříži, s obou jeho stran Matka Boží a sv. Jan, o něco níže v levo Karel IV., v pravo jeho choť Blanka a ještě o něco níže první dvě manželky císařovy; veškeré osoby jsou malovány v podobě klečící na bohatě vzorkované zlaté půdě.

Vyobrazení ta uzavřena jsou v dolejším patře silně vystupující římsou. Nad touto římsou nalezají se nad ukřižovaným Spasitelem, a sice symetricky proti sobě dva malovaní andělé s prázdným prostorem uprostřed, v levo od nich zemští patronové Zikmund a Vít, v pravo Vojtěch a Ludmila. Nad nimi, a sice po obou stranách nalezajícího se zde okna, Karel IV. v levo, v pravo pak jeho manželka.

Uvedené tuto obrazy jsou olejovou barvou silně přemalovány, pocházejí však bez odporu z první polovice 14. století. Výše uvedené dvě andělské postavy nad ukřižovaným Spasitelem mají jednu ruku pozdviženou vzhůru, druhou však ukazují dolů. Předmět však, jejž mají oba andělé držeti, schází úplně a zůstala stěna mezi oběma již původně zcela bez malby.

Jest tudíž oprávněné mínění, že měli oba andělé držeti zmíněnou kovovou skříň s věčným světlem, kteráž se mezi nimi nalezala, a jež následkem stržení římsy za příčinou postavení nového, většího oltáře s tohoto místa odstraněna byla. Věčné světlo, přímo nad ukřižovaným Spasitelem umístěné, mělo zajisté plnou oprávněnost, a to tím spíše, ano podáním zjištěno jest, že v té samé výšce, a sice přímo nad onou římsou jistý počet svící plál a kapli sv. Václava stejným způsobem jako kapli sv. Kříže na Karlštejně osvěcoval.

Toto zcela nahodile učiněné pozorování při prohlídce obrazů v kapli sv. Václava budiž konstatováno.

Hradiště Červenice u Vilémova. Na sever od okresní silnice z Golčova Jeníkova do Vilémova vypíná se ostroh, u paty lemovaný se tří stran potůčkem Malou Hostačovkou a na severu s lesnatým návrším souvisící. Lid jmenuje hradiště toto *Červenice.* Již se silnice pozorovati lze dvojí násep, který podkovitě střídaje se se dvěma příkopy, severní stranu obrazuje. S prvého valu do příkopu naměřil jsem 10 m. a k temeni druhého valu přímo 15 m. se stejně vzdáleným sklonem bočním. Podobně vyházen i druhý příkop 8—10 m. široký. Náspy jsou zemité a vrženy asi do výše 2—3 m., na východě i západě přecházejí v příkrou stráň pod hradištěm. Oblouk prvého valu měří 133 m., načež příkrá stráň v obvodu 200 m. chrání ostroh končící skalou, kde teď založen lom. Druhý val jest vystavěn z kamení hlinou prosypaného. Ve vnitřním valu možno pozorovati vedle povýšeného místa malý dolík, kde snad cisterna založena byla. Délka vnitřní ohrady čítá 63 m., z čehož 15 m. na odhalenou skálu zbývá. V příkopu východním při ohradě vnitřní objevují se hojně střepy nádob na kruhu točených a vlnovkou s kruhovitými ryhami zdobených, tak že hradiště to počítati můžeme mezi nejmladší. Ostroh Červenice nyní zalesněn a znamená se v katastru v délce po

hřbetu 640 m., měře číslem $\frac{4.7.8}{1}$ při obci Vrtěšické, která odtud nejblíže k západu se bělá na výšině za lesem.

Klim. Čermák.

Předhistorická osada u Bukvice (u Jičína). O lonských prázdninách kopal pan prof. J. Kosina na poli mezi obcemi Veliší a Bukvicí, kdež nalezají se četné jámy černou s popelem smíšenou zemí naplněné na prostoře 750 kroků. Jam těchto prokopáno bylo několik i shledáno, že tu kdysi vyráběny byly drobné nástroje kamenné otloukáním hlavně valounů pazourkových. V jedné jámě bylo nalezeno 266 nástrojů otloukáním hotovených, celých, rozlámaných, odštěpků i jader; co do látky jest nejhojněji zastoupen pazourek 243 kousky, z nichž 15 jeví bílým povrchem četnými trhlinkami pokrytým účinkování ohně; z hornin jiných zastoupen jest slitý pískovec (9 kusy), jakás červenohnědá hornina (též 9 kusy) a konečně i čedič (6 kusy), z kteréžto málo vhodné látky zhotovený hrůtek šípu nalezen byl již před několika lety ve zbytcích praehistorické osady na čedičovém vrchu Veliši. Mimo význačné předměty tyto obsahovaly zbytky chýše jako obyčejně kusy vypálené mazanice, kosti zvířecí, a střepy nádob, a sice veliký počet střepů z nádob velmi prostého tvaru, po celém povrchu otisky prstů a nehtů, neb dolíčky neb čarami neb i kombinací obou ozdobených a pupíky opatřených (hrubé ucho vyskytlo se jen jedno) a rovněž četné střepy z nádob jemnějších bohatě ornamenty vypíchanými (kolmými a šikmými i vodorovnými pasy z teček) ozdobených a při dvou pupíky opatřených. Seznam nalezených v jámě té předmětů doplňuje se ještě následujícími: spodní část hladce ohraničeného vrchního kamene na roztírání obilí, brousek s dírkou k zavěšení vyrobený z kusu břidlice a silně opotřebovaný, dva vývrtky (čipky), devět zlomků hlazených nástrojů kamenných, konečně tři kousky červené rudky a dvě desky z jemnozrnného pískovce s vybroušenými ryhami.

Nález zlatých mincí. Při bourání mlýna p. Fr. Pfeifra v Jibce nalezli dělníci 26 kusů zlatých mincí, mezi nimiž dva neobyčejně vzácné exempláry. První $5\frac{1}{2}$ dukátů těžký, má na aversu nápis kolem poprsí vévody Albrechta z Valdštýna: ALBERT. D. G. DVX. MEGA. FRID. ET. SAG. PR. VAM.; na reversu pak velký znak valdštýnský, ověnčený řádem zlatého rouna a nápis: COM. SVE. DO. ROS. ET. STARGAR. 1633. Druhý zlatý peníz, vážící také $5\frac{1}{2}$ dukátů, náleží rodině Falkensteinské. Na aversu nalezá se krásně ražené poprsí Pavla Sixta z Falkensteina se zlatým rounem kolem krku a nápis: PAVLUS. SIXTVS. TRAVTHSON. COMES. Na reversu znak falkensteinský se zlatým rounem a nahoře císařským orlem, po jehož stranách letopočet 1620. a nápis: IN. FALKENSTEIN. AVREI. VEIL. EQVES. I tento peníz jest velikou vzácností. Oba jsou z ryzího zlata, majíce 35 millimetrů v průměru. Ostatní zlaté mince, asi 24 kusů, jsou dukáty Marie Teresie a holandské federace z roku 1742.

Dodavek k studii „o českém zvonařství" roku 1875 vydané. V *Schallerově* topografii kr. m. Prahy IV. str. 68 a v *Dlabačově* Künstlerlexikonu I. str. 439 četli jsme, že v chrámu P. sv. Trojice v Podskalí byla nejstarší nám známá křtitedlnice cínová, z r. 1402 pocházející, s nápisem: „*1402 me fecit Magister Wenceslaus Gai.*" Majíce zprávu tuto za podstatnou, přijali jsme ji tolikéž do Dodavků k naší studii „o českém zvonařství" r. 1887 vydaných. — Avšak dovídáme se z listu velectěného přítele našeho p. t. pana konservatora M. Lüssnera, který u věci té podnikl bedlivé vyšetřování, že zpráva nadepsaná jest omylná a že — dle chovaného ve sbírkách Musea českého původního okraje křtitedlnice té — měla ona tento nápis: „*Ao D. MCCCCC secundo me fecit magister Wenceslaus. Qui crediderit et baptisatus fuerit salvus erit.*" — Z nápisu na zlomku tom — p. MUDrem Jos. Englem do Musea podaném — vychází tudíž, že křtitedlnice dotčená nebyla slita r. 1402, nýbrž, že byla shotovena teprv r. *1502*, a to *mistrem Václavem*, a že ten, kdo nápis onen prvotně četl, v letopočtu přehledl jedno *C* (100) a slovo *Qui* že četl za *Gai*, dalšího obsahu sobě asi nepovšimnuv!?

Týž p. konservator sdělil s námi také ještě, že po velmi mozolném prohledání rozluštil konečně skomolený nápis na cínové křtitedlnici v chrámu sv. Petra na Poříčí takto: „*Hoc opus perfectum est circa festum martyny anno domyni 1544 per magistrum yohanem mrk - vyczka.*

Takto tedy rozmnožen jest počet starých konvářů pražských zase o dva mistry: *M. Václava z r. 1502* a *M. Jana Mrkvičku* z r. 1544 nám dosaváde neznámé.

J. Schaller ve svém popise města Prahy III. 123 praví, že velký zvon u sv. Haštala přelit byl r. 1690 zvonařem *Fvidrichem Michalem* (sic). Jakož nám však jmenovaný p. konservator právě oznámil, vychází z pamětní knihy fary sv. Haštalské I. 198, že zvon ten i druhý tamní zvon, na němž není jména zvonařova, r. 1690 byly přelity pražským zvonařem *Fridrichem Michalem Schönfeldem*, tak že nadepsaný *Fridrich Michal* jest s *Fridrichem Michalem Schönfeldem* tatáž osoba. Což dodavkem a oprávkou k naší studii „o zvonařství Českém" (str. 32—33) u veřejnost podáváme.

Ant. Rybička.

Nápisy zvonové: V dřevěné zvonici při starobylém gotickém kostelíku v Nadslavi jest starý zvon s nápisem: anno D. MCCCCX cum hoc opus factum est per me burianum serium (!) dominorum.

V Jablonci n. J. čteme na nejstarším zvonu tento nápis: zalozeny svateho Prokopa. Przi te smlavwě bili savsede tito. Martin Marzyk Dussnyczki. Girzik Hagek. Girzik Marek. Kristof Sswecz. dolejí: owos; pak: slit gest od yakuba zwonarze: Melnicskeho do Jablonce w miestie. Mladeho Boleslawa nad Gizerav. Leta Paňe. 1602.

Některé listy Karla IV. V registrech soudu komorního našli jsme citované tyto dvě listiny:

1. 1349, 1. ledna. Drážďany. Original psaný německy: Majestát Karla IV. měšťanům Litoměřickým. (Registra hřebíčková svědomí 1601—2 F 39 folio 179).

2. 1358, 6. ún. Praha. Original latinský. Majestát cís. Karla IV., který dává rychtáři, purkmistru a přísežným obce města Budějovic v příčině soli. (Registra k svědomí od r. 1588—1590 F 28 fol. 917).

Dále našli jsme v kvaternu majestátů desk zemských (čís. 553) psaní téhož kr. Karla, kterých Huberova Regesta nemají, a sice:

3. 1358 Fraytag nach dem Sontag Esto mihi. Ein Brief Kaisers Caroli des Vierdten Uber die Weinberg (v Kadani; fol. D 22).

4. 1362 Caden, den verdten Junii. Ein Brief dieses Kaisers Caroli Uber die Jahrmärkte (tamtéž; fol. D 22).

5. 1372, 13. Octobris. Praha. Item jetzt berührten Kaisers Caroli Brief, dass sie (v Kadani) mögen vnd können Ihrem gefällig Belieben nach Ihro Gütter verkauffen vnd vermachen (fol. D 22).

6. 1372, 13. Octobris. Praha. Mehr einen Brieff genanndten Kaisers Caroli wegen der Anfälle und Vormundschafft (fol. D 22).

7. 1374. Der Jungfrau Maria Geburt. Kaaden. Item einen Brieff oder Gnad Kaisers Caroli Uber die Weinberg. ib.

8. 1376, 2. Januar in Warmen-Bad. Item einen Brieff obgedachten Kaisers Caroli Uber die Brewhewsser in und umb die Stadt (Kadaň) ib.

V prve zmíněných registrech soudu komorního v archivu Musea Českého našli jsme též:

9. 1298, 14. července. Majestát Václava II. měšťanům Horažďovickým. (Registra hřebíčková k svědomí 1601—1602 F 39 fol. 270), a

10. 1450. My kněz Václav z boží milosti probošt kláštera Chotěšovského a my Purkart, Hynek a Jan bratři z Roupova vyznáváme tímto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří nebo čtouci slyšeti budou, že jsme udělali smlouvu mezi sebou o rybník Janov takovouto: A že toto spuštění, kteréž se nyní spustí, to máme spolu spustiti, a což jest ryb dorostlých, o ty se máme právě na poli rozděliti. A kterýžby plod byl, ten máme osaditi, a jestli že by jeho dosti nebylo v nasazení, tehdy máme se o obojí plod starati a ve spolku jej úplně nasaditi. A tak má státi buď do dvou let nebo do tří let nejdéle a nebo prve, jakž bychom se obojí o to svolili... také i smluvní listy, kteréž obojí mezi sebou máme, ty sobě máme vrátiti o středopostí nejprve příštím a rybníka postoupiti, kromě listů kvitancí, kteréž má... (Reg. tatáž F 39 fol. 11). *Jos. Teige.*

O zahajování soudů ve městech poddaných uvádí starší zápisní kniha v Ml. Boleslavi ve příčině účastenství purkrabích některé zajímavé formule, které tuto sdělujeme:

Kniha vázaná v silných dřevěných deskách, vepřovou koží potažená, se zámečkem. Na desce vtlačen nápis: Smlouvy rozličné. Způsob zápisů o soudech zní:

Fol. 8. — My Jan Pancíř z Kosořic, *purgrabě* na Mladém Boleslavě, Jira Třeštěnec, *purgmistr*, *rychtář* Peška, *konšelé* Havlík, Střelec etc. Actum st f. IV. post Valentini anno 1452.

Fol. 1. — My Jan Pancíř, *purkrabě* na Mladém Boleslavi, Martin starý mistr, *purgmistr*, *rychtář* Petřík, krejčí, *konšelé*... těchto knih zápisem vyznáváme, že opatrný muž, Matěj Skřička, soukenník, spoluměštěnín, s námi v súdu zahájeném ve čtyrech lavicích súdných, dům svůj na rynku na rohu... zapsal Margretě, manželce své... Act. anno dni 1471, fer VI. ante fest. Cirilli et Metudii.

Fol. 7. — (Jeden zápis z r. 1458 [jest osamocen na listu tom, kol něho zápisy z r. 1481] začíná: My purkmistr a konšelé...)

Fol. 6. R. 1481 se již *rychtář* mezi konšely neuvádí, odtud pak ani později.

Fol. 14. — My Jiřík Vlk z Kvítkova, haytman na Boleslavi, purgmistr — etc. r. 1496.

Ale na témže listu:

Za purgmistra a konšel stoličních neb přísežních... Jana Matějova osvědčila se od mlýna pod Vracovem... 1497 ve středu před svatým Antonínem.

Při zápisech potomních pak již se purkrabí neuvádí, mimo l. 1503 a 1504, kde ještě: Matúš z Družcova, purkrabě, ty časy na Boleslavi Mladém, purkmistr a konšelé laviční...

Při zahajování soudu jmenuje se však i dále do r. 1511 (od r. 1501, před tím o soudu zahájeném není zmínky).

Fol. 174. — L. 1501 súd zahájen ve středu na den sv. Fabiána za ur. p. Kunaty Vlka z Kvítkova, úředníka, na místě pána našeho JMti, purgmistra...

Fol. 180. — L. 1511 súd zahájený ve středu před sv. Pavlem na víru obrácení, za ur. p. p. Jindřicha Hložka z Žampachu, hejtmana na Boleslavi a kraje Boleslavského, na místě paní Její Mti., purgmistra Víta Míchalkova a konšel...

Ale: Fol. 183. — již: L. 1514. Soud zahájený držán jest ve středu na sv. Pryšku za purgm. Martina Škopka a konšel...

Tak i:

Fol. 186. — L. 1518 soud zahájený ve středu v ochtáb křtění búžího za purgm. Martina Škopka a konšel...

Na listech 29—157. jsou pak zapsány smlouvy rozličné, počínajíc l. 1542. *Jos. Pekař.*

Literatura.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikalního fondu království Českého vydává kommisse k tomu zřízená při král. české společnosti nauk. Redaktor Josef Kalousek. Díl VIII. v Praze 1888. 4° str. 616.

Pečlivou redakcí prof. J. Kalouska vydán letos nový díl Archivu Českého, obsahující opět cenné sbírky listin ze století XV. a počátku století XVI. Jakožto pokračování z dílu VII. umístěny jsou: Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského z let 1470—1475, jež podává prof. Dr. A. Rezek, Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1520—1526, od F. Dvorského, Registra soudu komorního z let 1482—1487 od Dr. J. Čelakovského, a Výpisy z Českých listin c. k. knihovny Pražské z let 1477—1526 od prof. Dr. J. Emlera. Z nových příspěvků nalezly místo v díle tomto: Poselství krále Jiřího do Říma k papeži roku 1462 s latinskými dodatky uveřejněné od A. Patery, a Výpisy (českých listin) z register kanceláře hrabat Kladských od roku 1472—1505 obsahující České listiny ponejvíce manské Jindřicha Minsterberského a hraběte Kladského, syna Jiřího Poděbradského z let 1472—1491, jež uveřejnil Dr. J. Čelakovský. Ku konci přidán jest rejstřík písemností celého dílu, pak rejstřík jmen osobních a místních a rejstřík věcný. Úprava jest velmi slušná.

Der politische Bezirk Dauba (umfassend die Gerichtsbezirke Dauba und Wegstädtl). Eine Haimatskunde für Haus und Schule, unter Mitwirkung der Bezirkslehrerschaft verfasst von Friedrich Bernau, herausgegeben vom Dauba-Wegstädtler Bezirks-Lehrervereine, Dauba 1888, 8° p. XXIII. 588. mit 24 Abbildungen und 1 Siegeltafel.

Obsáhlá tato monografie dvou okresů někdy českých, dnes úplně poněmčených, podává v první všeobecné části zeměpisný, národohospodářský, ethnografický a historický popis krajiny, v druhé specialní části pak nalezly umístění podrobné popisy topografické, obsahující všechna místa obou okresů. Pro nás zajímavosti má především část ethnografická, podávající zvyky a obyčeje dnešních německých obyvatelů, z nichž mnohé jsou původu českého, pak část dějepisná (Colonisation), v které vyloženo, kterak všeobecný běh dějin českých dotýkal se sociálních a národních poměrů obou okresů, a konečně část specielná (p. 143 až 578) obsahující hojné a podrobné zprávy místopisné. Zajímavým jest v této části pokus p. spisovatele zjistiti, pokud místní zápisy látku poskytly, kde živel německý v této krajině zastoupen byl již před válkou třicetiletou, a v které asi době některá česká místa poněmčena byla.

G. Ossowski, Wielki Kurhan Ryżanowski, Krakow 1888 4° str. 52, 6 tab. a 15 vyobr. v textu.

Tato publikace akademie Krakovské, vydaná ve skvostné úpravě, vede nás do jižní části gubernie Kyjevské, na rozhraní stepní a lesnaté krajiny, kde předhistorické památky národů stepních se slovanskými valně jsou pomíchány. I stopy obchodního spojení s řeckým jibem v jižní části gubernie Kyjevské několikráte byly nalezeny: tak vyskytly se mince města Olbie, ražené po r. 460, i mince provincialné římské na pramenisku řeky

Tamtéž, zejména v severní části, západně odtud nalezeny byly v kurganu mezi [illegible] a P. [illegible] dvě řecké [illegible] a řecké Kol[illegible] Plešanik řecké vasy. Nad tím nalezy [illegible] vyšší kurgan Ryžanovského.

U [illegible] Ryžanovky v III. síni galerie Kyjevské nalezá se [illegible] kurganů [illegible], z nichž dvě vynikají svou velikostí. Jedna z těchto [illegible] 7·56 m. vysokou 30 m. v průměru prokopal Dr. Hrynevič r. 1884 křížovým průkopem [illegible] v tom průkopu nalezl však pouze kůstky [illegible], železný hrot a střepy nádob řeckého tvaru. Po třech letech [illegible] v průkopu tom rozsedlina 5·60 až [illegible] m. hluboká a 2·65—3·10 m. široká, z které sedláci přinesli [illegible] bronzovou misu, kovové zrcadlo a tři ozdoby z [illegible]. Tyto nálezy přiměly Ossovského, že na podzim r. 1877 dal se znovu do kopání, a když snesl severní čtvrť kurganu, přišel na stopu podzemní chodbě 1½ m. široké, 5·10 m. hluboké a 6 m. dlouhé, která vedla k čtyřhranné jámě 5·10 m. dlouhé, 2·65 m. široké a na 2 m. vysoké, do které z průkopu právě proboříla se země. Uprostřed jámy byla pohřbena kostra na dřevě a mechu někdy látkou jakous přikrytých, s hlavou k západu, polosedíc, levou nohu přes pravou položenou, levou ruku zevně ohnutou. Při mrtvole nalezeno množství ozdob, především zlatých: diadem se zlatého plechu s vypouklé vytepanými figurami, ozdoba ze silné pásky zlaté s připevněnými na ní ozdobami v podobě náušniček, zlaté náušnice velmi jemné práce; na těle daly se rozeznati stopy šatu barvy žluté, a okolo beder nalezala se ozdoba v podobě trojúhelníků ve třech řadách položených ze zlatého plechu, nákrčník ze zlatého plechu s vytepanými ornamenty a připevněnými ozdůbkami v podobě náušniček, pás ze zlatého plechu, též s vytepanými ornamenty, na pravé ruce zlatý, na levé stříbrný náramek, na pravé ruce 6, na levé 2 prsteny zlaté, na nohou bronzové kroužky, na jednom navlečen skleněný korálek a celá řada menších ozdob. Z nádob mimo uvedené, po straně jámy někdy umístěné, nalezeny ještě při mrtvole: bronzové vědérko, vasa a miska hliněná, talířek bronzový, miska stříbrna a malý flacon.

Kurgan Ryžanovský patří patrně mezi vzácnosti, neboť posud nalezen pouze u Alexandropole v gubernii Jekatěrinoslavské (Древности Геродотовой Скиѳіи, Петб. 1866 I., podobný kurgan s podzemní chodbou čili katakombou. Hrob sám jest značného stáří, neboť na dvou prstenech nalezeny mince řecké kolonie Pantikapaia, (z doby, než stalo se město to hlavním městem říše bosporské, tedy z let 650—480) a choval patrně vznešenou osobu ženskou, kteráž ozdobena byla bohatými šperky zlatými, čistě řecké práce i hrubé domácí. Kurgan ten počítati sluší mezi kurgany skytské.

Mittheilungen der Centralcommission Wien 1888, XIV. 1, 2. 3.

Časopis ten, výborně redigovaný, jejž zvláště chváliti a doporučovati netřeba, přináší z Čech různé zprávy archaeologické, jež tuto k vůli přehledu uvádíme. Z doby předhistorické: p. 48 o hradišti u *Zabrušan* u Teplic sděluje pan Fassl, že nalezl uprostřed valu na ostrohu popel, kosti, střepiny s vlnitým ornamentem, i železné a bronzové věci: nedaleko kopeček odpadků o dvou vrstvách kulturních a sice hořejší, v níž železné nože, hliněné korále, střepy s vlnitým ornamentem a kus jantarového kroužku nalezeno, dolejší s hrubými nádobami, kostěnými a kamennými nástroji, tu a tam i železnými. — P. 57. Strnad o hradišti u *Škvoretic* a hrobech pod hradištěm (viz Pam. arch. XIV.) — P. 65. Kl. Čermák o *Hrádku* Čáslavském a jeho dvou vrstvách. — P. 156. Sedláček o kamenném valu na úpatí Botzenbergu u Šluknova. — P. 47. O hrobech s kostrami u *Braníček* (u Března na bušťěhradské dráze) v nichž nalezeny střepiny a bronzová jehlice, a kdež prý nalezá se staré sídliště o několika vrstvách. — P. 54. M. Lüsner sděluje o hrobech s kostrou v *Obříství* u Mělníka, se skelnými korálky a p. 55. o pohřebišti ve *Stromovce*, kdež při kostrách nalezeny rozbité nádoby starší keramiky, pak věci kostěné, pazourkové, kamenné i železné. — P. 204. Fassl sděluje o hrobech s kostrou skrčenou u plynárny v *Teplicích*, u níž nalezen náramek podoby Duchcovského nálezu, a p. 132. o hrobech v *Libčevsi* u Teplice, o nichž svrchu pojednání; — p. 192. o hrobech u *Podbořan* na Žatecku, v nichž na hřbitově kostry v rakvích uloženy s sovitými kroužky. — Dále pojednáno o žárových hrobech: p. 48. u *Prchel* u Kadaně žárové hroby obložené, se střepy a bronzovým náramkem, — p. 55. o žárovém hrobu u *Tejšova* na Berounce s bronzovým kruhem a 10 knoflíky podobnými Stradonickým. — O popelovitých jamách: p. 111. u *Přečapel* u Teplice, kdež dokonce i dvě vrstvy nad sebou se nalezají, dolejší s hrubými nádobami, nástroji z pazourku, hořejší vrstva s nádobami i s vlnitým ornamentem, tkalcovským závažím, kameny ručních mlýnků, hlavně korálky a přesleny, dráty, řetízky atd. — p. 202. referuje L. Schneider o jamách u *Bukvice* u Jičína, kdež nalezeny pazourkové věci i z hlazeného kamene. Dále p. 51. jest zpráva o kulturní vrstvě u *Obříství*, kdež na poli nalezeny kosti a střepiny, pak miska uprostřed provrtaná, p. 205. o nálezech či sídlištích z doby „pozdní kamenné" kolem Chotěboře. — Z jiných zemí slovanských jest zajímavá zpráva p. 122. o žárových hrobech u *Bořitova* na Moravě, podobných Sovenickým, pak p. 48. o jamách v cihelně u *Kroměříže*, kdež nalezena měděná sekyrka, dále p. 122. o mohyle u vsi *Kanczuga* v západní Haliči, v níž nalezen měděný šálek, přilba a sekyrka, i p. 175. o mohylách u Livna na Muře ve Štyrsku, nalezený hroby upomínající na známé pohřebiště Watschské. — Větší článek píše Dr. St. Berger p. 161. o hromadných nálezech i slevárnách z doby bronzové v Čechách; jednotlivé uvedeny jsou nové hromadné nálezy: p. 112. v cihelně u *Oušti*, kdež vyskytly se věci kamenné, p. 111. u *Přímas* u Českého Brodu, kdež nalezeno dlátko měděné, p. 55. na *Šárce* proti Nižburku, kde nalezena bronzová jehlice podobná oné z Plešivce, p. 192. u *Soběchleb*, kdež v hrnci nalezeno 30 bronzových sekyrek a 30—40 bronzových kruhů; Strnad o nálezu palstavů u *Tamochova*.

Z doby historické jest zpráva o nálezech mincí: p. 57. u *Bukorce* ze XVII. v., v *Blatech* z XII. v., v *Potěchu* ze XVII. v. Větší článek uveřejňuje *Brausewetter* pod titulem „aus dem nordöstlichen Böhmen", kdež popisuje především církevní stavby z okresů Friedlandského, Jabloneckého, Českolipského, Kamenického, Benešovského. Dále jsou články: p. 68 o oltářním obrazu Maří Magdaleny ve *Falknavě* ze XVII. v., p. 88. o evangeliáři z doby Karolinské na *Strahově* od Neuwirtha, p. 117. o náhrobních kamenech v *Týnském* kostele (Berky z Dubé), p. 119. o pečeti *Králové Hradce* a *Krumlova*, p. 125. o sříceném presbyteři kostela v *Dohaličkách*, p. 127. o *Libereckém* erbu na skle z r. 1603, p. 158. o náhrobku sv. p. v. Redena v chrámu *Fridlandském*, p. 184. o sbírce obrazů kard. Lichtenštejna v *Olomouci* a *Kroměříži* r. 1691, p. 194. o městské pečeti m. *Kašperských Hor* ze XIV. v., p. 194 o náhrobním kamenu Dětřicha Slatinského ze Slatiny † 1591 v *Krumlově*, p. 197. o náhrobních kamenech cís. generalů v *pražských* kostelech, p. 206. o gotickém stojanu na svíčky v *České Kamenici*, p. 209. výtah z Hendrichova popsání *Žiebů* a p. 214. o restauraci Karlštejna a zejmena o zbytcích někdejší výzdoby kaple P. Marie, kdež nalezeny na dřevě v modrém poli klečící andělé v bílém ronše, na římse znak český a říšský.

Z jinoslov. zajímavo je pojednání prof. Šaraněviče o Františkánském kostele v Haliči, hraběte Dzieduszyckého o malířství starém maloruském, Dr. M. Mucha o nálezu bronzů v Hercegovině.

Паметници изъ Българско, отъ братия Шкорпилови, дѣлъ I. часть I.. Тракия, София 1888 8° 90.

Jako pokračování ke svému dřívějšímu badání vydali bratři Škorpilové popis archaeologických památek v severní Thrakii, mezi Balkany, řekou Maricí až po Drinopol a mořem Černým, zejmena v Monastirské a Sakar planině mezi Maricí a Tundžou, a Strandži planině mezi Tundžou a mořem. Z nejstarších památek uvádějí Dolmeny v Strandži planině u Golěm Derventu a v Sakar planině v okolí vesnice Gerdeme, na pramenisku řek Duandere (přítoku Marice) a Javuzdere (přítoku Tundže), kde se jich nalezá zvláště mnoho. Kamenné kruhy (kromleč) upomínají v Strandži planině na hoře Tastepe, a v Sakar planině okolo zmíněného Gerdeme; jv. od Gerdeme nalezli kamenné hradiště zvané Kale, hradiště totiž obehnané valem, složeným z kamene narovnaného bez malty. Ku konci spisu (p. 83—90) rozebírají bratři Škorpilové otázku, jakému národu patří tyto megalitické památky, a přicházejí k úsudku, že památky ty zbudoval národ keltický Galatů v III. století, i myslí, že hlavní město Galatů, Tilis, bylo na planině Sakarské v okolí Gerdeme, hlavní jejich opevnění že bylo hradiště Kale.

V ostatní části spisu probírány jsou stopy známé cesty z Drinopole na Plovdiv (části to cesty z Cařihradu na Bělehrad) a uvádějí se tu jako pozůstalé stopy římské silnice, která podle ohledání bratří Škorpilů vedla hlavně po levém břehu Marice, i vypočítány zříceniny doby římské a byzantské (časem i turecké) podél této cesty, a podobně probrány stopy silnice a staveb římských, byzantinských, částečně i tureckých na cestě z Drinopole k střednímu Balkanu (podél Tundže) i k moři a východním průsmykům Balkanu. Z bulharské doby uvádí se pouze hraniční val říše bulharské (p. 68., 69.) a hradiště zvané ciganský okop.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

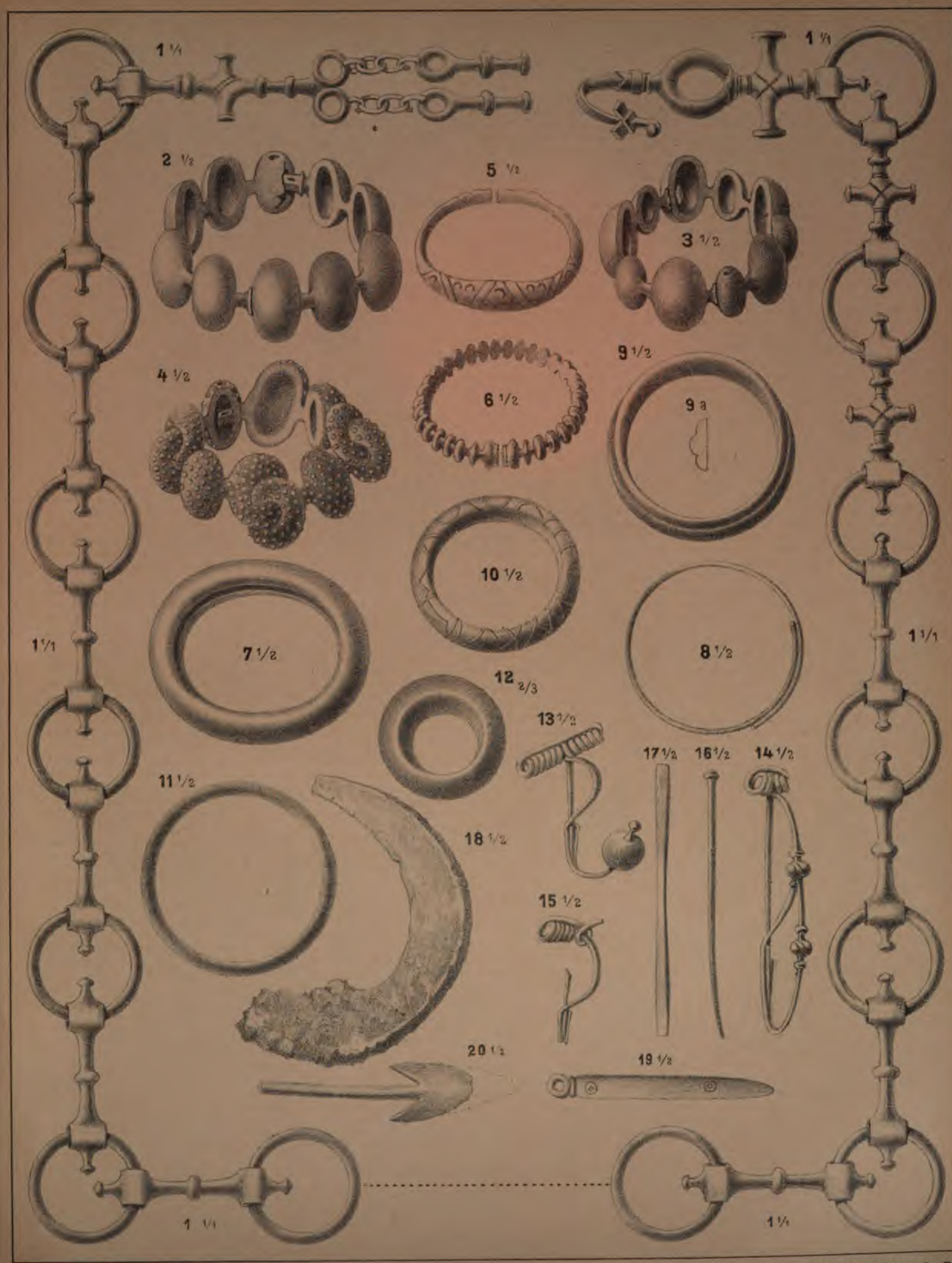

Lit. Ant. Vitek 74

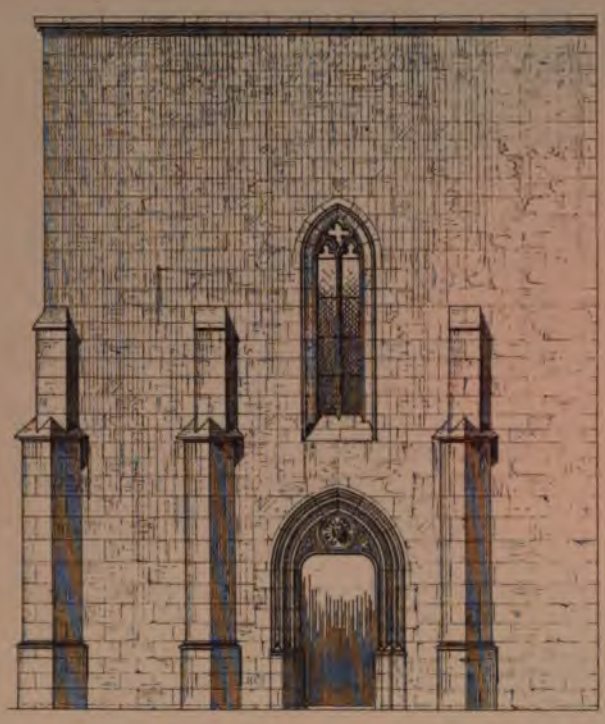

Starý portál kaple Svato-Václavské.

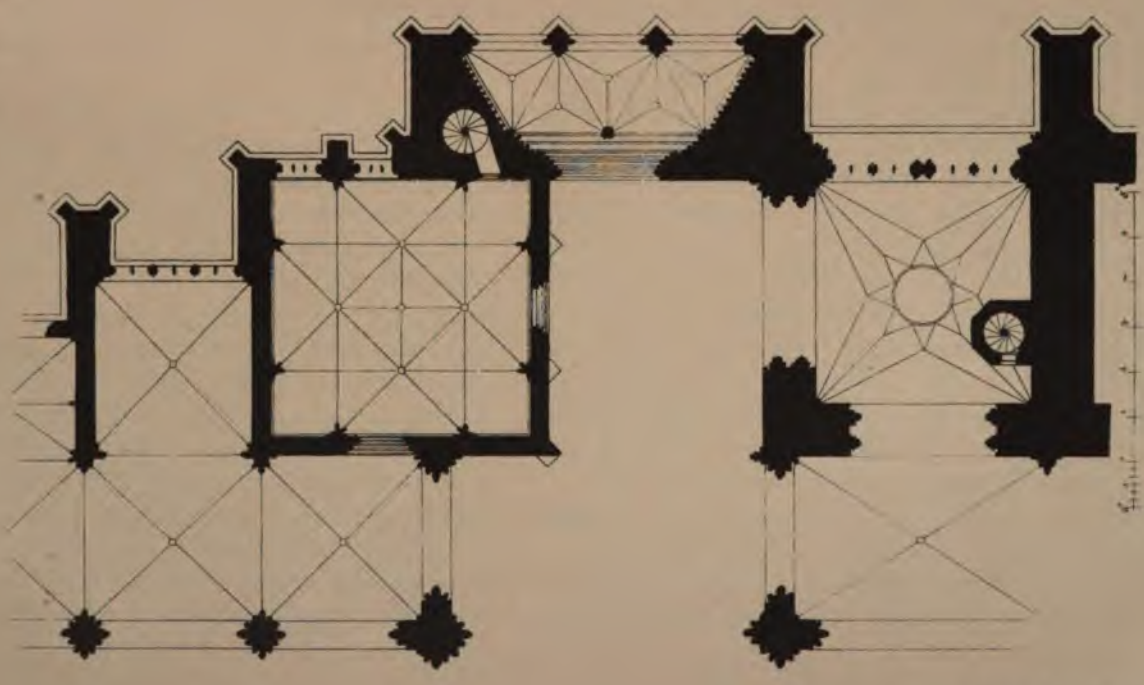

Fotolith. Faraký v Praze.

Půdorys.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1889. Sešit IX.

Okrouhlé kostelíky v Čechách.

Napsal *Karel B. Mádl.*

Kniha dějin českého umění jest knihou sporu. Rozevřete ji kdekoli, všady se setkáte se dvěma stranama, z nichž každá tvrdí znovu: „Moje jest, co v Čechách slove uměním!“ Sporná podání se co chvíli množí a není, žel, naděje na brzké konečné vyřízení. A přece nelze míti přání vřelejšího, nežli aby jednou aspoň několik kamenů stálo na pravém místě, s něhož by je nikdo vyzvednouti nemohl, aby byly uloženy, zatíženy a založeny tak pevně, aby nikdo více jimi hnouti nedovedl. Nevyhnutelná nutnost a potřeba takové základové práce je právě podmíněna sporem o české umění a způsobem, jakým se vede.

Obě sporné strany jsou známy: jsou to němečtí autoři a my. Prvním vždy a všude jde o důkaz, že, cokoli v Čechách kdy vyšlo z rukou umělcových, vzniklo v podruží vlády německého umění. My pak zase hájíme svůj majetek, svoje dědictví. Avšak spor takto vzniklý — který počal v tu chvíli, kdy o dějinách českého umění psáti se začalo — nevede se s obou stran stejně důrazným způsobem. Přehlédněme jen s klidnou myslí jeho akta! Nelze popříti, že Němci, často s mnohou vynalézavostí, znamenitou pílí a horlivostí, každou stránku *svých* dějin umění v Čechách snaží se všemožně doložiti důkazy a opříti příklady, jak jen jim možno. Řeknou-li: „tato stavba je německého původu“, shledají vše, co by pro toto tvrzení svědčilo. Vyhledávají historická spojení, osobní i vzdálenější styky s říší, naleznou analogie pro každý sloupek, každou římsu, každé okénko v Němcích a dojdou pak k typické konklusi: „Poněvadž osoby stávavší v jistém spojení se stavbou měly styky s tím oním místem nebo mužem v říši, poněvadž sloupek tomuto podobný byl kdesi v Němcích také vyveden a rovněž tak i příbuzná římsa anebo okénko, jest stavba v Čechách provedená dílem ducha německého, z Němec inspirovaná, a tudíž nelze při ní mluviti o samostatném umění českém — náležíť umění německému.“ K tomu zase odpovídáme my zcela krátce: „Není pravda.“ Bohužel, že odpověď taková neporáží a tím méně přesvědčuje. Někdy cítí se u nás, že je třeba i takové kategorické odmítnutí něčím opříti, a pak dokládá se: díla českého umění mají svůj zvláštní ráz, svůj osobní zjev, nesou charakter českého umění. Ale i v tom neleží síla. Proti detailním, podrobným dokladům a důvodům se strany německé přinášeným, třeba by nebyly vždy správné, případné, trefné a třeba by vždy neodpovídaly skutečnému stavu věci, nelze čeliti jen všeobecným rčením. Nejméně pak ve sporu čistě vědeckém smí se citem posuzovati a rozsuzovati. Tvrzení opírajícímu se o jakékoli doklady, není-li správné, třeba postaviti v cestu doklady o opaku svědčící, aneb aspoň rozmetati opory, jimiž protivník svoje mínění hleděl upevniti.

O to tedy jde: Stanoviti, vykazuje-li umění v Čechách za jistých, určitých dob vskutku svůj zvláštní ráz, jsou-li zde rozdíly a odchylky, rozlišující je od cizího. Stává-li takového osobitého charakteru, pak zajisté nutno vyhledati jeho prvky, přesně jej vytknouti, vyme-

ziti jeho říši. Tato stránka v knize dějin českého umění musí býti jednou napsána a bude tvořiti důležitou část celého díla. V ní arci dějiny českého umění nebudou celé obsaženy; ty šíří se dál. Dokud však listy charakteristice českého umění vyhrazené nebudou napsány pevným, neporušitelným písmem a nebudou takořka vyryty, dotud nebude náležitého světla a celé dějiny našeho umění (kniha tak drahný čas toužená) nenabudou pevného tvaru, jsouce formované jen z podajné a povolné látky.

Přítomná stať směřuje k těmto cílům. Jsme si dobře vědomi, že úloha, kterou zde provésti zamýšlíme, není ani velká, ani složitá, ba ani ne nejtěžší, ale že by důležitou nebyla, toho trváme nebude lze cele popříti. Účelem jejím jest vyhledati, vytknouti a obrysem uzavříti jeden element osobité povahy románských staveb v Čechách, ukázati, v čem že se jeví jeho charakter, v čem se liší od jiných, slovem chceme ustanoviti, zdali obsažen je v nich jaký rys zvláštní, rys domácí, český a jaké že jest povahy.

* * *

Všem, kdokoli se dějinami románského umění v Čechách zabývali, bylo nápadno několik staveb kostelních, nevelkých sice rozměrů a dosti různo po vlastech roztroušených, které však již zevním tvarem od ostatních se oddalují, tvoříce pro sebe zvláštní typickou skupinu. Jsou to tak zvané okrouhlé kaple románské. Pravíme tak zvané kaple, neboť později doložíme, že téměř při všech pouze jejich výměry asi vedly k onomu pojmenování. Typický generalní jejich půdorys je nápadně jednoduchý. V podstatě nic více neobjímají nežli loď ku shromáždění věřících a apsidu pro služby boží. Loď má základ kruhový a jest tudíž dutým, z pravidla širokým a nevysokým válcem; apsida bezprostředně k obvodu lodi přiléhající je vytvořena z poloviny dutého válce, menšího průměru a tolikéž menší výšky.

Tři z těchto okrouhlých kostelíků nalézáme ve zdech Pražských: svatému Kříži je zasvěcen druhdy samostatný kostelík, nyní kaple na Starém Městě v Poštovské ulici, poblíž kostela sv. Štěpána na Novém Městě stojí nyní kaple sv. Longina, na Vyšehradě kaple sv. Martina. Jimi však není ještě seznam Pražských okrouhlých kostelíků vyčerpán. Dnes jich arci víc nestává, avšak první kostel Svatovítský byl dle starých svědectví též tvaru okrouhlého, na velikém prospektu Sadelerově z r. 1606 postřehneme na hlavním náměstí Malé Strany rovněž okrouhlý kostelík, posvěcený sv. Václavu, a konečně máme písemné zprávy o tom, že v domě kapituly Vyšehradské stávala kdysi kaple sv. Vojtěchem vysvěcená, taktéž kruhového půdorysu. V nejbližším okruhu hlavního města setkáváme se s kostelíky této skupiny v Budči, v Holubicích a Kopanině, jdeme-li dále, v Želkovicích; na temeni Řípu postřehneme kostelík sv. Jiří, vzdálenější jsou pak v Libouni, Starém Plzenci a v Levíně u České Lípy.

Geografické umístění okrouhlých kostelíků zasluhuje povšimnutí. Možná dost, že na českém venkově jich kdysi více stávalo, že několik jich dříve přišlo na zmar, nežli o nich zprávy k nám došly, nicméně při stávajících je pozoruhodno, že koncentrují se v samém středu země, že v Praze a jejím okolí jich nejvíce, že ku hranicím jsou čím dále tím vzácnější, ač střední kraje vlasti a jejich stavitelské památky nejčastěji trpěly.

Okrouhlý tvar pro kaple a kostelíky není jen výlučným vlastnictvím českého umění. V sousedství tří stran světa, na jihu, západě a severu, v zemích rakouských, bavorských a saských, setkáváme se se stavbami příbuznými, důkaz to, že i v Němcích znali a užívali architekti románské doby tohoto tvaru. Ba ještě více. Vlasť naše dokonce není nejbohatší okrouhlými kostelíky. Již Dolní Rakousy číselně předstihují Čechy a připojíme-li k nim ještě štyrské, korutanské a tyrolské stavby, napočteme jich snad přes sto.[1]) Vzniká tedy otázka, v jakém poměru jsou české stavby k německým? Snad tvoří s nimi velkou jednu rodinu? Snad ani nemáme práva je od nich oddělovati a rozlišovati? Snad jsou to pouhé zeměpisné výběžky typu německého? Snad právě okolnosť, že též v Čechách se vyskytují, je jedním z důvodů, že umění románské v Čechách v celém jeho rozsahu jest prostým odnožem bohaté architektury německé?

Nikoli. Naše okrouhlé stavby mají svůj český typ, tvoří svoji zvláštní rodinu a skupinu, nejsouce ani geografickými, ani generalními výběžky německých staveb podobných. Ba právě naopak. Nalezneme, že často v Němcích České stavby byly základním vzorem.

Rozdíly, jež vyniknou srovnáním staveb německých s českými, musí nutně obsahovati charakteristické vlastnosti českého typu. Toť zřejmo. Zkoušejme tedy povahu staveb mimo Čechy. Při tom je radno dbáti nejen zevního tvaru, ale též dějin staveb, jejich založení, určení a užívání, neboť i v těchto bodech možno nalézti nejen osobité zvláštnosti českých kostelíků okrouhlých, ale je zároveň nutno přihlížeti k nim i proto, že též až k nim zasahují vlny sporu o českosť a nečeskosť našeho umění.

Všeobecně němečtí autoři pilně se domáhají dvou věcí: předně co nejvíce zmenšiti stáří okrouhlých staveb románských v Čechách a za druhé dovoditi jich odvislosť od stavitelství německého. B. Grueber[2]) a nejnověji J. Neuwirth[3]) veskrze kladou původ okrouhlých kostelíků do let

[1]) Mitth. d. C. Com. XII. 146. sq. a N. F. IV. 75.
[2]) Die Kunst d. Mittelalters in Böhmen I. 65.
[3]) Geschichte d. christl. Kunst in Böhmen pass.

mezi 1150 a 1300, a přece již pouhé srovnání těchto staveb a jich detailů s jinými pověřeně současnými zdá se, že by mělo každému jasně ukázati, kterak není možno dobře si mysliti, že by na př. kaple sv. Kříže v Praze, dílo eminentně ve všem všudy románské, touže dobou vznikla jako kostel a klášter sv. Anežky na Františku, vysloveného slohu přechodního s hojnými elementy gotickými, tím méně ovšem, že by dokonce i mladší byla. Značnou výhodu při zmenšování stáří okrouhlých staveb českých poskytuje cizím autorům okolnost, že u žádné ze stávajících není první její vznik a původ určen starými prameny. První historické, listinné zprávy o nich jsou všechny daleko mladší, po většině teprve ze čtrnáctého století a tak se zdá, že jediné formálná kriteria jsou s to stanoviti jejich pravé stáří. Skutečně také zdánlivě pomocí jich označují cizí badatelé dobou vzniku okrouhlých kostelíků, než způsob, jakým jimi manipulují, dobře již vysvítá z příkladu o Křížové kapli.

Jedno datum starší, táhnoucí se k okrouhlému kostelíku českému, na štěstí se přece uchovalo a nelze je mimochodem — jako se stává — přejíti.

Záhy po svém nastolení dal Soběslav I. opraviti kostelík na vrcholu Řípu a biskup Zdík ji roku 1126 vysvětil.[4]) Je tudíž jisto, že původ kostelíka Svatojirského dlužno hledati až za prahem dvanáctého věku, nejblíže aspoň ve století jedenáctém. Právě při něm možno ještě blíže určiti vznik stavby podle zprávy, že před zmíněnou restaurací stával „na hoře Řípu" kostel svat. Vojtěchu zasvěcený.[5]) Svatý Vojtěch dokonal r. 997 život svůj smrtí mučennickou, byl záhy na to co světec ctěn, a bezpochyby nedlouho po smrti jeho nebo po přenesení svatých ostatků do Čech (1039) vyzdvižen ku jeho poctě kostelík, na místě starobylou tradicí posvěceném. Náleží tudíž kostel sv. Jiří na Řípu určitě XI. století a stavěn byl — o tom nemůže býti sporu — aspoň po roce 1039. Na svém místě později ukážeme, že tvarem základním druží se těsně k ostatním stavbám okrouhlého typu v Čechách.

Ze zachovalých staveb toho druhu jest tudíž kostelík Roudnické planině vévodící poměrně dosti přesně datován, avšak nikterak není nejstarší svého druhu v Čechách. Mámeť jisté zprávy o starší okrouhlé kapli v Praze. Sv. Vojtěch za svého biskupování, tudíž v době mezi lety 983 a 989, pak 992 a 993, posvětil na Vyšehradě kapli sv. Jana, o níž výslovně se dí „capella rotunda in Wissegrad in curia regis sita",[6]) která 1264 nalézala se ve stavu velice zanedbaném a zpustlém, tak že musila býti podniknuta důkladná oprava. Ještě starší této kaple byl ovšem prvotní chrám sv. Víta, vystavěný knížetem Václavem „ad similitudinem Romanae ecclesiae rotundam".[7]) Avšak trvám, že smíme jíti ještě dále, až ku počátkům křesťanství v Čechách. Staré zprávy shodují se v tom, že na Levém Hradci založil Bořivoj († 894) kostel na památku sv. Klimenta, který podle všeho sice nebyl asi první křesťanskou svatyní v Čechách vůbec, jistě ale prvním chrámem zbudovaným prvním vladařem českým přiznávajícím se ku víře křesťanské. Kosmas nezmiňuje se o tvaru kostela, který 1715 byl obnoven. Avšak Pešina z Čechorodu dojista jej znal, ne-li v podobě docela neporušené, tož aspoň v základě ještě prvotním a dosvědčuje o něm ve svém „Svícnu sedmiramenném", že to byl starobylý kostelík okrouhlý, „in forma rotunda".[8]) Tak stopujíce dějinnou nit okrouhlých staveb v Čechách hledajíce její počátek, ocitli jsme se až na samých počátcích křesťanského umění v Čechách vůbec.

* * *

Odkud vzali stavitelé čeští základní typ pro tuto skupinu staveb? Dojista, že tato otázka staví se sama v popředí a dříve nežli s ostatními je nutno jí se zabývati. Je třeba nalézti cestu, po které se tvar okrouhlých staveb dostal do Čech, nebo lépe a přesněji řečeno, hledati onen kostelík, či snad celou typickou skupinu, která se stala vzorem v Čechách napodobeným.

V Němcích bylo a částečně jest dosud mínění, že okrouhlé stavby českým podobné budovali podle chrámu Božího hrobu v Jerusalemě. Křižáci vracející se z Palestiny přinesli tuto myšlénku domů a nelze popříti, že je možno tušiti vnitřní vztahy mezi německými okrouhlými kaplemi, z nich mnohé, ba většinou sloužily původně kultu pohrobnímu, a chrámem zbudovaným nad místem, kde mrtvé tělo Spasitelovo po tři dny ve skále odpočívalo. Při českých stavbách však takové mínění nemůže míti místa. Později ukážeme, že s jistotou o žádné okrouhlé stavbě české nelze tvrditi, že by byla bývala původně karnerem, kaplí hřbitovní, a snad jen o jedné pouze lze tuto domněnku vysloviti. Důležitější ale a dojista závažnější jest, že na české půdě stávaly okrouhlé kostelíky již v dobách před hnutím křižáckým. Nehledě tedy ani k tomu, že účast Čechů při dobývání posvátných míst v Palestině nikdy nebyla valná, při prvních taženích snad pražádná, postačí prosté faktum, že prvotní kostel sv. Víta byl již za života a panování sv. Václava stavěn a kostelík na Levém Hradci ještě dříve, aby bylo dovozeno, že české stavby s ideou napodobení chrámu Jerusalemského nemají ničeho společného.

Kníže Václav, hodlaje zbudovati na hradě svém nový chrámek, obrátil se ve své známé přítulnosti k říši

[4]) Cosm. Cont v Pramenech ed. Emler II. 205.
[5]) Neuwirth l. c. 140 n. 1.
[6]) Emler Reg. II 81., 172.
[7]) Cosmas l. c. p. 92.
[8]) Phosph. septicorn. p. 120.

*

německé, která jej později i život stála, o svolení a rozhodnutí do Řezna k biskupovi Tutovi. Obdržev svolení, rychle svolal a shromáždil umělce a počal stavbu.[9]) Dr. J. Neuwirth zcela zvláštní logikou a překvapujícím způsobem užívání pramenů přišel k následující konklusi o kostelíku Svatovítském: „Že stavby se nesúčastnili pouze domácí mistři, to mu zdá se dosvědčovati rychlé vydání rozkazu ku svolání pracovníků. Jestli ale měl Václav při stavbě svého kostela cizí architekty, pak je mohl zase jen z Řezna povolati. Tak jeví se Pražský kostel Svatovítský dílem, k němuž biskup Řezenský Tuto nejen dal svolení, nýbrž také křesťanské umění v Němcích nepochybné zásady stavby zprostředkovalo a při němž též němečtí dělníci mohli býti zaměstnáni.“ [10]) K tomu zatím přičiňujeme prostou poznámku, že ani slova Gumpoldova, ani Kosmova ku stavbě se táhnoucí neobsahují pražádného pokynu, že by byl sv. Václav obdržel z Řezna se svolením biskupským též předpis, jak má nový chrámec stavěti, nebo dokonce, že z Řezna i stavitele do Prahy povolal. Pokud se posledního týče, mohlo by se právem namítnouti, že právě kvapné svolání stavitelů a započetí stavby nenasvědčuje tomu, že by byl kníže čekal na stavitele ze vzdáleného Řezna, maje zajisté síly podobné doma. Vždyť přece před tím již Vratislav I. byl vystavěl kostel prvotní sv. Jiří na Hradě Pražském, zbudován byl kostel Panny Marie na Draze a sv. Klimenta na Vyšehradě. Zajisté tedy umění stavitelské v Čechách nebylo neznámé. A konečně, potřeboval-li sv. Václav specielně umělce pro stavbu okrouhlou, i v tom případě nebylo mu třeba obraceti se do Němec, vždyť vystavěn byl kostelík na Levém Hradci již před koncem devátého věku, tudíž v době, kdy ještě ani nebyly Čechy v episkopalní závislosti na Němcích. Zdálo by se, že uvedená již slova kronikáře Kosmy o zevní podobě kostela Svatovítského s dostatek vysvětlují, kde že čeští stavitelé nalezli vzor pro okrouhlé stavby. „Ku podobenství kostela Římského“ vystavěl sv. Václav novou svatyni, praví Kosmas, a dosud pevně se drží všichni tohoto ukazatele, ačkoliv nikomu se nezdařilo vypátrati a určiti kostel v Římě, podle něhož v Praze stavěli. Aby uhájil jednak slovné znění staré kroniky a zároveň i svoje tvrzení, že kníže Václav od Řezenského biskupa též předpis, jaké podoby má chrámec vystavěti, obdržel, razí si J. Neuwirth poněkud klikatou cestu výkladu.[11]) V Řezně a nejbližším okolí nestává však žádné stavby okrouhlé té doby, a také letopisy o žádné podobné z časů Tutových nebo před ním nemluví. Pociťuje tento nedostatek, ukazuje na dóm Karla Velikého v Cáchách, jejž dle nařízení Tutova prý sv. Václav stavbou svojí měl napodobiti. Dóm Karlův pak je stavěn na základě kostela San Vitale v Ravenně, tudíž stavby byzantského sice základu, ale pod silným vlivem římským vzniklé, a tak šťastně dr. J. Neuwirth znovu dokázal, že všechny cesty vedou do Říma. Nakolik se císařského vzoru týče, je sice pravdou, že skvělá tato svatyně byla nejen předmětem nepodmíněného obdivu germanského světa, ale též ve Fuldě, Nymwegách, Essenu, Ottmarshaimu a j. byla v malém napodobena, ale vyjímaje kostel sv. Michala ve Fuldě jsou to veskrze — právě jako jejich vzor a pravzor — stavby polygonalní, při nichž všude loď jest obklopena pilíři a sloupy, a obtočena ochozem.[12]) Patrně kladena byla značná váha na tyto charakteristické části stavby Karlovy i při jejích kopiích. Že v kostele sv. Víta podobného sloupení a ochozu nebylo, dojista vysvítá z toho, že ač svatyně měla pouze dva, nejvýše snad (připustíme-li jistou symmetrii) tři oltáře a později hrob sv. Václava, přece již nebylo tu místa, kde by mohlo býti uloženo tělo sv. Vojtěcha. Dojista že by nebyli musili jej pochovati v předsíni chrámové, kdyby byl měl kostel Pražský ochoz mezi zevní zdí a vnitřním věncem sloupů nebo pilířů. Tak ale smíme předpokládati, že i kostel sv. Víta byl celkem tétéž podoby jak okrouhlé kostelíky, které z pozdějších dob se v Čechách zachovaly. Nebyv napodobením dómu císařského vnitř, nebyl jím ani zevně, vždyť tomu dokonce se příčí slova Kosmy, který ještě z očitého názoru první skrovnou českou metropoli znal a výslovně dí, že byla podoby okrouhlé a nikoli polygonalní.

Snad ale dlužno spíše přiložiti víry Kosmovi, pokud se vzoru chrámového týče, nežli moderním vykladačům? Snad má pravdu, tvrdě, že kostel Svatovítský byl stavěn dle kostela Římského? Do jisté míry jsme povinni přiložiti víry starému letopisci. Kosmas děl zajisté pravdu, když psal slova: „ad similitudinem ecclesiae romanae“, avšak tím nikterak nepraví, že by byl sv. Václav měl při stavbě určitý kostel Římský jako vzor před sebou, spíše zaznamenává Kosmas mínění a náhled svých současníků o chrámci Svatovítském. Za jeho časů mnozí byli již v Římě a nejeden z českých poutníků poznal tam snad Pantheon jako chrám Panny Marie, který svým vysloveným okrouhlým základem připomněl mu malou metropoli Pražskou, neboť, je-li zde potřeba srovnávati české okrouhlé stavby s Římským kterýmsi vzorem, jediné Pantheon lze míti na mysli. Z centralních staveb stává v Římě mimo tento klasický zbytek therm Agrippových jen Sta. Constanza a S. Stefano rotondo. Tento však byl původně vlastně veliký ochoz kol centralního kruhového dvora a první byl teprve za Alexandra VI. ve třináctém století na kostel vysvěcen,

[9]) Prameny ed. Emler. I. 157.
[10]) l. c. p. 20.
[11]) l. c. p. 16.
[12]) Otte, Gesch. d. rom. Baukunst p. 85 sq.

před tím byl pouhým baptisteriem a později hrobkou dcery a sestry Konstantina Velikého.[13])

Jak řečeno, pokládáme tedy přirovnání Kosmovo pouze za výraz jeho doby a také se ho dosud nikdo příliš úzkostlivě při výkladu o původu okrouhlých staveb českých nepřidržoval. Za to však vždy přehlédali, že původní kostel Svatovítský nebyl první stavbou svého druhu v Čechách.

Roku 845 přijalo čtrnácte lechů se svým lidem v Řezně víru křesťanskou, je ale pozoruhodno, že domácí kroniky pomíjejí tohoto fuldenskými letopisy pověřeného udaje. Upadl v zapomenutí. Za to však v paměti a ústech lidu udržela se pověst o svatém biskupu Methoději, jeho apoštolském působení, a pokřestění knížete Bořivoje a jeho manželky platilo všeobecně za pravý počátek křesťanství v Čechách. Když Kosmas psal, minula již plná dvě staletí od této veliké a významné události a vypravuje o ní, zajisté čerpal ne-li z písemných zpráv, aspoň z tradice lidové, z podání přešlého s pokolení na pokolení. Proto se asi v roce, kdy Bořivoj byl pokřtěn (894), mýlil, ale ne v události, ve faktu samém a rovněž ne v tom, že první kostel vystavěl Bořivoj na Levém Hradci „ubi christianitas incepta est", jak též listina kapitoly Pražské z roku 1132 poznamenává. Kostelík ten byl okrouhlý a dle zpráv pozdějších posvětil jej kněz Pavel Kajch ke cti sv. Klementa. K němu zajisté pohlíželi staří Čechové jako ku svatyni zvláště posvátné, považujíce jej za mateřský chrámek, jenž se stal pak vzorem mnohým budoucím. Sv. Václav nemusil také hledati v cizině vzor okrouhlé stavby, maje ho v samém poblíží Prahy na sídle otců svých. Zde jest tudíž prvý počátek okrouhlých staveb v Čechách a zde dlužno si položiti a řešiti otázku původu a vzoru jejich.

Často a po právu uvádí se na paměť a k úvaze, že kostely sv. Klimentu zasvěcené mají pro první doby křesťanské v Čechách a na Moravě zvláštní význam.[14]) Sv. Cyrill a Methoděj vyzvedli v Chersonu tělo Klimentovo a jeho svaté ostatky s sebou nosili, až je později v Římě ku věčnému odpočinku uložili. Ku poctě a na památku tohoto mučenníka posvěcovali svatyně v místech svého nebo svých učenníků apoštolského působení zbudované a vyzdvižení okrouhlého kostelíka na Levém Hradci ke cti sv. Klimenta zajisté mělo stejnou příčinu. Zdali již biskup Methoděj sám, aneb kněží jím nové víře vyučení a posvěcení byli příčinou, že kníže Bořivoj první svoji kostelní stavbu dal zasvětiti sv. Klimentu, nespadá na váhu. Pro nás má zatím svoji cenu, že vůbec osoba slovanského věrozvěsty, třeba snad ne bezprostředně, jest ve spojení s kostelíkem Levohradským. První křesťané čeští, jimž ještě před kratičkou dobou byly kultus a potřeby nově přijaté víry neznámy, majíce přikročiti ku stavbě chrámové, musili obdržeti zvláštních určitých a přesných předpisů a pokynů o tom, jakého tvaru by budova v zemi dříve neznámá měla býti. Je zcela přirozeno, že právě ti, kdo křtem je přijali v lůno církve, musili jim udati, kterak má nová svatyně vypadati. Jsme tudíž v právu, tvrdíce, že kníže Bořivoj vystavěl aspoň první chrámec podle ustanovení, jaká buď od biskupa Methoděje, a ne-li přímo od něho, tož jistě od jeho nejbližších žáků a stoupenců obdržel.

A nyní: Jaký vzor tanul sv. Methoději na mysli při zakládání okrouhlých kostelů?

Jsme povinni hledati jej v oněch místech křesťanských, kde před tím Methoděj žil. V Soluni se narodil, zde nabyl prvního vychování, pak žil jako mnich na hoře Athosu a na vyzvání bratra Cyrilla nejspíše přes Cařihrad vydal se k apoštolování na sever. Mezi léta 867 a 869 spadá jeho pobyt v Římě. V otázce právě nás zajímající dlužno tedy bráti v úvahu toliko Byzanc a Řím, neboť ostatní země a místa, jež svatí bratři prošli, nemohou zde spadati na váhu: v žádné nebyla architektura kostela křesťanského typicky ještě vyvinuta, aneb zde zase zapustilo byzantské umění své kořeny. V Němcích žil sv. Methoděj jen co vězeň. Ačkoliv byl Methoděj v Římě výborně přijat a dva roky ve věčném městě strávil, přece nelze si mysliti, že by odtud byl si přinesl kanon okrouhlého kostela na sever. Svým vychováním a zajisté též valnou částí svého života náležel Byzancii a v Římě mimo Pantheon stavby centralní a specielně okrouhlé byly buď baptisteria anebo hrobky. Obracíme-li se tedy k říši Byzantské, připadá nám na mysl výrok střízlivých autorů Dehia a Bezolda, dle nichž jen centralní stavby sepulkralní bývaly budovány dle vzorů Římských, kdežto při kostelích vlastních toho druhu působila architektura Byzantská svým vlivem.[15])

Ve Východní říši nejsou centralní chrámy již z dob Konstantinových vzácností, avšak většina jich je pouze uvnitř na kruhovém základě vybudována, kdežto na venek jsou čtyř- i mnohostrannou zdí uzavřeny.[16]) Rozdíl mezi nimi a římskými křestnými nebo hrobními chrámy leží hlavně v tom, že vykazují zvláštní prostor pro oltář, béma k východu obrácené, tvořící aspoň uvnitř výstupek právě jako při našich kostelících polokruhová apsida. Ale nejen že povšechný ráz Byzantských centralných staveb jeví značnou a dojista větší příbuznost s našimi nežli Římské, setkáváme se na východě dokonce s budovou, která nápadným způsobem druží se k našim.

[13]) Essenwein, Die Ausgänge der klass. Bauk. p. 66. — Mothes, Baukunst d. Mittelalt i. Italien 128.
[14]) Pam. arch. III. 229 etc. a XIV. 241.
[15]) Die kirchl. Baukunst d. Abendlandes p. 20.
[16]) Essenwein l. c. 940 pass.

Právě v rodném městě obou svatých bratří do dnes stojí chrám sv. Jiří,[17]) sestávající ze sklenuté rotundy i na venek okrouhlou zdí uzavřené a vystouplé bémy půlkruhem zakončené. Dnes klade se jeho původ obecně nejméně do času císaře Konstantina a nade vši pochybnosť stával za mládí Cyrilla a Methoděje. Jest to rotunda mohutných zdí v průměru 24 m., zaklenutá půlkulovým sklepením; na východní straně připojuje se k ní malá kobka čtvercového základu, uzavřená polokruhem. Kuželovitá, nízká střecha kryje hlavní část kostela, půl kužele konchu. Světlo padá dovnitř věncem oken v lodi a v bémě. Až na zmíněnou kobku presbyteře a půlkruhovým klenutím uzavřených sedm výklenků v tloušťi šestimetrové zdi, máme tu před sebou základní tvar okrouhlého českého kostelíka. Rozdíly mezi oběma jsou vlastně jen zjednodušením. Měl-li ten, kdo stavitelům českým určil tvar první křesťanské svatyně, chrám sv. Jiří v Soluni nebo jiný jemu podobný na mysli, zajisté udal jim jen nejdůležitější, podstatné a nevyhnutelné části kostela: rotundu a apsidu. Nejsa sám stavitelem, více jim podati nemohl, nicméně naznačil jim právě tolik, mnoho-li potřebovali. (Pokračování.)

[17]) Texier et Pullan, L'archit. byzantine p. 143. sq. tab. XXVIII.—IX.

Pohřebiště u Hospozína.

Napsal *Alois Vondráček.*

Při stavbě dráhy Zlonic-Hospozínské r. 1883 bylo vykopáno v profilech u Hospozínského cukrovaru mnoho hliněných střepů, kostí, popelu a j., kteréžto zbytky uznány za pozůstatky pradávných předchůdců našich.

Celému okolí věnována v směru tomto větší péče, když odkryty 1884 při zakrechtování řepy celé kostry, popelnice, nástroje z kamene, z kostí atd.

Z rozkazu prvního správce továren p. Ant. Michla, bylo mi svěřeno prozkoumání oněch památek. Dříve však, nežli počnu s popisem jednotlivých částí, chci se zmíniti o místě hrobů. Tři hodiny cesty jihozápadně od vrchu „Řípu" leží vesnice Kmetňoves a Hospozín a mezi nimi nalézá se JJ. knížete Kinského cukrovar Hospozínský. Na rovině, prostoupené úžlabinami, rozkládají se úrodná pole bez lesů a zahrad. K jižní straně táhne se směrem východním Vranský potok, severní pak část jest ohraničena v polokruhu vyvýšeninou. Půda sama skládá se ze 40 cm. hluboké ornice a jílnaté spodiny. As 140 m. od vchodu továrny byly následující nálezy učiněny: (Tab. II.)

Hrob číslo I.[1])

Byl 80 cm. hluboký, 2 m. dlouhý, 1 m. široký a choval v sobě skrčenou kostru. Hlavou k severu, chodidly k jihu odpočíval pohřbený na levé straně těla, obklopeného pěti hliněnými nádobami a osmi kameny. Lebka byla ztrouchnivělá, tak že se při dotknutí úplně rozpadla. Z ostatních pak částí kostry zachovány byly: pravá zlomená kost ramenní, tři žebra, část pánve, pravé kýtní, lytkové a holenní kosti. Z celé páteře nezbyl ani jediný obratel. Dle míry kostí a polohy mohl býti pochovaný prostřední velikosti (170 cm.).

Nádoby, které po smrti zmíněnému do hrobu dány byly, jsou následující míry jsou v centimetrech.:

1. Nad hlavou stál malý kalíšek (obr. 7.) z jemné hlíny do červena vypálený, o tlustém dnu a 2 mm. slabém kraji. Výška V obnáší 10, průměr otvoru o_p 6, vyduté části v_p 8, dna d_p 4·5. Tyž jest s obou stran hlazen jako všechny ostatní přídavky.

2. Hrnek se třemi příčnými brázdami pod hrdlem a kroužkem pověšeným na uchu (obr. 4.). Je dělán z tuhy, která jest zde jádrem všech skoro nádob, u mnohých pak ještě se zvláštním povlakem jak uvnitř tak na zevnějšku. Barva je šedá. $V = 13·5$, $o_p = 13·5$, $v_p = 14·5$, $d_p = 7·5$.

3. Také hrnek (obr. 11.) dobré práce, pokryt vrstvou hlíny do tmava vypálenou. Pod hrdlem má zářez, dno je nápadně úzké. $V = 16·5$, $d_p = 6·5$, $o_p = 14$, $v_p = 15$.

4. Džbánku podobná nádoba (obr. 12.) šedé barvy s ohrnutým na venek krajem, práce velmi dobrá. $V = 16·5$, $o_p = 11$, $v_p = 13$, $d_p = 8$.

5. Talířek (obr. 1.) z hlíny smíšené s pískem, pod krajem se třemi na příč položenými nálepky. Práce ruční, do tmavočervena vypálená. $V = 5$, $o_p = 15$, $d_p = 7$.

[1]) Na polohopisném plánu A jsou hroby ty stejně číslovány.

Hrob číslo II.

s těmi samými rozměry jako u hrobu číslo 1.

Od tohoto 25 m. vzdálen jsa ve směru severozápadním, poskytoval obraz kostry natažené. Hlavou k jihozápadu, chodidly k severovýchodu byl pohřbený na znak položen, s obličejem k východu obráceným. Lebka byla dosti ještě zachovalá, tak že bylo možno ji pohromadě udržeti. Dle podlouhlého tvaru a míry představuje nám typ dolichocefalní. Kost čelní vyseděla, týlní a temenní byly více méně porušeny. Tloušťka stěn obnáší 5·5 mm.

Ostatní rozměry jsou následující: délka 190 mm., šířka 125 mm., výška 140 mm., horizontální obrys 560 mm., $d : š = 65·7$, $d : v = 73·6$, $š : v = 112$; šířka čela dole 95, šířka čela nahoře 110, šířka čela ve spáncích 115 mm. Ze spodní čelisti zachovala se levá polovice. Hořejší čelist a ostatní kosti z obličeje scházely.

Mimo lebku udržely se částečně obě kosti ramenní, pravá loketní a pramenní, z koše prsního dva žebra,

z pánve pravá rozpadlá polovice. Levá kýtní kosť scházela, z pravé zbyla delší část, podobně jako z kostí holenních. Z páteře a obou lýtkových kostí nezbylo ničeho.

Nádoby, které se zde nalezly, jsou tyto:

1. K levé straně těla postavena mísa (obr. 2.) z jemné hlíny, do červena vypálená, hlazená, velmi vkusné práce. $V = 12{\cdot}3$, $o_p = 23$, $v_p = 28$, $d_p = 13$.

2. V předešlé nalézala se rozmačknutá nádoba (obr. 9.) z tmavé hlíny, smíšené se zrnky písku, do hněda vypálené a sloužila předešlé za poklop. Ze střepů bylo možno jen jednu polovici této sestaviti. $V = 8{\cdot}5$, $o_p = 23{\cdot}5$, $d_p = 10{\cdot}5$.

3. U hlavy nalézal se hrnek (obr. 10.) pokrytý obalem do tmava vypáleným, je tvaru nepravidelného k jedné straně smačknutý. $V = 12$, $o_p = 11$, $d_p = 7$.

Mimo tyto nádoby bylo tělo obloženo třemi kameny v hlavách a třemi v nohou.

Hrob číslo III.

K tomuto patří jedna popelnice se čtyřmi nádobami, povětšině džbánky (obr. 3.).

Tyto památky byly nejdříve odkryty v hloubce 75 cm. a vzdálenosti 20 m. od hrobu čís. I. Seřadění nádob kolem popelnice nelze udati, poněvadž při objevení se střepů nebyla poloze jednotlivých nádob tak velká pozornosť od pracujících věnována. Nicméně však sebrány střepy, tak že jimi příslušné nádoby v celek uvedeny býti mohly.

Mimo tyto nádoby vykopalo se několik kamenů a velká plotna, která kryla nádoby tyto:[2])

1. Popelnice (obr. 5.) se světlohnědým obalem a zářezem pod hrdlem. Na největším objemu vypuklé části opatřena jest hranou vroubkovanou ve 45 čitelných a 5 nečitelných čárek. Dno jest vypouklé a tloušťka stěn měří 4 mm. $V = 15{\cdot}5$, $o_p = 9$, $v_p = 15$.

2. Džbán (obr. 3.) z téže látky jako u předešlé, s hrdlem na venek rozšířeným, bez zářezu, a s dnem rovným. Obal je barvy tmavohnědé, u spodu do černa pálený. Více než polovice kraje z nedostatku střepů chybí. Ucho jest též uražené. $V = 19$, $v_p = 16$, $d_p = 7$.

3. Džbánek (obr. 6.) z hlíny do žluta vypálený. Na protější straně ucha jest vypouklá část mnohem znatelnější, do černa vypálená. $V = 10$, $o_p = 7$, $d_p = 5$.

4. Kalíšek (obr. 8.) se dvěma oušky, z tuhy pracovaný, do šeda pálený. $V = 9$, $o_p = 8{\cdot}5$, $d_p = 5$.

Sluší též podotknouti, že pluhem na povrch vyneseny byly tři pazourkové nožíky nebo škrabadla (obr. 13.—15.).

Od těchto tří hrobů směrem východním přišlo se na místa *a*, *b*, *c*, *d*, a *e* (viz polohopisný plán *A*), o nichž však nelze určitě říci, že to byly hroby — vyjma snad místo *d*.

Plocha naleziště toho obnáší 752 m². a odkryty zde různé střepy nádob hliněných, množství kostí ssavců, nástroje kostěné jako hladítka, nástroje kamenné, z nichž pozoruhodné je dlátko z pazourku, dále nožík, brousek, závaží uhnětené ze žloutky, jedna polovice vřetena a p.

Ze střepů zde nalezených daly se slepiti nádoby, jejichž tvar v přiloženém vyobrazení naznačen jest.

Jest to především velká nádoba hliněná (obr. 16.), která v místech *a* ještě s jinými, až 13 mm. tlustými střepy odkryta byla. Podle dosti velkých rozměrů, jest to obilnice, jež svědčí o potřebě nádob hliněných k podobným účelům.

Výška rovná se 42 cm., šířka hrdla 38 cm., průměr vypouklé části 42 cm. a dna 14 cm. Jest pracovaná z obyčejné hlíny, smíšené se zrnky křemičitými, uvnitř hlazená a do červena vypálená. Povrch její jest hrubý, bez okras větších. Pouze pod hrdlo $6\frac{1}{2}$ cm. v. nalepen proužek z téže hlíny, 12 mm. široký a dolíčkovatý.

Z obilnice druhé dala se jen část hrdla sestaviti, dle něhož souditi lze na nádobu ještě větší velikosti nežli předešlá.

Kromě střepů vyskytlo se zde závaží (obr. 17.) z obyčejné hlíny, mající podobu jehlance se čtvercovou půdicí a výšky 12 cm. Pod vrcholem 3 cm. hluboko provrtán otvor v průměru 15 mm., což poukazuje na to, že podobných předmětů používáno jako zatížení, nejspíše u tkaní; nalezena zde zároveň polovice přeslenu (obr. 18.). Množství kostí, zde se vyskytnuvších, pochází z domácích zvířat, zejména z dobytka hovězího a vepřového. Veškeré tyto věci spočívaly ve žlutém jílu, na místech různých od ohně do červena vypálených, na rozdíl od nádob z pohřebiště I.—III., které byly obsypány černou prstí.

V místech *b* nalezená nádoba (obr. 19.) jest kalíšek $12\frac{1}{2}$ cm. vysoký, po obou stranách hlazený, povrchu tuhového a polepený světlým obalem. Výška hrdla, které k ústí se rozšiřuje, obnáší $5\frac{1}{2}$ cm. a pod tímto vedou kolem dvě vtlačené rýhy. Na značně sražené vypouklé části v průměru $12\frac{1}{2}$ cm. ozdoben jest na čtyřech, proti sobě ležících místech rovněž čtyřmi nad sebou v půlkruh postavenými vtlačenými ryhami. Nádobka tato, jejíž větší část chybí, byla o samotě.

V místě *c* vyskytla se ve hloubce 40 cm. pod ornicí nádoba téměř úplně zachovaná (obr. 20.), obsahující pouze černou, jemnou hlínu s popelem. Tvar jest vejčitý s jedním zachovalým uchem na nejširším obvodu. Ucho druhé schází s částí popelnice a celým hrdlem, kteréžto části byly při obrácení půdy pluhem odříznuty a po poli rozmeteny. Jest povrchu tuhového a po obou stranách hlazena; její výška obnáší 32 cm., průměr šířky 26 cm. a dna 7 cm.

Poslední místo *d* představuje nám hrob s přímým položením těla.

Dle známek, černé jemné hlíny, hrnku, kostiček, kamenů a dle rozměrů poznán hrob, podobný onomu, jaký shora u čísla II. popsán jest. Délka obnáší 2 m., šířka 92 cm. a hloubka 115 cm. Z kostry nezachovalo se než něco málo kostiček porůznu nalezených. Hlava položena k jihu, kde vyhrabána část kruhu jako přídatek k mrtvole, nohy pak k severu, kteréž místo naznačeno dvěma většími kameny. Hrnek zde vydobytý (obr. 21.) jest tvaru jednoduchého, bez okras, z tuhy, hliněným obalem na povrchu hlazený, na spodní části do černa opálený. Výška jest $17\frac{1}{2}$ cm., průměr hrdla 13 cm., dna 8 cm.

---

[2]) Předměty bronzové, jakož i kosti jsou zde úplně vyloučeny.

Mezi *c* a *d*, v místech *e* vykopán kámen podoby klínovité (obr. 22.), ve kterém poznán velmi vzácný nástroj dlabací z pazourku. Délka 8 cm., šířka při ostří 3 cm., u hlavy 5 cm. a tloušťka 17 mm.

V týchže místech nalezeny brousek (obr. 23.) z pískovce a dva třecí kameny (obr. 24.). Třením jsou po jedné straně ohlazené; onen kulatý sloužil za spodní, a podlouhlý, po známkách rukojeti, za svrchní. Oba jsou z tvrdého pískovce, zrny křemičitými silně prostouplého.

Konečně zde máme malý nožík z pazourku (obr. 25.) blíže místa *d* objevený.

Na celém tomto poli dosud nenalezeno žádného předmětu kovového.

Ještě o Beneši z Loun.

Napsal *Karel B. Mádl.*

Nález dra. Z. Wintra[1]) nejen že nás seznámil s pravým, nepřeloženým, nezněmčeným jménem mistra Beneše, ale zároveň nás též poučil o původu jeho příjmí a šlechtictví. Tvrzení dra. C. Wernickeho,[2]) že by povaha a zvuk pravého jména Benešova přímo apodikticky rozhodovaly o národnosti budovatele síně Vladislavské, nalezl ovšem jen v Němcích ohlasu a víry, u nás již v čas publikace Wernickeho vysloveno bylo mínění, že nutno aspoň ještě sečkati dalších objevů, nežli bude možno s určitostí říci: mistr Beneš byl Němec rodem a z Rakous přišel do Čech. Svědectví Víta, pohůnka při dskách zemských, jakož i majestat Rudolfa II., jímž obnovuje šlechtictví „Retů z Pistova",[3]) jisté nás nenechávají v pochybnostech, že predikat „z Pistova" byl právě tak původním jako jméno „Ret", a „von Piesting" a „Rieth" jsou pouze jejich překlady. Také němečtí autoři uvažují již tyto okolnosti odmítajíce náhled Wernickeho, pokud se národnosti mistra Beneše týče, jako ukvapený, ne-li nesprávný.[4])

Nejnovější publikace přinášejí ještě mladší zprávy o původu šlechtictví Benešova, nežli je svědectví Vítovo z r. 1590.

Na místě působení Benešova, v stavební huti na Hradčanech, dobře se uchovala zvěst o tom, kterak a proč král Vladislav svého dvorního stavitele vyznamenal. Zajisté na to naráží nástupce Benešův v úřadě, stavitel Bonifac Wolmut dne 5. listopadu 1563, podávaje králi Ferdinandu I. do Vídně zprávu o dokončení stavby soudné světnice na hradě pražském:

„Das ich aus der gnaden des allmechtigen gottes aber gleichwol mit grosser mühe und arbeit auch sunders fleissen mit täglicher grosser sorg dises werkh und gewelb der landrechtstuben zu Prag am fünften tag septembris mit glücksaligem segen gottes zuegeschlossen auch sauber, schön, khünstlich und bestendig gemacht, also das ich zu gott verhoff, euer Römisch kais. maj. die werden nicht allein ein gnädiges gefallen sonder der ganzen cron Behaimb und derselben nachkhummen ein eerlich kleinat und gedachtnuse sein, sich auch, wo nit besser, dem saal daneben vergleichen, umb welcher arbeit willen dem maister Benedigt säligen vom künig Vladislaus ein hoher eerntitl gegeben worden, unangesehen das im dasselbig gewelb das erst mal eingegangen aber zum andern mal gemacht, wie dann vor augen." [5])

Po třiceti letech od smrti mistra Beneše ještě na hradě bylo zpomínáno pocty, jaké se mu od krále Vladislava dostalo. Majíce i jinak v paměti potomků Benešových potvrzeno, že B. Wolmut pravdivě byl o tom zpraven, smíme i druhé části jeho zpomínky přiložiti víry. Podle ní nad obyčej směle rozepjatá klenba sálu Vladislavského nebyla provedena bez nehody. První klenba se sřítila a teprve druhá, nynější, dokončena k obdivu všech, kdo ji zřeli. Uvažme jen — třeba-li — jak dlouhé trvání mívají podání o velkých podnicích a nehodách v dílnách, kde se staly.

Ani listiny archivu Zhořelického, ani Pražská kniha svědomí, v níž nalezl dr. Winter svůj cenný příspěvek, nezavdávají však ještě příčiny, bráti v pochybnost starou tradici, jak ji B. Balbín zaznamenal, o rodišti mistra Beneše. Dokud nebudou nalezeny nové indicie, přesvědčující nás, že by se Louny neprávem honosily Benešem jako velkým svým synem, dotud budeme i na dále považovati mistra Beneše za rodáka Lounského.

* * *

Optrajíce se o zprávu hlavně Balbínovu měli jsme za to, že mistr Beneš posledních asi deset let svého života strávil v Lounech, veda zde stavbu děkanského kostela. Dále pak shodují se všichni autoři v tom, že Beneš též zde, ve svém rodišti, zemřel a v chrámu ještě nedostavěném byl pochován. Čas, kdy se Beneš do Loun přistěhoval, jest před mětem domněnek a kombinací a rovněž máme několik udajů týkajících se data úmrtí Benešova.

Velice záhy, hned po roce 1503, posílá K. V. Zap mistra Beneše do Loun, Grueber o třináct, Řehák dokonce o dvacet let později, pisatel tohoto, v uvážení že dne 20. dub. 1520 byl položen základní kámen kostela Lounského, měl za to, že asi tohoto roku se Beneš sem přistěhoval.[6]) Podobně se různí v literatuře rok smrti Benešovy: jedni udávají, že 29. září 1531 zemřel, jiní, že 30. října 1534, a jinde dokonce nalezneme život Benešův až do roku 1537 prodloužený. Do této směsi vrhá několik listin z c. k. místodržitelského archivu v Praze náležité světlo.

Co do času první z nich je list Karla vévody Münsterberského, nejvyššího hejtmana v Dolním Slezsku, psaný na

---

[1]) Pam. arch. XIV, 243. Budiž na tomto místě připomenuto, že již r. 1869 dr. J. Emler první uvedl ve spojení Beneše z Loun se jménem Ried. Srv Pam. arch. VIII. 587.

[2]) Anz. f. Kunde d. deutschen Vorzeit 1881, sl. 144.

[3]) Pam. arch. XIV. 287.

[4]) J. Köpl v Mitth. d. Vereines f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXVII, 39.

[5]) Jahrb. d. kunsthist. Sammlungen X. Reg. 6210.

[6]) Světozor 1881 str. 404.

Landeku dne 3. září 1529. Vévoda obrací se v něm ku komorním radám království Českého v záležitosti pro biografii Benešovu dvojího významu. Předně je z dopisu zřejmo, že mistr Beneš byl roku 1529 ještě ve službách královských, a za druhé dovídáme se o novém, dosud neznámém díle našeho umělce. List ten zní:

„Meister Benedix, der baumeister zu Prage, hat uns auch zu Frankstein etzliche baue angefangen, dieweil er aber nicht hernieder kommet und denselben vollend angibet, so geschiet uns doran grosser schaden; so können uns auch die gemecher nicht gefertiget werden. Dorumb begeren wir euch mit besonderm fleiss, wollet gedachten meister Benedict erlewben, befehlen und doran sein, dass er hinab gen Franckstein komme und uns den angefangenen bau fertige und unsern schaden doran verhütte, oder dem Jorgen Polirer, so er an seiner statt zu Franckstein gelassen, ferner angebe und befehl thue, wie ers mit dem bau weiter anstellen und machen solle, dodurch uns der bau gefördert.“ [7])

Vydavatel tohoto listu zcela správně připomíná, že, měla li tehdá Česká komora na mistra Beneše jistou ingerenci, jaké se vévoda u ní dovolává, musil býti Beneš ještě tenkráte královským stavitelem, a že v Praze se zdržoval, je v dopise zřetelně pověděno. Než naše zprávy jdou nyní ještě dále. Nejen roku 1529, ale i pět let potom byl mistr Beneš ve službě královské a měl trvalé bydliště své v Praze na Hradčanech. Uvedeme zde dva listy, z nichž obé vysvítá.

Dne 30. listopadu 1534 píše Ferdinand I. z Vídně České komoře do Prahy:

„Nachdem wir bericht sein, daz unser werchmaister zu Prag Benedict, stainmecz neulicher zeit todes abgangen ist, darauf wir auch durch Bonifacien Wollmuet, staimeczen, daz wir ine zu unserm werchmaister zu Prag an des gestorben stat anzunemben geruechten, undertheniglich angelangt worden . . . ist unser bewelch etc.“ [8])

Místo, jež Beneš zastával, bylo tudíž teprve po jeho smrti obsazeno, čili jinými slovy: mistr Beneš z Loun od prvního okamžiku, kdy se nám v dějinách umění objevuje, od početí stavby Vladislavské na Hradčanech roku 1493 až do své smrti byl nepřetržitě královským stavitelem na hradě Pražském. Zastávaje tento úřad, nemohl a nesměl jinde trvale bydleti nežli právě na Hradčanech. Arci zase na jiné straně byl volným dost, aby mohl i velké a dlouhotrvající stavby mimo Prahu podniknouti, je vésti a říditi a občas též k nim osobně dohlížeti. Skutečně máme nyní celou řadu dokladů, že tu skutkem, onde aspoň radou za různých dob súčastnil se rozmanitých podniků na Horách Kutných, ve Zhořelci, na Frankštejně a za poslední doby v Lounech. Na všechna ta místa, kdy bylo potřebí, dojížděl. Dle listu naposled uvedeného spadá den úmrtí Benešova před konec listopadu roku 1534 a proto blíží se nejvíce pravdě zápis Pavla Mikšoviče,[9]) že mistr Beneš dne 30. října 1534 zemřel. A jako nezavrhujeme Louny co rodiště Benešovo, tak též trváme na tom, že v Lounech i zemřel. Zajisté, že sem často dojížděl z Prahy, aby dohledl ku stavbě kostela sv. Mikuláše, a jedna taková cesta byla jeho poslední. V Praze bylo jeho sídlo, v Lounech nalezl svůj hrob.

Po smrti Benešově zůstal jeho byt na Hradčanech prázdný, bezprostřednímu nástupci jeho, B. Wolmutovi, byl nepochybně jiný vykázán, až teprve o rok později zabral jeho obydlí jiný. List krále Ferdinanda I. z archivu místodržitelského, jenž nás o tomto udají zpravuje, zároveň též rozmnožuje počet dokladů, že mistr Beneš v Lounech (jak se dosud za to mělo) trvale nikdy nebyl usazen. List onen adresovaný „Haitmanu hradu Prazského“ nese „Datum w Widni w strzedu den panny Marie Narozenij (8. září), letha etc. XXXV^ta“, a počátek jeho zní:

„Wiedietit dawame, zie gsme z milosti nassij kralowske slowutnemu Gilgowi (Jiljimu) Kurczowi, komory nassij wratnemu, w. n. m. pokoge na hradie Prazskem za kostelem na zdy, kterez gest niekdy mistr Benedict kamenijk drziel, y s masstali na dwa konie przy tychz pokogich az do ziwnosti tehoz Gilga Kurcze dati raczili.“ [10])

[7]) J. Köpl lc 41.
[8]) Jahrb. lc. Reg. 5961.
[9]) „Chronica urbis Launensis“ cit. v Slov. nauč. X. 65.
[10]) Mitth. d. Vereines f. Gesch. d. Deutschen lc. 42, nota 3.

Městec Heřmanův.

Město a velkostatek v Chrudimsku.

Studie děje- a místopisná, již vzdělal *Ant. Rybička.*

(Pokračování.)

Zboží Heřmanoměstecké nezůstalo však dlouho v způsobu léna při komoře dvorské.[6]) Neboť již r. 1577 ve středu po sv. Jiří císař Rudolf II. zboží to: Městečko Heřm. Městec s domy, dvory poplužními Vlastějovským a Novým, rychtou při městečku a dvůr Klešický, ves Klešice, Chotěnice, Radlin, Zděchovičky, Ouherčice, Dolany, Dlubín, Rozhovičky, Kostelec, Nařešice, Vicemilice, Raškovice s dvory kmetcími, krčmami, platem varním a posudním, krámy masnými, robotami loučnými, kůrmi, lesy, s podacím kostelním — prodal *Janovi Jiřínovi a Vilimovi bratřím vlastním Oprštorfům z Dubu a Friedsteinu*, JMC. raddám. za 15.000 kop gr. č. zaplacených s tou výminkou, že, když

[6]) O zpupné zboží po Zikmuntovi Andělovi z R. († 1572) pozůstalé, rozdělily se r. 1578 jeho dvě dcery, *Eliżběta* (provdaná za Václava Pleša ze Sloupna) a *Kateřina* (provdaná za Jana ml. z Valdsteinu), z nichž tato žila ještě r. 1590.

to zboží dříve bylo manské, nyní že více zápisné býti nemá, nýbrž *spupné*. (D. Z. kvatern hřebíčkový 19. J 15.)

K žádosti Vilíma star. z Oprštorfu, nejv. mincmistra král. Českého, císař Rudolf II. majestátem, daným na hradě Pražském v pondělí u vigilii sv. Matěje r. 1579, privilegium císaře Ferdinanda I. jim Heřmanoměstockým na tři jarmarky dané, změnil tak, aby odbýval se první jarmark na vlnu v sobotu po veliké noci, druhý v pondělí po sv. Bartoloměji a třetí na den Všech Svatých, pak také aby mohli trh téhodní každé pondělí odbývati; nad to učinil jim tu milost, aby měli *erb neb znak*, totiž štit modrý, v němž uprostřed jest list leknín zelený své přirozené barvy, od starodávna užívaný, a aby erbu toho na pečeti své míti a jí své potřeby obecní zeleným voskem pečetiti a vůbec všech svobod, kteréž jiná města panská v království Českém mají, užívati mohli.

Jakož zboží Heřmanoměstecké náleželo takto oběma bratřím, Vilímovi staršímu a Janu Jiřímu Oprštorfům, společně, odkázal Jan Jiří z Oprštorfu kšaftem, na Dubu v neděli Jubilate r. 1579 učiněným, právo a spravedlnost, kteréž měl k často jmenovanému zboží Městeckému, svému strýci Vilímovi ml. z Oprštorfu, který se po smrti otce svého p. Vilíma st. z Oprštorfu r. 1590 v celé zboží to uvázal,[7]) potvrdiv obci Městecké ihned všeliké privilegie a výsady, jež od císařů a králů českých i předešlých svých vrchností sobě nadané měla, jmenovitě povolil obyvatelům tamním, aby náboženství evangelické svobodně vyznávati mohli, a potvrdil při tom zvláště také list kněze *Jana Adelfusa*, rodiče Heřmanoměsteckého, r. 1578 vydaný, kterýmž pomoc činí na vychování duchovenstva a žákovstva tamního.[8])

Po smrti pana Vilíma ml. z Oprštorfu přešlo r. 1591 zboží Městecké v držení pana *Jana Jetřicha ze Žerotína*, šlechtice Moravského, který tehda držel též Černikovice v Čechách, byl JMC. raddou, a r. 1585 na sněmu zemském přijat jest za obyvatele země České a r. 1592 byl hejtmanem kraje Chrudimského. Oženiv se po smrti své první manželky, paní Barbory z Bibrsteinu, s Ludmilou z Kolovrat, zplodil s ní dceru Elišku. Pán tento byl na obyvatele Městecké nemálo laskav, vysadil tamní cechy pekařský a řeznický (r. 1591 a 1592) zvláštními artikuli a učinil obci Městecké rozličné milosti. Jmenovitě listem, daným v pátek po Reminiscere r. 1594 osvobodil sousedy tamní — protože v Městci bylo tehdáž mnoho řemeslníků — od robot ženných proti placení za roboty ty 22 kop 7 gr. 3 peněz č. jednou v roce při sv. Jakubu a povolil nad to, aby každý soused tamní mohl víno šenkovati, zaplativ z jedné každé desítky vína vyšenkovaného 75 gr. bíl. do důchodu panského. — Kšaftem r. 1592 zdělaným pan Jan Jetřich ze Žerotína odkázal Černikovice manželce své paní Ludmile z Kolovrat, zboží Městecké však bratru svému Fridrichovi st. ze Žerotína.

Fridrich st. ze Žerotína na Heřm. Městci a Židlichovicích byl tehdáž nejstarší člen slavného rodu Žerotínského a jedním z nejvzácnějších pánů Českých a Moravských, slouživ ve vojště čtyř císařů — Karla V., Ferdinanda I., Maxmiliana II a Rudolfa II. — a spravovav rozličné vysoké úřady zemské, jmenovitě r. 1594—1598 i úřad zemského hejtmana mark. Moravského. Týž potvrdil listem, daným na Židlochovicích v sobotu po sv. Václavu 1596 Heřmanoměsteckým všeliká jich královská i vrchnostenská obdarování a výsady a vymohl to, že císař Rudolf II. majestátem, jehož datum na hradě Pražském ve čtvrtek po sv. Jiljí r. 1597, povolil jim vybírati clo a mýto a odbývati tři trhy koňské. — Po jeho smrti († 1598) dědila zboží Městecké nadepsaná neť jeho Eliška, dcera bratra jeho Jana Jetřicha ze Žerotína, která se byla provdala za pana Ladislava Berku z Lípy, na Velikém Meziříčí, Jaroslavicích a Novém Hrádku, JMC. komorníka a nejvyššího komořího mark. Moravského.

Paní Eliška Berková ze Žerotína na Heřm. Městci a Černikovicích, potvrdila listem, daným v úterý na den sv. Matouše 1604 obyvatelům Městeckým všeliké privilegie a obdarování od předešlých panovníků a vrchností jim udělená s tím doložením, „že chce tomu, aby oni Městečtí dědicové a potomci jejich při svých zvyklostech a spravedlnostech a při tom při všem, čehož jsou od starodávna k záduší Městeckému v držení a užívání byli, obzvláště pak při svatém religionu a náboženství evangelickém, od Krista Pána a jeho milých apoštolů nařízeném, to jest při své víře pod obojí spolu i s kněžími svými evangelickými zůstaveni a chráněni byli a v té víře neboližto religionu nižádným vymyšleným způsobem aby utiskováni a sužováni nebyli, nýbrž toho všeho pro čest a slávu boží, syna a spasitele našeho Ježíše Krista na časy budoucí pokojně požívali.“ — Bohužel dobrotivá a spanilomyslná paní tato nežila dlouho; neboť již r. 1606 viděla se nucenou za příčinou churavosti své pořiditi o statku svém, a to kšaftem, zdělaným na zámku Meziříčském v pondělí po první neděli postní r. 1606, takto: Zboží Heřmanoměstecké, kteréž po p. Janu Jetřichovi ze Žerotína, otci svém, zdědila a kteréž drží, tolikéž statek Černikovský, který na ten čas drží a užívá ještě paní Ludmila Žerotínská z Kolovrat, a ten dům pod stupněmi hradu Pražského ležící, který od manžela svého postoupený má, pak 30.000 kop gr. m., J. M. Císařské půjčených, všechny klenoty a ozdoby poručila p. Ladislavovi Berkovi z Dubé na Meziříčí, Jaroslavicích, Novém Hrádku, JMC. raddě, komořímu, a nejvyššímu komorníku mark. Moravského, manželi svému, pro věrnou lásku jeho a dětem, které by Bůh jim spolu dáti ráčil, tak aby on se v statek Městecký hnedle, a v Černikovský pak, až by matka její zemřela, uvázati mohl.

---

[7]) Pan Vilím st. z Oprštorfu, JMC. nejv. mincmistr král. Č., byl pán vůbec nemálo vážený a vzdělaný, přítel mužů učených a pro svou přízeň a pěstování umění vyšších na slovo braný; pročež oddávána mu díla učená, jmenovitě básnická, a smrť jeho opěvána přehojnými truchlozpěvy latinskými, z nichž předem ukazujeme k „*Eleostychu*“ Šalomona Francelia, jejž známý času toho hudebník Jakub Hänel (Gallus) v hudbu uvedl. — Pan Vilím st. z Oprštorfu žil také po celý čas se svými sousedy a poddanými v dobré shodě, až na jakés nedorozumění, kteréž r. 1587 mezi ním a p. Buriánem Špetlem na Morašicích pro nějaké splavy a vodní prahy a nářky cti bylo vzešlo, avšak prostředkováním dobrých a vzácných přátel brzo docela jest vyrovnáno a odčiněno.

[8]) Kněz *Jan Adelfus Městecký*, farář v Brtnici na Moravě, daroval r. 1578 purkmistrovi a konšelům Městeckým 100 kop gr. m., za kteroužto sumu oni pro lepší vychování faráře svého, též rektora, kantora a officiálů školních s povolením p. Vilíma st. z Oprštorfu, přidavše k tomu z měšce obecního 15 k. gr. č., koupili roli, řečenou „*Vohrada*“, vyměřivše při tom, „že té role pan farář tamní, který by však byl náboženství evangelického, pravidla apoštolského a vyznání Augšpurského, držeti a jako vlastní užívati má. Jestliže by však kdy v té obci nějaká proměna strany náboženství se stala a k nim — Městeckým — na faru jejich (čehož Bůh uchovej) někdo z roty a řeholí římské, jinak papežské, za faráře a správce církevního podán byl, tedy purkmistr a konšelé moc mají, takovou roli nebo užitek z ní na opravu kostela a fary aneb k obecnému dobrému obrátiti a toho dotud, pokud by na faře jejich kněz papežský bytem byl.“

Pan *Ladislav Berka* uvázav se ihned po smrti své manželky v zboží Městecké, přikoupil k němu r. 1608 od císaře Rudolfa II. sousední zboží Stolanské za 50.000 kop gr. m., z kterých sobě srazil 30.000 kop gr. m., které byl císař Rudolf II. dlužen nadepsané manželce jeho paní Elišce ze Žerotína. — P. Lad. Berka nezdá se však, že by tak laskav býval na své poddané Městecké jako předešlí jich pánové, ježto kromě vysazení cechu krejčovského roku 1609 neudělil jim nových zvláštních milostí. Vůbec nebyl času svého ani v Čechách ani na Moravě oblíben, ježto, jsa přehorlivým katolíkem, stál všude příkře proti straně evangelické, od níž byl také na sněmu r. 1608 sesazen se své dosavadní hodnosti zemského hejtmana a nejvyššího komorníka mark. Moravského. Zemřev ještě před výbuchem osudného hnutí stavovského (1618), zůstavil syna nezletilého Jana Jetřicha Berku z Dubé, nad nímž měli poručenství nejprve nějaký čas příbuzná — bába — jeho, paní Marketa z Talmberku, ovdovělá před tím po p. Václavovi st. Berkovi z Lípy na Rychmburce, a později strýc jeho p. Lev Burián Berka, pán na Rychmburce a Jaroslavicích, a r. 1617—1618 nejvyšší sudí mark. Moravského. Poručník tento přiznal r. 1615. že jest na zboží Městeckém a Stolanském 364 lidí usedlých, jedna fara. 14 kol mlýnských, z čehož dle navržení sněmovního vycházeti mělo do pokladny zemské platu z handlu a prodeje 54 kopy a 20 gr. č. a sbírek 799 kop a 40 gr. č. — Času toho, a to již asi od r. 1600 byl úředníkem na Heřm. Městci a Stolanech Zikmunt Jonák, který r. 1619 s povolením nadepsané paní Markety z Talmberka pojal za manželku Dorotu, vdovu po sousedu Heřmanoměsteckém Jiřím Karáskovi.[9])

Promluvivše v listech předcházejících o zevnějších příbězích a bývalých držitelích zboží Heřmanoměsteckého v stoletích XV. a XVI., chceme tuto tolikéž něco pověděti o vnitřním zřízení a soukromém životě osad a obyvatelů tamních, a to dle došlých nás z doby té zpráv a památek.

Hledíc předem k zřízení náboženskému, tuť až do roku 1420 přiznávalo se veškeré obyvatelstvo krajiny Chrudimské, a tudíž i zboží Městeckého, k samospasitedlné víře katolické a vrchnosť jeho, jmenovitě výše psaný pan Jan Městecký, tehdejší velitel král. posádky v m. Chrudimi, a jiní přátelé a spojenci jeho hleděli všeliké projevování jiného vyznání — Viklefova a Husova — ohněm i mečem ihned v počátcích udusiti a vykořeniti, jakož k tomu ukazovaly hranice a šibenice Chrudimské a Chotěbořské a šachty Kutnohorské. Když však v dubnu r. 1421 pan Jan Městecký nucena se viděl Chrudim Pražanům a Žižkovi vzdáti a čtyři artikule Pražské přijmouti, přistoupilo obyvatelstvo celého okolí a jmenovitě i obyvatelé zboží Městeckého k víře pod obojí a stálo napotom po 200 let pevně a odhodlaně ke kalichu, držíc se čtyř artikulů Pražských a později tolikéž konfessí evangelické, r. 1575 vydané, a majíc taktéž u věcech správy duchovní své zření ke Pražské konsistoři dolní čili utrakvistické. Pročež vypuzeno odtud dosavadní katolické kněžstvo světské i řeholní a zřizování jsou od té doby i na Heřmanoměstecku kněží kališničtí, a jakož jich ihned nebylo tu tolik, aby mohli jimi obsazeny býti všechny tam uprázdněné fary, zřízen toliko při chrámu v Městci Heřmanově farář řádný, jemuž pak ostatní dosavade na zboží tom pozůstávající chrámy jakožto filiální jsou přiděleny a podřízeny.[10]) Náboženství pod obojí a evangelické na zboží Městeckém mělo zvláště horlivých ochránců a příznivců v druhé polovici století XV. a na začátku století XVI. za pánů Trčků, a ku konci století XVI. za pánů ze Žerotína, kdežto, pokud zboží Městecké bylo v držení pánů Andělů z Ronovce uprostřed století toho (1535—1570) i jednota bratrská měla tu svých přívrženců, ku kteréž, jak se podobá, se přiznávali i páni Andělové z Ronovce.

---

[9]) Dorota Karásková zřídila v pohřebním kostelíku Zvěstování P. Marie v Městci Heřm. svým třem manželům předemřelým: Jiříkovi Vyletalovi († 1593), Bartoloměji Krouskému († 1597) a Jiříkovi Karáskovi († 1615), sousedům a radním tamtéž, pohřební památku čili tabuli náhrobní, na níž pod znakem koželužským(?) a zlatým biblickým nápisem vdova jmenovaná a nadepsaní tři její manželové s dvěma pacholaty a čtyřmi děvčátky a nemluvnětem v peřince zaobaleným, oblečení v staročeský kroj a modlíce se, jsou vyobrazeni. Ukazujeme k tabuli té proto, že jest to, pokud víme, jediná památka staročeského malířství v chrámech Městeckých pozůstalá.

[10]) O bývalých Městeckých farářích a správcích duchovních z doby té, podařilo se nám vyhledati tato data: Nejstarší nám známý farář Městecký jest r. 1379 kněz *Hartung* (plebanus Heřmanoměstecenus). — Toho času bylo též mnoho kněží v Městci Heřm. rodilých, kteří byli podáváni na fary okolní. Ku př. roku 1372 kněz *Ojíř*, jenž se stal plebanem v Stokách, r. 1373 kněz *Jiřík Václavův*, který byl poslán za faráře do Chotěboře, a j. v. V století XVI. a XVII. připomínají se tito faráři Městečtí: Kněz *Mikuláš*, jejž r. 1509 tehdejší držitel zboží Městeckého p. Mikuláš Trčka prý pro zpronevěření sumy 200 kop gr. č. — stíhal a věziti dal. — R. 1536 jmenuje se tam farářem kněz *Matouš*, za jehož správy lita byla křtitedlnice k chrámu tamnímu. — R 1570—1578 připomíná se *Ondřej Brunclík*, syn Jana Brunclíka z Nové Prahy, jako farář Městecký, jehož manželka byla Kateřina, dcera Jakuba Bakaláře, s nížto r. 1578 byl oddán v Hořicích. — R. 1607 zdržoval se na gruntech Městeckých kněz *Jan Čapka*, který, stoje snad k víře bratrské nebo luteránské, nechtěl se říditi konsistoří dolní a tudíž způsobil, že cís. Rudolf II. tehdejšímu držiteli zboží Městeckého, p Ladislavovi Berkovi, nařídil, aby knězem tím se ujistil a jej před konsistoř jmenovanou postavil. — R 1610 byl farářem Městeckým kněz *Vavřinec Zručský* a r. 1613 kněz *Jan Písecký*.

(Pokračování.)

Rodiny šlechtické v XV. a XVI. století v Plzni usedlé.

Podává *Jos. Strnad.*

(Dokončení.)

23. Pracková Kateřina koupila r. 1519 dům č. 116. za 250 k. m. od p. Jana z Kocova a ihned ustanovila, aby po smrti její dům ten připadl dceři její paní Anně Bechyňové z Lažan, kterouž také již r. 1523 nacházíme v držení domu toho až do r. 1527, kdy jej prodala panu Janovi Varleichovi z Bubna.

24. Z Račína Bohuslav zakoupil si r. 1478 dům v městě vedle radnice do náměstí ležící, nyní č. 105. (část ny-

nějšího Mosrova domu), ale dlouho ho nepodržel, prodav jej již r. 1481. Ještě jednou setkáváme se s vladyky z Račína, a to r. 1508, kdy jim odkázala teta jejich paní Ofka, manželka nebožce Šimanova 100 kop míš. Jmenuje se Otík z Račína se syny svými Krištofem a Fridrichem, též z Račína, kterým oběma mělo se dostati po 50 kopách z odkazu paní Ofky.

25. Z Roupova Rizmberská Kateřina koupila si dům r. 1526 za 180 k. m. na rohu Františkánské ulice proti klášteru a držela jej až do r. 1533, kdy jej prodala panu Vilémovi z Klenové (viz výše).

26. Z Říčan Cehince Jan koupil si r. 1481 dům od p. Bohuslava z Račína (viz výše polohu domu). Jak dlouho byl dům ten v držení jeho aneb jeho dědiců, nelze pro mezeru v knihách městských v té době se vyskytující určiti. Hned s počátku XVI. století nacházíme klášter Chotěšovský v držení domu toho, ač neznámo též, od které doby. Hodilo by se sem to, co uvádí Dunder ve svém Kraji Plzeňském, že r. 1487 tehdejší probošt Chotěšovský koupil dům v Plzni za 305 k. m., ač neudáno, od koho. (Dunder str. 92.)

27. Ze Strojetic a ve Václavě Jan, uvádí se jakožto zástavní držitel domu, klášteru Plaskému patřícího, r. 1490, kdy zapůjčil konventu 200 zl. rýn. Jak dlouho byl držitelem, není též určitě známo, ale po r. 1520 nacházíme klášter zase v držení domu toho. Ve smlouvě dlužní z r. 1490 do knih městských zanesené přicházejí jako rukojmí kláštera Plaského uroz. Jan Cehince z Říčan, Jan z Dúpova, Šlejbor Pracek z Svinné, Heindrich Meindl z Tuhnic a Ondřej z Zebnice.

28. Ze Slavic Annu nacházíme v držení domu v ulici Františkánské č. 116. Paní Anna byla manželkou ur. rytíře p. Kunaty Pešíka z Komárova. R. 1510 dává dům svůj v Plzni Šimonovi Purkrábkovi ze Slepé Huti. V listě od Anny ze Slavic, svědčícím Purkrábkovi, jmenují se svědkové ur. Jan z Mitrovic v Újezdě a Jindřich Hřebecký z Krchleb.

29. Ze Stropčic Fremut byl držitelem domu v Andělské ulici č. 175. v létech od r. 1483 až přes 1487. Pro mezeru v knihách grutovních nelze říci, zdali p. Fremut již v XV. stol. aneb až v XVI. dům svůj prodal, tolik jen lze zjistiti, že v knize zápisů pozemkových od r. 1509 již se neuvádí p. Fremut v držení domu tohoto.

30. Ze Slatiny Penízek Oldřich zakoupil si v městě dům r. 1472 v dnešní ulici Sedláčkově ležící č. 173., blíže domu páně Fremutova a držel jej s manželkou svou Marketou až do r. 1487, kdy jej prodali měštěnínu Václavu Kropáčovi. Mimo to měl ještě dům a dvůr na předměstí Škvrňském. Pan Oldřich zemřel r. 1491 a odkázal v závěti manželce své Marketě 150 k. m., jiný statek svůj odkázal bratru svému Janovi z Slatiny a v Bříště a sestře své Kateřině. Paní Marketa zemřela r. 1495.

31. Z Švamberka Bavor Jan, též Bavůrek řečený, objevuje se po roce 1493 v držení velikého dvoru Rešovic v Malicích, předměstí Plzeňském. Pozemků držel při dvoře tom $3^3/_4$ lány či 159 jiter, byl tudíž dvůr jeho jedním z největších tehdáž při městě. Však nemohl jsem též zjistiti, jak ke dvoru tomu přišel. Pan Bavůrek byl sousedem velice nepokojným, kde jen mohl, tu také neopominul něco na úkor měšťanům provésti a tak zavdával stále příčinu k stížnostem. Tak hned uvedeného r. 1493 předstoupili před pány konšely mistři řemesla krejčovského s prosbou, aby páni konšelé toho vícekráte nedopustili panu Bavůrkovi, jenž si se svolením konšelův objednal odjinud krejčího, kterýž jemu na pět osob šaty po německu zdělati měl, proto že měl jeti na službu, pravíce, že jest to řemeslu jich ke škodě a k hanbě a proti řádu jich a vysazení. Páni konšelé slíbili jim, že více toho na ně nedopustí. Pan Bavor choval si při dvoře svém veliká stáda ovcí, s kterými veliké škody dělal jak měšťanům Plzeňským, tak i poddaným z vesnic městských a hleděl se z různých povinností, kteréž na něho, jako na jiné sousedy ukládány byly, vytahovati. Choval se velice nezbedně, častokráte zbil lidi v krčmách, mnohé i poranil, tu páni konšelé dali si do plné raddy zavolati pana Bavora dne 27. března r. 1503, kdež všechny zbůjnosti a násilí jeho mu byly předvedeny, aniž byl pan Bavor s to, aby se mohl ospravedlniti. I tu na přímluvu jeho přátel slíbili páni konšelé vinu jeho mu odpustiti, když se příště něčeho podobného více nedopustí, a když se všemi sousedy pokojně se snášeti bude a všecky povinnosti k obci činiti. Leč zdá se, že pan Bavor měl příliš krátkou paměť; neboť netrvalo to dlouho, a již dopustil se vraždy, zabiv z nějakých příčin měštěnínu Palečkovi syna jeho Ermolause. Uložena mu za to veliká pokuta, kterou, nevíme, zdaž pan Bavor též vykonal. Měl dáti sloužiti zádušní mši v týdnu od zápisu, pak mši zádušní zpívanou, též aby všichni kaplani farští čtli mše zádušní za duši nebožtíkovu, dále aby toho dne 12 chudých nakrmil, aby ve třech nedělích postavil kříž kamenný na to místo, kdež nebožtík byl zabit, aby tři postavníky způsobil o čtyřech librách a dal po jednom do fary a do obou klášterů; aby 100 mší zádušních ve faře a v klášterech obou způsobil, aby vypravil na pouť do Cách za nebožtíka někoho, do sv. Markety nejblíže příští, a posléze aby na stavení Černého kláštera v městě dal 10 kop. To vše však bylo pouze předehrou horších věcí. Pan Bavor stal se odtud odpovědným nepřítelem měšťanů Plzeňských, přepadával je na obchodech jich a pobíral všechen jich majetek s jinými ještě společníky a soudruhy svými, jak celý rejstřík jeho hříchů zachoval nám Šimon Plachý ve svých Pamětech Plzeňských str. 95. a násl. Tu i Plzeňští, když se nemohli odnikud ochrany dovolati, sáhli k sebeobraně. Připravili se, a když dostali zprávu, že pan Bavůrek meská na své tvrzi Křínově, přepadli jej a šťastně též dobyvše tvrze, zajali a dali jej pak na náměstí s několika jeho pomocníky stíti r. 1506. Dvůr jeho t. r. nacházíme v rukou měštěnína Matěje Raušara a neznámo, zdaž obec se zmocnila jeho a prodala jej, aneb zdaž snad již dříve pan Bavor sám dvoru toho neprodal. Na dvoře tom měl zapsáno od r. 1503 ur. p. Petr Levhart z Vydzína 200 k. m. a paní Uršula z Rouš-perka 55 k. m. Paní Uršula postoupila r. 1506 z těchto peněz 10 k. m. p. Petrovi Ebrzvínovi z Hradiště.

32. Z Tamfelda Cukr Jan vyskytuje se v držení domu u Františkánského kláštera č. 117. v městě od r. 1499 až do r. 1520, ač neumím udati, kdy dům ten si zakoupil. Zmíněného r. 1499 postupuje p. Ján Cukr polovici domu toho spoluměštěnínu svému Albrechtovi Matiášovi. Polovici tuto prodal zase Matiáš r. 1510 za 90 k. m. p. Cukrovi. Roku 1519 nacházíme jej ještě v držení a více se pak s ním nesetkáváme. R. 1523 prodávají zmíněný dům ur. p. Jan Snopoušovský na místě p. Petra Sudy a měštěnín Mikuláš Principal zase na místě paní Prackové za 105 k. m. p. Janu Varleichovi z Bubna.

33. Z Třemošnice Oldřich byl držitelem dvoru na předměstí Malickém po roce 1450, při dvoře tom bylo 105 jiter

pozemků. R. 1454 postupuje Oldřich všechen statek svůj v Plzni dětem Jana Pracka, synům Janovi, Kunšovi, Šlejborovi, dcerám Dorotě, Kateřině a Barboře, s tou pouze výjimkou, že Oldřich bude držeti to vše až do smrti své. Pana Oldřicha nacházíme též mezi konšely a sice na rok 1459 a 1461, kdy se někdy podle dvoru svého jmenuje Oldřich z Malic. Zdá se, že brzy na to asi zemřel p. Oldřich; neboť se o něm po roce 1461 více zmínky nečiní. R. 1472 prodávají Heřman z Žernovníka s dvěma jinými měšťany jako poručníci jménem Jana a Šlejbora Pracka i sester jich dvůr v Malicích měštěnínu Oldřichovi Zářeckému a dětem jeho Jankovi, Jitce a Machně.

34. Z Truclar Sigmund vzal si za manželku bohatou měštěnínku Plzeňskou, vdovu po dvou mužích Janovi Panoškovi a Prokopovi Rešovi, r. 1480 a stal se tak držitelem domu v městě ležícího v Saské ulici blíže brány Malické č. 75., pak velikého dvoru v předměstí Malickém (viz dvůr p. Bavora z Švamberka), pak dvou pivovarů před Pražskou branou. Paní Anna Rešová postupuje r. 1480 všechen tento statek panu Sigmundovi, vymiňujíc si dům a oba pivovary, aby s tím za života svého dle libosti učiniti mohla. Pan Sigmund sstoupil zase paní Anně všechen statek svůj, r. 1481 ale vymínil si 400 k. gr., aby ty mohl odkázati dle vůle své. Když zemřela paní Anna, manželka Sigmundova, vzal si p. Sigmund za manželku Dorotu z Týnce, snad dceru p. Albrechta z Týnce, držitele blízké vesnice a tvrze Týnce proti kostelu sv. Jiří pod Plzní druhdy stávavší a zapsal r. 1496 na počátku května této manželce své 400 k. m. na domě svém v městě číslo 75. a na obou pivovarech. Dvůr se nejmenuje a poněvadž jej nacházíme v tu dobu asi v rukou pana Jana Bavora z Švamberka, můžeme se domnívati, že jej p. Sigmund odprodal. Od této doby píše se p. Sigmund vždy z Truclar (též z Tryzle) a v Týnci, a dle všeho přestěhoval se i na Týnec, neboť dům zmíněný nacházíme pak v rukou jiných držitelů, pouze oba pivovary si ještě na dále ponechal. Ty pak prodávají teprve jeho synové r. 1526 vladykové Jiřík a Jan bratří Zikšové z Truclar a v Týnci za 195 k. m. Mikuláši Principalovi, měštěnínu Plzeňskému.

35. Z Tupadl Ludmila, dcera vladyky p. Jošta z Tupadl, s matkou svou Marketou koupily si roku 1472 dům č. 159. u Litické brány, ale po dvou již létech r. 1474 prodaly jej Benediktu Šafrankovi a manželce jeho Anně.

36. Z Zaječic Puškař Jan byl držitelem domu rožního v ulici Sedláčkově a Andělské, nyní č. 174. Kdy a jak se v držení jeho dostal, nemohl jsem zjistiti. R. 1471 vzdává pan Jan Puškař dům ten manželce své Majdaleně. R. 1483 zakoupil si dům ten pan Fremut z Stropčic, jak dlouho ten jej držel, nelze určiti.

37. Z Zebnice Bernášek Ondřej vyskytuje se ku konci XV. stol. v městě, leč nepodařilo se mně zjistiti, kterého domu byl držitelem. Mimo to měl též pozemky některé při dvoře ve Škvrňském předměstí ležícím. R. 1495 činí závěť svou, z které se dovídáme, že zůstavuje po sobě manželku Kateřinu a dva syny Kašpara a Jana. Jmění své odkazuje jim tak, aby se stejným dílem rozdělili o ně. Poručníky závěti své, mimo manželku svou, učinil bratra svého Jana a švagra svého Václava Točníka z Křimic. O synech jeho nemohli jsme více zjistiti, než že Kašpar uvádí se držitelem dvoru na Škvrňském předměstí a zapisuje r. 1500 na dvoře tom dluh 100 k. m. Meklovi židu, a synu jeho Turkovi.

38. Z Žernovníka Heřman vyskytuje se nám v knihách městských od roku 1465 až do smrti své roku 1495. R. 1465 usadil se asi v Plzni, neboť roku toho jmenuje se manželem Kateřiny, vdovy po měštěnínu Mikuláši, sedláři, a nacházíme jej r. 1466 též na straně Plzeňských proti králi Jiřímu. S manželkou svou Kateřinou stal se držitelem rožního domu v VIII. čtvrti ležícího č. 77., jakož i všeho jiného statku, jak mu to r. 1469 vzdala manželka jeho. V prvních zmínkách z let 1472, 1483 a 1485 vystupuje jakožto poručník zvolený od některých měšťanův. Později nacházíme jej často v radě městské, a sice r. 1486 a 1487, pak 1492, 1493 a 1495; v těchto posledních třech letech byl vždy prvním v řadě konšelů. Zemřel někdy koncem července aneb na počátku srpna r. 1495. Závěť jeho jest z téhož roku, datovaná ve čtvrtek před sv. Duchem. Závěť tato jest nám dokladem jeho veliké zámožnosti, ale spolu i veliké jeho dobročinnosti. Odkázal Plzeňským klášterům Bosáckému a Černému, a kostelu farnímu sv. Bartoloměje po 100 kopách míš.; do špitálu 5 kop, do Jamného k sv. Petru, kdež předci jeho pohřeb mají, 20 kop; k oltáři sv. Jana v Plzni ve farním kostele, kdež manželka jeho leží, 20 kop; paní Marketě ze Štipoklas, tetě své, 40 kop; kněžím Václavovi, faráři v Radnicích a Václavovi Purkrabkovic, kanovníku kostela Pražského, bratřím nebožky manželky své, po 10 kopách; do Úterého do kostela sv. Jana 5 kop, kdež matka jeho leží; pánům Plzeňským na opravu města 50 kop a schovance matky své Aničce z Tlučné 3 k. To vše úhrnem činí 463 kopy míš. Mimo to tři listy na 300 zl. uher. komorního platu, svědčící na p. Haranta a p. Ulického, odkázal Girglovi z Bezvěrova a Burianovi ze Smilova. Poručníky svými ustanovil panoše Jiříka z Karlovce a měšťany Plzeňské Jana Rejska a Václava Kropáče.

Všechny zprávy tyto čerpány jsou z knih městských, a sice pro století XV., jsou to dvě knihy soudní, první od r. 1411—1449, druhá od r. 1456—1487, pak kniha závětí od r. 1461—1565; pro XVI. stol., pak jsou to hlavně Libri emptionum et venditionum, jedna od r. 1509—1538, druhá od r. 1538—1568 sáhající.

M. Jiřík Kezelius Bydžovský.

Napsal *J. Pekař.*

(Pokračování.)

Jak smutné to byly doby, jež zahájil 23. květen l. 1618 a spečetil 8. listopad 1620, vysvítá nejlépe z těchto charakteristických výroků Bydžovského: „Tu již nebyl žádný ohled na náboženství, na národ neb stav a pohlaví; každý byl šelmou, rebellem, žádná výmluva nestačovala.“ A jinde mluvě o nesnesitelných kontribucích praví: „Bude-li svět

dále státi, potomkové se tomu podivi a sotva uvěří.“ A býti správcem královského města v těžkých těch letech, hájiti obce proti zvůli všelijakých nových vrchností, proti loupeživosti a nevázanosti vojenské sběře, býti vždy prvním na ráně a vychovávati v domě svém ze svého nenasytné přední důstojníky vojenské i s jejich průvodem bylo úkolem nad jiné obtížným, vyžadujícím muže celého, statečného a neohroženého. A Bydžovský všemu tomu hrdinně odolával „ano i dále by se jakýkoli poctivé služby vlasti své neušetřil, kdyby závisť lidská na v tom překážky nedělala“.

Abychom jen jeden doklad na dosvědčenou svých slov uvedli, připomínáme, že obec Mladoboleslavská vynaložila na vojáky od sv. Martina l. 1620 až do 18. srpna 1622, tedy za sedm čtvrtí léta ohromnou summu 336.121 zl. 20 kr. Bydžovský k tomu dodává: „Co pak nebohá česká zem všechna a obyvatele její vynaložiti a škodovati museli? Svět by se tomu podivil. A kdyby jednokaždý z sousedův Mladoboleslavských obzvláštně své náklady sčísti měl, k víře nepodobná summa by vyšla.“ Pro příklad vypočítává, co sám v l. 1620—1627 vynaložil. Uvedeme stručně počet ten, vypisujíce jen větší summy:

L. 1620 od 6. Dec. p. Joachymovi Slavatovi, kterýž u něho Bydžovského do 14. Apr. 1621 kvartýr měl a jeho podivné titulował, trávil a poctivky dal, vydal 112 zl. Od 23. Aug. 1621 za 14 neděl Fabianovi Fabasovi, nejvyššímu vrchmistru, na vychování ho s dámou, děvčkou a sluhami, tejdně přes 35 zl., učiní 490 zl. — Quartýrmistru Vilému, conte Turnato, s dámou a děvčkou, měl od 6. Mart. 1622 za 6 neděl, učiní 144 zl. — Nejvyššímu leytenantu Thomasovi Cerbonovi od 17. Apr. do 26. Jun. 70 zl. — Kapitánu Janu Albrechtovi z Šickrehu 160 zl. — Adam Panlechner, kapitánleytenant, s dámou a velkou děvčkou, ležel u něho od 16. Nov. 1622. za 16 neděl: po 30 zl., učiní 480 zl. — P. Karla Kinseckého, farnícha, u sebe měl od 10. Apr., za 7 neděl, učiní 196 zl. — Ludovovi kavalírovi z Malty i s um, co ho spolíroval 525 zl. Ottovi Servile, leytenantu Piccolominovu, měl u sebe s velkou děvčkou od 9. Aug. 1623, za 3 týdny: po 70 zl. učiní 210 zl. — Mart. Šubar, farnícha nejvyššího Joachyma Chrta, u sebe měl od 24. Dec. 1623 5 neděl, k němu se dostal a škody velké zdělal, na lehké mizel do 1000 zl. — Summu vynaložil na vojáky od 6. prosince 1620 do 4. února 1627. 4392 zl. 45 kr.

Ale ani tyto velké náklady a obtíže nedotkly se Kezelia tak těžce jako císařské patenty z r. 1624, kážící, aby se každý v religi s JMC. srovnal. Rychlení evangelíci byli zbavováni již dříve důležitých úřadů zemských i městských a tak také Kezeliovi již r. 1623 primassství odňato bylo. Když 1. 1620. 16. prosince přijel plomocný císařský komisař p. Otta Heinrych z Varenberka i Boleslavi obnovit radu, propustil sice předešlou radu i starší konšely, obecní z provinnosti jejich, ale hned všechny zase k týmž úřadům zvolil, takže Bydžovský na dále zůstával primasem. Musil všem s ostatními přísahati věrnost, poddanost a právě vyznání císaři Ferdinandovi II. i dědicům a budoucím jeho. Ale při nejbližší potom následující revizi l. 1628, 25. ledna, kterou Kezelius nazývá nebylejpou a prvé nikdy nebývalou, extraordinarní, kdy pan Jaroslav Sinzendorf hlasadlv nejdříve v Boleslavi městského hejtmana a císařského rychtáře, předešlé radny zvolení z povinnosti propustil a „mnoho nepovětrných a nejdůležitých císařů a těch, kteří před tím obci pilně sloužili a lépe se k lidu mohli přimínul, do chatrných, k smíchu podobných povinností strkal,“ nebyl již M. Jiřík Bydžovský zvolen primatorem, ba ani purkmistrem ani konšelem obecním se nestal. Výše uvedená slova, z nichž trpkost Kezeliova nad takovým jednáním vysvítá, vztahují se sice k obnově l. 1625, ale platí stejnou měrou o obnově předcházející. Primasem stal se tenkráte „praktikus“ Jakub Hubáček, dříve městský rychtář, muž, jehož Kezelius označuje několikráte jako původa svých pozdějších nebližných osudů a jejž často břitkým vtipem stíhá.

Tu již tušil Kezelius, co očekává upřímné evangelíky. „Bída vojenská ještě se nedokonala, bídě kontribuční. Bůh milý ví, kdy bude konec, bída církevní teprva se začínala.“ Nejdříve (l. 1623, v únoru) ulečeno na náboženství Českých Bratří, jejich starší vypověděni, zbor zavřen a všem přísně nařízeno říditi se děkanem Boleslavským (tehdy ještě utraquistickým) a postranních škol nezarážeti. O měsíc později vypověděni kazatelé evangelíci (mezi nimi také kněz německý) a služby boží evangelické zastaveny a mše katolické a processí zahájeny. Na podzim pak l. 1624 vyhlášen císařský patent, jímž nekatolickým zastaveny živnosti a prohlášeno mimo jiné, že zavětí nekatolické nemají míti platnosti. L. 1625, 21. března, svolána obec a napomenuta od císař. rychtáře a primasa, aby do hodu velikonočních k náboženství přistoupili, k zpovědi šli a svátost oltářní přijímali. Kdo toho učiniti nemíní, aby se do 4 neděl z města vyprodal a polovice statku JMC. připadla. V neděli 20. dubna, svolána zase obec na radnici. „Císařský rychtář v obci předním dal čísti nějaký spis jistý obšírný s dostatečným napomenutím k náboženství římskému, aby se k tomu všichni sousedé po pořádku přimlouvali, kteří chtějí to učiniti a přestoupiti, a to hned patrně, zatvrzice, bez okolkování: Ja oder ne, chci nebo nechci, oznámiti. A aby se jim to lépe dařiti mohlo, rozdělili obec na čtvero i radní pány zvláště, evangelický, kteří se někdy děkanem říditi, zvláště Němce luterany zvláště a bratři, kteréž za posledky a kalviny drželi, zvláště. Ten pramínek rozpletený pomalu se roztáčel, avšak všichni na tu cestu přišli, že sobě do téhožtíne na rozmyšlení vzali, což tak sotva obdrželi. Když ten týden vyšel, 27. dubna opět obec shromážděna. Tu evangelíci k nimž se také bratři přibrnuli a k jejich zdání přihlásili, svého hlasení na spisu podali v ten smysl: že oni proti JMC. býti nechtějí, všem pak rebellovati nemíní, ale při víře katolické staré a při konfessí české i při svému Basilejském i při vymíření zřízení zemského zůstaveni býti žádají.

Po přečtení toho spisu velikým hlukem se k němu evangelíci i bratři přiznávali. Ale císařský rychtář hned se ohlásil, že na to ústní přestati nechce a nemůže, ovšem aby se za to přimlouvati měl, mluvil vše, nemi, aby sobě raději dasně umyslili a se napravili. Sousedé se zdráhali i pohrozil jim císařský rychtář, že vzpoura jich ve Vídni v známost uvede. Tři lety potom ještě několikráte obec ke katolictví napomínána, 25. ter. září, 5. září 14. listopadu a 17. prosince. V listopadu „přimlouvání sousedé prostředkem a ústavami [illegible] sami svobodnému katolickému přistoupili. Mnozí jsou zajisté. Někteří však měli [illegible] a [illegible] vejmluvy, že se tomu ještě nevyznali a rozumět nemohou, [illegible] jest to římské náboženství a že je mnoho [illegible] vykládají a jmenují římské, papežské, španělské, [illegible] a jiné a jinak. Jiní, že se mu vyznali a přivykli [illegible] zvláště k starosti, že se v [illegible] letech [illegible] katolickému ná-

boženství naučiti nemohli, kdyby se přeučovati měli, že by k tomu druhých 50 let míti museli. Ale zahanbil je primas (J. Hubáček) tím, že jest katolické náboženství snadné, toliko se znamením kříže znamenati a věřiti všemu tomu, což římská církev věřiti ukládá. Museli se každý obzvláštně podpisovati na papír, kdo chce nebo nechce přistoupiti. Dobře bylo těm, kteří již katoličtí byli: dostalo se některému za tejden 2—3 várky pivné udělati, lidi šiditi a vodu za řídké pivo prodávati. Jiní se na to žalostivě dívali a to bolestně nesli, když k posledu vojáky všechny k nim hrnuli, živností žádných neměli a vojáky předce a to skvostně, neb takovou ordynanci měli, traktýrovati museli, nechtěli-li sami od nich bitím traktýrováni býti.

(Pokračování.)

Dodatek k článku:

Hromadný nález bronzových artefaktů na Stráži u Radětic.[1]

Podává *Václav Pokorný*, c. k. horní správce.

Letos na jaře poštěstilo se mi získati mnohé ještě předměty ze svrchu řečeného nálezu, jimiž se v loni majetníci nedůvěřivě byli tajili, myslíce, že to zlato.

Bronzové předhistorické tyto památky popisují se takto:

Čís. 1. Část pádného pálstavu s otevřenými laloky; břit jeho nebo svršek jest uražen. Na zlomku tom lze pozorovati dvojí vrstvu patiny; spodní jest barvy jasnozelené, svrchní pak tmavozelené. Drží zdélí 10·5 cm., u spodku zšíří 3·2 cm. Váží 0·343 kg.

Čís. 2. Zbytek útlého, při spodku i u břitu uraženého, tmavozelenou patinou pokrytého pálstavu s otevřenými laloky. Jest 6 cm. dlouhý a váží 0·122 kg.

Čís. 3. Zlomek pálstavu s laloky přes sebe přehnutými, u dolejší části a u břitu uražený a jasnozelenou patinou pokryty. Zbytek ten jest 4·5 cm. dlouhý a váží 0·183 kg.

Čís. 4. Ulomené ostří pálstavu nebo celtu, pokryté ušlechtilou patinou barvy jasně malachitové. Drží zšíří 5 cm. a má váhy 0·035 kg.

Čís. 5. Část vykrojeného tmavozeleně okysličeného spodku pálstavu se žlábkem mělkým po obou stranách. Zlomek ten má 2·9 cm. šířky, 4·2 cm. délky a váží 0·051 kg.

Čís. 6. Úlomek patinou pokrytého neznámého předmětu (snad úška nádoby?), jehož povrch jest po délce pěti žlábky zdoben, spodek pak hladký. Dosavadní délka jeho drží 6 cm., prostřední šířka 2·2 cm. Váží 0·01 kg.

Čís. 7. Část litého, vně vypouklého a po krajích širokými a hlubokými ryhami ornamentovaného, uvnitř žlábkovaného, tmavozelenou patinou pokrytého náramku, jehož tloušť drží 2—3 mm. a šířka 2 cm. Váží 0·005 kg.

Zlomek tento náleží mimo pochybu číslu 29. tab. II. díl XIV.

Čís. 8. Část náramku z kulatého, 3—5 mm. silného bronzového drátu. Vnitř jest hladký, vně rovnoběžnými čárkami částečně zdoben. V délce drží 3·5 cm. a váží 0·006 kg.

Čís. 9. Zlomek předešlému číslu podobného náramku. Délka obnáší 4·5 cm., váha rovněž 0·006 kg.

Poslední dva předměty, jež se ku konci ponenáhlu zužují, patrně srovnávají se vespolek s číslem 30., na tab. II. díl XIV. vyobrazeným.

Čís. 10. Ploská, po jednom konci na 2 cm. délky zakulacená, jasnou patinou pokrytá tyčinka neznámého účelu (snad to část rozvinutého, otevřeného náramku?). Na konci a po stranách jest ornamentována skupinami rovnoběžných čárek. Dosud drží zdélí 12 cm., ztloušťí 4 mm., zšíří 7 mm. Váha obnáší 0·021 kg.

Podotknouti sluší, že nevědomí nálezci neboli spíše pošetilí překupníci též tyto předměty bohužel místem opilovali anebo poškrabali hledajíce, jak už z předu připomenuto, v nich zlato.

Dále jsem ještě koupí nabyl 5 krušců mědi na povrchu okysličené, jež váží celkem 0·872 kg.

Naskytla se mi otázka, jak dalece *jasnozelená* spěž srpku, jenž byl v loni zkoušce lučební podroben,[2]) lučebným svým složením se liší od bronzů s patinou *tmavozelenou*, jakou mají čísla 1., 2., 5., 6. a 7. a také číslo 29. tab. II. díl XIV., a zdali v těchto posledních vedle mědi a cínu snad olovo nebo zinek jako podstatná částka kovoviny se nevyskytuje.

Lučebným rozborem bronzu s temnou patinou, a sice čísla 1., bylo stanoveno, že zkoušená tato směs v sobě drží: 84·5 pct. mědi, 14·2 pct. cínu, 0·6 pct. niklu (broníku) vedle velmi nepatrných částí olova a železa.[3])

Prohlédaje k tomu, že bronzy Radětické druhu obojího, totiž s patinou jasnozelenou i s tmavozelenou, neobsahují mimo měď a cín ani olova ani zinku, jako podstatných látek slitiny spěžové; jakož i zření maje k té okolnosti, že mezi nimi nenalézalo se žádných železných věcí, — připisuji je starším předhistorickým bronzům z doby mezi VII. a III. stoletím před Kristem.[4])

Sečtouce váhu jednotlivých předmětů v článku tomto i v předešlém popsaných, dostaneme váhu bronzových artefaktů . . . . . 3·1117 kg.
k tomu váha surovin, a sice: mědi . . . . 5·0070 „
olova . . . . 0·3000 „

Tudíž váží hromadný nález Radětický nám známý celkem . . . . . 8·4187 kg.

V létě r. 1887 mládež Radětická koupajíc se v rybníčku, náležejícím k usedlosti č. p. 23. občana p. Černého, narazila u břehu na hliněnou nádobu, jejíž postranní část trčela z břehu do rybníčku poněkud vyschlého.

---

[1]) Viz „Památky“ díl XIV. str. 149. atd. tab. II.

[2]) Viz „Památky“ díl XIV. na str. 155.

[3]) Povinné díky vzdávám p. t. p. K. Mannovi, hlavnímu zkoušeči při c. k. horním ředitelství Příbramském, jenž ochotně jakosť pálstavu tohoto zkoumati si neobtěžoval.

[4]) Srovnej Vocelův „Pravěk“ str. 30. a 554.

Nádobu hoši bohužel rozbili a střepy z ní pohodili. Našli prý v osudí čtyři knoflíčky nebo korálky, jež prodali místnímu židovi za několik krejcarů.

Po čase jeden z chlapců se zmínil o nálezu tomto svému otci, p. Jos. Bejčkovi, jenž upozorněn jsa na starožitnosti mým ohledáním Stráže, nedlouho před tím podniknutým, jal se prohlížeti břeh řečený a našel vedle téhož místa ještě jednu nádobu hliněnou, arci také větším dílem rozmočenou, z níž, počínaje si patrně neznaleckým způsobem, dobyl pouze jednotlivých střepin, ačkoliv dle vlastní výpovědi k tomu hleděl, aby byla aspoň nádoba tato vyňata ze země bez porouchání, ale nadarmo — rozpadla se mu v kusy.

Dobyté střepy, jakož i ony dříve od chlapců pohozené mně přinesl. Na otázku, zdali našel něco v nádobě, pravil, že jenom písek, bláto z rybníčku a kousek opálené kosti, kterou však ztratil.

An v době té již sníh napadl, odložil jsem místní ohledání na čas příznivější.

Různé střepy opatrně z bláta očištěné a znenáhla osušené jsem roztřídil zatím ve dvě skupiny, koje se tou nadějí, že se mi podaří později na místě dosíci předmětů scházejících.

Za tou příčinou navštívil jsem Radětice letos na jaře.

Místo nálezu jest jižní břeh mělkého rybníčku nebo spíše louže vesnické čís. p. 41., jež dle výpovědi starších osadníků před lety o dobrou polovičku menší byla a dosud na jižní straně delší se stává, poněvadž odtékající voda dosti kyprý břeh sousední louky č. p. 232. neustále podemílá.

Břehy rybníčku jsou zcela nízké, s hladinou louže skoro vodorovné, tudíž naprosto přirozené, beze všeho umělého provedení. Podle břehu západního, severního a východního prostírají se zahrádky č. p. 40. a 42. u příslušných stavení hospodářských.

Patrně bývala louže v dobách dávných, kdy nádoby do země byly uloženy, rovněž zahradou nebo půdou luční. Zdali na místě nálezu stávala kdysi nějaká homolovitá vyvýšenina (snad mohyla?), neumějí ani nejstarší zdejší občané pověděti.

Obě nádoby stály v prsti asi na píď vedle sebe byvše pokryty ploskými kameny; hořejší části jejich byly ke 2 dm., dna pak asi $^3/_4$ nebo 1 m. hluboko pod drnem.

Marné bylo veškeré mé dřívější a též i nynější pídění po obsahu osudí od chlapců nalezeného. Dověděl jsem se od očitých svědků pouze tolik, že knoflíčky nebo spíše korálky ony byly barvy žlutavé jsouce dírkou opatřeny a že držely zdélí asi $1^1/_2$ cm., ztloušťí asi $^3/_4$ cm.

Podařilo se mi tedy doma sestaviti a slepiti pouze svrchní a spodní částky obou nádob, tak že snadno jest chybějících částí se domysliti.

Obě osudí vynikají svým zvláštním *sudovitým* nebo *bečkovitým* tvarem, neméně i svými rozměry značně velikosti. Dna mají v průměru 24 a 25 cm., otvory význačně zúžené měří u vnitřní světlosti 14 a 15 cm., stěny nejsouce všude stejně silné drží ztloušťí 1—$2^1/_4$ cm., přibližná jejich výška byla asi 65 a 75 cm.

Hrubé tyto nádoby zhněteny z hlíny silně s pískem žulovým smíšené byly na kruhu hrnčířském vytvořeny, nepolévány a částečně napolo, částečně zcela v ohni vypáleny; nejsou všude stejné barvy, uvnitř černavé a zrzavé, vně šedohnědé nebo špinavošedé; zvláště poblíž otvorů jsouce znamenitě do černa vypáleny zvoní. Tuhy v nich nenalézám. Znamení na dnech nemají, jsou pouze na hoře několika souběžnými, $1^1/_2$—2 cm. od sebe vzdálenými ryhami zdobeny.

Zdali sluší pokládati tyto veliké hrnce za část nábytku v domácnostech dávno uplynulých, neboli za popelnice, nebo sloužila-li ona osudí k metallurgickým pracím, dovedou mimo pochybu řešiti zkušení archaeologové.

Brakteaty nálezu Heřmanického.

Tab. III.

Napsal *Ed. Fiala.*

Budou tomu málem čtyři léta, co v Heřmanicích, vesnici to na samém pomezí českém ležící, učiněn nález mincí, který však, žel, jak tak mnohý nález jiný, předčasně rozebrán, do rukou nepovolaných se dostal, tak že ani zpráva o nálezu tom do veřejnosti se nedostala.

Dověděv se, ovšem daleko později, náhodou o nálezu tom, neváhal jsem aspoň po roztříštěných součástkách jeho pátrati, však marné bylo s počátku moje namáhání, a to hlavně z té příčiny, že naleziště samé, ač věděl jsem, že blíže Mimoně se nalézá, s určitostí vypátrati jsem nemohl; vypravovánoť brzy, že nález v Oknech, brzy v Šídlu, brzy v Jablonném učiněn, což ovšem nepravdivým později býti se ukázalo.

Teprve v době poslední podařilo se mně přesných dat o nálezu samém se dopátrati, ano i značnějšího počtu kolků mincí v nálezu tom zastoupených, jež dříve mně povědomy nebyly. Nález ten době nejposlednější tedy nepřináleží, za to však v součástkách svých tolik zajímavého poskytuje, že soudím přátelům české numismatiky se zavděčiti, pakli nález, pokud se mi do rukou dostal, blíže popsati si dovolím.

V červnu roku 1885 přestavoval jakýsi p. Ginter, majitel hospodářství v Heřmanicích, stáje, a tu při vybourávání základů staré stoky stájové uhodili dělníci na nádobu baňatou, džbánu podobnou, jejíž úzké hrdlo hliněnou zátkou pevně ucpáno bylo, nádoba pak sama v jakési hrubé plátno zabalena byla. Nárazem nádoba se rozrazila a tu shledáno, že naplněna jest stříbrnými penězi.

Peníze ty, v počtu asi 900 kusů, byly tak zvané brakteaty, kolků různých, velikosti druhu největšího, však stejné.

Brakteaty (plecháče) ty nalézaly se v uvedené nádobě z části jednotlivě, z části na sobě narovnané, a sice tak, že jeden do druhého pevně vtlačen jsa s ostatními pevný, úplný sloupeček tvořil.

Ony v nádobě jednotlivě ležící kousky byly, jak při tenkosti a křehkosti mincí těch ani jinak býti nemůže, vět-

nou rozlámané, rozmačkané a popraskané, kdežto ony v sloupečky vyrovnané byly většinou krásně zachované, barvy někdy úplně bílé, tvaru i rázu jasného, toliko u některých na okraji poněkud vylámané, neb tu i tam jakousi žlutavou, violovou neb i modrou práškovitou rzí naběhlé.

Majitel hospodářství sebral učiněný nález, nádobu úplně rozbil a střepy na silnici vyhodil; obsah pak její, neznaje asi vůbec s počátku, že to mince jsou, doma pohodil. Teprve později pověst o nálezu se rozšířila, a tu přicházeli různí lidé, kterýmž majitel poznenáhla celý nález buď rozdal neb prodal.

V době té také zemřelý sběratel českých mincí pan Donebauer o nálezu tom, ale jako v Oknech u Mimoně učiněném zpraven byl, i poštěstilo se mu, ač již z ruky druhé, z nálezu toho asi 150 kusů zakoupiti.

Mezi těmito 150 kusy nalézalo se celkem kolků 25, z nichž asi kolků 5 četněji, ostatní poskrovnu, neb i toliko jednotlivě zastoupeny byly. Též já získal již tehdy něco kusů z nálezu toho, mezi nimiž 8 kolků dalších v uvedených dříve 150 kusech p. Donebauerových neobsažených se objevilo.

Značnou část nálezu zakoupil Lipský jeden obchodník s mincemi, u kteréhož opět známý sběratel brakteatů pan Rudolf rytíř z Höfkenu první výběr učinil. Navštíviv nedávno pána toho ve Vídni, shledal jsem ve sbírce jeho z nálezu tohoto sedm nových kolků.

V době poslední pak z pozůstalé sbírky po Viktoru Tenglerovi, býv. lékárníku v Českém Dubu, jenž svého času též větší počet brakteatů nálezu Heřmanického byl obdržel, získal jsem 3 kolky; konečně pak od pana lesního Jana Schulze, jemuž za mnohé, tohoto nálezu týkající se zprávy díky povinován jsem, dalších 5 kolků, čímž počet kolků v nálezu tom zastoupených summou 48 kusů se jeví, summou to značnou, která zajisté by se ještě byla zvýšila, kdyby nález celý před jeho rozebráním od zkušeného numismata prohlédnut býti mohl, neboť možno právem souditi, že mezi kusy nálezu toho, jež shlédnouti mně možno nebylo, ještě značný počet nových kolků se nalézal; ty však dnes již nikterak zjistiti se nedají a protož nutno toliko k uvedeným 48 kolkům zřetel obrátiti.

Prohlédneme-li brakteaty nálezu tohoto i jen zběžně, a přihlédneme k jich stejnému tvaru, jich úpravě, vyrobení i stříži, tu maně přijíti musíme k tomu náhledu, že brakteaty ty asi jen z jedné mincovny vyjíti mohly; úprava figurální i výzbroj jeví se tu tak nápadně stejnou, souhlasnou v typech i vyrobení, že snad při valné většině zde objevených kolků i práci pouze jednoho kolkáře hledati dlužno.

Úprava figurální a výzbroj, jak zde se nám jeví, ač jsou namnoze primitivní, přece nepostrádají vší umělosti, i jest patrno, že kolky ty pracovala ruka zručná a dovedná; jakých kolků k ražení brakteatů nálezu toho se asi použilo, zdá se mi při důkladnějším shlednutí ražení samého patrno.

Brakteaty ty, jichž formy jsou jasné a zřetelné, vyznamenávají se zvláštní měkkostí vyraženého obrazce, charakteristickou to známkou, jíž při ražení hmota tvrdá jako ocel neb železo nikdy nezanechává, známkou to tedy, která jasně dosvědčuje, že ražení mincí těch provedeno bylo asi kolky z hmoty měkčí vyrobenými, kolky to nejspíše dřevěnými. Již v ohledu tomto liší se obsahem nález náš od mnohých jiných nálezů brakteatů českých, zvláště na př. oněch, jichž podstatnou část brakteaty druhů menších tvořily; vzpomínám zde zvláště nálezu brakteatů v Praze v tak zvaných Krenovských sadech učiněného, dále nálezu Doxkého, kterýchž obou podstatnou část brakteaty s nápisem OTAKARVS REX tvořily. Připomínám to hlavně proto, že v závěrku článku tohoto typickou souvislost či různost dle zkušenosti z různých u nás učiněných nálezů brakteatů nabytých provésti se pokusím, ježto soudím, že tato jediná cesta ku přesnému rozpoznání a správnějšímu přidělení tomu kterému panovníku, a to potud, pokud snad nám některý budoucí nález sám, v kterém by případně určité denary a brakteaty neb snad groše kopové s brakteaty se nalezly, ještě přesnější určení nevytknul.

Takového nálezu dosud nestává, a kdož ví, zdaž kdy stávati bude; nenasvědčujeť tomu aspoň v míře nejmenší z nálezů brakteatů nabytá zkušenosť. Až na jediný případ všechny dosud u nás učiněné nálezy brakteatů vyznamenávaly se zvláštní stejností obsahu, tak buď v nálezech těch byly samé velké brakteaty (Ouštěcký, Skřivanský atd.) neb samé střední neb malé; tyto dvě poslední velikosti snad někdy smíchané, ale i tu vždy jedna velikosť převládá. Toliko jeden nález jest mně až dosud znám, kde mimo malé brakteaty nalezeno též něco denarků Přemysla Otakara II.; jest to nález z Kyselovičky (na Moravě), ale i zde byly prý denarky jaksi oddělené a nikterak spolu s nalezenými, malými brakteaty, jež ve větší nádobce uloženy byly, pomíchané.

Co se pojmenování samého mincí těchto, totiž slova brakteat (plecháč) týká, jehož vysvětlení popisu dlužno předeslati, tu podotýkám, že pojmenování to s původem mincí těch nikterak není současné; jestiť to jméno teprve v době nedávné od numismatů přijaté a mincím těm dle jich zvláštního tvaru a vyrobení přidělené. Jméno plecháč ještě před 200 lety přikládáno mincím zcela jiným, totiž našim grošům kopovým, jak současné mincovní účty nám nasvědčují. Ty nyní tak zvané brakteaty jmenují se v současných listinách vždy jen „denarii".

Brakteaty nálezu Heřmanického dají pak se roztříditi celkem ve dvě charakteristická oddělení, které tudíž odděleně popíši, ponechávaje si na konec, vysloviti své mínění o tom, zdali a kterému panovníku by se přisouditi daly.

Brakteaty prvého oddělení.

Veškeré kolky tohoto oddělení jeví v obleku panovníka stejnosť úplnou; panovník oděn tu v těsné přiléhající oděnť, jež kolem šíje položený úzký, na prsou často kruhovitou sponou sepjatý, více méně těsně přiléhající náhrdelec zakončuje.

Hlavu vždy kryje koruna tvaru stejného, sestavená z úzkého náčelce, vrchkem třemi zuby, jež na koncích v malé bambulky se rozšiřují, ukončeného; koruna tato je někdy úzká, někdy širší, po obou pak stranách velkou bakulkou zdobená, od kteréž po skráních hlavy panovníka buď hladké, buď dvěma bakulkami zdobené třásně splývají. Zdaž třásne tyto podstatnou část koruny tvořiti mají (dle způsobu korun byzantinských), či zdaž snad částkou jakéhosi pod korunou nošeného náhlavce (způsob německý) jsou, či dokonce toliko splývající vlas značiti mají, jest otázkou.

Tělo obepíná ponejvíce široký pás, tu třemi, tu čtyřmi puklemi zdobený; spodní část těla vězí v úzkých nohavicích, jež u kolenou poněkud rozšířeny jsou, obuv pak tvoří tehdáž všeobecně nošené škorně zobákovité.

Postava panovníka takto oděná představena je na všech kolcích nálezu tohoto vpřed sedící, ale toliko při jednom jediném kolku jasně jest zříti, na čem panovník vlastně trůní.

Výzbroj, již panovník v rukou třímá, jest druhu nejrůznějšího, začasté i takového, že jsme na rozpacích, přesně stanoviti, co předměty ty představovati mají; podobně má se to i s významem těch různých, panovníkem třímaných předmětů, jimž hlubšího významu podložiti dlužno. Nejčastěji spatřujeme v rukou panovníka žezlo, odznak to moci panovničí. Žezlo to je tvaru různého, brzy ukončeno lilií, tu otevřenou, tu zase zavřenou, brzy nese kříž, buď jednoduchý, neb dvojnásobný, jindy opět vzniká z růžice pětilisté a opět jinde z jakési kosočtvercovité výzdoby. Neméně často shledáváme v rukou panovníka, buď v pravé, nebo v levé, neb i v obou pádný dvojbřitký meč, snad odznak to panovníka co nejvyššího vojevůdce, jinde opět prapor, odznak to zemský, jinde zas jakousi državu nebo říšské jablko, začasté tvaru zvláštního, nevysvětlitelného, ale zajisté to odznak moci královské.

Při jiných kolcích shledáváme panovníka třímajícího jakousi věž nebo kostelík s cimbuřím, nejspíše odznak to panovníka co pána měst i hradů a pod.

Nejvýznamnějším však pro nás a zároveň též neklamným dokladem, že mince nálezu tohoto, ač jak již praveno, vesměs němé, toliko a jedině českému panovníku přináležejí, jest onen panovníkem třímaný předmět, jejž jsem na valném, takřka kmen celého tohoto nálezu tvořícím počtu brakteatů shledal; předmět ten jest náš český dvouocasý lev.

Lva tohoto drží vždy král na ruce levé, a sice v přesně heraldickém postavení, jak jej i později na našich prvých groších kopových shledáváme. Celé zobrazení tohoto lva v nálezu tomto pak shledal jsem dvojí, a sice při jednom kolku, který mimochodem řečeno, v nálezu nejčetněji zastoupen byl, tak že soudě dle mnou shlédnutých kusů, asi čtvrtinu veškerých nalezených brakteatů tvořiti mohl, v postavení, jak již praveno, čistě heraldickém: lev zobrazen tu vztyčený, obrácený ku straně pravé s tlapami pozdviženými a rozpoltěným, v pravidelnou osmici zapleteným ohonem.

Na kolku druhém, velice pěkném a jasném, kteréhož však toliko něco málo kusů jsem shlédl, spatřiti lze lva tak jak dříve postaveného, však korunovaného a s hlavou vpřed obrácenou, ano i hříva lví zde jakýmsi perličkovaným, kol lva se vinoucím oblounem naznačena.

Tento náš český lev jest neklamným důkazem původu brakteatů nálezu tohoto a jistým vodítkem pro přesné stanovení příslušnosti nálezu celého, nebo přihlížejíce, jak již [illegible] praveno, ku jasné znalé shodě u výrobě veškerých [illegible] brakteatů v nálezu tomto zastoupených, musíme do[illegible] přesvědčení, že, kde asi vyroben byl kolek je[illegible] na př. třeba tedy tento výše označený charakteri[illegible] hlavní kontingent celého nálezu tvořící, tam bez[illegible] též patřiti musí i ony ostatní tuto charakteri[illegible] sice ponesoucí, však v každém jiném ohle[illegible] úplně se rovnající kolky brakteatů nálezu Heř[illegible]

[illegible] shoda u výrobě brakteatů nálezu tohoto [illegible] úplně stejné velikosti mincí těch, a sice ne[illegible] celé, ač tato jest více méně nahodilá a od [illegible] nezávisela, ale v šíři kruhu či rýhy [illegible] se vinoucí. Průměr kruhu tohoto [illegible] téměř mnou shlédnutých kolků nálezu Heřmanického 24—25 mm., jeví tedy u velkosti obrazce shodu skorem úplnou. Tato shoda v míře rýhy obvodkové jest tím pozoruhodnější, že též u jiných nálezů velkých brakteatů charakteristickou známku jaksi celého nálezu tvořila, tak u Skřivanského velkosť 26 mm. převládala, u Ouštěckého 26—27 a pod.: jest to snad známka podřízenějšího dosahu, proto však přece jen povšimnutí hodna.

I ve stříži či zrnu brakteatů nálezu tohoto nalezl jsem shodu úplnou; dal jsem zkoušeti v úřadě puncovním brakteat s panovníkem korunovaným, a pak jiný s panovníkem nekorunovaným: obě ty mince byly zrna velejemného, jevilyť v případě prvém jemnosť $^{920}/_{1000}$, v druhém $^{900}/_{1000}$, tedy jak patrno, shodu skorem úplnou.

Četně zastoupeny byly též v nálezu půlky brakteatů, totiž brakteaty celé, v půlky rozstřihané. I zde pozoruhodno, že toliko jisté kolky v způsobu tomto v nálezu se objevily; zdaž snad náhodou či zúmyslně k půlbrakteatům těch jistých kolků použito, ovšem záhadou.

Množství kusů toho kterého kolku v nálezu Heřmanickém se objevivšího přesně zjistiti mně možno nebylo, ježto, jak jsem již dříve podotkl, toliko části celého nálezu jsem vypátrati mohl; uvádím tedy množství jednotlivých kusů při tom kterém kolku toliko přibližnou poznámkou, kteráž však i tu jen na onu mnou shlédnutou část nálezu vztahovati se může.

Brakteaty, oddělení prvního, zevrubně pak popisují se takto:

1. Panovník, vpřed trůnící, třímá pravicí věž s branou otevřenou, na vrcholku trojzubým cimbuřím opatřenou, v levici lva vztyčeného ku straně pravé obráceného, s ohonem vzpřímeným, ve dví rozštěpeným, v pravidelnou osmici spleteným. Koruna krále jest při kolku tomto úzká, po stranách krátkými, králi těsně po skráních splývajícími třásněmi(?) zdobená (třásně ty zdají se při kolku tomto spíše vlasy panovníka značiti), obličej více okrouhlý a jemnějšího provedení než u kolků jiných.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře $39\frac{1}{2}$ mm., váha 67—90 cg. Kusů viděl jsem více než 50. Vyobrazen na tab. I. č. 1.

Odchylka shledána při několika kusech, kde koruna byla širší, třásně od skrání odstalé a po každé straně dvěma bakulkami zdobené.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 70—88 cg.

2. Panovník j. d. třímá každou rukou žezlo, složené z lilie otevřené, jejíž pestík tvoří malý prstenec, a křížku stejnoramenného, nad prstencem tím umístěného. Koruna krále zde poněkud širší než dříve; pás zdoben čtyřmi puklemi.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 75 cg. Kusů viděl jsem několik. Vyobrazen na tab. I. číslo 2.

3. Panovník j. d. třímá každou rukou žezlo zpříma, jehož vrcholek růžicí pětilistou ukončen jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 41 mm., váha 85 cg. Kusů shlédl jsem několik. Vyobrazen na tab. I. číslo 3.

4. Panovník j. d. drží rukou pravou državu kulovitou, jejíž vrcholek velkým křížkem stejnoramenným opatřen jest; levice třímá vztyčenou rozvilinu, jejíž kresba jakémusi zvířeti ne nepodobna jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 39 mm., váha 90 cg. Tohoto kolku viděl jsem kusy 2. Vyobrazen na tab. I. číslo 4.

5. Panovník j. d. třímá pravicí jakousi državu, jejíž spodek tvaru zvláštního, kuželovitého, řepové rostlině ne nepodobného, nad tímto kuželovitým spodkem, jehož rozšířená část třemi perlami zdobena jest, spočívá těleso kulovité, nad nímž pne se kříž stejnoramenný. Levice třímá zpříma žezlo (?), sestavené z delší násadky, na níž upevněna ozdoba (?) čtvercovitá, ve stranách a nahoře bakulkami zdobená, v níž vrchem vetknuty třem perům neb polozavřené lilii podobné výzdoby. Koruna i obličej panovníka jako při č. 1.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 41 mm., váha 85 cg. Kusů viděl jsem více. Vyobrazen na tab. I. číslo 5.

6. Panovník j. d. drží v každé ruce takové žezlo, jak popsáno v levici krále při kolku číslo 5. Obličej krále jest při tomto kolku skorem tříhranný, koruna široká, na pasu spatřiti lze z pěti puklí sestavenou ozdobu.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 40 mm., váha 77 cg. Kolku toho viděl jsem kusů počet značnější. Vyobrazen na tab. I. číslo 6.

7. Panovník j. d. s korunou, jejíž třásně po každé straně hlavy dvěma těsně nad sebou umístěnými perličkami zdobeny jsou, oděn pancířem z pěti nad sebe položených vodorovných žeber, kterýž kolem krku panovníka polokruhovitým náhrdelcem (halsberge) okončen jest, třímá pravicí državu, sestavenou z násadky, na níž připevněna výzdoba kosočtvercovitá, jejíž vrcholek nese křížek stejnoramenný. Levice třímá kříž stejnoramenný, jehož vrcholek zdobí kulička, v níž lilie otevřená vetknuta jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šíře 39 mm., váha 70 cg. Shlédl jsem toliko tento kus jediný. Vyobrazen na tab. I. číslo 7.

8. Panovník j. d. třímá pravicí praporec třídílný, levicí žezlo sestavené nad delší násadkou z růžice pětilisté, z jejíhož středu vyniká křížek stejnoramenný. Koruna panovníkova zde jak při č. 2., toliko třásně jsou krátké, těsně k hlavě přiložené a po každé straně dvěma bakulkami zdobené. Pás ozdoben hustým, kolmým ryhováním.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 41 mm., váha 70 cg. Viděl jsem toliko tento jediný kus. Vyobrazen na tab. I. číslo 8.

9. Panovník j. d. třímá pravicí kříž dvojnásobný, levicí praporec.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 42 mm., váha 85 cg. Kusů několik. Vyobrazen na tab. I. číslo 9.

10. Panovník j. d. třímá pravicí zpříma postavený, pádný meč se širokou čepelí a jílcem hruškovitě okončeným, levicí menší praporec.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 40 mm., váha 91 cg. Kusů několik. Vyobrazen na tab. I. číslo 10.

Odchylku shledal jsem při kuse jediném, kde v okrajku brakteatu nahoře, dole, v pravo i v levo po kulovité ozdobě se nalézá.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 40 mm., váha 78 cg

11. Panovník j. d. třímá pravicí pádný meč, levicí prapor jiného druhu, po stranách poblíže ramen postavy jest po kulovité ozdobě, kteráž i dole po stranách u nohou se opakuje. Mezi nohama panovníka, a sice asi u výši lýtek, umístěn křížek stejnoramenný. Co by výzdoby ty znamenaly, není na brakteatu tom, jehož toliko jediný kus jsem shledal, dosti jasné, zdá se však, že ozdoby ty tvořiti mají asi podstatnou část jakési židle, na kteréž král trůní. Odění krále jeví zde též značnější odchylku; tak zakončen pancéř kol krku nákrčníkem tvaru polokruhovitého, život neobepíná pás jednoduchý, nýbrž jasně viditelný, ze čtyř příčních pasů (žeber) sestavený krunýř.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 41 mm., váha 90 cg. Viděl jsem toliko tento jediný kus. Vyobrazen na tab. I. číslo 11.

12. Panovník j. d., toliko drobnější postavy, jehož hlavu kryje menší koruna, třímá pravicí pádný meč, na jehož čepeli křížek poražený, levicí žezlo dlouhé, sestavené z násadky, nad níž upevněna výzdoba tvaru kulovatého, nad kterouž pak růžice či hvězda pětipaprsková.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 40 mm., váha 75 cg. Kus shlédl jsem tento jediný. Vyobrazen na tab. I. číslo 12.

13. Panovník s korunou a v odění jak při č. 14., toliko pás zdoben tu čtyřmi velkými puklemi, třímá pravicí pádný meč, jehož jílec kruh ukončuje; na levici umístěn lev vzpřímený, dvojocasý, tělem ku straně pravé obrácený, s hlavou korunovanou, kučeratou hřívou obrostlou, vpřed obrácenou.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 67, 70, 72 cg. Kusy viděl jsem toliko čtyři, z nichž jeden v půli přestřižený. Vyobrazen na tab. I. číslo 13.

14. Panovník j. d. drží v každé ruce pádný meč zpříma. Hlava panovníkova zde větší dřívějších, korunovaná širokou korunou, po jejíchž stranách splývají zde skorem až ku ramenům třásně široké, třemi bakulkami zdobené. Pás široký, spodem poněkud vykrojený, vrchem dvěma puklemi zdobený, obepíná boky krále, u jeho nohou pak po každé straně malý prstenec.

Šíře po obvodkovou rýhu $24^1/_2$ mm., úplná šíře 41 mm., váha 70 cg. Kusů několik. Vyobrazen na tab. I. číslo 14.

15. Panovník j. d. drží v každé ruce meč j. d., toliko uprostřed čepelů těchto shlédnouti lze po hvězdě velké šestipaprskové.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 40 mm., váha 80 cg. Shlédl jsem toliko tento kus. Vyobrazen na tab. I. číslo 15.

16. Panovník j. d. třímá pravicí meč pádný, na jehož čepeli poblíže jílce hvězda velká, celou šíři čepele kryjící, umístěna jest. Levice drží jakési říšké jablko (državu), kouli to na násadce, jejíž vrcholek třemi vetknutými péry zdoben jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šíře 39 mm., váha 72 cg. Kusů shlédl jsem nejméně 20. Vyobrazen na tab. I. číslo 16.

Odchylka shledána u některých zvláště v tvorbě državy, kde tato z velké koule sploštilé, menší kuli podložené, sestavena býti se jeví.

17. Panovník j. d. drží na každé ruce kostelík či věž se střechou dvojitou, vrchem v špičku vybíhající, knoflíkem zdobenou; přízemek kostelíku opatřen třemi, patro nad prvou střechou dvěma okny (podobné charakteristické ko-

stelíky shledány též na denarech nálezu Rakvického a sice při č. 26. tab. XIV.). Pás krále zdoben dvěma kroužky.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře $28^1/_2$ mm., váha 75 cg. Tento kolek musil býti v nálezu dosti četně zastoupen. Vyobrazen na tab. I. číslo 17.

18. Panovník j. d. drží na každé ruce kostelík, dřívějšímu podobný, toliko nad přízemkovou částí téhož pne se nízké cimbuří, třemi okrouhlými střílnami opatřené. U nohou krále pak, po každé straně jest po hvězdici sedmipaprskové, středem protknuté. Pás krále jest zde puklí prost.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 77 cg. Vyobrazen na tab. I. číslo 18.

Odchylka shledána u některých v kresbě věží, kde cimbuří spatřujeme ozubím opatřená.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 75 cg.

19. Panovník j. d. třímá pravicí žezlo, lilií zavřenou okončené, na levici drží věž, v přízemku a v patře vždy dvěma kruhovitýma okny opatřenou.

Šíře po obvodk. rýhu $21^1/_2$ mm., úplná šíře $37^1/_2$ mm., váha 72 cg. Vyobrazen na tab. I. číslo 19.

20. Panovník j. d. drží na každé ruce jakousi državu, sestavenou ze dvou nad sebou umístěných kulí, v hořejší z těchto kulí pak vetknutá tři péra (?), třem velkohlavým hřebům nemálo se podobající. Po stranách nohou panovníka umístěno jest po jakési rybě (?), jejíž ohony až za sedícího krále zabíhají. Pás krále zdobí tři velké puklé.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šíře 39 mm., váha 65 cg. Vyobrazen na tab. I. číslo 20.

21. Panovník j. d. trůnící na jasně znalém, z dvou oblouků, z kterýchžto hořejší hojně perličkami posázen jest, zrobeném trůně, drží v každé ruce državu, jak dříve z dvou kulí sestavenou, jejížto vrcholek však křížkem stejnoramenným opatřen jest. Pás panovníkův zdobí 4 puklé.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 78 cg. Kusů počet značnější. Vyobr. na tab. I. č. 21.

Většina v nálezu tomto se objevivších půlek přináleželo kolku tomuto. (Pokračování.)

Zprávy a drobnosti.

Nález mincí v Staré Říši na Moravě učiněn byl v srpnu minulého roku. Skládal se asi ze 600 drobných mincí, tak zvaných solidů, mezi nimiž bylo 6—8 brakteatů českých, velmi pomačkaných a dílem i potrhaných. Mimo mince bylo tam několik (asi prý 20) kousků slitého stříbra, podoby kulové úseče (koláčků), a na každém kulovém povrchu pozorovány dva důlky, nepochybně punce, označující váhu každého „koláčku". Vše se nacházelo v hliněné nádobě, která zachována nebyla. Slité stříbro prodáno do mincovny Vídeňské, a dostalo se zaň 57 levantinských tolarů. Solidy dostaly se rovněž do Vídně, kde část jich byla prodána, ostatní pak vráceny do Staré Říše, a z těchto — laskavým prostřednictvím p. Jaroslava Janouška, professora v Telči — kterému za to upřímné díky vzdáváme, zasláno nám 350 kousků na prohlédnutí. — Veškeré ty mince jsou „němé", nemajíce na sobě ani písmene, a rozdělují se už svým zevnějškem na dva druhy. Jedny totiž jsou *hranaté* a takového vzezření, ze kterého souditi lze, že jsou ze „špatného stříbra". Druhé, menší předešlých, jsou *kulaté* a ze stříbra lepšího. Ony i tyto popisují se takto:

I. Na všech *hranatých* solidech patrny jsou stopy *čtyřhranného kolku*, jaký jsme zvykli viděti na téhož druhu mincích, na př. bavorských a rakouských; na *rubu* jest líčení, nechť více nebo méně nedostatečně vyražené. Jejich druhy jsou tyto:

1. *Líc.* Lev k straně pravé obrácený; pod krkem má charakteristickou značku, jako by vyrytou, v podobě obráceného G (ϱ). — *Rub.* Noh k straně pravé jdoucí, s ohonem vzpřímeným a křídly pozdviženými; za slabým obvodkem při okraji stopy hvězdiček. Váží gr. 0·83

2. *Líc.* Lev (levhart nebo pardál, což těžko rozeznati) jdoucí k straně levé, hledí zpříma a má ohon v podobě ∽ vyzdvižený. Širší poměrně obvodek jest na některých zde vypouklý a na rubu dutý; za ním při okraji jest hustě posetý věnec hvězdiček. — *Rub.* Jednohlavý orel k straně levé hledící, s křídly, jako by se k letu chystal, pozdviženými. Za slabě znatelným obvodkem jest při okraji věnec růžic. Váží gr. 0·86—0·93.

3. *Líc.* Čtyřnohé zvíře okřídlené, s korunovanou hlavou lidskou, zpříma hledící, kráčí k straně pravé. Pod krkem má rovněž ϱ; při okraji jsou tečky. — *Rub* málo zřetelný. Na jednom pozorujeme jednohlavého orla, k pravé straně hledícího, s křídly k letu se zdvihajícími, a při okraji kroužky; na druhém pak nestvůru, podobnou oné na líci; při okraji jsou tečky. Váží gr. 0·75.

4. *Líc.* Dva lvové, zády k sobě obrácení; každý má pod krkem ϱ, a dělí je od sebe stonek (žezlo?) nahoře růžicí a dole půlobloukem opatřený. — *Rub* není zřetelný. Váží gr. 0·75.

5. *Líc.* Půl orla a půl koně, každý k jiné straně obrácený. — *Rub.* Čtyřnohé zvíře s krkem a hlavou ptačí k straně pravé obrácené; zobák dotýká se pozdvižené přední nohy pravé; při okraji stopy po hvězdičkách. Váží gr. 0·85.

6. *Líc.* Lev a půl čtvernožce s křídlem (?), každý k jiné straně obrácený; hlavy obou jako by zadními částmi byly srostlé. Mimo obvodek vypouklý (na rubu dutý) běží při okraji obvodek zoubkovaný. — *Rub.* Malé, čtyřnohé zvíře, k straně pravé jdoucí; za ním rozvětvený strom nebo rostlina jiná; při okraji stopy hvězdiček. Váží gr. 0·72.

7. *Líc.* V obvodku vypouklém (na druhé straně dutém) čtyři lilie položené do podoby kříže tak, že uprostřed zbyl prázdný čtvereček. — *Rub* dvakráte ražený a proto nezřetelný. Váží gr. 0·65.

8. *Líc.* Hvězda o 9 paprscích mezi dvěma křídly (?), na nichž (místo hlavy) spočívá cimbuří (?) trojdílné (corona muralis?); obvodek jest vypouklý. — *Rub* není zřetelný. Váží gr. 0.62.

9. *Líc.* V obvodku vypouklém opřilbený jezdec, s mečem v pravici k straně levé. — *Rub* není zřetelný. Váží gr. 0·52.

II. *Kulaté* solidy přibližují se k denarům, jsouce rázu mnohem pěknějšího a ostřejšího předešlých; též na rubu

jsou největším dílem zřetelné, a kde tomu tak není, jest toho příčinou spíše otření nežli nedokonalé ražení. Stopy čtyřhranného kolku na nich není. Popisují se takto:

10. *Líc.* V obvodku mírně vypouklém (na druhé straně dutém) osoba až po kolena, zpříma hledící, drží v každé ruce po liliovém žezlu. Oči a ústa naznačeny jsou kroužky, též na prsou jsou takové kroužky dva a na každém rameni po jednom. Při okraji jest obvodek podoby navlečených perel válcových. — *Rub.* V podobném obvodku stojí lev (levhart) zpříma hledící a půl orlice, s hlavou k levé straně obrácenou, vedle sebe. Na lvím těle jsou kroužky dva a na orlím křídle jeden. Při okraji nalézá se obvodek druhý, rovněž navlečeným perlám podobný, a mezi oběma obvodky jsou hvězdičky. Váží gr. 0·7.

11. *Líc.* V obvodku mírně vypouklém cválá jezdec, zpříma hledící, k straně levé, drže v pravici před sebou praporec; pravá jeho noha natažena tak, že se dotýká obuv udidla koňského; za hlavou jest růžice o šesti lístech. Při okraji táhne se obvodek navlečeným perlám podobný. — *Rub.* V perlovitém obvodku stojí orel jednohlavý, k pravé straně obrácený; levé křídlo přiléhá k tělu, kdežto pravé jest vpřed natažené; v levém poli veliká lilie na stonku, dotýkající se dole ohonu ptákova. Při okraji druhý obvodek a mezi ním a prvním malé kroužky. Váží gr. 0·63 až 0·75.

12. *Líc.* V obvodku mírně vypouklém a po stranách sekaném jsou tři věže, spočívající na vroubkovaném oblouku, pod nímž se nalézá lidská korunovaná hlavička, zpříma hledící; trojhranná korunka zdobena jest v každém vrcholu tečkou, též každá věž, jakož i oba spodky oblouku zakončeny jsou tečkou. — *Rub.* Malé, čtyřnohé zvíře jde ku straně pravé a nad ním rozkládají se větve buď stromu nebo jakési rostliny vůbec (jako na předešlém čtyřhranném solidu č. 6.); mezi dvěma mírně vystupujícími obvodky jsou drobné hvězdičky šestihranné. Váží gr. 0·62.

13. *Líc.* Ve vroubkovaném, mírně vystupujícím obvodku jest kříž s rameny na koncích rozšířenými. V hořejších koutech kříže nachází se v pravo okřídlená lidská hlavička s krkem a v levo orlí hlava s krkem, též okřídlená, jsouce obě obráceny k sobě. V obou dolejších koutech kříže jest po helmici, hřebenem opatřené a překocené; nad každým ramenem kříže jest kroužek. — *Rub.* V dvojnásobném perlovitém (jinde vroubkovaném) obvodku, vyplněném kroužky, chystá se k letu jednohlavý orel, k pravé straně hledící; pod každým křídlem jest malá vížka. Váží gr. 0·6.

III. *Z brakteatů*, v témže nálezu objevených, viděli jsme tři, vesměs pomačkané a potrhané. Jsou velikosti největší a dokud ještě možná rozeznati na nich líčení, jest na jednom osoba korunovaná, zpříma sedící a hledící, jež drží v pravé ruce žezlo, do tří listů vybíhající, pod nimiž čtvereček na pokos položený, v levé ruce pak má kříž z pětilistého květu vystupující; u nohou pod každou rukou jest půl kroužku. Brakteaty téže velikosti a téhož líčení objeveny r. 1862 mimo jiné též v nálezu Stihnovském č. Mstihněvském (popl. dvůr Mstihněv u Křivan nedaleko Nového Bydžova). — Ostatní dva brakteaty téže velikosti shodují se v líčení úplně. Jest totiž na každém nekorunovaná osoba, zpříma sedící a hledící, držíc v každé ruce po meči. (Oba váží dohromady gr. 1·82.) Takové brakteaty mimo jiné vyskytly se v nálezu Chodounském u Roudnice. („Památky" XI, 239. č. 1.) Ačkoli tedy na dotyčných brakteatech žádného opisu není, z něhož bychom poznati mohli, kam a komu jich připsati sluší, pokládáme je nicméně a vším právem za brakteaty *české*, poněvadž — jak z uvedených dvou nálezů vysvítá — v Čechách v počtu větším v oběhu bývaly, s ostatními spolu nalezenými stejné jsou „fabriky", a poněvadž nám známo, že cizí obchodníci do Prahy za rozličnou koupí zavítavše, prve své mince za české vyměniti si musili, z čehož jde, že tehda *cizí* mince v Čechách z pravidla v oběhu nebylo.

Dokud se týče věci nejdůležitější, totiž které zemi a kterým panovníkům uvedené solidy hranaté (I., č. 1—9.) a kulaté (II., č. 10—13.) dlužno připsati: o tom jen tolik se říci může, že ani ony, ani tyto *českého* rázu nejsou. Neboť solidy *hranaté*, jak shora připomenuto, mají na sobě vesměs stopy čtyřhranného kolku, který se za charakteristickou známku mincí, na př. rakouských a bavorských, určité doby pokládá, nehledíce ani k čtyřhrannému, často obloučně přikrojenému obvodku ani k líčení na nich, což vše prozrazuje původ nikoli český, nýbrž cizí. Takové solidy nejsou žádnou vzácností v numismatice, objevujíce se v nálezech do tisíců rázu nejrozmanitějšího a bývají přiděleny v seznamech numismatických buď Rakousku, Štyrsku, Bavorsku a j., ovšem nikoli na základě *odůvodněném*, nýbrž zcela dovolně, jak se posuzovateli vůbec zlíbilo a vidělo — z čehož jde, že přisouzení takové postrádá vší ceny.[1]) Prof. dr. Luschin v. Ebengreuth uveřejnil záslužnou práci „Die Wiener Pfennige" (Numism. Zeitschrift, Wien, B. 6—8, 1874—1878), kde vyobraziti dal 260 solidů rakouských z XIII. a XIV. století; mezi těmito však ani jediný nesrovnává se s hořejšími solidy hranatými. Též v díle „Archiv für Kunde österr. Geschtsquel." popsány a vyobrazeny jsou rozličné solidy, zejména v německých zemích rakouských nalezené, a mezi těmi jediný jen solidus z nálezu Lubeňského (u Mostu v Štyrsku) shoduje se zde s č. 8. (líc);[2]) není však o něm řečeno, které zemi by přináležel. Obyčejně se solidy, na nichž vyobrazen lev (levhart, pardál), připisují Štyrsku, při čemž se zapomíná, že současně též Dolní Bavorsko téhož znaku užívalo.[3])

O *kulatých* solidech (II.) jen tolik podotýkáme, že se sice líčení na některých alespoň částečně shoduje s mincemi braniborských kurfirstů i markrabat z XIII. věku (na př. kříž a dvě přilby v dolejších koutech, orlice, u níž dole dvě vížky atd.), že však jim dokonce nepřináležejí, jsouce celou „fabrikou" a provedením jiného původu. Zkrátka, kulaté solidy shora popsané sluší venkoncem pokládati za mince dosud vůbec neznámé aneb alespoň — dokud nám povědomo — nepopsané a nevyobrazené. Jest to tedy opět markrabství Moravské, které — jako v známém nálezu Rakvickém — předkládá nám nové numismatické hádanky.

Konečně na otázku, do které doby naše solidy spadají, nemůžeme odpověděti z mincí samých, kterých *správně* určiti nelze, nýbrž spíše z mincí těch, **kterých v nález tom nebylo.** A poněvadž tam nebyly 1) ani nejstarší Pražské groše ani „parvi", 2) ani solidy Otakara II. pro Rakousy, Štyrsko, Korutany a Krajinu (1251—1276), jež se hojně vyskytují v nálezech a 3) ani rakouského „břevna" na solidech čtyřhranných, které za orlici vyměnil Bedřich II.,

---

[1]) Srovn. Welzl v. Wellenheim: Verzeichniss der Münz- und Medaillensammlung II. B. I. Abth., p. 334 etc. a jinde; též Killianův katalog str. 20. atd., dokud se týče solidů.

[2]) V uvedeném díle svazek 38. str. 40. atd.

[3]) J. E. Obermayr, Historische Nachricht (1763).

poslední z rodu Babenberků († 1246), klademe shora popsané solidy as do středu XIII. století, tak že ony brakteaty české (III.) by náležely Václavu I.

Josef Smolík.

Na Doudlebsku v ohledu praehistorickém prvé místo zaujímají:

1. *Mohyly Plavské*, jež v počtu asi 32 nalézají se většinou v obecním lese obce Plava, na mírném svahu z údolí Malše k západu se zvedajícím. Většinu těchto mohyl prokopal p. F. Stulík, obchodník a horlivý přítel starožitností v Budějovicích (Pam. VII. 301., XI. 63.). Obsah mohyl těch uložen z polovice v národním Museu v Praze, kdež vedle ozdobných nádob pozornosť poutají především bronzové milodary, v tom počtu část oděvu z kůže, bronzovými puklicemi zdobená. Jiná část obsahu mohyl těch nalézá se v Museu v Budějovicích, kdež z nejpěknějších milodarů uvésti sluší bronzové kruhy polovypouklé, $5^1/_2$ cm. v oblouku věncovém široké, v otvoru 15 cm. průměrem měřící, tak že průměr celého věnce, pěkně ornamentovaného, obnáší 26 cm.; nádoby Budějovického Musea shodují se s Pražskými. Složení mohyl, pokud z vypravování pana Stulíka i dělníků zaměstnaných při kopání vysvítá, bylo takové, že uvnitř mohyly bylo mohutné jádro kamené, ačkoliv více stanoviti nelze, zdali vždy homolovité, věncovité neb jiného tvaru; v popise výše uvedeném jen sporé o tom zprávy. Přede dvěma lety konečně rozebral asi dvě mohyly p. prof. Woldřich, ale narazil již na mohylky bez valného obsahu.

Takovým způsobem prokopány jsou během času všechny mohyly v obecním lese Plavském, i zbylo pouze mohylek šest v lese selském. Letos na jaře dal rolník Plavský pan Janas poraziti část lesa, kde nalézaly se čtyři mohyly, největší ze všech, i nabídl se národnímu Museu, že je ochoten přenechati je k prokopání, což archaeologický sbor přijal s podmínkou, když někdo bude prokopání přítomen; v úlohu tu uvázal se níže podepsaný. Kopání započato mohylami uprostřed mýtiny, a sice mohylou první, 36 m. v objemu dolním, 6 m. v průměru hořením, a na 2 m. vysokou. Kopáno od severní strany průkopem 6 m. širokým. Mohyla naházena byla z hlíny červené, patrně z bezprostředního okolí vzaté. Polovička mohyly prokopána, aniž by se uhodilo na kámen; v pouhé hlíně nalezena tu v hloubi 1 m. škvára železná, bezpochyby z nůžek t. zv. ovčáckých pocházející, v polovici jižní uhodilo se konečně na jádro kamenné, nepravidelně složené, téměř pod povrchem mohyly se nalézající. Pod vrstvou kamene nalezeny ve třech skupinách střepy rozmačkaných nádob, tak sice, že v jednotlivých skupinách i nestejné střepiny se nacházely, které patrně z dvou až tří nádob sestávaly; ze střepin těch sestaviti celou nádobu se nepodařilo. Pod nádobami byla vrstva vypálené země s popelem, tak že žároviště v mohyle samé umístěno bylo.

Druhá mohyla na mýtině měla 40 m. v dolejším objemu, 7 m. v hořejším průměru, přes 2 m. výšky. Když odkopána spousta hlíny, nalezeny jsou dva pohřby kamenem obložené: jeden asi uprostřed v hloubce 1 m., téměř okrouhlý, v průměru 70 cm. Pod kamenným tímto jádrem nalezen pouze popel, tu a tam střípek, kus škváry železné, a pod popelem vypálená země, patrně stopa to žároviště. Něco málo dále ke straně severní nalézal se $^1/_2$ m. pod povrchem a $^1/_2$ m. výše předešlého pohřbu pohřeb druhý, stejně jako předešlý složený.

Třetí rozkopaná mohyla, k východu položená, 37 m. v objemu dolejším, 4 m. v hořejším průměru, s jedné strany na 2, s druhé na 4 m. vysoká. Při samém úpatí mohyly kolem do kola nalezen věnec kamenný, na 1 m. široký, z větších i menších kamenů složený; pod tímto kamením nalezeny střepiny na 1 cm. silné nádoby, červeně natřené, uhlíky, popel, pálená hlína; ve věnci, do vnitř mohyly byla již mrtvá země. Pohřeb kamením na 1 m. v průměru obložený nalézal se uprostřed mohyly, $^1/_2$ m. pod povrchem; prostředkem rostl kořen stromu. Když jádro kamení rozebráno nalezeny především střepiny dvou nádob, pak pod samým kořenem stromu nádoba větší, červeně natřená, která se však v rukou rozsypala; v ní nalezena nádobka menší, baňatá, barvy zelenavé, též valně rozpukaná, která se však nechala sestaviti úplně. Něco dále byly opět střepiny jakési nádoby.

Čtvrtá mohyla nalézala se na pokraji obecního lesa, i byla částečně již nakopána. Objem její dolejší 38 m., hořejší průměr 4·50 m., výška z dolejšího svahu na 3 m. Uprostřed mohyly této nalézal se oválný věnec z 8 kolmo postavených kamenů, v poměru 2·75 m. k 1·54 m. Při odebrání kamenů těch nalezena nádoba do červena pálená, kusá, střepinami přikrytá, pak části silně oxydovaného železa ve věnci diagonalně položené, nejspíše zbytek mečíka a oxydovaný kroužek železný.

Pátá mohyla prokopána na pokraji lesa pana starosty Plavského; byla 23 m. v dolejším objemu, 5 m. v hořejším průměrů, $^1/_2$ m. vysoká. Uprostřed mohyly bylo kamenné jádro oválné v poměru 1·80 k 0·80 m. Když jádro mohyly rozebráno, nenalezeno praničeho. O něco dále pod dvěma kameny nalezen popel a pod ním bělavý spečený písek; jádro to patrně zděláno ne nad popelem, ale podle. Prokopány jsou ještě dva menší pahorky, ale ani tu nenalezeno ničeho.

Mohyly tyto prokopané patří patrně tedy k mohylám velmi pozdním, kde již milodary nedávali do hrobu, neb dávali je na hranici, při čemž žárem za své vzaly, neb konečně jsou z doby, kde bronzy byly již vzácnější. Celkem pak spořádání mohyl jest takové, že východnější mohyly, na pokraji lesa, byly nejbohatší, západnější vždy chudší. Patří-li ale mohyly ty dvojímu plemeni, pak pochovávalo pozdější pokolení na starém pohřebišti dále započatým směrem od východu k západu.

2. V bezprostřední blízkosti, ani ne půl hodiny směrem jižním, na kopci *nad Plavnicí*, v lese Hamerském udál se tuším před dvěma roky *hromadný nález* palstavů a bronzových jehlic (Mitth. d. anthrop. Ges. Wien 1886, XVI., 80.), patrně starších, než jsou bronzy mohyl Plavských. Nedaleko pak naleziště toho rozkopal prof. Woldřich (Mitth. d. anth. Ges. Wien XVI. 82.) *pět mohylek* s kamenným jádrem i bez něho, v nichž nalezl též pouze střepiny, v jedné dokonce s vlnitým ornamentem, a popel, tedy mohylky podobné oněm posledně prokopaným Plavským.

3. Malou hodinku na východ vzdálena leží obec *Doudleby* na ostrožně, kterou obtéká Malše. Ostrožna tato na konci svém klesá k řece, přes kterou tu k příkrému břehu protějšímu vede lávka, nesoucí i dnes ještě stopy visuté stavby staroslovanské. Tam, kde ostrožna souvisí s výšinou, možno zcela určitě ještě rozeznati *val* 120 kroků dlouhý od jedné srázné stráně ke druhé; zdá se, že i pod farskou zahradou býval val. Uprostřed bývalého toho hradiště stojí kostel a podle něho nalézá se hřbitov, kdež hrobník při

kopání hrobů přichází na kostry, podle nichž nachází části tuhových nádob. Při kopání ve vesnici přichází se často na popel a střepy. Malou čtvrt hodiny cesty odtud v zádušním lese byly *čtyři veliké mohyly*, které před několika roky rozkopány; sestávaly z kamenného jádra a množství navezené země; pod jádrem kamenným nalezen byl popel a střepiny.

4. Asi půldruhé hodiny na západ, nad údolím Vltavy, v lese Kopřivně, náležejícím k obci *Čertyni*, prokopány *dvě veliké mohyly* přes 35 m. v objemu; obě byly z kamene složené, s malou vrstvou země na povrchu; nalezeny v nich pouze střepiny a popel.

5. *Mohyly* nalézají se na Doudlebsku ještě u *Oujezda Ostrolova*, nedaleko Borovan. Mohylky ty, počtem přes 100, nalézají se v lese, patřícím obci Budějovické, hned při silnici, vedoucí ze Svin Trhových k Budějovicům, nedaleko dědiny Veselky. Mohylky ty jsou celkem prostřední velikosti; některé prokopané byly složeny z kamene homolovitě narovnaného, s malou vrstvou země na povrchu, jiné měly pouze kamenné jádro; při dosavadním kopání nalezeny pouze střepiny.

6. Zmínku zasluhuje na Doudlebsku ještě **hradiště u Třísova**. Asi půl hodiny pod Zlatou Korunou činí Vltava velikou okliku v úzké úžlabině, ku které s obou stran stráně srázně spadají; v záhybu tomto prostírá se ostroh, ohraničený na severní straně ještě hlubokým údolím, kterým vine se potok k Majdštejnu. Ostroh tento opevněn od stráně nad potokem až k stráni nad Vltavou valem přes 600 kroků dlouhým, místy i na 2° vysokým; uprostřed jest brána, při obou stráních pozorovati lze i val přední. Hradiště samo obsahuje na 500 korců polí a asi tolikéž lesa; hned u valu na straně Vltavské zachoval se název „za příkopem“ a na konci polí název „na hradišťatech“. Z hradiště toho odevzdal mi kovář v Třísově pro Museum dvě podkovy z malého koníka a manželka jeho přinesla silnou střepinu velké nádoby, jaké se nalézají i na Vyšehradě v původní ornici (str. 419.), jest tedy ohromné Třísovské hradiště rozhodně z doby slovanské.

7. U *Opalic* konečně zachoval se trup *dubu* arci již odumřelého a úplně dutého, stříškou dnes přikrytého, kterýž jest ve výši muže 8·10 m. v objemu. Na dubě nalézá se obraz Panny Marie, před níž klečí dva mniši, kteří dle pověsti utíkajíce ze Zlaté Koruny před Husity, ukryli se v dutém již tehdy dubě a tak se zachránili. Lid chodí se sem od května do žní modliti za úrodu. Dub tento bude bez odporu nejstarší pamětník v království Českém, neb byl li již starcem v době husitské, viděl zajisté i doby pohanské; pro nás pak zajímavo, že právě sem, k starému dubu, posvátnému stromu Perunovu, venkované do dneška chodí s modlitbou, aby mračna vláhy a tudíž i úrody dala.

Dr. *J. L. Pič.*

U Podbaby nalezen nedávno hrob žárový s popelnicí podoby květináče, v kteréž nalezeny dvě bronzové fibule, tvaru franckého; podle popelnice ležel železný hrot oštěpu podoby listu s tulejkou.

V Ostruhové ulici v Praze při bourání bývalých kasáren nalezena do původní země prohloubená cihelna středověká. Nedaleko od ní nalezeny pod původní ornicí jámy 70 cm. hluboké a tolikéž v průměru mající se zakulaceným dnem, po stranách do červena vypálené. V jamách těchto nalezena škvára železná, pak střepiny na kruhu točené s rovnoběžným i vlnitým ornamentem, i střepy nádoby tuhové silné, podobné oněm Vyšehradským. Tyglík nenalezen žádný, avšak není pochybnosti, že v jamách těch taveno železo.

Dr. *J. L. Pič.*

V Záběhlicích při kopání peci cihelny nalezena objemná kulturní jáma, v které bylo množství popele, střepů v jamách obyčejných i silných prstem důlkovaných i jemných, menších, tmavě natřených; rovněž množství kostí tu nalezeno.

U Košíř v cihelně p. Plavého učiněny nálezy různých dob: při samém úvozu nalezeno několik kulturních jam na dně zakulacených se střepinami nádob podobných Přemyšleňským. Podle těchto jam, dále k východu, z doby patrně již pozdější, odkryta jsou ohniště, kamenem obložená, pod samou ornicí, na jih pak od nich, nalezeny jsou popelnice a dvě kostry, od západu k východu položené, obložené kamením; při jedné kostře nalezeno kus provrtaného mlatu a půl drtidla na obilí. K západu od těchto hrobů nalezeno bylo celkem 15 jam do červena vypálených, 50 cm. širokých, na 70 cm. hlubokých, na dně zakulacených, s hojnými škvárami železitými. Jámy ty úplně jsou podobny oněm v Ostruhové ulici a není tudíž pochybnosti, že i ony patří téže pozdní, české době, jsouce tudíž v souvislosti s oněmi ohništi, popelnicemi a kostrami, kdežto blízké jámy s popelem zastupují dobu starší.

Dr. *J. L. Pič.*

Na starém hradišti Libickém zahájili letošním jarem soustavné kopání horliví přátelé archaeologie p. Požarecký, řed. cukrovaru v Lysé, p. Heizl, řed. cukrovaru v Libici, a p. Hellich, lékárník z Poděbrad. Nejprve veden průkop na sz. straně k okraji hradiště, pak na straně východní průkopy dva, a sice jeden od zevnějšího svahu valu ku středu hradiště, druhý od úvozové cesty podél valu. K tomuto kopání dostavili se i někteří přátelé archaeologie z Prahy, majitel pozemku, p. stavitel Křička z Kolína a p. konservator Čermák z Čáslavi. Průkopem vedeným zjistilo se především uložení půdy následující: horní ornice obnáší 40—60 cm.; pod ní v prvém případě (při úvozové cestě) leží různého kamení opukového na 60 cm., v druhém případě naplavený písek; pod touto vrstvou je původní ornice 50 a více cm. mohutná a v té nalézají se kosti zvířat především domácích, střepy nádob na kruhu točených a pěkně ornamentovaných tak sice, že zastoupeno i vlnivé i rovnoběžné ryhování i ornament v podobě akatového listu, kombinací jich a pod. Dále nalezeny přesleny, část jehly kostěné a množství uhlí a popelu. Pod touto ornicí vyskytá se náplav říční více méně pískovitý a pod tím opět ornice neb kulturní vrstva silně uhlíky pomíchaná (více se prozatím nenašlo), a pod tou teprve původní písek říční (místy též opálený) v hloubce 2·30—2·68 m. Podle průkopu učiněného dá se soudit, že val nebyl nikdy příliš znatelný, neboť k pokraji jen málo původní půda se zvedá, snad proto, že Libice kolem byla obklopena vodou, snad že tu stávaly hradby dřevěné, z kterých by ono množství uhlí při pokraji valu v prostřední ornici pocházeti mohlo (v průkopu při vozové cestě nalezeny v hloubce 1·85 m. i opálené trámy). Celkový pak úsudek již z tohoto kopání byl by asi ten: místy nahromaděné kamení pod vrchní ornicí i nálezy v prostřední ornici souhlasí s uložením vrstev i obsahem starobylého

Vyšehradu, tak že patrně i zděné stavby tu bývaly, i řekli bychom, že staré hradiště Libické r. 995, kde Vršovici Libice dobyli, obydleno bylo, a další kopání snad dokáže, že právě toto hradiště bylo Libicí Slavníkovců; obrázek dobývání Libice u Boleluckého, na kterémž hradiště již pustým označeno a hořící Libice na místo dnešní vesnice (dolejšího hradiště) položena, patrně již neshoduje se s výsledkem ohledání archaeologického. — Spodní vrstva kulturní byla dosud němá; snad promluví též, až se bude kopat uprostřed hradiště. Dr. *J. L. Píč.*

U Ledce v okresu Slanském (viz str. 320). Při odkopávání hlíny na stráni směrem ke Smečnu odkryli dělníci letos opět pohanský hrob, v němž mimo úplně sprachnivělý trup lidský nalézaly se různé nádoby hliněné, bronzové nástroje a ozdoby, jakož i zlaté prsteny. Z věcí nalezených podařilo se zvláště v celosti zachovati dvě větší nádoby hliněné, zcela malý kalíšek hliněný bez ozdoby, pěknou vroubkovanou sponu bronzovou, několik delších jehlic bronzových s úhledným ouškem, jantarové ozdoby různé velikosti na povrchu zcela zvětralé, malý nůž bronzový a zvláště dva úplně zachovalé zlaté prsteny. Prsteny hadovitě svinuté jsou stejného rázu a tvaru, jakého byly před rokem v týchž místech anebo ještě dříve u Malé Kvíce nalezené prsteny, jež chovají se v městském museu v Slaném. Celý nález zakoupen byl pro městské museum v Slaném.

Na Levém Hradci začala zdejší společnost přátel archaeologie pod vrchním dohledem p. dra. Č. Ryznera kopati. Kopání to započato koncem března i prokopáno od té doby na předhradí, a sice při zevnějším valu téměř pro korec pole: pravidlem nalezen pod ornicí původní písek, na jednom místě při valu nalezena černá půda v mohutnosti 2 m. a více; po různu vyskytaly se do původního písku prohloubené malé sklípky (vlastně jamky) jako na Vyšehradě. Střepin nalezeno hojnost s ornamentem vlnitým, s rovnoběžnými čarami a pod., vesměs typu našich hradišť; podobně vyskytly se tu i střepiny silných nádob tuhových (viz obr. str. 419), pouze v jedné jámě na $1^1/_2$ m. v průměru nalezeny střepiny dubkované typu Řivnáče, a tudíž starší. Dále nalezeno několik kost. bruslí, kost. šidel, přeslenů, železných nožů, několik ozdobných kost. střenek, br. jehlice s podobným zakončením, jako bývá u sovitých kroužků a pod. Celkem kopáním tím již zjištěno, že předhradí mezi obojím valem bylo skutečně obydleno, i těšíme se, že v brzku začne se kopati na hradišti samém; snad i tu naleznou se stopy někdejšího knížecího sídla. O průběhu kopání přineseme podrobnější zprávy. Dr. *J. L. Píč.*

V Boží Vodě u Ml. Boleslavi na místě, kde stávala kaple sv. Anny, nalezen zlatý závitek 27 gr. těžký a s ním bronzový palstav a bronz. kroužek; i část zl. skvostu římského tu nalezena; prvé chová majitel p. Novotný, poslední uloženo v městském museu v Ml. Boleslavi. *Bš.*

U Buštěhrad nalezena římská mince, líc s nápisem: *Julia Mamaea Aug.* rub: *Juno Conservatrix*, mince tedy manž. Alex. Severa.

Dlažice Vyšehradská. Před několika lety bylo na Vyšehradě vykopáno více dlažic, velmi starodávných, trojhranných i šestihranných. Na těchto viděti bylo vtlačené vyobrazení, totiž poprsí osoby korunované s nápisem „Nero", pak noh okřídlený, a soudilo se, že dle jistých známek pocházejí z konce 11. neb začátku 12. století. Dlažice tyto byly vyobrazeny a popsány v „Mittheilungen" c. k. centrální komise pro zachování uměleckých a historických památek díl X. r. 1884 str. CLV. a VI.

Lonského roku byly předměty tyto velmi vzácné rozmnoženy a doplněny dlažicí jinou, při přestavování chrámu Vyšehradského nalezenou a p. Karlem Lipanem národnímu Museu darovanou. Tato dlažice dle velikosti a podoby úplně se srovnává s dlažicemi napřed zmíněnými, z pálené hlíny pozůstávajícími; každá strana šestihranu měří 11 cm., tloušťka 3 cm., jest dobře vypálená a jen na pravé straně poněkud porouchaná. Od zmíněných dlažic liší se pouze vyobrazením vtlačeným, an toto představuje lva okřídleného s hlavou lidskou k levé (herald.) straně hledící, velikosti ovšem nepřiměřené; jest to tedy jakási sfinx, jak se podobá, mužská, jak bývaly v Egyptě. Z dlažic tak ozdobných můžeme soudit, že i důležitější částky zmizelého románského kostela Vyšehradského skutečně byly skvostné. *M. Lüssner.*

Zapomenutý basrelief v Praze. Ve dvoře při bývalém kostele sv Lazara ve Spálené ulici č. 7. jest nyní dílna kamenická, a podle ní jest opřen o zeď v koutě basrelief z červeného mramoru, který, ač pochází teprv z dob pozdějších, totiž asi z druhé polovice 17. století, nicméně pro zvláštnost výjevů na něm představených tím spíše pozornosti zasluhuje, jelikož podobných skulptur v Praze nazbyt nemáme. Vidíme na kameně 1 m. 5 cm. vysokém a 1. m. 20 cm. širokém, na ploše poněkud vypouklé a zaokrouhlené nahoře svatého biskupa s mitrou, nad oblaky, s rukama prosebně k nebesům pozdviženýma. V levo andělíček, který se zdá brániti svatého křížem proti andělu velikému, mečem hrozícímu. Jiný andělíček v pravo drží tabulku čtverhrannou neb knihu, na které vidíme písmena:

V. I.
C. D.

Pod skupením tím muž zoufanlivě a prosebně spíná ruce a podle něho viděti ženskou v postavení bolesti vyslovujícím, obvinutou hadem. U nohou jejich leží postava mužská, s obličejem k zemi obráceným, tuším mrtvola, kdežto na levé straně basreliefu stojí hadem obvinutý muž. Dole v prostředku v pozadí kněz, jak umírajícímu podává hostii. Na okraji v pravo oblouky kostela. Nemohl jsem se dověděti, odkud pomník ten pochází, a jen tolik jsem uslyšel, že již několik roků na místě tom leží nepovšimnut. Myslím, že pochází z bývalého, zrušeného kostela sv. Lazara, a že představuje právě toho svatého biskupa z Masilie, přímluvce a zástupce nemocných, jak oroduje za lidi velikými útrapami a bolestmi sklíčené. Písmena výše uvedená mohla by modlitbu jeho skráceně, začátečnými písmeny naznačenou znamenati: „Valetudinem (Vitam) Infelicibus (Infirmis) Concede (Conserva) Domine" — výklad to ovšem jen možný, ale nejistý. Snad vylíčený obraz má vztah k velikému moru, který roku 1679 a 1680 v Praze zuřil a kterému tenkráte jen zde 32.000 lidí za oběť padlo.

Zasloužila by památka tato, aby na místo důstojnější přenesena a před dalším poškozením a zneuctěním pro budoucnost chráněna byla. *M. Lüssner.*

O paláci někdy Slavatů na Smíchově. Úplným právem považují se zbytky paláce někdy Slavatova za dů-

ležitou památnosť Smíchova a bohatý portal na straně východní, jakož i krásná kašna ve dvoře často byly vyobrazeny i popsány. Širší zmínka o portalu tom činí se ve Světozoru roč. VII. st. 603., pak v Klučákově „Führer durch Prag“ na st. 281., kdežto se udává, že zmíněný palác vystavěl proslulý Vilém Slavata, který co kr. místodržící dne 23. květ. 1618 s okna hradu pražského vyhozen byl, a že znak jeho, pak znak jeho manželky Kateřiny, roz. hraběnky z Montfortii, nad vchodem doposud se skví. Tomu však není tak, neb nad vchodem tím jest sice znak Slavatů, ale nikoliv i znak Montfortů, a spojení znaků rodů těchto způsobem domnělým by ani místa míti nemohlo, protože manželka Viléma Slavaty nebyla hraběnka z Montfortů, nýbrž Lucie Otilie, poslední ratolesť pánů z Hradce, dědička všelikých statků rodu svého. Kateřina hraběnka z Montfortů byla manželka Adama II. z Hradce a matka Lucie Otilie, a znak hrabat z Montfortů byl prapor kostelní červený v poli bílém. Nad řečeným portalem jest ale znak na levé straně zcela jiný. Jest na čtyři pole rozdělen a obsahuje pole 1. císařskou orlici s písmenem R na prsou, 2. sokola na skále, 3. kohouta, 4. půl kozorožce a nad těmi polemi štítek prostřední s podkovou.

Jestiť to znak hrabat a knížat z Trautsonů a Falkensteina. Maria Marketa, rozená hraběnka Trautsonská aneb, jak jinde udáno, vdova po Janu Frant. hraběti z Trautsonu, byla manželka Jana Jiřího Joachyma Slavaty, a tento tedy asi vystavěl portal a palác smíchovský. Byl to syn Joachyma Oldřicha († 1645) a vnuk řečeného Viléma Slavaty († 1652). Tento Jan Jiří vystavěl také část paláce nyní Thunovského v Ostruhové ulici čís. 20., kdežto nad vchodem na nové schody zámecké vedoucím umístěny jsou, ovšem v rozměrech menších, ty samé znaky jako nad portalem v paláci smíchovském. Zde pod znaky také nalézáme léta, totiž 1678, což dává pokynutí, že okolo toho času vystavěn byl také palác na Smíchově. Jan Jiří Jáchym Slavata zemřel r. 1689 ve Velvařích, vdova pak jeho Marie Markéta r. 1703. (Viz Fr. Rutt, monograf. Hradce Jindř. a Slovník naučný VIII. p. 524.) *M. Lüssner.*

Kdo byli leflíři? Na svých pochůzkách Kutnou Horou přijde cizinec i do úzké uličky *leflířské* a namáhá se rozluštiti, kdo byli leflíři, po nichž ulice ta se zove. A sotva se domaká pravého významu, vždyť už ani němčina, z níž jméno bývalých našich leflířů pochází (a bývalo jich mnoho, mělť na Horách svůj cech), více slova toho neužívá. Chtíce objasniti, kdo byli leflíři, budeme vypravovati něco z cechovních událostí ševcovských. Mezi ševci „novidlníky“ a ševci „vetešnického řemesla“ bývaly v mnohých městech [1]) časté o to spory, kdy pracuje švec dílo nové a kdy vetché, pokud smí novidlník boty ochozené opraviti a p. Na Horách Kutných vinili na př. l. 1540 vetešníci ševcovští novidlníky, že „vetché přijímají, na vetché frajmarčí a vetché škorně podšívají a na zakázky činí a tak v jich řemeslo vstupují vetché dělajíce“. Novidlníci vinili však na vzájem vetešníky, že i „oni jim v řemeslo vkračují, nové dílo dělají a že pro jistotu jim nové dílo vzali; i teletiny kupují“, a bránili se řkouce, že „škorně podšíti mohou člověku dobrému a sousedu a že i v Brodě i v Praze ševci tak dělají a nikde se jim toho nehájí“; konečně dovolávali se starých zápisův. Šepmistři ustanovili tedy, aby platilo, co staré zápisy určují, a tam se četlo; „aby novidlníci starých holení nepodšívali, neprofrajmarčovali, ani vetché nedělali pod pokutou. Vetešníci pak nového aby nedělali“. Tím ovšem kyselosti mezi oběma cechy odstraněny nebyly. Tu nabídli 1543 novidlníci, aby vetešníci, kteří svůj cech měli, k jejich cechu ševcovskému přistoupili a jeden velký cech utvořili; mnozí z vetešníků byli pro spojení. Když však měl se *cech* vetešníků o tom vyjádřiti, zdráhal se. I bylo na cech ten od ševců stěžováno; na radnici, kde obě strany se sešly, vystoupil před pány Tom. Světlík, cechmistr vetešnický, a řekl, že „oni jsou vetešníci a cech jejich že tu trvá od několika set let a nebyli ku škodě obci“ a proto že chtěli ostati samostatným cechem; než chtí-li tomu spojení šepmistři, že se spojí se ševci.

Páni rádi byli tomu, že vyslovili ochotu spojiti se s ševci, neboť pamatovali, kolik půtek mezi cechy těmi bylo jim rovnati, a svolali schůzi obou cechů, kdež se spojení skutečně ujednalo. Nikde se nenarazilo na odpor při spojování, jen u vetešnických tovaryšů, kteří také měli cech a protestujíce proti spojení, poněvadž nebyli tázáni, nechtěli vydati pokladnice, cínových konví a j., což však konečně přece učinili. Sloučení cechů došlo úředního schválení a když písař r. 1544 jednotlivé cechy a cechmistry vypisoval pro r. 1545, poznamenal u *leflířů*: „cech ten spojením pominul“; cechmistry leflířské předešlého roku nalézáme vedle ševcovských jako představené nového rozšířeného cechu; jsou to jmenovaný Tom. Světlík a Vác. Lev. Z toho tedy jasno, že byli leflíři ševci, kteří pracovali vetešnickou práci obuvnickou, jímž se v Praze říkalo, prtáci, flekýři, vetešníci a kterým staré podešve k nové obuvi dávati příslušelo. (Dr. Winter: Zač bylo živobytí za starodávna?)

Zajímavy jsou zprávy o reflířích ze slezských knih čerpané.[2]) V nadání knížete Bolka Těšínu r. 1416 uděleném o míli zapovídají se řemeslníci vyjímaje „Reweler, Altbussir und Waffenschmiede (Reweler jsou ševci vůbec, Altbussir jsou příštipkáři a ve Vratislavi byla ulice Altbüssir-Strasse, jež tedy názvem svým na leflířskou upomíná). R. 1430 p. Lacek z Kravař a na Helfštýně městu Fulneku na pomoc a prospěch zastavil všem svým okolním dědinám (vesnicím) všeliká řemesla vyjímaje „suster die do Revler (Reffler) heiszen und alde Sach machen“. *Josef Šimek.*

Spisovatelské honoráře. Lomnický připisuje knihu o „Řetězích“ r. 1606. panu Vilémovi z Rožmberka, dí: „Poněvadž pak, milostivý pane, patrně to viděti, kterak velmi zhusta a jako říkaje každodenně mnozí i z jiných krajin k Vaší Milosti s papírovými dary běží a je obětují, někteří aby svůj vtip a své vysoké umění prokázali a jiní aby zase nějakých darů od Vaší Milosti dostali, a někteří aby jméno Vaší Milosti od nesmrtelnosti zachovali; ano také tudy se Vaší Milosti v paměť a v známosť uvésti mohli: já pak, Milostivý pane, ač ne z těch nahoře položených příčin, ale jsa Vaší Milosti věrný a dědičný poddaný...“ Mimochodem také patrno, jak byl ferina Lomnický spisovatel skromný. *Z. W.*

[1]) Ve Slaném stala se r. 1511 smlouva mezi ševci a vetešníky, dle níž vetešník o trhu jen 3 páry škorní směl vyvěšovati; kdo by z nich chtěl dělati o dvou podešvích, měl je doma dělati, kdo by víc dělal, měl buď 15 grošů zaplatiti purkmistru, neb týden za nohy seděti; střevíce neměl dělati leda sobě, ženě a čeledi. (Lib. antiq. Lacina: Paměti Slaného str. 49.)

[2]) Zpráv těchto dostalo se nám vzácnou laskavostí p. řed. V. Praska v Opavě, jemuž tuto za ně děkujeme.

Literatura.

J. Emler, Libri Confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim, lib. VIII—X., ab a. 1421—1436, Pragae 1889. 8° 305.

Dílem přítomným dokonána jest publikace pramene pro vnitřní dějiny domácí zajisté veledůležitého, sahajícího celkem od r. 1354—1436; z této doby svazek poslední obsahuje dobu husitskou (1421—1436), kterou končí se jednotné vedení zápisek církevních. Spolek historický získal si zajisté uskutečněním vydání tohoto zásluhu nemalou, a zavděčil se především přátelům domácího místopisu, kteří tu naleznou pomůcku bohatou na zprávy místní. Vydání jest velmi pečlivé. Rejstřík uspořádal bedlivě kustos musejní p. Schulz.

Dr. Č. Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk. Příspěvek ke kulturním dějinám českým. V Praze 1889 8°, 293.

Kdo sám sbíral památky starého života slovanského, umí nejlépe posoudit, jak klopotná to práce shledati jednotlivé zprávy a zprávičky a sestaviti je konečně v jeden celek. Proto s velikým očekáváním vzali jsme do ruky knihu právě ohlášenou tím více, že v úvodě a předmluvě slibuje se i spracování vědecké se braně látky se stanoviska co do „formy“ i co do „povahy vědeckého“ a „kulturně historického“. Zběžný úsudek náš zněl by pak asi v ten smysl: 1. práce p. Zíbrtova jeví velikou píli, která dovedla sebrati byť i ne vše sem spadající, tož bez odporu velmi mnohé; 2. spracování pak i vzdor lehkému feuilletonímu tónu, jakým kniha jest psána, jeví přece jakýsi zimničný chvat neb opačně řečeno, člověk cítí, že práci nedostává se potřebného klidu a ovládání látky. Představujeme si podobnou práci s „vědeckého“ stanoviska buď tak, jak slibuje titulní list, že totiž podány budou zprávy písemné o *prostonárodních* zvycích a obyčejích s krátkým kritickým podotknutím, co z těchto zvyků je původního, slovanského, co společného arejského a co recipovaného v křesťanském středověku, neb tak, jak slibuje úvod, že totiž podáno bude ihned spracování látky kritickým srovnáním zpráv písemných a zvyků do dneška neb do nedávna užívaných s příslušným porovnáním s obdobnými slovanskými ne nahodilou snad poznámkou, nýbrž soustavně. V této příčině kritické měli bychom pak bolestí mnoho, téměř na každém listě, i jsme přesvědčeni, že až p. spisovatel podruhé k spracování této látky přikročí, s větším klidem a kritickým rozhledem předmět svůj ovládati bude. Jednu poznámku ku konci však utajiti nemůžeme: jest chvalitebným zvykem slovanským, uznati zásluhy vrstevníků, kteří s námi na jednom poli pracují, zejména když vrstevníci tito razili si sami cestu, a zůstali vždy originelními, byť i my brali se jinou cestou, a rovněž tak chvalitebným bývá zvykem, vzpomenouti vděčně zásluhy těch, kdož pracovali před námi a razili nám takřka cestu — a Krolmus i Hanuš při všech svých zvláštnostech mají též své zásluhy.

Fr. Aug. Slavík, O jednotě bratrské v Čechách jihovýchodních, otisk z výroč. zprávy gymn. v Táboře. 1888, 8°, str. 41.

Ve formě sžaté podává p. spisovatel hojné zprávy o osudech jednoty bratrské v jihovýchodních Čechách. Vylíčiv krátce povstání jednoty, vypisuje p. S. místa, kde jednota v jv. Čechách měla své sbory a které rodiny šlechtické k jednotě se hlásily. V druhém odstavci následuje o učení bratří českých v poměru k učení Táborů, jakož i o působení bratří v literatuře, v odstavci třetím pojednáno o konfessí české z r. 1575 a mandatech proti bratrům; odstavec čtvrtý jedná o bratrské škole v Soběslavi a bohaté nadací Petra Voka z Roženberka, a v odstavci pátém líčeny jsou osudy emigrace bratrské v Sasku, Lužici, Polsku a Slovensku, osudy zbytků bratrských v jihovýchodních Čechách až do vydání tolerančního patentu r. 1781.

J. Braniš, Zbytky původní stavby augustinianského kláštera v Borovanech ve výroční zprávě České realné školy v Budějovicích. 1888.

V úvodu vykládá p. spisovatel, kterak válkou husitskou umění stavitelské nezaniklo úplně, neboť bylo zapotřebí především opravovati zpustošené chrámy a obydlí. Činnost domácích stavitelů, kteří pro víru neměli styků s cizinou ani z těchže příčin nedoznali rozmnožení odjinud, soustředila se při opravách hlavně na nové klenby, kteréž prováděny na místě spálených stropů, i na práce ornamentalní, a odtud „může se vysvětliti, proč právě později mistři vladislavské gotiky v těchto kusích vynikali podivuhodnou virtuositou“ vyhledávajíce při tom nové tvary „světské proti dřívějším duchovním, městské proti bývalým klášterním“. Jednou ze samostatných staveb gotických z té doby jest stavba chrámu Borovanského 1455. Vylíčiv krátce osudy kláštera Borovanského, založeného roku 1455 Petrem z Lindy a zrušeného roku 1787, přechází pan spisovatel k vylíčení jeho architektonickému i uvádí jednoduchou a prostou jeho stavbu jednolodní, se zvláštními opěrnými pilíři, zevně nad základem počínajícími a pojatými i do vnitř chrámu, kdež pěknou klenbu podporují, s nízko sklenutým kůrem mnišským v pozadí chrámovém, se svou parukovou presbyteří i novou výzdobou. Konstrukce a výzdoba stojí tu pod vlivem staré přesně gotiky, z části upomíná již na dobu následující.

Časopis vlasteneckého musejního spolku Olomuckého číslo 17—20. roč V. V Olomouci 1888, 8°, str. 192.

Redakcí Vítězslava Houška pokračuje v duchu předešlých ročníků a podává i tentokráte řadu zajímavých článků, popisů, rozjímání i zpráv, z nichž mnohé i širší zajímavosť mají. Z prehistorických vytknouti sluší: V. Houdka, Hradisko Hostýnské, obsahující zevrubné popsání hradiska, známého již před tím z popisu Dudíka; Karel Maška podal další stať o výzkumech v jeskyních Štramberských, pak popis hradiska na Šumarníku a některých nalezištích blízkého úpatí Karpatského, i popisuje novou jadeitovou sekyrku, o čemž i v Mitth. antropol. společnosti vídeňské; Jar. Palliardi podává velice zajímavou zprávu o prokopání částečném hradu Znojma, kdež nalezeny dvě vrstvy kulturní, a v druhém článku pojednává o provrtaných nástrojích kamenných, nalezených na Znojemsku, pak o římské minci, nalezené u Vařan; Jan Heyduk podává zprávu o dolmenech a dolmenovitých mohylách na západním sklonu Kavkazu; Fr. Stránecká uveřejňuje rozjímání o Moosburgu Kocelově; řada jiných článků národopisných, přírodovědeckých a j. Ku konci každého čísla podán přehled literarní.

Moravské ornamenty. Vydává vlastenecký musejní spolek v Olomouci. Olomouc 1888, 8°, 35, tab. VIII.

Na sesterské Moravě pracuje se v domácí ethnografii a ethnologii mnohem vydatněji a účinněji než u nás, možná proto, že ráz národní u nás v Čechách mnohem více jest setřen obecnou vzdělaností evropskou, ač právě tato okolnosť měla by nás pobádati, abychom snesli ony zbytky národní své individuality prve, než úplně vymizí; příklad, který nám podal řed. gymn. p. Fr. Bartoš svými vzornými obrázky národopisnými z východní Moravy, jakož i příklad vlasteneckého musea Olomouckého, jehož duší jest rodina velezasloužilého archaeologa p. dra. Wankla, kteréž před našima očima rozestřelo bohatý zdroj národního krasocitu obsažený v ornamentu, měly by nás pobádati k vydatné soutěži. — Publikace svrchu uvedená seznamuje nás na osmi tabulkách, od sl. Madlenky Wanklové zdařile provedených, s 48 typy moravské kraslice v barvách bohatě ornamentované. Ornamentika těchto kraslic moravských v hlavní podstatě shoduje se s naší českou, t. hvězda na obou koncích, pás a výzdoba pole, jen že v podrobnostech moravská ornamentika je bohatší a pestřejší: za to u nás převládalo tak zvané rýsování (pomocí nože seškrabování barvy) kraslic, mnohdy velice vkusně provedené, při kterém převládal pravidelně ornament květinový, pole pak vyplňováno nápisy. K vyobrazení přidán jest úvodní text, v kterémž v úvodě paní Vlasta Havelková vykládá pěkně a vzletně význam slovanské ženy v domácnosti a krasocit její, jevící se v národní výzdobě, uvádí způsob, jakým kraslice se zhotovují, a v konci připojuje esthetický rozbor ornamentiky kraslic. Dále pojednává paní Fr. Stránecká o symbolice moravských kraslic celkem zdařile, což jest tím záslužnější, jelikož při nynějším stavu naší mythologie dosti obtížným jest, stanoviti vzájemný poměr mezi výročními slavnostmi a mythologickým jich

vztahem a významem. Hlavní práce připadla pak panu dru. Wanklovi, který velmi pečlivě rozebral a roztřídil původní motivy, zejména ornamentu geometrického, poukazuje vždy na obdobné tvary vyskytující se jinde: jsou zajisté původní motivy ty tak jednoduché, že vyskytují se u všech národů arejských i nearejských, jakmile národové ti dosáhli jistého stupně vzdělanosti, neboť stejných původních motivů, ano i obdobných jich seskupení užívají dosud národové i primitivní i pokročili (v různém arci provedení), jako jich někdy užívala podle svědectví hrobů pokolení dávno odumřelá.

Dr. M. Kříž, Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Badání a rozjímání o pravěkém člověku. Brno 1889, 8°, 130. VI. tab.

Morava jest bohata na vápencové jeskyně, které v posledních letech staly se předmětem obsáhlého badání archaeologického a poskytly bohatou kořisť. První, kdož razil tu cestu, byl velezasloužilý archaeolog moravský p. dr. J. Wankel, který dlouholetým badáním a velikými výsledky badání toho získal si jméno evropské. Zprávy o badání tom, týkajícím se hlavně jeskyň okolí Sloupského i okolí Adamova, především Sloupské jeskyně, Býčí Skály a Výpustku a j., vytiskl p. dr. Wankel hlavně ve vydáních anthropologické společnosti a akademie věd ve Vídni, sbírky jeho pak uloženy hlavně ve dvorním Museu ve Vídni, v národním Museu v Olomouci a j. Druhý, kdož se zdarem značným pokusil se na tomto poli, byl p. prof. K. J. Maška, který v jeskyních Štramberských, Šipce a Čertové Díře získal kořisti velice hojné. K tomuto badání řadí se i moderní prozkoumání jeskyň Kůlny a Kostelíka v okolí Sloupském. Moravské jeskyně na dně svém chovají obyčejně mohutný nános, který v nejspodnější vrstvě, na samé skále, obsahuje písek neb písečnou hlinu, následující vrstva obsahuje štěrk vápencový, na něm leží vrstva žluté hlíny diluvialné a na té konečně vrstva žluté hlíny; v mnohých jeskyních jsou i vrstvy krápníku, tu silnější, tu tenčí. V druhé a třetí vrstvě nalézají se hojně kosti mamuta, nosorožce, předpotopního medvěda, hyeny, koně, soba a t. d. a spolu stopy člověka: ohniště, rozštípané kosti zvířecí jakožto odpadky kuchyňské, pak nástroje pazourkové, nástroje kamenné nehlazené: mnohdy nalézají se tyto stopy člověka diluvialního i v několika vrstvách nad sebou, což arci o několikerém pobytu člověka v době diluvialné v jeskyních těchto svědčí. Hoření vrstva, již v hoření černé hlíně uložená, zachovala stopy člověka již mnohem pokročilejšího, neboť kolem ohnišť vyskytují se již kosti domácích zvířat, obilí, nádoby v ruce hnětené, nástroje umělejší z pazourku, hlazeného kamene, kostěné, bronzové i železné, obsahující bronzy doby Hallstadtské mnohdy i la Těneské.

Nejzajímavější z nálezů těch z doby diluvialné jest bez odporu lebka předpotopního medvěda, raněného za živa, tak že pazourkový šíp starší podoby zarostl v kosti lebeční, jakožto nezvratný důkaz současnosti člověka s předpotopním medvědem, a malý tyglík s pěnou cínu jakožto svědectví, že obyvatelé hoření vrstvy jeskyň znali připravování bronzu — obé nalezeno p. drem. Wanklem v Býčí Skále a chová se v národním museu Olomouckém.

Jeskyně Kůlna a Kostelík vynikají bohatostí stop člověka z pozdní doby diluvialné, ve vrstvě žluté hlíny, kdež při ohništích vedle množství rozštípaných kostí mamuta, medvěda, soba nalezeny: kostěná šídla, jehly, hladítka, šípy, hroty, pazourkové nožíky, kamenná hladítka, sekyrky, hroty, šípy, palice, nádoby a j. Jinak rovnají se druhým jeskyním moravským.

Co se popisu samého týče, sluší p. dr. Wanklovi dáti prvé místo: jeho popisy jsou vždy přesně vědecké, stručné a při tom pěkným slohem psané; jemu blíží se způsobem svým p. prof. Maška, kdežto kniha ohlášená vybočuje úplně z formy při popise nálezů běžných. Pravda, p. spisovatel na prvém listu ohlásil, že práce jeho jest badání a rozjímání o pravěkém člověku, ale i při takovém badání, které zakládá se na určitém jen nalezišti, sluší vždy předeslati jednoduchý popis, jak a co se nalezlo, a nanejvýše za popis připojiti nějaké reflexe. V druhé části práce, str. 83—127. věnována jest určení národnosti tohoto člověka diluvialného, tak sice, že p. spisovatel činí si otázku, zdaž to byli Eskymáci, Baskové neb Finové, a přichází k úsudku konečnému, že to byli Baskové, v jejichžto mluvě výrazy pro domácí doby, tek, kovy a j. vzaty z arejských jazyků. Touto druhou částí pustil se p. spisovatel na pole hypothese velice smělé, neboť ani pro člověka jeskyního doby postglacialné v jižní Francii nedala se these tato absolutně hájiti, ačkoliv dnes nade vši pochybnosť jisto jest, že Gallové zastihli a podmanili národ v dnešní jižní Francii před nimi osedlý (což vysvítá i z kastovnictví u nich tak vyvinutého i z rázu lebek jihofrancouzských, pleti a j.). U nás, myslím, bude dosud nejlépe, budeme li mluviti s drem. Wanklem (Čas. mus. spol. Olomouckého č. 12, 1887 p. 145—152) prostě o člověku jeskyním, dejme tomu doby palaeolitické a doby neolitické, při čemž arci není jisto, zdali palaeolitický člověk žil zde dále za doby neolitické. Dále souhlasíme s p. dr. Wanklem, že po onom člověku jeskyním doby neolitické, který znal již kovy, domácí zvířata i obilí, byl dlouholebý a pochovával se v poloze skrčené (u nás patrně době jeskyního člověka odpovídají kulturní jámy, při nichž podobné kostry se vyskytují), že po tomto člověku, který tu žil až do doby Hallstadtské, přímo neb nepřímo, následují naši slovanští Moravané a Češi. V poslední příčině charakteristická jest pověsť o jeskyni Štramberské, Čertové Díře, o níž lid vypravuje (Čas. mus. spol. Olom. 1884 č. 10 p. 59.60), že tam kdysi bydlelo pokolení černých, malých trpaslíků, nepřátelské obyvatelstvu, které pak pomocí správců důchovních, vypuzeno bylo; pověsť to podobná pověsti naší české o Drabských světničkách na Mužském, podobná pověstem lužickým, jež pokolení to nazývají Ludki.

Dr. R. Behla, die vorgeschichtlichen Rundwälle im östl. Deutschland (mit Karte), Berlin 1888 8° 210.

Houdek, O staroslovanských hradech. Čas. Mus. spolku Olomouckého 1887—1888.

Současně vyskytla se dvě pojednání o předhistorických hradištích; jedno německé, v říši vydané, obmezuje se na hradiště mezi Labem a Vislou, tedy v zemích někdy slovanských se vyskytující, druhé více všeobecné, pojednávající o významu slovanských hradišť vůbec; v obou probírána tedy látka, o které psáno již velmi mnoho. Prvý spis rozpadá se na dvě části: všeobecnou či theoretickou a specielnou, podávající výpočet starých hradišť. Specielná tato část sestavena jest velmi pečlivě a přehledně i s udáním příslušné literatury i s udáním zeměpisného rozšíření, znázorněným na přiložené mapě. Dle výpočtu pana spisovatele udán jest úhrnný počet hradišť na území zpomenutém na 1100. Počet tento svědčí zřejmě o intensivním badání předhistorickém v Němcích, povážíme li, že Schuster (die alten Heidenschanzen) roku 1869 napočetl v Míšni, Lužici a části Slezska pouze 350 hradišť, pisatel těchto řádků (Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage) roku 1884 mezi Labem a Vislou 703 hradiště (všech slovanských pak 2279). Méně uspokojuje však všeobecná část. Již název sám „Rundwälle" neuspokojuje, jakož již sám p. spisovatel přiznává, že jsou též hradiště v polokruhu valem obehnaná (hlavně na ostrožnách); lépe bylo by bývalo přidržeti se běžného dosud rozdělení co do konstrukce na kamenné a spečené s jedné, a hliněné valy s druhé strany, a roztříditi zejména poslední na hradiště v rovinách, na vrších a ostrožnách. V prvních odstavcích pojednáno o zdělání valů celkem kuse, ba ani zpráva žida Ibrahima z r. 967, pisatelem těchto řádků kriticky oceněná, nenalezla patřičného uvážení; někdejší podobě hradišť, pokud totiž v užívání byly, věnována příliš malá pozornosť, ač látka pisatelem též již probrána byla, a nálezy na hradištích jen podřízeného mají ve spise významu. Z dvou hlavních paragrafů jedná prvý (XII) o tom, kdo vystavěl tyto hrady, a tu míní pan spisovatel jaksi tacite, že valy spečené a kamenné vystavěli Keltové, valy pak ostatní že jsou buď slovanské neb německé neb německo-slovanské, čili také, jež byly obydleny nejprv od Němců, pak od Slovanů. Roztřídění poslední učiněno hlavně podle nalezených střepů a mincí, a jest, přihlížíme-li k dnešnímu stavu badání, rozhodně neúplné. Dnes, kde historickou methodou otázka ta s důstatek jest probrána, měla se methoda historická doplniti methodou archaeologickou, ukázati totiž, že na kamenných hradištích (u nás na př. na Plešivci, Slanské hoře, v Šárce atd.) zastoupena jest starší doba, po případě jiný národ (Šárecká lebka), a na hradištích s hliněným valem že časem též vyskytají se dvě vrstvy, starší podobná době zastoupené na Slanské hoře atd., a pozdější slovanská, což nejurčitěji dosud zjištěno na Klamorně (viz zpředu) a na hradišti Znojemském (Čas. Mus. sp. Olom. 1888); otázka o sídlištích předhistorických a hrobech byla by integrující částí. Rovněž nepodařený jest i vývod druhý (XIV.), podle kterého hradiště měla účel pouze náboženský: víměť pouze o Arkoně a Peryni u Novgorodu, že sloužila výhradně účelům náboženským, kdežto na př. Korenice vedle náboženského měla i účel válečný, neboť byla útočištěm v době nájezdu dánského. Naproti tomu pak víme, že Štětín a Kijev byly především obchodními

*

městy vzdor tomu, že v prvém stál nádherný chrám Triglava, v druhém sochy Perunna a druhých bohů. Práce druhá drží se celkem v poslední době uznaného, i od pisatele hájeného vývodu, že hradiště jest místo, kde býval kdysi hrad, kolem hradu že často vznikala města, a obrací vývody ty se zdarem na objasnění předhistorických památek moravských. Z jednotlivostí bychom vytkli, že r. 1169 neobléhali Tataři Novgorod, ale Ondřej Bogoljubský, z počtu bojovníků v hradě že nedá se souditi na počet obyvatelstva v hradě, jelikož celé území hradní konalo povinnost vojenskou v hradě. Vineta že nebyla více za Oty Bamberského, zádruhy že ve XII. věku na Pobaltí již nestávaly, v Korenici že nebyly třípatrové domy, kterých Slované vůbec nestavěli, a p. Obrázek Libice z Boleluckého připojený nemůže též sloužiti k výkladu a znázornění staroslovanského hradu, jelikož nejnovějším kopáním zjištěno, že stará Libice, dnes opuštěná a rovněž i na obrázku jako pusté hradiště vyznačená, za doby Slavníkovců ještě obydlena byla; vzorec k obrázku není tedy patrně vzat z nějakého votivního obrázku, nýbrž jest nejspíše sdělán podle popisu slovanských měst v kronice Helmoldově, Boleluckému již známé.

Moritz Wosinsky, Das praehistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner. Ungarische Revue 1888.

Starodávná Pannonie prožila různé doby: vystřídavší se tu národové barbarští podlehli konečně světovládnému Římu, a světovládný Řím ustoupiti musil národům opět barbarským, asijským, germanským i slovanským na půdě této. Každá z těchto dob, barbarská, římská i středověká, zůstavila na půdě pannonské věcné památky v zapadlých bydlištích i zapomenutých hrobech, a němé ty památky hlásíce se přesně k určité době, vypravují mnohdy více, než učinili staří historikové římští. Tak i těch sto a několik hradišť na půdě pannonské z největší části hlásí se k době slovanské, mnohé však z nich sahá do předřímské doby barbarské. Takové jedno uprostřed vysočiny Pětikostelské, v jednom z postranních údolí, odbočujících od řeky Kapoše, popisuje p. spisovatel. Hradiště Lengyelské zbudováno jest na ostrožně někdy z části vodou obklopené, a obehnáno jest příkopem a valem dvěma vchody protrženým. V hradišti samém zjištěny kopáním především jámy s ohništěm, množstvím popelu, nástroji pazourkovými (nožíky, škrabadly), kamennými (dlátky, sekyrkami, mlaty) i kostěnými (šídly, šípy, dlátky a p.), jakož i s keramikou pro podobné jámy charakteristickou, totiž s nádobami s ďubkovaným ornamentem, s pupíky a rohy i oušky vybíhajícími v půlměsíc. V jiných jamách nalezeny zase kostry, celkem od severu k jihu položené, skrčené a na pravé straně ležící, vždy dvě až tři v jedné jámě, s lebkami dolichocephalními (jedna i trepanovaná). Při mrtvolách těch nalezeny nádoby, svícny, bronzové jehlice, perly z perleti a jiných mušlí sladkovodních, provrtané zoubky jelení a pod.

Hradiště Lengyelské souhlasí tedy svými jamami a hroby s jeskyněmi moravskými, jakož i s českými osadami, jako na Řivnáči, a příslušnými sem hroby Únětickými, v Přemyšlení a jinými, a má tudíž pro nás zajímavosť tu, že ukazuje nám na sourodnosť někdejšího obyvatelstva pannonského s někdejším obyvatelstvem severní Moravy a středních Čech, s tím arci podotknutím, že ono někdejší obyvatelstvo na Moravě a v Čechách stopovati můžeme ještě až do doby a La-Tèneské.

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. Wien 1888, XIV. Heft 4.

I tento sešit přináší některé zprávy ze zemí českých, které na tomto místě zaznamenati sluší: Pan *M. Lüssner* (str. 255.) referuje o svitku z dvojitého zlatého drátu, který vykopán byl v Hradci Králové na náměstí před domem č. 164., což jest již čtvrtý podobný nález v místech, kde stával starodávný Dobroslavský Chlumec. Dále referuje p. *M. Lüssner* (str. 255.) též o posledních nálezech (z r. 1888) na poli u Lipan, kdež při oráni nalezeny některé nádobky, hliněné korálky, bronzové jehlice a spona a železná sekyrka s laločky. Pan *Hrože* (str. 281.) referuje o bronzovém meči, který v Nahořanech u Nov. Města n. M. p. Rydlem nalezen při oráni; p. H. kopal na tomto místě a nalezl kamenné hroby a v nich střepiny nádob s vlnitým ornamentem (?), železné nože, přesleny, které arci patří jiné době než zmíněný meč. Dále podává p. H. zprávu o mohylách na říčce Smutné u Bechyně, o kterých i v Pam. arch. V 230, IX, 130, 659. Pan *Fassl* podává zprávu o hrobu se skrčenou kostrou s hlavou k severu obrácenou, která nalezena při opravování plynárny v Schönavě u Teplic s bronzovými fibulemi a náramky. Z Moravy podává p. dr. *Wankel* (str. 243.) zprávu o žárových hrobech v Tršici u Olomouce, podobných patrně sovenickým, pak o mohylách mezi Jahornovicemi a Šelešovicemi u Kroměříže, kdež na úpatí návrši, na němž nalézá se hradiště, nalezeno 14 mohyl, v kterých pochovány jsou kostry brachycephalné, hlavou k východu položené; u jedné nalezen po levé straně dlouhý francký meč, po pravé železna dýka, v ruce sekyra, u nohou ostruhy; nádobky přidané do hrobu byly bezuché na kruhu točené; p. dr. Wankel klade hroby tyto do VIII.—IX. věku, tedy do doby častých styků válečných s Franky, i dodali bychom, že do doby snad i pozdější. Asi půldruhé hodiny odtud nalezena na Tabarce jiná skupina mohyl, opět s kostrami: nalezeny ostruhy, kam. dlátko, dva stříbrné a jedna zlatá náušnička. Do doby přechodní, do středověku, klade prof. *Sedláček* hradiště na Kravaře u Nové Kdyně, jež Vocel (Pravěk 433) mezi hradiště slovanská počítá, i dokládá z listiny z r. 1581, že řečené hradiště nazývalo se Starý Ryžmberk a tudíž za původní neb první stavbu hradu Riesenberga považovati se může. Z doby středověké pojednává p. *R. Müller* (str. 217.) o malbách nástěnných v romanské kapli na hradě Grafensteině v Liberecku; p. *J. Janoušek* dokončuje (str. 231.) o památkách města Telče; p. *Brausewetter* podává zprávu (str. 263.) o náhrobním kamenu ve Friedlandě; na str. 264. jest zpráva o erbu města Kladna a na str. 265 o pečeti Nového Knína; na str. 282. podává p. dr. *Igl* zprávu o polosesuté gotkapli Sternberské při děkanském chrámu v Plzni; na str. 224. podává hr. *Dzieduszycki* třetí článek o staré malbě maloruské.

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. XVIII. Bd. 1888. I.—IV. Heft.

Ročník tento vyniká jako ročníky předešlé i důkladnými články anthropologickými i archaeologickými, četnými posudky literárními i krátkými zprávami především archaeologickými ve zprávách (Sitzungsberichte). Ze zpráv o nalezištích českých vytknouti sluší především měření pětilebek z Kamenné Vody u Mostu s index. 746, u Žatce s index. 714, z Kojetic u Mělníka s index. 748 a 680 a u Ústí s indexem 787, tak že prvé čtyři jsou dlouholebé, poslední středolebá. Dále popsána kam. sekyra z Jinonic (podobná Tachlovické) a mlat z Vel. Lipna u Louň, bronzový koník z Rubina u Žatce, bronzové nádoby z hrobu u Brzvan (Webersdan) u Žatce a mohyl u Čemina blíž Tuškova (podobně Štáhlavským), pak starožitnosti z doby La Tène z žárových hrobů u Libochovan, z mohyl u Vel. Písečné blíž Písku, z hrobu s kostrou u Ústí a z hrobu u Duchcova.

J. Teige, Ehepacten der böhmischen Landtafel 4°. str. 21, podává zprávy v deskách zapsané o sňatcích a svatebních smlouvách: A) z let 1641—1730, B) z let 1541—1640 a v dodatku zprávy z matriky pražského dómu z let 1663—1745.

J. Teige, Die Quellen des sogenannten Dalimil. Separatabdruck aus den Mitthl. für österr. Geschichtsforschung. IX. 2. Innsbruck 1888, 8°, str. 14.

Oprava chyb tiskových. Do článku „O některých starobylých památkách kostela sv. Jiří“ v předešlém sešitu obsaženého vloudily se nemilé chyby tiskové, které se zde opravují. Na str. 406. má v 11. řádku státi na místě „(Weinberge)“ — „(Wimberge)“, pak v řádku 12. na místě nemožného jména „MILOR“ správně „MILKO“ a nápis, pokud se zachoval, může se doplniti „Domini Milko de“ — Jméno „Milko“ nacházíme v Regestech Bohemiae p. II. na str. 239.: Milko de Presow r. 1268; na str. 578: Milko de Czenovir r. 1285 atd.

Při této příležitosti budiž také opravena tisková chyba smysl rušící v druhém sešitu tohoto dílu „Památek“, kdež má nápis prvního článku na str. 58. a 59. zníti „Králův Dvůr u Berouna s okolím“.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

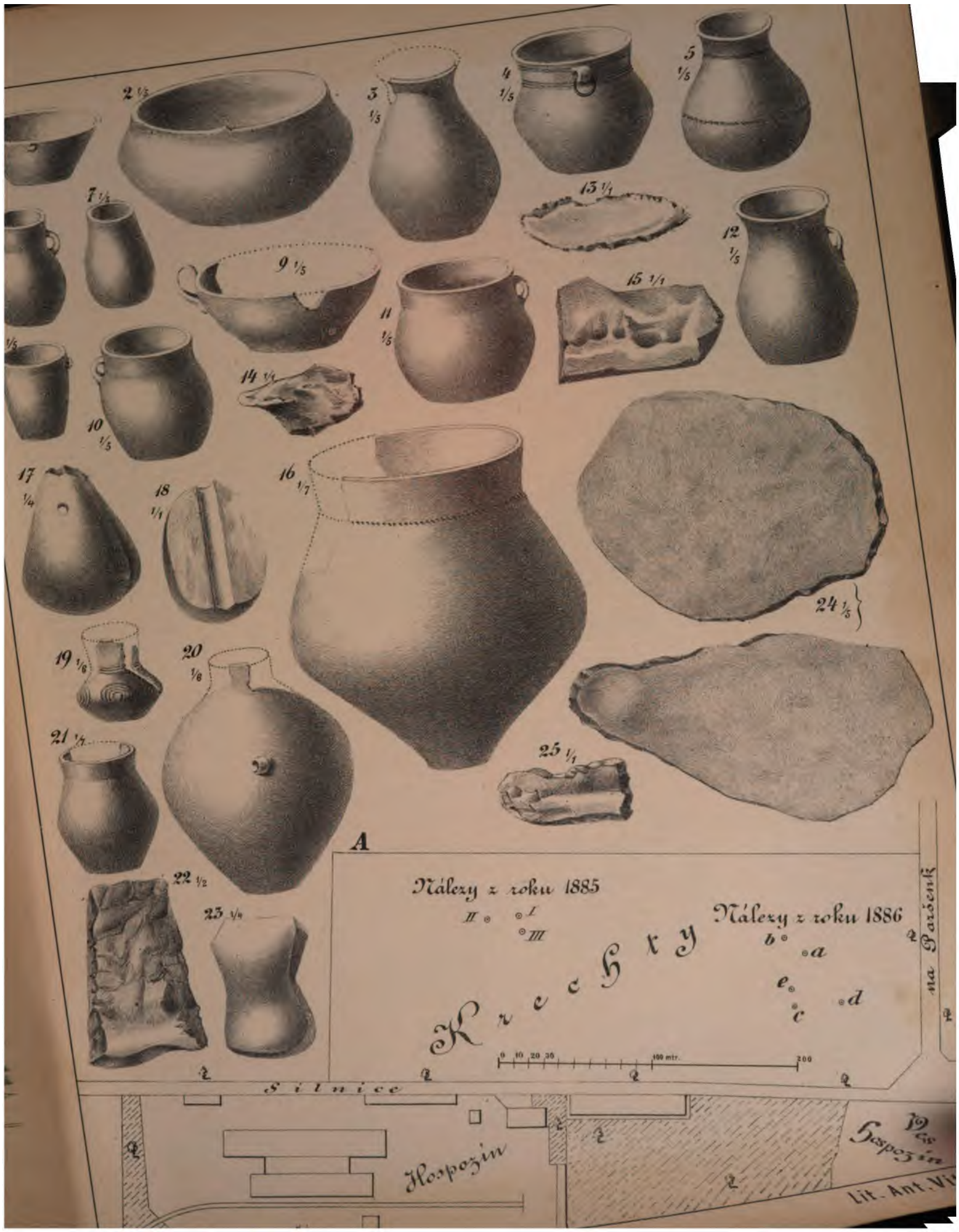
2 1/3
3 1/5
4 1/5
5 1/5
7 1/2
9 1/5
11 1/5
12 1/5
13 1/1
14 1/1
15 1/1
10 1/5
16 1/7
17 1/4
18 1/1
19 1/6
20 1/8
21 1/8
22 1/2
23 1/8
24 1/5
25 1/1
A
Nálezy z roku 1885
Nálezy z roku 1886
Kruchty
na Parůžek
Silnice
Hospozín
Lit. Ant. Vi

BRAKTEATY NÁLEZU HEŘMANICKÉHO I.

(Tab. III.)

Lit. Ant. Vitek 740-7

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1889. Sešit X.

Okrouhlé kostelíky v Čechách.

Napsal *Karel B. Mádl.*

(Pokračování.)

Veškeré po Čechách zachovalé okrouhlé kostelíky náležejí románskému období. Jejich detail ornamentálný je sice, jak uvidíme, poměrně sporý a skrovný, jeho formálné bohatství velmi nepatrné a obmezené, ale nikdy v něm nepostřehneme elementů byzantských. To vše by odporovalo snaze uvésti okrouhlé stavby české ve spojení s Byzancií, avšak pouze zdánlivě. Nám nezbývá než toužiti na neblahý osud, který nám nedopřál ani kostelíka levohradského, ani svatovítského, ani kterého jiného, jehož doba stavby by pověřené a jistě spadala do časů předcházejících románskému slohu. Než na druhé straně stojí přece jen faktum, že již v desátém věku budovány byly v Čechách stavby okrouhlé, a to právě v dobách, kdy spojení s Východem bylo užší a čilejší, nežli později. Nemajíce po ruce žádných bližších a podrobnějších zpráv o prvních stavbách tohoto druhu, nežli které jsme uvedli, neodvažujeme se jíti ani krokem dále, zůstávajíce pouze při tvrzení, že první české stavby okrouhlé zdělány byly dle vzorů byzantských. Třeba že ničeho více z nich se nám nedochovalo, nežli písemné o nich zprávy, přece jen smíme ze staveb později vzniklých i poněkud blíže o tvaru jejich souditi. Nelzeť míti pochyby, že na př. kostelík sv. Martina, sv. Longina, sv. Kříže atd., aneb aspoň onen v Budči, k nimž o několik století později byl základní kámen položen, budovány byly podle nejbližšího vzoru, vévodící s Hradčan české církvi. Hlavní jejich součástky, rotunda a apsida v té přibližně podobě, ve které do dnes je vidíme, byly asi podstatnými částmi prvních okrouhlých kostelů českých, a na jejich tvar a vzájemný poměr ve výměrech vztahoval se vliv východní. Dalecí jsme toho, tvrditi a dokazovati více. Material, kterého při tom lze užiti, neposkytuje, bohužel, opory ku dalším krokům, nicméně stačí úplně, abychom s rozhodností mohli odmítnouti všechny výklady o tom, že pro české okrouhlé stavby nalezen byl vzor v Němcích, specielně v zemích saských.[1])

Dr. Neuwirth nesmí si zakládati na tom, že by jeho dějiny umění v Čechách vynikaly neoblomnou všady důsledností a nejméně v oddílech věnovaných okrouhlým stavbám. Zprvu se sice vyslovil, že tyto kostelíky stojí ve spojení s prvotním kostelem sv. Víta jako architypem,[2]) ale později bez rozpaku a otálení předvádí jim vzor nový, dle něhož prý se řídily: kostelíky v Groitschi a u Halle na Sále, a nic mu nevadí, že jsou pozdějšího založení.

Okrouhlá kaple na zámku Groitschi u Pegavy jistě má typus český, aspoň v půdorysu, který je v ruinách ještě znatelný, avšak původ její není možno klásti za rok 1086., kdy se Viprecht Groiský zasnoubil s Jitkou Českou a je tudíž zajisté přirozenější, že byly české stavby saským vzorem (byltť starší) nežli naopak. Okrou-

[1]) l. c. p. 144.
[2]) l. c. p. 18.

hlý kostelík na Petersberku u Halle nad Sálou je opět pozdější budovy groitschské a nejspíše podle ní stavěn, neboť Berta, dcera Viprechta a Jitky, byla provdána za Deda, zakladatele kláštera na Petersberku.

Ve východních zemích slovanských nejsou stavby naší skupiny dosud náležitě prozkoumány. Přece však možno souditi, že z byzantského střediska byly i jinam, ne pouze do Čech přeneseny, třeba že nenalezl jejich typus takové obliby, jako ve vlasti naší. V skutku také na cestě vedoucí z říše východořímské do Čech, někdejší Velké Moravě, nalézáme stavbu zcela českým okrouhlým kostelíkům podobnou, totiž kostelík před hradem Znojemským, zpustlý kostelík před hradem v Šťávnici,[3]) též nedávno obnovený kostelík v Těšíně. Na důkaz, že i na Rusi, tedy v zemi, která i v uměleckém ohledu stála pod silnějším vlivem byzantským nežli Čechy, nebyly okrouhlé kostelíky našeho typu neznámými, budiž uvedena miniatura ze životopisu sv. Borisa a Gléba († 1015), pocházející ze čtrnáctého věku, kde zobrazeno jest přenešení těla těchto svatých r. 1071 dle slov legendy: „usmyslí kníže Izjaslav (1054—1078) a postaví *církev novou* na jednom vrchu (Vyšgorodě) . . . vezmou ostatky svatých mučedlníků Borisa a Gléba z hrobu a nesou v novou církev“ . . . Nová tato církev, pocházející tedy z druhé polovice jedenáctého věku (1071) vyobrazena jest v miniatuře zmíněné legendy jako rotunda s apsidou, ano i lucernou těchže tvarů a poměrů, jaké vykazují chrámce české.[4])

* * *

Již na mnohém místě předcházejících statí konstatovali jsme, že nejedna z uvedených okrouhlých staveb byla samostatným kostelíkem, ba že pouze při jediné jen naskýtá se domněnka, že by byla původně kaplí hřbitovní bývala. Neučinili jsme tak beze všeho úmyslu. Při předmětu, který nás zajímá, nabyla též otázka určení okrouhlých kostelíků zvláštního významu a zvláštní váhy.

Nejen původ, východiště tohoto typu českých staveb jest jiné nežli v zemích sousedních, ale i v jich účelu kultovém nalezneme jistou samostatnosť.

Kostelík sv. Klementa na Levém Hradci stával ve hradě knížecím. Byla to bohoslužebná svatyňka, kde dvůr vladařův a nejbližší jeho okolí se shromažďovaly ku mši sv. a obřadům církevním. Tento význam a účel prvního známého a jmenovaného křesťanského kostelíka jest jasný nade vši pochybnosť; všechny zmínky o něm v té příčině dokona souhlasí.

Stejně nemůže býti pochybnosti o určení při prvotním kostele sv. Víta na Hradčanech. Kníže Václav jej postavil ke cti jmenovaného světce, jehož rameno byl od císaře Jindřicha I. darem obdržel v tom úmyslu, aby byl ústředním chrámem jeho knížectví. J. Neuwirth marně namáhá se přeměniti tento chrámec v kostel hrobní. Dle později psaných kronik prozpěvoval prý sv. Václav při stavbě verše žalmu „Zde odpočívati bude tělo moje“. Nechceme přímo popírati, že by nebyl měl kníže Václav v úmyslu, býti pochovánu v metropolitním kostele Čech, ve středu země, ve hlavním sídle, ve hradu svém. Zajisté již tehdá i před tím bylo zvykem pohřbívati mrtvoly panské a kněžské ne na hřbitově, ale pod klenbou chrámovou, ale z toho ještě nikterak neplyne, že by byl kníže Václav budoval kostel svatovítský jen jako svoji hrobku a uvedená zpráva kronikářská spíše má též pozdější původ. Vznik její si snadno vyložíme, máme-li na paměti, že tehdá, kdy letopisec zaznamenával onen detail, tělo svatého mučenníka od r. 938 odpočívalo v kostele a hrob jeho byl místem posvátným a proslulým. Mimo to nesmíme přehlednouti, že teprve tři léta po zavraždění knížete Václava byly jeho pozůstatky převezeny z Boleslavi do Prahy, kdežto v případě, že by kostel svatého Víta byl stavěn jako hrobka Václavova, jistě by hned býval zde pochován. J. Neuwirth arci pokládá kostel svatovítský za hrobní, aby mohl doložiti jeho odvislosť od chrámu Karla Vel. v Cáchách.[5]) Staré prameny nejsou ve shodě v udání roku, kdy kostel pražský byl posvěcen. Jedny tvrdí, že již biskup Tuto jej konsekroval, tedy před rokem 930., jiné, že teprve řezenský biskup Michal, který r. 942. byl nastolen, jej světil, a J. Neuwirth spojuje obojí, dávaje oběma pramenům za pravdu, má za to, že Tuto kostel benedikoval a Michal vysvětil. Poněvadž ale datum převezení těla sv. Václava do Prahy nepodléhá pochybnostem a v případě, že by byly snad jeho přenesení odkládali proto, že kostel nebyl definitivně posvěcen, dojista byli by čekali i dále až do roku 942., proto máme první udaj, že byl kostel již před rokem 930 posvěcen, za správný.

Okrouhlá kaple sv. Jana, kterou svatý Vojtěch vysvětil, nalézala se „in curia regis“ na Vyšehradě a patříc ku hradu jistě nebyla kaplí hřbitovní.

O kostelíku sv. Petra a Pavla v Budči tvrdí se, že jej již Spytihněv I. vystavěl, a první určité zprávy o něm dotvrzují, že byl farním a buď již velmi záhy po vystavění, buď nedlouho potom náležel pod patronat českých královen.

Co víme o kostelíku na vrcholu Řípu? Jeho farář bydlel v Měteši a kostel zůstal do roku 1577 farním za podacího práva strahovského. Zdali již původně se

[3]) Archaeologiai Közlemenyek VII., seš. 1., cit. v Mitth. d. C. Com. XIII., p. XVI.

[4]) Dle laskavého sdělení p. prof. dra. J. Píče.

[5]) Ostatně ani chrám císařský nebyl stavěn co kostel hrobní. Tomu odporují přímo slova Einhardtova, že nemohli se shodnouti o pohřebiště císařovo, poněvadž sám za živa ničeho neustanovil.

kol něho rozkládal hřbitov, o kterém máme pozdější zprávy, nelze na jisto postaviti. Byl-li zde od prvopočátku, neměl jiného významu nežli právě jako každý hřbitov u farního kostela a takovým skutečně byl kostel sv. Jiří na Řípu.

Kostel Holubický má v dějinách nejrannější zajištěné datum rok 1224—1225, kdy dle pečeti v mense oltářní nalezené byl hlavní oltář od biskupa Pelhřima vysvěcen. Již před tím darována byla (ca 1204) ves Holubice z majetku královského kapitole vyšehradské. Jako kostel farní vyskytá se arci poprvé až roku 1384 v zápisech, aniž by tím bylo řečeno, že se jím teprve tehdá byl stal. Hřbitov kolem něho je rovněž zajištěn, ale nic nenasvědčuje tomu, že by kostelík sám býval pouze kaplí hřbitovní, již proto ne, že v Holubicích jiného hlavního kostela nebylo.

O kostelíku v Želkovicích máme po ruce arci pouze mladší zprávy, o osadě první z roku 1237, o faře při okrouhlém chrámku sv. Petra a Pavla podle knih konfirmačních z roku 1352, nicméně zde jako v Libouni nedá se dobře jiné určení nežli právě co svatyně, buď farní, buď aspoň filialní, jim přisouditi. V Pravoníně stojí okrouhlý, vlastně eliptický kostelík sv. Janu Kř. zasvěcený prostřed hřbitova a nyní farní. Co takový připomíná se již 1350, kdy náležel do dekanatu štěpanovského. Okrouhlý kostelík v Plzenci zachoval se nám téměř jen co ruina a bez historických zpráv, kdežto o Levínském víme pouze, že král Vladislav daroval ves, ve které nyní kostelík stojí, 1169 johanitům.

Nejvíce prozkoumána jest nejbohatší skupina okrouhlých staveb v zemích rakouských. Jsou i zde kostely farními (Scheiblingkirchen z roku 1183, snad též St. Georgen a Baumgarten), jinde, jako ve Znojmě a Stahrembergu zámeckými kaplemi, ale většina jich byly karnery, kaple hrobní. Doba románská i přechodní zbudovala jich valné řady a na příklad uvádíme pouze karnery v Kuenringu, Něm. Altenburgu, Jalningu, Hardeggu, Hartbergu, Ödenburgu a j., jež často stojí poblíž farního kostela na hřbitově a mají dvě patra: sklenuté podzemí bylo kryptou, přízemek kaplí určenou pro officium mortuorum.

Jak patrno, nelze žádnému okrouhlému kostelíku v Čechách přisouditi jiného určení nežli samostatného chrámce. Nikdo se také vážně nepokusil obhajovati je jako baptisteria, a jen domněnka, že by byly karnery, hrobní kaple, občas se vyskytuje. Proti tomu staví se dvě okolnosti závažné: českým kostelíkům okrouhlým scházejí právě ony dvě vlastnosti, jimiž karnery, kostely a kaple hrobní všude a vůbec se vyznačují.

Předně u žádného ze jmenovaných kostelíků nenalézáme kryptu, totiž kobku podzemní, určenou k pohřbívání mrtvol. Hroby objevené při kapli sv. Kříže v Poštovské ulici nespadají na váhu, neboť není dle nálezu a obsahu pochybnosti, že jsou daleko mladšího původu nežli stavba sama. Ty nalezly zde své místo právě tak, jako v každém jiném kostele dodatečně. Charakter karnerů však vyžaduje kryptu jako integrující část stavby původní, tak že se jeví pak budova jako o dvou patrech, resp. se skládá z podzemí a přízemí.

Za druhé všechny české kostelíky okrouhlé jsou stavby samostatné, nestojí, aneb aspoň původně nestály v obvodu jiného většího hlavního, farního kostela. Nebyly to pouhé kaple, ale zcela osobité svatyně, kdežto karnery stávaly co kaple na hřbitově vedle a poblíž kostela hlavního, nemajíce vlastních kněží.

Nebyly tedy a nejsou ani baptisteria, ani karnery a nezbývá pro ně jiného třetího výkladu a určení, nežli že byly kostelíky buď farními, buď filialními, jedině za účelem osadních služeb božích, ku sloužení mše svaté postavenými. Pro menší okršky stačily úplně, právě tak jak ony staré drobné kostelíky románské po Čechách roztroušené, jež analogicky s okrouhlými stavbami neobsahují více nežli prostou malou loď tvaru obdélníkového a polokruhovou apsidu. Proto také nalézáme je až na dvě pouze výjimky (kapli sv. Jana na Vyšehradě a kostelík řípský) v samém středu osad, vsí.

* * *

Prve nežli smíme pokročiti dále, je nutně třeba zastaviti se u jednotlivých staveb a aspoň popisem jejich zevní podobu a detail si přivolati v paměť. Arci že je možno učiniti tak pouze při stavbách dosud zachovalých. O zmizelých není více známo, nežli že byly podoby okrouhlé, a smíme souditi, že zbudovány byly jistě v typu staveb do dnes po Čechách stávajících, a to tím spíše, že všechny okolnosti soustřeďují veškeré okrouhlé kostelíky kol jednoho vzoru a východiště. Dle kostelíka levohradského stavěl sv. Václav kostel svatovítský a dle tohoto pak budovány byly ostatní.

Tři kostelíky okrouhlé stojí ve zdech pražských.

Ze čtrnácti chrámů a kaplí, jež zdobily Vyšehrad v jeho dnech lesku a slávy, přetrvaly těžké bouře přes zlaté sídlo Libušino se převalivší pouze dvě stavby: kostel kapitolní a malý chrámec sv. Martina. Než toliko základní tvar jeho má pro nás důležitosť. V minulém století byl totiž kostelík obnoven, všechno římsoví vně nahrazeno novým, původní portál zazděn, okna prolomena a pod. Roku 1784 byl odsvěcen a až do války prusko-rakouské sloužil za prachárnu, později za obydlí chudiny. Před devíti lety byla provedena důkladná restaurace.

Půdorys kostelíka vykazuje loď úplně kruhovitou, 17' v průměru, vchod hlavní ležel na západním konci hlavní osy přímo proti apsidě, zbudované ne na kruhovitém, nýbrž na elipsoidickém základě. Loď i apsida jsou

hrubé klenuty, obě pokrývají kuželovité střechy. Na vrcholu střechy lodní zvedá se lucerna, jejíž okrouhlé tělo je čtyřikráte prolomeno podvojnými okénky. Společná patka půlkruhových oblouků okenních spočívá na hlavici sloupku v podobě obráceného komolého jehlance. Dříky podpor jsou válcovité a zvedají se na nízkých patkách, podobných převrácené kostkové románské hlavici.

Rovněž kostelík sv. Kříže na Starém Městě je restaurován. Ačkoliv po stejný čas byl zpuštěn jako kostelík sv. Martina, totiž od roku 1784 do 1868, přece aspoň lépe se uchoval nežli chrámec vyšehradský a nad to byl s větší obezřelostí, větší pílí a s bedlivějším šetřením a užitím starých zbytků opraven.*) Přejdeme-li ostění portalu a okno v lodi, které jsou sice analogické k ostatním částem, přece ale jen nově udělány, máme před sebou stavbu ve tvaru zcela původním. Zdivo jest vyspraveno, architektonické detaily přesně dle zbytků doplněny.

Půdorys kostela sv. Kříže je málem týž jako u sv. Martina, a také i zevní podoba. Jedině ve dvou hlavně věcech obě stavby se liší. Předně je apsida u sv. Kříže vytvořena na základě kruhovém, za druhé neleží vchod přesně na straně západní, nýbrž je poněkud na sever posunut. Délka lodi rotundy obnáší 24', v apsidě polovinu.

Kaple svatého Longina je ze tří okrouhlých staveb v Praze nejmenší, měří rotunda 13, apsida 6 stop v průměru. Jinak shoduje se s oběma předešlými. Vchod leží přímo proti apsidě na straně západní. Lucerna není však okrouhlá, ale vykazuje tvar osmibokého hranolu, nejspíše výsledek některé pozdější restaurace.

V nejbližším okolí Prahy stojí dvě okrouhlé stavby: jednodušší v Kovarech či v Hudči, složitější v Holubicích.

Prvotní, pozdějších přístavků prostá stavba kostela v Hudči je nejjednodušší okrouhlý kostelík v Čechách. Neobsahuje více nežli pouhou rotundu bez apsidy a presbytria, osvětlenou třemi úzkými románskými okénky. Později, ve dvanáctém a třináctém věku, přistavěny čtyřhranné presbyterium a věž stejného půdorysu. Rotunda jest zklenuta eliptickou kupolí zcela primitivní práce, jako vůbec celá stará opukova stavba neprozrazuje pokročilé umění stavitelské. Okrouhlá zeď kostela byla v věku, který nesnadno přesně určiti, as o 7' zvýšena a nad ní proto dnes udatí, zdali kuželovitá střecha vrcholila v lucernu či pouhým hrotem byla zakončena, ač první zda se pravdě podobnější, poněvadž klenba nemá středního otvoru.

Podobně i kostel v Holubicích dlužno prve odloučiti od pozdějších tří přístavků, abychom nalezli formu prvotní, vykazující opět lodní rotundu, jejíž kruh má 17' v průměru a apsidu o málo menší. Vchod leží ve hlavní ose a zeď rotundy je dvakráte ještě prolomena. Jeden, široký otvor po straně epištolní vede do okrouhlého, druhý, úzký, do čtyřbokého přístavku. Okna v apsidě nejsou více původní a patří slohu gotickému, kdežto malé okénko beze všech ozdob, pouze s ostěním šikmo sříznutým, po levé straně je románským půlkruhem zakončeno. Kostel holubický má ještě svoje klenutí v lodi a lucernu opět čtyřmi dvouokními otevřenou, ale z dělivých sloupků zbyly jen fragmenty. Bylyť otvory okenní za některé opravy zazděny a nejspíše že této restauraci sluší přičísti nynější jehlancovité střechy rotundy a lucerny. Z románského období má prvotní stavba pouze jedinou ozdobu: široké liché arkatury na zevní straně apsidy.

Při kostelíku sv. Jiří na vrcholu Řípu setkáváme se s útvarem o nový jeden element předešlých bohatší. K okrouhlé rotundě dvacet a půl stopy v průměru, nad vchodem ležícím přímo proti polokruhové apsidě připojuje se okrouhlá věž 46' vysoká, jejíž průměr měří $8^1/_2$', tak že přízemí její tvoří malou předsíňku svatyně. Opukové zdivo nemá zevně ani vnitř jiných architektonických ozdob vyjímaje jednoduché římsy zevně je vroubící. Schází zde i vlys obloučkový. Za to všechna okénka v lodi, apsidě a věži uchovala si svůj původní románský tvar a dvojokní ve svrchním patře věže má sloupky o válcovitém dříku bez patky, s hlavicí formy zvráceného komolého čtyřbokého jehlance. Kupolovité klenby nejsou prolomeny a lucerna schází. Vedle toho je dlužno zaznamenati ještě jeden detail: střechy nejsou kuželovité, nýbrž kulovité a cele masivně z kamene stavěny.

Také kostelík v Libouni vykazuje vedle rotundy a apsidy též věž ve hlavní ose před vchodem, ale čtyřbokou. Kryt není více původní, ornamentalných detailů není, okna jsou jednoduchá, půlkruhem uzavřená a rozměry mnoho se neliší od výměru kostelíka řípského: rotunda má as 21 stopu v průměru, průměr apsidy rovná se poloměru rotundy.

Týž kryt z opukových kvádrů jako svatojirský kostelík měla do nedávna (1853) okrouhlá svatyně v Želkovicích, s tím toliko rozdílem, že je rotunda opět korunována lucernou o čtyřech oknech podvojných a sloupkem dělených. Průměr rotundy obnáší 18 stop, v apsidě o něco málo více než polovinu. Vchod neleží však v ose hlavní, nýbrž na straně jižní a ze všech staveb okrouhlých v Čechách je nejbohatší. V přímočarých ústupcích je zeď kostela až k otvoru dveřnímu prolomena a tento, půlkruhem uzavřený, as do polou výšky obtočen jakoby obloučkovým vlysem, který ostatně i pod římsou apsidy se kolem vine, jehož konce v koutech, kde se válec apsidy s rotundovým stýká, sbíhají dolů až k jednodu-

*) Podrobná zpráva o dřívějším stavu a pozdější restauraci v Mitth. d. C. C. N. p. LI—III.

chému trnoži na patě stavby. Vyložení románských okének je šikmo sříznuté.

Kostel v Pravoníně dle popsání N. Vlasáka rozlišuje se půdorysem ode všech dosavadních. Není to kruh, na němž je rotunda zbudována, nýbrž elipsa 30 stop dlouhá a 24 široká a též apsida má základ eliptický 18 a 12 stop ve světlosti. Proti apsidě na straně západní stojí opět čtyřboká loď; původní nepatrná okénka románská jsou zazděna, lucerna schází, avšak kryt není více původní

* * *

Z předcházejícího stručného popisu je zjevno, že okrouhlé kostelíky po Čechách roztroušené nejsou totožného půdorysu, naopak lze snadno a bez obtíží mezi nimi rozeznati tři formy.

Nejjednodušší tvar nalézáme v Budči, pouhý kruh v půdorysu, pouhou rotundu, která zároveň je lodí i presbytářem. Apsida schází a předsíň jest, jako jsme viděli, ve věži později přistavěné.

Onen tvar, který nyní všeobecně béře se za typ českých staveb okrouhlých, vykazují všechny tři stavby pražské, kostelík v Holubicích, v Želkovicích a v Plzenci. Prostor rotundy tvoří loď chrámce a všady je okrouhlá její zeď na východní straně prolomena, rozevírajíc se otvorem, půlkruhem uzavřeným v prostor apsidy vytvořené po většině na základě půlkruhovém. Kostelíky tyto jsou tedy přesně orientovány, avšak hlavní a jediný vchod jejich neleží vždy ve hlavní ose chrámku, totiž na straně západní přímo proti oltáři, nýbrž při kapli sv. Kříže v Praze a v Želkovicích jest pošinut stranou. Při kapli sv. Kříže v Praze a v Plzenci nalézá se na straně severní, v Želkovicích na straně jižní. Pravou příčinu, proč se tu stavitelové odchýlili od normální polohy, jakou hlavní vchod svatyně měl předepsanou, není snadno stanoviti.

Jsou i jiné románské stavby v Čechách, kde vchod rovněž umístěn je v boku, a sice stavby menších rozměrů, z nichž jmenuji pouze kostelík v Jirčanech, Škvrňově, Vroutku, sv. Jakubě, Potvorově a Podvinci, vykazující zmíněnou odchylku, ale při prvních čtyřech stojí v čele, na západní straně plná věž a pouze u dvou posledních chybí i tato zevní příčina, proč vchází se do kostela portálem ve zdi boční umístěným. I jinde, hlavně v Rakousích, jsou kaple okrouhlé s portálem z osy pošinutým, že jsou to pak kaple hřbitovní a vchod jejich je obrácen ke kostelu hlavnímu, je v tom případě výklad snadný. Jinak je u kostelíků českých, stojících výlučně samostatně, tak že se zdá, že pouze lokální poměry, poloha ulic, náměstí a návsí nebo podobné příčiny vedly budovatele k tomu, aby se odchýlili od všeobecně platné normy.

Kostelíky této užší skupiny, pokud jejich kryt se zachoval v původní podobě, vykazují ještě jeden element, jímž rozlišují se nejen od ostatních okrouhlých staveb v Čechách, ale též od cizích, hlavně rakouských. Jsou to lucerny, korunující kužel střechy rotundu kryjící. U všech vykazuje lucerna téměř identický tvar: malý, dutý válec, na koncích obou hlavních os prolomený, a sice vždy románským dvouokním, rozděleným sloupkem nejjednodušší formy.

Když po vítězné výpravě knížete Břetislava I. bylo roku 1039 přineseno tělo sv. Vojtěcha do Prahy a uloženo v kostele sv. Víta, ukázalo se, že prostor svatyně, kde stál jistě již hlavní oltář, pak oltář svatých apoštolů a hrob sv. Václava, není dosti veliký, aby ještě jeden hrob tumbou označený v sebe pojal. Zbudován přístavek nový — ecclesiola — a sice „quasi in porticu sita", v němž vyzvednuta byla hrobka sv. Vojtěcha. Rozmnožena, rozšířena byla tedy okrouhlá stavba o nový element, o předsíň přímo před vchodem do kostela. Nezdá se, že by nad touto předsíní se byla vypínala věž, aspoň Kosmas, který o onom udaji nás zpravil, nezmiňuje se o ní ani slovem. Ale kostelík řípský, roku 1126 nově opravený a vysvěcený, skládá se již ne pouze ze dvou, ale ze tří částí. Vedle rotundy a apsidy má na západním konci hlavní osy vztyčenou věž okrouhlou, jejíž vnitřek tvoří právě předsíň chrámovou a která jistě není pozdějším přídavkem. Ostatně byl-li nynější kostelík svatojirský prvotně zasvěcen svatému Vojtěchu, je téměř nutno, míti rozšířený kostel svatovítský za vzor kostelu řípskému. Také kostelík v Libouni má svoji věž, a sice čtyřbokou a tolikéž pravonínský, ač při tomto není dosud zaručeno, náleží-li již stavbě původní. Na druhé straně zase u těchto tří staveb postrádáme lucerny, ač se prvotní kryt jen na Řípu zachoval.

Uvnitř je všady pozoruhodno zaklenutí rotundy. Všady u všech okrouhlých kostelíků nalézáme kupolovitou klenbu přikrývající prostor lodi chrámku; buď plnou, buď prostřed prolomenou, aby mohlo světlo lucernou vnikati do svatyňky. Rovněž i apsida má klenutí podobné. Při tom dlužno si zapamatovati, že všechny ty klenby jsou opravdová kupolovitá klenutí spočívající přímo na plném kruhovém nebo půlkruhovém věnci zdi, vyrůstající beze vší podpory žeber. Na druhé straně je zase třeba uvésti, kterak primitivní, hrubá a s pramalými technickými vymoženostmi manipulující práce stavitelská se jeví při těchto klenbách. Klenba v kostelíku budečském dokonce se ani nedrží přesně tvaru kulovitého, kloníc se spíše k paraboloidu a stářím i technickou nedokonalostí pošinulo se již těžiště jeho stranou. Jiné jsou ne li umělejší, aspoň pevnější. I v tom se různí české stavby od cizích, že beze vší výjimky podržují až do svých nejpozdějších časů tento jednoduchý, ba přímo

neumělý způsob klenby kupolové. V celku vzato, je to jen vršení kamenů lámaných, ne pravidelných klenáků, vždy v menších vrstvách, ano i lehké trámoví berou ku pomoci, a spáry, jež tím způsobem často nestejně — zde širší onde užší — vypadnou, vyplňují malta i drobnější kaménky. Jinde jsou klenby okrouhlých staveb díla umělá, klenby žebrové i lunetové, právě jak románský styl je byl vytvořil, kdežto při našich kupolích jsme upomínáni přímo na sloh byzantský.

Světlo vstupuje v kobky jen sporými a z převážné části velice prostými románskými okénky a jen kostelíky s lucernami mají prostoru lodní vydatněji a lépe osvětlenou.

Na konec budiž ještě připomenuta jednoduchosť, prostota, ba i chudoba architektonické výzdoby. Římsy hlavní okapní, složeny jsou z pravoúhlých ústupků, profilů uvnitř je velice pořídku a zase se drží oné jednoduché formy, vyložení oken vykazuje pouze šikmé úsmyky a jen v lucernách jsou sloupky zase tvaru velice primitivního. Zevní zdi lodi, apsidy i věže sotva že tu onde mají obloučkový vlys za okrasu, rovněž portál nevyniká nežli většími rozměry a ze všech staveb okrouhlých jedině kostelík v Želkovicích je, ne sice hojně, ale konsekventě a v poměru ke všem ostatním bohatým skoro způsobem architektonicky ozdoben.

I tam, kde z pozdějších oprav jsou zdi omítnuty, je zřejmo, že líc zdí, obyčejně jen z lámaného kamene, byla původně bez omítky a vrstvy zdiva s jich sparami přicházely ku platnosti.

(Dokončení.)

Písmeny v poli pečeti.

Kapitola ze sfragistiky české, kterou napsal *Mart. Kolář.*

Zvláštní okrasou pole pečetního byly ve XIV. a XV. věku písmeny jednotlivé buď po jedné, buď po obou stranách přilbice nebo štítu a zřídka jen se přihází, aby více písmen ať na jedné straně, ať na obou stranách bylo. Jednotlivé písmeny bývají pod korunkami o třech liliích, ale i také bez nich

Písmen těchto užívati sobě oblíbili přede všemi jinými rody českými Vítkovci ve všech větvích svých, v jiných rodech zvyk ten jen jednotlivci přijali. Vilém z Landsteina první touto okrasou své pečeti se honosí, maje v pravo ode přilbice své literu V pod korunkou r. 1339 (Víd.) a r. 1348 kromě litery V pod korunkou ještě v levo Є bez korunky (Víd.). Výklad liter těchto jest na snadě dle obdoby následujících: jsou to písmeny z majetníkova jména Vilém vzaté. Litold z Landsteina na pečeti své z r. 1359 (J. Hrad.) má v pravo ode přilbice písmenu L, v levo ꙮ pod korunkou. Ojíř z Landsteina nese na pečeti své čtyři písmeny: dvě Яꙮ v pravo, dvě HO v levo ode štítu, a obojí pod korunkami roku 1366 (Třeb.). Skratky tyto vyloží každý na Landstein a Hoger bez velikých obtíží. Druhá a to nejmocnější větev Vítkovců, páni z Rosenberka, dosti často také ozdobují své pečeti písmenami. Petr z Rosenberka má vedle růže své pětilisté ꙮ r. 1357 (Víd.) a r. 1382 má mezi pěti listy své erbovní růže touž písmenu pětkráte opětovanou (Víd.), jejíž výklad podáme u pánů z Jindřichova Hradce. Jošt z Rosenberka má na přilbici pětilistou růži a po obou stranách přilbice po písmeně S na pečeti z r. 1367 (Víd.). Oldřich z Rosenberka roku 1461 vzal si v pravo od štítu písmenu ꙇ, v levo ꙋ na pečeť svou, kterýchžto liter význam vyložiti nedovedeme (Třeb.). Oldřich z Jindřichova Hradce měl v pravo ode štítu svého W pod korunkou a levou stranu prázdnou r. 1366 (Třeb.), což na začáteční písmenu slova Ulricus-Wlricus vhodně vyložiti se dá. Jindřich z Hradce má v pravo od přilbice ꙮ pod korunkou, v levo ꙇ (začáteční písmenu jména svého Henricus) roku 1388 (J. Hrad.). měv roku 1385 pouhé ꙮ bez korunky. Jan z Hradce, jehož pečeť z roku 1384 a ještě jednu o 11 let pozdější z roku 1395 v archivu Jindřichohradeckém jsme spatřili, v obou případech má v levo od štítu ꙮ pod korunkou. Oldřich z Hradce přitiskl roku 1391 k jednomu listu archivu Třeboňského pečeť Jindřicha z Hradce, kteráž po obou stranách štítu ꙮ pod korunkami nese. Když užíval týž pan Oldřich vlastní pečeti, měl písmenu ꙮ v levo ode štítu pod korunkou jako roku 1411. (J. Hrad.) Písmena tato u Vítkovců oblíbená, kterou páni Hradečtí ve 14. století samotnou také bez růže pětilisté na štít si vzali, jako v kostele v Kardašově Řečici nade vchodem do sakristie viděti můžeš, a na rozečtvrcený štít poprvé roku 1492 dali, vykládá se také jako lilie při popisu erbu Slavatovského, k němuž páni Slavatové s panstvím i erb Hradecký si přibrali, ale dle vší pravděpodobnosti začáteční písmenu slova Marie — Bohorodičky — znamená, jejíž úcta v Čechách za Karla IV. došla nejkrásnějšího rozkvětu před válkami husitskými. Pánové z Ústí nad Lužnicí za příkladem strýců svých též zdobili pole pečetí svých rozmanitými písmenami. Oldřich z Ústí měl v pravo ode štítu písmenu Ł s jakýmsi znaménkem nahoře pod korunkou, v levo zase písmenu U nebo W též korunovanou v l. 1366 a 1370 (Třeb.). L vyložiti se dá na druhou písmenu slova Ulricus a W znamená začáteční písmenu slova Usk = Wsk, českého Oustí. Hynek z Ústí má v pravo od přilbice literu ꙋ a v levo ꙇ, kterážto poslední litera beze všelikého přemýšlení na začáteční písmenu slova Hynek dopadá, kdežto první litera hádankou zůstane, neznamená-li poslední literu téhož slova K. List, k němuž pečeť páně Hynkova přivěšena jest, pochází z let 1383—1385 a chová se v archivu Jindřichohradeckém. Poslední podobnou okrasu v rodu pánů z Ústí našli jsme u Jana staršího z Ústí nad Luž-

nicí roku 1408 (Třeb.), jehož pečeť s pravé strany erbu korunovanou písmenu Я, v levo korunované W nese, litery, které ve slovech „Jan“ a „Ustí“ dle hořejšího výkladu obsaženy jsou. I u skrovné větve Vítkovců, kteří „z Mezimostí“ se psali, zachovala se tato zvláštní ozdoba na pečeti Tobiáše z Mezimostí z roku 1380, v pravo od erbu jest písmena D (Dobeš), v levo snad ꟽ (Mezimostí).

Z jiných rodů vynikají touto okrasou pečetní Vilém ze Strakonic, jenž na své pečeti z roku 1359 v pravo ode štítu písmeny W a ꟽ pod sebou má (České museum v Praze); Hašek z Lemberka má v pravo od štítu Vartenberského písmeny LЄ a v levo ꟽ roku 1357 (Krum. archiv); Jan z Vartenberka má v pravo od přilbice písmeny WЄꟽ roku 1358 (Víd.) a Albert z Bítova má na pečeti své z let 1389—1404 písmeno Ā. V prvním případě pozná každý skrácené slovo Vilém, v druhém Lemberk, v třetím Vartenberk a ve čtvrtém Albert. Pan Sezema z Dobrušky má v archivu města Dobrušky pečeť z roku 1364, na níž přilbice jest s křídlem orličím dvěma pokosnými břevny přetaženým, z pravé strany přilbice jest litera S, z levé Є, kteréž písmeny samy sebou slovu Sezema svědčí. Zvláštní místo, totiž mezi rohy klenotu svého, vybral si pan Štěpán z Březnice roku 1366, aby tam začáteční písmenu svého křticího jména S umístil. (J. Hrad.)

Kromě těchto pánů jmenujeme ještě z české šlechty Kunrada z Krajku roku 1384, jehož pečeť z pravé strany štítu písmenou C, z levé písmenou V (dvěma začátečními písmenami jména Kunrat) ozdobena jest (J. Hrad.), Půtu z Risenberka, jenž v pravo od přilbice písmeny Pꝶ, v levo R na pečeti z roku 1484 má (J. Hrad.), paní Osannu z Radhostovic, která v levo od přilbice písmenami ꝏ, začátečními svého jména, pečeť si ozdobila roku 1389 (Třeb.) a Mikuláše z Lípy, jenž trojhrannou pečeť se zakulacenými rohy písmenami N (nahoře), L (dole v pravo), D (dole v levo), znamenajícími Nicolaus de Lípa roku 1450 si okrášlil. Hynčíka z Vrbna pečeť má v pravo od přilbice literu a, v levo písmenu m nepovědomého nám významu roku 1488 (J. Hrad.), a o nic lépe nevíme, jaký význam dával pan Ješek ze Sternberka dvěma literám Я po pravé straně přilbice a třem týmž literám po levé straně na pečeti z roku 1349 (v Brně), nebo co znamenala Pavlovi z Ujkovic litera Ā v levo od přilbice pod růží pětilistou, kdežto v pravo od přilbice samotnou růži pětilistou měl roku 1371 (Malt. archiv v Praze), panu Ondřejovi z Lichtensteina slabika IЄR třikráte po pravé, čtyřikráte po levé straně k přilbici opakovaná na pečeti z r. 1381 (Třeb.), a panu Havlovi z Pacova po pravé straně přilbice písmena ꟽ pod korunkou na pečeti z roku 1371, po levé straně helmice má pan Havel začáteční písmenu svého křticího jména H (Želiv). Že i patricijské rodiny takových okras užívaly, o tom se přesvědčiti každý může na nádvoří Musea českého v Praze, kde najde na náhrobku z roku 1320 erb s rozvitou květinou a v ní literu Ā, jména jsem si nezapsal, komu náhrobník náleží.

Konečně můžeme v tomto oboru okras posloužiti čtenářům svým i příklady z rodů panovnických. Vévoda Opavský Přemek má na přilbici své bůvolové rohy a pod přilbicí štít ve dvé rozdělený, jehož levá část vyšší jest. Erbem tímto zakryta jest hlava lva od pravé k levé kráčejícího; vedle pravého bůvolového rohu nalézají se v poli pečeti písmeny PR, vedle levého rohu Z, začáteční to písmeny jména jeho Przemeк = Přemek. Pečeť tuto vypsaná pochází z roku 1398 a nalézá se v archivu Třeboňském, kde jest též pečeť Viktorina, z boží milosti vévody Minsterberského, jehož štít trojhranem se zakulacenými roby otočen jest a v těch třech rozích čtou se písmeny ꝑꝓ ꝛꝓ ꝛꝛ na pečeti z roku 1463. Královské pečeti Jiřího Poděbradského, exemplář velmi krásný z roku 1465, zachoval se nám v témž archivu. Anděl v levo od štítu sedící, drží na pravém kolenu a v pravé ruce erb království Českého: lva na erbu, nad nímž koruna se nalézá o pěti výběžcích liliových, pravá andělova peruť rozkřídlená jest nad korunou a v levo od anděla u jeho kolena levého jest písmena ꝓ (Jiří). Za předchůdce Jiřího, krále Ladislava Pohrobka zhotovena byla menší pečeť města Pražského s opisem Secretum civium Pragensium, která kromě poprsí mladého krále po levé straně jeho mezi hlavou a vytaseným mečem nápis krátký nese: Boemie rex (Melly's Beiträge zur Siegelkunde Oesterreichs na str. 135.).

Také osoby a korporace duchovní na svých pečetech písmena za okrasu si oblíbily, čehož máme doklad na pečeti Václava Králíka z Buřenic, nejvyššího kancléře království Českého a probošta Vyšehradského z roku 1382, na štítě jest mezi dvěma věžemi v bráně litera W pod korunkou. Jan, opat Zbraslavský, má uprostřed erbu svého růže pětilisté písmenu m roku 1417 (kapit. archiv v Praze); Vavřinec z Michalovic, kněz oltáře sv. Petra v kostele Pražském, má na štítě svém mezi dvěma hlavami ryb písmenu K (Kriste) a na vnitřní obrubě štítu slova: na twey milosti r. 1361 (Roudn.). Kláštera Kladrubského konventní pečeť nese na pravé straně erbu klášterního literu Ā, s levé ꟽ (snad Ave Maria) r. 1476 (Třeb.). Pečeť konventu kláštera Milevského z r. 1480 ozdobena jest po pravé straně opata na stolici sedícího literou S, po levé literou E, kteréž skráceniny Sanctus Egidius znamenají, svatého, jemuž podnes kostel vedle klášterního Navštívení Panny Marie v Milevsku zasvěcen jest (Hohenfurt od Pangerla na str. 338.).

Z korporací světských náleží sem pečeť města Chrudimi v místodržitelském archivu v Praze s orlicí na štítě, jejížto hlava po pravé straně má literky CR, po levé písmenu V; po pravé straně nohou orlice jest písmena D, po levé M; pečeť sama pochází z roku 1547. Mimo místa obyčejná nalezli jsme takovéto literky též nade štítem místo přilbice u pana Jindřicha z Hradce na pečeti z roku 1382 a u pana Jana Pušky z Kunštatu nejvyššího komorníka na Moravě v l. 1389—1399: Jindřichův štít nese nad sebou korunované ꟽ a páně Puškův štít litery ma (J. Hrad. a Desky mor.). Jednou se nacházejí tyto literky též dole pod štítem na pečeti kněze Petra, syna Jindrova z Bukvice, jenž na štítě hoření polovici kola měl a pod ní písmena PTR roku 1448 (Sviny). Podobný příklad poskytuje nám okno kostela Holubického (Arch. Pam. VII. 415—428), kde pod erbem (zlatým pluhem v poli červeném) jsou písmeny ꟽ a ꟾ, které již zvěčnělý Baum za začáteční písmeny nějakého jména prohlásil.

Abychom dokázali, že předkové naši erby popisujíce, i těchto literních ozdůbek bedlivě si všímali, po-

stavíme sem popis latinský pečeti Buška z Eisenberka, předka pánů Plánských ze Žeberka, jenž v konfirmačních knihách našeho duchovenstva z l. 1399—1410 na str. 33. vytištěn jest a z roku 1400 pochází: Instrumentum publicum — — sigillo eiusdem Busconis parvo rotundo de cera nigra albae cerae impresso in pressula pergameni pendente sigillatum, in cujus medio unus clippeus cum galea et supra eandem galeam quasi duae alae extensae et in eodem clippeo tres flores consimiles ad modum trifolii et ab una parte galeae subtus alas, videlicet a parte anteriori litera B et a parte alia litera E erant sculptae; literae vero circumferentiales eiusdem sigilli tales erant: S. Busconis de Seg (rozuměj de See). Litery B a E bez dlouhého výkladu svědčí Buškovi z Eisenberka.

Beneš Lounský jinak Benedikt Reta z Pistova, královský kamenník a jeho rod.

Píše *Jan Herain*, stavitel.

Doba pozdní gotiky v Čechách, tak zvané periody Vladislavské, mezi své první hvězdy v umění stavitelském čítá s hrdostí jména stavitelů: Matyáše Rejska z Prostějova a Beneše Lounského, čili správněji Benedikta Retu z Pistova.

Prvního nám Němci nemohou vzít, neboť jeho česká národnost ztvrzena jest tím, že co bakalář vyučoval před r. 1476 na české škole Týnské a své české rodiště Prostějov pod dolejší okno Prašné brány vytesal.

O českém původu Rejska, který v Kutné Hoře dne 1. července r. 1506 zemřel [1]) a při kostele sv. Barbory pochován — není žádné pochybnosti.

Avšak neméně slavný a Rejskovi soudobý Beneš z Loun dal za posledních let podnět, že Němci učinili pokus, aby nám jej co Čecha-umělce vyrvali a tím jeho velkolepé stavby co výplod německého ducha pro sebe anektovali.

Podnětem k boji o národnost Beneše Lounského byla zpráva, kterou podal gymnasiální profesor dr. E. Wernicke v „Anzeiger der Kunde der deutschen Vorzeit“ r. 1881, č. 5., str. 141. pod titulem: „Meister Benesch von Laun ein Deutscher“, dále v č. 7. téhož ročníku pod titulem: „Gutachten des Werkmeister Benedikt Ried von Prag“ atd.

Wernicke z neznalosti čtení češtiny změnil jméno mistra Benedikta na Rieda z Piestingu a pomohl si k tomu zcela hravě, ana v Horních Rakousích blízko města Riedu jest vesnice Piestig, což prý podává neomylný důkaz o německém původu mistra Benedikta.

Zprávou Wernickovou nastala v českých uměleckých kruzích pokleslosť mysli, jelikož Wernicke citoval tak určitá data, kdežto naše české prameny, známé do r. 1881, mluví o Beneši vždy nepřímo co o osobě druhé, aniž nám zachován nějaký dopis od Beneše neb od něho samého s jeho plnou adresou.

As před třemi lety na zemském sněmu v Praze při debatě o rozpočtu na přestavbu Karlštejna hleděl německý poslanec inženýr Sigmund z Teplic dokázati, že ve výtvarném umění stavitelském v Čechách tvořili od věkův jen Němci a také náš Beneš Lounský že byl z jejich krve. Za důkaz mu sloužil patrně svrchu psaný Wernicke.

První odpovědi dostalo se Wernickovi architektem Baumem ve zmíněných „Zprávách inženýrů a architektů v Čechách z r. 1882“, a od té doby v boji poustáno, až lonským rokem poštěstilo se p. profesoru Wintrovi nalézti první nit o českém původu Beneše Lounského, kterou v lonském ročníku „Památek arch.“ uveřejnil, kde dokázáno, že Wernickův Benedikt Ried z Piestingu není nikdo jiný, než Benedikt Retha, králem Vladislavem pro zásluhy v umění stavitelském do šlechtického stavu povýšený s přídomkem z „Pistova“.

Zprávou páně Wintrovou udělán hlavní průlom do větrných důkazů Wernickových a Sigmundových.

Od té doby, co známe správné a celé jméno mistra Benedikta co Rethu z Pistova, jest dán podklad k dalšímu správnému pátrání a bohdá že bohaté archivy Lounské a Kutnohorské nám o tomto znamenitém mistru ještě mnoho nových věcí na světlo vynesou.

Že se Beneš Lounský sám nikdy Benešem, tím méně Lounským nepsal a nejmenoval, jest známo, neb „Staří letopisové“ Kalendáře Lupáče a Veleslavína znají jen „*mistra Benedikta*“, který palác královský na hradě Pražském stavěl a chrám sv. Barbory po smrti Rejskově v Hoře dostavoval.

Dosavadní hledání archivární o mistru Benediktovi bylo většinou pochybené, neb se hledaly zprávy o Beneši Lounském, ale nikoliv o mistru Benediktu a tím méně o mistru Benediktu Rethovi z Pistova.

První zmínku o českém původu mistra Benedikta činí již zmíněný „Kalendář historický“ Adama z Veleslavína r. 1590 v Praze tištěný, na str. 508.: „Léta 1531 umřel toho dne (29. října) v městě Luně Benedikt, mistr kamenický *Čech*, který palác na hradě Pražském léta 1502 sklenul. *Pochován první v kostele Launském*, kterýž také po ohni vystavěl.“

Jinde nacházím, píše dále Veleslavín, že umřel v pátek před Všemi Svatými (jichž toho roku bylo ve středu, to jest 27. října). M. S. Lupáč.

Dle „Kalendáře historického“ od M. Daniele Adama Pražského, vytištěného u Jiříka Melantrycha z Aventína a M. Daniele Adama Pražského z r. 1578, seznáváme, že mistr Benedikt v nedostavěném kostele Lounském první pochován, a sice čteme na str. 279.: „Benedikt mistr kamenický, kterýž palác na hradě Pražském a cejp ten, na němž jest modlitebnice aneb pokoj císařský (oratoř) v kostele sv. Víta stavěl, umřel toho dne v Lounech, a tu v kostele, kterýž vystavěl, *první pochován* r. 1531.“

Dle Balbína, který v Lounech byl a náhrobní nápis mistra Benedikta viděl a popsal, seznamujeme se se stářím mistrovým, jakož i opět s jeho vlastí; nalézáme totiž v Balbínových „Miscellanei Decad. I.“ díl. III., str. 127.: „Lau-

[1]) Viz Paměti Dačického z Heslova.

nensis Eclesia Parochialis paucas in Boemia pares habet. Benesch nomine Architectus, qui Palatium Regis Wladislai Anno 1502, 20 Septembris aedificando absolvit, post Regis mortem Launam *in Patriam* reversus."

Dále píše Balbín: „Immortus est huic aedificationi iam aetate ne dicam laboribus, fractus *Benesch* Anno 1531, die 29 Septembris, *Senex octogenarius*, primus qui omnium in ea Ecclesia quam exstruere parabat et pene ad apicem perduxerat, humatus est."

Křticí jméno Benedikt jest ovšem totožné s jménem Beneš, avšak pochybuji, že by slovo „*Patria*" se vztahovalo na Louny co na rodiště mistrovo,[2]) spíše to bude míti význam širší narážející na Čechy co vlasť či rodnou zemi mistra Benedikta a příčina, proč tak podotknuto, má důvod svůj v tom, že mistr poslední léta i v Sasku, Slezsku a Zhořelci stavěl, avšak v Čechách ve své vlasti posledního odpočinku nalezl. Z Balbínova popisu vidíme, že mistr roku 1531 v Lounech zemřelý byl stařec 80letý, a tudíž v roku 1451 rozený.

Z Balbínových „Miscellanei" přešla veškerá udání o mistru Benediktovi na pozdější spisovatele až na naše doby a tu již všude mistr Benedikt po příkladu Balbína Benešem Lounským jmenován. Na tomto udání budovali dále Beckovský, Hamerschmid, Dlabač, Schaller, Pubička a Dobrovský.

Dle dosavadních pátrání starožitníka pana Merze v Lounech nenalezen dosud v tamějších městských knihách žádný zápis, že by mistr Benedikt byl osedlým v Lounech a tam nějakého statku měl, ač těchto knih a zápisův z doby po velkém ohni r. 1517 jest v Lounech ještě velké množství zachováno. Naopak, že mistr nebyl v Lounech osedlým, o tom svědčí mimo to, co v „Pam." na str. 443 uvedeno, i malá poznámka vyňatá z účtů města Loun, která mně doručena byla laskavostí p. prof. Vavřince Duška v Karlíně, jenž as před 3 neb 4 lety bohatý archiv Lounský pořádal a pro mně některé drobné zprávy vyňal.

Jest to účet vztahující se ku přestavbě kostela sv. Mikuláše v Lounech, vyhořelého roku 1517, a zní: „*Roku 1524 Alšové* (která měla hospodu a kde býval častován pan podkomoří a j. vzácné osoby) *za mistra Benedikta 36 grošů*, ponocnému na věži 8 grošů, ponocnému u kostela 8 grošů, tesařům, jenž kostel (starý) prkni zahražovali 36 grošů, tesařům, ježto hranici a schody na věži dělali 2 kopy 20 gr., tesařům, když krokve na kostel tesali a jiné 8 kop. 10 grošů." Dnešní onen rázovitý krov na kostele sv. Mikuláše jest tedy z oné doby.

Dle tohoto účtu můžeme soudit, že mistr Benedikt z Prahy do Loun ku stavbě kostela dojížděl, an byl hospodou u Alšové na účet pánův (obce) a v Lounech žádného domu neměl.

Známe i podobný účet téhož mistra z Kutné Hory. Když roku 1512 převzal mistr Benedikt další vedení stavby chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře následkem úmrtí Rejska zastavené, učinili Kutnohorští smlouvu s mistrem Benediktem o další vedení stavby Svatobarborského chrámu.

Tuto smlouvu čerpanou z archivů Kutnohorských nalézáme v „*Roční zprávě* c. k. vyšších real. škol a real. gymnasia v Hoře Kutné 1886" od pp. prof. J. Zacha a J. Braniše na stránce 17. a 18.: „Stala jest se smlouva před pány některými z rady staršími z obce *s mistrem Benediktem*, kameníkem z Prahy, o stavení kostela sv. Panny Barbory taková, že *mistr Benedikt*, jenž by k dílu přistoupil a začal, aby mu každého téhodne dáváno bylo po půl kopě grošův a parléři, kterého dobrého zjednati má, po 24 gr. tak jakž v Praze dávají. A tovaryše sobě též dobré zjednati má, kteří by dělali a zasluhovali, a těm aby dáváno bylo po 3 gr. za den, a svátek jeden v témdni jim ke škodě býti nemá, ale zúplna placení; než od sv. Havla až do sv. Petra stolování po 2 ½ gr. *a mistru Benediktovi koníka stravou opatřiti na stání, když by přijel.* Act. f. 4. die Tiburcii anno 1512 preside Ioane Popelka loco Machkonis Reg. flav. maius J. 13." (Dokončení.)

[2]) Nemaje zřejmých důkazů, nechci tvrditi, že by mistrovo příjmí „*z Pistova*" na rodiště mistra Benedikta ukazovalo, však i příjmí to slušno při posuzování tomto v úvahu bráti.

Dnešní Pistov, něm. Pistau, jest vesnice v Plzeňském kraji na panství Tepelského kláštera vysazená a od téhož as pět hodin směrem jihozápadním vzdálená. Jest to ještě krajina bývalých pomezních Chodů, jak z popisů pamětních knih, které jsem na Tepelsku vídal a čítal, — vím. Nejbližší městečko, pět čtvrtí hodiny severovýchodně vzdálené, jest Chodová Planá (něm. Kuttenplan). Pistov jest malá vesnička pod úpatím „Hory" (něm. Horaberg) ležící, o 16 domcích se 117 něm. obyvateli (dle posledního sčítání obyvatelů z r. 1880), a mající farní kostel sv. Bartoloměje již od 14. století, jehož patronem býval a jest do dnes klášter Tepelský. Obce ke kostelu sv. Bartoloměje přifařené mají původní jména česká, jako: Dolní Kramolín (Unterkramolin), Holubín (Holwing), Chotěnov (Kutnau), Martinov (Martnau), Vlkovice (Wilkowicz).

Dle „Libri confirmationum" jest „*Pyestow*" pod patronem Tepelským, kniha sama ukazuje česká jména farářů v sousedství do far uváděných. Tato krajina byla až do třicetileté války úplně česká; po r. 1648 nastal kolonisací německých osadníků příliv do zdejší krajiny, který český živel pomezních luteránských Chodů vytlačil a zněmčil.

Že Tepelský okres do zmíněného času českým byl, nalézám v něm. knížce pod titulem: „Der politische Bezirk Tepl. Von Franz Klement. Volkslehrer in Tepl. Tachau 1882", tištěno na stránce 47.:

„Venkov zdejší byl dříve vždy český a jen v městečku Teplé musilo být r. 1399 smíšené obyvatelstvo, jelikož se zde *česky a německy kázalo*. Obyvatelstvo tohoto okresu drželo se víry katolické jako všude v západním Plzeňsku a teprv v třetině 16. století přistupovalo na luteránství."

M. Jiřík Kezelius Bydžovský.

Napsal *J. Pekař*.

(Pokračování.)

L. 1626, 14. ledna, obec zase svolána a horlivě napomínána s velikými pohrůžkami k náboženství. Na dva mistry (M. Jiříka Bydžovského a M. Danyele ze Semanína) největší se pozor dává a o nich do Vídně psáno jest; jaká na ně resolucí vyjde, tak s nimi zacházeno bude." V pondělí, 16. února, obec po sedmé k náboženství napomínána a „pohrůžky činěny přísné, že nad svým narozením, kteří toho neučiní, naříkati budou. Na dva mistry z Vídně dekret

přinešen a tu divně tejráni, tytulováni a velikými pohrůžkami strašeni". Oběma kapucínům, kteří reformaci řídili (byli to páteři Josef a Stanislav), a radním pánům záleželo ovšem velice na tom, aby M. Jiříka Bydžovského a Danyele ze Semanína ke katolictví přinutili, bylit oba nejpřednějšími a nejváženějšími sousedy, k nimž všechna obec jako ku vzorům hleděla, řídíc se jednáním jejich. Proto nesla se všechna snaha reformatorův k obrácení mužů těchto. Těžký zápas ten vyličuje Kezelius takto:

„V pátek, 20. února, obec na rathouz svolána: povoláváni po osobách, kteří nechtěli katolického náboženství přijíti, do míst radních, nejprve dva mistři, každý obzvláštně, aby se categorice resolvirovali, chtějíli přestoupiti? Když odporovali, zanecháni na rathouze v arrestu M. Jiřík Bydžovský a M. Jindřich Daniel ze Semanína a ještě pět jiných sousedův. Nazejtří arestýrovaní do raddy povoláváni a přísně k náboženství napomínáni. 23. února, v pondělí, arrestýrovaní examen, od primasa a patera vystáli, zvláště mistři; jeden napomínáním, druhý pohrůžkami. Když na nich ani na jiných nic získati nemohli, odmísili od nich dva a kázali je do vězení šatlavního dovésti, ostatní na radnici nechali. Pater kapucín každý den k nim do arrestu přicházel a obcházel, hledaje, koho by zejskal.

25. února, v středu popelní po opětném examinu a pohrožování M. Jindřicha z Semanína na rathouze nahoru při hodinách do té světničky samotného a M. Jiřího Bydžovského, starého primasa, v obecní světnici vedle mazhauzu samotného zanechali. Nedali k nim známých pouštěti kromě manželek, při jídle musili nouzi trpět, pomalu jídati, na slámě léhati, přibytkův svých zatím vojákům k quardýrům nechati, jim úpravnou stravu dávati, contribucí uložené předce odvozovati a živnosti městské zastavené míti.

V pátek první postní (27. února) obec opět k náboženství katolickému vedena. Arrestýrovaných privatim po osobách do raddy povolávali, pohrůžkami divnými strašili. Hůl ňákou k exilium zhotovenou, dvouloketní, čtverhrannou, 2 prstů zšíří ukazovali a ní hrozili, jednak na šance na Vyšehrad, nebo na Ráb pevnosť do Uher, nebo na galeje posláním, jednak ad perpetuos carceres do vězení na zámek Veliš, jednak z města vyvedením, vymrskáním, oběšením zvláště starýmu mistru největší pohrůžky činili. (Examen non theologicum)".

Po čtrnácti dnech poslal císařský rychtář do arrestu k M. Jiřímu Bydžovskému Jana Palingena, rychtáře předního městského, chce-li vedle prohlášení svého, paterovi Jozefovi učiněného, katolickým býti. Dal na spise odpověď, že ano, bude-li na svobodu propuštěn, bude-li všech obtížností soldatských sproštěn, bude-li mu živnost městská propuštěna a lhůta do sv. Ducha dána.

Vidíme, že strasti, jež Bydžovský ve vězení zakoušel, velmi na něho působily, že váhal, ustávaje ve svém odporu. Věděl, že nehrozí císařský rychtář nadarmo, vždyť nedlouho před tím tři z předních sousedův byli vypověděni. Takovou tragedií nemalého strachu jiným arrestýrovaným přidali a již opět jinou hůl jednomu z mistrův, kterouž jiným k postrachu na velikou potupu přihotovenou měli, s tímto nápisem: Melius est parere regi, quam pravorum sequi consilia. — Ecce praemium perturbatorum reipublicae. — An nescis longas regibus esse manus? — Vade, magister, et disce subesse Deo et regi. — I jinými pohrůžkami postranními až i katy strašili, že již dole v rathouze a šatlavě před rukama jsou, hrozili.

V pátek, 13. března, do plné raddy na rathouze opět mistři rozdílně povoláni, rozličnými pohrůžkami strašeni, že některé radní osoby nad tím slzavě plakaly i velikými od nich prosbami, aby nad sebou lítost měli, jich žádaly. Ten den po nešpořích purkmistr Hubáček (stará liška, pro očistu sebe vlčí roucho liščím přiodil), do arrestu mezi ty mistry na rathouz podnapilý přišel, oulisnou řečí mnohou je namlouval, šlechetného muže otcem vlasti nazývaje a k kmotrovství dítěti svému, kteréhož brzo očekával, zamlouvaje, ale i z toho se vyspal.

V pátek před květnou nedělí (3. dubna), po 6 nedělích oba mistři zase z arrestu propuštěni, avšak pode ctí, věrou a ztracením statku, začež i manželky jejich v plné raddě rukou dáním připověděti musily, aby se oba, kdykoli jim poručeno bude, postavili, schůzek postranních nemívali, spisův žádných jiným nespisovali, neradili, nerozpakovali a od města bez opovědění nikam nechodili."

Bydžovský neudává příčiny, pro kterou z vězení puštěn byl, snad že mu reformátoři chtěli poskytnouti příležitosti, aby slibu svému dostál. Zdá se, že sliboval nadále katolickým se státi, žádaje jen odkladu, jinak by stěží bylo lze vysvětliti, že mu kapucíni celý rok pokoj dali, ačkoliv v srpnu l. 1626 přišly nové rozkazy, aby se nekatoličtí do tří měsíců vyprodali. Ale již k dubnu l. 1627 Kezelius zase poznamenává:

„M. Jiří Bydžovský na osočení některých z poručení p. hofrychtýře opět do arrestu na rathouze dán, kapucín Jozef také na něj žaloval, že by o kardinálích nětco odporného mluviti měl, a on jich jakživ neznal a neviděl. V tom arrestu patnáct dní držán na Hubáčkovo osočení. Na poručení reformatorů náboženství, aby se katolictví do času jemu uloženého učil, propuštěn." Těšil se však svobodě sotva několik dní. V pondělí, 26. dubna obec svolána a „přečtěno poručení reformatorův, arcibiskupa pražského, hraběte z Martinic a jiných, aby k náboženství vedli, ty dva mistry, pokud nepřistoupí, vypověděli, živnosti nekatolickým zapověděli a k náboženství všecky přidrželi. Mistři v tom rozkazu jmenováni Ceselius a Zemanín". Z toho vidno, praví Kezelius, že je Polák kapucín a Hubáček primas u reformatorův, osočili. Poslední, rozhodná rána brzo potom následovala.

V outerý, 15. června druhý dekret od reformatorův o náboženství a vypovědění dvou mistrův „principálních sektářův" do západu slunce, do Boleslavi poslán. Nařizuje se jim také, aby vypovědění k prodeji svých statkův si katolické plnomocníky nařídily a z peněz odtud nabytých dluhy obci a jiným zaplatili, jistou quotu na dluhy obecní složili a to, co by ještě v pokutě neboližto za pardon do důchodu JMC. složiti měli, složili, ostatek pak jim zanechán býti má. List ten jest zapečetěn sekrety arcibiskupa, hraběte z Martinic, pana z Talmberka a Kryštofa Vratislava z Mitrovic. Do Boleslavi byl přinesen 18. června, nazejtří pak v plné obci přečten.

„Po přečtění toho psaní M. Jiří Bydžovský v plné obci na špic postaven (druhého, M. Jindřicha ze Semanína, tu nebylo; nemohl pro přísnosť svého soldata v domu obstáti, musel se před ním pokrývati) a jemu to osvědčeno, že se bude věděti, čím dále spraviti. Co měl činiti? V plné obci s sousedy svými se rozžehnal, kteří mu co dobrého přáli, ti ho litovali, ale závistníci ani viaticum z summy jemu od obce povinné dáti, ani vysvědčení šlechetného v té obci svými službami chování vydati nechtěli. Ten den v sobotu

statek mu zinventován a do zejtřejšího dne západu slunce emigrací odložena. Ten den také počet svůj sirotčí, nazejtří pak v neděli po službách Božích zádušní literátský spravil a odvedl. Zatím v tůž neděli, kteráž byla třetí po sv. Trojici, 20. Junii l. 1627, před samým západem slunce s velikou žalostí v průvodu některých jeho (sic) upřímných přátel z města Boleslava Mladého s hůlkou a kabelkou se ubíral, smutnou tu písničku: „Orate ne sit fugä vestra in die festo“ (jako jemu se to v den páně nedělní trefilo) žalostivě s pláčem připomínal, manželky své truchlé a zarmoucené i statečku svého tu v Boleslavi zanechal, do města Žitavy v Lužicích se obrátil a tam samotný bez manželky půl léta zůstával. Potom pak manželka jeho, když také tu déle pro veliké pohrůžky obstáti nemohla, jakožto věrná manželka právě v půl letě za ním se obrátila, na štědrý den téhož roku 1627 k němu se dostala. Statku svého plnomocníkům švagrům jeho a bratřím jejím (sic) zanechala, kteříž nesprávně s tím zacházeli a z toho, jako i jiní jejich odporníci závistiví, Bohu odpovídati mají.“

Kezelius, vypuzen byv z milé své vlasti do krajin cizích, neznámých, kráčel vstříc novým útrapám. Jmění neměl, jazyka německého neznal a nad to Němci nepříliš rádi české exulanty viděli „ovšem pak nebohým Čechům u nich nemnoho se osazovati dali, ale když některé vyžili, preč pudili. K tomu pak přistoupily hrůzy válečné a strach před vítězstvím císařských, jenž pudil exulanty české dál a dále od vlasti. Tak na př. opustili exulanti na začátku dubna l. 1628 na 30 vozích Žitavu a odebrali se do Polska, a 30. dubna odjelo z Žitavy 40 vozův exulantských do Míšně a to jen „pro přístrach vojska císařského“. Mezi posledními byl také M. Jiří Bydžovský. Usadil se v Sabnici, ale ne na dlouho: brzo odtud do Perna se odebral, kde usadil se trvale. O soukromém jeho životě v letech těch nevíme ničeho, sám ničeho o tom nezaznamenal, smýšlení jeho však karakterisují chronogrammy: QVI perseVeraVerIt VsqVe aD fIneM CoronabItVr. — MagIster GeorgIVs ByDzoWInVs patrIa orbatVs anno oCtaVo.

(Dokončení.)

Městec Heřmanův.

Město a velkostatek v Chrudimsku.

Studie děje- a místopisná, již vzdělal *Ant. Rybička.*

(Pokračování.)

Co vzdělání literního se týče, tuť vychází ze souvěkých pamětí, že v XVI. a na začátku XVII. století Městec Heřmanův sluší pokládati mezi ta města Česká a Moravská, kteráž nemalou péči měla a nevšední náklady činila na zřízení a zdržení dobrých škol triviálních, v nichž se tehdáž vyučovalo čtení, psaní, počítání, počátkům jazyka latinského, zpěvu a hudbě instrumentální. Takováto škola byla tehdáž i v Městci Heřmanově, na nížto rektor, kantor, sukcentor a kollegové dosazováni byli rektorem vysokých škol Pražských.[11]) Osoby tyto měly obydlí a stravu na faře a dostávaly nad to ještě jisté platy za výkony církevní, což ovšem zhusta zavdávalo příčinu k rozličným nedorozuměním mezi tehdejšími ženatými faráři a učitelstvem.

Obyvatelé Heřmanoměstečtí nespokojovali se však s těmi vědomostmi, jichž bylo lze nabyti na škole tamní, anobrž zámožnější z nich posílali syny své i na vysoká učení Pražské i zahraniční, na nichž nejeden rodič Městecký vzdělal se ve vyšších vědomostech v té míře, že napotom spravoval vysoké úřady církevní i akademické.[12]) Zvláště vidí se nám tuto připomenouti, že v XVI. století nemálo mladíků Heřmanoměsteckých po odbytých studiích oddávalo se stavu kněžskému, a jakož tehda nebylo v Čechách biskupa, který by byl světil kněze kališnické, putovali kandidáti tito za příčinou vysvěcení kněžského do Němec i do Vlach, odkud, když se navrátili, podáváni jsou za kaplany a správce duchovní do rozličných měst Českých.[13])

Co se týče vnitřní administrace a správy soudní v Městci Heřm., tať byla po celou tu dobu v rukou tamní raddy, t. j. purkmistra a konšelů, jež každého roku pán zboží toho nebo úředník jeho z kandidátů od odstupující raddy mu navržených volil a sadil.[14]) Při tom vidí se nám připomenouti, že Heřmanův Městec až do času císaře Maxmiliana II. odbýval toliko za *městečko*, od roku však 1579 pokládán jest již za *město panské*, požívaje všech práv, jakých měla tehdáž jiná česká města panská. — Obec Městecká byla času toho již také v držení vsi *Bylan*, r. 1554 od Adama Švika z Lukonos za 520 kop gr. č. koupené, s 15 podda-

[11]) Tak ku př. 30. dubna r. 1605 píše rektor učení Pražského, že jim — Heřmanoměsteckým — odesílá za správce školního *Simeona Machovia*, rodiče Hořického, jenž byl před tím kolegou Českobrodským, a roku na to jdoucího poslán tam od university Šimon Christoforides Bohemobrodenus za správce školního.

[12]) Připomeneme tu jenom ty nejvzácnější z nich, jakož byli *M. Adamus Heřmanoměstecenus*, přítel Pr. Lupáče, J. Rosina a jiných tehdejších výtečníků literárních, který býval správcem duchovním v Domažlicích, Žatci a Praze, kdež zemřel 2. října r. 1573, a jehož úmrtí bylo opěvováno tehdejšími předními básníky; *Pavel Nonius*, kollega a později kantor školy Žatecké, básník latinský (1590—1600); pak *M. Trajanus Nigellus z Oskořína*, jenž byl na konci XVI. a na začátku XVII. století professorem na Pražské akademii Karlově.

[13]) Takto putovali r. 1546 *Jan* z Městce a r. 1549 *Diviš* z Městce do Vlach a r. 1551 *Adam* z M. do Rakous, a byvše tam vysvěceni na kněžství a okázavše obdržené na to „*formací*“ čili vysvědčení, dáni jsou za kaplany do Mýta Vys., Nov. Bydžova a jinam.

[14]) Radda Heřmanoměstecká vykonávala v obvodu zboží Heřmanoměsteckého tolikéž právo hrdelní ve vyhrazených případech až do r. 1765, kdež všechny v Chrudimsku až do té doby pozůstávající soudy hrdelní (Halsgerichte) jsou zrušeny a zřízen jediný soud hrdelní pro celý kraj v Chrudimi, na jehož vydržování bývalí soudové ročně jistou sumou — Heřmanoměstečtí 15 zl. — přispívati měli. Při tom připomínáme, že v letech 1668—1676 v Městci Heřm. vykonáno jest 8 poprav katem místním a že ještě nedlouho před zrušením tamního soudu hrdelního odpraven tam čarodějnictvím nařknutý zloděj Jiří Šrámek.

*

nými a 4 koly mlýnskými, z nichž platilo se (r. 1615) do pokladny zemské 10 kop gr. berně a 49 kop gr. sbírek; pak rozsáhlého pastviště a pole, řečeného „*lán*“ na cestě k Chrudimi ležícího, jakož i lázně veřejné s rolí a lesy obšírnými. Platy a užitky z poddaných a z gruntů těchto vycházející obracovány jsou na potřeby obecní, jmenovitě na vychování faráře, školy a osob v špitále městském přebývajících, jichžto počet tehdaž ze čtyř na deset osob jest rozmnožen. — Město skládalo se času toho asi ze 150 větších a menších domů a chalup, jichž velká část byla však jenom ode dřeva, kteréž tudíž často vzešlými požáry u velikém počtu bývaly na dobro zkaženy, jak se to jmenovitě r. 1623 přihodilo, kdež větší část města s chrámem farním, farou a dvorem Medovským (Medhof) popelem lehla.

Hledíc k živnostem soukromým, jichž Městečtí sousedé v XV. a XVI. století provozovali, vychází na jevo, že vedle polního hospodářství [15]) živili se předem rozličnými řemesly a obchody, pročež je — Městecké — osvobodil také pan Jan Jetřich ze Žerotína robot ženných a všickni jejich bývalí držitelové vysazovali tamní řemesla zvláštními pořádky a svobodami, čímž Městec stal se tehdáž jedním z nejprůmyslnějších míst v Chrudimsku. Času toho byla v Městci Heřmanově již tolikéž dosti četná obec židovská, jejíž členové držitelům zboží toho odváděli jistý plat roční, živíce se provozováním „rozličných *obchodů* (*handlů*) *a lichvy*, čili půjčováním peněz hotových na listy, a to jmenovitě okolní šlechtě drobné“. Že však, jak se podobá, ve svých obchodech nešli vždy před se mírně a slušně, anobrž dopouštěli se při tom rozličných úskoků a neřádů, bylo jim snášeti mnohých protivenství a násilností, tak že vrchnosť Městecká nejedenkráte jich se ujímati a k vyšším instancím u věci té se odvolávati nucena byla.[16])

Došed let svých nadepsaný pan *Jan Jetřich Berka z Dubé*, poděkoval se v úterý po Třech Králích r. 1625 panu Lvovi Buriánovi Berkovi z Dubé za poručnictví jeho a uvázal se v držení zboží Heřmanoměsteckého, Stolanského a Velkomezeřičského i všelikých s tím spojených užitků, práv a spravedlností, tak jak je předkové jeho drželi a vykonávali. Neboť jakož otec jeho, pan Ladislav Berka, sám stál po celý čas věrně k domu rakouskému i k víře katolické, anobrž byl nejhorlivějším jejím rozšiřovatelem na svých statcích českých i moravských a jakož času bouří stavovských (r. 1618—1620) syn a dědic jeho, nadepsaný Jan Jetřich Berka, byl ještě nezletilý a taktéž poručník jeho, pan Lev Burián Berka, neměl účastenství v hnutí a bouři té, nestihly ani tohoto ani poručence jeho smutné účinky katastrofy bělohorské, anobrž zůstali oba v držení svých statků a spravedlností. Pročež nesrovnává se s pravdou to, čeho se dočítáme v *Rieggerových Materiáliích* (sv. VI.) a v *K. Adámkově Chrudimsku* str. 61., že by totiž zboží Heřmanoměstecké bývalo tehdáž náleželo Ctiborovi Pecingarovi a jsouc vyceněno na 18.248 kop gr., že by bylo jemu v pokutě k fisku pobráno a na to Václ. Albrechtovi z Waldsteinu za 18.248 zl. r. prodáno bývalo, ježto, co se takto praví o zboží Heřmanoměsteckém, vztahuje se k zboží Heřmanickému v Královéhradecku ležícímu a před tím rodině Waldsteinské náležitému a od ní na Ctibora Pecingra přešlému. Jestiť takto zboží Heřmanoměstecké a Stolanské jedním z těch 13 statků, které v kraji Chrudimském tehdáž nepropadly fisku, anobrž zůstaly v držení svých předešlých vrchností.

Pan Jan Jetřich Berka — na Heřmanově Městci, Stolanech a Velkém Meziříčí, JMC. rada a mundšenk — uvázav se v dědictví své, prohlížel předem k tomu, aby poddaní jeho, kteří by nebyli ještě katolíky, vzdali se svého náboženství evangelického a vrátili se do lůna samospasitelné církve římsko-katolické, což se mu ovšem s užitím tehdáž obvyklých, tytýž i nemálo násilných prostředků reformačních u větší části podařilo.[17]) Týž daroval listem, daným na Heřm. Městci dne 25. března 1631 k špitálu Městeckému vsi Vícemilice a Raškovice s lesy, lukami a poplatky i se vším příslušenstvím k těm dvěma vesnicím náležitým, kromě Jana Dvořáka, kteréhož sobě zůstavil. Za to však vzal a zanechal za sebou list a nadání Mikuláše Trčky r. 1512 na osvobození špitálu Městeckého daný, pak list Mikuláše a Zdeňka bratří Trčkův r. 1523 na plat peněžitý na vychování chudých k špitálu řečenému vycházející a list pana Viléma z Oprstorfu z r. 1590 na potvrzení nadání kněze Adelfusa svědčící.

Jak asi nakládáno s poddanými na zboží pana Jana Jetřicha Berky tehdáž osedlými, tomu jest poněkud vyrozuměti z *artikulů soudních*,[18]) kteréž on vydal svým pod-

[15]) Vidí se nám tuto poznamenati, že v XVI. století jak vrchnosť, tak i obyvatelstvo Městecké provozovaly také vinařství, držíce v okolí tamním, jmenovitě na tak zvaném červeném návrší (rothe Höhe) a na strání ku Kostelci ležící rozsáhlé vinice, kteréž však v století XVII. v tehdejších bězích válečných u větší části zpustly a zanikly.

[16]) Tak ku př. již p. Mikuláš Trčka ml. na Lichtenburce a H. Městci r. 1509 pohnal Jana Bajchorského z Raškovic k soudu komornímu, vině ho pychem z 10 kop gr. č., že zbil mu poddaného jeho žida Abrahama z Městce Heřmanova.

[17]) Ukazujeme k tomu, čeho se u věci té dočítáme v známém spise: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, kap. CIII. „*V Heřmanovu Městci* (městečko jest nedaleko Chrudimě) když rádní osoby příkladu odpadlství (od víry evangelické) na sobě dáti nechtěly, uvrženy byly do tvrdého vězení; Prymas pak uprostřed rynku na ostré prkno, na čtyřech nohách vyzdvižené (*osel* nazývané), posazen jest. Týž, ač byl stařec, potupu tu i bolesti trpělivě snášel přes šest hodin, a teprv u večer k ustavičnému naléhání Jezuitů, jakož i nářku ženy a k pláči dětí svých katolikem býti přislíbil, načež když ani nohy, ani jiní údové sloužiti mu nemohli, cizíma rukama k zpovědníkovi (jezuitskému) jest donesen.“

Jmenovitě také vypuzeni jsou z veškerého zboží Městeckého a Stolanského všickni kněží evangeličtí, tak že obyvatelstvo tamní po delší čas postrádalo všelikých řádných služeb božích a obřadů církevních. Teprv později poslán tam jakýs kněz („pater“), bezpochyby nějaký řeholník, který odbýval služby boží v osadě Městecké a excurrendo střídavě tolikéž ve filiálních osadách Kostelecké, Stolanské, Morašické a Chrbokovské, dostávaje za každý takový výkon v té které obci oběd a 24 gr. m. a kantor mu přísluhující 5 gr. m. — První řádný farář (curatus Heřmanoměstecensis) jmenuje se r. 1656 *Frant Sáček*, po němž se připomínají: 1664 P. *Neumann*, 1666 *Matheus Sass*, 1667 *Joannes Hirsch*, 1672 *Henricus Wenceslaus Loraides Boleslavský*, 1676 *Joannes Spilka* a 1678 okt. — 1696 *Tobias Mottehansl.* — Toho času (1677) počítalo se v Městci a Klešicích 650 duší, rektor školy Městecké N. byl prý mistr sv. umění, muž učený a správný, jenž dostával ročně 25 zl. platu z důchodu panského. Při farním chrámu sv. Bartoloměje byly tehda tři kalichy stříbrné, monstrance pozlacená, křtitedlnice cínová a tři zvony, z nichž největší před několika lety tehdejší kolátor hr. Spork z kostela Kosteleckého přes pláč a odpor tamních osadníků do Městce dal přenésti.

[18]) Artikulové soudní p. J. Jetř. Berkou poddaným Meziříčským vydané vytištěny jsou v časopise: „*Národ a Škola*“ (r. 1883) ve Vel. Meziříčí vydávaném, kdež jsou vytištěny i jiné ještě artikule z r. 1607 — ovšem mírnější — zároveň s formulemi přísežními a promluvami, jichž užíváno při zahajování tehdáž odbývaných soudů sedlských.

daným Velkomezeřickým, v nichž se do podrobna vyměřuje, kterak se chovati mají — jak co se týče — náboženství katolického, tak i předem bedlivého vykonávání všelikých povinností a služeb, jimiž k své vrchnosti jsou zavázáni, a v nichž zároveň těm, kdož by v příčině té náležitě se nezachovali, velmi přísné, ano ať tak díme, krvavé tresty jsou vyměřeny, tak že artikule tyto jsou mnohem tvrdší a přísnější těch, jež čteme v známém *„mandátu“* od Františky Hypolity hraběnky Berkové roz. z Firstenberku, příbuzné pana Jana Jetřicha z Žerotína, poddaným Richmburským, vydaném a v Čas. Č. Mus. r. 1843 str. 163. a násl. vytištěném. (Dokončení.)

Předhistorické památky v Boleslavsku.

Píše *Adolf Pecenka.*

Že krajina kolem Mladé Boleslavi podél toku Jizery a potoků do ní ústících již v šeré dávnověkosti četně obydlena byla, jest věcí vůbec známou a nelze při zvláštní úrodnosti půdy o tom pochybovati. Starožitné stavby až na naše dny zachované, mohutná žároviště, množství předmětů a vůbec vzácných starožitností z bronzu, ano i z jantaru zhotovených, zvláště však hojné popelnice, mlaty a přesleny, které z lůna země na svit sluneční se neustále vynášejí, jsou toho všeho zajisté nejlepším důkazem.

Zemní stavby posud zachovalé nalézají se v této krajině:

1. v Jiz. Vtelně, 2. v Bezně, 3. v Pískové Lhotě, 4. pod Michalovicemi, 5. na Chlumu blíže Ml. Boleslavi, 6. v Skalsku, 7. v Klášteře u Mnich. Hradiště, 8. v Haškově u Mnich. Hradiště.

Z uvedených zemních staveb jest hradiště *na Chlumu* v „Arch. Památkách“ již dostatečně popsáno, a nebudiž o něm dále šířeno slov — připomenu však, že jsem zde nalezl pěknou a ozdobnou střepinu nádobky — dle všeho slovanského původu.

Stavby *Skalské* jsou taktéž vůbec známé.

Podobné zemní stavby shledal jsem v poslední době dvě, a sice jednu na skalnaté stráni, a to na zvláštním ostrohu zrovna *naproti hradu Stránovskému* a druhou v téže poloze *naproti zříceninám hradu Michalovského.*

Prvnější stavbu bedlivý cestující ihned zpozoruje, pakli po silničné serpentině nahoru k obci Jiz. Vtelnu se blíží. Přístup k místu tomu jest nejpohodlnější od domku číslo 55. Stavba tato, „šancemi“ zvaná, jest stromovím osázená, jest asi 6 m. vysoká a měří v objemu kruhovém asi 150 kroků.

Druhá stavba jest podobných rozměrů a nalézá se pod poplužným dvorem Michalovským a prastarým kostelem sv. Matěje, který až po dnešní doby některé románské součásti vykazuje. Obě tyto stavby leží v blízkosti nad Jizerou a vévodí daleko okolní krajině zrovna tak, jak památné hradiště „starý hrádek“ mezi Skalskem a Sudoměří.

Obě tato místa nejsou prozkoumána, pouze v pahrbku Michalovském nalezla se dle hodnověrného sdělení při sázení stromů pěkná nádobka, která však od dělníků rozbita.

Než opusťme již tato místa a navštivme osadu Bezno, která zrovna tak jako Skalsko náleží k nejstarším místům v Boleslavsku.

V Bezně samém nalézaly se až do poslední doby dva pahrbky — (mohyly?)

První pahrbek byl k vůli planírování a okrášlení osady, ač toho nutná potřeba nekázala, úplně zrušen — druhý nalézá se posud zachovalý — ovšem že značně sesedlý — a jest opatřen na své hoření ploše sochou sv. Jana.

Při rozebírání prvního náspu, který měřil v obvodu asi 70 kroků a byl asi 5—6 m. vysoký, nalezly se rozličné starožitné drobnosti, které tamější řídící učitel p. Vaněk zachránil a v sbírce právě založ. kraj. musea v Ml. Boleslavi uložil a sice jsou to dvě bronzové jehlice la Tèneské podoby duchcovské a bronzový kruh.

Další v sousedství Bezna, totiž *u Niměřic* stávající mohyla, o které J. Krolmus uvádí, že byla na počest zde padlému pohanskému vůdci zřízena, jest dnešního dne k vůli ekonomickým účelům úplně zrušena.

V Pískové Lhotě nalézají se pozůstatky starých valů, větší část jich byla z ohledů hospodářských zrušena. Valy ty leží jižně od Pískové Lhoty a ohražují místo, které na jih a západ v úžlabinu lesní a v Jizerní údolí se kloní. Valy ty jsou asi 350 m. dlouhé a 3 m. vysoké. Při rozdělávání těchto náspů nalezeny zde rozličné střepiny a jiné předměty z doby předhistorické, které se však vesměs mezi lidem rozstrkaly.

V Klášteře, [1]) prastaré to osadě blíže Mnich. Hradiště, kde se zbytky zrušeného kláštera a kostela posud shledávají a sice na zahradě starosty p. J. Roubíčka, stává též zbytek starých valů v délce asi 40 m. a ve výši 3·4 m., které k hájení osady této valně přispěti mohly.

V Haškově, blíže Mnich Hradiště, vedle odbočky vozové cesty k továrně Haškovské od erární silnice vedoucí, nalézá se asi 3 m. vysoký, umělý pahrbek s prastarou kapličkou. I umělý tento vršek možno dle jeho situování, jeho podoby a nynějšího upotřebení co posvátného místa, za předhistorickou stavbu (mohylu) směle považovati.

Z pohřebišť vytknouti sluší:

Pohřebiště Michalovské, které nalézá se na poli blíže sochy sv. Donáta. Zde nalezeny v poslední době při orbě popelnice velmi hrubozrnného tvaru. Není pochybnosti, že zde podobných popelnic více v zemi ukryto jest, kteréž okolnosti střepiny z popelnic, které po polích všude roztroušeny jsou, nasvědčují. V blízké zřícenině hradu, a sice v zemině deštěm z trhlin a slují vypláklé objevují se též občas zbytky a často uměle ryhované.

Pohřebiště Josefdolské za Debří, blíže řeky Jizery, nalézá se blíže Jizery v písečníku p. barona Leitenbergra.

---

[1]) K potěše přátel našeho stavitelského umění sluší na tom místě pochvalně se zmíniti o řediteli pivovaru panu M. Brejchovi, kterému náleží pěkná ta zásluha, že překrásný gotický portál z 13. století zrušeného kostela Cistarciáků, který až do nedávné doby co průjezd hospodářských povozů (!) sloužil, pro budoucí věky zachránil, an vedle téhož nový vjezd v staré chrámové zdi upravil a tento mřížovými dveřmi opatřil a pro obyčejnou vozbu zcela uzavřel.

V místech těch přichází se při dobývání též na popelnice a lidské kostry.

Pohřebiště Řepovské, odkryto při odvážení hlíny z pahrbku, který se nalézá na západním konci obce blíže cesty polní vedoucí k Jemníku. Zde nalezeno množství koster v nestejných polohách a pak tři popelnice, které starosta obce p. J. Repš krajinskému museu v Ml. Boleslavi daroval.

Pohřebiště Stakorské pod Babou jest v místech, kde se Stakorská cihelna, náležející velkostatku Kosmonoskému, nalézá. Zde se narazilo při kopání hlíny pro cihelnu na dva hroby, v nichž se mnohé velmi krásné bronzy nalezly. Mrtvoly byly zde celé pochovány, byly, jak dle otisku látky na jednom náramku vidno, při pohřbu oděny v hrubé lněné předivo. Kostry se při dotknutí ihned rozpadly a ležely dle popisu dělníků obličejem k východu. U jedné kostry, a sice u hlavy, shledána popelnička prostřední velikosti.

Bronzy zde nalezené jsou: Dva pěkné kruhy se zapínadly a každý se sedmi většími puklicemi. Tvar těchto náramků souhlasí úplně s náramky z hrobů Hornokšelských. Dva náramky podobné s menšími a masivnějšími puklicemi. Oba tyto náramky byly rzí velmi rozežrány, tak že při vyndávání pouze část se zachovala. Jeden kroužek hadovité podoby dobře zachovalý. Jeden kroužek s malými, vyčnívajícími hrboly podoby la Téneské. (Kroužek ten, v domnění že zlatý byl, od dělníků polámán.) Bronzy ty jsou lité, barvy červenavější, avšak s dokonalou technickou zručností a neobyčejnou přesností provedeny.

Pohřebiště u Chotětova nalézá se na poli a v místě, kde cihelna p. Vraného stojí. Zde bylo v jednom místě nalezeno více popelnic, propálená hlína, kusy rozličných kostí, parohy atd.

Pohřebiště u Velkých Horek u Niměřic bylo odkryto při stavbě vléčné dráhy z Chotětova do Dolního Cetna vedoucí. Pohřebiště toto nalézá se v místech, kde počíná průřez železnice za přejíždkou přes okresní silnici. Hroby (jámy?) tyto lze ještě v průřezech dobře porovnati, ana zde barva proti černé, kterou hroby vyplněny jsou, od vrstev žlutého jílu se v barvě liší. Zde bylo nalezeno více popelnic i jiných starožitností, které se však většinou až na některé nádoby Českému Museu darované, od dělníků rozbily.

Pohřebiště Čejtické odkryto při stavbě dráhy severní, v místech, kde nynější nádraží se nalézá. Při plantrování a upravování jízdní dráhy shledány zde rozličné popelnice a mnoho bronzů. Většina těchto předmětů se ztratila. Z nálezu toho, jak dalece nám známo, zachoval se jen jeden náramek a zbytky kruhu, jež na slovo vzatý český numismat, ředitel p. J. Fidler, ve své sbírce chová. V poslední době nalezla se v zahradě statku č. 18. p. Karla Pavlíčka blíže plotu u nádražní ulice báňkovitá černá popelnice tvaru uhlazeného a tuhou značně promíchaná, beze všech okras.

Pohřebiště u Borče. Ze spisku českého archaeologa J. Krolmusa vysvítá, že již za jeho doby u této obce více hrobů nalezeno bylo. Podobné hroby nalezeny v poslední době při stavbě obecné silnice ze Skalska k Borči zřízené. Shledány tu prý nápadně veliké kostry s rozličnými bronzy a milodary. Charakterickými nálezy jsou zde tak zvané S-ovité kroužky některé i postříbřené. Podobné kroužky uschovávají na památku někteří občané Borečtí.

Pohřebiště v Luštěnicích. Při odkrývání prsti v lomu polním blíže okresní silnice přichází se někdy na popelnice a promíchaný popel s červenou vypálenou hlinou. Popelnice tyto nebyly ještě nikdy v celosti vyndány, an dělníkům praktický způsob vyndávání popelnic ze země známým nebyl.

Pohřebiště Sovenické blíže osady Mohelnické popsáno v „Pam." XIV. 126, 343. Od Mohelnice pochází bronz. jehlice s kuželovitou hlavicí; podrobné místo samo nemohl jsem zjistiti.

(Dokončení.)

Žárové hroby u Měníka.

Napsal prof. *Josef Hladík.*

Z jara roku minulého odkryto bylo u obce Měníka předhistorické pohřebiště, o němž si dovoluji přátelům starožitností a zpytatelům doby předhistorické v Čechách zprávu podati.

Měník leží od Nového Bydžova směrem jihovýchodním ve vzdálenosti 4 km. a prostírá se dílem na svahu, dílem skoro na temeni mírného návrší, jež se v těch místech z údolí řeky Cidliny na východ povlovně zvedá.

Ač návrší Měnické ve svém nejvyšším bodu nad obcí toliko 272 m. nad hladinou moře a pouze 48 m. nad řekou Cidlinou se vypíná, ovládá přece veškerou sousední krajinu, poskytujíc rozkošnou vyhlídku jak do blízkého okolí, tak do značné dálky. Na sever jest obzor lemován Krkonošemi, na východ horami Orlickými, na jihovýchod horou Kunětickou, na jih Železnými horami nad Čáslavou, na jihovýchod Vysokou nad Kutnou Horou a na západ návrším Vlkovsko-Skochovickým.

Půda Měnická jest celkem podkladu pískového, hustě štěrkem promíšeného, ale neúrodnou není; neb plodí veškeré druhy obilní, zvláště žito, má při řece Cidlině tučné lučiny, dává stromu ovocnému dobrý vzrůst a lesu zdar. Dobré vody pramenité jest všude hojnost. Končiny Měníka se tudíž na sídla lidská výborně hodí a nezůstaly skutečně ani v dobách předhistorických nepovšimnuty. Důkazem toho jsou památky, které, jak svrchu řečeno, byly zde roku minulého z lůna země na světlo vyneseny.

Ubíráme-li se z Nového Bydžova okresní silnicí do Měníka, jest nám projíti obec Humburky. Nedaleko za Humburky položen jest přes potůček Libeňský dřevěný most a přímo před ním odbočuje se v pravo silnice vozová cesta, která vede do polí pod Měníkem rozložených. Na jednom z těchto polí (par. č. 498.) založil si z jara r. 1888 občan Měnický Alois Volejník štěrkoviště, aby oblázek, jenž se tu v mírné hloubce pod ornicí nalézá, zpeněžil.

Při práci na štěrkovišti nalézali dělníci zhusta hliněné nádoby kostmi naplněné, tajili se však po nějakou dobu s nálezem, doufajíce nalézti též peníze. Že se za takovýchto okolností nádob nešetřilo, netřeba poznamenávati.

Věc dostala se konečně na veřejnosť a byla mi ku konci měsíce června synovcem mým Josefem Fišerou z Mě-

nika do Brna sdělena. I vydal jsem se dne 21. července do Měníka a vyhledal hned na zítří místa, kde nález byl učiněn. Na hromadách hlíny, jež ze štěrkoviště byla odklizena, leželo rozmetáno plno střepin, prozrazujících na první pohled svůj původ. Majitel pozemku, Alois Volejník, byl přítomen. Na mé dotazy mi vykládal, že na štěrkovišti mnoho nádob bylo již vykopáno a zničeno; teprve v pozdější době byly prý některé hrnky, které se bez velké práce a opatrnosti z hlíny vyloupnouti daly, dílem do Bydžova, dílem jinam zavlečeny, jak kde měly odbyt. Sdělil mi dále, že i na poli vedle štěrkoviště, kde brambory měl zasázené, při hlubším orání střepiny nalézány byly, a že tudíž i tam „pelechy hrnků" (sic) býti musí.

Upozornil jsem Al. Volejníka, že pozemek jeho chová ve svém lůně památky dávného hřbitova, a požádal jej, by mi dovolil, na brambořišti učiniti zkoušku. Dohodli jsme se, že začneme dne příštího. Pro deštivé počasí, které se však ještě téhož dne večer dostavilo a s malými přestávkami do 9. srpna trvalo, nebyl jsem s to zámysl svůj provésti. Za to jsem si v době oné zrobil předběžný plán štěrkoviště i s okolím a přeptal se u těch, kteří na štěrkovišti pracovali, na vše, co dosud zde v příčině té neb oné bylo pozorováno.

Popis hrobů. Hrob 1.

Dne 11. srpna přikročil jsem ku zamýšlené práci na pohřebišti. Majitel pozemku byl mi pomocníkem. Učinil jsem první zkoušku na místě, jež dle výkladu majitelova leželo v čáře, ve které na štěrkovišti četné nádoby v mírné hloubce byly nalezeny. Odstranivše svrchní ornou půdu na ploše 4 m² jali jsme se odklízeti hlínu spodní. Když jsme vnikli do hloubky 0·25 m., objevila se první střepina brzy druhá a třetí. S jedné strany jámy prozrazovalo temnější zbarvení a kyprosť hlíny dobrý úhoz. Dělník několikrát si opakoval: „Jsme na hnízdě." Mně šlo o to, aby se nádobám, budou-li skutečně jaké, lopatou neublížilo. Dal jsem si proto při oné straně jámy, kde se hlína jevila mrtvou, vyházeti příkůpek až na štěrk do hloubky 0·6 m. Tím uvolnil se přístup k místu, s něhož jsem mínil hlínu směrem vodorovným nožem a lžicí odstraniti. Práce byla sice zdlouhavá, ale nenudila, neb brzy zde, brzy onde objevil se střípek nebo tříska kosti a čáka ve hrob stále rostla. Konečně seděl nůž na pevném předmětu. Odškrabal jsem opatrně hlínu a viděl, že jest mi činiti s poklicí, jež kryla jakous nádobu. Při další práci jsem seznal, že k nádobě zjištěné přiléhá nádoba druhá a k té opět nádoba třetí. Po několikahodinné práci byl hrob otevřen.

Poznamenávám, že označovati budu nádoby ve hrobech za příčinou přehlednosti takto:

Velká popelnice, menší popelnice, květináč, tuhovaná nádobka (osudí), *hrneček obětní, miska obětní, hromádka střepin, žároviště.*[1])

Obsah hrobu I. *a*) Velká popelnice. (Tab. I., 1.)[2]) Obklad: Střepiny. Pokrov: Rozpraskaná poklice. Popelnice jest v rukou uhnětena z hlíny šedé, dobře vypracované. Vyhlazení jest vně i vnitř patřičné, vypálení neúplné. Na jedné straně jest nádoba do šedočerna zbarvena. Hrdlo 0·21 m., břich 0·31 m., dno 0·105 m., výška 0·21 m., tloušťka v mase 0·006 m. — *b*) Menší popelnice. Tvar celkem jako u popelnice *a*). Výrobek ruční, chatrně vypálený, značně vetchý. Pokrov: Střepiny. Rozpadla se. — *c*) Menší popelnice. Nádoba ve všem nádobě *b*) podobna. Rozpadla se. — *d*) Květináč. (Tab. I. 2.) Výrobek ruční neúhledný a do červena vypálený z hlíny drobným pískem promíchané. Při hrdle jsou dvě protilehlá ucha a dva pupky. Hrdlo 0·16 m., břich 0·17 m., dno 0·09 m., výška 0·19 m., tloušťka v mase 0·006 m. — *e*) Tuhovaná nádobka. (Tab. I. 3.) Výrobek ruční se značnou pílí a nevšední dovedností pracovaný. Vnějšek i vnitřek jest vyhlazený a tuhou vytřený. Nádobka opatřena jest dvěma oušky protilehlými, jejichž světlosť pouze 0·005 m. obnáší. Ouška umístěna jsou mezi krkem a břichem. Kolem krku vinou se tři souběžné, mělké rýhy, nad nimiž vrýpnuty jsou v nestejné vzdálenosti od sebe skupiny čárek šikmých nestejného počtu. Nádoby tuhované jsou podobnými skupinami čárek zhusta opatřeny. První skupina má 11 čárek, druhá 12, třetí 8, čtvrtá 11 a pátá 9 čárek. Všech čárek jest 51. Pod kruhy hrdelnými, tam, kde břich se počíná, vedeny jsou též tři souběžné kruhy jdoucí k otvorům oušek. I nad těmito kruhy jsou skupiny čárek šikmých tohoto počtu: První skupina má 10 čárek, druhá 11, třetí 12, čtvrtá 10 a pátá 8 čárek. Všech čárek jest 51. Břich nádobky jest rozdělen na čtvero polí skupinami ryh svislých od spodního kruhu ke dnu směřujících; dvě skupiny mají po 4 a dvě po 5 ryhách. Rýhy vnější opatřeny jsou po celé své délce šikmými čárkami nestejného počtu. Čárky tyto nejsou však tak dlouhé a hluboké jako čárky hrdelní. Břichová pole přepnuta jsou směrem ke dnu dvojí řadou oblouků, z nichž každá řada opět třemi souběžnými ryhami jest utvořena. Pod spodní řadou těchto oblouků jsou při dně malé vypnuliny. Dno nádobky jest vydmuté a má ve svém středu mělký důlek. Hmota nádobky na polo vypálené jest načernalá. Byla zachráněna. Hrdlo 0·097 m., břich 0·145 m., výška 0·08 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *h*) Hrneček obětní. (Tab. I. 4.) Výrobek ruční z hlíny dobře vyhnětené, bez okras. Uhlazení vnější jest dokonalé, vnitřní polovičaté; vypálení skoro úplné. Větší část povrchu jest od čoudu načernalá; dno a část břicha jest barvy zažloutlé. Byl zachráněn. Hrdlo 0·05 m., břich 0·07 m., výška 0·05 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *i*) Hrneček obětní. Nádobka předešlé *h*) podobná. Rozpadl se. — *S*) Střepiny. Opodál zmíněných nádob a v bezprostředném sousedství nádobky *h*), *i*) nakupena byla hromádka střepin zvýší 0·1 m. Střepiny náležely rozmanitým nádobkám, jmenovitě miskám a hrnečkům. Všecky nádobky byly ve hrobě více méně popraskané a velice vetché. Prozkoumání nitra odložil jsem na několik hodin, až by nádoby na vzduchu poněkud oschly a spíše se zachrániti daly.

Hrob 2.

Potom učinil jsem zkoušku na místě, v jehož sousedství dle sdělení dělníkova několik hrobů bylo rozkopáno. Zkouška se podařila. Ve hloubce 0·38 m. zjištěn byl hrob druhý.

Obsah hrobu 2. *a*) Květináč. (Tab. I. 5.) Nádobka tato se podobá ve všem nádobce *d*) ve hrobě 1., jest však

[1]) Užité názvy jsou blíže vysvětleny v úvaze, kterou kladu na konec článku.

[2]) Kresbu předmětů hliněných i bronzových, jež ku zprávě jsou přiloženy, provedl dle přírody s nevšední ochotou pan Fr. Škamrala, správce měšťanských škol v Brně, začež mu zde povinné díky vzdávám.

Hroby Měnické. Tab. I. Nádoby hrobové.

větší a má při hrdle místo uch pouze 4 pupky. Prozkoumání nitra bylo z příčiny nahoře uvedené odloženo. Hrdlo 0·18 m., břich 0·20 m., dno 0·12 m., výška 0·25 m., tloušťka v mase 0·006 m.

Obsah v nádobách. Zatím dostavil se na pohřebiště pan správec A. Rejthárek a p. prof. J. Konůpek, i jali jsme se zkoumati obsah nádob a nalezli v hrobě 1. toto: Sňavše rozpraskanou poklici s popelnice *a*), viděli jsme, že jest nádoba rozdrcenými kostmi lidskými naplněna. Na povrchu byly kosti lebečné značné tloušťky a pod těmi kosti hlinou a popelem promíchané; obratle byly zvláště mohutny. Působení žáru bylo jmenovitě na zubech do šedomodra zbarvených patrné. Ostré hrany kostí prozrazovaly násilné rozdrobení. Jiného obsahu zde nebylo. V popelnici *b*) shledán byl týž obsah jako v popelnici *a*). Na povrchu byly totiž rozloženy kosti lebečné, ale celkem slabší, a na nich spočívala bronzová jehlice. (Tab. II. 1.) Jehlice jest 0·072 m. dlouhá a 0·002 m. tlustá. Průměr ploské hlavičky 0·006 m. Jehlice jest od hlavičky do délky 0·045 m. oblá, odtud až ku špici do čtyř hran přitlučená; hrany jsou tupé. Na oblé části, kolem níž se jemná rýha vine, jsou úhlové záseky čárek (<) 0·002 m. dlouhých. Záseků těch jest čtvero a jsou 0·01 m. od sebe vzdáleny. Jehlice jest úplně zachovalá a ušlechtilou rzí pokryta; podobá se naším drátěným hřebíkům. Jiné kořisti v nádobě nebylo. — Popelnice *c*) měla týž obsah jako popelnice *b*); natlačeno bylo až do vrchu rozdrcených kostí, mezi nimiž skoro na dně objevila se opět jehlice bronzová. (Tab. II., 2.) Jehlice jest 0·09 m. dlouhá, do čtyř hran ztepaná, při hlavičce a na špici oblá; lesk a ušlechtilosť patiny jehlice předešlé zde schází. — Květináč *d*) choval v sobě pouze hlinu a popel bez kostí. — Nádoba *e*), střípky přikrytá, vyplněna byla na povrchu slabou vrstvou hlíny, jež pokropena byla jemným říčním pískem. Pod vrstvou hlíny nalézaly se drobnější kůstky dětské. — Nádobky *h*), *i*) vyplněny byly hlinou. — Vezmeme-li v úvahu, že hrob choval popelnici s kostmi osoby dospělé, dvě popelnice, v nichž šperk ženský byl uložen, a dále nádobu s kostmi dětskými, můžeme se domnívati, že hrob tento byl hrobem rodinným, v němž pozůstatky muže, snad dvou žen a dítka byly umístěny. K domněnce podobné dospějeme ještě na jiných místech. — Prozkoumavše nádoby hrobu 1., mínili jsme podrobiti prohlídce květináč *a*) z hrobu 2. Poněvadž se však nádoba jevila naprosto popraskanou a vynětím obsahu by se byla rozpadla, dal jsem ji dopraviti do svého bytu, kde teprv po několika dnech obsah byl zjištěn. Květináč byl až do vrchu vyplněn kostmi lidskými, hlinou pomíšenými; kosti náležely člověku dospělému.

Hroby 3. a 4.

Následkem deště předsevzal jsem teprve dne 13. srpna odpoledne práci v sousedství hrobu 2. a uhodil na hrob 3.[3]) Mezi tím, co jsem se hrobem 3. zabýval, jal se Volejník odstraňovati ornici as na tři kroky ode mne směrem hrobů již zjištěných a přišel na hrob čís. 4. Do slunce západu byly oba hroby přivedeny na světlo.

Obsah hrobu 3. *a*) Velká popelnice. Pokrov: Miskovitá poklice. Tvar a hmota jako u nádoby *a*) ve hrobě 1. Rozpadla se. — *b*) Menší popelnice. Pokrov: Střepiny. Tvar a hmota jako u nádoby *b*) v hrobě 1. Rozpadla se. — *c*) Tuhovaná nádobka. (Tab. I., 6.) Tvar a hmota jako u nádobky *e*) ve hrobě 1. Okrasy druhu jiného. Pro vetchosť bylo možno zachrániti pouze část. Hrdlo 0·084 m., břich 0·125 m., výška 0·08 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *d*) Květináč. Rozpadl se. — *e*) Hrneček obětní. Rozdrobil se. — *f*) Hrneček obětní. Rozdrobil se.

Obsah v nádobách. V popelnici *a*) byl týž obsah jako v popelnici *a*) hrobu 1. Kosti lebečné ležely na povrchu. — V popelnici *b*), kostmi až do vrchu vyplněné, nalezl jsem zkřivený úlomek bronzového náramku. (Tab. II., 3.) Úlomek jest 0·065 m. dlouhý, na jednom konci 0·006 m., na druhém 0·005 m. široký a v středním mase 0·0035 m. tlustý, okraje jsou do ostra přihlazeny. Na úlomku jest patrno, že byl náramek skupinami souběžných ryh na líci okrášlen. Patina jeví se místy jako pěkný azurit. Vedle úlomku náramkového ležela bronzová jehlice. (Tab. II., 4.) Jehlice jest oblá a do špičky se zužuje. Délka 0·03 m., tloušťka při hlavičce 0·002 m. Hlavička není vytlučena, nýbrž připevněna. Na úlomku špičky jest patrno, že se kov v rez proměnil. — V nádobě *e*) hlinou vyplněné ležela „řehtačka". (Tab. I., 7.) Řehtačka jest pěkně vytuhována a dobře vypálena, což jasný její hlas při zatřepání prozrazuje. Jest úplně zachovalá. Hrdlo 0·024 m., břich 0·052 m., výška 0·05 m. — Ve květináči *d*) nalézala se hlína s popelem. — V nádobkách *e*), *f*) byl popel hlinou promíšený.

Obsah hrobu 4. *a*) Velká popelnice. Pokrov: Rozpraskaná poklice. Hmota a tvar jako u popelnice *a*) ve hrobě 1. Rozpadla se. — *b*) Květináč. Rozpadl se. — *c*) Tuhovaná nádobka. Rozpadla se. — *d*) Tuhovaná nádobka. (Tab. I., 8.) Výrobek tento jest velmi úhledný, na povrchu dobře vyhlazený, vně i vnitř tuhou vytřený a na polo vypálený. Zdá se, jako by nádobka robena byla na kruhu hrnčířském, než při bedlivějším ohledání se původ ruční snadno zjistí. Charakteristické skupiny čárek jsou zde dvojího druhu; jeden má čárky šikmé, druhý svislé. Skupiny čárek šikmých jsou dvě; v jedné jest čárek 19, v druhé 15, úhrnem 34. Skupiny čárek svislých při hrdle jsou čtyry. V první skupině jest čárek 9, v druhé 9, ve třetí 9 a ve čtvrté 8; úhrnem 35 čárek. Čárky dělány jsou od ruky. Skupiny čárek svislých nalézají se též na břichu, a to u oušek; v jedné skupině jich jest 8, v druhé 7; úhrnem 15. U ouška druhého jest v obou skupinách po 7 čárkách — tedy 14. Hrdlo 0·082 m., břich 0·122 m., výška 0·08 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *e*) Obětní hrneček. (Tab. I., 9.) Nádobka tato není prací tak úhlednou jako nádobka *d*), jsouc zvláště v mase nad míru silnou. Vyhlazení a vytuhování jest však slušné, vypálení neúplné. Okraj hrdla jest místy nerovný. Charakteristické skupiny čárek jeví se takto: Při hrdle v poli prvém má první skupina 7 čárek, druhá též 7; úhrnem 14 čárek. V poli druhém má skupina první 2 čárky, druhá 2, třetí 19, čtvrtá 3, pátá 3, šestá 17, sedmá 3, osmá 3, devátá 7, desátá 2; úhrnem 61 čárka. V poli třetím má první skupina 5 čárek, druhá 4, třetí 5; úhrnem 14 čárek. V poli čtvrtém jsou v jedné skupině 3 čárky. Pole páté čárek nemá. Počet čárek brzy stejný, brzy nestejný jest snad pouhá nahodilá okrasa, jest však též možno, že měly čárky nějaký význam. Hrdlo směrem přes ouško 0·08 m., hrdlo směrem příčným 0·09 m., dno 0·039 m., výška 0·063 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *S*) Hromádka střepin z výše 0·08 m., které různým nádobkám náležely.

[3]) Dělník Volejník vykopával uvedeného dne dopoledne v sousedství hrobu 2. brambory, by půdu k práci připravil, a uhodil při té příležitosti na hrob; hrob otevřel, ale žádnou nádobu nezachránil; což učinil ještě několikráte.

Obsah v nádobách. V popelnici *a*) byly až do vrchu kosti, popelem a hlínou promíšené; kosti lebeční kryly veškeren obsah. Ve květináči *b*) byly taktéž kosti hlínou a popelem promíchané. V nádobě *c*), *d*), *e*) byla hlína a popel. Na dně nádobky *e*) byly tři oblátkové kaménky nestejné velikosti; největší jako holubí vejce, nejmenší jako hrách. Dostaly-li se tyto kaménky do nádoby náhodou, neb byly-li sem zúmyslně vloženy, nechci rozhodovati, poznamenávám však, že se mi zvláštnosť tato postupem času objevila ještě ve dvou případech, a to ve hrobě 8. a 9. — Střepiny *S*) sestávaly hlavně z misek obětních, nemohl jsem však vyhledati ani dva střípky, které by se byly k sobě hodily.

Hroby 5. a 6.

Časně z rána dne 14. srpna jsem v práci pokračoval, a to směrem odkrytých hrobů 2., 3., 4. podél polní meze a zjistil v nepatrné hloubce 0·3 m. hroby 5. a 6. Na hrobě 5. pracoval jsem sám a hrob 6. svěřil jsem Volejníkovi, jenž přiučiv se opatrnosti, stal se dobrým pomocníkem.

Obsah hrobu 5. *a*) Velká popelnice. Tvar a hmota jako u popelnice *a*) v hrobě 1. Rozpadla se. — *b*) Tuhovaná nádobka. (Tab. I., 10.) Výrobek ruční patřičně vyhlazený a vně i vnitř tuhou vytřený. Vypálení poloviční. Skupiny charakteristických čárek jsou tyto: První skupina má 8 čárek, druhá 9, třetí 6; pátá a šestá skupina jest odlomena; sedmá skupina 5 čárek; všech čárek bez úlomku 28. Hrdlo 0·07 m., břicho 0·1 m., výška 0·062 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *c*) Květináč. Rozpadl se. — *d*) Hrneček obětní. (Tab. I., 11.) Výrobek ruční. Vypálení dostatečné a vyhlazení úplné. — Hrdlo 0·042 m., břicho 0·060 m., výška 0·038 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *e*) Hrneček obětní. (Tab. I., 12.) Výrobek neúhledný v ruce uhnětený a do červena vypálený. Hrdlo 0·095 m., výška 0·078 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *S*) Hromádka střepin jako v hrobě 4. — *Ž*) Žároviště. Místo písmenou *Ž*) ve hrobě označené mělo hlínu úplně černou se zbytky uhlí a přečetnými střípky z nádob menších okrasových i bezokrasových. Černá hlína sahala do hloubky 1 m., byla na povrchu 1 m. široká a též tak dlouhá a zužovala se ke dnu v podobě nálevky. Poněvadž vrstva hlíny má v těch místech pouze 0·4 m. mohutnosti, byla jáma 0·6 m. do štěrku vyhloubena. V této jámě provedeno bylo dle vší pravdě podobnosti upálení mrtvoly. Připomínám, že žároviště podobná objevila se mi ještě u několika jiných hrobů (7., 12., 21., 24.).

Obsah v nádobách. V popelnici *a*) nalézaly se drobnější kosti dětské a byly popelem a hlínou promíšeny. — Tuhovaná nádobka *b*) chovala hlínu a popel. — Květináč *c*) byl vyplněn hlínou. — Nádobky *d*), *e*) vyplněny byly hlínou.

Obsah hrobu 6. *a*) Menší popelnice. (Tab. I., 13.) Výrobek ruční z hlíny šedé, vně patřičně vyhlazený, vnitř drsnější. Nádoba jest na jedné straně do červena vypálena, na druhé straně učouzena; vnitřek jest začernalý, ale netuhovaný. Tvar jest pravidelný a úhledný. Pokrov: Miska (tab. I., 14.) neúplně přiléhající, z hlíny šedé; ouško u misky scházelo. Miska jest vně i vnitř řádně vyhlazena, na jedné straně začervenalá, na druhé učouzená. Rozměry popelnice: Hrdlo 0·096 m., břich 0·130 m., dno 0·067 m., výška 0·125 m., tloušťka v mase 0·004 m. Rozměry misky: Hrdlo směrem k oušku 0·1 m., hrdlo směrem příčným 0·107 m., výška 0·04 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *b*) Květináč. Rozpadl se. — *c*) Miska obětní. (Tab. I., 15.) Výrobek méně úhledný, vypálení úplné. Hrdlo směrem k oušku 0·09 m., hrdlo směrem příčným 0·104 m., výška 0·05 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *d*) Hrneček obětní. Tvar jako u *d*) v hrobě 5., podobně i hmota. Rozpadl se. — *e*) Miska obětní. Rozpadla se. — *f*) Tuhovaná nádobka. (Tab. I., 16.) Výrobek ruční dovedně pracovaný, ale bez oušek. Charakteristické skupiny čárek jeví se takto: Ve skupině první jest 12 čárek, ve skupině druhé 15; úhrnem 27 čárek. Čárky jsou vypnuty v nestejné vzdálenosti od sebe. Nádobka jest vně i vnitř velmi dobře vyhlazena a vytuhována; do středu dna vtlačen jest hluboký důlek. Nádobka ležela šikmo. Hrdlo přibližně 0·045 m., břicho 0·08 m., výška přibližně 0·05 m., tloušťka v mase 0·003 m.

Obsah v nádobách. V menší popelnici *a*) byly rozdrobené kosti. — Ve květináči *b*) byla hlína popelem promíchaná. — V hrnečku *c*) byla hlína s popelem. — V nádobce *d*) taktéž hlína a popel. — V nádobce *e*) hlína.

(Pokračování.)

Kulturní jámy u Přemyšlení, u Čáslavi a u Podbaby.

Jámy u Přemyšlení.

V létě r. 1884 pokusil se archaeologický sbor musejní o systematické prozkoumání na starožitnosti bohatého okolí obce Přemyšlení na pravém břehu Vltavy pod Roztoky ležící. Z rozhodnutí a pod dohledem pana Čeňka Ryznera, lékaře v Roztokách, počalo se překopávati pole pana Nováka, jež na levé straně cesty z Přemyšlení do Klecan vedoucí nedaleko cihelny se rozkládá. Po čtrnácte dnů pracovalo bez přestávky osm mužů. Ti překopali celkem plochu asi 173 čtv. m. a objevili při tom čtyřicet jam kuželovitě se súžujících, v nestejné hloubce pod ornicí založených, které naplněny byly jemnou prstí popelem promíchanou. V této — krátce řečeno — vrstvě popelové roztroušeny byly kusy hrubozrnného pískovce, zlomky ručních mlýnů, různé valouny, velké množství střepů z nádob forem nejrůznějších, kosti zvířecí, některé v nástroje zpracované, obyčejně však porouchané a proto pohozené, několik zlomků nástrojů kamenných a jehlic bronzových; v jediné jámě objeveny pod touto vrstvou ve zvláštní prohlubni dvě kostry lidské.

Ačkoliv z různých příčin v kopání posud se nepokračovalo, podávám přece o výsledcích dosažených, byv částečně při práci sám účasten, v následujícím krátkou zprávu.

Pole pana Nováka při samé cestě jest poněkud prohloubené, tvoříc mělkou rokli. Ježto bylo oprávněné domnění, že v těchto místech sotva co by se nalezlo, počalo se kopati teprve na místě, kde pole stává se rovnějším, ve vzdálenosti 9 m. od cesty, a překopána prostora téměř obdélníková, 14 m. dlouhá a 13 m. široká, od levé meze počínajíc. Na této ploše asi 173 čtv. m. objeveno čtyřicet jam,

většinou kruhových a do hloubi v podobě obráceného kužele se súžujících; některé byly však elliptické, jiné do hloubi se nesúžovaly, nýbrž naopak poněkud rozšiřovaly. Rozměry jejich i obsah byly následující:

Jáma	Průměr její na povrchu v centim.	Zabírala plochu v čtvereč. centimetr.	Hloubka vrstvy popelové v centim.	Obsah vrstvy popelové
Č. 1.	143	15836	63	Kosti lidské a střepy.
„ 2.	143	15836	127	Střepy a hliněné závaží v podobě zkomoleného jehlance.
„ 3.	95	7238	32	Kosti zvířecí a střepy.
„ 4.	127	11469	95	Kosti zvířecí a střepy.
„ 5.	127	11469	127	Řezané a páleně kosti, střepy a kostka tuhy.
„ 6.	64	3216	?	Tři zlomky provrtaného kladiva z šedé břidlice a hlavice provrtaného kladiva z kamene barvy bílé; střepy.
„ 7.	158	19606	127	Mnoho kosti a střepů nejrozmanitějších; kladivo z parohu, s čtyřhrannou dírou pro násadu, porouchané.
„ 8.	95	7238	64	Střepy a bronzová jehlice.
„ 9.	127	11469	95	Jediný střípek.
„ 10.	127	11469	64	Střepy, provrtaný paroh v podobě malého kladívka a škrabadlo ze žebra hovězího.
„ 11.	100	7854	?	Dřevěné uhlí a mnoho střepů.
„ 12.	127	11469	?	Něco málo střepů a hromádka hliz.
„ 13.	158	19606	32	Hojně střepů a kostí, z nichž jedna obroušená.
„ 14.	158×190 elliptická	23778	?	Kosti a střepy; bezuchý šáleček.
„ 15.	127	11469	64	Dva zuby a kostěná jehla.
„ 16.	230	41547	100 [1])	Střepy, kosti a parohy.
„ 17.	220	34871	100	Střepy, kosti a dvě polovice hliněného závaží jehlancovitého.
„ 18.	95	7238	158	Střepy a kosti; ve zvláštní kruhové prohlubenině ve dně rozbitý, skoro celý hrnec.
„ 19.	221	34872	190	Střepy, kosti, kostěná jehlice, část nádoby dvojité a polovice hliněného závaží jehlancovitého.
„ 20.	158	19606	?	Kosti, střepy, nádoba tvaru hruškovitého v kusech a zlomek, brusle vrtané z holenní kosti koňské.
„ 21.	127	11469	95	Střepy, z nichž jeden větší dvojité nádobě náležel kosti a hliněné závaží.
„ 22.	162	20612	75+145 [2])	Zuby, střepy a kosti.
„ 23.	116	10668	60+130	Střepy.
Č. 24*a*)	100	7854	90+87	Střepy, kosti zvířecí, hrubozrnné kameny (z části zlomky ručních mlýnů), něco uhlí dřevěného. V *a*) dvouuchá miska přikrytá ploským kamenem, porouchaná.
„ 24 *b*)	90	6361	90+72	
„ 25.	100	7854	40+80	Střepy a kosť.
„ 26.	80×180 elliptická	13273	40+60	Střepy a kosti.
„ 27.	120, u dna 150	11309	25+140	Střípky, kosti zvířecí a kusy hrubozrnného pískovce částečně zpracované.
„ 28.	130	13272	80+140	Střepy, kameny, rozštípený kančí tesák a kostěný roubík.
„ 29.	125	11469	60+140	Střepy, kameny a kosti zvířecí. Ve dně ve zvláštní jamce složeny dvě kostry lidské s 4—5 střípky a drobnými plátky slídy.
„ 30.	90	6361	20+70	Čtyři obyčejné střípky. Nad vrstvou homole z patnácti kamenů pískovcových.
„ 31.	126	11469	30+80	Střípky a paroh.
„ 32.	115, u dna 130	10206	30+75	Málo střepů, kusy pálené hlíny a do černa spálená kůstka.
„ 33.	100, u dna 110	7854	40+100	Kosti a střepy. Vrstva pokrytá byla homolí z kusů hrubozrnného pískovce; i uvnitř byly podobné kameny, jako by ve dlažbu sestavené. Na dně rozložena byla 1 cm. mocná vrstva bílého popelu.
„ 34.	100×140 elliptická	11309	55+95	Střepy a úlomky kamenů.
„ 35.	100	7854	75+100	Kameny, střepy a zub zvířecí.
„ 36.	120	11309	33+122	Střepy a kosti.
„ 37.	133	14102	40+120	Střepy a kosti.
„ 38.	100	7854	20+80	Střepy.
„ 39.	100	7854	27+120	Střepy a kosti. Ve svrchní půdě přirozené nalezena bronzová jehlice s kulaton hlavičkou, ohnutá.
„ 40.	100	7854	20+80	Střepy a kosti.

[1]) V celku měřeny č. 16—19. a 21. i s vrstvou nad popelem.

[2]) Č. 22—40 mají změřenou vrstvu popelovou i vrstvu přirozené země — ornice — nad ní ležící; první číslo značí mocnosť ornice, druhé vrstvy popelové.

Čtyřicet těchto jam na prostoře 173 čtv. m. beze vší pravidelnosti rozložených zabírá dohromady 54·5 čtv. m., tedy téměř třetinu celé prokopané plochy. Pravidelnosť nějakou nelze pozorovati ani co do vzdálenosti, v které vrstva popelová počíná pod povrchem pole, ani co do hloubky, do níž sahá. Toliko tvarem jsou si příbuzné. Jsouť pravidelně zapuštěné do země v podobě zkomoleného, obráceného kužele; výminku činí č. 27., 32. a 33., které dolů poněkud se rozšiřují a přímému kuželi se blíží. Průřez z pravidla jest kruhový; elliptický mají č. 14., 26. a 34. Větší rozdíly v stavbě spatřujeme u následujících jam:

Č. 2. Ve dně jejím nacházely se při stranách dvě prohlubeniny, jedna kruhová, druhá elliptická a jedna poloelliptická vyvýšenina, jako by sedátko.

Č. 18. Ve dně jejím byla zvláštní kruhová jamka, v níž rozmačkaný, necelý hrnec byl postaven.

*

Č. 19. Ve dně byly při stranách tři kruhové jamky.

Č. 24. Jáma dvojitá: jáma *a)* měla v pravém svém boku výklenek 35 cm. vysoký a 22 cm. široký, proti němuž v boku levém nalézal se podobný, poněkud menší, ale hlubší, který vedl do sousední jámy *b)*, tak že obě takto spolu spojené vlastně jediný celek — dvojče — tvořily. Vedle této spojovací chodbičky objevena v *a)* v žluté již hlíně dvouuchá miska, ploským kamenem přikrytá a rozmačknutá.

Č. 28. Z hlavní jámy odbočuje stranou pod mez šikmým směrem jáma touž smíšeninou vyplněná, přes 1 m. hluboká a až na 1·50 m. se rozšiřující, v které jen jedna kost zvířecí a několik hrubých střepů bylo nalezeno.

Č. 29. Ve dně při levé stěně objevena jamka 72 cm. dlouhá, 65 cm. široká a 40 cm. hluboká, v které složeny byly dvě kostry lidské i s lebkami beze všeho jiného přídavku mimo asi 4—5 střípků a něco drobných plátků slídy. Jednotlivé kosti byly tak srovnány, že zjevno bylo, že celá těla do tak malého prostoru nemohla býti stlačena, nýbrž že kostry odjinud přinesené sem byly složeny.

Č. 32. Na straně severozápadní byla polovice dna vyhrabána a utvořen dolík o dvou stupních, z nichž první 70 cm., druhý 25 cm. byl hluboký (vysoký). V této prostoře jen velké hrubozrnné kusy pískovcové po různu ležící a hrubé střepy i kusy pálené hlíny roztroušeny byly ve vrstvě popelové.

V jamách samých neb v nejbližším jich sousedství objeveny byly následující předměty:

A) **Bronzové**:

1. *Jehlice* 12·8 cm. dlouhá, jejíž poněkud nabubřelá, válcovitá, 2·5 cm. dlouhá hlavice dvěma skupinami 6 a 8 žlábků jest článkovaná; obě skupiny ohraničeny jsou proti sobě 2·5 mm. od sebe vzdálenými, 1·5 mm. širokými žebry, jež hustě šikmými ryhami jsou ozdobeny. Nalezena v jámě čís. 19.

2. *Jehlice* 9·5 cm. dlouhá a 4 mm. tlustá má tupý konec sploštělý a v očko svinutý. Nalezena v jámě č. 8.

3. *Jehlice* s hlavicí v podobě sploštělé, 11 mm. široké a dvěma nestejně hlubokými žlábky článkované kuličky jest 11·5 cm. dlouhá a pod hlavicí násilně ohnutá. Nalezena v přirozené půdě nad jamou č. 39.

4. Zlomek hmotné *jehlice* 8 cm. dlouhý, bez hlavice. V přirozené půdě.

5. Zlomek jemnější *jehlice* 8·5 cm. dlouhý, bez hlavice. V přirozené půdě. — Patina všech jest špinavě zelená s jasnějšími nádory (pupíčky).

6. Tenká placička *litiny* bronzové s průměrem 2 cm. a *železná* na obou koncích zašpičatělá jehlice či šipka 5·5 cm. dlouhá, čtyřhranná a uprostřed 3 mm. široká, nalezeny též v půdě přirozené.

B) **Z kamene**:

1. Zlomek *kladiva* po délce rozštípeného ve tři kusy na příč přeražený, z šedé žilkované břidlice, 18·5 cm. dlouhý; oba konce, z nichž jen jeden jest neporušený, byly tupé; otvor pro násadu od zachovaného konce 7·5 cm. vzdálený měří v průměru 3·2 cm. Kusy tyto byly původně co takové již pohozeny, jsouť po celém povrchu i na lomu bílou (vápenitou) vrstvou pokryté. Pochází z jámy č. 6.

2. Hlavice *kladiva* (neb sekery) v otvoru pro násadu přeraženého, z bílého, jemnozrnného, na povrchu hlazeného kamene, čtyřhranná, poněkud zaokrouhlená, na konci svém 3·5 cm. dlouhá a 2 cm. široká, má ve vzdálenosti 3 cm. od konce jemně vyhlazenou díru pro násadu s průměrem 1·8—2·2 cm., v délce 5 cm. Otvor širší má hranu ostrou, užší obroušenou, oblou. Nalezena v jámě č. 6.

3. *Dlátko* ze zelenavého břidličnatého kamene s ostřím mírně obloukovitým, 2 cm. dlouhým a s obou stran sříznutým, má podélný hřbet, jeden širší, hmotný, druhý však po celé délce s obou stran v ostří přibroušený. Hlavice jest olámaná. Takto zachované dlátko (a zároveň škrabadlo) jest 6 cm. dlouhé a 2·6 cm. široké.

4. Drobné střípky *slídy* v prohlubenině dna jámy č. 29. při kostrách.

5. Kostka *tuhy* s hranami ne zcela stejnými a pravidelnými cc. 2·5 cm. dlouhými, z jámy č. 5.

C) **Kosti**:

V jamách nalezeny po různu roztroušené četné kosti zvířecí, hlavně lebeční — čelisti se zuby — a holenní, tyto rozštípené k vůli morku. Assistent musejní pan J. Kafka zjistil ze zbytků těch ovcí, krávu, koně, vepře, psa (?) a jelena; sob zastoupen jest dvěma značnými kusy parohů z části hlazených a ořezaných. Ořezaný paroh jelena nalezen též v přirozené půdě blíž jámy č. 35. V jednom případě objevena *celá* kostra malého prasátka. Některé kosti spracovány jsou v nástroje; co takové poznány byly dílem teprv při čistění. Jsou to:

1. *Šipka* 6·7 cm. dlouhá, na obou koncích téměř stejně zaostřená, 5 mm. široká, z rovné kůstky ne příliš pravidelně vyříznutá.

2. *Šipka* 7 cm. dlouhá, z ploché, až 1·5 cm. široké kůstky sříznutá, s dosti silnou špičkou na jednom konci.

3. *Jehla* z duté, 9 cm. dlouhé, poněkud prohnuté kůstky na jednom konci v ostrý hrot ze strany přiříznuté; mohla sloužiti i co šipka. Z jámy č. 15.

4. *Jehla* (či šipka) z oblé, nepravidelně rozštípené kůstky s hrotem ploským; na tupém konci část odstává jako křídlo (k lepšímu upevnění na násadu); jest 7 cm., i s křídlem 8 cm. dlouhá.

5. *Šídlo* z přiříznuté holenní kosti (ovčí) s velmi ostrým a silným i dobře hlazeným hrotem, 9 cm. dlouhé. Z jámy č. 19.

6. *Hrot* ze silné, velké kosti, 7·3 cm. dlouhý a na tupém konci až 3·3 cm. široký, má jednu stranu téměř rovnou, druhou v táhlém oblouku sříznutou; k násadě připevněn mohl sloužiti dobře co kopí. Z jámy č. 13.

7. *Roubík* z parohu dokonale hlazený, poněkud prohnutý, 7·5 cm. dlouhý, na silnějším konci přeražený a tu v průměru 16 mm. měřící. Z jámy č. 28.

8. *Roubík* z parohu, jehož hrboly pouze jsou ořezány, povrch však posud neuhlazen; na silnějším konci jest několik příčných zářezů dosti hlubokých, při odřezávání hrotu způsobených. Roubík jest 7·5 cm. dlouhý, oblý, a měří na tupém konci v průměru 16 mm.

9. *Dlátko* z rozštípené holenní, dosti silné kosti zhotovené, 10·5 cm. dlouhé, s průřezem trojúhelníkovým, má rovné, s obou stran stejnoměrně přihlazené, silné ostří 9 mm. dlouhé; toto upotřebením poněkud jest porouchané, zubaté.

10. *Dláto* z holenní kosti jelena (?) přiříznuté jest 14 cm. dlouhé, na tupém konci (v koleně) až 4·3 cm., v mírně obloukovitém ostří 1·6 cm. široké; spodní jeho strana jest hladká, téměř rovná, svrchní obloukovitě klenutá, však porouchaná a k ostří dosti náhle sříznutá.

11. *Škrabadlo*, ze stlačeného žebra hovězího upravené, jest nyní, majíc oba konce olámané, 19·5 cm. dlouhé při

šířce 3·5—4 cm. Svrchní hrana jest tupá, druhá téměř ostrá a hodí se dobře k oškrabování (koži) jsouc i poněkud prohnutá. Nalezeno v jámě č. 10.

12. *Kladívko* z parohu, vlastně jen zlomek parohu 10·5 cm. dlouhý, jenž v kladivo měl býti spracován. Díra pro násadu od tupého konce 6 cm. vzdálená jest pracně z obou stran vyřezaná při povrchu s průměrem 1·5 cm., uvnitř však jen 6 mm. Buď při práci této aneb později při skutečném používání prasklo kladívko blíže otvoru toho a s obou stran odštíply se kusy i s druhým snad přiostřeným koncem. Na tomto zlomku počal člověk ve vzdálenosti 3·5 cm. od tupého konce s obou stran vyřezávati pro násadu díru novou, a sice směrem na směr prvnější díry kolmým, s průměrem 13 mm. ale přivedl to na obou stranách jen do hloubky 2—3 mm.; a zanechal práce, ježto paroh dostal podélnou trhlinu. Svrchní strana kladívka, myslíme-li si je na prvotní násadě upevněné, jest krásně a dokonale hlazená, se střídajícími se skvrnami šedými a bílými; ostatní část má přirozený povrch parohu. Že kladívko to úplně spracováno nikdy nebylo, zdá se dosvědčovati i tupý konec jeho s četnými, neohlazenými posud zářezy, způsobenými tehdy, když kus na kladívko určený od celého parohu oddělen byl. Průměr tupého, oblého konce měří 2 cm. Nalezeno v jámě č. 10.

13. *Kladívko* z parohu jelena, jehož hmotnější konec tvořila růžice, kdežto druhý, slabší, byl oválovitý, jest 11 cm. dlouhé a má 3 cm. od slabšího konce vyřezaný čtyřhranný 2 × 1·5 cm. otvor pro násadu, 3 cm. hluboký. Od otvoru toho kladivo po délce prasklo a celá téměř polovice jeho se odštípla. Svrchní část, pokud se zachovala, jest jemně hlazená, ostatek jen zhruba oškrábaný. Ve věnci růžice proražena jest dírka s průměrem 1·5 mm. pro šňůru snad, aby kladivo zavěsiti se mohlo. Nalezeno v jámě č. 7.

14. *Brusle* z holenní kosti koňské, jejíž jeden konec a celá téměř polovice po délce jsou ulomeny, má na svrchní straně zachovaného konce dvě kruhové, 12 mm. od sebe vzdálené dírky s průměrem 6 mm.; takové dírky byly asi též na spodní straně druhého konce; aspoň část jedné též s průměrem 6 mm. při levém boku se zachovala. Svrchní strana jen z části jest obroušená, spodní však, z níž jen malý zbytek se zachoval, byla dokonale v rovnou plochu hlazená. Celý zlomek jest nyní 21·5 cm. dlouhý, dírky obou konců jsou 17·5 cm. od sebe vzdálené; spodní hlazená strana byla až 4·5 cm. široká. Nalezena v jámě č. 20.

15. V jámě objeveny též **kosti lidské**, ač v počtu poměrně nepatrném; tři spodní čelisti se zuby a tři kusy ze spodní části různých lebek, úplně bílé a tvrdé, nalezeny po různu. Zajímavější nález učiněn pouze v jámě č. 29., kde, jak již zmíněno, ve zvláštní jamce ve dně složeny byly dvě kostry význačných dlouholebců; měříť jedna lebka, jejíž přední část nověji jest uražena, v obvodu svrchní části 45·4 cm. (přes obočí 46·1 cm.), při největší šířce 12 cm. a délce 17 cm. a vykazuje tudíž index 70·588; kdežto druhá neporušená, ale zvětralejší (či osoby starší) má v obvodu 48·5 cm. (přes obočí 51·7 cm.) při šířce 13·2 cm. a délce 18·2, tudíž index 72.527. Proč obě kostry tím způsobem byly uloženy, vysvětliti jest nesnadno.

D) **Uhlí dřevěné**, ač kousky jeho skoro v každé jámě byly roztroušeny, nalezeno v poněkud větším množství jen v jamách č. 11., 12. a 24. *b*).

E) **Hlízy**, drobných to nepravidelně kulovatých a dutých plodů rostliny posud nezjištěné, nalezena hromádka v jámě č. 12.; možno však, že jsou to žárem pozměněné kousky minerálné; odborníci aspoň konečný úsudek svůj posud nepronesli.

F) **Z hlíny**:

a) Jehlancovitá *závaží* celá v jámě č. 2. a 21., zlomky jejich v č. 17. a 19.; jsou dobře pálena z hlíny, do níž dosti značné křemínky jsou přimíchány, a opatřena při užším konci ve vzdálenosti 2—4 cm. otvorem 12—21 mm. k prostrčení šňůry; jeden zlomek má uprostřed hořejší stěny palcem vytlačený kruhový dolík.

b) Kus dobře *uhnětené hlíny* v podobě nepravidelné koule a kusy hlíny pálené z jámy č. 32.

c) *Přeslen* dosti nepravidelně zhotovený ze dna nádoby má průměr 5 cm. a otvor mimo střed ležící s obou stran vyřezaný při povrchu 14 mm., vnitř (uprostřed) pouze 5 mm. široký.

d) *Nádoby* nalezeny až na nepatrné výjimky vesměs rozbité; i bylo zjevno, že v tomto stavu již původně do jam byly naházeny; proto také, ačkoliv střepů celkem veliké množství bylo shledáno, nepodařilo se celé nádoby z nich sestaviti. Přece však rozeznati můžeme jemně pracované koflíčky, šálečky, misky a poháry od hrubších hrnců, mis a okřínů; některé z oněch jsou i ryhami a řadami dolíčků vkusně ozdobené Tu na prvním místě stojí:

1. *Nádobka* (obr. č. 1.) tvaru hruškovitého, s dnem kulovitým a okrajem mírně vyhrnutým, 18·5 cm. vysoká, má průměr otvoru asi 11·5 cm. a měří v největším obvodu, na přechodu od kulatého dna k táhlému, znenáhla se súžujícímu tělu 45 cm. Na tomto největším obvodu vystupují z těla nádoby tři rohovité, poněkud vzhůru zahnuté pupíky 2 cm. dlouhé a při počátku až 3·5 cm. široké, tvoříce vrcholy rovnoramenného trojúhelníka, jehož základná 11 cm., ostatní obě strany 13 cm. měří. Spodní část pod těmito pupíky jest úplně hladká, ostatní tělo jest řadami táhlých dolíčků souměrně pokryté. Pod samým okrajem táhne se kolem devět řad ve tři skupiny rozdělených; mezi těmito a pupíky běží v cikcaku též devět takových řad a sice tak, že vždy mezi dvěma pupíky povstane ⋀⋀, mezi nimiž od okraje k pupíku směrem svislým běží tři řady dolíčků; tři takové svislé řady běží ještě od okraje do středu u dvou z těchto ⋀⋀; u třetího výzdoba tato jest opominuta. Svislé tyto řady mají všecky při počátku svém s obou stran po šesti dolíčcích ve dvou řadách. Pohárovitá tato nádoba jest z jemné hlíny uhnětená, do tmavošeda vypálená, nyní však v drobné střípky rozbitá a jen ztěží slepená. Pochází z jámy č. 20.

2. Dva střepy *šálečku* asi 9 cm. vys. (obr. 3.), s průměrem otvoru 12—13 cm. a spodkem kulovitým, jehož povrch též hustými řadami střídavě táhlých, čtvercových a polokruhových dolíčků a vroubků jest ozdobený. Od hladkého okraje přes celý povrch (i přes dno) táhne se křížem šestnácte řad hustě podle sebe ve skupinách po čtyřech položených; do úhlů tohoto kříže běží od okraje dvanácte takových řad ve třech skupinách, z nichž prostřední dosahuje však jen k oušku, pod ním dále se netáhnouc, nýbrž prázdnou prostoru ponechávajíc. Z pravidelnosti ornamentu lze souditi, že měl šáleček v celosti čtyři ouška, z nichž jedno se zachovalo, po druhém jen místo, kde bylo přilepeno, zbylo. Drobná tato ouška téměř kulovitá, s otvorem 3 mm., byla ve vzdálenosti 3·5 cm. od okraje na povrch přilepena, dokud tento ještě světlou vrstvou velmi jemné hlíny nebyl potažen. Jádro jest tmavé.

3. Z jiných ozdobených nádob zachovaly se jen nepatrné střípky. Jeden šedý, 5—7 mm. tlustý, ozdoben jest skupinami nedbale provedených žlábků z různých směrů se sbíhajících, mezi nimiž řady drobounkých dolíčků a skupiny mělkých kruhových důlků jsou rozložené. Ostatní ozdobené střípky náležejí vesměs nádobám tuhovým s lesklým černým povrchem. Souběžné skupiny mělkých ryh provázené ostrými vroubky (z jámy č. 12.), rýhy v trojúhelnících seřaděné se svislými se střídající aneb v polooblouciích vypuklé poněkud části nádob vyznačující upomínají poněkud na ozdobu jemnějších nádob z rozsáhlých pohřebišť s těly spálenými (typu lužického). Střípků tohoto druhu jest nejméně.

4. *Šáleček* bezuchý, do ruda vypálený, se spodkem téměř kulovitým, v ruce ne příliš pravidelně zhotovený, jest 3 cm. vysoký s průměrem otvoru 4·5 cm. Pochází z jámy č. 14.

5. *Šálek* tuhový, s povrchem vně i vnitř lesklým, černým, jest 5·5 cm. vysoký, s průměry otvoru 11 a 12·5 cm. a vtlačeného poněkud dna 3·3 cm. Z okraje mírně vyhrnutého vystupuje polokruhové ouško s ostrou hranou, jehož otvor 1—1·5 cm. jest široký.

6. *Mistička* s okrajem nyní olámaným, 8·5 cm. vysoká, měla průměr otvoru 9—10 cm. a dna 6·7 cm.; ze stažené poněkud vrchní části — z krčku — vystupují dvě ouška proti sobě položená s otvorem 8—10 mm., téměř polokruhová. Povrch vně i vnitř tmavý, lesklý. Nyní jest rozbitá ve střepy a jen z části slepená. Nalezena ve stěně jámy č. 24. *a*).

7. *Mistička* z části jen zachovaná, s průměrem dna 3·8 cm. a poněkud vyhrnutého okraje 12—13 cm., jest 5·6 cm. vysoká, dobře pálená, vně i vnitř tuhovaná, leskle černá.

8. Zlomek *misky* 5·2 cm. vysoké, s průměrem dna 4·8 cm. a otvoru asi 18 cm.; okraj dosti vyhrnutý jest na vnitřní straně souběžnými, velmi mělkými, ač dosti širokými žlábky ozdoben. Povrch vně i vnitř černý, lesklý.

9. Zlomek *hrnku* vně i vnitř temně lesklého 8·7 cm. vysokého, s průměrem dna asi 5 cm. a přímého, poněkud smačknutého okraje 12 cm.; ucho nad okraj vystupující jest polokruhové, 2·2 cm. široké.

Drobných zlomků podobných jemnějších šálků, misek a hrnků černě lesklých neb jasně hnědých, však nezdobených, nalezeno množství dosti značné; k poznání tvarů stačí však příklady uvedené kusů zachovalejších. Daleko větší množství shledáno zlomků nádob hrubších, k obyčejným potřebám domácnosti sloužících: mis, hrnců, okřínů atd. Jedny jsou barvy žlutavé neb šedé, z hlíny hrubým pískem neb dosti značnými úlomky kamene promíchané; okraj jejich bývá vroubkován obyčejně nehtem prstu, který i příslušný důlek způsobil. Druhé, stěn silnějších, mívají pod okrajem přilepené zvláštní žebro, do něhož hluboké důlky též prstem jsou vtlačeny. Zachovalejší neb tvarem nápadnější jsou:

10. *Hrnec* vnitř i vně leskle černý, 10·5 cm. vysoký, s průměrem otvoru 13·5—15·5 cm., dna 6 cm.; z poněkud vyhrnutého okraje vystupuje polokruhové ucho, 3·5—4·5 cm. široké, s otvorem 2·3 × 2·7 cm.; ze zlomků neúplně slepený. Nalezen v jamce prohloubené do dna jámy č. 18.

11. *Mísa* z několika střepů částečně slepená, s povrchem vně i vnitř leskle černým, jest 12 cm. vysoká, s průměrem otvoru asi 32 cm., dna 12 cm.

12. Část *okřínu* 20 cm. vysokého, s průměrem dna 11 cm. a otvoru asi 26 cm., má poněkud stažený okraj v šířce 8 cm. s obou stran jemně uhlazený, kdežto ostatní tělo až na 1·5 cm. široký pás při dnu jest hrubé, drsné. Do dna proražena jest dosti pravidelná díra s průměrem 2·5 cm.

13. Část *nádoby dvojité*, jejíž (obr. č. 2.) kulovitý svršek seděl na baňatém spodku; tento ode dna 5 cm. širokého rozšiřuje se rychle k největšímu obvodu 46 cm. s průměrem 13·7 cm. a úží se znenáhla k obvodu 29·5 cm. s průměrem vnějším 9 cm., vnitřním 8 cm., jehož dosahuje ve výši 8 cm. Zde posazena jest svrchní kulovitá část, která však velmi jest porouchaná, tak že jen přibližně tvar její naznačiti lze; nyní dosahuje výše 8 cm., tudíž celá nádoba, pokud se zachovala, výše 16 cm. V místě sníženém, kde obě části se spojují, zasazena jsou dvě rourkovitá ouška, jedno 2·6 cm., druhé 3 cm. dlouhé, s otvorem 7 mm. Svrchní část jest úplně hladká, spodní při svrchním okraji dvěma mělkými žlábky souběžnými, od nichž šest skupin podobných žlábků svisle k největšímu obvodu směřuje, jest ozdobená. Barva nestejná, od jasně žluté do tmavošedé přecházející. Nalezena v jámě č. 19. Z podobné druhé nádoby zachovala se jen část ozdobeného spodku.

14. Z veliké, předešlým poněkud podobné *nádoby* zachovala se jen polovice svršku, který měl podobu uprostřed mírně vypuklého válce, 16 cm. vysokého, s průměrem 17 cm., úplně hladkého; ze spodku zachoval se jen malý zbytek, tak že pouze zjistiti lze, že náhle kotlovitě se rozšiřoval a skupinami mělkých až 3 cm. širokých žlábků od krku ke dnu běžících byl ozdoben. V jámě č. 21.

15. *Hrnec*, z části jen slepený, s hlíny hrubými kamínky promíchané zhotovený, jest 24 cm. vysoký, s průměrem velmi hmotného, nepravidelného dna 9·5 cm., otvoru asi 18 cm. a největšího objemu 21 cm. Krk pod poněkud vysedlým okrajem jest vodorovně, ostatní tělo svisle vedenými mělkými, patrně jen prsty do měkké hlíny zběžně naznačenými žlábky pokryto. Z okraje vystupuje ucho 3·4—4 cm. široké, s otvorem 2 × 3·3 cm. Proti němu, na chybějící nyní části, bývalo bezpochyby ucho druhé. Pochází z jámy č. 3.

Jam podobným způsobem zřízených shledán v Čechách již počet dosti značný; z těch letos v Podbabě objevené zvlášť vynikají tvarem i ozdobou nádob; v dřívější době jmenovitě zvěčnělý P. Václav Krolmus v širším okolí Pražském mnoho jich prozkoumal. Avšak i mimo zemi českou objeveno památek sem spadajících množství veliké, z nichž přehojné na území saském objevené v museu starožitnického spolku v Halle n. S. uloženy a v publikaci téhož spolku[3]) od professora dr. Friedricha Klopfleische popsány jsou; nalezeny byly v trychtýřovitých jamách i v hrobech, z ploten kamenných zhotovených, s kostrami skrčenými. Nádobka svrchu uvedené (č. 1.) velikosti i ozdobou nápadně podobná objevena byla s jinými též Přemyšleňským podobnými u Monsheimu[4]) v Porýnsku, kde r. 1867 odkryto bylo pohřebiště s 200—300 hrobů, v nichž mrtvoly na bobku skrčené v prosté zemi byly pochovány. A tak mnoho jiných příkladů z různých zemí uvésti bylo by možné. Množství nástrojů kostěných i kamenných a nádob prostě

[3]) Vorgeschichtliche Alterthümer der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete. Halle a. d. S. Heft I. a II.

[4]) Dr. L. Lindenschmit: Die Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit. Band II. Heft VII. 1. a VIII. 1. — Archiv für Anthropologie, 1868, III., p. 101 sq.

rukou zhotovených, se dnem více méně kulovitým, po stěnách řadami dolíčků i vroubků zdobených, jakož i nepřítomnost věcí bronzových a železných staví jámy tyto do doby neolitické. Poněvadž pak v Přemyšlení bronz několika jehlicemi (ve svrchní vrstvě nalezenými) jest zastoupena a tečkované nádoby poměrně zřídka se objevují, lze položiti jámy zdejší na samý konec doby neolitické.

Václav Schulz.

Kulturní jámy u cihelen v Čáslavi.

Na výšině asi 10 m. nad hladinou Brslenky čili Čáslavky, tam, kde tento potok pije od jihu z Tupadlské bažantnice sem spěchající potůček Hluboký, založena před věky obecní cihelna proti bývalému rybníku Svornosti, dodělanému léta 1562. Mohutné vrstvy diluviální hlíny však prodlením let vyčerpány, pročež nynější nájemník p. Jan Černý rozšířil závod na své sousední pole, kde roku 1887 na kulturní jámy se uhodilo. Odkrývají totiž po způsobu v cihelnách obvyklém žlutý jíl a seberou vrstvu tuto i s ornicí asi 1·5 m. mocnou, pokračujíce tak k jihozápadu, aby zase získána byla rovná plocha na pole.

Zde tedy mezi cestami do Tupadel a do Nového Dvora, od čerpadla při potůčku Hlubokém až po cestu Žitěnickou, blíž křížku na pomníčku Vachova synka Jindřicha vztyčeném, jeví se v hlíně diluviální černé, kotlovité jámy 60—150 cm. hluboké a ještě širších průměrů, které nepravidelnými řadami postupují od nynější peci cihlářské až ku přímce od čerpadla ku křížku. V tom směru od křížku odhaleno jich 18. Dříve žádný nepovšimnul si hojných jam, jichž ke stu rozmetáno beze stopy, až léta 1887 již při povrchním ohledání několika jam nalezl jsem sekerku kamennou, odštěpek pazourkový a střepy sličné, tečkováním ornamentované.

Odtud věnoval jsem pozornost těmto jamám. Dělníci svědčili, že tu nikdy nic kovového neobjevili, za to ale brousky a všelijaké nádoby v černých jamách. Nejhustěji byly prý jámy odtud k severovýchodu až ke kůlně 60 m. vzdálené od hliníku nynějšího. V průřezu jevilo se r. 1887 od čerpadla ku křížku 13 jam černých, a to počna od čerpadla v těchto vzdálenostech od čerpadla: 7·9 m. I., 18·2 m. II., 10 m. III., 16 m. IV., 3·2 m. V., 3 m. VI., 3·2 m. VII, 4·7 m. VIII., 10·3 m. IX., 5 m. X., 9·1 m. XI., 13·4 m. XII., 18·2 m. XIII., 32 metrů ke křížku.

Měření toto nešlo ovšem rovnou přímkou, nýbrž jak dělníci hlínu odebírali. Mimo to zůstal sloup z jámy XIV., jenž rozsedlý, tuhou vyleštěný hrnec obsahoval. Rokem 1888 čile v práci cihlářské pokračováno a hliník bral zase jinou tvářnost. Tak v pozadí za XI. a XII. jamou objevena 63 m. východně od křížku jáma XV. a 4 m. od ní na západ obsažná jáma XVI., svrchu 2·8 m. široká, 115 cm. hluboká, z čehož 25 cm. na ornici, ostatek na černou dole ulehlou a sloupkovitou, vrchněji kyprou a po udeření motyky lesklou hlínu vyházelo. Všude v jamách blíže ke dnu ležely nemnohé kusy vypálené žluté hlíny v kusech jako pěst velikých i menších, mnohé s otisky větví. Blíže čerpadla ještě dvě jámy XVII. a XVIII. odhaleny se sporými střípky a několika odštěpky pazourkovými. Mezi některými jamami prostírala se značná plocha, mocná až na 25—30 cm. a pokrytá kulturní tmavou vrstvou, jež se jako tábořiště jevila. V takové vrstvě objeveno půl mlatu blíže jámy V. a VI. Obsah jam počínaje od východu jeví se takto: I. jáma sporé úlomky tečkovaných střepů poskytla; ve II. byl klínek z břidlice amfibolitové, přibroušený; ve III. nic; ve IV. tolikéž, načež v sousedství V. a VI. jámy objeven dotčený mlat s rovnou hlavou, a v jámě VI. vývrtek, odštěpky pazourkové, jádřiště pazourková i střepy leskle tuhou natřené i žlutavé, s tečkováním. Jáma VII., VIII. a IX. poskytly sporé nálezy střípků, avšak X. vynikala hojností střepů jemných, tečkovaných i hrubých. Lišilať se též kyprou, *popelitou* hlinou od ostatních a jediná spolu s blízkou XVI. jamou pokládána býti může za *dávné ohniště*. V ní také dva zlomky bronzových jehlic objevil jsem vlastní rukou. Následující jáma byla jalová, za to mohutná XII. jáma, jež při práci cihlářů jako sloup osamocena a docela překopaná obsahovala hojně střepů žlutavých, jemně tečkovaných, pazourkové nožíky, jakož i půl misky. V XIII. jámě jen sporé střípky se ukázaly, načež XIV. obsahovala nádobí veliké, a vyleštěné tuhou, pohříchu rozsedalé; ze XV. jámy nevytěženo nic, nejlepší však kořisť poskytla rozlehlá jáma XVI., obsahujíc dosti celou nádobu kotlíkovitou (obr. 5.), kosti vepře, tura, koně, pak kousky škeblí, 35 odštěpků pazourkových, úlomky seker kamenných a částice spečené hlíny, z kovu však pranic. Tvářnost jam těchto byla okrouhlá, někdy poněkud elliptičná; v jednom případě táhla se jáma III. v šířce 50 cm. až do délky 2 m. Z předešle rozmetaných jam zůstala jen stopa u peci, vykazujíc rozlehlou, až 3 cm. širokou svrchu kotlinu černé hlíny, vespod sloupkovitě se lámající a svrchu popelité, v níž úlomky tečkovaných střepů postřeženy. Dělníci tvrdili, že zde i na jámy 6 m. široké se uhazovalo.

Nalezené starožitnosti.

Z bronzu. V jámě X. ležely při sobě dvě jehlice bronzové, silně zeleně patinou pokryté, z nichž prvá jest z oblého, dole zašpičatělého drátu v délce 6 cm.; druhá vyklepána z čtyřhranného drátu 2 mm. silného a svrchu rozklepána na šířku 5 mm. i v závitec stočena. Dolejší konec jest ulomen. Podle vrypu zdají se býti bronzové. Jistý dělník zmínil se též o kuličce měděné v jisté jámě nalezené, však ztratil ji. Ve vrstvě rozlehlé mezi II. a III. jamou objeven koflíček tečkovaný (obr. 6.) a zlomek málo zvětralého, rozklepaného na dél kousku železa, možno však, že i se hřebem dole v jámě XII. se naskytnuvším při práci se svalil z ornice hlouběji, ač pravidlem ornice bývala odstraněna, než se jáma spodní rozbírati počala. V podobných poměrech naskytly se mimo jámu půl bronzového kroužku 3·8 cm. širokého a 4 mm. silného, pak olověný knoflík 2·4 cm. široký s úškem a mosazný plíšek 21 mm. široký jako bezuchý knoflík s okrajem vespod přehrnutým, zelenavou patinou pokrytý, kdežto onoho půl kroužku vyniká ušlechtilou tmavěji zelenou patinou.

Z kamene objeveno na 200 odštěpků, nožíků, hrotů, škrabadel a oklepaných jádřišť jako znamení, že zde lidé sami robili nástroje v osadě nejobyčejnější. Pilky zde nebylo, za to tenké nožíky až 4 cm. dlouhé z prosvitavého pazourku. Některé nožíky ve hřbetu průřezu trojbokého ohnuty se vidí, jak je umělá ruka pravěká dovedně z valounu pazourkového jako kus skořepiny odštěpila. Mimo to i škrabadla ze světlejšího rohovce nažloutlého nalézány dosti často. V celém okolí daleko široko ovšem pazourku není. Za to přibroušené nástroje kamenné robeny z domácích hornin, břidlice amfibolové, prahorní a hlinité. Většina zachována jen ve zlomcích, které při práci se odštěpily. Z pro-

vrtaných nástů objevena polovice 6 cm. dlouhá, 6·2 cm. široká a 3 cm. vysoká, kosočtí plochým obdélníkem a přetínená jen otvor trochu kuželovitý a 26 mm. široký. Druhý zlomek z nástu byl z kamene tmavozeleného a měl otvor jen 20 mm. široký. Že za nástě vrtáno, tomu nasvědčuje výpotek nalezený v jámě VI.

Sekerky neb *klíny* vyhotoveny nejvíce z amfibolitové břidlice. Sekerek 10 kusů, a to sekerka nějak přiostřená, 5·6 cm. dlouhá a 4·7 cm. široká, u kořene ulomená, pak jiná zužující se ku břitu do 4·5 cm., též v kořeni 6 cm. širokém ulomená a proto jen 7 cm. dlouhá. Možná, že je to ostrý konec sekeromlatu přeraženého. Sem náleží sekerka 6 cm. široká, 6·5 cm. dlouhá, odlomená v kořeni a břitu obloučitého. Jedna strana při štípání odprýskala. Podobných kousků ještě několik sebráno. Koncem rovně přiostřeným na způsob dlat vynikají dva klínky; větší, ku břitu úzké (4·5 cm.) a u kořene do 3·5 cm. otlučený, ze něhož horniny má být skoro rovný; druhé dlouhé 6·5 cm. dlouhé jest 3·2 cm. široké. V dílnách těchto objeveny také brousky s rýhami čtvrce vyhrnutými, kusy plochého pískovce a brousky břidlicové.

Ve všech třech nejvýznačnějších jamách (X., XII. a XVI.) ležely *ruční mlýny*, totiž desky ovoupové a válcový válcem dole tvarem oblouzený, zvlášť malé pěsti, vůl

Ozdobné nádoby z kulturních jam: 1—3 nádoby z Přemyšlení, 5—6 z cihelny u Čáslavi, 4, 7—12 z Podbaby.

drtidla. Tomu nasvědčuje, že také všechny duté kosti jsou rozštípány.

Největší rozmanitost byla v *hliněných výrobcích*. *Přeslen* nalezen jen jediný, jako bochníček utvořený; obtěžkávadel několik rozbitých zjištěno.

Nádoby zdejší hněteny vesměs v rukou, ale svědčí o lidu velice pokročilém a umění milovném. V některých jamách sic jen ležely nezdobné, hrubé střepy, hojně sluda

a křemenem promíchané, ale pravidlem bylo v jamách množství střepů tuhou vyleštěných, aneb jiné řadami teček zdobených. Z oněch byly zde mísy až 35 cm. široké a 15—20 cm. vysoké, vně černé a vnitř do červena vypálené. Rovněž vyleštěny pečlivě tuhou baňky neb misky pod hrdlem zúžené a tremi vroubky ozdobené. Kofliky toho rázu mívaly okraje otvoru vodorovně ryhované šikmými vroubky asi takto: jemné ucho šířící se k hrdlu nádoby i ku spodu, a vroubky s okraji rovnoběžnými zdobené. Místo té ozdoby běží u některých misek pod hrdlem řada rohy dotýkajících se trojúhelníků, jemně vyčárkovaných.

Hrubé, hojně slídou pomíšené kuchyňské nádoby ozdobeny při obrubě nalepeným páskem s dolíčky aneb nad větší vydutostí otisky nehtů kolem dokola, také čárkami, které od otvoru ke dnu rydlem nepravidelně taženy. Tak okrášlen také *džbán* s dvěma uchy. Taková ozdoba také zjištěna na popelnicích z Vrdů. Některé veliké mísy jen hrubým polokoulím se podobaly, ale skoro bez výjimky rozbité do jam odhazovány.

Poměrně nejzachovalejší nalézány malé, baňaté hrnečky, vně černé, jež nemívají ozdob. Nejobyčejnější nádobou byl v zdejší osadě *krajáč*, který místo uch měl čtyři hrubé pupíky pod hrdlem.

Sličným dílem a hlinou jemně propracovanou nade všecky vynikají tečkované baňky, koflíčky a misky (pokličky?) všude nejhojnější. Mají látku buď žlutošedou neb tmavošedou skoro do černa. Na některých viděti stopy ohně, jimž jen při některé straně zčernaly nádoby žlutavé, což se dá s nich smýti. *Všechny hněteny jsou v rukou*, ale s dovedností mistrovskou.

Popíšeme nejzachovalejší z nich a ozdoby na nich vyrýsované nějakým ozubeným dvojitým kolečkem aneb dvojitým hřebínkem. Řečeným nástrojem vytlačeny *dvojité řady čárek* čtverým způsobem: 1. Kolem hrdel souběžnými pásmy dvojitými až desaterými. 2. Svrchu dolů taženými pásmy podvojnými a šesterými, jež se čtyřikráte až šestkráte přes vyduti opakují. 3. Trojúhelníkovité seskupení pásem čárkovaných a tečkovaných v náplních mezi kolmými pásmy, jež vrcholovým úhlem dotýkají se obvodných pásem svrchních a dole buď se přibližují nedokončeně k sobě, aneb lemují tak pupíky a růžky u dna nádob učiněné. 4. Skupení teček a čárek po třech, čtyřech, pěti a šesti, jež buď běží pod pásmem obvodným řadou obvodnou, aneb provázejí kolmá pásma utěšeně se střídajíce po obou stranách pásma, ba někdy též i úhly blíž pupíka vyplňujíce. Vzácněji rozbíhají se od pásma svislého v stromečkovité větvice.

K nejzajímavějším nádobám tečkovaného rázu náleží: *Kotlík* ze žlutošedé hlíny, objevený v jámě XVI. Zachovaná větší polovice ukazuje dno málo proláklé, skoro čtyřboké, s délkou strany 17 cm. v přímé vzdálenosti od kolmé dírky, v pupíku které na čtyřech zaokrouhlených rozích délkovitého čtverce upevněny a z nádoby jako růžky v délce 2 cm. vyčnívají. Odtud béře nádoba na vrch dovnitř málo vmačknutého komolého kužele o straně 9 cm. vysoké, kterýž se až v průměru hrdla do 8 5 cm. zužuje. Stěny kotlíka jsou 3—4 mm. silné, u hrdla slabší. Pod hrdlem 12 mm. běží trojité podvojné pásmo, kolem něhož nad pupíky spuštěno čtveré podvojné pásmo kolmé, a políčka tak povstalá rozdělena jediným pásmem podvojným kolem na dvé, mezi což položeno do osmi tak povstalých náplní po krokvi úhlem k hrdlu obrácené a třemi podvojnými pásmy tažené až k pupíkům, kde pak na mělkém dnu zase konce se k sobě přibližují, tvoříce zdobné trojúhelníky, jaké se též v pokračování podvojného pásma uprostřed náplní dvou vidí. Bylo tedy původně celkem osm takových zdobných trojúhelníků na dně. Dno vlastní zůstalo bez okras a jest ohněm očazeno, jakož i místem boky přismahlými. (Obr. 5.) V téže jámě ležela kuželovitá, hnědá baňka, jejíž střep ukazuje kolem obvodu přetržená pásma po šesti čárkách a dvě podvojná pásma kolem, z nichž vybíhají dolů podvojná pásma kolmá, dělící náplně krokví úhlem k hrdlu obráceným v trojím podvojném pásmě zdobená.

Takové kotlíky zdobné snad bývaly přikrývány polokulovitými *pokličkami* aneb snad *miskami*, jakéž se objevovaly rozbité v rozličných jamách. Tato žlutošedá *pokličkа* aneb spíše *miska* očazená vně při dnu proláklém, jest kruhovitá, v průměru asi 14 cm. a 9·5 cm. vysoká, ku okraji kuželovitě rozevřená a vnitř bez ozdob. Vně však taženo podél okraje čtvero podvojných pásem tečkovaných a ku středu dna sbíhalo se snad pět (čtyři?) pásem, z nichž některé mají tečkování podvojné ve třech, jiné ve čtyřech řadách. Dno jest 6 mm., okraj jen 3 mm. silný. V žlutavé hlíně, výborně propracované, třpytí se prášky slídy.

Též velmi zdobně uhněten *koflíček*. (Obr. 6.) Hlína vidí se teď přičervenalá i v lomu. Představuje váleček v průměru asi 6·5 a 7 cm. vysoký. Dno stoupá jako polokoule a po stranách vybíhá ve čtyři pupíky. Zdobná nádobka tato má vypíchanou okrasu jako kříž se zlomenými křídlovitě rameny, což se v každé náplni mezi pupíky (tedy čtyřikráte) opakuje Úplně podobná nádobka známa též z osady u Štáhlavi blíže Plzně.

Jámy nejlépe bylo by nazvati střepnisky, kdyby též neobsahovaly *kosti* větším dílem rozbité a některé značně vypálené. Na mnohých znamenati stopy pazourkových nožů. Leží na snadě, že ostrých, tenkých třísek kostěných mohlo býti upotřebeno i jako hrotů k šípům.

Dle určení pana prof. J. N. dra. Woldřicha nalezeny zde kosti těchto zvířat: Bos plemene primigenius Rüt., Bos taurus L., větší (souhlasí s turem od Krp u Mělníka), tur krátkorohý (Bos brachyceros Rüt.), kůň menší (Equus cab. minor Woldř.), vepř rašelinný (Sus serofa palustris Rüt.), ovce, velevrub perlonosný a jiná škeble.

Kliment Čermák.

Kulturní jámy v Podbabě.

Při stavbě nové vlečné dráhy z Buben do Podbabské sladovny a cihelen učiněn mohutný násep z hlíny vybírané podle trati; při tomto vybírání sousední hlíny odkryli dělníci u samé již Podbaby celou řadu popelem, střepy i kostmi naplněných jam. Jámy tyto, soudě podle těch, které se mi podařilo prohlédnouti, byly okrouhlé s dnem zakulaceným, od ohně vypálené, 87—140 cm. v průměru majíce; hloubka mohla obnášeti 1 m. a více. Bohužel věnována pozornost této věci, až již jámy s ostatní hlinou byly rozvezeny na násep, tak že jen pozůstalé části asi čtyř jam prokopány býti mohly, kteréž jevily ráz u jam obyčejný, jakož výše podotknuto. Jestli se však nepodařilo soustavně prozkoumati tuto skupinu jam podle vlečné trati, tož se přece podařilo společnosti přátel archaeologie získati pro národní Museum některé vzácné typy nádobek, vesměs v rukou hnětených, z těchto jam; rovněž tak dostalo se do Musea z blízké cihelny p. Mailbekovy několik podobných nádobek,

z nichž nejzajímavější při příležitosti uvedli jsme na vyobrazení: jsou to zejména:

Č. 7. Nádobka hruškovitá ze žlutavé hlíny. $6^1/_2$ cm. vysoká, při otvoru 5 cm., v největší baňatosti 8 cm. v průměru, s dnem zakulaceným, a třemi malými kolmo provrtanými pupíčky, tak že povrch na tři pole rozdělen, v každém poli pak vyobrazena bezhlavá žabička jednoduchými přímými čarami: nalezena při vlečné dráze.

Č. 8. Nádobka válcovitá ze žlutěpopelavé hlíny, s okrouhlým dnem, $6^1/_2$ cm. vysoká, 7 cm. v průměru, s třemi pupíčky málo vynikajícími a tečkovaným ornamentem zdobená, tak sice, že kolem hořeního okraje vedeny čtyři řady teček, povrch pak rozdělen na tři pole tím, že od každého pupíku k okrajové ozdobě vedeny kolmo čtyři řady teček, mezi těmi pak umístěny čtyřmi řadami tečkované trojúhelníky, mezi nimi pak postaveny kolmo dvě řady teček: nalezena u vlečné dráhy.

Č. 9. Nádobka neúhledná, z tmavě pálené hlíny hnědá, podoby skorem kulovité, $9^1/_2$ cm. vysoká, $8^1/_2$ cm. při hořejším otvoru, 13 cm. v největší baňatosti v průměru; na povrchu vyčnívají ploské pupíky nepravidelně rozestavené, počtem osm, nalezena tamtéž.

Č. 10. Polovice nádobky hruškovité s okrouhlým dnem, barvy popelavé: výška 9 cm., největší baňatosť 16 cm., kolem okraje vedeno šest řad teček, střídavě jednou hlubší, jednou jemnější. V největší baňatosti umístěny tři pupíky, od nichž k okraji vedeny kolmo čtyři řady teček, mezi těmi pak dva trojúhelníky, každý o šesti řadách teček, mezi nimi pak kolmo k okraji čtyři řady teček jako u č. 8., nalezena v cihelně.

Č. 11. Nádobka podobná, hruškovitého tvaru s okrouhlým dnem, $10^1/_2$ cm. vysoká, v baňatosti 12 cm. v průměru, se třemi pupíky. Kolem okraje vedeny čtyři řady teček, od pupíku k pupíku vedeny pak dva trojúhelníky po čtyřech řadách tečkovaných, tam pak, kde oba trojúhelníky se stýkají, vedeny ke dnu čtyři řady teček; nalezena při vlečné dráze.

Č. 12. Nádobka popelavé barvy, celkem kulatá, 9 cm. vysoká, 13 cm. v průměru, zdobená vrytou primitivní spiralou; nalezena v cihelně.

Z Podbaby získán též kus slitého bronzu, roztaveného patrně v tiglíku se zakulaceným dnem, jako jsou výše zmíněné nádobky, ale o způsobu, jak a kde byl nalezen, určitého nic stanoviti nelze. Rovněž tak nalezen podepsaným kus železité škváry poblíže jedné z vypsaných výše jam, ale ani tu, když půda úplně rozryta, nic dalšího stanoviti nelze. O kulturním významu těchto a podobných jam dnes podrobně se rozepisovati, bylo by tuším předčasné: nicméně dvě věci přece již vytknouti můžeme: předně, že v jamách Přemyšleňských nalezena ona charakteristická jehlice s úškem, která jest rovněž charakteristická pro hroby s dlouholebými kostrami skrčenými, od severu k jihu pochovanými (Čnětice, Řísuty atd.), a pak, že v jamách Přemyšleňské cihelny nalezena skrčená kostra dlouholebce. Pocházejí tedy tyto jámy z doby, kdy tito dlouholebci, pochovávající své mrtvé skrčeně od severu k jihu s hlavou na stranu položenou (obličejem k východu), ve středních Čechách žili.

Dr. *J. L. Píč.*

Brakteaty nálezu Heřmanického.

Napsal *Ed. Fiala.*

(Pokračování.)

Druhou řadu brakteatů nálezu Heřmanického tvoří četné kolky, jež vesměs jeví tvar, práci, ráz i charakter, neméně pak i míru a střiž brakteatů řady prvé, toliko v jednom směru od řady té úplně se odchylujíce. Rozdíl tento podstatný jeví se nám v úpravě hlavy panovníka; kdežto při kolcích řady prvé panovníka vesměs korunovaného shledáváme, panovník při kolcích této druhé řady koruny úplně postrádá. Hlava jeho kryta snad jakýmsi náhlavcem v oněch časích pod helmicí neb korunou nošeným, pakli zobrazení panovníka vůbec snad prostovlasým představovati nemá. Tuto úpravu hlavy, jak již při kolcích prvé řady jsem podotkl, těžko s určitostí stanoviti; současné brakteaty německé často jeví panovníka prostovlasého, však úprava vlasů jest tu vždy tak jasná, že nejsme ani okamžik v pochybnosti o významu jejím. Jinak u těchto brakteatů našich. Přihlédneme-li blíže, zdá se nám jednou, ku př. u čísla 40. neb 42., že úbor ten asi vlas panovníka značiti má; naproti tomu těžko považovati za vlas úbor panovníka při č. 25., 26., 45. nebo dokonce při č. 41., kde úbor ten skorem jakési pod bradou spjaté kapuci se podobá. Úprava hlavy panovníka jest tedy záhadná; nechtěje pak náhled svůj u věci té nikomu vnucovati, podotýkám toliko, že spíše úbor ten za dříve jmenovaný náhlavec než za prostý vlas považovati míním. Co se dalšího oděvu panovníka při této druhé řadě brakteatů týká, tu shledáváme opět vše nám již z prvé řady známé; opět shledáváme tu pancéř buď prostý, hladký, buď z vodorovně položených žeber urobený, jejž kolem šíje kruhový náhrdelec s kroužkovitou sponou náprsní ukončuje; boky obepíná opět známý pás, tu třemi, tu více puklemi zdobený; nohy vězí v úzkých poctivicích a obuv tvoří škorně zobákové.

I co se výzbroje a předmětů panovníkem třímaných týká, shledáváme tu s kolky řady prvé shodu úplnou; toliko sluší podotknouti, že, pakli předměty ty u kolků řady prvé byly již velmi různé, u řad těchto jsou ještě tvarů daleko různějších, přečasto podivných, zvláštních, jichž i jen přibližný význam těžko uhodnouti. Tak shledáváme tu mimo předměty u řady prvé uvedené četná, divně sestavená žezla a državy, tu jakousi rozvilinu, tu kopí, kříž, neb i parohy.

Zvláštní jakési oddělení této druhé řady tvoří brakteaty nečetných, množstvím přeskrovným v nálezu zastoupených kolků, jež nám postavu panovníka biskupskou berlu třímajícího jeví; kolků těch shlédnul jsem celkem pět (číslo 43., 44., 45., 46., 47.), a sice vyjímaje č. 46., které jsem ve dvou kusech zastoupené shlédl, po kuse jednom. Kolky ty jsou velice zajímavé: představují panovníka při každém

kolku v jiném odění a úboru; tak panovník při čísle 43. má odění obyčejné a pás třemi velkými puklemi zdobený, při č. 44. opět oděn panovník pancéřem z dvou širokých vodorovných žeber utvořeným, jež volný, kruhovitý náhrdelek ukončuje, při dalším čísle shledáváme panovníka šupinatým, těsně přiléhajícím pancéřem oděného, a konečná čísla 46. a 47. představují nám panovníka oděného v krunýř či kyrys, kolmým žebrovím opatřený, dole jakýmsi chránidlem (Gliedschirm) okončený.

V rukou panovníka, a sice buď v pravé nebo levé, spatřujeme při zvláštních kolcích těch, jak již dříve podotknuto, berlu biskupskou, v druhé pak buď z čísla 21. známou državu neb pádný meč, neb již z denárů známý nám třídílný prapor svatováclavský. I úpravy hlavy panovníka při těchto pěti, zvláště pak při posledních dvou kolcích dlužno si blíže povšimnouti; jeví úbor hlavy cosi neobvyklého; náhlavec nesplývá zde tak hluboko jako při ostatních kolcích, třásně dosahují, jsouce bambulkami okončeny, toliko asi přes uši, hořejší pak část uzavřena při kolku 46. jasně znalým oblounem, od jehož středu směrem k čelu panovníka kolmá čárka vybíhá, při kolku pak 47. hořejší část v mírnou špičku končí, od níž opět čárka jako dříve k čelu panovníka se táhne, tak že celek tvar nízké infule nám zobrazuje.

Vrátíme-li se pak nyní ku předmětu na těchto pěti kolcích panovníkem třímaného, totiž k berle biskupské, tu mimovolně naskytuje se nám otázka, co může asi berla ta v rukou světského panovníka znamenati. A věru, po dlouhém uvažování nedovedeme si umístění berly té, odznaku to knížete církevního v rukou světského panovníka, zvláště pak panovníka století třináctého, náležitě vysvětliti; vezmeme-li pak v úvahu i onen náhled, že snad zvláštní onen infuli podobný náhlavec skutečná biskupská čepice jest, tu nezbývá nám nic jiného než doznati, že postava ona sice postavou vládce, ale při tom asi i duchovního knížete jest, o čemž v konečných úvahách obšírnější zmínka bude.

Brakteaty druhé řady té zevrubně popisují se takto:

22. Panovník v odění jako dříve, toliko hlavu nekryje koruna, nýbrž náhlavec jakýsi, jehož postranní části po skráních až skorem ku ramenům splývají a jež na temeni třemi, po každé straně pak dvěma bakulatými ozdobami posázeny jsou. Panovník třímá v každé ruce krátké žezlo, velkou lilií okončené. Pás zdobí tři pukle.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šíře 40 mm., váha 65 cg. Kusů kolku toho viděl jsem několik. Vyobrazen na tab. III. č. 22.

Značnější odchylka shledána při kuse jednom, jež pozůstává v tom, že třímaná žezla jsou delší, a liliovitý, dolů ohnutý lupen na pravém okončen jest velkou srdčitou bakulkou, u pravé pak nohy panovníka jest hvězdička šestipaprsková.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šířka 39 mm., váha 60 cg.

23. Panovník j. d. třímá v každé ruce žezlo delší, sestavené s kříže stejnoramenného, nad nímž menší liliovité okončení. Pás ozdoben čtyřmi puklemi.

Šíře po obvodk. rýhu $22^1/_2$ mm., úplná šířka 40 mm., váha 60 cg. Vyobr. na tab. III. č. 23.

24. Panovník j. d. třímá pravicí žezlo liliovité, stejnoramenným křížkem okončené, levicí pak žezlo, jaké při kuse dřívějším popsané se býti jeví. Pás ozdoben třemi puklemi.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 60 cg. Vyobr. na tab. III. č. 24.

25. Panovník j. d., však přioděn pancéřem čtyřžebrým, třímá pravicí žezlo sestavené s tří kuliček na násadce nad sebou umístěných, nad nimiž připevněna růžice pětilistá; levicí pak jakousi květinu s dvěma lupeny a korunou pětilistou.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šíře 39 mm., váha 85 cg. Kusů viděl jsem několik. Vyobr. na tab. IV. číslo 25.

26. Panovník j. d. oděn pancéřem se třemi vodorovně položenými žebry, kteréž ku straně hořejší vroubkovaná se býti jeví, opatřeným, třímá pravicí žezlo, sestavené z křížku stejnoramenného, na jehož vrcholek nasazena hvězdice šestipaprskovitá, levicí pak žezlo křížkovité, vrcholkem lilií zavřenou okončené. U nohou postavy umístěná s každé strany velká bakulka.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 40 mm., váha 75 cg. Vyobr. na tab. IV. č. 26.

27. Panovník jako při č. 23. třímá pravicí dlouhý kříž, jehož střed dvěma lupeny(?) zdoben jest, levicí dlouhé žezlo, uprostřed bakulkou zdobené, z níž vyniká na delší násadce větší bakulka dvěma lupeny podložená.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 41 mm., váha 81 cg. Viděl jsem toliko tento jediný kus. Vyobr. na tab. IV. č. 27.

28. Panovník j. d. třímá v každé ruce jakousi državu tvaru čtvercovitého, nad níž křížek stejnoramenný, kuličkami okončený. Hlavu kryje náhlavec jako dříve.

Šíře po obvodkovou rýhu $22^1/_2$ mm., úplná šířka 39 mm., váha 60 cg. Vyobr. na tab. IV. č. 28.

29. Panovník j. d. třímá pravicí rozvilinu dole v kotouč, vrcholkem v tři lupeny vybíhající, levicí državu kosočtvercovitou, v níž vrcholkem tři péra nebo polozavřená lilie vetknuta jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šířka 38 mm., váha 84 cg. Vyobr. na tab. IV. č. 29.

30. Panovník j. d. třímá pravicí državu jako při č. 21., levicí jakousi rozvilinu, ve dva kotouče vybíhající. Pancéř sestává u kolku toho z tří vodorovně položených žeber, mezi nimiž čtyři vodorovně umístěné pukle. Dole u nohou panovníka shlédnouti lze části jakési židle, na které panovník trůní.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 40 mm., váha 65 cg. Vyobr. na tab. IV. č. 30.

31. Panovník j. d., toliko pancéř z tří vodorovných žeber sestavený maje, třímá pravicí křížek, nad nímž malá liliovitá násadka se pne, levicí jakési byzantskému labaru podobné žezlo, křížek to, jehož vrchol tvoří kosočtvercovitý, kuličkami zdobený nástavek. Náhlavec jest u kolku toho velmi široký, od hlavy odstávající a sedmi hrubými bakulkami zdobený.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 66 cg. Kus tento z dřívějších nálezů neznámý shledal jsem toliko jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 31.

32. Panovník j. d., toliko pancéř má z dvou silných žeber sestavený náhlavec, pak na vrcholu více obloukovitý, pěti bakulkami zdobený; má nad pravicí dvě nad sebou kolmo postavené osmipaprskové hvězdy, mezi nimiž poblíže ramene panovníka kule větší; levicí třímá panovník rozvilinu jako při č. 30.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šířka 40 mm., váha 82 cg.; jediný kus. Vyobr. na tab. IV. č. 32.

33. Panovník v odění j. d. třímá pravicí na delší násadce křížek bakulkami zdobený, jehož vrcholek nese lilii; na levici drží věž o čtyřech oknech, se střechou v špičku vybíhající, na vrcholku jednou, na okapu třemi bakulkami zdobenou. Rýha obvodková ozdobena u kolku toho věncem perel, kteroužto nápadnou výzdobu jsem pouze u tohoto kolku shledal.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šířka 40 mm., váha 98 cg., tohoto velice pěkného, nápadného kolku shledal jsem toliko kus jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 33

34. Panovník j. d. třímá pravicí žezlo lilií okončené, levicí jakýsi paroh o pěti větvích.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 77 cg. Viděl jsem toliko jediný kus. Vyobr. na tab. IV. číslo 34.

35. Panovník j. d. třímá pravicí paroh jako při kolku prvějším, levicí lilii.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplna šířka 40 mm., váha 57 cg.; toliko jediný kus. Vyobr. na tab. IV. č. 35.

36. Panovník j. d., toliko pás zdobí čtyři pukle, drží v pravici pádný meč zpříma, na jehož čepeli kolmo tři písmena se jeví, nahoře O, uprostřed ▲, dole blíže rukojeti Ā = OTA, skratka to jména OTAKARVS (podobné skratky jména OTAKAR shledáváme též na t. zv. vídeňských pfennigách [solidech] krále Ottakara II., jež tento pro své země rakouské raziti dal). Levicí třímá ozdobné žezlo, sestavené z násadky dvěma bakulkami opatřené, na jejímž vrcholku připevněny jsou dvě kuličky, od nichž v podobě liliovitých lupenů dolů ohnutých dvě výzdoby se táhnou a žaludu podobná zakončení mají.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 64 cg. Zajímavého tohoto a pro nález důležitého kolku shledal jsem kus toliko jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 36.

37. Panovník j. d. tříma pravicí prapor, levicí žezlo, sestavené z křížku a lilie nad tímto umístěné.

Šíře po obvodk. rýhu $24^1/_2$ mm., úplná šířka 40 mm., váha 72 cg. Kus jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 37.

38. Panovník j. d., toliko pás zdobí pukle tři, třímá pravicí prapor, levicí násadku kosočtvercovitou, výzdobou opatřenou, nad níž umístěna růžice pětilistá. U nohou panovníka, a sice u výši lýtek jest po větší kuličce.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 38 mm., váha 64—70 cg. Kusů více. Vyobr. na tab. IV. č. 38.

Odchylka shledána u několika kusů, jež pozůstávala hlavně v tom, že u nohou panovníka ony kuličky scházely.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 75 cg. Kolku tohoto v nálezu tomto nalezeno značnější množství kusů rozpoltěných (rozstřižených).

39. Panovník j. d. třímá pravicí prapor, levicí kříž dvojnásobný, uherskému svatoondřejskému kříži podobný.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 40 mm., váha 71—75 cg. Kusů více. Vyobr. na tab. IV. č. 39.

40. Panovník j. d. oděn pancéřem z příčných žeber složeným, třímá pravicí malý křížek, u jehož spodku jakési dva palisty, levicí třímá prapor.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šířka 40 mm., váha 60 cg. Kusů několik. Vyobr. na tab. IV. č. 40.

41. Panovník j. d. oděn pancéřem třemi vodorovně položenými žebry opatřeným, třímá pravicí ozdobné kopí, kuličkou příčkou křížkovatou opatřené, levicí třímá praporec. Zvláštní jest u kolku tohoto tvar náhlavce; jest skorem pětihranný, osmi bakulkami zdobený kolem celé hlavy panovníka, v podobě široké kápí položený a na prsou spjatý, což nám aspoň při kolku tomto nasvědčuje, že úprava hlavy spíše, jak již dříve praveno, náhlavec a ne vlas panovníka značiti má.

Šíře po obvodk. rýhu $23^1/_2$ mm., úplná šířka 39 mm., váha 70 cg. Kus jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 41.

42. Panovník j. d. oděn pancéřem z pěti ryhovaných, vodorovně položených žeber zrobeným, třímá pravicí jakousi kosočtvercovitou državu, na jejímž vrcholku stejnoramenný bakulatý křížek, levicí kotouč (?) na vrcholku křížkem opatřený, jako v kořen rozrostlý. Obličej panovníka jest při kolku tom velmi neforemný, náhlavec vybíhá až od nosu v podobě dvou oblouků a okončen je na skráních třásněmi, dvěma bakulkami zdobenými.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 60 cg. Vyobr. na tab. IV. č. 42.

43. Panovník j. d. v odění, jehož pás třemi velkými puklemi zdoben jest, třímá pravicí pádný meč, na jehož čepeli malý křížek, levicí pak berlu biskupskou. Po obou stranách nohou panovníka, a sice u výši lýtek, jest po hvězdičce šestipaprskové.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 66 cg. Kusů viděl jsem několik. Vyobr. na tab. IV. číslo 43.

Odchylka shledána při jednom kuse, kde hvězdy po stranách nohou panovníka scházely.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 39 mm., váha 87 cg.

44. Panovník j. d., má pouze pancéř sestavený ze dvou širokých příčních žeber a hlavu náhlavcem více kučeratému vlasu podobným krytou, třímá pravicí pádný, velmi široký meč, jehož jilec velká hruška okončuje; levicí třímá berlu biskupskou jiného tvaru než u kolku předešlého, pod hořejší zatočenou částí kuličkou a křížkem zdobenou. Poblíže levého ramene panovníka větší kulička.

Šíře po obvodkovou rýhu 25 mm., úplná šířka 41 mm., váha 76 cg. Kus jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 44.

45. Panovník j. d. oděn jakýmsi šupinatým pancéřem, třímá pravicí jednoduchou berlu biskupskou, levicí mohutný prapor; hlavu kryje náhlavec pravidelný, sedmi kuličkami osazený.

Šíře po obvodkovou rýhu 26 mm., úplná šířka 41 mm., váha 76 cg. Kus jediný. Vyobr. na tab. IV. č. 45.

46. Panovník vpřed trůnící, v odění zvláštním, u dřívějších kolků neobvyklém, sestávajícím z pancéře (?) z kolmo postavených žeber složeného, uprostřed řadou jakýchsi knoflíků opatřeného; dolejšek tohoto pancéře vybíhá v mírnou špičku, pod níž umístěno jakési chránidlo (Gliedschirm); ramena kryje šat krátkému pláštíku podobný, kolem hrdla kruhem okončený vpředu poněkud otevřený. Hlavu přikrývá náhlavec zvláštní, nízké biskupské čepici ne nepodobný (tak jak ji shledáváme na denarech Jindřicha Břetislava), od něhož po skráních hlavy cetky bakulkami okončené splývají. Pravice panovníka třímá prapor, jehož žerď řadou perel hustě posázená se býti jeví, levice ozdobnou hůl či berlu biskupskou.

Šíře po obvodkovou rýhu 24 mm., úplná šířka 41 mm., váha 78 cg. Zvláštního tohoto, dosud úplně neznámého kolku shledal jsem toliko kusy dva. Vyobr. na tab. IV. č. 46.

47. Panovník jako při kolku předešlém, toliko úprava náhlavce jest ještě více mitře podobná a vybíhá vrcholem

v špičku ostrou a dlouhou, jež až přes rýhu obvodkovou do kraje brakteatu zasahá. Panovník třímá pravicí ozdobnou hůl biskupskou, jež pod zatočeninou stejnoramenný kříž, jehož raménka v koncích rozšířená jsou, jeví; na levici drží državu složenou ze dvou na sebe položených stlačených kulí, na nichž vrchkem kulička třetí, v níž tři péra vetknuta jsou, položena jest.

Šíře po obvodkovou rýhu 23 mm., úplná šířka 39 mm., váha 86 cg. Zvláštního tohoto, rovněž dosud úplně neznámého kolku shledal jsem toliko kus jediný. Vyobrazen na tab. IV. č. 47.

---

a) Brakteatu pod touto písmenou na tabulce IV. vyobrazeného dostalo se mně též s tím podotknutím, že z nálezu Heřmanického pochází, an však pochází od obchodníka, jehož udání příliš nevěřím, mimo to, což nejdůležitější jest, celkovou prací vyrobení (šíří i barvou kovu) úplně ode všech dříve uvedených 47 kolků se různí, dal jsem jej sice vyobraziti a popisuji jej, ale s tím přesvědčením, že nálezu Heřmanickému nepřináleží, s jiné stránky však u roztřídění brakteatů velmi důležitým jest činitelem, jak v dalších úvahách o nálezu tomto uvésti si dovolím. Brakteat ten popisuje se takto:

Panovník, vpřed trůnící, hřmotného těla, s nepoměrně velkou hlavou, již odstalý náhlavec sedmi kuličkami zdobený kryje, v odění jak při č. 36., třímá pravicí pádný meč, na jehož čepeli tři vodorovné čárky a jehož jílec velkou hruškou okončen jest; na levici umístěn lev vzpřímený, dvojocasý, tak jak jsme jej při brakteatu č. 1. byli shledali. Barva brakteatu toho jest nápadně hnědá, taková, jakou se vyznamenávaly brakteaty nálezu Lipšanského.

Šíře po obvodkovou rýhu 27 mm., úplná šířka 44 mm., váha 92 cg. Vyobrazen na tab. IV. a).

(Pokračování.)

Zprávy a drobnosti.

Kalich z nálezu Pražského na Bojišti.

Kalich z nálezu Pražského na Bojišti.

Drahocenný starožitný nález. Stavitel pan Jos. Kutina staví pro podnikatele staveb p. Jos. Černého na nároží ulice „Na bojišti“ u Karlova čtyři třípatrové domy. Dne 9. července dopoledne přišli zaměstnaní dělníci při kopání základů v hloubce asi přes 1 m. na větší nádobu, dosti jednoduchou, podoby květináče, s uchem, již rozbili. V nádobě nalezeny zcela zachované, výtečně vyzlacené per-

Kříž z nálezu Pražského na Bojišti.

lami, granáty a jinými drahokamy ozdobené a umělecky zhotovené dva kalichy s patenami, z nichž jedna byla v ohni vyzlacená, kdežto druhá jest bílá, z ryzího stříbra. Dále nalezen v nádobě stříbrný kříž s ostatky a vrchní část biskupské berly, taktéž z ryzího stříbra. Uvádíme o vzácném nálezu tomto předběžnou zprávu dle N. L. z péra p. taj. Borovského: „Na staveništi nového domu na Bojišti č. 463 vykopán dne 9. t. m. dopol. hrnec, v němž uloženy byly církevní nádoby z XV. věku tak vzácné ceny, že zřídka kdy poštěstí se předměty tak zachované a tak umělecky provedené nalézti. Jeden kalich až na nepatrné místo na podstavci jest úplně zachovaný. Ze šestidílné plochy s prolamovaným ornamentem na vrchu litým ukřižovaným Kristem ozdobené (na protější ploše byl nepochybně „Agnus Dei“), vystupuje noha rozdělená v půli ořechem o 12 paprscích, na nichž střídavě jest zasazen drahokam a plocha kosočtvercová s letopočtem *1882* s ornamentem. Nad ořechem, v šesti plochách nohy jsou v jámkovém emailu jména „Ihesus“ a pod ořechem „Maria“. Noha, ořech i kupa kalicha zdobeny jsou litými, pečlivě ciselovanými ornamenty. Kalich tento jest 19 cm. vysoký, na spodku 12·5 cm.; kupa zšíří 10·3 cm. Z druhého kalichu zachovala se pouze kupa a nodus s ořechem, podobně tvořeným, o 6 paprscích kosočtvercových s písmeny „Maria“ v jámkovém emailu, s nápisy „Ihesus“ a

Žerď berly z nálezu Pražského na Bojišti.

„Maria“ nad ořechem a pod ním. Dolejší plocha nohy jest uražena a zachovaly se z ní jen nepatrné zlomky. Nejzajímavější částí nálezu jest kříž, 26 cm. vysoký. Na přední straně jest Kristus, obklopený odznaky 4 evangelistů, na zadní straně Madonna, obklopená třemi svatými, jichž ostatky nalézají se uvnitř kříže s postavou dárcovou, jenž kleči a zvedá sepjaté ruce k Madonně. Na spodní, čtyřdílné desce nohy jest rytá socha Krista žehnajícího a sv. Kateřiny. Kromě toho nalezla se násada berly osmihranná, s nápisem v emailované ploše.“ Dodáváme pak, že na násadě berly přečtli jsme slova:

IT ★ IOhES · HI | LIVS ★ WEN | NESLAI ★ SE | ČDI ★ REGIS | BOhEMIE ★ ET | ★ POLONIE ★ | EPC ★ OLOM ★ | ★ h° ★ OP° ★ COPAV |

Nemanželský syn Václava II. Jan byl biskupem Olomouckým v letech 1334—1351 i spadá tedy zhotovení berly do polovice XIV. věku. — Vzácný tento nález odevzdán velikomyslně majitelem pozemku Českému Museu. — Příště o nálezu tom pojednáme podrobněji.

U Hrbovic (u Chabařovic) nalézá se za nynějším dvorcem staré tvrziště, obehnané rovem 10—18 m. širokým a na 2 m. hlubokým. Středem tvrziště prorval se potok Srnický, který každým rokem část tvrziště odnáší, tak že toto časem asi úplně zmizí. *Václ. Steinz.*

Ve Kníně nalezeny při kopání základů, jakoby v nějakém sklípku nádoby na kruhu točené, vodorovnými čarami ornamentované, na dně kolem opatřené, pak miskovité šálky, silné střepy nádob tuhových, jaké na hradištích našich se vyskytají; jsou to patrné stopy staré osady české.

Nalezy minci u Čáslavě. *I. Poklad v Potěhách* r. 1888 vyryla děvečka na zahradě rolníka p. Havelky Podfar-kého č. 10. V hnědě polévaném džbánečku obyčejného teď tvaru bylo složeno asi 100 zlaťáků a zakryty svrchu čtyřmi tolary, a to saským vévod Morice a Jana z roku 1547, tolarem tyrolským arcivévody Maximiliána z r. 1616, *českým* tolarem cís. Matyáše z r. 1618 a tolarem Šafhúsským z r. 1620, kteráž mince poslední též hojnějším počtem v nálezu tolarů r. 1876 u pana K. Beutla v Čáslavi (Koželuhy) se vyskytla. Zlaťáků bylo 10 tureckých, dukát Jana Jakuba, arcibiskupa Salcburského, z roku 1565, dukát Sigmunda sedmihradského a moldavského knížete 1598, Emanuela, kníž. sardinského, 1603, stavů nizozemských z let 1591 až 1614, vestfrisský 1619, uherský dukát Matyáše cís. z r. 1610 a takovéž dva cís. Ferdinanda II. z r. 1626, naposledy vzácný dukát Albrechta Valdštýna, vévody Fridlandského, z r. *1627*, po kterémž roce peníze v zemi uloženy.

II. Nález brakteatů u Podmok. V lese řečeném „Pánova", tři hodiny j.-j.-v. od Čáslavě, vykopali dělníci pod pařezem baňatou nádobku naplněnou asi 500 lesklými posud brakteaty menšími. Nádoba byla nepolévaná a bez ozdob. Dělníci mince rozebrali a rozstrkali, než se znalec dostavil, nádoba dána do musea „Včely Čáslavské", ovšem roztlučená. Brakteaty jsou dvojího rázu. Větší a hojnější mají průměr 28—29 mm. a uprostřed v dolíku vybitý ráz hlavy korunované, s dlouhými kučerami s obou stran hlavy, pod hlavou ke krku skříženy dva křížky neb žezla s dutinou vyraženou uprostřed. Konce žezel dole zahnuty a spojeny, vedle pak ozdobné trojúhelníčky vymačknuty. Ráz tento podobá se poněkud brakteatu popsanému pod čís. 589 v díle o sbírce M. Donnebaurově. Menší brakteaty mají průměr 26 mm. široký a uprostřed v misce spatřuje se pták s hlavou lidské podobnou a dvěma důlky na místě očí, křídla roztažená i vně vybíhají jedním pérem z obvodu, na prsou spatřuje se větší tečka a vedle dvě menší, tělo vybíhá ve dvě kosinky a uprostřed dole v trojlaločně dělený ocas. Donnebauer vyobrazuje podobný brakteat číslem 591. Nález tento zmařen, dělníci nosili po kapsách brakteaty, až po nich nastal v Golčově Jeníkově shon, odkud jich jakýsi obchodník na sto do Vídně zaslal. Do sbírek „Včely Čáslavské" dostalo se 5 brakteatů laskavostí p. řídícího učitele Ant. Calka z Potěh. *Klim. Čermák.*

Dvě zajímavé přísahy ze 16. století od soudního stolu Kutnohorského, z nichž jedna zasluhuje pozornosti pro své znění a obsažnost, druhá proto, že za zvláštních obřadů se dála.

Prvou přísahu říkal po písaři l. 1555 Jakub žid ze Žleb maje klobouk na hlavě (což nemálo žalobce zlobilo); zněla do slova takto: „Jakož mne viní Fabian Kunc, žebych jemu dlužen byl 11 kop 31 gr. č. za věci krámské, i přísahám p. Bohu, kterýž stvořil nebe a zemi i všecky věci, kteréž v nich jsou, i také mne, přísahám zkrze všecka jména jeho svatá, kteráž napsal Mojžíš. služebník jeho, přísahám zkrze patery knihy Mojžíšovy, v nichž jest psáno desatero přikázání, kteréž jest sám p. Bůh svou pravou rukou napsal a mně křivě přísahati zapověděl, že Fab. Kuncovi toho dlužen nejsem; toho mi dopomahej p. Bůh, jenž jest počátek a konec, jehož jest jméno Jah, Jehova a Adonaj. A jestliže jsem křivě přísahal, dejž mi p. Bůh za dobrořečení zlořečení, tak aby mi ta modlitba, kteráž jest v knihách Taffrkassym napsána, nic neprospěla a aby na mne žádná milosť boží nepřišla, ale abych usechl jako hory Gelboe, kteréž proklel David, na kterýchž zamordován jest Saul a tři synové jeho, ale aby mne napadlo Malchymelech a přestoupilo na mne jako na Gezi malomocenství Namanovo a aby na mne přišla yskopa, též i na mou ženu a na mé děti i na můj všechen rod. A jestliže křivě přísahám, dej p. Bůh, aby na mne spadla síra, smůla a oheň plápolající po 9 dní a 9 nocí, jako padala na Sodomu, a aby mne spálil oheň jako padesát mužů na žádosť Eliáše proroka a aby země křivé mé přísahy snésti nemohla, ale mne jako Datana a Abirona živého pohltila a jestliže křivě přísahám, aby děti moje všecky i můj rod nepřišly mezi děti Abrahamovy a já abych nikdy nepřišel do Jerusaléma, a Mojžíš v budoucím životě aby mi nedal čísti Šarabara a Leviacham. Tak mi pomáhej Bůh věčný, jehož jest jméno Jehova a Adonaj. Amen."

Druhou přísahu říkati bylo Janu Taškáři l. 1560, jenž svou těhotnou ženu bil kladivem v bok a kolenem ji uhodil, tak že dítěte v sobě necítila, také pohlavky jí dal, až krví se zalila, načež matka i dítě zemřely. Poněvadž přese všechno usvědčování zapíral, ustanovili páni, aby na kříži se očistil, že skutku neučinil, jakž Právo v L. 28 Ant. 18. I přišel Taškář bosonohý a prostovlas do síně radní a tu složil roucho a pás od košile, jakoby na smrť veden býti měl, a postoupiv do prostřed světnice řekl k soudcům: „Pánové, přejete-li mi k lavicím přistoupiti?" Dána odpověď od práva: „Přejeť právo." Opět řekl: „Přejete-li mi VM. mezi lavice vstoupiti?" Odpověděno: „Přejeť právo." Opět řekl: „Přejete-li mi VM. ke kříži přistoupiti a prsty na kříž vložiti?" Odpověděno: „Přeji." — A tak přísahu učinil při stole ubrusem prostřeném uprostřed lavic přiloživ 3 prsty na ránu boku umučení božího: „Na tom přísahám p. Bohu, že jsem Doroty, manželky své, když s děťátkem, kteréž umrlé měla, těhotna byla, v bok kladivem a kolenem neuhodil, po kterémž uhození dítěte v sobě necítila, též pohlavky v hlavu nebil, po kterémž bití ji krev zalila, a tak příčinou mou to děťátko a manželka se světa nesešly. Tak mi p. Bůh pomahej všemohoucí!"

Vykonav přísahu promluvil J. Taškář k pánům: „Přejete-li mi VM. prsty s kříže sníti?" Odpověděno: „Přejeme." Opět promluvil: „Přejete-li mi VM. odstoupiti z lavic?" Odpověděno: „Přejeme." A vyšed z lavic promluvil opět: „Pánové, dosti-li jsem učinil, co mi VM. rozkázali za právo, své přísaze?" Dáno mu znamení, aby odstoupil. Na to jest propuštěn a vězení prázden učiněn. *Josef Šimek.*

Literatura.

Hermann Usener, Religionsgeschichtliche Untersuchungen. Zweiter Theil: **Christlicher Festbrauch.** Bonn 1889, 8°, 95.

Bonnský professor p. Usener nalezl při probírání katalogu rukopisů Wolfenbüttelské knihovny v rukopise č. 309. dvě stati zaznamenané, kteréž mu pak v přepisu správou knihovny zaslány byly. Zajímavé stati ty mají titul: Consuetudines que fiunt in vigilia (et) in die nativitatis Christi, a druhá: Consuetudines que fiunt in vigilia Johannis baptiste, a jsou zajímavy pro nás tím, že napsány jsou mnichem Břevnovským (p. 68.: compositus est autem iste tractatulus per quemdam religiosum uirum monasterii Brunouiensis prope Pragam) a obsahují zvyky české vánoční a svatojanské. Obě stati nalézají se v rukopise psaném v letech 1427 a 1428, nejspíše v Chebu, a vázaném již r. 1429, jakož svědčí zápisy na deskách ze zmíněného roku. Tím stanoven jest nejzazší rok, v kterém mohly povstati uvedené trakty. Pro nejzazší počátečný bod uvádí p. spisovatel citaty traktatu, t. kroniku Pulkavovu a traktat zvaný Vita trium regum, i přichází k závěrce, že oba Břevnovské traktaty povstaly mezi r. 1380—1427

(p. 15) neb lépe (p. 16) buď v posledních letech XIV. neb v prvních letech XV. století. Dalším hledáním a sem tam dopisováním zjistil pan spisovatel, že traktat Wolfenbüttelský o štědrém večeru jest variantem traktatu Jana Holešovského o témže předmětě (Explicit largum sero per Joannem de Holeschov sub anno MCCCCXXVI). Rukopis tohoto traktatu nalézal se v min. stol. ve sbírce Olomouc. kanovn. Gianiniho, ale po jeho smrti přišel k ztracení; zachoval pak se opis jeho, pořízený B. Pittrem, a rovněž vydání Olomoucké z r. 1761, které pořídil A. Th. Fasseau pod titulem: Largissimus Vesper seu colledae historia; authore Joanne Holeschoviensi, antiquissimi Brzevnoviensis ordinis s. Benedicti in Bohemia monacho professo cum praefatione de Calendarum ianuariarum diei, tam apud gentiles, quam catholicos solemnitate.

V obou traktatech o štědrém večeru uvedeno sedm obyčejů, jejichž význam vykládá se scholasticky učením církve a dodává se zároveň, jak lid působením ďáblovým zvyky ony vysvětluje. Zvyky ony pak jsou: 1. postí se až do východu první hvězdy; 2. každý otec rodiny štědře obdaří svou rodinu, osvětlí světnici, dvéře domu zůstanou otevřené v ten večer, aby každý mohl vejíti; staří i dobytek hojné obmyslili, rovněž otevřeli své sáčky a kladli peníze na stůl, dávajíce chudým s úmyslem, aby bohatství a peníze jim bylo údělem; 3. posýlají si navzájem štědrého večera — aby po celý následující rok byli šťastni; 4. kladou na stůl velký a dlouhý bílý chléb (vánočku) a podle nůž, aby domácí sobě i chudým po vůli mohli ukrojiti, neb, jak v některých krajinách se věří, aby večer bohové, přijdouce, mohli jísti, zrovna tak jako kladouce jídla na hroby věří, že mrtví přicházejí z hrobů a pojídají je; 5. pojídají více ovoce než jindy, krájejí ovoce, aby poznali osud roku budoucího, a ovazují slamou stromy, aby více ovoce nesly; 6. na štědrý večer a v oktávě chodí *kněží* s koledou, zpívajíce pohanskou prý píseň „Dubec stojí v prostřed dvora" a vykuřujíce kadidlem; i nenechají lidé odnésti uhlí z kaditelny, ale házejí je do peci, aby štěstí jim neodešlo, i čarují tím uhlím, aby milovány byly od mužů svých i jiných; 7. kladou slámu na stoly a do kostelů, aby po celý rok následující blech neměli.

Zvyky pak v předvečer sv. Jana Kř. uvádějí se následovně: 1. zapalují ohně; 2. plodiny na hlavách nosí a věnce vyvěšují před domy; 3. opásají se; 4. chlapci jim zhotovují dřevěné meče; 5. lidé zpívají a veselí se; 6. v předvečer se postí, ač to není přikázáno; rovněž tak bijí se, nosí růže a květiny, někde mládenci spávají v poli.

Srovnávaje pak oba traktaty o štědrém večeru, soudí p. Usener, že kratší traktat anonymný Wolfenbüttelského kodexu jest původní a traktat Jana Holešovského že z něho jest poněkud šířeji přepracován; za spisovatele pak traktatu Wolfenbüttelského považuje Břevnovského mnicha Aleše, jehož svědectví se Holešovský dokládá, a tvrdí konečně, že tento Aleš, mnich byl rodem Němec, jelikož se vyptávati musil na obyčeje české, a nedovedl prý přeložiti píseň „Dubec stojí v prostřed dvora" a j. S těmito vývody p. spisovatele arci se nesnášíme. Především máme za to, že širší spracování bývá obyčejně původní, a skrácené jeho přepis, což částečně p. spisovatel připouští, když na str. 27. praví: Allerdings sind in dem Wolfenbütteler exemplar mehrfach kürzungen wahrnehmbar, zu deren ergänzung das ausführliche Largum sero die möglichkeit bietet, nicht nur solche, die durch flüchtigkeit entstanden sein können, sondern auch absichtlich... a v poznámce 29.: An anderen stellen... kann aus dem deutlichen parallelismus mit grösster wahrscheinlichkeit geschlossen werden, dass die vollständigere fassung des Joh. v. H. die ursprünglichere ist... a protivné jeho vývody nedovedou přesvědčiti. Naopak, dodatek Jana Holešovského zní zcela zřejmě: Ego autem antiquitus ab antiquis haec predicta audiui... et praecipue horum multa percepi a quodam presbytero antiquo qui quasi omnibus diebus conversatus est in curiis praelatorum et principum, qui continue historias legebat et cronicas diversas et ignotas et curiosa investigabat, nomine Alsso, qui etiam in nostro Brzeunouiensi monosterio est mortuus et sepultus... *non tamen ea legi in scriptis nec in autenticis reperi*: ideo non asserendo, sed narrata referendo ipsa praemisi... Tato slova Jana Holešovského jsou příliš zřejmá, i nemáme práva Jana Holešovského viniti ze lži, nemajíce řádného k tomu důvodu; naopak staří skribenti opisujíce něco, buď vůbec mlčeli o tom, neb podotkli, že nalezli psané, dávajíce si tím více věrohodnosti. Rovněž tak nelze ze slov Jana Holešovského vyčísti, že by mnich Aleš byl podobný traktat napsal, a že právě tohoto traktatu Holešovský použil. Podobně zdá se nám pravdě nepodobným, že by mnich Aleš musil býti Němcem: jméno Aleš jest zajisté jméno v Čechách hojně tehdy užívané; na obyčeje české mohl vyptávati se i Jan Holešovský, neboť jako Moravan nalezl mnohé odchylky v národních zvycích a obyčejích českých; záhadné místo: Bely, Bely, dubecz stogy prostrzed dwora, quod dicere mult: Bely, Bely hoc se honorem exprimimus tibi cantu nostro, quem hec nerba significant, nedokazují také ještě, že by pisatel neuměl česky; konečně slova Wolfenbüttelského traktatu: Ego autem antiquus (místo antiquitus u Holeš.) ab antiquis hec predicta audiui... svědčí spíše o přepsání či variantu, než o jiné osobě. Naopak, že Wolfenbüttelský traktat užívá výrazu largum sero pro označení štědrého večera, týmž způsobem jako Jan Holešovský, výraz oculata vyk (p. 35) a jiné bohemismy svědčí o tom, že pisatel byl rodem Čech. Že pak byl Jan Holešovský původním onim pisatelem o tom svědčí snad i úvod epilogu u J. H.: Haec, domine Przibislae, amice mi dilectissime, ad mandatum uestrum deo adiuuante conscripsi, et ea uobis pro largo sero mitto... ve Wolfenb. pak: Que uobis, domine et amice carissime, ad mandatum uestrum deo adiuuante conscripsi et ea pro largo sero mitto... vypuštěním určitého jména stává se opis všeobecným traktatem na místě přátelského dopisu, a sice traktatem snad dosti rozšířeným, jelikož z písma svatého a svatých otců hledí vysvětliti různé zvyky ze starých pohanských dob účelevší a hodí se tudíž duchovenstvu katolickému vůbec k poučování lidu. Podotknutí Holešovského, že píše pro přítele svého, správce duchovního v Lysé, vysvětluje se i tím, že témuž již napsal a zaslal výklad písně sv. Adalberta (p. 69, úvod), což rovněž ve Wolfenbüttelském kodexu jest vynecháno, kdežto přece svědčí o tom, že Jan Holešovský v podobných traktatech si liboval.

Konečně ještě několik slov: Výklad písně sv. Vojtěcha, ruk. praž. univ. knihovny III. D. 17. má v konci připis: Explicit exposicio cantici s Adalberti Hospodyne pomyluj ny compilacione sua finita in monasterio Brzeunoviensi anno domini MCCCXCVII. in vigilia s. Viti martyris gloriosi. Když výklad této písně v traktatu o štědrém večeru se připomíná jako dříve zaslaný, jest tedy traktat tento pozdější, tedy psán jest po 14 červnu 1397. Z knih konfirmačních pak vysvítá, že zmíněný Přibík neb Přibislav stal se farářem v Lysé dne 15. července 1389: Lib. conf. IV. 213:... ad ecclesiam in Lissa eidem monasterii s. Caroli (in Nova civitate Prag.) noviter auctoritate apostolica incorporatam et nunc per mortem d. Venceslai Planerii vacantem fratrem Przibislauum, dicti montis professum, plebanum instituimus. Pragae a. d. 1389 die XV. Julii. Tento Přibík upomíná se v Lysé r. 1396 (ib. V. 277.) a r. 1397, II. Augusti (ib. V. 289.): na místě jeho pak ustanoven mezi r. 1397 a 1405 mnich téhož kláštera Martin (ib. VI. 142.): Dom. Procopius, abbas montis S. Caroli, attenta evidenti utilitate ecclesiae paroch. in Lissa fratrem Martinum, olim eiusdem ecclesiae rectorem, ab eadem ecclesia destituit et amovit et fratrem Petrum, eiusdem ordinis et monasterii professum ad eandem ecclesiam instituit... Dle tohoto svědectví mohl Jan Holešovský zmíněnému Přibikovi, jakožto faráři v Lysé, věnovati svůj traktat nový jen krátce po r. 1397, totiž dříve, než v Lysé ustanoven jest farářem mnich Martin. Rovněž tak nemohl se Jan Holešovský podepsati jako mnich Břevnovský r. 1426, jelikož již r. 1420 v bouřích Husitských klášter ten opustiti a do Rajhradu se uchýliti musil. Musíme tedy datum na traktatu Jana Holešovského z dvou těch příčin považovati za datum ne sepsání traktatu, ale nějakého jeho opisu, a datum sepsání klásti mezi r. 1397—1405.

Konečně poukazoval by úvod traktatu Jana Holešovského, v kterém domlouvá příteli svému Přibikovi, aby traktat jeho neodložil neb ve skříni neuložil, ale rozšířiti hleděl (nam quae nobis composita seu collecta habentur, non proiicitis ad angelum obliuionis occasione putrescenda nec in armario postea reponitis perlegenda nescio quando, sed mox studiose ac strenue deducitis in fructum aliorum, ut agistis de cantico sancti Adalberti et expositione eius) k tomu, že přítel domluvy uposlechl a traktat s vynecháním dedikace rozšířiti hleděl, čili jinak, vysvětluje, jakým asi způsobem skrácené přepisy s nepatrnými variacemi skutečně rozšířeny byly. *Red.*

Dodavky a opravky k článku „Albínové z Helfenburku"
(„Památky archaeologické" XIV. str. 19. atd.)

Str. 20. řád. 4. shora místo „Helfenberku" čti „Helfenburku",
„ 21. „ 22. „ „ „Prodecký" čti „Grodecký",
„ 23. „ 4 - „ „Eibenstobrové" čti „Eibenstolové",
„ 24. „ 27. „ „ „nejstarších" čti „nejslavnějších",
„ 106. po nadpisu: „Z archivu Vodňanského", přidej: **Vypsal Antonín Rybička.**
„ 396. st. 2. ř. 2. pod čarou, místo: „červenými rohy", polož: **„zlatými rohy a kopyty".**
„ 444 ř. 3. zdola místo: „Jiřinovi", čti „**Jiřímu**".

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

BRAKTEATY NÁLEZU HEŘMANICKÉHO II. Tab. IV.

Lit. Ant. Vitek

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1889. Sešit XI.

O nálezu na Bojišti a jiných pracích zlatnických.

Napsal *Karel B. Mádl.*

Řady zachovaných a známých výtvorů středověkého drobného umění nejsou na štěstí uzavřeny.

Jsou ještě málo známá zákoutí, zapomenutá místa, nepovšimnuté sakristie a depositáře kostelů, nepřístupné komory klášterní, jež občas vydají některé kusy vzácné práce zlatnické, kovolijecké, nebo zajímavé tkaniny. I majetek soukromý nejednou podá na širší veřejnost věc, jež dovede rázem upoutati zájem znalců, techniků, umělců, archaeologů a historiků. Pro kostelní nářadí umělecké práce, jehož stáří přesahovalo by dvě, tři staletí, arci z pravidla zasluhují bedlivé pozornosti jen místa napřed uvedená.

I lůno země bývá úkrytem starých prací kovových a hlavně zlatnických. Občas, arci velmi zřídka a vždy skoro jen čirou náhodou, vydá šťastnému nálezci, co po dlouhá století v sobě tajilo a skrývalo. Vždycky je to překvapení, když motyka dělníkova vykopne zlatý nebo stříbrný předmět z prsti po staletí netknuté. Překvapení zcela odůvodněné; vždyť, co nikdo netušil, co nikdo nečekal, zde najednou se objevuje, kus doby dávno přešlé, nový doklad staré umělosti. Náhodné takové nálezy nejsou hojné u nás, ale každý z nich, kdykoli a kdekoli se stal, je znamenitého dosahu. Z posledních časů známe pouze tři větší objevy. První z nich je nález kolínský z roku 1863. Před pražskou branou vykopány byly dva hroby a zlatnické práce v nich objevené jsou pro Čechy významu přímo unikalního. Jen že dosud nenalezl se, kdo by po zásluze je ocenil a vyložil, pouze J. Koula zahrnul je do první sbírky svých „Památek“ a uvedl je v širší známost. Ovšem vyšla v Kolíně o nich brošura, v níž nalezneme historickofantastický výklad o tom, že ve hrobech těch pochován kněz Prokop Velký s některým předním vůdcem Sirotků, že Prokopovi náleží kalich, hejtmanovi částky zbroje. Kalich, přesky, ostruhy, sklené perly před kolínskými hradbami nalezené jsou ale zlatnickými výrobky nejspíše první doby románské.

Druhý nález byl učiněn 18. března 1871 na Hradčanech na místě, kde by sotva kdo byl hledal nádobí kostelní, ve starém záchodě, ve staletém guanu. Kalich zde objevený náleží ku vzácným a zároveň půvabným pracím tak zvaného drátového emailu z patnáctého věku. [1])

Dne 9. července tohoto roku nový a dojista stejně jak oba předešlé neočekávaný udaj rozvlnil nevelký kruh pražských přátel umění a starožitností.[2]) Při kopání základů pro nové domy na Bojišti poblíž novoměstské vodní stanice objevili dělníci hliněnou nádobu, kterou ale rány jejich motyk rozdrtily, tak že jen z části mohla býti opět slepena. Obsah její však je v pravdě podivuhodný. Byly v ní uloženy a nalezeny předně rourka silně zlacená, na povrchu rytým písmem pokrytá, za druhé kříž relikviarní ze stříbra a zlacený, až na skrovné pohromy výborně zachovaný, za třetí stříbrný, dobře zlacený a krásnou zelenou rzí pokrytý kalich s paténou a za čtvrté kalich stříbrný s paténou k němu příslušící. Pouze tento je značně poškozen, noha jeho je přelomená a listový podstavec jen v několika zlomcích se zachoval.

Celá řada otázek hlásí se při objevu o odpověď. Z které doby pocházejí tyto zlatnické práce? Jaké jsou umělecké hodnoty? Zda domácího či cizího původu? Zdali a které místo jim patří v řadě českých prací zlatnických? Kdo je zhotovil a kdo byl jich majitelem? Kdo je ukryl na tomto místě a kdy? Pokud nalezené předměty samy mluví, není odpověď obtížná a nesnadná, avšak několik

[1]) Srv. moji stať „Dva kalichy“ v „Nedělních Listech Hlasu Národa“ ze dne 29. září 1889.

[2]) Viz Pam. arch. XIV., 541 s vyobr. nalezených předmětů.

vazek přece jen klademe jim marně a snad jen šťastnou kombinací bude později možno nalézti k nim aspoň hypothetickou odpověď.

Časový původ těchto výmluvných svědků staré dovednosti zlatnické prvnímu i zběžnému pohlednutí není žádnou záhadou. Kus po kuse lze přisouditi zcela určitým periodám uměleckým, aniž nás zaráží obava, že by se vyskytnouti mohl, kdo by důvodně dožadoval změn v té chronologii. Čtyři ty kusy obsahují ne více, ne méně, nežli celé období gotického slohu. Jeho první době, kdy již vítězně skončil boj s románským uměním, náleží předmět první. Druhý vzal jistě vznik v čase plné zralosti stylu, ve zlaté době velikého Karla. Třetí přináší svůj křestný list ze druhé polovice patnáctého věku s sebou a čtvrtý dělí od něho jistě jen doba velice krátká. Tak zabírají tyto čtyři kusy zlatnického umění téměř půl druha století.

Objekt na prvním místě jmenovaný je dutá rourka osm centimetrů vysoká, jejíž vnitřek vyplňují od obou konců až téměř do prostřed sahající matice šroubové jasně vyznačující, že máme před sebou část násady rozměrnějšího díla. Povrch rourky má osm úzkých polí, rozdělených úzkými hrázkami, jejichž drobný a půvabný profil vrcholí ve formě hruškové. Nahoře i dole jsou spjaty jako dvěma prsteny, spodní, silnější, má 43 mm., svrchní 34 mm. v průměru. I jejich profil je drobounký, ale ovšem hojnější nežli při dělivých hrázkách, složený z četných žlábků a pásků. Po stranách nejvyššího žebra táhnou se proužky drobounkými zcela pravidelně uloženými periličkami oživené. Vše jest těžká, ale jemná a dokonalá zlacená litina, jen perličky, jež se též na úzkých stranách podélných polí opakují, jsou dodatečně vyryty. Osm polí těch je pokryto písmem, majuskulemi duktu první gotiky a řídké krásy v tahu a rytině. Všechna půda mimo písmo jest rydlem vyhloubena a vyplněna bledě zeleným translucidním emailem. Nápis sám vydává zřejmé svědectví o čase, kdy dílo, jehož částku rourka tvořila, vzniklo, i jméno toho, jenž naň náklad vedl. Čtemeť na nich:

Hc OPꝰ x COPAV	Hoc opus comparavit Johannes, filius Venceslai Secundi, regis Bohemie et Polonie, episcopus Olomucensis.
IT x JOHES FI	
LIVS x WEN	
ZESLAI x SE	
CNI x REGIS	
BOHEMIE x ET	
POLONIE x	
EPC x OLOM x	

(Dílo toto zjednal Jan, syn Václava Druhého, krále českého a polského, biskup olomoucký.)

Biskupa Jana marně hledáme v rodokmenu Přemyslovců, jak jej F. Palacký byl sestavil. Oba synové Václava II., jimž dáno bylo na křtu jméno Jan, zemřeli v kolébce, sotva rok staří. Přece však dí nápis mnou pravdu a biskup Jan není neznám v dějinách českých. Je to týž, který věrně stál při kralovně Elišce, jenž jméno nalézáme ve spojení s útěkem mladé [illegible] roku 1310 z Prahy, týž, který později pro zjevné [illegible] stranictví své sestře přivolal r. 1322 bouři na [illegible] od krále Jana Lucemburského. Tehdy nebyl [illegible] biskupem olomouckým, jen probošt kapituly vyšehradské, kde byl r. 1310 po Petru z Lomnice nastoupil. Byl levobočkem Václava II. a měl příjmí Volek. V dějinách kapituly nejednou setkáváme se s jeho jménem, tu při sporech a soudech, onde při prodeji a koupi statků kapitulních, ale nejpohnutější episoda jeho života byl spor s rozvášněným královským švakrem. Dne 21. července 1322 byl náhle jat, před krále Jana k soudu předveden, co velezrádce obviněn, důstojenství i statku zbaven a na konec u německých křížovníků u sv. Benedikta na Starém Městě uvězněn. Nazejtří prchl do Bavor a teprve po dvou letech docílen byl smír mezi švakry. Karel IV. nejednou napravoval křivdy otcovy, a bratr jeho matky, strýc jeho, který pro příchylnost ku svojí královské sestře byl protivenství snášel, zajisté zasloužil si zvláštní odměny. Vskutku také stal se přičiněním Karlovým roku 1334 biskupem olomouckým a v té hodnosti též dne 22. září 1351 skonal. V tom čase byl nalezený fragment zhotoven a arci že také dílo, jehož část původně tvořil.

Ihned po objevení tubusu vyslovena s přízvukem určitosti domněnka, že jest to část berly biskupské. Připustíme-li ji, tu byl by to nejspíše onen článek pedu, kterým končí nahoře hůl a jejž nodus dělí od závitu curvatury. Pak byla by se biskupská ta berla pozdě dostala do Prahy, neboť stěží lze míti za to, že by v Olomouci záhy po smrti biskupově odznak jeho důstojenství byli nevážně od sebe vydali. Avšak na druhé straně ani forma, ani ozdoba tuby není dosti výrazná, aby s naprostou jistotou mohla býti považována jen za součást pedu. Stejně je možno, že máme před sebou fragment holi biskupské, tyče přednosného kříže, svícnu, nebo vůbec kostelního předmětu, jehož tvar připouští nebo vyžaduje stonek.

Původ této práce dlužno tedy hledati v poměrně krátkém období šestnácti let (1334—1351) a jen o málo desítiletí později klademe kříž relikviarní, z celého nálezu kus nejumělečtější a nejdůležitější. Doba Karlova zřetelnými rysy vepsala naň ráz svého umění a hledáme-li k němu analogie, poklad svatovítský nám je dovede poskytnouti.

Nejprve popis: Vlastní kříž jest dutou krabicí ostatkovou, v níž nalezeny byly drobné setlelé zbytky relikvií. Svršek kříže tvoří víko upevněné na čtyřech koncích ramen trojdílnými šarnýry k nevysokým stěnám sledujícím přesně obrys: spodek je dno. Ramena, břevna kříže (13 × 10 cm.), zakončují čtyřlisty vroubené jednoduchým obroučkem: v nich na půdě křížkovaně ryté upevněny jsou symboly evangelistů, lité a ciselované. Stejně též ostatní půdu kříže pokrývají křížící se rýhy, avšak tak, že středem ramen vynechán jest ještě úzký, plochý křížek s obvyklým nápisem I. N. R. I. Na něm lpí tělo Kristovo, ciselovaná litina. Hlava bez trnové koruny chýlí se k hubeným prsům, prsty rukou jsou rozevřeny, nohy křížem přeloženy, kol beder ovinuta rouška v pěkných řasách, jejíž dva konce dolů splývají. Zevní stranu stěny, as devět milimetrů širokou, po celé délce oživuje dosti hluboce rytý ornament: čtyřliste růžice gotické formy v kosočtvercích.

Převládá-li na líci straně kříže ozdoba litá, vykazuje rub pouze práci rytou a ihned dodáváme, že vytvořila ji ruka v pravdě mistrovská, že nemáme v Čechách z doby, kam krucifix původem spadá, co bychom

z tohoto oboru mohli jí po bok postaviti. Hned hlavní plocha kříže obsahuje měkký, nízký, mírný relief, v koncepci i technickém provedení dílo stejně dokonalé. Představuje štíhlou, pružnou a půvabem oživenou Madonu, stojící na profilované konsole. V pravici od těla vzdálené drží dva dlouhé palmovité listy a květ mezi nimi, na levé ruce nese božské děcko oděné v dlouhou košilku. Kristus k matce své vzhlédaje vážně pravicí žehná: v levé ruce drží dlouhou, ale prázdnou blanku. Hlavu Madony zdobí koruna, pod ní splývá závoj, jehož konce se kol hrdla jejího ovíjejí; v dlouhých, hojných, skvostně upravených řasách splývá jí až k nohám spodní roucho i široký plášť. Také čtyřlistá zakončení ramen obsahují rytiny podobné. Ve svrchním spatřujeme hlavu Kristovu en face, bez trnové koruny; dlouhý, vlnitý vlas vine se v táhlých pletencích až na ramena, agrafa na hrdle spíná konce pláště. V levém je poprsí světce, v pravém světice tváří ku středu, k Madoně, obrácených. Není však možno blíže je rozeznati, ani jedno ani druhé poprsí není označeno symbolem, jen hlavu světice ovíjí věnec růží. Dole v poli pod Madonou klečí celá postava donatora s rukama sepjatýma. Kučeravý vlas vroubí mladistvou, bezvousou ještě tvář, široký límec, po kraji vystřihovaný, splývá mu po ramenou, trup vězí v těsném kabátci, nohy v úzkých nohavicích; při pasu kol beder visí krátký mečík a brašnička. Stonek nohy, na niž kříž je upevněn, je čtyřhranný, hladký a dvojím výstupkem přerušený, spodek její rozebíhá se ve čtyři široké listy hrotitě zakončené, dva hladké, dva — přední a zadní — opět rytými figurami ozdobené. Čtyři kouty, kde se listy sbíhají, vyznačují gotické, plasticky vytvořené lupénky. Přední rytina, stejného rázu jako právě popsané, je celá stojící postava mužská v rouše řasnatém, v levici mající knihu, pravicí žehnající. I tu je těžko rozeznati, zobrazil-li umělec Krista či jiného světce, neboť ani typ tváře s krátkým plnovousem, ani kniha nejsou dosti význačnými elementy k určení svatého; ještě z pohybu žehnající ruky nejspíše možno souditi na Krista. Plochu zadního listu zdobí rytá postava svaté Kateřiny, znatelné po kole a mučednické palmě. Svislou proužkovou stěnu nohy tvoří bordura o prolamovaných čtyřlistech. Výška celého kříže i s podstavcem měří 25·9 cm. a jen tři místa jsou hruběji porušena, plech dutého stonku totiž je na dvou místech prolomen a asi čtvrt spodní bordury pak, k noze přiletované, se ve dvou kusech odlomilo. Všechen zevní povrch stříbrného kříže je pozlacen.

Prvnímu pohledu jest úplně jasno, že nalezený kříž relikviarní rozmnožuje onu řadu zlatnických prací, jež nám přes všechny pohromy zachovala doba karolinská, období totiž počínající právě v polovici čtrnáctého věku, jehož konec označuje úmrtí velikého krále roku 1378. Kroj klečícího donatora ovšem patří zároveň i době o něco pozdější, nezměnilť se v celku střih šatů z časů Karlových ani za panování Václava IV. a knihy miniatur vzniklých za obou králů obsahují celé zástupy dokladů. Pro nás však má postava Madony k časovému určení váhu největší, my vidíme v ní rodnou sestru oné mistrovské řezby ze sloni v pokladu svatovítském, kterou stará zbožná tradice označuje jako dílo Arnošta z Pardubic, a příbuzenstvo ostatní zavírají kodiky miniatur karolinské doby. Široké rydlo, jímž patrně umělec vládl, arci při drobných rysech tváře nepřipouštělo valných subtilností, ale v těch několika rytech dovedl umělec uložiti základy onoho vzácného půvabu, jenž ve čtrnáctém věku je pouze českým Madonám vlastní. V úpravě roucha, v jeho hojných a ladných řasách, v jich měkkých, táhlých a plynulých liniích přistihujeme mistra na pravé výši, opravdu mistra v koncepci i technice. Je-li, jako se zdá, celý kříž se vší ozdobou prací téže ruky, pak arci nahé tělo značí jeho, té doby ovšem všeobecnou, slabost. V celku je přirozené v pohybu a případné v poměrech, ale detail uskrovňuje se jen na nejnutnější kusy a ty podává pouze přibližně. Kde však vzal umělec rydlo do ruky a podle kontur lehce naznačených počal kov do reliefu vyhlubovati, tam stává se mistrem. Nepochybujeme, že dovedný původce nalezeného kříže žil v Praze, třeba že jména jeho neznáme; nejen karakter figuralní ozdoby má svoje analogie v českém umění doby karolinské, i pro profily a ornamentalný detail nalezáme obdoby na zlatnických pracích té doby, o jichž domácím původu sotva lze míti vážné pochyby.

Ještě jedné okolnosti nechceme pominouti mlčením, že totiž kostel v Szepes Yglónu v Uhrách ve svém pokladu má kříž relikviarní, jehož příbuznost s pražským je překvapující. Obrysy a rozvrh, způsob ozdoby jsou téměř totožné, i osm listů nohy má týž tvar, jen v tom se liší, že kříž pražský je jako zárodek kříže uherského, bohatěji, splendidněji vyzdobeného, při němž hlavně osmiboká noha je hojněji v architektonických formách vyvedena a pak dle výroku vydavatelů vynikajících prací zlatnických z poslední peštské výstavy obsahuje jeho ozdoba nejstarší známý translucidní email na reliefu.[3]) Možno dost, že i kříž v Szepes Yglónu vyšel z pražské dílny zlatnické.

Nálezem na Bojišti objeveny ještě dva kalichy i s patenami, z nichž jeden, kompletní a bohatší, sám vydává svědectví, že byl roku 1482 zhotoven (čteme letopočet ten na štítcích rotulí z nodu vyčnívajících), a druhý karakterem své ornamentiky řadí se k němu časově velmi těsně. Celý objev je nyní majetkem Českého musea, a tu, trváme, bude zcela na místě, zahrneme-li v přítomnou stať ještě tři jiné kalichy, jež sbírky musejní obsahují. Arci že dva z nich jsou mu jen na některý čas svěřeny v opatrování, ale okolnosť, že jednak obsáhají původem svým téměř celé období gotického slohu, od jeho počátku až po samý konec, jednak že dosud v literatuře, aspoň české, nebyly oznámeny, vysvětlí, proč klademe sem několik slov jim věnovaných, třeba že jsme si toho dobře vědomi, že žádný z nich není naprosto nejlepším kusem toho druhu v Čechách, ba naopak, že leckterý poklad kostelní honosí se kalichy bohatšími a drahocennějšími.

Pokud nám známo, je kalich z nálezu kolínského, mylně přisvojovaný Prokopu Velikému, ze všech českých nejstarší a jistě že náleží době románské. V ten čas byly ještě dva druhy kalichů při mši v užívání: veliké široké nádoby okrouhlých tvarů, zhusta se dvěma uchy, držadly po stranách — calices ministrales, c. ansati — a kalichy menší, jež průběhem času jen slohově, ne však ve tvaru se měnily. K těmto patří kalich kolínský,

[3]) *Ch. Pulsky, E. Radisics* et *E. Molinier*, Chefs-d'oeuvre d'orfèvrerie ayant figur à l'exposition de Budapest I, 67.

*

ač si netajíme, že mu dosud není pravé místo v řadě a dějinách umění na jisto vykázáno. Forma románských kalichů je dosti stálá a bez obtíží rozeznatelná: polokulovitá, obyčejně značně rozevřená kupa (číše) stojí na krátké noze (pes), dole v kruh se šířící. Mezi vrch nohy a spodek číše vsunut je kulovitý nodus (ořech, pomellum, jablko), zprvu zajisté k vůli snadnějšímu uchopení, a z též příčiny provléknut později nodem zvláštní válcovitý stonek, který nejprv jen na jedné straně nodu přečníval, později na obou. Sloh gotický nezměnil na této disposici kalichu ničeho; vše podržel: kupu, stilus, nodus i pes, jen podrobil je stylistickým obměnám a přidal časem jedinou věc ozdoby: rotule, trny vodorovným směrem nodus prostupující.

Podle všech známek dotekl se slohový vliv při kalichu nejdříve kupy, totiž jejího profilu, zúživ jej dole tak náhle a značně, že se vzhůru docela konicky rozevíral. Jinak zůstal oblý krátký stonek a kruhová noha a jen ještě kulovitý nodus se o něco stal plošším. Kalichy této doby a podoby málem že jsou stejně vzácné

Zevnější jejich průřezové plochy ozdobeny jsou gotickými uncialkami, kol nichž je půda rydlem vyhloubená a vyplněná černým, nejspíše pryskyřičným emailem, patrně již jednou málo dovedně opravovaným. Noha sama 4·50 cm. vysoká a dole 10 cm. v průměru, tvoří pravidelný kužel na spodku rovným okrajovým páskem zakončený. Zde nalézáme ozdobu jednoduchou, ale charakteristickou. Předně opakuje se na povrchu kužele třikráte rozložený list v totožné formě. Obrys jeho a žilky jsou vryty do stříbrného plechu, plocha listu zůstává hladká, ale ostatní půda kužele nohy je obloučkovou puncí pobita. Rovně též na obvodu spodního pásku vbita jest razítkem hustá řada tvarů podobných Ꝑ.

Nejen tvar kalichu, i jeho ozdoba skýtá dosti kriterií dosvědčujících, že kalich libáňský náleží první třetině čtrnáctého věku. K tomu závěrku nás vede kruhovitý tvar nohy, sploštělý nodus, jen jako mimochodem několika rýhami dělený, kdežto pozdější jsou již plasticky členěny, pak kratičká a oblá násada a na ní hlavně ráz čtyřlistů stejně jako tvar gotických uncialek

Ornament kužele nohy z kalicha Libaňského.

List z nohy

Ornam. kupy z kalicha svatého Eligia.

Orn. z nodu a profil nohy

jako kalichy románské, z kterých se vlastně jen kusy bohaté práce a materialem drahocenné zachovaly. A právě z této periody přechodní, kdy kalich románský bral na se znenáhla podobu gotickou, byl před některým časem v zákoutí kostela v *Libáni*, osadě náležející dioecési litoměřické, objeven kalich ze stříbra tepaný a zlacený, který se stal majetkem dioecésalního musea v Litoměřicích, odkud byl na krátkou dobu zapůjčen Českému museu. Jakkoli celkem prostý, skoro beze všech plastických ozdob, přece jen po výtce dobou, kam náleží, není prost zajímavosti.

Celá výška jeho měří 14·50 cm. a jednotlivé kusy nohy: stilus, nodus a podstavec jsou o sobě pracovány a pak pomocí spon na vzájem upevněny. Kupa, číše, rozevírá se 9 cm. širokým průměrem a úží se dolů skoro konicky; tělo její je zcela hladké a výška obnáší 6 cm. Kulatý, pouze 1 cm. vysoký stonek má na povrchu raženou ozdobu: řadou opakuje se čtyřlist, v jehož středu, pokud značně otřelé formy možno rozeznati, uložen malý štítek. Kulatý nodus je silně sploštělý a hladký, jen šest radialně vedených ryh rozděluje jeho obvod na šest polí, a v každém z nich připevněna válcovitá rotule.

na štítcích trnů a jim příbuzná podoba ozdoby vbita na vyvýšený okraj nohy.

Kalichu libáňskému tvarem dosti příbuzný je kalich, který hr. Fr. Šternberk daroval již prvním sbírkám Českého musea. Noha jeho má sice ještě základ kruhový, ale nápisy na oblém stilu maria a maria hilf jsou vyryty v gotických, páskových minuskulích a podle jich rázu jsme nuceni klásti jej již do doby pozdější. Jinak postrádá vší ozdoby.

I poměry délek, resp. výšek jednotlivých částí k celku mají pro jednotlivá umělecká období při kalichu svůj význam. V době románské je kalich nízký a trochu sražený; období gotické ve své vyslovené a důrazné snaze vertikalní takořka vytáhlo i kalich do délky a jestli vždy nenabyl fakticky na dimensích, tož štíhlejší jeho útvary dodávají mu aspoň zdánlivě značnější výšky, která se pak počátkem šestnáctého věku nápadně stupňuje.

Jaké změny udály se v době gotické na jednotlivých částech kalicha, o tom stala se již zmínka, kde bylo řečeno, jakou podobu vzala kupa a že hlavně oblý postament vyvinul se na základě polygonalním. Nejčastěji

tvoří pravidelný šestiúhelník schematický základ, vzácnější jsou kusy vytvořené na basi osmiúhelníkové. Tři kalichy, jež nyní v naší stati přicházejí na řadu, náležejí oné první a četnější skupině. Stonek jejich je šestiboký hranol a noha rozkládá se v šest proláklých polí, jež dole spojuje vodorovně vedený pásek v šest laloků, v šestikruží. Nodus gotický rovněž se stává plastickým. Je také rozdělen v šest dílů, jednotlivé partikle jeho ohraničeny jsou hlubokými rýhami a pokryty plastickým dekorem. Šest rotulí, nejčastěji čtyřbokých, vyniká z nodu právě směrem os základního šestiuhelníku a jejich štítků z pravidla bylo využito k umístění písmen tvořících slovo Jhesus nebo Maria.

Oba kalichy z nálezu na Bojišti náležejí již konci XV. věku.

Na ten čas nemíníme rozhodovati, který z obou nalezených kalichů je staršího původu, a sotva též je toho třeba. Rozdíl časový mezi oběma — ač je-li jaký — je dojista jen nepatrný.

Kalich zlacený doznal pouze na podstavci malé pohromy, jinak je ve všem výborně zachovalý, vyjma jedině některé emaily, jež za dlouhého podzemního úkrytu se rozložily ztrativše původní barvu. Výška jeho obnáší 19 cm., průměr kupy, dolů silně zúžené, 10·3 cm., největší průměr šestilisté nohy 12·3 cm. Spodní část číše kalichové obložena je kolem gotickým listovím, jež odděluje od šestibokého stonku hustě vroubkovaný proužek. Plošky stonku obsahují při kalichách obvyklé slovo ihecus v páskovém písmu gotickém a půdu kolem něho vyhloubenou vyplňuje email původně nejspíše červené barvy. Též nodus má plastickou ozdobu. Na čtvercových plochách rotulí z něho vystupujících a k němu přitavených čteme letopočet 1482 dvěma hvězdicemi uzavřený. Vždy mezi dvěma rotulemi nasazeny jsou na ploše nodu střídavě bílé perličky a broušené české granáty světle červené barvy, tvoříce pokaždé střed čtyř úzkých, dlouhých lístků, jejichž povrch zdobí vrstva, zeleného translucidního emailu. Pod nodem pokračuje zase šest plošek stonku se slovem marya a odtud rozbíhají se listy nohy dolů. Obdobně jako spodek kupy objímá též svršek nohy plastický gotický ornament prvního poněkud bohatší; jinak je noha hladká, pouze na jednom poli na straně, kde kněz z kalicha pije, nalézáme vyrytý kříž (signaculum), jehož příční ramena vystupují šikmo vzhůru z hlavního břevna asi jako Y, na něm je upevněna drobná figurka Kristova, celkem jen zhruba ciselovaná. Jemné gotické mřížoví objímá páskovitě šest laloků nohy.

Druhý, pouze stříbrný kalich v celkové disposici neliší se příliš od kalichu právě popsaného. Profil jeho kupy je širší, na spodku skoro kulovitý, stonek je šestiboký a v polích vyryty gotické minuskule ihecus nad nodem, kdežto pod ním tvoří písmena slovo maria, které se i na koncích rotulí z nodu vyčnívajících opakuje. Při obou pak jest vybývající šesté pole vyplněno rytou gotickou hvězdicí odrážející se na rotuli od červeného emailu půdy. Celý stonek i s nodem je zlacený a mimo zmíněná jména vykazuje jen úzké vroubkované proužky, dole malý vlys cimbuřový a na svrchní straně nodu šest ne právě příliš jemně nebo exaktně rytých kružeb rázu pozdní gotiky. Fragment nohy jeví podobu šestilistou, jaká právě nutně vyrůstá ze šestibokého stylu.

Též patény k oběma kalichům se zachovaly; ku prvnímu zlacená, ke druhému pouze stříbrná, obě mělce vyhloubeny. Na obvodu zlaté, 15 cm. široké patény je lehce vyryt medailon s žehnající rukou, v prohlubni stříbrné patény, 13 cm. v průměru, pětikruží.

O umělecké ceně obou prací a zejména první nebude sporu. Třeba že nevynikají nápadnou hojností ornamentu, přece jeho rozloha, tvar a hlavně technické provedení v lití a ciselování přináší nový doklad o dovednosti pražských zlatníků XV. věku. Není nikterak lehko roztřiďovati zlatnické práce gotické co do lokálního původu a přisuzovati je určitým zemím, to možno s poměrnou bezpečností teprve při renesanci. Nicméně uvážíme-li místo nálezu, dále zajištěné faktum o hojnosti a vyspělosti zlatníků gotické doby v Praze a na konec analogie mezi nalezenými kalichy a jinými v kostelích českých a pražských dosud uchovanými, je závěrek o jich pražském původu zajisté dovolen.

Dějiny cechu zlatnického v Praze zůstanou snad pro vždy kusými, aneb aspoň budou vždy vykazovati místy několik citelných mezer, kde by zápisy městské a udaje čerpané z kronik měly vyplniti privilegia a záznamy úchovních knih. Ty se ztratily před několika decenniemi a bylo by pěknou a záslužnou úlohou dnešního gremia pátrati po zmizelých dokumentech. Za to zachoval se poklad cechovní, několik prací zlatnických, obsáhajících dobu půl tisíciletí. Je to velký prsten, snad odznak cechovní, tabulka relikviarní, jinak prostá umělecké ceny, mitra a kalich sv. Eligia, a velký krucifix.

Kalich jest dvojitý. Zevní, z počátku minulého věku, objímá starší, z mědi, postříbřený, a o tomto uchovala se v cechu a gremiu tradice, že byl prvotně majetkem, ne-li dokonce vlastní prací, patrona zlatníků sv. Eligia (ca. 588—658). Původ tradice té je sotva o mnoho starší jednoho století, neboť dnes jediný pohled postačí poznati v tomto kalichu výrobek dílny z doby gotické, a to ještě, jak ukážeme, již z časů, kdy dny tohoto posledního slohu středověkého byly sečteny.

Kalich je z mědi tepán a všechna jeho ozdoba je na povrchu vyryta. Ze šestilisté nohy vyrůstá šestiboký stonek, přerušený nejprve úzkým prstenem, pak nodem se šesti rotulemi. Číše kalichu vykazuje již profil rozdílný od tvarů při obou kalichách předcházejících. Dno jeho je široké, polokulovité a stěny zvedají se vertikalně vzhůru. Nic více nežli tento základní tvar kalicha spadá ještě v časy stylu gotického a je v nich spíše ohlas tradice dílny nežli bezprostředný plod plného ruchu slohového. Všechny profily, všechno rámování a římsování náleží renesanci ustupujíc všady ve vertikalních ploškách, v obloucích a náběžích, na pásku kol spodku nohy postřehneme zubořez, ale nejzřetelněji vyjadřuje se nový sloh v rytých ornamentech. To jsou vesměs tvary renesanční, ornament maureskní, jaký Petr Flötner (zemřel ca. 1546), Virgil Solis (zemřel 1578) v nesčíslných obdobách ryli a kterým H. Holbein (1497—1543) pokrývá povrchy svých projektovaných nádob. Ornament tento rozložen je na listech nohy, na svrchní části nodu a na spodku kupy a pouze zde jeho svrchní kraj lemují tvary upomínající na stylisaci gotickou. Není tedy naprosto možno, že by kalich zlatnického cechu mohl býti i jen v nejslabší chvíli kladen do sedmého století, a formalní důvody, jež jsme právě uvedli, staví jej do prostřed XVI.

věku. Pro tradici o kalichu sv. Eligia dá se konečně nalézti výklad: Na štítkách čtyřbokých rotulí položeny jsou kousky ztemnělého hedvábného taftu a na ně položena renesanční písmena, tvořící dohromady slovo ELIGIS, a nad tím zasazeny průhledné křišťály. Nejspíše že ústřižky látky jsou relikvie sv. biskupa Eligia a že zde pověsť ona vzala původ...

Vracíme se ještě k nálezu na Bojišti.

Umělecká povaha i hodnota nalezených prací zlatnických je jasná, rovně též doba jejich vzniku. Úloha historika umění je dokončena v téže chvíli, kdy zdařilo se mu nalézti a stanoviti v řadě starých výtvorů uměleckých místo, kam objevené památky na určito náležejí. Jinak ale archaeolog, který se ptá ještě po dalších jejich osudech, a právě zde již nalezené práce mlčí a my opouštíme pevnou půdu, překročujíce na pole domněnek a kombinací.

Stále se staví v popředí okolnosť, že vše, co v nádobě bylo uloženo, náleží kultu náboženskému, že jsou to veskrze předměty kostelní. Pak arci ihned sdružuje se s tímto pozorováním otázka, kterému asi kostelu náležely. Nejblíže místa nálezu stával na Bojišti kostel sv. Jana Ev. starého založení, v paměť krvavé bitvy roku 1179, v níž Fridrich a Soběslav II., oba Přemyslovci, urovnávali svůj spor. Ale kostel ten zmizel již za bouří husitských, dříve tedy, nežli oba kalichy vyšly z ruky mistrovy. Klášter a kostel sv. Kateřiny jen z těžka zvedaly se z trosek a bídy, jež jim zůstaly na památku válek husitských, a probíráme-li se jejich pozdějšími dějinami až do spuštění kláštera, marně hledáme pokyn, jenž by nasvědčoval, že by kusy tak vzácné a peněžní ceny mohly jemu náležeti, a stejně též nenalézáme s tím ničeho při kostele sv. Apolináře na Větrníku, u sv. Štěpána i na Karlově, ač touto negací není dokázáno řečeno, že by aspoň poslední dva chrámy nemohly býti kdysi majiteli nalezeného pokladu. Nyní zůstane vše vše jen prázdnou domněnkou.

Archaeologické nálezy v kostele sv. Jiří na hradě pražském r. 1889 učiněné.

O starobylých památkách, zvláště architektonických, v kostele sv. Jiří roku 1888 objevených, byla podána zpráva v listech těchto na str. 371. I během roku letošního nalezeny byly některé důležité pozůstatky dávného umění našeho, a nebude od místa, zde šířeji o nich promluviti. Uvádíme předně nález románské hlavice sloupu bohatě okrášlené, na kterou přišli při bourání chatrné části jižní věže chrámové. Nacházela se nad sloupkem, dělícím jedno z oken románských, kterými byla věž v hořejších dvou patrech ozdobena, a které v 16. století částečně zazděny a maltou tak znešvařeny byly, že původní jejich tvar, zvláště pak sloupky okenní, nejen s těží poznány, ale spíše pouze tušeny býti mohly. Na třech stranách věže bylo prostřední okénko ze tří

Hlavice Patka
románského sloupku z věžního okénka u sv. Jiří.

vedle sebe v obou řečených patrech stávavších zazděno, na straně pak severní docela všechna zazděna, čímž bezpochyby větší stálost chatrných zdí docílena býti měla. Neopominuli i čas těchto „oprav“ zaznamenati, ana do malty zazděného okénka hořejšího patra na straně východní vyryta byla léta, totiž 1578.

Hlavice nalezená vyznamenává se neobyčejně pilně a dovedně pracovanými ozdobami, jest čtverhranná, a na každé straně vyryti jsou dva okřídlení hadi neb draci stylisovaní a propletení. Jest sice věc známá, že podobné okrasy na hlavicích sloupů románských nejsou neobyčejné, ale při kostele sv. Jiří se před tím na něco podobného nepřišlo. Připojený, panem architektem Šulou provedený, a nám laskavě propůjčený výkres podává nám věrný a podařený obraz vzácné hlavice této, jakož i sloupku, na kterém spočívala, a patky téhož. Výška hlavice této obnáší 26·5 cm., šířka pak každé strany krychle 26 cm.

Nápadné jest místo, na kterém hlavice ta nalezena byla. Tvary totiž hlavic všech ostatních sloupků okenních jsou zcela jednoduché, jak bývaly v místech takových vysoce položených v obyčeji, a pouze tato jediná hlavice vyznamenává se výminečné okrasami zvláštními. Mimo to jest také okolnost ta nápadná, že dolejší plocha hlavice jest okrouhlá, kdežto sloupek pod ní byl šestihranný. Okolnosti ty poukazují k tomu, že hlavice a sloupek asi původně k sobě nenáležely, a nabývá domnění to pravdě podobnosti, když uvážíme, že hlavice ta na všech stranách stejně pilně byla pracována, kdežto zdola na věž hledící nanejvýš tři strany, a to jen nezřetelně viděti mohl. Podobá se tedy pravdě velice, že hlavice ta s některého místa v kostele, kde při pozdějších opravách stavebních potřebnou býti již se nezdála, co náhrada sešlé asi původní hlavice na věž přenesena byla.

Jiný nález pozůstává v objevení fresky, sice jen částečné, ale posud neznámé, při kapli pod věží polední, proslulé svými malbami starobylými. Kaple tato byla původně s polední postrannou lodí chrámovou spojena dvojím obloukem otevřeným, z nichž jeden se nacházel blíže oltáře, druhý pak při západním konci kaple. Oba tyto oblouky později z ohledů stavebních byly zazděny tak, že pouze v oblouku při oltáři byl ponechán nízký vchod do kaple, pozdější to sakristie. Při opravní stavbě nynější byl však i tento vchod opět zazděn, za to ale oblouk při konci kaple otevřen. Při odstranění zdiva ukázalo se, že oblouk i ve klenbě byl ozdoben freskami, kterých však pouze část malá, nic méně ale zajímavá, zachována zůstala. Vidíme tu polovici velikých vah, totiž jednu misku s hřídelem, na kterém visí; v misce nachází se malá, nahá postava lidská, a za miskou stojí větší anděl. Miska druhá váh těch nacházela se ovšem na straně protější oblouku, však tam již schází malba i s omítkou úplně. Že tu máme před sebou zbytek výjevu jménem „psychostasie“ neb vážení dušiček známého, nedá se pochybovati; poneckáme si však další o tom rozpravu k následujícímu článku, kde řeč bude o freskách kostela v Libiši.

Pod freskou nyní popsanou vystupuje kamenná římsa, černými ornamenty okrášlená, a pod ní ještě slabé stopy jakýchsi arabesk.

K jiné věci pozoruhodné vedlo bedlivé prohlížení zevnější strany staré krypty. Tu mezi ostatním stejným zdivem opukovým byl pozorován kámen s malým vyrytým nápisem. Jest psán literou v starých listinách obvyklou, schází ale málem polovice, která již při starších opravních stavbách otlučena byla. Co zbylo, čte se takto:

„ „ „ C l x ij° fecit maximo
„ „ „ ine multisq „ p „ „ „
„ „ p t ſa „ „ „ „ m.

Jelikož písmo srovnává se s písmeny v druhé polovici 13. století obvyklými, mohlo by se snad doplniti: A. D. M. C. C. L. ꝓ. II. fecit maximo atd., to jest: Anno domini 1262 etc. Z celého tohoto fragmentu jde pouze tolik, že za času onoho jakási větší a obtížná opravná stavba při chrámu tomto provedena byla. Při té příležitosti poukazujeme také k tomu, že se na pilířovitém obezdění kaple sv. Lidmily v maltě vyryt nachází čtverhranný rámec a v něm leta: 1574. Tím se naznačí doba, kterou se toto snad potřebné, ale dosti nehezké a nepřiměřené podezdění provedlo.

Pro úplnost budiž ještě zmínka učiněna, že na začátku staveb letošních snesena byla makovice s věže polední, že však táž byla prázdna a rezem tak zhlodána, že krabice s listinami spadla s ní dolů do žlabu, kde pak nalezena byla. V krabici té plechové nacházely se dvě listiny papírové a jedna pergamenová, pak balíček s relikviemi. Pergamenová listina německá dává zprávu, kterak báň obnovena a postavena byla roku 1771 za abatyše Marie Elekty Vraždové z Kunvaldu. Listiny papírové jsou psané v jazyku českém; jedna pokryvačským mistrem Josefem Zepplem sepsaná vztahuje se též k opravě nyní zmíněné, kdežto druhá teprv z roku 1851 pochází a mimo některé zajímavé zprávy dosvědčuje, že toho roku stará makovice novou nahrazena byla. Z relikvií přiložených pouze dvě poznamenány jsou blankami pergamenovými s nápisy 13. neb 14. století, totiž: S. Wenceslai M. a S. Ludmillae M. Z nalezených listin učiněny byly přepisy věrné. Konečně buďtež vysloveny panu architektovi Šulovi povinné vřelé díky za připojené výkresy, jakož i za ochotné podání zpráv a dat, které tvořily základ přítomného sepsání.

O některých památkách kostela v Libiši.

O kostele v Libiši (Pal. pop. p. 241), zvláště pak o veledůležitých a starobylých malbách v něm psali Zap v Pam. I. str. 111. pak Grueber v Mitthl. d. Cent. Com. Bd. XVII. p. XIV a Bd. III. (neue Folge) p. LXXX, podávajíce zároveň některé výkresy z nich, však Zap viděl roku 1855 pouze fresky v presbyteři a Grueber mimo tyto r. 1872 také fresky v lodi na zdi půlnoční kostela; zdá se tedy, že fresky na zdi polední tenkráte ještě (jako někdy celý kostel) nátěrem vápenným pokryty byly. Nyní jest i tyto dobře viděti a měl jsem opětně příležitosť je prohlížeti. Jelikož tyto na ten čas ještě popsány nebyly a z nejedné příčiny pozoruhodny jsou, budiž zde alespoň obsah jejich krátce vylíčen. Největší freska na této straně jest umučení sv. Vavřince: Světec

leží na rošti, za jeho hlavou sedí osoba, snad soudce, a podle nohou stojí dvě osoby jiné. Zvláštní význam má asi freska pod oknem lodi a nedá se pochybovati, že obraz tento souvisí se stavbou a snad i s výzdobou kostela samého. Vidíme tu donatora klečícího v šatech, dlouhých, jako kněžských; za ním stojí sv. jeho patron. Donator drží v ruce předmět, který by za listinu s velikou visící pečetí považován býti mohl, za listinou touto pak jest vyobrazen kostelík s nižší zakulacenou apsidou; jest to snad obraz Libišského kostela, jak vypadal před přestavením jeho v slohu gotickém.

Ponecháváme úsudek o tom, zdaž obraz tento srovnávati se dá s určitým tvrzením Gruebra, že totiž král Václav IV. kostel tento vystavěl a malbami ozdobil, soudnému čtenáři, a připamatujeme pouze, že se v starém popise dioecése Pražské mezi r. 1344 a 1350 sepsaném Libiš již mezi farními dekanatu Chlominského uvádí, že se platilo z něho již roku 1352 desátku papežského 9 grošů, že podací právo při kostele tom vykonávali roku 1364—1365 Ade, Marquard a Libko ze Záhoří, roku 1400—1406 pak Jan z Obřiství, a že kostel ten r. 1406 náležel klášteru Břevnovskému. Dle spolehlivé zprávy přišli při jakési opravě v kostele blíže postranního oltáře již připomenutého a fresky popsané na schody dolů pod kostel vedoucí, bezpochyby do jakési krypty. Úředník k stavbě přihlížející však bližší ohledání místností podzemní zakázal a poručil, by otvor nalezený opět zazděn byl, což se i stalo. Možná, že krypta nalezená souvisí s votivním obrazem nad ní a snad svým časem poslouží k vysvětlení konečnému.

Pozornosti zvláštní také zasluhuje freska mezi oltářem postranním a oknem, představující velikou postavu archanděla Michala, který pravicí třímá nad hlavou meč, levicí pak drží váhy, v jejichžto miskách vidíme v pravo dušičku, co nahé děcko představenou, v levo pak jakousi nestvůru. Máme zde úplný obraz vážení duše, psychostasie, před sebou, kterýžto předmět, ovšem dle názoru rozdílného již v starém Egyptě, pak ve smyslu křesťanském v středověku častěji se maloval a který, jak jsme se na jiném místě zmínili, také mezi starými freskami kostela sv. Jiří na hradě Pražském se nacházel, však tam pouze částečně nám se zachoval. Co příklad podobné psychostasie ohledáno býti může vyobrazení fresky ve Velmaru v Uhřích se nacházející v „Mitth. d. C.-Com." z r. 1871 str. 201. — Mimochodem budiž podotknuto, že mimo tuto psychostasii máme ještě jinou paralellu obrazů Libišských s malbami svatojiřskými, totiž obrovskou postavu sv. Krystofora s Ježíškem. Malby v Libiši ovšem zachovaly se mnohem lépe a úplněji nežli fresky v kostele svatojirském, budou ale také mladší. — Nad oknem vedle obrazu sv. Michala vidíme obraz sv. Barbory s věží a ve zdi okenní na jedné straně Pannu Marii a na druhé sv. Dorotu(?) — Místo nad obloukem vítězným jest ozdobené pěti pannami v dlouhých šatech bílých na každé straně — snad jsou zde představeny panny moudré a bláznivé, — jsou obráceny k nejvyššímu bodu oblouku, na ten čas ještě vápnem pokrytému. — Takových obílených, fresky krycích míst jest ještě více v kostele a bylo by v skutku záhodno, aby veleďůležité a vzácné fresky tyto všechny odkryty byly úplně, a to tím více, že doposud objevené obrazy celkem dobře se zachovaly. Ovšem bylo by shotovení úplně věrných kopií starobylých a významu plných obrazů těch úlohou našich umělců a měla by čím dříve, tím lépe provedena býti, abychom i zde nepřišli příliš pozdě.

Ještě jedna památnosť v kostele tom zůstala na ten čas nepovšimnuta, — jest to sice pouze truhla dřevěná, podle křtitelnice stojící, ale tím pozoruhodná, že není z prken sestavena, ale vydlabána a vyhloubena do silného kmene topolového. Jest 2 m. 92 cm. dlouhá, 59 cm. široká a jednoduše železem kovaná; upomíná na starodávný způsob vystrouhati z kmene rakve.

Na dřevěných dveřích poledního vchodu jest vyřezáván nápis, tuším obsahující letopočet — snad 1504 — což však proto s jistotou říci nelze, že nápis ten do polovice jest zakryt širokým kováním. — Také zde ukazují koberec s pěkně vyšívaným znakem Slavatů, kteří drželi Obřiství od r. 1666 do r. 1693.

Co se dotýče částek stavebních, kterýchžto sličnosť nejen Zapem, ale i Grueberem uznána byla, poukazujeme jen ještě na pěkné gotické sanctuarium (tabernaculum) ozdobené pětilistou růží v lomenici a pěknými dvířkami ze železa kovanými, dále na zevnější opěrací pilíře presbyteria, které v lomeničkách mají písmena gotická, a sice v jedné neporušený monogram o IhS o, kdežto monogram v druhé přečísti již se nedá.

Neopominul jsem se také poptati na mohyly, o kterých psal Zap, a byl jsem veden do zahrady domku čís. 35. Ant. Kopáče, kde jest nasypán dosti vysoký a rozsáhlý pahrbek, který s jedné strany již rozkopán byl, však prý se v něm ničehož nenašlo, co by zmínky zasluhovalo. Nic méně přišli na místě jiném, úplně plochém v zahradě této, a jen několik kroků od paty pahrbku vzdáleném, před čtyřmi roky při nahodilém kopání na hrob pohanský, v němž nehluboko pod povrchem našli šest popelnic, které se však až na jednu rozpadly. Jest to dosti významné a zajímavé, že prostí nálezci si uměli nálezu alespoň tak dalece vážiti, že odnesli tu zachovanou popelnici k představenému obce, který nález ten v kanceláři své uložil a mně ochotně ukázal. Popelnice ta jest silně baňatá, 31 cm. vysoká, má okraj jen nepatrný, jest beze všech ozdob a bez oušek, barvy světlošedé. Průměr otvoru obnáší 30, vypouklosti 42 a dna 14 cm. V baňce té ležela ještě asi třetina hliněné misky té samé barvy, 9 cm. vysoké a původního (vypočítaného) průměru 25 cm. — O mohylách jiných v obci této ničehož doptati jsem se nemohl.*)

*) Jiný podobný pahrbek nalézá se v sousední zahradě, arci o mnoho menší prvého; byl částečně prokopán p. Vaňkem, učitelem z Bezna, ač bez výsledku. Možná, že tento druhý pahorek kryje nějaký hrob, kdežto prvý za tvrziště bychom považovali. *Red.*

M. Lüssner.

Beneš Lounský jinak Benedikt Reta z Pistova, královský kamenník a jeho rod.

Píše *Jan Herain*, stavitel.

(Dokončení.)

Po Velkonocích 25. dubna 1512 již mistr Benedikt ujal se stavby, neb v účtech zapsány položky: „*Mistru Benediktovi* $^1/_2$ *kopy grošů.*"

Dokončení stavby chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře mistr Benedikt se již nedočkal a také, jak víme, již hlavní lodi neklenul; vysvítá to z dopisu Horníkův na mistra dva roky před jeho smrtí, a vysvítá to i dále z letopočtu a erbů mincmistrů ve svornících klenby hlavní lodi svatě Barbory zhotovených teprv po letech 1531 a až k r. 1547 sahajících.

Dle výňatku z „Memorabilií" ze dne 18. října 1529 tamže na str. 29.: „Páni obecní a starší byli obesláni a jest mezi nimi vzneseno, co se stavení chrámu sv. Barbory dotýče, že zpráva jest, že stále není a nebude; *aby psáno bylo mistru Benediktovi, aby s tou summou, kterou vzal, neumřel a rajsuňk jak má doděláno býti, poněvadž na zdraví hyne, aby ukázal.*"

Páni obecní dali za odpověď: „*Co se mistra Benedikta dotyče, aby mu o to psáno bylo bez meškání, aby sem přijel a co nebezpečného opravil a rajsuňk aby ukázal*; a jeřáb že neměl vzat býti pro budoucí potřebu a lešení k klenutí, poněvadž se musí dělati, aby to stavení v nic nepřišlo; že peticí potřebí jest, a kněží na kázání aby v tom napomáhali, aby sobě toho neobtěžovali, poněvadž krov z jara musí staven býti, a Čáslavským aby psáno bylo o to dříví, aby je oplatili, že jest toho potřeba."

Z uvedené stížnosti na mistra Benedikta, jenž roku 1529 rajsuňk na klenbu ještě Kutnohorským nevydával a tou dobou 78 let stár a, jak se z dopisu zdá, i nemocen byl, vysvítá, že asi sotva již potřebný „*rajsuňk*" zhotovil, tím méně jest pravděpodobné, že by i klenby hlavní lodi se byl dočkal.

V tehdejší době, kdy ještě žádných brýlí a skřipců nestávalo, mistr již asi sotva žádaný „rajsuňk" zhotovil a jestli přec „rajsuňk" vydal, tak byl tento již od jiného, dle udání zhotoven. Klenbu hlavní lodi chrámu sv.-Barborského zhotovil mistr Mikuláš někdy parléř Benediktův při témže chrámu, jak to z účtů stavby chrámové seznáváme, a kde se jmenuje ještě parléř i když již mistrem byl, a sice v účtech při roku 1545: *Mistru Mikulášovi parléři* $^1/_2$ kopy.

Avšak již dříve, nežli mistr Benedikt na Kutné Hoře chrám sv. Barbory stavěl, a sice r. 1489 byl ve spojení s Horníky, s nimi si v záležitostech stavby sv. Barbory co cechmistr kamenické huti Hradčanské dopisoval, na jich stížnost odpovídal.

Věc se sběhla takto: „Když k roku 1489 Matyaši Rejskovi z Prostějova, tvůrci Prášné brány v Praze, svěřena byla tehdá zastavená stavba sv. Barbory v Hoře Kutné, tu začali tehdejší mistři (kameničtí) Kutnohorští brojiti proti tomuto, neradi vidouce přespolního vetřelce, který jim svou dovedností práci přebral — a proto začali osočovati Rejska u cechu mistrů Hradčanských nedopřávajíce mu toho díla. Žalujíce naň, že není ani pořádný mistr, nemoha se ani vykázati lety, kde se učil, jsa před tím pouhým bakalářem. V čele tohoto pozdvižení proti Mat. Rejskovi mezi mistry Horskými stál mistr Blažek, hlavní nápadník na dílo chrámu sv. Barbory.

Poslyšme opět ve zkráceném výtahu, co praví Zach a Braniš v jich „Roční zprávě", ač toto v některém ročníku „Památek arch.", jestli se nemýlím, od Palackého — se také již nalézá: „A při tom listu k nám psaném psali také ihned *mistru Benediktovi na hrad.* A my to když jsme zvěděli, i pozamlčeli jsme toho málo. Tento pak týden nyní minulý mistr Benedikt napřed psaný pro svou potřebu přišel před nás s Pehmem krále J. M. úředníkem i mluvili jsme k němu o mistra Rejska a on nám k tomu pověděl takto, že bychom my proti mistru Rejsku nic nehýbali než že nám píší z Hor, a jmenoval mistra Blažka, že jest mu psal list, ztazuje se, co mělo držáno býti o mistru Rejskovi. A my jsme požádali na *mistru Benediktovi* toho listu, kterýž jest Blažek s jinými psal, i odpověděl *mistr Benedikt*, pravě, že jsem jemu tak odepsal, že ty s Rejskem byl jsi z mladosti, já na něho nic nevím a k tomu list, který jest mi poslal v svém listu, zase jsem jemu poslal do Hory. Dán ten den úterý po nalezení sv. Štěpána (4 srpna) 1489. Cechmistři a mistři řemesla kamenického z Starého města Pražského."

Nejnověji poštěstilo se mně nalézti několik zpráv o mistru Benediktu Retovi z Pistova a jeho vnuku, aneb snad spíše pravnuku Janu Retovi z Pistova, které zde v doslovném znění podávám.

Nalézám v knize měst Pražských „Miscelanea" 29, pocházející z let 1496—1515, nestránkovaně vedené při r. 1505 tuto zprávu: „Blasius z ratzowa, Wotik z Ssontale, Ssimon komorník prazsky, *mistr benedict kralowsky kamenník*, pan rychtarz s male strany gmenem sswym ytake gmenem wssech bratrzij Swatého Benedicta na Hradczanech przipowied su uczinili k domu dorothy koptowe, kterýž wysazen u S.⁰ Gindrzicha na rohu podle domu Doctuorkowé z przicziny 40 kop gr. m. kteréž Jan zumr z Hersstossicz kssaftem swym gest na teemz domu ktemuz bratrztwi odkázal. Actu. ff. ij Bonifacij Anno m̄. 5." (1505)

Pod touto listinou jest připsáno drobnějším pismem potvrzení bratrstva na příjem oněch 40 kop: „bratrzie przedepsani przíznali se ze przíyali Sumu przedepsanu wplnie a docela. Actu. ff. ij po Kiliani Anno m̄. sexto." (1506)

Dále dle knihy Staroměstské „Miscelanea" 51. od r. 1543—1591 vedené na str. 457. nalézáme svatební smlouvu Jana Rety s Kateřinou Tetaurskou z Tetova, kde se mluví povšechně o nemovitém statku Retově, ač nepoznamenáno, z čeho ten statek sestává a kde leží: „Jan Reth z Pystowa stoge osobnie w raddie wzdal gest a zapisem timto wzdá(wá) duom s zahrádkou y giny wssecken Statek swuog mowity y nemowity kde a naczemby ten koli zaležel Katerzinie Tetaurcze z Tetowa manželcze swé k gmienij držení a kdiedičžné(mu) wladnutij. Zase táž Katerzina wzdala gest awzdáwá ten czas duom a statek ge⁰ y giný wssiczek Statek swuog mowitý y nemowitý kde a načzemby ten koli záležel gmeno-

wané⁰ Janovi Retowi manželu swé⁰ též k gmienij držení a k diediczne⁰ wladnutij. Tak a na ten spůsob neuchowalliby ge⁰ Jana pan Buoh od Smrti prwé nežli gi Katerzinie a dietky žeby spolu mieli, tehdy táž Katerzina má býti rowná a prawa spolecznice wtom wewssem Statku s dietmi spolu splozenými. Pakliby dieti nemieli, aneb magicz žeby gim zemrzeli, tehdy ten wssiczek Statek tak obapolnie wzdany má zmrlé⁰ na ziwé⁰ z předepsaných manželuow pozustale⁰ přzipadnouti plný⁰ prawem. Act. i Con⁰ ff. VI pridie Margaretha tum D. LX." (1560)

O poloze domu, který někdy Janu Retovi z Pistova a snad i mistru Benediktovi přináležel, nalézáme určitější zprávy v „Libri contrac. caerul." Starého města pražského „Miscelanea" 46 na stránce 43. při roku 1579 před sv. Felicií tento zápis: „Hawel Numwarz kowarz kaupil sobie Janowi Synu swému (moczy sobie pozuostawiw) dnom mezy domy Matiege Hraniczkého a *niekdy Jana z Pistowa* w niemz apateka byla obostrannie ležiczy gducz k mostu Prazskému, od Anny pozuostalé po Walentinowi hodinarzowi wdowy — atd."

Tento Jan z Pistova zemřel co vdovec r. 1600 bezpochyby co poslední svého rodu, nezanechav zde žádných potomků, což seznáváme z učiněných odkazů při jeho poslední vůli dle kvaternu trhového popelavého 129 N. 15: „W poudielij po Swatém Wawrzinci. Jan Reta z Pistowa przizual zie o Statku swém wssem a wsseligakém nacziemby ten koliew zaleziel kteryž nynij gmá neb nápotomby gmiti mohl takto rzidj a gey dáwá a odkazuge Annie Zioffigi Lukaweczké z Tetowa a Manzielce Jana Starssijho Lukaweczkyho z Lukawcze a g.(ich) b.(udoucím) se wssemi prawy a Sprawedlnostmi swými, magestaty listy, dluhy, tak gakoby na nie žádnie dobre wůle zdielané gmiela wssak na ten spusob aby taz Anna Zioffige byla powinna ode dne Smrti geho w rocze Porzád zbiehlém: Girzikowi Tetaurowi z Tetowa z téhož statku geho praw a sprawedlnosti wydati: Trzi sta kop missenskych Dorotie Kyntercze z Tetowa dwie stie kop missenských: Albrechtowi Hlozkowi z Ziampachu: Cztyry sta kop misenskych, Annie Kabowy z Teressowa půl pata sta kop missenských Pannie Annie Korzenské z Teressowa kteráz na ten czias przi Annie Kabowy zůstáwá: Cztyry sta kop missenských: Wilémowi Krampachowi z Krampachu: Trzi sta kop missenských: Mikulassowi Zelanderowi Czukrarzj Gedno sto kop missenskych Pawlowi Jenkowi Padesáte kop missenských Janowi Praziakowi Pacholeti geho: Padesáte kop missenských. K Wosadie Swatého Gilgi v starém Miestie Prazském: Gedno Sto kop missenských Doktorovi Kremerowi z Krunowa Gedno sto kop missenskych. Chtige tomu: kdyžby Geho Jana Retu z Pistowa pan Buh ztohoto swieta pogity raczil."

Během čtyř dnů závěť zrušena a psána opět jiná v té samé knize a na témž listu po levé straně první závěti jak následuje: „Letha Panie Tisyczieho Ssestisteho w Cztwrtek po pamatcze na Nebewzetij Blahoslawene Marije. Jan Reta z Pistowa w tomto rzizeni a danij gmenowany oprawil sobie w tom rzizenij a danij takto kdež przedessle Przizual se przed urzedniky Panskymi žie: Girzikowi Tetaurowi z Tetowa odkazuge Cztyry sta kop mis⁻ žie má státi žie odkazuge a dáwá cztyry Sta kop missenských: Též kdes stogi žie odkazuge a dáwá Annie Kábowé z Teressowa Cztyry sta kop missenskych žie má státi žie dáwá a odkazuje Půl páta Sta kop missenskych. A kde stogi žie dáwá a odkazuge Lidmille Morowy miestcze M. M. P. Gedno sto kop missenských, žie má státi žie dáwá a odkazuge Mikulássowi Zelenderowi cuk(r)arzi a tam s nim prwe gi Lidmile Morowé odkazuge tiech Gedno Sto kop missenskych na nieho Mikulasse Zelandera przíwozuge plnym Prawem. Stalo se toto opraweni wdomie Doktora Matyasse Kremera z Grunowa v Starém miestie Prazském przed Zachariassem Kabou z Rybnian Gegimilosti Cisarzowé yakožto Kralowe Czieské Urzedniekem przi dskách zemských a Janem Woraczicz kym z Pabienicz Urzedniekem Podkomorzyho przi dskách zemských yakožto wmocznienému wedle práwa a zrzizenie zemského od u.(řadu) d(esk) z.(emských) wyslanými. Letha Ssestnactistého v sobothu den Swaté Lidmily. Wilém Krumpach z Krumpachu wtomto porzizenij od n. Jana Rety z Pistowa uczinienym swrchupsanem gmenowany P. žie wsseho práwa swého gemu tymž porzizenijm náležitého postoupil gt. a touto juxtou postupuge Girzikowi Wildowi z Latinku a Miestieninu Starého Miesta Prazského a d. a. b. g. Ato kmienij, držienj, dánj, zastawení zapsanij nebo zase ginému postaupení a uczinieni stím sewssím jichž swým wlastním žiadného práwa panstwí ani které zwlásstnosti ni sobie ani d. a. b. s nepozustawagicze. Aczbyto wssecsko práwo a sprawedlnost swau na nieho Girzika Wilda a. d. b. g. przíwozuge plnym práwem."

Pod to připsáno od úředníkův: „Letha Panie tisyczýho Ssestistýho w Pondielj den Swatého Hawla Panij Gich Mti a Wladyky na plném Saudu zemském Raczili porucziti porzízenj toto na druhy stranie psany a od n(ěkdy) Jana Rety z Pistowa uczíniem na giný list do kvaternu tohoto tak yakž poslední wůle a porzizenij téhož n. Jana Rety z Pistowa bylo Slowo od slowa i s oprawenjm na wýmínku wtémž porzizenij od dotczeného n(ěkdy) Jana Rety učinienym porzadnie wepsati. A toto geho porzizeni na druhy stranie psany y stím przíniem oprawenim dáti przemazati. Relator Hertwik Zeidlitcz z Ssenffeldu na Polnj. (C)hocni a Przibislawj gegim⁻ Czisarzowě yakožto Králowě Czeské Miest Podkomorzi z pánůw. Act. ut supra. Hledey tohoto porzizenij przepsaného w Kwaternu tomto pod literau O. XXXVI."

Manželka Jana Rety z Pistova paní Kateřina Retová z Tetova musila býti v čase zhotovení poslední vůle jejího manžela r. 1599 již mezi zemřelými, jelikož se o ní žádné zmínky nečiní, ale najisto žila ještě r. 1589, což poznáváme opět z „Miscel." 46 str. 237. jak následuje: „Z rozkazanij pana Purgkmistra Pannow Zwedena gest y zmocznieno Girzijkem Halaczkem pysarzem Urzadu Rychtarzského Katherzina Retowa z Tetowa domu pohorzaleho Waczlawa Czapka a Katherziny Manželky geho pro čtyrzidczeti Trzi kopy Trzidceti wosm grossůw missenských, podle zapisu gi powinných, dala od zapsanij wossm grossuow czeských. Actum in Cons. ff Ij postridie Margaretha ac pridie Divisionis Apostolorum Anno M. D. LXXXVI."

Po zaplacení tohoto dluhu učiněn na témž listě výmaz následovní: „Katherzina Retowa z Retowa wrchní zwod y zmocznienij domu pohorzaleho Waczlawa Czapka a Katherziny manželky geho pro 43 kop 38 gr. mis. propustila w Raddie. Actum in Cons. ff nij in Octava Corporis Christi ac die Medardi Anno LXXXIX." (1589)

Dodatek.

Ve chvíli, kdy článek tento již v tisku byl, nalezl pan Josef Teige následující zápisy mistra Benedikta a jeho

rodu se týkající, jež obsahem svým sice chudé jsou, ale přece zasluhují, aby uveřejněny byly:

1. Obeslání vepsané v Kvaternu soudu komorního F. 5 „Registra zelená" 1529—1533 fol. F, 10, od našeho mistra na Jiříka Hřebeckého, kamenníka, které v mnohých směrech material ku řešení sporné otázky původu mistrova poskytnouti může. Zníť takto:

Opatrnému mistru Jiříku Hřebeckému, kamenníku, staršímu téhož řemesla kamenického, měštěnínu Nového Města Pražského, všeho dobrého!

Opatrný příteli dobrý! Věz, že jest nás žádal slovutný *Benedykt Ried, nejvyšší verkmistr a správce kamenický krále JMti na hradě pražském*, abychom tebe před sebe a úřad náš obeslali, viniti tebe chce, že jsi učinil moc a gwalt právu řemesla kamenického a to v tom, že což bylo nalezeno mezi ním a mistrem Vávrou, kameníkem, měštěnínem Nového Města Pražského, od téhož řemesla na hradě pražském, to jsi vše svévolně opovrhl. A nadto on jmenovaný Benedykt psal list pod svou pečetí starším i všemu řemeslu kamenickému, oznamujíce jim, co jest mu se od tebe stalo, a ty jsi ten list k sobě přijal a jej sám otevřel a čísti dal na rynku bez vůle a vědomosti řemesla kamenického, ješto nápis na tom listu svědčil starším i všemu řemeslu kamenickému A ten list tak otevřený a přečtěný ty že jsi u sebe čtyry neděle choval, nežli si ho řemeslu dodal. Toho mimo řád a právo učiniti nemaje. Protož my tobě toho rok pokládáme ve středu po sv. Řehoři nejprvé příštím, aby ty na ten den před námi a úřadem naším stál, a jemu toho obvinění práv byl. A tu my vše vyslyšíce a ji vyrozumějíce, chcem se, pokudž nám a úřadu našemu náležité bude, k oběma stranám spravedlivě zachovati.

Dán na hradě pražském ff III post Juliane. Anno 1532.
Jindřich Berka. Wolfart Planknauer.

2. Wondrzeg Kragczii z Kamenice, miesstienin menssiho miesta prazskeho obsyla *Mistra Benedicta z Piisten*, Wictoryna z Šontalu purkmistra, Matesa Krayczi[0] z Hradcan a Jana Huspeku teež z Hradcan proti Duchkovi z Presstic, Bartossowi, noziirzi, Wiitowi Zele[u] Girzikowi, kozissniikowi etc. miesstiannom menssiho miesta prazskeho k swiedomii. Termin ff. v post Nativitate Beatae Mariae Virginis proxima.

1529. Obeslání k swiedomii k stranám sign. 2 F fol. f 17.

3. Vondřej, krejčí z Kamenice obsílá ty, kteří r. 1525 seděli na úřadě konšelském, že jsou obeslali Mandalenu manželku jeho pro neplacení úroků podle zápisu téhož Ondřeje knihami jich učiněného na jeho domě bratřím kameníkům z Hradčan od sv. Benedycta, totižto *mistru Benedyctovi z Písten* a Victorinovi z Šontálu etc.

1529. „Registra zelená" sign. 5 F, str. A 1.

Benedikt, hradu pražského kameník pohání Kundrata Wolhera. (Rejstřík kvaternu, register černých půhonných 1530—1533 ukazující ku str. G 4, kde však ono obeslání se nenalézá.)

4. Pan Burjan Medek z Waldeka, poh. A. Arnošta ze Šlenic, pražského a mišenského kostela probošta, kněze Václava z Volfnberka, děkana i všecku kapitolu kostela pražského, viniti je chce ze rčení, že jsou oni jemu řekli dopříti doma k kostelu a kapitole jich náležející, *v kterémž jest někdy mistr Benedict kameník bydlil, ležící za týmž kostelem na hradě pražském* do šesti životův, než toliko, aby on jej sobě od dědicův téhož někdy Benedycta sto kopami gr. č. vyplatil.

1535. Půhonové od r. 1535—1536, sign. 6 F, str. A 20.

Kus . . . dům, který jest po smrti nebožtíka Benedicta, kameníka, na kostel připadl . . . ib. str. F 14.

5. V kvaternu G a. Swiedomí Žluta z let 1533—1535, fol. M 14 čte se svědomí ve při mezi panem Burjánem Medkem z Valdeku s jedné, a panem proboštem, děkanem i vší kapitolou kostela pražského se strany druhé. Sabbato post Georgii 1535:

Sixt Reyd, syn mistra Benedikta, vyznává před úředníky: Když jsem byl v zákřiště před knězem děkanem o své dědičné peníze za dům, kterýž jest zůstal po Benediktovi, otci mém, tehdy oni sobě stejskali, že nemají na tento čas peněz žádných, než co s panem Burjánem máme smlouvou míti, a jak se nejprv smluvíme, my tobě prv dáme a nebudem ti meškati. A já udělám jemu vejpis na jakej způsob smlouvu uděláme na šest životův, a to zejména se mě ptal, jak kterému synu říkají, a potom mě ji dal, abych jemu ji domův nesl, a pan Burján ji přečetl a přečta ji, ptal se mně, umím-li psáti, a já mu odpověděl, že umím, a on mě žádal, abych já psal zase odpověd z toho listu vlastního jejich, a k tomu co se jemu zdálo z jeho rozumu, na jaký způsob chce držeti ten dům, a potom mi ho dal, abych ho nahoru donesl, a dal jsem ho knězi děkanovi v domu jeho vlastním ve světnici za stolem.

6. Jan Ret z Pístova a v Starém Městě Pražském pohání Petra Vranovského z Doubravice na Řítce. Viniti jej chce z toho, tu kdež jest letha 1567 při času masopustu on Jan Ret slíbil podle jiných za list udělání věna k Václavovi Pecynovskému z Pecinovce, kterýž jest měl udělati Evě, manželce své, v času jistým na summu tří kop gr. č., toho jest neučinil, ač jest už čas prošel. A z takového rukojemství jeho Jana Retu vyvaditi zanedbává až posavad.

1568, Reg. soudu komor. F 17 (1554—1560) str. O 3.

Konečně dodáváme čtyři zápisy téhož rázu, které posledně nalezl pan dr. Z. Winter:

7, Knihy komorní 18. F. Půhony fol. A 1, 1560.

K roku sv. Bartoloměje.

Jan Reyt z Pistova pohání Vilíma Chynského ze Vchynic a na Tuchořicích viniti jeho chce z nářku chlapství a to z takového, tu kdež jest leta tohoto při času Matky Boží hromničné v domu jeho v starém městě pražském ležícím proti sv. Klimentu, jenž slove Apatyka, mezi jinou řečí jemu Janovi on před lidmi mluvil z oust v ouši slova tato: vyjedený chlape a tak těmi slovy jest jeho nařekl.

Act. fer. 2 post Reliqu.

8. Registra půhonná ke přem. červ. 1593. Komorní kniha.

Václav Starší Víta Zerzavého na Vlčovsi pohání *Jana Rettu z Pístova a na Hojovicích* z nedržení smlouvy trhové o statek, tvrz Hojovice s dvorem poplužním, mezi Vítou kupujícím s jedné a Janem Rettou z Pístova na Hojovicích prodávajícím se strany druhé (1598).

Tvrz, dvůr a ves Hojovice, 2 mlejny pod Hojovicemi, míval to Matiáš Kamenický z Hojovic. Neodvedl určitý počet sutého obilí, jakž smluvili: sut. obilí žita 1 kopu stry-

*

[illegible]

10) Jihlavským. 1602. Arch. místodrž. miss. č. 11… fol. 121: píše Rudolf aby s věřiteli Jiříka Štefana z P… o přírok jednali, oni odpověděli, že marnotratný… nespůsobný jest. (Rudolf žádá, aby přec dostal přírok…)

* * *

V zápisech těchto zajímavá jsou především pojmenování: 1529 Mistr Benedict z Písteu a 1532 Benedykt Re… dále 1535 Sixt Reyd vedle pozdějších Jan Ret-Reyt-Re… z Pístova (1550–1558). Z jmen těchto především jde… forma Ried jest původní, a rodina Riedů tudíž původu… německého. Kdy tito Riedové do Čech přišli a kam, arci… sud jasno není. Že mistr Benedikt již česky uměl, to… svítá z jeho jednání s Kutnohorskými i Lounskými, že i ně… mecky uměl, vysvítá z jeho jednání se Zhořeleckými. Pr… dikat z Písten-Pístova souvisí s povýšením mistra Benedi… do stavu šlechtického a mohl tudíž přijat býti mistrem Be… nediktem teprve v Praze, zdaž nahodile, neb v nějaké sp… vislosti s místním jménem, dosud jasno není. Janem Re… z Pístova a na Hojovicích a rovněž i Jiříkem Štěpáne… z Pístova rozmnožen tentokráte rodokmen mistra Benedi…

Re.

Městec Heřmanův.

Město a velkostatek v Chrudimsku.

Studie dějepisná a místopisná, jíž vzdělal *Ant. Rybička*.

(Dokončení.)

Pan Jan Jetřich z Žerotína zůstal v držení zboží Heřmanoměsteckého a Stolanského toliko do r. 1636, kteréhož smrtí sešel, zůstaviv jedinou dceru *Annu Marii*, jež zdědila zboží právě jmenovaná, která tehdáž spravoval úředník *Adam Benjamin*. Dědička tato uvázavši se později v zboží Městecké provdala se za německého hraběte Khuessla, a poněmčila se naprosto, zavedouc ve veškeré správě statků svých i v dopisech s okolními městy a vrchnostmi jazyk německý, podpisujíc všeliké své korrespondence a řízení jenom po německu „*Anna Maria Josefina Khyslin geb. Freiin von Duba, Frau von Heřmanmiestec u. Stolan.*" Léta, kteráž právě jmenovaná paní vládla zbožím Městeckým a Stolanským, sluší bohužel pokládati mezi nejosudnější a nejsmutnější doby v dějinách panství těchto, ješto veliké strasti, útrapy, hrůzy, ztráty a nehody válečné, jimiž … byla východní krajina česká, jmenovitě město a okolí Chrudimské po celé trvání zhoubné války třicetileté, … v plné míře zakouše: toliko města Heřmanova Městce a … k panství Městeckému a Stolanskému tehdáž … Neboť … nejprve … Pracnarovský, Galiasovský, … švédská zběř Švec… Königsmarkem vedena … [illegible]

V Heřmanoměsteckém archivu vrchnostenském … se nám nahlédnouti v *urbář*, jejž často jmenovaná hraběnka Anna Marie Khysslová r. 1658 zdělati dala, kterémuž … byl inspektorem panství Městeckého a Stolanského na… vřinec Košín z Freudenfelsu, c. k. české komory … účetní (k. k. böhm. Kammer im Königreich Böhmen … die Rechnungen Rath) a hejtmanem čili úředníkem … Frant. Chrástka z Engelburku. I podáváme tuto krátký výtah z urbáře toho na svědomí, kterak škody a rány … rež vlast naše, jmenovitě východní část její, válkou … letou byla utrpěla, ještě drahně let po uzavření míru … falského, ačkoliv mezi tím leccos bylo zase k napravení vedeno, nebyly i jen poněkud nahrazeny a zaceleny … ctitu je bylo napořád ještě v míře nemalé.

Dle urbáře toho náleželo tehdáž k zboží Městeckému jedno město — Městec Heřmanův — a 13 jednak … jednak s části ještě spustlých vesnic.[19] V městě … se 142 domy, mezi nimiž … však 50 pustých. Vrchnost měla tu zámek s pivovarem, tak dvory: *Mečau* (Me… před zámkem, *Podhůr* v městě a dvůr *nový* … Kies… pak nový dvůr u města … byly na tak zv… *…* … a na *narrs.* … Ko…

[19]) K zboží Městeckému … tehdáž tyto ves… *Kiesa* … *…* … [illegible] … *Zaechorac* … *Nova…* … *Mněšice* … *Kaškovice* … [illegible]

vinice, jež vynášely 20 kop gr. m., vinice však za novým rybníkem, jakož i vinice druhdy sousedům Městeckým náležité, ležely tehdáž ladem a pusté; mlýnů bylo na panství tom 5 panských a 8 selských, pak 2 valchy a mandlovny, a 3 panské a 2 selské pily. Roku 1644 vystavěla vrchnosť v Kostelci vysokou pec, v níž se pracovalo z jara a na podzim, když bylo v potoku tamním dostatek vody, a užito tu rudy železné v okolí Kosteleckém a „na Komínách" dobývané, z níž slévány kotly, hrnky a podobné věci, ročně asi 500 centů, pak kováno železo obručové, ročně asi 100 centů; hamry však v Klešicích bývalé jsou r. 1645 zpuštěny. — Na zboží *Stolanském* byl zámek v Stolanech o třech poschodích, pěkně vystavěný a znaky a erby ozdobeny, s mostem dlouhým a širokým; bývalý tam pivovar ležel však v ssutinách; byl tam dvůr poplužní, ovčín, 1 mlýn panský a 2 selské a počítalo se k panství tomu 18 vesnic, a to jednak docela, jednak z části zpuštěných.[20]) — Chrám farní byl na obou panstvích tehdáž jediný v Heřmanovu Městci, sv. Bartoloměji zasvěcený, s farou, v níž přebýval farář s kantorem a rektorem školním; bývalé druhdy fary: v Stolanech, s chrámem sv. Mikuláše, v Chrbokově, s chrámem sv. Václava a v Kostelci, s chrámem svat. Petra a Pavla, zanikly v prodlení století XVII. a chrámy tyto staly se filialními, jež excurrendo obsluhoval farář Městecký.

V držení zboží Heřmanoměsteckého a Stolanského zůstala paní Anna Maria hraběnka Khysslová roz. Berkovna z Dubé po té jenom tři léta, ježto zboží ta dne 10. dubna r. 1661 prodala za 117.000 zl. r. *Janovi Karlovi svob. pánu Sporkovi* na Lisé, JMC. raddě válečné, generalu jízdectva atd., slavnému to vojevůdcovi proti Turkům a Francouzům,[21]) kterýž koupiv tehdáž také sousední statek Morašický od Hanuše svob. pána z Kaisersteina, připojil jej k zboží Městeckému a Stolanskému, jakož i koupil jiné ještě statky české: Konojedy, Hradiště, Malešov, Hořeňoves a Vysokou.

Pan Jan Karel sv. p. Spork byv povýšen nedlouho na to do stavu hrabat sv. Římské říše, kteráž hodnost majestátem císaře Leopolda I., jehož datum 30. června 1666, rozšířena jest i na země koruny České. Týž zemřel dne 6. srpna 1679 zůstaviv z druhého manželství s Eleonorou Marii de Finek, rodilou Pomořankou, r. 1660 uzavřeného, dva nezletilé syny: Františka Antonína a Ferdinanda Leopolda. Synové tito rozdělili se později v zboží pozůstalá tak, že mladší Ferdinand Loopold vzal sobě Hořeňoves a Heřm. Městec, kdežto ostatní statky připadly staršímu bratrovi Františkovi Leopoldovi, pánu to pro svou učenosť a lidumilovnost času svého vůbec proslavenému.[22])

Ferdinand Leopold hrabě Spork pojal za manželku Antonii Rozalii šlechtičnu z Mitrovic, která mu porodila čtyři syny: Jana Antonína, Jana Michala, Jana Josefa a Jana Rudolfa. Týž byl JMC. nejvyšším lovčím a vystavěl r. 1702 novou faru v Městci Heřmanově. Že však nepožíval dobrého zdraví zdržoval se na léčení již r. 1706 v Praze a napotom po několik let v lázních rakouských a jiných, avšak nepozdravil se více a zemřel r. 1710.[23]) Jakož byl nejmladší z synů pozůstalých, Jan Rudolf, vstoupil do stavu knězského a zemřel r. 1759 jakožto sufragan arcibiskupa Pražského, rozdělili se druzí tři bratří o zboží otcovské losem tak, že panství Heřmanoměstecké připadlo *Janu Josefovi hr. Sporkovi*, který později po bratřích Janovi Michalovi a Janovi Antonínovi zdědil tolikéž zboží Hořeňoveské. Týž oženil se s Marií hraběnkou Věžníkovou, s níž zplodil syny Jana Karla a Jana Václava. Jan Josef hrabě Spork spravoval rozličné úřady veřejné, byl JMC. raddou tajnou i drahně let hejtmanem kraje Chrudimského a prohlížel důtklivě k zvelebení panství svého, jehož regentem byl tehdáž Jan Štěpán Klepýtko. R. 1726 vystavěl kostel v Podole a obnovil i přestavěl kostel v Rozhovicích, a když r. 1740 dne 12. září velikým požárem zničena byla větší část Městce Heřmanova (vyhořelo tehdáž 86 domů v městě, chrám farní, fara a jiné větší budovy, čímž vzešla škoda na 75.000 zl. vyceněná), hleděl co možná nejvíce nešťastným pohořelým pomáhati a bídě jejich uleviti. Spanilomyslný pán tento zemřel dne 19. června 1749 a pochován jest v Městeckém farním chrámu Páně sv. Bartoloměje, odkázav sumu 1000 zl. r. na vystavění věže chrámu toho. — Pozůstalí synové jeho Jan Karel a Jan Václav rozdělili se o dědictví otcovské tak, že starší vzal sobě zboží Hořeňoveské, mladší pak Heřmanoměstecké.

Jan Václav hrabě Spork na Heřmanoměstci měl za manželku Eleonoru kněžnu Clary z Aldringenu, s níž zplodil dceru a několik synů. Týž oddal se záhy veřejné službě státní, byl raddou a později presidentem nad apellacemi, pak nejvyšším hofmistrem král. Českého. R. 1760 vystavěl z gruntu farní chrám sv. Bartoloměje v Městci s vysokou věží a pavlačemi, — jejž ozdobil uvnitř malbami na vápně známý malíř Balko (1762), — jakož i vystavěl nynější zámek Městecký a způsobil, že v Podole zřízena jest lokalie. Avšak dne 24. srpna 1794 prodal panství Heřmanoměstecké za sumu 575.000 zl. r. Filipovi Antonínovi Karlovi, svob. pánu z Greifenklaua, bývalému komořímu a raddovi vévody Würcburského, který 20 března 1798 přijat jest za obyvatele země koruny České. Filip Antonín Karel sv. p. z Greifenklaua měl za manželku Marii Eleonoru svob. paní z Wolfskelu, s níž zplodil tři syny; Ottona Filipa, Filipa Karla

---

[20]) Zboží *Stolanské* obsahovalo tyto vesnice: *Stolany* (3 gr. p.), *Sobětuchy* (patřily jen z části k Stolanům), *Čejkovice* (2 gr. p.), *Janovice* (1 gr. p.), *Skupice*, *Zběhnovice* (2 gr. p.), *Chrbokov* (7 gr. p., 3 osazené), *Zlatnice* (všechny grunty pusté a zbyl toliko mlýn „*Zlatník*" řečený), *Podol* (1 gr. p. s lomy vápennými a lázněmi), *Nutice* (3 gr. p.), *Citkov* (1 gr. p.), *Prachovice*, *Tasovice* (všech 6 gr. p.), *Boukalka* (1 gr. p.), *Vysice* (4 gr. p.), *Stankovice* (všech 8 gr. p.), *Hrdy* (všech 6 gr. p.), *Sušice* (2 gr. p.).

[21]) D. Z., 313. K. 27.

[22]) Život a působení hraběte Frant. Antonína Sporka jsou šířeji vypsány v Pelzlově spise: „Abbildungen böhm. u. mähr. Gelehrten u. Künstler", v Bienenbergových „Alterthümer" I. D., v Sommerově „Topografii kraje Boleslavského a Kralohradeckého" a v „Slovníku Naučném", k čemuž tuto ukazujeme.

[23]) Regentem čili úředníkem panství Heřmanoměsteckého byl času toho Karel Dionys Kostka, a to po smrti Ferdinanda hr. Sporka pod vrchním dozorstvím ovdovělé Apolonie Rozalie hr. Sporkové, která byla i poručnicí pozůstalých čtyř synů nezletilých. — Jak mnoho obyvatelů (duší, animarum) čítalo se tehdáž na panství Městeckém, tomu vyrozuměti ze zprávy, kterou r 1701 v příčině té podal farář Městecký ke konsistoři Pražské, dle kteréž bylo duší: v Městci Heřm. a v příležícím novém dvoře 7 0, v Stolanech a Čejkovicích 114, v Klešicích — vsi a mlýně 13, v Chrbokově 9, v Citkově 11, v Podole 69, v Rozhovicích 128 v Morašicích 118, v Lánech 130, v Chotěnicích 35, v Radlíně 16, v Janovicích 155, v Skupicích 61, v Kostelci 93, v Prachovicích 70, ve Vižicích 50, v Načeřicích 58, v Ouherčicích 39, v Nerozhovicích 31, v Zděchovicích 23, v Dlubině 13, v Sušicích 17, v Slavíkovicích 12; dohromady 1905 duší — kteroužto zprávu, jakož malou pomůcku k starší statistice kraje Chrudimského, vidělo se nám zde uveřejniti.

a Jiřího Karla a zemřel dne 15. února roku 1823. Panství Heřmanoměstecké připadlo jmenovaným třem synům, kteříž však oddavše se stavu vojenskému, zemřeli neženati (roku 1825), načež roku 1828 panství to koupil *Rudolf kníže Kinský*, při jehož rodině až podnes zůstává.

* * *

Dodavek k str. 445. k pozn. 8: *Jan Adelfus Městecký* byl r. 1546 v Benátkách Vlašských vysvěcen na kněžství, načež jest poslán za kaplana do Vys Mýta. R. 1562 byl farářem v Poděbradech, načež odebral se na Moravu, kdež r. 1571 spravoval faru v Jaroměři, r. 1574 v Zdounkách, později pak v Prostějově a posléze v Brtnici, kdežto i zemřel r. 1593. — Jan Adelfus byl kněz času svého pověstný svou jízlivou nesnášelivostí ku kněžstvu a osadám římskokatolickým, nazývaje onoho obyčejně „rotou a řeholí římskou", tyto pak povzbuzuje i k zjevnému odporu proti svým katolickým vrchnostem, za kterou příčinou byl také r. 1583 v Kroměříži zatknut a uvězněn a teprv k důtklivé přímluvě několika vzácných pánů jest puštěn na svobodu; jakož se o všem tom dočítáme širších zpráv v Jireček. Rukověti I. str. 4. a 5.

Jak se Kutnohorští chystali vítati krále Ferdinanda I.?

Dle současných pramenů vypravuje *Josef Šimek.*

Král Vladislav Jagelonský, na Vlaském dvoře na Horách Kutných zvolený, rád zdržoval se v bohatém sídle hornickém. Ano i tehda, kdy většinou v Uhrách dlel, jsa též králem uherským, nezapomněl na „klenot království českého" a kdykoli do Čech zajel, oblažil zajisté i horníky svou přítomností.[1]) Kutnohorští šepmistři a páni obecní, jakož vůbec rádi jistých pravidel a formalit se drželi, stýkajíce se častěji s králem Vladislavem a později s Ludvíkem, synem jeho, utvořili si zvláštní pořádek uvítací, tak že jinak vítali krále, jel-li ke korunovaci, jinak, přijížděl-li na kratší nebo delší návštěvu. Tento uvítací pořádek dochoval se z dob Vladislavových a Ludvíkových i na časy Ferdinandovy, jen že panovník tento za dlouhého svého panování (1526—1564) málo Hory Kutny přítomností svou oblažil.

Na své cestě ke korunovaci (1527) přijel Ferdinand na Hory a byl tu znamenitě uvítán.

„Před městem přišla králi vstříc celá řada šlechticů českých, kteří s příjezdem svým na pomezí se byli opozdili, a zároveň přijelo také na šesti vozech mnoho šlechtičen a měštěk horských vstříc budoucí králové. V čele svém měly paní nejvyššího mincmistra Jindřicha Tunkla z Brníčka a byly bohatě vystrojeny v šaty zlaté, hedvábné i vlněné, ozdobené sobolinami, tchořovinami a hranostajem. Paní mincmistrová uvítala královou a po té připojily se veškeré paní k průvodu dvorních dam královniných. V Kutné Hoře stáli všichni měšťané a horníci v plném brnění, s prapory a hudbou po obou stranách ulic, od Čáslavské brány počínaje až k mincovně, s velikým plesáním vítali velkolepý již průvod nového krále. Ferdinand s chotí svou ubytoval se v mincovně a zdrželi se v Hoře Kutné přes sobotu a v neděli (2. a 3. února) trávíce čas prohlížením si dolů a šmelcoven horských."[2])

Nelze pochybovati, že se mnohé úřady a přípravy k tomuto uvítání dály, ale není o nich v pamětních knihách nic zapsáno, za to zachoval se v „počtu sepsaném ze všech register mincovních (1524—1527) a to za úřadu mincmistra urozeného p. p. Jindřicha Tunkle z Brníčka a ze Břehu atd."[3]) Zajímavý seznam výdajů z mince královské za příčinou příjezdu KMti. Nalézámeť tam tyto položky:

„Za 159 korců ovsa ku příjezdu KMti Ferdinanda po $4\frac{1}{2}$ gr. fat. 11 k. $55\frac{1}{2}$ gr[4])

Za 33 slepice do kuchyně KMti a za kapouna etc. 1 k. 20 gr. 2 den.

Za 20 vozů drev do kuchyně KMti a do marštalí na 8 krokví po 3 gr. a tesařům dvěma za čtyři dni po 3 gr. od díla a schodů opravení etc. $1\frac{1}{2}$ k. 3 gr.

Za 200 cihel dlažicích po 6 gr., za vůz písku a od fůry toho, zedníku za 5 dní od dláždění a obmítání vápnem pokojů královských a ohniště opravení v královských kuchyních... $\frac{1}{2}$ k. 6 gr. 2 den.

Od díla 14 stolic, 8 stolů, 6 okenic, za dubí, za lati i za hřebíky laťovní k tomu etc. dáno 46 gr. 5 den.

Jakubovi truhláři za 6 loží nočních, jedno v tom vojenské 2 k. 4 gr.

Pacholkům od dvora metení, marštalí klízení a drev nošení, ženám od pokojů metení, skel mytí a světnic třem etc. a jiného drobného vydání k příjezdu JKMti 2 k. 29 gr. $1\frac{1}{2}$ den.

Matějovi rormajstru od překládání trub na dvůr k lámu královské a do gernhause(?) a do domu páně (mincm.) k kuchyni a od díla stojánku za 29 dní po 3 gr. a za 1 dni po 3 gr. fat. 2 k. $24\frac{1}{2}$ gr.

Za 29 pušek k trubám po 2 gr.... $\frac{1}{2}$ k. 8 gr.

Tesařům dvěma za 9 dní po 3 a druhému za 3 dni po 4 gr. od pobíjení nad preghauzem, na marštalích, na šmitnách, na domě páně etc. dáno... $\frac{1}{2}$ k. 9 gr.

Zámečníku za 14 klíčů k pokojům královským, k domu páně etc.... 16 gr. 3 den.

Za 3000 šindelových hřebíků 22 gr.

Za 3 kopy laťovních hřebíků 3 gr. 5 den.

Za 13 kop a za vůz slámy pod koně páně a ku příjezdu KMti i s fůrou 1 k. $40\frac{1}{2}$ gr.

Za 5 vozů drev k přivorám do marštalí královských 22 gr. 3 den.

Od paterých kamen opravování hrnčíři Džbankovi 24 gr.

Za 8 pantů a za 8 řetízků s pertličkami k okenicím 12 gr.

Od kotlův opravování v syskomoře a od kola v gernhause 21 gr.

Od sekretu klízení a čistění v domě královském dáno $\frac{1}{2}$ k. 5 gr.

---

[1]) Návštěvu takovou popsal J. J. Řehák v „Kutnohorských příspěvcích k dějepisu vzdělanosti české".

[2]) Dr. Ant. Rezek: Zvolení a korunování Ferdinanda I. (str. 113.).

[3]) Archiv měst. Kutnohorský č. 344. hor. odd.

[4]) K tomu přísluší položka tamtéž se nalézající: Za ovies, který prodán k dolům KMti, kterýž byl pozůstal po odjezdu KMti, přijato za 20 korců po $4\frac{1}{2}$ gr. fat. $1\frac{1}{2}$ kopy.

Od opravování skel v lázni královské, za 42 kolečka dáno 18 gr.

Z toho patrno, že p. mincmistr pečlivě o důstojné upravení Vlaského dvora a zařízení královských pokojů i světnic pro komonstvo se postaral.

Ferdinand zdržel se na Horách dva dni a znali tedy horníci osobně nejvyššího pána svého a domnívajíce se, že jsa spřízněn s Jagelovci, přáti jim bude jako Vladislav, neměli tuto návštěvu za poslední. Odtud vysvětlujeme si, že mnohokrát a pilně páni šepmistři a obecní, když jaká zvěst přišla, že král na Hory přijede, o tom jednali, jak mají vítati a poctíti Ferdinanda.

Tato jednání zachovala se v knihách pamětních městských[5]) a jsou celkem velmi zajímava a protož je v tomto článku podáváme.

* * *

Poprvé přišla zpráva, že král do Hory zavítá, v létě r. 1533 I svolali pp. šepmistři v červenci obecné pány, jichž tehdáž na Horách kolem 60 bývalo a oznamovali jim, „poněvadž král brzo ráčí zde býti, aby ráčili pp. obecní, jakožto ti, kteří v tom více bývají, raditi, jak a s jakou poctou má JKM. přijat býti a co o hory a město vzneseno.“ Krátce se poradivše odpověděli páni obecní, že soudí, aby král byl přivítán a pocta byla dána tato: „vína ostřejšího, některý sud piva, chlebů jakž náleží za 2 kopy nebo plus.“) Darů prý není potřebí jako při nového krále přijímání.“

A zdálo se skutečně, že král přijede, když v touž dobu p. hofmistr a urburéř pánům připomenuli, že král v Praze na sv. Jakuba bude a že by se doporučovalo, provolati po městě, aby hospody hotovy byly a obrok aby v nich hospodáři měli. Svolali tedy šepmistři pány obecné poznovu a předložili jim řečených úředníků připomínku. Než páni obecní pojímajíce celou věc s čistě praktického stanoviska vyslovili se opatrně, „že nerozumějí tomu tak, aby zde KM. měl tak brzo býti a že ani jindy tak nebylo, lečby pilná potřeba byla; neb kdyby nakoupiti kázali sousedům obroku, starého ovsa a potom by nový, lacinější přišel, měli by na tom škodu znamenitou, kdyby neráčil přijeti, poněvadž i furýři napřed některý den jezdí, — aby tedy pozanecháno bylo.“

Že páni obecní rozumně radili, ukázalo se brzy, neboť kdo nepřijel, byl král. Avšak pověsti, že přijede, udržovaly se pořád, tak že ještě v listopadu téhož roku otce města na rathouze se radicí shledáváme. Ale i tentokrát páni obecní pověstem všem nedůvěřujíce odpovídali, že o příjezdu KM. nic neslyšeli ani v Praze, a protož aby Špačka vypravili, by se vyptal, kudy pojede král a pojede-li sem; když by přijeti měl, že radí, „aby páni obecní i starší vyšli bez korouhví, poněvadž tak bývalo prve, když KMt. dlouho zde nebýval“, a aby se dalo půl drajlinku vína, po sudu piva hradeckého, brodského a pachovského (t. j. kutnohorského).

Avšak marné bylo všecko radění a vyzvídání, — král nejel a nepřijel.

A proč medle čekají tak toužebně horníci svého pána, proč svolávají páni šepmistři na pouhé zvěsti pány obecné, proč starají se, aby uvítání krále bylo důstojné?

Ba, byly to důležité věci pro Hory, a ty také chtěli na krále vznésti, když by byl přijel; ale poněvadž nejel, dali je sepsati a ve velkém shromáždění 1. prosince 1533 konaném dali je přečísti, aby prý někdo neřekl, že o té suplikaci ku králi, jenž v zemi jest, nevěděl, jak se již jednou prý bylo stalo. Mezi artikuly nalézáme také ten, aby mince krom Hory bito nebylo, aby mincování malého peníze zde zůstalo, aby dolové staří byli dobýváni a j.

V témž shromáždění ustanoveno ku králi vypraviti poselství s vypracovanou suplikací a do něho zvoleni jsou Jindř. Charvát, Vác. z Mlekovic, Mik. Práchňan a j. a ti kolem nového roku 1534 předstoupili na hradě pražském před krále, jejž marně horníci ve svém městě očekávali a přednesli mu veškeré záležitosti. Zajímavo jest, vyslechnouti, jak poslové vrátivší se o audienci té vypravují.

Napsalť dle vypravování jejich písař, „že nejprv při p. Jundorforovi hledali, aby měli přístup, aneb poněvadž jest milostník KM., aby aspoň ku překážce nebyl znajíce, že má nevoli k horníkům a že na něho se suplikace nevztahuje, však on vždy na svém stoje pravil, že nechce s obcí míti nic činiti, ani s těmi horami, ale že přístup slíbil zjednati;“ zatím že se však sami „dotřeli“ ku KM. a požádali, aby čas a místo položiti ráčil a je vyslyšeti. „A ráčil čas zítra po obědích položiti a potom opět po obědích za JM. šli, tu kdež se u foku ohříval a tu rukou i hlavou dáti ráčil navěstí, aby k němu přistoupili. A JMti ruky podavše a pozdravivše, přivítavše, z časného přijetí se poradovavše připomenuli o věci horní i městské dodavše sepsaného, aby JMti ku paměti přivedeno bylo k času jinému k ohledání.“ Král jim na to odpověděl, že již slyšel, že jsou věci rozdílné, horní a městské, že časem v to nahlédne, aby někteří dva na odpověď tu počkali. „A protož jináč JM. nás milostivě slyšeti ráčil a sám mluviti a odpověď dáti, nežli zde někteří klamavě mluvili, že JM. k nim zuřivě ráčil se ukázati a neměl jich slyšeti.“ Potom prý prosili u některých pánů, kteří jsou v radě JM. a když jednáno bylo o hory a minci na sněmu, bylo jim slíbeno, co bude možné. Konečně si dal všechny zavolati p. sekretář Žabka a z jeho odpovědi z vůle KM. vyrozuměli, že horní věci budou odevzdány komoře a o městských s těmi jichž se týče, že bude jednáno. Odpovědi dostane se pak oněm dvěma, kteréž zanechali.

Výsledek poselstvování byl tedy neurčitý a když přišla brzo na to odpověď, že král na jisto zamýšlí hory spustiti, nastalo velké zděšení mezi pány: znamenalot hory spustiti, zasaditi slávě Hor Kuten smrtelnou ránu, a protož rádi uvítali mnozí návrh srdnatějších mužů, aby žádosti ku králi byly ještě obnoveny, „neb prý kupec, když obchod špatně jde, nepřestane kupčiti“, zároveň ukazováno k tomu, když by měl král přijeti, aby byl uvítán, jak dalece stísněné poměry dovolí, okázale, by tím spíše na žádosti jich přistoupil.

Domnění, že král co nejdříve na Hory přijede, i časté jednání sněmovní o hory a minci podporovalo, tak že páni šepmistři právem se domýšleli, že král stav věcí na vlastní oči bude chtíti shlédnouti.

(Dokončení.)

---

[5]) Jsou to zejména Lib. memorab. *a*) 1531—1534, *b*) 1534 až 1538, *c*) 1539—1541.

[6]) Zajisté si vzpomněli zástupcové města na pocty, jež dali králi Ludvíkovi r. 1522, když na Hory přijel. Píšeť o tom Dačický: „Když na vlaský dvůr král Ludvík s manželkou svou, Marií, přijeli, dáno jest jim ze dvoru pocty: jeden drejlink vína a čtrnácté sudů piva a chleba dostatek; haviři obojích hor dvě laky malvazi; erckaféři jeden drejlink vína. Potom na zejtří ve čtvrtek presentovali JMKské páni šepmistři dva koflíky, jeden vážil 12 hřiven, druhý přes 6 hřiven, a grošů tlustých stříbrných drahně. A královně dán koflík, jenž vážil 12 hřiven.

Z Levého Hradce: I. č. 1–34., II. č. 1—13. ornamenty nádob; II. č. 14–26. značky dna; II. č. [illegible]

Hradiště na Levém Hradci.

Letos na podzim (viz str. 473.) pokračovala společnosť přátel archaeologie pod dozorem p. dra. Č. Ryznera v kopání, a sice tentokráte na účet Archaeologického sboru. Kopáno opět na předhradí v sousedství pole již prokopaného, a sice dále na straně jižní až k cestě vedoucí na Hradec sám. Výsledek kopání byl podobný jako minule: na původní pískové zemi ležela vrstva kulturní, uprostřed pole místy 10—20 cm. (ornice), při valu až 2 m. silná, v níž nalézaly se stále střepiny typu hradišť, kosti zvířecí, výrobky kostěné a j. Při odkopání této vrchní půdy vyskytly se prohlubiny v původní pískové zemi, jichž napočítalo se 39 různého tvaru a různé velikosti, tak že kolísala šířka mezi 20 až 300 cm., hloubka mezi 40—150 cm. Prohlubiny tyto čili jámy neb sklípky byly naplněny černou zeminou, v kteréž se vyskytaly střepiny nádob, kostí neb i jiné věci; pouze ve dvou nalezeny střepiny typu staršího, jaký vyskytá se na blízkém Řivnáči neb na Přemyšlení, v jedné pak nalezeno bylo 37 denárků Břetislava I.

Při cestě vedoucí na Hradec nalezeny po odkopání vrchní půdy zbytky zdi na hlínu stavěné, kteráž se táhla směrem pod nynější cestu v délce 15 m.; možná, že to zbytek někdejší hradní zdi. Dále k valu ona černá kulturní vrstva byla vždy mohutnější, tak že při samém valu dosáhla mohutnosti přes 2 m. V této vrstvě nalezena největší část silných tuhových nádob, nalezeny tu celé kusy ohořelých neb prohnilých dřev vodorovně neb kolmo položených, kamení stavební a ohniště z vypálené do červena hlíny, 1·2 metru v průměru, a sice v hloubce téměř 2 m., ale 50 cm. nad původní zeminou, tak že pod ohništěm samým byla ještě vrstva téže černé hlíny se střepinami typu hradišť. Val sám nahozen patrně již v době, kdy hradiště bylo obydleno a sice ze sousedního příkopu; vysvítá to ze založení valu, neboť na původní zemině vyskytá se táž kulturní vrstva jako na hradišti, na té pak leží ne příliš mocná vrstva původní zeminy, vybrané patrně ze sousedního příkopu, a na ní leží nynější ornice.

III. Artefakty z Levého Hradce.

Uložení toto, podobně i nalezené věci souhlasí úplně s obdobnými vrstvami na Vyšehradě, Libici a p., tak že směle říci můžeme, že předhradí na Levém Hradci obydleno bylo současně s hradem samým; nalezené pak na předhradí denáry Břetislava I. (1037 až 1055) poukazují k tomu, že v době Břetislava I. předhradí ještě obydleno bylo. Hojně nalezené kosti domácích zvířat poukazují k životu rolnickému (nalezeny kosti malého koně, krávy, ovce, kozy, vepřového dobytka, slepice); než ani zvěří nepohrdlo obyvatelstvo, jakož

svědčí nalezené kosti rajice, srnce, jelena a medvěda. O zvláštním průmyslu na předhradí svědčil by pouze kadlub na slévání bronzových jehlic s plochou, širokou hlavicí, jakéž vyskytají se v našich hrobech již u koster XI. věku.

Toť krátce výsledek práce, kteráž arci tím není ukončena, neboť hrad sám zůstal dosud nedotknut. Podáváme pak k lepšímu přehledu seznam nalezených věcí:

Věci nalezené při kopání jsou velmi četné a dají se roztříditi takto:

Věci kamenné: 8 brousků různých tvarů, 1 čtyřhranný brousek z dírkou (obr. III. č. 46.); půl kadlubu z pískovce na slévání bronzových jehlic (obr. III. č. 45.), dva přesleny z opuky (obr. III. 23., 25).

Věci hliněné: Střepiny nádob na kruhu hrnčířském točených, s ovaleným okrajem a velice rozmanitým ornamentem; a sice vyskytá se, jakož z obrazce I. č. 1.—34. a II. č. 1.—13. vysvítá, nejčastěji přímka jednoduchá neb několikanásobná, vlnice jednoduchá neb několikanásobná, buď volně od ruky neb ozubeným rýhovadlem provedená; rovněž hojně zastoupena jest kombinace přímek s vlnicí. Podobně častý jest ornament symetricky sestavených teček, vtlačených patrně pomocí ozubeného kolečka, neb teček neb důbek buď symetricky neb volně vbodaných; obojí též v kombinaci s přímkou neb vlnicí. Dna nádob na předhradí Levohradeckém nalezených jsou buď hladká, neb ozdobená vypouklými znaky v podobě kola křížem protknutého, buď v podobě kříže, čtyřhranu a p. (obr. II. č. 14.—26.). Zajímavé jsou též střepiny velikých a silných nádob tuhových, buď obdobně ornamentových neb i bez okrasy; zajímavo, že střepiny nádob těch drátovány byly pomocí skobek dvěma neb třemi zuby opatřených (obr. III. 27., 28., 44.). Dále nalezeny 102 přesleny (III. 24., 26.), kolečko s tečkami vbodanými, 3 korálky a p.

Věci kostěné: 30 bruslí provrtaných neb neprovrtaných (obr. III. č. 6.—9.), 8 zlomků bruslí, 6 větších šidel neb dyk, 272 šidel z kosti kloubové (obr. III. č. 1.—5.), 86 šidel bez kloubků, žebro s vyřezávanými zoubky (III. 22.), 3 parohy jelení ostře zašpičatěné, 8 parůžků srnčích přiostřených, 1 parůžek s dírkou, 3 střenky nožů s okrasou kroužkovou neb závitkovou (obr. III. č. 10., 11., 12.), hřeben a plátek, který v prostřed na hřebeně připevněn byl (obr. III. č. 13., 18.).

Věci skleněné: Škvára ze skla.

Věci bronzové: Přeska bez ostnu, kroužek, dva kroužky s *s*-ovitým zakončením, 4·5 cm. v průměru (obr. III. č. 20., 21.), náramek z drátu spirálně stočeného s *s*-ovitým zakončením, 7 cm. v průměru (obr. III. č. 19.), jehlice jaká s ouškem uprostřed (obr. III. č. 17.), drát s *s*-ovitým zakončením, snad původně též kroužek (obr. III. č. 16.), bronzová udice moderní podoby, ale pěkně patinovaná a hluboko nalezená (obr. III. č. 15.), ozdoba plechová s ornamentem vrytým (obr. III. č. 14.) a j.

Věci stříbrné: 37 denárů Břetislava I. trojího typu (obr. II. č. 27.—29.).

Věci železné: 2 větší dláta, menší dlátko, sekyrka větší, 14·5 cm. dlouhá, v ostří 9 cm. (obr. III. č. 38.) a menší 8 cm., v ostří 5 cm., obě v podobě valašky, kovářské kladívko formy dosud užívané, ale dosti hrubě zhotovené (obr. III. č. 31.), polovice nůžek ovčařských (obr. III. č. 41.), větší střela s krátkou tulejkou, 9·3 cm. dlouhá, 2·2 cm. široká, celkem plochá (obr. III. č. 32.), menší střela čtyřhranná (4·2 cm.), s hrotem 3·4 cm. dl. (obr. III. č. 33.), jiná podobného tvaru s tulejkou 3·5 cm. dlouhou, 14 kusů podkov malého koně, 3 kusy ostruh s ostnem (obr. III. č. 39.), jedna celá ostruha prohnutá s ostnem, zlomek železného nástroje (šidla?) s ohnutou špicí (obr. III. č. 34.), 5 jednoduchých šidel, rýhovadlo hrnčířské s třemi zuby, 9·5 cm. dlouhé, v rýhovadle 0·8 cm. široké (obr. III. č. 29.), velká přeska s trnem, háček s ouškem, kroužek, 13 spojek na drátování nádob (obr. III. č. 28.), jiná s třemi zuby (obr. III. č. 40.), 3 hřebíky s ostrými hlavicemi (obr. III. č. 35.), 17 hřebíků bez hlavic a s hlavicemi, půlkruhová závěska z nádoby, 20 zlomků různých nástrojův a plátků, 116 nožů větších i menších (obr. III. č. 36., 43.), 26 zlomků nožů, železný škvár, skobka (obr. III. č. 42.) atd.

Všecky tyto věci odevzdány byly do sbírek Musea království Českého.

Dr. *J. L. Pič.*

Předhistorické památky v Boleslavsku.

Píše *Adolf Pecenka.*

(Dokončení.)

Naleziště Dobrovické náleží dle našeho soudu taktéž k nejzajímavějším místům v kraji Boleslavském, které mimo svou bohatosť na nálezy též svojí rozsáhlostí nad jiná místa zvláště vyniká.

Naleziště to bylo odkryto v místech, kde se velikolepá cihelna knížete z Thurn-Taxisu vystavěla a kde se nyní hlína pro výrobu cihel dobývá. Při této práci přicházejí dělníci na četné prohlubeniny naplněné černou hlinou a na [illegible] popelu. V místech těch je roztroušeno všude přerozmanitých starožitností, jako nádob celých i rozbitých, množ[illegible] spracovaných a obroušených, tvořících primitivné [illegible], nože a p., kterými se rozličné práce domácí [illegible], jantarové kuličky, části parohů, zuby, hliněné [illegible] přesleny rozličných tvarů, malé i větší mlaty s otvory i bez těchto, části mlýnských kamenů a válců. Mimo to nalezeno zde též několik kousků tuhy k tvoření černé a šedé barvy na nádobách zde vyrobených. Bronzových předmětů zde až na jediný malý kroužek, jak dalece až posud zjištěno, se nenalezlo. [1])

[1]) V kanceláři cukrovaru Dobrovického uložena největší část nalezených v jamách věcí, jsou to zejména: kostěná šidla, dlátka, jehly, spracované parohy, hlazené kamenné sekyrky, škrabátko pazourkové a kousky pazourků, těžítko kulaté a válcovité, několik škeblí, vřeténka hliněná, rovný železný meč s tapem, hrot oštěpu s tulejkou. Nádobky nalezeny obyčejné v jamách i s pupíky, i hladké lesklé, i s pichaným i ďubkovaným ornamentem; mimo to nalezeny i kusy pálené hlíny s otisky větví. Dle sdělení cihláře panského nalezeny v jamách třikráte již

Z celého toho nálezu lze uzavírati, že na místě tom nalézalo se jakési větší sedliště obydlené lidem usedlým, který se mimo výroby popelnic a nádob, ku kteréž výrobě zvláště nalezené a již zmíněné kousky tuhy, jakož i mohutnost obzvláště pěkné a plastické hlíny poukazují, též ještě výrobou rozličných jiných potřebností domácích a snad i látek předených zabýval.

K závěrku sluší o nalezišti tom ještě tolik podotknouti, že jest situováno na mírně povýšeném pahrbku, jihovýchodně pod městečkem Dobrovicí v krajině, která na úrodná pole a na hojné vody a rybníky bohatou jest.

Co se pak nálezů samých dotýče, tu uvádí se, že mají velikou podobnosť s předměty Stradonickými a ze Slánské hory.

Naleziště Boleslavské shledáno při stavbě okresního mostu přes Klenici pod starým hradem (nyní kasárnami) Ml.-Boleslavským. Zde nalezeny rozličné střepiny nádob, množství přerozmanitých rohů a parohů, spracovaných i nespracovaných, které vesměs od prabydlitelů krajiny a města toho sem uloženy byly. Veliké zajímavosti jest nález, který se důstojně k Svijanským labuťkám řadí, totiž malý bronzový býček, nalezený při stavění terasní zdi v Ml. Boleslavi na prostranství před schody, které na předměstí „Pták" vedou. Soška ta jest velezdařilá, s dokonalou technickou dovedností velmi jemně provedená, sestává z dvou litých, úplně souměrných součástí, které jeden celek tvoří, jest opatřena kruhovou malou dutinou v hlavičce a čtverhrannou v těle, kteréžto obě dutiny bezpochyby k vůli lepšímu vytvoření litiny se provedly. Soška jest v přední části kolem hlavy úplně zachovalá, zadní část jest, ana vedle jakéhos železného předmětu ležela, částečně rzí na povrchu porušena.

Naleziště u Radouče.[2]) Nad mlýnem Rožatovským[3]) a kolmými stěnami Rožatovskými rozkládal se až do doby poslední háj vůbec „Radouč" zvaný, který dle všeho nejen v dobách předhistorických, nýbrž i v středověku a v době nové za dějiště činů našich předků častěji sloužil. Co se týče doby předhistorické, tu sluší podotknouti, že při vyvracování tohoto lesíka, t. j. roku 1878, se zde tak zvané „kulturní jámy", značné množství střepin z nádob a což dosti nápadné, i kelímky hliněné menšího tvaru nalezly. Části kelímku hliněných i tuhových nalézají se posud na okolních polích roztroušené a poukazují k tomu, že na blízku tohoto místa v pravěku se nějaké „sedliště" nalézati musilo.

Naleziště Dalovické nalézá se proti Boleslavi, a sice na ostrohu, který se od obce k údolí Jizernímu kloní. Naleziště to spozorováno teprve v posledním čase při hlubším orání půdy starostou obce p. J. Štrosem. V místech těch nalézají se též tak zvané „kulturní jámy", lišící se svojí temnou barvou nápadně od ostatní zeminy, a právě v těchto jamách přichází se zde na nádoby rozličného tvaru, které však až na jedinou výjimku vždy v zkázu přišly. Zachovalá tato nádobka jest menšího, baňkovitého tvaru, z černé hlíny vyrobená, a má blíže hrdla tři vyryté čárkovité ozdoby.

Právě uvedená řada míst, starších nálezů a pohřebišť není výpisem tímto, jak se samo sebou rozumí, ukončena, a to z té příčiny, an prostý lid o důležitosti takých míst a nálezů ni nejmenšího tušení nemá a je také z ohledu toho v širší známosť neuvádí.

K vůli dalšímu doplnění tohoto přehledu chceme ještě zmíniti se o místech dalších, kde rozličné předměty z předhistorické doby aneb i hroby dle hodnověrných svědectví nalezeny byly.

Většina starožitností zde nalezených se potratila a jen nepatrná část nalézá se v soukromých a snad i v cizích veřejných sbírkách uložena.

Sem patří osady: Kosmonosy, Debř, Kolomuty, Řepov, Benátky, Rejsice a Skalsko. Zde nalezeny mimo popelnic všude mlaty, přesleny, skelné korale ano i bronzy. Náhodou u osady Debřské v tomto čase na jednom poli pod vrchem Hrdlořezským právě nalezený palstav náleží dle našeho vědění k nejlépe zachovalým z krajiny této. Palstav ten s vysokými laloky v dolejší části vykrojený jest 16 cm. dlouhý u břitu 4 cm. široký a 400 gramů těžký.

Okolí Řehnice a Krnska jest v archaeologickém ohledu též památným místem, neb i tu nalezeno mimo některé hroby též více bronzů, a sice u „červeného kříže" u městské cesty od Strenic k Boleslavi vedoucí nalezly se bronzové kroužky, u druhé pak cesty Řehnické u rozhraní cest k Rokytovci a Vinci nalezen hrob kamenem obložený s kroužkem bronzovým.

V hlinovníku cihelny „Krnské" narazilo se též na více hrobů (?), které svou černou náplní od ostatního jílu značně se liší. Mimo lidské kosti, střepiny nalezena zde popelnička, v kteréž zlatá tenounká mince v popelu uložena byla, která však pro vědu archaeologickou úplně ztracenou jest.

Okolí Všeliské sluší též k památným místům přičísti an zde mimo hroby po skrovnu i mince blíže hrobů (zdaž ne v hrobech samých?) nalezeny byly, a sice denáry Břetislava II. V hrobech zde uložených jest nápadné množství malých sovitých kroužků, z nichž některé i slabým plíškem

---

kostry, v jedné jámě na 7° dl., 2° šir., 1° hlub., dokonce prý pět ve vrstvách popelu bílého a žlutavého, bohužel, že nezachovala se ani jediná lebka. *Red.*

[2]) V lesíku Radoučském nalezly se mimo střepiny z popelnic též starožitniny středověké, a sice rozličné ostruhy, husitské píky atd. Nejvzácnější nález jest pečetidlo ve středověku již zrušeného kostela v Hulíně na Moravě — které dle všeho při některém tažení Husitů sem přineseno a ztraceno bylo. Nápis kolem podobizny sv. Václava zní:

S : PETRI · PL · D · hVLIN

Nápis již zrušeného památného kamenného kříže, který též v místech těch se nalezal — a pamětníkem novým nahrazen byl — byl následovního obsahu: „Na pamatku zde od roku 1759 odpoczívajijících udatných bojovníku obnovit nechala urozená hraběnka Johanka z Mirbachu rozená z Martinic."

[3]) Mlýn Rožatovský lze vším právem k nejstarším i největším mlýnům v Boleslavsku i celých Čechách přičísti. V dobách dřívějších tvořil součásť zboží Michalovského, později Boleslavského a teprve v předešlém století přešel v ruce soukromníků. Z mlynářů, kteří mlýn ten v předešlém století na vysoký stupeň dokonalosti přivedli, sluší jmenovati Adama Kohouta, muže to velmi rozšafného i pobožného, který svým nákladem dal zříditi blízkou sochu sv. Jana a jeden oltář na Michalovicích. Náhrobní jeho železný kříž, který se na hřbitově Michalovském povaloval a pěknou tepanou prací vykazuje, byl opraven a v sbírky Boleslavského musea vřaděn. V době naší podrobil starobylý a však velmi spustlý tento mlýn důkladné přeměně avšak bez porušení jeho důstojného zevnějšku, který ze začátku 17. stol. pochází, všeobecně vážený „pan otec" Josef Čáslavský. Tentýž dal opraviti sešlý památní kámen nad hlavním vchodem do mlýnice a zazdil oba opravené kamenné medailony, které se u starého vjezdu nalezaly, a sice do čelní strany obydlného stavení. Pamětní tato pěkná renesanční deska jest plasticky ozdobena znakem Lobkovickým a Valdštýnským a nese nápis: „Bohuslav Joachim Hasyšteinský z Lobkovic na zámku Mladem Boleslavi, Kosmonosich a Krulichu J. M. C. Římského rada. Eva Hasyšteinská z Lobkovská roz. z Waldstejna na zámku Mladém Boleslavi a Krulichu. 1606." Medailony již zmíněné jsou podobizny těchto manželů, kteří mlýnské stavení zde se nalézající vystavěli.

*

stříbrným opatřeny jsou. Doba mincí těch, totiž rok 1092 až 1100 poukazuje současně k tomu, že i v době pozdější, snad křesťanské, noseny byly a že jsou rozhodně původu slovanského.

V okolí Skalském jest naleziště, které se před tak zvaným „předním hrádkem“ nalézá. V místech těch bude ještě dle našeho soudu velmi mnoho popelnic a i celých hrobů, avšak v značnější hloubce uloženo, o čemž jsem se přesvědčil při kopání 1·50 m. hluboké jámy — v kteréž dvě pěkné popelnice, naplněné oblásky a zeminou, nalezeny byly. Druhým památným a méně známým místem v okolí Skalském jest pole, nalézající se přes cestu naproti novému hřbitovu na severní straně obce. Na tomto poli byly již v dřívějších dobách rozličné věci nalezeny, v době pak nejnovější byl v místech těch bronzový pás a dva pěkné náramky vyorány. Tepaný tento pás jest v celku *2·51* metru dlouhý, vykazuje ve svém nejširším místě šíři 14 mm., v nejužším 4 mm., jest v podobě obruče s neobyčejnou přesností a dovedností vyhotoven, ve své celé délce i v nejširších místech čárkován a vykazuje až posud značnou pružnosť. Na obou koncích byl k sepnutí upraven, což se stalo ohnutím těchto končících částí.

Zmíněné již náramky, vlastně kruhy, jsou úplně hladké, mají v průměru 12 cm. a vydávají při setkání posud úplně jasný zvuk.

Mimo tyto bronzy byla zde ještě popelnička menšího tvaru a rozličné přetlučené mlaty vyorány. Kule železná, současně vyoraná, 4 cm. v průměru, jest dle všeho již novějšího původu.

Poukazujeme pak ještě k místním jmenům blízkých osad Kováně a Kovánce, kdež i celé tavírny a slevárny kovu odkryty byly.

Zajímavým nálezem jest také odkrytý hrob na místě, kde stavitel pan Josef Mráz v **Mladé Boleslavi** svůj dům č. p. 208 postavil. Při zakládání domu toho přišli dělníci na hrob muže, který snad v boji šípem života zbaven byl. Železný hrot šípu nalezen ještě v prostřelené lebce, ovšem že valně zrezavělý. Blíže hlavy pak nenalezena popelnička, nýbrž hliněný kahanec podoby misky našich květináčů z bílé pálené hlíny 8 ctm., v průměru, s výstupkem pro knot, v kterémžto místě posud od světla černý jest. Miska ta byla přikryta malou poklicí.

O těchto nádobkách soudíme, že byly již v době křesťanské v nedostatku nějaké popelnice, an právě po ruce byly, k mrtvole té, po starodávném způsobu tváří k východu obrácené, co milodary přiloženy.

Mimo tato naleziště pro archaeologii nanejvýše důležitá sluší k závěrku ještě Kropáčovu Vrutici uvésti. Hromadný nález zde, jakož i v Jiz. Vtelně učiněný náleží zajisté k zvláštnostem nejen kraje Boleslavského, nýbrž celých Čech a poněvadž v díle XII. arch. Památek s dostatek popsány jsou — chceme pouze o nálezu v Jiz. Vtelně tolik podotknouti, že na místě nálezu toho, t. j. v zahradě pana Křováčka v usedlosti číslo 20., letos při kopání nalezeny ještě některé hrubozrné střepiny a částečně spracovaný jelení paroh.

Tím jsme ukončili řadu prozatím známých předhistorických staveb, jakož i nalezišť a poukazujeme současně k tomu, že, pakli vezmeme některou mapu kraje Boleslavského k ruce a sledujeme místa a osady v článku tom uvedené, shledáme, že osady ty nalézají se vesměs v krajinách úrodných blíže tekoucích vod aneb v krajinách jinak na vody bohatých. Zvláště dnešního dne nanejvýše úrodná krajina mezi potokem Strenickým (také Kováňským) a řekou Jizerou musila v době té již značně obydlena býti a lze tudíž dle toho dále uzavírati, že hlavně půda úrodná k zalidnění té které krajiny přispívala.

V krajině právě zmíněné, t. j. v okolí obcí: Skalska, Niměřic, Horek, Jizerního Vtelna, Chotětova, Vrut. Kropáčovy, Všelis, Karlína, Borče až ku Mšenu přichází se od více let neustále na nové a důležité nálezy, kdežto v krajinách méně úrodných a písčitých, na př. u Mladé, Lípníka, St. Lysé, Jiřic, Vrutice Benátské posud nic podobného, co by se době té přičísti mohlo, se nenalezlo.

Co se týče nálezů mincí, tu věcí ovšem velmi nesnadnou systematický přehled nálezů těchto podati, an lid obyčejně beze všeho hluku a ve vší tichosti taký „poklad“ za běžný peníz u rozličných obchodníků vymění.

Jak dalece nám známo aneb z hodnověrných pramenů jsme se dověděli, nalezeny starší denary v okolí Bezna, Všelis, Strenic (na hradě Čejku), a sice: Břetislava II. (1092—1100), Vladislava I. (1110—1125), Soběslava I. (1125—1140), Vladislava II. (1140—1173), Soběslava II. (1173—1178), a Přemysla Otakara I. (1198). Solidy v okolí Sejcína a v Ml. Boleslavi. Brakteaty v Nosadlově, v Oknách u Bezděze a na Malé Skále, Byzantské mince v okolí Bousova. Římské u Plas a Dobrovic, a sice Trajana (98—117) a Hadriana (117—138), a arabské u Mladé Boleslavi a Řepova. Jedna z těchto mincí jest uložena v Pražském museu.

Tím končím pojednání toto a naději se, že právě založenými archaeologickými společnostmi v Mladé Boleslavi, Turnově a v Nimburce, které pro kraj Boleslavský prozatím ouplně dostačují a jejichž další rozmnožení v zájmu dobré věci odporučovati nemůžeme, mnohá památní budova a stavba, mnohá starožitnosť se zachová a že též více pracovníků na tomto u nás velmi zanedbalém poli vědeckém i zde se vynajde. —

Žárové hroby u Měníka.

Napsal prof. *Josef Hladík.*

(Pokračování.)

Hrob 7.

Jsa s hroby 5. a 6. hotov, jal jsem se v témže směru k východu pokračovati; poněvadž se mi však na prostoru 3 m. do délky přerytém žádné známky hrobu neobjevily, učinil jsem zkoušku na několika místech a když ani tu žádné známky nenalezeno, vrátil jsem se k místům hrobu 1. Zde zjištěn byl záhy ve hloubce 0·36 m. hrob 7. a také otevřen.

Obsah hrobu 7. *a)* Velká popelnice. Tvar podobný jako u popelnice *a)* v hrobě 1. Obklad: Střepy. Pokrov: Rozmačkaná poklice. Nádoba se rozpadla. — *b)* Velká popelnice. Nádoba předešlé podobná. Rozpadla se. — *c)* Velká popelnice. Tvar a hmota jako u popelnice *a)*. Pokrov: Rozmačkaná poklice. Rozpadla se. — *e)* Květináč. (Tab. I., 17.) Výrobek s dvěma uchy a dvěma pupky, na povrchu drsný, vnitř vyhlazený a do červena vypálený. Na jedné straně vnější jsou známky čoudu. Hrdlo 0·159 m., břich 0·174 m., dno 0·085 m., výška 0·180 m., tloušťka v mase 0·008 m. — *f)* Květináč. Výrobek jako *e)*, ale menší, ležel na břiše a byl tlakem hlíny úplně rozmačkán. — *d)* Menší popelnice. Podoba jako u *a)* ve hrobě 6. Rozpadla se. — *i)* Miska obětní. (Tab. I., 18.) Výrobek ruční, vyhlazený a do červena vypálený. Miska ležela šikmo otvorem k popelnici *c)*. Hrdlo 0·087 m., břich 0·110 m., výška 0·054 m., tloušťka v mase nestejná 0·003 m. až 0·005 m. — *h)* Miska obětní. (Tab. I., 19.) Výrobek ruční z hlíny šedé, vně i vnitř vyhlazený, úplně vypálený a na jedné straně do černa učouzený; vyznamenává se velkým ouškem. Hrdlo 0·085 m., výška 0·04 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *j)* Hrneček obětní. (Tab. I., 20.) Nádoba tuhou vytřená a napolo vypálená. Pro přílišnou vetchosť zachráněna mohla býti pouze část. Hrdlo 0·038 m., břicho 0·057 m., výška 0·04 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *Ž)* Žároviště. V bezprostředním sousedství nádob nalézalo se žároviště téhož způsobu jako ve hrobě 5.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* byly kosti osoby dospělé; kosti lebečné měly značnou tloušťku a zuby jevily se velmi otřenými. — V popelnici *b)* ležela hned pod poklicí na povrchu kostí bronzová jehlice. (Tab. II., 5.) Jehlice jest prohnutá, což se stalo, když do nádoby byla vkládána, neb jinak by se tam byla nevměstnala. Délka 0·202 m., tloušťka u hlavičky 0·003 m., u špičky 0·002 m.; patina jest čistá, pěkně světle zelená. V délce 0·05 m. od hlavičky vine se kolem jehlice jemná, nepravidelná rýha, velmi ostrým nástrojem od ruky způsobená. Uvnitř mezi kostmi nalézal se bronzový náramek ve dví zlomený. (Tab. II., 6.) Větší část jest zohýbána a na jednom místě napolo zlomena. Na zlomcích lze viděti působení žáru, z čehož patrno, že byl náramek s mrtvolou pálen. Náramek jest 0·005 m. široký a 0·002 m. tlustý a má ostré hrany. — V popelnici *c)* byly též kosti a na povrchu ležely tři zlomky náramku bronzového. (Tab. II., 7.) I na těchto zlomcích jsou známky žáru patrny. Šířka a tloušťka jest skoro táž jako u zlomků předešlých, ale hrany nejsou ostré. K zohýbání a rozlamování náramků bylo značné síly zapotřebí. — Ve květináči *c)* byla hlína a na dně nádobka. (Tab. I., 21.) Nádobka jest vně i vnitř vyhlazena a tuhou vytřena. Vypálení úplné. Obsah: hlína. Hrdlo 0·050 m., břich 0·09 m., výška 0·055 m., tloušťka v mase 0·004 m. — Ve květináči *f)* byla též hlína a nádobka. (Tab. I., 22.) Nádobka jest neúplná, vyhlazená a vytuhovaná a napolo vypálená. Obsah: hlína. Hrdlo 0·05 m., břich 0·064 m., výška 0·06 m., tloušťka v mase 0·004 m. — V menší popelninici *d)* nalezl jsem mezi kostmi nevypálený přeslínek z jílu. Jedna strana jest světlošedá, druhá temnošedá. Tvar jest nepravidelná placička při okraji tenčí (Tab. I., 23.). Průměr 0·034 m., tloušťka v dírce 0·01 m., průměr dírky 0·008 m. Dále perlu z jílu temnošedého, jenž při hmatu odbarvuje. (Tab. III., 24.) Tvar jest válcový s půdicí na jedné straně poněkud vydmutou, na druhé prohloubenou. Průměr 0·02 m., výška 0·015 m., průměr dírky 0·006 m. Konečně pěkný achát. (Tab. II., 8.) — V nádobkách *i)*, *h)*, *j)* byla pouhá hlína. — V žároviští *Ž)* nalézl jsem oblátek velikosti husího vejce, nápadné kulatosti a černě kropenatý, dále jakýs výrobek z jílu, jenž hlavě zvířecí není nepodobný. Hmota jílová jest u výrobku tohoto tatáž jako u hořejšího přeslenu. (Tab. III. 25.)

Hroby 8., 9., 10.

Počasí, za kterého dosavadní hroby otevřeny byly, nemohlo se nazvati příznivým, ale práce mohla býti přece konána. Dne 14. srpna nastala doba naprosto deštivá, která po sedm dní bránila přístupu na pohřebiště. Teprv dne 21. srpna v práci opět bylo pokračováno a odkryty jsou ve hloubce 0·38 m. hroby 8., 9., 10.

Obsah hrobu 8. *a)* Velká popelnice. Tvar a hmota jako u popelnice *a)* ve hrobě 1. Pokrov: Miskovitá poklice. Poklice i nádoba byly naprosto rozpraskány a rozpadly se. — *b)* Tuhovaná nádobka. (Tab. III., 26.) Výrobek ruční, vyhlazený a vytuhovaný a napolo vypálený. Hrdlo 0·11 m., břich 0·15 m., dno 0·058 m., výška 0·105 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *c)* Květináč. Rozpadl se. — *d)* Hrneček obětní. Rozpadl se. — *e)* Hrneček obětní. Rozpadl se. — *f)* Miska obětní. Vzala za své. — *h)* Miska obětní. (Tab. III. 27.) Výrobek vyhlazený a vytuhovaný. Vypálení neúplné. Charakteristické skupiny čárek umístěny jsou nad okrasovým kruhem hrdelným takto: První skupina má 6 čárek, druhá 5, třetí 5, čtvrtá 4, pátá 4. Všech čárek jest 24. Hrdlo 0·110 m., výška 0·048 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *i)* Hrneček obětní. (Tab. III., 28.) Výrobek ruční úhledný, vyhlazený a dobře vypálený. Hmota jeví se místy šedozelenou. Okrasa: Mělké důlky, a to pod ouškem 3 v nestejné vzdálenosti, pak 1, na to opět 3 a konečně zase 1. Všech důlků jest 8. Hrdlo směrem k uchu 0·08 m., hrdlo směrem na příč 0·093 m., výška 0·055 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *S)* Hromádka střepin 0·1 m. vysoká.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* namačkáno bylo do vrchu rozdrcených kostí popelem promíšených. Na povrchu ležely kosti lebečné. Kosti náležely osobě dospělé. — V nádobě *b)* byla do polovice hlína, na dně byly drobné kůstky. — Ve květináči *c)* byla pouze hlína. — V nádobě *e)*, *f)*, *h)* byla hlína s popelem. — V nádobce *i)* též hlinou naplněné ležel na dně oblátkový kamínek úplně oblý, velikosti holubího vejce.

Obsah hrobu 9. *a)* Velká popelnice. Tvar i hmota jako u popelnice *a)* ve hrobě 1. Pokrov: Střepiny. Vetchosť úplná. Rozpadla se. — *b)* Menší popelnice. Pokrov: Rozmačkaná miskovitá poklice. Rozpadla se. — *c)* Květináč. Nádoba ležela šikmo dnem k popelnici *b)*. Rozpadl se. — *d)* Květináč. Nádoba ležela na břiše a byla úplně rozmačkána. — *e)* Tuhovaná nádobka. (Tab. III., 29.) Výrobek ruční, vyhlazený a vytuhovaný. Charakteristické skupiny čárek jsou pod hořejším i dolejším kruhem hrdelním. Mimo to jsou na nádobce mělké důlky a na oušku podélně souběžné rýhy. Hrdlo 0·085 m., břich 0·105 m., dno 0·035 m., výška 0·085 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *f)* Hrneček obětní. (Tab. III., 30.) Výrobek ruční vyhlazený a vytuhovaný. Vypálení polovičaté. Ze souběžných 8 kruhů kolem břicha vedených jsou střední 2 širší. Přes ouško jdou 2 souběžné rýhy. Hrdlo směrem k oušku 0·084 m., hrdlo příčným směrem 0·094 m., dno 0·03 m., výška 0·055 m. tloušťka v mase 0·004 m.

Obsah v nádobách. V popelnici *a*) byly vměstnány kosti, popel a hlína. — V nádobě *b*) kostmi vyplněné nalezl jsem bronzovou jehlici (tab. II., 9.) na tři kusy zlomenou, jež se podobá jehlici z hrobu 1., jest však kratší a slabší. Délka 0·062 m., tloušťka 0·002 m. Kov jest úplně v rez proměněn. — Květináč *c*), *d*) byl vyplněn hlinou. — V nádobce *e*) byla hlína a popel. — V nádobce *f*) hlinou vyplněné nalézalo se na dně 7 kamínků nestejné velikosti. O zvláštnosti této zmínil jsem se již při hrobě 4.

α) jehlici s hlavičkou v ouško vytepanou (tab. II., 10.); *β*) úlomek z náramku, jehož konce v ouška byly zahnuty (tab. II., 11.) a zlomky dvojitého drátu (tab. II., 12.); *γ*) úlomek z náramku jiného (tab. II., 13.); *δ*) úlomek z jehlice (tab. II., 14.); *ε*) zlomky tenkého bronzového drátu, z něhož složiti lze dva kroužky (tab. II., 15. 16.); *ζ*) zlomek drátu, jenž ovinut jest na třech místech drátem jiným (tab. II., 17.); *η*) zlomek drátu dvojitého s hlavičkou a zlomkami okras (tab. II., 18.); *ϑ*) kroužek úplně zachovalý [4]) (tab.

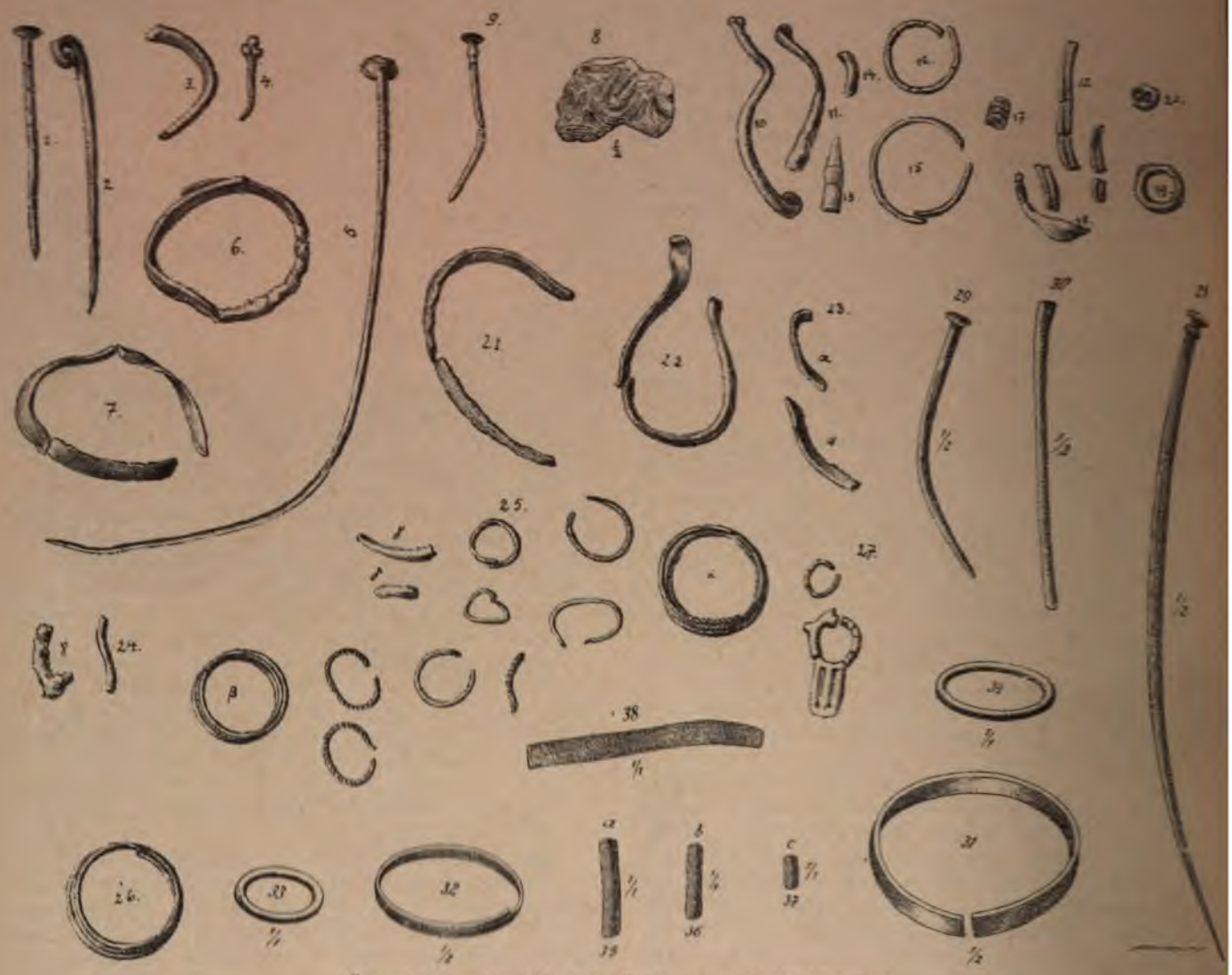

Žárové hroby Měnické. Tab. II. Bronzy z nádob hrobových.

Obsah hrobu 10. *a*) Velká popelnice. Podoba a hmota jako u popelnice *a*) ve hrobě 1. Pokrov: Rozmačkaná poklice. Rozpadla se. — *b*) Velká popelnice. Podoba jako u *a*). Rozpadla se. — *c*) Květináč. Rozdrobil se. — *d*) Tuhovaná nádobka. (Tab. III., 31.) Výrobek ruční, vyhlazený a vytuhovaný; vetchost velká; část zachráněna. Hrdlo 0·1 m., břich 0·125 m., výška 0·085 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *e*) Hrneček obětní. Rozpadl se. — *f*) Hrneček obětní. Rozpadl se.

Obsah v nádobách. V popelnici *a*) byly kosti popelem promíšené. — V popelnici *b*) nalezl jsem mezi kostmi: II., 19.); *ι*) knoflíček s patrným ouškem [5]) (tab. II., 20.) Zlomky drátu, jakož i kroužek pocházejí z náušnice. — V květináči *c*) byla hlína popelem promíchána. — V nádobce *d*) byla hlína a na dně drobné kůstky. — V nádobkách *e*), *f*) byla pouhá hlína.

[4]) Kroužky podobné vyskytly se též ve hrobech Obřanských u Brna.

[5]) Podobné knoflíčky nalezl jsem ještě ve hrobě 17., a jsou uloženy ve sbírkách Musea Novobydžovského. I v jednom hrobě u Obřan byly podobné knoflíčky panem učitelem J. Filou nalezeny.

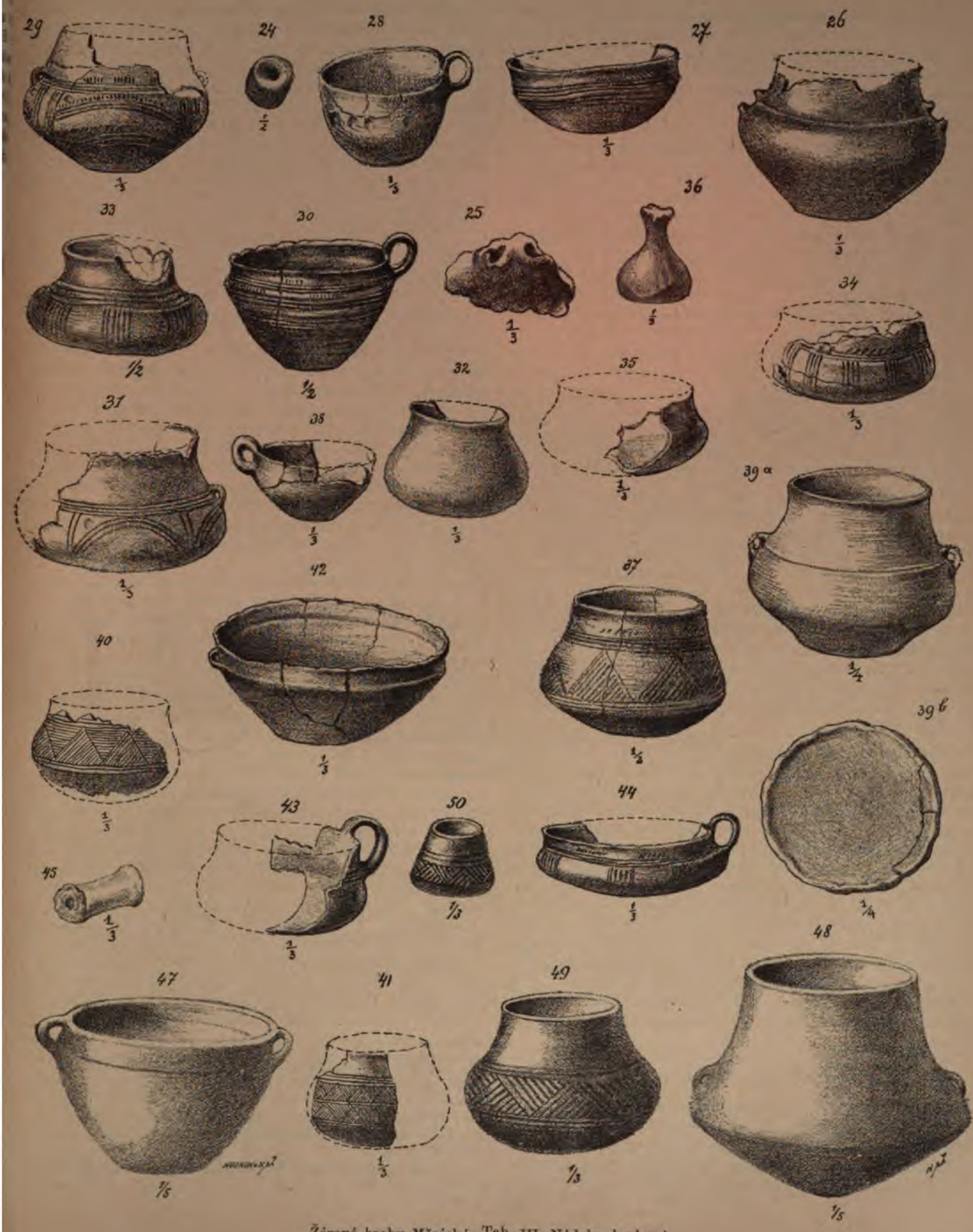

Žárové hroby Měnické. Tab. III. Nádoby hrobové.

Hroby 11. a 12.

Dne 15. srpna otevřeny byly ve hloubce 0·35 m. hroby 11. a 12.

Obsah hrobu 11. *a)* Velká popelnice. Nádoba podobná popelnici *a)* ve hrobě 1. Pokrov: Rozmačkaná miskovitá poklice. Obklad: Střepiny. Rozpadla se. — *b)* Menší popelnice. Tvar i hmota podobné popelnici *b)* ve hrobě 1. Rozpadla se. — *c)* Hrneček obětní. (Tab. III., 32.) Výrobek z hlíny šedé, vyhlazený a napolo vypálený. Hrdlo 0·06 m., břich 0·09 m., výška 0·062 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *d)* Hrneček obětní. (Tab. III., 33.) Výrobek ruční, úhledný, vně i vnitř vyhlazený a vytuhovaný. Vypálení polovičaté. Hrdlo 0·045 m., břich 0·06 m., výška 0·04 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *e)* Miska obětní. Rozpadla se. — *f)* Tuhovaná nádobka. Rozpadla se. — *g)* Střepiny jako v hrobě 8.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)*, kostmi a popelem vyplněné, nebylo kořisti bronzové. V popelnici *b)* nalézaly se mezi kostmi dva úlomky z bronzového náramku s patrnými známkami žáru. (Tab. II., 21.) Úlomky jsou oněm ve hrobě 7. velice podobny, v mase jsou však poněkud slabší. Nádobky *c)*, *d)*, *e)*, *f)* vyplněny byly hlinou a popelem.

Obsah hrobu 12. *a)* Velká popelnice. Tvar i hmota podobají se popelnici *a)* ve hrobě 1. Pokrov: Mísovitá poklice úplně rozpraskaná. — *b)* Menší popelnice. Podoba i hmota jako u popelnice *a)*. — *c)* Květináč. — *d)* Tuhovaná nádobka. (Tab. III., 34.) Výrobek ruční vyhlazený a vytuhovaný a napolo vypálený. Zachrániti se dala pouze část. Charakteristické čárky nechybějí. Hrdlo 0·037 m., břich 0·097 m., výška 0·048 m., tloušťka v mase 0·004 m. — *e)* Tuhovaná nádobka. Výrobek předešlému podobný. Zachráněna byla pouze část. (Tab. III., 35.) Charakteristické skupiny čárek jsou patrny. — *f)* Hrnček obětní. Rozpadl se. — *Ž)* Žároviště. Shledáno zde totéž jako ve hrobě 5. Hloubka 1·22 m.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* byly kosti s popelem a hlinou. V popelnici *b)* nalezl jsem dva úlomky z bronzového náramku (Tab. II., 22.), na nichž nelze pozorovati, že by k jednomu celku náležely. Jeden z úlomků jest užší a hmotnější, druhý širší a tenčí. Měl jsem za to, že snad v žároviští příslušné úlomky naleznu, ale všeliké přičinění zůstalo bez úspěchu. Ve květináči *c)* byla pouhá hlína. V nádobce *d)*, hlinou naplněné, ležela na dně řehtačka. (Tab. III., 36.) Řehtačka jest výrobek méně úhledný, netuhovaný, ale dobře vypálený a do polovice očazený; poněvadž je hlas při zatřepání slabý, jest dutina řehtačky malá. Držadélko vybíhá do čtyř rohů na způsob nepravidelné hvězdy. Průměr držadélka od rohu k rohu 0·02 m., průměr držadélka směrem příčným 0·02 m., břich 0·45 m., délka 0·05 m. Nádobka *e)*, *f)* vyplněna byla hlinou a popelem.

Hroby 13.—18.

Opětnou prací na pohřebišti předsevzal jsem dne 30. srpna. Když dělníci v sousedství hrobu 3., 4. a 5. svrchní vrstvu hlíny odklídili, jevil se na třech místech ve hloubce 0·33 m. dobrý úhoz, neb záhy zjištěny zde byly hroby 13., 14. a 15., z nichž nejprve otevřen hrob 13.

Obsah hrobu 13.[6]) *a)* Velká popelnice. Tvar obyčejný. Pokrov: Rozmačkaná miskovitá poklice. — *b)* Menší popelnice. — *c)* Menší popelnice. — *d)* Květináč. — *e)* Hrneček obětní. — *f)* Tuhovaná nádobka. — *h)* Hrneček obětní. — *i)* Miska obětní. — *S)* Střepiny. — Poněvadž nádoby prozrazovaly úplnou vetchosť, ustanoveno počkati s vyzvednutím do zejtří. Též bylo odloženo otevření hrobu 14. a 15. Opouštějíce pohřebiště, ustanovili jsme jednoho z dělníků ku hlídce, druhý poslán byl pro slámu na zakrytí hrobů proti dešti, ježto se počalo značně mračiti. V noci se skutečně strhl liják a zle hospodařil, neb, když s rána dne 31. srpna jsem hrob ohledával, nalezl jsem, že hrob 14. a 15. byl splavenou kašovitou hlínou úplně zanesen. Nádoby hrobu 13. jsouce deštěm opláchnuty, poskytovaly sice pěkný pohled, ale prozrazovaly spolu tím větší vetchost. Za těchto okolností nebylo lze na práci ve hrobech pomýšleti. Poněvadž jsem se zanášel úmyslem prozkoumati i pozemky sousední, přistoupil jsem k této práci, poněvadž půda, vlhkem zkypřená, ku zkouškám velmi dobře hodila. Zkusil jsem především pole parc. č. 508. na osmi místech. Známky hrobů se nikde neobjevily. S lepším výsledkem potkal jsem se na poli parc. č. 499., na kterém v jednom místě na žároviště bylo uhozeno. Na to jal jsem se zkoumati pozemek parc. č. 498. směrem k vozové cestě. Na hrob jsem sice nikde nepřišel, ale na dvou místech dostal jsem se střípků a na jednom nalezeno jest žároviště. Měl jsem v úmyslu hrob při žároviští zjištěném vyhledati, ale dostavivši se dešť práci mi překazil. I zkusil jsem též místo při cestě, vedoucí do štěrkoviště a nalezl známky, které později vedly ku hrobům 16. a 17. Poněvadž jsem se omezoval pouze na zkoušky, dal jsem konečně zkusiti pole na štěrkovišti samém, kde vrchní hlína již z jara byla odstraněna a kde spodní hlína odvážením štěrku značně byla ujezděna. Zkouška učiněna byla ve směru hrobu 1. na západ. Ve hloubce sotva 0·1 m. uhodili jsme na střepy květináče a po několika okamžicích zjištěn byl hrob 18. K práci této dostavili se na pohřebiště pánové: správce J. Rejthárek a učitel Fr. Fousek. Oba pánové dychtiví jsouce viděti, jaké nádoby hrob chová, pustili se do práce. Poněvadž se však hlína mazala, zůstaveno jest úplné odkrytí dnu příštímu. Dne 1. září přikročili jsme ku práci, která na nás od předešlého dne čekala. Bylo nás všech i dělníky počítaje sedm osob. Dílo rozděleno bylo tak, že se na hrobě 14., 16. a 18. pracovalo po dvou, já sám zabýval se hrobem 17. Hrob 15., jenž byl příliš vlhký, zůstal zatím ještě dotknut, až by vyschl. Poněvadž hrob 18. ležel mělko, byl otevřen nejdříve.[8])

Obsah hrobu 18. *a)* Velká popelnice. Hořejší část nádoby úplně scházela, byvši bezpochyby při orání urýpnuta. — *b)* Menší popelnice. — *c)* Květináč. — *d)* Květináč. Nádoba ležela na břiše a byla úplně rozmačknuta. — *e)* Misky obětní v sobě položené. — *f)* Tuhovaná nádobka. — Do večera byly všecky shora uvedené hroby odkryty. Na

---

[6]) Nákres hrobu dle přírody zrobil na požání pan prof. J. Wolf, jenž mě na pohřebišti s panem správcem A. Rejthárkem navštívil. Viz „Světozor" roč. 1888, str. 800.

[7]) Pánové J. Čeřovský a J. Česák z Měníka ochotně svolili, bych na jejich pozemcích zkoušky provedl, začež jim zde veřejně děkuji.

[8]) Nákres hrobu obstaral pan prof. J. Wolf. Viz „Světozor" roč. 1888, str. 800.

kresy dle přírody mínil provésti p. prof. Wolf dne příštího, než k tomu pohříchu nedošlo.

Obsah hrobu 14. *a*) Velká popelnice. Tvar obyčejný. Hmota i podoba jako u popelnice *a*) ve hrobě 1. Pokrov: Dvě terčovité placky neúhledné práce. Vypálení nedostatečné. Terč svrchní jest opatřena struhadlovými vrypy. Popelnice byla při dně obložena oblátky velikosti husího vejce. Kamenů bylo sedm. — *b*) Květináč. — *c*) Miska obětní. — *f*) Hrneček obětní. — *h*) Tuhovaná nádobka. — *S*) Střepiny. Hromádka zvýší 0·11 m.

Obsah hrobu 15. *a*) Velká popelnice. — *b*) Menší popelnice. — *c*) Menší popelnice. — *d*) Tuhovaná nádobka. — *e*) Hrneček obětní. — *f*) Miska obětní. — *h*) Hrneček obětní. — *S*) Hromádka střepin.

Obsah hrobu 16. *a*) Velká popelnice. — *b*) Květináč. — *c*) Miska obětní. — *d*) Tuhovaná nádobka.

Obsah hrobu 17. *a*) Velká popelnice. — *b*) Květináč. — Obě nádoby spočívaly na vrstvě jílu, jímž byly podloženy. Vyzvedování nádob a prozkoumání jejich obsahu položeno bylo na den příští. Usnášejíce se o těchto věcech neúčtovali jsme s počasím a to mělo veškeré naše plány zhroutiti. V noci dostavil se opět liják, zaplavil hroby a jmenovitě hrob 14. a 15. skoro úplně blátem zanesl. Poněvadž ani 2. ani 3. září pršeti nepřestávalo a všeliké pokrývání hrobů nic neprospívalo, dalo se snadno předvídati, jaký osud vetché nádoby čeká. Chtěje zachrániti, co se zachrániti dá, přikročil jsem dne 3. září odpoledne při drobnějším dešti k vyzvedování. Přečetné nádobky, na oko dost dobře zachované, sypaly se mi v rukou a tak jen málo co dostalo se zdrávo do musea. Obsah nádob rozdrobených i celistvých prozkoumán byl dne 5. září.

Obsah v nádobách do musea Bydžovského dopravených. Obsah v nádobách byl celkem týž jako v nádobách dříve popsaných, t. j. velké popelnice vyplněny byly rozdrcenými kostmi hlinou a popelem promíchanými; v jedné menší popelnici nalezeny byly mezi kostmi zlomky bronzového náramku a drátky z náušnic, v jiné ležela porouchaná jehlice hřebíková, jejíž ulomená hlavička má podobu manšetového knoflíčku, a opět v jiné bylo několik malých knoflíčků, o nichž svrchu při hrobě 10. učiněna byla zmínka. Menší nádobky tuhované i netuhované chovaly hlínu a popel a květináče též hlínu s popelem.

Nádoby do Nov. Bydžova[9]) dopravené a dost dobře zachované jsou tyto:

Tab. III. Čís.	Předmět	Rozměry v metrech.				
		Průměr			Výška	Tloušťka v mase
		hrdla	břicha	dna		
46	Velká popelnice . . .	0·193	0·3	0·08	0·2	0·005
47	Velká popelnice . . .	9·21	0·37	0·085	0·12	0·005
48	Velká popelnice . . .	0·175	0·28	0·08	0·195	0·004
49	Tuhov. hrneček obětní	0·08	0·12	0·045	0·08	0·003
50	Hrneček obětní . . .	0·03	0·05	0·42	0·035	0·003
51	Tuhovaná nádobka . .	0·08	0·14	0·12	0·04	0·004
52	Miska obětní	0·11	—	0·03	0·05	0·003
53	Tuhovaná miska obětní	0·09	—	—	0·025	0·004
54	Poklice terčovitá, průměr 0·27 m.	—	—	—	—	0·006

[9]) Nádoby očistil a dle potřeby slepil pan c. k. berní inspektor V. Sýkora z Nov. Bydžova.

(Dokončení.)

Brakteaty nálezu Heřmanického.

Napsal *Ed. Fiala.*

(Dokončení.)

Způsob brakteaty místo dříve obvyklých denarů raziti jest původu německého, neboť již před rokem 1150 setkáváme se při císařském dvoře, v mnohých svobodných městech a zemích Německa s mincí tou. Kde jejich kolébka stávala, to zjistiti nelze; nejdřív shledáváme je v Durynsku [1]) (již okolo roku 1130), pak v Braniborech a Sasku, odkudž se po celém Německu brzy rozhostily a odtud dle všeho asi kolem roku 1210 i do Čech se dostaly. Rok jich se do Čech dostání přesně stanoviti ovšem nelze, dá se však souditi asi na rok 1210: razilť Přemysl Ottakar I. (1197 až 1230), ještě v prvních letech svého panování denary, jakž nám nález Mitkovský slušnou řadu předvedl; uplynulo tedy dojista více let, než Přemysl Ottakar k zavedení této nové mince se odhodlal.

Příčinu, proč mince ty se u nás zavedly, dlužno asi nejdříve hledati v zavládnuvším u nás německém mravu a způsobu; ale i se stránky láže měla snad hlubšího významu.

Jak známo, byly denarky vévodů před Přemyslem Ottakarem I. u nás vládnuvších, jakož z prvých let vlády panovníka tohoto nejen v zevnějšku, ale i v zrnu hodnoty velmi chatrné (zrna $^{133}/_{1000}$—$^{246}/_{1000}$); zavedením nové mince té (jemnosť ponejvíce $^{900}/_{1000}$) ač v mnohém ohledu nepraktické, hledělo se docíliti mince, zlepšené láže zrna jemného a tím hodnotu peněz proti valně pokleslé hodnotě denarů let posledních pozvednouti.

Započato tedy s ražením brakteatů u nás za vlády Přemysla Ottakara I.; potrvalo pak toto za vlády Václava I. (1230—1253), Přemysla Ottakara II. (1253—1278), Otty Dlouhého, poručníka nezletilého Václava II. (1278—1283) a za prvních let panování Václava II., a sice až po onu dobu, kdy tento uznav nejspíše nepraktičnosť brakteatů, zvláště v obchodu, z Florencie tři vlaské mincmistry, Renarda, Alpharda a Týna Lombarda do Čech povolal, a po-

[1]) Carl Friedrich v. Possern Klett: Sachsens Münzen im Mittelalter.

mocí jejich novou minci zavedl (1300) a vůbec celé české mincovnictví znovu upravil.

Přesné roztřídění našich brakteatů a přiřknutí jich jednotlivým jmenovaným panovníkům jest úlohou nesnadnou, ano často i zdánlivě nemožnou; jsoutě naše brakteaty mince ponejvíce němé, a i při oněch málo kolcích, kde jméno panovníka se jeví, jsme na rozpacích, zdaž jest nám tu činiti s mincí Přemysla I. neb II. či Václava I. neb II., jehož jméno shledáváme na mincích těch. Nepomáhá tudíž nic, pakliže skutečně záhady ony luštiti chceme, než k nálezům samým zřetele obrátiti a dle té které známky neb okolnosti, dle historických událostí, autopsie kolků neb i snad na numismatické sečetlosti se zakládajících posudků otázky tyto řešiti; ovšem neubráníme se snad někdy náhledů mylných, však to nemá nás odstrašiti, neb vystřídáním náhledů často i největší záhady se řeší.

Že brakteaty nálezu Heřmanického toliko a jedině české býti mohou, to dokázati snadno; třeba zde pouze přihlédnouti k našemu českému, v heraldickém postavení umístěnému lvu, jehož jsem shledal na kolku č. 1., kmen celého nálezu tvořícímu, a pak kolek ten srovnati s ostatními kolky. Shledáme tak úplnou shodu ve všem, že jinak nemůžeme usouditi, než že mince ty vesměs jedné zemi, ano snad, jak jsem dříve již podotkl, jedné mincovně přináležejí; náš lev zde svědkem neklamným, odkud kolek ten i ostatní. Při tom sluší na paměti míti, že nálezy mincí našich středověkých skorem nikdy s cizími mincemi pomíšené se nenalézají, připomeňme si jen nálezy denarů: Neumětelský, Senický, Zadražanský, Nemčický, Počapelský, Mitkovský (toliko čtyři cizí) a jiných; podobná zkušenost učiněna i při brakteatech: tak při nálezu Skřivanském, Vlašimském, Ouštěckém, Lipšanském, Záleském, v Krenovských sadech a jiných shledal jsem tutéž shodu. Nebude tedy také nález náš v tomto ohledu výjimku činiti.

Když tedy naše brakteaty jsou mince němé a pravidelně vyskytují se bez příměsi mincí cizích, jest přirozeno, že přidělení jich jednotlivým panovníkům bylo vždy velmi obtížné a pravidlem dosud opomíjeno bylo. Jelikož pak věda bez pokusů nečiní pokroků, nebude mi snad vykládáno ve zlé, když na tomto místě poukáži k některým okolnostem, které by ve příčině nálezu Heřmanického mohly býti vodítkem, které asi době brakteaty nálezu toho přičísti by se mohly.

Tu pak na prvém místě uvésti sluší závažnou okolnost, že ráz brakteatů nálezu Heřmanického jest při kolcích s panovníkem jak korunovaným, tak nekorunovaným v každém ohledu stejný, tak že jest nepochybno, že ražení mincí těch v krátké řadě po sobě jdoucích let předsevzato býti musilo.

Dále uvésti sluší, že v nálezu Heřmanickém nejčetněji zastoupen byl kolek (č. 1.), kde král českého dvouocasého lva, správně heraldicky provedeného, v levici třímá. Známeť z výroků vážených historiků, jako Gelasia Dobnera, Palackého, a j., že zavedení dvouocasého lva jako znaku panovnického v Čechách ne dříve než za Přemysla Otakara II. v užívání vešlo, jakož z pečetí královských právě Přemysla Otakara II. zřejmě vysvítá. Když tedy tento nový znak panovnický i na mincí téhož století nalézáme, můžeme s úplnou jistotou říci, že mince novým znakem panovnickým opatřená nemůže připočtena býti době, kdy znak tento v užívání nebyl, tedy době před Přemyslem II., ba naopak, že klásti se musí buď do doby Přemysla Otakara II., neb do doby následující. Jelikož pak i ostatní brakteaty téhož nálezu, které nejsou opatřeny tímto znakem zemským, podobného jsou ražení jako brakteat zmíněný, musíme nutně i brakteaty tyto ne-li do téže, tedy alespoň do doby ne příliš vzdálené klásti tím spíše, že při své jemnosti a častém měnění mince z ohledů fiskalních (cambio), kolky tyto odchylné v jednom nálezu jinak těžko by se vyskytnouti mohly.

Jiná okolnost, která rovněž k době Přemysla Otakara II. poukazuje, jest ta, že v nálezu Heřmanickém shledán kolek (č. 36.), zastoupený arci kusem jediným, který sice jen skratku, ale přece jen nápis OTA nese; brakteat ten neliší se ani výrobou, ani čím jiným od kusů ostatních a lze tedy podstatně za to míti, že skratka tato OTA v souhlasu se lvem ve znaku panovnickém právě k panování Otakara II. vztahovati se může.

Než i některé nepřímé okolnosti zdají se nasvědčovati právě uvedenému třídění.

Jak jsem dříve podotkl, připisujeme zavedení brakteatů u nás vlivu německému, což arci dá se vysvětliti i tím, že hojné styky obchodní s Německem měly v zápětí i obdobnou měnu peněžní; přihlédneme-li pak k různým a nesčetným těm brakteatům německým, jež velmi často přesně tomu kterému panovníku připsati se dají, tak že doba jich ražení úplně stanoviti se může, a stopujeme-li jich postupný vývin, tu shledáváme se nejdříve s brakteaty druhů menších a středních, jež po dlouhá léta pole ovládají, a teprve daleko později, asi za vlády našeho Václava I. a Přemysla Otakara II., shledáváme se v Německu, a to hlavně v sousedních Sasích i Durynsku, s brakteaty druhu největšího, v mnohém ohledu našim brakteatům popsaného nálezu se podobajícím.

I způsob ražení zdá se, že teprve v době té se změnil. U starších německých brakteatů nalézáme povšechné ražení ostré, tedy kolky z hmoty tvrdé, železa nebo pod. provedené a teprve daleko později, zase asi v době výše uvedené, shledáváme sem a tam stopy ražení s kolky asi z hmoty měkčí vyrobenými; i tento postup zdá se mi, že možno při brakteatech českých pozorovati.

I tyto vedlejší okolnosti pokazují tedy na tutéž dobu Přemysla Otakara II., na kterou poukazoval český lev na minci č. 1., a skrácenina OTA na minci č. 36.

Zvláštním úkazem však jest, že na jedné části brakteatů panovník vyobrazen jest s korunou, na jiných bez koruny. Podobný poměr, kde totiž brakteaty ty panovníka nekorunovaného jeví, shledal jsem dosud též v nálezu Ouštěckém, Libšanském (1845), Kozelském (1847), Zalesském (1851) a Vlašimském, a sice vždy s brakteaty té samé velikosti s panovníkem korunovaným pomíšené, toliko pokud mně známo, činil výjimku nález Skřivanský, an, pokud se pamatuji, v nálezu tom pouze brakteaty jevící panovníka korunovaného shledány.

I tato okolnost zvláštní dala by se vyložiti na Přemysla Otakara II., i mohlo by se říci, že brakteaty s postavou nekorunovanou Přemysl Otakar II. před svou korunovací raziti dal, brakteaty pak s postavou korunovanou že pocházejí z doby po korunovaci královĕ r. 1261.

Že pak brakteaty, zejména ony s panovníkem nekorunovaným, asi sotva z oné bouřné doby, která po smrti Přemysla Ottakara II. za poručníkování Otty Braniborského, jak jsem na jiném místě podle běžného mezi numismaty mínění za to měl, pocházejí, o tom svědčila by především ta okolnost, že průmysl mincířský v době té asi nekvetl, a

pakli, tedy snad jen v hlavním městě v míře přeskrovné, ač ovšem platných zpráv o mincování z doby té se nám nezachovalo.

Za druhé: Známe dlouhou řadu kolků brakteatů, jež panovníka nekorunovaného jeví, ano řadu značnější než s panovníkem korunovaným, tak že věru nemožno souditi, že by tyto v době tak nepokojné, jakou poručnictví Ottovo v Čechách se vyznamenávalo, byly by mohly povstati. Konečně známe hrabivosť tohoto Otty, i nelze hrabivosť tuto srovnati s mincí tak výtečného zrna, jakou jeví naše Heřmanické brakteaty. Známeť dobře z historie českého mincovnictví, jak naši vévodové v kritických dobách (Soběslav II., Friedrich) zemskou minci zešpatňovati znali, a Otto Dlouhý, onen žádného bezpráví se nebrozící zeměsprávce, zajisté jich příkladu následovati byl by neopominul.

Komu by však oněch několik kolků (5) brakteatů, jevících postavu třímající berlu, se přičísti mělo, nedovoluji sobě dnes řešiti, ponechávaje šťastné náhodě, až snad nový nález nějaký v temnou tuto partii více světla uvede.

Co se pak doby kralování Václava II. týká až po dobu, kdy tento vlašské mincmistry k reorganisování českého mincovnictví povolal (1300) a v kteroužto dobu snad i naše brakteaty s panovníkem nekorunovaným by se hodily, podotýkám, že jest to doba pro mincovnictví naše ještě snad temnější než doba vlády Václava I., neznámeť s určitostí snad ani jediného kolku, jenž vládě té by beze vší pochybnosti přiděliti se dal. Že za Václava II. skutečně se razilo, tomu nasvědčují známá jména mincmistrů: tak k r. 1288 „Vojtěch, mincéř v Chebu". „Dětmar, mincéř Moravy", k roku 1292 „Ekhard, mincéř i urburéř Čech", k roku 1296 „Klarikus, mincéř a urburéř Čech" a j. Jakých kolků však mince ražena, to dnes arci těžko pověděti, a nepadne též na váhu, neboť brakteaty Heřmanické nemohly tak dlouhou dobu kolovati a na dobu Václava II. nehodí se skratka OTA.

K závěrku článku tohoto dlužno ještě položiti si několik otázek a sice předně, v kterých dosud známých nálezech objevily se kolky podobné; za druhé, v kterých mincovnách a kterými mincmistry raženy býti mohly, a za třetí, kdy asi zajímavý nález ten zakopán byl.

Co se prvé otázky týká, tu sluší podotknouti, že souhlas s nálezem Heřmanickým úplný jak u výrobě, tak v typu shledal jsem toliko při dvou nálezech starších, a sice při nálezu v Kozlu r. 1847 učiněném. Tu objevily, se z typů našeho nálezu následující: Tab. III. čísla 13., 14., 20., 17., 7., 18., 22. Tab. IV. čísla 26., 33. Dále v nálezu r. 1851 v Zálesí učiněném tab. III. čísla 7., 13., 14., 17., 19., 18., 20., 22., 23. Tab. IV. č. 26., 33., 34.

Jeví tudíž nález Kozelský a Záleský jakousi souvislosť s nálezem naším a brakteaty nálezů těch zdají se z jedné a té samé mincovny jako nález Heřmanický pocházeti.

Ovšem ani jeden, ani druhý z nálezů uvedených nebyly na kolky tak bohatý jako nález náš, ač opět sluší podotknouti, že některé kolky, jež v nálezech těch hojně zastoupeny byly, v nálezu Heřmanickém se vůbec neobjevily.

Za to v nálezu našem objevena celá řada kolků nových, po ten čas úplně neznámých a tu opět značnější počet kolků těch zvláštních jeví ony brakteaty s panovníkem nekorunovaným. Připomínám tu toliko onen zvláštní kolek s nápisem OTA na čepeli meče, oba kolky, kde panovník třímá paroh, krásný brakteat, na němž panovník třímá prapor a kopí, dále ony zvláštní kolky, s panovníkem třímajícím berlu biskupskou, mezi nimiž zvláště č. 46. a 47., oba dosud neznámé to kolky, vynikají; z oněch s panovníkem korunovaným jest pozoruhodný onen č. 11. a 12., ano i brakteat č. 1., jenž jaksi kmen nálezu tvořil, byl dosud velkou vzácností a málo znám.

K otázce druhé, v které že asi mincovně brakteaty ty urobeny byly, nesnadno odpověděti. Jak ze skrovných současných listin vysvítá, stávala tehdá asi v popředí mincovna Pražská, při které ale dle všeho za Přemysla Otakara II., jako za jeho předchůdce Václava I., nestávalo vlastního mincmistra, nýbrž mincování proti odvádění jistých dávek se různým lidem (ponejvíce Němcům) pronajímalo; tak shledáváme k roku 1247—1251 nájemcem mince jakéhosi Arlana (Hartlich), k roku 1253—1265 Eberharda či Eberlina, staršího německé obce na Poříčí a měšťana pražského, a k roku 1258 ještě jakéhosi Jindřicha Ptáka.

Mimo mincovny pražské stávalo ještě několik mincoven menších, tak v Jihlavě, Brně, Chebu, Mostu a j., při kterých všude podobné poměry vládly jako při mincovně Pražské; kde však brakteaty nálezu našeho raženy byly, nedá se ani přibližně souditi.

Kdy asi nález ten byl zakopán, rovněž těžko s jistotou lze určiti. Dalo by se souditi, že stalo se tak asi v době pohnuté a tou byla nade vši míru doba správcování Otty Dlouhého, neboť tu majetek nejméně byl jist, zejména v krajině pohraničné, kde hrabivé roty Ottíkovy stále procházely neb v pohraničných hradech osazeny jsouce po okolí na loupež vycházely.

Zakončuje takto článek svůj, odporučuji řádky tyto přátelům české numismatiky, zvláště pak oněm, již sbírání brakteatů více pozornosti byli věnovali, ku příznivému přijetí — snad že náhledy moje v některých ohledech zdáti se budou někomu nesprávny, snad že ukvapeny, či snad nedosti podkladu historického chovající? — než právě doufám, že článek můj zavdá podnět ku vystřídání náhledů a že bude základem dalších rozprav o brakteatech našich a zároveň snad nejlepší cestou, že časem v toto temné období českého mincovnictví více světla padne a my snad brzy úsudek platný a nezvratný o mincích těch učiniti budeme moci.

Zprávy a drobnosti.

Zámek Kacerov. O obou zámcích, jež si Florian Griespek z Griespachu v Nelahozevsi a na Kacerově byl postavil a v nichž tak zvaná česká renesance skoro se všemi svými karakteristickými formami jest uložena, nemáme dosud platných zpráv, pokud se dějin stavby jejich týče. O Kacerově tvrdí B. Schaller (Pilsner Kr. p. 217.), že byl dokončen roku 1552, aniž by pramenů blíže udával, a po něm též C. Laužil, který r. 1881 v Mitth. d. C. Com. NF. VII, p. 17. sq. uveřejnil popis stavby s několika vyobrazeními, opíraje se při tom o letopočet MDLII. na plášti

krbu v postranní jedné komnatě prvního patra v pravém křídle. Nám zdá se, že rok ten je poněkud časný aneb aspoň, že ještě po něm v zámku se pracovalo. S panstvím plaského kláštera přešel i Kacerov v majetek knížete Meternich-Winneburga a v knížecím archivu uložen je dnes též urbář panství kacerovského. Je psán česky a začat roku 1554. Na prvním místě ovšem je uveden zámek Kacerov, založení pana Floriana Griespeka, který byl dokončen... Zde schází letopočet a pouze místo proň vynecháno. Patrně měl písař v úmyslu vepsati sem později rok, až by stavba zámecká byla ve všem dokončena, ale z příčin nám neznámých více se k místu tomu nevrátil. Je tedy patrno, že Kacerov ještě roku 1554 nebyl úplně hotov.

Panství později kacerovské skoupil Florian Griespek po částech mezi léty 1539 a 1546 a jistě že asi tou dobou počal stavbu nového zámku, a že v těch létech a před tím co sekretář i rada komory české již pro svoji znalost italštiny byl v bezprostředním styku s italskými staviteli, zedníky a kamenníky, které Ferdinand I. na hradě Pražském zaměstnával, dá se souditi, že buď přímo jimi, buď pomocí jich své stavby podnikal. O italském původu Nelahozevsi a Kacerova jasně svědčí již jejich architektonické formy a dále poznámka zmíněného urbáře, že bylo při zámku Kacerovském r. 1554 „staré stavení", v němž italští zedníci bydleli (J. Strnad ve Sborníku dějep. prací, str. 24.). Přítomnost těchto pracovníků ještě vydatněji podporuje naše mínění, že Kacerov nebyl ještě ani roku 1554 dokončen.

Karel B. Mádl.

O mistru Vilémovi z Avignonu. Ve svém článku uveřejněném v Památkách XII. str. 415. pokusil jsem se na základě shodností některých zpráv dovoditi identitu Viléma z Avignonu, jejž biskup Jan z Dražice do Čech, jmenovitě za příčinou založení mostu v Roudnici povolal, s avignonským mistrem Vilémem de Cucurone, jenž ve zprávách avignonských se vyskytuje. Tutéž domněnku vyslovil také Eugène Müntz, zabývající se po delší dobu badáním o periodě avignonské, v jednom článku v „Repertoire des traveaux historiques, 1883, III. N. 1232, leč v dalších svých badáních dospěl k výsledku, že hypothesa tato jest mylnou, ježto shledal, že mistr Guillelmus de Cucurone zemřel již r. 1323, kdežto povolání Viléma do Čech spadá do dob pozdějších, do r. 1333. Srovnej článek Müntzův o pramenech k historii umění v Avignoně v Bulletin archéologique, 1887, N. 2. str. 264., a téhož L'histoire des arts dans la ville d'Avignon pendant le XIV. siècle (Paris, 1888), str. 16. Byť i takto nepodařilo se nalézti stopy Vilémovy v Avignoně samém, nepozbývá osobnost jeho pro dějiny umění v Čechách nikterak důležitosti.

Dr. *K. Chytil.*

Mohyla na Stříbrníku. Rozhlížíme-li se s Levého Hradce k severozápadu, spatřujeme tu v neveliké dálce strmou skalnatou stráň, která mohutným obloukem roubí řečiště Vltavy až k Letkám, as 2 km. daleko. Skalní stěna tato přerušená jest uprostřed roklinou Moráňskou, jíž protéká potůček do Vltavy se vlévající. V popředí vzdorně tu trčí k nebesům vysoký skalnatý ostroh Řivnáč, kdež byla mnou před několika lety objevena osada z doby neolithické; dále následuje hrbolatý hřbet Stříbrník, a konečně stráň Moráňská, jinak Gertrudin kout zvaná.

Řivnáč jest na západ ukončen sráznou stěnou, pod níž se nachází úzká sice, ale hluboká a táhlá rokle. Za roklinou touto, které se říká obyčejně Vlčí jáma, rozestírá se svah asi 50 m. široký a 400 m. dlouhý, do nedávna porostlý křovinami; místo toto zděláno bylo na pole. Při práci této nacházely se rozmanité železné předměty, zejmena zbraně: na př. tu byla nalezena šipka a hrot kopí (z doby Husitské?). Následkem toho povstala pověsť, že tu byla kdysi bitva, prý s Kroboty, jak lid říká. Místu tomuto říkáme na *Zabijáku.* Též nad Gertrudiným koutem jest podobný kus pozemku, na kterém se podobné předměty nacházejí, a zde se říká „na Zabitém".

Vlčí jámu lze považovati za rozhraní mezi Řivnáčem a Stříbrníkem. Povaha místa, jež sluje na „Stříbrníku", jest vyznačena hrbolovitým skalnatým hřbetem, asi 500 m. dlouhým, který nad příkrou strání nad Vltavou počínaje, směrem jihozápadním ubíhá a nad Úholičským hájem v rokli Moráňské se ukončuje. Na skalisku tomto jeví se spůsobem velice nápadným ničivá moc sil přírodních: dosti příkrý svah severozápadní i pata jeho jest pokryta balvany shora se sřítivšími, i štěrkem se sesypavším. Ani strana jihovýchodní, která přece mírným svahem k sousední rovině Únětické se kloní, není spousty podobné prosta; do nedávna byl ještě i tento svah téměř poset rozvaleným skaliskem. Avšak místo toto bylo uznáno hodným ku založení pole, i podnikl tu člověk namáhavý zápas s přírodou: Kameny větší se odvalují a kladou se podle mezí nebo se kupí kolem balvanů nehybných — takto povstávají terasy a hromadnice kamení; kamení drobnější pak se odváží a sype do blízkých roklin.

Podobným způsobem vzděláváno r. 1887 i pastviště na svahu Stříbrníka na role; i bylo tedy odklízeti množství kamene. Sledoval jsem práci tuto a poznal, že četné balvany ze země vyčuhující byly kruhovitě rozestaveny a ve vnitřní prostoře, as 1·5 m. široké, drobnějším kamenem vyplněny. Ostatní plocha byla drnem pokryta.

Umínil jsem si, že místo toto zevrubně prozkoumám. Průměr kruhu byl 19 m. a nejvyšší výška nad plochou, s níž hlína byla již odklizena, byla 74 ctm.

Bývalý tvar mohyly lze ještě dosti dobře viděti po straně severozápadní od háje Moráňského: je to mírný vršek, znenáhla v pastvisku okolním se ztrácející, travou porostlý, z něhož na místech četných kameny vyčnívají. Měřením jsem zjistil, že střed mohyly se nachází pod keřem šípkovým; dle toho jsem ustanovil, že má býti odkopána ještě část vršku asi 2 m. dlouhá — avšak rozměr tento byl později shledán příliš skromným a nedostatečným.

Práce se dařila zprvu dosti dobře a pokračovala rychle, dokud tu byl kámen drobný, vyschlou a sypkou hlinou promíchaný; avšak ve vrstvě hlubší byl kámen vázán tmelem jakýmsi, — tak že se často kámen dříve rozkopnul, než by se z hlíny vyloupl. Teprve po práci čtyřdenní pronikli jsme pod plochu okolní, bych řekl v jádro mohyly, kde se nám začalo objevovati jakési roubení ve skále, ve které hrob pracně byl zdělán.

Druhý týden teprv nám nastala práce neobyčejně klopotná, hlavně následkem nedostatečného místa — musilit se jednotlivé kameny železným sochorem páčiti a vylamovati a s největším namáháním několika lidí odvalovati.

Asi v polovici následujícího téhodne uhodili jsme na stopy kulturní: byly to proužky v mastné té hlíně světlejší i tmavší, jež se zdály býti zbytky střípků rozmočených. Teprve po desíti dnech pronikli jsme na dno hrobu. A co se tam našlo?

Nález byl praskrovný: části dvou kostí z levého (radii a ulnae), které jako kosti fossilní mohly mezi prsty se rozemlíti; oštěpek pazourku, 50 mm. dlouhý a 13 mm. široký; část ucha „ansa lunata“ hliněné nádoby; několik kousků střepů z tlustších nádob; dvě celá ouška mající světlosť asi jednoho cm.; částky dna dvou nádob šedých, as 4□ cm. velký červený střep, zbytek ucha podlouhlého; předměty posléz jmenované jsou pozůstatky ze tří nádob, vše dohromady 175 gr. vážící.

Připomínám ještě, že ucha měsíčková se na Řivnáči četně vyskytala a že jsou pro jmenovanou osadu jaksi význačná. Jest tedy dosti pravdě podobno, že hrob na Stříbrníku objevený jest současný s Řivnáčem. *Č. Ryzner.*

Hromadný nález bronzů u Žehušic. V listopadu r. 1888 vyorávali čekanku na poli pana Jana Rumla v poloze řečené „pod kostelem“ (č. kat. 600), čtvrť hodiny západně od kostela městyse Žehušic směrem k lomu a hájovně Kamajka zvané, blíže výšky 213 m. na mapě generálního štabu vytčené. Nenadále uhodil pluh na něco tvrdého, a při trhnutí vyhodil nůž široký plechový náramek bronzový, ve dva závitky vycházející, kterýž nožem napříč prořiznut. Dělníci jali se na místě kopati a dobyli v tmavější písečnaté zemi v hloubi půl metru, ničímž neohrazené předměty bronzové, totiž ještě druhý široký náramek se závitky, měděnkou prožraný, čtyři otevřené náramky hladké, jeden větší kruh otevřený a dva stejné náramky širší s pěti žlábky podél obvodu a otevřené. Dělníci jali se podivný nález podrobně „zkoumati“ a rozlámali porouchaný široký náramek, ulomivše oba závitky a část štítu blíž závitku. Zvěděv o nálezu, přikvapil na místo řídící učitel pan Fr. Lášek ze Žehušic, a dal překopati naleziště, při čemž jen *drtidla*, dvě (koule) kamenné zvící pěsti (jedna menší), objevena. Pan Lášek ve srozumění s panem Rumlem nález bronzů dělníkům odebral, slíbiv jim odměnu, a přinesl vše do musea Čáslavského ku zpravodajovi. Celý nález váží 1223 gr. bez drtidel, které upotřebením omlety.

Z nálezu nezvyklou formou vynikají oba *široké náramky bronzové*. Štít 26 cm. dlouhý a 18 cm. široký vytepán v čočkovitém průřezu velmi tence, jen obruba sesílena, načež silnější plech vychází na obou stranách v závitek *vně* se roztáčející v pružné péro povrchu rovné, jež se úží úměrně a končí blíže středu, kde otvor 6—8 mm. široký zůstává. Jeden ze závitků zůstává v ploše náramku, ale druhý při štítu přehnut a ku pravé straně podobně se zavíjí. Závitky mají průměr 7 cm. a zhotoveny z plechu as $1\frac{1}{2}$ mm. tlustého, který přiléhá v závitcích těsně k sobě, Některé jsou pružny a vyvalují se mískovitě na vnější stranu. Tak jde vždy devět závitů vedle sebe, na druhém náramku však po obou stranách jen osm.

Na štítu podélně přímo vybrázděno v délce 9 cm. pět žlábků, jež tvoří šest vyniklých pruhů, podobně vymačknuto souběžně s okrajem (od něho 18 mm.) pět pruhů mezi čtyřmi žlábky, úhrnem v šířce 15 mm. a v délce obloukem 14 cm. Mezi pruhy na koncích obou vytepáno po dvou slunečkách t. j. kruzích z teček, celkem tedy čtyři. Odtud k závitům a na ploše štítové mezi pruhy vytepány *bohaté* a *rozmanité* ozdoby rovnočárné z trojúhelníků ryhovaných a souběžných čárek, jež staví *náramky tyto štítové* k nejznamenitějším památkám továrnického průmyslu, jež do Čech přiváženy z Italie. Prací svou podobají se štítovité náramky Žehušické vzácné sponě obrovské z Brozánek u Mělníka. [1]) Náramek celý pokryt vzácnou patinou a ozdoby vytepané touto namnoze zakryty, tak že na druhém porouchaném náramku ledva viditelny. Tento byl poněkud menší, měře na šíř 17 cm. Závitky byly zase opačně upraveny, aby se na *levou* ruku hodily. Pravý štítový náramek váží 290 gr., levý 310 gr. (i s vrstvou hlíny k patině přilnulé).

Pak byly v nálezu *čtyři náramky otevřené*, průřezu skoro eliptického, jichž eliptický tvar má takto dlouhé osy 70 × 61 mm., 70 × 59 mm., 71 × 60 mm., 58 × 55 mm. a vysoké 10—11 mm. Mají též ráz kuté práce továrnické, jako by z prutu byly původně odseknuty. Ozdobeny velmi něžně trojitými a čtveřitými ryhami přes obvod aneb šikmo do trojúhelníků běžícími a s obou stran vytepaným jehličím přikrášleny. Střed naznačen čtyřmi čárkami napříč vytepanými. Na nejmenším běží též čtyři souběžné obloučky napříč, střídajíce se s přímkovými proužky.

Okrasa tato podobá se poněkud oné z náramku od Čep.[2]) Náramky váží 55, 58, 68 a 72 gr.

Dále sem náleží *větší náramek otevřený*, průřezu skoro kruhovitého a ke koncům se úžícího až na 5 mm., kdežto největší hrubosť měří 14 mm. Má tvar eliptický, přes větší osu 12 cm. délky a přes malou osu 10·5 cm. šířky. Pokryt silnou vrstvou aerugo nobilis a na vnější straně v hrubší části jemně ryhován souběžně napříč s obrubou jehličí, pak v odstavci zase čtyřmi čárkami příčnými s jehličím a v koncích jemně kolem ryhované s obrubou jedlových větvic souběžných. Tento kruh byl lichý a podobá se náramku z Jizerního Vtelna.[3]) Váží 215 gr.

Konečně patří sem dva stejné *široké náramky žlábkované* a při zaokrouhlených koncích otevřené. Mají osy 6·4 × 5·6 cm. široké a jsou uprostřed 3 cm., v koncích 1·5 cm. široké. Uvnitř jsouce hladky, mají na povrchu pět souběžných žlábků kolem, mezi nimiž šest vysedlých, jemně čárkovaných žeber, z nichž dvě podél obvodů. Nejsou tak silnou patinou pokryty. Váží 70 a 72 gr. Poněkud na ně upomíná otevřený náramek plechový z mohyl Dejšinských,[4]) mají ale jen dva žlábky.

Tuším, že v polohách těchto ukryt ještě jeden sklad bronzového zboží, a to z důvodu následujícího: Léta 1884 oral hospodář pan Čeněk Skřivánek z blízkých Chotusic na poli č. k. 508. nedaleko Kamajku, zvaném *„na Rumlovce“*,[5]) a sotva půl hodiny od dotčených polí „pod kostelem“ u Žehušic, kde předešlý nález učiněn. Vyoral *palstav* s laloky zavřenými, 17·5 cm. dlouhý, u břitu 4·7 cm. široký, v otvoru lalok 3·4 cm. a na zakončení násadky 3·1 cm. široký. Váží 540 gr. Podobá se palstavu v Jičíněvsi. (Pam. archaeol. XI. 508.) Pan Skřivánek vyhodil z brázdy palstav a oral dále; teprve po práci hledal ono místo nálezu, překopával tu i tam, ale nemohl ho více nalézti, ačkoli domníval se, že více takových dlat tam složeno bude. Rovněž pamětihodný jest nález *zlaté římské mince* Anastasia I. (491—518 po Kr.), která objevena v polích u Kamajku na straně

---

[1]) „Pam. arch. XI. tab. III. Spona obrovská ze Slatěnic na Moravě podobně vykuta, však ozdobami liší se více, které jsou křivočarné a hadité jako na broži ze Smalu ve Švédsku (Montelius „Die Cultur Schwedens“, překlad něm. od Appela 1885 str. 45., obr. 46. Dvojí štítek podobný a spirály k zapínání v sebe vidí se na hřivně z Wennbüttelu v Šlesvíku.

[2]) „Pam. arch.“ XII. Tab. IX. č. 4a.

[3]) „Pam. arch.“ XII. 438. Tab. XIX. č. 3.

[4]) „Pam. arch.“ XII. Tab. XV. obr. 17.

[5]) V protokolu parcelním nazvána poloha „Na dolejších lukách“.

Chotusické. Na líci poprsí císaře s opisem ANASTA | SIVS AVG. Na rubu uprostřed bohyně s věncem a křížem, vedle dvě tečky. Opis: VICTORIA AVGVSTORVM; v úseči dole COMOB. Váží $1^1/_4$ dukátu, i opatřena ouškem ze zlata trochu červenějšího. Vůbec pozorováno v Čáslavště, že, kdekoli římské peníze nalezeny, tam že uhozeno na bronzy. *Peníze a zboží ukazují cestu dávnou podél Doubravky.* Máme srp bronzový z Kněžic od Ronova a zlatý půldenar Valentiana Placida, knoflíky a rourky bronzové, peníz Konstantina Vel. a jiných více ze Žlebů, máme nože a jehlice z popelnic u Vrdů a stříbrný denar Antonína Pia (138—161 po Kr.) z blízké Zbyslavě, kde i kopí a palstáv nalezeny, a nyní též bronzy ze Žehušic a z Chotusic, odkud vede nás pravěká cesta k severu na Záboř a přes Labe ku *Lžovicům*, kde rovněž náramky objeveny. (Pam. arch. XII. 442—445.)

Touto shodností nálezův zboží bronzového a mincí římských ukazuje se, že *pravěkých cest upotřebeno později ještě v době římského císařství* a jmíny jsou opět zemskými cestami v prvních zásvitech dějinných.

Kliment Čermák.

Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém. Dodatkem k článku uveřejněnému v 7. a 8. sešitu tohoto dílu sluší uvésti některé zprávy nové, které jsem na svých výletech za posledních prázdnin sebral. Především opraviti sluší, že

Hradiště u Malé Lhoty nalézá se na severním výběžku Mužského nad mlýnem Pleskotským asi uprostřed mezi Viskří a Sobotkou. Hradiště to vévodí údolí, kterým protéká potok Žehrovský skorem v těch místech, kde údolí to začíná jmenovati se údolím německým, zabočujíc pak arci k Troskám známým z básně o pobití Sasíků. Co do tvaru rovná se hradiště toto téměř úplně hradišti na Chodové v čele Mužského položenému, a náleží tudíž patrně do počtu hradišť pozdějších, ačkoliv starožitností zvláštních tu nenalezeno.

Na Hrádkách (Hrádka) nazývá se trojhranná ostrožna u Bukoviny na severu od Kláštera. Ostrožna tato ve výměře asi 40 korců polí souvisí jen na záp. straně úzkým pruhem s ostatní výšinou; v této části říká se jedné poloze proti „německým polím" na brankách, stopy valu však se nezachovaly.

Hradisko u Dalovic neb lépe před dvorem Újezdem u Mladé Boleslavě nazývá se ostrožna v trojúhelník vybíhající; val oddělující hradisko od výšiny jest málo znatelný. Na zoraném poli nalezeny střepy nádob na kruhu točených s ornamentem vodorovným, střepiny nádob tuhou potřených a podobných. U blízkého poplužního dvoru Michalovického, na samé stráni do údolí Jizery spadající, zachovalo se *tvrziště* 15 kroků v průměru měřící, obehnané příkopem a zevnějším valem.

Na Hradišti jmenuje se ostroh na levém břehu Jizery proti památnému Vinci u Mladé Boleslavě; ani valu ani příkopu zde není.

Na Šancích nazývá se pole u Dolního Bousova někdy mezi rybníky položené; stopy nějakých valů neb příkopů viděti však není.

Na *Starém Hrádku* v Prachovských skalách podařilo se mi letos zakopnouti; ve vrchní vrstvě nalezen popel, kosti a hojnost střepin na kruhu točených, s vlnicí, vodorovným ornamentem i kombinovaným, vesměs typu hradišť. Minulého roku odkryt na hradišti opět hrob; při kostře od západu k východu položené a silným kamenem přikrytá nalezena bronzová jehlice, která se dostala do Pardubic; ale překazil nám pátrání po hrobech.

Tvrziště: u Lavice nedaleko Sobotky, a sice uprostřed vesnice, bylo před několika léty rozvezeno: zbyl z něho pouze okrouhlý, hluboký rov. — *U Rakova*, za vybořeným poplužným dvorem, nalézá se tvrziště bez rovu, který nájemce dvora rozváží na pole. Při kopání nalézají se stopy starých zdí, popel, střepy. Ze vzácnějších věcí dlužno jmenovati dva skleněné poháry, které prodány byly potulnému obchodníku, a zpodní část nějakého svícnu rázu gotického. *U Bučevsi* za Kopidlnem nalézá se rovněž okrouhlé tvrziště s příkopem, kdež nalezen při kopání šíp s tulejkou a prstem s vyrytým koněm; obé se ztratilo.

Mohyla v Dobré Vůdě u Mnichova Hradiště rozhrnávána letos na pole, při čemž v obrovské mohyle těla uloženo na čtvrtý již hrob velmi jednoduchý, neboť popel uložen přímo na žárovišti a kamenného jádra vůbec nebylo. V popelu tom, který téměř na 2 m. v průměru se prostírá, nalezeny hojné střepiny nádob na kruhu točených, s ovinutým okrajem, jeden střep i s vlnicí, i hojně střepů z nádob malovaných, tak že na bílé půdě naneseny ozdoby červené, vodorovné i všelijak ozdobně spojované; dále nalezeny kousky železa se stopami žáru, opálené kosti, škvára skleněná a p.

U Bousova na poli pana dra. Ptáčka nalezeny dvě římské mince z doby císaře Marca Aurelia; rovněž v *Dobrovicích* nalezena na náměstí římská mince.

Dr. *J. L. Pič.*

Zlatý náramek z Oblat. Asi 2000 kroků od vesnice Oblat oráno na podzim na poli, kde v hloubce 24" vyskytují se místa popelem hojně promíchaná, v nichž nalézají se střepiny pálených i nepálených nádob, kostí a p. V bezprostředním sousedství takého popelovitého místa vyorána v hloubce 16" větší polovice zlatého náramku; jelikož pak se předpokládalo, že i druhá polovice by tu měla býti, kopáno v těch místech, ale bez výsledku. Zmíněná část náramku jest z ryzího zlata a váží 70 dukátů. Náramek ten 12 cm. v průměru jest otevřený; zlatý prut 1 cm silný, v kruh zahnutý, jest celkem hladký při hlavici s vkusným, vypouklým ornamentem, vybíhajícím nejprve ve dva lupeny a obepínajícím prut pod samou hlavicí v podobě stů

Zlatý náramek z Oblat ($^2/_3$).

čené osmičky; končí pak hlavicí, která na ploché své části vypouklou čtyřramennou hvězdicí jest ozdobena. Náramek ten zakoupen jest od dvorního musea ve Vídni.

Strážiště na Pradelbergu. Asi tři čtvrti hodiny od Hostinného vypíná se u Nových Zámků nad Labem hora Pradelberg, na kteréž vypíná se vypnulina k severu strmou skalou spadající. Vrchol této vypnuliny poset jest balvany sem tam rozházenými. V té části pak, kde vypnulina polokruhem v skálu vybíhá, veden jest od východního svahu k západnímu příkop na 100 kroků dlouhý a na $1\frac{1}{2}^0$ hluboký; na vnějším okraji rozeznati lze násyp na $\frac{1}{2}^0$ zvýší; na vnitřní straně náspu čili valu dnes rozeznati nelze. V příkopě i ve valu vyčnívají zde onde mohutné balvany, oněm na celém povrchu roztroušeným podobné, přes to však opevnění to ke kamenným počítati nelze, právě že kameny již v půdě samé se vyskytují. Vnitřní část, celkem rovná, podoby oválné, měří od příkopu až k průčelí skalnímu 50 kroků. Jest odtud pěkná vyhlídka na úval a silnici k Trutnovu vedoucí na jedné, k Jičínu a Hostinnému na druhé straně, i nechybíme tudíž, když opevnění toto nazveme strážištěm čili hlídkou, podobnou oněm, jakéž se vyskytují dále ke hranici kolem Trutnova a Náchoda. Dr. *J. L. Píč.*

Nález starých peněz r. 1669 v Jindřichově Hradci. Při svém studiu v archivu Jindřichohradeckém byl jsem vedle jiného upozorněn laskavostí vždy ochotného p. archiváře Fr. Tischera na zprávu o tom, jak r. 1669 byly nalezeny kdesi v zahradě v Jindřichově Hradci staré mince.

Purkmistr a rada města Jindřichova Hradce píší hraběti Ferdinandovi Vilémovi Slavatovi: „K poslušnému vyplnění milostivého nařízení VExc. dali jsme před sebe do raddy povolati Jirgle, učedlníka zahradnického, skrze rychtáře ložního a jeho jsme rozličným způsobem examinovali, abychom strany těch vedle jeho zprávy na gruntech VExc. nalezených peněz nějakého gruntu se doptati mohli. I ačkoliv se nám přiznal, že takových peněz v jednom malým hrnečku nalezl a jich vyčetl třikrát dvacet a patnáct, totiž 75, ale však z jeho vlastní zprávy, co kupoval a půjčoval, též co marně v hospodách (dle jiných zpráv) utrácel, již přes 90 fl. se vynachází a týž učedlník pro své spletené řeči nám příčinu podává k podezření, že těch peněz více a snad na jiné minci, nežli on praví, . . . býti musilo, a může též bejti, že on s někým spolky má a snad peníze *na staré minci* nalezený provexloval, poněvadž praví, že hrneček, v kterým peníze našel, již jako napoly spráchnivělý byl, ježto ta mince na patnáctnicích tak stará není, aby hrneček tak zvetchnouti a na poli shníti mohl.

Pročež poněvadž se tu rozličných případností dotýká, též máteř jeho i sestry i taky jiný osoby interessovaný se býti vidí, nemohli jsme toho naspěch tak dokonale vyšetřiti a z něho pravdy vyzkoumati . . .“

Tak psali dne 4. října 1669. Dne 31. téhož měsíce examinovali zahradnického učně znovu, „jednou, podruhé i potřetí s povážením všech okolo versírujících circumstantií, abychom tudíž nějaké pravdy se domakati mohli. I ačkoliv on zprvopočátku před rychtářem divně své řeči pletl, takže za slušné uznáno bylo jeho pro vyznání pravdy v té příčině metlami (jsouce ještě minorennis) skrze ponocnýho městskýho potrestati dáti, po kterémžto trestání, pravda jest, že před námi k většímu počtu, nežli před tím, těch nalezených peněz se přiznal, totiž že jich bylo třikrát 20 fl. a 15 fl., jenž by učinila 75 fl., a to na patnáctnicích, groších a krejc., však od té doby při poslednějších examinech vždy jednostajně na takové řeči stojíce, k ničemuž více se přiznati nechtěl a nechce. A jakož jest nám příčinu svou řečí k podezření podal, že těch peněz snad více a na jiné hrubé minci býti musilo, nežli on praví, protože již (prej) ten hrnec, v kterým peníze nalezl, jako napoly spráchnivělý byl, ješto on peníze pěkné a nezrzavělé utrácel a sice ta mince na patnáctnicích (jak on praví,) nalezená, tak stará není, aby v tom čase ten hrnec tak jako napoly spráchnivěti mohl, pročež v té případnosti jeho mnohými rozličnými způsoby jsme examinírovali a jeho nesrovnání v řeči jemu před oči předstírali, totiž že on jinou minci na dukátích a tolařích naleznouti a takovou u někoho provexlovati musil, abychom tudy jeho nějak v řeči pochytiti mohli (poněvadž pachole dosti zhejralé a chytré nám se býti vidí); ale však nemohouce nic víceji na něm vyzkoumati, uznali jsme to, aby ještě jednou 15 aneb 20 ran metlami jemu dáno, ano i s palečnicemi před oči jeho přednesenými pohroženo bylo. Však vystojíce on s velkým křikem a bolestí trestání metel i pohrůžku palečnic, k ničemuž více se znáti nechtěl.“

Dle řeči učedlníkovy naváděl ho „lehrmistr“, aby neříkal, že ty peníze na panským gruntě, nýbrž v jeho domě Vrbovským nalezl, ač že mu posléze měl říci: Pověz neb nepověz! Item že od něho peněz po málu půjčených přijal (dle vlastního přiznání) asi 10 fl.

Vedle kterýchžto circumstantií a zatmělosti věci nemoha žádným příslušným způsobem v tom příběhu patrnější indicia právní vyzkoumati, ponížená zpráva a zdání naše jest toto: Poněvadž často psaný učedlník zahradnický již dva měsíce vězením v poutech sevřený zůstává a při tom dvoje dosti ostré trestání metlami, též pohrůžku palečnic jest vystál, aby to za jeho zhejralost, podezřilosť a marné utrácení peněz postačiti mohlo; co se pak ostatních peněz nalezených, neutracených, totiž na jednom páru volů za 24 fl. koupeným a za lehrmistrem 10 fl. půjčených dotýče, ty milostivé vrchnosti jakžto pánu gruntu regulariter podle práva příslušejí.“ (Origin. v arch. JHrad., sign. IV. E)

O podobném případu píše paní Zuzana Černínová svému synu Humprechtovi r. 1647: „Já mám opěty, mé rozmilé dítě, nového něco a to s tím nedobrým mým Radenským ouředníkem; *vyzdvihl* poklad v hořejší zahrádce, nechce se více přiznati než na 60 . . .“ (Dvorský, Zuz. Čern., 127).

Čeněk Zíbrt.

Co stálo vyraziti zuby a rozbiti hlavu za starodávna. Matěj řezáč vinil před Kutnohorským soudem l. 1556 Šedivka Viktorína, že mu dva zuby vyrazil a ačkoli páni poručili, aby mírně spolu se vyrovnali, vyhýbal se Šedivek všemu vyrovnání; konečně přec počali spolu jednati a tu chtěl Matěj 10 kop a když to bylo Viktorinovi mnoho, chtěl 9 kop; ale Viktorín dával jen 7. Tu přišli znova před pp. a Viktorín tvrdil, že není možno, aby od toho políčku byly dva zuby vypadly, než od nemoci Francké, že se mu všechny zuby hýbají a drahný čas že dva zuby ve váčku nosí; z toho tudíž vidno, že mu tolik neudělal. A poněvadž již proto u vězení seděl, prosí, aby páni sami ustanovili, co za vyražení oněch dvou zubů dáti má. I ustanoveni dva páni, aby je srovnali a ti určili, aby Viktorín řezáči 7 tolarů ve dvou nedělích zaplatil. — Rok na to prorazil při jakési bitce Mareš švec Václavu Štolci hlavu na dvou místech až do kosti. Jiřík barbíř hojil ho tři neděle a dostal za to 24 gr. Švec Mareš pak odsouzen

zaplatiti ve dvou letech pořád zběhlých 3 kopy Štolci. Bylo tedy lacinější rozbiti hlavu někomu než vyraziti zuby.

Josef Šimek.

Literatura.

Сергѣй С. Гатченко: Житомирскій могильникъ, археологическое изслѣдованіе житомирской групы кургановъ, Житомиръ 1888. 8° 124., s přílohou: Альбомъ рисунковъ, чертежей, плаковъ и картъ. 6 plánů, 44 tab. mohyl, 10 tab. nalezených věcí.

V soustavném a tudíž i velice zajímavém a cenném spisku svém seznamuje nás p. spisovatel nejprve se zámeckou horou v Žitomíři, hradištěm totiž okrouhlým na ostrožně při ústí řeky Kamenky do Tetreva, celkem na 300 kroků v objemu a 75 kroků v průměru s valem a příkopem, v minulém století ještě mostem zvedacím, věží a palisadami opevněném. Odtud vede nás p spisovatel na Sokolovo gorodišče v šesti verstvách od Žitomíře s dvojím valem v podobě našich stražišť. Odtud uvádí nás na pole proti Zámkové hoře, na druhé straně Kamenky položené, kdež někdy bývalo na 500 mohyl, z nichž zachovalo se 280 beze všeho systemu, tu v skupinách, tu jednotlivě umístěných.

Z mohyl těchto prokopal r. 1878 p. V. B. Antonovič poručením moskevské antropologické společnosti 36 mohyl, p. spisovatel pak 44 mohyly. Mohyly měřily v obvodu dolením 5—18°, při vrcholu 2—7°, délka sklonu obnášela 1—6°, kolem býval rov. Pohřbeni tu byli muži, ženy, děti, obřad pohřební byl až na nepatrné odchylky týž, pohřební dary podobné (severní mohyly byly největší a nejbohatší), z čehož jde, že mohyly ty jsou pohřebištěm jednostejného obyvatelstva, kteréž tu dle mínění pana spisovatele asi po 200 let pohřbívalo své mrtvé.

Pan spisovatel popisuje podrobně kopání jednotlivých mohyl i přichází pak k vývodům, z nichž uvádíme obsahem toto: skupiny mohyl považuje p. G. za pohřby rodinné, větší za hroby pohlavarů, malé za hroby dětí, osamělé za hroby opuštěných lidí. V 16 mohylách (ze 44) nalezeny kolem kostry hřebíky zahnuté a stopy dřeva lipového a dubového jako stopy rakve ze silných kmenů vydlabané; uhlí a popel kolem kostry a střepy rozbitých nádob považuje za zbytek obětní hranice. Kostry byly natažené, na zádech položené (mimo jeden případ, kde nalezena kostra polo skrčená, na boku položená, celkem hlavou k západu, nohami k východu, v odklonění někdy takovém, v jakém mění místo východ a západ slunce, z čehož p. G. vede důmyslnou závěrku, že mrtví pochováváni byli při východu slunce, tedy obličejem k vycházejícímu právě slunci.

Do rakve kladeny *ženám*: stříbrné nebo bronzové kroužky do vlasů, náušnice, na krk jedna neb více nití korálů stříbrných, karneolových, jantarových neb sklených (pozlacených neb postříbřených), prsten na prst, na pravou ruku náramek (jednou), do levé krátký, úzký nožík, do pravé někdy vřeteno s přeslenem z červeného kvarcitu neb červené břidlice. *Mužům* kladeny do rakve: dlouhý neb široký nůž v dřevěné neb kožené pochvě; u pasu v levo neb na prsa křesadlo a troud; do pravé ruky někdy rukojeť mlatu neb srpu, do uší náušnice, na prst prsten; na pleci neb níže nalezeny spony ze svrchního šatu. *Kolem rakve*: u nohou neb u hlavy dřevěná vědra neb vědérka s vodou neb obilím: po stranách nádoby se stravou a bragou (staroruské pivo); kolem rakve i na ni nasypán popel z obětní hranice; na rakev nasypána mohyla z hlíny okolní (rov kolem), ve vrchní části mohyly rozmetán popel a střepiny z tryzny; dvakráte nalezena hlava lidská obětovaného otroka (děvy?). — Lebek zachovalo se 9, z nich měřeno 8, u nichž nalezen index: 73·33, 71·39, 77·11, 78·26, 74·02, 76·38, 73·23, 77·04, tedy celkem 71—78, což arci jeví úchylku značnou od přijatého dosud čísla (78 Dawis, 80 Welker) i připočísti sluší nejspíše tomu, že lebky vyňaté ze země vlhké se rozeschly a nabyly tím jiné podoby, neb že neměřeno dosti správně; lebky našich slovanských hrobů odpovídají alespoň co do rozměrů vždy nynějším lebkám. Mohyly Žitomírské připisuje p. Gatčenko Drevanům Žitomirským, neboť shodují se úplně s jinými dosud rozkopanými, mohylami Drevanů úplně; dobu sdělání mohyl stanoví na VII.—IX. století. Jakožto doklad k svému úsudku uvodí p. spisovatel: naletované kroužky z drátu bronzového, stříbro se vyskytující, jantar a železo.

Podle zpráv Nestorových mohli bychom arci souditi, že Drevané podobně Kyjevským Polanům nepálili, nýbrž pochovávali za pohanské doby své mrtvé, a jest tedy určení časové hrobů Drevanů a Polanů dosti obtížné. U Žitomírských mohyl však bychom kladli váhu na pochovávání v rakvi, na dva sovité kroužky (tab. 46. č. 1., 9.), na dva kroužky obtočené spiralkou (tab. 45., č. 7., 46.), na korálky, které upomínají na arabskou práci (tab 45., č. 12, 34.; tab. 46., č. 24., 37.), na dna nádob s vytlačeným na dně kruhem a čtvercem dvěma osami prohnutými (tab. 52., 54.), což by arci poukazovalo k době pozdější, tak že bychom myslili, že by nebylo pochybeno, když by doba pochovávání v mohylách Žitomírských prodloužena byla do X. až XI. věku.

Dr. *J. L. Píč.*

Д. Самоквасовъ, Исторія Русскаго Права. Университетскій курсъ, книга первая. Языческая эпоха. Содержаніе институтовъ экономическаго, религіознаго, государственнаго и процессуальнаго права. Варшава 1888.

D. Samokvasov má zvučné jméno jako archaeolog i jako právník. První tento díl jeho „Dějin ruského práva“ obsahující dobu nejstarší, neb jak pan spisovatel se vyjadřuje, dobu pohanskou, jeví téměř na každé stránce důkladnou a obsáhlou znalosť národního života staroruského a upoutá čtenáře i methodou svou, čili spojováním archaeologie s národním právem. Předeslav zajímavý úvod literarní (1—42) p. S. vypočítává prameny právní i uvádí na prvním místě letopisy ruské i zprávy spisovatelů cizích, rozbíraje a oceňuje jejich důležitosť (62—119), přechází pak k věcným památkám staroruského života, t. hradištím, mohylám a pokladům (119—164) a končí prvou čásť oceněním nejstarších ruských památek právních (164—227), kterýmiž jsou smlouvy velikých knížat ruských Olega (r. 907—911), Igora (945) a Svatoslava (971) s Řeky.

V druhé části vykládá p. spisovatel, kterak se slovanské státy utvořily, maje za to, že Slované, stěhujíce se od Dunaje, osazovali se v krajinách zakarpatských zakládáním měst a celými společnostmi čili plemeny (228—266), líčí jejich bohatství (296—314) i poměry náboženské (314—337) a v poslední konečné části vykládá instituce státní pohanských Rusů (337—389) a soudnictví té doby (389—400).

Základní myšlénka p. Samokvasova, že právní poměry nějakého národa, a tudíž i slovanských Rusů, mohou býti správně posouzeny jen tehdy, je-li nám známo, v jakých poměrech hmotných žili a jaké byly jejich pojmy a názory náboženské, provedena jest do velkých podrobností, řekl bych, že až na úkor hlavní věci, výkladu soustavy právní. Ono historicko-archaeologické vylíčení národních poměrů staroruských jest jedno ze zajímavějších, jež nám slavistika za poslední doby podala, a imponuje zejména mnohými podrobnostmi archaeologickými, získanými vlastním badáním. Hlavní výsledky pečlivé a dlouholeté práce této jsou celkem správné, a správností podrobných výkladů o Slovanech ruských nahrazuje nám p spisovatel, co mohl ještě dodati porovnáním s ostatními kmeny slovanskými. Vydávajíce takto svědectví rozhodně příznivé o celkovém dojmu nové knihy p. S. dovolíme si ku konci podotknouti, že bychom s některými podrobnostmi jeho výkladu méně souhlasili. Nepřisvědčili bychom totiž p. spisovateli, že Skythové a Geto-Dakové byli Slované, a sice zejména na základě věcných památek: Skythské mohyly nesouhlasí ani co do obřadů pochovávání ani co do darů pohřebních s geto-dackými, a oboje nesouhlasí se slovanskými; mohyly všech tří skupin jsou místně odděleny a jeví vedle obřadové i věcnou i místní různost, tak že není především věcné příčiny k jich spojování. Výklad Šafaříka o tom, že první vlastí slovanskou v Evropě byly krajiny na středním Dunaji, jest arci dnes ještě v plné síle, i mohli bychom dnes, po padesáti letech, sotva nepatrné dodatky přičiniti. Nicméně nemohli bychom s p. spisovatelem souhlasiti, že stěhování slovanské šlo z této pravlasti, a sice ruské, následkem výbojů Trajanových, české ještě dříve. Věcný důkaz p. spisovatelův, že totiž mince Trajanovy a následujících císařů se vyskytují v zemích Slovanů polských a ruských, nepovažovali bychom totiž za kapitál přinesený z Dacie a v nové vlasti nepotřebný, a tudíž zakopaný, jako spíše za následek obchodního spojení nové bohaté kolonie římské daleko na sever a východ, a první posunutí Slovanů dále ke Karpatům a za tyto hory kladli bychom již do doby macedonské. Rovněž tak činili bychom rozdílu v usazování se Slovanů, a sice především na kraje, kde výhradně jen slovanské topografické názvosloví se vyskytá, dále na kraje, kde Slované celými kmeny s mečem v ruce se usazovali, vyhubivše neb podmanivše obyvatelstvo původní, a konečně kde uprostřed jinorodých kmenů jednotlivými opevněnými koloniemi — městy se usazovali, jako zejména v Povolží. Než tyto a podobné věci menší jsou důležitosti a nemění mnoho na hlavních vývodech o kulturním stavu Slovanů ruských za doby pohanské a tudíž i na hodnotě knihy samé.

Píč.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Kalich Musejní.

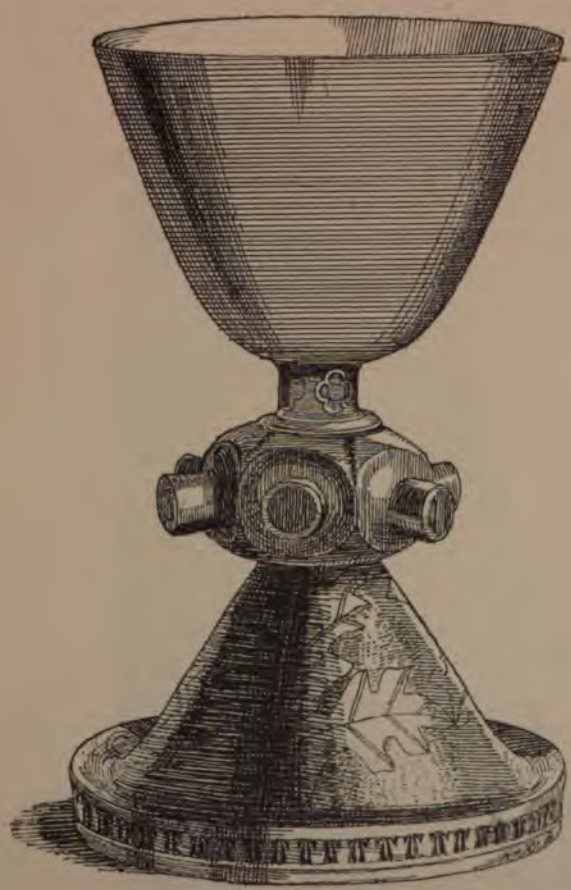

Kalich Libáňský.

Kalich sv. Eligia.

PAMÁTKY
ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1889. Sešit XII.

Mladoboleslavské kancionály.

Podává *Fr. Bareš.*[1]) (Tab. VI., VII.)

Kancionály české jsou vzácnou ukázkou umění církevního v Čechách v době předbělohorské, ony jsou i drahocennými poklady náboženské literatury naší, vynikajíce jak uměleckým provedením, tak i jadrnou mluvou a ušlechtilými zpěvy.

Drahocenné tyto zpěvníky jsou poslední zbytky někdejších kůrů literátských, nábožných to bratrstev staročeských, které se utvořily ku pěstování zpěvu církevního.

Kůry literátské zanikly, ale kancionály udržely se přes všechnu nepřízeň času i v době velikých náboženských převratů: vaneť z nich duch ryze náboženský, i se stanoviska katolického nezávadný.

Literátský kůr mladoboleslavský udržel se až do času cís. Josefa II. Z kancionálů jeho zachovaly se tři, a sotva jich bylo více, aspoň paměti boleslavské o jiných nevědí.

O nejstarším a největším z nich, *latinském kancionálu*, podal zprávu professor Jan Eraz. Vocel v III. dílu „Památek" l. 1859. K důkladné úvaze jeho tímto poukazuji, podotýkaje, že zvěčnělý prof. Vocel klade vznik jeho do počátku XVI. věku; k úsudku tomu

[1]) Při sepisování článku tohoto byl mi nápomocen radou i skutkem p. *Tad. Scheller*, ředitel všeobecné školy řemeslnické v M. Boleslavi, za čež tomuto příteli svému uctivé díky činím.

dospěl, srovnav jej s jinými kancionály latinskými, neboť kancionál sám letopočtu nemá.[2])

Ostatní dva kancionály jsou české, z mladší školy malířské XVI. věku, žlutickému kancionálu v nejedné příčině podobné a pořízené nákladem zbožné měštky boleslavské Kateřiny Militké od *Jana Kantora*, měštěnína Starého města pražského léta 1572. Větší z nich „*Kniha chval božích*", jak jej Sixt z Ottersdorfa v předmluvě své k tomuto kancionálu nazval — Jan Kantor jmenuje jej „Knihou chval božských" — má zdélí 65 cm. a 44 cm. zšíří a vázán jest v kůži svinské. Na deskách jest opatřen mosazným prolamovaným kováním — uprostřed i ve všech rozích; rohové tyto štítky ozdobeny jsou symboly čtyř evangelistů Páně. Kniha zavírá se koženými sponami.

Listů čítala 573, vesměs pergamenových. Přemrštěnou horlivostí P. Josefa, kapucína, správce děkanství boleslavského a reformatora v l. 1625—1628, vyřezáno bylo 21 listů, jež obsahovaly modlitby a zpěvy na svátek mistra Jana Husi, na den 6. července připadající. Prvních 26 listů není číslováno; na 27. listu počíná se signatura A 1 a počítá se u každé litery do XX; tudíž A 1 — a xx, B 1 — b xx a t. d.

Nápěv označují čtyřhranné noty na pěti liniích; takových pětilinií jest na každém listu devět a kde jich není, činí text 27 řádek. Na počátku každého pětiřádku stojí klíč, do něhož se zpívá, a na konci jeho výrazní nota, kterou se na nejbližším začíná. Pod notami stojí text; kde noty jsou zlaté neb červené, jest text modrý; jsou-li noty modré, jest text červený; nejčastěji vymalovány noty i text barvou černou.

Začáteční litery při hlavních officiích jsou velmi ozdobně provedeny a 21 cm. dlouhé a tak i široké. Uvnitř takových iniciálek vyobrazena bývá *biblická událost*, odpovídající textu. Iniciálkami menšími uvádí se počátek každé strofy. Pod textem na dolejším kraji spatřují se obrazy, přiměřené textu, nejsou-li už v iniciálce: jsou-li v ní nahoře, pak dole zobrazen *starozákonní* výjev, ku vyobrazení hořejšímu, novozákonnímu, symbolický.

První list v kancionálu jest prázdný a do polovice utržený. Druhý nese předmluvu, napsanou od Sixta z Ottersdorfu l. 1572, v níž se praví, že za pánů Krajířů z Krajku a na Ml. Boleslavi v počtu lidí nábožných byla též měštka boleslavská Kateřina Militká, která dala hlavní kostel boleslavský (po požáru zpustošený) sklenouti a kruchtami opatřiti, a která i špitál pro lidi chudobné vystavěla a tento kancionál svým nákladem zhotoviti dala.

Na třetím listu čte se nápis:

ERB · PANVOW · KRAGIRZVOW · Z · KRAGKV ·
A NA MLADÉM BOLESLAWI NAD GIZERAV,

jejž drží dva andělíčkové. Pod nápisem tímto spatřujeme *erb Krajířovský*: z polovice bílý a z polovice červený, jejž nesou dva štítonoši. Do věnce, kterým jest ovinut, vpleteny jsou erby někdějších vrchností boleslavských: kančí hlava (šellenberský), štít červenobílý, (snad měl býti černobílý, míchalovický), bílý lev v modrém poli (boleslavský), a kostkovaná orlice (tovačovský). Věnce se dotýkají: Pietas, držící kalich a krucifix; Justitia s vážkami a mečem křivdy kárajícím; Prudentia s číší, z níž přeléva do konvice; Charitas s děťátkem. Pod erbem poznamenán letopočet MDLXXII.

Čtvrtý list počíná se iniciákou **W** (Všemohoucí votče svatý Bože . . .), v níž jest vyobrazen *Bůh otec na trůně* sedící, nad jehož hlavou plápolá sedm plamenův a kolem níž se vznáší čtvero okřídlených zvířat, symboly to evangelistů Páně. Před trůnem božským koří se Pánu všehomíra starcové, z nichž někteří na harfy chválu pějí, jiní koruny své mu podávají. Dole pod textem podán obraz *literátského kůru nebeského*: sv. Cecilie hraje na klavír a po stranách čtyři andělé, zastupující čtyři hlasy, z not zpívají, a jiní čtyři andělé hrají na housle, harfu, kytaru a basu.

Vánocemi počíná se křesťanský rok — proto písní při vánoční mši sv. na úsvitě počíná se též kancionál; list tento poznamenán jest signaturou A 1.

V začáteční liteře **H** (Hospodin mocný Bůh votec řekl jest ke mně: syn můj milý v podstatě božství jediný jsi ty . . .) vyobrazen jest *sv. Jan, předchůdce Páně, jak křtí v řece Jordáně;* v levé polovici listu spatřuje se dole pod textem *mučednictví sv. Kateřiny*, v pravé *Kateřina Militká*, klečící před křížem, jenž stával kdysi před hlavním chrámem boleslavským.

Umělecká práce jest *znak města Ml. Boleslavi* na listu 37. (A x): stříbrný lev v modrém poli, jejž drží Justitia a Concordia, představitelkyně ctností, každé obecní správě a měšťanstvu zvláště potřebných. Pod erbem stojí nápis:

ERB MIESTA MLADE" BOLESLAWIE
NAD GYZERAV

a pod erbem poznamenán letopočet MDLXXI (!).

Zpěv na boží hod vánoční (A xi) počíná se iniciálkou **D** (Dítě milé a divné narodilo se nám . . .), v níž leží *Ježíšek v jesličkách* na bílém rouchu; po levé straně klečí Panna Maria, majíc ruce sepjaté, po pravé straně stojí svatý Josef s pochodní a celý výjev osvětluje (v jiných kancionálech nese lucernu). V pozadí stojí vůl a osel. Jevištěm jsou jakés hradní zříceniny v noční krajině, nad níž září hvězda na blankytné (!) obloze. Aby biblický tento příběh, v dějinách lidstva velice památný, byl dokona vyčerpán, doplněn hořejší obraz dole pod textem jinou skupinou: *zvěstováním pastýřům* na pastvě, že narodil se Spasitel. Rozvíliny postranné jsou opravdu půvabné; v překrásných arabeskách vznáší se na zeleně haluzi ptáček stehlík.

Slabší práce jest *kamenování sv. Štěpána* (C iv); klečícího tohoto prvního mučenníka kamenují tři biřicové u přítomnosti pěti osob úředních. Výraz ve tvářích jest nesprávný, rozměry tělesné nepřirozené a barva hustě kladena. Mnohem krásnější jest iniciálka **T** (To zajisté k mému nevinnému odsouzení posadila jsou se knížata . . .).

K introitu na Tři krále (C xiii) v liteře **W** (Vy, vizte, jak po svém narození ke křtu se béře do svého chrámu Syn

[2]) V Boleslavi samé o pořízení kancionálu bližších zpráv se nezachovalo. M. Kezelius Bydžovský, který v letech 1605 až 1655 v Boleslavi působil a jako primátor a správce kůru boleského dosti spolehlivých zpráv míti mohl, praví ve své, jinak věrohodné kronice boleslavské, že kancionál ten v jeho době asi 300 let starý byl. Jelikož pak kancionál ten již do doby husitské patří (obsahuje zpěv na den „praeclari martiris *Johis Hus*"), znamená zpráva Kezeliova pouze tolik, že v jeho době nebylo ani zprávy psané ani pamětníka o pořízení tohoto kancionálu.

Boží...) vymalován jest *útěk do Egypta*. Josef vede oslátko, na němž sedí Maria, majíc v klíně Jesulátko. Pod textem lahodně oko jímá skupina: *Tři králové dary Ježíškovi přinášející*. Pravý okraj zdobí arabesky a do nich uměle vpleten jest znak cechu zlatnického.

Introit na obrácení sv. Pavla (C XIX) počíná se slovy: (Vím zajisté, komu jsem uvěřil...). Biblické události a slovům písně odpovídá dole obraz představující *sv. Pavla s tovaryši jeho*, jak na cestě do Damašku nenadále nebeskou září obklíčeni byli, až všichni s koně na zem skleslí. Z celého výjevu zamlouvá se nejvíce nahoře iniciálka **W**.

Svátek Panny Marie Hromničné zdobí iniciálka **P** (Přijala jsem Bože milosrdenství Tvé...) a dole *obětování Páně* ve chrámě.

Od hromnic až do velikonoc neděle a svátky nenašly milosti u malíře, jenž nevyznamenal jich žádným obrazem ani velikou iniciálkou.

Tím více pozornosti věnováno veliké noci. „Procesí na velikou noc" ozdobeno jest pěknou iniciálkou **W** (Viděl svatý Jan, an čistá voda vycházela, aby vše čistila, z chrámu v hojnosti...) a pod textem vyobrazením zázračného *z mrtvých vstání*: anděl sedí nad hrobem otevřeným a ukazuje ženám, vonné masti přinášejícím, hrob prázdný.

Pod antifonou (k IIII) (Začněmež alleluja, vstalť jest z mrtvých Kristus Pán...) umístěn jest nápis: „Martin Kašperský z Rajova", jenž byl úředníkem na zámku boleslavském a zakladatelem kůru literátského v Mladé Boleslavi; ku jménu připojen jest i *erb Kašperského*

Officium o vzkříšení Pána Krista vypraveno jest se dvěma obrazy; v iniciálce **W** (Vstalť jest z mrtvých) zobrazen jest *Kristus jako vítěz nad smrtí* s korouhví; plášť jeho purpurový, v záhybech se linoucí, jest zlatem lemován. U otevřeného hrobu spí žoldnéřové. Dolejší okraj ve dví jest rozpoltěn: v levé polovici *prorok Jonáš* padá z korábu a velryba jej pohlcuje; v pravé polovici vyvrhuje jej zase na břeh mořský. Po stranách vinou se něžné arabesky s ptáky mistrně vykouzlenými.

Modlitby a zpěvy na neděle po velikonoci prodchnuty jsou zbožností, i menší iniciálky počtem četně se tu vyskytají, ale nádherněji vypravených listů s ukázkami malby miniaturní tu není.

Teprve při *nanebevstoupení Páně* (n XI), ve versálce **M** (Muži galilejští...) — v latinských kancionálech je to versálka **W** (Viri galilei...) — povznáší se nad horu osoba Spasitelova, z níž jen dolejší část těla jest ještě viditelna. Kolem hory stojí apoštolové a mezi nimi Matka Páně. V obličejích všech jest patrný výraz podivu, úžasu. Pod textem vznáší se *Eliáš na ohnivém voze* do nebe a medvědi dáví nezdárné děti, které posmívaly se svatému prorokovi. Pravou stranu listu vroubí jahodové listoví s jahodami a z nich proniká znak země České.

Na *boží hod svatodušní* připadající officium počíná se iniciálkou **D** (Duch Páně, jenž obživuje všechny věci, naplnil svou moci veškeren svět alleluja...). V kancionálech latinských: boleslavském, litoměřickém... týž obraz zavírá v sobě versálka **S** (Spiritus domini replevit orbem terrarum...). Duch svatý vznáší se uvnitř naší iniciálky nad apoštoly a Pannou Marií, jež uprostřed nich stojí, v podobě ohnivých jazyků. Na dolní obrubě *přijímá Mojžíš na hoře od Boha desatero*; pod horou klečí lid israelský a poslouchá v ustrnutí, co z oblaků v podobě blesků se mu oznamuje. Postranné listoví hrachové s dozrávajícími lusky obaluje znak cechu soukenického. Provedení obrazu tohoto sloužilo by ku cti i malíři novověkému.

Slabší jest práce představující *nejsvětější Trojici*. V začáteční liteře **P** (Požehnána buď velebná, ctí i vší chvály hodná svatá Trojice... — v latinských kancionálech, jako v kralohradeckém Benedicta sit sancta Trinitas...) vyobrazen jest Bůh Otec s korunou v šarlatovém plášti, drže v lůně svém Syna mnohokráte zbodaného; nad oběma vznáší se Duch svatý ve způsobě holubice. Jedna z vedlejších figur drží kříž s korunou trnovou, metlami a bičíky, jiná tresť s houbou, třetí kopí. Na dolejším obraze *andělé zbraňují klaněti se jim*, nýbrž Nejvyššímu a proto k nebi ukazují. Od nich v pravo *rozmlouvá Kristus se zákonníky*. Pravým lemem vinou se plané růže v plné své kráse, a do nich vpleteny jsou dva cechovní erby: postřihačský a soukenický.

Officium na Boží tělo *„O těle a krvi Pána Krista"* jest stěžejní práce celého kancionálu. Počíná se slovy: (Dnes chléb nebeský vydán všem kajícím, nápoj andělský, jenž všeliký hřích čistí...). V začáteční literce **D** vyobrazena jest *večeře Páně*. Kolem stolu okrouhlého sedí 12 apoštolův a uprostřed nich Kristus. Jan, miláček Páně, má hlavu položenou pod rukama Krista Pána, jenž právě pronáší slova: „Jeden z vás mě zradí." Ve tváři apoštolů jeví se úžas a otázka: „Zdali já jsem to, ó Pane!" Neméně podivuhodný jest obraz dolejší: *přijímání pod obojí*. Před oltářním stolem, na němž spatřují se otevřená kniha, miska a dva svícny, klečí na stupni 11 osob: šest ženských a pět mužských, všickni v kroji XVI. věku. Kněz podává jim hostii a jáhen za ním z kalicha. Před každým z nich kráčí ministrant. Po pravé straně klečí ctihodný stařec, modle se z knihy a za ním jiný stojí; po levé straně klečí v lavici dva muži a za nimi dva stojí. Na postranných rozvilinách stkví se přeutěšené centifolie, listím růžovým obalené a případně volené k době, kdy růže bývají v plném rozkvětu. Uprostřed mezi růžemi umístěn jest znak cechu krejčovského: nůžky.

Officium „na neděli Páně" (r XI) ozdobeno jest iniciálou **P** a dole malým obrázkem, zvířaty to: medvědem, psem, kohoutem a slepicí — podivná zajisté společnost. Do postranné rozviliny zavěšen erb cechu sladovnického.

Na listě (ss I) počínají se officia *o svatých* — nejprve o sv. Vítu, mučenníku božím. Se zalíbením prodlíme tu při iniciálce **R** a dole při obrázku nevelikém ale pěkném; jest to beránek s korouhví, pod nímž poznamenán letopočet 1572.

Památka sv. Jana Křtitele (24. června) obmyšlena jest dvěma obrazy: *svatý Jan křtí Pána Krista v řece Jordáně* a *Jan káže na poušti* lidu a vojákům; všichni tito jeho posluchači oblečeni jsou v roucho 16. věku. Postranná rozvilina nese erb kožešnický.

Sv. Petr a Pavel (29. června). *Sv. Petr přijímá klíče od Pána Krista*. Půvabnější nežli obraz sám jest iniciála **K** (Když apoštol sv. Petr vyveden byl ze žaláře Herodesova, řekl...). Postranné arabesky objímají znak cechu zvonařského; zvonařstvím slynula Ml. Boleslav daleko a široko po vlastech našich.

Navštívení Panny Marie (v neděli po 2. červenci) zastoupeno jest v kancionále tomto jen versálkou **R**

*

(Radujme se...). Náhradou vyobrazil se na druhé straně za písní *Jan Kantor, malíř a písař*, jenž knihu „Chval božích" dokonal. Klečí před křížem, drže v rukou modlitby zavřené, a modlí se, patře na kříž, modlitbu: „Delicta juventutis meae et ignorantias ne memineris domine." Nápis, jenž slova tato obsahuje, praví dále, že jest to *„Jan Kantor, anno aetatis 46"*.

Za podobiznou Kantorovou zeje veliká mezera: schází 21 listův od sign. (t IIII) do (u VI), a to právě mezi svátkem Panny Marie a sv. Markétou (od 2—13. července). V tuto právě dobu připadala památka m. Jana Husi (6. července), kterýžto den v XVI. věku byl svátkem zasvěceným a v kalendářích tehdejších označován býval červeně. Listy tyto byly, jak již řečeno, vytrženy Josefem kapucínem.

Nejbližší listy neposkytují nic zajímavého. Památka sv. panny Markéty (13. července), rozeslání apoštolů (15. července), sv. Máří Magdaleny (22. července), sv. Jakuba (25. července), sv. Anny (26. července) uctěna nábožnými zpěvy, jichž písmo a noty provedeny s dovedností jako v kancionále tomto vůbec.

Proměnění Krista Pána (6. srpna) vymalováno jest způsobem, jak vypravuje o něm písmo svaté: Kristus proměnil se na hoře Tábor u přítomnosti učenníkův a dvou proroků, Mojžíše a Eliáše. Po straně drží anděl tři stánky.

Svátek *sv. Vavřince* (10. srpna) počíná se velkou iniciálou **P**. Dole přivázán jest k rošti sv. Vavřinec a ohněm mučen uprostřed velikého davu lidstva. Jaká tu hromada lidí! Někteří z nich sedí na koni; všichni oděni jsou v kroji 16. věku.

Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna) vytčeno velkou iniciálou **A** a obrazem, jak anděl Gabriel zvěstuje Panně Marii radostné poselství. Po straně vinou se arabesky a do nich vložen jest znak cechu kovářského: černá podkova v červeném poli.

V tento čas připadalo boleslavské posvícení; neboť hlavní chrám boleslavský jest posvěcen ku cti této Matky Boží. Proto shledáváme se v kancionále *s posvícením* hned po tomto svátku marianském. Ve versálce **O** vyobrazen jest sv. Jakub, jak na útěku do Mesopotamie unaven usnul. Od nohou jeho vystupují andělé po řebříce až do nebe. Na dolejším okraji stojí na návrší chrám, s něhož prapor vlaje a kam po cestičce křivolaké lidé, v kroj 16. věku odění, se ubírají; na protější straně za potokem stojí krčma, před níž hospodský veselým hostem nápoj přináší! (*Ve žlutickém* kancionálu zobrazen jest ples venkovanův a různé hry; v *lounském* hry v kuželky.) Ve starším boleslavském kancionálu jest list tento vandalskou přemrštěností purkmistra Jak. Hubáčka l. 1626 vystřižen; nůžkám ušli jen po straně dva mladíci v zelených kabátech a červených spodkách, kteří mezi sebou se perou. Nebývalo tedy ani staročeské posvícení bez pořádné rvačky. Sestavení osob a pohybů jejich jest věrné, barvy teplé, lahodné; obraz ve všech podrobnostech správný, škoda jen, že není úplný.

Konáme-li kancionálem cestu dále, můžeme čísti nábožné zpěvy na den sv. Bartoloměje (24. srpna: introit, kyrie, prosu a píseň místo offertoře), na den stětí sv. Jana Křtitele (29. srpna), narození Panny Marie (8. září: introit, prosu, píseň místo offertoře), povýšení sv. Kříže (14. září), o sv. Matouši evangelistovi (21. září) a *o sv. Michalu archandělovi* (29. září). Zde zajímá pěkná iniciálka **C** a dole pod textem obraz, představující tohoto archanděla, jako božího bojovníka, jenž zápasí s ďáblem a jeho spojenci: draky, ještěry a jinými příšerami.

O všech svatých čteme na listu Z XII. Před námi naházena leží hromada těl zohavených a krví potřísněných; skupina hrůzyplná. Kontrastem působí nahoře dvě hlavy, které klidně na mrtvoly pohlížejí. Těla na obraze jsou zúmyslně tak zohavena, neboť veliká z toho bude radosť, jak v textu se praví, když svatí do nebe půjdou v tělech oslavených, sedmkráte nad slunce skvělejších.

Další officia: o sv. Martinu (11. listopadu), o sv. Vondřeji (30. listopadu) nezajímají tak, jako officium *o apoštolích* vůbec. Mimo velikou iniciálku **A** jest tu na konci obraz, představující apoštoly, jak se rozcházejí do světa, aby učili národy.

Poslední listy kancionálu obsahují officium o evangelistech, mučennících, vyznavačích a pannách; kde prosa o pannách se skonává (cc I), končí se též kancionál. Na druhém a posledním listu připsáno jest: Dokonána jest tato kniha „Chval božských" ve čtvrtek po přenesení sv. Václava, léta od narození Syna Božího tisícího pětistého sedmdesáte druhého, skrze Jana Kantora starého, měštěnína v Novém městě Pražském.

Ohlédáme-li se zpět po kancionále tomto a učiníme-li si o něm úsudek celkový, musíme vyznati, že vyniká krásou a bohatstvím maleb miniaturních, které co do kresby a koloritu *od dvou mistrů pocházejí*. Obrazy jsou v iniciálách a o sobě malovány. Skorem všechny iniciály jsou důmyslně z listů stylisovaných stejného tvaru základného složeny, jen iniciála **V** na listu 5. sestavena jest z vinné révy a úponky, listy a hrozny. Barvy iniciál jsou různé, ponejvíce jsou to tóny složené, s měkkými stínovými přechody.

Z obrazů vynikají svým uměleckým provedením: *erb pánů Krajířů z Krajku* a na Mladé Boleslavi na celém listu 2. namalovaný a *erb města Mladé Boleslavi*, (tab. VI.) na listu 35. Podrobné provedení jest pečlivé, kolorit bohatý a barvy harmonické. Allegorie a jiné postavy jsou důmyslně konturovány i stínovány.

Na listu 334. *večeře Páně* (tab. VI.) v iniciále vyznamenává se krásným koloritem, jakož pečlivou a přesnou kresbou. Obličeje, ač malé, přece jsou propracované, a záhyby různobarevných rouch na apoštolích poskytují látku ku studiu. Přihlédneme-li na témže listu k dolejšímu obrazu *přijímání pod obojí* (tab. VII.) a pozorujeme-li provedení významných tváří nábožných osob ve chrámě přítomných, jakož i kněží, svátosť oltářní podávajících, nelze než obdivovati mistrovskou ruku, která v tak malých obličejích takové výrazy vykouzliti uměla. S drobnohlednou dokonalostí jsou vlasy a vousy mužů, krajkové čepce paní a záhyby plášťův a roucha provedeny. Perspektiva chrámu, v němž obřad se koná, jest co do poměru i stínu správná.

Obdivu hodný jest též obraz na listu 412.: *Jan Kantor klečící před Ukřižovaným*. Obličej Kantorův jest do nejmenších podrobností propracován, taktéž i ruce, knihu držící. Tělo ukřižovaného Krista jest pečlivě do nejmenších svalů modelováno, barvy jsou přirozené. Tak-

též i Jerusalem, jakož i celá krajina v pozadí, působí s popředím celek harmonický (str. 612.).

Neméně zamlouvají se na listu 463. *sen Jakubův* nahoře v iniciále a *posvícení* (tab. VII.) dole pod textem. V obou obrazech jest krajina se vší dovedností malířskou provedena a do detailů propracována. Stromy a keře jsou správně kresleny a zeleň v popředí jest teplá, oku lahodící. Osoby s pečlivostí jsou namalovány, zejména roucha andělů na řebříku provedeny jsou v nejjemnějších odstínech.

Ony listy opatřené velikými iniciálami a obrazy jsou mimo to též na vnějším okraji svém ozdobeny rostlinnými haluzemi. Ozdoby tyto jsou povahy naturalistické i stylistické ve spojení s postavami lidskými i se zvířaty. I rostlin užito: bodláku, jahodových lodyh s listy, květy a plody; hrachu s květem a lusky, růže s listy, květy a poupaty. Ze zvířat nejčastěji se vyskytují ptáci, pak liška a motýl. Hlavní lodyha těchto rozvilin tvoří čáru haditou, ladného zakřivení, z níž větve závitkovitě vybíhají. Na listu 5. zobrazeni jsou čtyři andělé s hudebními nástroji, ale obyčejně bývají to erby cechovní.

Barvy ornamentů jsou skvělé, zvláště modrá, červená, žlutá, pomerančová, fialová, zelená, hnědočervená a olivová v různých odstínech a přísvitech, které při vší pestrosti lahodný celek tvoří. Veškeré barvy jsou zachovány. Zlato položeno velmi pečlivě, tvoří všude kde jest, plochu lesklou a zachovalo se ve svém lesku až po naše časy. Užito barev veskrze krycích po způsobu gouachových, a jen na některých místech lze i barvy lazurové pozorovati.

Každý obraz, byť i některý méně přesně v kresbě byl proveden, zasluhuje zajisté povšimnutí; celek pak podává důkaz, že české umění co do malby miniaturní stálo v 16. věku na vysokém stupni.

Třetí a nejmenší z kancionálů boleslavských jest jako předešlý český, z téhož roku a rukou téhož mistra zhotovený. Čítá 431 stranu, délky má 54 cm., šířky 37 cm. List neschází žádný. Utrpěl však jiným způsobem, vlhkem, tak že některé listy pouhým dotknutím se rozpadávají. Vyhnilá místa byla vylepena a vypadlá z textu místa znova — neznámo kdy a kým — na proužky vlepené vepsána. Zvláštního osobitého názvu neměl, nýbrž obecně jmenován byl kancionálem. Malíř Kantor o něm napsal na prvém místě: „Pánu Bohu všemohoucímu a všech věcí stvořiteli ... ke cti a chvále tyto *„Duchovní písně“* jsou sepsané a zpravené nákladem Kateřiny Militké, někdy měštky tohoto města Mladé Boleslavě nad Jizerou, a proto jsou do chrámu tohoto oddány, aby lidé pobožní ... Trojíci svaté čest a chválu vzdávali ...“ A na posledním listu čteme: Dokonána tato kniha *„Písní a chval Božských“* (jenž **kancionál** slove), léta 1572 skrze Jana Kantora, měštěnína Nového města Pražského, z čehož Pán Bůh na věky buď chválen.

Obsahem tohoto zpěvníku jsou zpěvy na Boží hody a některé jen svátky v roce. Zpěvy o tělu a krvi Páně a o m. Janu Husovi scházejí, aniž by byly vytrženy. Počíná se antifonami před roráte, dobou adventní; nejbližší listy obsahují zpěvy vánoční. Době této (vánocům s adventem) věnováno šest obrazů — v celém kancionále jest osm obrazů, z čehož soudím, že svátky vánoční veliké těšily se tehdy oblibě a vážnosti. Tři z toho počtu patří adventu, předchůdci vánočnímu a tři vánocům samým.

V iniciále **R** (Raduj se a vesel se Jerusaléme, nebo aj král tvůj jede k tobě ...) zobrazen jest *Kristus, jak jede do Jerusaléma* na oslici, vítán a provázen davem lidstva s ratolestmi v rukou. Jinde v iniciálce **P** (Proroci a králové žádali uzřiti Spasitele ...) vyobrazeni jsou proroci a králové, někteří v kroji polském. Na dolejším okraji téhož listu přináší *anděl (s palmou)* radostné poselství Panně Marii. V postranní rozvilině klečí veverka a ptáci se slétají.

Písně vánoční „O vtělení syna Božího“ okrášleny jsou iniciálkou **W** (Vesele zpívejme, boha votce chvalme ...), v níž *král jakýsi s korunou* sejmutou klečí před Kristem ukřižovaným, z jehož ran krev prýští. O několik listů dále — v kancionále tomto není signatury — v iniciále **M** (Máme děkovati Bohu votci, že nám dal dočkati se slavnosti ...) vyobrazen jest velebný *výjev u jeslí* a dole pod textem *pastýři* na pastvě mezi stádem klečí a na píšťaly hrají.

Vzkříšení Páně podáno jest způsobem obvyklým v kancionálech vůbec. Zvláštní jest obraz představující *koncilium nicejské*. Uprostřed sboru kardinálů sedí na trůně papež a před sněmem tímto stojí po stranách Arius a Ebion.

Zvláštností tohoto kancionálu jsou zpěvy o dvou, třech i čtyřech hlasech („diskant, tenor, alt a bass“); jsou to „Patrem“ a „Sanctus“ na přednější svátky v roce, tak že ani „Patrem posvícenské“ neschází. Zpěvy jsou rýmované a čtyři řádky mají vždy stejný rým.

Vnější úpravou a technickým provedením neliší se valně od předešlého; vyšlyť oba z rukou téhož malíře a v témže roce. Jest však mnohem menší.

Všechny tři výše jmenované kancionály chovají se v museu Mladoboleslavském a jsou vzácnou jeho ozdobou.

Okrouhlé kostelíky v Čechách.

Napsal *Karel B. Mádl.*

(Dokončení.)

Aby dosti jasně a zřetelně vynikly rozdíly mezi okrouhlými stavbami cizími a českými, aby vystoupily osobité vlastnosti našich památek, je nutno ještě v krátkosti uvésti německé stavby sem spadající.

Zbytky kaple v Grotschi a stavba u Hallu n. Sálou jsou nejen historickými svazky spojeny se stavbami českými, ale i tvarem tak dalece příbuzny, že je musíme považovati ne za cizí stavby, ale za odnože a výběžky

českého typu. V Němcích vedle nich jen ještě kaple v Altenfurtu u Norimberka [1]) zasluhuje pozornosti. Vykazuje hlavní rotundu kupolí klenutou a k ní přilehlou apsidu, jejíž půdorys daleko přesahuje půl kruhu; kupole bez lucerny nemá krytu. Největší část zbývajících okrouhlých kaplí a kostelíků je roztroušena po zemích rakouských, ale pouze dolnorakouské jsou podrobněji prozkoumány, aneb aspoň tak dalece, že je možno jich užiti jako srovnavacího materialu.

Tyto okrouhlé kaple již proto že nenáležejí svým původem době tak obmezené jako české, sáhajíce od prvního rozvinu slohu románského až do doby gotické, nejsou arci tak jednotného tvaru jako naše stavby, a aby srovnání bylo možnější a případnější, je třeba vyloučiti budovy mladší, s elementy gotickými, jako na př. kapli v Šoproni, Pulkavě a j.

Půdorys u většiny skládá se původně jako v Čechách z velkého kruhu rotundy a malého apsidy a jen vyjimkou, jako ve Sv. Leonardu, apsidy vůbec postrádá. Délka průměru okrouhlých staveb rakouských značně se mění čítajíc na př. v Reinu 12, ve Friesachu dokonce 40 stop. Než více nežli rozměry stavby, zajisté nejčastěji podmíněné lokalními poměry a bez typického významu, zajímavější a nejdůležitější je poměr obou kruhů v půdoryse. Možno vzíti za pravidlo, že půdorys apsidy přesahuje vždy půl kruhu, jako v Hartberku, Medlinku, Něm. Altenburku a j. Výjimky nalézáme na př. v Jahrinku, kde je segment apsidy o něco menší polokruhu, za to ale průměr je značný. V Kuenrinku, Tulnu a Scheiblingkirchenu jsou zase konce ramen oblouků přímkou prodlouženy.

Ve směru vertikalním liší se většina rakouských staveb okrouhlých od českých v první řadě již zmíněnými prostory podzemními, pod podlahou, které nejjasněji svědčí o sepulkralním určení těchto kaplí a které při českých kostelích, jako již bylo vytčeno, veskrze chybějí. Taková sklepení nalézáme v Hardegu, Kuenrinku, Jahrinku, Hartberku, Něm. Altenburku, Tulnu a j., někde ještě dobře uchovalá, jinde polozasutá, tu cele nad zemí zbudovaná, tak že kaple má vlastně přízemí a první patro, tu zase i celé pod zemí.

Při většině staveb v zemích rakouských zachovala se klenba lodi, rotundy původní, ale to právě je při nich pro nás význačno, že mezi nimi není jediné kupole, že to jsou klenutí křížová, starší bez žeber, mladší s žebry, a že všechna jsou úplně zaklenutá do ústředního svorníku. Nejen že dnes nemá žádná kaple zde na svém vrcholi otevřenou lucernu, ale ani v klenbě není známky, že by v jejím středu býval otvor, nad nímž by se kdy byla vznášela lucerna jako u českých kostelíků.

I v zevním vzhledě liší se obě skupiny staveb, a jsme daleci toho, hledati v následujícím jakéhosi zásadního a typického rozdílu. Jen k vůli celku se o něm zmiňujeme. Několikráte zmínili jsme se o tom, kterak české stavby okrouhlé jsou až nápadně chudé ornamentalní výzdobou. Vně i zevně obmezuje se tato takřka jen na nejnutnější. Jsou arci též mezi kaplemi, kostelíky a karnery v zemích rakouských stavby prosté, jednoduché, ba chudé, jsou ale za to mezi nimi též stavby ornamentalním bohatstvím přímo vynikající. Oblina zevní zdi je vertikalně románskými lisenami a polosloupy členěna a oživena, profily římsy okapní a trnože jsou hojně členěné, vinuté, taktéž vlys obloučkový i dvojnásobným prahem (Hartberk) kolem se vinoucí je bohatého útvaru, podobně i uvnitř nalézáme v koutech sloupky a připojené. Portály pak těšily se zvláštní pozornosti. Nejen že jejich ostění v síle zdi rotundy je stupňované a sloupky oživené (Hartberk), ale je tu hned řada staveb, jako v Medlinku, Něm. Altenburku, Tulnu, kde nalézáme zvláštní přístavek u vchodu, vystupující z obliny rotundy a připojený ku stavbě jediné za tím účelem, aby získali větší, vydatnější otvor portálu, rozměrnější ostění a tím hojnější místo ku výzdobě vchodu. Tato dekorativní tendence, takové její stupňování je českým stavbám nadobro cizí.

* * *

Bude dobře na konec tohoto pojednání shrnout v krátkém přehledu výsledky našich porovnávání a srovnání. Nemíníme nikterak je přeceňovati, nikterak dati do nich význam, jakého nemají a míti nemohou, aniž snad jich důležitost pro ostatní dějiny umělecko-tvarných v Čechách za prvních století stavěti výše, než zasluhují. Sotva se také kdys více zdaří nežli se cíle, jaký v části úvodní jsme si vytknuli: vymezit ohraničiti zjev okrouhlých staveb v Čechách v jeho historickém a uměleckém významu oproti podobným stavbám v cizině. Ani historický, ani umělecký materiál k předmětu našemu se táhnoucí nedozná více vlivu, ba, bohužel, na domácí půdě že žádného rozhojnění. I smíme a musíme pracovati dnes i budoucně pouze s tím, který dnes lze na jedno místo shrnouti. Než i pouze zdá se nám, přece je možno vyzískati několik pevných bodů v dějinách českého umění.

Dojista ze všech nejdůležitější a nejvýznamnější jest očitá nezávislost okrouhlých kostelíků v Čechách od příbuzných staveb německých. Hned první pozná stavba kostelní v Čechách, kostelík levohradecký, vykazuje podobu okrouhlou a my arci tím spíše mám litovati, že se nám více nedochoval. Snad i pod

[1]) Kallenbach, Atlas z. Gesch. d. deutschen Bauk. Tab. 3 — Seznam centralných staveb (polygonních i okrouhlých) v Německu vyčítá Otto H., Handb. d. kirchl. Kunstarchaeologie I. 28. sq.

štěm pozdějších oprav a přestav byli bychom nalézti mohli prvotní jeho podobu do detailů, zvěděti, zdali to byla prostá rotunda, či byla-li již přistavěna apsida. Hledajíce pro tento první kostel křesťanský v Čechách vzor na Východě, v říši byzantské, sotva se odchylujeme od pravé cesty, neboť odkud knížeti Bořivoji přišlo světlo spásy, odtud dojista též předpisy liturgické. Kostel sv. Jiří v Soluni, který jsme jako bližší vzor prvního českého kostelíka okrouhlého uvedli, je nám arci spíše typem, charakteristickým kusem této skupiny centralních staveb, neboť vésti podrobnější parallelu s kostelem levohradeckým, ani s jeho dcerou, prvním kostelem svatovítským, to více nelze. Pouze charakterisující slovo historikovo je možno postaviti vedle soluňské stavby. Než na druhé straně aspoň analogií nám neschází, neboť ruské kostely okrouhlé nade vši pochybnosť mají svůj původ v Byzancii.

Knížete Václava kostel svatovítský nyní nejen že neřadíme více k napodobením cášského dómu, ale ani jeho podobu s „kostelem římským", o níž Kosmas mluví, nemáme za pravou a trefnou. Dosud jen omylem bylo vždy přehlednuto, že kostel hradčanský nebyl první okrouhlou stavbou v Čechách, ale že byl tu již jiný starší, který z příčin zevních, lokalních i vnitřních, moralních, vzorem následování hodným se nabízel. Proto také na základě těchto dvou domácích modelů, kostela levohradeckého a svatovítského, jejichž kořeny sáhají daleko na východ, a nikoli podle vzorů německých, vyrostl typ českých staveb okrouhlých.

Viděli jsme též, že veškeré tyto naše stavby právě na rozdíl od příbuzných a podobných v Němcích jsou kostelíky v pravém slova smyslu, svatyně zbudované k bohoslužbě a nikoli co karnery, za účelem sepulkralním nebo dokonce jako křtitelny, baptisteria.

Když sloh románský vnikl do Čech, nalezl zde již typus okrouhlých staveb zakořeněný a za svůj jej přijal, ničeho na něm asi neměně. Jen sporý ornament přidal ze svého. Zachovalé stavby okrouhlé v Čechách náležejí výhradně období románskému. Třeba že zprávy historické, psané zvěsti o jich původu mlčí, jejich formalný zjev, sice nebohatý, přece jen skýtá aspoň tolik kriterií, že žádný okrouhlý kostelík v Čechách nelze míti za mladší dvanáctého století. I to zdá se nám při nich charakteristické, že přestali je v Čechách stavěti, jakmile vyskytly se tu první zjevy slohu gotického. Viděli jsme, že se tak jinde nestalo.

Na kolik se formalné stránky okrouhlých staveb českých týče, nalézáme jich osobité známky předně v poměru půdorysů, rotundy a apsidy, za druhé v kupolovité klenbě, za třetí ve tvaru, respektive sklonu střech, a za čtvrté při lucerně.

Při prvním punktu je pozoruhodno, že se apsida otvírá co nejšíře možno do rotundy či jinými slovy, že její půdorys nepřesahuje půl kruhu. Střed, z něhož je opsán, leží pak buď na obvodu rotundy, buď v tloušťce její zdi a nikoli jako u jiných, hlavně v zemích rakouských se stává, v prostoru apsidy samé. Kdybychom šli k detailům ještě více minuciosním, shledali bychom, že i průměry obou kruhů základních, v rotundě i apsidě, přidržují se aspoň přibližně jistého číselného poměru a dojista není mezi českými stavbami žádné, kde by průměr apsidy byl tak nápadně malým zlomkem průměru rotundy, jako na př. v Jahrinku.

Klenby českých staveb okrouhlých jsou jednoduché, až primitivní kupole poněkud stlačené, beze všech žeber, beze všech znatelných, buď konstruktivně nebo dekorativně vyjádřených nasazení. Jsou to zároveň jediné kupole v Čechách.

Střechy okrouhlých našich kostelíků, arci se všady v prvotním způsobě nezachovaly a mohla by se o toto faktum opříti námitka, že není radno tuto část stavby zahrnovati v charakteristiku typu. Než při bližším ohledání nalezneme, že sice byl tu onen kryt obnoven, ale právě co shledáváme význačným, krov, vlastně jeho sklon, jeho úhel, ten zůstal po většině nezměněný. I kdybychom neměli zaručených zpráv, že při opravě Křížové kaple úhel, jímž se zvedá prejsová střecha stavby, byl při obnově přesně zachován, my již z té příčiny bychom o tom nepochybovali, poněvadž je zde strana střechy, její směr a sklon určen dvěma starýma a nezměněnýma body: svrchním krajem hlavní římsy, vinoucí se kol rotundy a spodkem lucerny, kužel střechy korunující. Tytéž důvody pak vedou nás i u jiných okrouhlých kostelíků českých míti dnešní sklon střechy za starý a jen tam, kde nyní lucerna schází, jako v Budči, Plzenci a jinde, nelze k němu míti zřetele. Za to ale u staveb cizích, rakouských, nutno míti se na pozoru, neboť ty z pravidla postrádají lucerny a tedy pevného, nehybného a neměnitelného východiště střechy, která při obnově se mohla jen tvarem klenutí říditi. Při nich nalézáme hlavně dva druhy střech: jedny velice nízké, ploché, patnácti- až dvacetistupňové a druhé nápadně vysoké, hrotité, sedmdesáti- až osmdesátistupňové kužele, kdežto střechy českých staveb okrouhlých drží se všade mezi 30 a 45°. Také při střeše apsidy nalézáme jistou vzácnosť. Podle povahy svého základu, tvoří půl kužele, a že střed půdorysového kruhu leží v obvodu zdi rotundy, zapadá i vrchol střechy apsidy do hlavní zdi. Jinak u staveb cizích. Tu často tvoří apsida více než půl kruhu a válce, zhusta málem dvě třetiny, zkrátka střed apsidového kruhu leží mimo rotundu a mimo její zeď leží pak ovšem též vrchol, hrot střechy apsidy. Pak vidíme při nich dvojí formu střechy: buď tvoří samostatnou

část kužele s vrcholem volně se zvedajícím, buď běží mu něho volorovný hřeben připojené stanové střechy ku zdi hlavní rotundy. Obě ty formy jsou českým stavbám cizí.

Též z deseti zachovalých okrouhlých kostelíků v Čechách mají kuželovitou střechu rotundy zakončenou lucernou. Tato pro český typ nejvýše charakteristická a zároveň nejnápadnější forma schází na Řípu, zpustlé kapli v Plzenci, kostelíku v Budči, Libouni a Pravoníně, a první vyjímaje u všech možno právem míti za to, že zmizely teprve průběhem časů, že se buď zřítily, buď byly sneseny. Ale nejen lucerna co celek je významnou charakteristikou našich staveb, rozlišující formou od cizích, jimž veskrze schází, ale i její útvar a detail vyžaduje svojí nápadnou identitou naší pozornosti. Vždy jest to nízký válec, jehož plášť je na třech místech románským dvojckním prolomen.

* * *

Z dob předcházejících slohu románskému nezachovalo se v Čechách vůbec žádných staveb uměleckého rázu, z doby románské poměrně ne mnoho a z těch značná část doznala tu větších, tu menších přeměn. Ale okrouhlé kostelíky nebyly toho vždy ušetřeny, než na štěstí je jejich tvar tak nápadný a tak již oku laikovu od ostatních rozdílný, že není právě s velikými obtížemi spojeno proniknouti při nich až ku formám původním. Však ale ani v prvních časech svojí existence nevynikaly nikterak ornamentalným bohatstvím spokojujíce se s některým lemem kol portálu a hlavní římsy. V té sporosti výzdoby leží jakýsi rys archaistický. Než přes tuto uměleckou prostotu podrží okrouhlé kostely české svůj osobní význam, jako zvláštní, od ostatních rozdílná skupina, jejíž původ je málem stejně stár jako křesťanství v Čechách. Zahajujíť řadu kostelů v naší vlasti.

Stavba hradu pražského za krále Vladislava II.

Napsal *Emanuel Leminger.*

Králův dvůr vedle nynější Prašné brány byl již od Václava IV. oblíbeným sídlem králův českých a zůstal jím ještě za Vladislava Jagellonského až do r. 1484, kde týž král, popudiv mimoděk proti sobě obyvatelstvo Prahy, domníval se býti ohrožen v dosavadním sídle svém mezi městany pražskými. I „nechtěl více ve Dvoře královĕ bytu míti“, píší Staří letopisové čeští, „protože nějaký soused novoměstský vyskočiv ze svého domu, kterýž byl proti nové věži, přiběhl na příkop s kuší, laje a zlořeče těm zrádcům, kteříž se zase navrátili do Prahy, a napínal tu kuši, an král ze dvora na to hledí, a přikládaje šíp mluvil řka: vydejte nám ty zrádce!“ Král pak, jehož mysl tím byla měrou značnou poděšena, „dočekav večera,“ vypravuje Beckovský, „kázal sobě lodí připlaviti na prelatství, a vyšed ze dvora s malým počtem potmě šel pěšky až na konec příkopu a tu vsed do lodě, nočním časem dal se přeplaviti přes řeku a přišel na hrad sv. Václava. A hned kázal hrad opravovati, příkopy dělati a na všecky strany zdmi obehnati, též baštami a střílnicemi opatřiti.“ Událost ona tedy zavdala podnět ku znovuzřízení královského sídla na Hradčanech, které od válek husitských bylo pusto; kromě některých úřadůzemských tam sídlil toliko hejtman hradu se svou čeledí.[1])

Z „register werkových“, v nichž jest zaznamenáno veškeré vydání z mince kutnohorské,[2]) poznáváme, že již před rokem 1481 bylo placeno na stavbu hradu pražského, ovšem toliko po řídku po několika kopách, na př. r. 1477 dáváno dvanácte neděl po 4 kopách. Jediné r. 1478 nastal, pokud se zdá, čilejší poněkud ruch stavební, neboť tu vydán královský rozkaz minci kutnohorské, aby týdně bylo posýláno po 6 kopách grošů na stavení hradu pražského. Z r. 1485 nemáme zápisův nižádných; avšak r. 1486 ozýval se již hlučný tepot kladiv kamennických po hradních nádvořích, jindy pustých — dávánoť tu z mince kutnohorské na stavbu po 18 kopách gr. téhodně a kromě toho zaplaceno zvláště 10 kop gr. za les (dříví stavební). V letech následujících se stavba stále urychlovala, a vystupujíc ze základů dospívala k oddílům, které vyžadovaly nákladu stále rostoucího: kdežto v prvních 22 nedělích r. 1487 se přispívalo z mince kutnohorské po 18 kopách gr., vydává se v nedělích ostatních po 20 kopách, v témž roce bylo ještě zvláště dáno 40 kop na lesy. Jest velice pravděpodobno, že příspěvek týdenní se udržel na výši 20 kop až do roku 1490; od roku následujícího shledáváme jej opět o 3 kopy vyšším. R. 1489 byl na účet mince kutnohorské za 115 kop gr. koupen dům Střelcův na hradě pražském „k udělání maštalí“ královských.

Veškeru stavbu řídil v době této *Hanuš Behem*,[3]) jenž přijímal peníze z mince kutnohorské a z nich v Praze vyplácel za lesy, malířům a jin.; týž se vůbec staral o zadávání potřebného materialu stavebního, jakož i o to, aby

[1]) Od r. 1474 Stavek, od r. 1476 Závíš Sulek z Hrádku.

[2]) Většina těchto zápisků mince kutnohorské z doby Vladislavovy zachovala se v městském archivě kutnohorském a v archivě arcibiskupském (sbírka „Vocela“).

[3]) V listě kamennického cechu Starého města pražského z r. 1489 (Pam. archaeol. IV. I. str. 187.) nazývá se Beham „krále JMti úředníkem“; v zápise z r. 1502 (Reg. flav. uložen v měst. archivě kutnohorském) děje se zmínka o témž „Hanšovi Pehmovi, obyvateli na hradě pražském“. V domě jeho bývá na útraty mince kutnohorské stravování poslové krále polského r. 1478 (Dřevecký a Primus), r. 1487 a jindy (Reg. werkova „Vocel“). Také tam stáli r. 1508 biskupové Stanislav Olomucký a Varadínský Filipec bosák, kteří byli králem posláni do Prahy na sněm (St. letopisové). Behem byl též účasten dolování v Kutné Hoře, mělť tale v Roznštrauchu (1478 Reg. werková).

práce náležitě pokračovala. Nacházíme o tom četné zápisy v účtech mincovních i jinde; především pak list psaný týmž Hanušem Behmem r. 1492 Benešovi z Vajtmille, mincmistru kutnohorskému, podává podrobnou zprávu o jeho činnosti při stavbě hradu pražského. „... co se maléře dotýče," oznamuje Hanuš, „jsem koupil zlata $6^1/_2$ kněh a jsem dlužen za to, a ještě chce $2^1/_2$ kněh a to vše jedno k jedné straně k třetině kromě reštův; a lazuru i jiných barev těch jsem mnoho koupil, za kteréž ještě díl dlužen jsem... Také račte věděti, co se dotýče stavení krále JMti, jakož pan Jenec s Vaší Mtí mluvil, že jsem já mnoho lesu koupil, kterýž má k pavlačem býti; ještě mnohem více koupiti musím k pavlačem i k vápenici, neb bych rád tohoto leta, aby ta zeď i pavlače byly dodělány od jednoho konce k druhému, abychom potom také mohli něco jiného dělati, neb ještě tohoto leta musím dáti kamenný most dělati, k tomu již mám tesaného kamene s potřebu. I račte věděti, že 13 kop. gr. nyní nemůžem na dělníky na týden vystačiti, nebo musím jim nyní více dávati, nežli prve. Protož Vaši Mti prosím, račte mne v té věci opatřiti, abych já také mohl dělníkům i jiným, komu jsem dlužen zaplatiti... Ex castro Pragense ff VI. die St. Margarite 1492 Hanuš Behem." [4])

Stavební činnost v letech těchto čelila patrně k tomu, aby hrad byl především náležitě opevněn; proto byly hradby staré zajisté opravovány, snad i vyvýšeny a střílnami opatřeny, uvnitř podél nich pak byly zřízeny dřevěné ochozy čili pavlače, o nichž mluví Hanuš Behem v listě svém.

Roku 1493 dáváno z mince kutnohorské téhodně na stavbu střídavě 27 kop 14 gr. a 29 kop 14 gr.; r. 1494 pak opět 26 kop 48 gr. a 27 kop 12 gr. Do této doby náleží bezpochyby též stavba hradební věže, které se o několik roků později dostalo jména Daliborky. Neboť při roku 1495 nacházíme zápis tento: „za měď plechovou k krytí věže na hradě pražském 70 kop, jež p. mincm. v Mostě zaplatil"; celkový náklad na měděný tento kryt poznáváme dle zápisu dalšího z roku 1498 „zadržalého dluhu za měď plechovou kupršmidovi do Mostu k krytí věže, na hradě pražském zaplatili jsme tento rok summu 75 kop 5 gr." [5]) V letech 1495, 1496, 1497 a začátku r. 1498 se stavělo usilovně; dostoupilť tu týdenní příspěvek z mince kutnohorské vrcholu svého, totiž 40 kop 48 gr., tak že za rok 1495 vydáno, kromě nákladu za měď na krytí věže, bezmála 1900 kop gr., r. 1497 pak dokonce 2143 kop 42 gr. V roce 1495 a na začátku r. 1496 přidáváno po 4 kopách téhodně „do obory", tak že na stavební opravu královského letohrádku (v nynější Stromovce? neboli ve Hvězdě?) celkem vydáno asi 150 kop gr.

Odtud činnost stavební ochabovala; neboť o svatém Václavě r. 1498 z rozkázání mincmistra, který dlel v Praze na sněmě, bylo z dosavadních 30 kop příspěvku týdenního sňato 15 kop, — dáváno tedy toliko 15 kop, později (roku 1499—1501) dokonce pouze 10 kop téhodně; ba zhusta zavřela se štědrá jinak ruka mince kutnohorské na dobro a nedáno po několik neděl ničeho „propter paupertatem". Teprve r. 1501 a 1502 byla opět zahájena stavba čilejší; zejména tu nacházíme r. 1501 větší vydání na lesy a také již byla za 300 kop gr. zakoupena zásoba plechů „k krytí paláce". Roku 1502 bylo přispíváno sice toliko 12 kopami téhodně na stavbu, avšak současně vydáno na lesy a trámy 173 kop 11 gr., na plechy k krytí paláce 461 kop 38 gr., za železo žďárské k mřížem na pavlač a k oknům 33 kop 45 gr. a „na dílo sklepu pod soudnou světnicí" 40 kop gr. Ve příčině této poslední položky troufáme si pronésti náhled, že klenutí pod soudnou světnicí musilo býti dříve hotovo než tato světnice, pročež sklepem tímto se má vyrozumívati snad uměle žebrovaná klenba nad „schody jezdeckými". Roku toho setkáváme se v účtech poprvé s jménem mistra Beneše, známého to tvůrce smělé klenby v sále Vladislavském. „Z rozkázání krále JMi vydáno, když ráčil jeti z Hory do Uher, mistru Benediktovi kameníku, kterýž na hradě pražském palác dělá, 50 kop gr." a „na dělníky, které mistr Benedikt sobě přiložil, 22 kop 57 gr." Zároveň se účtují „mistru Benediktovi za koník 3 kopy", z čehož vysvítá, že týž nedlel stále při stavbě této, nýbrž se zdá, že byl současně jinde zaměstnán. Téhož roku „v outerý před sv. Václavem zavřín palác na hradě pražském", vypravují Staří letopisové, „v hodin 17 a potom také jest zavřín sklep valný a poslední v pátek před sv. Václavem". Tím tedy byla dokonána nejzajímavější a nad jiné obdivuhodná část hradu královského, „jíž v celé Evropě podobného stavení se nenalézá, kteréby širší, delší a vyšší bez pilíře stálo".

Čilý ruch stavební neutuchl ani roku následujícího 1503; týdenní příspěvek z mince kutnohorské se nezměnil, zvláště pak bylo vydáno na stavení hradu praž. 250 kop gr., na lesy a tesanice 89 kop 16 gr., mistru Benediktovi 20 kop (ante festum S. Venceslai), mistru tomu, který plechy vozil k krytí paláce, za kuní čubu 13 kop gr., za železo žďárské 7 kop 58 gr. a konečně tu nacházíme jakousi částku peněžní určenou na „skla". Větší vydání shledáváme opět r. 1506, totiž celkem 1467 kop 26 gr.; zároveň se tu vyskýtá jméno mistra Beneše naposledy.

Tím však nebyla stavba ukončena; anobrž se zdá, že v letech následujících bylo ještě velmi mnoho vykonáno; neboť od roku 1508 začínajíc přispívala mince kutnohorská téhodně 19 kopami, — a to potrvalo až do r. 1526. Ovšem musil r. 1510 závazek tento mincmistru Janu z Potštejna býti důtklivě připomenut skrze Petra Rožmberka listem psaným v Krumlově v ten smysl, že „krali JMi to stavení na pražském hradě velmi v hlavě leží. I protož což možného jest, nebuďte tomu odporni to dáti, což by vám pan purk-

[4]) Arch. měst. hor. odd. č. 35.

[5]) Tištěné zprávy o věži této se nemálo rozcházejí; kdežto Hájek vypravuje, že r. 1494 „dokonána věž okrouhlá na hradě pražském, kteráž stojí na východ slunce a jest udělána pro vězně znamenitě hluboko v zemi", dočítáme se v Poselkyni Beckovského na str. 971. při r. 1498, že „Dalibor... do věže nové okrouhlé dán byl, kteráž předešlého roku pro vzactnější pány dostavena byla..." K též věži vztahuje se zajisté také zpráva, kterou čteme v Starých letopisech při r. 1493. „T. l. ve čtvrtek den S. Jakuba Většího věži na hradě, na kterouž král Vladislav dělati rozkázal krov velmi vysoký, vyšší nežli jsou zdi té věže, hrom na ní velikou škodu učinil, neb množství cihel polévaných dolův srazil, že musili krov i cihly s ní zbírati; a lva postříbřeného, kterýž byl na nejvyšší makovici, opálil, že byl co uhel černý." Věží tuto popisovanou může býti toliko Daliborka, která z veliké části v zemi jsouc zbudována nevalně nad povrch země vyčnívá. Zprávy tyto, nemálo si odporující, lze sjednotiti v ten smysl, že věž ta byla již r. 1493 dohotovena, avšak po značné škodě, téhož roku bleskem na ní způsobené, že musil býti vršek její znova opravován a novým krytem opatřen, což bylo snad dokonáno teprve r. 1496 (dle monogramu krále Vladislava s letopočtem jmenovaným). Náhled tento shodoval by se i s domněnkou tou, že slovo „vápenice" v listě Hanuše Behma jest přezdívkou nepojmenované ještě tehdy věže Daliborky, z bílé opuky zbudované.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XIV. Roku 1889. Sešit XII.

Mladoboleslavské kancionály.

Podává *Fr. Bareš.*[1]) (Tab. VI., VII.)

Kancionály české jsou vzácnou ukázkou umění církevního v Čechách v době předbělohorské, ony jsou i drahocennými poklady náboženské literatury naší, vynikajíce jak uměleckým provedením, tak i jadrnou mluvou a ušlechtilými zpěvy.

Drahocenné tyto zpěvníky jsou poslední zbytky někdejších kůrů literátských, nábožných to bratrstev staročeských, které se utvořily ku pěstování zpěvu církevního.

Kůry literátské zanikly, ale kancionály udržely se přes všechnu nepřízeň času i v době velikých náboženských převratů: vaneť z nich duch ryze náboženský, i se stanoviska katolického nezávadný.

Literátský kůr mladoboleslavský udržel se až do času cís. Josefa II. Z kancionálů jeho zachovaly se tři, a sotva jich bylo více, aspoň paměti boleslavské o jiných nevědí.

O nejstarším a největším z nich, *latinském kancionálu*, podal zprávu professor Jan Eraz. Vocel v III. dílu „Památek" l. 1859. K důkladné úvaze jeho tímto poukazuji, podotýkaje, že zvěčnělý prof. Vocel klade vznik jeho do počátku XVI. věku; k úsudku tomu

[1]) Při sepisování článku tohoto byl mi nápomocen radou i skutkem p. *Tad. Scheller*, ředitel všeobecné školy řemeslnické v M. Boleslavi, za čež tomuto příteli svému uctivé díky činím.

dospěl, srovnav jej s jinými kancionály latinskými, neboť kancionál sám letopočtu nemá.[2])

Ostatní dva kancionály jsou české, z mladší školy malířské XVI. věku, žlutickému kancionálu v nejedné příčině podobné a pořízené nákladem zbožné měštky boleslavské Kateřiny Militké od *Jana Kantora*, měštěnína Starého města pražského léta 1572. Větší z nich „*Kniha chval božích*", jak jej Sixt z Ottersdorfa v předmluvě své k tomuto kancionálu nazval — Jan Kantor jmenuje jej „Knihou chval božských" — má zdélí 65 cm. a 44 cm. zšíří a vázán jest v kůži svinské. Na deskách jest opatřen mosazným prolamovaným kováním — uprostřed i ve všech rozích; rohové tyto štítky ozdobeny jsou symboly čtyř evangelistů Páně. Kniha zavírá se koženými sponami.

Listů čítala 573, vesměs pergamenových. Přemrštěnou horlivostí P. Josefa, kapucína, správce děkanství boleslavského a reformatora v l. 1625—1628, vyřezáno bylo 21 listů, jež obsahovaly modlitby a zpěvy na svátek mistra Jana Husi, na den 6. července připadající. Prvních 26 listů není číslováno; na 27. listu počíná se signatura A 1 a počítá se u každé litery do XX; tudíž A 1 — a xx, B 1 — b xx a t. d.

Nápěv označují čtyřhranné noty na pěti liniích; takových pětilinií jest na každém listu devět a kde jich není, činí text 27 řádek. Na počátku každého pětiřádku stojí klíč, do něhož se zpívá, a na konci jeho výrazní nota, kterou se na nejbližším začíná. Pod notami stojí text; kde noty jsou zlaté neb červené, jest text modrý; jsou-li noty modré, jest text červený; nejčastěji vymalovány noty i text barvou černou.

Začáteční litery při hlavních officiích jsou velmi ozdobně provedeny a 21 cm. dlouhé a tak i široké. Uvnitř takových iniciálek vyobrazena bývá *biblická událost*, odpovídající textu. Iniciálkami menšími uvádí se počátek každé strofy. Pod textem na dolejším kraji spatřují se obrazy, přiměřené textu, nejsou-li už v iniciálce: jsou-li v ní nahoře, pak dole zobrazen *starozákonní* výjev, ku vyobrazení hořejšímu, novozákonnímu, symbolický.

První list v kancionálu jest prázdný a do polovice utržený. Druhý nese předmluvu, napsanou od Sixta z Ottersdorfu l. 1572, v níž se praví, že za pánů Krajířů z Krajku a na Ml. Boleslavi v počtu lidí nábožných byla též měštka boleslavská Kateřina Militká, která dala hlavní kostel boleslavský (po požáru zpustošený) sklenouti a kruchtami opatřiti, a která i špitál pro lidi chudobné vystavěla a tento kancionál svým nákladem zhotoviti dala.

Na třetím listu čte se nápis:

ERB · PANVOW · KRAGIRZVOW · Z · KRAGKV ·
A NA MLADÉM BOLESLAWI NAD GIZERAV,

jejž drží dva andělíčkové. Pod nápisem tímto spatřujeme *erb Krajířovský*: z polovice bílý a z polovice červený, jejž nesou dva štítonoši. Do věnce, kterým jest ovinut, vpleteny jsou erby někdějších vrchností boleslavských: kančí hlava (šellenberský), štít červenobílý (snad měl býti černobílý, míchalovický), bílý lev v modrém poli (boleslavský), a kostkovaná orlice (tovačovský). Věnce se dotýkají: Pietas, držící kalich a krucifix; Justitia s vážkami a mečem křivdy kárajícím; Prudentia s číší, z níž přelévá do konvice; Charitas s děťátkem. Pod erbem poznamenán letopočet MDLXXII.

Čtvrtý list počíná se iniciákou **W** (Všemohoucí věčný svatý Bože . . .), v níž jest vyobrazen *Bůh otec na trůně* sedící, nad jehož hlavou plápolá sedm plamenův a kolem níž se vznáší čtvero okřídlených zvířat, symboly te evangelistů Páně. Před trůnem božským koří se Pánu všehomíra starcové, z nichž někteří na harfy chválu pějí, jiní koruny své mu podávají. Dole pod textem podán obraz *literátského kůru nebeského*: sv. Cecilie hraje na klavír a po stranách čtyři andělé, zastupující čtyři hlasy, z not zpívají, a jiní čtyři andělé hrají na housle, harfu, kytaru a basu.

Vánocemi počíná se křesťanský rok — proto písní při vánoční mši sv. na úsvitě počíná se též kancionál, list tento poznamenán jest signaturou A 1.

V začáteční liteře **H** (Hospodin mocný Bůh vůtec řekl jest ke mně: syn můj milý v podstatě božství jediný jsi ty . . .) vyobrazen jest *sv. Jan, předchůdce Páně, jak křtí v řece Jordáně*; v levé polovici listu spatřuje se dole pod textem *mučednictví sv. Kateřiny*, v pravé *Kateřina Militká*, klečící před křížem, jenž stával kdysi před hlavním chrámem boleslavským.

Umělecká práce jest *znak města Ml. Boleslavi* na listu 37. (A x): stříbrný lev v modrém poli, jejž drží Justitia a Concordia, představitelkyně ctností, každé obecní správě a měšťanstvu zvláště potřebných. Pod erbem stojí nápis:

ERB MIESTA MLADE" BOLESLAWIE
NAD GYZERAV

a pod erbem poznamenán letopočet MDLXXI (!).

Zpěv na boží hod vánoční (A xi) počíná se iniciálkou **D** (Dítě milé a divné narodilo se nám . . .), v níž leží *Ježíšek v jesličkách* na bílém rouchu; po levé straně klečí Panna Maria, majíc ruce sepjaté, po pravé straně stojí svatý Josef s pochodní a celý výjev osvětluje (v jiných kancionálech nese lucernu). V pozadí stojí vůl a osel. Jevištěm jsou jakés hradní zříceniny v noční krajině, nad níž září hvězda na blankytné (!) obloze. Aby biblický tento příběh, v dějinách lidstva velice památný, byl dokona vyčerpán, doplněn hořejší obraz dole pod textem jinou skupinou: *zvěstováním pastýřům* na pastvě, že narodil se Spasitel. Rozviliny postranné jsou opravdu půvabné; v překrásných arabeskách vznáší se na zelené haluzi ptáček stehlík.

Slabší práce jest *kamenování sv. Štěpána* (C iv); klečícího tohoto prvního mučenníka kamenují tři biřcové u přítomnosti pěti osob úředních. Výraz ve tvářích jest nesprávný, rozměry tělesné nepřirozené a barva hustě kladena. Mnohem krásnější jest iniciálka **T** (To zajisté k mému nevinnému odsouzení posadila jsou se knížata . . .).

K introitu na Tři krále (C xiii) v liteře **W** (Vizte, jak po svém narození ke křtu se béře do svého chrámu Syn

---

[2]) V Boleslavi samé o pořízení kancionálu bližších zpráv se nezachovalo. M. Kezelius Bydžovský, který v letech 1605 až 1655 v Boleslavi působil a jako primátor a správce kůru boleského dosti spolehlivých zpráv míti mohl, praví ve své, jinak věrohodné kronice boleslavské, že kancionál ten v jeho době asi 300 let starý byl. Jelikož pak kancionál ten již do doby husitské patří (obsahuje zpěv na den „praeclari martiris *Johis Hus*"), znamená zpráva Kezeliova pouze tolik, že v jeho době nebylo ani zprávy psané ani pamětníka o pořízení tohoto kancionálu.

Boží...) vymalován jest *útěk do Egypta*. Josef vede oslátko, na němž sedí Maria, majíc v klíně Jesulátko. Pod textem lahodně oko jímá skupina: *Tři králové dary Ježíškovi přinášející*. Pravý okraj zdobí arabesky a do nich uměle vpleten jest znak cechu zlatnického.

Introit na obrácení sv. Pavla (C XIX) počíná se slovy: (Vím zajisté, komu jsem uvěřil...). Biblické události a slovům písně odpovídá dole obraz představující *sv. Pavla s tovaryši jeho*, jak na cestě do Damašku nenadále nebeskou září obklíčeni byli, až všichni s koně na zem sklesli. Z celého výjevu zamlouvá se nejvíce nahoře iniciálka **W**.

Svátek Panny Marie Hromničné zdobí iniciálka **P** (Přijala jsem Bože milosrdenství Tvé...) a dole *obětování Páně* ve chrámě.

Od hromnic až do velikonoc neděle a svátky nenašly milosti u malíře, jenž nevyznamenal jich žádným obrazem ani velikou iniciálkou.

Tím více pozornosti věnováno veliké noci. „Procesí na velikou noc" ozdobeno jest pěknou iniciálkou **W** (Viděl svatý Jan, an čistá voda vycházela, aby vše čistila, z chrámu v hojnosti...) a pod textem vyobrazením zázračného *z mrtvých vstání*: anděl sedí nad hrobem otevřeným a ukazuje ženám, vonné masti přinášejícím, hrob prázdný.

Pod antifonou (k IIII) (Začněmež alleluja, vstalť jest z mrtvých Kristus Pán...) umístěn jest nápis: „Martin Kašperský z Rajova", jenž byl úředníkem na zámku boleslavském a zakladatelem kůru literátského v Mladé Boleslavi; ku jménu připojen jest i *erb Kašperského*

Officium o vzkříšení Pána Krista vypraveno jest se dvěma obrazy; v iniciálce **W** (Vstalť jest z mrtvých) zobrazen jest *Kristus jako vítěz nad smrtí* s korouhví; plášť jeho purpurový, v záhybech se linoucí, jest zlatem lemován. U otevřeného hrobu spí žoldnéřové. Dolejší okraj ve dví jest rozpoltěn: v levé polovici *prorok Jonáš* padá z korábu a velryba jej pohlcuje; v pravé polovici vyvrhuje jej zase na břeh mořský. Po stranách vinou se něžné arabesky s ptáky mistrně vykouzlenými.

Modlitby a zpěvy na neděle po velikonoci prodchnuty jsou zbožností, i menší iniciálky počtem četně se tu vyskytají, ale nádherněji vypravených listů s ukázkami malby miniaturní tu není.

Teprve při *nanebevstoupení Páně* (n XI), ve versálce **M** (Muži galilejští...) — v latinských kancionálech je to versálka **W** (Viri galilei...) — povznáší se nad horu osoba Spasitelova, z níž jen dolejší část těla jest ještě viditelna. Kolem hory stojí apoštolové a mezi nimi Matka Páně. V obličejích všech jest patrný výraz podivu, úžasu. Pod textem vznáší se *Eliáš na ohnivém voze* do nebe a medvědi dáví nezdárné děti, které posmívaly se svatému prorokovi. Pravou stranu listu vroubí jahodové listoví s jahodami a z nich proniká znak země České.

Na *boží hod svatodušní* připadající officium počíná se iniciálkou **D** (Duch Páně, jenž obživuje všechny věci, naplnil svou mocí veškeren svět alleluja...). V kancionálech latinských: boleslavském, litoměřickém... týž obraz zavírá v sobě versálka **S** (Spiritus domini replevit orbem terrarum...). Duch svatý vznáší se uvnitř naší iniciálky nad apoštoly a Pannou Marií, jež uprostřed nich stojí, v podobě ohnivých jazyků. Na dolní obrubě *přijímá Mojžíš na hoře od Boha desatero*; pod horou klečí lid israelský a poslouchá v ustrnutí, co z oblaků v podobě blesků se mu oznamuje. Postranné listoví hrachové s dozrávajícími lusky obaluje znak cechu soukenického. Provedení obrazu tohoto sloužilo by ku cti i malíři novověkému.

Slabší jest práce představující *nejsvětější Trojici*. V začáteční literě **P** (Požehnána buď velebná, cti i vší chvály hodná svatá Trojice... — v latinských kancionálech, jako v kralohradeckém Benedicta sit sancta Trinitas...) vyobrazen jest Bůh Otec s korunou v šarlatovém plášti, drže v lůně svém Syna mnohokráte zbodaného; nad oběma vznáší se Duch svatý ve způsobě holubice. Jedna z vedlejších figur drží kříž s korunou trnovou, metlami a bičíky, jiná tresť s houbou, třetí kopí. Na dolejším obraze *andělé zbraňují klaněti se jim*, nýbrž Nejvyššímu a proto k nebi ukazují. Od nich v pravo *rozmlouvá Kristus se zákonníky*. Pravým lemem vinou se plané růže v plné své kráse, a do nich vpleteny jsou dva cechovní erby: postřihačský a soukenický.

Officium na Boží tělo *„O těle a krvi Pána Krista"* jest stěžejní práce celého kancionálu. Počíná se slovy: (Dnes chléb nebeský vydán všem kajícím, nápoj andělský, jenž všeliký hřích čistí...). V začáteční literce **D** vyobrazena jest *večeře Páně*. Kolem stolu okrouhlého sedí 12 apoštolův a uprostřed nich Kristus. Jan, miláček Páně, má hlavu položenou pod rukama Krista Pána, jenž právě pronáší slova: „Jeden z vás mě zradí." Ve tváři apoštolů jeví se úžas a otázka: „Zdali já jsem to, ó Pane!" Neméně podivuhodný jest obraz dolejší: *přijímání pod obojí*. Před oltářním stolem, na němž spatřují se otevřená kniha, miska a dva svícny, klečí na stupni 11 osob: šest ženských a pět mužských, všickni v kroji XVI. věku. Kněz podává jim hostii a jáhen za ním z kalicha. Před každým z nich kráčí ministrant. Po pravé straně klečí ctihodný stařec, modle se z knihy a za ním jiný stojí; po levé straně klečí v lavici dva muži a za nimi dva stojí. Na postranných rozvilinách stkví se přeutěšené centifolie, listím růžovým obalené a případně volené k době, kdy růže bývají v plném rozkvětu. Uprostřed mezi růžemi umístěn jest znak cechu krejčovského: nůžky.

Officium „na neděli Páně" (r XI) ozdobeno jest iniciálou **P** a dole malým obrázkem, zvířaty to: medvědem, psem, kohoutem a slepicí — podivná zajisté společnosť. Do postranné rozviliny zavěšen erb cechu sladovnického.

Na listě (ss I) počínají se officia *o svatých* — nejprve o sv. Vítu, mučenníku božím. Se zalíbením prodlíme tu při iniciálce **R** a dole při obrázku nevelikém ale pěkném; jest to beránek s korouhví, pod nímž poznamenán letopočet 1572.

Památka sv. Jana Křtitele (24. června) obmyšlena jest dvěma obrazy: *svatý Jan křtí Pána Krista v řece Jordáně* a *Jan káže na poušti* lidu a vojákům; všichni tito jeho posluchači oblečeni jsou v roucho 16. věku. Postranná rozvilina nese erb kožešnický.

Sv. Petr a Pavel (29. června). *Sv. Petr přijímá klíče od Pána Krista*. Půvabnější nežli obraz sám jest iniciála **K** (Když apoštol sv. Petr vyveden byl ze žaláře Herodesova, řekl...). Postranné arabesky objímají znak cechu zvonařského; zvonařstvím slynula Ml. Boleslav daleko a široko po vlastech našich.

Navštívení Panny Marie (v neděli po 2. červenci) zastoupeno jest v kancionále tomto jen versálkou **R**

*

velmi zhusta stříleli a několik jich trefili, se ani pohřbovati nesměli. (ŠWéDoWé gak Perno WzaLI, eMIgrantV zbožI braLI.)"

Tím však hrůzám konce nebylo. Ku konci května přitáhlo vojsko kurfirsta saského a jalo se Pirna dobývati. Zahájili proti městu, Švédy osazenému, strašnou palbu, že „strach znamenitý na Čechy šel, neb jim hrozili, že ani kůstka jedna z nich nezůstane". Ale Švédové Pirna statečně hájili a také uhájili. Když pak v červenci přispíšil Pirnu ku pomoci generál Štalhaus z Čech, odtrhli kurfirštští od Pirna docela.

V ožebračených, na mizinu přivedených exulantech počala se zmáhati touha po vlasti aneb aspoň po uniknutí z hrůz Pirenských. Příležitosť k návratu zdála se vhodnou. Generál Štalhaus chystal se od Pirna navrátiti se do Čech, jichž valná část byla v moci Švédů. Ferdinand II. byl již mrtev a od jeho nástupce očekávali exulanti více snášelivosti. Ostatně: mohlo je cos horšího stihnouti ve vlasti, než co zakoušeli v zemi cizí? Mnoho vytrpěvše útrap se již nebáli. Když tedy 5. srpna l. 1639 generál Štalhaus s svými soldaty do Čech se navrátiti strojil, čeští exulanti v Perně, majíc takovou příležitosť, také se na cestu s ním vydali, co mohli unésti, do filečkův vázali, jiné věci v Perně Bohu a hospodářům svým poručili. Pracnou cestu měli s dětmi malými, starci letnými, mnohými i nemocnými i chůzi na cestě odvyklými; ten den sotva jednu míli ušli. Nazejtří ještě pracněji přes vrchy zacházeli, k Štolpnu skrz Neyštat mimo Hanšpach do městečka Šluknova s Švédskými vandrovali, na cestě potravy dostati nemohli, břemena obtížná nésti nemohouce po cestě rozhazovali. Odtud se rozdílně rozešli. Do Žitavy jich drahný počet se obrátilo: nehrubě vděčně přijati byli, Němci se jim vysmívali, proč se zbyteečně toulali a doma neposeděli.

Téhož léta, 23. Augusti M. Jiří Bydžovský z města Boleslava Mladého, exulant, byv od 20. Junii l. 1627 až do toho času v Žitavě, Sabnici a Perně s manželkou svou pohostinnu, tam mnoho proutratil, ostatek mu v Perně Švédští pobrali, jiných věcí tam v Perně zanechal, doma mu nic nezůstalo, poručníci švagrové to rozptýlili, z Žitavy do Boleslavě se navrátil, nehrubě vzáctně přijat; pro lid švédský Banýrovský, v Staré Boleslavi ležící, fedrován býti nemohl, kam jinam se vrci nevěda v té bídě osáknouti musel a u veliké nouzi v samotnosti cizí kouty vytloukal, dům jeho prodaný spustl a se obořil, druhý nedoplacený na podobnou ruinu přecházel, vojáci v Čechách zle hospodařili a čím dál vždy hůře bylo."

Tak vrátil se bývalý primator Boleslavský žebrákem do města, jehož povznesení nejlepší své síly věnoval. Po dvanácti smutných letech vracel se do vlasti, doufaje, že v ní kýženého pokoje nalezne. Ale sklamal se zase! Strastem jeho nemělo ještě býti konce. Sotva že Švédové z Čech vypuzeni byli, nastupováno proti vrátivším se exulantům s přísností neobyčejnou. V únoru l. 1640 „Boleslavští M. Jiřího Kezelia s některými jinými exulanty do šatlavy vpravili a tam za 18 dní s velikými pohrůžkami drželi. Manželka jeho Lidmila, obávajíc se takových pohrůžek, sobě zasteskla a v nemoc těžkou upadla, 7. března smrtelně se složila, tak že manžel její sotva na rukojmě z toho vězení 12. března s velikou obtížností propuštěn byl a ona k veliké truchlivosti a zármutku manžela svého 17. března z tohoto světa se odebrala a v letech věku svého 49. na zejtří v neděli družebnou s přístrachem vojenským pohřbena. Živa byla s manželem in sterilitate 29 let. Beate steriles temporibus!"

Ztráta manželky zasadila Kezeliovi ránu hlubokou. Snad že jeho bol byl toho příčinou, že nebyl vzat [illegible] do vězení, ačkoliv přišly rozkazy od arciknížete Leopolda, aby Boleslavští exulanti k náboženství vězením o chlebu a vodě s pohrůžkami robot na šancích v poutech do Hradce nebo na Vyšehrad odesláním nuceni byli. Anebo — což [illegible] pravdě podobnější — přijal mezi tím náboženství katolické. Nepraví sice ničeho o tom v kronice své, nechce se zajisté přiznati veřejně k tomu, že se své víry, pro kterou tolik vytrpěl, které tolik obětoval, konečně přece vzdal — a jisto jest, že od l. 1640 přiznával se k víře katolické. Bylo mu voliti mezi opětným vyhnanstvím a bloudením po zemích cizích a mezi životem — jak doufal — klidným a šťastným v mileném městě, ve vlasti. Zdaž měl — starý 64letý — voliti křížovou cestu exilia? Stal se katolíkem — a to, jak z kroniky jeho patrno, upřímným katolíkem — tak aspoň stáří své uchránil dalších útrap a zabezpečil život, ne-li šťastný, aspoň snesitelný.

První doby po jeho návratu byly ovšem plny [illegible] protivenství, jak to doličují slova jeho, jež jsme výše uvedli. První starostí jeho bylo, aby doplnil zápisky své o osudech města Boleslavi Praví o tom: „Spisovatel vrátiv se z exilu podal tyto spisy Danielovi Miconiuovi a Danielovi Kaplerovi z Šternburka (písařům radním), aby je doplnili, ale když oni toho nedbali, přece sám complement kratičký od l. 1628 učinil." Latinský list, jímž je k tomu vyzývá, končí těmito slovy: „Interim vos defendite scriptum hoc ab omnibus invidis; nihil, deum testor, contra divinam ac [illegible] ream, totiusque domus austriacae majestatem catholicam religionem dicta, scripta, facta, cogitata sunto, nisi [illegible] fides historica, penes me quidem curta, efflagitavit. Atque NVLLa tIrannorVM VIs est DIVtVrna." Prázdné své chvíle věnoval odtud spisování své kroniky, jejíž úvod psán l. 1640.

Nemalou péči působila také Kezeliovi snaha, aby [illegible] byl zase svého jmění, které byl l. 1627 švagrům svým bratřím Novoměstským svěřil. Nemoha patrně po dobrém ničeho docíliti, pohnal l. 1641 v únoru oba bratry, kteří mu z poručnictví právi byli a počet učinili. Spor ukončen byl smluvou, dle které se bratří přiznali k dluhu 35 kop a vrátili mu zbytek svršků (půl pouzdra mis, půl pouzdra talířův cejnových, též lože pod nebesy jeho vlastní a knihy) a slíbili, že mu chtí pomáhati v vyupomínání dluhů na Šimšovi židu a Václavu Samíkovi a jiných.[7])

Vyupomínání dluhů — jimiž mu mnozí, zejména obec povinni byli — nemělo asi valného výsledku, neboť Kezelius byl nucen hledati si zaměstnání. Jeho vzdělanosť a zkušenosti zjednaly mu záhy dřívější věhlas a tak Kezelius zejména ve věcech právních bráván často na radu, a mnohé pře vedl sám jménem jiných. Slovem — stal se prokurátorem, právním přítelem. Jméno jeho jako smlouvní nebo svědka vyskytuje se často v l. 1640—1653 v knihách smluvních vedle jmen nejpřednějších sousedů Boleslavských. V době té byl také jedním z inspektorů městké školy, k kteréžto povinnosti voleni bývali nejvzdělanější mužové obce. Z pří, jež vedl, jsou důležitější: pře děkana Pavla Mincera pře školy a žákovstva školního proti židům Adamu Amšlerovi, spor Michala Broda s panem Janem Hollarem z Prachtic a pře p. Jana Jeníka Zásadského z Kamzíkova.

[7]) Kvatern smluv a porovnání rozličných, f. 302—303, v archivu Boleslavském.

Sám za sebe vedl dlouhý spor — ne sice právní, ale za to tím tužší — s radními pány Boleslavskými. L. 1649, v pátek po sv. Janu Křtiteli, žádal v radě, aby mu desátý díl povinné od obce summy kapitální oplacen byl, že by od ourokův zasedělých, 590 kop míš., upustiti chtěl. Dostalo se mu však odpovědi, že není na ten čas žádných prostředkův a že jest s podivením, že smí s tou věcí zaneprazdňovati a upomínati a pomáhal sám dluhy vzdělávati. Sám ani contribucí ani sabbatale nedává, ani vojáky vychovávati nepomáhá, a jestli živnosti žádné nevede, že jest sám sobě v cestě, proč nevede a proč se nežení (!). Protož aby čekal; když se jiným platiti bude, i na něho se nezapomene.[8]) V lednu l. 1650 žádal aspoň o 30 kop, dáno mu však jen 15 kop a oznámeno, „jestliže byl v exilium maje hotový peníze, neb nějaký klenotky, že na to mohl vesel býti a v pokoji užívati, ale my jsme zde mnoho zlého vystáti museli, kteří co měli dáti, museli, a jiné bili a prali a sami brali, a on toho všeho ušel a prázden byl.“ [9]) Jako by byl žil Kezelius v exiliu jako v ráji! Když však brzo na to žádal Kezelius o 100 kop, povolili tomu páni. V žádosti praví, že to „činí z veliké nouze a potřebnosti, avšak ani toho že marně a zbytečně utratiti nechce, ale na stavení obořené obrátiti a dům zlepšovati chce, a ten že se časem buď k záduši neb k obci hoditi moci bude a ode všech ourokův že by upustiti chtěl a upouští“.[10]) Ze slov těchto jasně vysvítá šlechetná povaha Kezeliova, nesoucí se k rozmnožení dobra obecného. Proto tím více zaráží příkrá a nepřátelská odpověď, jíž se Kezeliovi od pánů dostalo, když o měsíc později žádal, aby mu gruntovní peníze, jemu vlastně náležející, na domě po Janu Veselském, jenž byl se svolením pánů Mik. Zahrádkovi prodán, ještě před prodejem domu toho vyplaceny byly. „Oznámeno, že by se p. mistr měl za to ustydnouti, že již nejednou, ale začastý pány v nálezích a spravedlivých pováženích štráfuje a napravuje, a kdyby se nešetřilo jeho starostí a prací někdejších, že by věděli, co tomu říkati. Protož se to při stalém zápisu zouplna zůstavuje.“ [11]) Ještě jednou potom, na podzim l. 1651 žádal Kezelius o část svých peněz; odpověděno mu, aby měl strpení. Zdá se, že čekal pan Jiří na zaplacení svých peněz až do smrti.

Jakkoliv čilým a činným — jak z předešlého vidno — zůstal Kezelius do let pozdního stáří, nesla se přece již mysl jeho v letech těchto k posledním věcem člověka. Mluvě ve své kronice o „triumfu“, jenž slaven 24. července 1650 po vší české zemi „z pokoje zavřeného“, dodává: „Ale ty, Hospodine, dej nám pokoj věčný, duchovní.“ Po Novém létě r. 1652 odevzdal pánům svůj kšaft, žádaje, aby byl pohřben v chrámu páně sv. Havla pod kruchtou, čemuž povoleno. Po roce složil kšaft jiný a spolu prohlásil, že 1000 kop, jimiž mu obec povinna byla (mimo 200 kop, z nichž mu již 150 po částkách vyplatila), za obcí zanechává a i s ouroky odpouští, „toliko, kdyby Pánbůh na něho nemoc dopustiti ráčil, že sobě to protestiruje“. [12])

V knihách archivu Boleslavského není od této doby o Kezeliovi ani zmínky, jen v archivu Turnovském našli jsme tři listy jeho, adressované p. Janu Jeníkovi Zásadskému z Kamzíkova a datované 15. října, 30. října a 16. prosince l. 1653. Týkají se pře Zásadského se židem Aronem. V jednom tom listu mluví Kezelius vřele a uznale o milém patronu a kmotru svém panu Matěji Kořilovi, váženém sousedu Boleslavském, v jiném uvádí některé „připovídky“, jako: Moc železo láme. Mnoho psův zajíčí smrť bývá. — Platnější jest moci s hrsť, nežli spravedlnosti s pytel. — Kde nelze přeskočiti, tu se musí podlézti.

Tímto listem končí se všechny zprávy o M. Jiřím Bydžovském. I poslední záznam jeho kroniky jest datován l. 1653, 3. října. Ale pod ním ještě připsáno: V létu Páně 1654 MDCLIV. NaD GežIše nIC MILegšIho. — Toho roku také, jak se pravdě podobá, zemřel. Dne smrti jeho neznáme. S uložením těla jeho do kostelíka sv. Havla na hřbitově Boleslavském zmizela i památka na velikého primatora Boleslavského. Žádný náhrobní kámen neoznačuje místo, kde tělo jeho odpočívá, zbudovaltě si Kezelius sám ve své kronice monumentum aere perennius.

Končíce článek tento, pokusíme se vylíčiti stručně povahu M. Jiřího Bydžovského, jak ze spisů jeho vysvítá. Důležitým jejím rysem jest vroucí zbožnosť, dobré věci za odměnu, zlé za trest boží považující a přijímající. Jak mocnou byla jeho láska k náboženství po otcích zděděnému, vidno z jeho života. Lásku tuto, zrovna jako lásku k svobodné vlasti, nemohla vyhladiti ani snaha, aby kronika jeho jevila se co možná katolickou. Jakkoliv v l. 1644 volá: „Dej Bůh prospěch církve své katolické“, nemůže přece — vypisuje události let 1618—1627 — zatajiti žal svůj nad vítězstvím císařských a svůj odpor proti katolictví. Snášelivosť náboženská — vzácná v tehdejších dobách ctnosť — zdobila jej neméně. Nebyl, jako jiní utraquisté, nepřítelem Českých Bratří: naopak, jejich ctitelem. Němců však nemiloval, ne sice pro náboženství, ale pro pánovitosť a neupřímnosť k Čechům. Ziskuchtivosť a vyděračnosť židovská měla v něm taktéž nepřítele. O šlechetné a statečné mysli jeho zmínili jsme se již výše.

Z názorů jeho nejdůležitější jsou ty, jež týkají se revoluce české. Vinu porážky bělohorské přičítá nevlastenectví, sobectví a prospěchářství české šlechty, která hledajíc jen svého prospěchu, pravé lásky k vlasti neznala. Neupřímnosť a nesvornosť předních Čechů způsobila vítězství císařských, a beznadějnosť, malátnosť a zoufalosť v Čechách potom zavládnuvší je dotvrdila.

---

[8]) Manuál radní páteční l. 1648—1653, f. 63, v arch. Bolesl.
[9]) Tamtéž, f. 92.
[10]) Tamtéž, f. 94.
[11]) Tamtéž, f. 98.
[12]) Tamtéž, f. 208.

Kouzla a čáry starých Čechův.

Příspěvkem ke kulturním dějinám českým podává *Čeněk Zíbrt.*

(Dokončení.)

Na konec položíme některé jen zprávy o *astrologii* a *alchymii*, jen některé proto, že by sváděla zajímavá látka k vypsání mnohem širšímu, než jaký vymezen v těchto sloupcích.

Jako všude jinde, tak i v Čechách záhy doznaly astrologie a alchymie horlivých stoupenců a zvláště štědrých podporovatelů. Naproti tomu hrozili mnozí proti šalebnému umění, varovali pány, aby nesedali na vějičku ziskuchtivých cizinců podvodníků, kteří pod zástěrou umění tropili řemeslo nekalé, do Čech odevšad se hrnouce, zejména ve století XVI. a na začátku století XVII.

Touží již *Štítný*[1]) na ty, kdož pavědou hvězdářskou se obírají, „jenž sě držie bludu hvězdářov pohanských, ctiec měsiec, hvězdy, zpósob toho vidomého nebe, ješto zodiac zove, aby v něčem jich osud byl proměněn, neb nemoci chtiec skrze to zbýti, a tak vyrazie lva, neb raka, neb telce, neb cos buď z těch dvanádcti znamení z zodiaca na zlatě neb na mosazi, aby to na hrdlo nosili neb pili z toho".

V staročeských rukopisech dočteš se plno a plno rozličných návodů, kterak a kdy vyložiti možná osudy lidské z hvězd, jak dlužno věštiti novorozeňátku budoucí věci, štěstí či neštěstí. Bývá dokazováno v nich, že „každý člověk, pod kterým se znamením počne neb urodí, toho přirozenie vezme — a to dolíčenie jest v mnohých hvězdářských, v lékařských i v jiných mnohých knihách. A těch znamení jest dvanadct a takto slovú v naší české řeči: Skopenec, Bykovec, Dvabližnec, Rakonov, Děvkona, Vohana, Levon, Štíropen, Střelokol, Kozorožec, Vodnář".[2])

Kdo by z laskavých čtenářů chtěl poznati podrobnosti při hádání napověděném, nahlédni vedle rukopisů jiných[3]) v univ. knih. pražské do rukopisu sign. 11 C 2, l. 17 a d.

Jako astrologie, tak také alchymie zanesena byla s cizí literaturou buď od cizinců, buď od Čechů, kteří v cizině se vzdělávali, do vlasti naší. V Nové radě pana Smila Flašky z Pardubic (str. 135) již odporučuje opice králi:

„Oddaj svú vóli i chtěnie
na všelikaké uměnie
čáry i zlato dělati."

Z hlasů výstražných, proti alchymii horlících, dáváme tu místo slovům Řehoře Hrubého z Jelení, upraveným z Petrarkovy knihy o štěstí a neštěstí (vyd. 1501, l. 114—115). „Rozum" polemisuje tu s „Radostí", jež si vychválila požitek při umění alchymickém: „Divná věc, proč k tomu naději máš, což jest se ani tobě kdy v pravdě netrefilo, ani komu jinému, ačkoli ta jest pověsť, že by se některým to přihodilo, ale od těch smyšlená, jimžto věřenie lidské užitečné jest... Jaký (užitek), prosím, krom dýmu, popelu, potu, vzdychánie, slov, lstí a pohaněnie?... Rci mu (alchymistovi), ať sobě to sám dá, což jiným dáti slibuje a svú prve ať zažene chudobu; neb jsú téměř všichni ti alchymistové žebráci a chudými se býti vyznávajíce, jiné chtie obohatiti, jako by jim cizie chudoba těžšie byla než jich vlastnie."

Radost: „Naučil jsem se umění v alchymii: budu bohatý." Rozum: „Anobrž byl-li si prvé, býti přestaneš... Každý kout bude mieti měděnice, hrnce a čbány smrdutých vod, byliny také neznámé z cizích zemí, suol a síru a nádobie k přepalování a peci k ohňům. Z toho pak ze všeho sobě na konci neužitečné péče, a bláznovstvie srdce, tváři ohyzdnost a očadlost, očí temnost a starostlivú sleješ chudobu a, což nad to nade všecko já pravím býti téměř nejhoršie, lamfaléře jméno a v nočních temnostech a v hanebných skrýšiech zlodějský život."

Slova pravdivá, rozumná — ale páni staročeští se jimi neřídili. Abychom o jiných dokladech pomlčeli, připomínáme pány z Rožmberka.[4]) Březan několikráte s netajenou hořkostí o alchymii jejich hovoří. Měl již pan Vilém „některé laboranty, jenž pracovali o nejtajnější moudrost a vyhledání kamene filosofického."[5]) Také pan Petr Vok s počátku alchymistům důvěřoval. Byl u něho na Bechyni „nějaký pokrytec vyzáblý distillator..." Byl však brzy vypraven ode dvora a skončil bídně život „ten slovutný podvodník magister" na zámku Krumlovském.[6]) Podobně se přihodilo ještě jinému alchymistovi:[7]) „Nějaký pokladač alchymista magister Antonius Michael, jenž pána starého netoliko velice na penězích, ale i na zdraví svými čarami hubil, hned po smrti nebožtíka nařízením pana Petra Voka z Rožmberka hejtmanem Krumlovským, Mikulášem Šrejbersdorfem právně jat a vězením dostatečným opatřen. Ten potom do vězení temného, dobře opatřeného v bráně zámku Krumlovského, jejž dnem i noci ponocovali, dán a jako pes život svůj dokonal..."

Pokusy alchymické Bavora ml. Radovského z Hustiřan budou asi dobře známy laskavým čtenářům. Netřeba také široce psáti o tom, že se podporovatel umění alchymického se šalebnými alchymisty leckdy nepohodli a dostali se až na soud.[8]) Za doby Rudolfinské dosáhly často jmenované pavědy nejslavnějšího rozkvětu, jakž o tom bylo již několikráte psáno.

---

[1]) Vyd. Vrťátko, 293.
[2]) Ruk. univ. knih., 11 C 2, l. 18.
[3]) Páni staročeští mívali knihy hvězdářské nákladně upravené. V arch. Jindřichohradeckém (sign. VI R, 1582) zapsán účet „od vázání *planetnou knihu* JMti pánu". Podobně v arch. Třeboňském v inventáři (sign. II. 85, 1, n) četli jsme *„knihu planetní* jednu".
[4]) Srv. ČČMus. 1880, 442.
[5]) Vilém z Rožmberka, str. 253.
[6]) Petr Vok, 145.
[7]) l. c. 141—142.
[8]) Viz na př. Arch. Pam. VIII. 346.

Žárové hroby u Měníka.

Napsal prof. *Josef Hladík.*

(Dokončení.)

Hroby 19. a 20.

Chtěje využitkovati ještě zbývající dobu prázdnin ujal jsem se dne 4. září opětně práce na pohřebišti a odkryl ve hloubce 0·42 m. hroby 19. a 20.

Obsah hrobu 19. *a)* Velká popelnice. Hmota a podoba jako u *a)* ve hrobě 1. Pokrov: Rozmačkaná miskovitá poklice. Rozpadla se. — *b)* Květináč. Rozdrobil se. — *c)* Miska obětní. Vzala za své. — *d)* Tuhovaná nádobka. Rozpadla se. — *e)* Hrneček obětní. (Tab. III., 37.) Hmota: Hlína šedá, se známkami slídy. Vyhlazení žádné, vypálení poloviční. Nádobka má tu zvláštnost, že jest vyrobena ze dvojí hlíny. Silné jádro jest z hlíny zelenavé a povlak sotva $^1/_4$ mm. tlustý jest z hlíny žlutavé. Do povlaku vrýpnuty byly okrasy, které až na jádro pronikly. Zvláštnosť tuto shledal jsem při čištění nádobky. Charakteristické skupiny čárek nechybějí. Hrdlo 0·082 m., břicho 0·11 m., výška 0·072 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *f)* Hrneček obětní. Rozpadl se. — *S)* Hromádka střepin.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* byly kosti hlínou a popelem promíchané. V květináči *b)* hlína. V misce obětní *c)* hlína. V tuhované nádobce *d)* hlína s popelem. V hrnečku obětním *e)*, *f)* hlína.

Obsah hrobu 20. *a)* Velká popelnice. Podoba a hmota obyčejná. Pokrov: Rozmačkaná poklice. Rozpadla se. — *b)* Menší popelnice. Vzala za své. — *c)* Květináč. Nádoba ležela na břiše. Rozpadla se. — *d)* Hrneček obětní. (Tab. III., 38.) Výrobek ruční vyhlazený a vytuhovaný. Hrdlo 0·083 m., dno 0·024 m., výška 0·04 m., tloušťka v mase 0·005 m. — *S)* Hromádka střepin.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* rozdrcené kosti s popelem a hlinou. V popelnici *b)* kosti. V květináči *c)* hlína s popelem. V hrnečku *d)* hlína.

Hroby 21. a 22.

Dne 6. září bylo pracováno v sousedství hrobu 20. a 17. a odkryt jest ve hloubce 0·39 m. hrob 21. a 22.

Obsah hrobu 21. *a)* Menší popelnice. (Tab. III., 39. *a)* Hmota: Hlína šedá, dobře vyhnětená. Vyhlazení a vypálení dobré. Povrch jest od čoudu místy přičernalý. Pokrov: Poklice neúhledné práce s okraji zahnutými, která popelnici takřka hermeticky zavírala. Poklice jest patřičně vypálená. Hrdlo 0·113 m., břicho 0·18 m., dno 0·086 m., výška 0·131 m., tloušťka v mase 0·003 m. Rozměry poklice: Průměr 0·14 m., tloušťka 0·007 m. (Tab. III., 39. *b)* — *b)* Květináč. Rozpadl se. — *Ž)* Žároviště. V žároviští nalézaly se střípky z nádob skoro vesměs dobře vypálených a pěkně ozdobených. Hledal jsem střípky, které by k sobě náležely, ale bez výsledku. Na ukázku podávám dvě střepiny. (Tab. III., 40., 41.)

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* nalezl jsem mezi kostmi tři úlomky náramku (tab. II., 23.), a sice *α)*, *β)*, *γ)*, jež k sobě nikterak nepatřily. Úlomek *γ)* jest od žáru částečně rozlit. Mimo to zde byl úlomek z hřebíkové jehlice. (Tab. II. 24.) Měl jsem za to, že snad v žároviští příslušné kousky naleznu, ale veškeré hledání bylo marné. Ve květináči *b)* byla pouhá hlína.

Obsah hrobu 22. *a)* Velká popelnice. Hmota a podoba obyčejná. Rozpadla se. — *b)* Velká popelnice. Podoba jako u *a)*. Poklice terčovitá, velmi tlustá a neúhledná. Rozpadla se. — *c)* Menší popelnice. Rozpadla se. — *d)* Květináč. Vzal za své. — *e)* Tuhovaná nádobka. Rozpadla se. — *f)* Miska obětní. Nádoba tato (tab. III., 42.) jest ze všech misek nalezených největší, dobře vyhlazena a do červena vypálena. V misce této ležela druhá miska tuhovaná (tab. III., 43.) a v té opět miska třetí. (Tab. III., 44.) Miska druhá i třetí jsou výrobky úhledné, dobře vyhlazené a vytuhované, na nichž charakteristické skupiny čárek neschází. Rozměry misky prvé: Hrdlo 0·218 m., dno 0·08 m., výška 0·09 m., tloušťka v mase 0·004 m. Rozměry misky druhé: Hrdlo 0·1 m., břicho 0·13 m., výška 0·05 m., tloušťka v mase 0·004 m. Rozměry misky třetí: Hrdlo 0·075 m., břicho 0·095 m., výška 0·033 m., tloušťka v mase 0·003 m. — *h)* Hrneček obětní. Rozpadl se. — *i)* Hrneček obětní. Rozpadl se. — *S)* Hromádka střepin.

Obsah v nádobách. Popelnice *a)* byla kostmi a popelem vyplněna. Popelnice *b)* byla též pouze kostmi a popelem vyplněna. Popelnice *c)* chovala mezi kostmi dva kotouče vinuté z dvojího bronzového drátu (tab. II., 25. *α)* *β)*. Tvar i velikosť jsou u obou kotoučů tytéž. Kotouče mají v průměru 0·03 m. a jsou 0·006 m. široky. Tloušťka drátu obnáší 0·001 m. Konce drátu jsou do sebe stočeny, by se nerozevíraly. Poněvadž mimo tyto kotouče nalezl jsem ještě drobné zlomky z drátu, z nichž kroužky daly se složiti, jeví se býti kotouče spodní závěsnou částí náušnic. Mimo to zde byly dva zlomky jehlice *γ)*, *δ)*. Květináč *d)* vyplněn byl hlínou. Nádobka *e)* chovala hlínu s popelem. Nádobka *f)*, *h)*, *i)* vyplněna byla hlínou.

Hroby 23. a 24.

Ač nádoby ve hrobech 21. a 22. zdály se býti zachovalými, přece nebyl jsem s to dobyti je ze země celistvě. Vlhkosť pronikla je tak, že se při nepatrném dotknutí měnily v drobty. Minil jsem tudíž práci na dobu příležitější odložiti; jelikož mi však místo mezi hroby 10., 11., 20. a 21. dosud nedotknuté píchalo do očí, předsevzal jsem dne 7. září zkoušku ještě na tomto místě a dodělal se ve hloubce 0·38 m. hrobů 23. a 24.

Obsah hrobu 23. *a)* Velká popelnice. Hmota a podoba obyčejná. Rozpadla se. — *b)* Velká popelnice. Rozpadla se. — *c)* Květináč. Rozdrobil se. — *d)* Hrneček obětní. Rozdrobil se. — *e)* Miska obětní. Vzala za své. — *f)* Hrneček obětní. Vzal za své. — *S)* Střepiny.

Obsah v nádobách. V popelnici *a)* byly kosti hlínou a popelem promíšené. V popelnici *b)* nalezl jsem mezi kostmi kotouč z bronzového drátu (tab. II. 26.), jenž se podobá kotoučům hrobu 22. Kotouč tento jest vinut z drátu jednoduchého, čtyřikrát do kruhu vedeného. Rozměry jsou

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] a) *Popelnice velké* [illegible] část [illegible] mají podobu [illegible] **kužele** (tab. I.—IV. [illegible] 46., 47., 48.), jsou bez ozdob, v ruce **robené**, ale pravidelně tak že při nedopatření mohou snadno zde onde pokládány býti za nádoby na kruhu hrnčířském pracované. Hlína, z níž jsou vyráběny, jest dobře vyhnětena, obyčejně šedá, někdy přizelenalá i nažloutlá a drobným, jemným pískem promíšená. V mase neobjevují se příliš hmotnými a jsou obyčejně napolo vypáleny. Tyto nádoby byly vždy přikryty zde poklicí miskovitou, jinde terčovitou neb střepinami. Tu a tam seděly v nádobě jiné, neb byly střepinami obloženy. V jednom případě byla hlavní popelnice obložena při dně oblázkovými kameny velikosti husího vejce (hrob 14.), v jiném spočívala na vrstvě žlutého jílu (17.)[11]. Tu a tam byly nádoby tyto nakloněny, ale nikdy neležely. Obsah záležel většinou v kostech do nádoby takřka namačkaných, hlinou a popelem promíšených, a jevil se mnohdy jako tvrdá spečenina. Vrstva nejhořejší pokryta byla obyčejně kostmi lebečnými. Na kostech bylo patrno, že byly násilně přetloukáním dr-

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]		—	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	0·12		—	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	Miska [illegible]	0·115	0·14	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]				[illegible]	[illegible]

Předměty bronzové.

Jehlice. Délka 0·2 m, tloušťka 0·003 m. (Tab. II., č. 28.)
Úlomek z jehlice. Délka 0·075 m, tloušťka 0·0025 m. (Tab. II., č. 29.)

[illegible] Pan inspektor V. Rýkora poskytl mi laskavé příležitost, bych si mohl předměty tyto nakresliti, začež mu zde srdečné díky.

[11]) V nejbližším sousedství pohřebiště jílu není; za to v hojné míře vyskytá se v obci Měníku, ve Vysočanech, Hamburkách. Odtud odněkud byl sem tudíž přinesen.

beny, aby se do nádoby vměstnati daly. Též byly na nich zřejmy šedomodré známky žáru. — Kořisť bronzová shledána jest u těchto nádob ve třech případech, a sice ve hrobě 7., 10. a 23. Mám za to, že popelnice tyto chovaly v sobě nejspíše ostatky osob mužských.

nek a pěkný achát. Mám za to, že do popelnic menších ukládany byly kosti osob ženských.

c) *Nádoby tuhované* (*osudí*) liší se naprosto tvarem i hmotou od popelnic pod *a*), *b*) uvedených; jsou taktéž výrobky ruční, ale obyčejně velice úhledné a okrasami opa-

Hroby Měnické tab. IV. Nádoby hrobové.

b) *Popelnice menší* jsou nádoby v nejbližším sousedství popelnic velkých stojících. Robeny byly jako popelnice velké pouze v ruce a prozrazují ve tvaru již jakous takous rozmanitosť. (Tab. I.-III., 13., 39.) Vypálení jest jako u hořejších polovičaté. Poklopeny byly tu miskou, tu střepinami, neb poklicí zvláště k účelu tomu robenou (Tab. III. 39. *b*). Obsah záležel též v rozdrcených kostech, v nichž zde onde bronzová kořisť se nalézala. Mimo to nalezl jsem v popelnici tohoto druhu v hrobě 7. hliněnou perlu, přeslítřené. Nádobky tyto mají skoro vesměs malá ouška, jimiž se dá sotva silnější motouz provléci. Hlína, z níž jsou robeny, jest na čerstvém lomu načernalou, což vzniklo bez pochyby při vypalování v polo uzavřené peci, kde dým, nemaje patřičného odchodu, hmotu pronikl a do černa ji zbarvil. Všecky nádoby tohoto druhu, ať větší, ať menší, jsou dobře vyhlazeny a vytuhovány, tak že po náležitém ocídění pěkně se lesknou. Okrasy záležejí hlavně v souběžných ryhách kolem hrdla, v souběžných ryhách směrem svislým

*

přes břich. Pole břišní krášlí zhusta rýhy obloukové a někdy též mělké důlky. Dno bývá zhusta vypouklé, s důlkem ve středu. Charakteristickou známkou těchto nádob jsou skupiny čárek, o nichž při popise té které nádoby jsem se dostatečně zmínil. Nejobyčejněji vyplněny byly hlinou a popelem, pořídku drobnými kůstkami, jež náležely některému malému zvířeti — myslím kralíku. (Hrob 8. a 10.)

d) Obětní hrnéčky jsou nádobky malého druhu, hrnéčkům podobné, a jmenuji je proto obětními, poněvadž mám za to, že, nejsouce opotřebovanými, pouze při pohřbu byly užity; mimo to jsou obsahu tak malého, že se nehodily k domácí potřebě, leda by jich užíváno bylo jako pohárkův. Obětní hrnéčky jsou celkem trojího druhu: *α*) Jedny mají ráz malých tuhovaných nádobek souhlasíce s nimi ve hmotě, vyhlazení, vytuhování a vypálení, často v okrase, ale oušek nemají. (Tab. III., IV., 20., 21., 22., 33., 49., 50., 65., 66.) — *β*) Druhé mají sice tvar, jenž se hořenímu podobá, nejsou však tuhovány, nýbrž do červena vypáleny. (Tab. I.-IV., 4., 11., 32., 37., 64.) — *γ*) Třetí jsou buď tuhované neb do červena vypálené, bez okras i s okrasami, ale obyčejně s ouškem dosti velikým. (Tab. I., III. 9., 12., 28., 30.) Obětní hrnéčky byly obyčejně vyplněny pouhou hlinou, zřídka byl ve hlíně pozorován popel. Ve třech případech byly na dně nalezeny oblátkové kaménky (ve hrobě 4., 8., 9.), v jednom řehtačka (ve hrobě 3.)

e) Obětní misky jsou nádobky, jež měly bezpochyby týž účel jako obětní hrnéčky. Misky tyto jsou dvojího druhu, a to: *α*) Umělejší, vytuhované a okrasami opatřené, s ouškem i bez ouška (tab. III., IV., 27., 38., 43., 44., 53., 61.), neb *β*) někdy dosti neúhledné, jindy velmi dovedné, zhusta do červena vypálené, též s ouškem i bez ouška. (Tab. I.—IV., 14., 15., 18., 19., 42., 52., 62., 67.)

Misky vyplněny byly skoro vždy pouhou hlinou a byly tu a tam do sebe vloženy.

f) Květináče hroby Měnické zvláště charakterisují. Nádoby tyto jsou výrobky neúhledné, velice hmotnaté a postrádají všeliké okrasy. Při hrdle mají jedno neb dvě ucha, někdy dvě ucha a dva pupky, neb konečně jen pupky. Ucha jsou někdy větší, jindy menší. Velikosť jest rozmanitá, ale malých květináčův bylo pořídku. Hlína, z níž jsou robeny, jest méně vypracována, drobným pískem promíšena a vždy do červena vypálena. Hmota květináčů byla pro svou porovatosť vlhku zvláště přístupna a proto při dost malém dotknutí drobila se v nečetné kousky. Obsah záležel tu v kostech hlinou a popelem promíšených, tu ve hlíně a popelu, neb v pouhé hlíně. Zde onde nalézala se ve květináči jiná nádobka obyčejně až na dně a poklopena. Bronzová kořisť nebyla v žádném. Málokterý hrob byl bez květináče, v některém byly i dva. Květináče mohlo býti při domácí potřebě užíváno.

Květináče a nádoby menší měly ve hrobech rozmanitou polohu; někdy patřičně stály, jindy ležely, neb byly nakloněny a opět jindy byly poklopeny. Též jsem pozoroval, že nebývaly vždy v téže hloubce jako popelnice.

Všecky druhy nádob jevily se obyčejně popraskanými; zvláště poklice na popelnicích byly vždy porušeny. Popraskání toto způsobováno bylo hlavně již při zahrabávání nádob, a sice tím způsobem, že hlína do hrobu vmetená byla po vrstvách udupávána. Domnívám se tak proto, poněvadž některé nádoby, jmenovitě květináče, ležíce na břiše, na placky byly smačknuty, což by pouhý tlak hlíny sotva byl způsobil. Mimo to pracoval na porušení nádob přirozený tlak horních vrstev, zvláště však kořínky rostlin, které do nádob vniknuvše rozklad v nejmnozších případech dovršovaly.

Na mnohých nádobách jsem pozoroval částečné učouzení. Vzniklo-li učouzení toto při pálení mrtvoly snad přistavováním nádob ku hranici neb jinak, nesnadno pověděti.

Poněvadž jsem na celém překopaném prostoru nalezl pět patrných žárovišť, nesloužilo k upalování mrtvol žároviště jedno, a poněvadž u mnohých hrobů ani té nejmenší známky po žárovišti nebylo, lze za to míti, že vždy několik hrobů mělo jedno společné žároviště. Společnosť tato vysvítá též z okolnosti, že ve dvou žárovištích se objevily střepiny, jež s některými střepinami v několika hrobech nalezenými úplně souhlasily.

Všecka zjištěná žároviště jsou jamky na jeden metr hluboko vyházené, nálevkovité, t. j. nahoře širší, na dně užší a okrouhlé, průměru sotva 1 metr dlouhého, tak že do nich mrtvola ležmo vložena býti nemohla.

Upálení bylo nedostatečné, neb kosti žáru nepodlehly a zůstavše v celku musily býti po upálení bezpochyby na kameně přetloukáním drobeny, aby do nádob mohly býti vměstnány. Násilné přetloukání a drobení prozrazují zvláště ostré hrany na lomu.

Dřevo, jehož k pálení se použilo, bylo spíše silnější než slabší; o tom svědčí některé silné, zuhelnatělé suky, jež tvrdostí vynikají.

Přihlédneme-li ku předmětům kovovým ve hrobech objeveným, nalézáme, že jsou všecky z bronzu a jeví se takto:

α) Jehlice, jež jsou našim drátěným hřebíkům podobné, mají hlavičku buď vytepanou neb v ouško zahnutou; okrasa jest pořídku. (Tab. II., 1., 2., 4., 5., 9., 10.)

β) Úlomky z jehlic druhu pod *α*) naznačeného. (Tab. II., 14., 24.)

γ) Náramky obručové a úlomky z náramků. (Tab. II., 3., 6., 7., 11., 13., 21., 22., 23.)

δ) Náušnice z drátu jednoduchého i dvojitého, v kotouč vinuté. (Tab. II., 25., 26.)

ε) Náušnice z plechu vytepaná. (Tab. II., 27.)

ζ) Drobné knoflíčky. (Tab. II., 20.)

Předměty bronzové jsou kořisť velmi řídká, jen v některých hrobech se objevující, a náleží vesměs v obor šperků. Málo který předmět jeví se neporušeným; zvláště porušenými jsou náramky. Z velké chudoby šperků soudím, že byl bronz u lidu Měnického nemalou vzácností. Poněvadž na tom kterém šperku zřetelny jsou známky žáru, vysvítá z toho, že předměty bronzové s mrtvolou byly páleny, a poněvadž většina jich jest polámána a zohýbána, lze za to míti, že se ohýbání a lámání dálo buď ze žalu nad mrtvým, neb snad z té příčiny, aby celistvosť předmětu nezavdala podnětu k oloupení hrobů. Jest věcí nápadnou, že se na pohřebišti dosud nenašlo ani zbraně, ani nějakého nástroje z kamene neb z kosti.

Docházím k úsudku, že obyvatelé končin Měnických, kteří hroby tyto po sobě zanechali, nebyli lidé kočovní, nýbrž usedlí, již nevšední pietou ku drahým zemřelým se vyznamenávali.

Hroby Měnické jsou velmi důležité v příčině srovnávací archaeologie.

U Mohelnice na Moravě objeveno bylo r. 1861 několik hrobů.[12]) Podobný nález učiněn byl r. 1881 a jmenovitě r. 1887 u Obřan, též na Moravě.[13])

Srovnáme-li nádoby Mohelnické s nádobami Měnickými, nalezáme, že si jsou velice podobny, ba v některých věcech úplně stejny. Stejnost objevuje se jmenovitě u nádob tuhovaných, kde podoba, okrasa, ba i hmota a charakteristické čárkování jsou skoro totožné.

Některé nádoby Obřanské,[14]) jmenovitě tuhované a menší, mají s Měnickými taktéž jednostejný základní tvar. Květináč byl zde, pokud mi známo, pouze jeden nalezen.[15])

Kořisť bronzová má na všech třech místech u některých předmětů tentýž ráz; zvláště u Mohelnice nalezeny věci skoro tytéž jako u Měníka.

Ani v blízkém, ani ve vzdálenějším okolí Měnickém se tuha nevyskytá, za to je však domovem u Svinova nedaleko Mohelnice. Tuha na nádobách Obřanských může pocházeti od Kunštátu. Jsou-li tuhované nádobky Měnické výrobkem domácím, pak lze za to míti, že sem byla tuha dopravena nejspíše z uvedených míst, a to směrem ku České Třebové, odtud k Chocni a dále rovinatou krajinou až do končin Měníka. Že by z moravských končin již hotové tuhované zboží do Měníka bylo dopravováno, nezdá se býti pro velikou vzdálenosť pravdě podobno.

[12]) Hroby Mohelnické popsal M. Trapp v Brünner Zeitung, 1861, Nro. 178, 179, a Freiherr von Sacken v Mittheilungen der Centralcommission, 1863, pag. 29. Předměty z hrobů Mohelnických uloženy jsou z velké části ve Františkově Museu v Brně.

[13]) Předměty z hrobů Obřanských nalezají se dílem ve sbírce českého musejního spolku v Brně, dílem v rukou soukromých. Patřičnou zmínku o Obřanech učinil prof. Ant. Řehák „Die Urnenlager in Obřan.“ Naturverhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn, 1881, str. 225.

[14]) Pohřebiště Obřanské má ve svém bezprostředním sousedství hradiště značných rozměrů, jež se nad řekou Svitavou rozkládá. Na hradišti tomto podařilo se horlivým starožitníkům pp. Frant. a Jindř. Slovákovi z Brna, Fr. Zouharovi a Jul. Vítkoviči z Obřan, Janu Filipovi z Maloměřic a Janu Kniesovi z Blanska nalézti několik nástrojů z kamene, pazourku a kosti, velké hromady kostí zvířecích a značné množství střepin z nádob velmi uměle pracovaných. Mimo to nalezl zde pan Jindřich Slovák velmi pěkný nožík bronzový.

[15]) Ve hrobech u Prus ve Slezsku pruském nalezeny byly též četné květináče úplně s Měnickými souhlasící; jednu tuto nádobu chová Museum Františkovo v Brně.

Mohyly Luženické na Domažlicku.

Píše *Bohumil Štrér.*

Podélné Domažlické údolí téměř po celé severní straně jest kryto a mezeno Baldovským vrchem, jenž v podobě dlouhého hřbetu se nad ním vznáší. Týž valně se rozšiřuje na východě a pod rozmanitými jmény dosahuje až po Milaveč. Užším svým svahem západním řadí se ku pahrbině, jež vycházejíc z kopcoviny Kdyňsko-Všerubské směrem severním podle Čerchova se táhne. Z několika pohřebišť, jež v nejbližším okolí Baldovského vrchu objevena byla, vysvítá, že úpatí vrchu tohoto mimo jižní Domažlickou stranu již v nejstarší době bylo lidmi oživeno a dosti hustě osazeno. Pohřebiště rozsáhlé v několika skupinách na východní straně v šumných lesích Chrastavských a Milavečských již mnohé věci podalo na světlo, a nejnověji v důkladné jeho prozkoumání se uvázal neunavný pan P. Frant. Lang, farář v Milavčích. Týž nalezl na severní straně při Třebnicích, dnes již poněmčených, znamenitou skupinu mohyl, jež i rozměry vynikají. K nim řadí se jich několik kolem nedaleké, též německé vsi Němčic, kdež napočetli jsme jich 11 dílem v lese, dílem podle lesa. Avšak i něco na sevorozápad od Domažlic jsou mohyly takové u Štokavy neboli Pivoně a v okolí Ronšperka již od předešlého století jsou známy, a zdá se, že zasloužilý Kalina, ryt. z Joethenšteina, na nich pilně pracoval.[1])

V nejnovější pak době byla p. P. Ad. Martínkem, nyní farářem v Pláni, a p. Jiřím Leberlem, statkářem v Meclovech, objevena skupina 15 hrobů pohanských u Meclov na drahách této německé obce něco na jih od ní položených a při staré cestě k erarní silnici Horšovotýnské vedoucí. Také některé z nich byly otevřeny s dosti dobrým výsledkem. Též u německých Mračnic (Raschnitz, na jihovýchod od Meclov) v lese při cestě se nalézá malá skupina 8 podobných hrobů, z nichž zvláště ony ve vysokém lese rozměry až překvapují. Titéž páni naznačili mi též německé obce Otova (Vottava), která asi hodinu od Meclov na jihozápad leží, jako místo, kde skryto jest rozsáhlé pohřebiště. Pohřebiště samo nalézá se blíže k Otovu hned na pokraji lesa, a napočetli jsme kopců 18 v lese a 5 v poli skoro pravidelně v řadách (tuším třech) a v jisté od sebe vzdálenosti; možná však, že jest jich nad udaný počet. Některé z nich vynikají výškou i objemem.

Připočteme-li ke všem tuto jmenovaným osadám a mohylám při vsech se rozkládajícím ještě českou ves Luženice a hroby její, kterýmž vlastně tento článek náleží, shledáváme, že toto jinak rozsáhlé území, poměrně však ku velkému počtu pohřebišť dosti těsné, již v předhistorické době velice bylo zalidněno, jakož i že z rozlohy pomezního a souvislého hvozdu v těchto stranách nejen pro počátek naší historie, nýbrž snad i mnohém starší dobu znamenitý díl si musíme odmysliti.[2])

Ubíráme li se erarní silnicí Klenečskou, vedoucí směrem severozápadním z Domažlic přes pomezí do Lesního Mnichova v Bavořích, a přijdeme-li ve vzdálenosti od města asi 1 hodiny do Chodovské kdysi vsi Draženova, máme od této v nevelké dálce po pravé straně, neboli na severovýchod dvě zcela sobě blízké vesničky Velké a Malé Luženice, kdysi v 16. století ke zboží Domažlickému přináležité, l. 1623 ku panství Horšovotýnskému odprodané. Obě leží na západním úpatí Baldovského vrchu. Od Velkých Luženic asi čtvrt hodiny na východ, nahoru po zmí-

[1]) „Arch. Pam.“ II. 188, 190, 290 a j., též Vocel, „Pravěk“ strana 40.

[2]) Viz k tomu bronzy Pivoňské a „Arch. Pam.“ II. 293.

něném západním svahu Baldovského vrchu rozložená pole téže vsi jsou mírně rozvlněna lehce a znenáhla se zvedajícími do nepatrné výšky kopečky. Na místě tom stával kdysi les, části teprve nedávno v pole obrácený, jak nám praveno bylo z úst sousedů Luženických a jak vysvítá i z názvu skoro celého svahu „v mýti". K tomuto názvu pojí se tedy též část blízkého posavadního lesíka, k severu od těchto polí stojícího. Sousedé Luženičtí považovali zmíněné povýšeniny půdy za jistá opevnění Žižkova pro děla, a místo celé pokládali za nějaké starodávné bojiště; neboť před 20 lety vyorávaly a nalézaly se zde rozmanité předměty nejen v drobnosti, nýbrž i meče a jiné zbraně, což si z dalšího lehce vysvětlíme, ač popírati nemíníme, že pověsť tato i na nějakém pravdivém podkladu může spočívati. Tím veden jsa velice příčinlivý a českou minulostí pilně se zanášející p. Ondřej Švainer, učitel v Luženicích, již l. 1886 s panem Maškem, malířem z Prahy, na ten čas za studiemi svými u něho bytujícím, o prázdninách území to ohledal a seznal, že zmíněné kopečky a domnělé Žižkovy dělové zákopy jsou pohanské hroby. Spočetl jich něco přes dvacet, největším dílem v otevřeném poli, některé pak, a to vyšší, jsou ještě v lese ukryty. Tehdáž otevřeli řečení páni tři, které byly stejného způsobu skládání. Avšak nenalezli ničeho než v každé po dvou rozbitých malých nádobkách, umístěných v jednoduchých kamenných stavbách, jež vězely jen pod tenkou vrstvou ornice. Na mé pobídnutí a nepatrností výsledku nijak nejsa odstrašen p. učitel Švainer letos pokračoval a vybral sobě jinou na ouhorovém poli vedle lesa, která byla v prvním pořadí ze všech nejbližší a kterou za pomoci několika studujících gymnasialních z téže osady dne 9. května otevřel a zcela rozebral. Táž byla 90 cm. vysoká. Pan učitel započal průkop obvyklým způsobem od západní paty táhlého pahrbku k východu a dostav se na kamenný vnitřní kryt, mezi ním a zevnější částí násypu kolkolem učinil si jakýsi ochoz a tak kamenné vnitro od kraje násypu se snažil odděliti. Při práci této však uhodil něco výše směrem jihovýchodním opět na kámen. Dav se v tuto stranu, shledal, že pod týmž zemitým příkrovem spočívá ještě jiná kamenná stavba, od předešlé násypovým pruhem 60 cm. širokým oddělená, kterou rovněž na zevní straně obnažil vykopanou okrouhlou chodbou. Takto rozdílně od jiných hrobů, v témž místě posud otevřených, dva hroby odpočívaly společně pod jedinou vrstvou zemitou, kteráž časem svrchu do široka se smyla, částečně při vzdělávání místa v pole byla roznesena, tak že nyní přikrývala oba hroby na vrcholu pouze v tloušťce něco přes 10 cm. Odstraniv na obou ještě tuto zbývající nevysokou vrstvu ornice, měl obě stavby kamenné oddělené a osamocené. Obě byly okrouhlé a stejně vysoké 80 cm., stejného skoro průměru, jenž měřil v jedné 2 m. 75 cm., v hořejší 2 m. 60 cm.; ona byla složena z kamení drobnějšího, druhá z většího, avšak nikoli takové velikosti, jako v Chrastavsku bylo shledáno. Množství jeho v každé mohyle mohlo býti po jedné force. Základy sestávaly z většího kamení v okraji zasazeného a dostředivě skloněného, výše u obou bylo drobnější. Bezpochyby dobou se narovnané kameny sesuly a značná část byla vyorána, ač, prohlédnjíc ku nepatrnému množství kamení vůbec i nepatrné výši staveb naproti velikosti průměru, také souditi lze, že žádná z nich nebyla stavěna do kužele neb jaksi klenuta, nýbrž do zbudovaného kamenného věnce nádoby s jinými věcmi byly vloženy a zasypány a pak navrchu opět malými kameny obloženy, a na tyto teprve hlína, původně asi vysoko byla naházena.[4]) Věci nalezly se pouze při jihozápadním hrobu, v druhém hořejším nenalezlo se ničeho mimo zemi, na několika místech uhlím silně načernalou. Při rozebírání onoho přišlo se hned na hlínu s uhlím silně promíchanou, jakož i na střepy nádob, nikoli docela na malinké částky rozdrcených, tak že se podařilo p. učiteli ze sebraných částic sestaviti 5 nádob, kteréž nejsou úplně zachované, než, pokud na nich co schází, dá se lehko doplniti. Věcí bronzových bylo objeveno znamenité množství, však vesměs ozdobných, zbraň kteréhokoli druhu scházela. Též železných věcí nebylo žádných. Tak jako střepy i bronzy vyskytovaly se v hlíně již hojně brzo pod kamením. Dle toho, jakož i co napřed jest naznačeno, věříme Luženickým, že nejen často vyorávali kameny, nýbrž i různé věci nalezli. Všecky bronzy jsou tmavo- místy světlezelenou patinou pokryty, která se lehko odlupuje; tu a tam musila býti hlína ponechána, poněvadž s kovem pevně souvisí. Nalezené věci bronzové i hliněné mohou spadati již do pozdější doby bronzové. Užívajíce laskavé ochoty kollegy p. Jana Kováře, prof. gymnasia v Domažlicích, dali jsme předměty jím vyobraziti, kteréž znázornění může náš popis doplniti. Objevené bronzové věci jsou tyto:

1. Ve středu a v jihozápadní třetině vnitra, malou částí též na severní straně roztroušeno bylo 12 kulatých desek z tenkého bronzu na způsob malých štítků, bezpochyby vytepáním zhotovených a největší částí zcela zachovaných (falery nebo puklice).

Do středu tloušťky kovu přibývá. Průměr na všecky strany obnáší 7 cm. Jedna část kraje táhle ven vystupujíc a z kruhového tvaru vybočujíc zakončuje v jednoduchý, úplně uzavřený závitek, u většiny desek 2 cm. dlouhý, jenž tvoří tenkou oblou dutinu, bezpochyby jako ouško ku navlečení na drát neb na jiné připevnění určenou. Vespod jsou desky rovné bez okras. Uprostřed zevní plochy jsou dvě kruhové, do hloubky zaoblené rýhy, každá v šířce $^1/_2$ cm., v sobě uzavřené, jež jsou od sebe odděleny dvěma, z povrchu plochy lehce vynikajícími tenkými kroužky též soustřednými, z nichž zevnější jest průměru 4 cm. dlouhého; průměr vnitřního obnáší $2^1/_2$ cm. Ze středu vnitřní rýhy a z prostředka celé desky vystupuje do výšky, u všech ne docela stejné, obyčejně 1 cm., jakési tělisko tvaru kuželovitého, na špici zakulacené. Zevnější kroužek jest na obvodu na příč okrášlen hustými, krátkými čárkami, nestejně však od sebe vzdálenými. (Obr. 1.)

2. Ve středu blízko sebe a rovnoběžně ležely dvě bronzové jehlice skoro stejně dlouhé, jedna 29 cm., druhá o něco kratší, hrubě dělané a kované. Hlavice vyklepána na tenkou, okrouhlou, na povrchu rovnou destičku; měří 4 cm. v průměru, jí podspod stlačený prut v délce 2 cm. měří 1 cm. šířky, náhle však přechází v tloušťku jen $^1/_2$ cm.; teprve ku konci opět znenáhla se ouží v hroty, jež jsou však ulomeny. Prut jest znenáhla v podobu táhlého šroubu kroucen. Obě hlavice mají nedaleko kraje po jedné malé skulině a jsou s hořejší tlustší částí prutu stejně trochu skloněny. Jedna jehlice ležela s hlavicí ve středu, ukazujíc koncem k jihozápadu, od něhož něco dál a jemu napříč byla položena druhá skoro rovnoběžně se západní stěnou, jíž se koncem dotýkala. (Obr. 2.)

---

[4]) V lese leží mohyly vyšší, jmenovitě jedna rozměry vyniká.

Obsah mohyly Luženické.

5. Uprostřed blízko hlavice jedné z jehlic vězely dva stejné, neuzavřené náramky hranaté okované, v podobě plochých kroužků; uprostřed jest šíře kovu největší (2 cm.) ku koncům se pomalu zužuje, oba konce jsou opět naběhlé na způsob sploštělých hlaviček, od sebe 3 cm. vzdálených. Delší průměr celku obnáší 6 cm., menší 3 cm. Každý jest na zevní straně jednoduše okrášlen čtyřmi mělkými, podélnými, k tenčím koncům náramku sbíhavými ryhami, jež tvořeny a od sebe odděleny jsou pěti s nimi rovnoběžnými ostrými hranami. Prostřední z hran nejvíce vyniká, obě krajní něco méně, a jsou všecky tři napříč husté a rovněž nepravidelně vroubkovány neb spíše čárkovány; obě vnitřní vystupují nepatrně a jsou proti oněm hladké. (Obr. 3.)

4. Ze stlačeného bronzového drátu spiralně stočený, kulatý, dutý řetízek. Řetízek jest rozdroben na velký počet delších a kratších částic, též nestejně širokých, nalezených největším dílem těsně při západní a jižní stěně, též něco v drobtech ve středu. Největší šířka otvoru obnáší $^1/_2$ cm. Délka zachovaných dílků v celku měří $26^1/_2$ cm. Vyobrazeny jsou pouze tři nestejně velké i tlusté kousky. (Obr. 4.)

5. Čtyři závitky, v průměru celkem 1 cm. až $1^1/_2$ cm. z bronzového oblého drátku do sebe pět- i šestkráte spiralně zavinutého a čím více ku středu stále se tenčícího. Dva nalezeny byly nedaleko severovýchodní strany blízko sebe, dva vedle sebe a těsně při jihozápadní straně kamenného okraje. Dva jiné menší ležely něco výše od těchto na jižním okraji, rozpadly se však již při zvednutí jich. (Obr. 5.)

Dvěma závitkům vždy asi náležel kroužek z bronzového plechu skoro $^1/_2$ cm. širokého, jenž jest v užším místě přetržen v zaoblené konce, nicméně zdá se, že z něho samého nic neschází. Ač jsou oba konce kroužku nedaleko sebe, jejich lomy jinak, staršího jsouce původu, nehodí se formou na sebe, z čehož kroužek do sebe nebyl zavřen. Za to hodí se jeden z lomů ku rovněž staršímu lomu jednoho ze závitkův. (Obr. 5. a 5a.)

Z kroužku, na němž druhé dva závitky visely, zachovala se menší polovice. Tato menším, oblým dílem i mírným zahnutím hodí se ku doplnění jednoho menšího závitku, s něhož asi byla odlomena; druhý, větší díl zbytku jest zúž stlačen, jak to na onom celém kroužku shledáváme, a v jiný směr zakroužen, z čehož vidno, že ve spojení se ztracenou polovicí tvořil též kroužek prvnímu podobný. (Obr. 5 b.)

Z těchto dvou známek soudíme, že dva závitky a jeden kroužek učiněny byly vždy z téhož celku, drátu to uprostřed na plech skovaného a na tom místě do prstence otočeného, z oblých pak konců drátu učiněny jsou zmíněné kotouče, kteréž blízko sebe však od sebe odvrácené visely s prstence.

6. Bronzový tenký plíšek, $4^1/_2$ cm. dlouhý, $^3/_4$ cm. široký, nalezen byl v západní části kryta mezi koncem jedné jehlice a prostředkem druhé. Jest na jednom konci jednoduše sice, však úplně zavinut v rourku též $^3/_4$ cm. dlouhou; na druhém, užším konci se lehce zahýbá, jako by v záponku, aneb jest toto zakončení zbytkem podobné rourky. (Obr. 6.)

7. Nádoba skoro zcela zachovaná, baňatá a nahoře široce (o průměru 16 cm.) otevřená; jest hlazena, zevnitř hrubě natřena a bez vnitřních okras. Výšky jest 14 cm., z čehož připadá $2^1/_2$ cm. na okrouhlou, dutou, od hlavní části oddělenou nožku, kterak se do spodu volně otevírá a rozšiřuje pro pevnosť a oporu nádoby značně proti výšce široké, aby se snadno nepřekotila; průměr otvoru nožky obnáší 9 cm. Pod rovným okrajem proti sobě zdobena jest po jednom oušku vodorovně položeném, vně 2 cm. dlouhém a něco přes 1 cm. vysokém, s otvorem uvnitř v podobě trojúhelníka. Lom načervenalý; táž nalezena byla těsně při severní stěně kamenné obruby. (Obr. 7.)

8. Nádoba, nalezená skoro ve středu, předešlé podobná, však ode dna něco pomaleji se vybaňující, černě natřená, 10 cm. hluboká a spočívající též na podobné duté noze,[4]) 3 cm. vysoké (výška celku $13^1/_2$ cm.). Průměr hořejšího otvoru 18 cm., průměr nožky dole 9 cm. Pod okrajem 3 cm. širokým a rovným jest zachováno jedno ze dvou oušek v podélné poloze. V téže vzdálenosti pod okrajem jest nádoba poněkud vyvalena v pásek $^1/_2$ cm. široký a ozdobený lupenným lomem, jenž skládá se z lístků hluboko vrytých a po dvou tenčími konci k sobě sbíhavých, tlustším od sebe rozbíhavých. Pásek dole jest vrouben vyhloubenou čarou, k níž přiléhá dolů klikatá ozdoba. Trojúhelné tvary tohoto ornamentu jsou rovnoběžně s jednou stranou lomené čáry ryhované přímkami (počtem 4—6) k jednomu z úhlů vždy více kratšími. Všecky tyto okrasy, prostou rukou a proto nestejně vryté, byly nějakou bělavou látkou neb barvou vyplněny, když dříve celá nádoba byla na povrchu ohlazena a tuhou pokryta. Lom jest na některých místech načernalý, jinde šedý. (Obr. 8.)

9. Okrouhlá miska ze šedé hlíny slídou promíchané, hlazená a původně černě natřená; barva jen místy se zachovala. Jest $6^1/_2$ cm. vysoká, z čehož na okrouhlou, rovněž dole otevřenou a se rozšiřující nožku připadají 2 cm. Okraj jest v šířce 1 cm. poněkud vyvalený v podobě vynikajícího z ostatní plochy proužku, jen na vnitřní straně znatelného. Ihned pod ním a rovnoběžně s ním jsou podlouhlé štěrbiny nestejně dlouhé (mezi $^3/_4$ až 1 cm.) a v nestejné od sebe vzdálenosti (3—$4^1/_4$ cm.), kteréž uprostřed z největší šíře $^1/_4$ cm. ke svým koutům se tenčí. Z 9 jest jich 7 zachováno, dvě scházejí s úlomkem. Mezi dvěma nejvzdálenějšími jest něžné ouško s tenkým otvorem v poloze, jako při předešlé nádobě, a bylo pouze jedno, ježto přímo protější, zachovaná strana nemá po nějakém druhém žádné stopy. Pod ouškem na krčku, spojujícím misku s nožkou, jest podélná rýha hluboká, $^3/_4$ cm. dlouhá, znatelná též v dutině nožky vytlačeným hrbolkem; neznámo však, učiněna-li jest pro potřebu neb jen nahodile. Průměr hořejšího otvoru misky $14^1/_2$ cm., průměr nožky dole $6^1/_2$ cm. Nalézala se s prvou nádobou při severní straně. (Obr. 9.)

10. Zakulacený okřinek v podobě výseku kulového, polovici zachovaný, bezpochyby bez oušku, s krajem poněkud odhrnutým. Průměr otvoru skoro 14 cm., hloubka 5 cm. Dno záleží ze vtlačeného dílku průměru 2 cm., od něhož hned se nádobka nahoru klene. (Obr. 10.)

11. Dříbánek skoro úplný, černý, z hrubé, pískem silně promíchané hlíny dělaný, nalezený skoro ve středu blízko náramků a nádoby č. 8. Výška jeho jest 15·5 cm., průměr rovného dna $6^1/_2$ cm., od kterého nahoru se nádoba náhle rozšiřuje až do výšky 7·5 cm. v hubku, skoro v jejím prostředku prudčeji vypouklou za způsob tupé hrany, která jest zároveň největším objemem (41 cm., v průměru $12^1/_2$ cm.) celého dříbánku. Na čtyřech místech této hrany

[4]) Viz o nádobách s podobným spodkem „Hroby u Vinařic" od prof. J. Smolíka v „Arch. Pam." XI. str. 36., pozn. 2.

vati jest vyčnělé pupíky. Druhá hořejší část (hrdlo) ky 8 cm., z hořejší baňky (kdež průměr 9 cm.) la se k ústí šířící a o malé poznání z kulatého tvaru du sploštělá. Tím průměr měří od ucha ku předu , druhý jemu napříč jen 11 cm. Táhlé ucho zvedá se d hořejší stěny baňky ku kraji ústí, nad něž vyniká dvěma hrbolky, kteréž mezují pro palec určený pro- i pod okraj něco zhloubený. Délka ucha i s hrbolky , šířka $2^1/_2$ cm. Střepy ležely skoro uprostřed vedle č. 8. a náramků. (Obr. 11., svršek ouška č. 11. a).

Od té doby p. učitel se studujícími rozebral ještě tři mohyly, v nichž však mimo jednoduchou kamennou úpravu a některé kousky nesouvislých hliněných úlomků ničeho nenalezl. Velikosť při dvou byla skoro stejná, jak jsme při teď popsané shledali. Třetí z nich, 50 kroků na jihovýchod vzdálená, obsahovala v kamení průměr 4 m. 80 cm., při výšce zase jen 80 cm.

Nejnověji pracováno bylo v jedné z lesních mohyl, při čemž přišlo se mimo střepy opět na některé drobné bronzové tvary, o nichž až později bude pojednáno.

Zprávy a drobnosti.

Archaeologický Sbor Musea král. Českého hůzích dne 8. března, 24. května, 25. října a 6. pro- za hojného účastenství členů i hostí odbývaných, těšil dy z nemalého počtu nově došlých darů. Zejména ct. lečnosť přátel starožitností českých" velmi platně roz- la sbírky musejní rozmanitými nálezy na Vyšehradě, tích, Nuslích, Bohnicích, Tursku, Lštění, Skočicích, m Kníně, na Hradišti Stradonickém, v Přemyšlení a tě soustavným zkoumáním na Levém Hradci učiněný- ak to „První výroční zpráva 1889" téže Společnosti sešit „Památek" str. 579 atd. šířeji v sobě obsa- — Rovněž značného daru dostalo se sbírkám od ct. y musea města Pardubic, která z pohřebiště Ředi- o (u Holic), jež důkladně prozkoumal na slovo braný tel p. Václav Diviš-Čistecký z Šerlinků, zaslala více 60 popelnic, okřínů, šálků, puklic, dětských hraček ných a p., jež v některém z následujících sešitů „Pa- k" popsány a vyobrazeny budou. — Jiného vzácného u dostalo se Museu k dočasnému uschování od ct. vy Podřipského musea v Roudnici, která prostředni- m p. Ervína Špindlera zaslala nádobu hliněnou s před- y bronzovými v Libkovicích objevenými — o nichž dále Výkladech bližší zpráva podána. — Přidá-li se k tomu nu dlouhá řada rozmanitých darů — jak dále se vy- je —, pocházejících z rozličných nalezišť naší vlasti: přiznati dlužno, že počet přátel domácích starožitností ch, kteří o zachování jich pečují, utěšeně rok od roku stá na prospěch a zvelebení Musea král. Českého. Všem t. pp. dárcům buďtež zde vyjádřeny zasloužené díky.

I. Z doby předhistorické darovány:

a) *Předměty kamenné, hliněné, kostěné a jantarové.* a páry ručních mlýnských kamenů, jeden z nich ne- tový, jež objeveny v sluji Kunětické Hůry — od ct. vý- ru musea města Pardubic prostřednictvím pana Václava više-Čisteckého z Šerlinků; baňatá černá nádoba s třemi píky, vydobytá z hloubí 3 m. pod pivovarem v Podbabě — p. Ant. Poláčka; nádoba s táhlým hrdlem, zdobená ře- mi důlků, vykopaná v Družci u Kladna — od p. J. Čer- ho tamtéž; hrobová nádobka ze zahrady p. J. Hustolesa Dušníkách; zlomky kamenných nástrojů, úštěpky pazour- vě a střepiny ornamentované, vše z cihelny p. Jos. Čer- ho v Čáslavi prostřednictvím p. Klimenta Čermáka tam- ž; vrtaný mlat od Přistoupimi u Českého Brodu — od Josefa Kavky, učitele v Kostelních Střimelicích; vrtaný mlat, 31 cm. dlouhý, vyoraný u Vlčího Pole — od pana Frant. Šolce, hostinského tamtéž; dvě kamenná dlátka a jedno kostěné mimo necelou nádobu a přeslen, vše z cihelny v Křivenicích — od pana M. Valtera, správce školy tamtéž; šálek, různé střepiny a pálená mazanice z cihelny u Přemyšlení — od p. JUC. K. Adámka v Praze; hliněný koflíček a přeslen mimo střepiny z nálevkovitých jam na dvoře cukrovaru Radotínského — od pana Frant. Maříka, ředitele téhož cukrovaru; přeslen, kostěný roubík a tuhové střípky od Vel. Žernosek — od p. J. Chadta v Kamýku; přeslen od Modřan, neprovrtané brusle z koňské holeni, jehla, šídlo, dva přesleny, plotěnka s hřebenu a sbírka střepin, vše z Hradiště Libického — od p. prof. dra. J. Píče v Praze; 4 přesleny a dva korále z pálené hlíny, vykopané v Řeporejích na zahradě statku č. 11. — od p. G. Kulhavého, přednosty stanice tamtéž; ozdobný korál hliněný z Přemyšlení — od p. M. Lüssnera, c. k. místodr. rady m. sl. v Praze; veliký jantarový kotouč, váhy gr. 60·65, z pohřebiště Mlčechvostského — od p. Brejchy, ředitele hrab. pivovaru v Klášteře u Mnichova Hradiště; sploštěný korál ze sklenité hmoty s modrými očky na žluté půdě, nalezený u Jikve (blíž Nymburka) — od p. dra. Konvalinky, prof. v Mladé Boleslavi; 3 jantarové korále a jeden sklenitý žluté barvy mimo části hliněných nádob z hrobů u Řepova — od p. J. Repše, starosty v Řepově; kamenný cedníček z řečiště Labského u Králové Dvoru — od p. Arnošta Gerbera tamtéž; kostěný roubík z cihelny Vranské u Slaného — od p. V. Teyzara, hrab. pokladníka v Peruci.

b) *Předměty bronzové a stříbrné.* Poslední část hromadného nálezu „na Stráži" u Radetic (viz „Památky" str. 415 ročník 1888.), totiž zlomky bronzových kroužků, pálstavů, jehlic, bronzoviny, (mimo střepy z hmotné nádoby) — od p. Václ. Pokorného, c. k. horního správce na Březových Horách; jehlice a kroužek z cihelny p. J. Černého v Čáslavi; velmi vzácný bronzový kotlík o třech nožkách (jedna není celá) s dutou rukojetí pro dřevěnou násadu, mimo kus bronzoviny — z hrobu u Ctiněvsi daroval p. Č. Váša, učitel v Krabšicích; pěkný kroužek kuličkami zdobený, nalezený u Svarova — od pana Františka Melichara, řídícího učitele v Unhošti; jehlice s kulatou proraženou hlavicí a dláto, vykopané na dvoře cukrovaru Radotínského — od p. Fr. Maříka; plný náramek vroubkovaný a necelá poklička z mohyly „na Podřežích" u Zbečna — od pana K. Karlacha, řídícího učitele ve Zbečně; část náramku a celá poklička z téže mohyly mimo náušničku z okolí — od p. K. Sejkoty, učitele ve Zbečně; srpový nožík, vykopaný na jižním svahu

návrší mezi Kyji a Hloubětínem — od pana B. Štěrby, architekta v Karlíně; kroužek z cihelny Záběhlické — od p. E. Vintricha, sládka v Praze; střela nalezená s popelnicemi u Přerova blíž Čelakovic — od p. Jos. Kavky; dvě malé náušničky s esovitým zakončením z hrobů řadových u Starého Bydžova — od p. Honzy, prof. v Novém Bydžově; stříbrná náušnice s esovitým zakončením z cihelny společné v Novém Bydžově — od p. prof. Eduarda Malého tamtéž.

II. Z doby historické.

a) Předměty stříbrné. Velice vzácného náčiní kostelního dostalo se musejním sbírkám vlasteneckým příspěním p. Jos. Černého, podnikatele staveb v Praze a pana Jos. Kutiny, stavitele na Žižkově, jež vykopáno bylo na Bojišti v Praze a o němž šířeji pojednáno v tomto ročníku „Památek" na str. 539 atd., 547 atd.

b) Předměty hliněné, železné a sklovité. Střepiny, kus kachlíku a železný hřeb z polohy „na Klášterci" u Kamenice Trhové — od p. J. Schulze tamtéž; mosazná ženglo z valů Stradonických u Peruce, mosazný medaillon (kování) s poprsím ženským, nahoře s dvěma smyčkami po každé straně zdobený, vykopaný v Slavětíně, a granatová ozdoba porouchaná od pasu, vyoraná „na fluře" u Peruce — vše od p. Václava Teyzara v Peruci; železná plitka z Tlučně u Litoměřic — od p. J. Chadta; mosazné kování s poprsím ženským — od p. Josefa Kavky; železná darda — od pana J. Hustolesa z Dušník; hrot z okolí Radotínského — od pana Fr. Maříka; železný zámek — od pana M. Schacka v Praze; porouchaná rukojeť starého kordiska a knoflík s podobou ženskou, obé vykopáno v Nákří u Čes. Budějovic — od pana V. Dolejška v Praze; žel. hrot, podkova a sekáč, nalezené „na Občinách" u Zbečna — od p. K. Karlacha; dvě šípky a sklovitý korál, vykopané u Ostromeče — od pana *P.* V. Kubra, faráře v Živohoušti; stará žel. vidlička s mosazným kováním — od pana *MDra.* Domin. Kučery v Praze; lovecký tesák s dřevěnou porouchanou rukojetí, 51 cm. dlouhý — od p. V. Geforta v Svépravicích; pečetidlo s obrazem Merkura — od p. A. Masáka, učit. v Čelakovicích; mosazné pečetidlo se znakem a písmeny F — P — od p. Jos. Chmelíře v Praze; malý ruský diptychon, jaké při sobě nosívali ruští vojínové ve válkách Napoleonských — od p. V. Schmidta ve Zvoleněvsi.

c) Novější předměty práce umělecké. Srdce a knížečka z bílého jantaru z Nového Seelandu, zámeček z granatů, stříbrný závěsek v podobě kapličky, v níž Kristus na kříži z kosti pod sklem, vzadu na závěsku vyryto: „Es ist folprocht," zlatý prsten s ovalním svrškem, v němž pod sklem postava ženská, o stolek podepřená, prsten mosazný s koněm v běhu na ploše pečetní a pozlacená spona — vše od p. J. R. Gerlického, majitele továrny na zboží z českých granátů v Praze; skleněný pohár na počest Jos. Jungmannovi shotovený má na hořejším okraji nápis: „*A* prwnj pjsmeno české abecedy" — „I w Krkonošjch wřelé srdce", a na okraji dolejším: „Wlasti miláčku | Mladoni drahý | | Ctj tebe wroucně | Čechie wděčná" — dar p. Jana Hraše, ředit. měšť. škol v Náchodě.

d) Listiny a tiskopisy. Pergamenová listina česká z r. 1548, jíž kněz Jan, opat kláštera Teplského strvzuje Žlutickým obsah sedmera listin a privilejí starších (viz zde ve zprávách stručný obsah) — od p. P. Janečka, kaplana v Plaňanech; Proroctví slepého mládence, vytištěné v Příbrami r. 1616 a Výtah Sibillinského proroctví (vytišt. r. tohoto!) — od p. V. Schmidta, úředníka cukrovaru ve Zvoleněvsi; rukopisné básně (tiskem už vydané) našeho † K. Máchy — od p. J. Zeleného, ředitele měšť. škol. v Golčově Jeníkově.

III. Mince.

Římská mince císaře Magnentia (asi r. 360), vykopaná v cihelně Vranovské u Slaného (současné falsum!) — od p. V. Teyzara v Peruci; 22 denary Bořivoje a Svatopluka z nálezu Zadražanského — od p. V. Vacka, mlynáře v Pamětníku u Chlumce n. C., 20 denarů z téhož nálezu od ct. správy musea v Novém Bydžově prostřednictvím pana profesora Ed. Malého tamtéž; denar Znojemského knížete Lutolda a 6 denarů cizích (mimo velice vzácnou náušnici stříbrnou), vše ze známého nálezu Rakvického na Moravě („Památky" r. 1886 a 1888) — od p. A. Vomely, učitele v Rakvicích; 11 denarů z nálezu v Staré Říši na Moravě (viz zde str. 465.) — od p. J. Janouška, prof. v Telči; 5 brakteatů prostřední velikosti — od p. ředit. J. Zeleného, 3 pomačkané od p. lékárníka Thona, obou v Golčově Jeníkově, a 4 stejné brakt. od p. A. Culka, řid. uč. v Potěhách u Čáslavi, všechny z téhož nálezu u Podmok; brakteat, nalezený u Písku — od p. J. Nerudy, spisovatele v Praze; penízek království Slavonského z doby Marie († 1392) a Karla († 1386) — od p. Jana Pudila, ředitele staveb kníž. v Bílině; Praž. groš Vladislava II. — od p. P. A. Žáry a dvoukrejcar Ferdinanda I. — od p. J. Porsche, obou v Německých Kralupech; 9 novějších medaillek pamětných —, od p. Jos. Lavanta, c. k. úředníka v Praze, a 6 habránků rakouských v Meigenách v Dol. Rakousku při opravování kruchty nalezených — od p. Sev. Smidta ve sv. Hipolitě.

IV. Varia.

Kostra z hrobu Přemyšlenského znova složená a drátky stužená — od společnosti přátel starož. čes.; dvě lebky z Přemyšlení — od pana Č. Rysnera, lékaře v Roztokách; hůl, po celém povrchu vyřezávaná s obrazy osob a zvířat — od p. Fr. Koutského v Praze.

V. Zakoupeno.

Zlaté závitky ze silného drátu, nalezené hromadně pod kamenem v Šárce; zlatý drátek váhy 4 gr., vykopaný na poli „na Podřežích" u Zbečna; ozdobné střepiny, z cihelny p. Maillberka v Podbabě; malovaný džbánek s cínovým víkem, na němž vyryto „*A. R. M. 1742*"; kamenný džbánek s cínovým víčkem, na němž vyryto „*V. T. 1725*"; kamenné kladivo provrtané a 4 cínové talíře, ozdobené uvnitř lahodnou rytbou a na okraji vyraženým znakem rodiny, jíž náležely; na rubu jest vedle štítku Magdeburského — odkud tedy talíře ty pocházejí — vyražen cejch cínaře H — T a letopočet 16—53.

VI. Výklady.

Jednatel podal zprávu o nalezišti v Libkovicích na Roudnicku, které pozván byv dopisem p. t. p. Ervína Špindlera, navštívil. Zde na bývalé zahradě paní Hrstkové odkopávala se horní vrstva černé prsti už po delší dobu a vyvážela na zlepšení polí chudších. Dělníci už při této práci přicházeli na střepiny, zvířecí kosti a p., nikdo jim však pozornosti nevěnoval. Teprv letos v dubnu, když se v hloubce

větší metru, a sice v půdě bahnité, uhodilo na předměty bronzové vedle celých nádob, obrácen zřetel k těmto místům, a jest co děkovati zejména uvědomělým občanům Libkovickým, statkářům pp. V. Rousovi a V. Malému, že vzácný nález ten — téměř celý — dostal se do sbírek Podřipského musea v Roudnici a v zatímní správu p. Ervína Špindlera. Svolením sl. okresního výboru Roudnického dostaly se pak všechny tyto věci dočasně do sbírek Musea král. Českého a jsou tyto: dvě velké puklice bronz., 9 menších, 506 bronz. knoflíků, litých, a každý s úškem, porouchaná nádobka (šalek) bronzová s vyhnanými podél obvodu čočkami a hliněná celá nádoba bez okras, v níž se veškerý tento „poklad" složený nacházel. Vzácný nález ten bude v těchto listech uveřejněn. — Dále podal jednatel zprávu o neobyčejném hrobě, na nějž se uhodilo u Velvar při dělání krechtů na řípu. P. t. p. Vác. Tomsa, starosta Velvarský, zpravil o tom telegraficky i správu musejní i jednatele — za kteroužto šetrnosť ke sboru vysloveny mu byly upřímné díky. Jednatel navštíviv pak Velvary shledal zde hrob ze silných kamenných ploten, na vnitřní straně jako by ostrouhaných, pevně sdělaný, as 50—60 cm. hluboký, a v něm k straně severozápadní stál balvan nelicný jako mohutný sloup. Na dně hrobu — dle hodnověrného sdělení — byly beze všeho pořádku složené kosti lidské ze dvou nebo ze tří osob, valně sešlé a dílem zpráchnivělé. Z milodarů nalezeny dva náramky ze silného bronzového drátu na délku svinuté a v každém z nich podloketní kosti ruky, patinou zelenou silně zbarvené; mimo to zde byla bronzová okrasa podoby obloučkého sekáčku, několik set drobných korálků bělohnědé barvy, škeble, střepiny a p. Celý tento nález uložen zatím na radnici Velvarské a slíben jako dar do nové budovy musejní. Zasluhuje toho v plné míře i hrob sám i milodary, aby zevrubně v těchto listech byly popsány a vyobrazeny. — P. K. B. Mádl vykládal o nálezu kostelního náčiní na Bojišti v Praze (viz str. 539. a 547.) a předložil na srovnání jich s jinými podobnými artefakty asi téhož stáří příslušná vyobrazení. — P. prof. Dr. J. Píč promluvil o Libici a tamnějších nálezech, p. Čeněk Ryzner, lékař v Roztokách, o Přemyšlení a postupu práce na Levém Hradci (viz. str. 580.), tak že v každé schůzi čilý byl rozhovor o domácích starožitnostech. — Žádosti ct. spolku musejního v Olomouci, aby všem jeho pp. členům nechaly se „Památky" o $^1/_3$ laciněji krámské ceny, vyhověno jednohlasně; rovněž sbor ochotně vyplnil přání ct. sboru archaeologického v Brně, aby se „Památky" za jeho publikace vyměňovaly. — Usneseno, aby zasloužilému badateli a vlasteneckému knězi † P. V. Krolmusovi nákladem Sboru (asi 100 zl.) zbudován byl na hřbitově Vyšehradském pomník kamenný.

VII. Dopisy.

P. Václav Diviš-Čistecký z Šerlinků zaslal zprávu o ručních mlýnských kamenech, objevených ve sluji Kunětické Hůry, pak o pohřebišti Ředickém (u Holic) důkladný popis a vyobrazení všech popelnic, okřínů atd., jakož i předmětů bronzových, jichž však bylo málo, kterážto velmi pilná a poučná práce odevzdána byla ctěné redakci těchto listů k uveřejnění. — P. Ervin Špindler, redaktor v Roudnici, podal zprávu, s hora vzpomenutou, o nalezišti Libkovickém. — P. prof. Honza v Novém Bydžově sdělil se sborem, že se u Starého Bydžova a v spolkové cihelně v Nov. Bydžově přišlo na řadové hroby s celými kostrami, u nichž shledány esovité náušničky. Všechny ostatní přípisy, přiložené k zaslaným darům, vesměs byly předčítány a s díky sborem přijaty.

Josef Smolík,
V prosinci 1889. t. č. jednatel.

„Vidimus" kněze Jana, opata kláštera Teplského, z roku 1548. Rada města *Žlutic* předložila knězi Janovi pergam. list Hendrycha sv. řím. říše purkrabí v Míšni, hraběte z Hartnsteina a pána z Plavna a na Žluticích, v němž tento Žlutickým starších sedm listin, obsahujících privileje, stvrzuje a nové jim obdarování činí (r. 1544). Kněz Jan dosvědčuje pak, že před ním ležel 1.) list (v jazyku německém) od p. Burše (Borše) z Ryžmberka z r. 1375; 2.) od p. Burše Staršího a Burše Mladšího z Ryžmberka (v jaz. něm.) z r. 1389; 3.) od p. Henrycha z Elsterberka obdarování v jaz. čes. z r. 1418; 4.) od p. Jakuba z Vřesovic čes. list z roku 1434; 5.) od p. Jana z Vřesovic, jenž spolu česky potvrzuje majestát krále Václava IV. (z r. 1416) a druhý kr. Vladislava II. (z r. 1478) a dán jest r. 1489; 6.) list čes. od téhož Jana z Vřesovic z téhož r. 1489, jímž potvrzují se předcházející privileje čís. 1.—4., a 7.) nová obdarování téhož Jana z Vřesovic, jichž udílí Žlutickým r. 1511. (Pečet odtržena.) *Sm.*

Václav Zdeněk Chřepický z Modliškovic psal se též „na Hospozíně" a měl za manželku Marii Magdalenu Chřepickou, rozenou Hloškovnu z Žampachu, na Hospozíně a Skalici r. 1673, — jak zaznamenáno na stavení ve dvorci Hospozínském (bez znaku). Uvádím to jako doplněk k článku „Chřepický z Modliškovic" v Nauč. Slov. (starém). *Sm.*

Výstava anthropologická a sjezd rakouského a německého spolku anthropologického shromáždily ve Vídni 196 účastníků a jich dam hlavně z Německa a z Vídně. Z Čech, z Moravy a ze Slezska dostavilo se 23 archaeologů a z Rusi kníže Pavel Puťatyn a prof. Tolmačev z Kazanu. Výstava umístěna ne příliš vhodně ve II. poschodí dvorního musea přírodovědeckého a nejčetněji obeslána z českých zemí. Nemožno v soupise tomto všech předmětů vzpomenouti, uvedu jen nejdůležitější památky. Dobu palaeolithickou znázorňovaly hlavně nálezy z Moravy, a to sbírka p. prof. K. J. Mašky z Nového Jičína, obsahující velecenné předměty práce lidské i zvířeny pulaeozoické ze žlutých hlin u Předmostí blíž Přerova, jako zuby mléčné mamuta, tři obrázky vyryté v úlomky žeber mamutích, kosti a zuby tura pižmového, nože a nástroje ze sloni od Předmostí a znamenitou sanici diluvialního člověka ze Šipky, odkud též kosti a úlomky kamenné i bronzy, pak též jehlice a trubice závitkovité, bronzové z jeskyně Čertovy díry u Štramberka. Zde vyloženy též šťastným majitelem tři jadeitové klínky (z Příboru, ze Lhoty Tvarožné a z Lišně). Prof. Alex. Makovský z Brna zaslal obrazy domnělých lebek diluvialních, z hradiska Obřanského vyřezané kroužky z mušlí a bronzového koníka. Nálezy z hradiska Lišeňského zastoupeny ukázkami ze sbírky p. učitele Jana Kniese v Blansku, pak vybrané starožitnosti z Křenovic na Hané, obuší z Bořitova, koníček hliněný z Lodenic, ženské torso z Hulubic, mlat 3·66 kg. těžký z Vlčňova a jiný taký velikán z Bořitova, kromě toho p. učitel Knies podal přehlednou mapu archaeologickou Moravy. Krakovská akademie nauk zaslala řadu jehlic kostěných a j. vý-

robků i přeslenů z jeskyně Mašické u Krakova, jež umístěny dole ve tmě. Z téže sbírky byl zde obsah kurganu Helenówky u Vasilkova a malované střepy z Horodnice na Dněstru. Kníže Pavel Puťatyn z Bologoje u Novgorodu přivezl zajímavou sbírku kostí lidských, zvířecích (zvláště z losa a provrtané sanice kuní), odštěpky, hroty (provrtané), nožíky a škrabadla pazourková, karneolová i jaspisová ze sedlišť neolithických v Bologoji, odkud též vystaveny fotogramy nádob tečkovaných se dnem kulovitým a hojnosť střepů tečkovaných i hliněná formička na tištění ozdob.

Palmu přednosti obdržela sbírka hraběte K. Arnošta Valdštýna na Šťáhlavech, jak ji sestavil z vlastních výzkumů zahradník p. Fr. Franc, obsahujíc v hojném výběru představitele čtyř dob kulturních na Úhlavě, a to ze starší neolithické doby nálezy na hradě Lopatě a ve Bzí, pak střepy a nádoby, nástroje kostěnné a kamenné broušené a i provrtané ze Šťahlavic. Z bronzového věku pak zlaté prsteny, terče a plátky z mohyl v Sedlci, hojné památky s velikou pietou konservované z Hůrky, Svidné, od lesního zámku, ze Skoku, z Javora, ze Svarče, ze Staré Vsi a Chyliny z let 1878—1888 a z mohyl mladšího rázu z Podmíšek, Hájku, od Teplého potoka u Šťáhlav, ze Šťahlavic, Beztěhova, Skoku, Varty, Javora i Svarče; zvláště znamenitá unika, totiž uzdy bronzové z mohyl u Sedlce, obětní turbanovitý věnec ze Svarče. Vše doloženo mapou přehlednou a překrásnými výkresy a nárysy dovednou rukou nálezce p. France zhotovenými. Sbírka úplná nalézá se na zámku Kozlu u Plzně.

Františkovo mus. v Brně zaslalo meče bronzové z řeky Hané, z Horní Líče, z Nové Žirovnice, z Mařic (1816), jehlice a kamenné mlaty podobné toporům bronzovým a jiné bronzy, zejména římské poprsí ženské. Pan dr. Kříž záhy vzal z výstavy zajímavé kresby na kostech z Kůlny u Kostelíka, o jichž pravosti žádný nepochyboval.

Z musea „Včely Čáslavské“ vybrány tabulky se starožitnostmi z Hrádku v Čáslavi, a to z kultury terramar, hallstadtské, velkomoravské (merovejské) a středověké slovanské, zejména nádobka v podobě beránka a zlatý prsten. Pak zde byly ukázky z neolithické osady u Koudelova, z jam odpadkových, v jižní cihelně čáslavské s hojnými klíny a nožíky pazourkovými, z doby hallstadtské a la tèneské starožitnosti z cihelny p. Horákovy v Čáslavi; červené, zvoncovité nádoby s ornamenty křídou vyplněnými z Markovic u Žleb, obsah žárového hrobu Ksinského u Žleb i misky s vyleštěnými hvězdami, odtudž, mlat kulovitý z Močovic, jednostranný z komendy v Drobovicích, naposledy hromadný nález náramků a štítové spony ze Žehušic. Konservator p. Jindřich Rychlý zaslal přehledné mapy nálezů v Čechách, a to nálezy z dob štípaných kamenů, z doby neolithické, nálezů bronzů, římských peněz, jantaru, hromadných nálezů a vše velmi pilně sestavené. Mapy tyto mají přednosť, že stejnodobé kultury znázorňují a vzdělání země v dobách jistých ukazují. Archaeologická mapa znojemského okolí vyplněna p. Jar. Palliardim a podobně učinil s výzkumy v okolí Šťáhlav pan F. Franc.

Zadní strana pacifikálu z nálezu na Bojišti (ku str. 541.).

Z okolí Libosic předložil starožitnosti p. MDr. Matějka, zejména vzácný bronzový řetěz, puklicové kruhy, meč a fibule železné la tèneské. Z hojné sbírky své vybral p. Dr. Štěp. Berger jen meč bronzový z Rymaně a římský poklad nádob stříbrných z Holubic i s obrazy téhož nálezu.

Ze soukromé sbírky Jos. Salzera ve Vídni viděli jsme zde pět helmů bronzových a jiné bronzy Hallstadtské doby. Zajímavé byly zápony k pasu ze sbírky p. z Weinzierlů. Městské mus. v Plzni zaslalo bronzy a střepy z pohřebiště u Čelechovic na Moravě rázu duchcovského, pak meč železný z mohyly u Kyšic.

Pečlivě sestaven výběr p. ředitele K. J. Bukovanského z Polské Ostravy, zvláště jehlice a terče z mohyly u Křehoře, ohnutou jehlici a náramky z mohyly Oušnické a železný topor z mohyly Dambořické.

Důležité starožitnosti vystavil *vlastenecký mus. spolek v Olomouci*, a to z Náklu převzácných osm misek, z nichž některé v sítěném obalu vězí, pak cistu, jež je chovala v nákolí Nákelském, kde i brusle objeveny. Z hrobů v Příkazech perličky, kostěné jehly, spánková kosť zbarvená bronzem, nákrčník ze klů kančích, kroužek spojující bronzové kroužky, jež pokládají někteří za peníze. Z Olomouckého nákolí sekerka s topůrkem, palice dřevěná, metatarsus koňský na brusli spracovaný, střepy vlnovkou zdobené, železný nůž s rukojetí dřevěnou. Vzácným příspěvkem ku dávnému slevačství byla sbírka z Náklu, Slaběnic a Určic. Škoda, že tyto předměty, jakož i převzácná obrovská fibule štítová ze Slaběnic i trčínky odtud vystaveny v zadní části skříně ve tmě, jakož též tabulky s kroužky, dlátem stříbrným a rourkami stříbrnými též ze Slaběnic, jež se kavkazským z Kobanu podobají.

...cená hřivna a 18 náramků druží se ku bronzo-
...m, nožům, jehle a j., jež nalezeny blíž slevárny
...e. K anthropologickým předmětům přísluší lebky
... a ze Stillfriedu s posmrtnou resekcí, část lebky
... jeskynního s jizvou od sekery kamenné.
...ý badatel znojemský Dr. Jarosl. Palliardi vyložil
... střep a sošku ze Znojma, dno se vrýpanými ru-
... Znojma, pak sekerku a hladidlo jadeitové z hradi-
...ického a část nástroje chloromelanitového.
...olfinum z Lublané zastoupeno bylo koraly, kruhy
... z Podsemelu, fibulí želez. z Nassenfussu, odkudž
... jehlice a fibule se závěsky, jak ve skupině jiho-
... se přihazívají. Z Běče (Watsch) poslal princ
Windischgrätz kruhy bronzové, korale a perly, též
...elezné z Duny s keltickými mincemi a slovanskými

...rvatské národní museum vyložilo kruhy bronzové
... s kruhy ven do S zahnutými, jak se našly i při
... pak perly a přesleny jantarové, cvočky z pasu,
...kery a zvláštní čelenky, komolým kuželům podobné.
...rant. Pichler podal praeh. mapu Korutan. Dr. Vil.
...er z Vratislavi předložil známý skvostný nález zla-
...enotů z hrobů blíž Zákrova z doby prý římské.
...ecky navštěvovatele poutaly mistrným provedením
...lly hradišť, mohyl a lochů z Dolních Rakous, jak je
...l akad. malíř p. J. Špöttl z Vídně, který též vystavil
... bronzů a nálezů z lochů v úpravě nádherné. Na
...mech M. Chlingensperga-Berga shledali jsme se s pozd-
...památkami slovanskými (prý bajovarskými) z řadových
... v Reichenhallu v Bavořích. Podobného rázu byly vý-
... Poláka z Litvy pana J. Nowalského z Bely u Žíče
...ách z hrobů žárových. Důst. p. farář P. M. Vošinský
...ru (stol. Tolna) v j. Uhrách vystavil bobkáře z hra-
...u Lengyelu s přiloženými dvěma mlaty provrtanými a
... dlouhými nožíky pazourkovými. Bronzu na tomto
...ti objeveno nebylo.
Slečna Žofie z Tormy vystavila nádobky a přesleny se
...olickými znameními, jak u Broosu (Tordos) v Sedmi-
...ku nalezeny byly.
Museum Bregenzské bohato na krásné bronzy (meče),
... formy slévací a znamenitý helm s okřídlím ze Schaanu.
...ké museum bosenské v Sarajevě ukázalo nálezy z mohyl
... Sarajeva, kde je Dr. M. Hoernes prokopával. *Joan-*
...*v Hradci* štyrském pochlubilo se obětním vozíkem
...eny a soškami lidskými ze Strettwegu, terči, uzdami a
...kem odtudž, pak obsahem mohyl z Grebinace (grob!)
Mal. Gleinu ve Štyrsku; zvláště vynikaly štíty, brnění,
...ní ruce bronzové, plechy z pasu a pod.
Museum Františka Karla v Linci předložilo smačknu-
...zlatou náčelenku z Utendorfu, skvostnou fibuli se zá-
...y a mečík bronzový. Jiné bronzy hallstadtského rázu
...avili Jos. Salzer a V. Miller, prvý též skvosty zlaté.
Staroperské sošky zvířecí mají již vztahy jisté ku kav-
...ským bronzům; pilně je sebral z pěti rozličných dob
...urních p. Dr. J. E. Polák, jenž jako lékař v Persii
...ýval.
Celkem výstava tato poskytovala výběr vzácných kusů
...emě české a jihoslovanské byly tu v popředí bohatstvím
...dnolitostí nálezů svých. Kdy potěšíme se podobnou vý-
...vou v Praze, kde by ze všech museí místních naší vlasti
...sen byl obraz dávné kultury naší? Se vzácnou ochotou
...vřeli též sbírky své ve Vídni p. Dr. *M. Much* a p. prof. Dr. *Jan N. Woldřich*; prvý chová zde zejména nálezy z Lunního jezera i z diluvia a z mohyl od Stillfriedu na Moravském poli (kam též část sjezdu výlet učinila); sbírka Dr. Woldřicha zase obsahuje nálezy diluvialní z rozsedlin v Sudslavicích na Šumavě, sbírku osteologickou a mnohé zajímavé starožitnosti z Pulkavy i z českých zemí.

Tato pěkná výstava družila se k zasedáním a výletům, jakéž konány do Petronellu a Něm. Altenburku, na Moravské pole ku hradištím slovanským, pak z Pešti do Aquincum a římských lázní za Budínem i do Lengyelu v jižních Uhrách.

Z přednášek nás nejvíce zajímaly ony Dra. M. Kříže o výkopkách v Kůlně a Kostelíku s předložením prací lidských palaeolithického stáří, pak důkazy prof. K. J. Mašky o jsoucnosti pravěkého člověka za starší kamenné doby u Předmostí, čemuž celý sjezd přizvukoval, pak zpráva téhož neunavného badatele o jadeitech moravských, hrab. Gund. Wurmbranda o podobnosti domácích a cizích bronzů, při čemž zavadil řečník, že by nejvyšší čas byl sbírati předměty domácího bytu národního, pokud neuniknou, na věci africké a p. že dosti času. Dr. R. Virchow mluvil o významu nálezů na Kavkaze a kustos F. Heger předložil nové nálezy z Kavkazu, dílem našim bronzům podobné; malíř Dr. Julius Naue z Mnichova vyložil dobu bronzovou v Bavorsku, a major Fröltsch předložil tabulku s výkladem, jak by na každé škole mělo býti dětem připomínáno, co chrániti. Vděčná to úloha našeho Nár. Musea! Dr. M. Much vykládal, co činí c. k. centralní komise k ochraně starožitností a prvé pokusy uzákonění chrániti nepohyblivé památky. S bouřlivým ohlasem setkala se přednáška prof. Dra. J. N. Woldřicha přehledající posavadní výzkumy palaeolithické v zemích našich. Z anthropologických sdělení nejvíce vynikala řeč prof. Dra. H. Schaaffhausena z Bonnu o současné kraniologii. *Klím. Čermák.*

Na Libici učinili jsme o minulých prázdninách nový průkop, a sice uprostřed hradiště, v místech, kde stával buď nějaký kostel neb palác Slavníkovců. Shledali pak jsme uložení půdy jak následuje: ornice 20 cm.; kamení opukového se stopami malty 1 m.; černé hlíny, v kteréž nalezeny střepy s ornamentem typu hradišť, i silné tuhové, pak železný nůž a šíp, 2 kost. šídla, přeslen a množství kostí, hlíny této černé bylo 2 m.; pod ní pak byl písek, v kterém jsme se prokopali ještě na 70 cm., až pravidelné, vrstvovité jeho uložení bylo zjištěno. Na západní straně průkopu, při cestě hradištěm vedoucí byla vrstva kamení o něco mohutnější a černá hlína sahala až do vrstvy pískové — patrně zbytek nějakého sklipku, jakož souditi lze z množství střepin a kostí tam nalezených. Tímto ohledáním opravuje se, co na stránce 472. pověděno, v ten smysl, že dvojí vrstva černé půdy ve valu na str. jižní vysvětliti se musí nasypáním valu, a nikoliv dvěma vrstvami. Nanesení cizí půdy na val pozorováno námi tentokráte i na severní straně valu, tak že i tu val navážen odjinud; v této části shledána při vnitřní straně valu též hojnosť kamene opukového, ač těžko říci, zdali z brány neb stavení jakéhos. Učinili jsme ještě průkop opodál staveb bývalých, i nalezli jsme černé hlíny a jílu na 1 m., a odtud do hloubi (prohloubili jsme se ještě 1·45 cm.) byl písek. Ve vrchní půdě nenalezeno ani střepiny, tak že odpadky patrně jen na blízku bydlišť neb ohnišť hledati sluší. Příští kopání podá bohdá nových zajímavostí; nicméně již dnes můžeme říci, že staré hradiště

Libické souhlasí s jinými hradišti slovanskými; zbytky opukové stavby nejsou starší X. věku, a jsou zřejmým dokladem, že právem o Libici praví stará píseň: Ljubica biela.

Dr. J. L. Pič.

Peci na tavení železné rudy nalezeny byly *v Bubenči* při stavbě silnice z továrny na umělá hnojiva pana Hoyermanna. Peci tyto, počtem 4, založeny byly hned na pokraji pole u staré silnice v jílovité hlíně snad sem navezené směrem od z. k v. v podobě jako obyčejně hruškovité 50—52 cm. vysoké a 52 cm. široké. Zvláštnosť pecí těchto spočívala však v tom, že u nich zachoval se komín 48 cm. vysoký 22 cm. a široký, půda pak že byla kameny dlážděna. Všechny peci svědčily o silném žáru, neboť byla hlína uvnitř na 2 cm. do černa a na 6 cm. do červena vypálena, přiléhající pak k vypálené hlíně jíl olupoval se jako nějaký pláštík. V pecech samých mimo škváru železnou nenalezeno ničeho. Opodál však směrem k továrně při stavbě silnice nalezeny 3 kostry od jv. k sz. položené a jeden žárový hrob, obé téměř pod ornicí; na jiném místě pak nalezeno popeliště hlouběji v zemi s nádobkami tuhovanými a se vtlačeným dnem. — *V Nuslích* proti hostinci u „Starohradu" nalezeny při dobývání štěrku rovněž 2 peci, též podoby hruškovité 40:50 cm., s komínem 30 cm. vys. a od 16—10 cm. nahoru se zužujícím; dle uložení nanesené půdy dalo prý se souditi, že mezi obojí pecí byla půda do polovice pecí prohloubena snad pro lepší k nim přístup.

Dr. J. L. Pič.

Pec na tavení železa na 1 m. vys., 0·50 m. šir., nalezena byla r. 1885 v Bezně v malém dvoře býv. statku č. 23.; v peci samé nalezena škvára, uhlí a kus rudy, patrně z daleka sem přivážené. Hojnosť škváry nalezeno při hlavním stavení, v malém dvoře nalezena kostra s jednoduchými bronzovými kruhy. — Za vesnicí, vedle nového hřbitova při dělání jámy na řízky udeřeno v hloubce 0·50 m. na černou, kostmi promíšenou vrstvu, v té pak nalezeny 2 šípy žel., 20 cm. a 17 cm. dlouhé, pak dvě malé ostruhy, nůžky a pod. — Na návsi při vyklízení kalu udeřeno však na starší vrstvy, na kotliny popelem, uhlím, kostmi a střepy naplněné.

V. Vaněk, říd. učitel.

Hroby se skrčenými kostrami nalezeny u Zájezda (nedaleko Okoře). Hroby ty obloženy byly břidlicovými deskami, v hloubi jen 30 cm.; kostry ležely hlavou k jihu, na pravém boku, se skrčenýma nohama a rukama. U jedné kostry nalezeno: 12—15 jantarových koralků, kus jehlice bronzové a malá nádobka.

V. Havlín.

Z okolí Miletína. U *Uhlejova* za Miletínskými lázněmi jest vrch, kde dle pověsti stával „zámek"; zachovalo se tu na ostrožně *hradiště* ovalné (tvrziště?) na 1660 čtv. m. obnášející, obklopené příkopem 1·60—6·60 m. hlubokým, a v hloubi na 5 m. širokým; na hradišti nalézají se střepiny rázu hradišť. — U *Zvičína* zachoval se na lesnatém návrší název „Vysehrad", arci beze stopy opevnění; na blízku jiné návrší sluje „Hradiště" a něco dále slyšeti název „na valech", opět bez stopy opevnění. V blízkosti, u vsi Vřesníku, oddělena jest skalnatá ostrožna příkopem. — U samého statku Miletínka nalézá se místo popelem hojně promíšené se střepinami zdobenými vlnicí. — V téže krajině nalézají se kříže kamenné staršího rázu: mezi Miletínkem a Červenou Třemošnou, mezi Zábřežím v Doubravicí (s letop. 1688), mezi Želejovem a Podhájím, v Třebo[illegible] cích jsou dokonce čtyři, v lese u Miletína: podobné [illegible] u České Skalice v Lukách, u Úpice, u Zabitého.

Arm.

Pražské groše na Rusi nalezeny v září [illegible] ve vesnici Klačkově v Černigovském újezdě a guber[illegible] sice českých králů Karla IV. a Václava IV. v počtu [illegible] většinou silně otřené. (Zapiski imp. rus. arch. obšč. [illegible] III. 1887. 280.) V Smolensku na břehu Dněpra r. [illegible] nalezeno v nádobě 400 grošů krále Václava II. (Graždan[illegible] Mimo to nalezeno již r. 1886 na Volyni při stavbě [illegible] mezi Rovnem a Dubnem 592 grošů Karla IV. a Václava [illegible] a v gubernii Kališské, új. Jenčínském, gminu Tkačev[illegible] lezeno 30 grošů týchž panovníků. (Zapiski imp. ru[illegible] obšč. Petb. II. LVII. CLVIII.) Nálezy tyto vysvětl[illegible] arci především tím, že na Litvě počítalo se na české [illegible] podobně asi jako u nás na míšenské, o čemž listiny sv[illegible] a nalezené groše dokazují, že groše ty ve valném poč[illegible] tečně byly v oběhu. Z nálezů českých mincí sluší [illegible] uvésti: Denar Boleslava III., nalezený r. 1884 u Š[illegible] u Poznaně spolu s mincemi současnými západních [illegible] (Zapiski arch. Poznań. 1887. 26), pak groš pražský F[illegible] nanda I., nalezený mezi 577 mincemi západními blíž P[illegible] slavi, český groš Ferdinanda III. nalezený mezi 1061 [illegible] cemi západními na Volyni, poblíž Vladimíře u Buč[illegible] (Zápiski arch. obšč. Ptb. 1887. II. CLVIII.)

Římská mince (Plautila) nalezena při kopán[illegible] kladů ve Vodičkově ulici v Praze.

O opravách v kapli sv. Václava roku 1[illegible] dává pan architekt Mocker ve výroční zprávě jedno[illegible] dostavění hlavního chrámu sv. Víta (v Praze 188[illegible] zprávu, z níž vyjímáme následující:

Ještě v zimních měsících odstraněno bylo pos[illegible] a požárem chycené vyzdívání velkého přepasu nad [illegible] sv.-Václavskou a rovněž odstraněny i desky kamenné [illegible] přepasem se nalézající; závěrečná zeď prvního a [illegible] otvoru při jižní bráně průčelní lodi křížové byla úplně [illegible] věrečná pak zeď otvoru prostředního až po záhyb [illegible] sbourána, spodní část však zůstala státi, ježto se uk[illegible] že oba volně stojící pilíře v nejspodnějších částech [illegible] jsou velmi poškozeny a že při opravě jich bude za[illegible] opěráky zříditi.

Zdivo těchto tří otvorů, mající mohutnost 2 stop 6 p[illegible] záleželo ze dvou částí, a sice ze zdi opukové, velmi [illegible] statečně provedené, kteráž bezpochyby teprv po velik[illegible] žáru z roku 1541 byla zřízena, sahajíc toliko do [illegible] hlavice sloupové, kdež uzavřena byla železnou mříží; [illegible] pak záleželo zdivo to ve zdi vnitřní, kteráž teprv r. [illegible] při zaklenutí kaple nejsv. Trojice byla připojena.

Ve zdech těchto, jakož i pod dlažbou hned při vs[illegible] do kaple nejsv. Trojice nalezeny jsou baldachiny, žebr[illegible] bová, pažení a jiné části ornamentální, jež při nepochy[illegible] ném vandalismu předešlých dob z jižní předsíně chr[illegible] násilím zuráženy byly, a sice týmž časem, když kaple [illegible] Trojice ku křížové lodi jižní byla přistavěna.

Při bližším vyšetřování otevřeného portálu mezi [illegible] nejsv. Trojice a kaplí sv.-Václavskou byla pod dlažbou [illegible] lezena cínová skříňka zdélí, zšíří a zvýší 6 palců, [illegible] uvnitř schránku dřevěnou, ve kteréž uloženo bylo srdce [illegible] biskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberku. [illegible]

od r. 1669—1675 zaujal arcibiskupský prestol Pražský a před tím byl prvým biskupem Kralohradeckým. Z nápisu nalézajícího se na víku cínové skříňky lze přečísti už jen slova prvopočáteční: „Hic jacet cor Math. Ferdinandi Archiepiscopi Pragen." V popředí téže skříňky vryt jest erb tohoto arcibiskupa, na zadní pak straně nalézá se nápis: „A. Bilenberg Specialis Cultor S. Ducis Wenceslai Cujus Sepulchrum Marmore et Argento Pretiose exornavit." Slova ta vztahují se k obnovení kaple sv.-Václavské, jež arcibiskup Sobek z Bilenbergu na svůj náklad provésti dal, při čemž nový oltář v této kapli zbudovati kázal.

Hodlaje znovuzavedení víry katolické v Čechách též způsobem symbolickým zvěčniti, ustanovil se řečený arcibiskup na tom, že postará se o obnovení a dostavění velechrámu sv.-Vítského. Za tím účelem položil roku 1673 základní kámen k nové lodi chrámové, avšak nebylo mu popřáno zbudovati více než mohutné ony pilíře, kteréž až do roku 1842 státi zůstaly. Uprostřed budoucí lodi chrámové dal arcibiskup Sobek zbudovati kapli sv. Vojtěcha.

Tato otcovská jeho péče o sv.-Vítský velechrám zavdala bezpochyby podnět k tomu, že srdce jeho při kapli sv. Václavské bylo uloženo, kdežto ostatní tělesné pozůstatky arcibiskupa Sobka pochovány jsou v benediktinském klášteře Broumovském.

V měsíci březnu pro veliké množství napadlého sněhu musily opravné práce v jižní lodi křížové, jakož i nad kaplí sv. Václavskou býti zaraženy; později teprv byly přepasné opěry velikého oblouku přepasného nad touto kaplí pro svoji nepravidelnosť stupňovité usazeny a s vyzdíváním jich započato.

Do 5. května byly žlaby a desky stropu nad nově zhotoveným přepasem, jakož i oboustranné roubení na jihovýchodním pilíři lodi křížové až k výšce triforia usazeny. Zamýšlelo se ovšem z počátku, ze zazděného otvoru průchodního odstraniti zdivo z cihel zhotovené a nahraditi je novým zdivem z kamenů čtvercových. Jelikož se však ukázalo, že zdivo ono jest velmi dobré a že není se co obávati dalšího usazování se zdiva tohoto, bylo v nynějším stavu svém ponecháno a byly nové vrstvy kamenů čtvercových toliko při každé druhé vrstvě na 6 palců hluboko do zdiva toho zapuštěny. Po té započato s usazováním schodců, sloupcův a kružeb v triforiu nad jižní lodí postranní, jakož i nad kaplí sv. Václavskou; veškery tyto částky usazeny jsou na bronzové čepy a měkkým olovem zatmeleny.

Mimo to byla nová pažení průčelní při spojovací zdi mezi kaplí sv. Václavskou a vysokou věží zadělána a do výše obou záhybův obloukových usazena. Při tom shledán v západní zdi kaple sv.-Václavské otvor malý, zšíři jedné stopy, zvýší jedné stopy a tří palců a ve hloubce jedné stopy; otvor ten zandán byl deskou na 3 palce silnou.

V tomto jen na hrubo vytesaném otvoru nalezena lebka s kostí ramenní, což obé v červené látce hedvábné zavinuto bylo. Za podklad sloužila silná hedvábná látka barvy modré. Nápisu při tom neshledáno. Na jisto za to míti lze, že jest to lebka biskupa Ondřeje z Gutensteina, jenž od r. 1214 až 1224 byl biskupem Pražským a maje různé nesnáze s králem Přemyslem Otakarem I. několikráte uchýlil se o pomoc do Říma, kdež i r. 1224 zemřel. V kronice Beneše z Weitmile ono místo, kdež hlava řečeného biskupa ve zdi kaple sv. Václavské uložena byla, zřetelně jest popsáno a souhlasí úplně s místem, na němž lebka skutečně byla nalezena. Píše totiž Beneš z Weitmile: „Eodem anno circa principium mensis Martii reconditum est caput reverendi patris, domini Andree, episcopi Pragensis XVIII. in ecclesia Pragensi in muro capelle sct. Wenceslai supra altare sancte Crucis ubi pictura et crux aurea apparent. Caput ejus successor suus Nicolaus episcopus Pragensis Pragam postea attulit." Nadzmíněné ostatky prozatím uloženy byly v domácí kapli arcibiskupské, kdež tak dlouho zůstanou, až budou moci opět na předešlém místě býti uschovány.

Koncem srpna byly práce na triforiu nad kaplí sv. Václavskou ukončeny, hlavice a kružby nad sloupy volně stojícími usazeny, veřeje i kružby zevnější zdi na stejnou výšku uvedeny a obě části deskami stropními spojeny. Konečně odstraněn jest opukový pilíř podpůrný, kterýžto nalezal se na severní straně kaple sv.-Václavské a za podporu pilíře hlavní lodi byl sloužil; scházející částky pilíře hlavní lodi až k výši triforia jsou obnoveny, načež mohlo se dále pokračovati v budování spojovací zdi mezi hlavní věží a kaplí sv.-Václavskou. Otvor průchodní byl překlenut a jednotlivé vrstvy kamenné až k výši hlavic přední prostory usazeny. Počátkem října započato s obnovením severní, jakož i západní zdi kaple sv.-Václavské; jelikož zeď ta obojí byla požárem velice poškozena, musily k ní vrstvy 4, 8—12 pal. silné maltou cementovou býti připojeny.

Poštovský pacholík, poštovský pán. Ze Znojma od samého sněmu r. 1535. píše král Ferdinand panu Volfovi Krajířovi, že Matiáš de Taxis, poštmistr, mu vzkázal „kterakby Jiřík Freundt, postpot, v Hradci do vězení vzat byl"; proto nařizuje král, aby úředník v Hradci ho pustil, nebo „dokud on sedí, pošta naše hyndrována býti by mohla".

Konfiskací jediného služebného člověka pošta císařská tenkráte mohla se hatiti! *Z. W.*

Literatura.

Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikalního fondu království Českého vydává komise k tomu zřízená při královské české společnosti nauk, Redaktor Josef Kalousek, v Praze 1889, díl IX., 4°, str. 611.

Veledůležitá pro dějepis český publikace tato podává ve vyšlém právě díle IX. především pokračování velezajímavých *Dopisů pana Zdeňka Lva z Rožmitála*, vydávaných ze současných opisů v archivu třeboňském p. Fr. Dvorským; dopisy uveřejněné právě na str. 1—120., č. 432—600. pocházejí z památného v dějinách českých r. 1526 a týkají se po větší části veřejných záležitostí. Na str. 121—240. umístěno jest pokračování *Dopisů rodu Hradeckého a Rosenberského*, vydávaných z originalů archivu třeboňského p. prof. A. Rezkem; čísla 715—936. z let 1475—1478 tuto uveřejněná obsahují až na malé výjimky drobné zprávy, týkající se panství obou rodů. *Listiny Jindřichohradecké* z let 1388—1529 vydal z archivů Černínského a městského pan archivář Fr. Fišer. Z bohatého archivu Jindřichohradeckého, z něhož již Palacký v předcházejících dílech Archivu vydal 33 listiny o panství Hradeckém, podány jsou na str. 241—360. čísla 1—128., týkající se vesměs panství pánů z Hradce, obsahujíce privilegie, smlouvy, nadace a pod. — Na str. 361—369 položeny jsou *Dodatky z register kanceláře hrabat Kladských* z let 1493 až 1497 jakožto zajímavý dodatek k týmž regestům vydaným

v díle VIII. — Následují na str. 370—454 *Listiny kláštera Žďárského* z let 1409—1529, jež jednak z originálů, jednak z kopiáře někdy Stokholmského vydal pan archivář V. Brandl; listiny tuto uveřejněné, počtem 98, týkají se kláštera Žďárského a obsahují různé nadace, smlouvy o prodeji a koupi a pod. — V poslední konečné části, str. 455—560. jest umístěno pokračování *Register soudu komorního*, vydaných od pana prof. Jar. Čelakovského; i v oddělení tomto, č. 564—792., z let 1487—1491 obsaženo jest hojně cenného materialu pro poznání právních a společenských poměrů tehdejších. — Ku konci celého dílu přidán jest seznam listin uveřejněných, rejstřík písemností, pak pečlivě sestavený rejstřík jmen osobních a místních, jakož i rejstřík věcný. Úprava celého dílu jest velmi úhledná. *Red.*

Časopis vlasteneckého musejního spolku Olomuckého, redakcí V. Houdka, ročník VI., 1889, str. 176, vyniká jako ročníky předcházející zajímavými články a zprávami. Z praehistorických nejzajímavější jest článek Nestora naší archaeologie *dra. J. Wankla*: *Náklo a Příkazy na Moravě*, kdež popsány jsou zbytky jezerní stavby v Nákle objevené s bronzy doby Hallstadtské, pak kulturní jámy mezi Náklem a Příkazy a hroby různorodé tu objevené, a sice mohyla, žárové hroby pozdní a kostry i skrčené i rovně i různým směrem položené, patrně z různých dob pocházející. Rovněž zajímavý jest článek p. *Jar. Palliardiho*: *Předhistorické památky města Znojma*, kdež popsány jsou kulturní jámy, objevené při stavbě zemské robotárny u Znojma. Článek p. *Kl. Čermáka*: *O rázech dob praehistorických v naší vlasti* podává třídění různých nalezišť v Čechách a na Moravě, nedotýká se však spojitosti sedlišť a hrobů. Z drobností zajímavé jsou zprávy: o okolí Slavičína pana J. Kučery, kdež popisuje se staré hradiště Gradca, zasluhující důkladného prozkoumání, pak valy na návrších „Sudinky", „u Rajského", „na Vyšehradě(?) a Věžích"; dále zpráva o nálezu (hrobě?) na Vršich u Náměstí u Ol. a o ložisku mamutích kostí u Předmostí u Přerova, o Božích mukách a j. Mimo to uveřejněny tu články: o kancionalu Boršickém (J. Klavoňa a V. Houdek), o královničkách (V. Havelková), o způsobu stavby dědin moravských (V. Houdek), o svérázu našich ornamentů národních (M. Procházková), k životopisu J. A. Komenského (dr. Fr. Dvorský) a mnohé jiné zprávy, dopisy a posudky. *Red.*

První výroční zpráva Společnosti přátel starožitnosti českých v Praze za správní rok 1889, se čtyřmi vyobrazeními, v Praze 1889, 8°, 50.

Mimo výkaz o spolkové činnosti podává tato první výroční zpráva tohoto nedávno v život vstoupivšího spolku též menší pojednání, z nichž na prvém místě uvésti sluší Dra. Ryznera: Zprávu o výzkumných pracích na Levém Hradci a na Přemyšlení s obrazkem Levého Hradce a třemi tabulkami, pak článek K. V. Adámka: o starodávných cestách krajinou Hlineckou, Chrudimskou a Poličskou, a J. Smoly: o bývalém kroji národním na Blatensku; mimo to přidány jsou četné zprávy drobné. *Red.*

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Bd. XIX. Heft I—III. Wien 1889.

Z pojednání tohoto ročníku zajímá nás především obšírná zpráva prof. *J. Woldřicha*: *Beiträge zur Urgeschichte Böhmens*, čtvrtá to již zpráva téhož badatele o archaeologických výzkumech ve vlasti naší podniknutých. Z bohatého obsahu zaznamenáváme tuto: Stopy diluvialního člověka v jeskyni u sv. Prokopa, u sv. Ivana, v Prachovských skalách a v diluvialní hlíně v Ústi směrem k Trmici; dále nahodilé nálezy kamenných mlatů, dlátek, sekyrek u Pšova (u Podbořan), u Svojšic, u Třeboně a u Solopisk (str. 80.), dvou mlatů se zářezem od Jinonic (str. 79.); dále pojednáno o hlubokých kulturních vrstvách, v nichž nástroje z hlazeného kamene převládají, z okolí Ústí n. L., kdež zejména u Trmice odkryty dvě jámy trychtýřovité, z nichž jedna obsahovala kostru od s. k j. položenou (str. 74.); podobné jámy popisuje z okolí Chlumčan, Blažimi, kdež vyskytli se bobkáři (kostry na bobku sedící), Velkého Lipna, Prašina a Sulejovic, poslední místo velice jest zajímavé tím, že tu vedle kulturních jam vyskytují se 1. hroby s kostrami skrčenými, 2. tak zvané řadové hroby (od s. k j. pochované), 3. žárové hroby, 4. kostra od z. k v. pochovaná. Hroby starší s kostrami od s. k j. pochovanými, dolichoceph. popisuje prof. Woldřich ještě v Citolibech (str. 76.), v Blažimi již zmíněné (str. 83.), v Tatinné (str. 85.), u Lovosic (str. 86.), pak v mohyle s dvěma kam. hroby u Toušetina (str. 81.). Nahodilé nálezy starších bronzů uvedeny jsou z okolí Postoloprt, Rvenice, Blat, Hradce (Buď.), Olšovic a Křestovic (str. 86—95.). Z jihočeských mohyl starší doby prozkoumal prof. W. za poslední dvě léta mohyly u Munice (str. 94.), u Nezdášova, v Boru u Protivína (str. 96.), v Hájku u Protivína (str. 99.) a u Kestřan nedaleko Písku (str. 100.); za pozdější pokládá obě mohyly Čertyňské nad Vltavou (str. 101.). a mohyly u Ostrolova Újezda (str. 102.); jednoduché žárové hroby popisuje u Bitozevsi, kdež vidí stopy římské kultury (str. 85.) a hroby žárové z Kystré u Loun (str. 92.); hroby s kostrami, při nichž známé sovité kroužky se nalézají, uvádí u Ouřiněvsi a u Křestovic. Konečně popisuje nalezené ve valu v Nových Hradech u Loun železné věci: uzdu, ostruhy, sekyrku a trojramenný svícen, jež do středověku klade. — Dle uvedeného přehledu dvouletého tohoto badání sluší přiznati, že prof. Woldřich jest jedním z nejhorlivějších badatelů na poli archaeologickém u nás.

Z Moravy podává K. Maška kritický rozbor zprávy Makovského o diluvialním člověku na Červeném vrchu, u Husovic a Štěpanic v okolí Brněnském, jež vyvrací.

Z Opavska referuje R. Kulka o jamách kulturních u Kreuzendorfu, doplňuje své zprávy o Zámeckém vrchu u Krňova, kde se nalézá spečený val, a referuje o hradišti na Schellenbergu nad Krňovem, jehožto val, hlavně hliněný, jeví stopy žáru; před hradištěm nalézá se pohřebiště žárové, patrně doby pozdější.

Ze slovanských zemí zajímá zpráva o kongresu archaeologickém v *Jaroslavi*, dále popis pohřebiště illyrského u *Glasince v Bosně* a rozbor obsahu mohyl Glasinackých od Hoernesa, kterýž zejména bronzové věci klade do doby úpadku bronzů Hallstadtských, pak zprávy Kanitze o starších a novějších hrobech v Srbsku.

Z drobných zpráv sluší vytknouti: u *Malých Černic* nález spony žel. podoby la Tèneské a některých kamenných a hliněných věcí i škváry železné, dále kulturní jámy u *Liběšovic*, v nichž mezi jiným nalezena část spony podoby la Tèneské, pak praehist. sedliště u *Čekovic* blíže Zatce, kdež nalezen náramek s puklicemi, pak pohřebiště u *Libochovan* se sponami podoby la Tèneské, pak nález náramků podoby Hallstadtské a la Tèneské u *Zálezel*.

Z Moravy, a sice z okolí Uh. Hradiště, podána zpráva o pohřebišti s kostrami, u nichž nalezeny nádoby s vlnicí mezi *Uh. Hradištěm* a *Starým Městem*, o dvou jamách kulturních u *Starého Města* a o praehist. osadě na *Velehradě*.

Z jihoslovanských zajímavá jest zpráva z Bulharska, kdež na vrchu Vrška Čuka nalezeno hradiště s kamenným valem, na úpatí pak vrchu jámy, obsahující již i železné věci.

Jahrbücher u. Jahresberichte d. Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde. LIV. Jahrgang. Schwerin 1889.

V ročníku právě vydaném nalézáme pro nás zajímavý článek dra. Brücknera: Rethra lag auf der Fischerinsel in der Tollensee (p. 111—153), v kterém p. spisovatel hledí hlavně na základě Adama Brem. dovoditi, že Retra ležela na hranici mezi územím Tolenců a Rataranů, uprostřed vody, s čímž poloha rybářského ostrova v Tolenském jezeře souhlasí; nalezené na ostrově starožitnosti rázu slovanského a základy jakéhos stavení, jakož i nalezené (1886) zbytky mostu, vedoucí od Wustrova na břehu ležícího směrem k ostrovu, jsou dosti vážným k dedukci dokladem.

Proti tomuto článku obrací se dr. Schildt ostrou polemikou: Entgegnung auf die vorstehende Abhandlung des Herrn Raths Dr. Brückner (p. 153—168), v které hájí své již v ročníku LII. vyslovené stanovisko, že na ostrově rybářském bylo castrum Wustrow, na břehu villa Wustrow, a obojí že spojoval nalezený nedávno most.

Konečně připojuje i redaktor dr. Grotefend: Bemerkungen zu den beiden vorstehenden Aufsätzen (p. 175—181) článek, v kterémž dovozuje, že Adam Brem. použil a parafrasoval Corvejský kodex Thietmarovy kroniky, Helmold pak že znal oboje, připouští však, že Helmoldovo líčení boje mezi Tolenci a Ratarany s jedné a Kišany a Črezpěňany s druhé strany (1059) je důležité k určení polohy Retry, a kloní se k náhledu již častěji vyslovenému a tuto i od dra. Brücknera znovu hájenému, že staroslavné božiště Retra leželo na ostrůvku v jezeře Tolenském.

Nákladem Archaeologického Sboru Musea království Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

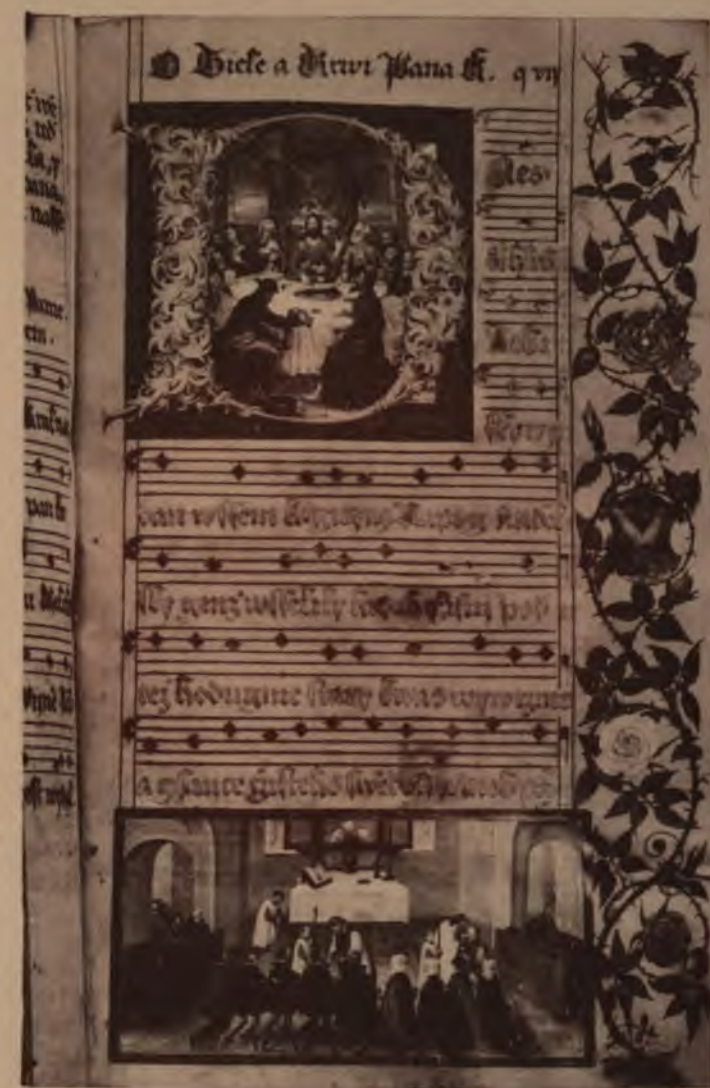

Miniatury z kancionalu Mladoboleslavského.

Miniatury z kancionalu Mladoboleslavského.

Rejstřík osobních a místních jmen i věcí,

obsažených v XIV. dílu „Památek“, čili v ročnících 1887, 1888 a 1889.

Sestavil F. Tajrych.

(Čísla při místech českých v závorkách položená znamenají stránku v Palackého „Popise království Českého“.)

Aar řeka 217
Abraham, žid v Třebenicích 297.
Adalbert, arcibisk. wormský (r. 1126) 281.
Adam Bremský 674.
Adam, kněz z Heřm. Městce († 1573) 503, 504; Malostranský, knihař 167.
Adamov na Mor. 479.
Adelfus Jan, farář v Brtnici na Mor. (1578) 445, 506.
Ademar, kronikář 16.
Adonaj, Jehova 543, 544.
Adrian, papež (r. 869) 241.
Aeneas Sylvius 164.
Afanasjev 56.
Afrika 89.
Agenda, prvotisk v Plzni 289.
Agrippovy thermy v Římě 434.
Agrský biskup (r. 1522) 383.
Achat ve hrobu 588, 648
Akademie Karlova v Praze 503; v Krakově 56.
Albert, kurfiřt saský (1464—1486) 381, 382; Achilles, purkrabí norimberský († 1486) 379
Albert, hokyník v Plzni 194.
Albík z Uničova, arcibisk. praž. (1411) 284.
Albinové z Greiffenberku 26.
Albinové, Bilkové z Helfenburku 19, 546; Abraham 21, 22, 26; Jan ml. 21, 22, 25; Jan st., úřadník rožmberský († po roce 1586) 20—22, 26; Krištof malíř 21, 22, 25; Magdalena Albinka 24, 25; Tomáš úřadník rožmberský, později bisk. olomoucký (1574—1575) 20, 21, 23, 25; Václav, úřadník rožmberský († 1577) 19, 20, 25; Václav, děkan vyšehradský († 1606) 21—23, 25; Zofie Albinka, abatyše u sv. Jiří († 1630) 21—25.
Albinové z Weissenblutu 25, 26.
Aldringenu Clary kněžna Eleonora 572.
Aleš, mnich břevnovský 545.
Alexander VI., papež (1492—1503) 434.
Alexandropol na Rusi 425.
z Alganu Ladislav, biskup vácovský, nejv. kancléř uher. (1522) 383—385.
Alchymie 164, 165, 641, 642.
Alphard, mincmistr vlašský v Čechách koncem 13. stol. 596
Alpy v Rakousích 229.
Alšová, hostinská v Lounech 500.
Altdorfer A., malíř († 1538) 124.
Altenburg Němec. v Rakousích 487, 621, 622, 668
Altenfurt u Norimberka 621.
Alžběta, manželka Karla IV., korunována 406; Bětka, abatyše u sv. Jiří (od roku 1364) 375, 406.
Ambras 386.
Ambrož z Prahy, mincmistr v Kutné Hoře 75, 77; z Lewmberga, frater františkánský 226.
Amerika 89; název paseky u Milaveč 408.
Amfora hliněná 425.
Amšl Adam, žid v Ml. Boleslavi 638.
Amulety 85—92, 141—144, 253—256, 270, 303, 641, z kostí zvířecích 355.
Ananyáš, písař v Mělníce 328.
Andělové z Ronovce 448; Alžběta 443; Burian (1538) 396, 397; Kateřina 443; Sigmund († 1572) 396, 397, 443.
Anděl Hynek, měšťan ve Chrudimi 246.
v Andělích, dům v Kutné Hoře 407.
Andělská ulice v Plzni 290, 399, 449, 451.
Andreas, sklenář v Plzni 194.
Anežka, sestra Přemysla Ot. I. 25, 28, 403, 405; abatyše u sv. Jiří († 1364) 406.
Angel, konšel ve Třebenicích 295.
Angeln ve Šlesviku 364.
Anglie 90, 146.
Anka Velká v Kutné Hoře 389.
Ankona v Italii 242.
Anna, choť cís. Matiáše 24.
Anna, kloboučnice v Kolíně 387.
Annales Gradicenses 173.
Antipendium kostela v Netolicích 287.
Antonín Brus z Mohelnice, arcibisk. praž. (1561—1580) 28; velmistr křižovníků 84.
Antonio, stavitel kathedraly bolognské 44.
Antoniš, pekařík v Plzni 194.
Antonius Michael, alchymista 642.
Apar v již. Uhřích 667.
Apatekáři 292.
Apatyka na Star. městě praž. (roku 1579) 244, 565, 568.
Apokalypsa vyšebrodská 122.
Apsida u rotund 437, 438.
Aquarell kašny kutnohorské 206.
Aquincum u Budína 668.
Arabesky 265, 266, 556, 560, 614—618; vyšité 286.
Arcibiskup praž. 26, 27, 117, 207, 363, 395, 561, 670, 671.
Arcba kostelní v Bydžově 91—98; v Kutné Hoře 124.
Archaeologický spolek „Vocel“ v Kutné Hoře 105, 161.
Archidiakonaty v Čechách 357.
Archiv v Mladé Boleslavi 401, 639, 640; v Nov. Bydžově děkanský 92; v Dražďanech 174; v Kutné Hoře městský 29, 30, 32—36, 75, 79, 385, 386, 390, 391, 500, 573, 629, 634, spolku Vocela 625, 626; v Hradci Jindř. 255—257, 493—496, 607, 608, 641, 672; v Chrudimi 391; v Krumlově 495; v Lounech 500; v Heřm. Městci farní 391; v Praze kapitolní 232, 496, křižovnický 25, 27, maltezský 495, místodržitelský 442—444, 496, 570, městský 53, 69, 164, 243, 244, 564; v Roudnici 125, 496; v Třeboni 255, 269—271, 493 až 496, 671, 672; ve Vídni státní 31, 175, 493, 495; ve Vodňanech 106, 546; ve Vratislavi Olešnický 174; ve Zhořelci 243, 442; Herbersteinský 326
Arius vyobrazen 620.
Arkadie, spolek v Praze 120, 156.
Arkona 480.
Arlan, nájemce mince české (1247—1251) 600.
Arleri, Parléř Petr 35.
Arna, důl v Kutné Hoře 33.
Arnošt, kurfiřt saský (1482) 381, 382; viz z Pardubic.
Aron, žid 640.
z Arrasu Matyáš 377.
Artefakty bronzové ze Stráže u Radětic (266) 105, 149—156.
Artikule čtyři pražské 448.
z Astfeldu viz Osterštok.
Astrologie 641.
al Atbbā 62.
Athos, hora 436
Augsburk 285, 292, 445.
Augustin, opat břevnovský (1653) 180.
Augustus, cís. římský 220, 221, 230.
Aupický Jan, far. u sv. Štěpána v Praze 214.
Auspajty 29.
Autografy 72.
z Aventina viz Melantrych.
z Avignonu Vilém (1333) 601.

Baba, vrch u Boleslavi Ml. 262, 509.
Baba, spona u pasu 364.
Babinec ve skalách Prachovských 353.
Bačidlo, čapka na Vysocku 360, 361.
Baganěata, střevíce na Vysocku 361.
Bagrování 218.
Bacháček, rektor koleje krále Václava (1604) 402.
Bajeslovi slovanské 55, 56.
Bakalář Jakub, měšťan v Hořicích, a dcera Kateřina 448; Mikuláš, knihtiskař v Plzni

(1493—1514) 289, 290, žena Dorota 290]; Pavel, sudí v Třebenicích (1559) 295.
Bakaláři 254, 401, 497, 563, 564.
u Bakalářů, hospoda v Kutné Hoře 267, 408.
Bakov (92) 360, 362.
Bakulky na mincích 200, 274—280, 460 až 463, 535—538.
Balbín Bohuslav 442, 498, 499.
Baldovský vrch u Domažlic 651—653.
Balkánský poloostrov 13, 426.
Balko, malíř (1762) 572.
Balustry na kalichu 285.
Bamberg 280, 481.
Bambulky na mincích 535.
Bankrotka, čapka na Vysocku 361.
Baňky ve hrobích 531, 532.
Banner v Čechách 569, 637, v Pirně (1639) 635, 636
Baptisteria 363, 435, 436.
Barbíři doktorující 608.
Barborin Jan, konšel v Kutné Hoře 77.
Barthoň Mojžíš, konšel v Třebenicích (1557) 254.
Bartoš, hutrajtéř v Kutné Hoře (1428) 75; nožíř v Praze 567; literát ze Sušice 165; pekař v Třebenicích 295; řeznik v Třebenicích 295.
Bartošek, pekař v Třebenicích 295; švec tamtéž 295.
Bartošovic Vaněk, konšel v Třebenicích 298.
Bártův Jan, mincíř (1525) 385.
Bártův sklep u Nadslavi (120) 353.
Barvy malířské 194, 627, 629; v oděvu slovanském 360, 361.
Basilejský sněm 454.
Baskové 479.
Basrelief 474.
Bathiany, jenerál cís. (1744) 158.
Batíkova brána ve Chrudimi 246.
Baum, archaeolog 496.
Baumgarten v Rak. 487.
Bavor viz ze Švamberka.
Bavory 21, 119, 158, 468, 550, 668.
Bděnoves na Plasku 196.
Beckovský 3, 304, 625, 627, 630
Běč, Watsch ve Krajině 667.
Bečváři 27, 295, 299.
Bedřich, kníže český (1173, 1178—1189) 173, 233, 558, 599; Falcký, král český 24.
Behem Hanuš, Pehm, stavitel za Vladislava II. 626, 627.
na Bechlině, na Bechově, poloha u Zvoleňovsi (11) 97, 98
Bechyně (275) 482, 642: viz z Lažan.
al Bekri, spisovatel arabský 61, 62.
Bela u Žíče v Uhřích 667.
Bělá 302; (378) 118; Malá (91) 360.
Bělá, řeka 317.
Bělák v Korut. 318.
Bělboh 56.
z Bělče Bohuslav (1488) 176.
Beleč, vrch u Chudenic (382) 3.
Bělehrad v Srbsku 426.
Bělina (49) 300.
Belisle, maršálek franc. (1742) 158.
Bělizny na oděvu 194.
Bělušice (45) 415.
Bely, slovo v pohanské písni české 546.
Běma v kostelech byzantských 436—438.
Benák Jan, konšel v Třebenicích (1557) 254, 296.
Benátky (81) 584; v Italii 178, 241, 242, 416, 573, 574.
Benda, sudí v Třebenicích (1485, 1490) 295.
Beneš z Loun, Benedikt Reta z Pistova, stavitel (1451—1531) 146, 147, 243, 244 287, 288, 441—444, 497—500, 563—570, 628.
Beneš, úředník na Třebenicích (1485) 253; kupec v Kutné Hoře 387.
Benešek pekař v Třebenicích 295.
Benešov (66) 426; (105) 357; (311) 31.
z Benešova páni 174.
z Benkovic vladykové 234.
Beran, měšťan v Kutné Hoře 75.
Beranec, měšťan v Třebenicích 296.
Bereš Bernart, měšťan v Plzni 397.
Berghauer Jan 19, 22.
z Bergova Kačna 396; Ota (1415) 395.
Berkové z Dubé 174, 426, 508, 569; Anna Marie (1661) 571; Hynek, purkrabí praž. (1343) 155; Jan Jetřich, rada a mundšenk cís. (1625) 417, 505, 506, 508; Jindřich (1532) 567; Ladislav, komorník cís. a nejv. komoří markr. mor. (1604) 446 až 448, 505. Lev Burian, nejv. sudí markr. mor. (1617—1618) 447, 505; Václav starší († před r. 1618) 447; Zbyněk, arcibisk. praž (1592—1606) 22, 23, 28, 135.
Berka velmistr křižovníků s červenou hvězdou 82.
Beřkovice dolní (9) 205.
z Beřkovic Styrko (1367) 176.
Berla biskupská z Bojiště v Praze 541, 542, 549, 550; na mincích 202, 278, 281, 534, 535, 538, 539, 600.
Bernart, tesař v Praze 164
Berně 246—249; domovní 272; posudní 272; v kraji plzeň. roku 1379, 232; na Turky 272.
Berniční přiznání sněmovní 245.
Beroun (247) 57, 60, 85, 146, 158, 196, 265, 322, 482.
Berounka, řeka 57, 83—85.
Berounsko 173, 176.
Berta, abatyše u svatého Jiří 404; dcera Viprechta Groiského (kol 1100) 485.
na Besedci, na Bezsennici, poloha u Třebenic (47) 302.
Běšín Jan, úředník mince v Kutné Hoře (1532) 148.
Bětka, viz Alžběta.
Betlemfalva v Uhřích 385.
Betlenův pluk (1744) 158.
v Betuli, hospoda v Kutné Hoře 268.
Bezdědice (269) 157, 158.
Bezděz hrad (89) 3, 358.
Bezdružice 207.
Bezno (82) 507, 508, 562, 669.
Bezpečnost veřejná r. 1541 634, 636.
na Bezsennici viz na Besedci.
Beztěhov (256) 665.
z Bezvěrova Girgl (1495) 452.
Bible antwerpská 116; latinská v kl. františk. v Praze 267; Rotlevova ve dvorní bibl. ve Vídni 122; Velislavova v Praze 122.
Bibliothéka universitní v Praze 123, 141, 143, 167; dvorní ve Vídni 120; knížete Jana Lichtenštejna 123.
z Bibrsteinu Barbora 445.
Biel ve Švýc. 217, 219.
Bielka (53) 289, 300.
z Bienenberku J., archaeolog 72.
Bílá Hora 317
Bílá paní na Rači 125—126.
Bílanské grunty u Kutné Hory 326.
Bílejovský Matěj a Tomáš v Kut. Hoře 77.
Bílina (49) 317, 363, 364, 662.
Bílkové z Helfenburka viz Albínové.
z Bílova šlechta v Pomořansku 176.
Bílovský, kněz (1724) 88, 412.
Bingen v Dol. Falci 364.
Birka, ves v gub. Kyjevské na Rusi 425.
Bischofswert v Něm. 196, 197.
Bisignonský biskup Jan z Marignoly 215.
Biskoupky, tvrz se dvorem (271) 127.
Biskupství litomyšlské (1350) 395; olomoucké 20, 21, 626; pasovské 21; pražské 238, 357, 358, 487, 672.
Bitov, vrch u Chuděnic (382) 3.
z Bitova Albert (1389—1404) 495.
Bítozeves (25) 674.
Bitva na Bílé Hoře 24, 145, 640; u Lipan 77; u Malešova 75; u Nebovid 74; na Vítkově 71.
Bivoj 174.
Bláha Doudlebský v Plzni 194.
Blahoslav († 1571) 411.
z Blahotic Dětřich (1413) 176; Václav, děkan v Litoměřicích (1413) 176; Záviš (1419) 176.
Blahúta z Třebenic 298
na Blanici, louka u Dobřichovic (248) 84.
Blanka, manželka Karla IV. 42, vyobrazena 420.
Blansko na Mor. 415, 652, 664.
Blány chřebtové 194.
Blata (121) 426, 674.
Blatenské knížectví v Pannonii 241, 242.
Blatná (337) 196, 322.
na Blatnicích, pole u Dobřichovic (248) 85.
Bláto, dvůr u Senic (117) 198.
Bláznice Ješík (1398) 234.
Blažej, farář v Pístové, pak v Chodově 117.
Blažek, mistr kamenický v Kut. Hoře (1489) 564; hrnčíř v Kut. Hoře 77; konšel v Třebenicích 298.
Blažim (25) 673, 674.
Blažko, žid v Plzni 194.
Blažkův Šimon, měšťan v Plzni 290.
z Bleisberka Gleysenthalerové 233.
Blevice (391) 117.
Blíživ, Blíživo (381) 301.
z Blíživa Ludmila, abatyše u svatého Jiří († 1562) 24, 252, 254, 406.
Blovice 196, 416.
z Blska Ondřej (1392) 234.
Bobkáři, kostry 673.
Bobnice (116) 206.
Boček, hist. 280—282.
Bodec železný 48.
Bogoljubský Ondř. před Novgorodem roku 1169 481.
Bohatá čtvrť ve Chrudimi 245—248.
Bohdanečtí z Hodkova 31.
Bohnice u Prahy 659.
Bohuslav, farář v Újezdě Chodovském 118; opat Plaský (1548) 399.
Bojanov (183) 45.
Boječinec(?) 196
na Bojišti, ulice v Praze 539—542, 547 až 558, 661—663.
Bolek, kníže slezský (1416) 476
Bolelucki 473, 481.
Boleslav I. (935—967) 15, 237, 357; II. (967 až 999) 111, 180, 184, 356; III. (999 až 1002, 1003) 231, 356.
Boleslav Křivoústý, král polský (1102 až 1139) 110, 276.
Boleslavův Bořita na Mor. (1210) 231.
Boleslav Mladá (77) 261, 262, 303, 362, 401 až 404, 422, 423, 453, 473, 502, 503, 507 až 510, 581—586, 605, 611—620, 637 až 640, 660; Stará (240) 22, 121, 237—242, 264, 358, 362, 486.
Boleslavský dekanát 362.
Boleslavský kraj 360, 361, 507—510, 571, 581—586.
Boleslavský Jiřík, měšťan v Chrudimi 245
Bolgar na Volze 13, 14, 63.
Bologna, Bononia 20, 43, 44.
Bologoj u Novgorodu 665.
Bonifacius IX., papež (1389—1404) 11[illegible]

Bonn v Něm. 380, 544, 668.
Bor u Kačiny (215) 264; (364) 348, 674; (395) 196; (595) 102.
Bořanovice (241) 24.
Boreč (85) 510, 586.
Borek u Plzně 196.
Bořislav (53) 300.
Bořita, syn Božeje Vršovce (r. 995) 230.
Bořitov na Mor. 426, 664.
Bořitovici, rod 231.
Bořivoj, kníže († 894) 358, 432, 435, 436. 623, 662; II. (r. 1100—1120) 197—200, 204, 207, 417.
Bořkové ze Zabědovic 189.
Borotice (265) 135.
Borotín (280) 236.
Borovany 319) 471, 477, 478.
z Borovnice Sudlička Mikuláš na Lhotce (1557) 234.
Boršice (171) 673.
Bory při Plzni 193, 198.
Bosna 667, 674.
Bošice 206.
Botzenberg, vrch u Šluknova 425.
Bouchalka nebo Doubravka, hospoda u Újezda (270) 129.
Boukalka, ves u Heřm. Městce 571.
Bousov (92) 362, 606.
Božec lekován 414.
Božej, Vršovec 230.
Božejov (289) 415.
Boží muka 673.
Boží Voda (75) 473.
Božkov (388) 196.
Brada (120) 305—308, 359.
Bradatice ve znaku Vršovců 230—234.
Bradle, vrch u Županovic (265) 136.
Braga, pivo starých Rusů 609.
Braguetty kovové 238.
Bracháček Mikuláš, měšťan v Chrudimi 246.
Brakteáty (plecháče) 335, 457—467, 469, 533—540, 543, 586, 595—600, 662; rozstřihané 462, 464, 466; zavedeny 595, 596.
Brány u měst 27, 71, 76, 77; v Chrudimi 245, 246.
Brána zemská Tepelská 117.
Brána, Branka, místo v Prachovských skalách 352.
Brandýs (239) 265.
Branibory 468, 595.
Braničky u Března při buštěhr. dráze 425.
z Brandsud Sele Jan (r. 1453—1457) 234.
Brarup ve Slesviku 364.
Brasecatores 249.
Brasilie 90.
Brašnička kožená 207.
Bratří čeští 398, 448, 477, 640, v Lipníku na Moravě 22; vypovědění (r. 1623) 454.
Bratrstvo Marianské v Kutné Hoře 32.
Braxatorium 249.
Brdička, malíř 91.
Brdlavka, studánka u Hostomic (260) 156.
Brdy, hory 3 4. 155, 156.
Bregenz 318, 667.
Břeh(?) 415; ve Slezsku 573.
Břeha, Břehy (93 359.
Břetislav I. (1037—1055) 109, 110, 120, 238 až 241, 348, 417, 492, 579, 580, 582; II. (1092 1100) 263, 274, 584
Břevno ve znaku rakouském od Fridricha II. 468.
Břevnov (15) 178.
Březan Václav 19, 20, 54, 55, 642.
Březí (405) 196.
z Březnice Havel (1349) 175; Štěpán (1366) 495.
Březno při buštěhradské dráze 425.
Březovský Valentin v Chrudimi 246.
Břežany(?) 300.
Břidlice pro zlepšení vinic 29.
Břízsko (408) 449.
Brnění 200, 203, 667, plátové 238, šupinaté 277.
Brníři 194.
Brněnský úděl Přemyslovců 282.
Brno 80, 124, 241, 600, 663, 664, 651, 674.
Brod Michal v Ml. Boleslavi 638.
Brod Český (236) 31, 207, 269 415, 426, 476, 503, 659; Německý (203) 31, 80, 161.
u Brodu, poloha u Třebenic (47) 301.
de Broglio, maršál franc. (1742) 158.
Broník (nikl) v bronzu 456.
Bronzové předměty nalezené u Boleslavi Ml. 584; u Bydžova Nov. 355; u Hallstadtu 479, 480, 666, 667, 673 674; v Hercegovině 426; u Sovenic u Hradiště Mnichova 343—346; u Jince 156; u Libáně 351; v Podbabě 531; na Stráži u Radětic 149—156, 456; v la Tène ve Švýc. 217, 230, 479, 480.
Broos (Tordos) v Sedmihradsku 667.
Broumov (143) 396.
Brousky kamenné z hrobů 104, 229, 421, 440 530, 581.
Broye, řeka ve Švýc. 219.
Brslenka, Čáslavka, potok 527.
Brtnice na Mor. 445, 574.
Brunclík Jan z Nové Paky 448; Ondřej, farář v Heřm. Městci (1570—1578) 448.
Brus, viz Antonín.
Brusle z kostí 473, 519, 523, 581, 660, 666.
Brykcí z Cinperka, zvonař v Praze (1567) 306.
Brzvany, Webersdau (25) 482.
Bubenče (14) 669.
Bubna (13) 242, 53[illegible].
z Bubna 206; Jan Varlejch (1523—1531) 397, 448, 450; Václav Varlejch (1531) 397.
Bubnov na Volyni v Rusku 670.
Bučeves u Kopidlna (118) 606.
Budeč, Kováry (15) 180, 429, 483, 486, 489, 491, 492, 624; z B. Bořita v Meziříčku (1447) 231.
Buděhostice (8) 316; z Buděhostic Jan, jinak z Chlumčan (1520) 176.
Budějovice České 196, 234, 271, 386, 422, 469, 471, 477, 629—632, 661.
Budyšín v Lužici 382.
Budín v Uh. 385, 552.
Budyně (44) 242, 296, 300.
z Budynic a z Rožďálovic Boleslav na Hradišti u Smečna (1322—1355) 175, 176, 231.
Bük, u Csepregu v Uh. 241.
Bukač Jakub, měšťan v Kouřimi 391.
Bukovanský Jan (1610) 136.
z Bukové Jan (1394) 234.
Bukovec(?) 426; (388) 196; u Dobřichovic (248) 84.
Bukovina u Kláštera (90) 605.
Bukvice (120) 353, 415, 419, 421, 426.
z B. (311) Jindra a syn Petr kněz (1448) 496.
Bulharsko 62, 674.
z Buřenic Václav Gerartův, řečený Králík, probošt vyšehrad., nejv. kancléř (1382, 1409) 2, 113, 115, 118, 496.
Buško, kramplíř v Plzni 194.
Buštěhrad (17) 133, 134, 473.
Buzici, rod 175, 230; srovnej z Březnice, z Rožmitála.
Buzický z Buzic Jan ml. po r. 1579) 100.
Buzovic Dětřišek, v kronice Hájkově 174.
Bůžek bronzový a hliněný 416.
Bvima jméno země České u Ibrahima Ibn Jakuba (965) 14.
Býček bronzový z Ml. Boleslavi 583.
Býčí Skála na Mor. 479.
Bydžov Nový (112) 91—93, 95, 355, 362, 365, 368, 401, 402, 417, 419, 467, 504, 509—511, 590, 595, 596, 645, 661, 663; Starý (133) 661, 663
Bydžovský Václav, kněz v Praze a v Král. Hradci (1550, 1562) 93; viz Kezelius.
Bylany (164) 397, 504.
z Bystřic Vít (1374—1406) 232.
Bystřice Nová (293) 59.
Bystřice, potok u Nechanic 187, 190.
z Bystřice Albert (1337) 231; Bořuta, Boleslav, Bořuta, Částa a Svěbor, bratří (1286) 231; Bořita Jan z Jarohněvic (1453) 231.
Byzantská říše 241, 242, 436.
Bzdinka viz Hvězda.
Bzí (392) 665.

Caesar, triumvir 221.
Cáblavský Krištof (1524) 402.
Cáchy v Něm. 242, 433, 434, 450, 486.
Calta Bušek z Kamenné Hory (1405) 118.
Cány v mincovně 384.
Cařihrad 178, 426, 436.
Carrara česká, Slivenec (248) 131.
de Carzez Zipota (1263) 127.
Cedníky hliněné 160, kamenný 660.
Cedule papírové 417.
Cehnice z Říčan Jan (1481) 449.
Cech (Czecha), předměstí Kutné Hory 38.
Cechmistři 267—269, 476, 563.
Cechy 206, 505; bednárský 398; kamenický 563, 554, 567, 626; kolářský 398; kovářský 398, 617; kožišnický 616; krejčovský 299, 447, 449, 616, letlířský 475, 476; novoševcovský 398; pekařský 445, 446; postřihačský 616; řeznický 445, 446; sladovnický 206, 616; soukenický 616; ševcovský 246, 267—269, 398; tkalcovský 299; zámečnický 398; zlatnický 283, 556, 615; zvonařský 616
Celler Jan, probošt na Pelkenberce (1540) 632.
Celty bronzové 48, 50, duté 260, 261; železný z Lipan 415, ulomený 455.
Cena barev malířských 627, 629.
Ceny Kotljarevského za spisy archaeologické 215, 216.
Cerbon Tomáš, nejv. lieutenant r. 1622 453.
Cerhovice (272) 128.
pod Cestou, mezi Cestama, poloha u Třebenic (47) 302.
Cesty pravěké ve vých. Čechách 605, 673.
Cetkov(271) 127.
Cetno Dolní (87) 509.
Ciborium lounské 285.
Cidlina řeka 509.
Ciężkowice v Polsku 243.
Cihelna středověká v Ostruhové ul. v Praze 471, 472
Cihlařonissa v Plzni 194.
Cihly římské 217; středověké ze Starého Hrádku u Ml. Boleslavi 353.
Cíchy 194.
Cikánský okop, hradiště v Bulharsku 426.
Cimbuří na mincích 461, 462, 464, 466.
Cimburk na Mor. 355.
Cín v bronzu 155, 456.
Cinperk 306.
Ciselování 556.
Cista z Náklu na Mor. 666.
Cisterna 420.
Citkov (1[illegible]4) 571, 572.
Citoliby 242 673
Citov (9) 205.
Clary Eleonora, kněžna 572
Claudius Ptolemaeus 264.
S. Clemente u Ankony a u Rimini v It. 212.
Clermont 183

Clo a mýto 446.
Colonia 35, 38, 43
Concordantia caritatis, rukopis knihovny Lichtenštejnské 122, 123.
Corvejský kodex Thietmarovy kroniky 674.
Cosmas, kronikář 14, 15, 110, 237, 244, 283, 432—435, 492.
Crugerius spis. 2.
Csepreg v Uhřích 241.
Ctiněves 9) 660.
z Cucurona Vilém († 1323) 601.
Cudy 362.
Cukr z Chylic Jiřík (1474) 233; z Tamfelda Jan (1499) 450.
Cupusy v dolech 268.
Curie římská 21.
Curych ve Švýc. 217.
Cvočky bronzové z pasu 667.
Cyprián, děkan ve Staré Boleslavi (kolem 1550) 239.
Cyrill sv. 241—244, 435—437.
Czchow v Haliči 243.
Czrnin u Mielec v Haliči 243.

z Čachrova Kanický Jan, manželka Dorota, synové Jan a Václav (1495) 397.
Čámští z Ostrého 234, 236; Jan (1698) 176.
Čapek ze Sán Jan, hejtman Sirotků 78.
Čapek Havel, měšťan v Třebenicích 297; Václav a manželka Kateřina v Praze na Starém Městě 566.
Čapka Jan, farář v Heřm. Městci (1607) 448.
Čarodějnice 304, 360.
Čarodějnictví potrestáno upálením v osmnáctém století 504.
Čáry 85—92, 164, 253—256.
Čáslav (187) 31, 101, 102, 158, 196, 202, 276, 300, 388, 472, 509, 517, 518, 527, 543, 563, 603, 605, 633, 659, 660, 665.
Čáslavka, Brslenka, potok 527.
Čáslavská brána a ulice v Kutné Hoře 407, 573.
Čáslavský kraj 99, 100.
Časopis berlínské společnosti anthropologické 85.
Části, viz z Bystřice.
z Častolovic Půta (zabit 1416) 395.
Čechel 194.
Čejka, pán na Chvalech (1522) 265.
Čejkovice (37) 674; (164) 396, 571, 572.
Čejky (82) 586.
Čejtice (86) 510.
Čeleď vandrovní a zbytečná 68.
Čelechovice na Mor. 666.
Čelenky kuželovité 667; na mincích 198, 200.
Čeminy (411) 482.
z Čenovir Milko (1285) 482.
Čepec spodní rytířský 238.
Čepečky zlatem vyšívané 360, 361.
Čepy (166) 604.
Čepy bronzové 671.
Čerchov, hora u Domažlic 651.
Čermák Šimon Litoměřický (1609) 265.
na Černavě, poloha u Třebenic (47) 302.
Černé moře 241, 426.
Černěvo (44) 298.
Černigovský újezd na Rusi 670.
Černice Malé 674.
Černikovice (151) 234, 445, 446.
Černín z Chudenic Humprecht, podkomoří měst věnných (1577, 1596) 88, 132, 404; Humprecht (1647) 608; Zuzana (1647) 88, 608.
Černín z Otradic (1378) 234.
Černínský dvůr a mlýn v Chrudimi 247.
Černoboh v mythologii slov. 56, hora u Budyšina 354.
Černovičky (14) 104.
Černuc, Črnúc (43) 173.
Černuce, Tursko (12) 133.
Černý rybník v Rudohoří 418.
Čert v pověstech 360.
Čertousy (244) 265.
Čertova díra, jeskyně u Štramberka na Mor. 479, 480, 664.
Čertova jeskyně na Mužském u Ml. Boleslavi 335.
Čertyně (327) 471, 674.
Červené návrší u Heřm. Městce 570.
u Červeného kříže, poloha u Mladé Boleslavi 584.
Červenice, hradiště u Vilémova 420, 421.
Červenka Petr, měšťan v Mladé Boleslavi (1621) 403.
Červený vrch u Brna 674.
Český les 117.
Čestmír, rek 110.
Češov (120) 356.
Čibuk s troubelí smaltovou 416.
Číčovice (278) 99.
Číčovice Malé, Číčovičky (14) 103, 104, 318, 322.
Činže 388.
Čípky, vývrtky 421.
Čistota ulic v Praze 106.
Číšky ve hrobích 51, 52, 206, 344; na mincích 200.
Čížkovice (47) 252, 300.
Člověk pravěký 419, 479, 480, 664, 668, 673, 674; dlouholebý 534, 673.
Črezpěňané, kmen baltický 674.
Črmná (380) 196.
Črnčice (50) 298, 300.
Črněvo (44) 300.
Črnice (389) 196.
Črný Petřík z Jenčic 252, 253.
Čtvrť (jitra), míra pole 194.
Čtvrtí městské 249.
Čtyřmistři v cechu 299.
Čuba kuní 628.

Ďáblice (243) 28, 81, 82.
Dąbrowský Jan Filipon, děkan olomoucký (1586) 21.
Dačický z Heslova Martin Křivoláček 31; Mikuláš, kronikář 186, 234, 389, 497, 575.
Ďakova, Děkovka (47) 300.
Dákové původu neslovanského 610.
Dalibor uvězněn v Daliborce 627.
Dalimil, kronikář 14, 15, 55, 173, 174, 233, 357, 358, 482.
Dalovice (111) 584
Dambořice u Brna 666.
Danebrogský řád 72.
Daniel vort na Thaurkaňku v Kut. Hoře 33.
Danové kočovní 480.
Darda železná 661.
Dárky od kmotrů při křtu 386.
Ibn Dasta 13, 62.
Danba (88) 424
z Daunu Filip Arnošt († 1671) 328; Jan Jakub 328; Karel Bedřich, podkomoří věnných měst (1684) 328; Leopold Josef Marie, vítěz u Kolína (1757) 328; Vilém Jan Antonín, polní maršál († 1706) 328; Wirich Jan Vavřinec, císařský komoří († 1741) 328.
David, král v čárách 191.
David, postřihač v Kutné Hoře 388.
Dávky obilí 569.
Dažbog 56.
Debř (111) 584.
Děčané, kmen 357.
Dědek, hák od pasu 364, 365.
Dedo, manžel Berty Groiské (kolem roku 1100) 485.
Dechtáry, dvůr 265.
Dejkov, les u Hubenova (265) 135.
Dejšinské mohyly 604.
Deka 194.
Dekanáty v Čech. 357; Chlominský 561; Štěpanovský (1350) 487; v Haliči 243.
Děkanové ve St. Boleslavi 239; v Kutné Hoře 32.
Dekrety krále Matiáše, Maximiliana a Rudolfa II. o dolech kutnohorských 31.
Děla stará 53.
Dělníci 627.
Denáry české 206, 247, 335, 386, 392, 417, 535, nejstarší 15; Boleslava III. 670; Bořivoje II. 197—204, 207, 662; Břetislava I. 579, 580, 582; II. 263, 274, 586; Jindřicha Břetislava 277, 278, 538; Lutolda Znojemského 662; Oty II. 275, 276; Přemysla Ot I. 586; Soběslava I. 276, 586; II. 586; Spytihněva 276; Svatopluka 197—204, 274, 662; Vladislava I. 197 až 204, 207, 275; II. 586; Vratislava II. 263, 348; z nálezu u Rakvic 207, 273—284, 317, s jmény svatých 278—282, neurčené 278—280; ze Senic u Poděbrad 207; římské 263, 317, 416, 605.
Děpolt Josef, zvonař v Praze († 1887) 271.
Deputace Horníkův u Ferdinanda I. roku 1534 576.
Derville Claudius, lieutenant Piccolominův (1623) 453.
Desátek kněžský 247, 248, 265, 561.
Desetníky (1573) 386.
Desítka vína 633.
Desky z bronzu 324; z pískovce 421; ze železa koňské 224.
Desky dvorské 231—233, 398; duchovní (libri erectionum) 37; zemské české 232, 243, 246, 328, 422, 441, 482, 566; menší 287; půhonné 231; kvatern hřebíčkový 445; trhový černý 397; shořelé r. 1541 396, 397, 634.
Destičky kostěné z hrobů u Libochovlček 103, 104.
z Dešenic Jan 398.
Devonský vápenec na Moravě 479.
Diadem zlatý s vypuklými figurami. 425.
Diblík v pověstech 360.
Dietrich, baron 72; Zachariáš, zvonař v Praze 60.
Dílna na pazourkové nástroje 419, 421.
Dimeški 17.
Diptychon ruský 661.
Distillatoři 642.
Divadelní ulice v Plzni 250, 399.
Divé ženy 359.
Diviš, kněz z Heřm. Městce 504.
Divišovský Martin v Praze 292.

Divůček Mikeš, nejv. mincmistr 74.
Dlátka 205, 673; z bronzu 104, 315. 321, 660; z kamene 262, 315, 331, 336, 337, 343, 416. 481, 482, 522, 530, 660; z kosti 481, 522, 660; z mědi 426; z pazourku 415, 440; ze stříbra 666; ze železa 225, 582.
nad Dlážděním, poloha v Chrudimi 302.
Dlaždičky římské 317; z Vyšehradu 473, 474.
Dláženská čtvrt v Chrudimi 246–248.
Dlažkovice (47) 298, 300.
Dlouhá Káče v Plzni 194.
z Dlouhé Vsi viz Chanovský.
Dlubín (164) 444, 570, 572.
Dlugosz kronista 243.
Dluhy městské 639, 640.
Dněpr řeka 670.
Dněstr řeka 665.
Dno s runami 667.
Dobner Gelasius 597.
Dobra, židovka v Plzni 194.
Dobřany (393) 196, 206.
Dobrá Voda (403) 196.
Dobrá Vůda (92) 334. 349, 350, 362, 606.
Dobřemelice (346) 99.
Dobřenice (114) 241; z D. Dobřenští 31.
Dobřev (271) 207.
Dobřichovice (248) 83–86, 131, 135
Dobříš (265) 135, 136, 157.
Dobříšský hvozd král. 155, 156.
Dobrohost, panoš (1404) 117.
Dobroměřice (24) 176, 285.
Dobronice (411) 399.
sv. Dobrotivá, Ostrov (272) 127.
Dobrovice (79) 355, 583, 586, 606.
Dobrš (51) 118.
z Dobrušky Sezema (1364) 495; Štěpán (1410) 395.
z Dohalic Dohalští 31, 407, 409.
Dohaličky 426.
Dohled na oheň 67.
Doksany (42) 173, 181.
Doksy (88) 460
Doktůrková, měšťanka v Praze (1505) 564.
Dolany (11) 133, 134, (164) 444, 570.
na Dolejších lukách, poloha u Žehušic (214) 604.
Dolejší město v Kutné Hoře 76.
Dolínek (242) 206.
Dolmeny na Balkáně 426; v Kavkazu 478.
Doly Kutnohorské 31, 78.
Dóm v Cáchách 433, 434; ve Florencii 44; v Kolíně n. R 38; v Miláně 44.
Domácnost starobylá 29, 30.
Domapil Václav v Chrudimi 245.
Domapilovská čtvrť v Chrudimi 245–248.
z Domašiček Hedvika a Jindřich, purkrabí na Libšteině (1505) 398.
Domažlice (375) 119–120, 196, 205, 209 až 214, 307, 308, 310, 318. 377, 384, 408, 416, 417, 419, 503, 651–654.
Dominikánská ulice v Plzni 250, 290, 294, 399.
Domy s malbami v Kutné Hoře 407, 408; slovanské 481.
Donátová Ludmila z Hustiřan 100.
z Donína purkrabata 406.
Dorota, manželka Václ. Albína z Helfenburka 26; manželka Vaniášova 165
Doubek z Lautrbachu Jan (1556) 164.
Doubrava (395) 196; les a stará tvrz u Újezdu (270) 128; výběžek středohoří Chuděnického 3, 12.
Doubravice u Milet. 669; u Újezda (270) 128; z D. Petr Vranovský na Řítce (1567) 568.
Doubravka nebo Bouchalka, hospoda u Újezda (270) 129.
Doubravka, říčka 605.
Doudlebsko v již. Čechách 469–471.
Doudleby (301) 470, 471; z D. Petr Doudlebský 19.
Doudlevy(?) 194.
z Doupova Šťáhlavští: Beneš, Jan, Kundrát, Milota, Václav a Vilém, bratři (1525, 1546) 398, 449; Habart, strýc jejich 398, 399.
Drábské světničky na vrchu Mužském (92) 331–336, 341, 342, 354, 356, 480.
nad Drahami, poloha u Třebenic (47) 302.
Drahnoújezd (271) 125; z D. Albert (1374) 127.
z Drahobuze Smil Nebilovský 399.
Drahokamy ve starožitnostech 207, 541, 542, 630 665.
z Drachova Drachovský Jindřich (1522) 19.
Drajlink vína 575, 631.
Drašetice, Dražetice (265) 135.
Drašťata Václav, konšel, primátor, purkmistr a rychtář v Třebenicích (1557, 1558) 254, 294, 295.
Drát bronzový 48, 50, 51, 60, 153, 154, 262, 311, 316, 345, 590; stříbrný 262; zlatý 320–322.
Dräxler Pavel, šmelcíř v Krumlově 325.
na Draze, kostel P. Marie v Praze 333.
Drážďany 53, 133, 174, 234, 422, 635.
Draženov (375) 119, 652.
Dražetice viz Drašetice.
z Dražic Jan, biskup pražský (1333) 601; Jan Netorin v Chrudimi (1586) 247.
Dražkovice (169) 345, 347.
Drbohlavy (188) 570.
Drevané 61; Žitomiřští na Rusi 609.
Dřevecký 626.
Dřínek, úředník na Třebenicích (r. 1464) 253.
Drinopol v Turecku 426.
Dříví gruntovní a varové 257.
Drobovice (187) 160. 168, 666.
Drslavici, rod 230, 232.
Drtidla na obilí 159, 472, 530, 603.
Drůbež, drobné ryby 82.
Druhovy, les u Dobříše 135.
z Družcova Matouš, purkrabí na Ml. Boleslavi (1504) 423
Družstvo mincířské 383–385.
Dryačník, nájemce dolů Sliveneckých (1610) 131.
Država na mincích 199, 461–465, 534 až 536, 538, 539.
Duandere, přítok Marice v Tur. 426.
Dub v pohanské písni české 545; nejstarší v Čechách u Opalic blíž Krumlova 471.
Dub Český (95) 459; z D. Oprštorfové 444, 445.
z Dubé viz Berkové.
Dubnice (97) 249.
Dubno na Volyni v Rusku 670.
na Dubovce, poloha u Třebenic (47) 302.
Dubové dřevo v bronzu 314.
Dubrovník v Dalm. 317.
Dudky, peníze 388.
Dudlevec (388?) 196.
u Duhy, dům v Praze na Star. městě 291.
Duchcov (51) 230, 262, 367, 425, 482, 508.
Duchek, nápravník v Třebenicích 295, 297; řezník tamtéž 295 296.
Duchna, peřina 194.
Duchov v Rudohoří 418.
Duchovenstvo evangelické 445–448, 454, 503, 504, 506, 573, 574; katolické 574.
Dukáty 264; Albrechta z Waldšteina (1627) 543; Emanuela sardinského (1603) 543; Ferdinanda II. (1626) 543; Jana Jakuba, arcib. salcb. (1565) 543; Marie Terezie 421; Matiáše cís. (1610) 543; nizozemských stavů (1591–1614) 543; federace hollandské (1742) 421; Sigmunda sedmihradského (1598) 543; rýnské 379, 380; westfrisský (1619) 543.
Duna 667.
Dunaj, řeka 221, 370.
Dunder 449.
Dürer A., malíř 94, 95, 124.
Durynsko 89. 595, 598.
Dušnický Martin Mařík 422.
Dušníky(?) 659, 661.
Dvořák Šejnovský 84; Jan, poddaný 506; poddaný v Radonicích 265.
Dvory kmetcí 233, 396. 444; poplužní 443, 444, 571, 605, 606; šosovní 246, 396; ve městech 246–248, 250, 252.
Dvoukrejcar Ferdinanda I. 662.
Dvůr biskupský v Praze 28; křižovnický svatopetrský 28–30.
Dvůr Králové (139) 196, 357, 660.
Dvůr královský 272, vedle Prašné brány v Praze 625.
Dvůr Králův (273) 57–60, 158, 482.
Dýky bronzové 8, 10. 12, 152, 257, 258, 311, 312; kostěné 262; železné 187, 324, 482.
Dýmka bronzová 227.
Dymokury (117) 206
Dzierzgow u Lelowa v Haliči 243.
Džbánek, hrnčíř v Kutné Hoře 574.
Džbánek cínový 662; hliněný 10, 308, 658, 659; kamenný 662; tuhový 438; černý 439; malovaný 332.

Eberhard, Eberlin, starší německé obce na Poříčí v Praze (1253–1256) 600.
Ebion vyobrazen 620.
Ebrzvín z Hradiště Petr (1490–1515) 399, 450; Markéta, dcera jeho 399.
Edrisi 17.
z Eggenberka Jan Antonín († 1649), Jan Křišťan a Jan Seifrid, synové jeho 325, 326; Marie Arnoštka, manželka Jana Křišťana 326; Jan Oldřich (1625) 325, 326.
Egrerová Ela v Plzni (1410) 400.
Egypt 561.
Eibenstobrová z Eibenstolu Judita, abatyše u sv. Jiří († 1610) 23.
z Eibenstolu 23, 546.
Einhardt annal. 486.
z Eisenberka Bušek (1400) 497, 498.
Eiskomora, lednice 574.
Ejprnice (412) 196.
Ekhard, mincéř a urburéř v Čechách (1292) 599.
Eleonora, manželka cís. Ferdinanda II. 24.
Eligius sv., patron zlatníkův 283.
Eliška, královna česká (1310) 54, 113, 549; jeptiška klášt. dominik. na Marketském ostrově u Pešti 112.
Elsnic Antonín v Chrudimi 248.
z Elsterberka Jindřich (1418) 664.
Email cloisonné 285; drátový uh. 285; pryskyřicový 285, 554; skelný 285; translucidní na reliefu 552; zelený 549.
Emausy 116.
z Engelburku Chrástka František (1658) 570.
Enchiridion tištěno r 1518 292.
Erazmus Rotterodamský 293.
Erben K. J. 61
Erby viz znaky.
Erckaféři v Kutné Hoře 575.
z Erenfridesdorfu Kadner Jiří 417.
z Erndorfu Hartlebovna Lucie 417.
Eskymáci 479.
Essen v Něm. 242, 434
Ettlová z Rosenfelsu Anna, abatyše u sv. Jiří (1636–1641) 375.

[illegible]

Glyptothek v Mnichově [illegible] 545
[illegible] v Brně 674.
[illegible] mince, poklady [illegible] 417
[illegible] Marie ve Štýrsku 667.
[illegible] z Gleysentha [illegible] Bleis-
berka 255.
[illegible] 35 [illegible] 44; z G. [illegible] 35. 40
[illegible] 35, 39—41. [illegible] 44
[illegible] v Rudohoří 418.
Godgrudden [illegible] 679.
[illegible] Dervent na Balkáně 426
Gordian, císař římský [illegible] 238—244 [illegible]
Gothatyn Merbod 127; viz Chotěmn.
Gotland ostrov 90.
Gradca, hradiště u Slavičína na Mor. 673.
Gradual [illegible] 166—168; příbramský 167; [illegible] kališnický z roku 1574 251.

[illegible]

H[illegible]
[illegible] Jana z Eggenberu [illegible]
[illegible] 224. [illegible]
[illegible] 117—158 [illegible]
[illegible] Miroveč 575 [illegible]
[illegible] 665.
[illegible] měšťan v Jablonci nad Jiz. [illegible]
Hájek z Libočan Václav 46, 233, 234, [illegible] 627, [illegible], děkan ve St. Boleslavi [illegible]
v Hájích, [illegible] u Němčic blíž Domaž. [illegible]
Hajna 67.
Háky 67; bronzové k zavěšení kotlů [illegible]
Halaček Jiřík, písař úřadu rychtářského na Starém městě praž. 1586 366.
Halapartna železná 206.
Halda Jan, konšel v Kutné Hoře [illegible]
Haléře [illegible]; drobné 2[illegible]6; horské 1[illegible]6 [illegible] Jana I. 386
Halič 65, maloruská. Rumunsko 119.
Halle na Sale 484. 485. 526. 620.
Hallein 230
Halstattské bronzy 227—230. 318. 324. [illegible] 365. 479. 480. 666, 667. 673. 674.
Haman Vít, příjmím Jíra Janek, konšel v Čes. Budějovicích 632.
Hamerský les nad Plavnicí 328. 470.
Hamry u Janova v Rudohoří 418.

Hamry na železo 571.
Hana z Chotěboře 77.
Haná řeka 665
Handle v Chrudimi 131.
Hänel Jakub, Gallus, hudební skladatel ku konci 16. stol. 445.
Haník Jan, konšel v Třebenicích (r. 1557) 254, 295, 296, 298.
Hanov (404) 196.
Hanšpach v Sasku 637.
Hanštány kutnohorské 408, 636.
Hanuš, archaeolog 56, 477.
Hanuš, bečvář v Třebenicích 295; malíř hradu praž. (roku 1502) 629; mincíř ze Selnice 80; mistr při stavbě kostela sv. Barbory v Kutné Hoře 38; mistr orloje staroměst. v Praze 629; řezák v Praze (1486) 629.
Hanušová Johanna, manželka Jiříka Kezelia Bydžovského (1606) 402.
Harant, šlechtic 452.
Hardek v Rak. 487, 621.
z Hardeku hrabě Oldřich 270.
Harovník, purkrabě na Třebenicích (1459) 253.
Hartberg v Rak. 487, 621, 622.
Hartl Jan, měšťan v Netolicích 631.
Hartlebovna z Erndorfu Lucie 417.
z Hartnsteina Jindřich (1544) 664
Hartung, kněz v Heřm. Městci (1379) 448.
Hasištejnský viz z Lobkovic.
Hasmburk, Klepý (44) 296; z H. Heřman, převor kláštera Ostrovského 130; Oldřich Zajíc (1263) 130; Oldřich Zajíc na Budyni a Klepém (1466) 296; Zbiněk ze Záluží († 1358) 130.
Haslar ve Slavkově 292.
Hastrman v pověstech 360.
Hašení požárů 634.
Haškov (92) 507, 508.
Hafák, poddaný v Radonicích 265.
ibn Haukal 16.
Hausušek, mincíř v Kutné Hoře 77.
Havel, dělník z Čech ve Štyrsku (1548) 270; kuchmistr v Třebenicích 296; postřihač tamtéž 254, 294, 298; švec tamtéž 297.
Haviři v Kutné Hoře 391.
Havlík, konšel v Ml. Boleslavi 423; v Kutné Hoře 77.
Havlíkův dolík u Žehušic (214) 101.
Havránek v Kutné Hoře 79.
Havraňsko (116) 206.
Hazuka Mikuláš, měšťan v Plzni, manželka Majdalena, dcera Apolona 291, 292.
Heiligenbrunn v Uhřích 241.
Heiligenkreuz viz Újezd sv. Kříže 118.
Heintsch J., malíř 91.
Hejkovice (79) 351, 356.
Hejtman nejv. markr. mor. Fridrich st. ze Žerotína (1594—1598) 446.
Hejtman nejv. v Dol. Slezsku Karel vévoda Minsterberský (1529) 443.
Hejtman hradu Praž. (1535) 444; Stavský (od r. 1474) 625; Sulek ze Hrádku Záviš (od r. 1586) 625; ze Sulevic Kaplíř Krištof (1618) 24.
Hejtman kraje hradeckého 100.
Hejtman kláštera sv. Jiří na hradě praž. Václav ze Slataníř (1546) 293, 297.
Hejtmané hradští 60, 234, 251, 254, 423, 642; krajští 397, 424, 445, 572; městští (1623) 453; polní táborští 74, 75
Helena, královna řecká 16
Helenówka, kurhan u Vasilkova 665.
z Helfenburku Sikmunt Antoch, professor učení Karlova († 1552) 26.
Helfenštein na Mor. 22, 476.
Helmice bronzová 666; s okřídlím 667; věžní 374, 376; na mincích 200, 202, 467, 533.
Helmoldova kronika 481.
Hemma, kněžna v 11 věku 15.
Heralcpava Čachovský ze Svémyslic († 1598) 190.
Heraldika česká 175, 243, 287, 493; srovnej znaky
Herbersteinský archiv 326.
Hercegovina 426.
Herink v Kutné Hoře 80.
Herinci v obchodě 247.
Heřman, zakladatel Městce Heřmanova 391 až 393
Heřman z Žerovníka, měšťan v Plzni (1493) 289
Heřmanice (99) 457—466, 533, 539, 595 až 600; (140) 506.
z Heroltic Alšík (1378) a Bořita (před r. 1378) 231.
Hersa, úředník na Třebenicích (1459) 253.
z Herštošic Zumr Jan (1505) 564.
Hesla 638.
z Heslova Dačický 497.
Hessko 383.
Hexapolis v Lužici 382.
Hilburk, Ilburk 297
Hildesheim v Něm. 239, 242, 382
Hipolyt sv. v Rak. 662.
Hirsch Jan, farář v Městci Heřm. (1667) 506.
z Hirschfeldu Marta, choť Jana Myslíka z Hyršova 100.
Hladek Wolf v Plzni (1503) 401.
Hladítka jadeitová 667; kamenná 479; kostěná 262, 439.
Hlásní 634.
Hlava zvířecí z jílu 588.
Hlavice sloupů 374.
Hlavsa z Liboslavě 31.
Hlídky staré 607.
Hlína uhnětená a vypálená u Zvoleňovsi 98.
Hlinsko (182) 673.
Hloubětín (243) 82, 83, 661.
Hloušecké právo 391.
Hloušky(?) 76.
Hložkové ze Žampachu 174; Albrecht (1600) 565; Jindřich, hejtman na Boleslavi (1511) 424; Marie Magdalena (nar. 1673) 664.
Hlubočepy (14) 131.
Hluboká(?) 196.
Hluboký potůček u Čáslavi 527.
Hlupohlavy (47) 251.
Hnát Jan, konšel v Třebenicích 254, 294.
Hnidousy (18) 194, 196.
z Hobzí Bořita, arciděkan Znojemský (1353) 231.
Hodkovice (96) 341.
Hofkucher knížete saského 133.
Hofmistr nejv. král. česk. (1541) 635, 636; Vilém Švihovský (1534) 270; Jan Václav hrabě Špork († 1823) 572.
Hofrychtéř 501, 502; Mates Prekl z Prukdorfu (1618) 403.
Hoger 493.
Hohenfurth (315) 496.
Hojovice (297) 244, 288, 568; z H. Kamenický Matěj (1593) 568.
Hokyníci 194.
Holbein H. (1497—1543) 556.
Holček Jan z Oupohlav 297.
Holi ku trestání s nápisy 501.
Holejšov (393) 196.
Holešov na Mor. 205.
Holešovice (14) 81.
Holešovský Jan 545, 546.
Holice (168) 659, 663.
Holíková Dorota 390.
Holín (120) 308; Kolink (248) 131.
z Holišovic Hovorka, purkrabě Žlebský (1398) 234.
Hollandsko 146.
Hollar z Práchně Jan (po r. 1640) 638.
Holostřevy (395) 196.
Holovousy (132) 352, 356.
Holštýnsko 366.
Holub Jan a Matěj v Chrudimi 247.
Holubcová Anka na Třebenicích (kol. roku 1500) 252.
Holubice (11) 205, 430, 487, 489, 666.
Holubín, Holwing (403, 499).
Holubova brána v Chrudimi 246.
Holubův dvůr v Chrudimi 302.
Holý, zloděj a žhář v Kutné Hoře 634.
Homole, vrch u Dobříše 135
Homolové z Lubna: Vaněk (1457), Václav (1477) 190.
Homút z Harasova Jindřich (1587) a Oldřich (1628) 264; Hamút 265.
Honoráře spisovatelské 476
Hoppy, důl v Kutné Hoře 33.
Hora Kutná 29—42, 73—82, 104—105, 124, 145—150, 161, 186, 206, 234, 235, 267 až 269, 272, 286, 317, 326, 383—387, 444, 475, 476, 497, 498, 500, 509, 543, 544, 563, 570, 573—576, 608, 625—630, 632 až 636; Horníci 78, 79, 563, 564, 573 až 576, 631—636.
Hora, Horaberg, vrch v Plzeňsku 499.
Hořákovský dům v Chrudimi 248.
Horažďovice (344) 196, 423.
Hořence, Hořenec (16) 299, 301.
Hořeňoves (137) 571, 572.
z Hořesedl Zbyněk (1436) 233.
z Hořešovic Purkart (1459) 176.
Hořice (131) 318, 352, 395, 448, 503.
Hořín (84) 134.
Horka u Ml. Boleslavi 586;(?) 52.
pod Horkami, poloha u Třebenic (47) 302.
Horky Veliké (82) 98, 354, 509.
Horodnice na Dněstru 665.
Horoušany (238) 415.
Hořovice (270) 125, 126, 128, 176, 348
Hořovtovský rybníček u Heřm. Městce 396.
Horšův Týn (378) 146, 651, 652.
Hory Březové (268) 206, 316, 415, 660
Hory Budějovské 71; Jáchymovské 71.
Hory Železné u Čáslavky 45, 98—100, 509.
Hospodář obecní 326.
Hospodářská stavení křižovníků s červenou hvězdou v Praze 27.
Hospodářství polní ve městech 505.
Hospody 245, 267—269, 328, 388, 500, 634, 636.
Hospodyně chudých v klášteře křižovnickém 26.
Hospozín (7) 317, 318 415, 437—442, 664.
Hostačovka Malá, potůček u Vilémova 420.
Hostimice (43) 206.
Hostinné (128) 358, 396, 607.
Hostinský dům v Chrudimi 245.
Hostislav, děkan v Sadské (1364) 406.
Hostomice (260) 155—158.
Hostouň (380) 196.
Hostýn na Moravě 478.
Hotovcova Víta v Třebenicích 300.
Hotovost zemská 272.
Houf Matouš, měšťan v Plzni 399.
z Houžné Stupenští 234.
Hovora, praotec Berků z Dubé dle Hájka 174.
Hovorka z Holišovic, purkrabě Žlebský (1398) 234.
z Hozlau Hozlauerové: Jindřich, Kateřina a Wolf (1538) 399.
Hra 106, 107; v karty 64; v kostky 64; v kuželky 64, 617.

Chmelnice 294; Dobřichovská 84; na Spitálsku 28, 29; u Turska (12) 132.
na Chmelnici, poloha u Třebenic 301.
Chobotecký Mikuláš 99.
Choceň (173) 652.
Chodby skalní 332, 333; podzemní v mohyle 425.
Chodouny (43) 467.
Chodová Planá (400) 117.
na Chodové, les na vrchu Mužském 339, 341, 605.
Chodové 117—120, 339, 341, 499; v Milavčích (375) 417; na Stráži (395) 119.
Chodové, Chody, Hinterkotten (400) 117 až 118.
Chodovské vsi 652.
Chodovský újezd u svatého Kříže (400) 117, až 118.
Chodovlice (47) 251, 252, 300, 302.
Choltice (164) 186.
Chorvaté, kmen Čechů 357, 358, 362.
Chorvaté v Čechách r. 1632 133, r. 1744 158.
Chotěboř (209) 73, 426, 448.
Chotěnice (163) 396, 444, 570, 572.
Chotěnov, Kutnau (403) 499.
Chotěšov (44) 298, 300; (392) 196.
Chotětice(?) 396.
Chotětín, Gothatyn (271) 126, 127; z Ch. Albert z Drahnoújezda (1374) 127; Dorota (1412) 127; Drahon (1359) 127; Merbod 127; Michálek 127; Zdislav (1359, 1374) 127.
Chotětov u Ml. Boleslavi 509, 586.
Chotíkov (412) 196.
Chotiměř (381) 208.
Chotek z Chotkova a Vojnína hrabě Jan Rudolf 166.
Chotusice (214) 604, 605.
Choustník (298) 255, 400.
Chraberce (24) 173.
Chrámiště, Kramiště (265) 135.
Chrastavice (379) 205, 211, 307—316, 407, 408, 651, 653.
Chrástka z Engelburku František, úřadník panství Heřmanoměsteckého (1658) 570.
Chrbokov (164) 506, 571, 572.
Chřelenice, Chřelovice (402) 196.
Chřepický viz z Modliškovic.
z Chřinova Chřinovec Hynek (1548) 399.
Christoforides Šimon, rektor v Ml. Boleslavi (1606) 503.
Chrt Joachim, nejvyšší r. 1623 453.
Chrti 67.
Chrudim 45, 49, 74, 129—132, 161, 183 až 188, 245—248, 301, 302, 391, 395, 397, 443, 444, 447, 496, 505, 673, vzdala se Žižkovi (1421) 448
Chrudimka řeka 45, 46, 49.
Chrudimský dekanát 395.
Chrudoš v rukopise 111.
Chržín (8) 242.
Chuděnice (382) 3; z Chud. Černín (1596) 404.
Chudeřice (49) 234.
Chvalenice (390) 196; z Ch. Anna (1518) 399.
Chvalinské moře 14.
Chvalovice Žlebské (187) 100.
Chvalšiny (326) 325.
Chvaly (244) 265.
Chvatěruby (242) 134.
Chyba Petr, konšel v Kutné Hoře 77.
Chyba, louka u Řevnice (249) 86.
z Chylic Cukr Jiřík (1474) 233.
Chylina(?) 665.
Chynský ze Vchynic Vilém (1560) 244, 568.
Chýše skalní 353.
Ibrahim ibn Jakub (r. 967) 480.
Igor, veliký kníže ruský (r. 945) 610.
z Illburka Vilém (1468) 252.
Inicialky 266, 267, 270, 285, 317; kancionalů mladoboleslavských 613—620.
Inkolát 572.
Inkoust jasně zelený z r. 1433 251.
Inspektoři městské školy v Ml. Boleslavi r. 1650 638.
Inšpruk v Tyr. 318.
Isna, město (r. 1527) 207.
Italie 43, 44, 242, 603.
Ivan Antonín, obchodník v Plzni 290.
sv. Ivana jeskyně 673.
Izdrahel, žid v Kutné Hoře 390.
Izjaslav, kníže ruský 485.

Jablko v rukou panovníků na českých denárech 461, 464; říšské na něm. mincích 379.
Jablonec (50) 358, 422, 426.
Jablonné (99) 457.
Jablonský František v Chrudimi 248.
Jadeitové věci nalezené 478, 664, 668.
Jádro mohyly z kamenů 350, 353, 410 až 412, 469—471, 606.
Jagelonská doba v umění 266.
Jah, Jehova 543, 544.
Jahornovice u Kroměříže 482.
Jahrbuch der Tonkunst von Wien u. Prag (1796) 72.
Jahrínk v Rak. 621, 624.
Jachym, šafář v mincovně kutnohorské 389.
Jakeš, farář v Újezdě Chodovském 118; kotlář v Plzni 194; soukenník v Kutné Hoře 79.
Jakka 194.
Jaklík, stavitel kůru ve Vodňanech 106.
Jakub sv. (215) 181, 182, 491; apoštol 94.
Jakub, kamenník při stavbě hradu pražského (1503) 629; syn Kuncův v Kutné Hoře 80; mistr orloje starom. v Praze 629; pekař v Třebenicích 295; purkrabě na Třebenicích (1485) 253; řezbář v Kut. Hoře 235; od Rýna, kvardián v Kadani (1498) 266; Táborita 76; truhlář v Kut. Hoře 574; zloděj z Kostomlat 298; zvonař Mělnický 422; žid ze Žleb 543, 544.
Jalning 487.
Jamný (404) 452.
Jámy kulturní 673, 674; u Čáslavi 517, 527 až 532; u Dalovic (111) 584; u Podbaby 517—534; u Přemyšlení (242) 517—534; u Radouče 584; — popelové 421, 425, 426, 481; u Nov. Bydžova 355; u Dobrovice (79) 355, 581—586; na Levém Hradci 473, 579; u Popovic (119) 255; u Přemyšlení (242) 354; u Svijan 342, 349, 355; — západčí břidličné 29; — na tavení železa, objevené v Ostruhově ulici v Praze 471, 472.
Jan, apoštol 93, na mincích 281, 282.
Jan Lucemburský (1310—1346) 85, 119, 155, 549, 550; vévoda saský (1486—1525) 382; biskup míšenský (1377) 134; I., biskup olomoucký (1063—1083) 281, 282; levoboček Václava II., biskup olom. (1334 až 1351) 542, 549; jiný biskup olom. (1377) 134; Grodecký, bisk. olom. (1572—1574) 21; Mezoun, biskup olom. (1576—1578) 21; opat Tepelský (1548) 661, 664; opat Zbraslavský (1417) 496.
Jan Adelfus Městecký, farář v Brtnici na Mor. († 1593) 573, 574; Ahnek z vojska sirotčího 76; Konvař, zvonař v Praze (1506—1526) 271; z Opavy, kanovník v Brně, farář v Landškrouně, malíř miniatur v 14. stol. 120, 122; Pes řečený, farář v Újezdě Chodovském 118; Táborský, malíř miniatur v 16. století 123.
Jan, far. v Chodové Plané 117; far. v Heřm. Městci 504; kastelán na Třebenicích 253, písař mince v Kutné Hoře 390; písař v Plzni (1410—1417) 194; písař vojska Táborského v Kut. Hoře 76, 77; scholastik (1511) 630.
Janda, erckaféř v Kutné Hoře 326; měšťan v Plzni 194.
na Jandovské, poloha u Třebenic (47) 302.
Janek, bečvář v Třebenicích 296; pekař tamtéž 295; zloděj ze Lbína 298; zloděj ze Žichova 299.
Janov v Rudohoří 418.
Janov, rybník u kláštera Chotěšovského 423.
Janovice (164) 571, 572; z J. Ondřej, řečený Mrhač v Kutné Hoře 77; Vilém (1533) 400.
Jantarové nálezy 52, 262, 425, 473, 584, 609, 661.
Jarmarky 298, 299, 388, 397, 422, 634; na vlnu v Heřm. Městci 445.
z Jarohněvic viz z Bystřice.
Jaroměř (138) 31; na Moravě 574.
Jaromír, kníže český 174.
Jaroslav, veliký kníže Kijevský (1018 až 1054) 110.
Jaroslav v Haliči 244, 674.
Jaroslavice na Moravě 446, 447.
Jaroš, řezník v Kutné Hoře 407; zloděj u Třebenic 298, 299.
Jarošová Anna, měšťanka v Plzni 398.
Jarpice (7) 253, 300.
Jary Venceslaus 165.
Jašova huť v Hoře Kutné 79.
Javor (370) 665.
Javorový důl, poloha u Ml. Boleslavi 353.
Javůrek Karel, malíř 91.
Javuzdere, řeka na Balkáně 426.
u Jedenácti sviní, dům v Kutné Hoře 76.
Jedibaby (10) 416; z J., z Dědibab Jan, kanovník vyšehradský (1419) 176; Léva (1419) 176; Mareš (1374) 176; Ždeněk (1419) 176.
Jehelníček bronzový 226.
Jehlice 243, 344, s úškem 534; bronzové 8—12, 59, 60, 104, 105, 152, 153, 162, 163, 208, 212, 225, 259, 263, 310—322, 345, 368, 411, 425, 426, 470, 473, 481, 508, 510, 515—521, 527, 528, 582, 587 až 590, 605, 606, 643—646, 650, 654, 660, 664—669; esovité 473; kostěné 104, 160, 364, 664; železné 225, 338, 521.
Jehlové stavby v jezeře Curyšsk. 217, 218.
Jehly 479, 660; bronzové 419, 667; kostěné 262, 472, 519, 522, 665.
Jechnice (39) 196; z J. Budivoj (1292) 232.
Jelen, důl v Kutné Hoře 33.
Jelení příkop na Hradčanech 317.
z Jeleni Hrubý Řehoř 641.
Jelítko, zloděj z Žernosek 298, 299.
Jemníky (77) 262, 509.
Jenčice (47) 252, 300.
Jenčínský újezd na Rusi 670.
Jenec z Janovic (1492) 627.
Jeníkov Golčův (212) 420, 543, 662.
Jenk Pavel (1600) 565.
z Jenšteina Jan, arcib. praž. (1379—1396) 172.
Jerno, Goern, obec v Rudohoří 418.
Jeronym, kantůrek v Nymburce 165.
Jerusalem 121, 432, vyobrazen 619.
Josenice (?) 196.
Jeskyně Čertova u Štramberka na Moravě 664; sv. Ivana 673; Mašická u Krakova 665; sv. Prokopa u Prahy 673; na vrchu

Mužském 341, 342; Sloupská na Moravě 479; Štramberské na Moravě 478.
Jesuité 22, 32, 69, 145, 146, 506.
Ješek, konšel v Č. Budějovicích 632; Šimon v Plzni 293.
Ješková Jana z Chodovlic 300.
Ještěd 356, 358.
Ještědská stezka pomezní 162.
Jeton Jiřího Kadnera z Erenfridesdorfu 417.
Jezerní stavby v Nákle na Moravě 673.
Jezero Lunní 668.
Ježek, jméno děla (r. 1690) 53.
Jibka (145) 421.
Jičín (121) 146, 261, 305, 355, 357, 359, 361, 415, 419, 421, 426, 607; Nový na Moravě 664.
Jičíněves (120) 355, 604.
Jičínský dekanát 358.
Jídlo v Podkrkonoší 361.
Jihlava 80, 570, 600.
Jihoslované 18.
Jikev (79) 660.
Jilemnice 360.
Jiljí z Ratiboře, kněz řádu kazatelského v Plzni 123.
Jílková Kateřina v Plzni 292.
Jilmanské panství 206.
Jílové (229) 91.
Jince (269) 156, 157, 234, 353.
Jindřich, nejmladší syn Vladislava I. 277, 278; Břetislav, kníže (1193—1197) 277, 278, 538; II. Zdík, biskup olomoucký (od r. 1126) 281, 282, 431; purkrabí na Mšeném (1507) 254.
Jindřich I., císař něm. 486; Pyšný Bavor. († 1139) 111.
z Jinec Bořita na Svinařově u Smečna (před r. 1328) 231.
Jinonice (15) 482, 673.
Jirčany (229) 491.
Jireček Josef († 1888) 54, 413, 414.
Jirek, postřihač v Třebenicích 296.
Jirgl, učedník zahradnický 607.
Jiřice (81) 586.
Jiří, král 252, 380, 424, 452, 496.
Jiří Beham, dělník z Čech ve Štyr. (1548) 270.
Jiřík, barbíř v Kutné Hoře 608; Václavův, farář v Chotěboři 448; kněz v Nov. Bydžově 93; kožišník a falešník peněz v Kut. Hoře 387.
Jiříková Běta v Třebenicích 295.
Jirna Veliká (239) 415.
Jironis Jan a manželka Dorota (1556) 399.
Jírová Sopha 194.
Jirovic mlýn 300.
Jísenský statek u Svémyslic (239) 265.
Jiskra, konšel v Třebenicích 295.
Jitka, choť Viprechta Groiského (1086) 484.
Jitro, míra pole 194, 246, 247.
Jizera řeka 71, 161, 162, 343, 350, 356 až 358, 362, 422, 507, 508, 584, 586, 605.
Jizerské pískovce 329.
Jména osobní v Plzni do války husitské 137—140; v Třebenicích (po roce 1434) 253, 295, 302.
z Joethenšteina, ryt. Kalina, archaeolog 651.
Johanes v Třebenicích 296.
Johanides Václav Ignác, jesuita 146.
Johanité v Čechách (1169) 487.
Jochmtál falešný 388, 389.
Jonák Sigmunt, úředník na Heřm. Městci (1600, 1619) 447.
Jorgen, stavitel 443.
Josef II., císař 70, 89, 612.
Josef, kapucín a reformátor (1625—1628) 501, 613, 617.
Josefdolské pohřebiště za Debří (111) 508.
Jošt, erckaféř v Kutné Hoře 79.
Julia Mamaea, matka císaře římského Alex. Severa (230 po Kr.) 473.
Juliska u Podbaby 368, 369.
Jundorf, milostník Ferdinanda I. (1534) 576.
Juniše z Pautnova (1493) 400.
Juza, mincíř v Kutné Hoře 389.

Kába z Rybňan Sigm., úředník v Chlumci (1548) 389; Zachariáš, úředník králové při deskách zemských (1600) 288, 565.
Kabová z Teressova Anna (1600) 565.
Kaceřov, zámek (408) 399, 599—601.
Kacerovský Jan, Kačička, mincíř 383.
v Kácově, poloha u Třebenic (47) 302.
Kačicová Dorota v Plzni 400.
Kačina, zámek (215) 166, 264.
Kadaň (34) 266, 422, 423.
Kadluby 262; v písku 370; na slévání jehlic bronzových 581; na slévání kulí 189; na železo 222.
Kadner viz z Erenfridesdorfu.
Kahanec hliněný 585.
Kachliky 205, 206, 661; s obrazy polovypuklými 416.
Kachny 66.
z Kaiseršteina Hanuš (1661) 571.
Kajch Pavel, kněz za kníž. Bořivoje (roku 890) 435.
Kalamář železný v podobě hrobu Napoleona I. 416.
Kale, hradiště na Balkáně 426.
Kalendáře 498; z roku 1506 český 32; M. Krygnera na rok 1691 53.
Kalichy 541, 542; fotografovaný 317; z mědi 556; ministrales a menší 552; na minci 201; pozlacený 293; stříbrné 506; na zvonu 271; stříbrné z Bojiště v Praze 547 až 558; z Dobroměřic 285; sv. Eligia v Praze 284, 556, 557; z Hradčan 548; z Kolína 547, 552, 553; z Libáně 553, 554; z Rané 285; svatovítský v Praze 285.
Kalina viz z Joethenšteina.
Kališek z hlíny 438, 473; z tuhy dvojuchý 439, 440.
Kališníci 271, 408, 448.
Kališská gubernie na Rusi 670.
Kaliště Václav, písař v Litomyšli 167.
Kámen filosofický 642; světlý, vizi, vidoucí v hadačství 303—306.
Kámen náhrobní 375, 426, 482.
Kamenec, hrad neznámé polohy (r. 1052) 358.
Kamenec v Horní Lužici 382.
Kamenecká župa a dekanát 358.
Kamének červený, kulatý z Čičoviček 104.
Kamének vlaštovičí v hadačství 191, 192.
Kamenice Česká (60) 426; (408) 198; Trhová (185) 661.
Kamenický viz z Hojovic.
Kamenka, řeka na Volyni v Rusku 609.
Kamenná Voda (26) 482.
z Kamenné Hory viz Calta.
Kamennici 40, 302, 497—500, 626—630.
Kamennická znaménka 38, 40, 42.
Kamenník Jan, drž. ratejny při dvoře svatopetrském 28; Jindra ve Chrudimi 302.
Kameny ve hrobech 208—214, 257, 258, 309—316, 320—323, 343—346, 349, 350, 409—411, 437, 439, 440, 458, 469—471, 520, 521, 584, 595, 653, 654, 660; hlazené 426; mlýnské 659; ruční 426, 663; obláz-kové 10, 12, 646, 649; na roztírání obilí 205, 421.
Kamna kamenná 629.
Kamajk u Žehušic (214) 604.
Kamajka, hájovna u Žehušic (214) 603.
Kamýk (48) 660; (260) 136; z K. Myška (1610) 136.
z Kamzikova Zásadský Jan Jeník (1653) 638, 640.
Kancionály 72, z počátku 17. století 68, české 31; Boršický 673; Chrudimský český 246; Královéhradecký 616; Litoměřický 615; Lounský Pavla Mělnického (1530) 123, 617; Mladoboleslavské 611 až 620; Pražské františk. 265—267, Malostranský 123, v universitní bibliot. 167; Žlutický 613, 617.
Kancelář česká dvorská 404; místodržitelská (1618) 404; kladská 424, 672.
Kancléř nejvyšší král. českého (1541) 636; Václav Gerartův z Buřenic, řečený Králík (1382) 2, 496.
Kancléř nejvyšší král. uherského Ladislav z Algánu (1522) 383.
Kanczuga v západní Haliči 426.
Kančí tesáky 317, 520.
Kaniže v Uhřích 53.
Kaňk (218) 31, 33, 147, 148.
Kanovník Vyšehradský, kronikář 16.
Kantor Jan, malíř a písař na Novém městě v Praze (1572) 611—613, 617, 618, 620, vypodoben 611; Jan, měšťan v Plzni 290.
Kantoři školní 255, 269, 445, 503, 571.
Kantorová Apolena v Plzni 292.
Kantorovský dům v Chrudimi 245.
Kapitola v Boleslavi Staré 239; v Olomouci 21; v Praze u sv. Víta 37, 121, 122, 435; Vyšehradská 15, 173, 487, 549, 550.
Kaple románské v Čechách 429—438; v Rakousích 487; sv.-Klimentské na Moravě a na Slovensku 241; hřbitovní či karnery 328, 432, 485—488, 491, 621, 623.
Kaple v Altenfurtu u Norimberka 621; v Boleslavi Staré sv. Klimenta 22, sv. pěti bratří 239, Vrábská 239, 240; v Boží Vodě u Mladé Boleslavi 473; na hradě Grafešteině (100) 482; v Groitschi u Pegavy 484, 485; na Karlšteině sv. Kříže 114, 420, Panny Marie 426; v Kelemen v Uhřích 241; v Kutné Hoře sv. Václava 124, 286; v Plzni Šternberská gotická 482; v Praze: sv. Anny při kostele sv. Jiří 375, 405, 406; arcibiskupská domácí 284, 672; sv. Jana na Vyšehradě 431, 486, 488; sv. Kříže v Poštovské ul. 429, 431, 487, 488, 624; sv. Lidmily v kostele sv. Jiří 371—376, 560; sv. Longina na Nov. Městě 429, 489; Panny Marie Sněžné na Nov. Městě 327; sv. Martina na Vyšehradě 429, 488, 489; Martinická v kostele sv. Víta 378; sv. Ondřeje v kostele sv. Víta 378; na Petříně 235; sv. Rocha na Strahově 168; nejsv. Trojice v kostele sv. Víta 377, 670; sv. Václava při kostele sv. Víta 44, 116, 377, 378, 419, 420, 670—672; u sv. Víta kulatá 378; sv. Vojtěcha v kost. sv. Víta 671, okrouhlá na Vyšehradě 429; ve Znojmě okrouhlá 487.
u Kapličky, poloha u Milaveč (375) 213.
Kaplíř ze Sulevic Jan, hejtman na Litoměřicích (1436) 251; Krištof, hejtman hradu pražského (1618) 24; Martin, hejtman na Třebenicích (1490) 254; Václav (1445) 252, 253; Vojtěch Vosteskej († 1568) 60.
Kapoš, řeka v Uhřích 481.
Kapounové ze Svojkova 148; Albrecht, Jan, Karel, Oldřich, Sigmund, Zdeněk 100.
Kapřík z Lesonic Jan Jindřich 190.
Karaktery kouzelné 85—92, 141—144, 253 až 256, 303.
Karásek Jiří a Dorota, manž. jeho v Heřm. Městci 447.
Karban 106.

Karel Veliký, císař (800—814) 121, 242, 433, 434, 486; Tlustý, král franský (876 až 887) 111; IV., císař (1346—1378) 38, 40, 44, 57, 59, 69, 113, 114, 116, 118, 119, 157, 215, 283, 406, 422, 423, 494, 503, 549, 550, 630, 670, vyobrazen 420; V., císař (1519—1556) 382, 446; V., král franc. (1364—1380) 283.
Kařez Malý, Kařízek (271) 127, 128; z K. Otto (1281) 128; Racek (1420) 128; Zipota (1263) 127.
Karlík, mlýn u Dobřichovic (248) 84, 85.
Karlín (245) 27, 71, 81, 168, 264, 328, 500, 661; u Ml. Boleslavi 586.
Karlov v Praze 541.
Karlova Huť (273) 59.
z Karlovce Jiřík (1495) 452.
Karlovci Franští 111, 426.
Karlovský Jan, kněz (1652) 265.
Karlovy Vary 269, 270.
Karlštein (247) 21, 83, 84, 86, 114, 116, 146, 265, 420, 426, 497.
Karnery viz Kaple.
Karpatské hory 18, 478.
Kasejovice (342) 196.
Kasserolle z bronzu 229.
Kastelláni 253.
Kasule ozdobné vystaveny 286, 287.
Kašna v Kutné Hoře 206, 326.
Kašpar, řezník v Plzni 291; zlatník v Kut. Hoře 388, 389.
Kašperské Hory (349) 426.
Kašperský z Rájova Martin, úředník na Ml. Boleslavi (1565) 403, 615.
Kaštice (40) 134.
Kašubsko 89.
Kašův mlýn u Třebenic (47) 300.
Kateřina, kněžna brunšvická, první choť Viléma z Rožmberka 22.
Kateřinská čtvrť a předměstí v Chrudimi 246—248, 302.
Katova brána v Chrudimi 246.
Katovna v Plzni 250.
Kaufman Jakub, měšťan v Kutné Hoře 76.
Kavka z Říčan Karel (1634) 146.
Kavkazské pohoří 478, 667, 668.
Kayl ze Šternberka Dan., písař radní v Ml. Boleslavi 638.
Kazaň v Rusku 664.
Kazda Mikuláš, konšel v Třebenicích (1557) 254.
Kazi, kněžna 174; Běla 111.
Kazin, hrad 174.
Kazlar, rychtář v Třebenicích 295.
Kazvini, spis. arab. 14.
Kbelany (411) 196.
u Kbelských, dům v Praze 165.
Kde vlk husám káže, dům s obrazem v Kut. Hoře 407.
Kdyně Nová (373) 196, 213, 417, 482, 651.
Keče Matiáš, malíř (1494, 1499) 265.
Kekule Jan, konšel a purkmistr v Třebenicích 254, 295.
Kelímky, hliněné a tuhové 584.
Keřní důl, les u Berounky 84.
Kestřany (363) 674; z K. Záraza Maršík (1398) 234.
Kezelius Bydžovský Jiřík, primátor v Ml. Boleslavi († 1655) 401—404, 451—456, 499—504, 613, 635—640; manželka jeho Lidmila († 1640) 637, 638.
Khiessel, hrabě německý (po r. 1636) 569, 571.
Kijev na Rusi 351, 480.
Kinský kníže Rudolf (1828) 573.
Kišané, kmen 674.
Klabal, zvonař v Kutné Hoře 31.
Klabavka, řeka 365.
Klačkov, ves v Černigovském újezdě na Rusi 670.
Kláda, vězení 268, 388—391.
Kladiva kamenná 262, 415, 521, 662; z parohu 59, 519, 523; železná 225; kovářská 582; provrtaná 519.
Kladno (18) 482.
Kladruby (395) 119, 196, 496.
Kladsko 23, 196, 424.
Klamorna, hradiště na vrchu Mužském (92) 330, 336, 338, 349, 354—356, 480.
Klaric Sigmund, rychtář v Českých Budějovicích 630.
Klarikus, mincéř a urburéř Čech (1296) 599.
Klas na mincích 203.
Klášter Hradiště (90) 161, 350, 351, 356, 357, 507, 508, 605, 660.
Klášter v Borovanech (319) augustianský 477, 478; v Břevnově (15) benedikt. 179, 180, 234, 283, 544—546, 561; v Broumově (143) benedikt. 286, 671; v Doksanech (42) premonstr. 173, 181, 182; v Chotěšově (392) 423, 449; v Chrudimi domin. 246; v Kladrubech (395) benedikt. 119, 496; v Klášteře (90) cisterc. 508; v Milevsku (277) 496; v Opatovicích 395; v Ostrově (250) augustin. 127, 130, 173; sv.-Pavelský v Rak. 178; v Peltenberce na Mor. křižovn. s červ. hvězdou 25; v Petersburce u Halle nad Sálou 485; v Plasích (407) cisterc. 127, 128, 399, 449, 601; v Plzni: bosácký 401, 452, černý 450, 452, dominik 250, 400, františk. 250, 400, 450, minoritský 250; v Podlažicích (171) 46; v Praze: sv. Anežky na Františku 271, 431; sv. Anny dominik. 70; na Hradčanech benedikt. 564; u sv. Jiří na hradě panenský 23, 24, 180, 182, 251, 252, 254, 293, 297; sv. Karla na Novém městě 546; sv. Kateřiny 558; křižovníků německých na Star. městě 550; maltézský 495; u P. Marie Sněžné na Nov. městě františk. 265—267; na Strahově premonstr. 91, 426, 486; — v Rajhradě 546; v Reichenau 183; v Stradově (186), recte v Pračově (184) 46; nad Svidnicí u sv. Jakuba (215) 46; v Teplé 499, 661, 664; v Třebíči 234; ve Vyšším Brodě 177, 496; ve Zbraslavi 32, 83, 496; ve Žďáře 395, 673; v Želivě 495.
na Klášterci, poloha u Kamenice Trhové (185) 661.
Klášterní čtvrt v Chrudimi 245—248.
Klášterská brána v Kutné Hoře 407.
u Klášterských, dům v Sadské 263.
Kláštery v Čechách a na Moravě (1781 až 1790) 72.
Klatovy (365) 3, 4, 12, 71, 196, 259, 300.
Klecany (242) 517.
Klenby 478, skalní 332, 334, 335.
Kleneč (374) 119, 377, 652.
Klenice, přítok Jizery 261, 356.
Klenice (113) 360, 583.
Klenotnice svatovítská 286, 630.
Klenoty zlaté od Zákrova 667.
z Klenového a z Janovic Vilém na Žinkovech (1533) 400, 449.
Klepy viz Hasmburk.
Klepýtko Jan Štěpán, regent panství Heřm.-Městeckého (1726) 572.
Klešice (164) 396, 444, 506, 570—572.
Kleštičky železné i bronzové 226.
Kletičanský v Třebenicích 296.
z Klettendorfu Jan, doktor 632.
Kleysentoler Mikuláš a Voršila dcera (1471) 233; srovnej Gleysenthalerové.
Klíč železný 350, gotický z nálezu u Něm. Brodu 161.
v Klíči, poloha u Třebenic (47) 302.
Klíčov (374) 119.
Kliment sv. 241—244.
Klín, poloha u Plzně 294.
Klínky jadeitové 664; kamenné 159, 262, 528, 529.
Klobásovský dvůr v Chrudimi 246.
Klomín (10) 357.
Klučenice (262) 136.
Kmenové v Čechách 357.
Kmeny stromu na mincích 275.
Kmet 109.
Kmetňoves (43) 437.
Kmetové na soudu zemském 395.
Kmotrovství křestní 270.
Knap, zloděj 298.
Kněz Litoměřický 87.
Kněževes (21) 375.
Kněží slovanští v Čechách 435, 436.
na Kněžských gruntích, poloha u Třebenic (47) 302.
Kniha vyobrazená na mincích 199, 200, 202.
Kniha „Miscellanea“ Starého města pražského (1496—1515) 564.
Kniha „Decretorium“ 32.
Knihtiskaři v Plzni v 15. a 16. věku 289 až 294; v Praze 69, 71.
Knihy berní v Chrudimi 245—248, v Plzni 247—250, 289, 290; čarodějnické 89; dědictví v Kut. Hoře 408; erekční 42, 43; evangelií v pokladu svatovítském 120; hvězdářské 641; komorní 568; konfirmační 477, 487, 497, 499; literátské 403; městské v Plzni 193, 198, 248—250, 499, 452; v Praze 69; v Třebenicích (47) 251 až 254, 293—302; mrtvých v kl. vyšebrodském (z roku 1479) 177; pamětní 245; v Kut. Hoře 79, 264, 269, 389, 408, 575; v Praze na faře Haštalské 422; planetní 641; početní dolů v Kutné Hoře (1560 až 1620) 29—31; dolů ze Stříbra 31, privilegií a trhů kl. Chotěšovského 416; půhonné 232; smluv v Plzni (1461—1530) 289—294, 452; smluv svatebních v Ml. Boleslavi 402; soudní v Plzni (1455 až 1487) 193, 289—294, 452; svědomí v Kut. Hoře 29; v Praze v městském archivu 26, 442; účhovní cechu zlatnického v Praze 556; zápisní v Ml. Boleslavi 423, 424; závětí 452, v Plzni (1460—1560) 289—294.
Knihy učení křesťanského 54.
Knížka: Outraty jiezdy dvorní z r. 1503 31; příruční (enchiridion) sv. August. 19.
Knín Nový (265) 482, 542, 659.
Knín Hor Zlatých, Starý Knín (265) 135.
Knížata údělná česká 197, 200—204, 273 až 284, 662.
Knobloch, nájemce dolů Sliveneckých 131.
Knoflíčky 457, 458, 538; bronzové 12, 213, 225, 324, 425, 605, 650, s úškem 590, 596, 663; olověný 528; s podobou ženskou 661.
Koban na Kavkazu 666.
Koberce ozdobné 416; na mincích 199, 202, 203.
Kobylí hlava u Ml. Boleslavi 335, 342.
Kobylisy (243) 81.
Kobylníky (265) 135.
Kocanda, mlýn u Kralup 134.
Koce soukennické v Chrudimi 246, 247.
Kocel, kníže (r. 868) 478.
z Kocova Jan 400, 447.
Kočí u Chrudimi (163) 95.
Kodex Wolfenbüttelský 15, 17; Vyšehradský 15, 121.
Kodušinský Jiřík, měšťan na Nov. Městě Praž. 569.
Koflíčky ve hrobích 322, 524, 528, 531, 532, 575, 660, s visutým úškem 346.

Koflík daný králi na počest 631—633.
Koflík pijácký 328.
Kohout Adam, mlynář Rožatovský 583.
Kohout, jméno děla z r. 1690 53.
Kochánek Bur. v Chrudimi 245.
Kojetice (72) 482; (241) 106.
Kokořov (410) 99.
Kokot u Plzně 196.
Koldově ze Žampachu 174.
Kolej krále Václava na vys. školách praž. (1604) 402.
Koleleč, Koveleč, Kololeč (47) 252, 300.
Kolení okolo Vltavy u polí na Špitálsku (1571) 28.
Kolín (236) 31, 37, 38, 40, 41, 43, 206, 234, 268, 320, 328, 387, 408, 472, 547, 548, 552, 634; Starý (237) 29.
Kolín nad Rýnem 38, 380.
Kollegové, učitelé 503.
Kollej Veliká císaře Karla 265.
Kolliati, kollegiáti 265.
Kolkaři v mincovně kutnohorské 388.
Kolky na raženi mince 198—204, 325, 326, 386, 388, 389, 390, 392, 457—466, 533 až 540, 597—600, čtyřhranné 465, dřevěné 459.
na Kolmarce, sladovna v Kut. Hoře 77, 407.
Kolomuty (77) 584.
Kolona Felsecký 31.
z Kolovrat 133, 406; Albrecht (1679) 164; Johanka Lobkovská 59; Ludmila (1592) 445, 446.
Koltki, báječné pokolení malých lidí 354.
Kolynk, Holín, ves u Slivence (248) 131.
Komárov 400; z K. Pešík (1510) 449.
Komenda něm. rytířů v Drobovicích 168.
Komenský J. A. 673.
na Komínách, poloha u Heřm. Městce 571.
Komíny skalní 332, 335.
Kommissaři Ferdinanda II. r. 1620 453.
Komora romanská v Krumlově 326.
Komora král. česk. 29, 31, 58, 70, 149, 386, 443, 570, 576.
Komoří, nejv. markrabství moravského Jan Puška z Kunštátu (1389—1399) 496; Ladislav Berka z Dubé (1598) 446.
Komorní radové král. čes. 443.
Komorník pražský Šimon (1505) 561.
Komory sukna 69, 70.
Koncilium nicejské vyobrazeno (1572) 620.
Kondrát sv. v zažehnáváních 411.
Koně menší 532; plesnivé a rysé 194; v ceně 404; kradeny 298; zobrazeny na mincích 199—201, 277, 280, 466, 467.
Koněděrci, přezdívka ševců 267—269.
Konecchlumi (122) 352, 356.
Konečný, spisovatel 304, 305.
Konfekty lékařské 270.
Koncesse česká (1575) 454, 477.
Kongres Vídeňský 72.
Konici malí, staročeští 419.
Koniček z bronzu 482, 664; z hlíny 664.
Königsberg v Prusku 319.
Königsmark v Čechách v 30leté válce 569.
Konojedy (69) 571.
Konopě 66.
Konrád I., Brněnský, vév. český (1092) 4, 181, 282.
Konrád III. král něm. (1144) 280.
Konsistoř dolní, podobojí 448.
Konskripce za Marie Terezie 248.
Konstancie, manželka Přemysla Ot. I. 28, 135.
Konstantin Veliký 220, 435, 437, 605.
Konšelé 63—68, 195, 196, 198, 252—254, 292—298, 300, 449, 450, 453, 454; přísežní nebo stoliční 423; obnovováni a sazeni 396, 403.
Kontramarka na mince 382, 383.
Kontribuce zemská r. 1655 248.
Konváři pražští 422.
Konvice cínové 476; skleněná z Vlaských Benátek 416; s penězi 264.
Konventní dům křižovníků s červenou hvězdou v Praze 26.
Kopanice, les u Chramišť (265) 135.
Kopanina (14) 430.
na Kopcích, poloha u Řisut.
Kopec, vrch u Kyjova na Moravě 367.
Kopí 206, 534, 537, k házení 350; bronzové 205, 605; železné 217, 223, 229, 602; vyobrazeno na mincích 199—203, 263, 274 až 279, 600.
Kopidlno (118) 360, 362.
z Kopist a z Chudeřic Henslín Ssadernicht (1417) 234.
Kopřiva, důl v Kutné Hoře 33.
Kopřivná Hora, Nesselberg 400.
Kopřivnický okres na Slovensku 241.
Kopřivno, les u Doudleb (301) 471.
Koptová Dorota v Praze 564.
Kopy grošů 249, 250, 326; staré 106; na mince široké 391; české 296, 297, 391, 396, 407, 444, 626—631, 636; míšenské 106, 290—294, 296, 297, 302, 397—404, 446, 447, 449, 452, 565.
Korálky 206, 315, 319, 426, 457, 458, 667; arabské 610; bronzové duté 344; hliněné 416, 419, 481, 581, 660, 663, malované 419; jantarové 104, 262, 315, 317, 321, 322, 609, 660, 669; karneolové 609; skleněné 225, 324, 425, 584, 609, 660, 661; smaltové 225; stříbrné 609.
Kořanský Lorenc, soudce v Kutné Hoře (1539) 408.
Korbely na hašení požárů 634.
Kordík železný 317, 661.
Koření 298.
Korenice, hradiště 480, 481.
Kořenná Matka boží, den 15. srpna 296.
Kořenská z Teressova Anna (1600) 565.
Kořil Matěj, měšťan v Ml. Boleslavi 640.
Kořínek Jan, jesuita, kronikář v Kut. Hoře 32, 33, 37, 38, 42, 74, 75, 82, 408.
Korno (273) 322.
Korouhve v Kutné Hoře 575.
Koruna abatyší svatojirských 254, 406.
Korunka Jelení 347.
Korunování krále českého 573, 598, 633, králové 406.
Koruny byzantské a německé 460; českých panovníků vyobrazeny na mincích 199, 202, 203, 278, 460, 462—464, 467, 533, 598.
Korutany 228, 229, 468, 667.
Kosíř železný 317.
Kosmonosy (111) 262, 509, 584.
Kosobudy (262) 136.
z Kosořic viz Pancíř.
na Kostelci, pole u Biliny (49) 415.
Kostelec u Heřm. Městce (164) 392, 395, 396, 444, 506, 570—572.
pod Kostelem, poloha u Žehušic (214) 603, 604.
Kostelík, jeskyně v okolí Slonpském 479, 665, 668.
Kostely v okresu Benešovském, Českolipském, Friedlandském, Jabloneckém, Kamenickém 426; v Baumgarten v Rakousku okrouhlý 487; v Benátkách Vlask. sv. Marka 178; v Boleslavi Ml. 613, sv. Havla 639, 640, Nanebevz. P. Marie 617; v Boleslavi St. sv. Klimenta 237, 238, 240, 241, sv. Kosmy a Damiana 237, 238, 241, sv. Václava 237—242; v Bologni S. Giacomo Maggiore a sv. Petronia 44; v Borovanech 478; v Bradě (180) sv. Bartoloměje 305—308; v Břevnově (15) sv. Markéty 178; v Bubnech sv. Klimenta 242; v Budči sv. Petra a Pavla okrouhlý 180, 430, 483, 486, 489, 492, 624, 625; v Bydžově Nov. sv. Vavřince 91—93; v Crhovicích (272) 128; v Ďáblicích sv. Augustina 82; v Dohalickách (113) 426; v Doksanech 181, 182; ve Falknavě sv. Maří Magd. 426; ve Freiburku v Něm. 40, 43; ve Friedlandě 426; ve Fuldě sv. Michala 434; v St. Georgen v Rak. okrouhlý 487; v Gernrodě 183; v Gmünden Šváb. 35, Františk. 38, sv. Jana 38, sv. Kříže 35 až 41, 43; v Haliči Františk. 426; v Hildesheimu sv. Michala 239; v Hloupětině sv. Jiří 83; v Holubicích okrouhlý 430, 487, 489, 490, 496; v Hořovicích 176; v Hostomicích Nastolení sv. Petra 156; v Hradci Král. sv. Antonína 93; na Hradišti u Smečna 231; v Hrbokově, Chrbokově (164) sv. Václava 395, 571; v Hulíně na Mor. 583; v Chlumčanech sv. Klimenta 242; v Chrudimi sv. Michala 302; v Chržíně sv. Klimenta (8) 242; ve sv. Jakubě (215) románský 181, 182, 491; v Jamném sv. Petra 452; v Jerusalemě hrobu Božího 432; v Jirčanech románský 491; v Kadani Čtrnácti pomocníků 266; na Kaňku (218) sv. Vavřince 31; na Karlšteině P. Marie 116; v Kněževsi 375; v Kolíně sv. Bartoloměje 40—43; v Kopanině okrouhlý 430; v Kostelci (164) sv. Petra a Pavla 392, 395, 571; v Kutné Hoře sv. Barbory 30—43, 76, 79, 124, 145—150, 497, 498, 563, 564, sv. Jakuba 37, Matky Boží na Náměstí 32, vysoký 407; zrušený 31; na Levém Hradci sv. Klimenta okrouhlý 242, 432, 433, 435, 436, 483, 485, 488, 622; v Levíně okrouhlý 430; ve Lhotě Dlouhé sv. Filipa a Jakuba 126; v Libčevsi (45) sv. Jana Křt. 363; v Libiši (241) 559—562; v Libouni okrouhlý (223) 430, 490, 492, 625; v Litoměřicích sv. Štěpána 176; v Lounech sv. Mikuláše 442, 444, 498 až 500; v Malesicích (412) 402; v Měníku sv. Václava 91, 92; v Městci Heřm. sv. Bartoloměje 391, 395, 506, 571, 572, hřbitovní Zvěst. P. Marie 447; v Míčově (213) 395; v Michalovicích (111) sv. Matěje románský 507, 583; v Milevsku Navštívení P. Marie 496; v Miličíně (282) 267; v Mirovicích 242; v Morašicích 395; v Murách (43) 242; v Nadslavi (120) gotický 422; v Nechanicích (113) 190; v Netolicích sv. Václava 287, 288; v Odolce 242; v Olomouci kathedrální 21, sv. Petra a Pavla 282, sv. Václava 282; v Pistově (403) sv. Bartoloměje 499; v Plzenci Starém (390) okrouhlý 430, 487, 491, 624, 625; v Plzni sv. Bartolom. 452, děkanský 482, farní s oltářem sv. Jana 402, 452, františkánský 400, sv. Jiří pod Plzní 451, sv. Mikuláše 250, Všech Svatých 250; v Počaplech (273) P. Marie 60; v Podole 572; v Podvinci (80) 491; v Pontigny 43, 44; v Potvorově (407) 491; na Práchni (344) 242; v Praskolesích (272) sv. Mikuláše a sv. Prokopa 128; v Pravoníně (195) eliptický sv. Jana Křt. 487, 491, 492, 625; v Praze 426: sv. Anežky na Františku 431; sv. Apolináře na Větrníku 558; sv. Bartoloměje 407; sv. Benedikta na Hradčanech 567; sv. Haštala 422; sv. Havla 93, 271; sv. Jakuba 206; sv. Jana Ev. na Bojišti (r. 1179) 558; sv. Jiljí na Starém městě 232, 565; sv. Jindřicha na Novém

městě 91, 165, 564; sv. Jiří na hradě 23, 24, 180—182, 371—376, 403—406, 416, 418, 433, 482, 557—561; kapit. na Vyšehradě 488; na Karlově 558; sv. Klimenta na Star. městě 244, 568; na Vyšehradě 433; sv. Kříže na Star. městě 483, 489, 490; křižovníků s červenou hvězdou 26; sv. Lazara ve Spálené ul. 474; sv. Longina 483; P. Marie na Draze 433, Sněžné 327; sv. Martina 483; sv. Mikuláše 106, 444, na Malé straně 165; sv. Petra na Poříčí 422; sv. Petra a Pavla na Vyšehradě 1—3, 113—118, 166; Poříčský 28; románský na Vyšehradě 474; sv. Štěpána na Nov. městě 214, 429, 558; sv. Trojice v Podskalí 221, 222; Týnský 91, 235, 426; sv. Václava na Malé straně okrouhlý (r. 1606) 429; sv. Vavřince na Starém městě 70; sv. Víta na hradě 35, 38, 40, 42, 43, 120, 177, 189, 243, 285—287, 416, 482, 484—486, 492, 496, 498, 551, 629, 630, 670—672, původně okrouhlý 237, 429, 431—435, 483, 488, 623; sv. Vojtěcha na hradě 492; Vyšehradský 173, 474; v Přivlicích 271; v Ravaně San Vitale 434; v Řebříku (272) 130; v Římě okrouhlé 433, 434, Sta Constanza 434, P. Marie 434, S. Stefano rotondo 434; na Řípu sv. Jiří okrouhlý 430, 431, 486—488, 490, 492, 625; v Rozhovicích (163) 572; v Sedlci cisterciensky 39, 41, 42; v Scheiblingkirchenu v Rak. okrouhlý 487; v Soluni sv. Jiří okrouhlý, vzor kulatých kostelíků v Čechách 437, 438, 623; ve Stojicích (165) 395; ve Stolanech sv. Mikuláše 395, 571; proti Stradovu sv. Jakuba (186) 46; ve Svémyslicích sv. Prokopa 265; ve Světlé v Rakousku 38—40, 43; nad Svidnicí sv. Jakuba (184) 46; ve Svinčanech (165) 395; ve Svitavě 121; v Szepes Yglónu v Uhřích 552; ve Škvrňově románský 491; v Šťávnici v Uh. okrouhlý 485; v Těšíně okrouhlý 485; v Třebenicích (47) 299, 300; v Třebonině (216) sv. Matouše 102; v Újezdě Chodovském sv. Kříže 118; v Úterém (403) sv. Jana 452; ve Wester Gröningen (z r. 936) 183; ve Vídni augustinianský 328; ve Vodňanech 106; ve Vroutku románský 491; ve Zbraslavi 235; na Zlíchově (14) sv. Filipa a Jakuba 235—238; před hradem Znojemským okrouhlý 485; v Žaboklikách (r. 1360) 232; v Želkovicích sv. Petra a Pavla okrouhlý 430, 487, 490, 491, 494.
Kostely dřevěné 243; hrobní 486; ku cti sv. Jana Křt. 363; sv. Klimenta v Čechách a na Moravě 241—244, 435, v Polsku 242—244; nejstarší v Čechách 237 až 242; okrouhlé v Čechách 237, 427 až 438, 483—494, 619—626, v Rakousích 487, 621—624; opevněný 392; ruské 623.
Kostely na českých mincích vyobrazeny 200, 276.
Kosť (109) 351, 354, 396; z K. viz z Šelnberka.
Kosti ve hrobích 258, 262, 310—313, 316, 320, 324, 364, 425, 457, 509, 510, 532; lidské 204, 205, 208, 211, 212, 343, 415, 416, 437—440, 515—519, 523, 583, 584, 587—589, 593, 596, 603, 606, 643—650, 663—665, 668, 669, 672; ptačí 262; zvířat 219, 331, 337, 338, 341, 342, 350, 363, 419, 421, 425, 518—520, 522, 579—581, 652, 662, domácích 440, 472, 522, hyeny jeskynní 325, 479, jelena 334, 336, 341, 342, 522, 581, koně 325, 479, kuny 665, losa 665, mamuta 479, medvěda 325, 479, 581, nosorožce 479, soba 325, 479, srnce 581, tura 528, zajíce 342, 581, zubra 325.
Kostka z Postupic Bohuš 31; Karel Dionis, regent panství Heřm.-Městeckého (1710) 572.
Kostky hrací z bronzu a z kosti 227.
Kostnice v Něm. 221.
Kostnické jubileum (z r. 1869) 206.
Kostomlaty (80) 298, 300; z K. Beneš 232; Dětřich (1350) 232; Mutina (1284) 232; Perchta (1351) 232; Sezema (1223) 175, 232.
Kostry lidské ve hrobech 105, 163, 207, 230, 262, 316, 369, 437, 471, 472, 509, 510, 518, 520, 521, 523, 526, 662, 669, 673, 674; v jamách 582, 583; dlouholebé 354; krátkolebé 482; z 11. věku 581; skrčené 315, 320—322, 355, 425, 437, 481, 482, 526, 534, 609, 667, 669, 673, v jeskyních 480; z prasátka 522.
Kosy železné 217, 225.
Košetice (411) 196.
Košín z Freundenfelsu Vavřinec, účetní rada komory české (1658) 570.
z Košíně Sigmund (1537) 302.
Košíře u Prahy 472, 659.
Košťálov (47) 251.
Koštoffal, důl v Kutné Hoře 33.
Koterov (389) 196, 399.
Kotláři 194.
Kotlíky z hrobů 531, 667; bronzové 226, 410, 660.
Kotljarevský, professor university Kyjevské 215, 216.
Kotoučky bronzové 8, 153; hliněné 160; jantarové 660.
Kotrba, pivovárník v Chrudimi 302.
Kottnaur Matouš 136.
Koudelov u Čáslavi 158, 665.
Koule bronzové 366, 370; dělové z chrámu sv. Víta 416; kamenné 187; kartáčová 206; železné 188, 189, 585.
Koule vyobrazeny na minci 201.
Kouřim (219) 164, 176, 317, 391.
Kouřimská brána v Kut. Hoře 76, 77, 268.
Kouřimsko 231, Žlíčko 357.
Kouta, Kouty (110) 359.
z Kouta Václav (1462) 251.
v Kouté, dům v Třebenicích (47) 302.
Kouzla a čáry staročeské 85—92, 141—144, 253—256, 303—306, 411—414, 641, 642.
Kováň (86) 585.
Kovánec (87) 585.
Kování bronz. 315; mos. 661, u knihy 613.
Kováňský potok do Jizery 586.
Kováři 295, 299.
Kováry, Budeč (15) 489.
Kovové práce za Karla IV. 420.
Kozákov (108) 359, 360.
Kozel z Ryzynthalu 31.
Kozel, zámek u Plzně 665.
Kozelský nález brakteatů 598, 599.
Kozka Jan v Kutné Hoře 81.
Kozojedy (118) 300; z K. Aleš, purkrabí na Mšeném (1479) 253.
Kozovazy (238) 205.
Koželuhy v Čáslavi 543.
Koželuzi 267, 299.
Koženky v Podještědí 361.
Kožíšky kuní a popeličí 30.
Kožišníci 295, 299.
Kožišník Ondřej, konšel v Třebenicích 254; Petr, měšťan v Znojmě 632.
Krabčice, Krabšice (8) 173, 660.
Krabice viz z Weitmile.
Krabice kovová 206.
Kraj boleslavský 71, 424; chrudimský 99, 397, 445, 504—506, 569—573; klatovský 71; kouřimský 27, 30, 81, 82; královéhradecký 358, 362, 395, 571, provincia Gradec 357; plzeňský 71, 176, 232, 233, 396, 449, 499; podbrdský 84, 135, 155, 157; rakovnický 164, 176, 395; slanský 4, 83, 86, 131; vltavský 136; žatecký 134.
Krajáč 531.
Krajina, věv. 241, 242, 361, 468.
z Krajku Krajířové na Ml. Boleslavi (1572) 613, 618; Julius (1575) 59; Kunrád (1384) 495; Wolf (1535) 672.
Krakov v Hal. 162, 215, 242—244, 664.
Král Jan, konšel v Třebenicích 254.
z Kralic Vít (1392) 232; (1475) 232.
Králík viz z Buřenic.
Králováci ve král. hvozdě pomezním 120.
Králové čeští vítání v Kutné Hoře 573—576.
Kralovice městečko 196; z K. Martin (1444) 175; Václav Farsa (1415) 176; Vaněk Čelechovec (1460) 175.
Kralovicenus Joan., Jan Hraždovský, kněz v Nov. Bydžově 93.
Královničky 673.
Kralupy (12) 133, 134, 416; Něm. (31) 662.
Kramářka s kořením 298.
Kramerinsovy Vlastenské noviny 71.
Kramiště, Chrámiště (265) 135.
Krámy masné 246, 444.
Kramolín Dolní (403) 499.
z Krampachu Krampach Vilém (1600) 565, Krumpach 566.
Krampléři 194, 294.
Kraniologie 668.
z Kranuv vsi(?) 306.
Kraslice moravské 478, 479.
z Krasoňovic Petr 234.
Krašov (408) 99, 118.
Krátká Bětka v Plzni 194.
z Kravař Lacek na Helfštejně (1430) 476.
Kravařka u Nové Kdyně 482.
Krayser v Kutné Hoře 75.
Krčmář 65.
Krčmy 265, 444, 450, 617.
Křečhoř (237) 206.
z Křečova Mikuláš (r. 1488) 232.
Křehoř na Mor. 666.
Krejcary 386, 391, 608, Ferdinanda II. z r. 1625 207.
Krejčí 295, 299, 447, 449, 616.
Kremer z Granova, z Grunova, z Krunova Matiáš, doktor na Star. Městě Pražském (1600) 288, 565, 566.
Křemnice v Uhřích 385, 386.
Křenovice na Hané 664.
Krenovské sady v Praze 460, 597.
Křepické hradisko na Moravě 667.
Kreps Ant. v Kutné Hoře 79.
Křesadla s troudem v mohyle 609.
Křesim, Křešín (269) 136.
Křesťanství počalo v Čechách 432—438.
Křešťovice (364) 674.
Kreuzendorf v Opavsku 674.
Kreuznach v Dol. Falci 364, 365, 368.
Krevní msta 61.
Krhule zloděj u Třebenic 298, 299.
Krchleby (252) 208; z K. Jindřich Hřebecký (1510) 449.
Křimice (412) 196; z K. Točník podkomoří (1604) 404; Točník Mareš (1454) 400; Uršula (1472) 400; Václav (1472) 400.
Křinecký Karel, fenrich (1622) 453.
Křinov tvrz 450.
Kristinka Jan 398.
Kriška švadle v Plzni 194.
Křišťál v prstenu 283.
Křišťanova legenda 358.
Krištof měšťan v Třebenicích 300; Šebek v Chrudimi 246.

Krištofův dolík pod Husincem 101.
Křivany (133) 467.
Křivenice (9) 205, 660.
Křivoklát (18) 57, 265.
Křivoláček viz Dačický.
Kříž, zamečník v Praze 165.
sv. Kříž, Újezd u sv. Kříže (203) 118.
Kříž, důl v Kutné Hoře 33.
Kříž patriarchální roudnický 178, vyšebrodský 177; reliquiarní z Bojiště v Praze 550; z archivu zámku Roudnického 125, 126; uherský svatoondřejský 537; z pokladu zlatnického cechu v Praze 556.
Křižácké války 432.
Křižanovice (184) 45.
Kříže kamenné 353, 450, 669, 670; památné 583; stejnoramenné 4; stříbrné 541, 542, 548.
Kříže vyobrazeny na mincích 198—202, 274 až 276, 278—280, 461—464, 466—468, 534 až 539.
Křížek bronzový 48; pamětní jubilea Kostnického r. 1869 206.
Křižovníci s červenou hvězdou 25, 26, 81 až 86, 131—137; němečtí u sv. Benedikta na Starém Městě v Praze 28, 550.
Krkonoše 358, 509.
Krňov v Opavsku 674.
Krnsko (86) 584.
Kroboti, Chorvaté 602.
Krocinova kašna 235.
Kroj staroč. 447; v 16. věku 238, 616, 617; svatební 361; v Blatensku 673; v Mělnicku a v Podkrkonoši 360, 361; polský v 16. věku 620.
Krok, kníže 110.
Krolmus kněz, archaeolog 317, 477, 508, 526, 663.
Kroměříž 426, 482, 574.
Kromleč, kamenné kruhy 426.
Kronika Trojanská (1468) 289; Zbraslavská 54, 214.
Kropáč Václav v Plzni 294, 449, 452.
Kropáčova Vrutice (82) 205, 585, 586.
Kroupa Prokop 326.
Krouský Bartoloměj 447.
Kroužky bronzové 11, 48, 50, 53, 154, 205, 224, 226, 311, 314—316, 318, 324, 350, 417, 425, 473, 528, 582, 584, 590, 609, 610, 654, 657, 660, 661, 666, esovité 473, 584, 585, 610, 667, 674, z náušnice 646, à la Tène 509; jantarové 52, 425; lignitové 368; z mušlí 664; postříbřené esovité 510; stříbrné 609; tuhové v uchu hrnku 438; železné 161, 334.
Krpy (83) 532.
Kršňák Martin v Kutné Hoře 326.
Křtěn, úředník na Třebenicích (1464) 253.
Křtitelnice cínová 421, 422, 506, v Heřm. Městci 448, v Pardubicích Pernšteinská 206.
Krtová Elša v Plzni 194.
Kruhy, Kruha (91) 359.
Kruhy ve hrobech 440; bronzové 48, 50, 104, 154, 335, 425, 426, 508, 603, 667, 669, otevřené 417, s dutými polokonlemi 354, 355, 366—370, polovypuklé 469, s puklicemi 509, 666, à la Tène 224; kamenné 426; železné 6, 7, 12, 217.
Krulich (154) 584.
Krumlov (320) 19, 20, 22, 124, 157, 234, 255, 325, 326, 426, 628, 642.
Krunýř 535, na denárech 464.
z Krunova viz Kremer.
Krupský Matěj, konšel v Kutné Hoře 77.
Krušinové z Lichtenburka: Heřman (1283) 395; Hynek (1420) 128, na Kumburce (od roku 1435) 396; Janek († 1435) 396.
Kruvoj 110.
Krygner Michal v Drážďanech, vydavatel kalendářů 53.
Krypty 375, 487; svatoštěpánská v Paderborně a sv.-Vipertská 184.
Ksiny, Ksyny (188) 666.
Kšely Horní (233) 364, 365, 367, 368, 509.
Kuba v zaříkadle 414.
Kubeš v Kutné Hoře 389.
Kubík, purkrabě na Třebenicích (r. 1485) 254.
Kučera Ondřej, krejčí v Plzni 399.
Kuenring v Rak. 487, 621.
Kukle, šátek na Vysocku 360.
Kuklík v Kutné Hoře 33.
Kulhavý Jan, havíř v Kutné Hoře 391.
Kuličky bronzové 314, jantarové 584, kamenné 262; měděné 528.
Kůlna, jeskyně v okolí Sloupském na Mor. 479, 665, 668.
Kult sv.-Klimentský v zemích českých 241 až 244.
Kumburk (122) 396.
Kuna viz z Kunštátu.
Kunata z Komárova (1510) 449.
Kunc Fabián v Kutné Hoře 543.
Kundratice, statek manský 233.
Kuneš v Řídké 84.
Kunětická Hora 47, 509, Hůra 659, 663.
Kunhuta, abatyše u sv. Jiří ve 14. věku 122.
Kunice (235) 396.
Kunrat der Hekkel v Chebu 234.
Kunso plátenník v Plzni 194.
Kunštát (151) 652; z K. Jan Puška, nejv. komorník na Moravě (1389—1399) 496; Kuna 31.
Kuntery, důl v Kutné Hoře 33.
z Kunvaldu Vraždová Marie Elekta, abatyše u sv. Jiří (1771) 560.
Kupci ruští 13, 14, 63.
Kupršmíd v Mostě 627.
Kurc Jiljí, vrátný král. na hradě pražském (1535) 444.
Kurgany skytské 425.
Kurovodický dvůr pod Mužským (94) 342.
Kůry 444; literátské 611—615; v Ml. Boleslavi 403, v Litomyšli 166—168.
Kustoš, baron v Chrudimi 248.
Kusý Hynek (1540) 632.
Kutnau viz Chotěnov.
Kutnohorská brána v Praze 328.
Kuttenplan v Plzeňsku 499.
Kvas louhový 61.
Kvasy 267, 270.
Kvaterny desk zemských 422; hřebíčkový 445; popelavý trhový 565.
Kverkové v dolech 390, ve Vrbici (206) 389.
Květináče ve hrobech 471, 511, 512, 515 až 518, 587—590, 593—596, 643—645, 649, 652.
Kvíce Malá u Slaného 473.
z Kvítkova viz Vlk.
Kyje (235) 661.
Kyjevská gubernie na Rusi 424; universita sv. Vladimíra 215, 216.
Kyjov na Moravě 367.
Kynterka z Tetova Dorota (1600) 565.
Kyselník, šátek na Vysocku 360.
Kyselovička na Moravě 460.
Kystrá (45) 674; z K. Bořita (1363—1366) 231.
Kyšice (388) 666.
Kyzlink Matěj v Kutné Hoře 80.

Labar byzantský 536.
Labe 29, 51, 71, 264, 322, 357, 358, 480.
Labuťky Svijanské 342, 355, 583.
Lacembok Jaroš (ok. r. 1370) 46.
Lada, pole nad Šárkou 416.
na Ladech, poloha u Třebenic (47) 302.
Ladekopp v Prusku 229.
Ladislav Pohrobek 79, 80, 496.
v Ládví, háj nad Ďáblicí 81.
Lahovice (45) 298, 300.
Lahvička z modrého skla 217, na šňupavý tabák 206.
Laches Nepomucký Jiří v Praze, písař graduálu Litomyšlského 166, 167.
Lachmanova jeskyně v Prachovských skalách 353.
Laka malvazí 575.
Lámač v Třebenicích 297.
Lamfaléř 642.
Lán, míra pole 246, 247.
Lán, jméno pole u Heřm. Městce 398, 505.
Lány, ves u Heřm. Městce 396, 572.
Landek Eustach v Chrudimi 246.
Landek ve Slezsku 443.
Landsberk v Sasku 381.
z Landsteina Litold (1359), Ojíř (1366) a Vilém (1359) 493.
Lání 64.
Lapáček Martin, konšel v Českých Budějovicích 631.
Laskominy 268.
z Latinku Jiřík Wild (1600) 566.
Laubský Krištof 164.
Lava, lavice soudní 252, 253, 423.
Lavice (110) 606.
Lavička tesaná do skály 334, 335.
Lavičky, poloha v Chrudimi 302.
Lávka starožitná v Doudlebech přes Malši 470.
Lazar, opat Opatovický 395.
Lazebníci 267.
z Lazic Sudlice Jan, hejtman na Krumlově (1495) 234.
Lázně staroslovanské 61—64; zádušní 77; v městech 250, 398, 505; za Budínem římské 668; v Kutné Hoře královské 574, 575; Libušina na Vyšehradě 61; Rakovnické 63.
z Lažan Bechyňová Anna (1523) 447, 448, v Plzni 395, 397.
Lbín (53) 173, 300.
Lebky lidské vykopané 160, 162, 206, 262, 425, 437, 479, 480, 521, 672; diluviální 664; krátké z la Tène ve Švýc. 220, 221; podlouhlé 355, 439, 480—482, 523; středolebé 482; trepanové 481; obětované 609; s posmrtnou resekcí 667; ze hrobů v Libčevsi 364, u Libšic (11) 53, z Přemyšlení 416, 662, ze Šárky 480; lebka tura 161.
Ledce (4) 315, 320, 473; (410) 196.
Ledčar ze Syonu 31.
Ledeč (204) 31, 415.
Lednica jezero 242.
Lędziny u Pilice v Polsku 243.
Leflíři, reflíři, ševci 475, 476.
Leflířská ulice v Kutné Hoře 475.
Legát papežský v Praze (1580) 272.
Legáti virtenberského knížete v Kut. Hoře (1599) 408.
Legenda pannonská 243, 244; o svatém Prokopu 14.
Legendy na mincích 273—281, na zvonech 271.
Lehner Oldřich, lékař (1548) 270.
Lehrmistr učedníkův 608.
Lech 109.
Lékaření 253—256, 303, 411—414, 608.
Lékaři 269, 270, 302—304.
Lekování nemocí 411—414.
Lelow v Polsku 243.
z Lemberka Hašek (1357) 495.
Leu 66.

Léna koruny České 443, německá 57.
Lenní páni 398.
Lengyelské hradiště v jižních Uhřích 481, 667, 668.
Leonard sv. v Rakousích 621.
Leopold, arcikn (1640) 638, I., císař (1666) 571, (1697) 328.
Lesní muži 360.
Lesy obecní, selské a zádušní 469—471, panské 67.
Lešany (10) 417, (251) 265.
Lešťany (410) 196.
Letky (14) 601.
Letopisové čeští 233, 625—630; Žďárský 168; ruské 610.
Léthy, Lety (248) 83, 86; (333) 234.
Letky (14) 52.
z Letovic Bořitové 235; Bořita (1203—1255) 231, (1262) 235, 236; Heřman (1262) 235, 236; Lutobor (1293) 236.
z Letův Radkovcové 234.
Lev Pavel v Plzni 291, 292; Václav, cechmistr leflířů v Kut. Hoře 476; žid v Plzni 194; viz z Rožmitála.
Lev, jméno děla (z r. 1443) 53.
Lev na mincích 275, 465—468, český dvouocasý 461, 462, 464, 540; ve znaku 287.
Levhart na mincích 468.
Levín (70) 430.
Levý Hradec (12) 242, 432, 436, 473, 485, 488, 579—582, 601, 622, 659, 663, 673.
Ležení pro dluhy 164.
Lhota (344) 99; (375) 120; (390) 196; Dlouhá (271) 125, 126; Malá (110) 351, 356, 605; Myškova 136; Písková (116) 507, 508; Tvarožná na Mor. 664.
Lhotka 234; (270) 157.
ze Lhoty Šatava Zdeněk (1483) 400.
Líbák Václav v Kutné Hoře 75.
Líbáň (119) 351, 353, 355, 359, 360, 362, 553, 554.
Libčeves (45) 363—372, 414, 425.
Libějice (361) 348.
Libenská paní 81.
Libeňský potůček u Nov. Bydžova 510.
Liberec (101) 168, 426, 482.
Liběšovice 674.
Libice (117) 171, 173, 230, 357, 472, 473, 481, 580, 660, 663, 668, 669.
Libiš (241) 116, 559—562.
Libkovice (9) 659, 662, 663.
z Liblic Franc Jiřík a Samuel (1586) 246.
Libočany viz Hájek.
Libochovany (74) 347, 482, 674.
Libochovice (44) 367.
Libochovičky (14) 103.
Libosice 666.
z Liboslavi Jan, zlatník a ryjec kolků mincovních v Kutné Hoře 389.
Libouň (223) 430, 487, 490, 492.
Libšice (11) 52, 206.
Libštein (409) 398.
Libuše 15, 61, 63, 110, 111.
Libušin hrad 111.
Libušín (4) 207.
Licibořice 46.
Líč Horní na Mor. 665.
Lička, provaznik v Chrudimi 302.
Lično (158) 206.
Lída v Třebenicích 296.
Lidl Mates z Myslova, úředník mince 390.
Lidnatost měst českých 245—252.
Lichtenburk viz Krušinové.
z Lichtenšteina 145; kardinál 426; Jan kníže 123; Karel 31; Ondřej (1381) 495.
Lichvařství židovské 505.
Lichvicová Káče 194.
Lilie na denárech 461—463, 465, na solidech 466, 467.
Limmat, řeka ve Švýc. 217.
Lindperk (316) 251.
z Lindy Petr (1455) 478.
Linec 24, 318, 667.
Lionaros da Vinci, malíř 94.
Lipa Václav v Chrudimi 245.
Lipa Česká (68) 196, 430.
Lipany (235) 415, 481.
Lipnice (203) 189, 396.
Lipník (81) 586; na Mor. 22.
Lípno Veliké (26) 482, 673.
Lipové mýto u Žehušic (214) 101.
Lipsko 459.
Lipšanský nález 540, 597, 598.
Lipůvka u Brna 241.
z Lípy Berkové 446, 447; Trčkové 396.
z Lípy Jan Salava 390; Mikuláš (1450) 495; Veronika na Kolíně 31.
Lisbetta, choť Jodoka Vyrse 92.
List fedrovní 385; zatykací 31.
Listina kapitoly Pražské (z r. 1132) 435; plavců práva pořičného v Praze 31; starších nad haviři v Kutné Hoře 31.
Lišeň na Mor. 664.
Liška, purkrabí na Lichtenburku (1421) 395.
z Lišova viz Španovský.
Litavka, řeka 57, 59.
Literáti 503, 611—615.
Litice (393) 196, 206; z L. 193, a z Bubna hrabata 206; Bušek (1360) 126.
Litická brána v Plzni 400, 451; předměstí 401.
Litina bronzová 59, 521; ciselovaná 550.
Litold, kníže Znojemský 281, 662.
Litoměřice (42) 31, 133, 173, 176, 251, 264, 265, 297, 298, 300, 422, 553, 615, 616, 661.
Litomyšl (175) 160, 166—168, 241, 395.
Litošice (214) 101.
Liturgie slovanská v Čechách 238.
Litva na Rusi 667, 670.
Livno ve Štyr. 426.
Ljachové v bitvě u Jaroslavi (r. 1249) 244.
Lobezy (388) 196, 399.
z Lobkovic (1565) 128; Bohuslav Joachim Hasišteinský na Ml. Boleslavi, Kosmonosích a Krulichu, rada cís. (1606) 583, 584; Eva 23; Jan st. Popel († 1569) 57, 59; Jan ml. Popel († 1592), president komory české 57—59; Jiří, nejv. hofmistr král. českého 23; Johanka 59; Krištof 31; Ladislav na Zbirově (1573) 127; Mikuláš, nejv. písař urbury 74.
Lodenice na Mor. 664.
Löffler Hanuš Krištof, zvonař v Praze (1592) 271.
Lohelius 84, 85.
Lohovice Veliké (19) 125, 569.
Lochotín (426) 198.
Lochov (120) 419.
Lochovice (270) 157, 158.
Loket, míra pole 246.
Loket (413) 23, 233.
Lom kamene v Žižkově hoře 29.
Lomec Veliký (191) 102.
Lounice 196; (307) 264.
z Lounice Petr, probošt kapitoly vyšehradské (do r. 1310) 550.
Lomnický Šimon (1606) 476.
Longinus sv. 1—4, 166; v zažehnáváních 412.
Lopata, hrad 665.
Loraides Boleslavský Jindřich Václav, farář v Heřm. Městci (1672) 506.
Lorečtí z Elkuše 31.
z Losu Joachim Otto na Vinařicích († 1587) 60; Zdeněk Otto na Popovicích 60.
na Loucké, na Loucký, poloha ve Třebenicích (47) 297, 302.
Loukovec (93) 161, 162, 356, 418.
u Loukovy brány, poloha na Mělníku 328.
Lounky (43) 316.
Louny (24) 123, 285, 287, 288—300, 441 až 444, 497—500, 570, 617, 674, Luna 498.
Loupeže 298, 299.
Lovčí nejv. Ferdinand Leopold hrabě Špork (1702) 572.
Lovosice (48) 300, 322, 674.
Lovy 67.
Lozunk 75.
Lože pod nebesy 638.
Lštění (381) 211, 212, 309, 407, 409, 659.
Lubeňský nález ve Štyrsku 4, 8.
Lubím v Sasku 382.
Lublaň v Kraj. 242, 318, 667.
Lubno (113) 190; v Sasku 382.
Luca della Robbia 171.
Lucemburkové v Čechách 358, 362.
Lucerny kapli okrouhlých 489—492, 494.
z Ludanic Kateřina, manželka Petra Voka z Rožmberka 22.
Ludiše 54.
Ludki, báječné pokolení malých lidí u Lužičanů 354, 480.
Ludmila svatá 560.
Ludmila, manželka Bartoše z Prachňan 31; viz z Bliživa.
Ludvík, král český 271, 383, 387, 573, 575; II. Hesský (1413—1458) 383; cavaliere z Malty r. 1622 453.
Lugdunum Copia, Lyon ve Francii 220, 221.
z Luhova Horního Vavřinec, úředník kl. sv. Jiří v Praze (1557) 254.
z Luk vládykové 233.
Luka u Čes. Skalice 670.
v Lukách, za Lukami, poloha u Třebenic 301, 302.
Lukavečtí z Lukavce 24, 31; Jan st. z Tetova (1600) 288, 565; Petr Prokop a Zdeněk ml. (1538) 168.
Lukeš mincíř 385.
Lukonosy 397; z L. Švik Adam (1554) 504.
Lunella bronzová 316.
Lunní jezero 668.
Lupa z bílého kamene 416.
Lupáč Pr. 87, 498, 503.
Luštěnice (82) 510.
Luther Martin 123.
Lutomirici, kmen 357.
Lužany (385) 207, 316—318, 417.
Luženice Velké (379) 205, 209—211, 309, 651—660; Malé (379) 652.
Lužice 89, 480; Dolní 383; Horní 351, 354.
Lužnice, řeka 494.
Lysá n. L. 472, 546, 571; Stará (81) 586.
Lyso, zloděj z Hořenec 299.
Lysovice (6) 300.
Lžíce dřevěná 416; kostěná 364.
Lžovice (237) 605.

Macedonie 228.
Maďaři 110.
Maditel (matidus, opilec) 58, 59.
Madona na kříži z Bojiště u Prahy 551; z pokladu sv.-Vítského 177.
Magdeburk 242.
Mahomed, kníže turecký za Aeney Sylvia 164.
Mach sladovník v Plzni 194; zloděj z Žichova 299.
Mácha Karel 662.
Machek starší v Kutné Hoře 500.
Machna paní (1474) 255.
Machovius Simeon, rektor školy v Mladé Boleslavi (1605) 503.

Maixner Petr, malíř 91.
Majdštejn u Krumlova 471.
Majestáty 398, 404, 422, 423, 634.
Majuskulní písmo 406, 549.
Makov v Haliči 243.
Makovský Jan 19.
Makušev 56.
Malá Strana v Praze 70, 429, 567; Menší Město 31, 292, 402.
Malby 206; na dřevě 426; al fresco 407, 408; na Grafensteině (100) v kapli románské 482; v Kutné Hoře na domech 407, 408; na Vyšehradě v chrámu sv. Petra 113—118; na kostech 665; na skle 426; maloruské staré 482; srbské staré 17.
Malíři 629, 630; hradu praž. za krále Vladislava II. 629.
Malířská škola Norimberská 124.
Malířství 611—620, 627; maloruské staré 426; staročeské 447.
Malesice (412) 156, 196, 400.
Malešov (189) 75, 390, 571.
Malice, dvůr při Plzni, 400.
z Malic Oldřich 451.
Malická brána v Plzni 398, 451; předměstí 249, 250, 449—451.
Malín (216) 633.
Malkovice (396, 405) 196.
z Malnic Bořita a Lipolt (1415) 231.
Maloměřice na Moravě 652.
Malopolsko 244.
Malorusové 18.
Malotice (220) 176; z M. Rohlíkové 234; Víta (1461) 232.
Malotín, dvůr 20.
Malše, řeka u Č. Budějovic 469, 470.
Malta, ostrov 453.
Mamkova Margareta z Jenčic 252.
Mamut 479, 673, mléčný 664.
Mandlovny 571.
Manětín (406) 117, 196.
Manfredi Andreas, jenerál Servitů 44.
Mansfeldská ulice v Plzni 399.
z Mansfeldu hrabě Bruno (1630) 155.
abu Mansur 14.
Manství 398, 424.
Mantua v Italii 289.
Mantuán Jan, knihtiskař v Plzni (1518 až 1544) 289, 291—294.
Mapa Kutnohorská (z r. 1610) 37.
Mapy archaeologické 666.
Marcovi sirotci v Třebenicích 296, 297, Jíra 297.
Marek Jiřík v Jablonci n. J. 422; farář v Chodové 117; švec v Kutné Hoře 608.
Marchkoten, Maschakoten (399) 119.
Máří sv. v zažehnáváních 413.
Marice řeka v Tur. 426.
Mařice na Mor. 665
Mařiček v Třebenicích 295.
Marie, manželka Ludvíka, krále česk. 575; abatyše u sv. Jiří v Praze 404; manželka Jana, notáře táboritského v Kut. Hoře 76.
Marie Anna Karolína, choť císaře Ferdinanda V. 416.
Marie Teresie, císařovna 206, 248, 421.
Marienburk v Prusku 229.
z Marignoly Jan, biskup Bisignanský 215.
Mařík, zloděj z Žichova 299.
Markéta, manželka Fridricha II. Saského (1440) 381; manželka Mikuláše ze Suchdola 76.
Marketský ostrov u Pešti 112.
Markovice (188) 665, 666.
Markvartice (110) 351.
Markvartici rod 175, 230.
Marnotratnost 570.
Marta, krampléřka v Plzni 294.
Martin V., papež 298.
Martin Pátý, zbůjník 298, 299.
Martin, farář v Lysé (1405) 546; purkmistr v Ml. Boleslavi 423; v Třebenicích 253.
Martiněves (8) 173.
z Martinic 502; Bořita 231; Jaroslav 31; Johanka 583.
Martiniho ulice v Chrudimi 245.
Martinov, Martnau (403) 499
Maruše, manželka Václava Tvaroha 76.
Maslník Jan v Kutné Hoře 147.
Masné krámy v městech 132, 300.
Massilie, Marseille ve Francii 220, 228, 474.
al Masudi, zeměpisec arabský 14, 62.
Máša Matěj v Kutné Hoře 408
Mašická jeskyně u Krakova 665.
Matěj od Dubu 76.
Matěj Vysokomýrský, Altomutensis, lékař český na konci 15. století 191.
Matěj, řezáč v Kutné Hoře 608, senosec v Plzni 194.
Matějíkovic Mikeš z Žernosek Malých 298.
Matějova Anna v Ml. Boleslavi 423.
Matějovic Vaněk, konšel v Třebenicích 298.
Maternové z Květnice 31.
Mates, krejčí na Hradčanech 567; mistr v Praze 164.
Matiáš, cís. římský 24; Korvín 380, 403; velmistr křižovníků s červenou hvězdou 83; z Boru, odpůrce Husův 102; Albrecht, měšťan v Plzni 398, 450; žid v Plzni 194.
Matice ves u Dol. Bousova 362.
Matice náboženská 376.
Matouš v Třebenicích 300; farář v Heřm. Městci (1536) 448.
Matrika kostela sv.-Vítského 482
Maximilian I., císař 88, 379, 386, 633; II. 317, 398, 446, 504.
Mazanec v žehnáních 411.
Mazanice pálená 660.
Meandrická ozdoba u tkané látky 375.
Meclov (376) 212, 651, 652.
Meč (z r. 1621) 72.
Meče z hrobů 412, 667; bronzové 152, 211, 667, s řapem 205, 206, z Hané 665, z Milaveč 309, 311—314, z Nahořan (145) 481, z Rymaně (266) 666; franský v mohyle 482; železné 7, 12, 48, 103, 206, 229, 230, 355, 582, 666; s pochvami železnými 217, 222, 223.
Meče vyobrazeny na mincích 198—204, 275, 276, 278—280, 461, 463, 464, 467.
Mečislav, kníže polský (962—992) 111.
Měď v kruších 150—156, 456; na krytí věže 627, 628; na zvon 630.
Medalie 583, 584; z bronzu 48; měděné 207, 417; mosazná 661; z nové doby 317; pamětní 662; stříbrná Husova 207.
Měďaři, cuprifabri 249.
Medek z Mohelnice Martin, arcib. pražský (1581—1590) 23, 28.
Medenice, potůček u Třebonína 102.
Medlink v Rak. 621, 622.
Medovský dvůr, Medův, Medhof v Heřm. Městci 505, 570.
Medvěd, jméno děla (z r. 1443 a 1690) 53.
Medvěd, jeskynní 479, 667.
Megalitické památky 426.
Meigen v Dol. Rak. 662.
Meindl z Tuhnic Heindrich (1450) 449.
Meinwerk, biskup v Paderbornu 242.
Mejstřík z Vatikánu, písař (1580) 416.
z Mejtálu Mejtolar Fabian, hejtm. na Choustníku (1559) 400; Jan (1557) 400.
Mekl, žid v Plzni 452.
Melantrych z Aventina (1578) 31, 498
Melichar, nožíř v Kutné Hoře 268, 269.
Mělnicko 361, 362.
Mělnický Pavel, malíř miniatur v 16. stol. 123; Václav, Starý, rychtář, v Star. městě na Šmerhově 328.
Mělník (83) 134, 264, 328, 357, 358, 425, 532.
Meluzína v pověstech 360
Měník, Mněník (112) 91, 509—518, 585 až 596.
Merkur vyobrazen 661.
Merovejci (448—752) 230.
Měsíčkové z Výškova na Dolanech Adam Ezechiel (1588) 100; Dětřich (1579) 100; Diviš (1579) 100; Jan (1538) 100, (1580) 100; Magdalena 100.
Města 245—252, 263—302, v povstání (roku 1618) 451—456, v různicích se šlechtou 450; arcibiskupská 196—198; kamenná první v Čechách 357; královská 403, 404, menší, počet domů 505; obchodní starých Slovanů 481; panská 445, 504; poddaná 251—254, 423.
Městec Heřmanův (163) 31, 186, 246, 391 až 398, 443—448, 503—508, 569—574; Králové (118) 395; Vojnův 395.
Městecká brána v Chrudimi 246.
Městecký Jan, velitel král. posádky v Chrudimi (1420) 448; Jan Adelfus, kněz († 1593) 574.
Městečka 504.
Městské povinnosti 450.
Metallurgické nádoby 458.
Metatarsus koňský spracovaný na brusli 666.
Meternich-Winneburg, kníže 601.
Měteš pod Řípem 486
Methoděj sv. 241—244, 435—437.
z Mezimosti Tobiáš (1380) 495.
Meziříčí Veliké 446, 505—507.
Meziříčko 231.
Mezisvětí (185) 45.
Mezoun Jan, XVIII., biskup olom. (1576 až 1578) 21.
Mezouň (247) 173.
Mezulánka, sukně na Vysocku 360.
Miconius Daniel, písař radní v Ml. Boleslavi 638.
Mičov u Chrudimi 395.
Mielce v Polsku 243.
Michal, biskup v Řezně 486.
Michalec Jan (1408) 395.
Michalkův Vít, purkmistr v Ml. Boleslavi 424.
Michalovice (111) 356, 507, 508, 583; z M. Vavřinec, kněz oltáře sv. Petra v kostele Pražském (1361) 496.
Michalovický hrad (111) 605.
Mikeš, hofmistr v Kutné Hoře 77.
Mikšovič Pavel 444.
Mikuláš sv. 96, na mincích 281, 282.
Mikuláš Svatý (215) 264.
Mikuláš, biskup pražský (od r. 1224) 672.
Mikuláš, farář v Heřm. Městci (1509) 448; farář v Teplicích, pak v Újezdě Chodovském 118; hejtman táborský v Kutné Hoře 75, 76; krejčí v Kutné Hoře 267, 268; měďař v Plzni 249; Čeněk, měšťan v Nov. Bydžově 95, 96; mincmistr nejv. (1421) 74; parléř 563; písař v Plzni (1369) 194 (1418) 194; purkmistr v Třebenicích 298; purkrabě na Třebenicích (1445) 253; sedlář v Plzni a žena Kateřina 452.
Mikuláš Minorita, kronikář 215.
Mikuláš z Písku 267.
Mikulášův Olbram (1394) 234.
Mikule braseator v Plzni 249.
Milán 94, 175.
Milavče (375) 205, 208—213, 307—317, 407, 651.
Milčín Mikuláš (1612) 403.

129) 669, 670.
k (129) 669.
) (277) 496.
38) 146, 149.
Kateřina v Ml. Boleslavi (1572) 613.
19.
32.
v hrobech 6—8, 10, 208, 227 až
10—316, 318, 343—347, 349, 350,
64, 369, 410, 411, 414, 417, 507 až
10; bronzové 51, 53, 469, 470.
kníže srbský 112.
97) 457, 459.
ý Krištof, primas v Ml. Boleslavi
404.
eská 383—392, 595—600; v nájmu
600; falšována 386—392; měněna
99; nově zřízena (r. 1300) 597,
. 1580) 272.
eské 417; ve 12., 13. a 14. století
r. 1450) 106; Boleslavů 4, 335;
ira knížete a Oldřicha 4; Jana
ha z Eggenberka 325; Albrechta
dšteina a Pavla Sixta z Falken-
421; okrajované 392; bronzové
30, 666; stříbrné 377—384; zlaté
84, 421, 584; staré v ceně později
eské do ciziny 459; nalezené u Bu-
426; v Čáslavi 202, 204; v Heř-
ch u Mimoně 457—466, 533—540,
00; v Jibce zlaté 421; v Krnsku
Mokropes 202, 204; na vrchu Muž-
335; u Rakvic na Mor. 273—284;
ém Postřekově 377—381; v Staré
a Mor 465—469; v la Tène ve
228 230; arabské od Ml. Bole-
Řepova 586; bavorské 417, 465,
ramborské z XIII. století 468, by-
ské 417, od Bousova u Mladé Bole-
86; gallské 667, bronzové i stříbrné
ne ve Švýcarsku 220, 226, 228 až
orické 381, 384; hesské 384; ho
é 421; města Isny roku 1527 207;
nské 417, 468; krajinské 468; ma-
ké 226, 228—230; míšenské 382,
oravské 468; německé 417; města
ingen z r 1527 207; polské 417;
ké 417, 465, 468; řecké 226, 229,
24, 425, 460; římské 207, 230, 416,
33, 604 606, 662, 670, z Bousova
l Dobrovic a Plas 586, ze Sadské
54, z la Tène ve Švýc. 220, 221,
28—230; z Vařan na Mor 478;
10. a 11. věku 17; saské 381, 382,
avonské 662; slezské 417; štyr-
l, 417, 468; tyrolské 380, 384, 417.
é 380, 417; würzburské 384;
avel, děkan v Ml. Boleslavi (1640
3) 638.
7, 596, 597, 599; kutnoh. v Uhřích
86.
r nejv. král. česk. 390, 630, 633,
Brnička a ze Záhřebu Jindřich
(1522) 383, 385, (1527) 573, 574;
nšteina Albrecht na Kolíně (1539)
541) 635, (1544) 268; z Oprštorfu
t. (1579) 445; z Potšteina Jan (1510)
Soutic Jan (1437) 78; ze Švam
Jan Erazim (1563) 391; z Weitmile
(1492) 627, 628.
ři vlasti v Čechách 596.
v Brně, Chebu, Jihlavě Mostu
e ve 13. stol. 600; v Kutné Hoře
67, 392, 573, 576; ve Vídni 465.
úřad v Kutné Hoře 389.
české 72, 120, z 14. století 122,
ol. 265—267, z 16. stol. 611—620;
21; karolinské 551; nizoz. 123.
Minsterberský vévoda Jindřich 424; Karel, nejv. hejtman v Dol. Slezsku (1529) 443; Viktorin (1463) 496.
Minuskule gotické 554, 555.
Mír v Povolží 109.
Míra brandejská 265; pražská 28.
z Mirbachu hraběnka Johanka, roz z Martinic 583.
Mírek ze Solopysk 51.
Mírovice (333) 242.
z Mírovic Radkovec Václav (1452) 234.
Misky ze hrobů 51, 52, 211, 524, 638; s hvězdami 666; provrtaná 426; v síténém obalu 666; obětní 511, 518, 587, 588, 593—596, 643—645, 649; bronzová 425; hliněné 160, 214, 259, 308, 310, 311, 315, 425, 439, 531, 532, 562, 658; stříbrná 425.
Missale ecclesiae Pragensis, prvotisk v Plzni r. 1479 289.
Mistrovský examen a titul na vys. školách praž. 402.
Mišeň 77, 381, 382, 480, 504, 635.
Míšenský purkrabě Jindřich z Plavna (1544) 664
Mitkovský nález 595, 597.
Mitra sv Eligia v Praze 180, 283, 556.
z Mitrovic Antonie Rosalie (1702) 571; Apolonie Rosalie (1710) 572; Jan v Újezdě (1510) 449; Vratislav Krištof 502.
Mitrwald u Plzně 198.
Mladá (81) 586
z Mladějovic Přibl (1454) 234.
Mládek v Kutné Hoře 268.
Mládežka Jiří, farář v Kutné Hoře 32.
Mlasovský mlýn při Vodňanech 25.
Mlaty 584, 585, 609, 664; z hadce 158; kamenné 158, 322, 415, 481, 527, 528, 665, 673; kulovité 666; provrtané 205, 472, 529, 659, 660, 667.
Mlčechvosty (84) 52, 208, 660.
z Mlekovic Václav, měšťan v Kut. Hoře 576.
Mlýn Burjanův, Míčasův a Šebestův 99.
Mlynáři 268, 299.
Mlýnky kamenné ruční 227, 415, 419, 517, 520, 530, římské 217.
Mlýny 246, 250, 447, 505, 571, 583.
Mněšice, Mnětice (169) 570.
Mnetěš (9) 173.
Mnětice (169) 186; z M. Hertvin 190.
Mnich Mikuláš, dědic Nového mlýna v Kut. Hoře 79.
Mnichov 59, 206, 207, 668; Lesní v Bav. 652.
Mnichova Hora u Plzně 198.
Močonk u Nitry na Slovensku 241.
Močovice (187) 666.
z Modeny Tomáš 114.
Modla Svantovítova 56.
z Modliškovic Chřepický Václav Zdeněk na Hospozině a manželka jeho Marie Magdalena ze Žampachu (1673) 664.
Modřany (248) 660.
Mogilnský kraj v Prusku 229.
Mohamedanství 64
Mohelnice (94) 205, 510; na Mor. 651, 652.
Mohuč 382, 383.
Mohyly 347, 665—668, 673, 674, obsahující po dvou hrobech 674; po třech 412; v jižních Čechách 674; u Bechyně na říčce Smutné 482; u Ml. Boleslavi 507, 508; Dejšinské 604; v Dobré Vůdě 92) 334, 349, 606; na Doudlebsku 469—471; na Husině u Klatov 3—12, 257—259; u Chrastavic (379) 209, 307—316, 407—412; u Kroměříže 482; v Libiši 562; v Lužanicích (379) 209—211; u Metelska (379) 8; u Milaveč (375) 205, 208—213, 307—316, 407 až 412; u Nadslavi (120) 353; u Němčic (379) 209; nad Novým mlýnem u Chrastavic (379) 209; u Osvračína (381) 208; Plavské 350; Poleňské 12; u Červ. Poříčí (383) 259—261; u Řepova (77) 262; u Řisut (5) 262; u Sedlce (407) 665; na Stříbrníku 601—603; u Třebnic (379) 410 až 412; na Velvarsku 417; u Všechlap (51) 262; u Zahořan (374); v Haliči západní 426; v Kavkazu dolmenovité 478; v Rusku na Volyni u Žitomíře 609, 610; ve Štyrsku u Livna 426; Dácké, Skytské a Slovanské rozdílné 610.
Mohyly zvané u Chodů „hlavy", na Velvarsku „kopce" 417.
Mochov (238) 205.
Mokropsy (248) 84, 202, 204.
Monastirská planina na Balkáně 426.
Monogramy 235, 270, 493—498, 554, 562, 627, 629, 661.
Monsheim v Porýnsku 526.
Monstrance bronzová z Mělníka 264; pozlacené 506; v Hostomicích (260) 156 v Malešicích (412) 402.
z Montfortů Kateřina 475.
Moosburg knížete Kocela 478.
Mor v Praze (r. 1679 a 1680) 474.
Moráň u Levého Hradce 601, 602.
Morana, bohyně 360.
Morašice (163) 395—397, 445, 506, 571, 572.
Moratské jezero ve Švýc. 219.
Morava 25, 106, 173, 396, 411, 468.
Moravany (54) 298, 300.
Moravec Pavel, tesař v Praze 164.
Moravské pole 244.
Moravsko v Prachovských skalách 352.
na Mordě, poloha v Sadské 263.
Mořina, les u Berouna 85.
Morova Ludmila (1600) 566.
Morsztynorum capella ve Wieliczce v Haliči 243.
Most (27) 105, 134, 135, 196, 298, 367, 482, 600, 609, 627, Hněvín 316 317.
Most ve Štyrsku 468
Most kamenný v Praze 131, na hradě 627; v Roudnici 601.
na Moštěnicích, v Prachovských skalách 352.
Mottehansl Tobiáš, farář v Heřm. Městci (1696) 506.
Moudrý Jan, konšel v Kutné Hoře 77.
Moždíř 194.
Mračnice, Raschnitz (379) 652.
Mramor červený 474.
Mráz v Kutné Hoře 75.
Mrázek z pivovaru, konšel v Kut. Hoře 77.
Mrdakov (374) 119.
Mrkvička Jan, mistr zvonařský (1544) 422.
Mrlina, říčka 360.
Mrtníky (406) 196.
Mstíhněv u Nov. Bydžova 467.
Mše zádušní 450.
Mšené (87) 586, Mšeno 253, 254, 300.
Mšov při Plzni 198
Mučidla (r. 1669) 607, 608.
Mučírna vyobrazena v kameni (1562) 416.
Mudrák Petr, měšťan v Praze (po r. 1300) 375.
Mühlberská bitva (r. 1547) 398.
Mühler Jan Jiří, cís rytec ve Vídni (1677) 325.
Mukačevské vévodství 110.
Müller Michal, hutní mistr 325.
Mundšenk cís. Jan Jetřich Berka z Dubé (1625) 505, 506, 508.
Munice (304) 674.
Mura, řeka ve Štyr. 270, 426.
Muranská sklárna u Benátek v Italii 416.
Mury (43) 242.
Museum v Brně 124, 651; Dietrichovo 72; v Praze zemské 162, městské 169, 170;

Jana Ferdinanda ze Schönfeldu 69 74; Turnovské 162; ve Vídni rak. 149. 169.
Musse, žid v Plzni 194.
Musy vyobr. na zvonu v Bradě 129, 308
Mutrplas z Tedražic Václav 99.
Mužák Václav v Heřm. Městci 392.
Mužské (92) 339, 354.
Mužský vrch u Mnich. Hradiště 329 362, 354 356, 359, 360, 362. 480. 605, 606.
Mydlář Daniel, měšťan v Chrudimi 246. 247; Matěj tamtéž 246.
Mydláři 269.
Myslenice v Haliči 243.
Myslíkové z Hyrkova na Radiči. Adam, Alžběta, Jan, Kateřina, Karel, Ludvík, Racek, Sigmund a Václav; srovn. z Hyrkova.
Myslivec, koněl v Třebenicích 295.
Myslivost 67, 397.
Myslov (289 390; z M. Lydlo 31.
Myška z Kamýka 136; ze Žlunic Smil na Hrádku 390.
v Mýtě, poloha u Lužence (379) 653.
Mýto (173) 31, 173 504, 573, 574; (271) 196.
Mýto na Vltavě v Kralupech 133. 134.
Mzda dělníků 384. 385.
Mze, řeka 117, 250.

Náboženské poměry v Čech. v 16 stol 499.
Náčelec 460.
Náčelenka zlatá 667.
Náčerice, Náčešice (164, 572
Náčiní kostelní, nalezené na Bojišti v Praze 661.
Nadání 193; na duchovenstvo a školství (1578) 145.
Nádoby vykopané 351 353. 409, 415, 669; v jeskyních 479; veliké z Vyšehradu a ze Trisova u Č. Krumlova 471; bronzové 9, 455, 182; hliněné 6 12, 51, 103 105, 159 161, 163, 257 259 262, 309 311, 313 317, 320, 322, 323, 346, 473, 510 až 518, 524, 525, 603, 657 660; banaté dvojité 526; beckovité 458; v podobě beránka 665; hruškovité 524, 533, 534; s kalichy 518; kotlíkovité 528; malované 606; s ornamenty 332 337, 341, 342, 344, 355, 419 421 440, 588; s ornamentem důbkovaným 481, s vlnitým 426, 470, 481, 482; tulované 208, 212, 258, 259, 310, 311, 313, 315, 322, 515 518, 525, 527, 528, 531, 587 589 593 596, 605, 613 615, 618, 619, 651, 652, 658, 669; valcovité 6; znamenané kruhem a čtverem na dně 610; zvoncovité červené 665; stříbrné z Holubic 666; tubové 438 440, 471, 472, 510, 525, 542, 580, 581, 668
Nadoby hliněné s penězi 198, 457 459.
Nadslav (120) 351, 353, 356, 422
Nadvoří skalní na vrchu Mužském 331, 333, 335
Naha, řeka v Dol. Falci 368
Náhlavec, oděv 533, 535, 536, 538, 540.
na Nahonu, poloha u Nymburka 206.
Nahorany (145) 181
Naudelec 160, 163, 164, 531
Náhrobky v kostele sv. Jiří v Praze 103 a 106; Zofie Albinky z Hellenburku, abatyse u sv. Jiří 24
Náchod (146) 68, 607, 661
Náklad na hostění krále v Kut. Hoře 574, na stavbu hradu Praz. od r. 1486 1526 629
Náklo na Moravě 666, 673
Nákoněí bronzové 264
Nákrčníky bronzové, zlaté a železné z la Tène ve Švýcr. 224; zlaty s ornamenty 425; ze klů 666.
Nákři 394 661.
Nalezinec v Plzni r. 1593 401.
Nálezy starožitností v Čechách sestaveny v mapu 666; na Moravě 664—667. 674; v Bezné (82) 669; v Bohnicích 15, 659; na Bojišti v Praze 539—542. 547—558. 663; u Mladé Boleslavi 507—510. 583; u Břehu 416; v Bubenči 669; v Buděhosticích (8 316. 317 u Bukvic 120 416. 421; u Bydžova Nového 365; u Čáslavi 517—534; u Dalovic 111 584; u Dobrovice (79 581—583; u Duchcova 367; u Vel. Horek 354; u Hospozína 7 318. 416; na Lev. Hradci 579 582. 601—603. 659. 673; na Husině u Klatov 257—259; u Chleb (116. 416; u Chrástavic (379 367 až 316; u Jedlibab (10 416; u Vel. Jiren (239) 416; v Nov. Kníně (265. 659; u Kosíř 472. 659; u Kondejova blíže Čáslavi 158; v Králové Hradci 481; u Krnska (86) 584; u Ledče 416; u Lešan 416. 417; u Libčevsi 45, 563—571; na Libici (117) 472. 668. 669; v Libiši (241) 562; u Lipan 416. 481; u Louněk 43 316. 317; ve Lštění 659; u Lužence (379) 209—213. 651 660; u Mělníka 509 518, 585—596, 643 652; u Městec Heřm. 395; u Milavěč (375. 205. 209 213. 307—316; u Miletína (129. 669, 670; u Mohelnice na Mor 651; u Mostu 27 316. 317; v Nahořanech (145) 481; u Nákla na Moravě 673; u Náměště na Mor. 673; u Nižburku na Šárově (20 426; v Nuslích 659; u Obřan na Moravě 651; u Okoře 14 669; u Osvračina (381) 208; u Ouští (70) 426; u Podbaby 472. 517 531; u Červeného Poříčí 316. 317; v Praze na Hradčanech 416. u sv. Jiří 416, 557—560. u sv. Víta 416. na Vyšehradě 416. 659; u Přemyšleni (242) 416. 517 534. 659; u Přerova na Mor. 673; u Příkaz na Mor. 673; u Přinas u Česk. Brodu 426; u Račic 416; u Radětic na Strázi 266 105 149—156, 316, 317, 660; u Radouče 583; u Rakvic na Mor. 662; u Řehnice (86) 584; u Řepova (77) 261, 262; u Řísut 262, 316. 317; u Senic (117) 197—204; v Skočicích (363) 659; u Skršína (45 416; u Slavičina 673; v Sloupském okolí na Moravě 479; u Soběchleb 426; u Sovenic 93) 205; u Stěléovsi (18) 104; u Stradonic (20) 316 317; u Svémyslic (239) 416; v Šárce (13) 416; u Tamachova 259—261, 316, 317, 426; u Tišňova 416; v Tursku 659; u Vařan na Mor 478; u Vrutice Kropáčovy (82) 205; u Všechlap 262; u Všelis (85) 584; v Záběhlicích 472; u Zabrušan (51) 425; u Znojma na M. 479. 673; u Zvoleněvsi (11) 205.
Nálezy bronzů 363, 507 510, 674; u Mladé Boleslavi 581; u Nového Bydžova 355; u Doudleb hromadný palstávů a jehlic 470. u Jince (269) 156; u Libáně (119) 351; u Lužence (379. 651—660; v Podbabě 531; u Sovenic 93) 343—346; na Strázi u Radětic 194 156 455 458; u Žehušic (214) 603 605.
Nálezy v Hallstattu 479. 480, 666, 667, 673, 674; v Lengyelu v Uhrách 481; v la Tène ve Švýcr 217 230; v jezeře Tolenském 674. u Žitovíre na Volyni v Rusku 609, 610; v Bavorích 667. 668; v Bosně 667, 668, 674; v Bulharsku 426, 674; u Haliči 426 674; v Hercegovině 426; v Horvatsku 667, 668; v Korutanech 667, 668; v Kranjmě 667, 668; v Prusku sklen. 229; v Rakousích Dol. a Hor 667. 668; v Sedmihradsku 667, 668; v Srbsku 674; ve Štýrsku 426, 667, 668; v Tyrolsku 667, 668.
Náměšti u Olomouce 673.
Náměšti křižovnické v Praze 2
Náměť v Kutné Hoře 148—149 47
Nápisy cyrillské 285; gotické [illegible] holích trestacích 501; v kamen[illegible] Jiří v Praze 403—406; lap[illegible] poháru 661; na radnici [illegible] 165; v řezbě 562; ve stř[illegible] stol. 403—406; na zvonu [illegible]
Napoleon I. cís 416
Nápravnici 295. 299
Nápravník Prokop v Kutné H[illegible]
Náramky bronzové 8. 10. 12. [illegible] 153. 154. 224. 229. 258. 259 [illegible] 321. 324. 343—346. 355. [illegible] 419. 475. 482. 516. 585. 587. [illegible] 603—605. 643 646. 650. 657. [illegible] 667; esovitý 582; otevřený [illegible] cemi 674; lignitové z Libčevs. [illegible] 371; skleněné 368. 369. 371; [illegible] 425; zlaté 606; železné 224.
Nářečí česká 358. 359. Chodů a [illegible] sku 417; Podkrkonošské 359
Nářek cti 214. 297. 445; chlopov [illegible]
Nařešice u Heřm. Městce 396. 4[illegible]
Národnost česká v Plzni d[illegible] ských 137—140, 193—198, 247—2[illegible] toměřicích a Vrchlabí 31.
Nasavrky (212) 186
Nassenfuss 667.
Nástroje bronzové 473. 479. 521; [illegible] až 526. 674. chloromelanitové [illegible] menné 204. 205. 265. 315 349 [illegible] 421. 425. 439. 518. 521. 522 52[illegible] 660, 664, 665, 673. 674. nehar[illegible] provrtané 478; kostěné 205. 334. [illegible] 439. 479. 522. 523. 579. 581 582 [illegible] 665; z parohů jelenich 59; [illegible] 349. 419. 426, 481. 527. 528. 652 [illegible] baci 441; ze slonoviny 664; [illegible] 470. 479.
Nastupnictví knížat českých 10[illegible]
Nator, čtverec kouzelnický 20.
Naušničky v hrobech 348 6[illegible] 353, 590, 596. 644—646. 650. 6[illegible] 207, 348, 651. 6[illegible]4; plechové 65[illegible] 417. 482, 661, 662; zlaté 262. 321. 4[illegible]
Navazáčí, caragi 87. 88. 142. 1[illegible]
Navní kosť lekována 414
Názvy staré domů v Kut. Hoře [illegible]
Nebilovský viz z Drahobuze.
Nebovidy (216) 74
Nečepínský z Nečepina Samuel [illegible]
Nedvídek Jiří, kožišník 387.
Nechanice (113) 187—190; z N. A[illegible] Vavřinec 190.
Neklan, vévoda český 110.
Nekmiř (410) 196.
Nelahozeves (10) 416, 417, 599. 60[illegible]
Němci v Čechách 73. 78. 95. 111. [illegible] 635—637, 640; na Poříčí v Praze [illegible] až 1256) 600; vypovídání 283; [illegible] kami husitskými 193—198; v [illegible] 290—292
Němčice (379) 200. 204, 209. 212. 4[illegible] 651.
Němčice, zašlá ves nad Vltavou 13[illegible]
Německá rokel, svah u Zvoleněvsi [illegible]
Německo 68, 504.
proti Německým polím, poloha u [illegible] (90) 605.
Nemelkov (27) 134.
Németh Ujvár v Železné stolici v U[illegible]
Nemoci 85. 141. 191. 253. 269; [illegible] červená 412; francká 608.
Nepomuk 269;
Nero císař 369. 474.
Nerozhovice (164) 396, 570, 572.

z Nesselberka Urticellus Kašpar, jinak z Kopřivné Hory (1537) 400.
z Nestajova viz Žehušický.
Nestor letopisec 61, 63, 609.
Neškaredický Zikel, konšel v Kut. Hoře 77.
Něšov (405) 196.
Netolice 629—632.
Netorin z Dražic Jan v Chrudimi 247.
Netunice (390) 196; z N. Anna, Racek a Vilém (1410) 400.
Netvořice (251) 265.
Neuchâtelské jezero ve Švýc. 217, 218, 221.
Neumann, farář v Heřm. Městci (1664) 506.
Neumětely (270) 597.
Neyštat v Sasku 637.
Nezačov viz Neznašov.
Nezbavětice (390) 196.
Nezdášov (364) 674.
Neznašov, Nezačov (137) 100.
Niddaský štít 383.
Nigellus Traianus z Oskořína, prof. praž. akademie Karlovy (kol roku 1600) 503.
Nigryn Vavřinec, nejv. mistr křižovníků s červenou hvězdou 30.
Nikl v bronzu 456.
Niměřice (86) 508, 509, 586
Nimes, Nemausus 220.
Nimis ve Furlandsku 242.
Nitra na Slov. 241.
Nižburský zámek (20) 60
Nobl, zlatý 106.
Noerdlingen v Německu 207, 379.
Noh, pták, vyobrazen na solidech 465.
Nohův mlýn 300.
Nonius Pavel, básník a kantor v Žatci (1590 až 1600) 503
Noricum provincie 154, 229.
Norimberk v Něm. 95, 291, 292, 379, 621.
Norimberská škola malířská 95, 124.
Norimberské zboží 247.
Nos Martin, měšťan v Plzni 290.
Nosadlov u Ml. Boleslavi 586.
Nosal Jan (1537) 302.
Nosek, soukromník v Plzni 194.
Nosorožce kosti 479.
Noty kancionálů 613.
Noutonice (13) 104.
Nová šachta, důl v Kutné Hoře 33.
Nová Ves (237) 320.
Nová rada, báseň Smila Flašky 54.
Nové město (145) 63, 64, 481; v Chrudimi 245—247, 301, 302, 383 385; v Praze 3, 28, 30, 83, 546.
Novgorod na Rusi 665.
Novudlnici, ševci 475, 476
Noviny úřední Schönfeldovy 71.
Novodvorský Jiřík v Plzni 294.
Novohrad na Rusi 61.
Novohradský z Kolovrat 31.
Novochody (400) 119.
Novoklasy, Vonoklasy (249) 83, 86.
Novoměstský Vavřinec, měšťan v Ml. Boleslavi a dcera Ludmila (1611) 402.
Novosedelský Dobiáš v Č. Krumlově 325.
Nový dvůr u Heřm. Městce 443, 444.
Nový mlýn u Domažlic 209.
Nový Seeland 661.
Nový trh u sv. Havla na Star. městě pražském 69.
Nový zákon tištěný v Plzni (r. 1475) 289.
Nože 104, 412, 605, 609; z břidlice 336, 338; z bronzu 48, 50, 205, 311—314, 345, 473, 652, 667; srpový od Hloubětína 661; dřevěný na papír 416; kamenné 159, 262; z pazourku 162, 338, 343, 416, 439, 479, 481, 528, 665, 667; železné 217, 225, 229, 230, 315, 319, 324, 337, 425, 473, 482, 582, 668, srpovitý 103.
Nožíři 268.
Nudvovice (107) 360.
Numismatické sbírky 385, 386.
Numvař Havel, kovář a syn Jan 565.
Nusle (245) 158, 419, 659, 669.
Nůše, les u Berounky 84.
Nutice (164) 571.
Nůžky 669; ovčácké 416, 419, 469, 582; železné 217, 225.
Nyklasy, důl v Kutné Hoře 33.
Nymburk (80) 31, 165, 206, 322, 362, 403, 586.
Nymwegy v Hol 434.
Nýřany (393) 196.
Nýrsko (371) 196.
Nýtky bronzové 257, 258, 312, 314, 316, 318.

Obcizna při Plzni 198.
na Občinách, poloha u Zbečna (19) 661.
Oběžnice vyobrazeny na zvonu v Bradě u Jičína 307.
Obchod v Čechách 194, 247—249, 468, 505.
Obilí 574, 575
Obilnice hliněná 440.
Oblaty (40) 606.
Oblázky v mohyle 258, 517, kropenatý 588; do lázní 63.
Oblek kněžský 202; z kůže s bronzovými puklicemi 469; po německu (r. 1493) 450; pernatý 30; staročeský 198—204, 460—466, 573.
Obloun na mincích 535.
Obnovy z měst do komory královské 404.
Obora dubová, bažantnice u Kr. Dvora 59.
Obora královská u Prahy 6, 8, 630.
Obřany na Mor. 590, 651, 664.
Obraz Chrudimi 246; Karla IV. a jeho manželek 420; dobývání Libice 473, 481; Přemysla Otak. I. a sestry jeho Anežky 403 až 405; narození Páně 614, 620; svatých 265, 266, 614—620.
Obrazy na dlažici Vyšehradské 473, 474; na domích v Kutné Hoře 407, 408; ve dřevě 235—238; na holi 662; v kancionálech 614—620; na mincích 198—204, 226, 227, 274—280, 533—540, 543, 597 až 600, 605; na oltářích 426; na pečetidlech a pečetích 493—498, 583, 661; na perleti 206; na prstenech 661; na stěně 240, 559—562; na šátku 207; na zvonu 307, 308; vypuklé 205, 206, 416, 474; vyrytě do žeber mamuta 664; vyšívané 286, 287; ve zlatě 425, 550—552.
Obřství (241) 425, 426 562; z O. Jan (1400 až 1406) 561
Obrmani při smlouvách 395.
Obrnice (52) 317.
Obročník Václav v Kutné Hoře 76.
Obroučka z kokosového ořechu 416.
Obuši 664
Obuv staročeská 475, 476.
Obyčeje staročeské 477.
Obydlí v Podkrkonoší 361, 362.
Očáska, bašta v Chrudimi 245.
Oćko z Vlašimi Jan, arcibiskup pražský (1364—1379) 172
Očko Petr, konšel a šepmistr v Kut. Hoře (1433) 76, 77.
Ödenburg v Rak. 487.
Odolka, Odolena Voda (241) 242
Odpolní čtvrť v Chrudimi 247, 248.
Odra, řeka 354.
Odřivous 174.
Odůmrť 252, 396, 423.
Officiál arcibisk. pražského 21.
Officiál školní 445
Oharka, řeka 368, 369.
Oheb, hrad (186) 45.
Ohně svatojanské 363.
Ohniště 334, 335, 342, 472, 528; v jeskyních 479; kamenná v lázních 62, 63.
Ohře, řeka 63.
Ochoz chrámový 406, 434.
Ojíř, kněz ve Stokách (1372) 448.
z Ojnic Jan (r. 1471) 233.
Okna (89) 457, 459, 586.
Okoř (14) 104, 669.
Okřiny a okřinky 5, 7, 9, 12, 97, 212, 258, 259, 343, 346, 410, 411, 524, 526, 658, 659.
Olar Lenhart, konšel v Č. Budějovicích 631.
Olbie v Rusku 424.
z Olbramic Jan (1504) 234; Matiáš Dobeš († 1579) 234.
Oldřich, kuchmistr krále Václava IV. 118.
Oleg, veliký kníže ruský 907—911, 610.
Olejník v Radověsicích 298.
Olga, manželka Igora Rurikovce (945 až 954) 61, 63.
Oliva v Prusku 229.
Olomouc 20, 21, 277, 278, 280—282, 284, 367, 426, 478, 482.
Olovo v bronzu 456; v nálezu na Stráži u Radětic 154.
Olšovice (362) 674.
Oltáře 235.
Ondráček, občan v Kutné Hoře 77.
Ondřej sv. 61.
Ondřej, farář v Rané, přepil se pálenym (1572) 328, ze Souměře, farář v Újezdě Chodovském 118; sudí v Třebenicích 295; od Zlaté husi v Kutné Hoře 385.
Opalice u Č. Krumlova 471.
Opatovický klášter 395.
Opatrný Václav z Prahy 79.
Opava 476.
Opavsko 231, 476, 495, 496, 674.
Openda 165.
Opevnění dřevěné 331.
Oplzlá mluvení 64.
Opočno (159) 396; z O. a z Městce Jan ml. (1410) 395, 396; Jaroslav (1408) 395; Štěpán z Dobrušky (1410) 395
Oprechtice (382) 213, 416, 419.
Oprštorf z Dubu a z Fridsteinu Jan Jiřín (1577) 444, 445; Vilém st., nejv. mincmistr (1579) 31, 444, 445; Vilém mladší (1590) 445, 506.
Opyš při hradě Pražském 242.
Orel na minci 279, 465—467.
Orlické hory 509
Orlík (333) 136, 234.
Orlíky, peníze 106.
Orlov, manský statek 233.
Ornice původní 419.
Orpheus 58.
Ornamenty 483; ve bronzu 260, 316, 318, 324, 455, 456, 469, 585, 587, 590, 603, 604, 654, 657; ciselované 223, 542; české 673; v malbách 613—620; maureskní 556; na mincích 198—204, 457, 469; moravské 478; na nádobách hlinitých 205, 207, 211 až 214, 257—259, 262, 310, 311, 313, 315, 323, 324, 458, 507, 512, 518, 524, 525, 527, 528, 531, 533, 542, 584, 588, 605, 643, 644, 648, 649, 651, 652, 658, 660, 662, 665, 668, ďubkované 481, přímé 473, 581, 605, s agatovým listem 472, tečkované 533, vlnité 197, 207, 425, 426, 470, 472, 473, 481, 482, 581, 605, 606, 666, 669, 674; na kraslicích 478, 479; v kůži 287, 288; v mosazu hvězdovité 416; na pečetích 493 až 498; řezané 236—238; na stavbách 240, 362, 493, 494, 557—560, 622, 623, 626, 670—672, na románských 371—376 ve stříbře 547—558; vyšívané 286—288.; ve zlatě 283—285, 287, 288, 606.

Pešina z Čechorodu 432.
Peška, rychtář v Ml. Boleslavi (1452) 423.
Pešť 31, 112, 668.
Petersberg u Halle n. S. 485.
Pětikostelí v Uh. 481.
Pětipsy (35) 355
Petr sv. na mincích 281, 282; v zažehnáváních 413.
Petr Žitavský 214, 215.
Petr, brnír v Plzni 194; děkan v Kouřimi (roku 1552) 164; farář v Újezdě Chodovském († 1363) 118, druhý († 1380) 118; mistr při stavbě kostela svaté Barbory v Kut. Hoře 146—147, 149; písař obecní v Praze 165; poručník po Václ. Tvarohovi v Kutné Hoře 76; řezník v Třebenicích 295.
Petrarka, básník 641.
Petřík, rychtář v Ml. Boleslavi (1471) 423; řezník v Kutné Hoře 77.
Petrikovky, ves v gub. Kyjev. na Rusi 425.
Petřín nad Prahou 235.
Petrle Michal, knihtiskař v Praze 33.
Petrohrad 215, 216.
Petronell v Rak. 668.
Peflugová z Hozlan a z Rabšteina Kateřina (1538) 399.
Piccolomini (r. 1623) 453.
Piestig, ves u Riedu v Rak. 497, 498.
Pieva Terzagni u Cremony 90.
Pijácký mor 328.
Píky husitské 583.
Pilat, spisovatel 72.
Pilice v Pol. 243.
Pilka z červeného achátu z Koudelova 159; železná 225, 226.
Pillote Matěj v Chrudimi 248.
Pily mlýnské 571.
Pimprlovský dům v Plzni 401.
Pincetta z Šárky 416.
Pinčura Jakub v Chrudimi 248.
u Pinkasů, dům v Praze 327.
Pisa 20.
Písař menších desk zemsk. Hendrich Chanovský z Dlouhé Vsi (1600) 288.
Písaři městští 167 přední 402; mincovní v Kutné Hoře 74, 388, 390; obecní 266, 295, 328; pravovarní 248; úřadu rychtářského 566.
Písecký z Kranichfeldu 31.
Písecký Jan, farář v Heřmanově Městci (1613) 448.
Písečná Vel. u Písku 482.
Písek (330) 157, 242, 267, 482, 662, 674.
Píseň Hospodi pomiluj 244; obřadová 55; o smrti 32.
Písmo gotické 562, pásmové 555; renessanční 557.
Písně národní 55, 56; potupné 267—269
Místov (403) 117, 499;
P. Retové 441; Benedikt, Beneš z Loun, stavitel král. 243, 244, 287, 288, 441, 497 až 500, 563—570, z Písten 570; Jan st. na Hojovicích 243, 244, 568, 569, 570; Jan ml. v Star. městě praž. (1567, 1591, † 1600) 243, 244, 287, 564—566, 568; Jiřík Štěpán (1602) 570; Sigmund 243, 244, 288, 568, 570; Viktorin 567; Wolf 243, 244, 288.
Piščalniky, ves v gub. Kyjevské na Rusi 425.
Pivnice 629, 631.
Pivnička z Radostic Adam (1586) 246.
Pivo 65, 456, 575; bílé pšeničné 185; ječmenné 187; brodské, hradecké a pachovské (kutnohorské) 576.
Pivoň (376) 651, 652.
Pivovarnictví 257, chrudimské 183—188.
Pivovárník 302.
Pivovary 246, 250, 257, 401, 423, 570, 571; v Chrudimi Bučkův, Kaprův, Maršálkův, Šichův, Štěpánův, Tomáškův 184; v Plzni 451; v Praze křižovnický 27.
Placentinus, legát papežský v Praze (roku 1580) 272.
Plachý Šimon 450.
Plakánek, údolí u Sobotky 351, 354.
Planá 196; Chodová, Kuttenplan (400) 499.
Plaňany 661.
Planerius Václav, farář v Lysé 546.
Plánice (365) 403.
Planknauer Wolfart (1532) 567.
Plasy (77) 262, 586; (407) 118, 127, 128, 399, 449, 601.
Plat z domů 194; z handlu a prodeje 194, do pokladny zemské 447; chalupníků vrchnosti 255, 256; kněžský 164; komorní 452; městský 249, 250; z polí 194; posudní 444; z řemesel 194, 500; varní 444; vrchnosti 297, 396, 401, 402.
Plátenníci 194.
Plátky zlaté 665.
Plavci práva poříčného v Praze 31.
z Plavna 396; Jindřich z Hartenšteina na Žluticích, purkrabí v Míšni (1544) 664.
nad Plavnicí, kopec u Plavska (309) 470.
Plavsko (309) 350, 469.
Plecháč v Prachovských skalách 352.
Plechy z pasu 667.
Pleš venkovanův vyobrazen 617.
Pleskotský mlýn u Sobotky 605.
Plesom 196.
Pleš ze Sloupna Václav (1578) 443.
Plešivec, vrch v Brdech 157, 426, 480.
Plešiviec, bývalá ves 130.
Plevník 196.
Plimle Mladá a Stará, důl v Kutné Hoře 32, 33, 390.
Plinta sloupův 375.
Plíšek bronzový 48, 105, 153, 318, 657; mosazný 528.
Plitka 206; železná 661.
Plivník v pověstech 360.
Ploty 65.
Plovdiv v Bulharsku 426.
Plzák v Kutné Hoře 388; Sigmunt v Plzni 294.
Plzeň 54, 71, 76, 123, 125, 126, 137—140, 193—198, 247—252, 289—294, 397—402, 416, 447—452, 482, 532, 666; Stará 196.
Plzenec (390) 487, 491, 624; Starý 430.
Pobalti 16, 56.
Pocta křestní 270.
Poctivice, oblek 534.
Počaply (273) 60, 597.
Počernice (244, 245) 265.
Počet sirotčí 503.
Podací kostelní 265, 444.
Podaga 56.
Podbaba (13) 471, 518, 526, 532—534, 659, 662.
Podbořany (38) 417, 425, 673.
Poddanské poměry 257, 396, 397, 447, 504 až 506, 607, 608
Poděbrady 197, 206, 207, 232, 472, 574.
Podhájí (123) 670.
Podhořany (214) 90.
Podhůra (165) 246.
z Podivic 31; Pavel, úředník mince v Kut. Hoře 148.
Podivín na Mor. 281.
Pod jednou a pod obojí (1539) 408, 300, 640.
Podještědí 359, 361.
Podkomoří král. 129, 271; Purkart Točník (1618) 404; králové, měst věnných Černín z Chudenic Humprecht (1577, 1596) 132, 404; Hertvík Zeidlic z Šenteldu na Polné, Chocni a Přibyslavi (1600) 566.
Podkovky nalezené 317, 333, 337, 352, 415, 582, 661; s koníka staročeského 419, 471.
Podkrkonoši 358, 359, 360.
Podloubí dřevěných domů v Sobotce 362.
Podložka vyšívaná 416
Podměstí v Chrudimi 245, 246.
Podmíšky 665.
Podmokly (187) 543, 662.
Podobčí u Dol. Beřkovic (9) 205.
Podobizny malované 614, 617
Podol Bílý (214) 101; s lomy vápennými a lázněmi (164) 571, 572
Podolka, potok 101.
na Podřežích, poloha u Zbečna (19) 660, 662.
Podsemel v Krajině 667.
Podsinovice, Počinovice (374) 119.
Podskalí (333) 136; v Praze 421.
Podval sloupů 375
Podvinec (80) 491.
Pohádky 56
Pohanské zvyky 363.
Pohanství starých Slovanův 55, 56.
Pohár cechovní 206; hliněný 524; skleněný 606; na počest J. Jungmanna 661.
Poháry vyobrazené na mincích 275, 276.
Pohostinství 61.
Pohřebiště 418; žárové 674; u Ml. Boleslavi 510; u Borče (85) 510; u Čejtic (86) 510; u Čelechovic na Mor. 666; za Debří Josefdolské (111) 508; u Domažlic 208—214, 651—660; u Vel. Horek (82) 509; u Hospozína 437—442; u Chotětova (240) 509; u Chrastavic (379) 307—316; u Kosti (109) 354; u Libčevsi (45) 363 až 372; v Luštěnicích (82) 510; u Měníka 643—652; u Milaveč (375) 307 až 316, 407—412; u Ředic (168) 659, 663; u Řepova (77) 261, 262, 509; u Řisut (5) 320—322; v Solči (91) 350; u Sovenic (79) 343—349, 350, 510; u Stakor (77) 509; ve Stromovce u Prahy 425; u Trnové (167) 51, 52; u Všechlap (51) 262; illyrské u Glasince v Bosně 674; lužické 525; ruské v Žitomíři na Volyni 609, 610; Watschské 426.
Pohřební obyčej slovanský 349, 609, 610; u Dákův a Skytův 610.
Pohůnek menších desk zemských Vít (1590) 243, 287, 441.
Pochvy koňské 224; na meče z bronzu i železa z la Tène ve Švýc. 222, 223.
Pojizeří 329, 359, 360.
Pokladnice cechová 476.
Poklady 306, 377, 378, 607, 608, 631 u Senic 197—204; ruské 610.
Poklid u soudu 244.
Polabí horní 357.
Poláci 18, 78, Polané 609.
Polák, kapucín (r. 1627) 502
Pole pečetí 493—498; zádušní 407, 408.
Polenec, hejtman na Třebenicích (1511) 296.
Poličanský, spis. (1613) 305, 411—414
Polička (179) 673.
z Polkenšteina Bohouš Adam (1586) 246.
z Polné Jan (1300) 168.
na Polohlení, Polulohlení, poloha u Třebenic 302.
Polonia viz Parléř.
Polsko 35, 38, 40, 43, 56, 504.
Pöltenberg, Pelkenberk 632.
Polygonální stavby 434.
Polychromie na stavbách románských 378.
Pomník na paměť 1000letí ruské říše 207.
Pomníky hrobové 375; v Počaplech (273) 60.
Pomořansko 176.
Pomuky (366) 196.

Ponholzr Filip v Norimberce 291, 292.
Ponnitz Václav, stavitel z Čech (1548) 270.
Ponocný městský trestající vězně 607; na věži a u kostela 500, 634.
Pontigny 43.
Popel viz z Lobkovic
Popel spečený 208.
Popeliště pohanské 363.
Popelka Jan, starší v Kutné Hoře 500.
Popelnice 5, 6, 9, 10, 51, 52, 59, 60, 104, 105, 159, 162, 163, 204, 205, 208, 211 až 213, 259, 262, 263, 308, 310, 311, 313, 315, 322, 323, 344—346, 349, 416, 437—440, 472, 508—518, 562, 585, 587—589, 594 až 596, 603, 605, 643—648, 659, 661.
Poplzí (44) 367.
Popovice (119) 190, 355.
Popravy 504.
Poprsí ražená 421; bronzové ženy římské 665; stříbrná patronů českých u sv. Víta v Praze 630.
Poptavárna veř. Schönfeldova v Praze 71.
Poráň, ostroh u Kosti (109) 351, 354, 356.
Poříč(?) 196.
Poříčí Červené (383) 259—261, 316, 317, 399; v Praze 422, 600.
Poříčská brána v Praze 27, 71, 328.
Portály 378; u kaple sv. Václava u sv. Víta v Praze 670; gotický v Klášteře (90) 508; románské 373, 374.
Portenglesery zlaté 264.
Poručníci 638; sirotkův 293, 295, 452; závěti 290, 291, 293.
Porýní 242.
Poselkyně Beckovského 3.
Poselství české ku králi francouzsk. (r. 1464) 271.
Positiv literátský 403.
Poslové krále polského v Praze (r. 1478) 626.
Pospíchal jesuita a spis. 84—86, 131, 133 až 136; křižovník a spis. 28—30, 81—83.
Postoloprty (25) 231, 674.
Posudné 27.
Postřekov (374) 119; (375) 377—384, 417, 419.
Postřihači 294—296, 298, 299.
z Postupic viz Kostka.
Posudky soudu 254.
Posvícení v Mladé Boleslavi vyobrazeno (1572) 617.
Posvicenské Patrem, zpěv kostelní 620.
Pošta v 16. stol. 672.
Poštmistr Matiáš de Taxis (1535) 672.
Poštovská ulice v Praze 429.
Poštpot Jiřík Freundt (1535) 672.
Pošumaví 377.
Potěhy (187) 543, 662.
Potěch 426.
Potin, směs mědi, cínu a olova 226.
z Potšteina Jan, mincmistr (1510) 628.
Potvorov (407) 491.
Pouť do Cách 450.
Pováleči 68.
Pověsti lidu 359, 360.
Povětrný v pověstech 360.
Povodně 28, 66, 68.
Povoletto u Videmi ve Furlandsku 242.
Povolží na Rusi 109, 610.
Povstání v Praze (r. 1484) 625; (r. 1547) 636; (roku 1618) 24, 403, 404, 451—456, 505, 506, 640.
Poznaň 670.
Požarevac v Srbsku 317.
Požáry 290, 301, 302.
Pracek viz ze Svinné.
Pračov (184) 45—50.
Pračov, vrch 46.
Pradelberg, hora u Hostinného 607.
Praha 3, 21, 22, 26—28, 69—73, 78, 80, 81, 83, 84, 86, 91, 93, 106, 123, 125, 128, 131 až 136, 145, 146, 155—158, 164—167, 169, 171, 172, 178, 180, 181, 189, 196, 328, 476, 492, 503, 549, 550, 600, 625; mor (r. 1679 a 1680) 474; prospekt (z r. 1606) 429.
Prahly (34) 425.
Prahy 77.
Prachatice (358) 21, 60, 196, 417.
Prácheň hrad 242; z P. Jan Hollar (po r. 1640) 638.
Prácheňsko 234.
Práchňan Mikuláš, měšťan v Kut. Hoře 576.
z Práchňan Bartoš a manželka Ludmila 31; Mikuláš (1541) 635.
Prachov (120) 308, 352.
Prachovice (164) 571, 572.
Prachovské skály 352, 355, 356, 673.
Praj Krištof v Hloupětíně 83.
Pranýř v Praze 396.
Praporec na mincích 199, 200, 203, 275, 277 až 280, 463, 467, 600; svatováclavské 535 až 538.
z Prasince Ješek (1337), Vaněk a Domaslav, bratří jeho 133.
Praskolesy (272) 128.
Přástvy v krčmě 65.
Prašín 673.
Prašná brána v Praze 563.
Pravda Ruská 17.
Právo cechů 450; české 68; emfiteutické 68; formanů vinných 25; horní 272; hrdelní 504; kšaftovní 422, 423; městské 272; mílové 476; mincovní 281—284, 325, 326; obyčejové domácí 68; odůmrtní 396; podací 561; poříčné 31; propustní 396; ruské 610; sirotčí 423; útrpné 301, 302; varní 248.
Pravonín (195) 491, 492.
Pražák Jan, pachole (1600) 565.
Pražané 28, 71, 73—76, 395, 396.
Pražská brána v Kolíně 547.
Pražská ulice v Plzni 250, 291, 400.
Pražské předměstí v Plzni 249, 250, 401.
Pražské území v dřívějším rozdělení Čech 357.
Prčice (258) 194, 196; z P. Vítek 236.
Přečaply (29) 425.
Předbořice (188) 32.
Předení lněné 194.
Předenice (390) 196.
Předmostí u Přerova 664, 668, 673.
Préfargier u jez. Neuchâtelského 217.
Preghauz v Kut. Hoře 388, 389, 392, 574.
Pregíři v Kutné Hoře 384, 388, 392.
Pregnarovský pluk 569.
Přehýšov (393) 196.
Přechovský dům v Plzni 401.
Prekl z Pruksdorfu Mates, hofrychtéř (1618) 403.
Přelouč (166) 31, 73, 99, 101.
Přemek, vévoda opavský 495, 496.
Přemysl Ot. I., král český 25, 155, 251, 403 až 405, 460, 595—597; II. 460, 468, 537, 596—600.
Přemyslovci 112, 122, 172, 173, 181, 273 až 284, 549.
Přemyšlení (242) 52, 354, 355, 367, 416, 419, 472, 481, 517, 534, 579, 659, 660, 663, 673.
Přerov (240) 661; na Moravě 664, 673.
Pres knihařský 291, 292.
Presbytář v Dohaličkách 426; gotická 363.
President nad apellacími Jan Václav hrabě Spork († 1823) 572, 573.
Přesky bronzové 48, 229, 582, římská 369; mosazné 375, 416; zlaté 548; železné 262, s trnem 582.
Presl ze Schwarzbergu Jan Jiří, hejtm. panství Točnického († 1742) 60; Jan Svatopluk 60; Karel Bořivoj 60; Samuel Vilém († 1746) 60; Václav, doktor, vikář v Prachaticích (* 1654, † 1702) 60; Vilém Sebastian, ředitel Karlovy huté († 1716) 60.
Přesleny 160, 205, 426, 440, 472, 473, 482, 530, 584, 609, 647, 660, 665, 667, 668; hliněné 204, 338, 419, 524, 581, 587, 588; jantarové 667; kamenné 581; z opuky 581.
Přestavlky (170) 186.
z Přešova Milko (1268) 482.
Prešpurk 80.
Přeštice (385) 196; z P. Duchek, měšťan v Praze 567.
Příbor na Moravě 664.
Příbram (268) 105, 149, 206, 316, 456, 661, 662.
Přibylov, dvůr v Heřm. Městci 570.
Přibyslav, farář v Lysé (1389) 546.
z Přibyslavi Heřman (1283) 395; Zdeněk (1283) 395, (1300) 168.
Přichovský Antonín Petr, arcib. praž. (1763 až 1793) 207.
Přijímání z kalicha 616, 618.
Příkazy na Mor. 666, 667, 673.
Přilby měděné 426; řecké 425; z la Tène ve Švýc. 223; vyobrazené na solidech 468.
Primasové 270, 294, 403, 453.
Přímasy u Česk. Brodu 426.
Přimda (396) 118, 119, 196, Přím 233.
Primus 626.
Principal Mikuláš, měšťan v Plzni 450, 451.
Připověď učedníků 299.
Příroči u soudu 570.
Přísaha 64; konšelů 293, 294; židů (r. 1555) 543, 544.
Přísloví 404, 640.
Přistoupim, Přistoupín (233) 659.
Přístroj ku střílení 187—189.
Příštipkáři 476.
Přítocký dvůr v Kutné Hoře 80.
Privilegia 422, 423, 630—632; městská 193, 398, 445, 446, 476, 661, 664.
Přivlice 271.
Přívozec (381) 211.
Probíři mince v Kutné Hoře 389.
Probošt kostela Pražského Arnošt ze Šlesle (1535) 567, 568; Vyšehradský Václav Králík z Buřenic (1382) 496.
Prokop sv. 14; jeskyně 324, 325, 673.
Prokop Veliký 76, 77, 396, 547, 552.
Prokopios 13, 14, 18, 56.
Prokurátoři, advokáti 638.
Prolog slovanský o sv. Ludmile 358.
Proroctví sibillinské 662, slepého mládence 661.
Prosík (243) 242.
Prostějov na Moravě 497, 563.
z Prostiboře Podmokelští Jan a Vilém, bratři (1550) 400.
Prostřední čtvrť v Chrudimi 247, 248.
Próša, krejčí v Třebenicích 296, 297; pekař tamtéž 295.
Protestanti 398, 445, 446, 448, 451—456.
Protiveč, ves zašlá 173.
Protivín, (362) 674.
Provazec, míra pole 246.
Provazníci 299, 302.
Prsteny 609; bronzové 48, 229, 262, 515; jantarové 262; mosazné 416, 661; zlaté 104, 315, 321, 322, 425, 473, 661, 665; veliký cechu zlatnického v Praze 283, 284, 556; s vyrytým koncem 606.
Prtáci, ševci 476.
Prudič Jakub v Třebenicích 295; Vaněk, konšel tamtéž 295, 296.
z Pruksdorfu Prekl, hofrychtéř (1618) 403.

Prus Ant. z Mohelnice, nejv. mistr křižovnický 25.
Prusinovice na Moravě 205.
Prusinovský Mikuláš (kol r. 1540) 632.
Prusko západní 229.
Prusové v Podbrdsku (1744) 158
Prusy v Prus Slezsku 652.
Prut, míra pole 246, 247.
Prut bronzový 104.
Průtah pře 267.
Pryčák Jiřík, rychtář v Třebenicích 298.
Psinice (119) 356.
Psychostasie vyobrazena 559—561.
Pšov (40) 134, 673; Mělník 358, 362.
Pšované, kmen český 357, 358, 362.
Pšoves (118) 362.
Pšovka, Šopka, potok 358.
Pšovsko 359, 360.
Pták Jindřich, nájemce mince české (1258) 600.
Pták, předměstí v Ml. Boleslavi 583.
Pták, jméno děla (r. 1690) 53.
Ptolemaeus VIII. 230.
Puchník Mikuláš 267.
Půjčka zemská (r. 1621) 403.
Puklice 205, 511, 512, 516, 531, 532, 587 až 589, 593, 594, 596, 643, 644, 646, 647, 649, 659; bronzové 7, 11, 12, 257, 469, 654, 660, 663; mosazná 416; s knoflíkem 350.
Pulava 215.
Pulkava Přibík z Radenína 215.
Pulkava v Rak. 621, 668.
Pulkavova kronika 544.
Pullach v Bavořích 365.
Půlzlatníky 386.
Pumrovka, čepice na Vysocku 361.
Punčoška, rybník Hloupětínský 83.
Punt v oděvu pod Krkonošemi 360, 361.
z Purkartova Újezda Kateřina (r. 1532) 398.
Purkmistři 253, 254, 291, 294—297, 299, 302, 454.
Purkrábek Šimon ze Slepé Huti v Plzni (1510, 1519) 397, 400, 449.
Purkrabí nejv. král česk 155, 629; Hynek Berka z Dubé (1343) 155; Zdeněk Lev z Rožmitála (r. 1511) 630.
Purkrabí hradští 253, 254, 423.
Purkrabkovic Václ., kanovník kostela Praž. (1495) 452.
Purkrecht 391.
Pusták, část městská v Kutné Hoře 80.
z Pušbergku Sigmund 84.
na Puši, část Chrudimi 246, 247, 302.
Puška z Kunštatu (1389) 496.
Puškař ze Zaječic Jan (r. 1471) 451.
Puterkasy, čtvrť v Chrudimi 246—248, 302.
Pyesting 243.
Pyšnice Duchek v Kutné Hoře 326.

Quartýrmistr 453.
Quedlinburg 183.

Ráb v Uhřích 241, 501.
Rabštein (184) 186; z R 232; Kateřina (1538) 399.
Rabšteyn, důl v Kutné Hoře 33.
z Racova Blažej (1505) 564
Rač, hora u Dlouhé Lhoty 125—126.
Račice (412) 196, 415.
Račín (427) 196; z R. Bohuslav (1478) 448, 449; Fridrich, Krištof a Otík (1508) 449.
Rada komory království českého 386, 387, 391, 444, 635.
Rada městská 293—295, 299, 387, 400, 451 až 454, 631—636.
Radbuza, řeka 193, 250.
Radecký z Rádče 31.
Radeč, les 125.
Radek Jan, švec v Kutné Hoře 80.
z Radenína viz Pulkava.
Radenský, úředník Zuz. Černínové (1647) 608.
Radětice (266) 105, 149, 206, 316, 415, 455 až 458.
z Radhostovic Osanna (1389) 495.
z Radic paní, choť Viléma z Ilburka (1477) 252.
Radim (123) 205.
Radimovice (411) 196.
Radkovec z Mirovic Václav (r. 1452) 234.
Radlín (164) 396, 444, 570, 572.
Radnice (389) 118, 196.
Radnice v Kut. Hoře gotická 80, 326, 629; v Plzni 250; v Praze Novoměstská 165.
Radobyčice (388) 196.
Radonice (382) 214; statek v okr. lomnickém v Budějovicku a v okr. karlínském 264, 265.
z Radostic viz Pivnička.
Radotín 418, 660, 661.
Radouč, háj u Ml. Boleslavi 583, 584.
Radouš, malíř v Chrudimi 245.
Radověsice, Radovesice (44) 298, 300.
Radovský z Hustiřan Bavor ml. 642
Raduše Jan, zloděj z Dlažkovic 298, 299.
Ráj (212) 45.
Rajhrad na Moravě 367, 546.
Rajhradský zlomek kyrillský 108.
z Rájova Kašperský Martin, úředník na zámku v Ml. Boleslavi (1565) 403, 615.
u Rajského, poloha u Slavičína na Mor. 673.
Rajsuňk, nárys stavby 563.
z Rajšic Vrbický Mikuláš (1471) 233.
Rakev kamenná ze zřícenin kl. Nepomuckého 4; z kmenů 562.
Rakouský archiv šlechtický 72.
Rakousy 158, 178, 229, 504; Dolní 662, 667.
Rakov (110) 606.
Rakovnický Martin, patricij v Chrud. 246.
Rakovník (1) 63, 187.
u Raků, hospoda v Kutné Hoře 268.
Rakvice na Moravě 273—284, 318, 465, 468, 662.
Rám gotický v městském museu v Praze 169—172.
Raná 285, 328.
Ranec sv. v zažehnáváních 411—412.
Rašeliny v Rudohoří 418
Raškovice (164) 396, 444, 506, 570.
Ratarani u moře Baltického 674.
Rathouský Vít, konšel v Třeben. (1557) 254
z Ratiboře Jiljí, kněz řádu kazatelského v Plzni 123.
Ratibořské doly stříbrné 325.
Ratiborsko ve Slezsku 234
Raušar Matěj v Plzni 450.
Ravenna v Italii 434
Razim, konšel v Třebenicích [illegible]
Ražení peněz v Kutné H[illegible] 87, [illegible]
v Rážkově dole, poloha [illegible]
Realismus umělecký v [illegible] 287, 288
Recessy z kancelá[illegible] do měst 161[illegible]
Reda v Třebe[illegible]
Reden, baron [illegible]
Reformace [illegible] II. a II. [illegible] 494—504, [illegible] 685, 688
Regenti [illegible]
Regist[illegible] 68, kancelaře [illegible] 672; [illegible] soudu 271, 42[illegible] až [illegible], pálenna [illegible] černá [illegible] věž [illegible] 244, svěcíomu hřbitčkova [illegible] zelená [illegible], mincovní 573, [illegible] urbaru 265, verkova v Kutné Hoře [illegible] 625, 629, 630.
Reichenau, klášter 183
Reichenhall v Bav. 667
Rein v Rak. 621.
Rejsek Jan, měšťan v Plzni; Matyáš z Prostějova, stavitel (1476—1506) 497, 498, 500, 563, 564.
Rejšice (79) 584.
nad Rejzým, důl v Kutné Hoře 33.
Rektor university Pražské 503; M. Bacháček (1605) 402.
Rektoři škol 445, 571; plat a byt jejich 503, 506.
Relief v kostele Zlíchovském 235—238.
Reliquiáře gotické 284, 285; břevnovský 178, 283.
Renard, mincmistr ze Vlach koncem 13. stol. 596.
Reš Prokop v Plzni 451.
Rešovice, dvůr v Plzni 449.
Retové viz z Pistova.
Retra, božiště 674.
Reyd, Reyt 568, 570.
Ried v Rak. 497, 498.
Richmburk 447, 508; z R. Markvart 190.
Rimini v Italii 242.
Rinoceros, jméno děla (z r. 1443) 53.
Risenberk 449; z R. Boreš st. a ml (1375, 1389) 664; Půta (1484) 495.
z Risenburku Bohuslav I a Slávek, opat Osecký (1180—1243) 168.
Robert, arcib. v Kolíně (1463—1478) 380.
Robmháptové ze Suché na Lichmburce 31.
Robmháptovský, Robmhautovský, Robmhapovský, Robmhartovský u špitálu sv. Pavla v Praze 28, 30.
Roboty 396, 638; loučné 444; náhodní a případné 66; pěší 257; zemské 356; ženné 446, 505.
Rodokmeny šlechty české 99, 100, 171, 397; rakouské 72; Albínů z Helfenburka 25, 26; Beneše z Loun 243, 287.
Rodovští z Hustiřan: Anna (1587) 99; Jan (1583) 99, 100; Ludmila 100; Voršila (1587) 99
Rohatec, les u Dražetic (265) 135.
Rohlíkové z Malotic 234; Ctibor (1491) 176.
Rohovlad z Bělé Martin (1537) 302.
z Rohozova Vít Dobeš († r. 1577) 234.
Rohy ze slonoviny v pokladu svatovitském 177; tuří od Zvoleňovsi 98.
Rochemaure, zámek [illegible]
Rokycany 389, 12[illegible], 196.
Rykytnice 125, 358, 3[illegible]
Rokytovec 82, 584.
Roman Vlach, malíř [illegible] král. u Prahy [illegible]
Romejovky, ves [illegible]
z Romovce [illegible]
Roušgers[illegible]
R[illegible]
R[illegible]
[illegible]
Romky [illegible]

Rousnice Nová na Moravě 287.
Rovensko, les u Chotětina (271) 126
Rovná tvrz a ves u Hořovic (270) 126.
Rovno na Volyni v Rusku 670.
Rozhovice (163) 572.
Rozhovičky (163) 444.
v Roznkartě, dům v Kutné Hoře 407.
Rozněstrauch, důl v Kutné Hoře 626.
Roztoky (12) 318, 322, 416, 517, 662, 663.
Rozvodovský dům v Chrudimi 245.
Rožatovský mlýn u Ml. Boleslavi 583.
z Rožďálovic viz z Budynic.
z Rožmberka 19, 31, 125, 236, 271, 375, 424, 629, 631, 635, 672; Anežka (1450) 88; Jan (1450) 88; Jindřich (1290) 175; (1522) 19; Jošt (1367) 493; (1522) 19; (1543) 632; Oldřich (1366) 493; Petr (1318) 175; (1357) 493; (1510) 628; Petr Kulhavý (1522) 19; Petr Vok (1580) 22, 24, 477, 642; Vilém (1555) 54, (1557) 19 až 22; (1560) 269; (1606) 476, 642; Vok (1262) 235; Záviš 112.
z Rožmitála Zdeněk (1382) 175; Zd. Lev, nejv. purkrabí pražský (1508, 1526) 31, 271, 424, 630, 671.
Ruach, čtverec kouzelnický 90, 303.
Rubin u Žatce 482.
Ruce obětní z bronzu 667.
Ručnice 67.
Rudka červená 421.
Rudný trh v Kutné Hoře 407.
Rudohoří 117, 363, 418.
Rudolf II., císař 23, 29, 31, 71, 72, 96, 271, 272, 287, 308, 404, 441, 443, 445—448, 570, 642.
Rudolfinum v Praze 169
Rudy stříbrné 386.
Rujanští 16.
Rukojmí 388, 390, 391, 449.
Rukopis Královédvorský 53—55, 108—112, 357; Zelenohorský 108—112.
na Rumlovce, poloha u Žehušic (214) 604.
Rumuni 110
Rumunsko 62, 110.
Rurik 56.
Rurikovici 109.
Rus Malá 110; Uherská 109, 110.
Rusko 16, 56, 61, 63, 485, 670.
Rusové 14, 16—18, 610
Ruth Jan, měšťan v Plzni a syn jeho Kliment 290.
Ruzyň (14) 416, 417.
Růžek Jan, rychtář v Třebenicích 296.
Růženec z klokoče 416.
Růžice pětilistá na mincích 461—464, 537, šestilistá 467.
Růžkovice u Heřm. Městce 396.
Růžový olej 416.
Rvačky 268.
Rvenice (25) 674.
Rybáci v Plzni 249.
Rybářská čtvrť v Chrudimi 246, 247.
Rybňany (26) 288; z R. Kába Zachariáš, úředník králové (1600) 566
Rybníček (121) 308.
Rybnikářství (1450) 423.
Rybníky 66; Ďáblické 82, 83; Hloupětínské 83.
Ryby v obchodu 247; vyobrazeny na denárech 466.
Ryed 243.
Rýhovadlo hrnčířské 582.
Rychnov (149) 206.
Rychnovský Jiřík v Chrudimi 245.
Rychtáři 63—68, 253, 254, 294, 295, 298, v Praze 70; císařští (r. 1623) 453, 454.
Ryjci kolků peněžních 389.
Rýmování v 16. stol. 620.
Rýn, řeka 217, 266, 370.
Ryšák, konšel v Třebenicích 295.
Ryšavý Mařík v Kutné Hoře 75.
Rytiny 206, 284.
Ryžanovský kurhan v gubernii Kyjevské 424, 425.
Ryžmberk Starý (374) 482.
ze Rzavého Vytha Václav st. na Vlečovsi (1593, 1598) 568, 569.
Rzehinco, cliens de Ugezdecz (1405) 128.
Rzepenníky u Ciężkowic v Polsku 243.

Řád v Chrudimi, vydaný z úřadu podkomořského (1575—1577) 129—132
Řád rytířský o potýkání 54.
Řád zlatého rouna 421.
Řád benediktinský 46; bosácký 293, 626; františkánský 46; kazatelský 123; servitů 44.
Řádky řemeslům od rady městské 299.
Řadování v krčmě 65.
z Řasné Jiřík 31.
Řebřík (272) 130.
Řebříky na hašení 634.
Řečice Kardašova (296) 494.
z Ředhoště Bořita (1203—1226) 231; jiný (r. 1318) 231; Hynek (1367) 231.
Ředice (168) 659, 663.
Řehák Jiří v Chrudimi 246.
Řehnice (77) 584
Řehoř, papež 96.
Řehoř, oltářník z Blevic, pak farář v Chodové 117; písař z vojska táborského 76.
Řehtačka hliněná 593, 645, 649; tuhovaná 516.
Řemesla 194, 246—249, 267—269, 272, 295, 299, 505; u měst a po vsích 476.
Řeporeje (14) 660.
Řepov (77) 261, 262, 509, 584, 586, 660.
Řetízky 426; bronzové 365, 366, 368, 369, 657, 666; železný 365.
Řevnice (249) 83, 86.
Řevnický Jan, měšťan v Berouně 86.
Řezbářská škola kutnohorská 40.
Řezbářství v 16. stol. 235—238.
Řezby 327; kamen. polovypuklá 403—405.
Řezníci 246, 268, 295, 299, ve Vodňanech 107.
Řezno v Bav. 71, 433, 486.
z Říčan Arkleb (1409) 234; Jan Cehnice (1481) 449; Ješík Bláznice (1398) 234.
Říčej, vrch u Chuděnic (382) 3.
Řídká (249) 84.
Říha, švec v Kutné Hoře 268.
Říkadla 411—414.
Řím 2, 3, 61, 172, 241, 242, 424, 432, 436.
Říp, hora 173, 430, 431, 437, 486—488.
Řísuty (5) 262, 315—317, 320, 534.
Říšská ulice v Plzni 250.
Řítka 568.
Řívnáč u Levého Hradce 354, 355, 473, 481, 579, 601—603.
Řmenín (119) 356.

Sabnice v Sasku 637.
Sacz Starý v Polsku 243.
Sáček Frant., farář v Heřmanově Městci (1656) 506
Sadelerův prospekt Prahy (z r. 1606) 429.
Sadská (115) 242, 263, 261.
Sakar, planina na Balkáně, 426.
Sál Vladislavský na hradě Praž. 628.
Sála, řeka 484, 485.
Saláškův dům v Chrudimi 246.
Salava z Lípy 31; Jan na Malešově 390, na Zhoři 32.
Salcburk 318
Salcbursko 176.
Samarov (184) 45.
Samec Vilém v Plzni (1559) 400
Samík Václav v Mladé Boleslavi 638.
Samson, jméno děla (z r. 1443) 53.
Samuel, žid v Třebenicích 297.
Santa Maria del Fiore 171.
na Santüblu, Sandhügel u Stelčovsi (18) 104.
Sanytrník Jakub, měšťan ve Znojmě 632.
Sarajevo 667.
Sarkofag sv. Longina na Vyšehradě 166.
Sasici 14
Saská ulice v Plzni 250, 398, 451.
Sasko 133, 484, 499, 526, 595, 598.
Sass Matheus, farář v Heřmanově Městci (1666) 506.
Satan, čtverec kouzelnický 91, 92.
Sator, formule kouzelnická 89, 90.
Saxo kronikář 16.
Sázení konšelů 295; horských 635, 636.
Sbírka Ambrasská 386; dra A. Figdora 123; cís. ve Vídni 123.
Sbírky poddaných 447; na pohořelosť (r. 1541) 636.
Sborník Svatoslavův 17.
Sebešice (271) 127.
Seč (183) 45; ze S. Filip, setník vojska Táborského 76.
Sedání 53, 55; noční 65.
Sedčice (38) 176; viz Sekérkové.
Sedláci 256, 257.
Sedláčkova ulice v Plzni 397, 399, 449, 451.
Sedlec hrad 117.
Sedlec (216) 39; (241) 24; (372) 213; (390) 665.
Sedlej, dvůr v Řevnici (249) 86.
Sedlice, Sedlec (44) 300.
Sedlice (343) 156.
Sedliště neolithická v Bologoji u Novgorodu 665.
Sedmipany (223) 233.
ze See Bušek 498.
Seeland Nový 661.
Sejcín u Ml. Boleslavi 586.
Sekáč z Újezdce Václav (r. 1454) 233.
Sekáčky bronzové 663; železné 225, 661.
Sekryt, pečeť 569
Sekérkové ze Sedčic 175, 234; Beneš (1372) 232; Bořita (1441) 176, 231; Budivoj (1360) 232, 233; Ratibor (1305) 232; Rudolf (1341) 233.
Sekeromlat 529.
Sekyřany (393) 196.
Sekyrky 205, 479, 667, 673; z břidlice 529; z bronzu 225, 426; jadeitové 478, 667; kamenné 415, 481, 482, 521, 527—529, 582, 667, s topůrkem 666; měděná 426, železné 206, 217, 225, 317, 481, 482, 582, 674.
Sele z Bransud Jan (1453—1457) 234.
ze Selmic Bořita (1363—1365) 231.
ze Semanína Daniel Jindřich v Ml. Boleslavi (1626) 499—502.
Semice (240) 207.
Semily (10b) 207, 357.
Semtěš (214) 100, 101.
Senice (117) 197—204, 207, 597.
Senoseči 194.
Septimius Severus, císař římský 369.

Serenus Sammonicus Q., lékař 144.
Sfinx na dlažici 474.
Sfragistika česká 493—498.
Schaan v Liechtenšteinsku 667.
Scheiblhoffer Vit, mincmistr pánů z Eggenberka (po r. 1649) 325.
Scheiblingkirchen v Rak. 487, 621.
Schellenberg nad Krňovem 674.
Schmidl, baron v Chrudimi 248.
Schodiště 331.
Schody jezdecké na hradě Pražském 628.
Schönava u Teplic 482.
Schönfeld Fridrich Michal, zvonař praž. 422.
Schönfeld, hrabě v Chrudimi 248.
Schönfeld Ignác, král. dvorní knihtiskař 69; Jan Ferdinand (* 1750, † 1821) 69—72; Jeronym (1594) 71; Krištof 71.
Schönfeldské c. k. poštovské noviny 71.
z Schontale Votík (1505) 564.
Schusshügel, německý název pro mohyly u Třebnic (379) 410.
Sídliště z pozdní kamenné doby kolem Chotěboře 426.
Sieglerova Ludmila z Gettendorfu, chof Samuela Adama z Veleslavína 145.
Sigmund sv., král burgundský 171.
Sigmund Korybutovič 75; císař 73, 74, 78, 79, 84, 251, 396; III. 207; kníže Tyrolský (1438—1487) 380.
Sigmund, forman v Plzni 398.
Sigmundův Jiřík v Kutné Hoře 267.
Siket-Martinová Fronka v Kutné Hoře 79.
Silnice 630, 631; římská v Bulharsku 426; starogalská 221.
Šimš, žid v Ml. Boleslavi 638
Sirotci 268, 290, 293, 295—297, 547, panští 68.
Sirotci táborští 396.
Sixt z Ottersdorfa (1572) 613.
Skála Hrubá 107) 329, Malá (104) 360, 586.
Skalice Česká (147) 670.
Skalník Jindra v Chrudimi 302.
pod Skalou, poloha u Sadské 263.
Skalsko (87) 322, 507, 510, 584, 585.
Skarabeje 416.
Skla do oken na hradě praž. 628.
Sklářství benátské 416.
Sklenáři 194.
Skobky 582.
Skočice (363) 659
Skochovice (115) 509.
Skok místo 665.
Skonkal, pole u Senic (117) 198.
Skovice u Čáslavi 158.
Skréta, malíř 91.
Skřička Matěj, soukennik v Ml. Boleslavi s ženou Margretou 423
Skřínka cínová na ostatky 670, 671.
Skřivan Daniel, zamečník v Kolíně 387.
Skřivany (133) 460, 462, 597, 598.
Skršín (45) 173, 415.
Skupice (164) 571, 572.
Skuteč (181) 328.
Skvířín (395) 196.
Skvost zlatý římský z Boží Vody u Mladé Boleslavi 473.
Skythové neslovanští 610.
Slaběnice na Mor. 666, 667.
Sládci 299.
Sladovníci 191, 206, 295, 299.
Sladovny 216, 250.
Slané (3) 175, 199, 262, 298, 300, 315, 321, 473, 475, 660, 662.
Slanská Hora 160, 351, 355, 480, 583.
Slánsko 173.
Slánský potok 176.
Slataníř ze Slataníř Václav, hejtman panství kl. sv. Jiří v Praze (1546) 293, 297.
Slatěnice na Mor. 367, 604.
Slatiná 289, 300.
Slatiňany (184) 45, 186, 246.
ze Slatiny Dětřich Slatinský 426; Jan v Bříště 449; Oldřich (1472) 449.
Slavatové z Chlumu na Košumberce 31, na Obříství 562; Ferdinand Vilém (1669) 607; Jan Jiří Joachym († 1689) 475; Joachym (1621) 453; Joachym Oldřich († 1645) 475; Vilém († 1652) a manželka jeho Lucie Otilie z Hradce 475.
Slávek z Rysemburku, opat osecký 168.
Slavětín (6) 661.
Slavice (184) 49; ze S. Anna (1510) 449.
Slavičín na Moravě 673.
Slavík, roznášeč knih v Kutné Hoře 31; Janek v Kutné Hoře 80.
Slavíkovice (372) 572.
Slavka, židovka v Plzni 194
Slavkov (428) 292.
Slavníkovici 173, 473.
Slavonské království 662.
Slepá Huť pod Komárovem 400; ze S. Purkrábek (1510) 449.
Slevárna u Slaběnic na Moravě 667.
Slezsko 174, 231, 234, 480, 499, Dolní 442.
Sličný, řezník v Třebenicích 296, 300.
Slída ve hrobích 520—522
Slivenec (248) 86, 131.
Sloh barocní 235, 285—288; byzantský 434, 483—485, 493, 623; copový 240; gothický 43, 215, 235, 264, 283—285, 326, 327, 363, 406, 478, 490, 508, 549—556, 561, 562, 606, 621, 623, nordický 44, přechodní 431, Vladislavský 478, 497—500; italský 601; parukový 478; renesanční 285, 286, 556, 557, český 599; rokokový 235; románský 199, 239, 363, 372, 483—494, 548, 549, 552—554, 557—559, 621—626.
Sloh stavení v Podkrkonoší 361, 362.
Sloup kamenný 342; románské 371—374, 557—559.
ze Sloupna Pleš Václav 443.
Slováci 18, 78.
Slované 13, 14, 16, 55, 56, 61—64, 109, 110, 610; jižní 14, 18; rušti 14, 61.
Slovensko 56, 109, 241.
Slunce ctěno u Slovanů 56, 363.
Slupy u Prahy 419.
Smal ve Švédsku 604.
Smečno (4) 207, 231, 320, 473; ze S. Boleslav, nejvyšší sudí království českého (1284—1287) 231.
Smedčice (388) 401.
Smíchov (15) 168, 207, 474, 475.
Smil Flaška 54.
ze Smilova Burian 452.
Smíškové z Vrchovišť na Libenicích 31; Michal, správce kostela svaté Barbory v Kutné Hoře 30, 326.
Smlouva Svatováclavská sněmu česk. na ochranu jazyka 30.
Smlouva o mincování 383—385; svatební 482.
Smoleč (305) 317.
Smolensko u Dněpra 670.
Smolík v Mokropsech 84
Smrf vyobrazena v řezbě 236—238.
Smutná, říčka u Bechyně 482.
Smyslov (299) 325.
Sněmy české 272; (r. 1432) 77; (r. 1435) 77; (r. 1511, 635; (r. 1547) krvavý 398; r. 1579) generalný 272; (r. 1577—1580) 272.
Snopoušovský Jan (1523) 399, 450.
Soběchleby 426
Sobek z Bilenberku Matouš Ferd., arcib. praž. (1669—1675) 670, 671.
Soběk, rychtář ve Třebenicích (1445) 253.
na Soberku, poloha u Třebenic 47.
Soběslav (306) 255, 477.
Soběslav I., kníže († 1140) 4, 15, 276—278, 280, 281, 284, 431; II. (1174—1179) 4, 275, 279, 558, 599.
Sobětuchy (186) 571.
Sobové 479, 522.
Sobotka (110) 351, 354, 362, 416, 605, 606.
Soest v Něm. 242.
Sochařství 235—238.
Sochor Jan, kožišník v Kutné Hoře 387.
Sochy kamenné na domích 407; svatého Donáta u Michalovic 508; sv. Jana na mohyle u Bezna 507.
Sokol na mincích 200.
Sokolovo hradiště ve Volyni na Rusi 609.
Solaři v Hallstattě 228.
Soleč (91) 352.
Solidy, mince 465—469; hranaté 465, 468; kulaté 465, 468; Přemysla Ot. II. 468;
ze Sejcína u Ml. Boleslavi 586; ze Staré Říše na Moravě 469.
Solis Virgil (1578) 556.
Solní ulice v Plzni 250.
Solopisky 673.
Soluň v Tur. 244, 436—438, 623.
Sošky 583; bronzové 207, 227; dřevěné 207; lidské 667; zvířecí staroperské 667; ze Znojma 667.
Souboj soudní 55.
Soud boží mečem 55; hrdelní 504; komorní 164, 244, 271, 567—570, 629, 642, 673; lidu 301, 302; městský 252—254, 297, 543, 544, malý, konšelský 252, 253, veliký či plný 253, 254; sedlský 506; zemský 395, 566.
Soudci, příruči rychtářův 294, 295; volení v Kutné Hoře 408.
Soudná světnice na hradě praž. 441, 628.
Soudné duby, místo u Litošic (214) 101.
Soudní artikule 506.
Soudní klání v Hradci (r. 1315) 55.
Souhrady, ploty 65.
Soukenici 70, 194, 246, 247, 388.
Soukenik Krištof v Chrudimi 246.
Souměř (396) 233.
ze Soutic Jan, mincmistr v Kutné Hoře (1437) 78.
Sovenice (93) 162, 205, 341—343, 346, 350, 356, 426, 482, 509.
Spálená ulice v Praze 474; v Sadské 263.
Spalování mrtvol v Čech. v době křesťanské 348, 350.
Spilka Jan, farář v Heřm. Městci (1676) 506.
Spindl 194.
Spisovatelé čeští 476.
Spolek archaeol. „Včela Čáslavská“ 168.
Spony 609; bronzové 7, 48, 49, 224, 230, 371, 372, 473, 481, podoby ptačí 365, štítové 666; Kostomlatská 368; kož. u knihy 613; kruhovitá 460; obrovská z Brozánek (84) 603, 604; ze Slatěnic na Mor. 604; pozlacená 661; stříbrné 315; à la Tène 354; železné 217, 221, 229, 262, 315, 338, 339, z la Tène 228, 674; vyobrazeny na mincích 199.
Spork Ferdinand Leopold 571; František Antonín 571; Jan Antonín 572; Jan Josef († 1749) 572; Jan Karel na Lysé, vojevůdce (1661) 571, 572; Jan Michal 572; Jan Rudolf 572; Jan Václav 572.
Správci školní 402.
Spus, Spiritus, Duchek 253
Spytihněv, kníže (1055—1061) 14, 180, 276, 283, 486.
ze Srbče Diviš, svrchný písař v K. Hoře 74
Srb Jakub, pernikář v Kutné Hoře 389.

Srbové 18, 78, 417.
Srbsko 110, 674; Sasko 117; Mělnicko 358.
Srbsko (93) 362.
Srezněvskij hist. 56.
Srnec, jméno děla (z r. 1690) 53.
Srnický potok 542.
Srpky 609; bronzové 48, 50, 105, 151, 152, 368, 372, 605, 667; spěžový 456; železné, 161; 225.
Ssadernicht viz z Kopist.
Stahremberg v Rak. 487.
Stachov (38) 417.
na Stájích, údolí u Nadslavi (120) 353.
Stakory (77) 262, 355, 509.
Stanislav II. Pavlovský z Pavlovic, biskup olom. (1579—1598) 21, 626.
Stanislav, kapucín (1626) 501.
Stankovice (221) 571.
Stará Huť (20) 316; Říše na Mor. (465—469, 662; svině, jméno děla (z r. 1443) 53; Ves v Plzni 665.
Staré Hrady na vrchu Mužském 339—342, 351, 353, 360, 362.
Staré Město na Moravě 674; v Praze 69, 244, 626.
u Starohradu, hostinec v Nuslích 669.
Staroměstské nám. v Ml. Boleslavi 402, 403.
Starožitnosti české do ciziny 72, 261, 285, 288, 308, 543, 607
Starší cechu 268, 299; obecní 292.
Starý náhon, poloha u Chleb (116) 415.
Stater a půlstater Filipa Macedonsk. (359 až 336 před Kr.) 228.
Statky manské 233, špitálské křížovnické 25, 26.
Statuta provincialia Arnesti v Plzni (roku 1476) 289.
Stavby byzantské 426, 436; centrální 436, 621; české 483—494, 668—672; gotické 265; na jehlách 418; moravské 673; německé 242, 619—622; okrouhlé v Bavorsku, Korutanech, Němcích, Sasku, Štyrsku, Tyrolsku 430, 432; římské 237, 426, 436, ve Švýcarsku 217; románské v Čechách 429—438; staroslovanská visutá v Doudlebech 470; turecké v Bulharsku 426.
Stavební huť na Hradčanech 441.
Stavitelství v Čechách 237—242, 327, 441 až 444, 497—500, 563—570, 599—601, 619 až 626, po válkách husitských 477, 478.
Stavský, hejtman hradu Pražského (od r. 1474) 625.
Stebno (54) 298, 300.
Stěhování Slovanů 610; vesničanů do měst 196—198.
Stelčoves (18) 104.
Stezka pomezní Ještědská 162.
Stěžov (267) 149.
Stihnov, Mstihněv (133) 467
Stichs Jan, knihtiskař v Norimberce 292.
Stillfried na Moravském poli 667, 668.
Stodská Anna 399.
Stojan gotický na svíčky 426.
Stojice (165) 395.
Stolany (164) 395—397, 447, 505, 506, 569, 571, 572.
Stolec knížecí kamenný v Boleslavi 357.
Stolický tesař (1534) 150.
Stopa stará Vídeňská 41; Würtemberská 41.
Stradonice (6) 230, 316, 365, 425, 583, 659, 661.
Stradov (186) 45, 46.
Strahov v Praze 265, 426, 486.
Strahov, samota u Semil 357.
Strachota Mikuláš, písař v Plzni (1396) 194.
Straka Jindřich, nájem. lomů Sliveneckých 131.
Strakonice (339) 207; ze S. 175; Vilém (1359) 495
Strakonický Pavel Alex (1612) 403; Wolf, měšťan v Plzni 291.
Stráně, svah Želez. Hor u Semtěše (214) 100, 101.
pod Strání, poloha u Třebenic (47) 302.
Stranovský hrad (86) 507.
Stranského kronika 357.
Střapol (388) 196.
Strašice (271) 125, 196.
Stráž, Neustadtl, staré Chodové na Stráži (395) 119, 198.
Stráž, návrší u Ještěda 356; pahorek u Radětic (266) 105, 149, 206, 316, 415, 455 až 458.
Strážiště (407) 118.
Strážiště na Pradelbergu u Hostinného 607; u Světlé 356; římské v la Tène ve Švýcařích 221.
Strážnice (84) 356; ze S. Bedřich na Kolíně, kněz Táborský 234; Šimon (1499) 234.
ze Strážovic Vítek (r. 1398) 232.
ze Středy Jan. kancléř Karla IV. 44.
Střelcův dům na hradě Praž. (1489) 626.
Střelec, konšel v Ml. Boleslavi 423.
Střely 160; bronzové 48, 50, 661; kostěné 369, 372; železné 48, 217; s tulejkou 582; zavinutá 174.
Strenice (82) 584, 586.
Střenky nože 581, 582; kostěné 317, ozdobné 473.
Střepy nádob bronzové 257, 261, 311—314, 316, 322—324, 455, 660; hliněné 5—7, 9, 10, 47, 48, 52, 97, 159, 160, 163, 204, 205, 208, 211—214, 217, 219, 220, 227, 257 až 262, 309—315, 323, 331, 334, 336, 337, 341, 342, 344—346, 350, 352, 355, 415 až 420, 425, 426, 437—440, 456—458, 469 až 472, 511—521, 524, 525, 527, 528, 532, 534, 579, 581, 586—588, 593—596, 603, 605, 606, 643—654, 658—663, 665, 668, 669; s ornamenty 507, 512, 518, 524, 525, 527, 581—586, ďubkované 473, malované 665; tuhové 336, 350, 353, 364, 471, 472, 660.
Strettweg ve Štyrsku 667.
Střevač (120) 352.
Střevíce turecké 207, 416; zatupené 238.
Stříbrnik, vrch u Lev. Hradce 601—603.
Stříbro (394) 31, 71, 196.
Stříbro pagamentové 325; slité mezi mincemi 465
Střídníci farářovi 300.
Střile zažehnávány 414.
Střílení ku ptáku 31, 148.
Střílny na hradě Praž. 625, 627.
Střimelice Kostelní (234) 659.
Stříž brakteátu 462.
ze Strojetic Jan ve Václavě 449.
Stromovka u Prahy 425, 628.
ze Stropčic Fremut (1483) 451.
Strych, míra 265.
Studně hradská 340, 341; skalní 264, 333, 334, 346.
Stupenští z Houžné u Č. Budějovic 234.
Stupně hradu Praž. 446.
Succentor školy 503.
Sud trestní 59; k měření 636.
Suda Petr v Plzni 450.
Sudí nejv. král. česk. Boleslav ze Smečna (1284—1287) 231; markr. mor. Lev Burian Berka na Richmburce (1617—1618) 447.
Sudinky, poloha u Slavičína na Mor. 673.
Sudlice z Lazic Jan (1495) 234.
Sudlička z Borovnice Mikukáš (1557) 234.
Sudoměř (89) 507.
Sudslavice (356) 668.
Sueder-Brarup ve Slesvíku 364.
Sufragan, arcibisk. Praž. Jan Rudolf Spork (1759) 572.
ze Suchdola Mikuláš, mincmistr v Kutné Hoře (1433) 76, 77.
Suchorad, dům v Chrudimi 245.
Sukně dykytové 30.
Sukno falešné 70; sukna kraječi 69.
Sůl do Čech dovážena 21, 422.
Sulejovice (48) 673.
Sulek ze Hrádku Záviš, hejtm. hradu Praž. (od r. 1586) 625.
ze Sulevic viz Kapliř.
Sulkovský, kníže 72.
Sulovice (48) 300.
Sušení předlv 68.
Sušice (164) 571, 572; (347) 165, 196, 348.
Sutky v řezbě 236
Svadlý Vaněk, písař v Kutné Hoře 80.
Svantovít, bůh 16, 56.
Svareč 665.
Svarov (16) 660; ze S. Kateřina Ottova, manželka Zdeňka Otty z Losu na Popovicích († 1571) 60.
Svatava, manželka krále Vratislava 4.
Svatba v Kani vyobrazena na zvonu v Bradě (120) 307
ze Svatého Pole 176.
Svátky křesťanské 56.
Svatokřížská brána v Chrudimi 246.
Svatopluk, král moravský 167; vévoda český (1107—1109) 200, 233, 277, 282, 417, 662.
Svatoslav, veliký kníže ruský (971) 17, 610.
Svatoslav, písař v Plzni (1407—1410) 194.
Svatoš, krejčí v Praze 164, 165.
Svěchin Petr v Chrudimi 245.
Svémyslice (239) 265, 415; ze S. Hěralcpavel Čachovský († 1598) 190.
Svépravice (244) 661.
Světec (50) 363; poloha u Holubic (11) 205.
Světlá (97) 356; (205) 47; v Rakousích 38 až 41, 43, 44.
Světlík Tomáš, cechmistr vetešnický v Kut. Hoře 476.
Světlonoši v pověstech 360.
Světničky skalní na vrchu Mužském (92) 331—338, 340, 342, 355.
Světýlka v pověstech 360.
Svícen sedmiramenný, spis Pěšiny z Čechrodu 432.
Svícny 481; gotický 606; železný 674.
Svidná 665.
na Svidně, poloha u Skalska (87) 322.
Svidnice (184) 45, 46, 49; ve Slezsku 359
Svijany (92) 342, 349, 355, 418, 583.
ze Svinar Zachař (1405) 118.
Svinařov (4) 231.
Svinarská Anna (1531) 93.
Svinčany (165) 395.
ze Svinné Pracek Jan (1454) 451; děti Barbora, Dorota, Jan, Kuneš 451, Kateřina (1523) 447, 450, 451, Šlejbor (1503) 400, 401, 449, 451.
Svinov na Moravě 652.
Svíny Trhové (311) 471, 496.
Svitky bronzové 11, 409; ze zlatého drátu dvojitého 417, 481.
Svobodná ves (214) 100, 101.
Svobodnická hůl 206.
Svojšice 673.
Svojšín (401) 196.
Svolávání obce 68.
Svornosť, rybník u Čáslavi 527.
Svrchný písař 74.
Svršky v mincovně 386.

Sychrov u Svémyslic (239) 265
Syrec Tomáš, kanovník u sv. Jiří (1357) 375.
Syřístkův Janek s patkou, zloděj 298.
Syrůček Hynek 167.
Syslův Pašek, zloděj 298
Szeląg u Poznaně 670.
Szent-Kut v Železné stolici v Uhřích 241.
Szepes Yglón v Uhřích 552.

Šafář Petr z Prahy 80.
Šafář mincovny v Kutné Hoře 389, 390.
Šafařík Pavel 610.
Šafary, důl v Kutné Hoře 33.
Šafgoč Jan Arnošt (1692) 189.
Šafránek Benedikt a žena Anna (1474) 451.
v Šachovnici, dům v Kutné Hoře 407.
Šál pestře vyšívaný 416.
Šálky 343. 354, 519; bronz. 229, 663; hliněné 205, 317, 524, 525, 659, 660, s úškem 346; měděný 426; tuhový 525.
Šance švédské, hradiště u Mladé Boleslavi 350, 351, 356, 507.
Šára Jan v Chrudimi 246.
Šardice na Moravě 367.
Šárka u Prahy 354, 355, 416, 419, 480, 662.
Šárova proti Nižburku (20) 426.
Šárova brána v Chrudimi 246.
ze Šárova Šárovec Sigm. na Slatiňanech 185.
Šatava ze Lhoty (1483) 400.
Šátečky hedvábné vyšívané 416; kartounový s obrazem pomníku tisíciletého trvání ruské říše 207; papírovitý 416.
Šatlava 267, 268.
Šatní z Olivetu 31.
Šaty 295.
Šebastián apatekář v Plzni 292.
Šebek mincíř 385.
Šebíř, biskup praž. (1046) 238.
Šebířovský Jiřík (1558) 255.
Šedivek Viktorín v Kutné Hoře 608.
Šefranek Mikuláš v Plzni (1474) 400; syn jeho Benedikt 400—402; Anna z Pautnova, manželka Benediktova 397, 398, 400 až 402.
Šelešovice na Moravě 482.
z Šelnberka a z Kosti Barbora, abatyše u sv. Jiří v Praze (1540, 1546) 252, 293, 297; Markéta (1537) 396.
Šembera V. 56.
Šemenek v Kutné Hoře 76.
z Šenfeldu Zeidlic Hertvík na Polné, Chocni a Přibyslavi, podkom. králové (1600) 566.
Šenky vína předměstské v Chrudimi 130.
Šepmistři v K. Hoře 267, 326, 385, 387, 388, 408, 476, 573, 575, 576, 631, 633—636.
Šerhakl Jiřík, konšel v Českých Budějovicích 631.
Šermer Oldřich a Viktorin Vilém, měšťané v Litoměřicích (1640) 264.
Šestiměstí v Lužici 382.
Ševci 131, 247, 267—269, 295; novidlníci a vetešníci 475, 476.
Šídlo (98) 457.
Šídlo 660; kostěné 205, 262, 417, 473, 479, 481, 522, 581, 582, 668; železné 582.
Šícha Lukáš v Chrudimi 245; pekař a konšel v Třebenicích 296.
Šíchovská čtvrť ve Chrudimi 245, 247, 248
Šimanova Ofka v Plzni 449.
Šimar Jan, nakladatel knih v Augšpurku (1520) 292.
Šimek v Kut. Hoře 77; koželuh tamtéž 80.
Šimon, komorník Praž. (1505) 564.
Šimon, krejčí, purkmistr v Kut. Hoře 77; postřihač a rychtář v Třebenicích 259.
Šimunek Jan, měšťan Menšího města pražského 292.
z Šinkirchu Jan Albrecht, kapitán (roku 1622) 453.
Šípek, piják ve Skutči 328.
Šipka, jeskyně na Mor. 479, 664.
Šípy 417, 661; bronzové 162, s tulejkou 343; čedičový 421; kamenný 204; kostěné 481, 522; krátké čtyřhranné 350; z pazourku 104, 162, 343, 479, zarostlý v lebce medvěda předpotopního 479; s tulejkou 606; železné 223, 585, 602, 668, 669, s tulejkou 350.
Širnfeld ze Širnfeldu Abraham 100.
ze Širntinku Kunhuta (1548) 399.
Širočiny, bradatice na štítě 230—234.
Šiška, majitel pivovaru v Klučenicích (262) 136.
Škaniva, les na Domažlicku 213.
Škaňov, ves na Domažlicku 213.
Škola Jan, pregéř v Kut. Hoře 390, 391; Jindřich, měšťan v Plzni 291.
Školní ulice v Plzni 250, 290, 400, 401.
Školy v 16. a 17. století 503, 504, 571; v Boleslavi Mladé 402, 638; v Bydžově Nov. 401; v Plzni (před r. 1420), 250; v Praze česká Týnská (roku 1476) 497, u sv. Martina na St. městě, u sv. Mikuláše na Malé straně, u sv. Petra na Poříčí (kol r. 1600) 402; v Soběslavi bratrská 477.
Škopek Martin, purkmistr v Ml. Boleslavi (1514) 424.
Škorně 476, zobákovité 460.
Škrabadla jaspisová 665; karneolová 665; kostěná 519, 522; z pazourku 338, 439, 481, 582, 665; z rohovce 528.
Škréta Šotnovský ze Závořic 31.
Škřivan, zloděj z Lahovic 298.
Škváry bronz. 323, 324; skelné 262, 582, 606; železné 419, 470, 472, 534, 582, 669, 674.
Škvořetice (338) 322, 324, 425.
Škvrňany (388) 196.
Škvrňov (220) 491.
Škvrňské předměstí v Plzni 140, 249, 250, 449, 452.
Šlechta z Peruce (r. 1400) 232.
Šlechta česká 272; usedlá ve městech v 15. a 16. stol. 397—402, 447—452; povstalá proti králi Jiřímu (1467) 252; ve sporu se stavy slezskými 397.
Šlejbor viz ze Svinné.
ze Šlenic Arnošt, probošt kostela praž. a míšenského (1535) 567, 568.
Šlepky, čepec na Vysocku 360.
Šlesvík 364, 366, 604.
Šlik Jáchim a Šebestian (1555) 54, 55.
Šlovice (393) 196.
Šluknov (63) 425, 637.
Šmakal Vavřinec, měšťan ve Skutči 328.
Šmalkaldská válka 398.
Šmejd, obchod železem 247.
Šmelcíři v Kutné Hoře 388.
Šmelcovny v Kutné Hoře 325, 573.
na Šmerhově v Starém městě 328.
Šmitna, důl v Kutné Hoře 33.
Šmitny v Kutné Hoře 387, 574.
Šněrovačky vyšívané 361.
z Šontalu Viktorin, purkmistr na Hradčanech (1529) 567.
Šopka, potok pod Mělníkem 358.
Šoproň v Uhřích 621.
z Šorfenštejna Šorfer Gregor (1560) 244.
Šos městský 245—247, sv.-martinský 247.
Špaček, posel v Kutné Hoře 575.
Španovský z Lišova Michal na Pacově, podkomoří měst věnných (1575) 129
Špetl Burian na Morašicích (1587) 445.
Špicfous, důl v Kutné Hoře 33.
Špička pazourková 415.
u Špitála, předměstí v Plzni 249, 250.
na Špitálsku, předměstí u Prahy 27, 28, 128; les u Klučenic (262) 136.
Špitály 396; městské 505, 506; v Boleslavi Ml. (1572) 613; v Mělníku 328; v Plzni sv. Máří Majd. (1495) 250, 452; v Praze konec mostu na Starém městě 25, 26, 81—86, 131—138; u sv. Pavla v Karlíně 28, 328; v Třebenicích 300.
Špornkas Kašpar z Netolic 629—632.
Šprych, měšťan a purkmistr v Třebenicích 296—300.
Špulíř k ražení mince 387.
Špýr v Německu 54.
Šrámek Jiří, zloděj popravený 504.
Šrejbersdorf Mikuláš, hejtm. na Krumlově 642.
Štaglav v rukopise 112.
Šťáhlavice (390) 665.
Šťáhlavský z Doupova Jan 398.
Šťáhlavy (390) 233, 482, 532, 665, 666.
Štalhaus, jenerál švédský (1639) 637.
ze Štědré Tista Jan (1416—1418) 233.
Štědrý večer 544—546.
Štech, zloděj z Radověsic 298.
Štěpanice u Brna 674.
Štěpanovský dekanát 487.
Štěpnice v Ďáblicích 81; v Dobřichovicích 84.
Štěrbovská brána v Chrudimi 246.
ze Šternberka 31; František 554; Ješek (1349) 495; Ladislav (1505) 123
Štětín v Německu 480.
Štěvíková Lída v Plzni 194.
Šteyer Matěj (1719) 255, 256, 304, 411, 412.
Štidla (120) 353.
Štilfríd, rek 54.
ze Štipoklas Markéta (1495) 452.
Štítek bronzový 153.
ze Štítného Štítný Tomáš 54, 142, 413, 641; Dorota, Kateřina a Václav (1532) 99.
Štíty 667; z la Tène 223; vyobrazeny na mincích 275—278, 280, s bodcem 199—204.
Štok mincovní 326.
Štokholm ve Švéd. 673.

Štokov (400) 651.
Štolc Václav v Kutné Hoře 608, 609.
Štolpno v Sasku 637.
Štramberk na Mor. 478—480, 664.
Štrasspurk 74.
ze Šturberku Rudolf (1588—1620) 63, 64.
Šturm J. 87.
Štvanice v Praze 206.
Štyrsko 270.
Šubar Martin, fendrich Joachima Chrta (r. 1623) 453.
Šultys z Felsdorfu 31.
Šumarník na Moravě 478.
Šumava 4, 117.
Šváb, vort v Kutné Hoře 33.
Šváby, důl v Kut. Hoře 33.
Šváby v Něm. 290.
Švadle 194.
ze Švamberka 31; Bohuslav (1365) 119; Henrych st. (1548) 270, (1560) 269; Hynek (1558) 255; Jan 136; Jan Bavor, Bavůrek (1493) 449—451; Jan Erazim, nejv. mincmistr (1563) 391.
Švec Krištof, měšťan v Jablonci n. Jiz. 422; zloděj z Želenek 298.
Švédové v Boleslavi Staré (r. 1640) 239; v Pirně (r. 1639) 635—637.
Švédské hradby u Duchcova 262.
ze Švihova Břetislav (1564) 269; Vilém, hofmistr (1534) 270.
Švík z Lukonos Adam (1554) 397, 504.
Švýcarsko 217—230.

Tabarka u Kroměříže 482
Tábor Žich, konšel v Třebenicích 296, 297.
Tábor (274) 477.
Táboři 73—76, 234, 239, 477.
Táborský Jan z Klokotské hory, malíř v 16. století 123.
Tabule náhrobní 447.
Tabulka relikviarní cechů zlat. v Praze 556.
Tabulky s kroužky 666.
Taffrkassym, knihy židovské 543.
Tachlovice (16) 482.
Tachov (308) 119, 196, 499.
Tajanov (365) 3.
Talířky bronzové 425; cínové 638, 662; hliněné 438.
z Talmberka 502; Marketa (1618) 447.
Tamachov, Tamochov, vrch u Červ. Poříčí (383) 259—261, 316, 426.
z Tamfelda Cukr Jan (1499) 450.
Tance 65.
Tandléř 70.
Tandlet 70.
Tarmark v Kutné Hoře 81, 407.
Tarnov v Haliči 243.
Tasmina, řeka v Kyjevsku na Rusi 425.
Tosovice (164) 571.
Tastepe, hora v Balkáně 426.
Taškář Jan v Kutné Hoře 391, 544, žena jeho Dorota 544, Anna 391.
Tataři 481.
Tatinná (410) 196 674.
Tatky u Sadské 263.
Tatrman Jan, konšel v Praze 165.
Tatry 243.
Tavírny u Kováně a Kovánce (87) 585.
z Taxis Matiáš, poštmistr (1535) 672.
Tejšov na Berounce 425
Telč na Mor. 465, 482, 662
Těmínové z Těmic: Bohuslav (1527), (1569), (1587), Burjan (1587), Jan (1569), Jiřík (1587), Melichar (1569), Nikodem (1569), Simeon (1569), Voldřich (1587) 99.
Templáři 133.
la Tène, mělčina při jezeru Neuchâtelském ve Švýc. 217—219, 354, 355, 368, 369, 479, 481, 482, 508.
Tengler Viktor, numismatik 459.
Teplá (46) 301; (402) 117. 196, 499, 661, 664.
Teplice (52) 269, 270, 298, 425, 482.
Teplý potok u Stáhlav (390) 665.
Terče 194, 667; bronzové 666; zlaté 665.
z Teressova Kábová Anna (1600) 565; Kořenská Anna (1600) 565.
Terminy soudní 267—269, 295, 297, 298, 301, 302.
Terrigenus Plánický Isaiáš (1612) 403.
Terst 318.
Tesák lovecký 661.
Těšín ve Slezsku 476.
Těškov (271) 125.
Tetín (248) 85.
z Tetova Tetaurové: Anna Žofie (1600) 565; Dorota Kynterka (1600) 565; Jan (1587) 99; Jiřík (1600) 565; Kateřina Retová (1589) 566; Kateřina Tetaurská (1560) 564, 565; viz Lukavský.
Tetragrammaton hebrejské 303.
Tetrev, řeka na Volyni v Rusku 609.
Těžítka 582.
Těžký Jan, konšel v Třeben. 252, 295, 296.
Theobald Zachariáš 4.
Theutonici 119.
Thielle, řeka ve Švýc. 219.
Thietmarova kronika 674.
Thoma, mlynář v Kut. Hoře 75, 79; švec a konšel v Třebenicích 295.
Thrakie severní 426.
Thunovský palác v Ostruh. ul. v Praze 475.
Tichý Jan, mincíř v Kut. Hoře 77; barvíř tamtéž 408.
Tilis, hl. město Galatů na Balkáně 426.
Tiskárny v Plzni 289—294.
Tiskařství české 32, 498.
Tista ze Štědré Jan na Přimdě (1416 až 1418) 233.
Tišnov na Moravě 23, 415.
Tkačev gmin na Rusi 670.
Tkadlec Oldřich v Kutné Hoře 407.
Tkalci 299.
Tlama Žícha (1500) 252.
Tlapy medvědí, střevíce 238.
Tlučeň (42) 661.
Tlučná (412) 196; z T. Anička (1495) 452.
Tlumačov (374) 119.
Tobolář Jan, měšťan v Kut. Hoře 389, 390.
Točenice Přední u Prachova (120) 352.
Točník z Křimic Purkart, podkomoří (1618) 404; Václav (1495) 452; Václav (1550) a Anna z Prostiboře, žena jeho 400.
Točník (272) 57, 59, 60.
Toch Mikuláš v Chrudimi 246.
Tolary 388, 389, 391; český cís. Matyáše (z r. 1618) 543; pánů z Eggenberka 325; talešné 388, 389; levantinské 465; nové (r. 1551, 1559, 1562) 392; říšské kurfiřtské 264; saské vévodů Jana a Morice (z r. 1547) 543; šafhúský (z r. 1620) 543; tyr. arcivév. Maximiliana (z r. 1616) 543.
Tolencové, kmen 674.
Tolenské jezero 674.
Toleranční patent (r. 1781) 477.
Tolna, stolice v již. Uhrách 667.
Tolpy, důl v Kutné Hoře 33.
Toma, farář ve Zbynicích a v Újezdě Chodovském 118.
Toman Jan v Chrudimi 246.
Tomáš, sladovník a rychtář v Třebenicích (r. 1557) 254, 295; Vodičkův zeť 164.
Tomášovi synové, zloději u Třeben. 298, 299.
Tomek, poddaný v Radonicích 265.
Tomík, měšťan v Třebenicích 299, 300, žena Mandelena 300; zloděj z Třebenic 298.
Topor železný 666.
Torma 667.
Torquato conte, quartýrmistr (r. 1622) 453.
Torsberský mór ve Slesvíku 364, 366, 392.
Torso ženské 664.
Torstensohn Eustach, švedský generalfeldzeugmeister (r. 1640) 264, 569.
Touškov (411) 196; Hartmanův (393) 196.
Tovaryši 268, 299, 500, v cechu 476.
Traján cís. (98—117) 263, 586, 610.
Traktáty 544—546.
z Trautsonu Jan Fr. 475; Marie Mark. 475.
na Trávníku, poloha v Třeben. (47) 302.
Trčka, poddaný v Radonicích 265.
Trčkové z Lípy 396, 448; Burian na Lichtenburce a Vlašimi, nejv. písař desk zemských (1462) 396, na Lipnici 31; Jan st. na Lipnici (1537) 396; Mikuláš (1512) 506, (1523) 506, ml. na Lichtenburce (1514) 396, na Vlašimi (1523) 396; Zdeněk na Vlašimi (1523) 396, 506, ml. (1537) 396; Zdeněk Mikuláš (1462) 396.
Trčkovský pluk 569.
Třebechovice (161) 347.
Třebenice (47) 23, 251—254, 293—302, 362.
Třebíč na Moravě 234.
Třebichovice (4) 207.
Třebnice (379) 211, 212, 410, 651.
Třeboň 231—234, 493—496, 641, 673.
Třebonín (216) 102.
Třebová Česká (174) 652.
Třebovětice (131) 670.
Treibíři 33.
Třemošná Červená (129) 670.
Třemošnice (408) 196; z T. Oldřich (1450) 450, 451.
Trestání metlami 607, 608; opilců sudem 58—59.
Třeštěnec Jíra, purkmistr v Ml. Boleslavi (1452) 423.
Trhanov (374) 213.
Trhlavy, ves zašlá v Litoměřicku 176; z T. Božena (1384) 231; Jindřich Rohlík (1[illegible]) 176; viz Rohlíkové
Trhy 268, 475; koňské v Kutné Hoře 6[illegible], v Heřm. Městci 446; obilní v Kut. Hoře 326; olověný tamtéž 76; rybný tamtéž 76, 326; téhodní v Heřm. Městci 445; v Praze nový u sv. Havla 69.
Třibřichy (185) 49.
Triforium sv.-Vítské v Praze 35, 38, 42, 172, 377.
Triglav v Štětině 481.
u Tří králův, dům průchodní v Kut. H. 75.
Třísov (327) 471.
Trmice (54) 673.
Trnová (167) 51.
Troický spisek 17.
Trojgroš Sigmunda III. 207.
Trosky (109) 329, 605.
Trpaslíci černí v jeskyni Štramberské na Moravě dle pověsti 480.
Trs Mikuláš z polního vojska táboř. 76.
Tršice u Olomouce 482.
Trubači 391, 634.
Trubičky bronzové 225, 311, 316, 324.
z Truclar Zikšové 398; Jan a Jiřík bratři 451; Sigmund (1480) 451.
Truhla dřevěná z kmene topolového 562.
Truhlářčin Jan v Kutné Hoře 387.
Trůn král. na hradě pražském zřízen (roku 1499) 629.
Trůn vyobrazen na mincích 199—202, 275, 279, 280, 464, 466, 536, 538.

Trutnov (141) 29. 257, 607.
Tryzna v staré Rusi 609.
Trzemeszná u Myslenic v Haliči 243.
Tuček, rváč v Kutné Hoře 268.
Tugurin Duchoslav v Chrudimi 245.
Tuha v kostce 519, 522, nátěrem nádob hliněných 410, 582
z Tuhnic Heindrich Meindl (1490) 449.
Tuhošť, vrch, u Chudenic (382) 3, 259.
Tuchořice (23) 244, 568.
Tulejka z kopí 223, 343 471, 606; bronzová 314, 316; železná 324.
Tuln v Rak. 621, 622.
Tundža, řeka balkánská 426.
Tuněchody (169) 186
Tunika 194
Tunkl z Brníčka a ze Zábřeha Jindřich, nejv. mincmistr král. česk. a fojt Dol. Lužice (1522) 383, (1527) 573, 574.
Tupadly (187) 168, 527; z T. Jošt, žena Marketa, dcera Ludmila (1472) 451.
Tur krátkonohý 532; pižmový 664.
Turci 571.
Turek, žid v Plzni 452.
Tuří kosti 159, 160
Turnaje české 54, 55; německé 53, 54.
Turnov (109) 161, 162, 358, 359, 361, 586, 640.
Turnovský dekanát 358.
Turnovský Jakub 388, 389.
Tursko (12) 105, 132—134, 659
Turzové z Betlemfalvy v Uhřích 385.
Tuškov (349) 482.
Tuto, bisk. v Řezně za sv. Václava 433, 486.
Tvaroh Václav, setník vojska tábor. 76.
Tvrziště 342, 350; ovalné 669; skalní 331; středov. 351; u Bošic (219) 206; u Hrbovic (56) 541; u Lavice (110) 606; v Libiši (241) 562; u Michalovic (111) 605.
Tyčinka bronzová 104.
Tyglíky na tavení kovu 419, s pěnou cínu 479, se zakulaceným dnem 534.
Týn Lombard, mincmistr ze Vlach koncem 13. stol. 596.
Týn Horšův (378) 196, 208; nad Vltavou (304) 157, 317, 417.
Týnec nad Labem (166) 264; (393) 196; z T. Albrecht a Dorota 451, Anna, Kateřina a Ludmila, dcery jejich 398.
Týnice Labská (166) 99.
Týnský kostel v Praze 235.
Typy ve Pšovsku a v Podkrkonoší 260.
Tyrolsko 271.

Ubrlautové neb auspejt v Kutné Hoře 33.
Ubytování vojska v persekucích po (r. 1620) 453—456, 501, 502.
Učedníci řemesel 299
Udice na ryby 226; bronzová 582.
Udidla koňská železná 224, 315, 320, 324.
Uhlejov (130) 669.
Uhlí dřevěné v jamách 523; v mohylách 311, 312, 316, 409.
Uhry 77, 78, 110, 143, 285, 383—386, 569, 573, 630.
Ucha nádob 214, měsíčková 603.
z Ujkovic Pavel (1371) 495.
Ulice (394) 196, 452.
Ulice Dlouhá 80, Mincířská 76 a Vinná v Kutné Hoře 79.
Ulrich, opat kl. Lilienfeldského (1345 až 1351) 123.
Umění antické 242; české 427—438, 547 až 558, 611—620, do smrti Václava III. 215, v 15. stol. 265—267, v 16. stol. 235 až 238; kostelní 283—288; textilní 285 až 288; zlatnické 283—288.
Undrlák v městech 326.
Uněšov (406) 196.
Ungar cís. knihovník 89.
Unhošť (19) 158, 660.
Uničov na Moravě 284.
Universita v Praze 401, 402, 503.
Upalování penězokazců 386, žhářů 301, 302.
Urbář Heřmaměst. (z r. 1658) 570; Jindřichohrad. 255—257; Kacerovský (z r. 1554) 601; Rožmberský (z r. 1379) 125; Zbirovský (r. 1652) 125, 128.
Urbura 74.
Urburéři mince v Kutné Hoře 575, 599.
Určice na Moravě 666.
Urlejch Václav, měšťan v Plzni 399.
Uršila v Třebenicích 296.
Urticellus z Nesselberka, choť Anna, syn Jeronym (1537) 400.
Utendorf v Dol. Rak. 667.
Utínání předních noh psům 67.
Uzdy 667; bronzové 665; železné 674.

Uhlava, řeka 3, 4, 665.
Úholičky (12) 602.
Újezd (270) 128; (374) 119; (411) 196, 449; u sv. Kříže, Heiligenkreuz (377) 118; Ostrolov (302) 471; Železný (391) 196.
z Újezda Purkartova Kateřina 398.
z Újezdce Václav Sekáč (1454) 233.
Újezdecký Jan v Chrudimi (1586) 245.
Únětice (17) 315, 322 354, 355, 481, 534.
Úpice (148) 670.
Úpohlavy (47) 300, 301; z Ú. Václav 295.
Úřady městské 453, 454; panské vrchní 265; zemské 453.
Úředníci desk zemsk. v Praze 287, 288, 565; klášterní 254; mince v Kut. Hoře 386, 390; panští 64—68, 253, 254, 293, 295, 296, 423, 424.
Úředník králové při deskách zemsk. 566; Zachariáš Kába z Rybňan (1600) 288.
Úředník podkomořího při deskách zemsk. Jan Voračický z Paběnic (1600) 566.
Úroky městské 247; zasedělé 639.
Ústí n. Labem (55) 482, 673; z Ú. Hynek (1383) 494; Jan st. (1408) 494, 495; Oldřich (1366) 494.
Úštěpky pazourkové hromadné 415.
Úterý (403) 196, 452.
Útušice (388) 196.
Útvina (426) 196.

Václav sv. 15, 110, 121, 237—242, 429, 431 až 433, 485, 486, 488 492, 560, 623, vyobrazen 583, na mincích 198—204, 263, 274—280, 284.
Václav, syn vév. Svatopluka († 1130) 277.
Václav I., král 57, 83, 84, 134, 469 596 až 600; II. 207, 423, 542, 549, 596, 597, 599, 670; III. 215; IV. 57, 69, 114, 116—118, 171, 172, 194, 402, 551, 561, 625, 664, 670.
Václav bečvář a konšel v Třebenicích 295 až 297; od Duhy, měšťan na Star. Městě Praž. 291; farář v Radnicích (1495) 452; z Hnidůs v Plzni 194; z Kouta ve Třebenicích 302; kožišník a konšel ve Třebenicích 295; pekař v Plzni 397; písař městský ve Třebenicích 295; postřihač v Kut. Hoře 388; probošt Chotěšovský (1450) 423; sakristan kl. břevnovského 180; syn mistra Jaklíka, stavitele kůru Vodňanského 106; v Třebenicích 296; vězeň v Kut. Hoře 634; z vojska Táborského 76; zloděj z Chotěšova 298; mistr zvonařský (1502) 421, 422.
Václav tvrz 449.
Václavek, pekař v Třebenicích 295, 296; švec tamtéž 295, 296.
Vácovský biskup 383—385.
Vagrie na Pobaltí 56.
Valašsko Mor. 252.
Valdyka Petr, konšel v Kutné Hoře 77.
Válečky bronzové 227, 314; vroubkované 412; zlaté 227.
Valečov (92) 329, 335.
na Valech, poloha u Markvartic (99) 351; u Zvičína (130) 669.
Valek, řezník v Třebenicích 295.
Valentin, hodinář v Praze a žena Anna 565
Valentinian cís. římský 207.
Valchářka v Plzni 194.
Valchy 571.
Válka napoleonská 661; třicetiletá 248, 499; sedmiletá 377.
Válová v Kutné Hoře 387.
Valtířov, Vojtířov (334) 136.
Válův bratr v Třebenicích 252.
Valy hliněné 331, 336, 339, 380; kamenné 480; spečené 480; v Bulharsku pohraniční 426, 674; keltické 480; v Horní Lužici předslovanské 354; německé 480; u Mladé Boleslavi 508; u Doudleb (301) 470; v Nov. Hradech u Loun 674; u Jičína 351, 352; na Klášteře (90) 350, 351; u Krňova v Opavsku spečený 674; na Levém Hradci 473; na Libici 472, 668; u Michalovic (111) 356; u Prachova (120) 352; u Řmenína (119 356; u Šluknova kamenný 425; u Třísova (327) 471; u Vilémova 420
Váňa v Třebenicích 297.
Vaňček z Kouta, krejčí v Třebenicích 295, 296, 302.
Vaněk v Kut. Hoře 76; mincíř tamtéž 385; mistr při stavbě kostela svaté Barbory tamtéž 147; kovář v Třeben. 295; krejčí tamtéž 295; sladovník tamtéž 295.
Vaněra, tkadlec v Kutné Hoře 80.
Vaniáš, měšťan Nov. Města v Praze 165.
Vaňka, manželka Václ. Libáka v Kutné Hoře 75.
Vaňkovici 55.
Vánoce 545, 614, 620.
Vánočky 545.
Vápenice, přezdívka věže Daliborky v Praze 627.
Vápenice u Dobřichovic 84.
Vápenka 101.
Varadínský biskup 626.
Varhany u sv. Víta v Praze 630.
Varjazi 61.
Varjažská Rus 56.
Varlejch viz z Bubna.
Varta (32) 665; z V. Vartovský Vojtěch přední písař Menšího města Praž. 402.
z Vartemberka 636; Jan (1358) 495; Otto Hendrych, kommissař cís. (r. 1620) 453; Sigmund Děčínský (1429) 397, 400.
Vasilko v bitvě u Jaroslavi (r. 1249) 244.
Vasilkov u Kyjeva na Rusi 665.
Vasy bronzové 229; hliněné 425; řecké 425.
Vášovi sirotci v Třebenicích 251.
Vatikán, písař (1580) 416.
Vavák Oldřich z Hradce 74.
Vávra, kamenník na Novém městě Praž. (1532) 567; řezník v Kutné Hoře 407.
Vavřinec z domu Frémové, konšel v Kut. Hoře 77.
Vazba starých knih 251, 613
Včela Čáslavská, spolek arch. 158, 160, 168.
Vebnůš, les u Dobřichovic 85.
Večeře Páně na arše bydžovské 93—96.
Věčné světlo 420.
Vědérka bronzová 226, 425; dřevěná 609.

na Vejčině, poloha u Citova (9) 205.
Vekal dolejší čili měna 74.
Velehrad na Mor. 241, 674.
Velemín (47) 300.
Veleslavín, zámek 417; z V. Adam 498; Daniel 145; Samuel Adam 145—146.
Veleslavínova ulice v Plzni 399.
Velešice (344) 99.
Velevrub perlonosný 532.
Velikorusové 18.
Velislavova bible 122.
Veliš (120) 421, 501.
Veliz (272) 174.
Velká Ves (334) 196.
Velmistr křižovníků s červ. hvězdou 27.
Veltruby (236) 320.
Veltrusy (10) 416.
Velvary (8) 132, 298, 300, 416, 417, 475, 663.
Velvarský Jindřich, muzikář v Kut. H. 78.
Věnce bronzové 370; obětní turbanovitý ze Svarče 665.
Vencelík Petr, konšel z Č. Budějovic 632.
Vencl, kožišník v Třebenicích 295.
Věno 402, 451, 452, 564, 565, 568.
Vensov u Lešan 265.
Vepř rašelinný 532.
Veraikon svatovítský 169.
Věření za pivo 65.
z Vesel Boleslav (r. 1337) 231.
Veselí blíž Ústí nad Lab. 341, 347.
Veselka (302) 471.
Veselý Jan, měšťan v Ml. Boleslavi 639.
Vesnice 196—198; bulharská 62; řemeslnické 476; spustlé 570, 571.
Věštba z hvězd 641.
Vetešníci, ševci 475, 476.
Větřice v pověstech 360.
na Větrníku, poloha v Praze 558.
Větrov (279) 99.
Veyspach z Veyspachu Hons na Fultýnově 100.
Vězení 501, 502, 607, 608, 632, 634, temné 642, za nohy 475.
Věže pro hlídku 332, na vrchu Mužském (92) 329; Mostecká v Praze 26; vyobrazeny na mincích 200, 276, 461, 462, 464, 465, 467, 537.
na Věžích, poloha u Slavičína na Mor. 673.
Věžníková hraběnka Marie 572.
z Vchynic Vchynští z Tetova 31; Vilém na Tuchořicích (1560) 244, 568.
Vicemilice (164) 396, 444, 506, 570.
Víčka bronzová 213.
Videmi ve Furlansku 242.
Vídeň 31, 71, 72, 80, 89, 119—120, 123, 169, 175, 177—180, 207, 283—288, 296, 328, 443, 444, 454, 459, 479, 495, 499—500, 543, 664—668.
Vidimus, list 664.
Vidlice k chytání ryb 226.
Vidlička s mosazným kováním 661.
na Vídni, předměstí v Plzni 198, 250.
Vienne v Dauphiné 220, 221.
Viklef 123.
Víko cínové 206.
Viktorin Frant. v Chrudimi 248.
Vilém z Avignonu (1333) 601; Hesský kníže 383; III. Saský 381, 382.
Vilémov (212) 420.
de Villanuova Filip, biskup 148.
Vilštein, hrad (186) 45, 399.
Víly 359.
Vinařice 230, 658.
Vinec (80) 584, 605.
Vineta 481.
Vinice 246, 248, 251, 254, 571, 575; u Dobřichovic křížovnická 84, 85; u Chrudimi 130; Šárecká 28; na Špitálsku 28, 29; u Třebenic královská 302.
Viničné hory Hloupětínské 83.
Víno šenkováno 446; pálené 186.
Vintberský Mikuláš na Třebenicích (kol. r. 1500) 252.
Viprecht Groiský 484, 485.
Virtemberští legáti v Praze (1599) 408.
Viskeř (109) 359, 605.
Visla 243, 354, 480.
Vislané 243, 244.
Vít, Vith, pohůnek menších desk zemsk. (1590) 243, 287, 441.
Vít, farář od Náměti v Kutné Hoře 148; písař v Kutné Hoře 81; Jiřík, kožišník v Praze 567.
Víta v Třeben. 300; Vitha ze Rzavého Václav st. na Vlčovsi (1593, 1598) 244, 568.
Vita trium regum, traktát 544; Vitae Sanctorum, překlad Řehoře Hrubého z Jelení v universitní knihovně Pražské 123.
Vítkov, Žižkov 71.
Vítkovici, rod 230, 235, 236, 493.
Vižíce u Heřm. Městce 572.
Vladař Petr v Plzni (1518) 399.
Vladimír, vel. kníže ruský 16, 56.
Vladimíř na Volyni 670.
Vladislav I., kníže český (1109—1125) 197, 200—204, 207, 275—278, 281, 284; I., král český (1156—1173) 280; II. (1471—1516) 31, 181, 185, 239, 243, 271, 380, 441, 442, 444, 478, 487, 497—500, 573, 575, 625 až 630, 662, 664.
Vladyka Jan, zvonař v Praze (1493) 271.
Vladykové 110; na soudu zem. (1600) 566.
Vlach Julius 55.
Vlasatka Martin, Táborita v Kut. Hoře 77.
Vlastějovský dvůr u Heřm. Městce 443.
Vlastislav (47) 300.
Vlášek Petr, konšel v Třeben. 296, 297.
Vlaši 164.
Vlaším (222) 31, 147, 233, 396, 597, 598.
Vlašský dvůr v Kutné Hoře 29, 30, 35, 36, 78, 124, 286, 387, 391, 573, 575, 635.
Vlašťovičkův Vaněk 267.
Vlček Jan v Kutné Hoře 81.
Vlčice (392) 196.
z Vlčihory Jan na Chmelicích (1418) 175; Oldřich (1382) 175.
Vlčí jáma u Lev. Hradce 601, 602.
ve Vlčích jamách, mohyly na Husině 4.
Vlčí kopce, mohyly 4.
Vlčí Pole (110) 660.
Vlčí Skála n. Bílým Podolem (214) 101, 264.
Vlčnov (163) 246; na Mor. 664.
Vlčoves (298) 244, 568, 569.
Vlk z Kvítkova Jiřík, hejtm. na Ml. Boleslavi (1496) 423; Kunát, úředník tamže (1501) 424.
Vlk, měšťan v Třeben. a žena Marta 295.
Vlkčice, Vlksice (278) 99.
Vlkovice, Wilkowicz (403) 499, 509.
Vlkýš (394) 196.
Vlkýšský Petr v Plzni 194.
Vltava 3, 71, 133—136, 176, 471.
Vocel J. E. 37, 41, 612.
Vodárna ve Štýr. Hradci 270.
Vodní stanice 548.
Voděradští z Hrušova 31.
Voděrady 99.
Vodička Václav v Kutné Hoře 75.
Vodičkova ulice v Praze 670.
Vodňanský Nath. 87.
Vodňanští z Czazarova 31.
Vodňany (362) 25, 106, 107, 234, 546.
Vodník v pověstech 360.
Vodovody 270, 326, 634.
Vohrada, role u Heřm. Městce 445.
Vochov (412) 196.
Vojíř Jindřich z Protivce 19.
Vojmír 110.
Vojsko sirotčí a táborské 77.
Vojtěch sv. 431, 492, 546; vyobrazen na mincích 202, 203.
Vojtěch, mincíř v Chebu (1288) 599.
Vojtířov, Valtířov (334) 136.
Vojvoda 109, 110.
Vokovice (17) 160.
Voldřich ze Star. Kolína 150.
z Volduch Ruthard (1360—1363) 126.
Volejníček Vít v Chrudimi 246.
Volek Jan, levoboček Václ. II., bisk. olom. (1334—1351) 550.
Volevec u Plzně 194, 196.
z Volfnberka Václav, děkan kostela Prat. (1535) 567, 568.
Volha 13.
Volovče, Volovice (357) 99.
Volovice (11) 416.
Volyně na Rusi 670.
Vondráč, statek v Třebenicích (47) 302.
Vondřej, krejčí z Kamenice (1529) 567.
Vonoklasy (249) 84; viz Novoklasy.
Voračičtí z Paběnic 233, 566.
Vořovská čtvrť v Chrudimi 246—248.
Vosk 299, 300; pečetní zelený 445.
Vozík bronzový z Milaveč 208, 211, 399; dřevěné z la Tène 224; obětní s jeleny a soškami 667.
Vožení lesa po Labi od Trutnova 29.
Vrabčík z Chlumce Jan 388, 389.
Vrabec v Kutné Hoře 268.
Vracov, Racov (86) 423.
Vrané (6) 176, 660, 662.
Vranovský z Doubravice Petr na Říčci (1567) 568.
Vranský potok 437.
Vratislav I., kníže český († 920) 180, 182, 433; II. (1061—1092) 4, 207, 263, 283; kníže Brněnský (1125—1156) 16.
Vratislav (173) 171, 173.
Vratislav ve Slez. 215, 397, 476, 667.
Vratišov (278) 99.
Vrátný hradu Praž. Jiljí Kurc (1535) 444; v mincovně Kutnohorské 389.
Vráž (248) 84.
Vraždové z Kunvaldu (1771) 560.
Vražkov (43) 173, 300.
Vražné (407) 196.
Vrbice (206) 388, 389.
Vrbický z Rajšic Mikuláš (1471) 233.
Vrbík Buryán, kolkař v Kut. H. 388—391.
Vrbno (84) 134; z V. Hynčík (1488) 495.
Vrbovský dům v Jindřichově Hradci 668.
Vrdy (187) 531, 605.
Vřesník (130) 669.
z Vřesovic Jak. (1433) 664; Jan (1416) 664.
Vřetena 440, 609.
Vrcha, Vrchy (109) 359.
Vrchlabí (126) 31, 168.
z Vrchovišť viz Smiškové.
Vrchy u Olomouce 673.
Vroutek (40) 491.
Vrš na štítě 234.
Vršany (27) 316, 317.
Vršavá, vdova v Kutné Hoře 76.
Vrška Čuka, vrch v Bulh. 674.
Vršovice (45) 173, 176; (245) 173; (258) 173.
Vršovici 171—176, 229—236, 473; Boš 173; Dětřich (1205) 173; Kochan 175; Mutina 173; Nemoj (1102) 173; Ratibor 233.
Vrtal Jan, sudí v Třeben. 295.
Vrtěšice (212) 421.
Vrutice Benátská (81) 586; Kropáčova (82) 205, 585, 586.

Všedín v Prusku 229.
Všehrd 109, 112
Všechlapy (50) 363; (51) 262
Všelisy (85) 584, 586.
Všeruby (410) 120, 196, (51.
Vtelno Jizerní (86) 507, 585, 586, 604.
Vůle poslední 193, 328, 396, 400—402, 445, 446, 452, 454, 564, 565, 639, 640; hrdla odsouzeného 165.
Vuz, návaz 142.
Vycpálek Jan v Kutné Hoře 268.
na Vydřiduchu, poloha u Zbirova (271) 125.
z Vydzína Petr Levhart 450
Vyletal Jiřík v Heřm. Městci 447.
Výpustek, jeskyně na Mor. 479.
Vysice u Heřm. Městce 571.
Vysočany (112) 646; (243) 158, 315, 318, 320, 417.
Vysoká panství 571.
Vysoká nad Kut. Horou 509.
Vysoké (106) 359, 360.
Vysoký, les u Nadslavi (120) 351, 353.
Výstava anthropologická ve Vídni r. 1889 664—668; archaeolog. ve Vídni r. 1864 a 1873 119; Arkadie v Praze r. 1861 120; kostelního umění ve Vídni r. 1887 119—126, 177—180, 283—288.
Vystrkov (9) 300.
Vyšehrad v Praze (245) 1—4, 22, 61, 111, 113—118, 121, 131, 165, 166, 173, 176, 241, 317, 416, 418, 419, 429, 471—474, 486—488, 550, 580, 659, 663, curia regis 431, vězením 501, 638.
na Vyšehradě, poloha u Slavičína na Mor. 673; u Zvičína (130) 669.
Vyšgorod, vrch v Rusku 485.
Výškov, vrch 46.
Vyšší Brod (315) 122, 169, 177, 235
Vyts Jodocus 92.
Vyvazení z roboty 446.
Vyvažek, fiergewicht 385.
Vyvinutí kloubů 413.
Vývoz výrobků Chrudimských do ciziny v 16. stol. 247.

z Waldeka 176; Anežka 130; Jan († 1380) 130; Markéta 130; Medek Burian (1535) 567, 568; Vilém (1319) 130
Waldštein, hrad 329; z W. 127; Adam st. na Žehušicích 168; Albrecht 72, 421; Eva Hasišteinská z Lobkovic (1606) 584; Hašek Ostrovský, nejv. mincmistr 75; Jan ml (1590) 443; Václav Albrecht (1621) 506; Zdeněk († 1525) 175.
Waldštein ve Štyrsku 325.
Warmen-Bad 423.
Watsch v Krajině 426, 667.
Wattenhofer Šebestian v Norimberku 291.
Webersdan, Brzvany (25) 482.
Webr F., spisovatel (1645) 270
Wegstädtl 424.
Weinberg 422, 423.
Weinsberský štítek na mincích 379.
z Weitmile Beneš Krabice, mincmistr (1492) 214, 627, 628, 672.
Wennbüttel ve Slesvíku 604.
Werkmajstr v mincovně 384.
Wernber, kamenník německý 181.
Wester-Gröningen 183.
Westfalský mír 570.
Wieliczka v Haliči 243.
Wierus, spisovatel (1564) 256.
Wild z Latinku Jiřík (1600) 566.
Willinganus Viktorinus, spis. 305, 306.
Wimperge 482.
Windisch, Vindonissa ve Švýc. 220.
Wirtwein Mikuláš, rosbereiter Petra Voka z Rožmberka 24, 25.
Wolfenbüttel v Něm. 544—546.
z Wolfskelu Marie Eleonora (1798) 572.
Wolher Kundrát (1529) 567.
Wolmut Bonifác, stavitel dvorní po Benešovi z Loun (1563) 441—444.
Worms 281.
Woyzberger Hynek, panoš 117.
Würzbursko 383, 572.
Wustrov, castrum et villa 674.

Yskopa 544.

Zabálka, šátek ženský 361.
Záběhlice (244) 472, 661.
na Zabijáku, poloha u Lev. Hradce 602.
na Zabitém, poloha tamtéž 602.
Zabitý u České Skalice 670.
Záboj 110.
Záboř (215) 99, 264, 605.
Zabrdovice (79) 365, 367, 368.
Zábřeží (130) 669.
Zabrušany (51) 262, 300, 425; ze Z. Markolt 298.
Zadražany (112) 417, 597, 662.
Zadruhy slovanské v Čechách 108—110, 283, 284, na Pobaltí 481.
Záduší 299, 300, 407, 408.
Zahajování soudu 252—254, 423, 424.
Zahořany (73) 300; (267) 136; (374) 209.
ze Záhoří Ade, Libko, Marquard (1364, 1365) 561.
Záhorsko při Plzni 198.
Zahrada topografická Schönfeldova 71.
Zahrádka Mikuláš, měšťan v Mladé Boleslavi 639.
Zahrádka duše, tištěna v Norimberce (roku 1520) 292.
Zachariáš Theobald 4.
Zachová v Kutné Hoře 631.
ze Zaječic Puškař Jan (1471) a manželka Majdalena 451.
Zájezd (14) 669.
Zákon horní z doby Rudolfa II. a Ferdinanda I. 30.
Zákonník cara Štěpána Dušana 17.
Zakopanice, les u Knína 136.
Zákrov ve Slezsku 667.
Zalabí, Zalabiana 357, 362
Zálenč, ves 265.
Zálesí 597—599.
Zálezly (26) 674.
Záložna v Jindř. Hradci (r. 1529) 165.
Záluží (271) 129, 130; ze Z. jinak z Hazemburku Marq. (1372) 130; Zbiněk (1358) 130.
Zámecký vrch u Krňova v Opavsku 674; Schlossberk ve Štyr. Hradci 270.
Zámeček z granátů 661.
Zámek železný 661.
Zámková hora na Volyni v Rusku 609
Zámky Nové (128) 607.
Zámrský kazatel 87.
Západčí nebo jámy břidličné 29.
Zápisové smluv do (r. 1560) v Kut. Hoře 29; sněmovní 30.
Zápony k pasu 666; stříbrné 229; zlaté 229; železné 224, 225.
Zapský Adam v Hloupětíně 83.
Záraza z Kestřan Maršík (1398) 234.
Zářecký Oldřich, měšťan v Plzni, a děti Janek, Jitka a Machna (1483) 400, 451.
Zásadský viz z Kamzíkova.
Zassov u Starého Sącze v Haliči 243.
Zástavy 193.
Zástěnek u domků v Podkrkonoší 361.
Zátka z kostí 206
Závaží z hlíny 213, 417, 519, 524; jehlancovité 440; tkalcovské 205, 426; z tuhy 213; ze žloutky 440.
Závěrky kruhů bronzových 366.
Závěsek kostěný 369, 372; stříbrný 661.
Záviš z Rosenberka 112.
Závitky bronzové 657, 664; zlaté 473, ze Šárky 662.
Zawoj u Makova v Haliči 243.
Zbečno (19) 174, 660—662.
Zběhnovice, Zbihněvice (164) 571.
Zbirov (271) 125, 127, 128.
Zboží hbité a nehbité 252, 253; spupné a zápisné 445.
Zbraně z Hallstattu 222, z la Tène ve Švýc. 222, 228.
Zbraslav (248) 86, 214, 215, 235, 496.
Zbroj v 16 stol. 238.
Zbrojnická ulice v Plzni 400.
Zbruč 56.
Zbyněk viz Berkové.
Zbynice (345) 118
Zbyslavec (213) 605.
Zdechovice (165) 570, 572.
Zdechovičky (164) 396 444.
Zdík viz Jindřich.
Zdimír, farář v Újezdě Chodovském 118.
Zdounky na Mor. 574.
Zdrobečky bronzové 409.
ze Zebína Petr ze Žampachu (1341) 174; Petraň s „trúbú" 174; srovnej Koldové, Hložkové.
Zebnice (407) 196; ze Z. Bernášek Ondřej (1495), choť Kateřina, synové Jan a Kašpar, bratr Jan (1495) 452; Ondřej (1490) 449.
Zeď stará vykopána 264, na Lev. Hradci 579, u Rakova (110) 606.
Zeidler prelát 91.
Zelander Mikuláš, cukrář 565, 566.
Zelená Hora (366) 143.
Zelený Jan, měšťan v Třebenicích 296; Vít Jiřík, kožišník Menšího Města Praž. 567.
Zelený pokoj královský na Hradě praž. 629.
Zeppl Josef, mistr pokrývačský (1771) 560.
z Zerzavého Vitha (1598) 244; srovnej Vitha.
Zhořelec 243, 382, 442, 444, 499, 570.
Zhonbcové zemští 68.
ze Zhudovic Arnošt (1456) 176.
Ziegenheimský znak 383.
Zikšové z Trúclav Jan a Jiří v Týnci (1524) 398
Zikuna z Ortenberka hraběnka 401.
Zimnice lekována 141—144
Zlámání kostí 413.
Zlafáky slovanské 667, švabašské 379, 380, turecké 543.
Zlatá Koruna (327) 234, 471.
Zlatá stezka 21.
Zlaté rýnské 82, 83, 106, 291, 296, 398, 449; říšské 386, po 60 kr. 392; uherské 106, 289, 296, 326, 384, 452.
Zlaté evangelium kněze Jana z Opavy 120 122.
u Zlaté husy, hospoda v Kutné Hoře 267.
Zlatnice, ves u Heřm. Městce 571.
Zlatníci 283, 629, 630.
Zlatnictví 389, 547—558.
Zlatník, mlýn u Heřm. Městce 571.
Zlato ryzí 417, 421.
Zlatý radýrovaný 391; řečený „nobl" 106.
Zlichov (14) 235—238.
Zliv (119) 355.
Zloději 214, 304, 634.
Zloch, vlastní jméno 301.
Zlonice (7) 437.
Zmrzlík ze Svojšína Petr 74.
Znaky 286, 392 571; v okně kostela v Holubicích 496; v kostele sv. Petra na Vyšehradě v Praze 115, 116; na pečetidle a v talíři 662; tlačené do dna nádob 335;

cechu kovářského 617, koželužského 447, kožešnického 616, krejčovského 616, postřihačského 616, sladovnického 616, soukenického 616, zlatnického 615, zvonařského 616; Českého království 174, 597, 615, v Karlšteině 426, stříbrný 627, na denárech 461; městské 251; měšťanských rodů 231, 495; panské 229—234, 405; ptačí 148; říše německé 379, 381, 426; měst něm. 379, 380; Albínů z Helfenburku 20, 22—24; Andělů z Ronovce 396; Zbyňka Berky, arcib. 22; z Bílenberku Sobka, arcib. 671; Bližívských z Bliživa 406; Ml. Boleslavi 614, 618; Bořků ze Zabědovic 189; klášt. Břevnovského 179; hrabat z Bubna 206; Jindry z Bukvice 496; Václ. Králíka z Burenic 496; hrabat z Daunu 328; Sezemy z Dobrušky 485; Dolních Bavor 468; purkrabat z Donína 406; Hasenburků 174; Heřm. Městce 392, 445; Hradecký 494; Hroznatovců Poděbradských 175; města Chrudimi 496; kapitoly Pražské 22; Kapříka z Lesonic 190; města Kladna 482; Kolovratů 58, 59; Krajířův z Krajku 613, 614, 618; Kutné Hory 32; Liberecký na skle (z r. 1603) 426; Lobkovický 58, 59, 583; pánů z Losu 60; města Magdeburka 662; pánů z Michalovic 496, 614; Mohučský 382, 383; Montfortův 475; biskupství olomouckého 23; Opavska 495, 496; Plánských ze Žeberka 497, 498; Václ. Ponnitze, stavitele (r. 1548) 270; města Prahy 32, 284; Ant. Přichovského, arcibisk 207; Mart. Kašperského z Rajova 615; Rakouský 468; Retů z Pistova, Beneše z Louň 243, 287; Rožmberský 375, 493; Schönfeldů 71; Slavatů 475, 494, 562; Svarovský 60; Sellenberský 614; Štyrský 168; Tovačovský 614; Pavla z Ujkovic 495; Valdštýnský 421, 583; vladyk z Vlastislavi 174; Vršovců 173, 230 až 234; opata Zbraslavského 496; Ziegenheimský 383
Znalosť písma u šlechty 161, 568.
Znamení erbovní 175; symbolická na přeslenech 667.
Znojmo 80, 231, 282, 478, 480, 485, 632, 633, 662, 666, 667, 672, (73); v Rak. 487.
Zodiacus 641.
Zpěv církevní 611—620.
Zpronevěření peněz 148.
Zpropitné formanům 25
Zpustošení Čech válkou 30letou 569—572.
Zrcadlo kovové 125.
Zřízení cechovní sukna kraječů v Praze ve stol. 14, 69, 70; měst v 16. stol. 293 až 300; selská pro poddané 63—68; zemské 267, 408, 451.
ze Zrnovy Wichart (1300) 168.
Zruče 388 196
Zručský Vavřinec, farář v Heřm. Městci (1610) 148.
Zuby 519; hovězí 364; jelení 364, provrtané 481; kanči 337, 355; medvědí 262, 337, 355, 364; psí 337; tchoří 355; vlčí 262, 361; vydří 355.
Zumr viz z Herštoše
Zvěřín v Meklenbursku 674.
Zvěrokruh 307, 641.
Zvěst, pekař a konšel v Kutné Hoře 77.
Zvičín, Zvičina (130) 669.
Zvíkovský Václav z Plzně (1548) 399.
Zvoleněves (11) 97, 98, 205, 207, 661, 662.
Zvonařství české 60, 271, 305—308, 421, 422.
Zvonice dřevěná v Nadslavi (120) 422.
Zvonici 299
Zvonidlo salonní 416
Zvonová strouha, přítok Medenice 102.
Zvonové nápisy 421, 422.
Zvony 506; na Bradě starý 305—308; u sv. Haštala v Praze 422; v Jablonci nad Jiz. 422; v Kut. Hoře 150; v Nadslavi (120) 422; v Počaplech 60.
Zvyky české vánoční a svatojanské 544, 545.

Žabka, sekretář Ferdinanda I. (1534) 576.
Žabka, důl v Kutné Hoře 30.
ze Žaboklik Vyecz, Vít (r. 1318) a synové Jan a Vít (1360) 232.
Žáci, studenti 269, 445
Žákava (391) 196.
Žalanský, spisovatel 87, 304.
ze Žampachu viz Hložkové.
Žandov 117.
Žároviště 162, 163, 212, 214, 349, 350, 511, 517, 518, 587, 588, 593, 594, 606, 643 až 645, 650.
Žatec (22) 63, 173, 176, 187, 196, 231, 270, 482, 503.
Žatecká Markéta v Plzni 290.
Žďár 168, 395, 628, 673.
Ždírec (200) 99.
z Žeberka Plánští 497.
Žebnice 107, 118.
Žebrák (272) 57.
Žebříky 67.
Zehnání 411—414.
Žehrovský potok 605.
Žehušice (214) 99—101, 603—605, 666.
Žehušický z Nestajova Bernard (1538) 168.
Želeč (275) 22.
Zelechovice (53) 300.
Zelejov (130) 670.
Zelenice (4) 97.
Zelenky (51) 298, 300.
Zeletavský, spisovatel 301.
Železa k lámání kamene 302; k ražení mince 390.
Železné ústipky 342, 363.
Železnická župa 358.
Železo v bronzu 456; Žďárské 628
Želkovice 430, 487, 490, 491, 494.
Ženeva ve Švýcarsku 221.
Žengle mosazná 661; železné 226.
Ženská vrata na vrchu Mužském (92) 330 331, 339.
Žernoseky Malé (48) 298—300; Veliké (74) 660.
Žernovník (404) 196, 289; z Ž Heřman (1472) 451, 452.
ze Žerotína 448; Anna Marie 569, 570; Eliška 445, 447; Jan Jetřich, hejtm. kraje chrudimského († 1636) 445, 446 505, 569; Karel 31.
Žerovice (385) 196.
Žezlo na českých mincích 461—465, 534, 536, s lilií 467, 535—537.
Žhářství 301, 302, 634.
Žíč v Uhřích 667.
Židé 297, 390, 638, 640; v Heřm. Městci 505, v Plzni 140, 193, 194.
Židek Pavel (1413—1441) 2, 3.
Židlichovice, Židlochovice 446.
Židovská ulice v Chrudimi 245.
Židový dub u Nadslavi (120) 353.
ze Žihobec Anežka a Voršila (1537) 100.
Žich, řezník v Třeben. 295; zloděj 298, 299.
Žichov (46) 299, 300.
Žipanovice, Županovice (265) 135.
Žirovnice Nová na Moravě 665.
Žitava 304, 382, 503, 637.
Žitěnice (74) 527.
Žitomiř při ústí Kamenky do Tetreva v Basku 609, 610.
Žitonice (74) 196.
Živohoušt (253) 661.
Žižka Jan 71, 72, 74—76, 391; před Chrudimí (1421) 395; odstraněn z malby na domě v Kut. Hoře (1539) 408; v pověstech lidu 653.
Žižkov u Prahy 29, 317.
Žlábek skalní 334
Žleby (187) 234, 426, 543, 605, 666.
Žlicko, Kouřimsko 357.
ze Žlunic viz Myška.
Žlutice (425) 196, 613, 617, 661, 664.
Zofie Braniborská, druhá choť Vil. z Rožmberka 22.
Žumberk (184) 186
Županovice (265) 135.
Župy v Čechách 357, 358; Litoměřická 251; Sedlecká 117.

Stanford University Libraries
3 6105 010 675 101

DB
200
P3
V.14
1887/89

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305